

P a u l G o m a

S C R Î S U R I

1

1971-1989

Bio-Bibliografie,
interviuri, dialoguri, scrisori, articole

- ediție îngrijită de Flori Bălănescu -

Editura Curtea Veche

2009

Din partea autorului

Această “ediție” arată cum arată :

- a. este incompletă, lipsind din ea :
 - texte al căror original nu a mai fost găsit ;
 - texte dactilografiate, ne-culese la ordinator;
- b. textele, câte sunt, au fost ordonate cronologic.

Publicistica mea... Ca și volumul de mărturie (**Culoarea curcubeului...**) *nu trebuia să vadă lumina tiparului* : - ca să nu atenteze la onorabilitatea (sic) unor - multor -“onorabili” de mucava, deci au fost :

fie respinse (cum a făcut Liiceanu, în 1991, deși el îmi sugerase, în 1990, alcătuirea unor astfel de volume);

fie acceptate, însă masacrate, publicate în fascicule, nici acelea distribuite (cum a făcut Viorica Oancea, directoarea editurii Litera dimpreună cu Ioana Pârvulescu, “redactorul”),

fie uitate, îngropate, după ce fuseseră ținute în dulap ani și ani (la Dacia din Cluj).

Singurele volume editate în condiții acceptabile : **Scrisori întredeschise** (1995) la Familia, deficitar distribuit și **Scrisuri**, Nemira (1999). După 12 ani de tentative neizbutite, pentru că tot îmi pregătesc “ediția de autor” (postumă) a scrierilor, includ și o parte din textele publicistice adunate aici, în 3 volume.

Ca și celelalte, vor fi instalate pe internet.

După cum se vede autorul de mine, din punct de vedere editorial (în urma *Decretului de Contestare* lansat de Monica Lovinescu), a rămas în epoca de piatră.

De aici sentimentul acut al zădărniceii: dacă aceste pagini ar fi fost de ficțiune, m-aș fi consolată cu postumitatea. Dar - aceste pagini - sunt de publicistică, deci destinate a fi citite cel mai târziu în luna în care fuseseră scrise. Și iată: nu a fost să fie...

Editorial, am evoluat: dintr-un scriitor samizdatizat (1970-1990) am devenit - în România “Post-Revoluționară” - scriitor internetizat.

Mulțumirile autorului, pentru culegerea la ordinator a mai multe texte se adresează prietenelor: Loredana Mitruț (volumele **Amnezia la Români**), Flori Stănescu-Bălănescu, Rodica Drăgan, precum și prietenilor epistolari Ovidiu Nițoi și Mihai Ciucanu pentru transcrierile unor autointerviuri filmate și ale textelor cuprinse în volumul **Scrisori întredeschise**, Biblioteca Familia, 1995.

Altfel toate greșelile, stângăciile de cules, corectură, punere în pagină trebuiesc puse pe seama autorului.

Paul Goma

PAUL GOMA:**B I O - B I B L I O G R A F I E****1909**

– *20 ianuarie*: se naște, în satul Ciocâlteni, județul Orhei, Basarabia, atunci, Rusia, Eufimie, al doilea fiu al Nataliei și al lui Chirilă Goma (soldat în armata rusă, mort pe front în 1914/1915, în Galiția, la Kut, Pinsk). Fratele mare: Ion, n. 1907, țaran, mort în prizonierat la Ruși, în toamna anului 1944; fratele mic, Ignat, n. 1912, violonist, dispărut la București, în 4 aprilie 1944, în bombardamentul american.

– *14 iulie*: se naște, în satul Chiștelnița, județul Orhei, Maria, fiica Nadejdei Cuza și a lui Toader Popescu (fratele mic al său, Niculae, n. 1911, refugiat și el în martie 1944, în 1945 a fost “repatriat în URSS” în mai 1945; a murit în satul natal, în 1988).

1917

- *21 noiembrie*: Basarabia își proclamă autonomia teritorială;
- *2 decembrie*: Basarabia se proclamă republică democratică;
- *7 decembrie*: Basarabia își alege întâiul guvern;

1918

- *24 ianuarie*: Basarabia se proclamă republică independentă;
- *27 martie*: Sfatul Țării votează Unirea cu România – în anume condiții. Nici una dintre acestea (autonomie provincială, administrativă, drepturile minorităților, reforma agrară etc.) nu va fi respectată de București.

1922 ?- 1923 ?

- Maria Popescu intră la Școala Normală de la Chișinău; Eufimie Goma intră ca bursier, orfan de război la Școala Normală din Orhei.

1928 ?- 1929 ?

- După 6 ani de studii, Maria și Eufimie devin învățători. Se cunosc la balurile satești; în primii 2-3 ani de învățământ funcționează în școli (și sate) diferite.

1930 ?- 1931 ?

- Maria Popescu și Eufimie Goma se căsătoresc și sunt numiți împreună în satul (cătunul) Mana, comuna Vatici, județul Orhei (vezi **Din Calidor - o copilărie basarabeană**).

1933

- Se naște primul copil al soților Goma: Petre. Moare înainte de a împlini un an.

1935

- *2 octombrie*: (orele 2 de dimineață); se naște – în cătunul Mana, comuna Vatici, județul Orhei – al doilea fiu al soților Goma: Paul.

1940

– 28 *ianie*: Basarabia este cedată rușilor, fără împotrivire. Familia Goma pornește în refugiu prea târziu, este întoarsă din drum, înainte de a ajunge la Prut (vezi: **Gardă inversă, Soldatul câinelui, Bonifacia, Din Calidor, Arta reFugii, Astra, Sabina, Roman-intim, Ostinato, Ușa..., În Cerc...**).

1941

– 13 *ianuarie*: învățătorul Eufimie Goma este “ridicat și dus” de agenții NKVD; restul cărților – românești – sunt arse în curtea școlii (vezi **Din Calidor, Arta reFugii**). Familia nu află nici motivul ridicării, nici durata condamnării – știe că „tata a fost dus în Siberia”.

– 23 – *ianie*: primele semne că „Vin Români!”

– 14 *iulie* : **Au venit Români !** - frontul ajunge la Mana (vezi **Din Calidor**).

– 15 *iulie*: Basarabeni și Bucovineni sunt eliberați.

– *iulie - octombrie*: mama lui P.G. (ca mii de basarabence) își caută bărbatul. Nu-l găsește. Află că ar fi murit „rupt de o bombă” la Balta – un târg nod de cale ferată în Ucraina, unde era un uriaș lagăr de triere a deținuților – lagăr lichidat de Sovietici (în sensul că au fost lichidați deținuții), înainte de retragere (vezi **Din Calidor**).

– *octombrie*: considerat mort, lui Eufimie Goma i se face mormânt în cimitirul satului, lângă al fiului său Petrică.

1942

– *septembrie*: Paul începe să frecventeze școala primară, intrând în clasa I – cu Domnișoara Tuza (vezi: **Din Calidor**).

– 1943 – *ianuarie? februarie?*: sosește la Mana, pe adresa Mariei Goma o carte poștală tip, de la Lagărul de prizonieri sovietici nr. 1 din Slobozia, Ialomița: expeditorul dă știre că... deportatul la Siberia, de către ruși, este acum prizonier-de-război (!) la Români – iar nevasta să adune acte, fotografii, mărturii din sat, de la Inspectoratul Școlar, din satul natal că el este cu adevărat Goma Eufimie, român și învățător, arestat de Rușii bolșevici, nu rus și prizonier la Români... (Vezi: **Din Calidor**).

– *ianuarie - octombrie*: mama și bunica dinspre tată ale lui P.G. fac multe drumuri la Slobozia-Ialomița, ca să limpezească situația „prizonierului sovietic la români”.

– *octombrie*: în sfârșit, Eufimie Goma este eliberat din lagăr și, deși reîncadrat în învățământ, este obligat să se prezinte săptămânal la postul de jandarmi – (vezi **Din Calidor**).

1944

– *martie*: refugiul în Transilvania: întâi la Sibiu, într-un Centru de Refugiu (sau: de Refugiați; sau poate: de Refugiere), apoi în satul Gusu județul Sibiu, unde părinții fuseseră repartizați ca învățători.

– 4 *aprilie*: Anglo-Americanii bombardează Bucureștiul și (din nou) Ploieștiul. La București moare (dispare) unchiul Ignat; tatăl aflat în tren, cu grosul bagajelor, prins de bombardament la Buda, lângă Ploiești pierde totul (vezi **Din Calidor, Arta reFugii, Astra, Sabina**).

– 19? 20? *august*: Eufimie Goma primește ordin-de-chemare. Se duce – la Sibiu – însă ... intervine:

– 23 *august (1944)*: panică printre basarabeni și bucovineni: „întoar-

cerea armelor” îi amenință, nu doar dinspre Ruși – care vin – ci și dinspre Ardelenii localnici, simpatizanți ai Rușilor (care or să ia Ardealul de Nord de la Unguri și or să li-l deie lor).

*Din 12 septembrie (1944), când, la Moscova, Românii au semnat Armistițiul – iar în România s-a constituit Comisia Aliată de Control (în realitate, doar rusească), „refugiații” se... refugiază și mai spre Apus, cât ține războiul apoi se ascund, pe-loc: ca să nu fie „repatriați în țara Rușilor – (vezi **Arta reFugii, Astra, Sabina, Roman-intim**). Pentru Basarabeni și Bucovineni persecuțiile comunisto-rusești au început în 28 iunie 1940 – și nu s-au terminat nici în momentul de față.*

– *octombrie*: familia Goma se mută (ca să-și piardă urma ...) din Gusu, Sibiu, în Buia, Târnava, Mare.

– *octombrie-decembrie*: familia Goma se ascunde prin păduri, de fiecare dată când „Comisia ceea” se apropie amenințător (vezi **Arta reFugii, Astra, Sabina**).

1945

– *ianuarie, 13* (vezi aceeași dată – însă în 1941): familia Goma este „prinsă” (în termeni tehnici: capturată) – nu de jandarmi, nu de Rușii ocupanți, ci de ciobani (mioritismul ce este el dacă nu mitul vânzării-uciderii-de-frate...?). Este „condusă” de jandarmi la Sighișoara, în „Centrul de Repatriere” în fapt: Lagăr în vederea Deportării Basarabenilor și a Bucovinenilor livrați de Români Rușilor (vezi **Soldatul câinelui, Arta reFugii, Gardă inversă...**)

– *ianuarie* – mai: în Lagărul de la Sighișoara, tatăl lui P. G. face acte false pentru familia sa și pentru alte familii. Niculae Popescu, fratele mamei, nu acceptă să prezinte Comisiei (Aliate!) acte false – este, pe loc, „repatriat în Siberia”.

(4 februarie 1945: la Yalta, conferința „în urma căreia am fost vânduți Rusiei”... Până să ne vândă Churchill lui Stalin – celebrul bilețel cu procentele – ne vînduseră Românii pe noi, Basarabenii și Bucovinenii și încă de două ori: întâia oară în 26-28 iunie 1940, când ne-au... doar cedat teritoriul; a doua oară, după 23 august 1944, când ne-au vînat, ne-au prins și ne-au dat-legați Rușilor; cât despre „vînzarea de la Yalta” ea nu exista: în momentul în care se desfășura vînzarea-cu-pricina – „90%: Rușilor” – România era ocupată în totalitate, încă din 25 octombrie '44, adică de patru luni de zile; nu numai noi, refugiații-în-proprie-țară am fi fost bucuroși să ne găsim, în sfârșit, adăpost în... restul de 10% rămas liber, dar și Românii ardeleni cei care, de prin '48-'49, când, în sfârșit, au deschis ochii, căutau acel „Zece la Sută” – și nu l-au găsit; nici în ziua de azi).

– *mai-iunie* (deci, binișor după încheierea războiului): familia Goma, cu hîrtii (false) de... nerepatriabili (în țara Rusului), se întorc „acasă”, în satul Buia, Târnava Mare.

– *vara*: începutul secetei-din-Moldova

– *toamna* (și, din acest moment, până după moartea lui Stalin, în 1953): „nerepatriabilii” sunt convocați la Sighișoara, pentru a fi întrebați dacă nu s-au răzgândit, ca să se ducă, în sfârșit, „în țara lor, Marea Uniune Sovietică” (întrebările nu erau puse de Ruși, în rusește, ci de Români - în românește: advocați ardeleni, țărăniști - ei lucrau cu sîrg la prefecturi, mai ales în Comisia “Aliată” de Control). În ciuda hăituielilor, a convocărilor, Basarabenii preferau să rămână „străini în propria-le țară”, decât să fie... repatriați în Siberia.

1946

– *septembrie*: P. G. intră, prin concurs, ca elev bursier, la Școala Normală „Andrei Șaguna” din Sibiu (vezi **Arta reFugii**).

1948

– *vara*: se anunță printre alte nenorociri reforma învățământului.
 – *septembrie*: P.G. se trezește elev în clasa a... VII-a de „Ciclul Doi”
 – la Gimnaziul din Șeica Mare, județul Târnava Mare.
 – *octombrie? noiembrie?*: „epurarea” cărților din biblioteca școlii de la Șeica Mare (vezi **Arta reFugii, Astra, Sabina, Roman-intim**).

1949

– *ianuarie 13* (vezi și 13 ianuarie 1941; și 13 ianuarie 1945): mama și tatăl lui P. G. împreună cu majoritatea locuitorilor adulți din satul Buia, Târnava Mare sunt „ridicați și duși” – nu se știe unde. P.G. îi caută la Sibiu, la Alba Iulia, la Sighișoara - află că sunt închiși la Securitatea – nou înființată – de la Mediaș. După câteva săptămâni ceilalți arestați sunt eliberați, rămân „suspecții”, „periculoșii” – printre ei, soții Goma. Mama este liberată la sfârșitul lunii mai, tatăl: ultimul, în august. În acest timp P.G. „locuiește” în gări și la poarta Securității din Mediaș (vezi **Ostinato, În Cerc, Gherla, Gardă inversă, Patimile după Pitești, Bonifacia, Arta reFugii, Astra, Sabina, Roman-intim** – adică în aproape toate cărțile).

– *septembrie*: P. G. intră prin concurs elev bursier în clasa a VIII-a a Liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu.

– *octombrie*: „descoperă” biblioteca Astra (vezi **Astra, Sabina, Roman-intim...**)

– *decembrie*: asistă la „închiderea” bibliotecii „în vederea inventarului” (în fapt, a epurării – a doua).

1952

– *mai*: P. G., elev în clasa a X-a, este „convocat” la ”Securitatea din Sibiu și „reținut” opt zile. Motive: A vorbit, în clasă, despre partizani și, culmea!, ține un jurnal-intim... codificat...

– *septembrie-octombrie*: întors din vacanță, află că fusese exmatriculat din toate școlile din țară; face o încercare la Liceul din Sighișoara: după o săptămână este invitat să plece. La Brașov nu este primit; este primit, în schimb, la Liceul „Negru Vodă” din Făgăraș.

1953

– *martie*: crapă Stalin. Speranțe...

– *iunie-august*: absolvă liceul. Încearcă să dea examen de admitere la Institutul de Cinematografie (!). Este eliminat din prima fază.

– *septembrie*: cere să fie încadrat în învățământ. I se propune să fie „instructor superior de pionieri”. Acceptă. Întâi la Școala elementară din comuna Dacia, raionul Rupea, apoi în orașul Rupea – la liceu...

1954

– *august*: dă examen(e) de admitere, simultan, la Universitatea București (Filologie, română) și la nou-înființatul Institut de literatură și critică literară „Mihai Eminescu”, înlocuind fosta „Școală” cu același nume – zisă și Fabrica de Scriitori. Reușește și colo și colo. Alege... Fabrica.

1955

– *vara*: Institutul (autonom) este transformat în „secție” și translat la Universitate.

– *toamna*: conflicte la seminarii, cursuri, cu profesorii: Radu Florian, Tamara Gane, Mihai Gafița, T. G. Maiorescu, A. Hoajă, Mihai Novicov, G. Macovescu, Iorgu Iordan.

1956

– *iunie*: P. G. este „judecat” la rectoratul Universității. Acuzatori: Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, L. Tismăneanu, Radu Florian, M. Novicov – precum și „doi tovarăși necunoscuți, în civil, de la Securitate”... Acuzați erau și studenții Aurel Covaci și Vasile Albu dar, spre surprinderea lui P. G., colegii de an, de grupă, de cămin, de... bancă a acuzaților trecuseră în tabăra cealaltă, a acuzatorilor...

Capete de acuzare:

a) P. G. afirmase, la seminarul de marxism, că războiul declarat de URSS Finlandei în 1939, era – potrivit materialismului-istoric – „război injust”; „de agresiune”;

b) afirmase că „Moldovenii” (din „RSS Moldovenească”) sunt români; că „limba moldovenească” este o invenție („Sovieticii le-au impus Basarabenilor o limbă care nu există”), locuitorii vorbind limba română – care limbă (română) este o limbă de origine latină (cum susține, de pildă, acad. sovietic Șismariov) și nu o limbă-slavă – cum, de pildă susține acad. român Graur;

c) pretinsese că sistemul de cote este descurajant (!), iar colectivizarea agriculturii o eroare (?) economică;

d) afirmase că trupele sovietice din România sunt trupe de ocupație;

e) susținuse că limba rusă nu trebuie să fie obligatorie – etc. etc.

„Procesul” a durat vreo trei ore (acad. Graur, leșinat, a fost transportat undeva).

De semnalat suprealismul situațiunii: Colegii (de boxă) A. Covaci și V. Albu, din „complici” se prefăcuseră în martori-ai-acuzării; în schimb Mihai Novicov, pornit la drum ca acuzator-șef, „pe parcurs” a devenit... avocat al apărării – oricum, el a rostit fraza determinantă: «Tavarișci! Iel, Guoma, spri diasibiri di alț’ riacțianari nicinstiț’, iel ieste un riacțianar cins-tit – ieu cam atâta am avu’ di spus...» (vezi **Justa**). Astfel apărat (de însuși politrucul Institutului!), P. G. nu a fost arestat pe loc – cum ceruse acad. Iorgu Iordan, susținut de membrul corespondent Ion Coteanu; nici măcar exmatriculat – cum sugeraseră în cor L. Tismăneanu și Radu Florian...

Mihai Novicov a promis că se va ocupa el, „îndiaproapi” de... „Cazul Goma” – atunci a luat naștere „cazul” cu pricina.

– *august*: ca orice student, P. G. își face „convocarea” militară de o lună la Cilibia. Acolo aude că, la Poznan, s-ar fi întâmplat ceva.

Se întâmplase: Budapesta-Octombrie începuse în August la Poznan.

– *septembrie*: P. G. scrie, în continuare, la „romanul” intitulat „Durerile facerii” (!), din care citise fragmente la „seminariile de creație” („clasa de proză”, condusă de Gafița).

– *22-23 octombrie*: izbucnește *Revoluția Maghiară*.

– *5 noiembrie*: proiectata manifestație a studenților nu mai are loc: Securitatea îi culesese pe organizatori cu două-trei zile înainte, iar în acea zi

ocupase Piața Universității cu camioane, cu securiști în civil, cu armată – și mai ales cu „Brigăzi muncitorești” – clasă muncitoare îmbrăcată în pufăici noi-nouțe, înarmată cu lanțuri de bicicletă, tuburi de plumb și ciomege scurte – aceștia fiind, ca să zicem așa, părinții (sau chiar bunicii, de ce nu!) Minerilor Români din 1990 și din 1991. P. G. n-a aflat de manifestație decât cu două-trei zile mai târziu.

– *13 noiembrie*: După câteva tentative (nereușite) de a „face ceva” împreună cu colegii de cămin („Matei Voievod”) apoi de Universitate, se hotărăște ca, la prima ședință de UTM să predea carnetul, în semn de protest. Cum o asemenea ocazie nu s-a oferit, a pus în roman povestea cu carnetul. Și a citit fragmentul cu pricina la „seminarul de creație” condus de M. Gafița.

– *22 noiembrie*, orele 13,30: P. G. este arestat de la Universitate, dus la Ministerul de Interne și anchetat („ca la Interne”); acuzat fiind de tentativă de a organiza o manifestație ostilă – prin „fițuici” (așa erau catalogate, la MAI, orice scrisuri, fie de mîna arestatului, fie tipărite, dar toate „dușmănoase și interzise” – aici Securitatea Poporului desemna prin „fițuică” cele vreo 15 pagini citite la seminar, fragmentul de roman.

1957

- *februarie și martie*: cele două „înfățișări” ale procesului;
- *aprilie*: de la arestul Malmaison, P. G. este „vărsat” la penitenciarul Jilava (Fortul nr. 13) (vezi **Ostinato, Gherla**)
- *iunie*: i se aduce la cunoștință sentința: doi ani închisoare corecțională pentru delictul de agitație publică.

1958

- *martie, 25* (Bunavestire): P. G. este trimis disciplinar la Gherla.
- *iulie, 14*: Răscoala Frontieriștilor de la Gherla.
- *octombrie*: P. G. este scos din celulele comune și dus la camera de liberare.
- *noiembrie, 19*: în urma turnătoriei unui cunoscut „copil al lui Goiciu”, „pictorul de biserici” din Segarcea: Anton Barbu-Panaghia, P. G. și frontieristul Ferdinand Piatka sunt torturați de: Todoran, Goiciu, Istrate, Șomlea (cel Bătrîn) (vezi: **Gherla**).
- *noiembrie, 21*: P. G. este liberat din închisoare, dar trimis (cu escortă) „pentru 36 luni”, cu domiciliu obligatoriu în satul-nou Lătești raionul Fetești.

1961

– *februarie*: P. G. primește pentru întâia oară, „permisie acasă”. Ajuns la Miliția din Fetești (unde urma să i se dea „alte acte” – în domiciliu obligatoriu buletinul de identitate purta, sub fotografie, mențiunea: D.O.), află că „permisia” nu era pentru Meșendorf, Rupea unde locuiau părinții, ci... la Constanța. O mică-greșeală... Deși iarnă, deși nu cunoștea pe nimeni la Constanța, P. G. se hotărăște să se ducă... în permisie-la-Constanța (vezi **Soldatul câinelui**).

– *noiembrie*: i se prelungește „restricția domiciliară” cu încă 24 luni. P. G. protestează, în scris, împotriva, „prelungirii”; îl acuză pe ofițerul de Securitate Livescu de rapoarte-false, de maltratare a deoiștilor – și cere „liberarea imediată”.

1962

– Nemaipomenit, nemaiauzit: un reprezentant al MAI se deplasează (personal...) în satul-nou Lătești, ca să ancheteze o plângere a unui bandit. Să fi fost ministrul (adjunct) Negrea? Ceilalți deoîști, în aceeași situație, în urma presiunilor (citește a ciomăgelilor), își retrag „reclamațiile”.

1963

– *ianuarie*: chiar dacă ofițerul de Securitate Livescu nu este pedepsit (cine să-l pedepsească: Securitatea?), P. G. este “liberat înainte de termen”.

1963, ianuarie – 1965, iulie:

P. G., liber ca pasărea cerului, într-o țară liberă, lucrează numai în munci necalificate și nepermanent(izat)e:

– muncitor zilier în construcții, la Buhuși, pe șantierul Casei de Cultură – deci tot în domeniu, atât, că în fier-beton; fotograf ambulant (nunți, botezuri, înmormântări), prin satele din Rupea și Făgăraș; trompetist de sâmbătă-searta (baluri, nunți, hore); dezgropător de puieți la pepiniera Șercaia; descărcător-încărcător de cereale în silozul din Șercaia-Gară; muncitor necalificat la forja uzinei „Rulmentul” din Brașov; merceolog la „Agrosem” Făgăraș – în fine: „tehnician” la Serviciul Tehnic al Întreprinderii de Gospodărie a Orașului Făgăraș (vezi **Ela, Bonifacia, Adameva...**)

(1965)

– *august*: ca urmare a “decretului Ceaușescu” (ce permitea foștilor deținuți politici să-și continue studiile universitare), P. G. – căruia nu i se aprobase reînmatricularea în anul III, deși, legal, avea acest drept - dă examen de admitere la Facultatea de filologie, Universitatea din București.

– *septembrie*: P. G. din nou, după 11 ani, re-student în anul I.

– *septembrie-octombrie* (la Căminul „Regnault”): reia romanul început în d.o., încă fără titlu, dar este vorba de **Ostinato**.

– depune-propune la *Gazeta literară*, *Luceafărul*, *Viața românească*, *Amfiteatru* proză scurtă. I se răspunde – și i se va răspunde și în anul următor, 1966: «D-ta, fiind un caz nu poți debuta în periodice, trebuie să publici întâi un volum...». Logica va funcționa ca... lege (vezi **Bonifacia**).

1966

– *primăvară*: P. G. depune la ESPLA romanul **Ostinato** (sub titlul: **Cealaltă Penelopă, cealaltă Ithacă**). M. Gafița: «Nu se poate debuta cu un roman, numai cu un volum de proză scurtă...»

– *iulie*: P. G. prezintă, tot la ESPLA, volumul de „proză scurtă”.

– *decembrie, 6*: la insistențele Gicăi Iuteș și ale Sânzienei Pop, Eugen Barbu este de acord ca P. G. să debuteze în revista sa, *Luceafărul* (vezi **Bonifacia**), cu povestirea **Aia**, botezată în redacție **Când tace toba...** (?)

– *decembrie*, în continuare: până la sfârșitul anului, P. G. mai publică în *Luceafărul* o proză și un reportaj (*Cetatea Făgărașului*), iar când se decernează „Premiile Luceafărului pentru 1966”, P. G. primește „Mențiune, proză” – cu Ion Nicolescu, Premiul I fiind acordat Alexandrei Târziu (la poezie, Premiul I: Grigore Arbore, Premiul II: Ileana Mălăncioiu).

1967

– *iarnă*: debutul în *Luceafărul* îi deschide lui P. G. porțile periodicelor: publică în *Gazeta literară*, *Viața românească*, *Ateneu*, *Neuer Weg*, *Cravata*

roșie. Concluzie: nu exista vreun „ordin de sus” dar responsabilii nu voiau să-și asume...responsabilitatea publicării unui „caz” – cu excepția lui Eugen Barbu.

– În februarie moare tatăl lui P. G., în vârstă de 58 ani.

– primăvara: revista germană (din România) *Neue Literatur* pregătește publicarea unui fragment din **Ostinato** în traducerea Anemonei Latzina și a lui Dieter Schlesak. Întâmplare: Miron Radu Paraschivescu, poposind la redacția revistei, își aruncă ochii peste un manuscris (dactilogramă). După un timp, exclamă:

«Dar băiatul ăsta e un Soljenițan român!» În curând, băiatul-ăsta citește la Cenaclul condus de M. R. P. câteva fragmente. Televiziunea austriacă filmează, revista vieneză, *Literatur und Kritik* publică un fragment însoțit de o notă biobibliografică și de un studiu despre literatura română, semnate de Marie-Thérèse Kerschbaumer.

(În vara lui 1967 a fost trimisă în Occident prima variantă a romanului **Ostinato**)

– toamna: în urma insistențelor (în fapt: presiunilor, șantajelor securității Mircea Achim (în acel timp „ocupându-se” de studenți, câțiva ani mai târziu de scriitori) și a șefului său Nicolae Mihai, P. G. abandonează Universitatea (ca să nu aibă ce pierde, deci să nu poată fi șantajabil) și rămâne, definitiv, un licențiat în liceu. Locuiește – din decembrie 1965 – la anticarul Radu Sterescu, veche cunoștință, din 1954 – (vezi: **Bonifacia**)

1968

– primăvara: promisiuni de publicare a volumului de proză scurtă cu... scurtări; cu schimbarea titlului **Moartea noastră cea de toate zilele** în **Camera de alături**; simultan, respingere „dulce” a romanului **Ostinato**:

«Mai trebuie lucrat, e nefinisat...» (Gafița).

Memento: manuscrisul romanului **Ostinato** a schimbat trei directori de editură. Nu el a determinat „schimbările de direcție” (în sensul de persoane, nu de linie-a-partidului), el a îndurat-o. Cei trei: Ion Bănuță, un oarecare Marinescu și, în fine, Ioanichie Olteanu. Aceștia erau... directorii. Vor fi fost ei mari, dar nu se aflau “în contact cu tovarășii scriitori”. Contactorii (contactoriștii?) literaro-politici, kulturalnicii-komisari), în afară de, inevitabilul, indispensabilul Gafița erau: Corneliu Leu, Lucian Cursaru, precum și suavul tov’ Măciucă...

– iulie: promisiune din partea lui Geo Dumitrescu de a-l “lua” ca redactor la *România literară* ce va înlocui *Gazeta literară*.

– august, 7: P. G. se căsătorește cu Ana Maria Năvodaru.

– august, 22:

a) invadarea Cehoslovaciei;

b) lansarea în librării a volumului de debut **Camera de alături** – apărut la E(S)PL(A).

– august, 23: P. G. (fără profesie, fără serviciu, nestudent, nemembru al Uniunii Scriitorilor – dar autor al unui volum recent editat) se prezintă la sediul Uniunii din Șoseaua Kiseleff și cere să fie primit în Brigăzile patriotice. Este trimis la plimbare, cu explicația:

a) scriitorii încă nu alcătuiseră asemenea... formații;

b) chiar dacă se vor constitui Brigăzi la Uniune, în ele vor intra numai membri de partid.

– august, 24: P. G. este chemat telefonic la sediul Uniunii Scriitorilor, unde Pop Simion, Ioanichie Olteanu și János Szász îl anunță că ideea lui a

fost bună, însă dacă vrea să intre în Brigăzile Patriotice, mai întâi trebuie să intre în partid.

– *august, 24–25*: în Sala Mare a Casei Scriitorilor are loc faimoasa ședință de primire în partid a unor, în general, tineri scriitori (care ceruseră să facă parte din Brigăzi): Mariana Costescu, Aurel Dragoș Munteanu, Adrian Păunescu, Paul Schuster, Al. Ivasiuc și Paul Goma (doar atâția să fi fost?) (vezi **Soldatul câinelui**).

– *august-octombrie*: *Gazeta literară* se transformă în *România literară*, sub direcția lui Geo Dumitrescu. P. G. devine redactor cu jumătate de normă la pagina muzicală.

– *septembrie*: apar două cronici elogioase la volumul **Camera de alături**, semnate de Valeriu Cristea în *Amfiteatru* și Lucian Raicu în *România literară*; o notă distrugătoare, nesemnată în *România liberă*.

– *sfârșitul anului*: o nouă variantă a romanului **Ostinato** este trimisă în Occident.

(Între 1968-1969 P. G. lucrează la un roman – fără titlu, dar va deveni **În Cerc**. Îl lasă de-o parte și scrie prima variantă a unui „segment” care se va plasa înaintea **Cerc-ului**: **Ușa noastră cea de toate zilele...**)

1969

– P. G. declară „editorilor” Dodu Bălan, Vasile Nicolescu, Ghișe, Stroia, Bujor Sion :

«Dacă **Ostinato** nu e publicat în românește, în România, cel mai târziu în 1970, în 1971, va apare în Occident.»

Nu e luat în serios: «Gluma e bună, e bună...» Și: «Cum : un scriitor și român abia debutant, membru de partid să afirme că publică... la capitaliști? Să le puie aceloră – dușmanilor – o armă în mână?»

Fiindcă P. G. o ține pe a lui, pretinzând că nu are nevoie de autorizațiune-de-la-polițiune ca să hotărască soarta cărților sale, se succed „ședințele de lucru”, „de lămurire”, „curat prietenești”, unele mai restrânse, altele mai lăbărțate; unele „amicale”, altele de-a dreptul ostile. P. G. este convocat, la președintele Uniunii Scriitorilor, Zaharia Stancu; la „comitetul operativ” (nu se va fi chemat așa, dar totdeauna compus din: Chiriță, Toiu, Nichita, Hobană, Dimisianu – în câteva rînduri a participat și Fănuș Neagu; și János Szász; și Ion Horea – și încă alții, mulți, prea mulți pentru o cultură atât de rezistentă, pentru o literatură atât de de-valoare). Scopul: să-l facă pe P. G. să declare că nu mai dorește să publice la capitaliști; că dorește fierbinte să publice numai în Patria Română și în românește – în consecință va aștepta publicarea (în România și în limba română) „**atît cît va fi necesar**”. P. G. găsește că, nefiind etern, nu poate aștepta „cît va fi necesar”.

– *tot în cursul anului 1969*: P. G. este judecat la Uniunea Scriitorilor de un comitet lărgito-lăbărțat) compus din Zaharia Stancu, din „tovarăși de sus, de la C.C.”: Ghișe, Dodu, Nicolescu, Brad, Stroia. Masele largi de luători la cuvânt – prin Titus Popovici, Fănuș Neagu, Mircea Micu, Paul Everac – sunt de părere că un scriitor român, («mai ales cînd este un ilustru necunoscut!» - citat din Vasile Nicolescu), «nu are dreptul să se comporte ca și cum ar fi singur pe lume», în consecință: «Să intre în rînduri!» (ca să fie d-al nostru, dîn bobor – și să ne pupăm Piața Endependenți – căci toți sîntem români – nu? Nu!).

1970

– *martie*: P. G. publică pentru ultima oară proză în *România literară*, un fragment din **În Cerc**.

– *aprilie*: romanul **Ușa noastră cea de toate zilele** predat editurii Cartea românească, este respins de Marin Preda și de Mihai Gafița „ca urmare” (?) a „decodificării” operate de Ivăsiuc, potrivit căreia, „sub personajul Florica se ascunde, în fapt, Elena Ceaușescu iar sub al lui Iosub, Nicolae Ceaușescu”...

Din acel moment, P. G. nu mai are dreptul să semneze nici traduceri; soția sa, Ana Goma, la fel; la fel socrul său, Petre Năvodaru (a se vedea volumul I din **Iosif și frații săi**, de Thomas Mann – apare ca traducător Petru Manoliu, deși Petre Năvodaru este adevăratul traducător; vezi și **Despre război** de Clausewitz: traducătorul este menționat în caseta... tehnică, de la finele volumului ...).

– *toamna*: P. G. trimite în Occident manuscrisul romanului **Ușa...** - fără a-i cere voie lui Titus Popovici – nici chiar lui Țoiu!

1971

– *martie*: noul director al editurii (devenită) *Eminescu*, Ioanichie Olteanu îl anunță în scris pe P. G. că romanul **Ostinato** va fi publicat „în curând - însă, mai întâi trebuie făcut publicabil” (aceste „lămuriri” i-au fost date prin viu grai – ca și următoarele): la întrebarea lui P. G.: «Cum adică, să fie făcut publicabil?», răspunsul a fost: «Ei... Știi dumneata foarte bine cum ...». P. G. nu știa, nu acceptă – zice:

«Dealtfel, e prea târziu: la toamnă se publică simultan, la Suhrkamp, la Gallimard, la Rizzolli...»

«Trebuie să le-o luăm înainte», zice Ioanichie Olteanu.

«Luați-le-o!», zice autorul.

– *aprilie*: editura *Eminescu* îi înmânează lui P. G. o altă hârtie – prin care... atestă (!) publicarea romanului „într-un viitor apropiat”. De astă dată i se cere autorului să-și ia – în scris – angajamentul că nu va permite publicarea „în limbi străine, înainte de a fi publicat în, românește”. P. G. refuză.

„În acest caz, rupem tratativele!”, zice Ioanichie Olteanu, ușurat și fericit.

– *iunie*: editorul german Suhrkamp difuzează pliante cu autorul-și-car-tea. Câteva circulă printre membrii comitetului lăbărat. Autorul primește și el unul – mult mai târziu. Este vorba – în pliant – de „Un Soljenițin român”.

– *iulie*: tezele cu pricina.

(în cursul verii 1971, „comitetul operativ”: Z. Stancu, C. Chiriță, Nichita Stănescu, C. Țoiu, securistul I. Hobană, eternul-adjunct Dimisianu încearcă să-l convingă pe P. G. că... «nu se face să faci ceea ce faci...».

«Ba se face – să fac ceea ce fac! Faceți și voi», le răspunde P. G.

– *octombrie, 14*: Dieter Schlesak îi trimite lui P. G. o telegramă din Frankfurt/M, prin care îl anunță că **Ostinato** a apărut, fiind lansat la Târgul de carte... Prin Europa liberă P. G. află: „delegația RSR la Târgul de carte, după ce a încercat să împiedece tipărirea cărții, în semn de protest împotriva expunerii, la Târg, a unei cărți calomnioase la adresa socialismului din România a părăsit Târgul – iar în standul gol al RSR, editorul a etalat, pentru presă, cartea tradusă în germană”.

Autorul își vede cartea pentru întâia oară în mâinile lui Zaharia Stancu. Președintele Uniunii Scriitorilor îi permite autorului să țină cinci secunde cartea în mâini, după care o încheie în sertarul biroului, continuând a vorbi

admirativ despre editurile capitaliste...

Poetul Meliusz Jozsef, căruia editorul german îi înmânase două exemplare din **Ostinato**, pentru a-i da (măcar) unu autorului – nu i-a dat nici unu. Întrebat fiind, a negat până și faptul că ar fi fost, în acel moment, în Germania. În schimb – cine s-ar fi așteptat? – Arnold Hauser i-a adus un exemplar și i l-a dat, fără întârziere.

Al doilea exemplar (traducerea germană, în continuare) i-a fost adus lui P. G. de poetul Gheorghe Pituț.

Primul exemplar din traducerea franceză (**La Cellule des libérables** – Gallimard) i-a fost adus la București de jurnalistul francez de la *Le Monde*, Manuel Lucbert.

(1971) – *toamna-iarna*: la o ședință (foarte) lărgită organizată în Sala Mică a Palatului, prezidiul (din care făceau parte Gheorghe Pană, Ilie Rădulescu, Bujor Sion), Dumitru Popescu-Dumnezeu, după ce „obține” excluderea din partid și din C.C. a lui Nicolae Breban, aflat în acel moment la Paris, propune excluderea și a lui P. G. – prezent, acesta. Motivul:

«A pus în mâna dușmanului extern o armă cu care să lovească în patria noastră.» Se declară de acord cu... analiza tovarășii: Titus Popovici, Al. Andrițoiu, Fănuș Neagu, Mircea Micu; fac exerciții de anchetă-încrucișată Dinu Săraru cu/și Eugen Barbu. Intervine Dan Zamfirescu, indignat de „nepatriotismul vânzătorului de țară P. G.”.

Îl apără (pe P. G.): Mihai Novicov, Ion Lăncrănjan, Mihai Ungheanu, Darie Novăceanu... Și numai ei.

iarna: continuă „ședințele intime de lămurire”: în cam aceeași formație: C. Țoiu, Nichita Stănescu, Ion Horea, Dimisianu, Radu Boureanu și nelipsitul Hobană, încercînd să-l convingă pe P. G. „să predea de bună voie carnetul de partid – ca să terminăm cu problema aia și să mergem să bem ceva ...”. P. G. răspunde:

«De bunăvoie nu vi-l dau; de nevoie... Dacă încercați să mi-l luați cu forța, îl înghit, precum partizanul sovietic!»

1972

– PG. predă manuscrisul romanului **În Cerc**. Preda nu-l primește: «Ce, monșer, crezi că eu sunt tâmpit, ca Ioanichie, să-ți dau la mînă hîrtie, pecumcă?» Nu, Preda nu era tâmpit - ca Ioanichie.

– *aprilie*: P. G. este convocat la Zaharia Stancu: «Îmi aduci niște fotografii, fotografii îmi aduci – și de-ale dumitale și de-ale nevestii, că am primit dispoziție să-ți dăm pașaport (pașaport să-ți dăm...)»

P. G. se miră: i se refuzaseră toate cererile de călătorie - în Bulgaria, în Polonia, în Italia, în URSS («Ca să te oprești la Chișinău, să faci agitație naționalistă?»), acum, fără să fi cerut, i se dă pașaport? După ce caută calul de dar de dinți, P. G. acceptă – astfel:

«Plec – numai eu. Dacă n-o să mă lăsați să mă întorc, nevastă-mea, ostatecă, are să facă scandal - pentru reîntregirea familiei...»

– *iunie, 18 (!)*: P. G. pleacă, singur, pentru trei luni, în călătorie turistică în Austria, RFG, Franța.

(Pentru că s-a vorbit-scris atîta – prin penele Organului: Eugen Barbu, V. C. Tudor, Ceachir, Dan Zamfirescu, Artur Silvestri (altfel Târnăcop), prin I. C. Drăgan, Michael Titus, Dean Milhovan, Pantazi, Lozovan și alți Boiani: P. G. n-a făcut vreodată vreo călătorie – fie și până la Afumații-Românești – pe cheltuiala Uniunii Scriitorilor. Toate călătoriile sale și ale alor lui au fost plătite de el, din banii săi - drepturi de autor în devize. Iar în 1972, nu a ple-

cat în Occident „cu o bursă” – în acel moment, „cu bursă” călătoreau de zor Sorescu, Blandiana, Ivăsiuc, Păunescu, Breban, Marino – ei, da: Adrian Marino! – dar nu P. G.; P. G. a adus dolari în România, nu i-a scos.)

La *Viena*: condus de prietena și traducătoarea în germană, Marie-Thérèse Kerschbaumer, P. G. cunoaște o sumă de scriitori, – dar mai ales pictori austrieci. Tot la Viena face cunoștință cu „poetul tânăr”, Ștefan Băciu, venit de la Honolulu, spre a-și vedea – pentru prima oară, din 1947 – mama, sosită de la Brașov.

La *Frankfurt*: îl cunoaște pe editor, Siegfried Unseld. În timpul unei recepții, îi sosește lui P.G. un colet din România cu câteva exemplare ale cărții **As I Lay Dying** de Faulkner, tradus în românește împreună cu Horia Florian Popescu, la Cartea românească, (sub titlul: **Pe patul de moarte**) care, la a doua corectură, „pierduse” numele co-traducătorului P.G.; apoi Gafița îl sfătuisese să semneze cu un pseudonim; Marin Preda: să nu mai semneze de loc – „ce contează o co-traducere în cariera unui scriitor...” – iată însă că, P. G. *plecat* (și plecat definitiv, cum sperau băieții de toate culorile), nu mai conta dacă apărea numele lui P.G. pe coperta interioară a unei (co-)traduceri...

La Köln, se (re-)întâlnește cu Dieter Schlesak: „rămas” în 1969; împreună cu D. Țepeneag, Schlesak a avut un rol hotărâtor în demersurile pentru traducerea și publicarea lui P.G. în Occident.

iulie, 14: la Paris – în sfârșit, îi cunoaște pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca. Și pe Eugène Ionesco. Și pe Mircea Eliade. Și pe Emil Cioran – chiar și pe Paul Barbăneagră!

august: se întoarce în Germania, la München, unde fusese de multă vreme invitat la un colocviu de pe lângă Olimpiadă – cu titlul: „Sport și literatură”. Ajuns la fața locului, află că... nu va mai putea participa la numitul colocviu, pentru că delegația română (Fănuș Neagu și Ion Băieșu) condiționează prezența lor de absența lui P.G.

(1972) – *octombrie*: la Târgul de carte de la Frankfurt i se lansează a doua carte tradusă în germană, **Ușa..., (Die Tür)**. Dă o sumă de interview-uri, scrie articole pentru presa germană – în care atacă direct, atît sistemul politic, cât și cenzura literară, amintind însă și de „contribuția” *autocenzurii* la scriitorul român.

– *sfârșitul lui octombrie*: din nou la Paris.

– *19 noiembrie* (1972): începe să scrie **Gherla**;

– *21 noiembrie* termină **Gherla** – prima variantă.

– *sfârșitul lui noiembrie*: sosește la Paris și Ana Goma.

1973

– *ianuarie*: o nouă variantă a **Gherlei**;

– *februarie*: P.G. scrie continuarea **Gherlei: Lățești** (rămâne neterminată).

– *18 iunie* (1973): P.G. împreună cu soția se întoarce în România.

La vamă i se confiscă toate cărțile. P.G. anunță Securitatea, în scris, că dacă nu-i restituie toate cărțile în 24 ore el publică în Occident lista cărților interzise în România lui Ceaușescu, printre cele confiscate lui aflîndu-se și o carte de Willy Brandt, la care tocmai se ducea în vizită „Cancelarul” R.S.R. În 8 ore (de la depunerea la cutia poștală a „scrisorii”), toate cărțile îi sunt restituite (și transportate acasă), cu scuze.

– *vara*: la *România literară* nu mai are loc. Fusese dat afară...

Ivășcu: «Nu te-am dat afară, atît că, în 1968, nu te-am primit înăuntru». Logica-lui-Ivășcu fusese aplicată și cu... partidul: neizbutind să-l

excludă pe P.G., nereușind să-l convingă, să dea singur carnetul, au pretins că în 1968, P.G. nu fusese primit...

În primele momente, P.G., rob al logicii formale, vrea să știe (mă-nțelegi, pentru că de ce?). Gabriel Dimisianu : «Ce mai vrei, bătrâne? Și cu sufletu-n Occident și cu trupu-aici, la noi...» Cartea de muncă... Niciodată P.G. nu va putea să o recupereze. Cine știe ce secrete de stat conținea – știa tovarășa Bădilă, știe Traian Iancu, Hobană – în fine, Securitatea Poporului de la Uniunea Scriitorilor (Români).

(1973) – *toamna*: P. G. începe romanul **Gardă inversă**.

1974

– *primăvara*: se publică în traducere franceză, la Gallimard, **Ușa...**, sub titlul **Elles étaient quatre...**

– *toamna*: se publică, în traducere olandeză **Ostinato**, la editura Bruna & Zoon din Utrecht.

P.G. lucrează ca muncitor zilier în atelierul lui Ion Jalea (la realizarea monumentului... cu tot cu cal/, al mândrului Decebal – cel de la Deva).

14 iulie: moare mama lui P.G. Este înmormântată la Străulești II.

1975

– termină **Garda inversă**, începe 7–1.

– 2 noiembrie se naște Filip-Ieronim, fiul lui P.G.

– decembrie: începe un eseu (despre... România); fără titlu.

1976

– octombrie: apare, în traducere franceză, la Gallimard, **Gherla**.

Ca și **Ostinato** și **Ușa**, **Gherla** este transmisă, în foileton, la Europa liberă; ca și **Ușa**, **Gherla** se transmite în lectura autorului (aflat în România).

– decembrie: în urma ascultării **Gherlei** la Europa liberă, o sumă de necunoscuți – cu toții, făcuseră pușcărie – îl vizitează pe P.G., îi telefonează, îl felicită, aduc oarecare corectări mărturie.

Cam în același moment începe, din partea Securității o „contra-acțiune” – interesează, deocamdată, „demersurile scriitorilor” (cum ar zice N. Manolescu: „dovezile de colegialitate”):

Al. Ivasiuc și cu Nicolae Breban sunt trimiși împreună la München, să-l convingă pe Noël Bernard, directorul Europei libere:

a) să suprima emisiunile „Teze și antiteze la Paris” de Monica Lovinescu și „Povestea Vorbiei” de Virgil Ierunca;

b) să nu-l mai „cultive” pe P.G. și să înceteze cu transmiterea pe unde a unor texte de-ale lui, lipsite de valoare estetică și suspecte ca mărturie – **Gherla**, de pildă...

De la München, Al. Ivasiuc se duce singur – la Paris, încearcă să facă să se publice în presa franceză – cu osebire în *Le Monde* „informații” potrivit cărora... în România totul merge bine (și tot Românul prosperă), iar „acel Goma” este un veleitar, un calomniator, mai ales prin ultima carte, **Gherla**, fojgăind de neadevăruri de calomnii la adresa... foștilor deținuți politici... Al. Ivasiuc nu reușește să-și plaseze „articolele” nici măcar în *Le Figaro*, pe atunci jurnal proceaușist. Ia legătura cu prieteni comuni și colegi de închi-soare: Mihai Serdaru (coleg al amândurora de Gherla) și cu Ion Varlam. Nu reușește să-l convingă pe Serdaru de... minciunile lui Goma – pe Ion Varlam, da: exact în luna aprilie, 1977, când P.G. era (re)arestat, Ion Varlam, aflat de mulți ani la Paris, adresează o „scrisoare deschisă” lui P.G. (arestat, iar

Varlam știa bine acest lucru), în care contestă „autenticitatea” unor fapte relate în **Gherla** – bătaia pe care o încasase autorul cu două zile înainte de liberare – și califică și el (după Ivasiuc) drept „calomnioasă” cartea în întregul ei. („Scrisoarea deschisă” a fost trimisă... editorului Claude Gallimard...).

1977

– *ianuarie*: se anunță *Charta 77* a Cehilor și a Slovacilor – la care aderă scriitori maghiari și bulgari.

– *februarie*: se difuzează, la Europa liberă, **Scrisoarea** adresată de P. G., prin Kohout, *Chartei '77*. Îl caută, ca să o contrasemneze, mulți cetățeni – niciunul scriitor. Primul – de altfel și ultimul: Ion Negoitescu, îl va contacta abia în 3 martie.

(Pentru acea perioadă: ianuarie-mai vezi **Culoarea curcubeului** – **Cutremurul oamenilor '77**. Pentru perioada mai-noiembrie 1977, vezi și **Soldatul câinelui**.)

Însă nici în **Culoarea...** nici în **Soldatul...** nu sunt relate „dovezile de colegialitate”:

a) „colegii-scriitori” C. Țoiu și G. Bălăiță se duc la Stockholm pe banii Uniunii și ai Securității – sau, de ce nu?, pe ai lui P.G., singurul aducător de deize), încercând să-l convingă pe editorul suedez René Coeckelberghs să nu publice (în suedeză) cartea **Gherla** (pe acolo mai trecuse și Nicolae Breban, tot atât de „colegial” acționând);

b) imediat după arestarea lui P.G. (la 1 aprilie), un număr de critici literari au fost convocați la sediul Uniunii Scriitorilor: Președintele Virgil Teodorescu și jurnalistul Ivașcu au încercat să-i convingă să scrie despre P.G.:

- că este un trădător de țară;
- că este nul ca scriitor.

Printre convocați a fost și Mircea Iorgulescu – nu a scris. În schimb, au scris Al. Dobrescu (în *Convorbiri literare*), N. Dragoș (*Luceafărul*), Al. Piru (la Televiziune), Vasile Băran („O hienă printre ruine”, îl zugrăvea milițianul Vasile pe P.G.) – și, firește Eugen Barbu, Dan Ceachir, Dan Zamfirescu, Artur Târnăcop, Dodu Bălan, Al. Andrițoiu, Titus Popovici, Dumitru Mircea, Vasile Rebreanu, Mircea Micu... Așadar:

– *1 aprilie*: P.G. este arestat. În 3 aprilie soția și copilul sunt „mutați” undeva în cartierul Vitan.

– *6 mai*: P.G. este liberat – în urma campaniei internaționale.

– *10 mai*: Ceaușescu decorează și înalță în grad pe generalul Nicolae Pleșiță, ministru al Securității și pe colonelul Gheorghe Vasile (sau Vasile Gheorghe – tot aia-i), comandantul anchetelor penale de la Rahova.

– *mai? iunie?*: Congresul Scriitorilor – cel la care Ceaușescu a anunțat: „În Patria noastră socialistă, nu există cenzură – drept care am hotărât s-o desființăm”. Scriitorii români – cei rezistenți – au aplaudat și, începând din acel moment (încă o dată: mai–iunie 1977), nu s-au mai lăsat cenzurați de Cenzură – nu!; s-au întrecenzurat: ei înde ei; ca la Pitești.

Tot la Congresul cu pricina: în cuvântarea sa, scriitorul de scenarii Titus Popovici l-a atacat pe P.G. – pentru trădare de patrie și pentru lipsă de talent...

– *sfârșitul lunii iunie* „Ca să nu mai zbiere reacțiunea că îl persecutăm pe P.G.”, ministrul Securității Pleșiță „dispune” să i se repartizeze un alt apartament: în marginea (de Apus) a cartierului Drumul Taberei, pe o stradă încă nebotezată, într-un bloc fără număr, la-o-adresă-fără-adresă (am aflat-o după 29 ani: Lunca Ialomiței) De asemeni, ca să nu mai zbiere reacțiunea, i

se impune lui P.G. o slujbă la Biblioteca Centrală.

– *vara*: P.G. este „răpit” de multe ori de pe stradă de gorilele sece (vezi **Soldatul câinelui**); i se propune să accepte emigrarea: «Scăpăm noi de tine, scapi și tu de noi...». P.G. nu primește.

– *august*: P.G. află de la Virgil Mazilescu, că „s-a întâmplat ceva grav în Valea Jiului”. Mazilescu știa de la Iulian Neacșu, bine informat, de la sursă: Ceaușescu fusese chemat de mineri, la Lupeni, sechestrat, huiduit, apoi liberat ; imediat – deși promisesse satisfacerea cererilor – Ceaușescu dă ordin de represiune.

(Deci: scriitorii români au aflat – la Casa Scriitorilor – cel mai târziu în 6 august că, la Lupeni, s-a întâmplat ceea ce se întâmplase. Totuși, mai apoi, pretindeau că au aflat... abia de la Europa liberă – care aflase foarte, târziu, prin octombrie. Nici unul dintre ei n-a protestat: nici Marele Bogza nici Vajnicul Jebeleanu, nici Marin Preda. Singurul scriitor care s-a manifestat în scris în legătură cu evenimentele din Valea Jiului, a fost A. Păunescu – prin decembrie, în *Flacăra*, protestînd cu vehemență împotriva „dezinformării” unui jurnalist american: acesta pretindea că „Zona Văii Jiului este declarată zonă militarizată – deci închisă”, drept care poetul Păunescu explică: „Helicopterele pe care le-a văzut Americanul nu sunt ale armatei – cu atât mai puțin ale poliției /sic/, ci sunt elicopterele recent dăruite de Tovarășul Nostru Drag și Scump, Nicolae Ceaușescu – Spitalului din Lupeni...” Scriitorii români au râs, l-au înjurat pe Păunescu – dar numai la closetul casei Scriitorilor).

– *octombrie*: constatând că în „condițiile noi” nu mai poate avea vreo legătură cu exteriorul – nici cu interiorul – P.G. se decide să accepte invitația PEN Clubului Internațional de a călători în Occident.

– *18 noiembrie*: Ministrul Securității, generalul Pleșiță, îl „convoacă” (prin răpire de pe stradă) pe P.G. – ca să i se plângă (cine, cui?!) că Ambasada franceză refuză să acorde vizele, înainte de a fi văzut pe solicitanți:

«Ce, cred ăia că aveam de gând să trimitem, în locul lui Goma, pe Păunescu?»

P.G. și soția se prezintă la Ambasada franceză. După „identificare” (laborioasă), li se înmânează pașapoartele. Pleșiță:

«De ce n-au încredere în noi Franțujii? De ce nu ne-au trimis nouă, organ-de-stat, pașapoartele?»

19 - noiembrie: ajun de plecare. Pleșiță îl convoacă pe P.G. la Minister. După ce se consultă cu soția, cu socrii, P.G. redactează o *Declarație*: dacă i se va cere vreun angajament va refuza pașapoartele. Însă generalul Pleșiță pentru altceva îl convocase: în primul rând să-și ia... rămas bun de la prietenul său Paulică; în al doilea...

...Pe trotuarul din jurul Ministerului de Interne generalul-ministru Pleșiță i-a spus lui P.G. că... n-ar fi bine să scrie, așa cum tot promisesse despre „experiența” prin care trecuse - ca să nu afle familia cu ce se ocupă el (?); în a doua: amenințându-l: «Revoluția, are mână lungă, te atinge oriunde ai fi. Ca să nu crezi că glumim, de cum ai să ajungi la Paris, ai să primești un semn din partea noastră».

Semnul-din-parte-Revoluției-lui-Pleșiță-și-a-lui-Ceaușescu: în 18 noiembrie, la Paris Monica Lovinescu, a fost agresată sălbatic de “revoluție”, cu intenția de a o reduce-la-starea-de-legumă.

– *20 decembrie (1977)*: P.G. cu soția, Ana Maria, fiul Filip-Ieronim, două mașini de scris, două geamantane pleacă – pentru totdeauna – din România.

- Sosiți cu pașapoarte turistice cer imediat azil politic
 – 22 decembrie: conferință de presă, la Paris (vezi **Culoarea curcubeului**, Polirom, 2005, secțiunea **Bărbosul**).
 – decembrie: apare, la Gallimard, romanul **În Cerc**.

Tragem linie, o luăm de la capăt:

1978

– februarie: P.G. începe să scrie cartea de mărturii care va fi publicată în anul următor, la Seuil, în franceză, sub titlul **Le tremblement des hommes** – titlu sugerat de un reportaj al jurnalistului Bernard Guetta (în *Le Nouvel Observateur*), subtitlul: „România, în 1977, a cunoscut două cutremure: unul de pământ, în 4 martie, altul al oamenilor, prin Mișcarea Goma”.

– 7 mai: P.G. termină prima parte a cărții de mărturii. Editura Seuil capătă un nou director (un polonez trecut la islam), care face „curățenie”, alungând, nu numai cărți și autori „de dreapta”, ci și editori „visceral anti-comuniști” – așa, a fost invitat să-și caute norocul aiurea Claude Durand și chiar Jean-Marie Domenach, sub a cărui direcție a fost publicat eseu **La Cité totale** de C. Dumitrescu, în traducerea lui Șerban Cristovici și cu postfața de P.G.

– iunie: P.G. începe să scrie cartea care va deveni **Patimile după Pitești**.

– octombrie–noiembrie–decembrie: P.G. face o călătorie în Canada și în Statele Unite.

– noiembrie–decembrie: de două ori în metroul din New York, apoi mereu în metroul parizian, P.G. este amenințat, în românește, de securiști care-și zic repede-repede poezia: «Dacă nu-ți ții gura, îți aplicăm umbrela bulgărească»...

(În februarie 1978, P.G. participase la constituirea C.I.E.L. – Le Comité des Intellectuels pour l'Europe des Libertés de sub președinția colegială constituită din: Eugène Ionesco, Alain Ravenes, Jean-Marie Domenach, François Fejtő și Philippe Sollers.)

– 10 decembrie: P. G. participă, la Paris, la reuniunea organizației Amnesty International, cu prilejul celei de a treizecea aniversări a Declarației Universale a Drepturilor Omului.

Un „tratament de favoare” îi este aplicat României lui Ceaușescu – pentru lichidarea Mișcării pentru drepturile omului din primăvara anului 1977 și pentru reprimarea sălbatică a minerilor din Valea Jiului – august același an.

1979

– 5 martie: Seuil lansează cartea lui P.G. **Le tremblement des hommes – Peut-on vivre en Roumanie aujourd'hui?** (în traducerea lui Alain Paruit). În prezența lui Eugène Ionesco și a lui Fernanda Arrabal, P.G. declară presei că el se află la adăpost, în Occident, cartea apărută va putea fi citită mai târziu, însă, în acest moment, urgența este constituirea *Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România*.

AFP din 5 martie 1979: „Scriitorul român Paul Goma, care prezenta presei noua sa carte (...) a renunțat să vorbească despre sine și a anunțat constituirea în România a unui Sindicat Liber, SLOMR. P.G. – acompaniat de Eugène Ionesco și de Arrabal, a precizat că «pentru întâia oară după ocuparea României, Românii s-au grupat într-un sindicat-liber, în scopul de a

apăra, nu doar drepturile sindicale, ci și toate drepturile omului, fără excepție» (...) «România este a treia țară comunistă având un astfel de sindicat – după Polonia și URSS – nucleul fiind constituit din semnatari ai Mișcării pentru apărarea drepturilor omului din primăvara anului 1977»”

– *primăvara-vara*: în presa occidentală apar numeroase reportaje, articole de analiză defavorabile „înțeleptei politici externe” dâmbovițeniste. Mișcarea pentru drepturile omului din 1977, marea greva a minerilor din august același an, recenta constituire a SLOMR obligă Securitatea să treacă la ... contraofensivă:

În afară de amenințările directe, prin scrisori, telefonice – „presa” începe ceea ce s-a numit la timpul acela: „Campania de vară”: Printre primele „articole din presa occidentală” pro-ceașescu: „A proposito di una dissidenza creata în proveta”, din ziarul socialist italian *L'Umanita*, 14 aprilie 1979. Sunt „demascați”: „impostorul, românul-corcit – numele său adevărat fiind: Paul Efremovici Goma, respins de toți intelectualii-cinstiți care susțin politica externă independentă” ; „nazistul” (!) Gheorghe Calciu, în fine, „adunătura de frustrați fasciști și mitomani” – care pretind că au constituit SLOMR etc. ...

P.G. trimite o scrisoare de protest, somînd redacția să divulge numele autorului (articolul fiind, ca în țara lui Farfuridi, anonim). *L'Umanita* publică protestul, dar se scuză că... nu poate da numele acela – *fiindcă s-ar strica relațiile româno-italiene* (subl. mea). Lucrurile se clarifică: într-o intervenție la Europa liberă, vorbind de *agenții lui Ceaușescu în Occident*, P.G. îl numește pe I. C. Drăgan. Drăgan sare ca ars și trimite Europei libere un „protest” care... seamănă ca două picături de apă cu „articolul” din *L'Umanita* (cu deosebirea că agramatismele, neromânismele drăgane fuseseră... date cu var, în redacția ziarului italian).

P.G. îi dă replica, la Europa liberă lui Drăgan, și camarazilor-tovarăși ai săi: Eugen Barbu, Dan Ceachir, Dan Zamfirescu, Paul Anghel, M. Ungheanu, N. Dragoș, P. Marcea, D. Micu, Al. Andrițoiu, Dodu Bălan, Vasile Nicolescu, Dumitru Ghișe, Titus Popovici, I. Lăncrănjan, Ion Brad (acesta din urmă, ca ambasador la Atena, compusese o compunere, după dictarea Securității, o dăduse la tradus în grecește, fostului „scriitor român de limbă greacă” Dimos Rendis. Acesta o semnase cu numele său de grec într-o publicație confecționată ad-hoc, *Proini*, iar băieții de la București, Artur Silvestri-Târnăcop, Dragoș au „citad din presa greacă”, în *Luceafărul*; jurnalul securiștilor din America, *Dreptatea*, sub pana lui Dean (sic) Milhovan a... „citad” din *Luceafărul*, Michael Titus de la Londra, alt exilat recuperat de Securitate a „citad din toate aceste surse în *Europa și Neamul* românesc a lui I. C. Drăgan” – și iată cum s-a închis cercul ...).

(De ținut minte: în cadrul „campaniei de vară – 79”, Eugène Ionesco a fost zugrăvit ca bețiv, gagarisit, ramolit etc de Dan Ceachir, azi „maestru” al lui I. Buduca, după ce ucenicise, el, la groapa lui Barbu; Monica Lovinescu a avut parte de pamfletul-înjurătură-amenințare *Căteaua* de I. Lăncrănjan, iar Evreii în general și Evreimea în special a avut parte de atacuri directe, dinspre Vasile Nicolescu, Adrian Păunescu, Ghișe, Dodu-Bălan – și alți bărani).

– *toamna*: se publică romanul **Gardă inversă**, la Gallimard, în traducerea lui Șerban Cristovici.

1980

– *iulie*, vizita lui Ceaușescu în Franța: este foarte rău primit, Valéry Giscard d'Estaing i-a acordat... „dupăamieze libere” (un afront nemaivăzut),

iar presa l-a călcat în picioare.

P.G. se poate lăuda (printre altele, modestia obligă) cu „traducerea și difuzarea – în vederea reproducerii în presă – a perlelor din “Manualul Lingăului sau Poetica lui Păunescu”: *Far, Cărmaci Tată-Fiu, Luceafăr, Carpat, Dunăre, Stejar* etc. ; P.G. se laudă, deasemeni cu supranume date lui Ceaușescu precum: *Bokassescu, Amindadescu, Draculescu* – iar România lui Ceaușescu: *Ceaușima* ...

– *octombrie*: apare, în neerlandeză, **Culorile curcubeului...** sub titlul **Met het woord tegen de muur** („Cu capul de/în zid”) la Elsevier Manteau, Anvers.

– *1980 – noiembrie*: P. G. participă la „Conferința de la Madrid bis”: în paralel (și în opoziție) „dididenții” organizează o contra-conferință. România lui Ceaușescu este „bine încondeiată”. Ca „represalii”, conferința de presă organizată de M. Korne și P.G., în legătură cu România, este sabotată: un telefon anonim anunță plasarea unei bombe.

1981

– *marți, 3 februarie*: P.G. primește, prin poștă, expediat de la Madrid, un colet conținând o carte... explosivă. P.G. nu este atins, însă șeful echipei de artificieri a Prefecturii pariziene, Calisti este rănit (au mai primit colete identice – și au fost răniți: Nicolae Penescu, la Paris, Șerban Orăscu, la Köln).

– *mai*: apare, la Hachette, **Patimile după Pitești**, sub titlul **Les Chiens de mort**, în traducerea franceză a lui Alain Paruit.

1982

– *mai*, începe... „L’Affaire Tănase-Goma”, cum au numit-o jurnaliștii occidentali: Securistul Haiducu, (alias Vișan, viitor Forrestier, fiul securistului ungur-din-Ungaria - precizare necesară - Hirsch, trimis de ruși în România în 1945 împreună cu alți cca 100 000 unguri, majoritatea evrei), primește ordin de la Ceaușescu, prin Pleșiță să-i lichideze pe „capii răutăților” din exil: Virgil Tănase și P.G. Primul trebuia asasinat “prin orice mijloace”, al doilea, „cardiac fiind: otrăvit cu o substanță care nu lasă urme la autopsie”. Substanța” cu pricina: *aconitina*. Doze mici i-au fost administrate lui P.G. în timpul detenției de la Rahova, între 1 aprilie și 6 mai 1977; cu doze concentrate fuseseră asasinați Bulgarii – de aici, amenințările din metrou, cu „umbrela bulgărească”. (vezi **Soldatul câinelui**).

– *august* dezlegarea „enigmei” afacerii: interesele de stat (franceze) au avut întâietate ...

– *toamna*: P.G. pregătește, în cadrul editurii Hachette, o colecție Est/Vest: urmează a fi publicate, atât „Dialog cu...” (*des entretiens*): Eugène Ionesco, Mircea Eliade, Emile C. Cioran, Raymond Aron, Boris Souvarine, Elias Canetti, J. F. Revel, Milovan Djilas ș.a.... precum și texte de : Czeslaw Miloz, Jan Patocka, Leszek Kolakowski, Ludvik Vaculic, Jaroslaw Durich – precum și ale Românilor: Oana Orlea, Rodica Iulian, Augustin Buzura, Ștefan Bănuțescu, Bujor Nedelcovici, Nicolae Manolescu (promisese o „Istorie a literaturii române”).

1983

– *mai*: se publică, la Hachette, **Chassée-croisé** (traducere: Alain Paruit, în românește a fost editată sub titlul **Soldatul câinelui**).

– *iunie*: apare, în olandeză, **Patimile...**, sub titlul **Het vierkante ei** („Oul cubic”), traducere Andrea Borbel, la Elsevier Manteau, Anvers.

– *octombrie*: este lansată la Târgul de carte de la Frankfurt cartea **Patimile...** în germană (traducere: Lucian Grigorowitsch): **Die rote Messe** în nou-înființata editură *Thule* din Köln, animată de George Carpat Focke.

– Scrie romanul **Bonifacia**.

– Scrie (prima variantă) a cărții **Din calidor**.

1984

– *ianuarie*: ca urmare a desființării sectorului literatură străină, la Hachette, P.G. trebuie să caute alt editor – atât pentru sine, cât și pentru colecție. Trece la Albin Michel.

– *februarie-august*: P.G. conduce Departamentul Europa din *Internaționala Rezistenței*. Printre altele, organizează, la Senatul francez, două colocvii: “Yalta”, “Pacifismul”.

– *toamna*: martor în procesul Pordea - *Le Matin*. Jurnalul – care scrisese că Gustav Pordea este „spion român” – în loc de „agent de influență român”, așa cum sfătuiseră exilații români pierde procesul. Pordea a fost susținut – pe față – de I.C. Drăgan și de Ion Rațiu (la Congresul UMRL ținut la Paris-Bourget, Gustav Pordea a fost „invitat de onoare” și a luat loc la prezidiu, între Rațiu și Novacovici). Dealtfel, I. Rațiu a fost citat ca martor al apărării (lui Pordea), în proces, dar... nu s-a prezentat. Jurnalul (*Le Matin*) pierde procesul: nu a putut proba că Pordea este „agent al Securității”. Abia în iarnă, un jurnalist englez de la *Sunday Times* investighează și publică rezultatul: Securistul Costel Mitran i-a plătit lui Gustav Pordea, la Viena, 500 000 dolari, pentru a-și cumpăra” un loc în Partidul lui Le Pen, Frontul Național, pentru a pătrunde în Parlamentul European de la Strassbourg.

(*Săptămâna* din 10 ianuarie 1986 publică, pe două pagini „Minciuna are picioare scurte” semnat de un oarecare Cornel Vadim Tudor. Viteazul securist îi atacă pe jurnaliștii occidentali - Jean-Yves Huchet, care, la 1 aprilie 1985 scrisese despre distrugerile sistematice din România („distrugeri de stat și de partid”), în *Le Matin* - ; pe „trădătorii de patrie: Paul Goma, Monica Lovinescu, Mihnea Berindei și Dinu Zamfirescu” – cei care... îl atacaseră pe „patriotul național”, „deputatul român în Parlamentul vest-european. Gustav Pordea”.

1985

– Albin Michel nu acceptă colecția (mutată de la Hachette), este de acord să fie publicate „câteva titluri” – vor fi publicate, cu mențiunea: „Sub direcția lui Paul Goma”: Czeslaw Milosz: **Le pays d'Ulro** (eseu) și Bujor Nedelcovici: **Le Second messenger** (roman).

– P. G. scrie a doua variantă a cărții (ce va deschide un ciclu autobiografic): **Din calidor**.

– Scrie prima variantă (intitulată: **Din gară**) a ceea ce va deveni: **Arta reFugii** – ca al doilea volet al ciclului.

1986:

– Apare la Albin Michel, traducerea franceză (Alain Paruit) a romanului **Bonifacia**.

– P.G. scrie întâia variantă a celui de al treilea volet: **Astra** (în acel moment, titlul provizoriu: **Biblioteca**).

1987

- Luna *mai* : apare, la Albin Michel, în traducerea franceză a lui Alain Păruit, **Din Calidor**, sub titlul: **Le Calidor**.
- Scribe prima variantă din cel de-al patrulea volet al ciclului autobiografic: **Sabina**.
- Definitivează **Arta reFugii**.

1988

- Variantele „definitive” ale cărților: **Astra** și **Sabina**.
- *vara – toamna*: P.G. dactilografiază, în vederea „imprimării” la Editura *Dialog* (de pe lângă revista cu același nume), din Dietzenbach, Germania occidentală, animată de Ion Solacolu, textul integral al cărții: **Din calidor - o copilărie basarabeană**.

1989

- *ianuarie*: apare, sub îngrijirea lui Ion Solacolu, în editura *Dialog* din Dietzenbach, **Din calidor...** (fotocopie după dactilogramă – dealtfel, stă scris, negru-pe alb: “Versiune originală, în dactilografierea autorului ...”).
- *februarie–august*: scribe prima variantă al celui de al cincilea segment din ciclul autobiografic: **Roman-intim**.

1990

- *februarie*: apare, la Julliard, traducerea în franceză (Alain Păruit), a romanului **Arta reFugii** sub titlul **L'Art la Fugue**.
- *martie*: apare, la editura *Dialog*, de sub direcția lui Ion Solacolu – tot „în dactilografierea autorului”, în românește, romanul **Patimile după Pitești**;
- *mai*: apare **Din calidor** în engleză, la *Readers International* London, în traducerea Angelei Clark, sub titlul: **May Childhood at the Gate of Unrset**.
- *iunie*: apar, la editura Humanitas, **Gherla** și **Culorile curcubeului**.
- *decembrie*: apar: **Patimile după Pitești**, la Cartea Românească și **Din calidor – o copilărie basarabeană** – la Albatros.

1991

- *ianuarie*: apare **Bonifacia** – la Omega.
- *mai*: apare **Sabina** (prima parte) – la Apostrof.
- *iulie*: apare **Arta reFugii** – la Dacia.
- *septembrie*: apare **Soldatul câinelui** (*Chassé-croise*) la Humanitas.

1992

- *februarie*: apare **Ostinato** – la Univers.
- *martie*: Uniunea Scriitorilor din Moldova îi decernează lui P.G. Premiul Uniunii pe anul 1991.
- *mai*: apare **Ușa noastră cea de toate zilele** la Cartea românească.
- *25 mai*: Uniunea Scriitorilor din România îi decernează lui P.G. Premiul pentru proză
- *iulie*: apare **Astra** – la Dacia

tragem linie

o luăm de la început?

Tot 1992:

Între 23 iulie și 23 septembrie (1992) : o pată-albă în Jurnal.

Oricum, în vara anului 1992 a fost publicată în presa românească informația potrivit căreia:

Gabriel Liiceanu, directorul editurii Humanitas trimisese “la topit”, la fabrica de hârtie Bușteni - printre suplimente de tiraj nevândute - și tirajul nedistribuit, “păstrat” în depozite din iunie 1900 al cărții de mărturie **Culorile** (sic) **curcubeului**.

1993

- 30 octombrie: ruptura definitivă cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca, din cauza complicității lor active cu Liiceanu, distrugătorul volumului de mărturie despre Mișcarea pentru Drepturile Omului din 1977 (vezi **Jurnal de Noapte Lungă**).

- Apare “ediția a II-a”, îngrijită de Florin Ardelean - în fapt, întâia, cea de la Humanitas, din 1990 neexistând - din **Culoarea curcubeului**, la Biblioteca Familia - înființată cu această ocazie. Până în momentul de față este singura consultabilă - cu condiția de a fi găsită, fiindcă “prieteni” au avut grijă să saboteze și distribuția.

- Apare, la editura Litera o broșură de 100 pagini (din totalul volumului de **Articole** avînd 1 000 pagini) intitulată **Amnezia la români** - pe copertă, în schimb, pe cotor, stă scris: **Amnezie la români**. Operă editorială semnată de Viorica Oancea (director al editurii) și de Ioana Pârvulescu, redactor. Redactorul dimpreună cu directorul au conlucrat la acest animal-care-nu-există: volumul intitulat, repet **Amnezia la români nu cuprinde textul care i-ar fi dat numele**.

Sabotaj? Tembelism? Și-și.

- Marin Sorescu, director al editurii craiovene Scrisul românesc, pentru a primi portofoliul Ministerului Culturii din guvernul Iliescu face “curățenie” în editură: decide distrugerea plumburilor unor cărți bănuite de el, Sorescu, a nu fi pe placul Iliescului, printre care și **Garda inversă**, culeasă, gata de tipar (sic) din vara anului 1990.

- **Alfabecedarul** capătă o formă aproape-definitivă.

1994

- P. G. scrie **Viața la Castel** care ar fi completat **Justa** (1985). Devine **Castelana**, text nepublicat.

- P.G. scrie **Adam și Eva**, devenit **Adameva**.

- 21 aprilie (1994): ca replică procurorului Drăgulin - cel care, cu de la sine putere “anulase sentința de condamnare” (cea din 1958), P.G. redactează “*Scrisoare către Iliescu*” (vezi **Scrisori întredeschise**).

- aprilie: La editura Seuil apare, în două volume, **La Vie en Rouge** de Christian Duplan și Vincent Giret (lucrare tradusă și în română, la Nemira). Există pasaje, capitole, fotografii cu/și despre P.G.

- septembrie: **Alfabecedarul** - dactilografiat de autor - este fotocopiat și legat în 11 (unsprezece) exemplare, prin grija Ștefanei Bianu (și la îndemnul amical al lui Andrei Doicescu).

- octombrie: P.G. termină **Evadam** (a doua parte a volumului **Adameva**) și începe **Cartea cărților** (rămasă neterminată).

- 17 decembrie: P.G. ia hotărîrea - fermă - să scrie o carte intitulată: **Și dacă...?** Va ajunge până pe la 130 pagini.

1995

- *februarie*. Într-un interviu Nicolae Manolescu derapează și declară că... “ar susține candidatura lui Paul Goma la președinția României”.

- *9 martie*. P.G., din pornire polemică începe să redacteze “*Scrisoare către compatrioți*” care va căpăta caracter de... intrare în campania pentru alegerile prezidențiale (din 1996).

- În *11 martie* trimite prin poștă prietenilor textul.

- *13 martie*: Titus Ceia, îl vizitează pe P.G. împreună cu D-na Elena Murărașu - cadou: **Adameva** proaspăt apărută la editura Loreley din Iași. Din păcate, dificultăți financiare au împiedecat continuarea activității editoriale, iar **Adameva** nu a putut fi distribuită.

- *21 martie*: Ștefana și Alexandru Bianu îi dăruiesc lui P.G. un ordinator.

- *aprilie*: Primele reacții - ostile - la “declaraarea candidaturii” Horia Rusu și C. Coposu.

- *mai*: Dan Petrescu, la Paris, ia cu el cele trei volume din **Jurnal**, dactilografiate-copiate. Se zice că **Justa** va apărea, sub direcția lui, la Nemira.

- **Justa** a apărut.

- *iunie*: surpriză: apare, la București, la editura Eminescu, romanul **În Cerc**.

- *iulie*: a apărut **Scrisori întredeschise - singur împotriva lor** la Biblioteca Familia, Oradea, ediție îngrijită de Laszlo Alexandru.

- A apărut la Litera o altă broșură (200 pagini), o “selecție” aiurită, intitulată și aceasta **Amnezia la români**.

- P.G. primește de la prietenul (și editorul) său George Carpat Focke o scrisoare de o violență în insulte inimaginabilă: “Procuror, “Vâșinski”, “lipsit de inteligență”, “concurent al lui Brucan”, jdanovist”, “imoral”, primitiv”, “diminuator al șanselor lui Constantinescu - ba chiar ale Regelui!”

- etc etc - în legătură cu **Programul**. Pe linia lui Coposu-H. Rusu, dar și pe “linia” lui C.T. Popescu, cel din “demascarea” securistă din textul “Gomora” apărut în *Adevărul*.

- *20 august*: P.G. lucrează la textul “*Răul absolut*” (Securitatea)

- *23 august* (sic). P.G. este expulzat din locuință pentru neplata chiriei. Până în 15 decembrie va locui pe la prieteni, la hotel.

- *decembrie* - la hotel - P.G. scrie textul “Unde am greșit?”, trecere în revistă a prietenilor rupte. Va fi atașat de **Jurnal de Noapte Lungă**.

- 15 decembrie: familia Goma are o nouă locuință.

1996

- P.G. rescrie - la ordinator - **Ela** (1983).

- P.G. copiază (la ordinator)-reface **Roman-intim**. Apoi **Sabina**. Apoi **Bonifacia**. Apoi **Gherla** - apoi **Lățești**...

- *11 septembrie*: P.G. anunță renunțarea la candidatură.

1997

- *5 februarie*: P.G. află că a apărut **Jurnal I-II-III**, la Nemira.

- P.G. este informat că în ultimul număr din revista 22 există un anunț-listă cu cărților apărute cu subvenție Soros. Printre ele: **Patru dialoguri** de Paul Goma!” - apărută la Echinox, Cluj! Marian Papahagi, interpelat, răspunde că... nu, cartea nu a apărut, însă “relațiile dintre editură și Fundația Soros îl privesc numai pe el, nu și pe autorul cărții” - ne-editate! Se spune că Marian

Papahagi nu era la întâia... deturnare de fonduri (primea subvenții de la Soros, dar nu scotea cărțile pentru care solicitase ajutor de editare). Se mai spune că Marian Papahagi nu era singurul mare-cărturar-român comportându-se ca un găinar.

- în revista 22 din 18-24 februarie 1997 se publică textul semnat de Monica Lovinescu intitulat "O precizare la Jurnalul lui Paul Goma" - precizare care... precizează:

'Îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma'.

- Campania de presă împotriva **Jurnalului** va dura... tot anul, ecouri și în momentul de față (2007). Participanți: Pruteanu, D. C. Mihăilescu, G. Adameșteanu, A. Cornea, Alex Ștefănescu, Ioana Pârvulescu, Gabriel Dimisianu, Geta Dimisianu, Buduca, Groșan, Iorgulescu, Bianca Marcovici, Pleșu, Bianca Marcu-Dumitrescu-Balotă, Grigurcu, N. Manolescu, Zaciu, Alain Paruit, Țepeneag, Daniel Cristea-Enache, Alexandru George...

L-au apărut pe P.G.: Dan Petrescu, Liviu Antonesei, Liviu Cangeopol, Luca Pițu, Laszlo Alexandru, Dan Stanca, Mihai Zamfir, Radu Aldulescu, Dorin Tudoran, Elvira Iliescu...

- 16 martie: apare, la editura Univers **Gardă inversă**, ediție îngrijită de Sanda Anghelescu.

1998

- martie: Mariana Sipoș cu Paul Cozighian filmează pentru TVR.

- **Altina** apare la Cartier, Chișinău.

- *România literară* din 2-8 decembrie 1998 publică editorialul semnat de N. Manolescu "Adio, domnule Goma!", în care șeful revistei, ca urmare a două texte trimise îl anunță că nu va publica niciodată în revista sa; și că "la o curățenie generală va fi scos [Goma] pe fâraș. Ca o gânganie în care s-a metamorfozat comis-voiajorul lui Kafka.

"Adio, domnule Goma!"

- Apar la editura Dacia, sub direcția lui Radu Mareș:

Alte Jurnale și Jurnalul unui Jurnal.

1999

- **Roman-intim** apare la ALLFA, deschizând o nouă colecție.

- Apare, la Dacia **Jurnal de Apocrif.**

- **Scrisuri**, volum de publicistică (articole apărute până în august 1998), apare, la Nemira, sub direcția lui Dan Petrescu.

- O nouă variantă a **Adamevei: Sus, în vârful Raiului.**

- Dacia scoate a doua ediție din **Patimile după Pitești.**

2000

- P. G. Scrie romanul "polițist" **Profil**. Tradus în franceză de Hélène Lenz - **Profil bas** - apare în același an la Editiond de Syrtes

2001

- Scrie **Infarct** - nepublicat.

2002

- Editura Jurnalul literar publică **Basarabia**, roman.

- P.G. scrie **Bătrânul și fata.**

2003

- Editura Museum scoate două ediții din eseul **Săptămâna Roșie, 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și evreii.**
- Editura Criterion Publishing publică **Săptămâna Roșie...** - a III-a ediție.
- Editura Flux din Chișinău editează:
 - Basarabia** - roman
 - Culoarea curcubeului** - mărturie
 - Soldatul câinelui** - mărturie.

2004

- Editura Vremea editează **Săptămâna Roșie...**- varianta 11 martie 2004.
- Editura Polirom scoate **Din calidor** ed. a III-a
- Editura Criterion Publishing scoate, în două volume:
 - I - **Jurnal 1999, Jurnal 2000**
 - II - **Jurnal 2001, Jurnal 2002, Jurnal 2003**

2005

- Prima fază a campaniei de antisemitizare a lui Paul Goma - prin: R. Ioanid, M. Shafir, Al. Florian, Dan Pavel, G. Andreescu, A. Oișteanu.
 - Editura Polirom scoate **Culoarea Curcubeului - Cod "Bărbosul"**, dar la presiunea holocaustologilor (și ei autori ai Polirom), volumul a fost mutilat de directorul Silviu Lupescu, fără ca autorul să fie anunțat: lipsesc indicațiile editoriale, a fost suprimată **Introducerea**, și **Anexa**.
 - Editura Victor Frunză publică **Alfabecedar**.
 - A doua fază a campaniei de antisemitizare: primilor li se alătură N. Manolescu, H. Gîrbea, antrenînd Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor (care se raliază în unanimitate fără să crâcnească - și fără să fi citit textul incriminat), Federația Evreilor din România prin faimosul informator al Securității, veteranul H. Zalis. Rezultatul acțiunii de - oficiale, de astă dată : N. Manolescu (în urmă cu 5 ani el însuși acuzat de "antisemitism"), sprijinit de ambasadorul SUA Taubman, de ambasadoarea Israelului Gordon, precum și a Federației Evreilor obține postul de ambasador la Unesco.
 - Editura Universal Dalsi publică **Sabina**.
 - La Criterion apare **Paul Goma - 70** de Elvira Iliescu.
 - La Universal Dalsi apare volumul semnat de Mariana Sipoș: **Destinul unui disident: Paul Goma**.
- (Mariana Sipoș a realizat și două emisiuni pentru televiziune: "Honoris Causa" și "STRICT SECRET").

2006

- V. Tismăneanu îl invită pe P.G. să facă parte din Comisia care va cerceta crimele comunismului. P.G. acceptă. Condiții:
 - perioada de studiu să nu înceapă în 1946, ci din 28 iunie 1940 (deși normal ar fi din 1917) și să nu se oprească în 22 decembrie 1989 (pentru că din ianuarie 1990 Iliescu și ai săi au declanșat un război civil);
 - să i se restituie toate drepturile - materiale, morale - furate.
- V. Tismăneanu a acceptat. A anunțat că T. Bănescu este de acord cu indeplinirea condițiilor. Însă corespondența a fost brusc întreruptă, iar după o săptămână V. Tismăneanu a anunțat că nu mai poate colabora cu P.G., fiindcă acesta nu ar fi respectat un inventat "cod academic". În comisia cu

pricina au fost introduși tot felul de respectuoși față de “codurile academice”, analfabeți profunzi în materie de Istorie a României: N. Manolescu, Liiceanu, Berindei, Sorin Alexandrescu, Monica Lovinescu - cei care contribuieră activ la eliminarea lui P.G. din viața culturală a României, motivul: *nu este controlabil*.

- *septembrie*: la inițiativa lui Valerian Stan și cu sprijinul istoricilor Flori și Mircea Stănescu, a scriitorilor Dan Culcer și Liviu Ioan Stoiciu este redactat un memoriu prin care se cere autorităților repararea injustițiilor față de P.G. Memoriul, adunînd peste 400 de semnături nu a primit din partea autorităților decât răspunsuri mincinoase și trimitătoare de la Ana la Caiafa - campioană în materie fiind Monica Macovei, fostă procuror ceaușist, actual ministru al Justiției.

- *decembrie*:

- Raportul condamînd crimele comunismului este citit de T. Băsescu în cadru... festiv - este pomenit și P.G.;

- La editura Anamarol este editată **Bonifacia**, ediția a II-a.

2007

- *ianuarie*:

- La editura Anamarol se editează **Arta reFugii, o copilărie transilvană** - ediția a III-a; **Săptămâna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1941 sau Basarabia și evreii**, varianta ianuarie 2007. Cu sprijinul financiar al Centrului Cultural Pitești, în cursul anului 2007: **Jurnalele 2004, 2005, 2006, Gherla-Lătești, Ostinato, Patimile după Pitești**

- La editura Vremea apare: **Flori Stanescu-Paul Goma, Dialog**

- *octombrie*:

Arta reFugii apare în traducerea italiană - **L'arte della fuga** - a lui Marco Cugno la Voland Edizioni, Roma, distinsă cu “Premio Farnesina Biblioteca Europea”

2008

- *noiembrie* : se realizează visul lui P.G. : o serie de autor a scrisurilor sale. Editura Curtea Veche acceptă propunerea ca în acest an, 2008 să fie editate:

- **Infarct**

- **Adameva**

- **Gherla - Lătești**

Dat fiind faptul că autorul vede seria de autor ca postume, în 2009 urmează a fi editate:

- **Scrisuri 1, 2, 3**

- **Soldatul câinelui**

- **Jurnal 2007 și Jurnal 2008**

- **Gardă inversă**

- **Din calidor**

- **Arta reFugii,**

- **Astra**

- **Sabina**

- **Roman intim**

Apoi... Apoi vom muri și vom vedea.

SUMAR SCRISURI 1 1971-1989

1971

- (1). Suddeutsche Zeitung, München - 22 oct. 1971 p. 39
 “GOMA: «Conducerea comite greșeli din ce în ce mai grave»
- (2). Aachener Nachrichten, Aachen, 22 oct. 1971 - p. 40
 “O vizită la Paul Goma - la București”
- (3). Suddeutsche Zeitung, München, 20 nov. 1971: p. 41
 “«Experimentele sunt necesare»” Convorbire cu scriitorul Paul Goma

1972

- (4) “Cenzură, autocenzură, paraliteratură” p. 45
Die Zeit, Nr. 39 / 29 septembrie 1972

1973

- Către Heinrich Böll *București, 11 sept. 1973* p. 50

*

Contribuția Securității la completarea bibliografiei mele:

“INFORMARE

**privind unele materiale apărute în presa din Occident în lectura/
 cu scriitorul Paul Goma, în perioada 1971-1977”**

- A. Sumar p. 56
 B. Recenzii p. 58

ANEXA I -

- Interviu A.P. p. 59
 Interviu cu C. S.Hauer p. 60
 Interviu cu Sanda Stolojan p. 61
 Interviu cu Dieter Schlesak p. 63
 Interviu cu Gilles Lapouge p. 73
 Interviu cu Claude Bonnefoy p. 75
 Scrisoare lui Ceaușescu (11 febr. 1972) p. 75
 Scrisoare deschisă Uniunii Scriitorilor p. 77
 Scrisoare lui Pavel Kohout p. 80
Die Zeit nr. 9 din 18 februarie (Kohout) p. 81
 Scrisoare participantilor la Conf. de la Belgrad (text atribuit doar mie, deși eram coautor) p. 81
 Interviu, Tribune de Genève p. 82
 Declarații lui Malcolm Brown pt. *I.H.T.* p. 83
 Declarații lui Manuel Lucbert pt. *Le Monde* p. 83
 Scrisoare lui Ceaușescu, *Die Zeit*, p. 83

Declarații pentru Dessa Trevisan	p. 85
Declarații consemnate de <i>Spiegel</i>	p. 85
Interviu telefonic cu Virgil Tănase	p. 87
Declarație telefonică lui Dieter Schlesak	p. 88
Declarație telefonică pentru "Tages Anzeiger"	p. 89
Interviu pentru UPI	p. 89
Declarație lui Harry Schleicher	p. 90
Interviu pentru Klas Bergman	p. 91
Articol aniversar (Ungaria 1956)	p. 91
Fragmente din "Testament"	p. 92

ANEXA II -

Cronici despre Ostinato, Ușa, Gherla (1971)	p. 93
Cronica (Țepeneag) 1971	p. 94
Cronica din <i>Le Monde</i> (1972)	p. 94
Cronica din <i>L'Express</i> (1971)	p. 94
Cronica din <i>Les lettres françaises</i> (1972)	p. 95
Cronica <i>FAZ</i> (Schlesak) 1971	p. 95
Cronica <i>Le Figaro</i> (Karvelis) (1974)	p. 95
Cronica <i>Le Monde</i> (Wagener) (1974)	p. 96
<i>Journal de Genève</i> (S. Stolojan) (1975)	p. 96
Cronica <i>S. Z. (Ușa)</i> , 1972	p. 97
Cronica <i>FAZ</i> (Schlesak), 1972	p. 97
Cronica din <i>Le Soir</i> (Gherla) Pol Mathil, 1977	p. 97
<i>Gazette de Lausanne</i> (Gherla) S. Stolojan, 1976	p. 97

N O T A

Interviu: V. Tănase, P. Goma, Europa liberă (31.12.1977)	p. 98

1 9 7 7

Cine sapă groapa altuia	p. 106
Nemulțumiri care multumesc	p. 111
De ce părăsesc Românii România?	p. 116
<i>Der Spiegel</i> nr. 10 din 28 februarie 1977	p. 119
Interviu cu militantul pentru drepturile omului Paul Goma: "Suntem amenințați cu moartea..."	
Convorbire telefonică Brutus Coste (New York) - Paul Goma (București) -	p. 121
<i>Jerusalem Post</i> , 25 nov. 1977 Conferința de presă a disidentului Paul Goma	p. 125

1 9 7 8

Sub Zodia Orbului	p. 127
Dacă România va fi invadată...	p. 130
Amnesty International...	p. 134

1 9 7 9

Comunicat C.I.E.L., Paris, le 20 Mars 1979	p. 138
Către Noël Bernard, 29 iunie	p. 139
Către Mitică, iulie 1979	p. 142
Către "Le Figaro", 27 iulie	p. 159

Către "L'Umanità", 29 iulie	p. 163
Către Noël Bernard, 15 oct	p. 166
Către Noël Bernard (III), 15 oct	p. 167
Către Noël Bernard (IV), 1 nov	p. 172

1 9 8 0

Falsificatorii	p. 176
Ceașescu - portret	p. 185
Către Jean-Marie Cavada, 26 iul	p. 188

1 9 8 1

Martha Bibescu	p. 191
Către Ronald Reagan	p. 202
Către D-na Danielle Mitterrand, 23 sept	p. 205
Către Czeslaw Milosz	p. 208
Către Noël Bernard (VII), 21 oct	p. 209

1 9 8 2

Către Georg Focke (I), 8 mai	p. 211
Către Michel Morcrette, 1 sept	p. 212
Către Dieter Schlesak, 18 sept	p. 214
Către I. P. Culianu (I), 11 oct	p. 215
Către Walter Biemel, 14 oct	p. 216
Către Mircea Eliade, 4 nov	p. 218
Către I.P. Culianu (II), 16 dec	p. 220

1 9 8 3

Către I.P. Culianu (III), 3 ian	p. 221
Către I.P. Culianu (IV), 27 ian	p. 222
Către I. P. Culianu (VI), 2 feb	p. 223
Către Dieter Schlesak, 26 feb	p. 224
Internationala Rezistenței, mai	p. 227
Decretul 98, apr	p. 231
Către G. Focke, (IV), 18 iul	p. 234
Către G. Focke, (V), 3 aug	p. 236
Către G. Focke (VI), 8 sept	p. 241
Către G. Focke (VII), 8 oct	p. 242
Către G. Focke (VIII), 5 nov	p. 246
Către Vlad Georgescu (I), 15 nov	p. 249

1 9 8 4

Philippe Robrieux: Istoria interioară a P. C.	p. 251
Fernando Arrabal: Scrisoare lui Fidel	p. 256
Către Vlad Georgescu (III), 19 oct	p. 264
Către G. Focke (IX), 23 nov	p. 267
"Dialogul cu țara"	p. 268
Către G. Focke (XI), 29 dec	p. 271
La oglindă, sept-oct	p. 279
Istorie, oct	p. 317

1 9 8 5

La ce slujește poetul	p. 322
Către I. P. Culianu (VIII), 27 ian	p. 325
O istorioară cu o “istorică”	p. 326
Întrebării...	p. 328
Către G. Focke (XII), 5 martie	p. 343
Către Vlad. C. Drăgoescu, 21 mart	p. 341
Către Vlad Georgescu, 27 febr	p. 345
Intoxicarea	p. 349
Prefață la cartea lui Doru Novacovici	p. 353
Drepturile omului...	p. 355
Scriitorul și Puterea	p. 359
Dreapta/stânga	p. 367
Un român la Paris	p. 371
Cazul Pordea	p. 376
Naționalismul rusesc	p. 379
Dreapta franceză și Românii	p. 384
Femeia sovietică	p. 388
Ph. Robrieux: “La Secte”	p. 392
Agricultura	p. 396
Mareșalul și Editorul	p. 410
Afacerea Manouchian	p. 424
Helsinki	p. 429
August ‘68	p. 432
Către Dorin Tudoran (I), 21 aug	p. 434
Către Dorin Tudoran (II), 12 sept	p. 436
Ceașescu și bătrânii	p. 440
Ceașescu și femeia	p. 446
Zodia Porcului	p. 452
Adevărul și (sau) credibilul	p. 456
In vino veritas?	p. 459
Către Dorin Tudoran (III), 8 oct	p. 466
Către Cheorghe Calciu (II) 9 oct	p. 473
Program cultural european	p. 478
Către G. Focke (XIV), 15 nov	p. 481
Gheorghe Ursu	p. 482
O imagine neconvenabilă	p. 487
Cine are dreptul să ierte	p. 491
Despre H. Comaniciu	p. 495
Herling-Grudzinski: O altă lume	p. 497

1 9 8 6

Către G. Focke (XVI)	p. 505
Thierry Wolton: KGB en France	p. 505
Omul nou - cât de nou?	p. 530
Brațul lung și mintea scurtă	p. 528
“Droit de réponse” - 1 febr. 1986	p. 540
Invalizi în Gulag	p. 543
Către G. Focke (XVII), 7 febr	p. 546
Către G. Focke (XVIII), 12 mart	p. 547

Către Vlad Georgescu (V); 31 mart	p. 548
Frunză verde vegetală...	p. 548
Către G. Focke (XX), 2 apr	p. 552
Către G. Focke, (XXI), 10 apr	p. 554
Vampirism și pornografie	p. 556
Eliade	p. 560
S. Rawicz: Evadarea	p. 562
Către G. Focke (XXII), 27 apr	p. 566
Către George Apostu	p. 567
G. Csikos: Katorga	p. 569
Către G. Focke (XXIV), 11 iunie	p. 574
Biserica ortodoxă ceașistă	p. 575
Istorie și Cuvânt	p. 581
Polemică între strămoșologi	p. 584
Pacifism	p. 590
Apele Nordului...	p. 597
<i>La Quinzaine litt.</i>	p. 596
1918 la români	p. 604
Către Frau Tatiana Korn, 12 nov	p. 612
Către G. Focke (XXIX), 11 dec	p. 613
Elena Bonner: Un exil partagé	p. 614

1 9 8 7

Către Vlad Georgescu (VI) 13 ian	p. 620
Către Dorin Tudoran (VI), 29 ian	p. 624
Către Dorin Tudoran (VII), 18 febr	p. 626
Către G. Focke (XXX), 13 apr	p. 629
Către Annete Laborey, 1 iun.	p. 630
Către G. Focke (XXXII), 23 iun	p. 631
Încă o variantă a "actului de la 23 august"	p. 633
Istoria Transilvaniei	p. 636
Omul cu mârtoaga	p. 638
D-ale "întâmpinării"	p. 643
Din nou despre Delta Dunării	p. 645
Păunescu și mineriei	p. 648
Încă o pagină...	p. 652
Către Dorin Tudoran (IX), 23 sept	p. 655
Către G. Focke (XXXIII), 22 iun	p. 656
Era Nouă și un tovarăș foarte vechi	p. 660

1 9 8 8

Către Charta 77	p. 666
Către Dorin Tudoran (X), 26 ian	p. 667
Omagii	p. 668
Drept la replică (<i>Minimum</i>)	p. 673
Scrisoarea lui Negoïtescu	p. 677
Către G. Focke (XXXIII), 22 iun	p. 681
Către Ion Negoïtescu (I) 22 sept	p. 685

1 9 8 9

Către Dorin Tudoran (XI) 25 febr	p. 688
Către Dorin Tudoran (XII), martie	p. 690
Către Dorin Tudoran (XIII), 30 mart	p. 693
Către Ion Negoîtescu (II), 5 iul	p. 696
Către Dorin Tudoran (XIV), 7 iul	p. 698
Către Nestor Ratesh, 13 sept	p. 700
Către Ion Negoîtescu (III), 27 nov	p. 702
Către Ion Negoîtescu (IV), 8 dec	p. 703

1971

Suddeutsche Zeitung, München - 22 oct. 1971

“GOMA : «Conducerea comite greșeli din ce în ce mai grave»

“Scriitorul român PAUL GOMA, a cărui carte **Ostinato** a provocat senzație săptămâna trecută la Târgul de Carte de la Frankfurt descrie situația actuală ca «stupidă» : pe undele radioului Europa Liberă - München - își aude, în prezent, cartea transmisă în foileton, «însă eu, autor, nu am văzut un singur exemplar tipărit».

(...) “Delegația română la Târgul de Carte de la Frankfurt și-a retras demonstrativ cărțile de la standul românesc, iar ambasadorul Oancea și-a anulat vizita la Frankfurt, astfel protestînd împotriva «apariției ilegale» a romanului **Ostinato** la editura Suhrkamp.

“«Cartea mea este considerată de autorități “o armă a dușmanului în politica internațională - îndreptată împotriva României ! Firește, este un neadevăr ; nu așa ceva este cartea mea...», a spus scriitorul, în vârstă de 38 ani, într-o convorbire cu AP, în apartamentul ce-l ocupă la marginea Bucureștiului. «Cei din conducere comite greșeli din ce în ce mai grave în demersurile ei de a sugruma această carte. Greșeală a fost hotărîrea ei de a nu o publica, nu dorința mea firească de a o vedea tipărită. Acum se supără pe... Occident, fiindcă mi-a editat-o - această enormă gafă politică n-are să facă decât să asigure succesul de vânzare a romanului...»

Cu privire la scrisoarea sa din iulie prin care anunța că renunță la publicare, la editura Suhrkamp, dacă se transformă o oarecare afacere editorială în afacere politică, Goma spune :

«În cele cinci convocări la Uniunea Scriitorilor am scris cinci variante ale scrisorii - în care anunțam că nu doresc o exploatare politică a romanului. Am aflat mai târziu : nici una din variante nu a fost expediată de... comanditari. Ei ar fi vrut să formulez astfel : “Interzic editarea cărții - vă dau în judecată dacă nu vă conformați...” , fără a explica de ce anume le interzic...»

“În săptămâna în care șeful statului și partidului, Ceaușescu a anunțat noua sa politică culturală (“Tezele din iulie ‘71” - n.m. P.G.), a fost expediată editorului o scrisoare prin care autorul

retrăgea drepturile acordate editurii...”

«Am aflat, între timp : scrisoarea ajunsă la Suhrkamp era dactilografată - or eu, în cele cinci convocări ca la Securitate, scrisesem de mână ; în al doilea rând, fusese bătută... la o mașină marca cehă *Consul* - ca a mea - ceea ce n-ar fi neobișnuit: Securitate îmi intră în casă, îmi fură manuscrise, își face de mâncare, lasă vasele murdare - ar fi putut foarte bine să dactilografieze pe mașina mea, nu ? Însă mai este ceva : ei mi-au “pus” semnătura olografă pe un text dactilografiat - ceea ce, oriunde, oricând constituie un fals în acte...”

“Lui Goma în cursul diferitelor întâlniri cu funcționari politici i s-au înșirat diferite motive pentru care romanul său nu poate apărea :

«Unii îmi atrăgeau atenția că “astfel de teme” nu pot fi tratate de oricine, ci numai de scriitori devotați partidului și care au dovedit loialitatea. Or eu nu sânt... deci : nu am dreptul să scriu despre Securitate! Nici despre tragedia Basarabenilor, a Sașilor și a Șvabilor ! Altul mi-a comunicat : “Cartea d-tale este foarte slabă din punct de vedere estetic !” Un altul: “**Ostinato** al d-tale este o carte antisovietică !” Iată și un reproș scris - de altfel ultimul (Goma prezintă un text oficial) : mi se aduce la cunoștință că romanul meu “nu corespunde realităților noastre, actuale, socialiste!”»

(traducere : Luiza Năvodaru)

*

Aachener Nachrichten, Aachen, 22 oct. 1971

“O vizită la Paul Goma - la București”

(Primele paragrafe sunt identice cu cele din articolul precedent).

“Cartea s-a născut din experiența lui Goma ca deținut politic după răscola populară din Ungaria. A terminat-o acum cinci ani, dar nu a reușit să o publice în România.

“I-au fost înșirate diferite motive pentru care **Ostinato** nu poate apărea în România” (citată din articolul anterior).

“Despre situația actuală Goma spune :

“«Nu este adevărat - și nici n-ar fi prea grav... - că vechii staliști au revenit la putere. Adevărat - și cu adevărat grav : există în noua generație de scriitori-activiști de partid indivizi

care mergeau la grădiniță când Stalin murea... Aceștia nu mai “lucrează” cu ideologia, ședințe, lozinci, luptă-de-clasă ; ei nu sunt, ca cei vechi, semianalfabeți, ei știu carte, cunosc limbi străine... Dar ei vor, nu victoria socialismului, ci propria prosperitate : o slujbă, un apartament, o mașină, un pașaport... Puțin le pasă de mijloace - scopul contează ! În fond, aceștia sunt mai periculoși decât staliști autentici : aceia făceau rău din prostie - aceștia au început a face ravagii din... lipsă de scrupule».

“Goma se așteaptă să fie exclus și din partid - ca și din redacția revistei săptămânale *România literară*. Redactorul șef al publicației, Nicolae Breban, membru al CC al PCR, aflat la Paris, a demisionat din funcție, pentru a protesta împotriva unei evoluții pe care el o considera un semn de revenire la metodele staliniste”.

(traducere : Luiza Năvodaru)

*

Suddeutsche Zeitung, München, 20 nov. 1971

“«Experimentele sunt necesare»”

“Convorbire cu scriitorul Paul Goma

*“Când editura Suhrkamp a lansat romanul **Ostinato** al scriitorului Paul Goma, la Târgul de Carte de la Frankfurt, delegația română a părăsit standul propriu - în semn de protest.*

Până în prezent romanul lui Paul Goma nu a putut fi publicat în țara sa.

Christian Schmidt-Häuer a avut următoarea convorbire cu Paul Goma, la București - după Plenara PCR în probleme de politică culturală.

S. H. : Cum poate fi definit romanul Dvs., **Ostinato** ? Este o relatare literară a unor experiențe trăite, carcerale, cu trăsături autobiografice ? Un roman politic ? O răfuială cu un sistem ?

P. G. : *Ostinato* nu este nici roman-politic, nici roman-autobiografic, nici roman-diatribă (pamflet). Ci un roman, deci și autobiografic, și politic și diatribă și... Produsul, secreția unui om despre oameni. Produs cu intenții artistice. Roman, expresie totală fiind, nu putea ocoli aspectul “politic” - cine afirmă că se poate scrie roman “nepolitic” în lumea noastră, în timpul nostru - acela minte ; și îi minte pe cititori. Politica nu e o profesie, nici o atitudine de circumstanță, apartenență la o formație, grup, partid,

în vederea obținerii unor avantaje - politica este viața în polis, viața publică, iar viața este substanța romanului. Desigur, spun banalități pentru un occidental - dar pentru un scriitor român aceste adevăruri elementare sunt, nu doar necunoscute, ci ofensatoare, acuzatoare... Roman fiind (vorbesc de intenție, nu de realizare), este, fatal, autobiografic - cum poate fi altfel o expresie a persoanei mele, a personalității mele, a individului ce sunt, a individualității mele ? Dacă există o dominantă - ca în muzică - atunci aceasta este *libertatea*. Ca stare, ca... inversare, ca vis, ca țel spre care trebuie să mergi destul ca să-l atingi. Nimic nou : un cetățean al unei țări totalitare este obsedat de *libertate* ; un scriitor care, ca mulți alții a suferit toate formele posibile de privare de libertate - este obsedat de *libertate*.

A lipsi pe cineva de libertate : o crimă. Nu doar din pricina suferințelor, a anilor pierduți, a vieții distruse - ci și din pricina urmărilor. Cei ce au trecut prin închisori sunt iremediabil *bolnavi*. Au rămas cu sechele - fiziologice, psihologice. Firește : cei cu înclinații artistice s-au ales cu anume câștiguri... Dar nu toți artiștii... Corectez : în închisoare au avut de pierdut artiștii : muzicienii (în special interpreții), oamenii de teatru - în special actorii primi-juni - pictorii, sculptorii... De câștigat au avut, în detenție, doar cei care lucrau cu cuvântul : teologii, juriștii, scriitorii. Nu includ literatura în categoria artelor (care nu cunoaște constanta etică), ci în cea, mai simplă, mai modestă, dar cât de plină : literatură, scurt - care ține seamă și de bine-rău, nu doar de frumos-urât.

“Vorbeam de urmările închisorii. Nu știu cât de «educativă» poate fi închisoarea pentru deținuții de drept-comun (societatea îi izolează pe răufăcători, pentru ca aceștia să nu recidiveze, și nu pentru a-i reeduca...), însă cea politică, de la noi, este o uzină care fabrică... anticomuniști”(...).

S. H. : Romanul *Dvs.* a fost publicat mai întâi în Republica Federală [Germană]. În România nu a apărut. De ce ? Ați încercat, ați făcut vreun efort pentru a publica **Ostinato** în România, în românește?

P.G. : De acum trei ani, când am semnat contractul cu Editura pentru literatură, am folosit toate mijloacele de care dispune un autor, în România, în vederea publicării. Or, se vede că un autor, în România, nu are asemenea mijloace - cu excepția cedărilor : cedezi la amănunte, cedezi la “probleme”, cedezi la capitole întregi - cedezi la... carte.

În ce au constat demersurile ? În cereri de audiență la înalți funcționari - mai degrabă politici, cândva, scriitori ; în memorii adresate la “cel mai înalt nivel” : Dumitru Popescu - cel mai mare

în afară de Ceaușescu. Am fost primit după ce s-a scris în presa occidentală că romanul **Ostinato** are să fie publicat în traducere germană, franceză, italiană, neerlandeză...- abia atunci, după trei ani de cereri, de memorii, Popescu m-a convocat - nu m-a primit, în urma solicitării mele. De la prima frază, am înțeles : nu citise “obiectul litigiului”. Mi-a răspuns că nu mă are doar pe mine de rezolvat și mi-a comunicat că **Ostinato** rămâne nepublicabil atâta vreme cât nu fac modificările cerute de... tovarășii de la direcția presei”. Am răspuns că am făcut modificări de fiecare dată când mi s-a cerut. Mi-a răspuns că știe : am făcut modificări, nu în sensul de relativizare, de diminuare - și de suprimare, ci din contra ! I-am comunicat că e cartea mea, fac modificările pe care le cred eu benefice cărții mele...

Acum, după ce **Ostinato** a apărut în Germania, în Franța și trebuie să apară și în Italia, îmi ajung la ureche anume “informații” potrivit cărora “anume cărți cu probleme - din pricina cărora s-au făcut greșeli” vor fi publicate. Nu știu dacă în categoria asta intră și ale mele...

S. H. : Totuși : de ce **Ostinato** n-a fost publicat până acum în România?

P.G. : Până la convocarea la Popescu [“Dumnezeu”], răspundeam : din cauza unor funcționari mărunți care, temându-și postul, situația, au făcut exces de zel, au oprit ceea ce “înalt nivelul” ar fi aprobat... După convocare nu mai cred că înalt-nivelul este Popescu (...)

S. H. : Când romanul Dvs. a fost prezentat la Târgul de Carte de la Frankfurt delegația oficială română și-a închis standul în semn de protest. Cum vă explicați o asemenea acțiune, mai ales că ea avut mai degrabă un efect contrar decât cel dorit de București : vi s-a făcut reclamă...

P. G. : A fost o imensă prostie ! Iar vinovați sunt considerați nu sunt cei care au făcut-o - ci eu ! În fond sânt mulțumit că cei care mi-au interzis publicarea cărții în românește au dat un șvung publicitar aceleiași cărți, în Occident. M-aș fi lipsit de acest scandal politic. **Ostinato** nu este o carte “politică” - este o carte ; un roman. Nu eu am vrut scandalul, nu eu l-am provocat, nu eu l-am întreținut - or fi vrînd să-mi cer scuze, eu, pentru prostiile lor?

S. H. : Unele relatări din presa occidentală afirmă că după apariția cărții ați suferit amenințări, presiuni. Că v-ați fi pierdut locuința, postul de redactor și că veți fi exclus din partid. Care este adevărul ?

P. G. : *Încă* nu am fost dat afară de la *România literară*, nici din casă, nici din partid. Dar niciodată nu e prea târziu... Până atunci, mă descurc cum pot : fără corespondență - de la 1 sep-

tembrie cutia mea poștală nu a mai primit nimic-nimic-nimic; fără exemplarele din cărțile mele trimise prin poștă - știu că mi-au fost trimise, dar... s-au oprit în drum... Singurul, primul exemplar din **Ostinato**, de la Suhrkamp, l-am văzut pentru întâia oară în mâinile președintelui Uniunii Scriitorilor, Zaharia Stancu. Mă convocase ca să mă certe, cu care ocazie a scos din-un serar cartea mea... l-am rugat să mi-l dea să-l pipăi, să-l miros... era cartea mea, nu ? - n-a vrut, a spus că el este soldat disciplinat al partidului, partidul i-a dat sarcină să-mi arate cartea, dar să nu mă lase s-o ating...”

(lipsește restul textului original - traducere : Luiza Năvodaru)

1972

Die Zeit, Nr. 39 – 29 septembrie 1972.

Problema principală a unui scriitor român:
Cenzură, autocenzură, para-literatură
 Drumul scurt de la adevăr la minciună
 de Paul Goma

*Paul Goma, treizeci și șapte de ani, a devenit brusc cunoscut în Republica Federală acum un an, când delegația culturală a României a părăsit din cauza lui Târgul de Carte de la Frankfurt: asta, pentru că la editura Suhrkamp tocmai apăruse o traducere germană a romanului său **Ostinato**, roman care în patria sa, România, n-a primit girul cenzurii. De atunci, lui Goma i s-a cerut să renunțe la carnetul de partid și a fost exclus din Uniunea Scriitorilor din România. Toamna aceasta, la Suhrkamp apare alt roman de-al său: **Die Tür (Ușa noastră cea de toate zilele)**.*

*În România, până acum n-a fost publicată decât o singură carte, volumul de proză **Das Zimmer nebenan (Camera de alături)** (1968).*

„Vrei să spui (sau să scrii) ce ai de spus (sau de scris) și ce ți se pare adevărat. Dar apoi vine un pumn care-ți închide gura și te amuțește: taci, pentru că te supui cenzurii.

Ți-ar plăcea să spui (sau să scrii) ceea ce ai avea de spus (sau de scris) și ceea ce ți se pare a fi adevărat. Și vine un pumn care te amenință - îl știi, te-a mai redus la tăcere și-n trecut, te-a mai amenințat și altădată: taci, pentru că te autocenzurezi.

Cândva, cu mult timp în urmă, ai vrut să spui (sau să scrii) ceva, dar un pumn îți închisese gura, te amenințase. Iar acum ai obosit. Ți se pare că ai vrea să spui ceva... - de fapt, nu mai ai nimic de spus... Ceva în legătură cu adevărul... dar cine mai cunoaște adevărul...? Te hotărăști, în ciuda a toate, să spui ce ai de spus, ca apoi să constăți cu deplină uimire că acel pumn, departe de a-ți închide gura, departe de a te amenința, s-a transformat într-o mână care-ți face semne aprobatoare și încurajatoare. Continui să vorbești (să scrii), dar simți nevoia să te convingi pe tine că spui adevărul; reușești, în cele din urmă, să te convingi, chiar și crezi lucrul acesta - tot așa cum încetul cu încetul începi să crezi că pumnul nicicând n-a constituit o amenințare, ci doar o mână prietenoasă și încurajatoare.

Nu taci (întrucât acum nu mai ai voie să taci), dar nu te mai

aude nimeni în afară de acest pumn care vorbește prin glasul ta.

Cenzura ca „instanță a interdicției” există de multă vreme și va exista mereu, câtă vreme Puterea nu poate suporta adevărul (când a rulat la București filmul „Adevărul și Puterea”, spectatorii ziceau - înainte de a-l vedea: «În sfârșit, cineva îi spune Puterii Adevărul...») și câtă vreme îi va fi frică de cuvânt, care-i mai ascuțit decât sabia. Abia dacă se cristalizase proaspăta - ca urmare a circumstanțelor istorice - conștiință de sine a românilor, că s-a și confruntat cu interdicțiile. Dar aceia care aveau într-adevăr ceva de spus nu s-au lăsat terorizați de cenzură și de propria-i frică față de cuvânt. Acești autori s-au luptat cu cenzura, uneori au obligat-o să bată în retragere sau au păcălit-o. Se spune că din bătaia cu cenzura ar fi ieșit adesea învingătoare forma artistică; astfel, se spune, s-ar fi născut metafora... Se mai spune și că cenzura ar fi răul necesar, abia ea dându-i libertății spirituale un sens...

Din păcate, o prelungă și dură tiranie a cenzurii îl transformă pe cenzurat în cenzor al propriilor cuvinte. Experiența l-a învățat că nu-i este permis să dea glas anumitor adevăruri, așa că nici nu mai încearcă. Ca hipnotizat, se uită la tabuuri și nu mai vede adevărul; slalomul său printre tot felul de interdicții devine în cele din urmă fugă de adevăr, dezertare. De-acum înainte va propovădui în vorbă și în scris adevăruri de care nimeni nu are nevoie, în timp ce, între patru ochi, le va spune prietenilor: «Ei, de mi s-ar permite să spun adevărul...». Ei, da, dacă cenzura i-ar da permisiunea pentru asta, eventual chiar să-l roage s-o facă... «Nici o instituție de cenzură din lumea asta nu permite rostirea întregului adevăr», așa argumentează autocenzuratul, «însă un ins inteligent nu se năpustește cu capul să forăteze uși ferecate. Dacă n-am voie să spun tot adevărul - ei bine, atunci voi spune o parte din el...» Uită însă - sau se prefacă că n-ar ști: o parte din adevăr poate însemna adesea o minciună. Un adevăr parțial nu este (încă) o minciună. O parte din adevăr este minciună - o minciună parțial?, ce-i drept, însă minciună.

Pe vremea stalinismului, cenzura din România era de-o brutalitate oarbă și de-o lipsă de principii morale strigătoare la cer. În artă (căci numai despre ea urmează a fi vorba aici), s-a făcut o deosebire strictă între negru și alb. Valori și opere de netăgăduit ale spiritului românesc, o moștenire a fazei folcloristice a dezvoltării sale, au fost târâte în noroi, mutilate, negate - în cel mai bun caz trecute sub tăcere.

Dar cenzura nu lucra doar cu interdicții, ea avea și un „aspect constructiv”: scriitorășii din trecut, mediocri, amintiți de complezență în istoriile literare, au fost scoși din uitare, împrăștiți,

„restaurați”, dați cu varul ideologic proletar și ridicați la rang de clasici. Ceva asemănător s-a întâmplat și în literatura contemporană: literaturii crescute în mod natural, aflată în plină desfășurare, i-au fost impuse produsele realismului socialist, care, conform unei lozinci proaspăt importate, legau „conținutul socialist cu forma națională”. Acea „literatură” n-a fost nici realită, nici națională, și cu atât mai puțin avea ceva în comun cu socialismul. De haram a venit, de haram s-a dus. Celui care citește astăzi, în ciuda repulsiei sale, ceea ce a fost pus pe hârtie pe atunci, Ilf & Petrov, Kafka, Jarry, Urmuz i se arată niște bieți ageamii.

Cenzura te obliga la tăcere, o cenzură de lungă durată la autocenzură. Porneai să vorbești, dar în cele din urmă spuneai altceva decât ceea ce gândeai. Cu timpul, tirania totală a cenzurii și autocenzura practică din ce în ce mai dezinvolt au avut ca rezultat : unii scriitori nu doar treceau sub tăcere ceea ce gândeau cu adevărat, ci nici nu mai gândeau normal, omenește așa cum ar fi trebuit să gândească.

Din punct de vedere istoric, stalinismul e terminat și depășit. Începând cu 1961, în România a-nceput să bate un vânt proaspăt, semn al unei liberalizări timide, dar de netrecut cu vederea. Urmările n-au întârziat să se arate: mai ales explozia de poezie care a avut loc atunci și ale cărei efecte s-au mai simțit câțiva ani, ar fi onorat și literaturi mai vechi și mai cu tradiție. „Oftatului de ușurare” din poezie i-a urmat proza - ca și cum ar trebui să motiveze - acest sentiment de ușurare. Criticii și istoricii literari aveau de recuperat o enormă rămânere în urmă, înainte de a se adapta ritmului European. Din 1961 până-n 1968 au ținut „cei șapte ani grași” ai literaturii române, apoi au venit anii (cine mai știe câți!) slabi. Avântul a fost frânt, cenzura și-a reintrat în drepturi (sic). Cu arme noi.

Cenzorii de azi nu mai sunt ciocănarii analfabeții nici komisarilor aduși pe tancuri de aiurea, necunoscători ai limbii române și care respingeau tot ce nu înțelegeau ei, tovarășii. Astăzi, toți au devenit „academicieni”, sunt mereu la zi cu informațiile, fiindcă, spre deosebire de muritorii de rând, de care țin și scriitorii, au acces la presa străină. Mulți sunt scriitori ratați (cine mai rămâne scriitor în timp ce-i cenzurează pe alții?); sau... viitori autori: tovarășii îndrumători, observând ei că „indicațiile prețioase” ale lor erau respectate, au început să scrie, pentru a li se indica le arate scriitorilor cum trebuie să fie „adevărata literatură”.

Toamna 1968, apoi vara 1971 - vremuri confuze, de îngrijorare și, din păcate, și de blazare. Noua cenzură e mai greu de suportat decât cea din era stalinistă. Atunci știai măcar ce era

permis și ce nu. Azi, se proclamă în gura mare că n-ar mai exista nici un fel de interdicții; scriitorii sunt îndemnați să scrie „curajos și conform cu realitatea”, dar una-i s-o spui, alta-i s-o faci. E drept că șeful statului îi îndeamnă pe scriitori să abordeze curajos prezentarea realității „cu luminile și umbrele” ei, dar se opune opinia cenzurii care zice: «Toate bune și frumoase, dar ca lumina să apară întradevăr ca lumină, trebuie să-i fie proporțional mult superioară umbrei: 75 % lumină, 25% umbră.» «Dar ni s-a spus că avem voie să scriem despre orice temă...», încearcă să replice scriitorul. «Desigur», vine răspunsul, «despre orice, dar nu oricum...»

Nici un cititor occidental n-ar putea să vadă vreun sens în discuția absurdă, neomenească dintre cenzor și autor, probabil nici n-ar considera-o posibilă. Nimeni nu va putea calcula vreo dată cât timp prețios și energie au fost irosite în astfel de „discuții”. Aproape nimeni din Vest nu va putea să se transpună în starea sufletească a autorului care se-ntoarce de la o astfel de „discuție” la masa lui de scris, neștiind ce să facă: dacă respectă indicațiile-interdicțiile cenzurii își trădează cartea și intenția cu care a fost concepută; dacă refuză „prețioasele indicații”, nu mai poate publica.

Dacă apoi se trezește obosit, hăituit, fără bani, își va spune, după ce trece peste ezitățile sale și muștrările de conștiință:

«La urma urmei nu sunt singurul care face așa ceva...». După ce se va fi consolât cu faptul că „toată lumea face așa” că nu reprezintă el un caz, o excepție, ci „unul dintre masele largi de truditori pe tărâmul literaturii”; că are de hrănit soție și copii, de plătit chirie, scriitorul va prinde în pioaneze lista cu „recomandările” amintite cât se poate de vizibil în peretele din față și își va rescrie cartea. Iar cartea-de-după-această carte va avea o soartă mai bună, pentru că autorul va ocoli de la bun început toate tabuurile. A treia va ieși „ca unsă”: autorul o va scrie și va ieși ca și cum ar fi fost scrisă de însuși cenzorul (adeseori scriitor el însuși).

Așa s-a născut în România, după întoarcerile-spre-îndărăt din 1968 și din 1971, o para-literatură: cărți scrise-tipărite cu voie de la poliție; o literatură drăguță, simpatică, care nu spune nimic și nu supără pe nimeni (decât „pe unii mici funcționari”), dar care atinge tiraje enorme: cenzura n-are nimic împotriva ca un scriitor să publice, să aibă întâlniri cu cititorii, să fie filmat, intervievat, să fie declarat mare-scriitor, să fie (răs)plătit, câtă vreme nu spune adevărul.

Cât privește „literatură curajoasă”: aici se folosește artileria grea pentru a trage în muște. Sunt criticați cât se poate de dur

directori necinstiți, chelneri ahtiați după bacșiș, unele tovarășe fete care se încurcă cu turiști străini! Acesta-i genul de literatură dorită, cerută, sprijinită de cenzură - pentru a distrage atenția de la problemele esențiale. Ea servește și drept alibi pentru cazul în care cineva afirmă în mod dușmănos că n-ar exista libertatea literaturii de a și critica - în mod constructiv, firește.

Stalin a declarat la un moment dat (și dacă n-a făcut-o, ar fi putut s-o facă): „O minciună repetată la nesfârșit se transformă cu timpul în adevăr.” Conform acestei „descoperiri”, scriitorul care se împacă în cele din urmă cu ideea că nu-i rămâne altă cale decât autocenzura va ajunge în curând să creadă el însuși minciunile pe care le scrie: ceea ce-i atât de răspândit trebuie să fie necesarmente și adevărat, nu?

Numai că: există cineva care nu se lasă înșelat - cititorul. El știe să deosebească adevărul de minciuna... parțială. Și care așteaptă răbdător ca scriitorul care de atâta vreme l-a mințit și l-a dus tratat cu sirop realist-socialist să se reabiliteze naibii odată!

Dar o reabilitare prin colaborarea cu cenzura este imposibilă. Pentru că cenzura, această instanță a interdicției, nu este doar dușmanul de moarte al scriitorilor și-al literaturii, ci înainte de toate dușmanul de moarte al adevărului.

Articol apărut în săptămânalul german „Die Zeit”, Nr.39 - 29 septembrie 1972.

A fost tradus din română în germană de Annely Ute Gabany în 1972, și retradus în limba română de Michael Astner în 2006.

Textul de față nu este originalul (pierdut), ci traduceri, tentative de reconstituire.

1 9 7 3

Către Heinrich Böll

București, 11 sept. 1973

Difuzată, repetat, la *Europa liberă*, publicată în
Ethos, nr. 2/1975

Stimate domnule Böll,

Mă adresez Dvs., scriitorului, laureatului premiului Nobel, președintele Pen Clubului Internațional - dar mai ales intelectualului ridicat în apărarea intelectualilor prizonieri, amenințați.

Adevărat: eu nu sunt un Soljenițin, iar România, din fericire, nu e Uniunea Sovietică. Dar, din nefericire, și în România libertățile garantate prin Constituție sunt călcate în picioare. Și în România legile care prevăd *datoriile* cetățeanului sunt aplicate, chiar cu exces de zel, iar cele care asigură *drepturile* – consecvent “uite” - iar cine îndrăznește să se folosească de ele e pedepsit în virtutea unor “interpretări” ale legilor cunoscute sau prin aplicarea altora, secrete.

Iată câteva din *drepturile de care nu ne bucurăm*:

Dreptul de exprimare: Eu însumi am folosit acest drept fără “bilet de voie”, în 1956, și m-am ales de pe urma lui cu doi ani de închisoare, cinci de domiciliu obligatoriu și alți doi de “hors la loi”. N-am fost o excepție: mii, zeci de mii de oameni au fost condamnați și întemnițați pentru cuvinte (scrise - de mână, evident - rostite sau doar... gândite...) - în virtutea celebrului articol 327 din Codul penal. Că azi, pentru *cuvinte*, nu se mai arestează, (deși, în iarna lui 1971, un nefericit versificator a fost condamnat la 12 ani pentru că una din poeziile trimise unei reviste putea fi interpretată ca... dușmănoasă... - în urma scandalului care amenința să treacă frontiera, omul a fost eliberat, cu scuze și despăgubiri...), nu înseamnă că li se permite cuvintelor să fie rostite. Nimeni, nici un cetățean “liber” al României nu-și poate exprima, public, opinia - dacă e cazul, nemulțumirile, îndoielile. Scriitorii nu au voie să se atingă de ceea ce a fost și este “negru”, “trist”, “rău” - sau, după o expresie oficială: “încălcare a legității”. Un singur cetățean are voie să critice public trecutul apopiat și chiar prezentul: șeful statului. Dar numai el.

Dreptul de întrunire și asociere. Și acest drept a fost aspru pedepsit, chiar cu moartea; zeci de mii de oameni au făcut cunoștință cu și mai celebrul articol din Codul Penal: 209, cu multele lui subdiviziuni; am cunoscut, în închisoare, “organizații subversive” alcătuite din... doi prieteni care aveau obiceiul să se plângă, la un pahar de vin, de greutățile vieții...

Azi, pentru așa ceva nu se mai pedepsește: oamenii au învățat atât de bine lecția stalinistă, încât se feresc de grupuri care, la o adică, ar putea fi botezate: grupări.

Singure autoritățile de stat hotărăsc formarea unor asociații – în folosul tot al lor, al autorităților - și dizolvarea altora, alcătuite tot din ordinul lor, anterior.

Un amănunt: am fost învățați, începînd din închisoare, să nu vorbim, să nu cerem, să nu reclamăm decât... fiecare în numele său și numai pentru el. Pluralul *noi* devine, automat, suspect: autoritățile îl interpretează ca pe o “uneltire”, ca pe o răzvrătire organizată.

Dreptul la grevă. Un stat “al muncitorilor”, “al dictaturii proletariatului” interzice cu desăvârșire acest drept elementar. Sub acuzația de “sabotaj”, de “subminare a economiei naționale”.

Dreptul la un pașaport, pentru a călători în străinătate, ca și *dreptul cetățenilor de a se stabili în altă țară*. E adevărat, accesul la un pașaport nu este total interzis, ca în celelalte cazuri. Numai că, dintr-un *drept*, autoritățile au făcut un *privilegiu*. Cetățeanul trebuie să dea dovadă de “bună purtare”, ca să capete o *recompensă*. Sute, mii de oameni așteaptă de ani și ani *privilegiul* unui pașaport. De obicei, refuzul nu este motivat – un NU pur și simplu. Legea pașapoartelor spune că nu se acordă pașaport celor care: a) au datorii către stat; b) sunt parte într-un proces în curs și c) ar putea aduce prejudicii statului, prin comportarea în străinătate. *Ar putea...* După cum se vede, sunt sancționate și delictelor... virtuale...

În ceea ce privește dreptul de stabilire în altă țară... Există, în Germania Sași din România care vă pot informa *cât* au așteptat, *cum* li s-au rezolvat cererile. Dar Sașii au fost ajutați de statul german, Evreii de statul Israel. Dar Românii? Care stat i-ar putea ajuta pe Români?...

Dreptul la informare: Cetățeanul român are acces numai la presa și mijloacele de informare românești. Care mijloace informează unilateral, tendențios ori nu informează... Buletinul de Știri al Agenției Române de Presă (Agerpres) este difuzat numai înalților demnitari, “lucrători pe tărâm ideologic”, înalților funcționari – sub indicația: SECRET. Evident, muritorii de rând nu trebuie să afle ce s-a mai întâmplat în lume sau chiar în

propria țară. Presa străină care se vindea în chioșcuri – conștiințios selectată – acum se reduce la *L'Humanité* și *L'Humanité Dimanche* iar numerele din *Le Monde* care conțin măcar o aluzie “neprietenească” nu mai sunt difuzate.

Cel care vrea să se informeze, trebuie să apeleze la un prieten sus-pus (jurând că nu va spune nimănui) sau la rarii turiști descurcăreți.

Am spus “descurcăreți”, pentru că, la frontieră, călătorii care intră în țară sunt sever percheziționați și li se “opresc” toate cărțile și publicațiile, în vederea “verificării” – care, de obicei, se transformă în confiscare. În iunie, acest an, la vamă, mi s-au oprit toate cărțile și periodicele aduse din Franța, printre autori numărându-se: Raymond Aron, Saint-John Perse, Soljenițin, Nadejda Mandelstam, J.F. Revel, și chiar... Willy Brandt (“Pentru o politică de pace”). Bineînțeles, mi s-au confiscat toate manuscrisele și toate exemplarele din cărțile mele publicate în Germania și Franța. Pot să mă socotesc norocos: mi s-au restituit, dar numai în urma amenințării că voi da publicității, în presa din Germania Federală în special, lista autorilor interziși în România (în preajma călătoriei d-lui Ceaușescu în Germania Federală).

În timpul stalinismului, scriitorul avea de ales: ori scria după rețeta impusă de comisarii literari, ori tăcea. Pentru că atunci se știa exact ce e permis și ce e interzis.

Astăzi nu se mai cunoaște granița dintre interzis și permis; scriitorii sunt îndemnați să fie realiști, curajoși, responsabili, li se cere să critice aspectele negative ale trecutului apropiat și chiar ale prezentului, dar...

Dar... Odată cu acest *dar...* începe tragedia: *literatura cerută* (deci *comandată*) nu este publicată.

Realism? Da, *dar...* e prea negru. Curaj? Dar, *dar...* e prea... curajos (pardon! cenzura folosește alt termen ca să tempereze curajul: “Nu e momentul...”). Atitudine critică? Da, *dar...* e prea critică, e demobilizatoare și apoi... faptul criticat n-a fost chiar așa cum l-ai descris... Că scriitorul e responsabil? Da, *dar...* nu-i strică un pic de ajutor, oleacă de îndrumare din partea noastră, care de ce dracu suntem puși aici, dacă nu să vă îndrumăm pe voi, scriitorii care... îi cunoaștem noi pe scriitori, exagerează tot timpul, o iau razna cu fantezia lor!...

Evident, cenzura nu recunoaște că a stabilit tabu-uri. Ceea ce n-o împiedică să respingă manuscrisele din pricina tabu-urilor. Iată câteva: închisoarea; colectivizarea agriculturii; activitatea securității și a activiștilor; situația Sașilor din Transilvania; relațiile româno-sovietice (răpirea Bucovinei și Basarabiei; comportarea “aliaților”, după 23 august ‘44 cu populația românească;

jaful organizat după armistițiu; impunerea în România a formelor de administrație, de politică internă și externă, de cultură, învățământ, economie, apărare - până și de ortografie! - apoi: Ungaria, 1956; Cehoslovacia, 1968; conflictul sino-sovietic și altele...); apoi: dragostea prea dragoste; moartea prea moarte; tristețea prea... tristă...; apoi: greutățile materiale cotidiene; birocratismul; corupția; incoerența legilor, hotărârilor, dispozițiilor; inechitatea socială (pentru că în România, țară cu orânduire fără clase, există clase: înalții demnitari s-au constituit nu doar într-o clasă, ci într-o castă, nesupuși obligațiilor, dar cu supra-drepturi, nu doar materiale, ci chiar juridice, chiar... spirituale).

N-am epuizat lista tabu-urilor. Ar fi și greu: cenzura o îmbogățește mereu, o remaniază (uneori de la o zi la alta, după cursul evenimentelor). Din nefericire, o îmbogățesc și unii scriitori dornici de publicare cu orice preț care, prin *omisiune* și prin *falsificare*, sugerează cenzurii noi tabu-uri.

Recent, pentru a pretinde în exterior, că la noi nu există cenzură, sarcina de a cenzura a fost translatată pe umerii editorilor, redactorilor, lectorilor. Ei vor răspunde, pe viitor, de “puritatea politică” a cutărei cărți, a cutărui articol. Această “lege” urmărește un triplu scop:

1. să se poată pretinde că nu mai există cenzură - dar care va continua să existe și ca instituție și ca sistem.
2. redactorii, lectorii, editorii să fie înfricoșați de “greaua povară” a răspunderii; știind bine că ei nu vor răspunde decât în cazul unor defecțiuni, știind bine că nu li se va permite să-și asume răspunderea publicării unei cărți, știind bine că hotărârile tot cenzura le va lua – “acolo, sus” – vor fi “cuminți”, adică apatici, fără inițiativă, fără interes în afară de interesul de a-și păstra slujba care, la noi, se păstrează numai prin cuminenie...
3. să li se închidă gura autorilor; dacă pînă acum, un autor mai putea contesta competența în materie de cultură, de literatură, a cenzorilor de meserie, de astă dată vor avea în față nu un dușman declarat (cenzorul în stare pură), ci... oameni pregătiți, mulți autori ei înșiși, poate chiar prieteni ai autorului... Și redactorul și autorul vor ști că hotărârile se iau în altă parte, că un muritor de rînd nu poate ajunge “acolo, sus”, ca să-și explice cartea ori să și-o apere... așa că... ne așteaptă un îngheț amabil, lung și ucigaș.

În ceea ce mă privește: după aproape patru ani de tratative cu o editură românească, romanul **Ostinato** mi-a fost respins. Pentru că mă atinsesem de tabu-urile mai sus amintite. Trimisesem, între timp, manuscrisul la Suhrkamp Verlag din Frankfurt/M – unde

mi-a apărut în septembrie 1971.

Dar până la această apariție, Românii îmi mai respinseseră un roman : **Ușa noastră cea de toate zilele (Die Tür)** apărută tot la Suhrkamp, în 1972), iar în mai 1970, mi s-a luat dreptul de a mai publica și de a mi se cita numele în presă; apoi, am fost exclus din partidul comunist (la care aderasem în 22 august 1968, când fusese invadată Cehoslovacia); apoi am fost dat afară de la revista *România literară*. Apoi... vom mai vedea...

Pedeapsa care se aplică în România scriitorilor care nu doresc să versifice sloganuri (dacă e poet) ori să scrie romane-fluvii despre cutare șantier (dacă e prozator) nu este - deocamdată - închisoarea. Ci tăcerea. Acel scriitor necuminte este obligat la tăcere și... tăcut de presă, de critică. Și, evident, sugrumat din punct de vedere material. (Ar trebui să afle tinerii gauche-iști din Germania Occidentală că invidiatul de ei "Fond literar" – creat cu cele mai bune intenții și care o vreme a fost de mare ajutor, în special poezilor care nu pot să trăiască din ce scriu – a devenit un mijloc de corupție, de șantaj. Chiar mai mult: în România există cel puțin două "serii" de foști-tineri poeți stricați, distruși de sistemul de "ajutorare" al Fondului. Ar mai trebui să știe că, într-o societate capitalistă, banul are un rol tot atât de important, și în bine și în rău, ca și în putredul Occident capitalist...).

Nu sunt singurul în această situație. Dumitru Țepeneag cunoaște aceeași soartă, cu toate că el, în scrierile sale, nu s-a atins de tabu-uri. El însă e acuzat de altă crimă: e oniric... Tot oniric e și Virgil Tănase și el nepublicat în România, dar care va fi publicat la Flammarion (unde Țepeneag a și scos două titluri). *(N-am dat decât aceste două nume, pentru simplul motiv că numai acești doi scriitori m-au autorizat să-i citez. Ar mai trebui să știe scriitorii din Germania Federală că, la noi, prin îndelungat exercițiu, s-a ajuns la performanța următoarea: victima nu numai că nu se plânge, dar, uneori, înalță imnuri de cinste la adresa celui care-l asuprește).*

România a semnat Carta Drepturilor Omului și, cu prilejul Conferinței pentru Securitate Europeană, s-a agitat și continuă să se agite, susținând (propunând, mi se pare, noi articole) convenția privitoare la libera circulație a informațiilor și oamenilor. Sunt convins că și în viitor va semna orice act care va consfinți drepturile omului, deci demnitatea omului.

Dar... nu va respecta nimic în interior. În cel mai fericit caz, va transforma drepturile în privilegii. Așa că cetățenii români vor aștepta și după Helsinki, cu anii, privilegiul unui pașaport; cu deceniile privilegiul de a fi informați; privilegiul de a se exprima – într-un cuvânt: privilegiul de a fi oameni liberi.

România este foarte grijulie să-și asigure un prestigiu extern. Dar puțin îi pasă de cel intern, nu se sinchisește nici măcar de aplicarea legilor care asigură drepturi elementare propriilor cetățeni.

S-ar putea crede că un stat care nu aplică, la el, convenții *semnate*, nu are dreptul să ceară aplicarea acelor convenții în altă parte. Ei bine, există asemenea state! Și nu puține. State care și-au făcut un obicei din a despărți net politica externă de cea internă, din a pretinde altora să facă ceea ce ele nu fac. Și procedează *așa*, pentru că *așa* au fost încurajate să procedeze, de partenerii care... se jonează să le amintească nerespectarea angajamentelor.

Atâta vreme cât la o conferință de acest gen – soldată cu o convenție, deci cu un angajament ferm – vor fi acceptate, în continuare, state care au dovedit cu o consecvență demnă de o cauză mai bună, că semnează orice, dar nu respectă nimic, aceste conferințe vor fi timp pierdut, iar convențiile, hârtii fără valoare.

Ar trebui ca participarea unui stat la asemenea întruniri internaționale să fie *meritată*; *să fie condiționată de respectarea și pe plan intern a angajamentelor similare, luate anterior*. Și ar trebui demascate, boicotate, excluse acele state care se agită, fluturând drapelul libertăților cetățenilor din alte țări, în timp ce calcă în picioare cu dezinvoltură și fără teamă că vor fi trase la răspundere, *drepturile* (dealtfel, asigurate prin legi!) ale propriilor cetățeni.

Stimate Domnule Böll,

Mă adresez Dvs. rugându-vă să folosiți atât prestigiul de care vă bucurați, cât și posibilitatea Dvs. de a vă exprima (pe care noi Românii n-o avem), pentru a face cunoscută opiniei publice internaționale situația reală a cetățenilor români și, în special, situația scriitorilor din România (mai exact: situația *scriitorului*...).

De asemeni, mă adresez Dvs., cu cererea de a fi acceptat membru asociat al Pen Clubului. Aici, în România, nici un organism nu mă poate ajuta, nu-mi poate asigura protecție, chiar dacă ar avea această intenție (cazul Uniunii Scriitorilor, neputincioasă).

În speranța că scrisoarea mea va găsi audiență la Dvs. și la alți intelectuali germani, apărători ai libertăților omului,

Vă asigur de stima multor scriitori români.

Paul Goma

București, 11 septembrie 1973

P.S. Dacă puteți da publicității textul acestei scrisori, vă rog insistent să o faceți. P.G.

Notă (1993): La această scrisoare dealtfel, tradusă și în germană, de Dieter Schlesak, și înmănată destinatarului, Heinrich Böll nu a răspuns. Fiindcă scrisoarea apăruse în presă, la întrebarea unui jurnalist, Böll a răspuns că nu este informat, dar se va interesa... Nu s-a interesat.

In Pen Club am fost cooptat abia în aprilie 1977, pe când eram arestat.

P.G.

*

Contribuția Securității la completarea bibliografiei mele:

“INFORMARE

privind unele materiale apărute în presa din Occident în lectura/ cu scriitorul Paul Goma, în perioada 1971-1977

Presa din țările capitaliste a acordat, începând cu anul 1971, o atenție deosebită scriitorului Paul Goma, publicând interviuri și declarații acordate de el unor agenții de presă și redactori de la diverse cotidiane și periodice din Occident, scrisori adresate de el unor foruri și personalități din țară și străinătate și expediate în paralel și unor redacții din Occident, recenzii asupra cărților sale apărute în străinătate și mai ales numeroase comentarii.

Perioade de maximă concentrare a acestor materiale au fost:

- octombrie 1971 - decembrie 1972, în legătură cu apariția romanului “Ostinato” în R.F.G. și “punerea în discuție a extinderii [excluderii] sale din partid și Uniunea scriitorilor” și

- aprilie 1976, pornind de la “solidarizarea cu Dumitru Țepeneag” și îndeosebi cu semnatarii cehi ai “Chartei 77” - și continuând și astăzi.

Redăm principalele afirmații cuprinse în aceste materiale:

A. - În interviurile și declarațiile acordate de Paul Goma în scrisorile adresate de el unor foruri și personalități din țară și străinătate:

a) În perioada octombrie 1971- decembrie 1972 (interviuri cu Associated Prese - octombrie 1971; Christian Schmidt Häner [Häuer] - “Suddeutsche Zeitung” - 20 noiembrie 1971; Sanda Stolojan - “Journal de Geneve” - 18 noiembrie 1971; Dieter Schlesak - “Merk” [Merkur] decembrie 1972; Gilles Lebouge [Lapouge]- “Le Figaro” - 19 noiembrie 1972; Claude Bonnefoy - “La Quinzaine littéraire” - 16-31 decembrie 1972) :

- Luptă pentru “un socialism uman, libertate absolută de opinii, abolirea cenzurii, dreptul la critică” pentru “respectarea Constituției”

care prevede toate aceste drepturi și libertăți.

- “Nicolae Ceaușescu a adus un suflu nou, a favorizat un entuziasm naționalist”, dar “noua conducere de partid a încercat în zadar să introducă norme noi, infecția interioară se menține”.

- “O generație mai tânără de staliniști, care nu se interesează decât de cariera lor”, “scriitori activiști care au acces la conducerea de partid, spun minciuni gogonate” în ambele sensuri: de la conducere către scriitori și invers - “pentru a nu-și pierde fotoliul”.

- “Literatura este supusă unei cenzuri foarte dure”, arbitrar și neonest (spre deosebire de cea din trecut, “onestă” în felul ei, pentru că nu se temea să spună ce este permis și ce nu”). “În speranța de a fi publicați, scriitorii ajung să sugereze cenzurii noi reduceri, interdicții posibile în viitor”.

- Ca urmare a cenzurii și mai ales a “autocenzurii”, s-a născut o veritabilă paraliteratură: una “pseudocurajoasă” care atacă răul secular și una “amabilă”, care nu spune nimic.

- Nu el poartă răspunderea pentru “scandalul provocat în jurul romanului Ostinato” publicat în R.F.G., ci “cei care au hotărât să nu îl publice, făcându-i apoi o publicitate gratuită”, prin însuși scandalul provocat.

b) În ultimul an (Scrisori adresate Uniunii scriitorilor în legătură cu D. Țepeneag - iunie 1976; lui Pavel Kohut în legătură cu Charta 77 - februarie a.c.; participanților la viitoarea Conferință de la Belgrad - februarie a.c.; tovarășului Nicolae Ceaușescu - martie a.c.; interviuri și declarații acordate redacțiilor “Tribune de Genève” - februarie; “International Herald Tribune”, Malcolm Brown - februarie; “Le Monde”, Manuel Lucbert - februarie; “The Times”, Dossa Trevisan - februarie; “Der Spiegel” - februarie; “Les Nouvelles littéraires”, Virgil Tănase - martie; “Frankfurter Allgemeine Zeitung”, Dieter Schlesak - martie; “Tages Anzeiger” - martie; U.P.I. - martie; “Frankfurter Rundschau”, Harry Schleicher - martie; “Dagens Nyheter”, Klaas Bergman - aprilie, articol pentru “Cahiers de l'Est”, oct. 1976)

- Uniunea scriitorilor “a făcut din el un țap ispășitor și o sperietoare”. Această “prefectură a poliției literare îl prezintă drept un poluant [corect: poluator], dar aceasta nu o împiedică să accepte bucuros devizele poluate ale capitalismului. Dimpotrivă, i se spune “discret” să mai aducă”.

- “Situația din România este aceeași cu cea din Cehoslovacia. Aceeași Biafră (capitala Moscova)”. Cehi, polonezi, germani de răsărit și bulgari se află sub ocupație rusească, “noi românii sub ocupația noastră românească, infinit mai dureroasă și mai eficientă”. “Românii sînt sclavi în propria lor țară”, “20 de milioane de deținuți politici în civil”.

- “Cei doi C (dl. și d-na Ceaușescu) au aruncat, cu trei c: ciomag, căluș și corupție, pe cetățenii români cu mii de ani în urmă în evoluția lor istorică”.

- “Nicolae Ceaușescu ar putea trimite o scrisoare de solidarizare cu Carta 77, dovedind că este consecvent declarațiilor din 1968, că

luptă pentru socialism, democrație și umanism”.

- “Primirea la Cornel Burtică este o manevră abilă în vederea Conferinței de la Belgrad”.

- “Oficialitățile se tem nu numai de răbufniri dincolo de atitudinea apatică, de expectativă, ci și de bacilul dorului de Occident” - așa se explică “arestările”, “internările în spitale de psihiatrie”, “supravegherea polițienească”.

- “Mișcarea pe care o conduce nu are program politic”, “nu se gândește la revoltă, ci la aplicarea legilor naționale și a hotărârilor internaționale semnate de guvern”.

- Arme ca “cuvîntul, condeiul, conștiința” fac “posibilă lupta împotriva înjosirii programatice a omului” de aceea intenționează “să continue critica publică chiar cu riscul de a fi închis”.

- “Presa occidentală poate să exercite o anumită influență care să permită continuarea acțiunii”.

- “Mesajele primite din partea compatrioților care trăiesc în străinătate” arată că “sînt pregătiți să facă tot ce este posibil să ajute”.

- Dacă va fi arestat, va considera aceasta o ilegalitate, se va opune interogatoriilor și va face greva foamei, iar dacă va muri în închisoare sau familia va suferi vreun “accident” răspunderea o vor purta funcționarii aparatului de oprimare”.

- Românii nu au structură de răzvrățiți, ci de “slugi clevetitoare”. “Relațiile dintre supuși și stăpîni - străini sau nu - continuă tradiția seculară de sabotare a istoriei, apărare pasivă, mici înțelegeri” de “frate cu dracu pînă treci puntea”; “Românul sabotează muncind în bătaie de joc, denigrează, insultă în spate pe stăpîn, dar imediat ce stăpînul apare, arborează o expresie de mare satisfacție, mergând pînă la mulțumiri. Nu putem depăși stadiul prerevoltei, poate pentru că nu am ieșit din preistorie”.

B. - Recenzii asupra cărților sale apărute în străinătate:

a) **Ostinato** - editura Suhrkamp, 1971 (lb. germană) respectiv “**Celula Liberabililor**” - editura Gallimard, 1972 (lb. franceză).

- “Personalitatea autorului și subiectul romanului care redă experiența sa din lumea concentraționară îl apropie de Soljenițin.

- Cartea nu condamnă sistemul social-politic ci numai abuzurile și erorile sale, “o parte din crimele și arbitrariul denunțate public în mai multe rînduri de secretarul general al P.C.R.”

- În carte, “libertatea nu este decît deschiderea spre închisoare”. “Trecutul vizează evident prezentul”.

- “Cenzura nu s-a înșelat. Ea nu-l condamnă, pe Goma pentru căutări estetice, ci pentru justificarea regimului printr-o metaforă a absurdului. Domnul Ceaușescu s-a recunoscut oare în portretul Marelui Inchizitor?”

- Structura complicată a romanului, procedeele stilistice “produc într-o țară comunistă efectul unei îndrăzneli inadmisibile”, atrag acuzația de “formalism”. “Calitățile literare” îl apropie de Joyce, Queneau și Dostoievsky.

b) **Au fost patru** [?] editura Gallimard, 1974 - traducerea în limba franceza a romanului “Ușa”

- Romanul este o variație pe tema stalinismului...
- Trecutul este mereu prezent, a construit “o societate închisă ca simbol al unei situații sociale actuale”.

- Florica reprezintă “un tip de comunist propriu contextului românesc”.

- “Ar fi caricaturizat pe șeful de stat și pe soția sa”.

c) **Gherla**, editura Gallimard 1976 (lb. franceză):

- Este o “chintesență a întregii literaturi a gulagului”.

- “Gulagul românesc apare mai crud, mai sîngeros, mai kafkian decît cel al lui Stalin”.

- Goma “a spus negru pe alb” ceea ce alți scriitori din România au spus “într-un stil abuziv” [corect: aluziv].

ANEXA I

Declarații, interviuri acordate de Paul Goma unor agenții de presă și ziariști din Occident; Scrisori adresate unor foruri și persoane din țară și din străinătate parvenite [tăiat cu o linie] în Occident și [tăiat cu o linie] reproduse în presă [prin intermediul unei săgeți, topica a fost schimbată astfel: Scrisori adresate unor foruri și persoane din țară și din străinătate reproduse în presa din Occident].

1) *Interviu acordat agenției Associated Press în octombrie 1971, [subl. de mână] în legătură cu transmiterea la postul de radio "Europa liberă", a romanului "Ostinato", reprodus în [scris de mână] Suddeutsche Zeitung nr. 253/23 octombrie 1971, cotidian politic din R.F.G.; Die Welt nr. 246/22 octombrie 1971, cotidian politic din R.F.G.; International Herald Tribune nr. 27. 609/21 oct. 1971, cotidian politici din S.U.A., Figaro nr. 8442/5 octombrie 1971, cotidian politic din Franța [numele ziarelor sunt aduse și inserate aici din josul paginii, prin intermediul unei săgeți].*

“Este absurd. Ascult propria mea carte la radio iar eu n-am văzut niciodată un exemplar din ea. Cartea a devenit un instrument politic internațional, ceea ce n-a fost intenția mea. Dar guvernul își complică greșelile dacă vrea să distrugă cartea. Nepermițîndu-se publicarea ei aici, a fost deja o eroare. Dar să facă caz deoarece a fost publicată în Vest este una și mai mare care va garanta succesul cărții... [bifat cu semnul ‘văzut’] Am scris cinci scrisori editurii germane. [bifat cu semnul văzut] În prima am rugat să nu se facă un caz politic; am cerut apoi amînarea termenului de apariție, pe urmă eliminarea unor pasaje. Am fost nevoit să renunț chiar la publicare. Dar nici una din aceste scrisori nu au fost expediată... [bifat cu semnul văzut - o săgeată indică inserarea după propoziția: Am scris cinci scrisori editurii germane].

Un activist de partid mi-a spus mai întîi că despre asemenea lucruri se poate vorbi numai cînd ești o persoană destul de importantă ca să ții discursuri... Mai tîrziu mi s-a spus că romanul nu are valoare

literară și este antisovietic. Iar aici am o scrisoare oficială în care mi se reproșează că romanul nu corespunde realităților noastre socialiste...

Nu că au revenit vechii staliști, ci realitatea e mult mai gravă: există o generație de tineri de staliști, care se interesează doar de cariera lor, de nimic altceva.”

2) Interviu acordat lui Christian Schmidt Häner, [corect: Häuer] de la “Süddeutsche Zeitung”, (no. 278. din 20/21 noiembrie 1971 - al ziarului) [adăugat de mână]

Întrebare: Care credeți că este motivul că “Ostinato” nu a apărut, pînă acum în România?

Goma: Am spus-o și mai de mult: din cauza funcționarilor care sînt nu numai fricoși, limitați, ci și prea zeloși. Ei au dat un consemn potrivit căruia *nu tot ceea ce se spune de sus*, [subliniat de mână] de la tribună, poate fi scris. Aceasta se referă de exemplu și la unele abuzuri și greșeli despre care Ceaușescu a vorbit de mai multe ori de la tribună, dar care nu pot fi abordate de scriitori. În afară de aceasta, am tratat subiecte care - cu toate că nu sînt chiar tabu - sînt foarte dificile. Acestea sînt închisoarea, abuzul de putere, dogmatismul și alte fenomene care s-au manifestat în epoca stalinistă. În sfîrșit mai există un motiv: prisma funcționarilor culturali - am scris un roman fără a urma un anumit procedeu: eroul romanului nu a ieșit reeducat din închisoare...

Î[ntrebare]: După apariția cărții ați fost supus - potrivit unor relatări din Occident - unei anumite presiuni?...

G[oma]: Această presiune s-a manifestat prin neprimirea corespundeții - de la 1 septembrie nu am mai primit nici o scrisoare și mi s-a comunicat că nici scrisorile mele nu au ajuns la destinație. Alte exemple: exemplare care mi-au fost trimise, conform informațiilor, din R.F.G., nu le-am primit. Telefonul meu s-a întrerupt dintr-o dată în mod ciudat. S-a făcut și încercarea de a mă exclude din partid. Dar această încercare nu s-a putut realiza, participarea la respectiva adunare a Uniunii scriitorilor cînd să fiu discutat într-o altă adunare, deoarece nu se puteau pronunța asupra comportării sau nevinovăției mele decît după luarea la cunoștință a întregului caz... Au circulat și zvonuri că voi fi îndepărtat din redacție. Am fost amenințat direct de oficialități că trebuie să părăsesc redacția. Dar m-au liniștit asigurările date de Uniunea scriitorilor și directorul publicației, astfel încît lucrez mai departe.

I: Vă mai așteptați la represalii în viitor?

G: Nu.

I: În aceste zile la București C.C. al P.C.R. a discutat îmbunătățirea activității ideologice și de educare socialistă a maselor. Conducerea de partid română a inițiat în iulie niște măsuri care în Occident au fost parțial apreciate ca o rigidizare a politicii culturale. Cum se răsfrîng aceste măsuri asupra scriitorilor, asupra situației artei în România?

G: Se pare că recenta plenară a anunțat o îmblînzire *a tezelor din iulie*, - *mai ales în domeniul artei*. [bifat cu semnul văzut] În ceea ce privește educarea și conștiința socialistă - acesta este un alt domeniu. Noi vorbim acum numai despre artă, în speță despre literatură - și aici pare să existe o oarecare pondere. În iulie scriitorii *au intrat în panică*. *Aveau sentimentul unei situații fără ieșire* [subliniat de mână] chiar de adîncă durere, pentru că abia ne desprinsesem de perioada stalinistă... Recent evoluția amenințătoare pare *să se fi diminuat* [subliniat de mână] sau activiștii culturali au fost mai *struniți, fiindcă de frica răspunderii, s'ariseră peste cal* [bifat cu semnul văzut] și se arătau mai catolici decît papa. Asigurările care ni se dau că nu va fi o reîntoarcere la anii 1952 nu ajung. Sînt necesare fapte și anume ca volumele care au fost oprite să poată apărea, mai ales cele din literatura universală, a căror înlăturare a fost făcută fără nici o chibzuință. Acum este propagată din nou noțiunea de "realism socialist". Poate ar fi bine ca în practică literatura realistă curajoasă să fie tratată după cum se afirmă".

("Süddeutsche Zeitung", nr. 278. din 20/21 noiembrie 1971).
[taiat de mână]

3) Interviu acordat Sandei Stolojan apărut în cotidianul elvețian [adăugat de mână] "Journal de Genève" no 271 din 18/19 noiembrie 1972 - [adăugat de mână, următorul cuvînt de după 1972 fiind șters total]

"S.S.: Paul Goma, după părerea dumneavoastră cenzura a evoluat față de epoca stalinistă?

P.G.: Desigur. Cenzura de ieri era "onestă" în felul ei: ea nu se temea să spună ce era permis și ce nu. *Astăzi nu există o linie netă: cenzura pretinde că tabuurile nu mai există*, [bifat cu semnul văzut] că scriitorii pot scrie despre orice... dar nu... oricum... Conducătorii politici îi încurajează în zadar pe scriitori să abordeze în cărțile lor "punctele nevralgice" ale trecutului stalinist: Cenzura veghează ca aceste puncte să nu ajungă la cititor...

S.S.: *Deci cenzorii, ei înșiși, au evoluat?*

P.G.: *Da, bineînțeles, cenzorii de ieri erau semianalfabeți care interziceau pur și simplu ceea ce nu știau sau nu înțelegeau*. [bifat cu semnul văzut: unul mult mai mare decît precedentele] Cei de astăzi sînt toți intelectuali rafinați, diplomați universitari. Printre ei se afla nenumărați scriitori, sau mai bine zis foști scriitori (nu poți rămîne scriitor cenzurîndu-ți confrății), sau mai bine... viitori autori.

Autocenzura.

S.S.: Paul Goma, ați pomenit de mai multe ori în cursul discuției *pericolul autocenzurii*. *Nu este ea una din victoriile cele mai periculoase ale cenzurii?* [subliniat de mână]

P.G.: *Din nefericire da. Cenzura durează de atîta timp* [subliniat de mână] și a apelat la mijloace *atît de radicale, încît scriitorul*, [subliniat de mână] în consecință, se simte supus interdicțiilor încă din prima fază a redactării cărții. Dintr-un anumit punct de vedere autocenzura poate fi mai degrabă un reflex general uman, decît o reacție a scri-

itorului, reflex creat după o domnie îndelungată și sistematică a cenzurii. Singurul neajuns este că ea îl distruge pe scriitor: într-o bună zi depășind “faza” în care gîndește adevărat, va prefera minciuna; el va ajunge să nu mai gîndească... ceea ce gîndește cu adevărat.

S.S.: Nu rezultă prin autocenzură o oarecare lipsă de curaj la scriitorii români?

P.G.: Ei au fost atîta timp cenzurați, încît în fond s-au obișnuit cu... autocenzura. Acest sentiment uman este natural, dar... *trist. Pentru că nu numai că nu încearcă să replice* [subliniat de mână] cenzurii, să-i reducă exigențele, ci din contră: în speranța de a fi publicați ei ajung să sugereze *cenzurii noi reduceri, interdicții posibile în viitor.* [subliniat de mână]

Din această complezență s-a născut o veritabilă para-literatură: cea “curajoasă”, trebuie spus: pseudocurajoasă, fiindcă nu atacă decît răul secundar, minor sau inexistent, trecînd sub tăcere problemele reale mai dureroase. Pe lîngă această para-literatură oficială, *mai există literatura “amabilă” care nu spune nimic despre nimic.* [bifat cu semnul văzut] Aceste două orientări sînt copiii iubiți ai cenzurii.

S.S.: Nu vă simțiți în pericol? Cum ați scăpat pînă acum de autocenzură ?

P.G.: Dacă “Ostinato” nu ar fi fost refuzat sistematic, dacă n-ar fi încercat să-mi smulgă modificări, cred că aș fi cedat autocenzurii. Dar știți bine, acțiunea produce reacțiunea: dacă nu aș fi fost cenzurat cu atîta insistență și brutalitate, probabil că n-aș fi încercat să scap de autocenzură. Iată-mă constrîns să mulțumesc cenzurii că m-a ajutat să mă detașez în parte cel puțin de tutela sa...

Romanul interzis.

S.S.: De ce a fost interzisă “Ușa [noastră cea de toate zilele]” în România? Despre ce este vorba?

P.G.: “Ușa” este primul volum dintr-un ciclu cuprinzînd patru romane: “În cerc”, “7-1” și “Gardă inversă” care completează ciclul intitulat “Alba”. Îmi propun să arăt că oameni care au trăit mult timp într-un climat bîntuit de pericolul închisorii au o psihologie de deținut, sînt “pregătiți” pentru o detențiune reală: astfel pregătiți, din momentul în care se vor afla într-un spațiu închis, se vor simți în stare de detenție. La fel în “Ușa”, patru femei se află într-un castel [traducătorul a confundat *chateau* cu *chalet*: cabană] la munte. Camera în care se află este închisă deodată printr-o *poartă dublă fără ca ele să știe de ce* [subliniat de mână]: din clipa în care constată că *ușa este ferecată aceste femei au o mentalitate de deținute mergînd pînă la a-și stabili un “program de celulă”, a alege un “șef de celulă”.* [subliniat de mână]

S.S.: *Dar de ce interdicția?* [subliniat de mână]

P.G.: Nu știu, *nu mi s-a răspuns niciodată deschis*, [subliniat de mână] precis și rezonabil. În realitate “Ușa” a fost respinsă în liniște. Am fost acuzat de pornografie, de “prezentare eronată a realității”, de “calitate artistică scăzută”...

S.S.: Deci pentru a reveni la literatura română actuală, cum

trebuie situată mișcarea onirică *despre care s-a vorbit atît?* [subliniat de mână] Este o literatură de evaziune?

P.G.: Nu. Adevăratul “evazionism” îl constituie para-literatură despre care v-am vorbit și nu mișcarea onirică atacată din toate părțile de cenzură sub pretext de evazionism. Cea mai bună dovadă că oniricii nu sînt evazionişti este furia cenzurii împotriva lor. Cenzura a înțeles foarte bine că visul oniricilor nu este un vis, un spațiu de refugiu, o evaziune din realitate. El este un vis real, un coșmar al unei perioade trecute - stalinismul - ai cărui copii “veghează” ca astăzi să nu mai transpire nimic despre ceea ce a fost ieri.

Credeți-mă, oniricii nu evadează. Ei trec pur și simplu într-o altă realitate, fiindcă la noi stalinismul și toate consecințele lui n-au fost un vis, ci o realitate de coșmar. Notați: aceasta este interpretarea mea; s-ar putea ca oniricii să nu subscrie.

Rolul scriitorului.

S.S.: În definitiv, care ar trebui să fie după dvs. rolul scriitorului într-un astfel de regim?

P.G.: Scriitorul este un martor. Cu alte cuvinte, el trebuie să spună adevărul, chiar dacă acesta face rău. În România - din fericire mai mult ca în altă parte - cititorul este un fel de coautor. Pînă acum acest coautor a fost înșelat, stropit cu apă de flori. Dar el este răbdător și așteaptă mereu. *Așteaptă ca scriitorul să se reabiliteze față de el însuși și în ochii cititorului lui, lucru pe care nu-l va putea face dacă va colabora cu cenzura. El trebuie deci să reziste, iar dacă nu poate învinge, trebuie să o ignore, pentru a scăpa de autocenzură*. [în dreptul paragrafului italicizat apar o grămadă de semne ilizibile, din cauza fotocopiei]

(*Journal de Genève* nr. 271 din 18-19 noiembrie 1972, cotidian politic din Elveția. Interviu realizat sub titlul “Cenzura în țările de răsărit”) [tăiat de mână atît orizontal cît și vertical]

4) Interviu acordat lui Dieter Schlesak, [apare un insert deasupra căruia este scris de mână ceva ilizibil] apărut în revista vest germane no 296 din dec 1972 [adăugat de mână] “Merkur”. [ceea ce este scris după “Merkur” este ilizibil din cauza puternicei ștersături de mână]

“Dieter Schlesak: După părerea mea, romanele tale fac parte din acea literatură a unei perioade istorice de tranziție, care a început în țările socialiste o dată cu combaterea oficială a practicilor staliniste. S-a deschis o nouă perioadă în literatura socialistă, foarte critică și plină de conflicte, în același timp *însă plină de posibilități*. [subliniat de mână haotic, cu o linie care se întinde oblic pe 2 rânduri] Forța motrice o constituie traumatismul recentului trecut și, așa cum remarcă Georg Lukács, pe vremuri atras de stalinism, “purcederea hotărâtă la dezlegarea prezentului” se poate face numai “prin elucidarea perioadei staliniste, antecedent moral-uman al fiecăruia care acționează în realitatea prezentă”. Literatura română se află deci în pragul reconstruirii realității. În ce cred astăzi foștii staliști, care au crezut pe vremuri în realismul socialist?

Paul Goma: Într-un realism fără anexa “socialist”. Desigur doar termenul, cuvîntul de groază le inspiră teamă, nimic altceva. Autorii români, chiar și foștii staliniști, înlătură cu curaj această sperietoare de ciori care se intitula “realism socialist”. Ei resping termenul, fără însă a dezaproba concomitent și sistemul politic... [subliniat de mână cu aceeași linie care se desfășoară oblic pe 2 rânduri]

D.S.: Dar cum poți aproba prezentul “sistem” și respinge noțiunile de “socialism” și “marxism”. Asta ar însemna să te auto-neutralizezi.

P.G.: Autorii români sînt realiști și vor să-și spună cuvîntul ca realiști. Nerealiști sînt cei care cer autorilor să fie “realiști”. Aceste persoane cer un lucru și vor altul. În ochii lor adevărul nu are voie să fie altceva, decît o realitate aprobată de ei. *Literatura* [deasupra cuvîntului apare un semn ilizibil din cauza proastei calități a fotocopiei] adevărata realităte este *interzisă*, [deasupra cuvîntului apare un alt semn ilizibil] textele critice sînt amputate pe masa de cenzură, permisă este doar fuga de realitate: texte proaste, declarații false. Cei care se tem deci de realism nu sînt autorii, ci cenzura. Este un lucru lesne de înțeles. Dacă s-ar permite o literatură dîră [?] a prezentării realității interioare și exterioare și a punctelor de convergență ale acestora două, cenzorii ar trebui să se întoarcă la meseriile lor de bază, în premisa că mai știu și altceva decît “să conducă” și “să dirijeze cultura”.

D.S.: N-ar putea fi bătuți acești “dirijori” cu propria lor armă? În mod cert autorii sînt mai inteligenți și-și cunosc mai bine meseria. N-ar putea lua cît mai des legătura directă cu conducerea, căci ea constituie în această perioadă de trecere forța motrice pozitivă, fiind din punct de vedere politic cel puțin “înstrăinată”.

P.G.: Acei autori, care prin poziția lor politică *au acces la conducerea de partid, sînt scriitorii activiști, care pentru a nu-și pierde fotoliul* [subliniat de mână și bifat cu semnul văzut] (fotoliul fiind, după cum bine se știe, cel mai prețios instrument de lucru al scriitorului!), spun minciuni gogonate, minciunile lor vizînd ambele sensuri. Ei mint conducerea politică cam astfel: “Autorii noștri n-au nici un fel de greutate, ci din contră... prea stimate tovarășe C[eașescu]., în numele tuturor autorilor vă mulțumesc cu adîncă recunaștință...” Iar autorilor, care așteaptă rezultatul unor asemenea întîlniri, li se anunță fericita veste: “Conducerea superioară de partid va pune în curînd în discuție problema pe care am ridicat-o, analizînd-o, acționînd în consecință”, sau “Conducerea superioară de partid este de părere că nu este acum momentul oportun pentru a se ridica această problemă - de exemplu problema cenzurii. Să mai așteptăm, condițiile nu sînt coapte.” Cînd, cu ocazia unor astfel de convorbiri, Nicolae Ceaușescu l-a întrebat pe președintele Uniunii scriitorilor, care sînt “problemele spinoase” ale autorilor, acesta a răspuns prompt: “Scriitorii români nu au decît o singură problemă: Ei ar dori o casă a scriitorilor, undeva pe litoralul Mării Negre”. După o pauză neobișnuit de lungă, Ceaușescu a răspuns: “Mă bucur că scriitorii noștri nu au decît probleme de acest gen. Problema să fie soluționată urgent!” Astăzi scriitorii români au în

Mangalia Nord, pe frumosul litoral, o “casă a scriitorilor” după toate regulile artei.

D.S.: Adică *depolitizare, reducere la privilegii*. [pasajul italicizat pare încadrat între 2 paranteze pătrate. Calitatea fotocopiei nu permite descifrarea semnelor] Realitatea este deci realitatea creată artificial de Mijlocitori: o poezie a minciunii.

P.G.: În ochii cenzorilor, autorii și publicul sînt lipsiți de importanță, căci potențații acestora sînt convinși că numai ei - prin restricții și dirijarea literaturii pe o “cale permisă” - au creat literatura. Cenzorii se văd în textele apărute ca într-o oglinda și își spun: “Ia privește, cine creează în realitate literatura? Nu artiștii, aceste creaturi nenorocite, care în fond nu scriu altceva decît ceea ce le dictez EU.” Din fericire autorii nu au *aceeași* [cuvîntul pare să fie subliniat] părere despre “utilitatea” cenzurii. În ceea ce privește lenta distrugere a barierelor cenzurii, sînt mai curînd optimist...

D.S.: Se pare că birocrația ar dori să împiedice prelucrarea unui traumatism vechi, dar încă nevindecat și să rămână la o stăpînire timidă, venită din amintiri deoarece se teme că aspectele neostaliniste ale societății, pe care ea le încorporează, ar putea fi descoperite. Vezi vreo șansă de autosalvare? [reapar liniile isterice trasate oblic cu mîna, fără extremități clare]

P.G.: Nu există nimic ce nu poate fi schimbat, trebuie doar găsită maneta prin care această pseudorealitate să fie scoasă din țîțîni, și mai ales curajul de a *manevra* [cuvînt tăiat cu o linie oblică] această manetă și de a prelua toată responsabilitatea.

D.S.: Și care ar fi această manetă, cel puțin deocamdată?

P.G.: Scrisul...

D.S.: În toamnă, a apărut la editura Suhrkamp noul tău roman “Ușa”, o carte mai subțire ca “Ostinato”, dar înconjurată de asemenea de aureola unui scandal. Unul din foștii tăi prieteni a lansat zvonul că romanul ar fi un roman codificat...

P.G.: Hai să enumerăm cîteva “chei” (mai potrivite) pentru “Ușa”. De exemplu: oamenii, care au trăit multă vreme în condițiile închistării [corect: închisorii], redevin deținuți o dată cu primele semne care arată că o ușă stă să se închidă pe dinăuntru. Sau o altă cheie: absența închisorilor nu este suficientă spre a-i face pe oameni liberi. Nu am folosit modele pentru personajele mele, *dacă cineva vrea să se regăsească în roman - cu atît mai rău pentru el. Cenzurii însă, i-a revenit, prin această calomnie, un cadou regesc, astfel a avea “un argument”* [cuvintele subliniate se vor inversate prin intermediul unei semn grafic scris de mîna; pasajul subliniat a fost marcat cu o linie verticală]

D.S.: Prin fragmentele din “Ostinato” citite în cercul literar al lui M. R. Paraschivescu, precum și prin interviul tău împotriva cenzurii publicat într-un almanah, nu prea te-ai *făcut* [scris de mîna și inserat în text] îndrăgit. “Ostinato” a fost interzis. “Ușa” de asemenea... [întregul paragraf a fost marcat cu o linie verticală în stînga căreia a fost scris de mîna și încercuit un X].

P.G.: Au existat o mulțime de pretexte pentru această interdicere. În primul rând: pornografia... “Femeile acestea sînt cam lesbiene” (aceasta se referă la personajele din “Ușa”), *mi-a explicat profesorul de logică Dumitru Ghișe, secretarul cultural al C.C.* [bifat cu semnul văzut] La întrebarea unui publicist francez al O.R.T.F.-ului, într-un dialog direct Paris - București intitulat: “De ce Goma este interzis în România?” fosta mea profesoară de literatură, *doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga* [g-ul a fost adăugat ulterior, de mână, în locul c-ului inițial] a dat un răspuns clar: “Cartea lui Goma este pornografică, există de pildă acolo un pederast”... [bifat cu semnul văzut]

D.S.: Care a fost adevărata cauză pentru care “Ostinato” a fost interzis: campania de calomnii, “Ușa”, sau, după cum ar dori să creadă Occidentul, înăspririle neostaliniste din România? [paragraful a fost marcat cu o linie verticală]

P.G.: Calomniile n-au făcut decît să accelereze interdicerea lui “Ostinato”. Cenzorii noștri nu sînt decît culegători profesioniști de cuvinte, ei se tem de orice cuvînt (chiar și de propriile lor cuvinte). Pînă în mai 1970, nu au îndrăznit să interzică “Ostinato”, n-au făcut decît să se lege de cuvinte și să disece frazele. Atunci “prietenu” le-a servit un “argument autentic”... în sensul că Goma nu scrie numai o literatură incomodă, el insultă și pe conducătorul de partid și de stat - deci însuși partidul! Pînă atunci cenzorii s-au mulțumit să-mi reproșeze o simpatie pro-nazistă, pentru că nu am făcut din sasul transilvănean din “Ostinato” un Hitler în miniatură. Sau, m-au acuzat de antisovietism, referitor la “marele inchișitor”, apoi de prosovietism - un colonel al securității statului care m-a urmărit într-o misiune secretă, a informat occidentul neștiutor despre activitatea de spionaj a lui Goma în favoarea Uniunii Sovietice... În sfîrșit, **Dumitru Popescu** [doar prima silabă a fiecăruia dintre cele 2 cuvinte este subliniată de mână] *actualul ministru al culturii a furnizat o a patra versiune:* [bifat cu semnul văzut] interdicerea cărții nu a fost făcută din considerente politice, ci din considerente pur literare: “Ostinato” ar fi pur și simplu un roman slab.

D.S.: Adevăratul motor al cenzurii pare a fi un mecanism diabolic de neîncredere și nesiguranță. Este compensată aceasta nesiguranță printr-un supracontrol?

P.G.: Mai bine zis ea se continua pînă în mașina de scris a autorului. Rezultatul este autocenzura - cel mai rău și cel mai tragic fenomen. Dar după fiecare catastrofă, care presupune și mutații biologice, în acest post-stalinism a încolțit o sămînță din care răsare un nou tip de om.

D.S.: Deci, noua conducere de partid a încercat în zadar să introducă norme noi, infecția interioară se menține? [bifat cu semnul văzut]

P.G.: Pentru a stîrpi într-adevăr stalinismul, nu ajung normele noi, chiar dacă acestea au un caracter antistalinist. *Stalinismul a pătruns în sufletul poporului datorită fricii care a durat ani de-a rîndul.* [bifat cu semnul văzut]

Frica [subliniere îngroșată] trebuie stîrpită, nu numai din sufletele celor stăpîniți, ci mai ales din sufletele acelor care ocupă posturi importante. Pentru ca să nu le mai fie teamă să facă, ceea ce pretind că fac...[pe spațiul rămas liber, cineva a desenat două linii orizontale paralele]

Această frică, încă “cultivată” stă la baza unui mecanism de înlănțuiri diabolice: redactorii, lectorii, directorii de editură trebuie să răspundă cu “capul” de atitudinea lor politică corectă față de manuscrisele propuse pentru tipar.

D.S.: Deci, o structură care, în această societate socialistă prin structură, interzice o literatură cu adevărat socialistă? Căci, eu cred că și operele tale fac parte din ea.

P.G.: Mai mult: “Adevărata poziție politică” își schimbă zi de zi nuanțele. Ceea ce este astăzi “bine” poate fi mâine mai puțin bine sau complet “greșit”.

Redactorii nu au certitudinea că aprecierile lor pozitive nu vor fi luate mâine drept “lipsă de vigilență” sau drept “complicitate”. Dar cine vrea să gireze cu capul pentru sine însuși, nemaivorbind pentru altul?

D.S.: Această “închisoare din cap”, [subliniere îngroșată] o temă din “Ostinato”, este tema principală din *UȘA* [cuvântul “UȘA” a fost adăugat de mână peste un alt cuvânt - ilizibil din cauza ștersăturii pronunțate]

P.G.: În “Ostinato” nelibertatea a fost închisoarea propriu-zisă, palpabilă. În “Ușa” este închisoarea dinăuntru oamenilor, traumatismul suferit îi obligă să-și construiască benevol o închisoare.

D.S.: Și ce înseamnă asta referitor la acțiunea cărții?

P.G.: Patru femei observă deodată că sînt închise într-o cabana pe munte. Nimeni nu știe cum. Din acest moment ele își însușesc psihologia unui deținut și acționează ca atare: trag la sorți paturile, aleg un paznic al celulei [corect: șef de cameră/celulă], stabilesc “program pentru omorîrea timpului”, un “regulament de funcționare” ș.a.m.d. - ca într-o celulă adevărată. Numai o singură persoană, o fată de 15 ani se opune “detenției”.

D.S.: Ce repercursiuni are această psihologie de închisoare asupra femeilor?

P.G.: Încăperea închisă trezește sexualitatea. Ele își povestesc diferite “aventuri” erotice, unele reale, altele născocite.

D.S.: Deci de aici apare pornografia.

P.G.: De aici. A doua componentă a “detenției” este esențială. Celula declanșează spovedanii - spovedanii în sensul recunoașterii greșelilor. Astfel activista Iosub își purifică [?] pentru prima oară în viața ei amintirile: ea povestește cum a “activat” la colectivizarea obligatorie a agriculturii române.

D.S.: Pentru cenzură aceasta a constituit desigur un motiv, de a te învinui de “falsificarea realității obiective”.

P.G.: Exact. Celelalte două femei cunosc numai evenimentele sistemului stalinist, ele nu au fost niciodată într-o închisoare propriu-zisă.

D.S.: Și fata? Ea este doar fiica unui înalt activist? Poate ea să reziste pentru că a trăit într-un mediu asigurat?

P.G.: Numai în parte. În primul rînd se opune, pentru că este tînăra. Oamenii tineri nu acceptă prin natura lor forme de viață premortale, ca ce exemplu, detenția.

D.S.: *Deci tineretul care respinge stalinismul sufletesc.* [bifat cu semnul văzut]

P.G.: Printre altele și asta. Dar eu am vrut să spun, că copii [sic!] foștilor înalți activiști au cea mai puternică alergie împotriva stalinismului. Pe de o parte sub presiunea interzicerilor paterne “de a evita plebea și de a rămîne în propriile cercuri” ei află adevărul de la prietenii lor, de la colegii de școală, din “afară”; pot deci compara, ceea ce este “real” cu ceea ce nu prea se spune. Pe de altă parte se adaugă posibilitățile de informare de acasă, unde pe baza unei poziții politice și sociale aparte pot afla direct de la “sursă”, dar și din presa străină și din călătorii, lucruri care rămîn ascunse muritorilor de rînd.

D.S.: Salvarea vine deci de la copiii elitei?

P.G.: Nu tocmai asta, dar oamenilor le vine mai ușor cînd află că bunul Dumnezeu nu bate cu bîta ci... cu copiii.

D.S.: Investigații de conștiință antistalinistă?

P.G.: Stalinismul a trecut, rămîn doar rănilile deschise. Stalinismul a fost dramatic, desigur, dar poststalinismul este tragic... convalescența se dovedește a fi o adevărata boală.

D.S.: Cînd crezi că va fi posibilă adevărata convalescență?

P.G.: În aproximativ 10-15 ani: oamenii ar trebui măcar să uite că sînt bolnavi. Sîngele otrăvit, celulele distruse se regenerează relativ repede. Dar nu psihicul amputat, cu atît mai puțin conștiința, sentimentele. S-ar putea ca și urmașii celor răniți să moștenească dramatismul. Speranța noastră crede numai în acei oameni tineri, dar și maturi, copiii protipendadei, dar și ai muritorilor de rînd care s-au opus “detenției” și se opun în continuare. Închisoarea și libertatea sînt în noi înșine, nu în afara noastră. Important este și faptul că există oameni (și nu sînt puțini) care rămîn benevol mai departe în detențiune. Pentru a putea elibera un om, trebuie înlăturată și sursa propriei detenții. Pentru a distruge teama, trebuie înlăturate motivele [corect: cauzele] ei.

D.S.: Datorită “interpretării amicale” [“amicul” fiind Alexandru Ivăsiuc] a “Ușii”, o carte unde sînt atinse tocmai aceste teme, ai scris o scrisoare lui Ceaușescu, probabil în speranța că acest om, care a contribuit cel mai mult la înlăturarea urmărilor stalinismului intern și extern, va spune un cuvînt în cazul tău.

P.G.: Eu m-am adresat lui, mai ales fiindcă în această afacere calomnioasă a fost implicat și numele său, dar și pentru că la noi el este “cea mai înaltă instanță”. Pentru aceasta am fost exclus din partid, și nu în cadrul adunării generale a organizației de partid, căci aceasta s-a opus, ci am fost “lichidat” fără zgomot. La 15 martie mi-au comunicat patru autori și trei activiști că nu am fost niciodată primit în partid. [pe spațiul liber rămas în stînga paginii au fost notate de mîna o serie de semne, cuvinte, cifre, ilizibile, din nefericire, din cauza proastei calități

a fotocopiei]

D.S.: - Răspunsul pozitiv la scrisoarea ta a fost deci pașaportul pentru plecarea în Occident. Se spera că astfel vor scăpa da tine?

P.G.: Îmi pare nespuse de rău, însă această bucurie nu le-o pot face. În orice caz sînt pregătit pentru orice “întîmplare” imaginabilă, de exemplu că vameșii vor găsi *în bagajele mele un pachetel cu stupeficante*. [bifat cu semnul văzut] Acest lucru ar rezolva unele probleme, pentru cei ce nu mă așteaptă acasă cu flori, dar categoric nu pe cea mai importantă.

D.S.: Și anume?

P.G.: Că în curînd voi pleca acasă pentru a-mi scrie cărțile...

D.S.: Turiștii din Răsărit veniți în Occident sînt cuprinși de o boală ciudată, pe care eu aș numi-o “nevroză occidentală”.

P.G.: Dacă prin “boala” înțelegi acea stare de neliniște, ce se declanșează aparent fără nici o motivație, nemulțumirea surdă, trebuie să știi că am fost și eu contaminat. Probabil că voi fi vindecat abia atunci cînd voi fi din nou acasă, în România.

D.S.: Care sînt cauzele acestei nevroze care nu se ameliorează nici după mai mulți ani?

P.G.: În cazul meu există o explicație foarte simplă: am plecat din țară pentru prima oară mult prea tîrziu. Primul voiaj în străinătate l-am făcut la 37 de ani. Doi prieteni bucureșteni mi-au spus la Paris: “este mult prea tîrziu”. Aceasta nu are nici o legătură cu “insuccesul” din Vest, căci știm că aici nu umblă cîinii cu colagi în coadă; dezamăgirea este de altă natură: am sperat să pot comunica, să mă înțeleg aici...

D.S.: Cu cine?

P.G.: În primul rînd cu oamenii, dar și cu aerul, natura, zgomotele, miresmele.

D.S.: Asta înseamnă că simțurile se blochează?

P.G.: Nu știu dacă simțurile se “blochează” sau dacă nu cumva oamenii, lumina, aerul, florile de aici sînt ocupate în altă direcție, astfel că ele nu mai ajung pînă la noi.

D.S.: Este adevărat, nu au timp. Aceasta a fost și prima mea impresie de care nu am reușit să scap încă.

P.G.: Poate că motivarea se află în acest “prea tîrziu”. Maturitatea nu poate decît să dăuneze simțurilor. Omul dorește să modeleze realitatea înconjurătoare, mai exact vrea să posede mediul înconjurător și adesea acesta se supune. Șocul poate proveni deci și de la faptul că această realitate occidentală nu corespunde imaginilor pe care ni le creasem noi despre Occident; nici oamenii, nici florile, nici pomii. Bineînțeles că nici aici lumina și florile nu sînt în esență altfel decît în România. Dar conștiința noastră care se transformă aici ne obligă să vedem și natura altfel, deoarece trebuie să o vedem altfel.

D.S.: Nu este comparația o altă explicație pentru nevroza occidentală?

P.G.: Categoric. În această situație păgubașul nu este realitatea, ci eu, care m-am lăsat prins de această comparație.

D.S.: La fel li s-a întîmplat și deținuților din cărțile tale. Este

aceasta “libertatea deținutului” - a deținutului fericit odinioară?

P.G.: Pe care din punct de vedere geografic o încerc asupra propriei mele persoane. Aștept cu nerăbdare să mă întorc în “celula” mea, acolo unde nu mai am nimic de pierdut. Liber ești atunci când aștepti realizarea libertății, când îți mai poți imagina libertatea.

D.S.: Consecința cea mai pozitivă a stalinismului poate fi considerată [aici apare un cuvânt tăiat cu 4 x-uri] aceea că a obligat oamenii să-și imagineze, dincolo de granița țării, paradisul, nelimitate spații ale libertății, țări fictive. Utopii, psihologic reale pentru milioane. Aceasta a creat însă posibilitatea de a te bucura: lipsa de libertate concretă creează o infinitate de libertăți interioare. Acest lucru l-ai redat exact în “Ostinato”. Eroilor tăi le era teamă de “afară”.

P.G.: Ei aveau presentimentul comparației, al confruntării nefericite în care, în mod firesc, fantezia este zdrobită. În cartea mea “Paza inversă” [corect: “Gardă inversă”] vreau să compar libertatea cu libertatea. În “Ostinato” am făcut aceasta, însă vag, în “Ușa” am încercat să-mi explic detențiunea interioară, în “Cercul” am vrut să demonstrez că detențiunile interioare duc la pietrificare, iar în “7-1” că nici măcar moartea fizică, momentul agoniei nu-l eliberează pe deținut de sufletul său închisat. S-ar putea crede că libertatea reală s-ar putea transforma în celulă grea pentru cei care ce au trăit permanent în starea de detențiune.

D.S.: Cel ce nu mai așteaptă nimic, nu poate fi liber. Acțiunea tuturor romanelor tale se petrece într-un spațiu închis. Este oare celula trucul [corect: secretul, taina] pentru posibila tinerețe ? Ce ar fi dacă în “Paza inversă” ți-ai plasa eroul într-un pustiu: într-un pustiu care tocmai prin golul infinit să se transforme într-o închisoare, într-un loc al speranțelor zadarnice? *Sau, în stilul lui Beckett, într-un coș de gunoi pe [adăugat de mână] care îl [adăugat de mână] care înconjoară fără sfârșit, al timpului gol, distrus.* [ultimile două rânduri sunt bifate cu un văzut deasupra căruia a fost scris un X... strâmb]

P.G.: Ești de părere să-mi plasez eroul în... libertate? Nu, eu nu cred: adevărata libertate este o închisoare. Eroul meu din “Paza inversă” se va întoarce răvășit, zdrobit de comparația dintre libertatea imaginată și cea reală. Dar el nu este la capătul puterilor. Va căuta în continuare libertatea pe care a visat-o în afara ființei sale, dincolo de zidurile închisorii și ale graniței țării.

Și cred că în cele din urmă o va găsi totuși.

D.S.: După această călătorie a trebuit deci să constăți că libertatea nu este numai lipsa închisorii. Ne aflăm în fața problemei dificile: nu li se cuvin mulțumiri paznicilor noștri pentru că ne-au pus în libertate tradus faslificator, corect: că ne-au privat de libertate]pentru o perioadă de timp?

P.G.: Eu am exprimat acest lucru încă în anul 1968 într-un interviu puternic atacat.

D.S.: Un lucru îmi este clar: există două libertăți și presiuni de sistem în Răsărit și Occident. Ca principiu, libertatea din Occident nu este și libertatea proprietății, a schimbului, a inițiativei întreprinzătoare

și a aprecierilor morale rezultate din aceasta? Construcția unei realități conform legilor pieții, ale timpului, conform logicii posibilităților de cumpărare, sau de schimb? Blocarea, chiar privarea simțurilor și cu aceasta a lumii exterioare, a “ritmului” care contravine ritmului nostru, își are originea în aceste “libertăți”.

Călătorii, care sînt orbiți de această fațadă strălucitoare a valorilor de reclamă, constată șocați că în locul “substanței” așteptate țin în mână un ambalaj frumos. Mai târziu obiectele frumoase și sterile nu-ți mai fac plăcere, iar aceasta face parte din nevroza occidentală. Oare nu ar trebui avertizați oamenii din Răsărit să *nu-și distrugă iluziile pentru a pune mâna să facă ceva din țara lor*, [ulterior, un securist “cult” a modificat topica prin intermediul unor săgeți și adaosuri de cuvinte, în cele din urmă rezultând: *să pună mâna să facă ceva din țara lor, pentru a nu-și distruge iluziile*] în loc să aștepte și să trăiască în provizorat?

P.G.: Eu nu sînt de părere că distrugerea iluziilor ar putea fi un medicament împotriva lenei sau a blazării. Tu afirmi indirect că, de exemplu, un surplus de mărfuri ar fi lipsit de importanță, ba chiar dăunător. Aceasta pentru că voi aici v-ați săturat și nu mai cumpărați mărfuri, ci prețuri. Nouă ne lipsește strictul necesar, alimente, îmbrăcăminte - și “deservire”. Pentru a putea refuza ceva, trebuie mai întîi să-l cunosc, să-l am. Eu nu mă refer la surplus, ci la strictul necesar pentru a trăi.

D.S.: Situația este asemănătoare în Italia de sus, Grecia, Portugalia și în “țările în curs de dezvoltare”.

P.G.: Nu numai noi vedem Occidentul într-o lumină greșită. Și Occidentul are o imagine strâmbă despre noi. Ceea ce vezi în grădina vecinului privind peste gard, pare mai ispititor ca fructele din propria grădină. Adevărul este că noi sîntem constrînși că rămînem mai aproape de substanță, de acele noțiuni, care în Occident au ajuns mai mult vorbărie goală, deoarece din punct de vedere material noi trăim mai prost și sîntem amenințați de nesiguranță. Pentru noi noțiuni ca pîine, libertate au încă o rezonanță și un sens foarte concret. Cum să se apere oamenii cu un astfel de simț nemijlocit față de stridentele Occidentului? Față de surplusul de mărfuri, față de ofertă? *Cum să nu ne lăsăm “înșelați”, pentru a folosi vorba ta, de reclama bombastică pentru o realitate aparentă*, [bifat cu semnul văzut] dacă nu putem cunoaște adevărul, dacă nu sîntem informați? Cine ne poate condamna că dorim din toată inima ceva ce ne-ar trebui atît de mult și nu ne este permis să-l avem?

D.S.: Tu ai spus de asemenea, că Occidentul privește cu o oarecare invidie peste gardul vostru, în speranța de a găsi acolo speranța pierdută. Este sigur că, în ciuda totalei indolențe, se conturează aici în Occident un tot mai mare interes pentru tot ce se petrece “dincolo”. Nu este numai teama sau goana după senzational, este de exemplu, în ceea ce privește receptivitatea față de literatura răsăriteană, încercarea de a găsi ceea ce pare pierdut aici în post-istoric: elementul, autenticul imposibil de reprodus.

P.G.: Tu zici post-istoric. Pînă de curind Occidentul a fost saturat de istorie (și în sensul că putea fi exprimată, reflectată, interpretată), așa că acum, într-un moment de “pauză”, se pare că istoria a ajuns la o stagnare.

D.S.: Deci tradiționala confruntare a răsăritului “sufletesc” cu occidentul mai “rațional”? Sau a intervenit ceva nou, ca să spunem așa, ceva global în aceste vechi relații încordate?

P.G.: Repaus în Occident - în această stare istorică interesul spiritual al Occidentului este pentru noi foarte normal.

D.S.: Chiar și în afara confruntării dintre sisteme, să zicem ca un produs distilat?

P.G.: Da. Cel puțin pentru literatură, sigur. Interesul occidental pentru Răsărit nu este interesul pentru ceva “nou”, ci numai pentru amintire: o nostalgie, un dor după acel timp, cînd și Occidentul mai crea istorie, mai avea ceva de sus. Poate că place tocmai acest fel de a fi al nostru, de a exprima din nou vechi “noutăți”.

D.S.: Poate exista speranța unei iluzii și anume că marea ruptură din 1945 de fapt nu a avut loc. O tîrzie binefacere a Răsăritului față de Europa Occidentală care prin blocul răsăritean și prin sistemul său a fost privat de “timpurile de altă dată” și de legitimările sale morale. Din rezervația istorică a stalinismului nu aduci deci numai dureri, ci și o aureolă. Constituie aceasta, de exemplu, și șansa literaturii române aici în Occident?

P.G.: Dacă există șanse, atunci aceea că noi ne aflăm oarecum lîngă izvor, acolo unde națiunile mai au încă un conținut foarte concret. Aceste esențe sînt verosimile și în Europa Occidentală, dacă rămîn atît de... românești pe cît posibil. Teama că ele ar putea fi apreciate ca provinciale, rămîne neîntemeiată atîta timp cît se exprimă lucruri cu adevărat dureroase (de către noi, cei cu experiență).

D.S.: *O literatură, care în locul simbolurilor și jocurilor lingvistice exprimă semne de viață, în careș, ca de exemplu în “Ostinato”, ușa, clauza, celula, au cu totul altă semnificație decît una pur proustică.* [proustiană? - bifat cu un X mare cît 3 rînduri]. Sau scena ciocnirilor în perete, în care 10 pînă la 15 deținuți izolați în celule individuale încearcă să creeze un acord din singurătățile lor. Semn de existență, nu ca literatura, ci literatura ca semn semn de viață.

P.G.: În Occident este greu de înțeles aceasta. Momentan onania [corect: masturbarea - totuși, altceva...] artistică a atins aici un curs ridicat. În România încă te mai lupți cu adevărurile elementare. Erai de față cînd un literat occidental mi-a reproșat într-una din discuțiile cele mai deprimante, că l-am plagiat pe Joyce: dar acum mi-am revenit și nu voi renunța să scriu așa cum am scris pînă în prezent - chiar dacă în Occident voi fi mereu întrebat pe cine am copiat, pe Joyce, pe Kafka, pe Proust sau pe Faulkner.

D.S.: Primul ecou la “Ostinato” a fost exact de acest gen. “Pescuitorul în lucru” suna defăimarea impertinentă, mai tîrziu însă cronicarii au considerat structura cărții drept mijloc de comunicare imperios, unde experiența poetizată nu mai permitea acțiune. A trebui

“să comunici” acel ceva nu este o povestire de istorie, ci istorie a experienței subiective, a cărei structură însăși - așa ca în scena ciocăniturilor - este expresia zădărnicită a celor izolați. Faptul că din punct de vedere al formei există apropieri de Joyce, Proust, Kafka, pe care anterior tu nici nu-i citiseși, constituie o verificare a conștiinței literare contemporane ce ține de fondul epocii: în iad începe din nou să se cînte.

P.G.: Nu mi-am propus să verific ceva. Scriu cărțile mele și sper că sînt cărțile României de azi. Important este că am ceva de spus. Nu am intenția să scriu un pamflet (cum dorește cronicarul berlinez) și nici n-am căutat să găsesc o formă “încă inexistentă” (în scopul unui efect literar de șoc). Dacă “înțelegerea” cărții se limitează la astfel de elemente de aparență, atunci prefer să trec drept imitator al lui Joyce sau al lui Faulkner. Nu-mi rămîne decît melancolia [tristețea] de a nu putea înțelege, cum de nu înțeleg oamenii de aici cartea mea.

D.S.: Un țăran român, care a trăit colectivizarea forțată, ar înțelege mai bine. În Occident însă a trecut multă vreme de la război încoace. Aici începe nebunia - tu scrii pentru români și poți apare doar aici unde majoritatea nu înțelege ce vrei să spui și unde unii nu cred că lucrurile sînt așa cum le scrii tu!

P.G.: În acest sens întrebarea: Ce fel de scriitor sînt eu?

D.S.: Aș spune: tocmai această situație între toate fronturile: împotriva literaturii fidele liniei din Răsărit și a “juste-milieu”-ului literar imanent al Occidentului: există o gradație valorică - și un simptom”.

5) Interviu luat de Gilles Lapouge, redactor la [cele 2 cuvinte au fost tăiate și înlocuite cu *apărut în*] “Le Figaro” no 8764 din 19 noiembrie 1972 [adăugat de mână]

G.L.: Paul Goma aderă la Partidul Comunist în 1968, după ce Ceaușescu a condamnat intervenția sovietică în Cehoslovacia, însă, în 1971, conducerea încearcă să-l excludă. I se aduc o serie întreagă de acuzații dar, la vremea respectivă, între scriitorii români mai domnea încă o oarecare solidaritate (ce va slăbi imediat după aceea) și tentativa de excludere eșuează. Autoritățile folosesc atunci altă metodă: hotărăsc că Paul Goma nu a fost niciodată confirmat ca membru de partid. Cu alte cuvinte, deoarece nu reușesc să-l scoată pe Goma, declară pur și simplu că acesta nu fusese niciodată comunist.

P.G.: Cam așa stau lucrurile și, de atunci nu am mai fost convocat la adunări, nu mai plătesc cotizație. Dar aceste metode sînt ilegale, și le contest. Partea proastă este că atmosfera nu este favorabilă în momentul actual. În fața încercărilor, scriitorii români se solidarizează rareori. Ceea ce s-a petrecut în Ungaria sau în Cehoslovacia este de neconceput la noi. Care este cauza? Tradiția națională, sau mai curînd faptul că România a trecut la comunism în timpul perioadei staliniste, nu știu. Constat numai: nici o solidaritate între scriitori.

G.L.: Trebuie să precizăm că Paul Goma, deși critică aspru societatea românească, nu pune în discuție însuși principiul unei

societăți socialiste.

P.G.: Dar eu lupt pentru un socialism uman, *pentru libertatea absolută de opinie, pentru abolirea cenzurii, pentru dreptul la critică*. [bifat cu semnul văzut]. Sîntem încă foarte departe de acest scop. Este drept că Ceaușescu a adus un suflu nou. A favorizat un entuziasm naționalist. Un timp a provocat o evidentă slăbire a *constrîngerii și supunerii*. [subliniat de mână]. Dar perioada recentă este îngrijorătoare. Asistăm la o înăsprire. *Remarcați, exista* [subliniat de mână] totuși fapte pozitive: *poți vorbi cu voce tare pe stradă, nu vei fi arestat*. [subliniat de mână]. Închisorile românești, *arhipline pînă* [cuvintele subliniate au fost scrise de mână peste altele ce au fost tăiate cu mai multe linii. Cuvintele ne iubite și șterse de Seci par să fie: *care gemeau*] acum zece ani - sînt goale astăzi, da, totul este adevărat. [bifat cu un X]. Dar telefoanele sînt puse [aici a fost inserat un cuvânt scris de mână, din păcate ilizibil] sub observație, iar [cuvânt inserat și scris de mână] literatura este [tăiat] supusă unei cenzuri foarte dure. *Atunci, cum să spun?* [bifat cu un X] *Sînt de acord că* [înlocuit cu *să*] *ne bucurăm să* [înlocuit cu *că*] *primim numai zece picioare în fund pe zi în loc de douăzeci, dar este acesta un motiv să ne arătăm optimiști?* [bifat cu un X]

G.L.: Toate cărțile dumneavoastră, adică “Celula liberabililor” [Ostinato, în franceză] pe care o cunoaștem, dar și ciclul de patru romane intitulat “La Blanche” care va începe să apară în Germania, toate romanele dumneavoastră se prezintă ca mărturii ale timpurilor actuale ?

P.G.: Cred că un scriitor român, da, este sortit să exprime tensiunile, conflictele, dramele timpului său. Cunoscut gustul publicului român pentru operele care descriu viața actuală fără fard și complezență. Literatura română a înfrumusețat atît de des adevărul încît astăzi un roman loial și adevărat stîrnește un interes imediat. Din nefericire, mulți autori sînt obosiți să lupte mereu împotriva cenzurii. Foarte rari sînt cei care au încăpățînarea sau curajul să meargă pînă la capătul adevărului. Și, culmea, **aceștia sînt condamnați la tăcere din cauza cenzurii**. [subliniat de mână cu două linii]

G.L.: Aceasta este pentru dumneavoastră deosebirea esențială de literatura din Occident?

P.G.: Da, eu înțeleg foarte bine că scriitorul francez se consacră numai operelor estetice. La noi, acest lucru pentru moment este inacceptabil. Noi trebuie să vorbim, să spunem, să dovedim. Vedeți, cunosc destul de puțin din ceea ce se scrie în celelalte democrații populare - Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, căci o cenzură tot atît de severă funcționează și acolo. Dacă folosim cuvîntul “pîine”, sau cuvîntul “închisoare”, sau cuvîntul “libertate”, ei bine, nu este vorba de un joc de cuvinte sau de un exercițiu literar, nu, este vorba de o realitate ce trebuie zugrăvită și dezvăluită prin scris. Aceasta poate conferi lucrurilor pe care le creăm o certă valoare, aceea a documentului. Noi redăm cuvintelor greutatea lor exactă, realitatea lor”.

(“Le Figaro” nr. 8764 din 19 noiembrie 1972, sub titlul

“*Paul Goma sau [ilizibil] cuvintelor*” [tot ce a fost scris în interiorul parantezelor rotunde a fost șters apăsător, cu multe linii]

6) Interviu acordat lui Claude Bonnefoy, redactor la [cele 2 cuvinte au fost tăiate și înlocuite cu *apărut în*] “La Quinzaine littéraire” no 154 din 16-31 dec 1972, Franța [adăugat de mână]

C.B.: Despre Paul Goma se spune că este Soljeniținul României. Acest tânăr romancier a scris o foarte frumoasă carte tradusă în limba franceză sub titlul “Celula liberabililor”... Romanul a fost publicat în Germania și Franța, dar încă nu și în România. Se opune Cenzura, așa cum se opune și apariției unui nou roman, care va fi editat în curînd în Occident...

P.G.: Punctul de plecare al romanului “Ostinato”... a fost un fapt real petrecut în închisoare și care mi s-a părut un fel de nouă versiune a mitului Penelopei... Din cauza cenzurii evoluția cărții a cunoscut mai multe faze... În mod paradoxal, cenzura a fost aceea care m-a ajutat. Dacă aș fi publicat cartea în 1967, cînd am prezentat-o prima oară comisiei, *ar fi fost mai puțin voluminoasă, mai puțin bogată în substanță*. [bifat cu un semn ‘văzut’, mare] De fiecare dată cînd mi se propunea să scot ceva, procedam invers, adăugam cîte ceva, subliniam, augmentam tocmai acele pasaje care șocaseră pe cenzori... Unul din marile merite ale lui Ceaușescu este ca în România nu mai există deținuți politici. Mai există însă constrîngerii grave pentru artiști, într-un fel greu de explicat. În perioada stalinismului, cenzura funcționa foarte aspru. Se știa exact ce ai dreptul să scrii. În 1964, odată cu dezghețul, cenzura - ca și securitatea - părea complet compromisă. A fost sever criticată chiar de către conducători [corect: “de către Ceaușescu”]. Acest organism a continuat totuși să funcționeze, într-o manieră aproape ilegală, și a adunat material pentru a-și dovedi utilitatea.

Ceea ce mă interesa în romanul meu [subliniat de mână] nu era viața deținuților, ci rezultatul moral, psihologic al detenției... La început nu am avut intenția să abordez problemele politice sau *ale deținuților politici*, [subliniat de mână] dar nu le-am putut evita: aceasta reprezintă o parte constitutivă a vieții noastre. Aproape toată lumea resimte aceasta în România și dacă n-a făcut el însuși închisoare, a avut prieteni sau rude întemnițate, sau a fost amenințat să fie închis... Eu am cunoscut închisoarea în mod indirect, încă de la vîrsta de 15 [corect: 5] ani, cînd tatăl meu a fost deportat în Siberia. În 1952 am luat primul contact personal, cu securitatea; în 1956, în timpul evenimentelor [corect: Revoluției] din Ungaria, am fost arestat și condamnat la doi ani închisoare și apoi 36 de luni de domiciliu forțat, prelungite cu încă 24. *Cunosc așadar viața de deținut, starea sa de spirit* [subliniat de mână] și, mai cu seamă, sentimentul de insecuritate pe care îl încerci chiar dacă nu ești efectiv în închisoare...”

(“La Quinzaine littéraire” nr. 154 din 10-31 decembrie 1972, Franța, *sub titlul*: [adăugat de mână])

7) Scrisoare adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu în 11 februarie 1972 trimisă agenției franceze de [patru cuvinte ilizibile] publicată în Le Monde no 8490 din 30 IV - 2 V 1972 [adăugat de mână și șters cu mai multe linii]

“Subsemnatul Paul Goma, scriitor, membru al Partidului Comunist Român, m-am adresat dvs. printr-un memoriu datat din 17 decembrie (înregistrat cu nr.147877).

Acest text a fost împiedicat să ajungă la dvs. De aceea mă văd obligat să revin (...).

În memoriul meu vă aduceam la cunoștință cauza reală a interzicerii romanului “Ostinato”; ea nu constă în caracterul cărții (recomandată în mod favorabil de oameni de litere și de vechi membri ai partidului și acceptată de editură), ci în calomnia a cărei victimă sînt (...)

Fiind sigur că dvs. nu cunoașteți nici calomnia și nici represaliile nedrepte ce se exercită împotriva mea în numele dvs., m-am adresat dvs. cu memoriul din 17 decembrie 1971.

Nu numai că memoriul meu a fost împiedicat să ajungă pînă la dvs., dar mai mult, cei care vă “dezinformează” în mod sistematic sînt pe cale să obțină excluderea mea din PCR, din Uniunea scriitorilor, desfacerea contractului de muncă la revista “România literară” și (de ce nu?) arestarea și condamnarea mea.

Vă aduc la cunoștință că nu am de gînd să abandonez această luptă, oricît de inegală ar fi ea; că voi utiliza toate mărturiile și toate dovezile de care dispun, toate mijloacele, chiar și cele considerate inegale [corect: ilegale], pentru a face ca adevărul să iasă la iveală, pentru a-mi apăra nu numai calitatea de membru de partid și al Uniunii scriitorilor, ci și libertatea mea; mă voi bate pînă cînd voi redobîndi drepturile de cetățean și de scriitor, care mi-au fost furate.

Partidul a cerut literatură realistă - am scris literatură realistă. Partidul a cerut să scriem pentru omul și despre omul zilelor noastre - cu luminile și umbrele sale - așa am scris. Partidul a dezvăluit cu curaj și cu spirit de răspundere abuzurile ce s-au comis și a dat asigurări că nu se vor mai repeta - am scris și eu, cu spirit de răspundere, despre abuzuri și ilegalități, în mod mai puțin violent decît ați făcut-o dvs. în nenumărate rînduri.

Partidul cere membrilor săi să spună adevărul - am spus, spun și voi spune întotdeauna adevărul, chiar dacă acest adevăr va fi jenant pentru unii.

Nu voi accepta însă niciodată ca, sub pretextul disciplinei de partid, al “necesităților de moment”, să mint, să afirm că m-am înșelat (cînd de fapt cei care-mi cer aceasta s-au înșelat ei înșiși) și nici să-mi fac autocritica... pentru niște greșeli comise de cei ce-mi cer să-mi fac eu autocritica.

În cadrul unei adunări de partid, în care tovarășul Dumitru Popescu, secretar al C.C. al P.C.R. a propus excluderea mea, am demonstrat că eu nu port răspunderea pentru scandalul provocat în jurul cărții mele ci cei care au hotărît mai întîi *să nu o publice și apoi*

să-i facă o publicitate gratuită, în beneficiul editorului german. [subliniat de mână și bifat cu semnul văzut]

În cursul acestei adunări, tovarășul Dumitru Popescu a spus: “Nu am citit cartea, dar tovarășii au avut dreptate când au respins-o”

Am demonstrat în această adunare că tovarășii care au refuzat cartea erau de fapt... însuși tovarășul Dumitru Popescu (...)

Iată-ne așadar în situația pe care partidul a condamnat-o, prin intermediul dvs., de nenumărate ori și a promis că nu se va mai repeta: violarea normelor legale și umane cele mai elementare; condamnarea pentru o greșală inexistentă, condamnare înainte de a verifica și judeca o acuzație; condamnare în urma unei afirmații lipsite de răspundere a unui responsabil; condamnare a victimei nedreptății și nu a celor care a comis nedreptatea.

Sînt un cetățean liber și nu permit nimănui să-mi știrbească drepturile mele de cetățean, garantate de Constituție; sînt un scriitor și nu permit nimănui să-mi știrbească drepturile mele (în ce mă privește, spun: datoriile) de scriitor, de martor sincer și cu simț de răspundere al epocii sale.

Așa cum am promis în *august 1968* [subliniat de mână], în fața comuniștilor care m-au primit în rîndurile lor, voi spune întotdeauna adevărul și mă voi *lupta* [subliniat de mână] pentru adevăr, împotriva oricui va încerca să-l denatureze, să-l nege, indiferent cine va fi și ce “obiective de moment” va invoca.

Am aderat la Partidul Comunist Român, în august 1968, pentru că în august 1968 partidul mi-a vorbit prin glasul tovarășului Nicolae Ceaușescu. Pentru că l-am crezut pe Nicolae Ceaușescu.

Vreau să cred în continuare în partid și în Nicolae Ceaușescu. Nu vreau să mă consolez cu ideea că într-o zi, poate după moartea mea, va fi descoperit adevărul și mi se va face dreptate. Nu am ce face cu o dreptate postumă. Vreau ca adevărul să fie dezvăluit astăzi. Mă voi bate pentru acest adevăr pînă cînd îl voi impune. Am avertizat pe cei care au împiedicat adevărul să ajungă la dvs., dacă nu voi primi răspuns nici la acest memoriu, voi găsi alte mijloace pentru ca adevărul să ajungă la dvs., - asumîndu-mi, bineînțeles, toate riscurile.

Sînt sigur că voi reuși”.

(*Le Monde* nr 8490 din 30 aprilie - 2 mai 1972, articolul: “*Exclus din partid, un romancier se adresează secretarului general al partidului comunist român: “Nu am ce face cu o dreptate postumă” - scrie dl. Paul Goma*”) [tăiat de mână, cu o linie]

8) Scrisoarea deschisă adresată Uniunii scriitorilor români, în legătură cu excluderea lui Dumitru Țepeneag; *apărută în revista de literatură și critică literară Temps Modernes - iunie 1976* [adăugat de mână]

“Cum se face că m-ați uitat pe mine? Cu ce e mai grozav Țepeneag decât mine? Pentru că publică o revistută la Paris? Ce mare lucru, cum spunea Marin Preda?... Sau dacă efortul de a face cunoscută literatura română dincolo de granițe este o vină care merită pedeapsă,

de ce nu-l sancționați și pe Romul Munteanu pentru “Caiete” sau pe Paul Anghel pentru delict la “Tribuna României”? Și invers: nu uitați să-i onorați la justa lor valoare pe atașații culturali români din străinătate, care nu au precupețit nici un efort “cultural” pentru a face din cultura română o celebră, o cunoscută... necunoscută!

A propos de această nedreptate, țin să vă spun că păstrez distanța față de Domnii de la Europa Liberă, care, proștii, nu-și mai revin: cum se poate exclude un scriitor fără un motiv serios?... Profit de ocazie să-i informez că la noi lucrurile stau altfel și nu au nimic în comun cu lumea lor capitalistă, căzută pradă debandadei, indisciplinei, anarhiei, liberalismului (vezi D. Popescu: Opere filosofice), delăsării (vezi Z. D. Bușulenga: Note de călătorie în țara lui Hamlet). La noi, domnilor de la Europa Liberă, domnesc ordinea și disciplina liber consimțită, la fel ca și o libertate și dreptate atât de acceptate, că-ți vine nu știu ce. Nu știu ce, într-adevăr!

Iată: Țepeneag nu trebuia dat afară... În timp ce subsemnatul, da, ar fi meritat să se bucure din plin de drepturile sfinte și egale ale membrilor Uniunii scriitorilor români. Lăsați-mă să mă bucur de dreptul de a fi exclus! Dat fiind că m-am mai bucurat de:

Dreptul de a scrie

Adevărat, acest drept nu-mi poate fi acordat ca, de exemplu, un fotoliu de președinte, un premiu sau o vilă. Dar nici nu-mi poate fi luat: de către Uniune. *Doar de serviciul de securitate...* [bifat cu un X]

Dreptul de a publica

Îl am. Pentru că așa cum știți, cenzura nu există în România! Astfel, nepublicarea unor cărți rele, cu un ton ostil, nu este datorată decât vigilenței și conștiinței muncitorilor tipografi: când un asemenea manuscris ajunge în mâinile lor, muncitorii refuză să-l culeagă, pur și simplu. Astfel că dacă o carte, ca de exemplu “Ostinato” a subsemnatului, nu a fost tipărită, nu trebuie învinuiți D. Popescu, V. Nicolaescu, I.D.Bălan sau D. Ghișe. Nuuuu! Numai muncitorii tipografi au opus un veto definitiv - apud Virgil Cândea...

În luna mai, mi s-a interzis să semnez o traducere... Îmi amintesc foarte bine cum au început lucrurile acum patru ani. Ghișe mi-a dat “sfatul” următor: “Așteaptă puțin, să ți se uite numele”, legat de publicare, evident. Am așteptat, ce era să fac? Aștept cu nerăbdare ca să-i ia dracu’ numele, pe al lui și pe al tuturor celorlalți ierarhici care cu o singură ridicare a sprâncenelor hotărăsc “uitarea” unui nume, pentru câțiva ani buni. [o mână s-a cam jucat cu pixul pe textul acestui pasaj, desenând tot felul de linii ascendente și descendente, în genul unui grafic; cvasiilizibil din cauza proastei calități a fotocopiei]

E drept că din aprilie 1970 încoace numele meu a mai fost tipărit de două ori.

1) În cartea de telefon, ediția 1973...

2) În “România liberă”, la rubrica decese, cu ocazia dispariției dintre cei vii a bunicii soției mele.

Trebuie să recunosc că numele meu a putut fi văzut pe coperta unei cărți de Faulkner, în vara lui 1972. [subliniat de mână] Și, ciu-

dat, evenimentul nu a provocat căderea guvernului, nici pe cea a lui Popescu (Popescu Dumnezeu, nota de subsol), nici măcar a dracului... [bifat cu semnul văzut] În iunie 1973, un ofițer de securitate de la vamă mi-a confiscat volumul lui Faulkner, pentru că numele meu apărea ca traducător... Nu era de mirare... Nu m-a surprins nici reținerea cărții lui Willy Brandt “Pentru o politică de pace”. Ce și-o fi spus bravul ofițer, lupta pentru pace este o treabă arzătoare, dar cine știe despre ce pace o fi vorba?... Puteți să-mi spuneți ce importanță putea avea faptul că aceasta avea loc la opt zile de la călătoria d-lui Ceaușescu în Germania federală unde, în mod fatal, urma să-l întâlnească pe autorul cărții interzise în România?

Dar nu confiscarea cărților m-a mirat, nu. Ci restituirea lor. Este drept că spuneam cui vroia să mă audă că voi face publică lista cărților interzise în România [subliniat de mână] (în presa capitalistă, firește). Dar dacă nu aveam norocul ca dl. Ceaușescu să viziteze Germania?...

Drepturile materiale

- O locuință atribuită din Fondurile de locuințe ale Uniunii: nu este cazul. Locuința mea nu are nici o legătură cu fondul literar și ideologic.

- Accesul în casele de odihnă și creație: nu este cazul. Și dacă ar fi, ce nevoie aș avea eu de odihnă, din moment ce nu creez conform constituției Popescu?

- Călătorii în străinătate pe seama Uniunii: nu e cazul. E drept că am fost (pe banii mei) și cum credeți că s-a terminat? M-am întors! (Citez: Întrebare: “De ce naiba te-ai întors? Și încă pe cheltuiala ta?” Răspuns: -“Ca să mă bucur de toate drepturile”)

- Dreptul de a avea o funcție remunerată de Uniune...

În iunie 1973, când m-am întors din străinătate, m-am dus la “România literară”... mi s-a spus: “Vei continua să aparții de Uniune și să te bucuri de toate drepturile... Până la urmă, d. Gabriel Dimisianu îmi spune: “Ai cam fost dat afară, din aprilie”... A doua zi, la Uniune, mi se spune: “Da, domnule, mi se pare că... Întreabă-l pe Ivașcu, el a făcut propunerea”...

- Dreptul de a obține împrumuturi sau ajutoare bănești. Da, l-am avut. O vreme. Dar de atunci, nu... Fără a avea notorietatea poetului Virgil Teodorescu, nici trecutul său - literar, bineînțeles, al unui om care a slăvit și laudat pe Stalin în versuri înălțătoare, aceleași, de altfel, cu care a slăvit Canalul - unde au fost lichidați atîția dușmani de clasă - recunosc că dacă nu public, nu aduc bani în casieria Fondului; există totuși un motiv pentru care cred că trebuie să am prioritate față de Virgil Teodorescu, în ajutoare bănești, iar acest motiv are un nume: valuta... Să nu pierdeți din vedere că o părticică din dolarii care vă scot din încurcătură în străinătate, provine din drepturile mele de autor, din cărțile mele interzise în România, dar publicate în Vest... Prefectura poliției literare mă prezintă drept un poluator... Aceasta nu o împiedică să accepte bucuros devizele poluate ale capitalismului... Dimpotrivă, mi se spune “discret” să mai aduc, să mai transfer.

Dreptul de a alege și de a fi ales

a) S-a făcut din mine un țap ispășitor și o sperietoare

b) Am luat parte la alegerile - libere, secrete și așa mai departe - pentru președintele Uniunii scriitorilor români... Acum, când evenimentul este de domeniul trecutului, pot spune că am votat pentru Eugen Jebeleanu... Că altul a câștigat alegerile, cineva al cărui nume nici nu figura pe lista candidaților - care s-a autoales, vorba lui Caragiale - asta este o altă Uniune...”

(*Le temps Modernes* - iunie 1976, revistă franceză de literatură și critică literară, **sub titlul** [întreaga paranteză a fost tăiată, “sub titlul” fiind adăugat de mână și tăiat, la rândul său])

(Fragmente din aceeași scrisoare au apărut și în săptămânalul cultural francez *Les nouvelles littéraires* din 22 aprilie 1976) *sub Titlul* [scris de mână și tăiat]

8) Scrisoarea adresată lui Pavel Kohout, “pusă la dispoziția Agenției de știri franceze și ziarului “*Le Monde*” [pasajul italicizat a fost tăiat și înlocuit cu următorul, scris de mână: “*apărută în săptămânalul vest-german Die Zeit no 9 din 18 februarie 1977*”]

“Către Pavel Kohout și prietenii săi.

Mă declar solidar cu acțiunea voastră. Situația voastră este și a mea. *Situația Cehoslovaciei este - exceptând deosebirile neesențiale - aceeași ca a României.* [bifat cu un fel de săgeată cu vârful îndreptat în jos] Trăim și supraviețuim în același lagăr, în aceeași Biafra (capitala Moscova).

Voi, cehii și slovaci, ați avut 1968-ul vostru, ungurii 1956 al lor, polonezii 1956, 1971 al lor... germanii răsăriteni 1953-ul lor și îl au acum pe Biermann al lor. Noi românii nu avem astfel de puncte de reper, dar suferința nu este întotdeauna direct proporțională cu strigătul indignării. *Voi (ca de altfel și polonezii, germanii de est, ungurii și bulgarii) vă aflați sub ocupație rusească.* [bifat cu semnul văzut] Noi românii ne aflăm sub ocupație românească - infinit mai dureroasă și mai eficientă decât o ocupație străină. Noi trăim sub același “cnut” (cuvântul “cnut” nu este necesar a fi explicat). Pretutindeni aceeași lipsă a drepturilor elementare, aceeași batjocorire a omului, aceeași impertinență a minciunii. Pretutindeni: sărăcie, haos economic, demagogie, nesiguranță, teroare. Ciomag, căluș, corupție - cu acești trei C, cei doi C (domnul și doamna Ceaușescu) i-au aruncat pe concetățenii noștri cu mii de ani în urmă în evoluția lor istorică.

Dar iată, s-a arătat (și se va arăta în continuare) că *este posibil să se lupte împotriva înjosirii programatice la care este supus omul la noi, în socialismul stalinist.* [bifat cu semnul văzut]

Cuvîntul, condeiul, conștiința au tulburat digestia celor care, în numele nostru și “spre binele nostru”, ne-au călcat în picioare, ne-au silit să construim piramide, care ne-au înțemnițat și ne-au pus căluș (*călușul a fost înlăturat numai* [subliniat de mână] *pentru a ne lăsa să urlăm cuvinte de mulțumire*), [bifat cu semnul văzut] care ne-au ucis.

Digestia lor a fost tulburată. Mai mult chiar: sînt convins că ea a fost pentru totdeauna întreruptă. Și aceasta nu numai pentru că țelul nostru, cauza noastră este dreaptă - în ultimă instanță au fost înăbușite și alte cauze drepte - ci deoarece arma noastră, cuvîntul, este mai tăioasă decît sabia. Sabia rusească la voi, sabia românească (sabia străveche, daco-romană, în ultimă instanță sabia fraților noștri) la noi în România - această sabie va fi din nou băgată cu forța în teacă [corect: obligată să intre la loc în teacă - vezi originalul în Culoarea Curcubeului].

Aceasta poate că din motivul minor, lipsit de importanță, că o ideologie, care pretinde pe de o parte că servește omului, *dar care pe de altă parte îl ucide pe om, nu are nimic comun cu omul*. [bifat cu semnul văzut]

Sînt de partea voastră - cehi și slovaci, unguri, polonezi, germani.

De partea voastră se află cu sufletul mulți, foarte mulți intelectuali români - chiar dacă nu-și adaugă semnătura la a mea”.

(*Die Zeit* nr. 9 din 18 februarie 1977, săptămînal politic din Hamburg - RFG: “Paul Goma - Scrisoarea adresată semnatarilor “Chartei 77”). [tăiat de mână]

Textul integral al scrisorii a mai apărut în *Wissenschaftlicher Dienat Südosteuropa* nr. 1/2 din februarie 1977, lunar editat de Institutul de studii sud-est-europene din München - RFG și fragmente în: [aici apare un semn care indică transportarea paragrafului următor în continuarea acestui rînd; probabil voiau să facă economie de hîrtie]

Le Monde nr. 9964 din 11 februarie, articolul: “O scrisoare deschisă a scriitorului român Paul Goma”; *Le Soir* nr. 35 din 11 februarie, coditian politic din Belgia; *Frankfurter Allgemeine Zeitung* nr. 34 din 10 februarie, coditian politic din R.F.G.; *Relazioni Internazionali* nr. 10 din 5 martie, săptămînal politic din Italia)

9) Scrisoarea adresată tuturor participanților la Conferința de la Belgrad, apărută în fragmente în “Suddeutsche Zeitung” din 14 februarie, “International Herald Tribune”, “Frankfurter Allgemeine Zeitung” și “Gazette de Lausanne” (cotidian elvețian) din 15 februarie 1977: [în fața cifrei 9 de la începutul paragrafului, cineva a scris de mână cuvîntul *aici*]

“În întreaga lume se vorbește despre demnitate și libertate, dar cîți oameni din acele țări în care există cu adevărat demnitate și libertate știu că există state în care *oamenii sînt legați pentru tot restul vieții de pămîntul pe care s-au născut?* [bifat cu semnul văzut] *Și că există țări în care este mai importantă munca și nu cel care o execută? Că există țări în care cetățenii sînt siliți să servească interesele statului, interese care sînt în cea mai mare parte contrare intereselor lor...*” [pasaj marcat cu o linie verticală]

“Cîți oameni știu că mai există locuri în lume unde convingerile sînt impuse cu forța? Considerăm inadmisibil că principiul neamestecului în treburile interne este extins și asupra drepturilor omului...” [bifat cu semnul văzut]

“Guvernul nu respectă dreptul la călătorii libere pentru orice cetățean, schimbul liber de opinii și libertatea presei care figurează în Actul final de la Helsinki... Constituția română garantează drepturile fundamentale ale omului, dar, în practică, ele nu sînt respectate...” [bifat cu semnul văzut]

“Dacă Milovan Djilas a afirmat că în Iugoslavia sînt 600 de deținuți politici, atunci am putea declara cu tristețe că în România 20 de milioane de cetățeni se simt ca deținuți politici în civil, care se duc seara acasă și dorm în propriul pat”. [bifat cu semnul văzut]

Scrisoarea se încheie cu un apel, de a se ține cît mai curînd o întrunire internațională la cel mai înalt nivel, cu tema “apărarea drepturilor omului”.

10) Interviu luat prin telefon de ziarul "Tribune de Genève" în legătură cu scrisoarea deschisă adresată Conferinței de la Belgrad, apărut în nr. 40 din 17 februarie 1977:

“Redacția: Ce rațiuni, sau ce circumstanțe, v-au determinat să publicați acum, acest protest?

P. Goma: Mai întîi, exemplul “Cartei-77” din Cehoslovacia. Situația este similară. Sîntem lipsiți de drepturi, privați de libertatea de manifestare. Există o lege care recunoaște această libertate, dar nu este aplicată. Guvernul nostru a semnat Declarația de la Helsinki. Dar aceasta nu a ameliorat cu nimic, ci, dimpotrivă, aș spune. De exemplu, în cazul reîntregirii de familii, guvernul acceptă numai cu condiția ca reîntregirea să se facă în [corect: spre] România. *Aceeași situație și în cazul informației: ea poate să circule cu condiția ca ea să fie pe placul regimului.* [bifat cu semnul văzut]

R: La ce urmări vă așteptați după publicarea “scrisorii deschise”?

P.G.: Cred că vor urma consecințe neplăcute pentru unii semnatori, care sînt, practic, necunoscuți. Ceilalți sînt, mai mult sau mai puțin, protejați de notorietatea lor. *Dar, din exterior, presa occidentală* [subliniat de mână] *poate să exercite o anumită influență care să ne permită să ne continuăm modesta noastră acțiune deja începută.* [bifat cu semnul văzut] În ce privește conferința de la Belgrad, avem unele speranțe, cu toate că sîntem blazați. Noi nu cerem decît o... mică reformă: ca cei care au făcut legile să le și respecte.

R.: Au existat deja reacții pe marginea “scrisorii deschise”? Eventual din partea guvernului?

P.G.: Trăiesc foarte izolat în cartierul meu. Dar am primit multe telefoane. Unii și-au dat chiar numele; alții au venit să mă viziteze; dintre ei au fost cîțiva care s-au solidarizat, în mod deschis, semnînd scrisoarea. Din partea guvernului însă, pînă în prezent, nici o reacție.

R.: Aveți în vedere și alte demersuri pentru respectarea Drepturilor în țara dvs.?

P.G.: Da. Am început să scriu o serie de articole pe care le-am trimis la Paris, în R.F.G. și S.U.A. *Pe de altă parte, am primit ieri diferite mesaje din partea compatrioților care trăiesc în străinătate. Ei sînt pregătiți să facă tot ce este posibil ca să mă ajute.* [bifat cu sem-

nul văzut]

R.: Doriți să adăugați ceva la cele spuse pînă acum?

P.G.: Da. Sîntem optimiști cu toții, iar eu voi continua să spun și de acum înainte tot ceea ce gîndesc”.

Fragmente din interviu au apărut și în cotidianul politic american International Herald Tribune, din 18 februarie 1977 și în cotidianul politic britanic The Times din 9 mai 1977:

“... *De asemenea și-a exprimat intenția de a continua critica publică a condițiilor de aici, chiar cu riscul de a fi închis...*” [cineva a marcat pasajul cu o paranteză pătrată mare și a scris în dreptul ei: *de unde?*]

11) Declarații făcute lui Malcolm Brown, apărute în cotidianul International Herald Tribune din 19-20 februarie [1977]:

“Dl. Goma, despre care se relatase că a fost arestat alaltăieri, a spus că el și soția sa Ana Maria Năvodaru au privit pe fereastra apartamentului cum cordonul de polițisti din jurul clădirii nu i-a lăsat pe vizitatori să treacă. Dar, a spus el, poliția nu a chemat pe nimeni din familia sa. El a mai spus că alaltăieri și ieri, cu toate că telefonul lor nu funcționa cu apelul obișnuit, au primit o serie de amenințări anonime”.

12) Declarație făcută lui Manuel Lucbert, corespondentul ziarului “Le Monde”, apărută în nr. 9971, din 19 februarie [1977]

“Cu ocazia ultimei noastre întîlniri, de acum cîteva luni, Paul Goma, om integru, ne declara, ros de îngrijorare: “Ni s-a spus deschis că vor să ne înfometeze. Sîntem reduși, soția mea, copilul și cu mine, să trăim din ajutorul familiei noastre și al prietenilor noștri”.

13) Scrisoarea adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu, apărută în săptămînalul politic din R.F.G. “Die Zeit” nr. 12 din 11 martie 1977:

[Originalul se află în **Culoarea curcubeului**. Ca și în cazul altor texte am lăsat aici re-traducerile, pentru a fi observate adnotările culților seci - nota mea]

“Domnule Ceaușescu,

Mă adresez dvs. Nu-mi rămîne altă cale. Sînteți ultima mea speranță. Iată motivul :

De o lună de zile, de cînd a fost publicată “Carta 77” nu-mi mai găsesc liniștea și sînt convins că nici dvs. Credeam că în sfîrșit glasul rațiunii a obținut ascultare. Oameni cu simț de răspundere, cu dragoste de patrie și fideli socialismului *cer în “Cartă” nu răsturnarea guvernului lor, așa cum afirmă răuvoitorii, ci aplicarea legilor, a legilor naționale cît și a hotărîrilor internaționale semnate de guvern și deci acceptate de acesta.* [bifat cu semnul văzut] Faptul că numeroși oameni și-au pus semnătura pe “Carta 77”, obligă la concluzia logică că ei nu au ceea ce cer - altfel nu ar cere. De ce nu au ceea ce cer?; pentru că Cehoslovacia nu este o țară liberă și independentă. Ea este ocupată de trupe străine care au impus cu forța o politică străină.

Drepturile consfințite prin constituție sînt refuzate cetățenilor - pentru a nu mai vorbi de cele cuprinse în Carta Drepturilor Omului sau în actul final al Conferinței de la Helsinki.

Dovada realelor și serioaselor motive ce stau la baza acuzațiilor semnatarilor “Cartei 77” - ce ar putea de altfel fi mai adevărat și serios decît omul - o oferă compoziția grupei care a inițiat acțiunea: nici urmă de vreun capitalist, moșier sau membru al unui partid fascist. Semnatarii “Cartei 77” sînt numai socialiști militanți, activiști de seamă, ba chiar membri ai guvernului comunist Smrkovski, oameni care au dorit și continuă să dorească în țara lor o orînduire dreaptă și democratică.

Domnule Ceaușescu, de o lună mă străduiesc să-i determin pe cunoscuții mei la solidaritate cu acțiunea cehilor și slovacilor, dar fără succes. Unii au refuzat prompt pe motiv că o asemenea acțiune - declarația de solidaritate - cade sub incidența paragrafului x al legii penale, alții nu cunoșteau paragrafele dar cunoșteau pe “dinăuntru” securitatea; alții mai curajoși s-au declarat de acord să semneze, - dar indescifrabil, iar alții m-au sfătuit să mai aștept, să vedem ce o mai fi: dacă cartiștii vor avea succes poate ne pică și nouă ceva din victoria lor, dacă nu, rămînem fără rezultate dar și fără *urmările pe care le vor avea de suportat cehii*. [subliniat de mână]

Vă rog să mă credeți, atitudinea lor m-a mîhnit. [subliniat de mână] *Toți vecinii noștri se agită, își cer drepturile ce le revin, chiar și rușii țipă în gura mare că n-ar fi liberi și că drepturile lor sînt călcate în picioare.* [bifat cu semnul văzut] *Numai noi românii tăcem și așteptăm să ne pice totul de-a gata.* [subliniat de mână] *Românii noștri se gîndesc doar la singurul lucru - la ceea ce vor pierde dacă securitatea află ceva; ei nu se gîndesc de loc la ceea ce ar putea cîștiga - în ciuda securității.* [bifat cu semnul văzut] *Unul dintre cunoscuții mei - un “-escu” get beget - m-a jignit de moarte - și nu numai pe mine. Știți ce mi-a spus?*

“Vă purtați ca un rău român”. M-au apucat furiile și i-am spus părerea mea în față: “Așa? Dar de Ceaușescu ce părere ai? Este și el un rău român? El este român din cap pînă în picioare [get-beget] și totuși a plecat la 15 august 1968 la Praga pentru a-l asigura pe Dubcek de solidaritatea românilor. Și cu toate că este român, el a condamnat cu vehemență de la balconul clădirii C.C. invazia trupelor Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia, afirmînd că ceea ce au făcut aceste trupe ar fi o mare rușine.” [bifat cu un X mare] *Asta i-am spus. Răspunsul lui: “Păi atunci cereți-i lui Ceaușescu ce-mi cereți mie - o semnătură sub declarația de solidaritate cu cehii”.*

Domnule Ceaușescu, este limpede că nu veți pune înalta dvs. semnătură alături de cea a unui cetățean simplu, pe deasupra a unui [cele două cuvinte au fost tăiate cu mai multe linii] scriitor netaalentat. Și chiar dacă s-ar întîmpla o asemenea minune - ce se poate face doar cu două semnături? Desigur, soția mea ar putea semna și ea dar asta n-ar schimba prea mult situația. Dacă s-au oferit 30 de unguri atunci pentru a păstra proporțiile, ar fi nevoie de circa 90 de semnatori români.

Sau măcar 50. Sau cel puțin 10. Dar de unde să-i iau ? *Așa cum v-am spus deja: românii se tem de securitate. De aici concluzia că în România doar două persoane nu se tem de securitate: mult stimata dvs. persoana și eu. Dar cum am spus, doar cu două semnături...* [bifat cu un mare semn văzut]

Dar există o soluție. Ea se numește solidaritate individuală - eu am trimis o scrisoare cu propria mea semnătură. Numai că gestul meu nu va putea spulbera teama concetățenilor față de solidaritatea cu cei care în fond militează și pentru drepturile noastre.

Situația s-ar schimba total dacă și dvs. ați trimite o scrisoare. Sînt ferm convins că milioane de români ar urma exemplul dvs, declarîndu-se solidari cu cehii și slovaci. Printr-o asemenea acțiune ați arăta că sînteți consecvent declarațiilor dvs. din 68 și ați dovedi că luptați pentru socialism, democrație și umanism. Asta înainte de toate. An afară de aceasta România ar putea să se prezinte cu capul sus la Conferința de la Belgrad. Sper în aceasta.”

Textul integral al scrisorii a apărut și în “Kroner Zeitung” din 20 martie - cotidian din Austria, iar fragmente în cotidienele “The Times” și “Die Welt” din 21 martie. [bifat cu semnul văzut]

14) Declarații făcute ziaristei Dessa Trevisan, de la “The Times”, apărute în numerele din 21 și 22 februarie ale cotidianului:

“Permițînd să plece din țară celor ce doresc, autoritățile încearcă să mă izoleze. Ei vor să poată spune că sînt singur și că apelul pentru drepturile omului ar fi o acțiune particulară și personală fără nici un ecou”.

“Jumătate de oră înainte de a primi invitația d-lui Burtică, dl. Goma se mai plîngea de tracasări, care au slăbit astăzi totuși, cu toate că telefonul era încă întrerupt de cîte ori cineva voia să-și exprime simpatia.

Dl. Goma a spus că a primit cel puțin 100 de telefoane și în ciuda supravegherii poliției, cîteva persoane au ajuns pînă la ușa lui exprimîndu-și dorința de a semna scrisoarea de luptă pentru drepturile omului. A spus că el însuși a început să simtă răspunzător de ecoul pe care l-a avut apelul său și a afirmat că mai mulți muncitori au dorit să se alăture campaniei sale”.

15) Interviu luat prin telefon de la revista “Spiegel” săptămînal politic din R.F.G., apărut în nr. 10 din 28 februarie 1977

“Spiegel: Domnule Goma, vă simțiți amenințat?

Goma: Tocmai m-am întors de la Burtică, cu care am avut o convorbire [în original nu foloseeam termenul “convorbire”, ci “dialog”] mai lungă. Situația nu s-a clarificat de nici o parte. Convorbirea noastră a fost însă promițătoare.

S.: Este vorba de situația dvs. ca scriitor?

G.: Nu este vorba de *cărțile mele*, [subliniat de mână] ci de Paul Goma ca cetățean, atît în scrisoarea mea adresată lui Kohout cît și în cea pentru Belgrad. Imediat după ce le-am scris a început scandalul.

Telefonul suna permanent, diferite persoane mă amenințau în tot felul, am fost amenințați chiar cu moartea, nu numai eu dar chiar și fiul meu în vîrstă de 15 luni. Amenințările erau anonime, veșnic se dădea numele de Ionescu sau Popescu.

S.: *Telefonul dvs. funcționează permanent?*

G.: *A fost întrerupt, dar uneori legătura a existat chiar și pentru a mi se ura succes. Cu străinătatea n-am putut telefona, sînteți primul cu care am reușit legătura.* [bifat cu semnul văzut]

S.: Opinia publică din România acordă atenție militanților pentru drepturi cetățenești?

G.: La început au fost, în afară de mine, șapte semnatori. Acum sînt deja mulți.

S.: Cîți?

G.: Din motive [?] nu vă pot spune cifra exactă, în orice caz mai mult de 12 persoane. Sînt și muncitori printre ei. Oamenii vin la mine cu toate că la poartă patrulează milițienii [spusesem: "securiștii"]. Joi n-a ajuns la mine nici măcar socrul meu, care vroia să ne aducă mîncare. Dar tot au reușit unele persoane străine să vină și să semneze. Desigur le-a fost teamă și nu știu ce au pățit după aceea.

S.: Ce vi s-a reproșat în timpul interogatoriilor?

G.: Interogatorii? Nu am fost interogat. *Nici măcar arestat, cum se crede în Occident. N-am avut nici un fel de contact cu ACEIA.* [bifat cu semnul văzut].

S.: Opinia publică a aflat ceva despre scrisorile dvs.? Au existat informații la radio sau televiziune?

G.: Ce idei! Așa ceva la noi, în România?!

S.: Atunci de unde a aflat lumea despre aceste scrisori?

G.: Prin radio Europa liberă. Aceasta este unica sursă de informații.

S.: Ceilalți semnatori au avut de suferit represalii?

G.: Familia Manoliu a plecat la Paris, familia Gesswein în R.F.G. Cu alții n-am avut nici o legătură. Unul, [ultimile două litere au fost șterse cu mai multe linii] muncitor, care trăiește la Oradea, intenționa să-mi telefoneze, dar n-a făcut-o. Celălalt, Ștefănescu, poate că este arestat, nu pot da de el prin telefon, și al lui a fost închis. Burtică m-a asigurat că nu ar fi arestați, dar aș vrea să aud din gura lor acest lucru.

S.: Ce țel urmăriți cu acțiunea dvs.?

G.: Nu ne gîndim la revoltă. Vrem ca drepturile consfințite prin constituția țării noastre și la Helsinki să fie respectate. Primii șapte semnatori voiau înainte de toate un pașaport, implicit emigrarea, dar acum la semnatorii noi este vorba de situație în general.

S.: Și dvs. doriți un pașaport?

G.: Eu nu vreau să plec de aici. Cînd toți cetățenii României vor avea un pașaport, atunci va avea și Paul Goma unul. Ceea ce ne deranjează este că litera legii este moartă, că adesea este chiar răstălmăcită în contrariul ei.

S.: Există vreo legătură între acest fapt și aceea că nu vă puteți publica nimic?

G.: Nu la asta mă refer, oricum nu poate fi vorba acum de așa ceva. Eu scriu cum s-ar spune pentru export. Dar în "Săptămîna" sînt atacat în fiecare... săptămîină. Așa că numele meu tot a apărut - nu mă pot plînge...

S.: Cum s-a constituit grupul?

G.: Fiecare a aflat via Europa liberă despre faptul că și celălalt are probleme - așa ne-am găsit. Tocmai urcă un vizitator. Aflu că nu mai sînt persoane în uniformă la poartă, ci doi securiști în civil. La Burtică m-am plîns că sînt pus sub observație. *Mi-a răspuns că aș avea halucinații și că dacă totuși este adevărat se vor lua măsurii corespunzătoare. Dar pînă ajunge ordinul de sus la funcționarii executanți.* [bifat cu semnul văzut]

S.: *Se poate afirma că activitatea dvs. exprimă nemulțumirea generală din România?* [bifat cu semnul văzut]

G.: *Da, este vorba și de proasta aprovizionare; de mizeria generală, de întregul climat*". [bifat cu semnul văzut]

16) Interviu luat prin telefon de Virgil Tănase, apărut în revista Les nouvelles littéraires nr. 2574 din 3-10 martie 1977

"Virgil Tănase: În spatele tăcerii autorităților române, care refuzau să răspundă la orice întrebare care te privea, se ascunde ceva? Ce s-a petrecut exact?

Paul Goma: De îndată ce s-a aflat de scrisoarea prin care un grup de români din care făceam și eu parte, cerea guvernului să respecte drepturile omului și acordurile de la Helsinki, reacțiile din ambele părți nu s-au lăsat așteptate: la 16 februarie îmi telefonau oameni exprimîndu-și acordul cu noi; a doua zi a venit rîndul autorităților: telefonul mi-a fost pus sub observație - cum încerca cineva să-mi vorbească, legătura se întrerupea. În schimb telefonul funcționa normal atunci cînd persoane de identitate îndoielnică, mă chemau amenințîndu-mă sau înjurîndu-mă. Aceasta timp de o săptămîină întreagă. Poliția și-a făcut apariția la 18 februarie: nimeni nu poate intra la mine, deși eu nu sînt împiedicat de loc în activitatea mea. *Și astăzi încă (convorbirea are loc la 26 februarie - nota de subsol), agenții se află în fața ușii mele.* [bifat cu semnul văzut]

V.T.: Toate aceste măsuri n-au putut totuși împiedica anumite persoane să intre în contact cu dumneata...

P.G.: Da, unii au reușit să dejoace supravegherea poliției, venind să mă asigure de sprijinul lor sau să semneze alături de noi. Sînt astăzi 28 de semnături, în majoritate muncitori și tehnicieni. Și un scriitor: Luminița Coler.

V.T.: Printre cei care au reușit să-ți vorbească, se află, se pare, un înalt funcționar al partidului: dl. Cornel Burtică, - era pentru a-și exprima sprijinul?

P.G.: Mai curînd dimpotrivă, am fost convocat la Comitetul Central al Partidului pentru o întrevvedere cu dl. Burtică, secretar al Comitetului Central și membru al Biroului Politic, unul din cei mai apropiați colaboratori ai d-lui Ceaușescu. Mi s-au cerut manuscrisele

cărților nepublicate în străinătate, pentru a fi examinate în vederea unei eventuale *“publicări în România”*. Eu sînt sceptic. Fapt este ca datorită acestei întrevederi soția mea a putut semna un contract de traducere care-i fusese refuzat înainte, pe vremea cînd persoane sus puse din conducerea Uniunii scriitorilor se lăudau că mă vor înăbuși delicat, dar eficace și cînd mi s-a tăiat mie și soției mele orice posibilitate de lucru și de cîștig. [bifat cu semnul văzut și marcat cu o linie verticală]

V.T.: Aceasta lasă totuși impresia că în comparație cu alte țări din Răsărit, unde represiunea pare mai curînd a se întări, România face figură aparte.

P.G.: *Este o manieră abilă de a pregăti conferința de la Belgrad:* [bifat cu semnul văzut] această oarecare atenție care mi se acordă mie sau altor semnatori poate înșela, dar situația din țară rămîne tot atît de gravă: drepturile fundamentale ale omului nu sînt respectate, economia este falimentară.

Iar cei, din nefericire foarte rari, care îndrăznesc să o spună sînt trimiși dacă nu la închisoare, cel puțin la spitalele psihiatrice. [bifat cu un X mare și marcat cu o linie verticală]

V.T.: Ce sînt aceste spitale în România?

P.G.: *Internarea în spitale de psihiatrie pentru delict de opinie este reglementată prin legea nr. 12 din 1965.* [bifat cu semnul văzut] Cunosc opt cazuri între care cel al lui Gheorghe Brașoveanu, care a fost internat aci din cauza unei conferințe despre *“Viață și Dumnezeu”*. În momentul de față, lucrez la o carte care tratează această problemă.

V.T.: Te pot informa că revista *“Les Cahiers de l'Est”* a lansat ideea unei conferințe a intelectualilor din Est și din Vest, care, paralel cu aceea de la Belgrad, va discuta problema drepturilor omului; sîntem de părere că destinderea nu se va produce prin semnarea tratatelor internaționale ci printr-o schimbare de mentalitate ce nu poate fi asigurată decît printr-o strictă respectare a drepturilor omului; ce crezi despre acest lucru?

P.G.: Intelectualii au dezbătut întotdeauna aceste probleme fără ca guvernele să țină cont de aceasta. Privesc cu simpatie o asemenea inițiativă, dar cred că șansele ei de reușită rămîn limitate atîta timp cît nu se va găsi mijlocul de a-i obliga pe oamenii politici să accepte ideea că statul este totalitatea celor care produc și nu a celor care se mulțumesc să-l apere”.

17) Declarație telefonică făcută în 28 februarie 1977 și comentată de Dieter Schlesak în “Frankfurter Allgemeine Zeitung” nr. 52 din 3 martie 1977

“Luni seara, într-o convorbire telefonică, Goma și-a exprimat scepticismul - Burtică i-a propus să-i prezinte romanele încă nepublicate în Occident. “Dl. Burtică m-a făcut însă atent că nu promite nimic...”

Emoționat, Goma a relatat prin telefon despre reacția populației, *informată de cele întîmplate prin emisiunile posturilor de radio din*

străinătate. [bifat cu semnul văzut] Autorul vorbea despre “o mare și disperată solidaritate”. În ciuda securității postate la poartă și telefonului pus sub observație, el a fost “chemat de sute de intelectuali, muncitori, meseriași și tehnicieni”. *Îndrăzneții care l-au vizitat la domiciliu “au fost arestați, dar eliberați după scurtă vreme”*. [bifat cu semnul văzut] Oficialitățile s-au temut nu numai de răbufniri de dincolo de atitudinea apatică în expectativă ci și de bacilul dorului de Occident. Căci românii nu par a fi “fataliști metafizici”, așa cum a menționat Eugène Ionesco, la sfârșitul lunii februarie, la sursa cea mai importantă de informații a românilor, Radio Europa Liberă, când a desemnat atitudinea lui Paul Goma drept unică și eroică.

“Eu nu cred că Eugène Ionesco are dreptate”. Ce așteaptă de la opinia publică occidentală militanții români pentru drepturi cetățenești? *“Ca ea să pună capăt convingerii că la noi ar exista libertate, socialism, democrație. Ele sînt cuvinte goale în România. Aici la noi domnește stalinismul”. Și rolul presei și radioului occidental? “Presă occidentală ne este de mare ajutor. Și rugăm pe toți corespondenții occidentali să nu mai tacă și să informeze în continuare despre noi opinia publică internațională”* [marcat cu o linie verticală]

18) Declarația telefonică făcută redactorului săptămînalului elvețian “Tages Anzeiger”, apărută în nr. 11 din 15 martie 1977

“Mișcarea românească pentru drepturi civice care și-a făcut apariția acum aproape o lună de zile printr-o scrisoare de protest semnată de 8 persoane, ar fi sprijinită în prezent de aproximativ 100 de persoane. (Aceasta a fost declarat de conducătorul acțiunii, scriitorul bucureștean Paul Goma, într-o convorbire cu redacția publicației T.A.). El scontează pe mai departe pe alte solidarizări cu scopurile mișcării. *El solicită conferinței de la Belgrad organizarea unei [alte] conferințe care să trateze lipsa de drepturi politice*. [bifat cu semnul văzut] Goma s-a arătat surprins de faptul că, imediat după catastrofă, [cutremurul din 5 martie] oamenii l-au căutat pentru a-și manifesta sprijinul lor la dezideratul politic. *Goma este convins că dezastrul din urma cutremurului va degreva politic România, la viitoarea conferință de la Belgrad*. [bifat cu semnul văzut] Altfel, spune scriitorul, țara sa s-ar fi aflat cu siguranță pe “banca acuzaților”. Senzaționala întâlnire dintre Paul Goma și Cornel Burtică a fost apreciată de scriitor *ca o tactică din partea regimului ca prin vagi promisiuni de publicare a unor cărți semnate de el, să-l abată de la activitățile sale politice*”. [bifat cu semnul văzut]

19) Interviu acordat Agenției americane de presă U.P.I., apărut în fragmente în cotidienele “Le Monde” nr. 9995 din 19 martie, “Die Welt” nr. 64 din 17 martie 1977:

“Paul Goma a afirmat că există în România spitale de psihiatrie în care autoritățile nu ezită să-i interneze pe opozanți. El a citat numele a patru așezăminte (spitalele Bălăceanca, Cula, Poiana Mare și Petru Groza), dintre care primele două în București, în care, după câte știe el,

au existat cazuri de acest fel. *Scriitorul s-a declarat gata a furniza identitatea a trei persoane care au suferit un atare tratament și care i-au adus dovezi confirmând internarea lor psihiatrică din motive politice. El speră să poată înmîna aceste declarații Conferinței de la Belgrad.* [bifat cu semnul văzut și marcat cu o linie verticală]

În privința situației sale personale, dl. Goma a declarat că a fost primit în două rînduri deja de către un conducător important al Partidului Comunist, dl. Cornel Burtică, *secretar în probleme de ideologie ultima oară sîmbătă 12 martie.* [bifat cu semnul văzut] El s-a declarat relativ optimist. El consideră că autoritățile din țara sa vor adopta în cele din urmă față de contestatari *o atitudine mai suplă decît cea din alte țări din Est.* [bifat cu semnul văzut] Pînă în ziua respectivă, a mai declarat el, o sută douăzeci și șase de persoane i-au făcut cunoscută adeziunea la scrisoarea sa de solidaritate cu semnatarii cehoslovaci ai Cartei 77. Este de părere că cei care luptă pentru drepturile omului în România vor cîștiga. “Eu cred că lucrurile se vor îmbunătăți”, a spus el. *Dar schimbarea se va produce în deplină liniște, a adăugat el.* [bifat cu semnul văzut]

20) Declarația făcută lui Harry Schleicher, apărută în cotidianul german “Frankfurter Rundschau” nr. 64 din 17 martie 1977:

“În București orice discuție începe cu victimele cataclismului. Tot așa și discuția cu [poetul] Paul Goma, conducătorul spiritual al mișcării pentru drepturile omului din România. Vorbim mai întîi de cei decedați din cercul lui de prieteni. Apoi el subliniază că “drepturile omului rămîn în continuare problema centrală”, arătîndu-se hotărît să acționeze și în viitor pentru respectarea drepturilor omului în România. La început a crezut că cutremurul va pune abrupt capăt eforturilor luptei pentru drepturi cetățenești. “Dar n-a trecut nici o zi de la cutremur și am primit telefoane de la persoane care și-au manifestat dorința de a sprijini țelurile mișcării.” Una din scrisori poartă 68 de semnături, plus 30 de persoane care și-au anunțau telefonic adeziunea.

“Nu avem un program politic în sensul adevărat al noțiunii”, *răspunde Goma la întrebarea privind scopurile mișcării de opoziție.* [bifat cu semnul văzut] “Vrem doar ca drepturile codificate de România și de constituția țării să fie aplicate și respectate”. *Căci ce pot însemna frumoasele cuvinte despre suveranitatea națională cînd românii sînt “sclavi” în propria lor țară”, spune scriitorul.* [bifat cu semnul văzut] “Aspectul român” joacă un rol primordial în considerentele politice. În sublinierea elementului național român el concordă chiar cu politica oficială deoarece nu dorește să arunce în aceeași oală mișcarea disidenților români cu restul Europei răsăritene comuniste. De aici și formula sa “ocupație românească a României”.

Goma spune că el nu-și poate schimba în mod oportunist atitudinea față de oameni “de azi pe mîine, o dată rece, o dată cald”. *Căci așa se comportă regimul față de el și tot așa și colegii săi scriitori în eforturile lor de adaptare.* [bifat cu semnul văzut] *Astfel evaluează Goma prima reacție foarte dură a lui Ceaușescu și invitația lui*

Burtică, "șeful ideologic". [bifat cu semnul văzut]

21) Declarație făcută lui Klas Bergman, corespondent al ziarului "Dagens Nyheter, [insert de mână din care nu se înțelege decât primul din cele trei cuvinte: *coditian*] apărută în nr. 98 [insert de mână: *din 12 aprilie*] al cotidianului respectiv :

"Locuința mea a devenit în oarecare măsură un birou de pașapoarte - spune Goma și zîmbește puțin plictisit. Este clar că posesia unui pașaport este un drept al omului, dar pașaportul nu înseamnă încă tot în viață. Sîntem pentru legi și constituție și pentru respectarea acestora. Cine este împotriva legilor? Poliția română. Nu vrem să emigrăm. Vrem să avem un pașaport - acest lucru este un drept, nu un avantaj... I-am spus lui Burtică că am de gînd să rămîn în țară și să lupt pentru drepturile omului aici în România... Cred că articolul care a apărut în "România literară" a fost o excepție. *Am primit înapoi de la Burtică, fără răspuns, manuscrisele a două cărți dintre care una a fost editată în Occident*". [bifat cu semnul văzut]

Goma vorbește de asemenea despre trei persoane care din cauza activității lor politice au stat internați într-o clinică de psihiatrie. Este vorba de Vasile Paraschiv, un fost membru de partid mai în vîrstă, inginer Paulina Cotănescu și economistul Gheorghe Brașoveanu. Un al patrulea, Păun Stoian, un inginer care drept protest împotriva sistemului a purtat un mic afiș cu inscripția "sclav" a fost amenințat că va fi internat într-o clinică de psihiatrie...

Goma adaugă: "Evoluția situației în ultimul timp *a întărit părerea mea că România este ocupată de românii înșiși. Cehii sînt ocupați de ruși, dar situația este aproape aceeași*. [bifat cu semnul văzut] Problemele privind drepturile omului sînt un fel de dinamită: fii prudent, nu te atinge de ele! Dar, cu toate acestea, sîntem optimiști".

22) Articol scris cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la evenimentele din 1956 din Ungaria - publicat în "Cahiers de l'Est" nr. 8, trim. IV/1976:

"Se spune că Revoluția ungară ar fi început la... Poznan, scrie Paul Goma. Se mai spune că tulburările de la București ar fi început la Budapesta.

Da și nu. Nu - deoarece ungurii s-ar fi revoltat în orice caz. Da - pentru că românii nu s-ar fi agitat atîta dacă polonezii și apoi ungurii n-ar fi început.

Jignitor pentru români? De ce? Nu sîntem noi, un popor cuminte, pașnic și așa mai departe? Noi, românii, nu avem o structură de răzvrățiți. Ca slugi, este adevărat, nu sîntem ceea ce ar trebui - nici prea ascultători, dar nici rebeli. Sîntem slugi clevetitoare. Relațiile dintre românii supuși și stăpîni, fie ei străini sau nu, continuă o tradiție seculară de sabotare a istoriei, de apărare pasivă, de mici înțelegeri. Noi, românii sîntem chibzuiți și vedem departe, foarte departe, pînă la orizont, ne facem frate cu dracu, dacă trebuie, pînă trecem puntea, știm că

trestia se pleacă dar nu se rupe. Astfel românul sabotează istoria în felul său, muncind în bătaie de joc când muncește pentru stăpîni, denigrîndu-i, insultîndu-i în spate, pentru ca imediat ce stăpînul apare, nu să ia poziție de dreapți, dar să arboreze o expresie de mare satisfacție, mergînd pînă la a-i aduce mulțumiri. Căci noi, românii, sîntem descurcăreți. Noi nu sîntem nici orbi, nici surzi, nici idioți, noi înțelegem prea bine ceea ce se petrece: stăpînul este un soi de pramatie, desigur, dar n-o să i-o spunem totuși privindu-l drept în ochi, n-o să ne revoltăm. Noi avem felul nostru daco-roman (o nouă modă cere să se spună traco-get) de a protesta: ne batem joc de stăpîn.

Da, ca noi nu mai există alții: regii batjocurei. Noi nu ne revoltăm, decît bineînțeles dacă ne ordonă stăpînul, pentru că noi știm prea bine că nu există o armă mai grozavă decît cuvîntul. Și atunci, vorbim...

Căci noi românii, nu sîntem (cu excepțiile care confirmă regula) decît clevetitori. Desigur, sîntem nemulțumiți de stăpîni și de putere dar... să ne eliberăm așa singuri, dintr-o dată? Ei, dacă americanii... Sau dacă guvernul ar publica un decret.Revoluția? O știm prea bine, în România este bine să stîrnești rîsul. Or, noi avem simțul ridicolului...

Toamna lui 1956... Noi, foștii deținuți, vom rămîne marcați pe veci de evenimentele de acum 20 de ani.

1956... Tristă aniversare: arestarea, foamea, închisoarea, apoi domiciliul forțat și supravegherea libertății... Dar și minunată aniversare: în masa celor supuși, noi am fost cei care, chiar dacă n-am acționat, cel puțin am vorbit. Or, pentru niște români cuminți, cuvîntul, o știm prea bine, are valoare de acțiune.

De unde rezultă că noi, românii, nu vom putea depăși stadiul pre-revoltei. Poate pentru că nu am ieșit încă din pre-istorie..."

23) Scrisoare înmînată unui diplomat pentru a fi publicată în cazul în care va fi arestat, apărută în ziarele "Le Matin de Paris" din 23 aprilie, "Neuer Zürcher Zeitung" din 26 aprilie și "Frankfurter Allgemeine Zeitung" din 29 aprilie [1977]:

[vezi **Testamentul în Culoarea curcubeului**]

"Declară că nu a conspirat împotriva țării sale, nu a trădat-o și nici nu a vrut să pună în discuție problema unității naționale și spirituale a României. Dacă va fi arestat, scrie el, - act pe care îl va considera ca ilegal - el se va opune; la interogatoriu va tăcea; de va fi încarcerat, va face greva foamei; iar în cazul unui proces, nu va recunoaște legalitatea anchetei oficialităților și a judecătorilor. Orice mărturisire se va pune pe seama sa, avertizează Goma din capul locului, va fi fără valoare. Dovezile, pe care orice organ al statului le va prezenta, sînt considerate de el ca nule. Dacă va muri în închisoare, sau unui membru al familiei sale i se va întimpla un "accident", răspunderea o vor purta în întregime funcționarii aparatului de oprimare [corect: represiune]. Nenumăratele acuzații de delictе josnice, sînt arătate de Goma ca falsuri, iar în ultimele nouă puncte ale scrisorii, declară că opinia publică trebuie să știe că informațiile după care el și-ar fi schimbat opiniile literare, politice sau etice vor fi întemeiate în orice caz pe minciuni".

A N E X A II

Aprecieri cu privire la romanele “Ostinato” “Ușa” și “Gherla” publicate în Occident

Le Figaro nr. 8442 din 5 noiembrie 1971 publică un articol intitulat De pe acum i se spune “Soljenițin-ul român”, Paul Goma prin care s-a produs scandalul la Frankfurt, semnat de Eugène Silianoff, în care se recenzează cartea lui P. Goma “Celula liberabililor” editată de Gallimard:

"Este de prevăzut că din cauza personalității autorului - Paul Goma a îndurat șapte ani de închisoare și de domiciliu forțat - și a subiectului romanului său, în care ni se redă experiența sa din lumea concentraționară, se va vorbi de un Soljenițin român. În Germania, unde cartea a apărut cu titlul său original “Ostinato”, este un lucru deja stabilit, cu toate deosebirile fundamentale dintre acești doi scriitori...

Trebuie mai întâi de toate să te lași antrenat într-o analiză a aspectelor politice din carte, cu toate indicațiile pe care le conține despre era stalinistă din România. Ea trebuie citită ca o operă de imaginație, ca un roman frumos, pentru că ar însemna să agravăm nedreptatea a cărei victimă este în țara sa, considerînd cartea doar un nou “document” asupra vieții din lagărele de concentrare...

Cartea se termină sub semnul întrebării: ce poate face oare în societatea oamenilor liberi un om care a [pe]trecut trei sferturi din viața sa în climatul distrugător al temnițelor comuniste?

Greutatea analizei - și uneori a lecturii - vine de la structura complicată a romanului și din cîteva particularități ale formei. Acțiunea se desfășoară la nivele diferite cărora le corespunde [sic!] stiluri adecvate. Lungilor fragmente descriptive, foarte realiste, unde personajele se exprimă în argoul întemnițaților, succed fără tranziție pasaje între vis și realitate...

În aceste pasaje anevoioase, autorul ajunge la distrugerea sintezei, fără îndoială pentru a reda mai bine climatul anihilant al vieții concentraționare.

Folosind în același timp povestirea la persoana întâia și vocea naratorului, autorul, ale cărui legături cu muzica apar foarte intime, se dedă la prestidigitații tipografice. Separă elementele unei fraze cu lungi puncte de orgă, de spații albe, sau comprimă mai multe cuvinte în vocabule bizare, care ne-ar aminti de Queneau, de n-ar fi tragicul situației.

Aceste procedee, cunoscute de multă vreme în Occident, regăsesc un fel de prospețime și chiar de noutate, la un scriitor a cărei sinceritate nu poate fi pusă la îndoială. Ele produc efectul, în indiferent ce țară comunistă, al unei inadmisibile îndrăzneli și ar aduce autorului lor acuzația de “formalism”, una din crimele cele mai grave sub domnia realismului socialist. La Goma, această manieră se justifică prin

înțelegerea unei lumi în același timp reală și halucinantă și nu apare mai puțin convingătoare ca descrierea pur realistă a lumii concentraționare a lui Soljenițin.”

Le Monde nr. 8322 din 16 octombrie 1971, articolul România - primul roman despre închisorile regimului, semnat de Dumitru Țepeneag

"Cartea nu condamnă un sistem social-politic ci numai abuzurile și erorile sale. Nu neagă socialismul ci acea epocă de o cruzime inutilă pe care a reprezentat-o stalinismul. Romanul lui Paul Goma poate fi considerat o reflectare pe plan literar a destalinizării începute în România prin 1963-64; operă de ficțiune, ea prezintă fără ostentație numai o parte din crimele și arbitrariul denunțate în mod public în mai multe rânduri de către secretarul general al Partidului Comunist Român, dl. Nicolae Ceaușescu. De ce n-a putut apare atunci romanul în România?

Singura explicație plauzibilă rezultă din ceea ce am putea numi mecanismul inerției. Stalinismul a instituit un sistem de tabu-uri, care la rândul său a creat o "mentalitate a tabu-urilor" care domnește și astăzi în comportamentul "funcționarilor culturii".

"Ostinato" este primul roman despre închisorile din România, natural însă că nu și ultimul. Și nu este vorba numai de un document. Autorul este înainte de toate un scriitor; și numai după aceea un om care a suferit șase ani de închisoare, de muncă forțată, urmați de alți câțiva de umiliri și nesiguranță".

Le Monde nr. 8393 din 7 ianuarie 1972, articolul Universul penitenciar:

"Romanul este primul care a denunțat abuzurile stalinismului și sechelele sale în România. Dar valoarea documentară a "Celulei liberabililor" nu trebuie să ne facă să uităm calitățile sale literare..." - scrie recenzentul, făcând o apropiere între stilul lui P. Goma și cel al lui J. Joyce în "Ulise", cu Dostoievski și cu Soljenițin.

L'Express nr. 1065 din 6-12 decembrie 1971, articolul lui Jacques Caban [corect: Cabau] Nu există libertate pentru cei care poluează:

"Goma citează integral textul din "Frații Karamazov" în legătură cu Marele Inchizitor, care izbăvește pe om de insuportabila sa libertate asigurându-i acea oprimare mizericordioasă fără de care el nu este decât o conștiință nenorocită. Libertatea nu poate fi dorită decât în închisoare și nu poate fi atinsă decât în demență și nenorocire. Dorind libertatea, prizonierul conspiră împotriva Inchizitorului, care asigură confortul robiei.

Prizonierul este acuzat, de fapt, de a fi comis o crimă de drept comun ca alibi al unei crime politice. Dacă n-ar fi fost închis pentru crimă, ar fi participat la complotul împotriva regimului, împotriva bunăvoinței totalitare a Marelui Inchizitor...

Cenzura română nu s-a înșelat. Ea nu-l condamnă pe Paul Goma

pentru căutările sale estetice, nici pentru acuzațiile sale politice. Ea condamnă ironica disperare care justifică regimul printr-o metafizică a absurdului, inspirată de Dostoievski.

Dl. Ceaușescu s-a recunoscut așadar în portretul Marelui Inchizitor?...

Cartea se impune și ar trebui să antreneze o reînnoire a interesului pentru literatura română, încă slab cunoscută în Franța. De ce oare atunci când Estul îl redescoperă prudent pe Dostoievski, discipolii lui trebuie să fie condamnați la tăcere?”

Les lettres françaises nr. 1424 din 23-29 februarie 1972, recenzie semnată de Hubert Juin la “Celula liberabililor”:

“Cartea scriitorului Paul Goma este bună și frumoasă... Este bună, în măsura în care pune cu o justete remarcabilă anumite probleme ce era necesar să fie puse: în special situația omului în închisoare, și cum închisoarea, această represiune arhaică, devine o umbră de care riști să nu scapi niciodată; ea pune de asemenea în discuție un anumit moment din epopeea revoluționară, mai precis, ceea ce numim “stalinism”...

În dosul închisorii, e adevărat, poți întrezări universul libertății. Dar deținutul reacționează, discută, se întreabă. Toată această viață, viața lui, care se scurge ca o apă, departe de el, și chiar libertatea, revenită, ce va însemna? Iată gândurile pe care le naște închisoarea. “Atroce pedeapsă”: libertatea să fie mai închisoare decât închisoarea... Sau nu, altfel: ca libertatea mea să fie amenințată pe veci, să conțină - evident - închisoarea viitoare... Ca libertatea să nu fie decât... deschiderea spre închisoare...”

Frankfurter Allgemeine Zeitung nr. 236 din 12 octombrie 1971, recenzia Semnal literar de talie mondială din România de Dieter Schlesak

“Ostinato” transformă inventarul inter al României staliniste din perioada de după război și pînă la suveranitatea relativă sub Ceaușescu, în operă de artă aparținînd unui cap traumatizat de dictatură.

Trecutul prezentat de Goma vizează atît de evident prezentul, încît trebuie să te temi că acest prezent ar putea plagia cartea lui Goma, aruncîndu-l, cu autoritate, din nou în celulă. Este vorba de un test din exterior în ce privește limitele conceptului cultural interior, mai ales acum, după măsurile înăsprite din iulie”.

Le Figaro din 23-24 noiembrie 1974, publică sub titlul “Cu ușile deschise în spatele Cortinei de fier”, recenzia lui Ugné Karvelis la cartea lui Paul Goma “Elles etaient quatre” (“Ușa...”)

“Se pare că atmosfera de ușă închisă reprezintă pentru Goma spațiul privilegiat pentru scris, singura dimensiune în care se simte cu adevărat bine. Romanul... confirmă această obsesie a vieții într-un univers celular, de închisoare...”

Romanul este o variație pe tema stalinismului, fiind, în ansamblu,

mai puțin tare decît “Celula liberabililor”. Poate că lui Goma îi lipsește acea tandreță acidă și dezamăgită a lui Milan Kundera... Nici măcar Shakespeare, în “Timon din Atena” nu este atît de implacabil față de umanitate cum este acest Paul Goma în “Elles etaient quatre”.

Un articol cu un conținut asemănător a apărut în Le Monde nr. 9262 din 24 octombrie 1974.

Le Monde nr. 9262 din 24 octombrie 1974, articolul Închisorile lui Paul Goma, de Françoise Wagener:

“Oare cîte ceasuri vor trebui să petreacă împreună aceste femei? Să discute, să bea, să coexiste... Ce poate fi mai dificil cînd constrîngerea întărită reacțiile, sentimentele? Numai dacă închisoarea - sau mai curînd starea de întemnițare - nu este și ea un revelator care permite ființelor să se definească, chiar să se dezvolte...”

Cînd panica le va cuprinde pe aceste femei (ele știu că sînt închise, dar nu știu pentru ce), cînd ele vor fi, aidoma unei țări subjugate, învinse de teroarea ambianță sau pe care o poartă în ele, cînd ele nu vor putea face altceva decît să se lamenteze, tînăra va lovi din picior și va scutura din toate puterile clanța ușii, care va sfîrși prin a se deschide...”

Jurnal de Gèneve nr. 14 din 18-19 ianuarie 1975, articolul O ușă închisă în spatele căreia patru femei depun mărturie despre România anilor ‘50, de Sanda Stolojan:

“În persoana Floricăi, vechea militantă comunistă, astăzi căzută din rangul său politic dar nu mai puțin puternică prin legăturile ei, trecutul este mereu prezent. Paul Goma descrie din interior un tip de comunist propriu contextului românesc: țărancă educată de partid. Florica poartă amprenta trecutului său politic. Limbajul său este marcat de jargonul ideologiei îngurgitate de o femeie simplă. Ea și-a dedicat cei mai frumoși ani ai vieții “cauzei” și dragostei violente pentru tovarășul Adam... Florica evocă timpurile în care mergea prin sate pentru a “convinge” pe țărani să cedeze pămînturile colhozurilor. Prin povestirea ei răzbate o a doua realitate de care nu-și dă seama: abuzurile comise în timpul colectivizării în numele ideologiei.

Alice și Sofia își amintesc și ele această epocă. Sofia știe, de exemplu, că Florica este responsabilă morții tatălui său, fost chiabur. Dar amîndouă tac ascultînd-o pe Florica. Viola se detașează de grupul vîrstnicilor. Ea este tînăra generație, n-a cunoscut “perioada cultului”. De altfel, ea este fiica unui influent membru de partid (Mercedes cu șofer, santinelă și gheretă la poartă). Ea pune întrebări, iar dezinvoltura sa față de Florica dă [ilizibil din cauza proastei calități a fotocopiei], fără replică din partea celorlalte două înfricoșate. Alice și Sofia nu-și exprimă revolta față de Florica. Ele sînt obișnuite, acceptă trecutul cu oboseală, cuvintele lor sînt un paravan. În spatele trîncănelilor acestor femei se întrevade întreaga mizerie a lumii românești a anilor ‘50”.

Același articol apare și în cotidianul Gazette de Lausanne nr. 14 din 19 ianuarie 1975

Süddeutsche Zeitung nr. 264 din 16 noiembrie 1972, articolul Nedeprins cu libertatea - Romanul "Ușa" al scriitorului român Paul Goma:

"Goma vizează urmările psihice și existențiale ale perioadei staliniste în țara sa. El a construit o "societate închisă" ca exemplu și simbol al unei situații sociale actuale. Acestea sînt informații asupra stărilor psihice ale unei societăți aflată într-o fază de trecere care oferă în mod cert posibilitatea ca indivizii să se regăsească pe ei înșiși. Dar rîsul celei mai nenorocite generații, a celor de 40-50 de ani, se află la hotarul plînsului".

Frankfurter Allgemeine Zeitung nr. 245 din 21 octombrie 1972, recenzia lui Dieter Schlesak Traumatismul închisorii interne. Noul roman al lui Goma: "Ușa"

"Romanul este o lucrare tipică de trecere către un alt mare roman, "Cercul" [corect: În Cerc]

Întreaga viață socială este cuprinsă de maladivitate, mai ales în domeniul culturii și în mod special al literaturii, unde manipularea se manifestă prin cenzură, prin amputarea ideilor. Concomitent cu interdicțiile difuze a mai existat și o certă calomnie care a amplificat și mai mult frica mijlocitorilor din funcțiile suspuse. "Ușa" ar fi caricaturizat pe șeful de stat și pe soția acestuia".

Le soir nr. 17 din 21 ianuarie 1977, articolul Un grec, un francez și un român: întîlnirea în infern, de Pol Mathil:

"Goma este interzis în România fiindcă a sfărîmat un tabu, acela de a "tace", de a nu vorbi de ceea ce s-a întîmplat în gulagul românesc, mai crud, mai sîngeros, mai kafkaian chiar - păstrînd proporțiile - decît acela al lui Stalin și care, din cauza acestui consemn al tăcerii, este puțin sau chiar deloc, cunoscut în Occident.

După ce a sfărîmat acest tabu în "Ostinato" Goma recidivează căci "Gherla", titlul noii sale cărți, este tot numele unui lagăr dintr-un tîrg al Transilvaniei a cărui sinistră reputație este așa de mare încît a intrat în vorbirea curentă cu sensul de închisoare... Goma încearcă să povestească gulagul românesc unei prietene... Dar prietena franceză, ca întregul Occident în general, orbită de gustul său pentru confort, nu-l înțelege, refuză să știe, să afle adevărul... Or Goma furnizează formula chintesenței întregii literaturi a gulagului".

Gazette de Lausanne nr. 260 din 8 noiembrie 1976, articolul Scrisori din România - Paul Goma dezvăluie universul lagărului de concentrare român, semnat de Sanda Stolojan:

"Paul Goma aduce o mărturie trăită personal, din experiența sa din închisoarea Gherla, din Transilvania, închisoare care a fost una din insulele sinistre ale arhipelagului românesc. Pentru a putea aprecia mai bine curajul autorului și semnificația cărții, trebuie să ne reamintim situația din România.

După amnistia generală din 1964, care a eliberat deținuții politici din închisoare, o liniște densă s-a așternut peste era stalinistă mai lungă în România decât în orice altă țară. Regimul a denumit pudic crimele din această epocă; “greșeli” sau “erori” ale trecutului. În ciuda dezghețului din anii 1965-1970, oamenii au tăcut. Iar intelectualii, adesea foști “pușcăriași” au evitat să spună lucrurilor pe nume. Lașitate sau scepticism? Supunere ancestrală în fața istoriei care-i copleșește? Există din fiecare câte ceva în această “liniște lașă” (pentru a cita pe Goma) a intelectualilor români.

Anumiți romancieri din ultimii ani - și nu din cei lipsiți de talent - au elaborat, este drept, un stil abuziv, o rețetă pentru a vorbi printre rînduri. Rețetă subtilă, accesibilă numai cititorilor români, tot atât de prudenți ca și scriitorii lor. Dar nici un cuvînt nu a izbutit să spună negru pe alb, cu forța, adevărul crud.

Paul Goma a simțit nevoia să facă acest pas”.

NOTĂ

În ziua de 31.12.1977, în cadrul emisiunii TEZE ȘI ANTITEZE LA PARIS - de la orele 19,10, postul de radio “Europa Liberă” a transmis un interviu luat lui PAUL GOMA și VIRGIL TÂNASE.

REDACȚIA. Pe data de 28 ianuarie [1977] PAUL GOMA a distribuit la mai mulți diplomați din București o scrisoare deschisă de adeziune la “Carta - 77” - adresată lui PAVEL KOHOUT și camarazilor săi.

PAUL GOMA: Am avut de gînd s-o fac mai de mult și să nu fiu singurul semnatar al acestei scrisori. Probabil că dacă ar fi fost mai mulți destinatarul nu ar fi fost KOHOUT și “Carta 77”. Am făcut cîteva încercări infructuoase de a cointeresa și pe alți scriitori care erau într-o situație asemănătoare cu a mea, să se solidarizeze cu mișcarea cehilor și slovacilor. Nu am reușit. În disperare de cauză și nu cu conștiința că prin asta mi-am făcut datoria. Desigur că tot un gest disperat ar putea fi considerat și scrisoarea mea către ____ [spațiu liber - citește: Ceaușescu]. Eu am avut un sentiment de înșelat în raporturile mele cu ____, [spațiu liber - același] pentru că ____ [tot spațiu liber; tot numele care nu se scrie pe o hîrtie a securității] a zis ce a zis și a făcut ce a făcut în 1968 în august și am vrut să-i amintesc cea mai frumoasă zi din viața lui, pînă atunci nu mai avusese asemenea gesturi și nici de atunci nu a mai avut.

RED:

PAUL GOMA: - După ce îi scrisesem lui KOHOUT și lui [spațiu liber] am cunoscut un grup de oameni disperați, care voiau să obțină pașaport cu orice preț, s-au arătat dispuși să semneze o scrisoare comună. Iată că pentru prima dată au fost mai mulți de doi. În aceeași seară au început telefoanele de amenințări, de înjurături, de la opinia

publică indignată, care opinie era formată, după urechea mea muzicală, de vreo trei persoane care încercau să schimbe glasul. Au urmat înjurături, intimidări, încercări de a mă convinge, pentru că unii nuanțau: nu faci bine ce faci pentru că uite tov. ____ [spațiu liber] își dă duhul pe altarul patriei și uite dumneata ce faci!

REDAȚIA: Referiri la întrevăderea cu ____ [spațiu liber - citește: Burtică]

PAUL GOMA: Am acceptat, gândindu-mă că poate conducătorii români se vor purta altfel decât conducătorii celorlalte țări care au fost foarte duri și violenți. M-am dus acolo plin de speranțe și am ieșit fără nici o rezolvare, bineînțeles. Pentru că dl. ____ [spațiu liber] foarte abil, a evitat cu mare artă politică aș spune nu numai întrebările mele jenante, ci chiar a preîntîmpina virtualele mele întrebări.

A încercat să tragă totul pe o problemă personală. Am încercat să aduc vorba despre drepturile omului, care nu sînt doar cuvinte, însă nu am reușit și în cele din urmă poate am abandonat eu cursa văznd că nu există nici o posibilitate de dialog. Ceea ce îmi promitea dl. _____, [spațiu liber] promitea fără să-și ia angajamente, spunea doar de cărțile mele, de traducerile mele simple. În cursul acestei întrevăderi am protestat împotriva măsurilor polițienești care se instalaseră cu foarte mare vigoare. Dl. ____ [spațiu liber] a spus întîi că nu este adevărat, după aceea a dat ordin d-lui ____ [spațiu liber - citește: Ion Stănescu] care încă nu fusese săltat în funcție, aceasta s-a întîmplat la cinci zile după arestarea mea.

După aceasta barajul s-a refăcut mai permeabil într-adevăr.

RED:

PAUL GOMA: Muncitorul VASILE PARASCHIV, un om foarte cinstit își depusese carnetul de partid ca semn de protest împotriva politicii partidului în care intrase el. Acesta fusese socotit un nebun, pentru că la noi așa se crede, că numai un om nebun este în stare să aibă alte opinii decât cele prescrise în evanghelie.

RED:

PAUL GOMA: A fost surprinzător pentru mine, că imediat la prima oră după cutremur, în dimineața zilei de 5, cutremurul nu i-a oprit pe semnatori, nu a oprit nici securitatea care poate ar fi fost mai bine ca în acele momente să lucreze la demolări, ei au trebuit să stea cu forțe întărite în jurul casei în cartierul în care locuiam.

RED: - referitor la interviul cu ____ [spațiu liber]

PAUL GOMA: Da, bine înțeles. Relatez un lucru destul de amuzant... În fiecare zi, oră de oră, minut de minut, pînă în dimineața zilei de 1 aprilie... În dimineața zilei de 1 aprilie am bătut ultimile pagini la mașină, am împărțit exemplarele, cele care urmau să fie ascunse, cele care urmau să fie trimise, cele pe care urma să le păstrez le-am împărțit pe topuri și vă spun că le încheiam în felul următor: asta în ziua de 1 aprilie; aici se sfîrșește jurnalul de iarnă, ziceam eu cam așa: nu pentru că evenimentul s-ar fi terminat, ci pentru că... de altfel de vreo săptămînă nu mai puteam să trimit nimic în străinătate pentru că se făceau controale și cordoane polițienești. La ora 1.30 a sunat soneria, m-am dus și m-am uitat pe vizor, am văzut-o pe responsabila

blocul nostru. Am deschis și în momentul acela ușa m-a izbit în cap și au năvălit trei securiști. Pe unul îl cheamă CRISTENCO, este locotenent colonel, pe altul îl cheamă VIDONI, locot. colonel și el, și pe celălalt nu mai știu cum îl cheamă.

Am fost arestat. Bun. Asta este altă poveste, însă spun că în timpul anchetei am fost întrebat cu insistență de unde am știut că în ziua de 1 aprilie urma să fiu arestat. Bineînțeles le-am răspuns, știam că voi fi arestat, după cum știu acum, în acest moment voi fi liberat - și le-am dat o dată - 11 mai. M-am înșelat cu 5 zile; în 6 mai și nu în urma unui decret cum s-a lansat zvonul în țară și a fost preluat de presa străină. Eu nu am avut nici o legătură cu decretul, pentru că decretul viza pe deja-condamnați, or eu n-am fost condamnat, așa că nu a avut nici o legătură decretul cu mine.

RED: Unde se află acum jurnalul?

PAUL GOMA: Jurnalul se află și acum în arhivele securității.

RED: Să revenim la 12 martie, la a doua întrevedere cu [spațiu liber - pentru Burtică]

PAUL GOMA: Ba da, a adus un element nou, care se numește HORST STUMF, fost boxer de categorie semigrea dacă îmi aduc bine aminte, a fost trimis de securitate, am aflat-o, ca să mă intimideze, să mă bată, mi-am dat seama că dacă și-ar fi pus mintea cu mine, dintr-un pumn m-ar fi pus jos. Mi-a rupt cămașa, m-a strâns de gât, mi-a rupt ușa. Un vecin binevoitor a chemat miliția.

Altă dată nu a mai reușit să intre în casă, însă m-a întâlnit pe palier, m-a strâns de gât, noroc cu vecinele mele care m-au scos din ghiarele lui HORST STUMF. Nu știu exact ce grad are, cred că n-are grad, are numai funcție, pentru că se știe că foștii boxeuri în momentul în care se tîmpesc de tot, dacă nu au fost tîmpiți de acasă, sînt folosiți de securitate. Se știe de pildă că CIUBOTARU ani de-a rîndul a bătut, se știe foarte bine că LINCA este "bătăuș de graniță", el se ocupă de frontieriști, iar HORST STUMF, face și el ce poate prin București.

RED: - despre arestarea lui PAUL GOMA.

PAUL GOMA: La 1 aprilie, la ora 1.30 am fost arestat, nu mai contează că în urma mea a început percheziția și a durat vreo 9 ore și jumătate. Contează însă că la percheziție s-au găsit trei manifeste legionare, introduse de securitate, bineînțeles. Nu am recunoscut că sînt ale mele - ulterior securitatea a lăsat-o mai moale văzînd că nu mă intimidează, de altfel am și refuzat să pun mîna pe ele - bine, ei ar fi avut mijloace să-mi... transplanteze amprente pe ele, dar nu au făcut-o.

Mi s-a arătat mandatul de arestare pe care scria că motivul arestării este trădarea de patrie.

Cînd am ajuns la Rahova, am mai făcut niște formalități pe care eu le știam de acum 20 de ani, a mai apărut un cap de acuzare, care se numea în termeni eufemistici, relații împotriva naturii, sau cam așa ceva. Eu știam că securitatea poate să dovedească orice are ea chef, și chiar încercam să-mi imaginez cum va fi la proces, cum vor veni zeci de martori, care vor jura cu mîna pe inimă că le-am făcut și le-am dres.

E adevărat că nu au insistat prea mult cu această crimă, iar după 10 zile, procurorul STEFĂNESCU, cred că îl cheamă STEFANIUC sau STEFANOV, din Piatra Neamț, m-a silit să fac fals în acte publice, adică în data de 10 aprilie mi-a dat să semnez o nouă acuzare, antedatată: 1 aprilie, bineînțeles că am făcut-o spunând că facem împreună fals în acte publice. Prin această hîrtie, semnată la 10 aprilie, se retrăgea acuzația de homosexualitate însă apărea o alta, nu știu dacă mai gravă, însă mai nostimă, aceea de complot, deci eu am devenit șef de lot, lotul nostru atentase împotriva statului român, bineînțeles, probabil că asta era în capul securității că pînă la urmă să smulgă de la noi. De la noi? care noi? Lotul era format din următorii în afară de mine: HEINRICH BOELL, laureat al Premiului Nobel, cu totul și cu totul întîmplător, PIERRE EM[M]ANUEL, care cu totul întîmplător a făcut rezistență în Franța, EUGEN IONESCO, care întîmplător a fost român, acum francez și academician și alți români ca: MIRCEA ELIADE, EMIL CIORAN și cum spuneau securiștii: și alți fasciști. Sigur, acum ne vine să rîdem, însă atunci nu mi-a venit deloc să rîd, pentru că mai trecusem pe acolo, eram un client vechi al securității și știam că securitatea poate să facă orice, că poate să dovedească orice, și mă vedeam, bineînțeles, singur în boxă, în vis mă vedeam, înconjurat de mulți alții... Mărturisesc, compania îmi era foarte plăcută, la un moment dat am zis, forțîndu-mă să păstrez umorul că, cu un asemenea lot putem merge și la moarte. La moarte, adică la condamnarea la moarte.

RED: Puteai merge, de fapt, că era mai greu de adus întregul lot la București, nu-i așa?

PAUL GOMA: Da, bineînțeles, mă gîndeam la HE[I]NRICH BOELL, săracul, cum ar fi putut fi adus la București.

RED: Ai fost un client vechi al securității, care au fost metodele folosite de data aceasta?

PAUL GOMA: În primele săptămîni, am avut impresie că s-a schimbat, deși... din prima zi mi s-a demonstrat că nu s-a schimbat absolut nimic. Să mă explic. Am fost arestat la 1.30, după care într-un sfert de oră am ajuns la securitate, formalitățile cu percheziția, cu scoaterea obiectelor, cu procesele verbale au mai durat o oră și a început ancheta propriu-zisă.

Primul interogatoriu mi-a fost luat de, am uitat cum îl cheamă, [spațiu liber - pentru: Bistran] SEVER și nu mai știu cum, un locotenent colonel, dar nu a apucat să scrie cu stiloul prima întrebare, că au apărut în încăpere doi bărbați în civil, dintre care unul s-a repezit la mine, mi-a smuls barba, m-a lovit cu picioarele, m-a palmuit, și mi-a zis așa: jidane, curistule, fascistule, legionarule - legionar merge foarte bine cu jidan.

După ce s-a răcorit un pic, trebuie să spun că în momentul în care m-a văzut a zis: "ei, în sfîrșit, am pus laba pe tine". Probabil că mă pîndea de mult la cotitură, dar eu nu ieșisem din casă. A ieșit. Anchetatorul a mai scris o jumătate de întrebare. După vreo oră, a venit din nou același bărbat în civil și iarăși mi-a tras o serie de înjurături, de palme și de barbă smulsă. Nu am știut, decît foarte tîrziu, cu vreo săptămînă înainte de liberare, cînd simțeam că au de gînd să-mi dea

drumul și să nu se mai facă scandal, că furiosul cu pricina era primul adjunct al ministrului, bineînțeles este vorba de ministrul de interne, [Pleșiță] după care lucrurile au intrat într-un curs, zic eu, normal. Anchetă, anchetă, anchetă. Ce am făcut, cu cine am dres, de ce am dres și așa mai departe.

RED: De bătut nu ai mai fost bătut?

PAUL GOMA: Nu, nu am mai fost bătut.

RED: Tot ce s-a întâmplat în străinătate, toate ecourile etc., au făcut să fie abandonată acuzația de complot?

PAUL GOMA: Eu de acolo, mi-am dat seama exact când a început să vorbească presa occidentală despre arestarea mea, pentru că brusc s-a schimbat atitudinea anchetatorilor și soarta anchetei. De asemenea, am știu, am simțit când s-a dat publicității testamentul meu, care a pecetluit soarta mea : urma să fiu eliberat.

RED: Care a fost atitudinea scriitorilor români?

PAUL GOMA: Prezența scriitorilor români s-a făcut simțită în subteran, ca să zic așa. Vorbesc de acele scrisori pe care le-am primit eu înainte de arestare, scrisori din care mi-am dat seama cât de mult sînt eu iubit de confrăți și în același timp cât de mult iubesc confrății mei adevărul. Sigur că, în momentul de față nu țin neaparat să mă consider confrate cu DAN ZAMFIRESCU de pildă, nu mă consideram nici înainte văzînd ce scrie.

În ultimile zece zile de libertate, nu mai știu exact, erau notate în jurnalul meu care s-a pierdut, am primit în intervalul a două zile, foarte multe scrisori violente, vorbesc despre cele ale scriitorilor. Am primit așa: de la DAN ZAMFIRESCU, se cunoaște, de la ALECU POPOVICI, nu-l cunoașteți.

RED: E un scriitor foarte obscur pentru noi.

PAUL GOMA: Mă rog mi-a scris. De la DUMITRU MIRCEA - vă mai amintiți?

RED: Da a scris romanul PÂINE ALBĂ.

PAUL GOMA: Da, PÂINE ALBĂ. Am mai primit scrisori de la H. ZALIS și VALENTIN BERBECARU...

RED: Cine e VALENTIN BERBECARU?

PAUL GOMA: Nu știu, mărturisesc, dar asta nu înseamnă că nu există.

Voiam să spun un lucru interesant, fiecare din acești cinci scriitori mi-a scris cu scriitura sa, unii de mână alții de mașină, însă foarte ciudat, plicurile în care erau expediate scrisorile erau toate cu aceeași poză imprimată și adresa cu același caracter de mașină scris, un caracter de mașină care nu e foarte frecvent la noi. Bineînțeles că toate scrisorile erau de luare de poziție împotriva mea, nu vorbea de noi, de mișcarea noastră, ci numai de mine, de GOMA. Bineînțeles că fiecare în felul lui:

DAN ZAMFIRESCU mă distrugea sub argumente istorice. El este un băiat tare la istorie.

ALECU POPOVICI mă lua cu: tocmai m-am întors din străinătate, eu am niște prieteni la München - lucrează chiar la "Europa Liberă"...- de aici începea cu sfaturi, că nu e bine, că nu e patriotic...

- sfîrșind cu niște invective.

ZALIS, începea și el cam în genul lui ALECU POPOVICI, însă nuanțat astfel: Tocmai m-am întors din Israel, unde oamenii sunt indignați de acțiunile dumitale... - erau călători, dar fiecare mă atingea în cîte un punct slab, probabil punctul indicat de securitatea atotștiutoare.

DUMITRU MIRCEA mi-a scris 16 pagini de înjurături legate una de alta foarte strîns și foarte bine, în care eram ticălos, dușman, în sfîrșit, șchiop, chior etc.

Nu îmi aduc aminte de VALENTIN BERBECARU ce-mi spunea dar cred că nu are nici o importanță.

În presa românească s-a ocupat de mine EUGEN BARBU, NICOLAE DRAGOȘ și VASILE BARAN și un tînăr critic, fapt care m-a uimit pentru că un tînăr critic de la Convorbiri Literare, revistă de la Iași, AL. DOBRESCU, care nu s-a ocupat niciodată de fapte politice A avut un articol furibund împotriva lui GOMA.

Amintesc: am primit o scrisoare foarte interesantă de la șapte popi, nu le pot spune prelați, șapte preoți din Breaza, ziceau ei, care mă luau cu duhul blîndeții și în final mă călcau în picioare.[...]

- Știrile pe care le-am avut despre soarta celorlalți mi-au parvenit prin o singură sursă - Europa Liberă.

Prin Europa Liberă am aflat că oamenii au fost arestați, bătuți, intimidați, mulți dintre ei au fost siliți să-și retragă semnătura. Din cîte am aflat după sosirea mea la Paris, o parte din ei au fost internați în azilele psihiatrice, despre care se poate spune că sînt o invenție în timpul anchetei, sînt transformați printr-un ordin al procurorului în nebuni. Mulți au fost condamnați, în tribunale ca de război, care în cîteva minute i-au condamnat la muncă forțată pe traseul Canalului și în insula mare a Brăilei. Sigur că dețin însă, foarte, foarte puține știri, însă sînt sigur că în lunile în care vor urma voi avea mult mai multe știri. E și în interesul celor care au semnat sau care au avut intenția să semneze oricum au intrat în mîinile securității, să încerce să spună, să facă cunoscut ceea ce li s-a întîmplat, pentru că numai așa poate contracara forța securității, forța care în special...

Eu nu am fost șeful acestei mișcări din Valea Jiului, am fost decît un adunător de semnături, un fel de funcționar de la ghișeu, dar spre surpriza mea, spre consolarea mea, pentru că de la arestare, pînă în momentul cînd am aterizat la Orly, am fost violat [?] cu grijă, auzind de oameni care au avut curajul, îndrăzneala, să-și arate revolta, au protestat. Au fost cîteva grupuri care în momentul de față sînt în mîna securității - un eveniment extraordinar: mișcarea minerilor din Valea Jiului. Abia după ce am fost eliberat, am aflat că soția și copilul fuseseră evacuați în ziua de 4 aprilie. Aici vreau să mă reîntorc la o anumită dată. Din Paris, la această dată, cineva ar fi vorbit cu mine. Nu putea din două motive: în primul rînd că eu eram arestat din ziua de 1 aprilie, în al doilea rînd pentru că, nici un membru al familiei nu se mai afla în apartament în acea zi.

Trebuie să mai spun că șoferul SCHUSTER GEORG a fost atras într-o capcană, cam în aceiași zi, în casa mea, casă în care eu nu mai

stăteam: a sunat, i s-a deschis, a intrat în casă... Acolo îl așteptau securiștii care l-au bătut. Binențeles, noi nu știam acest lucru, am aflat mult mai târziu, după cîteva luni.

Deci, nevastă-mea cu copilul au fost evacuați: au pus lucrurile în cîteva camioane și au fost duși în Dudești, într-o cameră și o baie. Spre norocul nostru, socrul meu a avut grijă de ei. În momentul în care m-am liberat am stat și eu la socrul meu. Eram destul de bolnav, nu mă prea puteam mișca, “noua locuință” : camera unică nu era potrivită pentru copil, nici pentru un om bolnav. Cîtva timp am mai rămas la socrul meu și spre mirarea mea am fost la un moment dat am fost convocat la securitate la ministru, prietenul meu cel care mi-a smuls barba. Mi-a propus locuință. Eu am spus că vreau apartamentul pe care l-am avut. Mi-a spus că dacă ar putea, ar rade de pe locul acela și blocul - acum a devenise “umanitar”: aveam copil, deci aveam dreptul la trei camere! Mi-a dat un apartament cu trei camere pe Lunca Siretului, la capătul Drumului Taberei și mi-au propus politicos chiar și o slujbă.

Sigur că pentru mine era foarte mare lucru o slujbă, nu aveam din ce trăi, de ani de zile eram întreținut de socrii mei. Funcționar, bibliotecar la Biblioteca Centrală de Stat, la secția de manuscrise. Însă pentru mine nu era cel mai bun lucru, eram și sînt încă bolnav, supravegheat foarte strîns, condus de acasă la slujbă, de la slujbă acasă. Dacă cumva din întîmplare - s-a întîmplat de vreo vreo ori - să fac un mic ocol, imediat se întîmpleau niște “accidente”. Oamenii care mă întîlneau erau imediat luați la rost de securitate. Pentru mine această vară a fost foarte dificilă, în primul rînd pentru că în aprilie am fost arestat și mi s-au confiscat toate manuscrisele și o bună parte din cărți și casetele muzicale. Am fost avertizat că orice voi scrie de acum încolo, nu va putea lua drumul străinătății, deci eu chiar dacă aș fi scris n-aș fi avut nici măcar sentimentul că scriu pentru sertar - ci pentru securitate.

În al doilea rînd, fiind atît de strîns supravegheat peste tot pe unde umblam, trebuie să spun că la un moment dat a trebuit să mă duc la Constanța să-mi iau soția și copilul de la mare, un lucru cu totul caraghios, s-au ținut după noi și acolo și încă cine: securiștii din București pe care îi cunoșteam. Nu ne-au încredințat nici măcar celor de la Constanța.

Am înțeles că nu mai puteam face deja nimic pentru nimeni. Atunci am hotărît să fac în așa fel să mă salvez pe mine ca scriitor, ca ceea ce scriu să nu cadă în mîna sau în sacul fără fund al securității și să ajung undeva de unde să pot face ceva pentru cei care au semnat și pentru cei care ar fi vrut să semneze și sînt convinși că se poate face.

Am refuzat toate propunerile insistente din partea organelor de a primi un ajutor de emigrare și m-am agățat aproape cu disperare de o invitație a PEN-Clubului Francez. E adevărat că securitatea aproape timp de două luni a făcut să nu-mi parvină originalul scrisorii, ca să nu mă pot folosi de ea, însă am insistat să mi se dea ca să mă pot prezenta la ghișeu. Aveam nevoie de un act, ori ei îmi dădeau fotocopii.

În cele din urmă, cineva de acolo de sus a încetat să mă iubească și a acceptat să-mi dea un pașaport turistic, ceea ce doream eu, nu voiam

emigrare, ci să mă bucur de un drept cetățenesc, acela de a avea un pașaport, cu care să pot să plec cînd vreau și să mă întorc cînd vreau.

Toată presa franceză a comentat pe larg declarațiile lui PAUL GOMA, posturile de radio, televiziunea și nu numai ziarele franceze ci și ziarele germane, americane, continuu, pentru că nu a fost o mișcare nici a scriitorilor, nici a zugravilor, nici a pictorilor, nici a paznicilor de noapte, ci a foarte multor muncitori și mai ales acei mineri din Valea Jiului.

Am și lau [?] legătura cu sindicatul C.F.D.T. Sînt în legătură de corespondență atît cu sindicatul minerilor, cît și cu GIORGI MILLI [corect: George Meani] din S.U.A., șeful general al sindicatelor și am de gînd să aduc la cunoștința sindicatelor ceea ce se întîmplă cu confrății muncitorilor din occident, cu muncitorii din România”.

Nota autorului:

Chiar dacă unele texte se repetă, le-am consemnat aici, mai ales pentru că unele sunt traduceri în românește (sic) ale unor interviuri, comentarii articole apărute în franceză, germană, engleză etc.

1977

[București 14 februarie 1977]

CINE SAPĂ GROAPA ALTUIA...

Avînd oroare de proverbe - înțelepciunea sclavului, răfuiala (șoptită) a învinsului, umorul desemnatului - n-am urmărit "împlinirea" lor. Am urît din toată inima "Apa trece, pietrele rămân" și m-au amuzat numai corciturile de genul : "Cine se scoală de dimineață cade singur în ea" sau : "Cine sapă groapa altuia departe ajunge".

Iată însă că acum, la început de '77, a început să mă obsedeze proverbul din ale cărei jumătăți s-au alcătuit corciturile citate - anume:

"Cine sapă groapa altuia cade singur în ea".

Banal, banalizat, deja-auzit - și totuși...

Am început să cred că groapa din proverb (cea care mă interesează pe mine) a fost săpată la Helsinki. Proiectant, executant, beneficiar (nu îngropat, ci gropar) : Brejnev. Leonid Ilici Șiașamaidepartev a ales cu grijă locul - alături ; el i-a trasat conturul, el a supravegheat săpatul, el a măsurat-o mereu, mereu, el a dichisit-o. Noi, cei din Est am intuit dintru început ce anume făcea Brejnev. Nu arheologie, nu agricultură, nici măcar o groapă în care să depoziteze grâul american, curat-capitalist, pe care-l mănâncă de la o vreme, fără să se strâmbe, fără a da semne de otrăvire, omul-sovietic, velikanul, cel care a inventat apa caldă și, în același preț, foametea. Noi, cei din Est am bănuir : Brejnev sapă o groapă-capcană - în ea urma să cadă elefantul (bine : și măgarul) american, dimpreună cu speranțele noastre, ale celor "liberați" de Armata Roșie.

Știam, iar Actul Final de la Helsinki a confirmat temerile - și dispe-rarea: Ialta fusese reeditată ; pentru a doua oară fuseserăm vânduți - de astă dată fără termen.

N-am înțeles fierbintea dorință a Occidentului de a cădea la asemenea înțelegere cu Orientul de expresie rusă. Fiindcă noi știam de secole, pe proprie piele, : Rușii încheie înțelegeri numai în folosul lor; ei zic : «*Da, da !*» reciprocității, dar o fac rusește: în sens unic, după principiul : "Tot ce-i al tău e și-al meu - tot ce-i al meu e numai al meu". De aceea n-am înțeles aerul triumfalnic al americanilor : după încheierea Conferinței din capitala Finlandei, și-au frecat mâinile, de parcă ar fi contractat o strălucită afacere - din care, evident, cei-mai-câștigați vor fi ei...

Fiindcă noi știam, din cartea de istorie scrisă scrijelit pe pielea noastră că de pe urma unui asemenea târg, oricare ar fi câștigătorul, noi, nefericiții din Estul Europei vom fi păgubașii. Fiindcă la noi, în Est, ultimul vatman de tramvai este un mai perspicace “politolog” decât toți cei ce-i consiliază pe oamenii politici, mai ales americani, deci **știa** ce urmări va avea “pacea” lui Kissinger în Vietnam - și s-a confirmat ; la noi și paznicii de noapte **știau** ce se va petrece în Angola - s-a confirmat ; la noi și gospodinele patriei **știu** ce se va întâmpla cu Africa de Sud și cu Europa de Vest, dacă rămâne în picioare “strategia americană” - deie Domnul să nu se împlinească !

De aceea la noi, în Est, anii 1975 și 1976 au fost ani de înmormântare pe cheltuiala Conferinței de la Helsinki. După cum era de prevăzut, Rusia și sateliții culegeau de pe pajiștea finică numai floricele. Din cele zece principii-prevederi care formează un tot aplicau (?) doar ceea ce le convenea, ignorând cu voioșie (și cu pupături pe gură) restul, uitând cu devastator șarm slav promisiunile (solemne !) de a aplica și “concesiile” făcute capitaliștilor blestemați. Drepturile fundamentale ale omului sunt “fleacuri”, “rămășițe burgheze” în ochii guvernanților noștri, iar acceptarea lor (pe hârtie, sub semnătură) : o concesie...

De pildă principiul **independenței** - scump nouă tutulor, dar din care guvernul de la București și-a făcut, nu doar un scop, ci și un mijloc (o, cât de eficace - dacă e “voluntar-obligatoriu” !) de a menține populația în permanentă stare de asediu - așadar, pe-timp-de-război interesele meschine, individuale, “fleacurile” trebuiesc lăsate de-o parte, amânate... Deci, România vrea **independentă** - *în exterior*, dar nu acceptă nici măcar principiul **libertății individuale** - *în interior* ; România invocă, are, n-are treabă, pentru exterior, principiul **neamestecului în treburile interne** (ale altora în bătătura noastră, tricoloră), însă în interior nu respectă *inviolabilitatea persoanei, a domiciliului, a corespondenței* ; promite - și chiar se ține de cuvânt ! - ajutor tuturor popoarelor care luptă pentru libertate, pentru democrație, în timp ce aici, pe loc, în interior, poporul român a auzit doar cuvintele “democrație”, “libertate”, pe care le pune pe același raft mental ca și “pluripartism”, “parlamentarism”, “alegeri libere”, etc...

Mai mult : România, stat semnatar al Actului Final de la Helsinki se târguiește ca în gura pieții în legătură cu anumite *principii*, mormăind, scărpinându-se pe sub pălărie : «**Da, dar...**». Libera circulație a ideilor, a oamenilor, a informațiilor ? - «**da, dar...**» - numai acele idei, informații juste ; numai acei oameni d-ai noștri, de nădejde, care nu vor folosi ideile-informațiile capitaliste împotriva socialismului». Reunificarea famili-

ilor, pentru curmarea, în sfârșit, a tragediilor familiale ? - «**da, dar...** - să se reunifice din afară spre înăuntru, ce, nu-i frumoasă țara mea (măi doruleț, măi !) ?, să vină la noi americanii, nemții, franțujii, de ce să plecăm noi, de la noi, de lângă boi ?, să profite guvernele capitaliste de brațele de muncă ieftine ?» Informații - ziare, cărți, filme, expoziții ?- «**da, dar** numai cele care nu insultă realizările noastre, care dau o înaltă prețuire efortului nostru de zi cu zi...»

Eram triști, eram resemnați. De aranjamentul de la Ialta aflasem după mulți, mulți ani, atunci când speranța în *Venirea Americanilor* secătuisese, fiind și noi secătuiți de așteptare. De Helsinki însă fusesem informați chiar de presa românească. Obişnuți să citim printre rânduri, am făcut-o și de astă dată : am aflat că “Americanii” (în accepția noastră : Occidentali) ne definitiv abandonaseră. Iar când am dat cu nasul și în Doctrina Sonnenfeld...

În disperarea noastră judecasem pripit, deci greșit. Greșisem, așteptînd “minunea” dinspre americani.

Admițînd prin absurd că Americanii ceia ar fi chiar venit ; și ne-ar fi liberat de ruși, de sovieticii-români : ce-am fi înțeles noi, resemnații în robie, cu acea libertate? Am fi privit-o în soare, am fi gustat-o cu vârful limbii, am fi lovit-o cu o piatră, să vedem dacă se sparge ori ba - apoi am fi aruncat-o, ca netrebuincioasă nouă : noi avem nevoie de un toporaș, fie și de cremene, dacă nu de bronz cu care să crăpăm - în somn - capul celui alt cioban... N-am fi știut cu ce se mănâncă libertatea - din moment ce noi nu făcusem nimic pentru apropierea ei - iar de la o vreme o și uitasem. Și-atunci ? Să așteptăm mereu, mereu minuni ? Să așteptăm mereu, *să se dea, să ni se dea*, să ni se și mestece posmagii ?

Noi, Românii facem figură aparte în Lagăr. În fiecare clipă ne vîrîm în cap că noi sîntem cei-mai-drepti, cei-mai-persecutați, cei-mai-anticomuniști, cei-mai-dați-dracului, cei-mai-așamaideparte, iar vecinii noștri, toți, sunt niște ticăloși, nemernici, hrăpăreți, sovietofili. A-ha : *de asta* Nemții din RDG s-au răsculat în 1953 ; *de asta* Ungurii în ‘56, Polonezii tot timpul, Cehii și Slovacia s-au opus Rușilor - pasiv, dar vizibil, în ‘68 ? Or **noi, bravii urmași ai Romei** *ce-am făcut* ? Pentru că de avut-de-gînd...; și de vorbiit...;

Păi noi, cei mai dați în paște dintre Thraci - noi ne facem frate cu dracul pînă (nu) trecem puntea. Noi, pietrele cele deștepte foc (nu) rămînem, după trecerea apei ; noi tot plecăm capul, iar sabia... ni-l tot taie... Ne legănăm cu brașoave de genul sabotării istoriei, rezistenței pasive, “păstrării ființei naționale” - care ființă națională, într-un trup de rob din tată-n fiu ? Care

suflet salvat ? Sufletul robului care, pe la spate, îl înjură pe stăpân, iar pe față îi înalță osanale ? Sufletul sclavului care, în loc să-și scuture lanțurile, să protesteze, mulțumește din inimă stăpânului că-l umilește, înfometează, stoarce de puteri ? Ce fel de suflet prezervă nenorocitul care-și denunță colegii, concetățenii - ca să câștige, ce ? : treizeci de arginți a primit doar Iuda și era un singur Isus de denuțat.

Spre rușinarea noastră, a românilor, primele semne dătătoare de speranță au venit tot de la Răsărit, de unde ne-a venit și întunericul (în ciuda credinței Ceahlăului sadovean'). Ei, Rușii au început a-și cere drepturi cetățenești (ei, despre care noi spunem că nu au cunoscut democrația) ; să ceară drepturi pentru om - ei, despre care noi, europeni sadea, spunem că disprețuiesc, asiaticeste, omul. Cu mâinile goale, cu pieptul dezgolit în fața Marei Terori. Ei, Rușii au început să vorbească tare, să strige. Câte glasuri se vor fi stins acolo, între ziduri de celulă și între sârme ghimpate - nu vom afla niciodată. Dar câteva au răzbătut *în afară* - fără a cere bilet de voie de la gardian, de la grănicer, de la responsabilul cu deschiderea-gurii. Vocile lor nu au fost crezute - o vreme, cu atât mai lungă, cu cât aparatul de măsurat timpul este carnea și sufletul lor. Urechile Occidentului, selective, primeau numai și numai ce venea din Vietnam, nu și ce răzbătea dinspre Rusia, Germania de Est, Ungaria, Polonia.

Dar a venit 1968, la Praga. Dacă Lagărul Imperialisto-capitalisto-american și-ar fi concentrat toate forțele de distrugere, tot n-ar fi putut să-i dea Lagărului Nostru Socialist o lovitură mai cumplită decât i-au dat Rușii în august '68. Atunci Brejnev, de parc-ar fi fost oltean, și-a ars un pumn - la oglindă. Adevărat : oglinda n-a zburat în țandări, s-a crăpat doar în două, suficient ca să arate lumii imaginea socialismului nostru preferat : strâmb, inuman, hidos.

A doua eroare a lui Brejnev a fost Helsinki 1975. Nici el, nici noi, cei de sub el nu mai credeam în adevărul proverbului cu cine-sapă-groapa-altuia. Și el și noi ne învățasem cu : Cine-sapă-groapa-altuia-departe-ajunge (pe culmile...). Și totuși...

Ca să obțină ceea ce jinduia, Brejnev, ca de obicei, a făcut "concesii". A acceptat să fie inclus în Actul Final și câteva fleacuri, mărunțișuri : drepturile omului. Drepturi pe care învățase a le respecta de la înaintașii săi, drepturi pe care el însuși le aplicase, pe când era prim-secretar al Republicii Moldovenești, cea cu statut-mai-mult-decât-special (dovadă : și Hrușciiov tot la Chișinău își perfecționase... umanismul sovietic - tot ucrainean și al său). Și tot pe spinarea nefericiților "moldoveni". *)

Drepturile omului... Ce poate fi mai lipsit de însemnătate,

mai demn de răs în ochii dictatorilor decât drepturile omului ? Ce poate fi mai “interpretabil” decât un drept al omului ?

Dar - zicem noi - ce poate fi mai periculos pentru însăși existența unui stat totalitar decât, nu neapărat acordarea, ci discutarea, solicitarea de a fi respectate drepturile omului ?

Ar fi o naivitate să credem că la Helsinki, în 1975 s-a semnat condamnarea la moarte a totalitarismului de orice culoare ar fi. Cât privește Imperiul Rusesc, de la înființare a fost totalitar, barbar, disprețuitor față de om - altfel de multă vreme s-ar fi dezmembrat, prăbușit. Acum reprezintă și o colosală forță militară și, desigur, nu cu armele (de foc) va fi înfrânt. Rusia nu se teme de forță - pentru că ea însăși este Forța brută. La urma urmei, nici de adevăr nu se teme : e construită pe Neadevăr.

Dar colosala, invincibila Rusie (în care am fost înglobați și noi, ne-rușii) se teme de... fleacuri ; de niște amărâte de drepturi ale omului. Probabil știe ea ce știe...

Iată, au trecut câțiva ani buni de când Rușii din Rusia cer drepturi, se agită, nu se lasă intimidați, nici călcați în picioare - *fîndcă strigă în gura mare* ; Polonezii - și ei, Germanii de Est la fel, Cehii și Slovicii, prin Charta 77 cer drepturi elementare, drepturi naturale - iar “problemele” ne privesc pe toți cei din Lagăr.

Fără emfază : momentul de față va rămâne în istorie. În primul rând pentru că Totalitarismul își vede criticată, amenințată însăși esența ; și nu din afară, dinspre niscăi imperialisto-capitaliști, ci dinăuntru, de la propriii cetățeni care declară cu glas tare că nu mai vor să fie și robi și muți. Momentul de față va rămâne în istorie și pentru că - în sfârșit, dar niciodată nu e prea târziu - Occidentul ne aude, ne crede, amplifică glasul nostru ; deci ne dă dreptate.

Să-și fi dat seama Occidentul că, apărîndu-ne pe noi, cei fără putere (dar ce putere avem noi !), se apără pe sine ? Să fi înțeles, în cele din urmă, că întunericul în care orbecăim noi, cei din Est este viitorul (“luminos”) al lor - dacă nu se trezesc ?

Sântem condamnați să sperăm.

*) *Nota din iunie 1999* : ...Și Cernenco ; și Andropov ; și...

*

*București, 16 februarie 1977***NEMULȚUMIȚII CARE MULȚUMESC**

De curând am stat de vorbă cu un jurnalist de la un mare cotidian occidental. După câteva bune ceasuri (în care el nu pusese întrebări, doar punctase cu exclamații monologul meu), mi-a spus :

«Sânt pentru a treia oară în România. cred că va fi ultima : nu înțeleg nimic din ce se petrece aici, la voi...»

O spusese cu tristețe, cu jenă, cu descurajare. Cunoștea bine Estul Europei, Uniunea Sovietică - dar nu realiza ce se petrece cu noi, Românii, în România.

Spusele lui nu m-au surprins : știam, de multă vreme că dacă situația României nu se deosebește prea mult de a celorlalte democrații-populare, Românii sunt (totuși !) diferiți de cehi, de unguri, de polonezi - de ruși. Nu datele politice, economice ale României și românilor îi erau de nepătruns jurnalistului, ci *psihologia* oamenilor.

Pentru că atunci nu a fost posibilă prelungirea monologului, îmi îngădui să revin acum ; să încerc a răspunde (sau să pun întrebări din care să răzbată ceva-ceva) celor "din afară" - pentru a-mi limpezi mie, nouă, celor dinăuntru: ce suntem, cum și de ce.

Așadar : ce anume nu înțelegea jurnalistul (de fapt, nu era ne-în-țelegere, ci ne-acceptare) ? Ce nu accepta - din ceea ce pricepea ?

«Și voi, Românii», zicea el, « trăiți într-un stat totalitar - ca și vecinii voștri ; și voi, Românii mâncați prost, vă îmbrăcați prost, locuiți mizerabil, sunteți lipsiți de elementarele drepturi ale omului (de-o pildă : pașaportul în buzunar). Însă numai voi, Românii păreți a fi... mulțumiți de situație - oricum: nu arătați a fi nemulțumiți. Una din două : ori sânteți mulțumiți (după uralele, aplauzele, mulțumirile-din-inimă la adresa Tiranului) - dar poate fi cineva mulțumit că Tiranul îi... tiranizează, înfometează, ține legați de gard ? Masochiștii - da. Însă poate cineva, tiranizat, martirizat, să... mulțumească (din inimă !) tiranizatorului, martirizatorului ? Răspunsul meu va fi ofensator: Poate - dacă e român... Cum puteți voi mulțumi că nu aveți ce mânca, că sânteți lipsiți de drepturi cetățenești ? Sau n-am înțeles eu subtilitatea : în fapt, voi sânteți profund nemulțumiți, dar vă prefaceți a fi că sânteți mulțumiți, pentru ca Occidentul să decodifice, să dezlege el enigma românească a celui care zice nu, zicînd da, mulțumind

din inimă, aplaudînd, rîzînd cu gura pînă la urechi - ca să dea de înțeles că, în fapt, el plînge lacrimi de sânge...?»

Da, e posibil : în România Româniilor mulțumesc celor care poartă vina nemulțumirilor lor.

Poate pentru că noi am cunoscut democrația, dar cea păcătoasă - vorbesc de România Mare de după 1918, cu Basarabia, cu Bucovina, cu Transilvania. Or, democrația învățîndu-se ca tabla înmulțirii, ce am învățat, aceea am reținut... Dar și așa, pentru Basarabia, de pildă, normalitatea a durat doar 20 ani. Anormal de prea-puțin; Apoi cele două decenii sunt atît de departe, în timp... Cei care, azi, au 50 ani nu-și aduc aminte mare lucru : în 1938 aveau abia 11 ani, află cîte ceva din spusele celor și mai în vîrstă.

Ce pot înțelege Româniilor maturi de azi din cuvinte ca *libertate, democrație, libertate de expresie* ? Nimic. Oarecari cuvinte care, folosite și azi, desemnează exact contrariul : *nelibertate, tiranie, tăcere*. Au deschis ochii în timpul războiului, au copilărit în ocupația militară rusească, adolescența le-a fost "proteguată" de umbra Marelui Stalin - și de a celui Mic, indigenul; s-au copt pe timpul cînd părinții, rudele, cunoscuții mai vîrstnici erau colectivizați cu ciomagul și cu pușca, săpau la Canal - mulți dintre ei s-au "copt" după ce au fost eliminați din școli, pentru origine socială, exmatriculați din facultăți după 1956, continuîndu-și "studiile" în Detașamentele de Muncă (în fapt : deținuți în uniformă militară) ; și-au exercitat dreptul de "alegător", alegînd - după o adîncă chibzuială - candidatul unic impus de partid ; s-au căsătorit numai la sfat/primărie, nu și la biserică (să nu se afle La Partid), copiii nu și i-au botezat (să se afle La Partid ?), în schimb le-au dat o sănătoasă educație părintească, sfătuindu-i să nu supună adevărul (dacă acela e "rău"), să spună minciuni (dacă acelea sunt "bune" - pentru viitor...), pe scurt : să nu spună, la școală ce se vorbește în casă, să nu spună ce gîndesc - ba chiar să nu gîndească nimic (căci gînditul cauzează...), să fie vicleni, să se aibă în vedere numai pe ei și situația lor, la caz de ceva, să denunțe ei, primii, altfel le-o iau înainte ceilalți...

Aceștia sîntem, așa am ajuns - noi, cel mai prețios capital. Profund nemulțumiți și în zdrobitoare majoritate - dar nu ne revoltăm. Noi, Români, cântăm, înjurăm pe furie, ne răcarim cu anecdote despre Bulă - chiar în timp ce aplaudăm, mulțumind din-inimă, în cadru organizat ; sîntem nemulțumiți, însă cînd vreun nemulțumit ridică glasul ca să-și exprime nemulțumirea, cerînd, tare ceea ce *ni* se cuvine, nu numai că ne îndepărtăm de el, ca de un lepros, dar îl certăm : să tacă, dracului, ce : vrea să ne facă, *nouă*, greutăți ?, iar dacă nu se-astîmpără, îl apostrofăm, îl

batjocorim, îi zicem : hoț și infidel în căsnicie, nepatriot și nebun de legat - iar dacă tot nu se potolește, îl potolim cu câteva sca-toalce țapene, ca între prieteni - și români.

Poate pentru că nu știm (de unde să știm, dacă nu avem - cu program - memorie ?) ce este libertatea și cu ce se mănâncă ea ; demnitatea ? - un cuvânt ca atâtea altele : democrație ?, Constituție ? A, da : când copilul face o boacăna, tatăl își descinge cureaua :

«Ia vino, băiete, să-ți aplic Constituția !»

Activistul, milițianul, securistul :

«Dacă nu faci ce zice Partidul, îți aplic Constituția !»

De ce, în România, nemulțumiții mulțumesc celor care-i călăresc, îi umilesc, îi ciomăgesc (“le aplică Constituția”) ?

Poate și pentru că la noi, după al doilea război mondial, schimbarea regimului politic a fost percepută ca rezultat firesc a ocupației străine. În România Mare (cea dinainte de război) Partidul Comunist Român era o formație fără nici o legătură cu realitatea, funcționând ca o secție (agentură, se spune azi) a Kominformului. Nu avea audiență : în timp ce programul social se rezuma la : “luăm de la bogați și dăm la săraci”, cel geopolitic (“internaționalul”) lucra invers : urma să se ia de la cel mic și să se dea celui mare. De la înființare (1921) a militat pentru dezmembrarea României, în folosul URSS - “țara strugurilor și a pâinii”(crearea, în Ucraina a “republicii Autonome Moldovenesti”, actele teroriste de la Tatar Bunar). P.C.R. a fost singura alcătuire politică din România care a aplaudat Răpirea Basarabiei și a Bucovinei de la 26 iunie 1940, iar activiști ai lui au slujit NKVD-ul în terorizarea populației ocupate de sovietici. François Fejtő avansează la 1.000 membrii PCR - la o populație de 20 milioane! Iar din cei o mie nici măcar o sută nu erau români - restul fiind, nu doar de altă etnie, ci de altă cetățenie: maghiară, bulgară, poloneză - și, desigur, sovietică - și dublă, triplă apartenență de partid.

Dar nu realitatea contează, în ochii comuniștilor - ci aparența (mai ales: dorința - dar despre aste, cu alt prilej) ; și nu “amănuntul” ca... numărul membrilor de partid - St. Roll, zis Ghiță Dinu a prins esența gândirii acestora prin memorabila formulă :

«*Puțini am fost - mulți am rămas...*» (...)

De ce Românii nemulțumiți mulțumesc ? Poate și pentru că sunat, majoritar ortodocși, iar ortodocsia este tolerantă, laxă - leneșă. Demisionară.

Și dacă (Românii nemulțumiți mulțumesc) pentru că în urmă

cu zece ani au primit voie de la miliție să-și spună (ceea ce știau ei bine că sunt, dar dacă nu era slobod de la stăpânire...) : români ? După două decenii în care ființa noastră a fost negată, interzisă - când, pentru a fi intonat "Deșteaptă-te, Române !", oamenii erau condamnați la ani grei de închisoare - iată, ni se explică ceea ce știam noi, dar... : că sântem români ! Or asta (atâta) ajunge, deocamdată, să nu pretindem mai mult, mai multe...

Adevărat : Puterea folosește sentimentele noastre (patriotice) în triplu scop :

1) Cetățeanul de rând să fie mulțumit că i se îngăduie să-și spună că el este român - să nu mai aibă timp, disponibilitate pentru a se gândi la celelalte lipsuri - nemateriale : spirituale : libertate, dreptate, demnitate ;

2) Occidentul să creadă că o Românie *naționalistă* este, în mod necesar, o Românie *independentă* (**față de ruși !**) ;

3) La umbra tricolorului, să fie cultivată, "în optime condițiuni", personalitatea lui N. Ceaușescu.

Spre lauda noastră, a Românilor de rând : am înțeles această diversiune; spre lauda Occidentului : a văzut așa albă cu care este însăilat naționalismul de stat și de partid, mai ales cel din ultimul an. Nici logica, nici bunul simț nu mai acceptă "naționalismul" dlui Ceaușescu, constînd în slăvirea trecutului - dar în tăcerea prezentului. Decebal, Ștefan Mihai **au fost**, supușii acestora **au fost** - nu mai cer, acum, pâine și pașapoarte. Desigur, e mai comod - și mai profitabil să le aduci românilor la cunoștință marea-noutate că ei se trag, nu doar din daci, ba chiar și din traci, decât să slăbești zăbala, să scoți călușul, să nu-i mai miluiești pe oamenii liberi cu porții de deținut ; și e infinit mai comod să citezi cu orice prilej din poezi care **au fost** decât să lași poezia poezilor în viață să devină carte de poezie.

De ce, totuși, Românii mulțumesc, deși sunt nemulțumiți ? De ce Românii mârâie, cârtesc, bodogănesc, înjură în șoaptă - dar nu cer, limpede, drepturile cuvenite ?

Poate și pentru că nu au o *personalitate* polarizatoare a nemulțumirilor, capabilă să formuleze criticele, doleanțele. Nu există, la români o asemenea persoană - nici înăuntrul Puterii, nici în afară ei.

Cronologic, Pătrășcanu s-a manifestat alături de noi - în 1947, pentru ca în 48 să fie arestat - dar *ce făcuse, cine fusese* Pătrășcanu până atunci, ca ministru al Justiției sovietice în România? ; Petru Groza ?, cel care nu era nici troglodit, nici fanatic, nici rus - dar profund ticălos, unul din cei mai murdari trădători de țară din câți au existat pe acest pământ (care nu a dus lipsă de așa ceva) ; Maurer - la urma urmelor cel care a lucrat la

înjghebarea unei politici a independenței față de ruși ?, dar el s-a lăsat trimis la colț, ca un școlar ! Dar Bârlădeanu, “strălucitul economist”? - la colț ! La colț stă cuminte și Paul Niculescu, depozitat până și de “Mizil”...

Inutil să căutăm personalități înăuntrul Puterii (doar n-o să ne oprim asupra lui Gogu Rădulescu - așa cum se opresc... la masa lui de la restaurantul Casei Scriitorilor mulți ingineri - ba chiar și inginerese - ale sufletului realist-socialist !). Pentru un motiv simplu : cei amintiți, dacă au făcut ce-au făcut (mai corect: dacă n-au făcut ceea ce n-au făcut), înseamnă că nu au avut personalitate, și-au temut vila, Mercedesul, supradrepturile - pe care nu le-ar mai avea, dacă nouă ni s-ar acorda drepturi normale, simple, elementare.

Cât despre *personalitățile* din afara Puterii...

Niciun scriitor, niciun artist, niciun savant nu s-a ridicat, deschis, împotriva politicii de sistematică distrugere a artei, literaturii, științei, educației. Mai mult : “piscuri” s-au pus în slujba răului, a minciunii, a distrugerii. Ce a făcut Marele Sadoveanu, pentru a apăra, să spunem măcar proza românească de amenințarea irealismului socialist ? Dar nu a scris el primul roman, modelul, manualul, ghidul : **Mitrea Cocor** ! Ce a făcut Marele Arghezi, pentru Sfânta Poezie ? După ce a dus-o greu câțiva ani - dar nu pentru că ar fi refuzat el să colaboreze, ci pentru că nu i se îngăduise să o facă ! - ne-a fericit cu *peizaje*-le sale răumiroitoare. Dar Divinul Călinescu ? El însuși hărțuit, interzis, alungat de la Universitate, a găsit că singurul mod de a protesta era să se declare, săptămânal, optimist. Singurii care au “protestat” prin tăcere (relativă): Bacovia, Barbu, Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Voiculescu.

Tăcerea lor (incompletă...) a însemnat, în ochii Puterii ; împotrivire. De aceea după moarte, au fost “recuperați” : li s-a falsificat și Viața și Opera, iar dacă lui Budai-Deleanu i se găsiseră “concepții marxiste”, de ce nu i s-ar fi găsit lui Bacovia “atitudini comuniste” ?

Scriitorii români, încă în viață, scriu de pe acum postume (recuperabile). (...)

*

București 20 februarie 1977

DE CE PĂRĂSESC ROMÂNII ROMÂNIA ?

România, țară socialistă de tip sovietic - deci : nesocialistă - se bucură de toate avantajele sistemului : “În R.S.R. forța conducătoare a întregii societăți este P.C.R.”- am citat în întregime art. 3 din Constituție și cu asta am spus totul. În același timp, suferă de toate păcatele sistemului, păcate decurgând din “avantajele” citate.

Unul dintre păcate : **imobilismul** societății noastre. Să nu ne fure ochii agitația pe plan extern a reprezentanților Puterii ; să nu ne înșele introducerea tehnologiei moderne ; să nu confundăm declarațiile, asigurările, jurămintele Puterii - cu realitatea ; “mișcările de cadre”, “restructurările”, “reorganizările” la care se dedă Puterea cu un zel demn de o cauză mai bună toate aceste nu fac decât să evidențieze rigiditatea, frica de nou, spaima de mișcare. Economia și artele, justiția și presa, relațiile sociale și educația, pescuitul oceanic și psihologia cetățeanului - totul, toate, conduse cu mână de fier de P.C.R., suferă până la anihilare de îngrădirile, interdicțiile, directivele “forței conducătoare a întregii societăți”.

Mișcarea devine în ochii Puterii nu doar o ignorare a “liniei”, ci o vină, o crimă. Orice critică la adresa acestei împietririi este considerată “act dușmănos”, “trădare de țară”, “acțiune dirijată de oficinele imperialiste”, “negare a sistemului socialist”. Orice reformă care ar ameliora starea noastră, nu a reprezentanților noștri este privită ca o tentativă de răsturnare a regimului, ca o contestație a socialismului. Mișcarea - la urma urmei **evoluția** - intră în conflict cu “linia directoare”. Și nu doar mișcarea, în sensul reformelor, corectărilor, ameliorărilor, ci chiar și în accepția proprie a cuvântului : *cetățenii români nu au dreptul să se miște, după voința și în interesul lor.*

Se știe că în U.R.S.S. există pașapoarte interne. În România socialistă nu există asemenea pașapoarte. Și, totuși : în cca 15 orașe nu poate intra oricine și oricum ; au voie numai anumiți cetățeni, cu aprobări obținute la cel mai înalt nivel ;

Se știe că în U.R.S.S. colhoznicii nu pot părăsi satul, pentru a căuta aiurea o pâine mai puțin neagră. E bine să se știe că situația “cooperatorilor” români nu este mai bună.

În dreptul medieval românesc exista noțiunea : “*legarea de pământ*” desemnând o realitate : agricultorii erau, ca și pământul arabil, ca și pășunile, pădurile, un **bun imobil** al proprietarului.

Mai imobil decât, de pildă vitele - care puteau deveni mobile printr-un singur act de vânzare-cumpărare. În România socialistă din 1977, oamenii sunt legați de pământ, în ciuda legilor interne și a convențiilor internaționale care prevăd *libertatea de mișcare*.

Cu acestea am ajuns la PAȘAPORT.

Această hârtie nenorocită, pe care toți cetățenii din țările capitaliste (deci : din țările unde omul este exploatat, lipsit de drepturi) o poartă în buzunar ca pe orice legitimație - de conducere auto, aboonament pe calea ferată, permis de port-câine - la noi, în România socialistă a devenit *obsesie la scară națională*, vis, scop al vieții. În România, un PAȘAPORT semnifică mai mult decât un post bun, decât un automobil, decât o vilă ; în România, PAȘAPORTUL a produs stratificări sociale și chiar un anume șovinism - pentru că, în urma unor înțelegeri bilaterale cu Israelul și R.F. a Germaniei, Evreii și Germanii obțin, totuși (sau, mai corect: în cele din urmă), PAȘAPOARTE (de emigranți). Toate acestea, din pricina legislației oarbe, obtuze, îndrăznesc să spun : nepatriotice. Frica de mișcare, spaima că oamenii vor fi "contaminați" de realitatea și de mentalitatea de aiurea, de "propaganda inversă"... Iată motivele pentru care Puterea limitează cât poate și poate !) *plecărilor*.

Și totuși, *se pleacă*. Oficial, **definitiv** (prin emigrare), **temporar** (turism, studii, vizite, tratament medical). Neoficial... prin trecerea (clandestină, cum altfel ?) a frontierei. Tot... definitiv rămân și "temporarii"... Acestor din urmă Puterea le spune: "fugiți" (sau : "fugari"), iar pentru că Românul este un animal obedient, îi auzi chiar pe cei care azi-mâine vor intra în categoria "fugiților" vorbind despre aceia cu aceeași intonație (dârz-demasatoare) cu care Securitatea vorbea despre "bandiți", despre "teroriști".

Cu tot numărul mic al plecărilor, pierderile de oameni reprezintă un procent îngrijorător, nu numai pentru Putere, ci și pentru țară (două noțiuni distincte, chiar antagoniste). Guvernul a luat măsuri de reducere a "scurgerilor" - însă acestea fiind măsuri coercitive, nu au făcut decât să amplifice, să prefacă în obsesie dorința românilor de a pleca din România. Însăși esența Puterii o împiedecă să găsească remediul - care ar putea fi aflat, răspunzând la întrebarea:

Pentru ce părăsesc românii România ?

Să nu se creadă că Puterea nu cunoaște răspunsul-soluție. Dar, ca și în cazul agriculturii, de pildă, sau în cel al culturii, nu aplică soluția eficientă. Și nu o aplică pentru că s-ar nega pe sine.

La întrebarea de mai sus răspunsul este unu - cu două aspecte :

a) Românii pleacă definitiv (emigrează), pentru că aici se trăiește prost, în insecuritate, fără drepturi, fără viitor ;

b) Românii rămân definitiv (“temporari” care nu se mai întorc), pentru că nu sunt siguri că, întorcându-se în țară, vor mai obține altă ieșire.

Soluția primului aspect ar fi greu de aplicat : economia falimentară și polițienismul generalizat au creat o inerție din care societatea noastră nu se poate zmulge peste noapte.

Pentru al doilea aspect : Oul lui Columb : **eliberarea de pașapoarte tuturor cetățenilor**. Ar scădea vertiginos numărul, nu numai al “rămașilor” - deci al “fugiților, bandiților, trădătorilor de țară” etc..., ci și al emigranților : legislația actuală îi obligă pe mulți (inițial) “turiști” să solicite emigarea.

Iată un caz concret, tehnicianul V. M., 30 ani :

“De copil, din cărți, din filme, am îndrăgit Italia. Îmi ziceam că, atunci când voi fi mare, voi vizita Venezia, Florența, Neapole... Înainte de a mă căsători, i-am promis «alesei» o lună de miere în Italia. Timp de șapte ani am cerut pașaport. Zadarnic. Dar noi voiam să vedem Italia și să ne întoarcem acasă. Și pentru că așa nu s-a putut, am încercat altfel : am trecut granița clandestin. Ne-au prins grănicerii. Ne-au bătut îngrozitor. De mine s-a ocupat fostul campion olimpic (la box) N. Linca, acum “angajat la grăniceri”. După ce mi-a pus cătușe, Linca m-a anunțat că eram “al 143-lea bandit”. M-a rupt în bătaie. Am fost condamnat la 2 ani - soția la 1 an. Când am ieșit, nu mai aveam nevastă - se consolase cu altul și se lecuise de Italia. Eu, deși «liber», deși calificat, lucrez pe unde pot, ce pot și cât pot - adică până se află la Cadre că am fost deținut politic. Înainte habar n-aveam de politică, nu mă interesa, deci nu eram nici contra. Au reușit să facă din mine un dușman al comuniștilor. Vreau să plec unde oi vedea cu ochii”.

Regimul ar fi avut un aliat-pasiv - dacă... Și nu unu, ci milioane. Însă regimul are un talent deosebit de a-și face dușmani din propriii cetățeni.

Nu de bine pleacă - sau vor să plece - Românii din România. Nici pentru că ar fi devenit ne-români, anti-români. Nu toți cei ce pleacă - sau au de gând - au unchi în America. Cu toții știu că acolo vor trebui să lucreze din greu, să asude sânge pentru banii primiți, să se adapteze altui mediu, altor obiceiuri, altui aer. Ei știu asta. Și, totuși, pleacă.

Pleacă, pentru că România socialistă nu are nevoie de oameni. Ci de roboți. În sensul original, dat de Karel Capek în 1924.

Amintim : Capek a fost un scriitor ceh. Și încă : ceha este o limbă slavă. Și în cehă **robota** înseamnă **muncă (de sclav)**.

București, 20 februarie 1977

Nota, 1999 : aceste trei texte au fost scrise și difuzate în Occident - autorul aflându-se în România.

*

Der Spiegel nr. 10 din 28 februarie 1977

Interviu cu militantul pentru drepturile omului Paul Goma

“SUNTEM AMENINȚAȚI ȘI CU MOARTEA...”

În România și în Bulgaria luptătorii pentru drepturile omului s-au solidarizat cu semnatarii “Chartei 77” de la Praga. La Sofia șeful partidului, Jivkov a dispus arestarea, anchetarea a 14 scriitori. Șeful partidului român, Nicolae Ceaușescu a amenințat că îi va obliga pe cei care-i critică politica să părăsească țara. Inițiatorul mișcării de apărare a drepturilor omului, cel mai important opozant român, scriitorul Paul Goma (autorul romanelor “Ostinato” și “Ușa”) care a petrecut 6 ani în închisoare din cauza simpatiei sale față de răscoala populară din Ungaria, din 1956, se află din nou, după solidarizarea sa cu Cehii, sub supravegherea poliției românești.

Spiegel l-a întrebat, prin telefon, pe Goma :

Sp. : Domnule Goma, vă simțiți amenințat ?

G. : Tocmai vin de la Burtică. Am avut o lungă convorbire. Situația nu este deloc clară, însă discuția a fost promițătoare.

Sp. : A fost vorba de situația Dvs., ca scriitor ?

G. : I-am spus că nu este vorba, în primul rând, de situația scriitorului, ci de a cetățeanului. Atât în privința Scrisorii adresată lui Kohout, la Praga, cât și Scrisoarea trimisă Conferinței de la Belgrad. Imediat ce au fost făcute cunoscute, prin radio, scrisorile, a început “ofensiva”: dintr-o dată telefonul funcționează - dar numai pentru “muștrări” din partea “cetățenilor conștienți (și turmentați), pentru înjurături neaoșe, pentru amenințări : că să ies în stradă, să mă calce cu mașina (cine are mașină de stricat pe mine, dacă nu securiștii?); că or să i-o facă și-or să i-o dreagă soției - chiar și copilului... Fiul meu Filip are 17 luni... Simpatice... Firește, amenințări anonime, lipsite de fantazie: toți curajoșii pretinzând că se numesc fie Ionescu, fie Popescu. Parcă a fost un Vasilescu.

Sp.: Telefonul Dvs. funcționează regulat ?

G. : Am spus : se deschide - ca un robinet - pentru Anonimii amenințători, însă printre ei se strecoară și câte o voce care-mi dorește noroc, mă întreabă cum să ajungă până la mine, să semneze... Dacă vreau să chem eu pe cineva la telefon, trebuie să

insist, să repet, atunci fie e “ocupat” (al meu!), fie închis. Nici vorbă să telefonez în străinătate, Dvs. sunteți primul occidental cu care vorbesc de un minut întreg fără a fi întrerupt. Mă întreb cum de ați primit legătura...

Sp. : Oficialitățile românești acordă vreo importanță opozanților? Câți sunteți ?

G.: Apelul către Belgrad a fost semnat, inițial, de opt persoane. De atunci ne-am făcut mai mulți.

Sp.: Câți ?

G. : Nu spun, din motive lesne de înțeles. Oricum, am depășit cifra fatidică de zece-de-aceeași-părere-la-români... Printre ei și câțiva muncitori. Mulți au reușit să pătrundă până la apartamentul nostru, deși polițiști în uniformă și în civil păzesc intrarea... Au venit, au semnat... Însă joi (*joi 17 februarie 77 Ceaușescu a ținut un discurs extrem de violent împotriva “elementelor decăzute și trădătoare de țară” - vezi Culoarea curcubeului Biblioteca Familia 1993, p. 83, precum și presa vremii - nota mea, P.G.*) nici măcar socrului meu, venit să ne aducă de mâncare, nu i s-a permis intrarea în imobil. Și totuși, au pătruns câțiva... Sigur că le era frică - dar au așteptat ore și ore, ca să prindă ocazia... Din păcate nu știu ce li s-a întâmplat după ieșire.

Sp. : Ce vi s-a reproșat în timpul anchetelor ?

G. : Anchetelor ? De data asta n-am fost anchetat, nici măcar arestat. Pe unde am fost, n-am avut nici un contact cu *ei* ; cu *aceia*...

Sp. : Cum a putut afla opinia publică românească despre scrisorile Dvs.? S-au dat informații la radio, la televiziune ?

G. : La televiziune ! La noi ! În România ! Cum vă puteți închipui una ca asta ?!

Sp. : Dar de unde au aflat oamenii ?

G. : De unde ! De la Europa liberă, bineînțeles ! Singura noastră sursă de informații.

Sp. : Ceilalți semnatori au avut de suferit ?

G.: Familia Manoliu a plecat la Paris, familia Gesswein a plecat în RFG... Cu ceilalți n-am mai avut contacte. Un muncitor din Oradea a promis că îmi telefonează - n-a făcut-o : nu va fi putut. Un alt semnatar, Ștefănescu o fi arestat, nu reușesc să iau legătură cu el - telefonul lui e tăiat, am încercat să-l contactez telefonându-i de la o cabină... Burtică m-a asigurat că ei nu sunt arestați, dar eu vreau ca ei înșiși, interesații să mi-o spună...

Sp. : Care este scopul acțiunii Dvs. ?

G. : Nu ne gândim la o revoltă, la o acțiune violentă. Vrem ca drepturile prevăzute în Constituție să fie respectate, aplicate. Primii șase semnatori au vrut, în primul rând, un pașaport, ca să

plece din țară - după multe și îndelungi demersuri - însă noii semnatari sunt preocupați de situația în general, vor libertăți elementare, aici, în interior...

Sp.: Dvs. personal doriți un pașaport ?

G. : Nu. Când toți cetățenii României vor avea un pașaport în buzunar, va avea și Paul Goma. Ceea ce ne intrigă, în continuare: litera legii rămâne moartă, uneori este răstălmăcită...

Sp. : Vorbiți de faptul că nu puteți publica nimic, în România, din 1970?

G. : Întâmplător, acum nu despre asta vorbesc... Tovarășii pretind că eu scriu "pentru export" - deci să mă mulțumesc cu piața internațională... Cum însă foaia tovarășească numită *Săptămîna* mă atacă în fiecare număr, nu mă pot plânge că numele meu nu mai apare, din 1970, în presa română...

Sp. : Cum s-a format grupul Dvs. ?

G. : Fiecare dintre noi a aflat prin Europa liberă că nu sunt singurii avînd probleme - am luat legătura... Chiar în acest moment a sosit un vizitator... Spune că nu se mai văd uniforme la poartă, ci doar două uniforme... civile - s-or fi dus la cantină, oameni și ei... Când m-am plîns lui Burtică de supravegherea severă a Securității, el m-a asigurat că am halucinații - că și el avea halucinații, când era ambasador la Roma... Iar dacă bănuielele mele sunt adevărate, să fiu sigur că vor fi luate măsuri ca să nu mai fie... Dar, până să ajungă ordinele de sus până aici, jos... Am, în continuare, halucinații...

Sp. : Se poate spune că acțiunea Dvs. exprimă o nemulțumire generală în România ?

G. : Da, se poate spune. Proasta aprovizionare, mizeria generală, lipsa de libertate, disperarea...

(traducere : Luiza Năvodaru)

*

Convorbire telefonică

Brutus Coste (New York) - Paul Goma (București)

Vineri 4 martie 1977

New York, Vineri 4 martie 1977, orele 1,19 - 1,30 (ora New York), de la Sediul Ligii Internaționale pentru Drepturile Omului, 777 United Nations Plaza, telefon : 972-9554

Brutus COSTE : Alo, doresc să vorbesc cu dl. Paul Goma.

Paul GOMA : La telefon Paul Goma.

B.C. : Aici Liga Internațională pentru Drepturile Omului - organizație cu statut consultativ la ONU și la Consiliul Europei, cu sediul la New York...

P.G. : Am auzit chiar acum la radio despre Dvs....

B.C. : Vă vorbește compatriotul Dvs., profesor universitar Brutus Coste...

P.G. : Vă salut, domnule profesor...

B.C. : Și eu sunt încântat să vă vorbesc. Am fost rugat de președintele Ligii, cunoscutul avocat Jerome J. Shestak, să vă aduc salutul Ligii și să vă asigur că președintele ei se simte solidar cu Dvs., în strădaniile pe care le depuneți cu atâta abnegație ca să vedeți respectate drepturile compatrioților Dvs., precum și ale voastre, de om și distins scriitor...

P.G. : Mulțumesc...

B.C. : Am mai fost rugat de către Comisia Congresului Statelor Unite, creată în scopul de a urmări executarea obligațiilor asumate de semnarii Actului Final de la Helsinki, să vă asigurăm de întregul nostru sprijin...

P.G. : Vă mulțumesc foarte mult...

B.C. : Comisia va începe o anchetă parlamentară la 15 martie, cu privire la reunificarea familiilor și la problemele de emigrare în țările care au participat la Conferința de la Helsinki, printre ele și România. Dacă aveți vreun mesaj, Comisia ar fi gata să-l încorporeze în volumul oficial în care va fi tipărit dosarul anchetei...

P.G. : Așa...

B.C. : Aș vrea să vă spun două lucruri despre Liga Drepturilor Omului. Ea este formată din personalități de reputație internațională și din zeci de grupări afiliate de pe întinsul globului, printre care și un comitet sovietic prezidat de academicianul Andrei Saharov, care este, dealtfel, membru în Consiliul de Direcție al Ligii. Liga urmărește și denunță în fața opiniei publice mondiale încălcările drepturilor omului așa cum au fost definite prin o serie de acorduri internaționale. Fiind animată exclusiv de dorința de a vedea respectate drepturile individuale și sociale de care ar trebui să se bucure toată omenirea, Liga este neutră față de luptele politice și ideologice. Și acum, dacă-mi dați voie, aș vrea să vă pun câteva întrebări.

P.G. : Vă rog...

B.C. : Răspunsurile Dvs. am dori să le notăm cuvânt cu cuvânt - dacă bineînțeles nu aveți nici o obiecțiune...

P.G. Da...

B.C. Prima întrebare : Care este situația Dvs. în acest moment ? Puteți intra și ieși din locuință ? Puteți primi vizite ? Vi se poate telefona și puteți face chemări în interiorul țării ?

P.G. : Pot să răspund ?

B.C. : Desigur...

P.G. : Situația este următoarea : stau în casă, uneori telefonul interior - adică din România - merge ; alteori ba : este tăiat... Telefonul Dvs. este primul [telefon] internațional care funcționează în ultimele cinci zile - ați înțeles ? (...) Până acum s-au făcut șaptezeci și două de semnături pe scrisoarea noastră...

B.C. : Îmi pare foarte bine...

P.G. : Europa liberă a rămas în urmă. Cu patru zile. Când erau numai douzeciși opt. Vă rog să notați că s-a declarat de acord cu noi și poetul, criticul, istoricul literar Ion Negoitescu...

B.C. : Îmi dați voie să vă pun a doua întrebare ? Ce fel de pază se exercită acum asupra Dvs. ? Cam câți reprezentanți ai organelor de stat sunt postați...?

P.G. : Câți... Un mare număr... (*inaudibil*) civili, la poartă, îi împiedecă pe toți cei care vor să vină, să semneze, îi legitimează, îi amenință, îi timorează, îi duce la secția de... (*inaudibil*) ... au pătruns câțiva...

B.C. : Dvs. vă socotiți sau nu în stare de arest la domiciliu ? *Time Magazine*, cunoscuta revistă și *New York Times* susțin acest lucru...

P.G. : Vă rog mai tare, nu aud... Nu înțeleg, a început să sfârșie, să fâșâie... Se prăjesc cârnați în bucătăria lor... (*inaudibil*) Vă rog repetați !

B.C. : Vă socotiți sau nu în stare de arest la domiciliu ?

P.G. : Nu, nu mă socotesc arestat... Pot ieși în oraș - dar nu ies... (*inaudibil*)... fie că telefonează, dacă reușesc, fie că ajung până la mine - dacă reușesc să ajungă... Nu, nu sânt arestat...

B.C. : Este adevărat că vi s-a oferit pașaport, ca să părăsiți țara ?

P.G. : Nu, nu vreau !

B.C. : Dar vi s-a oferit ? Pașaportul ?

P.G. : Nu direct, nu autoritățile, ci prin intermediari... Binevoitori...

B.C. : În ce privește dreptul Dvs. la muncă în domeniul în care v-ați ilustrat - continuă să vă fie refuzat ? Ce face Uniunea Scriitorilor?

P.G. : Aud foarte prost...

B.C. : Repet : Uniunea Scriitorilor vă dă o mână de ajutor ?

P.G. : Uniunea Scriitorilor ! Asta-i bună ! Uniunea... N-a făcut nimic, nu s-a rezolvat nimic... Traducerea din Balzac a soției mele, se zice că a fost trimisă la imprimărie, dar nu am cum verifica... (...) altceva, nimic...

B.C. : După unele știri din presă, un important personaj politic v-ar fi promis reexaminarea măsurilor luate ca să împie-

dece publicarea scrierilor Dvs.. Ne puteți spune ceva nou în privința asta ?

P.G. : Da, am avut o întâlnire cu Cornel Burtică. Ați auzit ? Burtică! Așa îl cheamă ! Dl. Burtică nu mi-a promis nimic, mi-a spus doar că dacă îi voi prezenta manuscrisele cărților refuzate, el le va citi și, dacă va considera, el, Dl. Burtică, că sunt publicabile, se vor publica. Cu excepția cărților apărute în Occident, ceea ce este o condiție...

(din fotocopia transcrierii lipsesesc câteva rânduri - n.m. P.G.)

B.C. :... puternică de altfel, la acțiunea Dvs.

P.G. : Numai prin Europa liberă (...) unica sursă...

B.C. : Ați aflat de pildă despre protestul adresat președintelui R.S.R. de către Centru American PEN, PEN-Clubul American, sub semnătura președintelui său și a unor scriitori de talia lui Arthur Miller, Edward Albee și Kurt Vonnegut ? Ați aflat de această intervenție ?

P.G. : Nu, n-am aflat...

B.C. : Vreau să vă informez că s-a produs această intervenție. O lungă listă de foarte distinși scriitori americani au protestat împotriva măsurilor luate contra Dvs. și care cer respectarea principiilor statornicite la Helsinki...

P.G. : Asta mă încurajează...

B.C. : Puteți să ne dați adresa Dvs. ? În ce cartier, în ce imobil locuiți ?

P.G. : Da, sigur...Adresa : Aleea Compozitorilor nr. 10, apartamentul 20, cartierul Drumul Taberii, București VII...un bloc într-un cartier nou...

B.C. : Sunteți de acord ca răspunsurile Dvs. să fie difuzate prin presă și radio, inclusiv postul care se aude cel mai mult în țară? Aveți vreo obiecțiune?

P.G. : N-am nici o obiecțiune. Din moment ce este singura sursă de informare, n-o mai căutăm de dinți...

B.C. : Vă spuneam la începutul conversației noastre că Comisia Senatului care urmărește executarea obligațiilor de la Helsinki ar fi foarte doritoare să aibă un mesaj din partea Dvs. dacă doriți puteți să ne dați acest mesaj pe care-l vom transmite acestei Comisii a Congresului American...

- întrerupere de circa un minut -

P.G. : Alo, mă auziți ?

B.C. : Nu, a fost o întrerupere în care nu v-am auzit deloc.

P.G. : ...au fost mai mulți, dar n-au putut pătrunde până la mine...

B.C. : Cine ?

P.G. Cei care au încercat să vină, să semneze, să se solidarizeze cu...

- o nouă întrerupere de circa 30 secunde -

B.C. : Alo, Dl. Goma ? A fost o nouă întrerupere în care nu v-am putut auzi...

P.G. : Lucrează băieții, lucrează...Așa fac și cu celelalte comunicări externe. De obicei linia nu funcționează deloc, dar acum... Le-o fi frică de Americani...

B.C. : Libertatea cuvântului și a comunicărilor !

P.G. : *(neinteligibil)*... cam asta este situația mea...

B.C. : Vă întrebam dacă aveți un mesaj pentru Comisia Congresului care va face o anchetă despre executarea clauzelor de la Helsinki...

P.G. : Nu am un mesaj pregătit - oricum, ne considerăm mai puțin singuri, aflînd ceea ce ne-ați comunicat. Vă mulțumim că vă interesați de noi... Sperăm că va fi ceva mai bine...

B.C. : Vreau să vă cer voie, din partea președintelui Ligii, să vă chemăm din când în când și să ne interesăm de ce se mai întâmplă. Dacă nu veți avea vreo obiecțiune, vom căuta din timp în timp să fim în contact cu Dvs.

P.G. : Plăcerea va fi, ca să zic așa, a noastră...

B.C. : Vă dorim tot norocul. Dumnezeu să vă aibă în paza lui.

P.G. : Mulțumesc.

Ptr. conformitate cu banda magnetică de pe care a fost transcrisă Av. Cornel Dumitrescu.

*

Jerusalem Post, 25 nov. 1977

CONFERINȚA DE PRESĂ A DISIDENTULUI ROMÂN PAUL GOMA

4.000 mineri maltratați, expulzați, după greva din august

Disidentul român a declarat ieri la conferința de presă (de la Paris - n.m. P.G.) că peste 4.000 mineri de la minele de cărbuni din Valea Jiului au fost expulzați împreună cu familiile lor și trimiși în satele de origine - în urma unei revolte împotriva represiunii și a condițiilor de trai grele.

Goma, sosit la Paris sâmbătă (duminică, 22 nov. - n.m. P.G.) împreună cu familia, cu o viză turistică de un an, afirmă că a fost bătut de Nicolae Pleșiță, ministrul adjunct al Ministerului Afacerilor Interne, la sediul poliției, la o oră după arestare.

Alegerea președintelui Carter s-a dovedit hotărîtoare și pentru mișcarea românească a drepturilor omului, deoarece mulți cetățeni români i s-au adresat direct, prin scrisori - a spus Goma.

Goma arăta obosit, epuizat. Călătoria sa nu trebuie interpretată ca o “dezertare”

“Oamenii simpli sunt cei mai rău tratați în România, conducătorii știind bine că aceștia nu au nici o posibilitatea de protest public”, a declarat el.

Vorbind despre greva minerilor, afirmă că aceasta ar fi avut loc între 1-2 august. Despre reprimare spune :

“Au fost bătuți sălbatic. Li s-a turnat pe gât alcool metilic. La începutul lunii septembrie cel puțin 4.000 de familii au fost expulzate din Valea Jiului, în satele de origine, unde soarta le este pecetluită, fiindcă la țară autoritățile locale pot face ce vor cu oamenii, fără ca vreo informație să străbată... Apoi frica...”

Goma a mai declarat : “Avem informații că s-au redeschis lagăre de muncă pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, că s-au întetit internările psihiatrice pentru delikte politice”.

Goma - care are părul alb, barbă albă, poartă ochelari cu ramă groasă, neagră - spune că guvernul român a aplicat o politică de forțare a disidenților să emigreze, sperînd că aceștia se vor mulțumi cu un pașaport pe care unii nu-l ceruseră, nu-l voiseră.

A mai spus că a fost arestat la 1 aprilie, sub acuzațiile de trădare de țară și de homosexualitate. În cursul anchetei s-a renunțat la această acuzație ridicolă - dar a fost “încărcat” cu alta: conspirație...

În privința arestării, Goma a declarat : «După o jumătate de oră de formalități au intrat în birou alți doi bărbați - în civil. Unul din ei m-a palmuit, m-a îmbrâncit, mi-a zmulș barba, m-a tratat de “pederast”, de “jidă”, și de “fascist”(legionar)”.

1978

*

Paris, 8 aprilie 1978

SUB ZODIA ORBULUI

Dictatorii de stânga pot fi acuzați, pe drept, de toate păcatele : rigiditate, incultură, cruzime, logică-pe-dos - dar nu și de lipsă de sobrietate. Desigur, o sobrietate specială ; specifică. Și Stalin și Mao și-au drămuțat aparițiile în public, discursurile, spectacolele. Se statornicise ideea că pantalonadele sunt apanajul politicianilor burgheji și, uneori, ale dictatorilor de dreapta : Hitler, Mussolini...

Dar, iată : pe scenă a apărut Hrușciiov, clownul grobian, râgâitor și petoman. Numai că tumbele, tiflele, pantoful, cucuru-zul, hopakul lui Nikita Rotofeievci au fost interzise : Partidul (acela, Unicul), nu îngăduia asemenea "atitudini ce nu cadrau"...

În arenă se agită de la o vreme alt caraghioz, măscărici - nu, Ceaușescu nu descinde din Hrușciiov (ci din copac !).

Nikita, fie-i țărâna grea, el era un mujic : mojić, grosolan, uneori simpatic ; hahaleră, înveselitor ; om din carne și din sânge, deci supus greșalelor, gafelor ; un homo ludens - deși la un moment dat jucăriile lui erau cât pe-aici să dea foc planetei ; pe scurt : un comediant.

Nimic din acestea, la Ceaușescu. El nu e mojić, nu e grosolan - cu atât mai puțin hahaleră ; nu știe să se joace, nu are umor, nu comite greșeli - ca tot omul - deci nu e măcar simpatic. Ceaușescu: copil de țărani - nu are nimic de țărân (în bine, în rău); el a plecat, de tânăr, către oraș, cu gândul să devină muncitor. N-a ajuns la oraș, n-a ajuns muncitor. Ceaușescu a intrat în închi-soare - de acolo a ieșit *aparaticik*.

Un aparaticik mărginit - dar șiret ; incult, însă viclean ; lipsit de suplețe, dar abil în a trage sforile. Mână-de-fier cu ceilalți, inimă-slabă cu cei din numeroasa-i familie ; cu veleități de independență în ce-l privește, intolerant în ceea ce-i privește pe alții; sobru - când le cere altora să fie sobri și cu totul lipsit de măsură, de simțul realității când vine vorba de preamărirea persoanei, personalității, geniului său.

Cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună, după ce a ajuns secretar-general al partidului (*numit* de tovarășii lui de șaibă - nu

ales) a acaparat toate manetele de comandă ale mașinii stat : președinte al Republicii, al Consiliului de Stat, comandant suprem al armatei, în fruntea a zeci de comitete și comiții care “se ocupă” de agricultură, de folclor, de economie, de istoria patriei, de combaterea inundațiilor (și mai cu seamă a cutremurelor - ne aducem aminte, cu greutate, cum “luptă” cuplul ceaușin împotriva ravagiile cutremurului din 4 martie 77...), de știință, de ajutorare a babelor țării de a traversa străzile RSR - în toate, peste tot. Și, mai ales, în limba pararomână.

Între o informare de politică externă și un cur'-scurt de folosit batista numai pentru partea superioară a corpului, Ceaușescu a căpătat întâiele noțiuni de istorie. Astfel a aflat, cât îi necesită, despre Machiavel și despre Napoleon, despre Mussolini și despre Lenin. Între o “ședință de probă” a costumului-de-șantier (deși Păunescu cel gornist ne asigură că biroul Tovarășului : țara-ntreagă - deci n-ar avea nevoie să umble, lela, pe la fața locului) și o “întrevedere de lucru” cu un editor străin (salvat de la faliment prin editarea Operelor sale), a mai aflat că Decebal *luptase* împotriva ocupației romane, că Mircea, Vlad, Ștefan, Mihai *luptaseră* împotriva hainilor-vecinilor - și mult i-a plăcut chestia asta, cu lupta. Atât de tare, încât s-a hotărât să intre și el în istorie (fie și ocolind prin geografie). Bou-bou, dar atâta lucru pricepuse : istoria este scrisă de cei care comandă scrierea, ca la restaurant, chelnerului : «Ia, băi, să-mi scrii tu mie o istorie cam așa..., pune-i și niște..., nu uita niște..., dar să nu-mi bagi... - că te dau pe mâna lui Pleșiță ! - și, fii atent: mă pui într-un șir de domni patrioți, să nu mai răză lumea că mă trag din Andruță - să spună că mă trag din Mircea !; și din Decebal - ba chiar și din Burebista, cel de jos și de pe cal, cum bine zice poietul nostru Coșbuc... Căci doar și eu mă lupt cu unii - de la Răsărit... în fine, așa să creadă capitaliștii...».

Drept care și-a comandat un sceptru - însemn regal, dar el nu știe ce-i acela : *insemn*. Cal nu se mai poartă între picioare, s-a mulțumit cu un automobil. Trăind în plin secol al 20-lea, Partidul poate costumă (de epocă), pe dată, 3, 5, 10 mii de oameni, scenografii de la Studioul cinematografic Buftea pot confecționa un decor într-o noapte - iar a doua zi, așa, mai pe la prânz, tunurile de cireș fac, vorba poetului Ștefan Iureș : Păc !, săgețile fac: făsss !, săbiile fac : trosc ! (ca placajul cinstit când se întâlnește, la colț, cu alt placaj), masili-numeroasili fac : «Uraaa !!», Ceaușescu face : «D'agi tova'ași, în Ve'nam toati ve'namezili-s în securitate...” Gurile rele spun că era pe punctul de a se deda la monarhie, gata-gata să se-ncoroneze, însă cum nu s-a găsit coroană de două capete..., apoi i-a luat-o-nainte pretinul

Bokassa...(…)

Un număr din revista **culturală** *Flacăra* - din 26 ianuarie 1978. Pe prima pagină o fotografie uriașă - deasupra ei scrie cu o discreție elefantină :

“TRĂIASCĂ-N SĂNĂTATE CÎRMACIUL ȚĂRII
NOASTRE!”

De-a stânga fotografiei, în versuri scurte (dar multe !) un poem. În fine, un poemoi, comis de un poetoi - sau poetete, fiind el din Bârca.

Restul revistei (24 pagini) - **totul despre Ceaușescu** - titluri :

“Partidul comuniștilor, poporul românesc stegarul luptei și-l sărbătorește” - nu s-a observat că sunt două versuri ?;

“Revoluționarul neînfricat, vizionarul comunist” ;

“Chip luminos în care cu toți ne recunoaștem” ;

“Patria - cabinetul de lucru al Președintelui - primul ei arhitect, primul constructor, primul muncitor” ;

“Tezaur de gândire atotcuprinzătoare, deschidere de largi orizonturi” ;

“Tot ce țara are mai frumos ți-aducem azi prin cântece prinos”;

Două pagini cuprinzând 15 chestii rimate, închinat Cîrmaciului;

“O mare șansă pentru cultura română” - supratitlu a două pagini cu, printre alte ineptii latriangăunești, un cânticel : “La mulți ani, viteaz conducător” - versuri și muzică ;

“Stima-n lume și mândria, Ceaușescu-România !”(…)

Ceaușescu distruge sistematic cultura română - goarneau anunță sosirea “Marii șanse a culturii române” ;

Ceaușescu nu permite - și pedepsește cu închisoare, cu azilul psihiatric - să se gândească altfel decât el, dar se auto-proclamă (prin megafonul flăcăriștilor, al sînteinicilor, al săptămîniștilor : “Însăși libertatea de a gândi și a spune” ;

Ceaușescu îi lichidează pe minerii greviști din Valea Jiului - câteva săptămîni mai târziu se proclamă : “Miner de onoare”;

Ceaușescu decide *înființarea* Ministerului Securității Statului (aparte de Ministerul de Interne) - și îi pune pe poeții de curte păunești să-l declare “campion al libertăților” ;

Ceaușescu a instaurat în România cel mai necruțător sistem polițienesc poststalinist din întreg Estul Europei - iar *Flacăra* lui Latrinian Hăulescu trîmbează : “ÎNNOITOAREA ZODIE CEAUȘESCU” !

Am trăit s-o vedem și pe asta : să vă vedem pe voi, Occidentalii, crezînd asemenea bazaconii, crezîndu-l pe acest

tiran al Românilor, mistificator al străinilor.

Românii, cu ultimele resurse de umor vorbesc despre «ZODIA-CATASTROFESCU».

Occidentalilor însă nu le pasă de durerea oamenilor de rând, ei tratează cu “credibilul” Bokassa al Balcanilor. L-au considerat “Micul David în luptă cu Marele Goliath”, i-au strâns mâna, i-au dat bani și tehnologie, i-au acordat titluri, i-au făcut curte...

Doamne, adâncă este orbirea Occidentului !

Occident care trăiește sub Zodia Orbului.

*

Dacă România va fi invadată...

Decembrie 1978

Nu este deloc ușor să trăiești în exil. Nu este deloc ușor să fii român exilat. Și este foarte greu, ca român exilat, să încerci să explici occidentalilor ce se petrece, cu adevărat, în România de azi.

Pentru că România este o țară mică. Pentru că “drepturile omului” au început să obosească, să agaseze, ca un disc uzat (l-am citat pe un onorabil intelectual parizian).

Adevărul este că presa franceză (și nu doar ea) s-a ocupat de mișcarea drepturilor omului din România, în 1977. Cu certitudine s-ar fi ocupat și în vremea din urmă, DACĂ...

Dacă exact atunci când trebuia (din punctul nostru de vedere: când nu trebuia) nu s-ar fi întâmplat... altceva...

Să ne explicăm: mișcarea drepturilor omului din România, așa, modestă, liniștită și... lichidată, a avut (și are) efecte considerabile. Dacă Scrisoarea adresată Conferinței de la Belgrad a adunat doar 200 de semnături, românii s-au eliberat de frică, de frica animalică sădită în sufletele lor timp de 30 de ani de teroare, s-au eliberat de tăcere, la urma urmei de complicitate (dintre victimă și călău). Din primăvara lui 1977, românii au început să vorbească, să se plângă cu glas tare, să protesteze, să ceară drepturi pentru om. Și au început să vorbească, pentru că au constatat că românii din exil încearcă prin toate mijloacele să informeze, în continuare, opinia publică occidentală și s-o sensibilizeze.

La sfârșitul lunii noiembrie a.c., a explodat în Occident “bomba românească”: la întâlnirea de la Moscova, șeful P.C.R., Ceaușescu, s-a opus majorării cheltuielilor militare impuse de sovietici Pactului de la Varșovia; mai mult: americanii au obser-

vat mișcări de trupe la frontiera româno-sovietică - drept care Jimmy Carter a dat asigurări României că, în cazul unei invazii...

Invazie! Cuvântul - dar mai ales realitatea - îi înfioară pe toți românii, chiar pe cei care s-au declarat anticomuniști, anticeaușiști. Pentru că românii au mai fost invadați de trupele Marii noastre Vecine de la Răsărit. Pentru că, abia în urmă cu un deceniu, Cehoslovacia a fost invadată. Mărturisim că și noi, cei mai acerbii critici ai lui Ceaușescu, ne-am spus: România este una, Ceaușescu alta, însă în împrejurarea de față... - ca și în august 1968, când Patria era în pericol...

Numai că în comunicatele de presă un cuvânt, un anume cuvânt a sunat urechii noastre obișnuite cu nuanțele straniu și... deja-auzit: Belgrad... “jurnaliștii din Belgrad afirmă că...” Belgrad... Belgrad. A, da! Nu cumva aceiași “jurnaliști italieni” din Belgrad care au mai “informat” de câteva ori opinia publică în legătură cu alte “iminent invazii”, cu “certuri”, “rupturi” dintre Ceaușescu și Brejnev? De ce jurnaliști italieni? Așa! Unii jurnaliști sunt talentați, alții blonzi, alții norocoși, alții... italieni...

Ar fi neriesos din partea noastră să afirmăm, acum, că atunci (în momentul în care televiziunea franceză a anunțat “bomba”), am spus: “Încă o diversiune de-a lui Ceaușescu!” Dar așa am spus. Iată de ce:

Pentru că noi îl cunoaștem foarte bine pe Ceaușescu. Și știm că, de fiecare dată când s-a aflat în dificultate, a provocat diversiuni. L-a ajutat și norocul: două inundații catastrofale (1970 și 1975) au fost pentru el tot atâtea prilejuri de a-și consolida poziția; cutremurul de pământ din 4 martie 1977 s-a transformat, pentru Ceaușescu, în mană cerească: pe de o parte, l-a ajutat să înăbușe mișcarea pentru drepturile omului, pe de alta să le ceară oamenilor să muncească și mai mult; și mai... gratuit.

Când Dumnezeu cel strâmb nu i-a venit în ajutor, Ceaușescu s-a ajutat singur, provocând el “evenimente” care să deturneze atenția: ca să nu se mai facă vâlvă în legătură cu drepturile omului, nici cu încăierarea de pe marele stadion “23 August” (unde s-au înfruntat civilii cu milițienii - și s-au înregistrat morți), Ceaușescu (șeful statului!) a dat ordin echipei de gimnastică a României să se retragă dintr-un concurs - pentru că Nadia Comăneci fusese persecutată de arbitri - și a regizat o campanie națională de proteste, mitinguri, scrisori etc. etc.

Ca să abată atenția de la marea grevă a minerilor din Valea Jiului, în august '77, la două luni de la “pacificare”, Ceaușescu și-a organizat, exact în Valea Jiului, o “primire entuziastă”, în cadrul căreia i s-a... decernat titlul de... Miner de Onoare.

Ca să abată atenția de la mizeria materială și spirituală în

care se află poporul român, Ceaușescu orchestrează “iminent invazii” - ba din partea bulgarilor, ba din a ungarilor (de sovietici să nu mai vorbim: dacă un român se scobește în nas, un activist de partid îi atrage pe loc atenția că această “atitudine” poate provoca pe loc năvala rușilor!).

Opinia noastră - și nu vorbesc doar în numele meu - a fost și rămâne următoarea: în ultimii doi ani de zile, situația internă din România s-a degradat considerabil: decretele, “dispozițiile”, “prețioasele indicații” au exasperat întreaga populație; cum românii au început să murmure, să protesteze, represiunea polițienească și administrativă nu a făcut decât să ascuță nemulțumirile care, adeseori, au luat proporții de răsccoală (ca, de pildă, încăierarea din Piața Unirii din București, provocată de o florăreasă); defectiunea generalului Pacepa, agent al C.I.A. de peste zece ani, dar mai ales răpirea de către 7 gorile personale a yahtului (personal!) al lui Ceaușescu. Toate acestea l-au transformat pe șeful partidului într-o fiară încolțită care mușcă și lovește în toate părțile, fără discernământ.

În exterior, situația nu este mai bună. Adevărat, în cursul anului 1977, Ceaușescu a fost primit “regește” în Anglia și în S.U.A., dar aceste “succese” au fost umbrite de o serie de “detalii”:

- constituirea, în România, de comitete pentru apărarea drepturilor omului - al credincioșilor ortodocși și neoprotestanți, al învățătorilor și profesorilor, al celor care doresc să emigreze etc. - despre care presa occidentală a vorbit;

- cooptarea de către C.I.E.L. a șapte intelectuali români, aflați în “libertate supravegheată”

- turneul de conferințe în S.U.A. al autorului acestor rânduri (octombrie-noiembrie 1978), depunerea de mărturie în fața Senatului - cu care prilej a fost criticată politica de complicitate a guvernului american față de Ceaușescu (deci, împotriva intereselor poporului român);

- în sfârșit, campania mondială de informare asupra încălcării drepturilor omului în România, organizată de Amnesty International.

La toate acestea, Ceaușescu a reacționat după bunul său obicei: și-a trimis oamenii să mă amenințe cu moartea, în... metrourele newyorkeze și parizian, iar când a constatat că efectul amenințărilor a fost contrar, a recurs la vechea sa armă: diversivne.

Pare hazardată legătura dintre cauză și efectă Da: pare...

Dar, iată că, între timp, s-a aflat - și s-a scris - că:

- “cei șase ambasadori” (plecați în grabă, în țările lor) erau, de fapt... trei; și că cei trei “plecaseră” cu câteva zile înainte de reuniunea de la Moscova și pentru cu totul alte motive;

- Kremlinul ceruse membrilor Pactului de la Varșovia nu majorarea cheltuielilor militare, ci “o mai justă repartizare” a acestora - ceea ce nu este chiar același lucru.

Desigur, nici unul dintre noi, muritorii de rând - fie și gazetari - nu știm exact ce s-a petrecut la Moscova. În ceea ce ne privește pe noi, românii, am fost de atâtea ori șantajați cu “pericolul invaziei sovietice”, încât am ajuns să nu mai credem într-o asemenea eventualitate.

Ceea ce, însă, ar fi o altă greșală: există, în momentul de față, pericolul invadării României de către trupe sovietice.

Prima întrebare, firească, ar fi: din ce motive?

Și în acest caz, noi, românii, suntem tentați să afirmăm că sovieticii nu se sinchisesc de motive, nici măcar de pretexte - și am comite o greșală.

Fiindcă, în cazul invaziei României (Doamne ferește!), motivul nu va fi:

- politica externă de “independentă” a României, pentru că, pe de o parte, România de azi, condusă de un guvern comunist impus de sovietici în urmă cu treizeci de ani, guvern care se menține numai pentru că există o Uniune Sovietică - nu poate, nu are cum să fie... independentă; “actele de curaj” (giumbușlucurile, zic românii) ale lui Ceaușescu i-au iritat, cert, pe sovietici - dar nu într-atât încât să le curme, fiindcă Kremlinul nu este nici tolerant, nici cu simțul umorului.

În cazul invaziei României (Doamne re-ferește!), motivul nu va fi nici:

- liberalizarea interioară... - ca în cazul Cehoslovaciei. Dinspre partea asta, Brejnev poate fi (și este) liniștit: în interior, România este comparabilă cu Uniunea Sovietică.

Dacă - Doamne ferește! - sovieticii vor invada România, motivul va fi doar unul: destabilizarea interioară - provocată nu de nemulțumirea crescândă a poporului ; nu de distrugerea sistematică a tot ce ține de om și de român (pentru că vorbim de România); nu de azilurile psihiatrice, lagărele de muncă, de “libertatea supravegheată”, recenta invenție.

Destabilizarea de care vorbim se referă la aparat - partid, administrație, poliție. Ceaușescu a realizat o performanță unică: a lovit și lovește nu numai în popor, ci și în... “reprezentanții săi”. Mai vechea lui metodă de “rotație” a cadrelor a dus nu numai la rezultate dezastruoase din punct de vedere administrativ, economic, chiar ideologic, dar ceea ce este mai grav (din punctul de

vedere al Uniunii Sovietice), mai ales după scandalul Pacepa, la completa dezagregare a aparatului.

Or, se știe, de peste șaizeci de ani: Kremlinul tolerează (ba chiar încurajează) nemulțumirile “maselor largi muncitoare” - pentru că aceasta este cheia de boltă a regimului totalitar comunist. Cu o condiție, însă: ca aparatul să se bucure de supradrepturi, atât materiale cât și morale (nu se spune mereu: “X, membru de partid, poate greși; Partidul niciodată!”.)

Ceașescu, iată, a încălcat această lege. Și va fi pedepsit.

Din nefericire, nu va fi pedepsit numai el (sau, cine știe: el nu va fi pedepsit); ci (și) poporul român, acest nefericit popor care, de când se știe, a suferit de pe urma nebuniei unor despoți autohtoni.

*

Amnesty International...

August 1978

Amnesty International, care a fost răsplătită cu Premiul Nobel pentru activitatea ei în favoarea deținuților politici, organizează, în toamna acestui an, pe plan mondial, o “Lună - România”. Timp de o lună de zile, în toate țările lumii libere, sub patronajul organizației Amnesty International, vor avea loc manifestații de informare a opiniei publice asupra “activității” Securității... popo-rului român, de la înființarea ei până în clipa de față. Timp de o lună de zile, presa vorbită și scrisă din Occident ca relata, pe baza mărturiilor și informațiilor adunate, istoria Securității românești - o istorie a terorii, a abjecției, a crimei. Desigur, ultimul capitol se va ocupa de activitatea Securității în “slujba” aplicării dispozițiilor Actului Final al Conferinței de la Helsinki...

Dintre sutele de cazuri care vor fi prezentate pe larg în cadrul “Lunii - România”, arestări și condamnări arbitrare, internări în aziluri psihiatrice, persecuții “în stare de libertate” (care nu sunt cu mult mai plăcute decât cele “în stare de arest”), extragem patru, semnificative.

Semnificative, în primul rând, pentru mentalitatea Securității de după 1964 - anul decretului de amnistie generală, dat de Gheorghiu-Dej. Securitate care, dacă a acceptat ca deținuții politici să iasă din închisoare, nu a acceptat nici o clipă ca foștii pușcăriași să se bucure măcar de bruma de drepturi acordate cu țărâita cetățenilor care nu au cunoscut închisoarea.

Semnificative, în al doilea rând, pentru actuala tactică a Securității, hotărâtă să reprime orice tentativă a românilor de a

cere guvernanților să-și respecte propriile legi și să prevină orice intenție în acest sens.

Cazurile pe care le vom prezenta, succint, mai sunt semnificative și din alt punct de vedere: Securitatea românească știe bine, știe foarte bine că, de la înființare, nu a apărut “cuceririle poporului”, din contra: a fost un instrument folosit împotriva poporului: a umilit, a persecutat, a schingiuit, a ucis oameni nevinovați, a instaurat un climat de teroare ce a schilodit nu doar trupurile, ci mai ales sufletele: frica animalică, suspiciunea maldivă, duplicitatea - iată rezultatele, ca să nu mai vorbim de “colaborarea cu organele” la care mii, zeci de mii de oameni au fost împinși. Securitatea știe bine, știe foarte bine că pilonul pe care se reazemă ea, ca aparat de represiune, nu este forța ei propriuzisă, adică zecile de mii de securiști, nici mijloacele materiale, nici măcar... “conștiința” cu care sunt înarmați “apărătorii” - ci complicitatea victimelor.

Complicitatea în “colaborare cu ancheta” - cu speranța naivă că, băgându-i și pe alții la apă, “colaboratorul” va primi o pedeapsă mai mică, ori nici una; complicitate în “colaborare cu organele” - adică delațiune, adică turnătorie: din prostie, din ticăloșie, din frică, din calcul meschin; complicitate, mai ales, în... păstrarea “secretului de stat”. Complicitate prin tăcere... pentru că este un vechi adevăr: strigătele agresatului îl descumpănesc pe agresor și, adeseori, îl pun pe fugă.

Cazurile pe care le vom prezenta nu sunt ale unor oameni care ar fi strigat în gura mare, denunțându-și agresorii. Ba chiar acești oameni au manifestat prudență în toate ocaziile, evitând atât evenimentele fierbinți, cât și persoane implicate în acele evenimente.

Da, dar acești oameni au făcut pușcărie - și nu puțină - iar după eliberarea lor, în 1964, când au încercat să fie ceea ce fuseseră asigurați că deveniseră - adică oameni liberi - au fost brutal puși la punct de “organele” vigilente: “Nu vă ajunge că vă lăsăm să răsuflați? Mai vreți să și fluierați?”

La urma urmei, ce “melodii interzise” fluieră Petre Țuțea (după 18 ani de închisoare, acum un om în vârstă, îngenunchat de boală), pentru ca Securitatea să nu-l lase nici să răsufle, să-l “convoace” mereu, să-l amenințe, să-i atragă atenția... “în mod prietenesc”? Petre Țuțea fluieră ce a fluierat o viață întreagă: și înainte de închisoare, și în închisoare, și după închisoare. Să se teamă Securitatea de opiniile lui Petre Țuțea despre eros într-atât încât să i le combată... intentându-i un proces pentru... “speculă”? Cine îl cunoaște pe acest om minunat, pe acest Socrate român, cum i se mai spune, își dă seama cât de stupidă, la urma urmei

criminală este această înscenare. Și atunci de ce încearcă Securitatea să-i apropie cu un an, cu o săptămână, moartea?

La urma urmei, ce “melodie” fluieră profesorul de germană Aurel State? O melodie care de mult a intrat în folclor și pe care o cunosc foarte mulți: căzut prizonier la ruși, în luna mai 1944, Aurel State refuză să se înroleze “voluntar” în faimoasele divizii “antifasciste”, drept care este eliberat abia după doisprezece ani, odată cu ultimii prizonieri. După o scurtă pauză, în februarie 1958, pentru că asistase la înmormântarea unui camarad de arme și coleg de prizonierat, Aurel State este arestat și acuzat de... crimă de uneltire. În vara aceluiași an, încearcă să-și curme zilele, aruncându-se de pe acoperișul închisorii Uranus din București. Miracol: State nu moare. Și pentru că doar morții scapă de vigilența Securității, este dus la proces, pe targă. Cu oasele zdrobite, dar întreg, State, cel care rezistase înrolării ca “voluntar”, rezistă și “reeducării” numărul-doi, cea de la Aiud - drept care, la aplicarea decretului, iese printre ultimii.

Doisprezece ani de prizonierat în Rusia, șase ani de închisoare în România - în total, optsprezece ani. Aurel State umblă acum în baston. Dar nu șchiopătează, așa cum ar vrea Securitatea. De aceea, “băieții” nu-l lasă nici să răsuflă. De aceea îl vizitează, îl convoacă, îl chinuiesc. Vrea oare Securitatea să-l oblige pe State să se urce pe clădirea Comitetului Central - fostul Minister de Interne - și să continue (ori să sfârșească) fluieratul început pe acoperișul închisorii Uranus?

La urma urmei, ce “fluieră” Gheorghe Calciu? A, fiind preot, purtătorii de sutane cu epoletii de la Patriarhie au spus despre el că fluieră în biserică? Din câte se știe - și știu și ascultătorii postului de radio Europa liberă, dintr-o scrisoare a credincioșilor - Gheorghe Calciu a făcut ceea ce trebuie să facă un preot. Predicile lui nu aveau nici un caracter politic - fiindcă Biserica trebuie să se țină în afara politicii - sau tocmai asta i se reproșează? De asta a fost alungat de la catedră și de la amvon? Nu cumva pentru că și Calciu a făcut șaisprezece ani de închisoare, iar destinul lui, cu urcușuri, coborâri, din nou urcușuri, este strâns legat de istoria abjectă a Securității?

Ce va fi fluierat scriitorul Marcel Petrișor? Probabil melodia reproșului-viu, mereu prezent în ochii Securității. Marcel Petrișor a fost arestat în 1952, pentru că... o legitimație de cantină studentască, pe numele său, fusese găsită la cineva, arestat mai înainte; Marcel Petrișor a stat în închisoare până în primăvara lui 1956, fără să fie condamnat, iar câteva luni mai târziu, în timpul Revoluției Maghiare, Petrișor a fost arestat din nou și vârat într-un lot fabricat de Securitate - care voia să dovedească (cui?) că

studenții din București n-ar fi fost capabili să se revolte, dacă n-ar fi fost... instigați de “elemente înrăite”, de “bandiți”, de foști deținuți politici... Marcel Petrișor a fost condamnat la moarte și a așteptat opt luni de zile execuția; este adevărat că pedeapsa i-a fost comutată în muncă silnică pe viață... dar a fost transferat la Jilava, pe secția de exterminare - unde l-a cunoscut pe Gheorghe Calciu - care i-a salvat viața...

Într-adevăr, Petrișor, după 1964, și-a reluat studiile, iar azi este profesor de franceză. Într-adevăr, a publicat câteva cărți și câteva traduceri. Dar ce viață de om liber duce Marcel Petrișor, după “eliberarea” din 1964? Mereu “vizitat”, mereu convocat, mereu arestat și deținut câte o săptămână, câte o lună; iar eliberat, iar luat... Manuscrise confiscate, hărțuială, amenințări, implicare într-un “proces de speculă”, împreună cu Țuțea și cu State...

Acestea și încă multe altele se cunosc despre cele patru cazuri. Dar Amnesty International deține informații concrete despre alte sute de cazuri - printre care și cel al lui Vlad C. Drăgoescu, client vechi, atât al Securității, cât și al activiștilor de la Amnesty International.

În toamna acestui an, România “socialistă” va fi din nou în atenția opiniei publice. O atenție de care, cu siguranță, s-ar lipsi cu plăcere. Dar asta ar însemna că ar trebui să renunțe la serviciile neprecupețite ale Securității. Or, se știe: “socialismul” românesc nu poate exista fără Securitate.

După cum Securitatea n-ar exista, în forma ei de astăzi, monstruoasă, fără complicitatea victimelor ei.

În colaborare strânsă cu Amnesty International, Comitetul Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților (C.I.E.L.), cu sediul la Paris, a decis să acorde protecție și asistență lui Petre Țuțea, lui Aurel State, lui Gheorghe Calciu și lui Marcel Petrișor. C.I.E.L. - a cărui vocație este aceea de a-i apăra, proteja și ajuta pe intelectualii care, din motive de opinie, nu se pot exprima în țările lor - va interveni cu mijloace specifice în aceste patru cazuri.

O precizare: prin însăși natura lor, atât Amnesty International, cât și C.I.E.L., apără nu doar cazuri individuale și nu doar la cererea expresă a interesaților. Se știe că un deținut nu are, practice, posibilitatea de a se adresa, în scris, organizației Amnesty International, cerându-i protecție. Se știe, de asemenea, că Securitatea are obiceiul să smulgă sub tortură de la cel interesat “dezmințiri”, “declarații de credință” (sau de căință), iar când graba este mare, le confecționează ea însăși.

Tocmai pentru că se știu aceste lucruri, Amnesty International și C.I.E.L. îi apără și pe cei care nu au cerut să fie apărați. Și îi apără și pe cei care, prin intermediul Securității, ar “protesta” împotriva apărării.

1 9 7 9

Comunicat C.I.E.L.

Paris, le 20 Mars 1979

Communiqué de presse
(se publică numai traducerea în română)

Comunicat de presă

C.I.E.L. află despre arestarea, la București, în data de 10 martie curent, a preotului Gheorghe CALCIU-DUMITREASA, care este membru asociat al Comitetului.

Preotul Gheorghe CALCIU-DUMITREASA, fost deținut politic, care executase deja 16 ani de închisoare (1948-1964) era, în ultima vreme, profesor la seminarul teologic din București. A fost dat afară de acolo în mai 1978, datorită influenței pe care o avea asupra studenților săi, ca și asupra celor de la alte facultăți din Universitatea București, prin cursurile și predicile sale. Persecutat în mod sistematic de către Patriarhia din București, și-a făcut o astfel de faimă încât s-a constituit un comitet de credincioși, care să-l apere, în vara anului 1978. Amenințat, șicanat și șantajat de către Securitate, el n-a cedat nici o clipă.

În calitatea sa de preot ortodox, s-a ridicat împotriva persecuțiilor suferite atât de ortodocșii non-conformiști, cât și de neo-protestanții din România. De asemenea, a repus în discuție soarta Bisericii Catolice Unite, desființată cu forța în 1948, dar care s-a menținut. Preotul Gheorghe CALCIU-DUMITREASA se adresase direct Sfînției Sale Papei Ioan Paul al II-lea, cu ocazia investirii sale, și i se răspunsese.

Preotul Gheorghe CALCIU-DUMITREASA lupta nu doar pentru respectarea drepturilor religioase, ci și pentru drepturile omului, în general. Astfel, condamnase în numele integrității psihice și intelectuale, la care ar trebui să aibă dreptul oricare ființă umană, practicile și internările psihiatrice pentru delict de opinie.

C.I.E.L., care l-a cooptat în septembrie 1978 pe preotul Gheorghe CALCIU-DUMITREASA, protestează vehement împotriva arestării sale arbitrare, care contravine nu doar angajamentelor luate la Helsinki, ci și legilor române.

C.I.E.L. este îngrijorat și de soarta altor intelectuali români, care au fost de asemenea cooptați ca membri asociați și despre care nu are vești: Marcel Petrișor (scriitor), Petre Țuțea (filosof),

Aurel State (profesor), Victor Frunză (scriitor și ziarist), Remus Radina (scriitor), Vlad Georgescu (istoric) și Octavian Voinea (care nu și-a putut termina studiile superioare, făcând 22 de ani de închisoare).

În sfârșit, C.I.E.L. își exprimă o vie îngrijorare pentru soarta fondatorilor Sindicatului liber român (constituit în februarie, anul curent), persecutați de poliția secretă și care au fost arestați și torturați pentru a-și retrage semnătura.

Alain RAVENNES

Fondator, Secretar general

(traducere de Laszlo Alexandru)

Notă: „Le Comité des Intellectuels pour une Europe des Libertés” (C.I.E.L.), avându-l președinte de onoare pe Eugène Ionesco iar printre membrii fondatori maijossemnatul, a intervenit în multe ocazii pentru românii persecutați.

Atunci (20 martie 1979) era pentru a doua oară – întâia, în vara lui 1978, determinase liberarea lui Țuțea, Calciu, State și Petrișor.

De astă dată, Calciu nu va mai putea fi salvat (ca și toți ceilalți).

C.I.E.L. a dispărut, după 1981 (când au venit socialiștii la putere).

*

Către Noël Bernard

29 iunie 1979

Radio Free Europe/Radio Liberty Departamentul Românesc

Dragă Domnule Bernard,

Scrisoarea D-tale m-a uluit și m-a întristat: doar cu câteva zile în urmă, discutând despre intervenția văduvei Ivasiuc, Tita Chiper (în scopul de a obține suprimarea, din cartea mea, transmisă de Europa liberă, a pasajelor privitoare la fostul său soț), căzusem amândoi de acord că acest demers este abuziv și folosește false argumente.

Pentru că D-ta ți-ai schimbat radical opinia, mă simt obligat să ți-o amintesc pe a mea – neschimbată – pe puncte:

1. Nu există nici un fel de legătură între „cazurile” celor două văduve.

În primul rând, D-na M.R. Paraschivescu nu a avut de suferit de pe urma publicării memoriilor soțului său – deci afirmația văduvei Ivasiuc este neadevărată; în al doilea rând, soțul D-nei Paraschivescu, publicându-și memoriile, a atacat regimul comunist român – ceea ce, toată lumea o știe – nu este cazul cu soțul D-nei Ivasiuc (eu spun: din contră); deci, „apropierea” este abuzivă.

2. Decurgînd din primul punct; nu există nici un fel de relație de interconștientare între actele și cărțile mele, pe de o parte, pe de alta situația prezentă și mai ales viitoare a văduvei Ivăsiuc: eu, Goma, nu am fost, nu sunt și nu voi fi soțul Titei Chișer; nu sunt rudă, nici prieten nu mai sunt cu D-sa: din contră... Așadar, faptele și cărțile mele nu au cum să-i dăuneze – ba, la urma urmelor, din contra.

3. În cartea mea, **Cutremurul Oamenilor**, afirm că A. Ivăsiuc a redactat, pentru Securitate, un raport critic (un eufemism) la adresa mea, ca autor al cărții **Gherla** – a mea, ca martor și ca erou al faptelor narate; a mea, ca om; critic apoi la adresa D-nei Lovinescu și, desigur, critic la adresa postului de radio Europa liberă. Întrebare: o vor pedepsi autoritățile comuniste din România pe văduva Ivăsiuc pentru că Goma afirmă că răposatul ei soț a lucrat pentru ele, pentru autorități?

4. **Cutremurul Oamenilor** este o carte; a fost publicată în februarie 1979, la editura Seuil din Paris. Postul de radio Europa liberă difuzează, în foileton, o carte publicată. D-ta, Domnule Bernard, ai citit manuscrisul în limba română, apoi ai citit traducerea în franceză – după care ai fost de acord ca această carte să fie difuzată.

5. Invocarea motivelor „umanitare” în cererea de a suprima, din carte, pesajele referitoare la Ivăsiuc este o aiureală, un abuz și un scandal. Cu atât mai vârtos, cu cât văduva Ivăsiuc nu a contestat adevărul afirmației mele (că Ivăsiuc a lucrat pentru Securitate), ci a cerut să nu se difuzeze, prin Europa liberă această afirmație care, de altfel, pentru ascultătorii postului, nu este, demult, o noutate.

Că văduva Ivăsiuc a cerut ceea ce a cerut – dreptul ei să ceară și luna de pe cer. Că cei de la conducerea postului Europa liberă, nu numai că o iau în serios, dar mi-o și impun, mie, autor – asta deja este sămânță de scandal; carevasăzică, mi se cere (mi se impune) mie, denunțatului – deci, victimei – să nu spun adevărul, deci să nu mă plâng de denunțul denunțătorului!

Și asta în numele unui principiu: evident, umanitar...

Să vorbim atunci de aspectul umanitar al cazului:

Tita Chișer afirmă că nu a dormit două (două) nopți, la gândul că transmiterea pasajelor despre soțul său „i-ar distruge perspectivele de a-și reconstrui viața” - citat din scrisoarea D-tale.

Sunt în măsură să depun mărturie că fosta mea prietenă, soția lui Ivăsiuc Tita Chișer a pierdut nu doar două nopți: după socoala mea, cel puțin 20 (douăzeci) de nopți a cheltuit, ascultînd Europa liberă și înregistrînd pe bandă magnetică cartea mea, **Gherla**; este drept, nu știu câte alte nopți i-au trebuit ca să dacti-

lografieze textul înregistrat: în dosarul meu de anchetă din aprilie-mai 1977 există, pe lângă „raportul” semnat de Al. Ivăsiuc și textul cărții cu pricina - nu doar textul integral, ci atât cât s-a transmis la Europa liberă, text bătut exact la aceeași mașină (cu caractere inconfundabile, în România) la care fusese bătut „raportul”. Din gura maiorului de Securitate Gh. Goran am aflat că ei, (Securitatea) dețin și textul **Bisericii Negre** de A.E. Baconski, „din aceeași sursă”.

Întrebare:

Cine i-a însărcinat pe soții Ivăsiuc cu ascultarea, înregistrarea și „judecarea” emisiunilor literare difuzate de Europa liberă? D-ta, Domnule Bernard? Șeful D-tale? Șefii Șefului D-tale? Să fie cumva Ambasada SUA din București? Poate, pe atunci, ambasador era Barnes jr. Sau, mai știi?, chiar Departamentul de Stat?

Departamentul de Stat să-l fi însărcinat pe A. Ivăsiuc cu scrierea a zeci de articole în care a făcut apologia marxismului, a comunismului, în care l-a legitimat pe Ceaușescu, a aprobat cu entuziasm măsurile polițienești în cultură? Departamentul de Stat să-l fi împins pe Ivăsiuc să-și denunțe colegii, colaboratorii, subalternii? Domnul Barnes jr. să-l fi rugat pe Ivăsiuc să-l intoxice (pe el, pe Barnes) cu „independența” României, cu rolul salutar al lui Ceaușescu, cu falsa alternativă: Ceaușescu sau Rușii?

Mărturisesc, umilit: până alaltăieri, eram convins că Ivăsiuc a fost colaboratorul Securității românești. Dar iată că scrisoarea D-tale încearcă să mă convingă că Ivăsiuc a fost un „dublu”.

O fi fost, dragă Domnule Bernard. Măine vom afla că – păstrând proporțiile – și Nesfârșitul Ceaușescu a fost un agent american: nu este el șeful real al Securității? Nu-i belește el pe români? Nu se bucură el de stima nemărginită a lui Barnes jr., deci și a Departamentului de Stat?

Dacă, din întâmplare, pasajele din cartea mea vor fi suprimate – evident, fără încuviințarea mea – voi găsi mijloacele să-mi fac publice mirarea și indignarea față de un asemenea atentat la adresa adevărului și a bunului simț. Nu de alta, dar acceptând „argumente” ca cele produse în scrisoarea D-tale, voi ajunge să cred că, dacă Cenzura din România mi-a făcut ceea ce mi-a făcut, asta se datorește intervențiilor - salutare - ale Departamentului de Stat, mai ales că Cenzura din România a acționat *după* intervenția lui Ivăsiuc.

Cu stimă și cu amărăciune,

Paul Goma

*

Către Mitică

Paris, iulie 1979

Îți mulțumesc pentru tăieturile din presa liberă pe culmile știute – pe de-o parte, pe de alta, pentru încurajările însoțitoare.

Dragă Georgică, fii pe pace, lecturarea (cum ziceți voi, lecturari cu numeroase lecturi lecturătoare) nu m-a afectat: am căpătat bătăturei pe la acele părți-bune, în general, sedentare în particular, da, da, chiar cele vizate cu o râvnă și cu o dăruire demne de o Românie și mai socialistă și mai libertricoloră (patrie și-onoră). Așa că - dragă Ionică - află că nu m-a mirat foarte “campania de vară” (din țărișoară...); nu m-a surprins nici componența tarafului nostru neaș, dupe meleagur’li ‘Boviței, pre numele lui “Mamă, măiculița mă-ti” (‘terpretător, pentru ‘mnea-voastră, înjurătura preferată), alcătuit din instrumentiști-guriști cu vechime-n câmpu muncii lătrătoare, precum:

La Trâmbiță-cu-Corzi (invenție locală): Sile Nicolesc’, tovarș-drag-și-adânc-stimat, de Ceceu (al lui Dodu) și DiRector al Literelor Române; dirijornic și interpretnic ambidextru (dar să-l vezi la-patru-labe!), Sile-Directorul le zice tot atât de bine-bine pe stânga, la strunele cele mai dulci inemilor țatei la români romanța aproape uitată: “Hystérie” (pe versuri de Michaux), ca și, pe mâna dreaptă, la trâmbiță, trâmbițuind: “La atac! La iatac!” – de-i merg fulgii – de spanac;

La Bucium-în-Serviciul... își efectuează serviciul-militar soldatul-major Dan Zamfirescu, prieten la nevoie se cunoaște al Organului generalului Pleșiță – dimpotrivă, Buciumașul Zamfirescu ‘telectual de mare suprafață ‘tocronică, e în stare să tragă (cu deștu’) mai iute decât umbra nucului bătrân de la Scornicești (nu e nuc, e strejar; nu e Scornicești, e Brorzești – sunt sigur? Nu sunt sigur, așa că o las moartă, la poartă – ce soartă!), fiind întâiul-dintre-primii la caz de campanie: la război ca la Călugărenii lui Neagoe Ceaușescu, drept care tunarul teologic nici nu mai ochește (tovarășii cu sarcina asta se însărcinează înspre unde cer necesitățile nevoioase ale momentului clipei prezente), el trage, că așa-i Zamfirescu Dan: -ător. În timp de pace, însă, D. Z. o trage la cercetăistorice la Cantina Liberă a C. C. (al PCR): orice tovarăș, orice serviciu, orișicare organ (fie el și), dacă introduce în fanta gurii sale o fisă de 3/4 de kg de carne macră poate să aivă, pe loc, două coloane de pagina a treia; dacă îi bagă două (fise – total 1,5 kg carne), respectivul tovarăș nece-

sitos a făcut o afacere: Teologul (promoția ăluilalt și tot așa: Virgil Cândea) îți furnizează trei materiale (dar ce materiale, domnule!): un fond, un istoric și, ca supliment (din partea Patriarhiei – sau: din partea Partiarhiei – deși, de ce s-o mai dăm pe după piersic: este vorba de sediul Comitetului Central al Bisericii Autofecale Române în frunte cu secretarul-general al Partiarhului pe de o parte; pe de alta, cu secretarul ne-general, ocupător cu grelele probleme ale exilului și cu și mai ușoarele relații până la sânge dintre camarazi și tovarăși, potrivit nemonstruoasei coaliții legionaro-ceaușiste: Antonie Plămădeală – ca supliment, ziceam, din partea casi’ (dupe Rahova), un pamflet pe baza căruia să scrie (tot un pamflet) și camaradul Govora, de la *Carpații* madrileni – că și el e om; și camaradul (de arme, de astă dată) Cavaleristul Cavalerian, Emilian, domnule, liberatorul Basarabiei (cu ajutorul sabiei, cel care, de la München dă cu *Stindardul* în absolut toți “dușmanii patriei” securiste – ca tot Rumânul imparțial și antibolșevic (el, de la 65, cu Ceaușescu, “care doar își zice comunist – încolo-i d-al nostru: ‘potriva rușilor, ‘potriva ungurilor, ‘potriva jidanilor...”); și camaradul Boian, strălucit jurnalist de la New York – să nu-l uităm pe necamaradul, ne-tovarășul Mitu Milhovan, director al ziarului țărănist *Dreptatea*, scos pe banii Rahovei; și încă și încă...

Buuun, foarte bun D.Z. la casasecuristului (ce, securistul nu-i și el om? Ba da! Ba da! - să trăiți!): și mereu la dispoziție: comandă Bucătarul Șef, măcelogeneralul Pleșiță:

«Dănuțee! O scrisoare bubuitoare ca din partea scriitorilor, ăia bunii; juriștii, ăi de nu ne face greutate-trecătoare – destinatar: Goma! Îl faci dă spiuăn, dă jădan, dă legio... No! În problema jădanului-Goma te consulți cu Popăr de la... în fine, ni-l cam dete-afar’, da-i bun și el; în problema legionarilor, adică Goma-legionar din fragedă pruncie, ia legătura cu Drăgan al nostru, dâna Italia, așa, așa, chiar dânsu-n persoană, doar s’teți ambii doi, sanchi, istorici! - hi-hi-hi! Fii atent: îl faci pe Goma spiuăn, jădan, legionar, curist, rus – păi nu scrise el ce-i scrise lu’ ăla, scriitoru-ăla de scrie-n limba cehoslovacă, Cohut – da, domne! Cohut cu ca de la ca... N-a scris bestia asta trădătoare dă patrie socialis’, că el face cerere dă să vină Rușii peste voi – pii ce nevoie-aveț’ voi dă ruș’ – nu ne-aveț’ pă noi? Dă vă veghiem zî și noap’? Dă să fiți în siguranță, cu noi, Securitatea popuărulu’? Îl faci pe Goma dă căcat – nu uiți: curist, rus, jidan, legionar – o semnezi frumos, cu numili tău și mi-o dai la semnat... Ce, bă, nu știi dă banc? Păi, cum să o semnez io o chestie d-a nuastră, d-a Securității Poporului – ăna fine...». (...)

«Pe-astalaltă i-o servești lui Goma prin grădina lui Noelică,

să văză el, Bernar, cu cine s-a-ncurcat: cu legionaru-Goma. I-o servești ca dâן partea unui pro'sor indignat – zi-i: « Profesor Gh. Vasile » - să-l caute pe Vasile Ghé Pro'sor!»... (...)

La Ocarină-cu-Cioc-Neaoş 'răcăie pe sub ferestre Nae Răcănel, severinean şi jurnalist la gazeta de perete *Scînteia*, strângător de cotizaţii şi de şurub la *Luceafărul*. Dragoş, Dragoş (Răcănel) străluceşte cu osebite în piesa de rezistenţă: "Demascarea mascaţilor interni şi internaţionali" cu varianta: "Demascarea mascaţilor cu pseudonim" – că aşa-i paiul: nu vede ochiul din bârna...»

La Adrian-avea-o-Tobă (modestia îl omoară: el însuşi fiind o Tobă) – se (pe sine, se) bate şi ne bate la timpane Latrian Găunescu, altfel bunicel Pompier-Stihuitor şi Consilier de Sceptru (încă nu poartă coroană, -i prea mic – e vorba de Naşu, nu de Fin'su) – cu precădere, la Neptun. În timpul liber – şi numai Popizdescu-Dumnezeu ştie cât de măsurat i-i – Patrian Cântărescu confecţionează pe măsură şi cu materialul clientului hai-kai-uri dacothraceauşeşti (de la 87 stufe-n sus). Tot Haplian Dăunescu semnează şi regia (artistică) a campaniilor de vară – nu al celor de pe ogorul agriculturii, ci al celor de pe imaşul real-kulturii, hotărîtă, în izmănuţe, între două scalde-n gârla mării (la Neptun, unde valu-i bun – cum să nu fie, dac-a fost dat cu var; dezinfectat (?).

La un milenar şi specific meleagurilor transilvane 'ştrument – anume la Înjurătulnic-de-NeaderthOarda-de-Jos (jud. Alba), ne răgâicneşte drept în obraz Bădia. Cum, care bădie: Bădia-i unu, no' pe nume Iône Hipoponjane, mare maistor la sintaxis – 'n şpeţial şi, -n jeneral la tâte cuvintele de nu le pòte el, Bădia, de să le ţaie ghine, cu mânurile, că iele, cuvintele-s grele; lunecòsă – mănçe-le câinii şi căţielele de latră la *Ioropa liberă*, că nu să lasă de fel', da' de fel', iele, cuvintele (de-or cam murit on chic) să le ţaie ghine iel, Bădia, că el, Bădia, -i cam grieu pe dinsus (c-o avut şî gripă) şâ iele, cuvintele-s grele de dinjos (cam ca Ôrda) – Iştenu lor de cuvinte 'călcite, 'enţălese...

La Mandolină-Ploieştină-Briantină, vă va edita, cu graţia-i nedezminţită, Valorică Răpeanu, distins tovarăş-profesor de literatură română *revaloricăfăcată* – hiperspecializat în Eliade, iar în această vară campaniculă, ocupându-se de soarta lui Ionesco.

În cadrul Festivalului (ce e val ca Festivalul trece) "Cântarea Moşiei-României lui Ta-su", Taraful "Mamă, mămicuţa măticuţii" se prezintă într-o, ca să zicem aşa, formă largă: mai participă la ruperea biletelor, la poartă şi la supravegherea revoluţionară a tovarăşilor care se descaltă de gumari taman în timpul liturghiei "Cântării României" (vai de steaua ţării' pe ce guri a

ajuns!) următorii justovarăși:

Bombiliu Vaurmarcea (detașat temporar de la Institutul “Eminescu în franceză”;

Mircea Herivescu, (scos din plină producție, de la Cenzură);

Ion Zamfiran (scos – el știe de unde).

Zoe Bușulenga, prima bărbabă a țării, inventatoarea semnului egalității dintre Eminescu și Ceaușescu; precum și iluștrii colaboraționiști de peste hotare, remunerați, după buget, între hotarele țărișoarei, când sunt convocați pentru raportul anual (anul acesta, trimestrial):

Dimitris Ravanis-Rendis, fost grec refugiat (politic) în România (în 49, când cu Marcos – zis și Marko Markovici Markosov), recent fost român repatriat... în Grecia, prim-redactor-șef-adjunct al marelui ziar elen, *Proini*, tipărit la Atena, scris la București;

Anonimus Silvestrio Venturi, al-doilea-redactor-adjunct-principal al ziarului (ăsta chiar există!; e al socialiștilor italici) *L’Umanita* – publicînd articole nesemnate (de Iosif Constantin Drăgan) – că, dè, așa-i thracoromânul: iubitor de anonimat;

Geacă Milhovan, Șef, Redactor, Distribuitor și Unic Consumator al “periodicului newyorkez” *Dreptatea Ambasadei RS*;

Michael C. Titus, londonez de adopție, valet (de pică) al lui I.C. Drăgan, și, fatal, negru (în cele trei accepții);

I.C. Drăgan, el însuși. Ar vrea el să fie: El Însuși – însă până una-alta, fratele de cruce al său, tovarășu-său Ceaușescu este purtătorul sceptrului (și cum sceptru-i numa’ unu’ – ca chifteaua lui Bulă...). Așa că I.C. Drăgan strânge din drăgane și-și așteaptă “ora și ceasul”, după propria-i limbă română. Până să vină aceea (acelea?), Drăgan ilustrează, ca la carte, ca la alfabecedar, prin persoana-și, dualismul mioritic, legionarismul-comunist-la-Români.

...Nu putem încheia prezentarea Tarafului cu pricina, fără a aminti că, în cadrul, nu-i așa, al politicii de promovare, cu drag, a tineretului din ziua de azi, *Săptămîna* Barbului s-a pricopsit cu un proaspăt gurist-păpușist. Așadar, la o simplă apăsare pe burtă (și nebăgare de seamă) Păpușa-care-zice-Mama-mă-ti (electronică, altfel ametește), semnînd: Dancia Chir, june vlăstar adăpat la țâța generoasă (în fapt: ugerul) *Săptămîinii*, frecventator asiduu al Groapei-Nordului (autor Princepele Șușalii – treacă acest moldovenism de la buzele barbe...), ne va băga în mamele noastre dragi, cât ai clipi-pește – iar pe bietul Eugène Ionesco, îl va trage de nasture, de bretele, de ureche: Păi, cum?! Păi așa se poartă un academician? Un genial dramaturg – de origine ionească?:

pretinzând că așa și pe dincolo, că nu există libertăți burgheze în România-socialistă? Dar unde se trezește acest oarecare Ionescu! – se răstește cunoscutul Dan Ciachir... Cel de la *Săptămîna*...

Bine, dragă Vasilică, prieten al meu, dar nu mi-ai trimis tăietura cu semnătura! Ai mai văzut tu nuntă fără lăturari (vezi tragerea de mai sus) și campanie-contra, fără de semnătura cu lătrat a Divinului Con' Jenică? Îmi expediezi extemporalele puradeilor și uiți Discursul de Primire (la Academie) al Bulibașei dâן Sărindar?

Cum de lipsește de la datorie taman Principele de Jândari, tocmai Conu Jenică, Stropitorul, Împroșcătorul, Lăturătorul? El care, de la pașopt, și-a condus cu cinste și devotament față de partid Escadronul Săptămînal spre victorii mereu-totale împotriva *Europei libere*, împotriva lui Marin Preda, împotriva tinerilor, împotriva celor ce nu l-au crezut pe cuvânt că plagiatul nu ar fi furt, doamne-fereste, ci "act de cultură" – și, în general, împotriva celor care nu-i scriu cărțile semnate de el, Eugen Barbu, și nu colaborează, în patru labe, la *Săptămîna*?

A nu mânca borș, a nu veni cu săptăminciuni: cum să se fi retras la mănăstire, soro? Da ce, s'tem în romane? Nu, domnu: viața-i viață, nu baladă – cu atât mai puțin roman (cum bine i-o spunea o romancieră la Români)! Ascultă ce-ți spun eu, dragă Costică: Jenică Barbu moare pe condeiul negrilor, dar nu se predă! Auzi: mănăstire... O fi la aer, la Poiana-Țoapei, unde "recuperează" – ce, e de colea să trudești ca un bou la corectarea șpalturilor prozei lui Paustovski adunate între copertile volumului III din *Incognito*?

Ei, și tu, Mitică: cum să-l pedepsească partidul nostru drag și îndrăgit pentru plagiat? Dar partidul nostru înțelept și instruit și alfabetizat încă nu a ajuns la pagina cu *plagiat* – așa că nu poate să se pronunțe. Mă rog, dacă persoana în cestiune ar fi făcut la stînga o traistă de cartoafe de la colectiva-noastră-dragă-și-roditoare, atunci, da: acum hoțul din avutul obștesc și subminatorul economiei tricolore ar fi lucrat cu spor și cu deosebită secoritate tomnai la Canal – ediția a II-a, revizuită, nu-i mai zice *Drum fără pulbere* (doar n-o să-l jupoaie pe bietul și sărmanul și vaidecapullui Petru Dumitru, până și de titluri, așa că o să-i zică: *Șoseaua Nordului – fără pulbere*; sau: *Dunăre, Dunăre, drum fără de gropi* – s-au băgat în seamă uriașele deosebiri...). Dar pedepsit pentru... plagiat? Adică pentru furt-literar? Doamne-fereste, Costică, pe ce lume te afli! Asta sună a *expropriere*, termen drag urechilor activiste; a... luare de la săraci și a dare la săraci cu duhul – ceea ce trimite la romanele haiducești. Firește, nici din Cî. Cî. nu-l deteră afar', pentru așa ceva ie necesitate de

motive serioase, to'ar'su – de-un paregzamplu să posezi o nevastă care să arate mai arătoasă decât Prima Arătare a Țării – ăla da, motiv de escludere; din Vietnam; di pi culmili tuturilor – etc, etc. Nu, Vasilică, Eugenică Barbu n-are să fie mătrășit cu scandal (asta ne mai trebuie): să dea fuga, să ceară azil politic în Spania, de să vază toată lumea ce bine se înțeleg ceaușiștii cu simiștii?. Eventual n-are să mai fie... ales (la al câțulea congres).
(...)

Dragă Mitică,

Lăsînd gluma la o parte, te întreb, mă întreb:

Răspunsul ți l-ai dat singur, remarcînd frecvența cu care apare, în toate articolele atacatoare, cuvîntul *Helsinki*.

Adevărat, de la Conferința din capitala Finlandei au trecut patru ani (doi de la cea din capitala Iugoslaviei), însă Cel Mai Înalt Semnatar Planetar al Actului Final și-a adus aminte de acest ACT abia în primăvara lui '79. De ce? De ce! Guvernămîntul de familie domiciliat în Bul. Primăverii, București, Republica Socialistă Română are maniera lui, cu totul personală de a interpreta și respecta contractele. Simplu: nu le respectă pe cele care nu-i convin; care-i cauzează; care-i dăunează – ca să rămîna în groapa Barbului. Iar când i se atrage atenția (că nu respectă o convenție internațională) zbiară, bătăie din sceptru, asmuță haita securiștilor înarmați cu plaivaze și te acuză pe tine, cuminte atrăgător de atenție, că i te bagi în treburile lui, proprii și personale, moștenite de la ta-su, de la mă-sa, – de treburile... interne fiind vorba.

„Drepturile omului? – se prăpădesc de răs securiștii, încât amenință să le explodeze (de răs!) buclele de la fălci și fesierii de la cefe (că bagă-n ei, în neștire, bagă-n disperare – ce altă bucurie au pe lume, în afară de a umili, spiona, violenta, viola sufletul semenilor?) – și îi tratează pe Români de „o boală foarte gravă: *sindicalita* hă-hă-hă!” (pe noi, cei din primăvara lui '77, ne trata-seră, țapăn, bolșevicește, ceaușește, de *belgradită*, iar pe minerii din Valea Jiului, cei 35.000 răsculați la 1 august 1977, începînd din 3 august, aceeași Securitate tratatoare i-a... tratat de *grevită*).

“Vină-ngoagi, bă! Ză-dz ablig Gonzdidudzia!”

“Helsinki?”, se miră, riscînd să se despice, securiștii, mari (și unici) specialiști în aplicarea drepturilor omului – peste spinare, la țurloaie, în dinți, la plex, după ceafă, la cur. “Aci s'tem în România socialistă, banditule și parazitule al societății, nu-n Finlanda – vrei drepturi – du-te la ei, la capitaliști!”

În virtutea acestor vaste și profunde cunoștințe geopolitice, Securitatea Poporului Român îi trimite pe bieții români la... școală adică “acolo un'e-nveți să te porți, un'e te-nveți minte” -

în închisori, în lagăre de muncă, în minele din Valea Jiului (golite de adevărații mineri, în august '77), în azile psihiatrice, în libertatea-multilateral-supravegheată – ori pe lumea cealaltă...

Dar mai sunt batalioanele de asalt ale Securității – cu gura, ca să ne exprimăm așa (sau cu condeiul – tot asta-i). “*Drepturile omului* (sublinierea îi aparține – P.G.) rămâne acela de a fi el însuși, ca membru al unei colectivități naționale libere și demne” (*România literară* din 12 iulie 1979).

În traducere românească: Românii nu au nevoie de drepturi... individuale, din moment ce colectivitatea (adică RSR) este “indepe'dentă”; și demnă, să nu care cumva să uităm... Așa ar fi – dacă... Dacă România ar fi după chipul și asigurarea lui D. Zamfirescu. Or, D.Z., porc de câine de securist, minte cum respiră.

În numele a ceva ce nu există (el rostește: ezită) și pe care, mai departe, nu e în stare să-l corect pronunțe (uite, eu pot: *independență*) Bokassa de sub cocotierii dâmbivițeni îi calcă în picioare pe toți cei ce nu fac parte din tribul său (și, slavă Domnului, tribul nu reprezintă decât vreo 0,5% din populația țării). Și îi jecmănește, îi călărește, îi umilește, le “aplică Constituția”, nu doar în pofida Actului de la Helsinki, ci... invocându-l, citindu-l – sprijinindu-se pe el (sau mai corect: de el, ca de ciomagul aplicător – e-he, ciomagul-la-Români... Câte ar fi de spus-scris despre bâta mioriticului prefăcută în ciomag securitic...).

Proprietarul de *echipă numită prin decret prezidențial în Divizia A* joacă, de ani se zile, fotbal cu capetele (și așa stâlcite de cizmoacele rusești) ale nefericiților “cetățeni”; pe “scriitori” (cu limba, zic limbile-bune) îi trimite în campanie împotriva (atenție!) minciunii (el, nemincinosul!), iar pe “Diplomați” (li se zice astfel, pentru că sunt duși de toartă de propria-le servietă marca Diplomat – a se privi: Dumitru Aninoiu, Nicolae Oancea – precum și alți tovarăși colonei, chiar generali) îi pune să “esplice politica partidului” – pe scurt: că pe moșia lui ta-su (de Ceaușescu vorbesc) curge laptele și mierea pe toate drumurile, liberatățile pe toate pâraiele, cât despre “indepe'dența” față de Ruși ea este atât de... totală, încât, iată o probă: “pleava societății”, “scursura”, “lipsitul de har” pe nume Goma (nume de împrumut, fiindcă I.C. Drăgan l-a demascat: îl cheamă, în fapt..., Efremovici!), așadar, Goma, nu mai este acuzat de spionaj în favoarea C.I.A. - ci de spionaj în fostul K.G.B.! Simplu, nu? Ca bonjur, zic securiștii culți (știu să se iscălească, des-cueții!).

Primului Român al României (Întâiul Miner al Patriei Cărbunătoare) îi crapă buza după *clauză* (“clauza națiunii celei

mai favoropsite” – au botezat-o favoropsiții înșiși), pentru care “Plătește” din când în când, cu câteva sute de pașapoarte aruncate în silă, ca la câini, ca la porci (asta suntem noi – așa ne trebuie dacă... l-am ales, la al Ixulea congres!) și de parcă le-ar zmulge din inimă-și, ori din lada de zestre a fameliei. Din istoria României cunoaște doar cât i-a predat D. Zamfirescu (să fim drepți: primul profesor de istorie i-a fost Giurescu – ce bun, ce bun român: jumătate verde, jumătate roșu): numele a câțiva domnitori cărora le-a expropriat pe dată caii, sceptrele, monumentele – deci nu știe (de un’ să știe, bietul-alfabetul!) că pe pământ românesc robia fusese abolită de pe timpul stră-strămoșilor chiar și ai săi; și încă de un regim... moșieresc.

Dacă-i atât de tare și de mare, atât de sigur de iubirea popoului, de fidelitatea slugilor, de credința... clerului ortodox... în frunte, nu chiar cu Patriarhul și cu Plămădiarhul – dacă se știe atât de “considerat” în exterior, de ce a intrat în panică? De ce și-a mobilizat Brigăzile de Lătrători?; echipele de Scuipători?; formațiile de securiști specializați în mimarea... “maselor largi” (“și indignate”, negreșit)? De ce i-a (le-a) asmuțat împotriva *Europei libere*, împotriva Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca? Și – pentru întâia oară, după informațiile noastre, oricum, pentru prima dată atât de abject, încât... “iese din pagina” până și a *Săptămânii* – contra lui Eugen Ionesco (și prin cine: prin... sublimul inexistent Dan Ciachir)... De ce va fi asudând atâta Securitatea, încercând să... vâre zăzanie între Mircea Eliade și Eugen Ionesco? Nimeni nu i-a atras (respectuos) atenția că e tâmpită (Securitatea)? Apoi, dacă tot sunt eu un scriitor – prost (mai exact: nu-sunt-scriitor-român-pentru-că-n-am-cărți-în-românește – apud Barbu Eugen), un legionar-jidan și un isteric-mincinos (pe care cine să-l ia în seamă, nu mai vorbesc de luat în serios!), de ce s-a străduit să-mi confecționeze (cu ajutorul neprecupețit al celor exilați mari-mâncători-de-bolșevici, dar iubitori de Ceaușescu – în frunte cu I.C. Drăgan) o... scurtă-biografie, un alt nume – și, atenție: nu doar jidovesc, ci mai... subtil: și rusesc (altfel n-ar fi mers...)?

(...)

Are istoricul Dan Zamfirescu îndrăzneala să susțină că Istoria Românilor e confecționată de el și de alți giurești este *mai a Românilor* decât aceea, total odioasă, a lui Roller? Să jure cu mâna pe inima lui de Zamfirescu; să jure că *asa* a fost edificată România Modernă – cum susține el și maestrul lui întru... verticalitate tricoloră, profesorul Giurescu – adică *fără* Brătieni, *fără* Maniu; să jure că *asa* s-a întâmplat la 23 august 1944, cum susține el (pe lângă, nu doar C.C. Giurescu, ci și junele Dinu C.

Giurescu – doar o dinastie se continuă, nu numai prin sânge...); să jure că Mareșalul Antonescu merita reabilitarea (dinspre Ceaușescu – mai mare pângărirea), prin condeii lui Preda în *Delirul*, în schimb, un Iuliu Maniu nu merita decât minciunile groase, ocările păstoase, înjurăturile băloase proferate de membrii C.C. al P.C.R., Eugen Barbu și Titus Popovici (și, vai, și ale ne-membrului C.C., dar proaspătului membru al P.C.R. Marin Preda, vai-vai-vai, autor și al *Moromeților*).

Să jure Zamfirescu, și istoric și român că există urmă de compatibilitate între tapajul oficial-confidențial pe chestia Basarabiei și a Bucovinei, pe de o parte, pe de alta discursul rostit de Domnul și Stăpânul său, Ceaușescu Întâiul (și ultimul!), la Chișinău – discurs în care, ca să arate el cât este de “indepe’dent” față de Rusia, a făcut o afirmație pe care nici măcar un criminal ca Gheorghiu-Dej nu a făcut-o, anume că... “*România nu are litigii teritoriale cu U.R.S.S.*”.

Ba, să avem iertare: *România* are (litigii teritoriale cu U.R.S.S.) și va avea atât timp cât Basarabia (întreagă, nu ciuntită de județele din Sud), Bucovina de Nord și ținutul Herța vor fi marcate pe hartă dincolo: atât timp cât vor fi abandonați, uitați, negați *dincolo* cei aproape patru milioane de români (printre care și cei din familia mea). *România* are, va avea litigii teritoriale cu U.R.S.S. atâta timp cât va fi o țară subjucată, *dependentă* de Imperiul Sovietic și va suferi de un regim adus, impus din afară: comunismul. Că Nicolae Ceaușescu, “campionul rezistenței antirusești” nu are, el, personal, litigii teritoriale – îl privește (dacă va fi știind ce-i acela “litigiu” și cu ce se mănâncă).

Oratorul, Urlătorul, Lălăitorul, Bâlbâitorul care “a vorbit” la Chișinău – de ce nu-și va fi ținut discursul-istoric la Scornicești, n-ar fi riscat să bage cuțitul în sufletele și așa sângerânde ale Românilor *uitați* în Rusia – are acum altă treabă: că el ține să... desființeze postul de radio *Europa liberă*... Măi, drăcie! Chiar așa, ca pe moșia lui ta-su? Cum, până una-alta, decretul lui (prezidențial) nu bat dincolo de granițele României (aia fără... litigii) nu-i rămâne decât o soluție... internă: *Să desființeze cenzura* – adică să respecte Acordul de la Helsinki – cel semnat... cu mâna lui. Să nu mai pună căluș Radio-ului, Televiziunii, Presei scrise, să nu mai interzică *informației* să fie ceea ce numele spune: un drept al tuturor cetățenilor, chiar și al muritorilor de rând, nu un privilegiu al tribului proprietar și unic beneficiar al Buletinului parohial Agerpres. În clipa în care presa *liberă* din România *liberă* îi va informa în mod *liber* pe *liberii* cetățeni, ai țării, atunci *Europa liberă* va deveni, fulgerător, inutilă, cu adevărat “așa-zisă” și va trage obloanele. (...).

Dragă Gică,

Mi-ai trimis și trei articole neînjurătoare; dar făcând parte din aceeași campanie – trei, în fapt, un singur text, un singur autor (bănuț): Dumitru Aninoiu (!) – titlu general: “*Conferința de la Madrid*”.

Răspunsul, dacă mai ai nevoie de el, la întrebarea ta: “Ce i-a apucat chiar acum?” – iată-l:

Adevărat, până la Conferința de la Madrid mai sunt 15 luni – dar poate ea, diplomația-de-la-București pentru ca să nu dea cu var? Nu poate! Dacă are să ajungă varul produs în întreaga industrie a Prezentărilor și Întâmpinărilor (cu drag), ca să spoiască ceea ce demult ar fi trebuit și tencuit, dar s-a, demult des-tencuit și arată ca dracu, (ca să nu spunem: ca draca), ei da, vorbim de “prestigiul României socialiste în lume...” - asta-i altă, ca să zicem așa, păreche de palme aplaudatoare-la-comandă. Diplomatul-general Aninoiu (că n-o fi, la vârsta lui și după atâtea “servicii” aduse comunismului, tot colonel, tot colonel), numit Cărpitor-șef-adjunct la Ministerul Cărpirii Prestigiului, asudă din greu străduindu-se să-i convingă pe cititorii români din România (după cum știe toată omenirea, ei, cetățenii cu pricina, vor participa în calitate de observatori la dezbateri...) că, la Madrid, discuțiile trebuie (fiindcă așa a ordonat Șefu’) să se axeze pe “probleme esențiale: securitate, ‘depe’dență – și nu care cumva pe secundare – ca de pildă, “așa-zisele drepturi ale omului”.

(...) Firește, la Madrid, Pristandescu are să numere, în maniera sa inconfundabilă, steagurile de la... pașapoarte, de la schimburile sportive, din nou pașapoartele, apoi plecările-definitive (spre Israel și spre R.F.G.) - dar nu va sufla o vorbă relativă la prețul la vămuială, la jefuirea “fericiților destărați-legal”...

Să fie sănătos Nicolae Pristandescu, să-l ție Dumnezeu să numere până la zece “steaguri”, fără să dea buca și să decedeze – din motiv de cauzare puternică la crieri. Oricum, la Madrid se vor discuta... alte steaguri – de pildă:

Lichidarea mișcării pentru drepturile omului din iarna-primăvara lui '77.

Lichidarea celor care împiedicați fiind să adere la Scrisoarea către Conferința de la Belgrad, au suferit, totuși, consecințele (arestarea, torturarea lor și a membrilor familiilor lor, internarea unora în azile psihiatrice, forțarea la exil a altora);

Legea Pensiilor – impusă, dictată – și consecința ei;

Marea grevă a celor 35.000 mineri din Valea Jiului – și lichidarea ei brutală, totală, din ordinul direct, sub directa supraveghere a Președintelui Republicii (oare alte treburi nu va fi având) – care Președinte-Lichidator nu a ezitat decât... trei luni, pentru

ca să-și autodecerneze – chiar în Valea Jiului! – titlul de “Miner de onoare”.

(...) Sugerăm lui N. Țic și E. Mandric, autori ai scenariului filmului “Lupeni ‘29”, să scrie partea a II-a: “Lupeni ‘77” - în regia lui Sergiu Nicolaescu (întru pedeapsă!); consultant istoric: Dan Zamfirescu (secondat de Dinu C. Giurescu);

Lichidarea Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România – SLOMR – În fapt, lichidarea acelor oameni din România care au vrut să creeze un sindicat al lor, apărător al intereselor lor, de oameni-ai-muncii, nu “interesele-de-stat” ale “reprezentanților”; un sindicat care să nu mai fie “cureaua de transmisie” între Emil Bobu și, vorba lui Caragiale, Vițăvercea Emil.

(...) Echipa lui Aninoiu lucrează, ca de obicei, în civil. Un colonel civilit, în post (diplomatic) la Tel Aviv, dă din gură, dă, poate-l va crede careva – cică în România nu există vreun sindicat, “altul decât cel oficial” (cum să fie, ce, a fost înregistrat? la ei, la Securitate?); că aceste “zvonuri răuvitoare, de-a dreptul dușmănoase [privitoare la crearea SLOMR] au fost puse în circulație de un vânzător de țară, unul zis Goma”... La Viena însă, “nuanță”: șoptitorii în civil au șoptit la urechea gazetarilor: rușii ne-au băgat un cui rusesc, cu sindicatul lor – pentru că e creația lor, a Rușilor! Și așa-zisul sindicat SLOMR și așa-zisa grevă din Valea Jiului și așa-zisa mișcare Goma...” În exact aceeași zi, tot în Viena – și tot un “diplomat” (având alt grad, ori făcând parte din altă secție de luptă) s-a pomenit explicînd gazetarilor: “Ce sindicat! Câțiva nebuni cu dosare la spitalele psihiatrice s-au adunat pe-o bancă, în curte la Spitalul nr. 9, și s-au jucat de-a sindicatul”... În a treia zi – tot la Viena, un al treilea “diplomat” (se știe: Viena forfotește de diplomați-în-civil-dâmbovițeni): “Sindicatul a fost creat de legionari! Numai legionarii sunt de vină...”

(...) Aceasta este, deci, marea-problemă a Marelui, Unicului nostru Fiu (și, simultan, Tată): cum să-i belească el pe toți Românii, dar Românii beliți, nu doar să tacă din gură, dar să-l și aplaude! Ca să “șteargă proasta impresie”... “în afară”...

Dragă Costică,

La întrebarea ta: “Ce au ăștia cu tine?”, îți răspund că ei, săracii, nu au nimica, însă vorba lor de români: oameni-suntem... În consecință criticatul, atacatul, scuipatul, demascatul, huiduitul, alungatul (din rândurile...) exclusul (din mijlocul...) are obligația de a-i..., în primul rând înțelege – pe ceilalți; apoi, obligația de a-i compătimi (săracii de ei, ce-au spus: să mă înjure de mamă, să mă amenințe că, dacă nu mă cumîntesc, îmi arată ei...); apoi,

obligatia de a mă simți, eu, vinovat, pentru că i-am pus în situația penibilă, chiar imposibilă, de a-și lua inima în dinți și a mă face albie de porci – bine-nțeleș, eu știu că ei știu că noi toți jucăm o piesă, “De-a demascarea” – ca la Pitești; nu-i așa că eu îi înțeleg pe ei, săracii, că au fost obligați să mă împoaște cu lături – ca la Pitești... Prin urmare: am eu inima aceea (de câine) să mă supăr pe ei – care m-au criticat nițel, pe ici, pe colea, prin părțile esențiale?, dacă da, atunci sunt un prost și-un rău – Doamne, ce răi sunt oamenii, cum nu vor ei să înțeleagă... etc. etc...

(...) Că așa-i Românul: dăștept-foc! Și dârz. Ce să mai vorbim de iubirea-de-patrie – ceva de speriat, la ei, iubirea de moșie... Să nu mă mir că, mâine, ori peste o lună, ori peste un an, cei care, azi, mă fac albie de porci și mă (aproape) înjură de mamă, în public (loc-public fiind, de plidă, *Săptămîna* lui Eugen Barbu), or să mă prindă la înghesuială, într-un vestibul, undeva, cu precădere în closetul Casei Scriitorilor, ca să-mi șoptească, mitraliat, că el mă iubește, dar...

Ce să-i faci ăstuia? Să-l omori-de-mic (ca pe samovarul Rusului, viitoarea locomotivă)? Ba să-ți iei lumea-n cap. Și, după ce te-ai îndepărtat suficient de fratele-român, cel cu stima-și-cu-dragostea (și cu chestia-de-formă, de pe urma căreia tu te-ai ales cu adevărate vânătăi și cucuie), să faci o baie, să te speli bine-bine, de sudoarea din palmele lui de brav-român, sabotor-al-istoriei; de vajnic tricolorist care-și păstrează sufletul (mai bine și-ar spăla cu săpun trupul – mai ales gura...); de “rezistent” la comunism în general, în special, demascând (pe față), turnând (pe la spate...) pe cel de-alături, dacă nu de-a dreptul prietenul, atunci semenul – în numele... rămânerii pietrelor după trecerea apelor... (...).

Asta-i despre Românii din România care au scris ce-au scris în săptămânile dâmbovițene.

Cât despre “străinii” care și-au tipărit “demascările”, ba la Atena, ba la Roma, ba la New York...

Dragă Vasilică,

Securitatea Poporului procedează astfel – când vrea ea să apere poporul de răul dușmanilor (poporului):

La București (în unul din cele vreo 2.000 de imobile ocupate de ea) îi confecționează “țintei”, viitoarei victime, o... scurtă-biografie; apoi o trimite (vreau să spun: o duc “curierii”) la fiecare din filialele Securității:

În Grecia, lui Dimos Rendis;

În SUA, lui Mitu Milhovan;

În Germania Federală, lui V. Emilian;

În Franța... aici nu a izbutit Securitatea să se implanteze ca

în alte părți: Manoliii nu au “organ”, iar René Theo, cu al său BIRE este doar un idiot (periculos), însă atât (uneori, prea de-ajuns);

În Anglia, Michael Titus (salariatul lui Drăgan);

În Spania, “cuibul” de la *Carpații* – în virtutea pactelor (la plural) legionaro-ceaușiste...

Aceștia (și încă alții, dar mai mărunței) reproduc în “ziarele” lor, curat-independente, după dictarea Securității...

Proini” există cu adevărat, sau doar... periodic, în funcție de nevoile Securității reseriste; și dacă chiar există, ce fel de audiență, prestigiu are...

Dragă Mitică,

Îmi scrii:

„Te cunosc de-o viață, tata era consătean cu taică-tău, au fost colegi la Normală, la Orhei – dar nu știam că ești... Efremovici, cum a scris, negru pe alb, revista la care ai fost și tu redactor, *România literară*. Oare acest Ivașcu chiar nu are obraz, așa cum se aude, prin cercurile nescriitoricești? Atunci cum de a îngăduit, în aprilie 1977, să apară “articole de demascare în *România* lui” – în timp ce tu erai arestat – iar acum, în 1979, îngăduie să se publice această falsă-biografie – chiar dacă e doar un “citat” din *Luceafărul*?

Ușurel, ușurel dragă Ionică:

România literară (a lui Ivașcu, zici tu), nu a publicat vreun articol inedit (!); și nici “descoperirea” tovarășei Bădilă, de la Cadre; și nici dosarul aflat în păstrarea sergenților de Securitate Hobană și Iancu - aceștia, tocmai pentru că “știu totul”, știu și cum mă cheamă cu adevărat: Goma... *România* (lui Ivașcu) nu a publicat nici “mărturia” lui Nicolae Dragoș (e drept, acesta se ocupă de *Luceafărul*, cu care *Romlita* nu este în cei mai buni termeni – dar nu asta contează), a lui Dragoș, care, pe de-o parte, mă cunoaște de vreo treizeci de ani, pe de alta, de când l-a luat pe Răcănel și l-a încălecat pe Dragoș, s-a specializat în “descoperirea adevăratelor nume” – iată, deci, omul care mi-ar fi trebuit. Ei bine, și Dragoș-Răcănel, în *Luceafărul*, se reazemă pe mărturia... grecului. De ce un grec – și încă din Grecia? De la un grec, m-aș fi așteptat să fiu făcut grec – după bunica dinspre mamă, care se numea Cuza, lucru pe care nu l-am ascuns niciodată. Dar Efremovici? – și din gura unui grec? Să citez și eu un fragment din “mărturia” lui Dimitris Ravanis-Rendis:

„În fruntea acestei campanii se află un oarecare scriitor român, dl. Paul Goma. Mult m-am chinuit să-mi amintesc de acest scriitor – cunosc personal pe toți scriitorii români precum și operele lor – și aceasta pentru că eu îl cunoșteam sub alt nume:

Paul Efremovici”.

Muuuult s-a mai chinuit Dimos Rendis dar, până la urmă, tot și-a amintit! Cu atât mai vârtos, cu cât... *nu a existat și nu există nici un scriitor român – sau... de altă naționalitate – pe care să-l cheme sau să-l fi chemat Paul Efremovici*. Să fi încurcat grecul borcanele, Uniunile Scriitorilor, Moscova cu Bucureștiul? A nu! Grecul știe ce spune, despre mine vorbește – cu atât mai sigur pe sine cu cât... nu m-a văzut în viața lui și la rându-mi, habar n-am cum arată.

Bietul Dimos Rendis, în ce s-a băgat el, pentru o bucată de pâine! Necunoscându-l, nu am nici un motiv să-i contest numele, ori cunoștințele de greacă – fiindcă eu nu știu grecește. În schimb, știu românește, drept care citez din finalul textului semnat de Dimos Rendis (din ziarul grecesc *Proini* și reprodus în întregime de *România literară* și parțial de *Luceafărul*):

„Dl. P.E.G. (Paul Efremovici Goma – n.n.) dă lecții de patriotism și conducerii române, a cărei luptă pentru independență, în condiții deloc ușoare *sunt* (sublinierea îmi aparține) cunoscute în lumea întreagă”.

A, nu! Să nu dăm vina pe eventualul traducător din grecește al eventualului text de Dimos Rendis. Să nu aruncăm cu piatra nici în redactorii și corectorii *României literare* care știu românește și își cunosc foarte bine meseria; n-ar fi lăsat să le scape un asemenea monument: “... lupta... *sunt* cunoscute”;

Explicația este mult mai... pipărată:

În *România literară* din 12 iulie 1979 sub titlul “Rinocerii și «vocale» lor” a fost publicată nu traducerea, din greacă, a articolului semnat de Dimos Rendis și apărut inițial în ziarul grec *Proini*; ci *originalul românesc al textului conceput și... dat la tradus de... Ion Brad*. Exact: Ion Brad, fost îndrumător al literelor românești, “de sus de la C.C.”, în clipa de față (cu totul, dar cu totul întâmplător!) ambasador general al RSR la... Atena.

Iată dar explicația apariției în *România literară* a “luptei” care “*sunt* cunoscute”: textul venit la redacție nu era o oarecare traducere din grecește – pe care și un corector angajat alaltăieri l-ar fi... românizat; textul venea de la însuși tovarășul nostru, Ion Brad, și în treburile interne ale limbii sale române cine ar îndrăzni să se amestece? Mai este necesar să amintim că Ion Brad este și poet și român – poezia ca poezia dar românia nu-i poate fi contestată (chiar dacă “lupta *sunt* cunoscute”), mai ales că pe domnia sa nu-l cheamă nici Bradovici nici Bradov, nici măcar Bradovski – ci BRAD – așa îl chema și pe tatăl lui, și pe bunicul lui...

Să-l lăsăm pe bietul Dimos Rendis să se bucure de drepturile de autor al unei traduceri în grecește și să mai zăbăvim puțin

asupra textului conceput de generalul Ion Brad.

Securitatea, cu ajutorul lui Brad – care, la rândul-i s-a ascuns sub fustanela lui Rendis – a încercat să facă ceea ce nu încercaseră nici rușii Țarului, nici bolșevicii Tătucului: să mă reboteze! Rușii, grăbiți, lipsiți de fantezie, mi-ar fi zis: Gomov sau Gomovski sau Gumilev. Însă Ion Brad a fabricat, pentru uzul Securității sale, un *anumit* nume – care să îndeplinească două condiții:

Prima: *Să sune rusește* – iată, aveau dreptate colonelul de Securitate Stanciu, căpitanul de Jandarmi Eugen Barbu, generalul securithrac Iosif C. Drăgan, maiorul Dan Zamfirescu, reformatul Lozovan, căprarul Milhovan (și alți boiani) atunci când afirmau că sunt agent K.G.B. – știut fiind faptul că este absolut obligatoriu să ai un nume care să se termine în *-ov*, *-ev* sau *-ovici*, ca să lucrezi pentru ruși (vezi generalul Șerbov, spionul Mihai Caramanovski, scriitorul de scenarii Titus Popovici...)

A doua condiție: *Să sune ovreiește* – asta era, Mitică! Numai un jidan de origine rusă este capabil să aducă României socialiste prejudiciile pe care i le-a adus pretinsul Goma!

Ei, dar Securitatea nu s-a mulțumit doar cu un “așa-zis” Goma legionar și jidan, spion și homosexual. Mai lipsea ceva: sarea. În virtutea sării în bucate, citez din textul lui Brad (semnat de Rendis):

„Eu cunosc și alți doi scriitori care au fost deținuți odată cu el (cu Efremovici – n.n.) în perioada amintită. Aceștia trăiesc în țara lor, li se publică toate cărțile, călătoresc peste tot, reprezentându-și colegii la diferite simpozioane și congrese, cu toate că nu sunt membri de partid. Unul din ei care este și unul din cei mai buni traducători – permiteți-mi să nu-i citez numele deoarece nu doresc sa-l leg de trecutul său neplăcut... - mi-a mărturisit suspiciunile lui că, încă de atunci, colegul de detenție era un turnător”.

Foștii deținuți politici din România – milioane – știu cât de teribilă, de paralizantă poate fi o asemenea acuzație: *turnător*. Foștii mei “colegi de detenție” și de domiciliu obligatoriu nu au posibilitatea să se exprime în presa de la București, în legătură cu această afirmație. O face în schimb Aurel Covaci – el fiind traducătorul a cărui nume Brad-Rendis nu-l citează (ca să nu-l lege de trecutul său neplăcut...). Așadar, îi trec cuvântul – și răspunderea – lui Aurel Covaci: să confirme că *așa* este, cum i-a spus lui Brad (care a scris sub numele lui Rendis); iar dacă nu a spus așa ceva, să-l ia de guler pe Brad (și pe Rendis, fiindcă este prieten cu amândoi) – pentru minciună. Cu atât mai vârtos, cu cât Aurel Covaci are și el memorie bună și își amintește că... nu mi-a fost “coleg de detenție” nici măcar trei secunde – asta în

primul rând; în al doilea, pentru că lui Covaci nu i se cunosc “colegii de detenție” – oare de ce? În ceea ce îi privește pe *turnători*, îl sfătuiesc să nu vorbească de funie în casa de pe strada Grigore Alexandrescu...

Dar tot n-am lămurit *de unde până unde*: Efremovici?

Iată, dragă Mitică, *de unde*: de la începutul acestui an, C.I. Drăgan a publicat în buletinul d-sale din Italia (în limba română) o lungă și înflorată înjurătură. Nu l-am luat în seamă, pentru că nu mai era un secret faptul că *Analele* lui Drăgan nu scriau nimic nou în ceea ce mă privește, față de alte publicații din exil, precum *Stindardul* de la München, *Carpații* de la Madrid și alte câteva “publicații confidențiale” – cu toatele însă reluând “*Săptămîna* (lucru firesc, cunoscînd larga difuzare a acestei publicații în Spania..., dar și argumentele care nu fuseseră niciodată consemnate de presa din România, ci doar șoptite de șoptitorii de la Securitate, în cadrul meetingurilor de demascare organizate în timpul acțiunii noastre din 1977 sau... zbierate de ministrul Pleșiță și de colonelul Vasile în birourile de anchetă din Calea Rahovei – “argumente” folosite de Lozovan într-un articol *nesemnlat* apărut în *Stindardul*.

Singurul lucru care mi-a reținut atenția în proza lui Drăgan a fost... “adevăratul nume” al lui Goma: *Efemovici*. Mi-a reținut atenția, dar mi-am zis că Drăgan s-a jucat cu numele tatălui meu (de unde oare-l va fi știut?) și mi-a format patronimul: *Eufimie* se rusifică în *Efim* și dă *Efimovici*. Potrivit acestui artificiu, și tu, dragă Mitică, devii Dmitri *Ivanovici* (tatăl tău fiind *Ion*), Drăgan însuși poate deveni Iosif *Vasilievici* (presupunând că pe tatăl său îl chema *Vasile*), iar bunul său tovarăș de la București nu poate scăpa de Nicolai *Andruțovici* (Ceaușescov).

Așadar, nu mi-am bătut capul cu alegațiile drăgane până la declanșarea campaniei de vară. Pogonul lui Răcănel trimite și la un articol publicat în străinătate (el zice: *articole*), în ziarul italian *L'Umanita*.

Curios din fire, mi-am procurat *articolul* (la singular) cu pricina. Apărut în 14 aprilie a.c., se intitulează “În legătură cu o disidență creată în eprubetă”, este lung, “documentat” și violent. Numai că, vorba lui Farfuridi: “Trebuie să ai curaj ca mine: o dăm anonimă!”.

Să-l punem de-o parte, pentru moment, pe curajosul anonim de la *L'Umanita* și să băgăm de seamă o stranie (unii ar zice: firească), similitudine între textul lui Drăgan, în românește (cine i l-o fi scris? Traian Filip? Pelin? Sau inevitabilul Covaci?) și cel italian. Și “anonimul”, și Drăgan mă tratează de “impostor”, “paiată”, “român corcit (adevăratul lui nume fiind Paul

Efemovici Goma), figură tragicomică, fiindcă nu are nimic românesc, nu s-a prins de el nimic sfânt de ceea ce aparține poporului român, *care l-a găzduit cu atâta ospitalitate și generozitate* (s.n.).”

Citând, în *Luceafărul*, din acest articol, Răcănel omite cu bună știință (mai exact: cu vigilență revoluționară) pasajele sau “adevărurile” italiene care intră în conflict cu cele grecești. Drept care nu produce și varianta italiană a numelui meu: *Efemovici*, fiindcă “acolo, sus, la ‘nalte Curți” s-a hotărât să se adopte (și să se bată moneda) pe varianta “grecească” a lui Ion Brad – adică *Efremovici*, din motivele enumerate mai sus. Răcănel nu reproduce nici “poporul român care l-a găzduit” – asta vrând să însemneze după Drăganii de la Securitate, că familia mea a venit alaltăieri pe pământ românesc – și nu de oriunde, ci... - de undeva din Galiția... Răcănel mai omite un pasaj de mare importanță: cel privitor la *Sindicatul liber* și la preotul Calciu. Ce păcat: cititorii români ai *Luceafărului* ar mai fi putut stabili o similitudine între furia negatoare a anonimului italo-drăgan și neobrăzarea presei din Casa Scânteii. Noi, care cunoaștem presa occidentală – cu calitățile și, uneori, șovăielile ei – nu putem fi înșelați în privința paternității acestui articol, repet: apărut în ziarul *L’Umanita* – care ziar, este bine să se știe: funcționează de vreun an și jumătate cu fonduri... românești și cu sfaturile neprețuite ale lui Silvestrio Venturi, “distinsul profesor italian” (care locuiește la București – n.n.) și căruia “i-i greață când ne aude” – l-am citat pe I.D. Bălan din “Flacăra” apărută în 12 aprilie 1979.

O paranteză:

Printre foarte puținele hârtii care le-am adus în România se află un bilet de “liberare” dintr-un lagăr de muncă din zona Vorkuta, un altul de “trimitere” spre un alt lagăr (Kovjinskoe, regiunea Vologda) – toate pe numele *Gomma* (e drept, cu doi *m*) Efim Chirilovici, născut la 20.1.1909 în satul Ciocâlteni, Raionul Orhei, RSS Moldovenească... Deținutul cu pricina este tatăl meu, arestat la 13 ianuarie 1941, în Basarabia devenită RSS Moldovenească. Ciudățenia este că măcar nici N.K.V.D.-ul de la acea epocă nu i-a rusificat *numele* tatălui meu (ba chiar, adăugând un *m* i l-a... italianizat), mărginindu-se să-i rusifice prenumele (Efim, de la Eufimie) și să-i adauge, potrivit obiceiului, patronimul – Chirilovici, după numele bunicului, Chirilă. Dar, cum am mai spus, ceea ce n-au reușit bestiiile de ruși, au încercat frații Brazi, Dragoși, Drăgani...

Că tot ne ocupăm de onomastică: ce origine o fi având numele Drăgan? Să fie un nume dac? Poate thrac? Unii pretind

că este pur slav. Iar alții, iubitori de Ion Budai-Deleanu, merg până acolo, încât să pretindă că Drăgan este nume țigănesc. Ca și Bălan, dealtfel.

Iată, dragă Mitică, *de unde și cum: Efremovici*.

Nu merită să ne batem capul ca să aflăm ce i s-o fi întâmplat lui Drăgan – care, de regulă, își pune semnătura pe munca altora; de astă dată, cu generozitate și cu o... discreție curat thracă, își publică muncuța lui fără semnătură...

La urma urmei, dragă Mitică, fiecare ‘telectual creator își scrie opera-i nemuritoare cum și cu ce negri are la îndemână (sau la mână). Eugen Barbu îi are pe ai săi, Drăgan pe ai lui – în ceea ce îl privește pe Cristofor Simionescu, i-o fi plăcând lui să se travestească și să primească Hormonis Pausa prin intermediare.

Te salut, dragă Mitică și aștept urmarea – adică semnăturile celor care, până acum, s-au fofilat, s-au sustras de la sarcina de onoare de a pune pe hârtie invențiile Securității și înjurăturile lui Eugen Barbu.

Cât despre... Efremovici, el formulează tradiționalul salut:

PE LA ANUL, LA MADRID!

Paul Goma

Notă: Text transmis – parțial – la radio Europa liberă, în cursul verii 1979. Textul integral a fost publicat în revista Limite. (p.g.)

*

Către “Le Figaro”

Paris, 27 iulie 1979

(se publică numai originalul - în românește)

Domnule Director,

În virtutea dreptului la replică vă rog să publicați în ziarul Dvs. cele ce urmează:

În *Le Figaro* din 27 iulie 1979 a apărut, în pagina a 3-a articolul “Roumanie: Nicolae Ceausescu veut relever le défi”(...).

Citindu-l mi s-a întâmplat ceva straniu, de coșmar: m-am simțit transportat - fără voie! - în România, în mână cu *Scînteia* (*L’Humanité* de la București, organ al PC. român): aceleași clișee, aceleași minciuni, aceleași “tăceri” tactice, aceleași diversiuni “independentiste”. (...)

Aici, în Franța ziarul Dvs. este acuzat de orientare de dreapta. Voi depune mărturie, cu probe scrise: în privința situației reale din România, de câțiva ani *Le Figaro* nu a manifestat deloc o asemenea orientare, dimpotrivă!

Altfel cum se poate explica *tăcerea* ziarului în legătură cu:

- Mișcarea pentru drepturile omului din februarie-aprilie 1977 și represiunea care a urmat;

- Marea grevă din Valea Jiului (1-3 august) la care au participat 35 000 de mineri, precum și represiunea care nu a întârziat - după cum nu a întârziat nici presa din lumea întreagă să scrie, nici Amnesty International să ancheteze și să coopteze o parte dintre victime;

- Contestația religioasă reunind în *Comitetul Creștin pentru apărarea Libertăților Religioase și de Conștiință*: ortodocși, catolici, neoprotestanți - cu ecou în lumea întreagă și denunțând persecuțiile crâncene începute în 1948, continuând în clipa în care vă scriu;

- Constituirea, în februarie 1979 a *Sindicatului Liber al Oamrnilor Muncii din România*. În ciuda arestării fondatorilor (în timpul vizitei președintelui Giscard d'Estaing la București); în ciuda "artificiilor" la care a recurs Securitatea: de pildă preotul Calciu, neavînd legătură cu Sindicatul a fost arestat și condamnat ca "autor... moral" la zece ani, iar Dr. Cană, unul din fondatori "doar" la cinci și jumătate...; în ciuda arestării și "dispariției" aderenților - pe măsură ce aceștia, cu un curaj admirabil, aproape sinucigaș își făceau cunoscută adeziunea; în ciuda condamnărilor pentru "parazitism", "huliganism", "spionaj", homosexualitate"; în ciuda internării a zeci de sindicaliști în azile psihiatrice (în Europa de Est, cu excepția URSS *România este sigura țară care folosește psihiatria ca mijloc de represiunea politică*) - în ciuda acestor opreliști, *Sindicatul Liber* a numărat, în câteva săptămâni 2 000 membri.

- Campania de presă dezlanțuită în România (ce coincidență: chiar în momentul în care "trimisul special" al Dvs. se afla pe malul Mării Negre, la Neptun, de unde a fost dat semnalul atacului împotriva unor români exilați în Franța (Eugène Ionesco zugrăvit ca bețiv, zaharisit, inconștient, susținător al fasciștilor, client potențial al unui azil psihiatric etc, etc) care avuseseră sprijinul unor publicații - **cu excepția ziarului Dvs.** - pentru a denunța mizeria morală și materială în care a fost adus poporul român sub comuniști precum și *teroarea stalinistă, fals-independistă și grotescul, delirantul cult al personalității lui Ceaușescu*.

Mi se va răspunde că *Le Figaro* nu se poate ocupa de toate fleacurile, că România este o țară mică, evenimentele de acolo nu

se compară, din punct de vedere al interesului jurnalistic cu cele din Iran, Nicaragua sau din Turul Franței. Adevărat, cu toate că de “fleacurile” din România s-a ocupat până și *L'Humanité*, deși între timp România nu devenise nici mai mare nici mai puțin “independentă”, nici mai de-pagina-întâia.

Însă dacă *tăcerea* ziarului Dvs. poate avea o explicație (pe care n-o cunosc și nu mă interesează) *prezența* României în coloanele ziarului *Le Figaro* este **inadmisibilă**.

Inadmisibila prezență are o explicație (una singură) și ea poartă numele jurnalistului care a monopolizat în redacția Dvs. problemele românești - pe de o parte *interzicînd* tot ce nu-i con-vine d-sale, pe de alta impunînd propria-i proză, “adevărul” său despre România - l-am numit pe **Michel-P. Hamelet**.

Nu mă interesează notorietata sa în Franța, însă în România este arhicunoscut ca VALETESCU (Valet de la *valet*, -escu fiind terminația numelui *celuilalt comanditar și patron* al său: Ceaușescu).

1. Desigur, știți că *Le Figaro* este interzis în România “socialistă, independentă”, cu toate că ziarul Dvs. se ferește cu o consecvență demnă de o cauză cu adevărat bună de a se amesteca în “treburile interne” ale guvernului totalitar de la București. Însă nu știți, Domnule Director că acele numere din *Le Figaro* în care francezul M-P. Hamelet explică românilor ce bine trăiesc ei și cât de “independenți” sunt - acestea nu numai că sunt permise la vânzare, ci distribuite gratuit redacțiilor și jurnaliștilor obedienți; nu știți că articolele cu pricina sunt traduse în românește, eproduse în toate publicațiile (din România), afișate la gazetele de perete din uzine, școlo, colhozuri și în... lagăre de muncă.

2. Veți fi știind ca amplotul Dvs. este biograful (mai exact: hagiograful) en tître al lui Ceaușescu;

Dar nu știți că “Viața și opera” sinistrului analfabet, despot mediaval care domnește în România a fost imprimată în vreo douăzeci de limbi. Deasemeni nu știți că “biografia” lui Ceaușescu, o suită de falsuri istorice în sos de delir apologetic este impusă ca bibliografie obligatorie, în cadrul cursurilor de educație politică - monument de stupizenie, necinste, slugărnice semnată de M.P. Hamelet.

O precizare: în timpul ultimei detenții (în 1977) în dosarul pe baza căruia urma să fiu judecat-condamnat pentru spionaj, pentru complot fascist (împreună cu H. Böll, Eugène Ionescu, Cioran, Pierre Emmanuel) figurau câteva tăieturi din *Le Figaro* - este adevărat: nu toate semnate de Hamelet. Aceste “documente” erau însoțite de comentarii și explicații ale ofițerilor anchetatori.

Manifestându-mi mirarea că poliția secretă comunistă recurge la astfel de probe juridice, am căpătat următorul răspuns:

«O să te trimitem la zid, fiindcă ne-ai calomniat, susținând că România este ocupată de... români, ca Țara noastră nu e independentă de ruși - uite ce scrie *Figaro*-ul, ziar capitalist, reacționar: ca suntem independenți!; ai afirmat că la noi nu există democrație, libertate, că drepturile omului sunt încălcate, că populația trăiește în mizerie - îți dăm peste bot cu articole din *Figaro*, care, deși un ziar burghez, scrie că la noi e libertate, democrație!»

Norocul meu: nu au ajuns la proces, m-a salvat presa occidentală - cu excepția ziarului *Le Figaro* care în acel moment se ocupa de țări mai puțin "independente" de ruși.

Revenind la amplexul Dvs., M.P. Hamlet... al Dvs., pentru că la București el este *Valetescu* al lui Ceaușescu.

De ani de zile este, în România, "oaspete distins". Oaspete, nu al României (de care puțin îi pasă, dovadă modul cum scrie despre ea), nu al românilor (pe care nu-i cunoaște, în schimb îi torturează cu "hagiografia" lui Bokassa din Balcani), ci oaspetele lui Ceaușescu, iarna la Sinaia, / vara la Mamaia, în vilele C.C. ale PCR, reședințele estivale ale marelui său protector și proprietar. De ani de zile "distinsul oaspete" nu vrea să vadă mizeria, teroarea în care românii supraviețuiesc, cei care îndrăznesc să-și ceară drepturile de om sunt răpiți de pe stradă, bătuți, condamnați pentru culpe inventate, internați în azile psihiatrice sau - o premieră românească: "tratați la domiciliu" de polițiști năvălind în casele oamenilor și, sub privirile înspăimântate ale soției, copiilor, îl bat pe soț, îl imobilizează și îi injectează tranchilizante binecunoscute de "nebunii" din URSS, iar la plecare "doctorii" explică "bolnavului:

«Ți-am făcut o injecție contra... *helsinkitei*; dacă mai continui să ceri drepturile omului, o să le ai: la cimitir!»

Cum să ne mai mirăm că "distinsul oaspete" reproduce în *Le Figaro* spusele, "adevărurile" ceaușescului, cu o slugărnicie de "jurnalist" de la *Scînteia*, *Pravda* de pe Dâmbovița. (...)

Domnule Director,

Noi, românii nu ne mai mirăm. De exact 35 ani, adică de la 23 august 1944, când România a fost ocupată militar de Armata Roșie (amplexul Dvs. numește acest tragic moment "liberarea României").

Francezii au avut altă soartă: norocul a făcut "să cadă" de partea bună a Zidului European. De aceea ei se pot mira.

În ceea ce vă privește, Domnule Director, este rândul Dvs. să vă mirați și să trageți concluziile care se impun

Cu speranța că *Le Figaro* a cunoscut doar un mărunț

“accident de circulație”, repet rugămintea de a publica integral această punere la punct.

În cazul în care “problemele românești” vor constitui în continuare monopolul *invitatului special* (și nu “*trimisului special la București*”, Hamlet), voi apela la alte publicații, mai puțin “de dreapta”, dar mai sensibile la adevăr.

Cu tristețe și mânie,

Paul Goma

Nota din septembrie 1979:

Le Figaro nu a publicat această scrisoare. În schimb l-a trimis la mine pe Robert Lacontre, mare reporter cu următorul mesaj din partea directorului, Louis Pauwels : să nu public în altă parte textul, fiindcă *Le Figaro* are în preparare un “ucigător reportaj” despre Ceaușescu.

Eu m-am ținut de cuvânt, însă Louis Pauwels ba: “ucigătorul reportaj” a fost publicat. Însă nu în *Le Figaro*, ci în suplimentul... *Le Figaro-dimanche*.

*

Către *L’Umanità*

29 iulie 1979

Domnului Director al ziarului *L’Umanità* (Roma)

(se publică originalul, în românește)

Domnule Director,

În virtutea dreptului la replică, vă rog să publicați în ziarul Dvs., *L’Umanità*, cele ce urmează:

Presa oficială din România a început la 12 iulie a.c. o campania furibundă împotriva unor exilați stabiliți în Franța: Eugène Ionesco, membru al Academiei Franceze, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, asidui colaboratori ai postului de radio Europa liberă, precum și împotriva mea.

Nu i-aș fi luat în seamă pe lătrătorii de serviciu de la București (mereu aceiași, de 15 ani), dacă invențiile, calomniile; invectivele proferate nu s-ar fi rezemat pe... “presa occidentală, mai cu seamă italiană, mai precis: pe cele publicate de ziarul Dvs.

În săptămânalul bucureștean *Luceafărul* din 14 iulie 1979, sub iscălitura cunoscutului politruc Nicolae Dragoș, a apărut un lung și injurios text intitulat “Delapidatorii de adevăruri” în care autorul (?) se ocupă, cu precădere, de mine. După ce mă tratează de “vânzător de țară”, “scriitor fără talent”, “fascist”, “falsificator de adevăruri”, “calomniator al țărilor socialiste”, etc. etc, scrie:

“Calomniile sale [ale lui Goma - n.n.] fără ecou în România,

au început să fie considerate în lumina lor adevărată și de către conștiințele lucide din locurile pe unde peregrinează. Articole din presa occidentală îl arată în postura sa deloc demnă. Așa o face, într-o serie de materiale ziarul *L'Umanità*, din Italia. Reproducem, spre informarea cititorilor; câteva fragmente dintr-unul din articolele publicate în *L'Umanità*, articole în care falși opozanți precum Goma sunt considerați «creații de eprubetă».

Și, “spre informarea cititorilor” *Luceafărul* reproduce “unul dintre articole” și anume: “A proposito di una dissidenza creata in provetta”...

Domnule Director,

Mi-am procurat *articolul* (nu *articolele*) pe care ziarul Dvs. l-a publicat la 14 aprilie 1979, avînd ca supratitlu: “La situazione in Romania”, despre care se poate spune, cu mîna pe inimă:

1. Nu numai că nu îi informează corect pe cititorii Dvs. asupra “situației din România”, ci îi dezinformează, în binecunoscutul stil al presei-de-stat-și-de-partid (comunist) din Bulgaria, Germania de Est, URSS și, evident România;

2. Este calomnios la adresa *mișcării pentru drepturile omului din România*, de mult timp cunoscută în lume - *cu ajutorul presei occidentale oneste* - și care s-a manifestat prin:

- Acțiunea de informare a participanților la Conferința de la Belgrad asupra încălcării drepturilor omului în România - februarie-aprilie 1977. *Toți* semnarii Scrisorii Deschise (cca 200) au fost arestați, torturați, condamnați în virtutea unor culpe inventate (“parazitism”, “huliganism”), internați în azile psihiatrice - mulți dintre ei obligați să se expatrieze (“alegera” fiind: «Iei pașaportul și pleci / sau te băgăm la beci»);

Marea grevă din Valea Jiului (1-3 august 1977) la care au participat 35 000 mineri, grevă lichidată în cel mai pur stil-sovietic, de către Securitate (fiica naturală a KGB-ului rusesc), unități militare și militarizate, formate din securiști în civil și activiști de partid aduși din toată țara (...). 3 000 de greviști “pacificați” cu paturile puștilor, răngi de fier, alcool metilic turnat pe gât, au fost “deplasați” în alte zone miniere din țară și retrogradați - Vezi *Raportul* alcătuit de *Amnesty International* care a cooptat, încă de la sfârșitul anului 1977 câteva zeci de mineri greviști;

- Constituirea *Comitetului Creștin Român pentru apărarea libertăților Religioase și de Conștiință* - în 1978 format din ortodocși, greco-catolici (a căror biserică a fost interzisă în 1948, iar episcopii, preoții și credincioșii de frunte au fost asasinați în închisori și lagăre de muncă), baptiști, penticostali, adventiști, martori ai lui Jehova etc.;

- Formarea, în februarie acest an, 1979 a Sindicatului Liber

al Oamenilor Muncii din România - care, doar în câteva săptămâni și în ciuda arestării fondatorilor (începînd de la 6 martie) numără peste 2 000 membri. Cu toată represiunea polițienească, a “artificiilor” la care a recurs Securitatea (de pildă; arestarea, la 10 martie a preotului Gheorghe Calciu-Dumitreasa, *care nu are nici o legătură cu Sindicatul* și botezarea” lui: “autor moral al așa-zisului sindicat”, în ciuda condamnărilor grele pronunțate (Preotul Calciu: zece ani; Dr. Ionel Cană, unul dintre fondatori: șapte ani), românii continua să adere și în clipa de față la Sindicat (SLOMR), asumîndu-și riscuri pe care occidentalii nu sunt în stare să le realizeze.

Dar una este a nu realiza și alta de a fi de rea-credință desăvârșită, cum este autorul (?) articolului din ziarul Dvs.

3. Acesta (“autorul”) proferează calomnii la adresa mea: “disident de eprubetă”, “cabotin”, “măscărici”, “impostor”, “mincinos”, etc. ; asemenea “amabilități” mi-au mai fost adresate în presa comunistă din România - însă “informația” că m-aș numi *Efremovici*, pentru întâia oară: citînd ziarul *L’Umanità*, cel care îmi fabrică un “adevărat nume”, încercînd să dea impresia că nu aș fi român, ci... evreu de origine rusă. “Efremovici” nu este un accident în campania declanșată la București, în 12 iulie (și care continuă și în clipa de față:

Revista *Săptămîna* din 13 iulie 1979, într-un articol injurios la adresa lui Eugène Ionesco - semnat de trepădușul securist Dan Ciachir, îi atacă pe “Georges Dumézil, Alain Besançon, Phillipe Sollers, Bernard Henri-Lévy și alți *glucksmani de ocazie*”, iar *Contempranul* - tot din 13 iunie, sub semnătura sinistrului Vasile Nicolescu, membru al C.C., al PCR, de mulți ani Director al Literaturii Române (citește: Komisar al Cenzurii) scrie și el, negru pe alb: “*glucksmanii de ocazie*”...

Aceste sunt motivele pentru care nu vă salut și nu vă asigur de stima mea.

Va aduc la cunoștință : *Comitetul Intelectualilor pentru o Europă a Libertății* (CIEL), al cărui membru fondator sunt - și PEN Clubul Francez, care m-a cooptat în 1977, pe când mă afluam în detenție, în România, iar “gazetarii” băștinași, care, azi, citează din *L’Umanità*, cereau “pedepsirea exemplară” a mea - au început demersurile pentru traducerea ziarului Dvs. în justiție, pentru calomnie.

Aștept, în virtutea dreptului (european) la replică, să publicați în *L’Umanità* această punere la punct. Deasemeni, să faceți cunoscut, mie și cititorilor italieni numele autorului textului calomnios.

Paul Goma

Nota: *L'Umanità*, oficios al Partidului Socialist Italian (atunci, președinte: Bettino Craxi) a publicat scrisoarea mea - în traducerea lui Camilian Demetrescu - însă nu a divulgat numele autorului textului calomnios: **I.C. Drăgan**.

*

Către Noël Bernard,

Paris, 15 oct. 1979

Dragă Domnule Bernard

Iată răspunsul:

Pentru că va fi proces, și răspunsul meu va trebui difuzat integral, fiindcă va constitui una din piesele de la dosar - ca, daltfel scrisoare D-tale.

În legătură cu problema veceh, adică Ivasiuc: voi înregistra pe bandă de magnetofon emisiunea. În cazul în care fragmentul cu Ivasiuc va dispărea, mă voi ține de cuvânt, în sensul în care am scris la vremea când a început "discuția" - adică voi protesta în presa americană împotriva cenzurii exercitate de o anumită "tendință" din Departamentul de Stat, cu Barnes ca tenor. Fiindcă este inadmisibil ca un securist dovedit ca Ivasiuc [corectez în 2009: "un turnător" - P.G.] să fie menajat - și de către cine? De Americanul^{*)} intoxicat de ceaușismele aceluiși Ivasiuc?

M-am pregătit din timp în cazul dispariției din emisiune a fragmentului cu pricina. Evident, voi înregistra și "repetare emisiunii, la caz că...

În afară de toate acestea, te rog să contezi pe mine în celelalte probleme. Sarutări de mâini Ioanei.

P.S. De ce Dumnezeu nu difuzați articolul lui Lacontre din *Figaro Dimanche* din 30 septembrie? (...)

*) James Barnes jr. - ambasador al USA la București, protector al lui Ivasiuc. Pe atunci (1979) nu știam că Barnes - devenit între timp înalt funcționar în Dep. de Stat - era ținut din scurt de Securitate care o șantaja pe nevastă-sa.

*

Către Noël Bernard (III)

Paris, 15 oct. 1979

Domnule Director Noël Bernard,

Ca răspuns la atacul lui I.C. Drăgan, pe undele postului de radio *Europa liberă*, vă rog să difuzați următoarele (...):

Proza D-sale (aceasta scrisă de mâna-i proprie - se vede!, nu

de mâinile negrilor scriitori români trudind pentru un pumn de lire și acelea italienești, la curtea Drăgăniei Sale - ziceam că proza-i, în fapt un extemporal la disciplina limbă română, are să rămână ca exemplu de incorectitudine gramaticală și incoerență logică.

Pe înțelesul Inginerului Profesor Președinte Mondial - iată:

În răspunsul meu difuzat prin *Europa liberă* la “Campania de Vară” organizată de Securitate avînd subcomandamente în țară, cât și în străinătate: Grecia, Italia, Anglia, USA, Canada, Germania Federală (...) împotriva postului de radio *Europa liberă*, a *Comitetului Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților* (CIEL) împotriva organizațiilor *Amnesty International* și a *Ligii franceze pentru apărarea Drepturilor Omului în România* - pe de o parte, pe de alta (în fapt, simultan; are la mijloc Securitatea) împotriva lui Eugène Ionesco, membru al Academiei Franceze, împotriva Monicăi Lovinescu, a lui Virgil Ierunca, împotriva mea... Așadar, în răspunsul la Campania de Vară am avut nemaipomenita îndrăzneală (!) să-l arăt cu degetul pe însuși Inginerul Drăgan, acuzîndu-l :

- a contribuit, alături de Securitate și în cadrul ei - la fabricarea unui nume, în două variante: *Efimovici* și *Efremovici*;
- a afirmat că originea mea nu ar fi română, ci “incertă”; că aș fi “român corcit” și “venetic” - în România, se înțelege;
- a afirmat că sunt agent sovietic și că sprijin imperialismul rusesc; deasemeni că sprijin și revizionismul maghiar;
- a afirmat că prin acțiunile mele denigrez neamul românesc; calomniindu-l pe Ceaușescu, calomniez... patria;
- a afirmat că sunt pretins scriitor, respins de cititorii români din România;
- a afirmat că trăiesc din surse dubioase; că mi-am făcut o profesie din a calomnia “pe toți oamenii de bine - în frunte cu Nicolae Ceaușescu”, etc., etc...

Ascultătorilor Europei libere le este familiar până la sațiu acst “portret” al meu zugrăvit de securitate începînd din 1970, (când mi s-a interzis să mai public); întărit în 1971, când am publicat în Occident cărți respinse la noi, în Orientul Îndepărtat; desăvârșit (“portretul”) în 1977, de securiștii noștri dragi și neaoși, păzitori ai țărișoarei; de securiștii organizatori de ședințe de demascare a mea (vînzătorul - aflat, ca din întâmplare, în momentul... vînzării, arestat, în labele ministrului Securității, Pleșiță); de securiștii, șoptitori, răspîndacii, în timpul arestării - cea din 1977 și după - când îi “informau” pe români ca Goma a ajuns la o înțelegere cu Ceaușescu; a primit vila lui Breban și mașina lui Iliescu, în schimbul abandonării “fleacului cu

drepturile omului”; revăzut-adăugit (tot de portretul meu vorbesc) de iubirii-nesfârșirii mei *colegi scriitori* - subliniez, nu ghilimelizez - aceia care m-au exclus din Uniunea Scriitorilor (de ce? De aia!), participanți zeloși, atât cu condeiul/altfel zis: limbeiul la “Campania de primăvară” (cea din 1977) împotriva “Iudei care a vândut România noastră dragă” semînd: Eugen Barbu, A. Păunescu, Vadim Tudor, Dan Ceachir, N. Dragoș, Dinu Săraru, Al Piru, Al. Dobrescu și alți ali, de-o pildă Balaci, Andrițoiu - cât și cu hangul ținut, bondărește, era să zic: bodnărește, dar corectez; gogurădulește - astfel: «Așa-i trebuie lui Goma care ne vinde țara - se vede că n-are taleeent...Așa-i trebuie lui Negoîtescu, dacă s-a-nhăitat cu Goma - netalentat, în plus, basarabean!»

Nu, Doamne-ferește, nu mă angajasem în polemică: Inginerul Drăgan - și Doctor - nu știe ce-i aceea (*polemică*), după cum nici Inaltul său prêtre, secretarul-general al Securității Ceaușescu nu știe cei acela *plagiat* - a dovedit-o în cazul tovarășului hoț de texte ale lui Malraux, Paustovski, Ehrenburg și nu numai, vorbesc de jandarmiliționerul Eugen Barbu.

Față cu aceste puține și modeste puneri-la-punct, Prof. Ing. Preș. Drăgan C.I., cuprins de o sfântă mânie, protestează, afirmînd că... nu a afirmat-dar re-affirmînd!, califică reproșurile și “desmințirile” mele (ce-am ajuns: să des-mințim minciuni groase, puturoase, precum obielele securiste - taman în fraza în care mă re-calomniază, mă re-insultă) (...):

“(...) am aflat cu oarecare întârziere că un oarecare Paul Efremovici Goma, născut în URSS, de origine incertă, refugiat la București, iar acum la Paris, pretins scriitor, repudiat de publicul românesc, a formulat o seamă de calomnii și insulte la adresa Fundației Europene Drăgan...” (subl. mea)

Acest Inginer, Profesor, Drăgan - și chiar Fundație! - nu se mulțumește să repete ce a mai spus, dar adaugă. Citez din adausuri:

“Noi însă nu vom da niciodată curs cererilor lui Paul Efremovici Goma care amintesc doctrina hitleristă privind limitarea libertăților oamenilor de cultură pretinzînd izolarea României de Occident și susținînd imperialismul rusesc-sovietic, favorizat de acordurile de la Moscova și Yalta de către Churchill și Roosevelt. Reacția lui Pavel Efimovici Goma vădește sentimente rusești și ea se datorează unei cărți cu documente cu harta României Întregi, cu Basarabia și Bucovina neciuntite”.

(...) ce va fi avut de gând să comunice Inginerul Drăgan cu ajutorul (sic) al vorbirii căcăite ceaușești prin: “doctrina hitleristă care ssține imperialismul sovietic favorizînd acordurile

de la Moscova și Yalta...” - mister. Tot sub semnul pâclei se așează și : “*sentimente(le) rusești, nu românești*” datorate “*unei cărți de documente cu harta României Întregi cu Basarabia și Bucovia neciuntite*”.

Domnule Director Noël Bernard,

În ciuda limbii române întovărășită cu erzatz-ul bestecăit în scornicească veche de Unicul său prên, am dedus că Ing. Iosif este purtătorul unei mari și late (dar mai ales thrace) inemi sângărînde pe altarul patriei române ciuntite de mâna Ungurului cel care tare-ar vrea Ardealul, însă nu patria, ci “o carte cu documente cu *harta României Întregi...*” - doar cu harta, când este vorba de Basarabia și Bucovina de Nord aflate de decenii ocupate de ruși. În ciuda exprimării de-a-ncurulea (mai corect: de-a-ndrăganulea) am mai înțeles că Drăgănia-Sa suferă peste toate de... ciuntirea hărții (și nu a țării, la Est) pe care el, la indicația Securității o pune pe seama... *doctrinei hitleriste a unui oarecare Pavel Efremovici, de origine extrem de incertă ruso-ovreiască*. Altfel cum să interpretăm fidelitatea față de Primul Patriot al României, Ceaușescu, cel care, prin șoptitorii săi se laudă pre sine că el este mare mâncător de ruși, dar la lumina zilei declară sus și tare - și oficial - că **România nu are litigii teritoriale cu URSS**, asta în timpul vizitei în Basarabia, declarație pe care n-a făcut-o nici sluga obedientă a lui Stalin, Gheorghiu-Dej. Drăgan, ca auxiliar al Securității lui Ceaușescu își ia “responsabilitatea” de a scrie astfel: “**Un oarecare Paul Efremovici Goma, născut în URSS, de origine incertă, refugiat la București...**”.

Să nu ne poticnim în originea mea - incertă, pentru certul român *Drăgan*. Port numele strămoșilor mei basarabeni, Goma, probabil macedoneni eșuați cândva în Codrii Orheiului. Băiat bun, eu nu-l voi întreba pe Iosif ce origine are numele său sârbesc, Drăgan și nu thrac, gurile rele - dar școlite - pretind că e curat țigănesc: I. Budai Deleanu, cu trei sferturi de veac înaintea lui Caragiale zugrăvea cu geniu țigănia românească din Ardeal - mai precis din zona Hunedoarei, vecină cu a Lugojului thracului Thrăgan.

Dar chiar poticnindu-ne în originea-mi incertă, să fie mai buni români bruneții Eugen Barbu, I.C. Drăgan, Săraru decât blonzi ca Vadim Tudor? (...)

Eu, așa, cu originea mea “incertă”, născut fiind în 1935, în satul Mana județul Orhei susțin că, născut *atunci* și *acolo* m-am născut în Regatul României, iar dacă invoc și argumente sentimentale: părinții erau români, cetățeni români (ai Statului Român), de profesie învățători de țară, adică aceia care îi învățau

pe copiii oamenilor limba maternă: româna...

Prof. Ing. Drăgan o fi avînd ceea ce se cheamă *limbă-maternă*? Care? Judecînd după textul propus a fi citit la microfonul Europei libere: ba.

Îl întreb pe Drăgan:

A auzit în viața lui de Sfatul Țării de la Chișinău?

Nu, nu a auzit - doar a tipărit o carte: **1918 le récit du témoin Alexandru V. Boldur**. Însă nu a citit ceea ce a editat, altfel nu ar fi scris negru pe alb o asemenea drăgănie ca: “născut în URSS” și “de origine incertă” (...)

Drăgan a furat din arhivele românești hârtii ale acestui neam fără hârtii - ca manuscrisul lui Alexandru V. Boldur, ca memoriile lui Pantelimon Halippa (pe când publicarea trunchiată, aranjată după rețeta Securității cu care conlucrează prin Pelin și prin Traian Filip, la editura NAGARD (citește de-a-n doaselea: Dragan); ca o serie de *documente* privitoare la războiul din Răsărit, în special la Ion Antonescu, la Iuliu Maniu, la Ion Mihalache, la “problema evreiască” (“Problema Gheorghe Brătianu” fiind cvasi-rezolvată: N. Carandino scrie de zor la “Amintirile” sale comandate de Securitate - ei, da: Carandino).

Pe cine va puna le treabă Drăgan, ca să “comenteze-ajusteze” *Istoria României*? Pe trupeți ca Traian Filip, Mihai Pelin, Nicolae Baciui ori Artur Silvestri-Târnăcop? Pagubele nu vor fi foarte mari dacă va face apel la tovarăși-lucrători-în-domeniu ca Stelian Neagoe, Dan Zamfirescu ori Dinu C. Giurescu. Ne-am mirat și îndurerat folosirea lui Carandino ca ștergătoare de picioare încizmate; abuzarea lui Boldur, ca să nu mai vorbim de târîrea lui Halippa la troaca securistă... Oricum “intelectualii-avocați” ca Baciui, ca Paul Dimitriu s-au înregimentat demult în echipa drăgană, urmează să vedem ce “istorii” vor scorni. Știm că la București câțiva foști ofițeri superiori din preajma lui Antonescu, strânși de epoleți, au consimțit să lucreze sub supravegherea drăganilor-adjuncți întru scrierea “istoriei” Războiului din Răsărit, în care Mareșalul iese chiar mai bolintinean decât l-a făcu Marin Preda în **Delirul**: prin efectul balanței, Antonescu e “urcat”, consecință: Regele Mihai e coborît - cum altfel când Ceaușescu se crede monarh bolșevic?

Iar Drăgan atîta așteaptă: se pune de pe-acum în slujba faraonului de pe Dâmbovița...

...Din acest motiv nu a citit ce a editat - e drept, și din pricina Thracilor (din care se to-ot trace! și tot în bortă, ne-tras, rămâne).

Vasăzică *acest Drăgan refuză legitimitatea Unirii Basarabiei cu România, în martie 1918* - altfel n-ar fi scris că

m-am născut în URSS, atitudine care îl plasează, vrea, nu vrea, pe aceeași platformă cu... Guvernul Sovietic, cel care **ocupând** - el zicea: “recuperînd teritoriul vremelnice ocupat de boerimea regalistă română”, în 1940, după Pactul Stalin-Hitler, nu “Molotov-Ribentrop”, cum îi zic tremuricii noștri (apoi în 1944), după Pactul Stalin-Churchill-Roosevelt, ne-a abuziv considerat pe toți românii născuți pe teritoriul Basarabiei noastre exact *în termenii lui Drăgan: “născuți în URSS”*! Și a încercat (cu mulți refugiați a reușit) să ne... repatrieze în Siberia.

Din acest motiv numitul I.C. Drăgan este, nu doar un prostalău comunal, un analfabet profund - ci un ticălos; și un securist ceaușist, cu cetățenie italiană. Dealtfel nemernicia lui, legionaro-ceaușistă nu este egalată decât de idioția-i miorithracă, cea care emite grohăieli patriotice (!), sloboade răgăieli (naționaliste !!) și alte împuticeni sonorizate.

Această vită drăgană nu a auzit de refugiul nefericiților basarabeni și bucovineni de nord din vara lui 1940 (el poate pretexta că, plecînd din țară după rebeliunea legionară - cu tot cu fondurile Mișcării - nu avea de unde ști ce s-a mai întîmplat cu țărișoara; nici de “vânătorile de refugiați” începute în 12 septembrie 1944, de către “Comisia Aliată de Control” - “Aliata” fiind compusă exclusiv din ruși - de pe urma cărora, noi “cei născuți în URSS” am fost hăituiți prin păduri, prin văgăuni, prin peșteri, prinși (de localnici!), internați în lagăre (“Centre de repatriere” - sic) și obligați să dovedim, noi, că suntem români nu urésésiști, că ne-am născut în România, nu în URSS.

Acest analfabet obraznic, ființă fără convingeri, doar cu interese îndrăznește să aibă “opinii” în legătură cu această tragedie națională ale cărei victime suntem noi, peste trei milioane de români - măcar tot atât de români cât este Thracul Drăgan în slujba Securității, nu sub teroarea ei.

Și mai are nerușinarea să vorbească despre “vânzarea de la Yalta”, când noi, basarabenii și bucovinenii și herțenii am fost nu “vânduți la Yalta” (în februarie 1945), dar **cedați**, la București, în iunie 1940!

(În legătură cu Ardealul, atât de scump bănățeanului Drăgan: în 30 septembrie 1940 când a fost cedat ungarilor, în guvernul Gigurtu erau trei miniștri legionari, printre ei Horia Sima. De ce n-au apărat ei *măcar* cauza Ardealului, de ce s-au mulțumit cu procesiuni, cu plânsete, bocete, faptele cele mai eroice fiind... aducerea de pământ din Ardealul răpit?)

Mă întreb dacă acest Drăgan nu făcuse parte din pomenita Comisie de Repatriere, cea care ne-a vînat prin pădurile și ale noastre, românești, ne-a băgat în lagăre, iar pe atîția dintre noi

ne-a pus pe trenul fără frâne - cel sovietic...

Nota: restul articolului s-a pierdut.

Către Noël Bernard (IV)

1 nov. 1979

Dragă Domnule Bernard,

Pentru că nu am primit răspuns la scrisoarea prin care făceam cunoscută poziția mea în legătură cu cerere de a consimți la eliminarea, din cartea mea **Culoarea curcubeului**, transmisă la Europa liberă, a pasajului privitor la Ivasiuc;

Pentru că *ascultînd și înregistrînd pe bandă magnetică emisiunea "Povestea vorbii" (îngrijită de Virgil Ierunca) din seara zilei de 28 octombrie 1979, am constatat că din textul meu fusese eliminat, nu doar pasajul în chestiune, ci și părți din capitolul următor (unde era pomenit numele lui Ivasiuc)*, așa după cum promisese în scrisoarea amintită, m-am adresat Domnului John A. Gronousky, explicîndu-i ce s-a întîmplat - o fotocopie a scrisorii ți-o trimit spre informare. În acest caz nu găsesc necesar să rezum ce i-am scris D-lui Gronousky.

Țin doar să repet:

- Am atît banda magnetică a emisiunii originale înregistrată în studioul Europei libere, cât și banda magnetică pe care am imprimat emisiunea din 28 octombrie 1979. Nu mai este necesar să adaug că am atît restul cărții, în românește, cât și textul aceleiași cărți, publicat în franceză, la editura Seuil;

- Cenzura la care am fost supus este inadmisibilă. Pentru ca dacă este adevărat că eu personal și concetățenii mei am tras foloase de pe urma *Europei libere*, să recunoaștem împreună că și eu, la rîndul meu am adus mari servicii postului de radio *Europa liberă*:

- prin colaborarea constantă (și cred, prețioasă) - adevărat, remunerată;

- prin schimbarea opticii occidentalilor în privința postului de radio *Europa liberă*. Nu este laudă fără acoperire, ci adevărul pe care îl cunoști chiar mai bine decât mine:

- prin faptul că, aflat în România, în contactele cu gazetarii occidentali, am susținut cu perseverență rolul considerabil și caracterul obiectiv al informației furnizate de *Europa liberă*;

- prin faptul că în acești doi ani de când mă găsesc în Occident, am folosit absolut toate ocaziile (reuniuni, manifestări, interviuri, articole - și chiar cartea **Cutremurul oamenilor**, pe

care mi-ați cenzurat-o - în toate țările pe unde am fost (Marea Britanie, Belgia, Olanda, RF a Germaniei, Statele Unite ale Americii, Canada) și mai ales în Franța, unde curentul american este foarte puternic și înrădăcinat - așadar peste tot și în toate ocaziile am prezentat postul de radio *Europa liberă* ca o sursă de informații obiectivă pentru nefericiții locuitori ai țărilor comuniste și care nu este finanțat de C.I.A. (cunoașteți acuzația).

Și dacă acum, în noiembrie 1979 opinia publică occidentală - și mai cu seamă jurnaliștii, mai mult sau mai puțin de stânga și-au schimbat opinia despre *Europa liberă*, acest lucru se datorează în mare măsură și mie, Paul Goma, cenzurat de *Europa liberă*!

În “cazul Ivasiuc” ți-am scris, dar repet, ca să rămână:

- Dna Tita Chiper, văduva lui Ivasiuc s-a prezentat la Ambasada USA de la București, cu “plângerea” D-sale, *nu din proprie inițiativă, ci trimisă de Securitate*.

- Și D-ta o cunoști pe Tita Chiper și știi: oricât de afectată de moartea lui Ivasiuc, oricât de hărțuită de urmările decesului (succesiune, copilul făcut de Ivasiuc cu altă femeie, faptul că mult timp înainte de moarte el o neglija etc. etc), nu putea deveni atât de strigător la cer de proastă încât să se prezinte la Ambasada USA cu asemenea argumente;

a) Apropierea cazului său de cel al Doamnei M.R. Paraschivescu a fost, nu doar forțată, ci *falsă* (D-na Paraschivescu nu a avut de suferit de pe urma transmiterii textului soțului la *Europa liberă*; Goma, autorul textului nu era soțul Titei Chiper, etc.

b) Cum adică: transmiterea la *Europa liberă* a unui text care afirmă că Ivasiuc fusese informator al Securității putea să aducă necazuri, ei, *din partea Cenzurii din România, deci a Securității*? Cine dracu’ acceptă o astfel de logică?

c) Despre argumentul cu boala de care suferă - mai bine să nu vorbim. Dacă este, într-adevăr bolnavă, mă voi număra printre cei care vor fi afectați - dar poate fi vreo legătură dintre boala Titei Chiper și cartea mea, difuzată, mai exact: cartea pe care mi-ați cenzurat-o?

Într-o convorbire avută, chiar azi, cu un important funcționar din Departamentul de Stat (cărui i-am rezumat “cazul” și i-am înmănat o copie a scrisorii către Dl. Gronouski), i-am comunicat ca *deocamdată* nu vreau ca presa - mai ales americană - să fie pusă la curent cu acest lucru. Oricât de afectat aș fi de tratamentul nedrept, brutal (și *prostesc*) la care m-a supus *Europa liberă*, vreau, într-o primă fază, să primesc explicații și reparații dinăuntru, de la oamenii și organisme care dirijează *Europa*

liberă. Depinde de ele - persoane, organisme - circumscrierea problemei și rezolvarea ei pașnică și rezonabilă.

Fiindcă problemă există: știm cu toții (în fine, o părticică dintre toți) cât de în gât le stă comuniștilor de la București Europa liberă - ultima dovadă, dacă mai era nevoie, fiind chiar campania de astă-vară. Ciudat fiindcă că eu și numai eu văd o strânsă legătură între “plângerile” văduvei Ivasiuc, plângerilor altor plângăcioși (“cinstiți”) de pe lângă Ambasada USA din București și atacurile directe în care ești vizat și D-ta, Noël Bernard prin presa din țară - și atacurile (“cam indirecte”) venite din chiar sânul redacției românești de la München.

Să nu subapreciem subtilitatea (și atacurile) Securității din România *care s-a jurat că va ucide “oficina” (Europa liberă) prin orice mijloace*; mi-a fost dat să aud - și nu o singură dată - din gura generalului Pleșiță și a colonelului Gheorghe Vasile, comandantul Rahovei, “nuanțarea” intenției:

«Nu moartea păcătosului, ci punerea lui în slujba noastră»

Or cenzurarea unui text al meu, la Europa liberă nu poate fi interpretat ca un prim pas al Securității în extinderea cenzurii comuniste și la *Europa liberă*?

Acestea fiind zise, dragă Domnule Bernard, îți urez succes în luptele intestinale de care ai parte - la München. Să sperăm împreună că, în folosul românilor din România, münchenioții nu te vor călca în picioare - ar fi al doilea pas victorios al Securității.

Însă, așa cum am promis, până la rezolvarea problemei mele, mă voi abține de a mai colabora la Europa liberă (difuzarea fragmentelor din **Culoarea curcubeului** apropiindu-se de sfârșit, n-are decât să meargă înainte).

Cu stimă și prietenie,

Paul Goma

Nota (2009): Acesta (noiembrie 1979) este momentul întreruperii colaborării mele cu *Europa liberă*. Pe de o parte neacceptarea, din partea mea, a cenzurii americanilor în apărarea lui Ivasiuc - “omul nostru”, ziceau ei, nu neapărat naivi, dar obișnuiți să se joace de-a spionajul în treburile de toate zilele; pe de altă parte: nu se făcea ca ei, americanii, loiali chiar în lupta cu adversarul, să demaște un pion al... acestuia introdus în propria-le gospodărie: Ivasiuc. Că în “afacere” a cântărit hotărâtor (cum am aflat abia după 1900) și dezbaterile /sic/ patuale, altfel spus: la orizontală ale D-nei Barnes - pe care Securitatea, hărnicuță, le fotografiase, le filmase, cu aceste “documente” îl avea la mână pe James Barnes jr, ambasadorul american din acel timp - încornorat, șantajat și, ca supliment: prieten la toartă - intelectuală - cu Ivasiuc.

Nici următoarea scrisoare - adresată D-lui John Gronouski - nu a primit răspuns. Cât despre Noël Bernard - doar lui mă adresasem - nici atât.

A fost o perioadă grea pentru mine: nu pricepeam cum este posibil așa ceva: *să mă cenzureze americanii! În 1979!* Nu aveam cui să cer lămuriri,

ajutor: Monica Lovinescu și Virgil Ierunca erau și ei afectați de “situație”, mai ales că din emisiunea lui Virgil îmi fuseseră suprimate fragmentele din **Culoarea curcubeului** - însă nu puteau face nimic: deși nu erau angajați ai postului (ca puzderia de activiști comuniști, ziariști scîntești sosiți alaltăieri de la București, via Tel Aviv și pe loc făcuți redactori, șefi de servicii, informatori-legali) de “cumințenia” lor depindea menținerea emisiunilor lor. În cele din urmă am făcut apel la Brutus Coste: sub pretextul traducerii în engleză a scrisorii către Gronouski, i-am cerut ajutorul...

Vai, nici el nu putea, nici el nu mai avea “intrare” la americani.

Sporadic - potrivit capriciilor lui Vlad Georgescu, al crizelor de curaj - grabnic abandonate ale lui Ratesh, am mai colaborat, din an în paște.

Însă am constatat - pentru a câta oară? - că mi-o făcusem eu cu mâna mea: revoltîndu-mă împotriva cenzurii americane, eram încondeiat “acolo sus”, deci nefolosibil - decât la “aniversările” unui eveniment la care participasem și eu; pe de altă parte, cu toate că niciodată nu apelasem la Monica Lovinescu să pună o vorbă pentru mine, la... permanentizarea unei colaborări la *Europa liberă*, Domnia Sa îmi făcea din proprie inițiativă o caracterizare imbatabilă:

«Goma? Băiat bun - dar atît de apucaa...»

Abia așteptau americanii, americaniștii, geluioneștii, iorguleștii, hurezeneștii, nécémunteniștii o asemenea etichetare: puteau dormi liniștiți: Goma nu le amenința nici pâinea, nici faima de a apăra - de la München - drepturile omului în România.

Că toți cei... sugerați mai sus se dovediseră, așa cum îi mirosisem chiar din momentul angajării lor: fie informatori-cinstiți, ca Hurezeanu, ca Iorgulescu, fie tremurici tulburi ca Gelu Ionescu, ca N. C. Munteanu - se dovediseră “buni” după criteriile americanilor, se constată pe zi ce trece tot mai... vârtos.

1 9 8 0

*

Falsificatorii

1 aprilie 1980

Dintre multele și oribilele crime comise de comuniști, probabil cea mai păgubitoare, pe termen lung, a fost și este aplicarea materialismului istoric. Privind totul prin prisma luptei de clasă, comuniștii au decis că există mai multe adevăruri (unul burghez, altul proletar), deci și mai multe istorii: o istorie scrisă de exploataitori, o alta scrisă de exploatați.

Este adevărat, istoria nu a fost niciodată o știință exactă, ca aritmetica, de pildă. Este adevărat, de obicei învingătorii au scris istoria - istoria lor. Cronicarii au consemnat evenimentele, colorându-le în funcție de interese, în funcție de capacitatea lor de observație, de sinteză, la urma urmei, de temperament - deci, vom păstra rezerve asupra modului în care a "văzut" evenimentele un Radu Popescu, de pildă. Însă nici cei mai "de casă" (ori "de curte") cronicari nu au depășit anumite granițe: dacă ai interpretat diferit anumite evenimente, niciodată nu au negat *evenimentele* înseși.

Odată cu instaurarea comuniștilor, odată cu aplicarea materialismului istoric, autoproclamat știință (și încă ceva mai avansată), istoria, devenită instrument al luptei de clasă, a fost fasonată după "necesitățile" luptei cu pricina. Așa că istoria scrisă și impusă de comuniști nu constituie doar o variantă (subiectivă) a unor evenimente (totuși obiective), ci *un fals programatic și mereu înnoit*, atât al evenimentelor, cât și al semnificației lor. Programatic, pentru că, repetăm, totul trebuie să fie explicat prin prisma luptei de clasă; permanent, pentru că astăzi nu mai este "valabil" ieri: nu doar interpretări, ci și evenimente apar și dispar din "istorie", de la un congres al partidului la altul, uneori și mai frecvent. De aceea muritorul de rând nu are acces la presa de partid veche de cinci ani, iar în unele cazuri, nici de o zi.

Care sunt metodele "de lucru" ale materialismului istoric?

În primul rând, OMISIUNEA. După ce au distrus o parte din documente și au depozitat cealaltă parte în fonduri secrete, comuniștii vor să șteargă și din memoria oamenilor amintirea unor

evenimente, nume, semnificații. Ei știu că tăcerea provoacă uitarea - deci, *inexistența*. Având monopolul total al *cuvântului*, ei nu se tem că vor fi contraziși. Au șters o parte din trecut, încearcă să șteargă și din prezent: magia verbului i-a împins să creadă că dacă o anumită realitate nu este numită, în mod necesar, nici nu există. De aceea, de pildă, “nu există” în România nici greva din Valea Jiului, nici contestație sindicală, religioasă - ca să nu mai vorbim de mizerie, de lipsă de libertate - din moment ce presa nu scrie despre acestea...

În al doilea rând, INVENȚIA. Stăpâni ai documentelor, gardieni la ușa memoriei, comuniștii nu se sfiesc să inventeze evenimente care nu au avut loc sau care nu avuseseră nici o însemnătate la vremea lor. Așa au construit - din aer - “istoria” P.C.R.: cu tot felul de greve, manifestații, răscoale, “mari acțiuni de mase”. Așa au fabricat “probe” pentru anihilarea unor adversari (sau foști tovarăși) - majoritatea marilor procese. Așa au stins evenimente reale, dar “contrare intereselor de clasă”, cu evenimente-diversiune.

Două exemple: ca să nu se mai vorbească despre mișcarea drepturilor omului din primăvara lui 1977, Ceaușescu însuși a fabricat “evenimentul Nadia Comăneci”: în urma notării defavorabile de către arbitrii sovietici, lotul de gimnastică, la ordinul lui Ceaușescu, a părăsit cu scandal competiția pentru ca românii să aibă alt subiect de discuție decât drepturile omului. Al doilea: în octombrie 1977, Ceaușescu a organizat cu mare tam-tam o “vizită de lucru” în Valea Jiului, unde i s-a decernat titlul de “Miner de Onoare” - ca să nu se mai vorbească de greva celor 35 000 de mineri din august și de “pacificarea” lor.

În fine, metoda - perfecționată - a FALSIFICĂRII. Drept care, spre exemplu, ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940 - și consecința: *răpirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord* - devin, sub condeiu istoricilor comuniști: “retrocedarea (acestor teritorii) către U.R.S.S.”; actul de la 23 august 1944, înfăptuit de rege și de șefii partidelor democratice, devine: “insurecția armată antifascistă de sub conducerea P.C.R.”; numirea lui Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului de Gheorghiu-Dej (care și el fusese numit de ruși) devine “alegere” - ș.a.m.d., ș.a.m.d. Nu vom obosi să repetăm: falsificarea nu este făcută o dată pentru totdeauna, ea este permanentă. Așa că nu trebuie să ne mirăm că, în urmă cu douăzeci de ani, “istoria” ne învăța că actul de la 23 august fusese “înfăptuit de către Armata Roșie”, iar acum ni se explică, senin, că Armata aceea Roșie a intrat în București abia în noaptea de 30 spre 31 august...

Dacă, pe vremea lui Stalin, istoria României se reducea la două aspecte: a) lupta de clasă (care luptă, cică, era frecventă și în comuna primitivă, între indivizii care posedau câte două topoare de piatră și masele largi care nu posedau nici măcar unul...) și b) “relațiile de veacuri româno-(ruso-)sovietice”, de când a venit Ceaușescu treburile s-au schimbat radical: s-au publicat zeci de studii despre Vlad Țepeș, Petru Cercel, Elena Doamna (Cuza); românii au voie acum să se tragă nu numai din daci și romani, ci și din traci – iar în vremea din urmă chiar din celți (de ce nu, la urma urmei?); a fost semi-reabilitat Mareșalul Antonescu, într-o oarecare măsură Armand Călinescu – dar o figură ca a lui Iuliu Maniu, nu numai că este trecută sub tăcere, ci e și împrășcată cu noroi (de scriitori, în “opere de ficțiune” - vezi Titus Popovici, vezi Eugen Barbu și, vai, Marin Preda, în **Delirul**); se țin interminabile congrese de traco-logie, dar nu se scrie nimic despre, de pildă, Sovromurini se vorbește despre Burebista, nu și despre Carol I; despre balul la care viitoarea Elena Ceaușescu a fost aleasă “Regină”, dar nu despre colectivizarea la care Majestatea Sa a luat o parte mai-mult-decât-activă

Dar nu a fost în intenția noastră să ne ocupăm de istoria propriu-zisă, ci de o ramură a ei, istoria literaturii. Care nici ea nu putea scăpa de metodele materialismului istoric:

- OMISIUNEA a intrat în funcțiune odată cu milioanele de cărți arse. Omisiunea se numea, pe atunci, *epurare* (măcar pentru a ne descreți frunțile, să ne amintim, împreună, de epigrama lui Păstorel Teodoreanu în legătură cu epurații înlocuiți cu... cei care scriu, în loc să pută...). Așadar, comuniștii ne-au fabricat o istorie literară din care fuseseră *epurați (adică îngropați de vii)* Arghezi, Ion Barbu, Blaga, Eliade, Goga, Iorga, Lovinescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Maiorescu, Pillat, Stere, Urmuz, Vineanu, Voiculescu - ca să vorbim doar de cei foarte mari. Încetul cu încetul, aceștia au fost fie recuperați (ca Arghezi), fie “revalorificați”. Alții însă sunt tăcuți și în ziua de astăzi: Emil Cioran, Vintilă Horia, Horia Stamatu - pentru că sunt, după o expresie bucureșteană “fugiți”. Tot un “fugit”, Eliade, se bucură de mare stimă, de la o vreme, însă altul, Eugen Ionescu, apare, dispare, re apare, în funcție de “necesitățile prezentului”. Dar, tot odată cu trecerea timpului, apar... alți omiși: Petru Dumitriu, Matei Călinescu, Petre Popescu, Ilie Constantin, Gabriela Melinescu, Mioara Cremene, Ilie Păunescu, Ion Omescu, Ben. Corlaci, Dumitru Țepeneag...

- INVENȚIA a fost simultană cu omisiunea. Au fost unși “poeți” ca Neculuță, Păun-Pincio, A. Toma; “prozatori” ca Sahia, Dumitru Mircea, Ion Istrati, Șerban Nedelcu; “critici” - deci

îndrumători-cenzori - ca Nicolae Moraru, Novicov, Sorin Toma, Vitner, Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Jacob Popper - își mai aduce cineva aminte de ei? Noi, da.

- FALSIFICAREA fiind în natura materialismului istoric și a realismului socialist, firește, nici unul dintre scriitorii “acceptați” nu a fost acceptat ca atare. Pe de o parte, li s-au atârnat etichete (ne amintim cu toții de poetul “social” Eminescu, autor numai de poezii “de critică socială” precum *Scrisoarea III* și *Împărat și proletar*); pe de alta, au fost prezentați numai în “Opere alese” și nu, Doamne ferește, în “Opere complete” - cazul aceluiași Eminescu, poetul nostru național, care nici până în ziua de azi nu a primit aprobarea cenzurii de a-și reedita, de pildă, *Doina* și articolele politice.

- Evident, odată cu trecerea anilor, *istoria literară* a devenit dacă nu mai obiectivă, atunci mai încăpătoare. Au fost reeditate “opere alese” cu prefete de avertizare și de acoperire ideologică (la urma urmei, omagii lui D. Ghișe pentru că l-a “girat” pe Blaga și lui I.D. Bălan care “și-a pus obrazul” pentru Goga...) - așa că majoritatea numelor a revenit la lumină.

Și, totuși, *istoria literară* - ca și istoria propriu-zisă - rămâne proprietatea partidului comunist; el decide ce este bun și ce este rău, nu numai în agricultură, industrie, educație, pescuit oceanic, aspect vestimentar - ci și în istorie. Că, în acești 35 de ani de întuneric, s-a observat o trecere de la bezna totală de pe timpul lui Stalin într-o zonă de umbre mișcătoare (acum, în timpul lui Ceaușescu) - este cert. Că au fost “revalorificați” aproape toți scriitorii (cu majoritatea scrierilor), de asemeni, este adevărat.

Numai că în materie de *istorie a literaturii* nu stăm mai bine decât în 1949. Nu avem încă *o istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, tentativele unui Ivașcu nu au făcut decât să ne sporească setea, iar **Istoria...** lui Călinescu nu a fost și nu va fi reeditată. Și nu este de mirare: Partidul Comunist Român deține monopolul adevărului “total”. Or, o asemenea sinteză, neputând confirma - credibil - “adevărul total” al partidului, nu poate vedea nici lumina tiparului. Atâta vreme cât de trebile literare se vor ocupa specialiști ca Dumitru Popescu-Dumnezeu, Cornel Burtică, Suzana Gâdea, atât timp cât șeful statului, incapabil să închege o frază corectă, își va propune “versurile” ca normă obligatorie, atât timp cât același îl va confunda pe Bolintineanu cu Eminescu, va crede că cei mai mari poeți români sunt Vasile Militaru și Adrian Păunescu, dar nu va fi în stare să facă deosebirea dintre plagiat literar și moștenire culturală (ca în recentul caz al lui Eugen Barbu) - o asemenea sinteză va fi imposibilă în România.

Istoricii și criticii literari (și, slavă Domnului, avem destui și de foarte bună calitate) se văd nevoiți să confecționeze cărămizi pentru o eventuală, problematică istorie, consolându-se cu monografii, cu studii – ale unor perioade, ale unor curente.

Și, în vremea din urmă, cu *dicționare*.

Sunt cu totul laudabile asemenea demersuri – chiar parțiale. Și, nu mai este nevoie să o spunem: extrem de utile pentru informarea românilor care, în trei decenii, au fost sistematic jefuiți de *memorie*. Evident, un *dicționar*, oricât de bun ar fi, nu va suplini niciodată *o istorie*. Dar, cunoscând condițiile în care aceste lucrări au fost autorizate, în principiu, de partid, cunoscând și “metodele de lucru” ale cenzurii, să-i felicităm pe cercetătorii care au izbutit să se strecoare printre obstacolele în permanentă mișcare, plantate, mutate, suprimate, multiplicare de partid - în calea adevărului, deci a istoriei.

În anul care a trecut, 1979, au apărut nu mai puțin de patru dicționare dedicate literaturii române: Editura Științifică și Enciclopedică a publicat două:

- **Mic dicționar - Scriitori români**, alcătuit de, probabil, cei mai competenți istorici și critici literari (E. Simion, N. Manolescu, I. Negoțescu, Ion Pop, M. Iorgulescu, Al. Paleologu, Laurențiu Ulici, Marian Papahagi ș.a.), sub conducerea lui Mircea Zăciu;

- **Dicționar cronologic - Literatură română**, coordonat de I.C. Chițimia și Al. Dima.

- Editura Academiei a publicat **Dicționarul literaturii române vol. I** (“de la origini până la 1900”), elaborat de un colectiv de cercetători de la Iași;

- în fine, Editura Univers a scos **Dicționar de literatură - scriitori, reviste, curente** - coordonator: Dimitrie Păcurariu.

Dicționarul literaturii române - de la origini până la 1900, alcătuit de un grup de cercetători de la Iași, apărut la Editura Academiei este impresionant: în aproape 1 000 de pagini de format mare au fost adunate 1 311 articole: 731 de autori și 477 de publicații periodice. Iconografia, bogată, cu multe piese mai puțin cunoscute, câteva inedite, este, din nefericire, anulată de foarte, foarte proasta calitate a clișeelelor. Și pentru că vorbim de realizarea materială: este păcat că o asemenea lucrare-monument se prezintă cu o legătură care nu rezistă mai mult de câteva ore de “mânuire”, din mușama oribilă la vedere și insuportabilă la miros, cu o hârtie, nu doar de proastă calitate, ci și de diferite nuanțe de alb și galben (ceea ce dă aspectul de “doboș”) - de cerneală și de procesul de imprimare să nu mai vorbim. Totuși, acest **Dicționar** costă 145 de lei, aproape de cinci ori mai mult decât

un alt volum, de exact același format, imprimat pe o hârtie excelentă, cu cerneală bună, cu sute de reproduceri alb-negru și *în culori* : volumul **Omagiu** scos cu ocazia uneia dintre multele aniversări ale lui Ceaușescu.

Ocupându-se de fenomenul literar (și cultural) de până la 1900, primul volum nu ar fi trebuit să pună cenzurii nici un fel de problemă. Si totuși... Dacă au fost consemnați vreo 300 de publiciști perfect obscuri, traducători de broșuri, animatori de “cenacluri” sătești, Partidul nu a permis imprimarea numelui: *Carmen-Sylva*...

Lăsăm specialiștilor plăcerea de a discuta calitatea științifică a acestei lucrări. Ne permitem, totuși, să ne întrebăm cum își va onora grupul de la Iași promisiunea pentru volumul II, pentru că iată ce citim, într-o casetă: “Colectivul (...) care a realizat **Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900** elaborează în prezent **Dicționarul literaturii române din secolul al XX-lea**. Această lucrare va cuprinde articole despre scriitorii și istoricii literari, esteticienii, traducătorii și publiciștii care au activat între 1900-1950.”

Cum vine asta? Literatura română din secolul XX este cuprinsă între 1900 și 1950? Ieșenii au avut nevoie de 12 ani ca să scoată **Dicționarul** de până la 1900, deci, în pragul anului 2000, ne vor oferi și literatura secolului care s-a scurs... până la 1950? Sau poate un al treilea volum se va ocupa de perioada următoare? Să fim liniștiți: nepoții noștri vor afla că au existat, totuși, un Marin Preda, un Nichita Stănescu, un Marin Sorescu...

Mic dicționar - Scriitori români, apărut sub îndrumarea lui Mircea Zăciu, este, hotărât, sinteza cea mai serioasă (sub formă de dicționar) publicată în ultimele trei decenii. Competența, probitatea lui Mircea Zăciu, precum și a colaboratorilor și (cu două excepții: I.D. Bălan și inevitabilul Dumitru Micu), au dat rezultate notabile. Sunt repertoriați, prezentați și analizați 130 de scriitori - cronologic, de la Grigore Ureche la Adrian Păunescu. Ceea ce este îmbucurător - aș zice: odihnitor - în acest Dicționar, vine, desigur, de la sentimentul - vai, atât de rar încercat - că Mircea Zăciu nu numai că își cunoaște meseria, dar a și făcut-o, aplicând criterii de valoare. Adevărat, această calitate, în vremuri normale, ar fi trebuit, ar fi trebuit să fie de la sine înțeleasă. Dar nu trăim timpuri normale! Mircea Zăciu a reușit să adune, pe un spațiu tipografic de 500 de pagini, și să repartizeze pe 130 de “scaune” ceea ce are mai valoros literatura română - de la origini pînă în prezent.

Numărul “scaunelor”? De ce exact 130 și nu 123 sau 139, de

pildă? Fiindcă Mircea Zăciu a vrut așa - presupunem că această cifră reprezintă cvasi-totalitatea valorilor din literatura română. Deci, nu vom deplânge absența unor scriitori ca Bolliac, Sandu-Aldea, Bogdan-Duică, Damian Stănoiu, Gârleanu - după cum nu vom contesta alegerea - departe de noi așa ceva - unui Fundoianu, Dan și Emil Botta, a lui Blecher, a lui Dimov sau a Anei Blandiana. Fiindcă, luat în totalitatea sa, **Dicționarul** lui Zăciu este un catalog veridic al literelor românești.

Desigur, putem discuta *absențele*: Panait Istrati, Tristan Tzara (deși sunt prezenți Fundoianu și Voronca), lipsesc Nichifor Crainic, Eugen Ionescu, Emil Cioran...

Putem discuta și anume *prezențe* - în raport cu anumite absențe: de ce de pildă figurează un Stelaru și nu un Virgil Teodorescu (lasând la o parte păcate mai recente, acesta din urmă a fost un remarcabil suprarrealist)? Sau un Gellu Naum? De ce Titus Popovici și nu Petru Dumitriu? De ce Laurențiu Fulga și nu Vintilă Horia?

Există însă două “scaune”, nu doar discutabile, ci direct contestabile. Mai întâi, cel atribuit cu o generozitate care distonează cu bunul simț - lui Ion Lăncrănjan. Unii critici au văzut în el un urmaș direct al lui Rebreanu; alții au vorbit de “curajul” tematic. Să fim serioși: Ion Lăncrănjan a fost un tipic realist-socialist în **Cordovanii** și un activist de partid ranchiunos, în cărțile următoare - îndepărtarea lui, prin 1965, din posturi de conducere, i-a dat vâna “critică” - dar nu împotriva politicii partidului, ci împotriva celor care îi ocupaseră scaunul. În privința curajului tematic... Să recitim, împreună, ce a scris în **Caloianul** despre reeducarea studenților de la Pitești și ne vom da seama că Lăncrănjan nu a făcut decât să repete varianta Securi-tății - în rest, mormăială scrâșnită, încruntată... Cum se explică prezența lui Lăncrănjan în acest **Dicționar**? Cum se împacă gustul și rigoarea lui Zăciu cu includerea unui scriitor primitiv, a cărui scriitură rămâne la stadiul interjecțiilor, icnetelor și puncte-punctelor? Singura explicație ar fi: Aurel Sasu, adjunctul lui Zăciu la redactarea **Dicționarului**, i-a făcut un serviciu consăteanului său, Ion Lăncrănjan...

Celălalt “scaun” contestabil este ocupat de Adrian Păunescu. Îl vom cita pe Ion Pop - autorul prezentării: “Câștigând în suprafață tematică, poezia [lui A.P. - n.n.] pierde în adâncime, pradă ea însăși comodității de a versifica, în loc să imagineze.” Să nu ni se explice că Păunescu a fost inclus în **Dicționar**... numai ca să se demonstreze că nu merita. Această manieră de a se răzbuna îi este proprie unui Fănuș Neagu care, cu toată seriozitatea, cere

scriitorilor să-l aleagă pe Eugen Barbu președinte al Uniunii... ca să-i dea prilejul să se compromită, apoi să-l dea jos (gata compromis)...

Dicționarul cronologic - Literatură română, publicat sub conducerea profesorilor Chițimia și Dima, deși mult mai cuprinzător (o ia de la sfârșitul secolului al VI-lea și se oprește la 10 iunie 1979, când a murit Aurel Baranga), este un exemplu strălucit de practică a omisiunilor.

Dacă, de pildă, vom afla când anume și unde a copiat Gavriil Uric **Tetraevanghelul slavon**, dacă ne vom îmbogăți cunoștințele aflând unde și când s-au născut și ce opere au publicat “poetii” Dumitru Bălăeț, Nicolae Dragoș (cărui nu i se indică numele adevărat: Răcănel), în schimb nu vom găsi nici o urmă de trecere prin literatura română a lui Cioran, Vintilă Horia, Ștefan Baciuc, Petru Dumitriu, Matei Călinescu, Sorin Alexandrescu, Ilie Constantin, Petru Popescu, Ion Omescu, Mioara Cremene, Gabriela Melinescu, Nemoianu, Astaloș, Ivănceanu, Țepeneag și alți “fugiți”. În literatura română “cronologică”, Al. Mirodan, autor dramatic de mare succes până mai acum câțiva ani, nu este un “fugit”, ci un “plecat” în Israel, dar a fost șters nu numai din controalele Serviciului Populației, ci și din ale literaturii.

Dicționarul cronologic îi consemnează încă - în 1979 - pe Titus Mocanu, Marin Tarangul, Mariana Șora. Desigur, la o viitoare ediție vor dispărea și ei... ca și Cicerone Cernegură și Ivan Deneș... - deocamdată scăpați din vederea Securității, care a supervizat dicționarul.

Dicționarul de literatură română - scriitori, reviste, curente a apărut la editura Univers, sub conducerea lui Dimitrie Păcurariu. În prefață, coordonatorul ne promite un “instrument indispensabil de informare pentru publicul nostru cititor ca și pentru cel din străinătate.” Ne explică apoi că **Dicționarul** “nu este conceput exhaustiv, ci selectiv în sens larg. Alături de scriitori de primă mărime, au fost incluși alții care, prin creația lor, au contribuit la îmbogățirea peisajului literar.” După ce aflăm că *Dicționarul* cuprinde 700 de “nume” (o fi vrut să spună: nume și titluri, dar nu are importanță), Dimitrie Păcurariu ne lasă să ne descurcăm cu acest “instrument indispensabil”

Dimitrie Păcurariu nu știe ce este literatura, nu știe ce este un dicționar, nu știe ce sunt criteriile de valoare - iar rezultatul este pe măsură: un monument de confuzie, de “selecție” anapoda, de dezinformare.

La ce bun să ne ocupăm de inexactitățile sau de aprecierile false conținute în articole? Să zăbovim asupra unui singur aspect - esențial pentru alcătuirea unui dicționar - și anume *criteriul de*

selecție. Constatând cine anume a fost inclus și cine nu, ne întrebăm dacă aceasta este istoria literaturii române pe care o predă “profesorul” Păcurariu studenților.

Așadar, “Dicționarul Păcurariu”, conținând 700 de titluri și nume, tras în peste 100 000 de exemplare și amenințând să fie difuzat și în alte limbi (asta ne mai trebuie!), consemnează o droaie de scriitori cu totul modești: Ion Adam, Costache Bălăcescu, Zaharia Bârsan, Ion Catina, G. Crețeanu, N. Dimache, Anton Naum, Ioan Nădejde, Spiridon Popescu, N. Scurtescu, și alții și alții, dar nu pe Octav Șuluțiu, nu pe Bazil Munteanu, nu pe Emil Gulian, nu pe Alecu Cantacuzino, nici pe Rădulescu-Motru nici pe Mircea Florian. Cu cât ne apropiem în timp “selecția” devine și mai năucă!

În poezie: Păcurariu ni-i propune pe Crânguleanu, N. Dragoș, Damian Ureche, Vasile Bălăeț, Lotreanu, Dumitru Popescu-Dumnezeu, Traian Iancu, Trancă, Bucuroiu și alți versificatori de stat și de partid, dar nu pe Emil Brumaru, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Angela Marinescu, Miron Cordun, Nora Iuga, N. Prelipceanu, Marius Robescu, Florica Mitroi.

În proză: făcători de cărți ca D. Almaș, Theodor Constantin, Mihail Diaconescu, frații Grecea, Ion Istrati, Dinu Săraru, Nicorovici, Coșovei și alți reporteri de la *Scînteia*, dar nu Alice Botez, Bujor Nedelcovici, Dana Dumitriu, Nicolae Damian, Maria-Luiza Cristescu, Ioana Orlea, Radu Petrescu, Corneliu Ștefanache, Eugen Uricariu, Mihai Giugariu.

În dramaturgie: nici urmă de I. Naghiu, L. Teodorescu, D. Solomon.

În critică: Marin Bucur - da. Nu și: Al. Paleologu, Gheorghe Grigurcu (remarcabil și ca poet), Marius Nițescu, Al. Călinescu, Mircea Anghelescu, Dan Cristea, Petru Poantă, Marian Papahagi, Ion Vartic - și atâția alții...

O senzație acută de inadecvare, de lipsă de gust - și, ceea ce este mai grav: de necinste. Pe de o parte, D. Păcurariu, ca universitar, a introdus în Dicționar colegi de-ai dumisale: la fel au făcut Pompiliu Marcea cu prietenii săi și Romul Munteanu (directorul Editurii Univers) cu ai lui. De aici impresia penibilă de gașcă suburbană. Dar ceea ce este și mai grav: alcătuitorii și-au făcut ei înșiși loc în dicționare și, la urma urmei, cum să-i contești, de pildă, lui Pompiliu Marcea dreptul la un scaun, când pe cel de alături șade un Traian Filip (introdus chiar de Marcea!)? Cum să afirmi că Dimitrie Păcurariu nu merită - dar ce, Gh. Mihăilă (introdus de însuși Păcurariu) merită? Și așa, o mână spală pe alta, eu îmi aduc cuscii, tu îți aduci nepoții, celălalt cumnatele - și-i tragem un **Dicționar de literatură română!**

Faptul că în acest dicționar apar, pentru întâia oară, numele lui Nichifor Crainic și al lui Eugen Ionescu - să ne bucure, dar să nu ne înșele. Eugen Ionescu alături de Nicolae Dragoș-Răcănel, Nichifor Crainic alături de Dumitru Bălăeț - asta înseamnă “selectiv în sens larg”, după gașca lui Romul Munteanu. Ceea ce, mai pe românește, înseamnă țigănie literară.

*

[iulie 1980]

CEAUȘESCU

PORTRET (CU MATERIALUL CLIENTULUI)

Franța primește un oaspete de vază. Dacă ilustrul vizitator nu reprezintă o mare putere economică, militară, dacă solul României nu ascunde uraniu, petrol (vreau să spun : **nu mai** conține), Dl. Ceașescu are faima de a fi descoperit singur-singurel quadratura cercului, apa caldă - ca și înghețata fiartă.

-

1. “Independența” României (față de URSS !);
2. “Comunismul de omenie”.

În realitate, “independența” în chestie a fost... descoperită de Occident (și numai de el) exact în locul în care o ascunsese (la vedere) Hrușciiov, în 1958 (independentul de atunci numindu-se Gheorghiu-Dej), ca urmare a saurofagiei cronice de care suferă, în special Franța.

Cât despre “comunismul de omenie”, autorul este, într-adevăr, Ceașescu (dealtfel unic consumator al antinomiei sus-citate).

Dar să lăsăm în grija hagiografului Michel-P. Hamelet (fost militant de extremă dreaptă, fost militant comunist convins, acum lucrând cu zel la *Le Figaro*, pentru Hersant (cel fost de stânga, de dreapta, prieten al stângului Ceașescu) - să lăsăm deci “contribuțiile” personajului pe seama lui Hamelet și să încercăm noi o portretizare a ilustrului oaspete. Vom folosi în exclusivitate presa și publicațiile oficiale (altele nu există într-un stat comunist), deci: materialul clientului.

Neîndoios : o personalitate atât de puternică precum cea a lui Nicolae Ceașescu nu poate fi zugrăvită din nuanțe ci, după metoda presei de la București, de-a-dreptul, cu ajutorul *calificativelor*.

Acestea sunt folosite:

a). Ca atare : “Far”, “Cârmaci”, “Ghid” (preluat de la Stalin, de la Mussolini, de la Mao, de la Kim Ir Sen), “Conducător” (de la Mareșalul Antonescu, de la Hitler, de la Franco, din nou de la Mussolini), “Soare”, “Luceafăr”, “Stea Polară” (de la crama

Palatului Herăstrău a cărei boltă reproduce harta cerească a locului - Scornicești - și a momentului - 26 ianuarie 1918 - a nașterii Astrului daco-roman), “Părinte”, “Fiu” (legăturile de familie fiind sfinte - vezi componența conducerii de stat și de partid, clanică), “Stejar”, “Brad”, “Dunăre” (ei, da !), “Stâncă”, “Carpat” (la singular, firește), “Gânditor”, “Înțelept”, “Creator”, “Geniu” (ce să mai vorbim !), etc...

Nota : pot fi servite succesiv (despărțite de virgulă), dar și simultan (unite prin linioară : “Far-Cârmaci”, “Conducător-Părinte”, “Geniu-Înțelept” - să nu se confunde cu alte genii, neînțelepte acelea - “Tată-Fiu”...

b) Însoțite de alt calificativ explicativo-întăritor : “Far luminos”, “Cârmaci călăuzitor”, “Stea Polară orientatoare”, “Tată părintesc”, “O, Mamă, bună mamă...” dar și : “Conducător multilateral”, “Stejar de Scornicești”(satul natal al stejarului cu pricina).

Nota : intervertirea calificativelor nu se poate face fără aprobarea scrisă, semnată de Elena Ceaușescu - altfel s-ar ajunge la : “Gânditor polar”, Geniu dunărean”, “Creatură conducătoare (sau ; cârmuritoare)” și alte lesmajestăți.

c) Superlativizante :

- “Cel mai...” (iubit, mare, frumos, deștept, harnic, etc.) - exemplu : “Cel mai mare fiu al României”, “Cel mai iubit iubitor de copii”, etc.

d) Suprelativanto-ierarhizante - exemple :

- “Primul Bărbat al Țării” (în limba română, *țară* este de genul feminin);

- “Primul Fiu al Poporului” - atenție : se scrie : *Fiu* și *Bărbat* - însă *popor* și *țară*.

- “Primul gânditor al acestui pământ” (știut fiind : până la 26 ianuarie 1918 pe acest pământ nu ființau ființe gânditoare) ;

- “Cel dintâi Președinte al patriei noastre” (sic).

“Primul Miner de Onoare al țării” (titlu decernat de Elena lui Nicolae, de Nicolae Elenei la două luni după marea grevă a minerilor din august 1977).

e) Sub formă de cocktail - exemple :

- “Planeta pământ (Terra) trăiește, azi, sub Zodia Ceaușescu”;

- “Marea Chartă a națiunii române este Programul PCR, elaborat de geniul tov. Ceaușescu”;

- “Ca rezultat al gândirii sale creatoare, dispunem, azi, de o concepție proprie, originală, științific-fundamentată și verificată de viață cu privire la locul și rolul statului și dreptului în societatea contemporană” ;

- “Tov. Ceaușescu este cea mai eminentă (sic) personalitate a vieții politice și științifice (re-sic) internaționale” ;

- “Autor al unei opere de impresionantă bogăție și multilateralitate”(!);

- “A pus bazele științei conducerii societății”...

Încheiem cu următorul extras din discursul rectorului Academiei de Științe Sociale și Politice din București, Leonte Răutu (el însuși ! - inevitabilul, increvabilul Răutu), cu ocazia decernării titlului de “Doctor” Geniului Suprem (și carpatin) - iată:

“Una dintre cele mai valoroase contribuții ale gândirii tov. Ceaușescu este elucidarea raportului dintre general și particular” - nu mai subliniem, nu mai comentăm.

Stalin ? Mao ? - fac figură de bunici datați. Kim Ir Sen ? - un fel de văr sărac. Amin Dada, Bokassa Enver Hodgea ? - bieți tiermondiști.

Nota (decembrie 1997) : *Textul de mai sus a fost (re)tradus din franceză. În acel moment - vizita lui Ceaușescu la Paris - a fost multiplicat și distribuit presei scrise, posturilor de radio, de televiziune, agențiilor de presă, ambasadelor occidentale la Paris. A fost copios citat - în Franța, în Belgia, în Canada (presa franceză).*

Singurele mari cotidiane ce l-au ignorat :

L’Humanité, organul Partidului Comunist Francez (nu e de mirare) și Le Figaro - jurnal al celei mai cretine drepte din lume: dreapta franceză, declarat anticomunist, dar pro-brejnevist, pro-jaruzelskist, pro-ceaușist...

Nota (iunie 1999) :

Firește, pentru cititorii occidentali, nume ca Virgil Cîndea, Vasile Băran, A. Păunescu, Dinu Săraru, Paul Anghel, Zoe Bușulenga, Acad. Condurachi, Mihnea Gheorghiu, Balaci, ș. a., nu spuneau nimic - de aceea nu le-am indicat sub fiecare laudă. Nici nume ca Radu Enescu, Nicolae Balotă, D. R. Popescu, Titus Popovici, A. Buzura, Bălăiță.

Românilor din România : da. De aceea le-am înșirat aici - nu pe toate.

*

Către Jean-Marie Cavada

Paris, 26 iulie 1980

Dragă Jean-Marie Cavada,

Fidel frecventator al magazinului D-tale “La nouveau Vendredi” de p FR 3, am așteptat cu nerăbdare (și cu speranță) emisiunea din 25 iulie a.c.: “*Les Grands Témoins : Nicolae Ceaușescu*”. Am așteptat-o, nu doar pentru că te cunosc personal și înțelesesem că înțeleseseși - și din cartea mea **Le Tremblement des hommes**, pe care ți-o înmănasem cu dedicație imediat după apariție, în urmă cu peste un an - ci și pentru că participasem alături, atât la manifestațiile CIEL-ului, cât și la reuniunea comemorativă organizată de Amnesty International la Palais Chaillot... Ca nefericit... compatriot al “Marelui Martor” (presa oficială îi zice: “Marele Far”, “Cel mai Mare Fiu”, “Primul miner al țării”, etc., etc.) credeam că Jean-Marie Cavada va fi, ca de obicei, Cavada-cel-de-la “Le Nouveau Vendredi”.

Vai, m-am înșelat. Ne-ai înșelat, nu doar pe noi, românii exilați, ci și pe cehi, pe polonezi, pe unguri, pe bulgari...

Să ne înțelegem: interviul luat unui șef de stat în vizită oficială în Franța este nu doar ceva normal (protocolul obligă), ci și necesar: în sfârșit, francezii ar fi urmat să vadă, să audă cum și ce răspunde intervievatul - și să judece singuri. Într-adevăr, D-ta și Jean-Marie Paris ați pus lui Ceaușescu întrebări - unele deloc comode (“drepturile omului”, “problema Elena Ceaușescu”), el a răspuns... ce și cum a vrut, însă trebuia să știți că distanța dintre limba română (folosită de Ceaușescu) și traducerea franceză a fost incomparabil mai mare decât cea dintre, de pildă, un text de Céline, în original și “echivalentul” în esperanto.

Dar până să ajungă la interviu, telespectatorul francez a fost *preparat* (și cum!): “Introducerea” în această enigmă care este România de azi s-a făcut prin *falsuri confecționate la București și difuzate ca atare la Paris - pe FR 3*.

- FR 3 începe prezentarea României cu o... toacă de biserică și continuă cu turlă, cruci, lăcașuri de rugăciune pline, credincioși cântînd, doi popi depunînd “mărturie” (despre totala libertate de cult) și alte “dovezi” de toleranță religioasă. Asta în timp ce raportul alcătuit de *Amnesty International* (îți spune ceva acest organism?) denunță persecuțiile credincioșilor - catolici, ortodocși, neoprotestanți. În timp ce preotul Calciu agonizează în închisoare, condamnat la zece ani, “pentru credință”?

Dar FR 3 oferă telespectatorilor și informații “istorice”:

- prezintă Partidul Comunist “ca principală și cea mai populară formă de opoziție, de rezistență” (din România interbelică) - de “populare” să nu mai vorbim. Cât despre “principală”... - când inșiși comuniștii anunțaseră triumfal, în decembrie 1944 (la trei luni după ocuparea României de ruși) că *numărul membrilor PCR se triplase (față de august 1944 - n. m.), ajungând la...964!*;

- FR 3 prezintă actul de la 23 august ca pe o “insurecție armată organizată și condusă de PCR”.

Nu: la 23 august 1944 regele Mihai I, împreună cu șefii partidelor democratice (țărănist, liberal, social-democrat) - a organizat o lovitură de stat la care *a fost invitat* și un reprezentant comunist. Toți complotiștii au fost arestați după alungarea regelui și au murit în închisoare (comunistul Pătrășcanu a fost executat de către ai săi tovarăși, în 1954).

- FR 3 prezintă instalarea, de către ruși în fruntea guvernului (6 martie 1945) ca... rezultat al “voinței poporului”.

Nu: Groza a fost impus de Stalin prin trimisul special Vâșinski, cu “aportul” tancurilor sovietice.

- FR 3 prezintă alegerile din noiembrie 1946 ca pe o “victorie a forțelor democratice”;

Adevărat: forțele democratice (țărăniștii, liberalii) au obținut cca 80% din sufragii, însă *Vâșinski, cu tancurile, a “câștigat” partida, inversînd, impunînd rezultatul: 79,86%* (vezi presa occidentală din acel timp).

- FR 3 explică francezilor ca intrarea României în război împotriva URSS s-ar fi datorat:

a) “Preponderenței fascismului în România, reprezentat prin Garda de Fier” - două falsuri:

- în România nu a existat *fascism* acesta a fost și a rămas o realitate italiană;

- în timp ce crainicul vorbește despre “legionarii fasciști” români, imaginile prezintă scene din... Germania nazistă. Altele sunt păcatele Gărzii de Fier, însă nu acela de a agita drapele cu zvastică, defilînd pe străzile... Berlinului, Münchenului. Și încă un “amănunt” Garda de Fier fusese lichidată de Antonescu la 23 ianuarie 1941, deci cu cinci luni înainte de declanșarea războiului împotriva URSS.

b) “intenția de a ocupa teritorii jinduite de multă vreme”

Nu: teritoriile “jinduite de România” (în dauna URSS) se numesc *Basarabia* și *Bucovina*, iar “multa vreme” măsura mai puțin de un an: *aceste teritorii românești fuseseră ocupate cu forța de URSS în 28 iunie 1940.*

Să continuu? La ce bun? Telespectatorii francezi au fost deja

dezinformați de FR 3, “informat” de istoriografii de la București, aceștia fabricând istoria după diktatul Moscovei.

Îmi vei replica: nu cunoșteai aceste “amănunte”.

Cine nu cunoaște astfel de “amănunte” nu le explică - strâmb, strâmbate - telespectatorilor. Ca jurnalist, erai obligat să fii obiectiv, nu filsovietic, nu filoceaușist. Nu este un secret: pelicula transmisă de FR 3 în seara zilei de vineri 25 iunie - înaintea interviului - a fost fabricată la București și “montată” la Paris, după scenariul și comentariul redactat de Televiziunea Română. În naivitatea mea de refugiat politic din România, credeam că am scăpat de poliția lui Ceaușescu și de mutra lui și de “verbul” lui, analfabet. M-am înșelat: în timpul vizitei “Marelui Martor” în Franța, poliția franceză a fost silită să “lucreze” pentru *generalul de Securitate Ceaușescu*, iar FR 3 a transmis o emisiune care, dacă ar fi fost programată la București, ar fi avut audiența meritată: toate televizoarele ar fi fost închise.

În aceste zile de iulie 1980, la Paris, noi, nefericiti refugiați politici ne-am întrebat dacă nu cumva Orwell...

Îți recomand să recitești **1984**. Pentru a-ți da seama că orice asemănare între emisiunea D-tale (de vineri 25 iunie 1980) și “produsele Ministerului Adevărului (din aprilie “**1984**”) este... este... Cum este? Întâmplătoare sau ba?

Cu speranța că, până în “1984” ne-au mai rămas, totuși patru ani respirabili, îți doresc o vacanță plăcută.

Și binemeritată.

1 9 8 1

*

Paris, 11 ianuarie 1981

Martha Bibescu

Magazin istoric, Editura Politică și Ministerul Adevărului de la București au fabricat, pentru Muzeul de Istorie a P.C.R., încă o piesă: **Jurnal politic. 1939-1941**, atribuit Marthei Bibescu.

Știam că Martha Bibescu cunoscuse, pe dinăuntru, o jumătate de secol de politică și nu doar a României, dar nu știam să-și fi consemnat informațiile, impresiile, comentariile într-un **jurnal politic**, iar dacă, totuși, o făcuse, de ce alesese perioada 6 ianuarie 1939-27 ianuarie 1941?

Enigma este parțial dezlegată pe coperta interioară, unde, sub titlu, se află indicația: “Studiu introductiv, selecție, note și tradu-cere de Cristian Popișteanu și Nicolae Minei”. Așa stând lucrurile, nu ne mai mirăm că pagina următoare este în întregime ocupată de un *mono* - nu contează ce spune, este un citat din Ceaușescu. Nu contează nici primele 32 de pagini din “Studiu introductiv” - model de neoarhondologie pusă la punct de “istoriografia” de la București. Pe noi ne interesează “istoria” **Jurnalului politic** ținut de Martha Bibescu între exact 6 ianuarie 1939 și 27 ianuarie 1941 fix. Spre norocul nostru, paginile 33 și 34 ne luminează: “Depistat în urmă cu câțiva ani printre manuscrisele de preț din arhivele noastre, jurnalul pe perioada 1939-1941 a format obiectul unei susținute corespondențe cu autoarea lui.”

“Depistat” - scriu Popișteanu și Minei, însă noi nu le vom interzice ticurile profesionale. Nu ne vom lega nici de “manuscrisele de preț”, “depistate” abia “în urmă cu câțiva ani”. Zăbovim, totuși, la “arhivele noastre”: cei care au răsfoit revista lunară *Magazin istoric* știu că “arhivele noastre” se numesc, uneori: “Arhivele Institutului de Istorie a P.C.R.”, mai frecvent: “Arhivele M.A.I.”. Să zăbovim, deci, cât să lăudăm pre Domnul că nu chiar toate “manuscrisele de preț” confiscate la Posada, Mogoșoaia, Sinaia, Breaza (precum și din alte locuri de desfrâu ale oligarhiei burghezo-moșierești) fuseseră arse pe loc sau ceva mai încolo, în crematoriul de hârtii al M.A.I. - anexă a “arhivelor” cu același nume.

Să-i ascultăm, în continuare, pe “editori”:

“La 14 aprilie 1973, Martha Bibescu ne scria: «Nu-mi

doresc nimic altceva decât să văd paginile pe care vreți să le traduceți apărând în excelenta publicație *Magazin istoric*, care și-a cucerit consacrarea», în același spirit de cordială colaborare”, continuă colaboratorii de la București ai Marthei Bibescu, “s-au dezbătut, în lunile următoare, problemele metodologice legate de o traducere selectivă a însemnărilor din perioada amintită, pentru a se alcătui un volum în versiunea românească.”

O scrisoare politicoasă a unei persoane iremediabil binecrescute. Subliniem însă *dezbaterea* (Popiștenii se exprimă clar prin impersonalul “s-au dezbătut”) problemelor metodologice legate de o traducere selectivă. Că “problemele” s-au dezbătut? Probabil. Că s-au și rezolvat? Cu certitudine NU - după cum înșiși “editorii” mărturisesc: “La 14 noiembrie 1973, unul dintre noi (Cristian Popișteanu) aflându-se la Paris, în drum spre Londra, a avut o convorbire telefonică cu Martha Bibescu care [rafala de cacofonii aparține “unuia dintre ei” - n.n.] i-a spus printre altele: «Aștept cu nespusă nerăbdare să putem colabora la o ediție cât mai concludentă a însemnărilor mele din acei ani atât de triști».”

Așadar, “problemele metodologice” nu fuseseră rezolvate nici până la 14 noiembrie, dată la care Martha Bibescu *aștepta să colaboreze la o ediție cât mai concludentă*.

“...nici până la 14 noiembrie”, fiindcă în 8 decembrie 1973, când “unul dintre ei” (Popișteanu) s-a prezentat la domiciliul parizian al autoarei, a aflat de la Valentina Ghika-Comănești, fiica Marthei Bibescu, următoarele: “Mama a murit acum zece zile”.

“Ne-am străduit să lucrăm conform principiilor pe care [Martha Bibescu - n.n.] a avut răgazul să le formuleze”, explică “editorii” imprudenți.

Nu cunoaștem manuscrisul, nu cunoaștem stadiul în care ajunsese “cordiala colaborare”, nu cunoaștem nici “principiile pe care a avut răgazul să le formuleze” Martha Bibescu. Știam că, de regulă, un jurnal nu este dat publicității ca atare, autorul însuși (dacă este în viață) elimină anumite însemnări cu caracter intim, anumite formulări ofensatoare la adresa unor persoane, anume judecați la care, după ani, nu mai subscrie. Mai știm, vai, și ce înseamnă “selectiv” în accepția istoriografiei de la București, însă chiar dacă admitem că “problemele metodologice” își găsiseră o rezolvare, că principiile formulate de autoare li se păruseră editorilor suficiente, *rezultatul*, adică volumul **Jurnal politic** publicat de Editura Politică, nu apare ca un vădit abuz de încredere (victimă: Martha Bibescu) și ca un fals pur și simplu (victimă: istoria, în general, istoria României în special). Avem de-a face nu cu

un *document*, ci cu un “document” dintre acelea cu care ne-a obișnuit *Magazin istoric*, un tipic produs al laboratoarelor Ministerului Adevărului pe baza “materialului” depozitat în “Arhivele M.A.I.”.

Dar să-i lăsăm pe chimiștii-istorici să explice singuri cum anume au “lucrat”:

“Intitulându-l «Jurnal politic», am ținut să reliefăm permanența preocupărilor scriitoarei pentru evoluția evenimentelor cu care era contemporană, atât în ce privește situația României, cât și viața internațională” - am citat din “Mic preambul”.

Două observații: titlul a fost impus de Editura Politică, Martha Bibescu vorbind doar despre “paginile pe care vreți să le traduceți”, “însemnările mele”, “textele mele”; în ceea ce privește “evenimentele cu care [Martha Bibescu - n.n.] era contemporană”, editorii își iau un angajament pe care îl vor călca programatic (altfel ar mai “lucra” pentru Editura Politică?).

Misterul *perioadei* pe care au ales-o este dezlegat:

“Așa cum indică titlul volumului, am ales aproape exclusiv pasajele cu semnificație antifascistă, antilegionară, ale autoarei.”

Asta era, deci: Editura Politică nu s-a mulțumit să fabrice un *jurnal politic*, ci un *jurnal antilegionar*! - acesta fiind motivul opririi lui după înăbușirea Rebeliunii, și nu faptul că “evenimentele cu care era contemporană, atât în ce privește România, cât și viața internațională”, ar fi luat sfârșit - după umila noastră opinie, aflându-se abia la început.

Neavând încotro, să ne mulțumim cu porția de “evenimente” pe care Ministerul Adevărului de la București ne-o distribuie și să vedem cât de “aproape exclusiv” au fost alese “pasajele cu semnificație politică din perioada ianuarie 1939-ianuarie 1941”.

Două sunt metodele de lucru “pe text” ale “istoricilor” M.A.I.: omisiunea (selectivă) și interpretarea (abuzivă).

Necunoscând originalul jurnalului, nu vom atrage atenția decât asupra unor *evenimente istorice* pe care Martha Bibescu nu le putea trece sub tăcere, deci suntem siguri că *Ministerul Adevărului* vrea să le nege - prin omisiune. Ca din întâmplare, toate acestea sunt legate de *acțiunile agresive ale U.R.S.S.*

Rămânând în perioada de timp aleasă de Editura Politică, să le enumerăm, în ordine cronologică:

1. 23 august 1939 - semnarea, la Moscova, de Molotov și Ribbentrop, a pactului de neagresiune dintre U.R.S.S. și Germania, cunoscut și sub numele de “pactul Stalin-Hitler”;

2. 17 septembrie 1939 - invadarea părții răsăritene a Poloniei de trupele sovietice. Dacă invazia germană (1 septem-

brie) îi este “permisă” Marthei Bibescu și pe larg comentată de Editura Politică, nu doar în notele de la subsol, ci chiar în text, între paranteze drepte, nu răzbate nici măcar o aluzie la isprava sovieticilor. De aceea, să umplem, parțial, acest “lapsus”, citând din “explicația” pe care Maiski, ambasadorul sovietic la Londra, a dat-o la trei zile după agresiune: “*Uniunea Sovietică a fost constrânsă să intervină în Polonia, pentru că trupele germane depășiseră limitele prevăzute inițial.*” Care limite? Când, inițial? Evident, lipsind cauza (pactul Stalin-Hitler, de la 23 august [1939], care “prevăzuse limite” ale împărțirii Poloniei - și, să adăugăm: ale răpirii Basarabiei), trebuia să lipsească și efectul: ocuparea Poloniei de cei doi agresori - Germania și U.R.S.S.

De asemeni, Editura Politică nu îi permite Marthei Bibescu să consemneze un alt eveniment:

3. 30 noiembrie 1939 - atacarea Finlandei - și urmarea:

4. 14 decembrie 1939 - excluderea din Societatea Națiunilor a Uniunii Sovietice, pentru *agresiune* (împotriva Finlandei).

Oare să nu fi avut cunoștință Martha Bibescu despre aceste evenimente? Să nu le fi notat? Așa, ca din întâmplare, să fi lipsit din manuscris exact filele cu pricina? Mai știi? Câte nu se pot întâmpla în “Arhivele M.A.I.”!

Și, totuși, Editura Politică, potrivit “spiritului de cordială colaborare”, îi îngăduie Marthei Bibescu să publice consemnarea de la 25 decembrie 1939:

“Se duc lupte în Finlanda.”

Popișteanu și Minei, autorii “notelor”, gata să explice, în subsol, chiar în text, tot felul de fleacuri, în cazul “luptelor din Finlanda” păstrează o tăcere, să-i zicem, de aur. Cu cine se luptau finlandezii? Când începuseră luptele? Și pentru ce? Cititorul României “independente” de azi nu are voie să știe că, în urmă cu 40 ani, U.R.S.S. invadase o țară vecină; că invincibila Armată Roșie primise de la minuscula armată finlandeză o mamă de bătaie pe care n-a uitat-o nici azi; că Uniunea Sovietică, “țara păcii”, a fost exclusă din Societatea Națiunilor, pentru... *război de agresiune* (ne amintim foarte bine clasificarea războaielor, potrivit materialismului istoric...).

Iată-ne ajunși la 26 iunie 1940. Despre această “întâmplare” s-a mai scris la București, însă nu oricum. Iată calapodul (cităm din *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică, București, 1972):

“1940, iun. 26. Notă ultimativă a guvernului sovietic adresată României; Basarabia și Bucovina de Nord intră în componența U.R.S.S.”

Ce scrie Martha Bibescu, la 26 iunie? Cităm din **Jurnalul politic**: “Sanda Tătărașcu, la cină, apoi George Cantacuzino, la telefon, mă informează despre *nota ultimativă* [s.n.] pe care ne-a trimis-o Rusia.”

Așadar: “lupte în Finlanda”, “nota ultimativă pe care ne-a trimis-o Rusia” - “lucrătorii” M.A.I. de la Arhive ne șoptesc *istoria* exact în maniera colegilor lor, securiștii “operativi”, iar dacă le ceri lămuriri, îți fac cu ochiul și îți “răspund”: «Ei, parcă nu știi matală... Toată lumea știe...»

Tocmai pentru că știm, vom cita din “nota ultimativă” pe care Molotov i-a înmănat-o ambasadorului României la Moscova, Davidescu:

“În 1918, România, profitând de slăbiciunea militară a Rusiei, a smuls Uniunii Sovietice [să nu pretindem forței brute să aibă și logică - n.n.] o parte din teritoriul său, Basarabia, violând astfel uniunea seculară a Basarabiei, locuită în majoritate de ucraineni [motiv pentru care a și fost botezată... “Moldovenească” - n.n.] cu Republica Sovietică Ucraineană. (...) Guvernul sovietic propune guvernului român:

1. să restituie Uniunii Sovietice Basarabia;
2. să cedeze Uniunii Sovietice partea de Nord a Bucovinei, potrivit frontierelor fixate pe harta alăturată.”

Evident, Martha Bibescu nu avea de unde să știe că “nota ultimativă” a avut și oarecare urmări, motiv pentru care Editura Politică nu oferă cititorilor nici măcar atât cât oferise Editura Enciclopedică în dulcele ei stil:

“Basarabia și Bucovina de Nord *intră în componența U.R.S.S.*” [s.n.], uitînd că “în componența U.R.S.S.” intrase și ținutul Herța.

În ceea ce îi privește pe Popișteni, aceștia nu se ostenesc să ne explice - măcar între paranteze drepte - ce este o notă ultimativă și la ce servește ea; după obicei, ne fac cu ochiul: «Ei, parcă nu știe toată lumea...»

Cu totul altfel procedează cu alt eveniment tragic din acel tragic an 1940: cedarea Transilvaniei de Nord. Motivul este clar: acea parte a țării fusese răpită de unguri (“[horthyști]” - se grăbesc ei să *precizeze*, ca nu cumva să credem că ungurii ne- sau anti-horthyști ar fi fost în stare să facă una ca asta) și nu de către ruși. Drept care consemnarea de la 2 septembrie a Marthei Bibescu despre Manoilescu are dreptul la explicații în lung și în lat despre Diktatul de la Viena. Firește, cedarea Cadrilaterului (la 7 septembrie) este și ea “uitată”, cu toate că, după informațiile noastre, bulgarii profitaseră de prevederile aceluiași Diktat.

Popiștenii pierd un prilej de a-și ține gura, așa că, în

“Mic preambul” scapă: “Din motive de spațiu, am lăsat la o parte [din manuscrisul original - n.n.], în majoritatea lor, revenirile asupra câtorva motive tematice.”

Ca să vezi: Editura Politică are probleme de spațiu! Spațiul acela a suportat interminabilul “Studiu introductiv”, urmat de “Mic preambul”, la sfârșitul volumului a mai încăput un “Epilog”, iar la început - *pe o pagină întreagă!* - *motto-ul extras* din gândirea lui Ceaușescu, dar nu a putut cuprinde *evenimente* pe care nici un Minister al Adevărului nu le va putea șterge din memoria și din carnea românilor.

Popiștenii de la Editura M.A.I. nu se opresc aici, trăncănesc mai departe, divulgând cum au lucrat pe manuscris: “Operația de triere a impus, uneori, efectuarea de racorduri (între paranteze drepte, ca și explicațiile), pentru a păstra fluiditatea textului peste hârtoapele pasajelor lipsă. (...) După părerea noastră, minusculele intervenții de acest fel nu modifică nici măcar litera, cu atât mai puțin spiritul manuscrisului.”

Trecând peste eufemisme (“operația de triere”), trecând peste hârtoapele limbii române a “istoricilor”, să mărturisim că, “după părerea noastră”, “minusculele intervenții” (le-am constatat... minusculitatea...) nu mai pot modifica ceva din “spațiul” unui manuscris mutilat, falsificat deja prin “lăsarea la o parte” (“din motive de spațiu” - cine crede că motivele ar fi altele, este un trădător de patrie!) doar a “revenirilor asupra câtorva motive tematice”.

Pentru a ne descreți frunțile, să spicuim câteva “minuscule intervenții” - ne mărginim la cele introduse în text, prin paranteze drepte:

- La 30 septembrie 1939, în legătură cu Armand Călinescu, asasinat de legionari la 21 septembrie, Martha Bibescu scrie:

“Singurul fiu al fostului prim-ministru se află la Londra.”

Propozițiune limpede în sine și în context. Nu și pentru consumatorii produselor Editurii Politice - își imaginează Popiștenii, și adaugă, pe dată:

“[legionarii îl amenințaseră cu moartea]”. Această “minusculă intervenție” aparține editorilor și dacă țineau atât de mult la ea, ar fi trebuit s-o trimită la subsol, nu s-o vâre în textul care nu duce lipsă nici de “racorduri peste hârtoape”, nici de explicații pleonastice.

- La 29 mai 1940, Martha Bibescu relatează - adevărat, telegrafic - audiența pe care o avusese la Vatican:

“Papa îmi spune: «Să ne rugăm.» Cad în genunchi. Papa îngenunchează și el. Îl aud cum se roagă. Apoi îmi vorbește despre Franța și oftături adânci îi întretaie frazele: «Cum de nu au

știut?... Să nu-și fi făcut datoria atașării lor militari?».”

Pentru orice alfabetizat, textul este limpede - și dramatic, prin înseși elipsele lui. Cu atât mai clar, cu cât, o carte citindu-se de la început spre sfârșit, cititorul luase deja cunoștință de faptul că Martha Bibescu venea la Roma de la Paris, pe care îl părăsise tocmai din cauza avansului fulgerător al trupelor germane, însă Popișteanu și Minei, desigur, poticnindu-se îndelung în “hârtoapele” întrebării - care este mai degrabă exclamație, plângere - după: “Cum de nu au știut?...” rostit de papă, își dau cu părerea, completând ei:

“[cât de puternic este Wehrmachtul]”.

De unde concluzia că Arhivele M.A.I. știu mai bine decât Martha Bibescu ce anume a vrut să spună papă, la urma urmelor mai bine și decât însuși Sfântul Pontif... ce anume ar fi vrut - sau trebuit - el să spună.

Dar Editura Politică, în... politica ei de luptă de clasă, nu concepe ca cineva sau ceva să nu aibă un dosar, o caracterizare, o apartenență, un calificativ.

Așa că atunci când Martha Bibescu scrie (citind pe cineva):

“Românii nu au crezut niciodată în Italia”,

Editura Politică se grăbește să prevină orice “generalizare dușmănoasă” și precizează:

“[fascistă]”;

când Martha Bibescu aduce vorba despre cruzimile, în Transilvania de Nord, ale ungarilor, Editura Politică desparte grâul de neghină, adăugînd:

“[horthyști]”;

când Martha Bibescu notează:

“Contele Campello a fost arestat”, luminătorii ne luminează:

“[de poliția fascistă]” - ca nu cumva să credem noi, în mod injust, că acel conte fusese arestat de o altă poliție italiană, ne-, sau, Doamne ferește, chiar anti-fascistă, iar când Martha Bibescu, în legătură cu înfrângerea italienilor în Grecia, scrie:

“Grecii sunt victorioși pe toată linia”,

Bucureștiul sare și arată cu degetul:

“[împotriva Italiei fasciste]”, altfel cititorul ar putea rămâne cu impresia - greșită - că, printre soldații italieni trimiși în Grecia, s-ar fi aflat și fără-de-partid (“[fasciști]”, evident!).

Dar istoricii P.C.R. de la București cad uneori și la patima ironiei - iată cum sună o notă de subsol:

“Nae Ionescu (1880-1940), profesor universitar, ziarist și «ideolog» al mișcării legionare.”

De ce “ideolog” (între ghilimele)? Că ideologia lui Nae

Ionescu este diferită, chiar opusă celei marxiste, este adevărat, dar, din câte știm, opoziția nu neagă - prin deriziune - existența opusului, cu atât mai puțin seriozitatea (dacă Nae Ionescu ar fi fost, într-adevăr, “ideolog” - între ghilimele - de ce ar fi nevoie de atâtea studii, articole, campanii de combatere a lui/ei?). Ghilimelele și-ar fi avut locul dacă Nae Ionescu ar fi fost un “respins de idee” - ceea ce este departe de a fi cazul.

Dacă în exemplul de mai sus ironia Bucureștiului lovește alături, în cazul Didinei Cantacuzino se preface în bumerang:

Martha Bibescu pomenește numele Didinei Cantacuzino. Numaidecât se deschide *paranteza* dreaptă - în text - și avem parte de o notiță biografică:

“[«protectoare» activă a legionarilor]”.

De ce “protectoare” (între ghilimele)? Editura Politică vrea să spună că, ba nu, Didina nu era protectoare (a legionarilor)? Dar dacă nu este (protectoare), la ce se referă “activă”? Logică de *Magazin istoric* - așa se întâmplă cad te iau ghilimelele pe dinainte.

O altă metodă de a ironiza, nega: locuțiunea adjectivală “așa-zis”. Numai că limba română fiind necunoscută Editurii Politice, ea produce următoarea perlă - în legătură cu Doriot:

“[lider al unei grupări fasciste, așa-zisul Partid Popular Francez]”.

Cum: “așa-zis”? Dar chiar așa *îi zicea*: Partidul Popular Francez! Noi înțelegem supărarea Editurii Politice: înainte de a fi “lider al grupării fasciste, așa-zisul Partid Popular Francez”, numitul Doriot fusese “lider” al Partidului Comunist Francez. Să observe Editura Politică, noi nu am spus: “așa-zisul Partid Comunist Francez”, dar putem spune, de pildă: “Partidul Comunist așa-zis Român” - ceea ce este și corect și adevărat.

Să încheiem cu câteva observații care nu mai țin nici de limbă, nici de logică, ci de ceva căruia nu-i găsim numele.

De regulă, în privința personajelor menționate de Martha Bibescu, editura completează, între paranteze drepte, un nume (“Winston”, scrie autoarea; “[Churchill]”, precizează editorii), sau explică cine este cel numit (“Zogu”, scrie Martha Bibescu; “[regele Albaniei]”, ne lămurește editura), în cazul femeilor, de asemeni: “[soția lui cutare]”, “[cumnata]” - chiar și “[amanta]”.

Există însă două femei cărora Editura Politică le acordă un tratament de excepție:

- La 30 august 1939, Martha Bibescu scrie:

“Prânz în trei la familia Gafencu. Nouchette îmi povestește...”

Nu știm cine este Nouchette? Aflăm numaidecât. Editura Politică este la post, cu parantezele ei drepte. Judecînd după

celelalte cazuri, explicația ar fi trebuit să sune după tipic:

“[soția lui Gafencu]”. Ei bine, Nouchette nu este “soția lui Gafencu”, ci... “[d-na Gafencu]”!

- La 1 octombrie 1939, Martha Bibescu este invitată de Carol al II-lea să ia dejunul la Palatul Cotroceni:

“Sosesc foarte târziu și ne așezăm imediat la masă. Cinci comeseni: fiul său, el, ea, Urdăreanu și cu mine.”

Editura Politică ne explică, în paranteze drepte, care cine este: dacă “fiul său” este “[Mihai]”, dacă “el” este “[Carol]”, dacă Urdăreanu beneficiază de o notă la subsol, atunci “ea”... Cine să fie “ea”? Noi știm, dar vrem să vedem cum îi va spune Editura Politică: “Elena Lupescu”? Sau: “amanta lui Carol”? Ei, bine, nu: “[doamna Lupescu]”! Nici o scăpare: două pagini mai încolo, Lupeasca este tot *doamnă* - între paranteze drepte.

Care să fie explicația acestui tratament discriminatoriu? Să zicem că „[d-na Gafencu]” a binemeritat de la Editura Politică, pentru că a cedat Arhivelor M.A.I. jurnalul lui Grigore Gafencu.

Dar “[doamna Lupescu]”? Să fi dăruit aceluiași Arhive, să zicem, *Jurnalul de campanie* al lui Carol al II-lea? Sau poate *Jurnalul politic* - personal, ca să spunem așa - al domniei sale?

Jurnalul politic pus pe seama Marthei Bibescu este exemplar pentru modul în care se fabrică istoria în laboratoarele Ministerului Adevărului de la București, după rețeta Moscovei. Dar cum partidul comunist se slujește și de istorie ca de o armă, să vedem *împotriva* cui este aceasta îndreptată.

În cazul de față, *împotriva* legionarilor.

Numai că această campanie *contra-* este, de câțiva ani, însoțită de o alta, *pro-*... - rezultatul fiind dintre cele mai comice, dacă nu ar fi, în fond, tragic: - așadar, toate gurile de foc ale propagandei de la București trag *împotriva* Gărzii de Fier, *împotriva* foștilor, actualilor, imaginarii legionari - *dar, simultan*, un I.C. Drăgan devine consilier al lui Ceaușescu în materie de demascare a “fasciștilor”; - așadar, *Jurnalul* Marthei Bibescu este masacrat, falsificat, botezat abuziv “politic” și considerat “antilegionar” - *și, simultan*, unui Uscătescu i se deschid coloanele presei - comuniste, deci antilegionare - din țară;

- așadar, episcopul Trifa este hăituit pentru activitate legionară - *și, simultan*, “fețe bisericești” precum Plămădeală, Anania, Corneanu, activează ca politrucii ai Bisericii Ortodoxe, ca inchizi-tori ai acelor preoți care propovăduiesc iubirea creștinească în locul urii de clasă (cazul lui Gh. Calciu) și colonizatori ai parohiilor libere din exil; - așadar, presa din România - mai cu seamă *Săptămîna* - vânează legionari, adeseori confecționând cămăși-verzi pentru cine nu a purtat niciodată

(Virgil Ierunca) - și, *simultan*, copiază până și greșelile de ortografie din pamfletele (?) antisemite din *Porunca Vremii* (serie veche), *Carpații*, *Stindardul*, *Boian News* și alte exiluri solitare...

În ochii arhivarilor M.A.I., un legionar (viu) este “bun”, atâta vreme cât tace; “foarte bun” devine din momentul în care își schimbă cămașa verde pe una roșie; dar în clipa în care exprimă cu glas tare ceea ce gândesc cu toții, însă nu îndrăznesc să deschidă gura, devine “ciminal fascist”, “bestie legionară” (cazul lui Constantin Dumitrescu, autorul eseului **Cetatea totală***)

Să nu-și dea seama recentii mercenari ai Ministerului Adevărului de la București că “naționalismul” partidului comunist nu este altceva decât o grosolană diversiune?; că dezgroparea voievozilor nu se face decât pentru ca din moaștele lor să se clădească o piramidă, la bază fiind Burebista și Decebal, iar în vârf Nicolae I-ul de Scornicești?; că clopotarii C.C. al P.C.R. fac zarvă mare la Sarmisegetuza, la Valea-Albă, la Călugăreni, ca să nu se audă glasurile contemporanilor noștri din Valea Jiului, de la Galați, de la Brașov, de la București, cerând pâine și libertate?; că dragostea pentru România trebuie să se traducă prin gânduri și fapte într-o binele românilor, nu într-o strângerea lanțurilor și lațurilor?

Să nu-și dea seama “naționaliștii” români că Ministerul Adevărului de la București le-a confiscat doctrina, folosind latura ei constructivă, pozitivă (dragostea și fapta) pentru exaltarea strămoșilor care, oricum, nu mai cer drepturi, iar latura negatoare, intolerantă (șovinismul, sub formele-i specifice: antisemitismul și antimaghiarismul) adusă fiind la zi... dar fără obiect?

Repetăm: fără obiect. Întrebăm: câți evrei mai sunt astăzi, în România? Gurile rele spun că doi: Răutu (de formă) și rabinul Rosen (de fond...). Atât numeric, cât și ca influență, comunitatea evreiască din România este pe cale de dispariție - de ce abia acum a devenit partidul comunist anti... ceea ce nu există? De ce nu și-a început “cruciada” imediat după august '44, sau măcar în '49, atunci când exista o *problemă* evreiască?

Incapabil să asigure populației un trai decent, structural incapabil să acorde libertăți minimale, partidul comunist recurge la diversiuni, fabricând “probleme”, inventând “vinovați”: nu se găsesc alimente - de vină sunt rușii (care vor să ne ocupe); corupția a luat proporții apocaliptice - de vină sunt ungurii (care vor Ardealul); se agită muncitorii, declarând greve, cerând drepturi, nu privilegii - de vină sunt jidanii (ei au în sânge revolta, anarhia). Și așa, din “vinovat” în “vinovat”, partidul speră să deturneze privirea de la adevăratul Vinovat: el însuși.

Să nu-și dea seama recentii susținători ai “patriotismului” de tip ceaușist că partidul comunist nu are dreptul să vorbească

despre naționalism? Că, încă de la înființare, 1921, cerea sus și tare ca Basarabia să “se întoarcă” la sânul Uniunii Sovietice și că iunie 1940 a jubilat, *felicitându-se* (de parcă de el, de P.C.R., ar fi depins “întoarcerea”)? Că, dacă s-a manifestat împotriva sfâșierii Transilvaniei, a făcut-o din ordinul Kremlinului și că, tot din ordin, nu a suflat un cuvânt despre Cadrilater?

Să nu-și dea seama recentii mâncători de evrei și de unguri că partidul comunist nu are dreptul să vorbească despre “românism”? Că el însuși, partidul, a luat ființă numai prin decizia Kremlinului și cu aportul majoritar al comuniștilor Armata Roșie, prin voința lui Stalin? Că “s-a consolidat”, lichidând forțele românești cu ajutorul decisiv al “elementelor alogene” împotriva cărora, astăzi, organizează campanii?

Să nu fie vizibilă ața albă cu care este cârpit șovinismul de stat și de partid din România de acum? Un singur exemplu de antisemitism... selectiv: pe de o parte, partidul publică pamflete antisemite, unor incoșozi le fabrică o ascendență și un nume semite (cazul autorului acestor rânduri), pe de altă parte, un Teohari Georgescu, nu numai că nu a fost cel puțin “muștrat” pentru multele și odioasele lui crime, dar la începutul anilor ’70 a fost re-cooptat în C.C. al P.C.R.!

Să nu-și dea seama patrioții recuperați că dacă radioul și televiziunea de la București difuzează “Trei culori...”, “Pe-al nostru steag...”, nu o fac pentru că neociocoimii comuniste i-ar păsa de tricolor și de semnificația lui profundă, ci pentru a astupa suspinele, gemetele milioanele de români prefăcuți în vite de povară; urletele celor încăpuți pe mâna Securității, și a “psihia-trilor” de la M.A.I.? Să nu-și dea seama românii din țară și din exil care au avut sau își păstrează opiniile de dreapta că neodreapta comunistă se folosește de ei, împotriva lor? Că i-a expropriat, nu de ceea ce avea bun doctrina lor, ci exact de ceea ce le-a adus lor și camarazilor lor persecuții, închisoare, moarte - și, bănuim, regrete?

Încheiem cu constatarea că dacă, după '44, noul Fanar instalat de Armata Roșie i-a jefuit pe români de bunuri materiale, de libertate, de credință, de la o vreme a început să-i deposeze și de puținul care le mai rămăsese și care, la urma urmei, reprezintă rațiunea de a fi a unui popor: *memoria*.

*) Eseul lui C. Dumitrescu, tradus de Șerban Cristovici în franceză a apărut la editura Seuil în 1981, din inițiativa și cu postfața mea.

*

**Către Președintele Statelor Unite ale Americii
Ronald Reagan**

1981

Stimate Domnule Președinte

Ca unul care a beneficiat de existența postului de radio *Europa liberă* (cel care a făcut cunoscute în România, prin transmisiile sale, atât activitatea mea pentru apărarea drepturilor omului în România, cât și câteva din cărțile mele) și mai recent colaborator al postului, vă rog să-mi permiteți să vă prezint o situație care, dacă era îngrijorătoare în timpul Administrației precedente, în ultima vreme a devenit dramatică.

Vreau să vorbesc despre terorism, despre acțiuni teroriste organizate de Poliția politică a unor țări comuniste împotriva *Europei libere/Libertatea*, împotriva angajaților și a colaboratorilor săi.

Știți, desigur că ziaristul bulgar Gheorghe Markov, autor al unor texte pentru *Europa liberă* despre Jivkov a fost asasinat la Londra; sunteți de asemenea informat că un compatriot al său, Vladimir Kostov a supraviețuit unei tentative de asasinat. Dar probabil nu sunteți informat de actele de terorism ale căror victime au fost ziariști și colaboratori ai Secției Române a *Europei libere*:

- În ziua de 18 noiembrie 1977, D-na Monica Lovinescu, director literar, a fost atacată în fața domiciliului său parizian de către doi indivizi care vorbeau franceza cu accent românesc. Dacă, din întâmplare, un trecător n-ar fi intervenit, probabil D-na Lovinescu ar fi fost ucisă. Poliția franceză care n-a reușit să-i găsească pe agresori a admis o motivație politică a atentatului, atât D-na Lovinescu cât și soțul său, Dl Virgil Ierunca fiind atacați de ani de zile în presa comunistă din România și primind numeroase amenințări cu moartea. Cu toate acestea Serviciile de Securitate ale Statelor Unite nu a părut tulburate și nu au făcut nimic pentru un angajat al unei instituții a Statelor Unite. Ar fi putut măcar trimite, printr-un curier D-nei Lovinescu, internată în spital, un buchet de flori;

- La începutul lunii februarie 1981, D-nii Nicolae Penescu, Șerban Orescu și maijossemnatul au primit fiecare câte un colet explosiv. D-nii Penescu și Orescu au fost răniți, în cazul meu rănit a fost un polițist francez din echipa de deminare. Poliția franceză și germană au admis motivația politică a "expeditorului" și au început investigații. Serviciile de Securitate americane au fost asurzitor de tăcute, deși toți trei primiserăm un mare număr de amenințări cu moartea, din cauza colaborării noastre la

Europa liberă;

- La 21 februarie 1981 o puternică explozie a distrus o aripă a sediului de la München al *Europei libere/Libertatea*. Din fericire nu au fost victime omenești. Din nefericire trei angajați ai postului de radio au fost grav răniți. Presa europeană a scris îndelung, în amănunt despre actul terorist organizat de serviciile de securitate comuniste. Presa americană a păstrat o bizară, dacă nu suspectă tăcere;

- La 28 aprilie 1981, un individ numit Radu Rush s-a prezentat la sediul din München al *Europei libere/Libertatea* și s-a predat poliției germane, declarând că face parte dintr-un grup trimis de la București, ca să-l lichideze pe Dl. Emil Georgescu, redactor la Secția Română a *Europei libere*. Rush a declarat că, deși acceptase ordinul, nu fusese în stare să-l execute. A mai adăugat că, potrivit ordinului de la București, dacă grupul să nu reușea să-l lichideze pe Georgescu până la 31 mai, alt grup urma să intre în acțiune. De neînțeles: nici autoritățile germane, nici conducerea americană a *Europei libere/Libertatea* nu au luat în seamă declarațiile lui Rush - căruia i-au permis să... dispară. Și nu au răspuns cererilor repetate ale lui Georgescu de a i se asigura protecția împotriva atacurilor fizice și a amenințărilor;

- La 28 iulie 1981 Emil Georgescu a fost atacat în garajul locuinței sale de către un individ care, cu două săptămâni mai devreme, îi făcuse o vizită ciudată. În stare foarte gravă (26 lovituri de cuțit) Georgescu a fost transportat de urgență la spital. Din fericire, atât agresorul cât și complicele său - ambii cetățeni francezi - au fost arestați de poliția germană.

Legat de acest ultim (dar nu cel din urmă) act de agresiune, un reprezentant al poliției germane a spus presei că nu trebuie exclus un motiv politic, avînd în vedere că Georgescu mai fusese atacat în trecut, iar recent fusese copleșit de scrisori de amenințare. În mod surprinzător, răspunzînd întrebărilor jurnaliștilor, un purtător de cuvînt al *Europei libere/Libertatea* a declarat, senin că motivul atacului a avut o motivație personală...

Domnule Președinte,

Aceia dintre noi care am fost ajutați de, și am colaborat cu *Europa liberă/Libertatea* - cea mai importantă sursă de informații pentru sute de milioane de nefericiți cetățeni ai țărilor comuniste - citind declarația dumneavoastră despre terorism, sperăm că noua Administrație Americană va normaliza, atât activitatea postului de radio - în al cărui nume e inclus cuvîntul LIBER - cât și securitatea personală a angajaților. Însă cu tristețe și îngrijorare constatăm că în ultimele luni teroriștii din Est devin tot mai agresivi, mai obraznici: probabil pentru că Administrația

Statelor Unite, dezinformată, intimidată, în loc să ia măsurile necesare, încearcă să ascundă faptele, să minimalizeze importanța lor și să sprijine tezele comuniste (răspândite prin numeroase publicații din exil care, de fapt lucrează pentru regimul de la București) despre “accidente sau și mai condamnabil, despre acte de răzbunare, lipsite de implicații politice.

Fiind familiarizați cu psihologia lui *homo sovieticus*, suntem convinși că dacă Statele Unite ar fi protestat (chiar cu... moderație) pe lângă guvernele comuniste, actele de terorism nu ar fi continuat, nu s-ar fi repetat. Aceasta nu s-a întâmplat și ne întrebăm câți morți, câți grav răniți, câți “dezertori” (mulți jurnaliști exasperați de indiferența autorităților americane părăsesc sau sunt în curs de a abandona această muncă periculoasă, neprotejată) sunt necesari pentru ca Administrația Statelor Unite să înțeleagă faptul că în astfel de cazuri motivația politică este evidentă, chiar fără “dovezi suplimentare” - care, desigur, nu vor fi obținute vreodată. Pentru a găsi faimoasele “dovezi” este destul ca cineva să citească *Pravda* sau *Scînteia* sau *Rabotnicesko Delo*, unde pot fi găsite articole afirmînd că *Europa liberă/Libertatea* trebuie să dispară, că “trădătorilor” să li se închidă gura, definitiv.

Domnule Președinte,

Înființat cu treizeci de ani în urmă, *Europa liberă/Libertatea* a fost și continuă a fi un cadou oferit de Statele Unite națiunilor captive, lipsite de o informație corectă (așa cum au propus unii demnitari americani, dispuși să rezolve problema terorismului comunist prin...închiderea postului), ci o încercare simbolică de a se îndrepta ceea ce s-a pierdut, într-un mod inadmisibil, la Yalta.

Știu, Domnule Președinte că americanilor nu le place să li se amintească de Yalta. Va asigura că nici nouă, victimelor nu ne place - din, desigur, motive contrarii.

M-am adresat dumneavoastră cu speranța că o recomandare provenind de la Președinte va permite *Europei libere/Libertatea* să funcționeze normal, cu totală libertate de exprimare și cu maximă securitate personală pentru angajații și colaboratorii săi. Convinși că aceasta se va întâmpla în curând, vă asigur de considerația și recunoștința tuturor celor care, în țările noastre, subjugate, devin liberi doar atunci când... ascultă *Europa liberă*.

(semnat) Paul Goma

Au luat cunoștință de textul scrisorii și sprijină conținutul ei:

Vladimir Bukovski, Natalia Gorbanevskaia, Vladimir Kostov, Eduard Kuznețov, Vladimir Maximov, Alexandr Soljenițin.

Text tradus în engleză de Brutus Coste și re-tradus în română (originalul s-a pierdut) de Laszlo Alexandru.

*

Către D-na Danielle Mitterrand

[23 sept. 1981]

Madame,

Mă adresez dumneavoastră, apărătoare de frunte a drepturilor omului în America Latină, pentru a vă ruga să interveniți, cu înaltul Dvs. prestigiu, în favoarea unui deținut politic dintr-o țară deasemeni latină - dar europeană: România.

Este vorba de preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa.

Un scurt rezumat al faptelor: la sfârșitul lunii februarie 1979 se înființa Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România (SLOMR). Chiar a doua zi după publicarea actului de constituire a sindicatului (în presa occidentală, bineînțeles) toți membrii fondatori și aderanți erau arestați de Securitate (poliția politică din România), torturați, drogați, internați în spitale psihiatrice, condamnați pentru delikte imaginare (parazitism, huliganism, homosexualitate), în timp ce rudele lor erau concediate, date afară din locuințe, "convocate" la poliție, amenințate, șicanate, maltratate. Ba chiar unul dintre acești sindicaliști, muncitorul Vasile Paraschiv a "dispărut" și o urnă conținând cenușă neidentificată, a fost trimisă familiei.

Constatînd că în ciuda tuturor "mijloacelor de convingere", nu reușea să aranjeze cu repeziciune procesul Sindicatului Liber, Securitatea a inventat un "autor moral", un fost deținut politic și încă preot: în ziua de 10 martie 1979 preotul Gheorghe Calciu-Dumitreasa era arestat ca "instigator al așa-zisului sindicat liber, inspirat de CIA, Vatican, Amnesty Internațional și alte oficine dușmănoase"... Apoi, în baza unui proces secret, *fără apărare, fără probe*, acesta a fost condamnat la zece ani închisoare. Desigur, temeiul legal al condamnării nu a fost comunicat nimănui, nici măcar familiei acuzatului.

Doi dintre adevărații fondatori ai SLOMR (I. Cană și Gh. Brașoveanu), condamnați la câte 5 și 3 ani de închisoare au fost eliberați în noiembrie 1980, după o internare într-un azil psihiatric. În ce-l privește pe preotul Calciu, care n-a recunoscut niciodată acuzațiile care i s-au adus și în legătură cu care nu s-a dovedit că ar fi participat la constituirea sindicatului (dar chiar și atunci, de ce ar fi aceasta o *crimă*?), el rămâne mai departe în închisoare. Amnesty International dispune de informații sigure dovedind ca preotul Calciu a fost torturat din primele clipe ale re-detenției: pe tot parcursul "anchetei" a fost bătut, nu i s-a permis să mănânce, să bea, să doarmă - în pat - dar nici măcar în picioare.

După proces, în mai 1979 a fost transferat la penitenciarul Aiud, într-o celulă cu “regim special”: rație alimentară redusă, interdicere a plimbării, interdicere de a se așeza în timpul zilei (între orele 5 și 22), privare de pat în timpul nopții pentru cea mai mică “încălcare a regulamentului”; torturi fizice și morale (gardienii, directorul închisorii, “inspectorii de la București” repetînd mereu că “tovarășul Ceaușescu personal a dispus să-ți închidem gura”). Din octombrie 1979 până în aprilie 1980 preotul Calciu a fost ținut într-o celulă fără încălzire în care gardienii aruncau mereu apă pe jos. În noiembrie, la venirea frigului, i s-au confiscat hainele groase, pentru a înfrunta gerul “în cămașă și izmană”. La 11 noiembrie 1980 - prima zi a Conferinței de la Madrid - preotul Calciu a declarat greva foamei. A fost alimentat cu forța, torturat, i s-au interzis contactele cu familia, dreptul la corespondență și pachet. În luna mai 1980 a fost transferat, în stare foarte gravă, la spitalul penitenciar de la Jilava (lângă București) - unde se găsește și în prezent.

Pîna cum are la activ cinci greve ale foamei: primele două *pentru a obține o adevărată instrucție a dosarului* (și nu rejudecarea unui proces trucat) pentru a protesta împotriva torturilor la care este supus în permanență (securiștii români au o slăbiciune pentru degetele arestatului pe care le lovesc, le răsucesc, le strivesc) și împotriva drogurilor care-i sunt administrate.

O comisie alcătuită din senatori americani s-a deplasat recent la București, pentru a cere liberarea preotului Calciu. Li s-a răspuns “de la cabinetul tovarășului Ceaușescu”:

«Calciu nu va fi liberat (și nu i se va permite să emigreze, dacă va vrea) *decît cu condiția de a-și cere iertare în scris*».

Însă deținutul refuză un astfel de demers, din următoarele motive:

1. Vinovați sunt cei care își cer iertare, or el nu este vinovat;
2. O astfel de cerere ar putea fi folosită ulterior nu la eliberarea sa, ci dimpotrivă, în cursul unui nou proces ca o mărturisire a propriei vinovății (piesă care lipsște, în continuare de la dosar).

Doamnă,

Înverșunarea autorităților de la București și a D-lui Ceaușescu personal - depășește cadrul Sindicatului Liber pentru care era nevoie de un țap ispășitor. În primu rînd deoarece preotul Calciu care alesese să predice iubirea creștină în locul luptei de clasă, fusese dat afară în 1978 de la catedra sa de la Facultatea de Teologie din București - și pentru că i se interzisese să officieze slujbe;

În al doilea rînd pentru că fostul student la medicină

Gheorghe Calciu ispășise deja 16 ani de închisoare politică între 1948 și 1964 și mai ales deoarece cunoscuse, între 1949 și 1952 infernul închisoării de la Pitești (aceeași “reeducare de la Pitești” despre care vorbesc în cartea mea **Les chiens de mort**, Hachette, 1981) pe care am avut onoarea să v-o trimit recent). În urma acestei experiențe, întâlnindu-l pe Dumnezeu - lucru care se poate întâmpla oricui, chiar lui Saul, persecutorul feroce al creștinilor, devenit Paul, fondatorul creștinismului - a făcut studii de teologie, pentru a deveni preot.

Însă, după opinia regimului de la București, un preot care refuză să acționeze ca securist-în-sutană (vai, după chipul și asemănarea atâtor “servitori ai Bisericii”, care, în plus este unul din marorii supraviețuitori ai “experimentului Pitești” - și care refuză și azi să cerșească o iertare care se poate transforma în cap de acuzare - unui asemenea om «trebuie să i se închidă gura» - l-am citat pe Ceaușescu.

Într-adevăr, această gură va fi închisă în curând, dacă toți cei care sunt îngrijorați de suferința umană, în general, de suferințele victimelor opresiunii politice în special nu-și fac auzită vocea.

Ca fost deținut politic și fost coleg de detenție a lui Gheorghe Calciu (din fericire pentru mine: nu la Pitești), ca beneficiar al intervenției organelor umanitare occidentale (care, literalmente, m-au zmulș din închisoare în 1977) în sfârșit, ca militant pentru drepturile omului orunde ar fi ele încălcate, vă adresez, Doamnă, rugămintea de a interveni pe lângă Dl. Ceaușescu pentru a reuși să abținem eliberarea preotului Gheorghe Calciu-Dumitreasa.

În speranța că nu va fi prea târziu pentru demersul Dvs. (optsprezece ani în închisorile din România nu sunt un obstacol de neglijat), vă mulțumesc, Doamnă, mai mult decât în numele unei victime - în numele unui principiu.

Paris, 23 septembrie 1981

Paul Goma

(traducere de Laszlo Alexandru)

*

Către Czeslaw Milosz

Paul Goma
24, rue d'Hautpoul
75019 Paris
Tel. 208.09.05

Paris, 11 august 1981

Stimate Domnule,

Cum să vă mulțumesc pentru că mi-ați acordat, prin intermediul prietenului nostru comun*) autorizația de a publica discursul Dvs. la decernarea Premiului Nobel, în colecția pe care o voi conduce la editura Hachette?

Să încep colecția cu autorul **Gândirii captive** este pentru mine mai mult decât o plăcere: o onoare intelectuală.

Întrucât Hachette **) va edita în această colecție (consacrată problemelor ideologiilor și creațiilor din EST) volume de cel puțin 150 pagini, îmi permit să vă întreb dacă îmi puteți încredința și alte texte ale Dvs., la alegere (articole, studii - publicate în reviste și în alte limbi decât franceza) sau - și aceasta ar fi desigur cel mai bine un alt text inedit, pe cât posibil referitor la Polonia și la Solidaritatea. Pe de altă parte, pentru un alt volum din colecție aș vrea mult să obțin cartea Dvs., **Le Pays d'Ulro** pentru care, dacă mă autorizați în scris, îi voi cere D-lui Adam Blomberg permisiunea de a o publica în franceză.

Mulțumindu-vă încă o dată,

al Dvs. devotat,

Paul Goma

(traducere: Laszlo Alexandru)

Nota:

Czeslaw Milosz de Lubicz, născut în 1911 în Lituania (Szetejnie, 30 iunie 1911; decedat la Cracovia, în 14 august 2004) poet, romancier, eseist și traducător polonez și american. Premiul Nobel de literatură în 1980.

*) "Prietenul nostru comun" era prietena: Zofia Bobowicz - de altfel, traducătoarea în franceză a volumului.

**) Din proiectele pentru Colecția EST/OUEST de la Hachette nu am putut publica - la Albin Michel - două volume:

- **Le Pays d'Ulro** de Milosz

- **Le Dernier Messenger** de Nedelcovici

*

Către Noël Bernard (VII)

Paris, 21 octombrie 1981

Dragă Domnule Bernard

Am aflat, de curând, că starea sănătății te va obliga să rămâi, pentru o vreme, departe de trebile *Europei libere*.

Chiar dacă administrativ nu am fost legat de *E.I.* legăturile cu postul au fost mai strânse decât ale oricărui alt funcționar.

(...) Lipsit de drept la cuvânt în România, am avut datorită *Europei libere* o audiență infinită mai mare decât m-aș fi exprimat în țară, prin mijloacele permise acolo. Apoi: soarta mea s-a legat, mai ales din 1977 de soarta altora. Ajutându-ne unul pe altul, beneficiind cu toții de tribuna *Europei libere* am reușit, dacă nu să ne liberăm țara cel puțin (dar nu a fost puțin) să ne lierăm de frica-de-a-vorbi.

Or această tribună este de neconceput fără Dumneata (...).

Dacă le luăm cronologic și logic: în 1971 ai aprobat ca romanul meu **Ostinato** să fie difuzat în foileton; dacă nu ar fi fost difuzat, eu nu aș fi primit pașaport în 1972; primind pașaport, am avut posibilitatea să scriu și să înregistrez, la Paris, prima variantă a cărții Gherla, apoi, prin interviuri, să-mi confecționez o umbrelă de protecție - incredibil de eficace până la 1 aprilie 1977.

Dacă nu ai fi fost Dumneata, Europa liberă nu ar fi susținut - la zi, în anume împrejurări la ceas - mișcarea noastră pentru drepturile omului; Mai mult: dacă nu aș fi știut că pot conta pe Dumneata, nu aș fi pornit la treabă. Probabil americanilor nu le va face plăcere să audă una ca asta, dar eu mă adresez Dumitale, nu americanilor (care se tem să nu provoace mișcări... pe care nu le-ar putea controla). Iată că în cazul româniei, le-au provocat, (fără să-și dea seama) - însă totul a ieșit aproximativ bine.

Deasemeni după cutremurul din 4 martie: atunci *Europa liberă* a devenit un post național - datorită Dumitale. Evenimentele care au urmat: greva din Valea Jiului, constituirea Comitetului Creștin, a Sindicatului Liber - cu toată istoria lor tragică - în fine, emisiunea D-tale "De vorbă cu ascultătorii" dedicată, de ani de zile nefericiților din țară care nu au un alt Zid al Plângerii.

Am înșirat aceste "fapte", pentru că am senzația acută că altul în locul duitale nu le-ar fi făcut. Și, dacă este adevărat că ai de gând să abandonezi conducerea postului, cel care te va succede, oricic va fi el, nu le va face. Că ai fost atacat din toate părțile,

mai ales cu “argumente antisemite... - ce vrei, dragă Noël Bernard, *a fost nevoie de un evreu ca sa apere interesele românașilor*. Or să vadă ei când va încăpea postul pe mâna unor dacoromani ca D. Vlad Georgescu *cât și cum* vor fi apărate interesele tricolore (...)

Ți-am scris aceste, nu ca să te amărăsc și mai mult că nu poți continua ceea ce ai început. Ci ca să-ți repet ceea ce ți-am mai scris și în alte rânduri: ai făcut din Secția Română cea mai bună secție a Europei libere și unicul prilej pentru douăzeci de milioane de traumatizați, de îndobitociți să spargă din când în când crusta și să-și arate, dacă nu capul, măcar o mână; un deget - *de oameni*.

Asta a fost *Europa liberă*, creația dumitale.

Fie ca cei care te vor succeda să fie măcar pe sfert atât de “jidani”, precum ai fost Dumneata pentru “creștinii noștri.

Cu prețuire, cu prietenie, cu recunoștință.

Al Dumitale,

Paul Goma

1982

Către Georg Focke (I)

Paris, 8 mai 1982

Dragă Domnule Focke,

Îți trimit, în două plicuri, pe de o parte probleme românești dezbătute în *L'Alternative**), pe de alta traducerea parțială, în toate sensurile, a unei scrisori din închisoare. (...)

Scrisoarea din Bialoleka: desigur, autorul nu este o lumină a lumii, nu un gânditor, cu un am normal și moral, care încearcă să-și explice și să comunice și altora că, în fața tancurilor, dacă tot nu ai o armă antitanc, te poți prezenta cu mâinile goale - dar cu sufletul plin. Atitudine pe linia "polonității" pe care, vai, noi, românii nu o vom cunoaște vreodată, de aceea o vom ironiza - subțire, evident.

(...) Cu prietenie,

Paul Goma

Nota: Georg Focke/ George Carpat Vocke/ George Carpat Dumitrescu: poet, eseist, jurnalist la *Deutsche Welle*;

- a fondat revista *Contrapunct* (1985-1986) din care a scos 6 numere;

- a fondat, la Köln, editura *Thule*, în care a publicat în traducere a germană a lui Lucian Grigorowicz **Patimile după Pitești**, sub titlul **Die Rote Messe**.

*) *L'Alternative*, revistă fondată de François Maspero, fost castrist, fost fidelist, întors-pe dos, în primii ani publicație anticomunistă, antimarxistă, antisovietistă - printre ai cărei fondatori m-am numit. După îmbolnăvirea lui Maspero și neglijarea și din partea mea - dar și după ce îi introdusesem în redacție pe prietenii mei buni Mihnea Berindei, Alain Paruit, Alexandra Lavastine (Karel Bartosek - în acel moment partener și colaborator al lui Stéphane Courtois la revista *Communiste* și la redactarea primei variante al **Cărții negre a comunismului** - s-a prelins singur, pe ușa de serviciu) au pus mâna pe revistă au rebotezat-o *La Nouvelle Alternative*, de orientare comunistă - mai târziu au pretins că este doar... eurocomunistă.

După această "lovitură de stat" - autor: specialistul în materie Berindei - toți fondatorii, cu toții foști disidenți - au părăsit-o.

*

Către Michel Morcrette,
Şeful departamentului literar din concernul Hachette

1 sept 1982

Domnule,

A venit momentul pentru lansarea, la editura Hachette, a unei colecţii “Est-Vest” - despre care am mai vorbit. Pe de o parte ideologia marxistă, aplicată, a eşuat în Est (cu câte milioane de victime!), şi-a dat duhul şi în Vest - cu câte deziluzii şi regrete...

Pe căi diferite punerea în discuţie a Utopiei comuniste con- tinuă aproape în acelaşi ritm în Est (disidenţă, samizdat, mărturii, emigraţie intelectuală etc.), ca şi în Vest (eseuri demistificatoare a marxismului, studii de sovietologie, cărţi de istorie, lucrări de sinteză etc.)

Colecţia “EST-VEST” ar stabili prin aceste scrieri şi autori o punte existînd deja în spiritele din cele două părţi al unei Europe artificial tăiate în două. E destul să ne gândim la ecoul pe care probabil îl va avea atât în Vest cât şi în Est.

În acest scop va propunem:

1. Texte inedite (eseuri, lucrări istorice, mărturii etc) pentru care avem deja acordul unor autori cunoscuţi : Milosz, Suovarine, Djilas. De asemenea dispunem de scrisori inedite ale unor autori decedaţi - Patocka.

2. Convorbiri (*des entretiens*) cu mari scriitori ca Eliade, Ionesco, Souvarine, Milosz, Cioran, Canetti, Aron - care mi le-au promis deja.

3. Lucrări literare semnate de autori cunoscuţi în Est, iar unii chiar în Occident; lucrări, fie interzise, fie multiplicare în samizdat, fie retrase din circulaţie, fie trimise special pentru colecţia propusă, fie scrise în exil.

4. *Sugestie*: Întrucât Hachette dispune şi de un sector audiovizual, convorbirile realizate cu scriitori de prim rang - Ionesco, Eliade, Milosz, Souvarine - poate şi Djilas - ar putea fi înregistrate şi filmate.

Ni se pare că această colecţie ar trebui să cuprindă cel puţin şase volume pe an.

Este inutil să insistăm asupra faptului că o astfel de colecţie ar fi unică în felul ei, atât prin selecţia sistematică de autori de prim ordin, cât şi prin locul de întâlnire pe care l-ar constitui pentru spiritele la fel de mari care, în Vest, ca şi în Est ajung în general la aproape aceleaşi concluzii.

În plus, ni se pare că Hachette i-ar putea include astfel

printre autorii săi pe câțiva mari scriitori care, altminteri sunt legați de alte edituri. Dincolo de interesul comercial pe care l-ar reprezenta aceasta, Hachette ar câștiga și în prestigiu.

Paris, 1 septembrie 1982

Paul Goma

(traducere: Laszlo Alexandru)

Anexa: Propuneri pentru 1983 *):

1. Djilas (I) (II: "Memorii 1929-1941")
2. Milosz (I) (II: Le Pays d'Ulro")
3. Souvarine (I: "Convorbiri cu Babel", entretien avec Walter Biemel)
4. Havel
5. Ionesco
6. "Solidarnosc" - texte clandestine.
7. Saharov - interviu acordat lui Olle Stenkom

1. Patocka - la totalité, les droits chez Walter Biemel
2. Cioran
3. Aron
4. Revel
5. Besançon
6. Soljenytsine
7. Eliade
8. Andrzejewski,
9. Kolakowski
10. Kohout
11. Konrad
12. Bibo
13. Canetti
14. Below
15. Sperber
16. Castoriadis
17. Jeanne Hersch
18. Hannah Arendt (biografie: Elisabeth Young-Brühl)

*) La alcătuirea listei am fost consiliat de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Șerban Cristovici

*

Către Dieter Schlesak (I)

Paris, 18 sept. 1982

Dragă Dieter,

Mi-a arătat D-na Lovinescu scrisoarea pe care le-ai trimis-o. M-am dublu bucurat: pentru că te-ai întors în Europa - din America. Și pentru că te mai interesează literele românești.

Vestea pe care o transmiți: Societatea Orient-Occident patronată de Böll, Lenz și Kopelev - o știam de la un prieten din Köln. Inițiativă salutară și avînd convingerea vor face și această treabă nemțește, ne declarăm disponibili a colabora, fie oferind cărți de-ale noastre, fie recomandînd cărți ale confrăților aflați în imposibilitatea de a o face ei înșiși (așa cum ați făcut voi, tu și Tepe, pentru mine, atunci când eram în România).

Societatea germană nou-înființată cade “gând la gând cu bucurie”: în jurul datei de 2 octombrie (ziua mea de naștere) va fi oficializată (cu contract în regulă), în cadrul editurii Hachette Colecția “Est-Vest” (nu păcătuim prin originalitate în a ne alege firma, dar nici nu ne ferim de “banalitatea” care plutește în aer: Europa care în mod arbitrat și tragic a fost sfărtecătă în două, Europa noastră cea făcînd una, cea din Est suferind consecințele Utopiei - și depunînd mărturie, cea din Vest care, de la o vreme, a început să ne creadă... Însă colecția de la Hachette nu se va constitui pe *mărturie* (sau nu numai) ci, pe de o parte pe *creație* - dovadă că în ciuda vicisitudinilor, a închiderii, acolo, la noi, s-a gândit, totuși, chiar dacă uneori codificat până la anulare, s-a scris, uneori prea îmbârligat, prea esopic, dar închișii sunt mulțumiți că au putut și atîta; pe de altă parte Occidentul a fost fertilizat, nu doar de scrierile venite din Est, ci și de oameni - refugiații care fie au adoptat limba țărilor în care au găsit adăpost, fie și-au păstrat materna, dar au adus ceva Occidentului. În fine acei oameni - occidentali - care au rezistat decenii la rînd terorismului exercitat de stînga - ca Raymond Aron, ca Ionesco al nostru, apoi “converțiți ca Manès Sperber, Daix, Le Roy Ladurie - ca să nu mai vorbim de generația troțchiștilor, maoiștilor, alba-niștilor, cei care au dat curentul “noilor filosofi” (sic) în frunte cu Glucksmann, Revel, Daix și alții.

Această colecție, al cărei “director” voi fi eu va publica, începînd din primăvara anului 1983; eseuri, lucrări de istorie contemporană și mai ales literatură (...). Fiindcă Hachette este editură, nu societatea de binefacere, mi s-a impus să demarez cu “locomotive”, personalități de primă importanță, ele să tragă

“vagoanele” mai puțin cunoscuților sau chiar debutanților. Vor fi editate anual 6 sau 7 sau 8 volume (...). Tratatările mele cu autorii au dus până acum la promisiuni: Djilas, Milosz, Souvarine (autor, printre altele al unei biografii a lui Stalin, din 1935!), Ionesco, Eliade, Revel; Besançon, Ladurie; Below, Canetti (probabil), Köstler (încercăm...), Aron, Daix...

[În continuare vorbesc de autori și cărți - vezi la Scrisoarea către M. Morcrette]

(...) În ceea ce privește restul... În februarie '81 am scăpat dintr-un atentat cu bombă (Securitatea mi-a trimis o carte... explosivă care l-a rănit pe un artificier al poliției), iar în această primăvară Virgil Tănase și cu mine am scăpat de... (nu-i rostesc numele; oricum, eu ar fi urmat să fiu otrăvit cu o substanță care ar fi dat simptome de criză cardiacă).

(...) Vom trăi și vom vedea. Sărutări de mâini pentru Linde.
Paul Goma

Nota: Dieter Schlesak: scriitor german originar din România (Sighișoara). “Rămas” în Occident prin 1968. Ar fi trebuit să traducă el **Ostinato** - pe care, printre primii, l-a citit împreună cu Anemone Latzina și l-a recomandat lui M.R. Paraschivescu - dar avea de recuperat familia. Oricum, el cu Țepeneag au găsit editori (Suhrkamp pentru germană, Gallimard pentru franceză), a scris cronici în presa germană și pentru a doua carte, **Ușa noastră cea de toate zilele**, tradusă la Suhrkamp sub titlul: **Die Tür**.

*

Către Ioan Petru Culianu (I)

Paris, 11 oct. 1982

Dragilor,

Acum câteva zile editorul de la Anvers, Wevebergh, mi-a telefonat, spunându-mi că (în sfârșit!) a luat contact cu voi, în vederea traducerii cărții despre Pitești (...)

Noi am avea de gând să ne ținem de promisiune: să vă facem o vizită (...) În principiu, am putea profita de vacanța lui Filip (23 oct.-1 nov). (...) Am veni cu trenul la Groningen. Am vrea să ne oprim, fie la dus, fie la întors, o zi, la Amsterdam. La voi am sta o zi sau două, după care ne-am întoarce - avem de gând să ne oprim și la Anvers, la Weverbergh. Așteptăm, deci o confirmare din partea voastră. Am pleca încolo prin 24 sau 25 oct. Dacă aveți

plănuit altceva, dați-ne de știre (dacă da, strecurați preferințele în materie de brânzeturi franțuzești și vinuri).

În afară de pupături și interese personale (traducerea cărții mele), vom încerca să punem la punct o “manevră” prin care să obținem un text de la Eliade. (...) Când i-am propus, în primul moment a fost entuziasmat și mi-a promis, pentru colecție, pe lângă **Huliganii** (Ana mi-a sugerat) și o ceva sub formă de “entretiens”, despre care, la interlocutor a fost rostit un singur nume: Culianu.

Necazul: Eliade a vorbit la Gallimard despre colecția mea și despre **Huliganii** - iar Gallimard a sărit pe ocazie și *a promis publicarea operei integrale a lui Eliade!* Firește, nu am insistat, fiecare face ce vrea cu scrierile sale - deci nici o speranță în privința prozei. Eliade m-a... consolât, promițând “entretiens”-ul... Însă la plecarea spre Chicago, nu a mai adus vorba despre așa ceva. Fără a ne băga în sufletul omului, fără a face ceva care nu se face, poate vom găsi împreună formula prin care să obținem ceva de la (sau: despre) Eliade.

Răspundeți-ne, deci, dacă ne puteți primi în perioada amintită. Dacă nu, vom încerca să rezolvăm aceste treburi prin poștă.

Salutări și prietenie din partea clanului Goma.

Nota: Ioan Petru Culianu, 1950, ian 5 - 1991 mai 21, asasinat la Chicago.

- Soția sa de atunci (1980-1984), Carmen Georgescu a tradus în neerlandeză **Patimile după Pitești (Het vierkante ei)**, semnând: Andreea Borbel; cartea a apărut la editura Elsevier Manteau din Anvers în 1985, sub direcția lui Julien Weverbergh

*

Către Walter Biemel

Paris, 14 octombrie 1982

Mult stimat Domnule Biemel,

Am primit chiar acum scrisoarea prin care vă dați acordul pentru editarea unor texte de Patocka. Vă mulțumesc din inimă și și sper că vom avea și alte ocazii de a colabora (...).

Colecția EST/QUEST pe care o conduc în cadrul editurii Hachette se va deschide cu un volum de Patocka. Titlul provizoriu va fi:

“PHILOSOPHIES DE LA CRISE, PHILOSOPHIES DU SENS, Kant-Husserl-Masaryk” - și va cuprinde:

I. Deux études sur Masaryk (1. L'échec d'une philosophie

nationale tchèque; 2. Autour de la philosophie de la religion de Masaryk).

II. Le cheminement (1. La conception de la crise spirituelle de l'humanité européenne chez Masaryk et Husserl; 2. Masaryk et nos questions actuelles; 3. Masaryk hier et aujourd'hui; 4. Notes sur la *Logique concrète*; 5. La pensée tchèque de l'entre-deux-guerre.

Prima parte - cuprinzând cele două studii asupra lui Masaryk - este deja tradusă de D-na Erika Abrams. Tot D-sa a început traducerea textelor care vor intra în a doua parte și tot D-sa propune pentru un *Apendice*: 1. Le mouvement hussite et la Reforme; 2. La philosophie de l'histoire de Masaryk et de la situation présente de la philosophie; 3. Heidegger eu Masaryk; 4. Fragment se rapportant à la *Logique concrète*.

Sfaturile Dvs referitoare la structurarea volumului îmi vor fi foarte necesare, drept care mă adrez Dvs. cu întrebarea viitorului cititor francez: este bine arhitectur(iz)at? Credeți că studiul "Wir Tschechen" va putea fi adăugat ori va trebui să înlocuiască de pildă *Apendicele*? Este aici o problemă: voi întâmpina greutăți din partea editurii cu un volum depășind 400 pagini. Ce credeți? Oricum, vă rog să-mi încredințați studiul amintit. (...)

Volumul lui Patocka va fi urmat de **Memorii postbelice** de Djilas, de un eseu **Le Pays d'Ulro** de Milosz și, dacă vrea Dumnezeu, un volum de convorbiri cu Souvarine proiectat de D. Reiner Biemel. Voi face tot posibilul să apară în 1983 și un roman excelent de o autoare încă necunoscută în Occident: Ioana Orlea (fiica lui Băzu Cantacuzino și nepoata lui Enescu - dar nu din acest motiv este atât de bun...).

În anul următor, 1984 vom încerca să scoatem cel puțin șase volume - printre care un roman de Andrzejewski, un altul de Kohout - și poate chiar și un excelent text al Monicăi Lovinescu. Urmare depinde de modul cum începem.

Sper ca în curând să avem ocazia de a vorbi altfel decât prin poștă.

Până atunci vă mulțumesc și rămân al Dvs.,
Paul Goma

Nota: Walter Biemel, filosof german de origine română, stabilit la Aachen.

Reiner Biemel, fratele său, fost secretar al editorului francez Bernard Grasset; întors în România după 1944, a fost deportat de ruși - ca... nazist... A fost "repatriat"... în Franța. El urma să realizeze dialogul cu Souvarine.

Anexa la scrisoarea către Walter Biemel cuprindea o copie a Proiectului prezentat lui Michel Morcrette. Cuprindea 66 de autori.

Am mai spus: Proiectul nu s-a realizat: s-a schimbat direcția concernului Hachette - printre alte "inovații" a fost desființarea redacției de literaturi nefranceze, deci și eu, care publicasem două cărți, am fost silit să caut un alt editor.

L-am găsit - Albin Michel - însă acesta, dacă m-a acceptat pe mine, ca autor (**Bonifacia, Din Calidor**) nu a primi colecția, ci doar... două volume (de Milosz și de Nedelcovici), prezentate ca apărînd "sub direcția lui Paul Goma"...

*

Către Mircea Eliade

Paris, 4 noiembrie 1982

Iubite Mircea Eliade,

În această vacanță școlară, Toussaint, am petrecut câteva zile la Groningen, la prietenul nostru Culianu și, după cum bănuieți, v-am evocat îndelung, cu dragoste, dar și cu interes... El tocmai vă scrisese în legătură cu acel proiect de "entretiens" pentru colecția EST/VEST, dar încă nu primise răspuns. La întoarcerea mea la Paris, discutînd cu editorul planul aparițiilor pe 1983 ale volumelor din Colecție și mai ales ordinea lor, spre surprinderea plăcută a mea m-a întrebat de ce nu am lansa colecția cu Eliade? Și de parcă această inocentă întrebare nu m-ar fi pus îndeajuns în încurcătură (fiindcă din partea lui Eliade aveam doar un acord de principiu și acela amînat "până la anul"), editorul m-a întrebat dacă nu cumva relațiile mele cu "marii români" sunt mult mai puțin calde decât înțelesese el, editorul.

Am scos cămașa printr-o piruetă (cum va fi arătînd țăranul român - din viziunea lui Barbăneagră - care își scoate cămașa printr-o piruetă?), fără să promit nimic precis și fără să-mi retrag bilele.

Vă rog să mă credeți: nu am de gând să va șantajez. Firește, ca român, am ținut ca în această colecție de prestigiu marii români să-și aibă locul meritat - de aceea m-am adresat Dvs., lui Eugen Ionescu, lui Emil Cioran. Adevărat, marii-români nu mai aveau de câștigat în măreție prin apariția în această colecție (ca dealtfel și ceilalți mari ne-români: Patocka, Milosz, Aron) însă ar fi avut de câștigat cititorii din textele foarte bune ale foarte-bunilor autori, pe de o parte, pe de alta ar fi câștigat încă necunoscuții, în Franța, autori de bune texte (avem de gând ca din

6 volume anual, 2 să fie ale acestora).

De când am început să vorbesc în jur despre această colecție, am fost literalmente copleșit de promisiuni ferme și mai ales de texte (sunt deja în curs de traducere Patocka, Milosz, Djilas, iar cu Aron, Revel, Derrida, Le Roy Ladurie urmează să stabilim doar “momentul recoltei”) de la cehi, polonezi, sârbi/croați, unguri, ruși. Chiar și bulgari. Chiar și un albanez - nu Kadare!

Numai români nu. Evident vorbesc de cei mari, pentru că de la încă-necunoscuți - în Franța - avem trei romane (de Ioana Orlea, de Rodica Iulian și de - ei, da! - Monica Lovinescu), acestea așteptând plecarea și a vagoanelor, depinzând de locomotive...

După insuccesul meu pe lângă români (permiteți-mi să mă gândesc cu amărăciune la **Huliganii Dvs.**), am început să mă întreb dacă nu cumva prezența umilei mele persoane în fruntea colecției a determinat respingerea *)

Până să capăt răspuns, cu toată modestia constat însă ca această prezență i-a încurajat pe ne-români să accepte colaborarea ori chiar să se ofere.

Revenind la problema noastră: Mircea Eliade are să ne dea (comunice) multe și interesante. Prin acelea, foarte multe și foarte interesante - să zicem “ortodoxia la români”, cu cele bune și cu cele mai puțin bune - Doamne ferește, nu este o sugestie, am pus doar pe hârtie ce mi-a trecut prin cap - cu convingerea că Eliade este cel mai autorizat să reflecteze asupra acestui “accident”.

Încă o dată: departe de mine intenția de a vă împinge spre ceva pe care nu-l vreți sau nu vă place sau pentru care nu aveți timp. Am ținut doar să vă aduc la cunoștință dorința editorului francez de a inaugura această colecție cu Eliade.

Rămâne ca Eliade însuși să decidă.

Până atunci Filip, Ana și cu Paul vă îmbrățișează pe amândoi și vă așteaptă, cu o colindă, la Paris.

Nota:

Nu eu, ci Monica Lovinescu îi povestise lui Eliade refuzul cu care mă tratase Cioran, în prezența sa, după ce îi făcusem propunerea de a colabora la colecție: auzind ce îmi trecuse prin cap, Marele Înrațit începuse a râde:

«Să colaborez cu dumneata? Dar dumneata ești un... re-ac-ti-o-nèèèèr’!»

Eu nu am găsit replică. Monica Lovinescu însă i-a servit-o:

«Goma, réactionèèèèr’? Dar politrucul Radu Florian pe care l-ai primit în casă și i-ai dat un interviu - cum este?»

Cioran însă a găsit:

«Am vrut să văd cum arată un politruc!» - și a râs.

Era râsul fricosului de nevindecat.

Nu am avut ocazia să aflu de ce scrisese acea închinare lui Iliescu, în 1990 și nici n-am fost curios. Apucasem să aflu:

Cioran era un mort-de-frică.

*

Către I.P. Culianu (II)

Paris, 16 dec. 1982

Dragilor,

(...) În ceea ce-l privește pe Eliade: Chiar dacă Ion nu face aluzie la ultima scrisoare a mea (în care dădeam citate din ultima scrisoare primită de la Eliade), bănuiesc că ați primit-o. Ieri am vorbit din nou cu editorul despre colecție: ține morțiș să-l aibă pe Eliade! (...) S-a declarat dispus să acopere toate cheltuielile - călătorie, séjour - pentru un salt la Chicago.

Repet: sunt de acord cu editorul și fac apel la interesele personale ale lui Ion - ulterioare cărții cu și despre Eliade. (...)

1. Ion își face cât mai curând posibil partea lui (să nu zicem în februarie, dar în aprilie viitor); 2. Eliade să ia cunoștință de el - i-l trimiți prin poștă; 3. Ion se duce la Chicago și, după cum îl cunosc, în două-trei zile se întoarce cu răspunsurile lui Eliade și opinia sa în legătură cu textul lui Ion (de acord, îi zic și eu: Néné).

Néné are să explice că totul e ușor... pe hârtie. Eu n-o să-i replic, ci o să-i repet: Trebuie să publicăm cartea în toamna viitoare - editorul fiind sigur că Eliade va primi premiul Nobel!

(...) Aștept răspuns, Paul

P.S. Azi s-a dat verdictul în "Afacerea Tănase" : dosarul este închis... (...)

Sărbători fericite de Crăciun - și de Anul Nou!

Ura!

1983

*

Către Ioan Petru Culianu (III)

Paris, 3 ian 1983

Dragilor,

Am primit, azi, scrisoarea-scrisorile+fotografiile-care vă mulțumim din inimă, vorba dacoromanului.

Presupun că foaia “ volajă “ pe care mi-ați returnat-o face parte (*tu parli!*) din altă chestie, dar păcat că n-ați păstrat-o, fiindcă adausul de mână era pentru voi – drept, pe de lături...

A propos de Eliade: nu înțeleg ce vrea să spună Ion cu lucrurile – despre Eliade – pe care noi nu vom fi de acord. Care, noi? Dacă intru și eu în categoria cu pricina, atunci eu nu voi fi de acord cu acele chestii sau (și) interpretări cu care Eliade însuși ar putea să nu fie de accord. Până să primesc lămuririle necesare, îi dau înainte: volumul Eliade va fi un volum de “entretiens“, chiar dacă: 1. Va mima dialogul; 2. Va cuprinde și o parte de text al lui Ion – și numai al lui. Sper să mă fi înșelat, deci sper că Ion nu va scrie ceea ce Eliade nu va dori să scrie. Deci, dacă Ion a apucat să scrie totul, Eliade va hotărî ce rămâne scris – volumul contează, totuși, ca dialog. Însă dacă Ion știe că lui Eliade “cartea nu-i va displace“ – foarte bine pentru toată lumea! După această scrisoare, îmi permit să... programez apariția volumului... după ce Ion va hotărî dacă va mai fi necesar și un dialog adevărat (!) – fie la Cicagó, în următoarele 3 luni, fie aici la Paris, la începutul verii. Dar până atunci, să nu ne poticnim în “amănunte“, Ion să-și vază de treaba lui. Sunt convins că va fi o carte excelentă, cu care ne vom atinge un triplu țel: Eliade, în sfârșit, va “vorbi“ despre lucruri nevorbite; colecția va căpăta greutate – prin Eliade; în sfârșit (dar nu în ultimul rând), Ion va intra pe ușa principală (după cum și merită, ca s-o cităm pe Carmen...).

Ce e cu Barbăneagră, în afacerea asta (o întreb pe Carmen)? Sunt convins că e o glumă: Néné, în ciuda aparențelor..., e mult mai matur decât vrea el să pară... Scrie cartea asta pentru carte, nu ca să-i dea cu sâc lui Barbăverde; cât despre admiratoarele care ar avea de gând să-l linșeze pe Ion, presupun că sunt – sau au fost – mai interesate de barba lui Neagră, decât de pipa lui Eliade (ca să mă exprim limpede). (...)

Dacă nu vreți să puneți note la subsol (mă voi consulta și cu Weverbergh care va veni la Paris, în 12 ianuarie), puneți-le unde vreți și semnați-le cu N.T. (traducătorul).

Paul

*

Către Ioan Petru Culianu (IV)

Paris, 27 ianuarie 1983

Dragilor,

Am primit acum câteva minute manuscriptul lui Ion. Îmi cer scuze că doar mi-am aruncat ochii peste el, obligat fiind, ca până mâine, vineri, la ora 17, să predau... noua formă a cărții cu bomba. Mi-am aruncat ochii, dar am avut impresia... - supără-te Néné! că mă aflu în fața unui text foarte, foarte... - Deie Domnul să răspundă Eliade la întrebări, ca să avem pretexte să-l publicăm. Judecând însă după chirăiturile de satisfacție pe care le emite Ana, citind pe îndelete... Să ne trăiești – ca să zic așa. De-abia aștept să termin cartea mea (ca un egoist ce sunt) și să mă aștern pe a lui Ion.

Sucărit-foc de faptul că ceea ce fac eu acum cu textul meu este... să-l explic boilor de franțuji (note la subsol, la urmă, chiar în text!), presupun că și Ion va trebui de pe acum să se pregătească să explice (vai!) ce-i aia, în fran'zește: *Sitz im Lebem Hadit, hadj* – și așteaptă-te și la asta; chiar *ad libitum!* - observă, e vorba doar de primele două pagini!

Am citit însă în întregime întrebările. Excelente, bine puse – rămîne de văzut dacă Eliade va răspunde-un bun răspuns al lui ar putea fi și un ... răspuns ne-răspuns.

O să dau textul – cu voia ta, se înțelege – Monicăi și lui Virgil, să vadă și ei.

În ceea ce privește eventualele (singurele) reacții ale exilului românesc, sunt convins că nu ai nevoie să-ți explic eu ce să faci cu ele, de pe acum: te deschei frumos la nădragi și te caci pe ele. Îți reamintesc vorbele lui Ierunca: “Nu mai există un exil, ci exilați”. Pișă-te și pe cei care, dintr-un motiv sau altul (mai ales: din altul) vor strâmba din nas.

Până una-alta, vă îmbrățișăm și, cu voia voastră, mă întorc la oca mea. Vă voi scrie mai pe îndelete, de cum voi citi – tot pe îndelete – textul.

Încă o dată: felicitări!

Ana și Paul (Filip fiind la școală).

*

Către Ioan Petru Culianu (VI)

Paris, 7 februarie 1983

Iubiți olandezi,

Vă scriu, nu pentru că aş avea ceva nou de comunicat – în ceea ce priveşte cartea lui Ion - ci, așa, pentru că acum câteva minute m-am întors de la Hachette, unde mi-am văzut macheta de copertă – e vorba de cartea care va apărea prin aprilie (aia cu bomba și cu otrava – o aveți în original) și că, la întoarcere, am găsit scrisoarea de la Carmen către Ana – scrisoare pe care, ca un cenzor născut, nu făcut, ce sunt, am violat-o (Ana fiind, cu Filip, la cinema, la „Motanul Încălțat”).

În afară de amabilitățile (exagerate – vai, lăsați, de ce vă deranjați...) la adresa noastră, am fost surprins de neliniștea (deci, traduc eu: nesiguranța) cu care Ion așteaptă răspuns de la Eliade.

În sublima-mi inocență, eu crezusem ce pipăisem – care-vasăzică:

1. În toamnă, când i-am vorbit pentru întâia oară despre colecție și, neputând să dea **Huliganii**, s-a arătat dispus să dea o convorbire, el însuși a spus (nu citez textual): „Dar are Culianu ceva, mai completăm, dacă este nevoie – oricum, am deplină încredere în Culianu”;

2. Din scrisoarea însoțitoare a manuscrisului nu răzbate nici o umbră de îndoială în ceea ce privește (în ceea ce ar privi) o eventuală derobare a Maestrului.

Pentru ca, acum, de la Carmen, să aflu că Ion își roade unghiile... de ce ? Așa, pentru că așteptarea în sine e chinuitoare? Așa-altfel, pentru că Ion se teme că Eliade nu ar accepta „modul în care a fost pusă problema”?

Să sperăm că nu e decât prima. Dar dacă va fi a doua... Nu, nu ar fi colecția în cauză, dă-o-n mă-sa de colecție!, ci de altceva, mult deasupra. Dar să nu cobim.

Ideea cu o istorie a ideilor - de reținut și pus la încolțit. Dacă ratăm chestia cu „dialogul ” Eliade, mutăm frumușel textul acesta într-o lucrare mai vastă – nu-i așa că-i simplu?

Și acum, pentru că tot vorbim nemica, vorba ardeleanului: scrieți-mi, descrieți-mi cum ați bricolat voi acea mașină de scris în sfera, căreia (mașinii) i-ați bisexuat clavierul.

1) Ce fel de clavier avea inițial?

2) Cum ați procurat sfera cu caractere românești (și cât v-a costat?)

3) Ați confecționat voi pastilele autocolante pe care le-ați ... colat pe flancurile clapelor? Mă interesează, cu atât mai vârtos... cu cât sunt pe punctul de a-mi comanda o mașină de scris... mecanică (de tip Panzer!) în Germania.

Îmbrățișări,
Paul

Chassé-croisé (în românește: **Soldatul câinelui**)
Propunere a lui Culianu.

*

Către Dieter Schlesak (II)

Paris, 26 februarie 1983

Dragă Dieter,

Chiar acum am primit scrisoarea – mă grăbesc să răspund:

Felicitări pentru carte –și la mai multe! Ceea ce am înțeles eu din rapidul rezumat făcut de tine mă face să fiu convins că va fi grozav. Dar că grozavul, ca manuscris, să devină și tipărit, vai, va trebui ciuntit. Voi încerca să te consolez cu propria-mi experiență: de fiecare dată când mi s-au cerut și mie tăieturi, m-am consolată mai apoi, spunându-mi că, totuși, cartea a câștigat în concizie (ne consolăm cu ce avem). Oricum, eu de când m-am exilat a trebuit să renunt la cărțile-fluviu (este adevărat, nici una dintre ele nu a depășit 500 de pagini – **În cerc** de pildă) și să mă occidentalizez, zicând ce am de zis în 2-300 pagini. Această “concentrare ” a fost, pe de o parte, benefică: m-a obligat la rigoare: pe de altă parte, cred că m-a... castrat (“ pe ici, pe colea, prin părțile esențiale”, dacă se poate spune așa...), pentru că, acasă, adică în România, aveam și timp și convingerea că tot n-o să public în românește – afla că îmi dădeam drumul... Nu știu însă dacă voi mai putea reîntineri (în această manieră).

Pe scurt, proza... cotidiană: Ana a făcut vreo trei școli, cursuri de informatică – nu i-au slujit la (aproape) nimic – în afară de faptul că, printr-o găinărie de stil românesc (făcută însă cu franțuzii), a reuflit să obțină 12 luni de șomaj – din care au trecut deja vreo 7 – după care Dumnezeu știe ce va face. Eu – eu m-am cheltuit cu tot felul de fleacuri... utile – manifestații, moțiuni, conferințe, reviste (totul cu drepturile omului, vai) și, printre picături, am încercat să scriu și pentru sufletul meu. Am câștigat strictul necesar (un eufemism) scriind din când în când câte o cronică literaro-culturală pentru Europa liberă și Deutsche Welle – activitate de pe urma căreia puteam, totuși, asigura consumul de cafea și de țigări (iar în momentele bune, chiar câte o chirie). Am

avut perioade în care am făcut ceea ce făcusem și în România, adică zidărie, zugrăvit, tâmplărie (la negru, evident fli în... deplin anonimat, fiindcă mi s-a întâmplat ca unii clienți să mă recunoască de la televizor, sau din jurnale fli... fără să mi-o spună direct, mi-au dat de înțeles că... n-ar trebui să continui – eu, celebrul așa-și-pe-dincolo...). În schimb, băiatul, Filip o duce mai bine – și asta ne face și nouă bine. Are 7 ani și 3 luni e în clasa a 10 – a (francezii numără invers, asta înseamnă: clasa a II-a), învață bine, vorbește bine românește – încă nu citește, cu toate că are ce, i-am amânat noi plăcerea, după ce va fi fixat, vizual, franceza.

Probabil ai aflat că, din pricina “activităților” mele, Ceaușescu a încercat în câteva rânduri să mă lichideze – la propriu. Ultima tentativă – prin otrăvire – datează din vara anului trecut.

Acestă latură a vieții mele de hăituit formează carnea cărții care va apărea în câteva zile, la Hachette – și din care îți voi trimite un exemplar. (A propoz: vrei să-ți trimit și un exemplar – în franceză, vai – din cartea apărută în 1981, sub titlul: **Les Chiens de mort** – care, în românește se cheamă: Patimile după Pitești?). Din păcate (sau din fericire), relațiile mele cu exilul românesc sunt așa cum sunt, încă nu am reușit să public în românește nici măcar o broșurică... Dar poate că postum...

În legătură cu Est/Vest: cred că ți-am scris că tare mult aș vrea să apară, în franceză, **Vocile nopții** de Buzura. Numai că, în situația mea specială, Securitatea a băgat boala în aproape toți românii – somându-i să nu cumva să mă contacteze – iar Buzura, care-i un foarte bun scriitor, dar un căcăcios monumental, tot de frică, ar fi în stare să renunțe la publicarea în franceză, numai ca să nu se spună (să spună Securitatea, firește), că are legături cu Goma. Așa că nu mi-a răspuns (prin intermediari, se înțelege) și, dacă lucrurile, în România, continuă, nici n-o să-mi dea vreun semn de viață. În ceea ce-l privește pe N. Manea, l-am cunoscut, în România, pe când scria literatură labagistă, după rețeta lui Sami Damian – deși gravita în jurul lui Țepeneag. Însă de atunci a trecut timp, până și Sami s-a schimbat, dar și mai mult (în foarte bine) N. Manea. Nu cunosc cartea de care vorbești, dar știu că, de la o vreme, scrie foarte bine și ca... om, deasemeni, este un vertical.

Cu Țepeneag, din fericire, nu mai sunt în contact din 78, la câteva luni după exilarea mea – s-a supărat pe toată lumea, a făcut o depresiune... În ceea ce mă privește, am tot încercat să stau de vorbă cu el – nu a fost posibil și nu este. Păcat.

Ar fi grozav să te publicăm și pe tine în franțuzește. Dar pentru că ești în cunoștință de cauză, nu-mi iau precauții ca să-ți atrag

atenția asupra... volumului volumului. Franțuzii nu editează după alte criterii decât germanii, așa că chestia cu prețul de cost lucrează și aici, al dracului (de pildă, acum, am greutăți cu un volum de memorii de Djilas – și va trebui să-l scurtăm – cu consimțământul autorului, se înțelege).

Dacă ai ști cât mă bucur pentru tine, cel din ultima scrisoare... Pentru că, oricât timp și oricâte neînțelegeri ne-au ținut separați, o vreme, ceva, pe dedesubt, ne leagă – și chiar dacă iar ne vom... despărți, acel ceva nu se va rupe. Poate pentru că, mai întâi, am deschis ochii asupra acestei lumi, în condiții mult mai “surori” decât par la prima vedere: tu, sas, în Transilvania, făcând parte dintr-o minoritate prigonită; eu, deși român, tot minoritar (basarabean, refugiat) și eu făcând parte dintr-o categorie prigonită, apoi, după 1965, speranța (care nu era chiar nejustificată), că, acolo, în România, ne vom putea exprima – fiecare în “limba” lui – dar care nu s-a realizat. Aparent, destinele noastre au cunoscut traiectorii divergente la sfârșitul anilor 60, începutul anilor 70, când tu te-ai hotărât să pleci în Vaterland – iar eu, deși ajunseseam în Occident, mă întorsesem... Au urmat câțiva ani buni pe drumuri paralele – acum însă, iată-ne pe același: nu-l pot defini cu precizie, dar mă gândesc tot la acea fundamentală incompatibilitate ideologie (ca să nu spun: politică) – spirit (să zicem: literatură). Tu ai impresia că, o vreme, te-ai rătăcit, că te-ai înșelat că te-ai lăsat înșelat – dar acum, gata: înapoi, la esență! Eu, deși nu m-am angajat atât de declarat politicește (singura mea convingere politică fiind: NU), totuși, acum am senzația că am pierdut mult timp (deși unii spun că, totuși, nu) cu ceea ce se cheamă drepturile omului.

Rezumând, în continuare, la mine: dacă, de vreo trei ani, mă simt polonez (dintr-un punct de vedere al unei morale... politice – care nu există, aceste două noțiuni fiind incompatibile), pe alt plan, mă simt – scuză-mă – german, un german care a aflat, în sfârșit, care este adevărata și durabila *revanșă*. Ce va ieși – asta este deja altă poveste, care nu depinde de mine.

În măsura în care te simți și tu un asemenea “german” atunci o să ne luăm de mână – fie și pe cale epistolară... Până una-alta, găsesc că titlul cărții tale nu este doar foarte bun în sine, ci și foarte bun – în aceea bună tradiție a ceea ce a dat, bun, Germania, pe când cunoștea calea și mijloacele adevăratei *revanșe*. Am impresia că ți-am mai scris acest lucru, dar n-are importanță, îl repet: poate că îți va fi dat ție, respinsului-de-germani să fii reabilitatorul respingătorilor (în toate accepțiile cuvântului) – chiar dacă te-ai înșelat traducând “Die Kunst des Verschwindes” – prin “Arta de a dispărea” – când este: “Arta

Dispariției” – ce păcat, ce păcat că Țepeneag lipsește, ne-am certa, în trei pe Bach...

Gânduri bune pentru Linde – de la care aștept prezentarea în franceză (și, pentru cunoscătorii de germană, câteva zeci de pagini în original – ți-am spus că avem traducători).

Îmbrățișări și... spor la revanșă!

Paul

*

INTERNATIONALE DE LA RESISTANCE/
RESISTANCE INTERNATIONAL
INTERNAȚIONALĂ REZISTENȚEI

(mai 1983)

DECLARAȚIE

(proiect)

Lent dar sigur, sistemul totalitar amenință să devină planetar. După ce a înghiți țări ca: Vietnam, Cambodgea, Laos, Etiopia, Angola, Yemenul de Sud și Afganistan, amenință direct: Salvador, Thailanda, Argentina.

Firește, în viitorul apropiat, Occidentul poate evita o confruntare directă, armată, cu totalitarismul mondial: cu prețul unor concesii... unilaterale; dar, privat de sursele de energie și de căile de comunicație vitale, va fi obligat în curând, fie să accepte provocarea (cu consecințe mortale pentru ambele părți), fie să capituleze fără condiții.

Strategia totalitarismului este simplă: șantajînd omenirea cu pericolul unui război mondial (dar fără să riște “primul pas”), va obliga Lumea Liberă să îngenuncheze – de bună voie, firește, potrivit “principiului”: “Mai bine roșu, decât mort...”.

Neavînd încotro, acceptăm că, în actuala conjunctură, guvernele țărilor democratice – din rațiuni politice, dar mai ales economice – sunt obligate să se așeze la masa negocierilor cu “reprezentanți” ai clicilor totalitare; dar să accepte și ele că, făcînd acest lucru, vrînd-nevrînd, uită, ignoră, la urma urmelor, abandonează popoarele “reprezentate”. Acesta este motivul pentru care noi ne luăm răspunderea să angajăm un dialog între popoarele noastre, pe de o parte, pe de alta între popoarele noastre și cele libere, pe deasupra – și în ciuda – statelor și guvernelor: doar așa vor reuși să recapete una din condițiile de bază ale liberei existențe: SPERANȚA.

Conștienți fiind de complexitatea problemelor lumii moderne (declinul economic, “durerile facerii” Lumii a Treia, degenerescența valorilor morale ale democrației), considerăm totuși că principala amenințare la adresa Libertății este, azi, imperialismul

sovietic al cărui scop (mărturisit) este dominația mondială.

Este de la sine înțeles că, dacă noi ne concentrăm eforturile mai cu seamă împotriva imperialismului sovietic, vom susține și mișcările împotriva oligarhiilor, a dictaturilor militare – dacă acestea se vor rezema pe principiile democrației și ale libertății.

În aceste condiții, noi, reprezentanți în exil ai diverselor tendințe politice, sociale, culturale, religioase din țări cu regimuri totalitare de tip sovietic, am hotărât constituirea

INTERNAȚIONALEI REZISTENȚEI, pentru a ne opune activ, neosclavagismului de tip sovietic.

INTERNAȚIONALĂ REZISTENȚEI își propune crearea unei structuri organizatorice, reunind reprezentanți în exil ai mișcărilor de rezistență împotriva totalitarismului – pentru:

- asigurarea unei coordonări eficace a tuturor acțiunilor anti-totalitare, fie că țin de apărarea drepturilor omului, fie politice;
- asigurarea de sprijin moral, material și politic mișcărilor de rezistență din interiorul țărilor totalitare;
- acordarea de ajutoare victimelor regimurilor totalitare și apărarea drepturilor refugiaților;
- colectarea, sistematizarea și difuzarea informațiilor provenind din țările totalitare;
- elaborarea unei filosofii politice și a unor noi metode de acțiune antitotalitară;
- obținerea recunoașterii, de către organizațiile internaționale, ca instituție publică și politică reprezentativă.

În această perioadă crucială pentru viitorul omenirii, ne adresăm tuturor celor care iubesc libertatea și democrația, îndemnându-i să ni se alăture. Internaționala Rezistenței nu își propune să “federalizeze”, nici să substituie organizațiile culturale, religioase, politice existente în exil, ci să realizeze o unitate de acțiune – singura eficace, în condițiile date.

Declarație inițiată și adoptată de:

- ANGOLA: José FURTADO
- BULGARIA: Tenco BAREV
- CAPUL-VERDE: Annibal MONTENEGRO
- CUBA: Armando VALLADARES, Huber MATOS, Martha FRAYDE
- CEHOSLOVACIA: Pavel TIGRID, Karel KRYL
- MOZAMBIQUE: Artur Xavier LAMBO-VILLANCULOS
- NICARAGUA: cdt. Edgar CHAMORRO (“El Negro”)
- POLONIA: Miroslaw CHOJECKI, Andzej MIETKOWSKI
- ROMÂNIA: Paul GOMA
- RUSIA: Vladimir BUKOVSKI

- UCRAINA: Petro GRIGORENKO
- VIETNAM: VO VAN AI, PHUONG ANH
- IUGOSLAVIA: Mihailo MIHAILOV

(listă provizorie – vezi mai departe)

Organisme cooptate:

- EUROPEAN LIAISON GROUP (regrupează la Londra, reprezentanți din: Albania, Bielorusia, Bulgaria, Estonia, Georgia, Iugoslavia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Rusia, Cehoslovacia, Ucraina, Ungaria).

- STITCHING COMITÉ VLADIMIR BUKOVSKI (Olanda)

- COMITÉ VIETNAM POUR SAUVER LES RÉFUGIÉS DE LA MER (Franța)

- COMITETUL INTERNAȚIONAL SAHAROV (USA)

-QUE ME – ACTION POUR UN VIETNAM LIBRE (Franța)

Sunt în curs tratative cu mișcări de rezistență din Afganistan, Algeria, Argentina, China, Coreea de Nord, Cambodgea, Germania de Est, Laos, Etiopia, Crimeea (Tătari), Tibet,

COMITETUL AD-HOC: Eduard KUZNETOV, președinte; Vladimir MAXIMOV, director executiv; Armand MALOUMIAN, secretar-general; Alexandre NISSEN, trezorier.

GRUPUL DE PRESĂ: Claudie și Jaques BROUELLE, Olga SVINTSOVA.

SECRETARIAT: Alexandra SCHMIDT.

COMITETUL DE SUSȚINERE:

-Raymond ARON, filosof (Franța)

-Fernando ARRABAL, dramaturg (Franța)

-Alain BESANÇON, istoric, filosof (Franța)

-Enzo BETTIZA, membru al Parlamentului European, membru al conducerii Partidului Liberal, red.-șef *Il Giornale Nuovo* (Italia)

-Margarita BONIVER, senator, membru al conducerii P.S.I. (Italia)

-Dr. Leon BOUTBIEN, președinte l' Union Internationale de la Résistance et de la Déportation (Franța)

-Winston CHURCHILL, membru al Parlamentului Marii Britanii (nu este "Leul", ci un nepot al său)

-Pierre Daix, scriitor, jurnalist (Franța)

-Midge DECKTER, director Contentions, secretar general "Comitee for a Free World" (USA)

-Milovan DJILAS, scriitor, fost om politic

-Pierre EMMANUEL, poet, academician (Franța)

-Roberto FORMIGONI, secretar-general Movimento

Popolare (Italia)

-Marie-Madeleine FOURCADE, președinte Comité d'Action Résistance

-Marie-France GARAUD, director L'Institut de Géopolitique (Franța)

-Cornelia GERSTENMAYER, scriitor, jurnalist (RFG)

-André GLUCKSMANN, filosof (Franța)

-Leif HOVELSON, scriitor, fost rezistent (Norvegia)

-Eugène IONESCO, dramaturg, academician (Franța)

-Bernard-Henri LÉVY, filosof (Franța)

-Simon LEYS, scriitor, sinolog (Franța)

-Nick M. MALOUMIAN, secretar-general LICRA (Franța)

-Roberto MAZZOTA, vice-secretar al Partidului Democrat-Creștin (Italia)

-Indro MONTANELLI, scriitor, director *IL Giornale Nuovo* (Italia)

-Norman PDHORETZ, scriitor, director *Commentary* (USA)

-Père RIQUET, deportat, rezistent (Franța)

-Mstislav ROSTROPOVICI, muzician (USA)

-Czeslav MILOSZ, scriitor, laureat al Premiului Nobel

-Victor SPARRE, pictor (Norvegia)

-Ludwig von STAUFFENBERG, personalitate politică (RFG)

-Simone VEIL, fost președinte al Parlamentului European (Franța).

INTERNAȚIONALĂ REZISTENȚEI va fi prezentată presei franceze și internaționale în cadrul unei conferințe ce va avea loc luni, 16 mai 1983, la hotelul "LUTETIA" din Paris, la orele 10. Conferința de presă va fi condusă de D-na Simone VEIL.

Intrarea permisă numai jurnaliștilor invitați.

Miercuri, 18 mai 1983, începînd de la orele 19, în sala MUTUALITÉ din Paris, va avea loc reuniunea constitutivă a INTERNAȚIONALEI.

Reuniunea va fi deschisă de D-na Marie-France GARAUD; Eduard KUZNEȚOV va prezenta "DECLARAȚIA" de constituire;

John SANNES, președinte al Comitetului Nobel (Norvegia) va face o declarație în numele Comitetului de Susținere;

Vor lua cuvîntul pentru:

-U.R.S.S.: Vladimir BUKOVSKI

-Europa de Est: Czeslav MILOSZ

-Asia: AN FUONG (Vietnam)

-America Latină: Armando VALLADARES

-Africa: Artur Xavier LAMBO-VILLANCULOS (Mozambic)

Vor mai rosti alocuțiuni:

-D-na Marie-Madeleiné FOURCADE (Franța)

-Indro MONTANELLI (Italia)

-Ludwig von STAUFFENBERG (RFG) (fiul legendarului complotist împotriva lui Hitler]

-Winston CHURCHILL (Marea Britanie)

-Norman PODHORETZ (USA)

-Brion EGGE (Norvegia)

În Sala Mică va fi organizată expoziția "GULAGUL PE GLOB".

*

Decretul 98

Paris, aprilie 1983

Dacă mai aveam oarecari dubii în privința cauzelor pentru care "cultura și educația socialistă" din Tara lui Analfabetescu "mai cunoaște unele lipsuri, întâmpină unele greutăți trecătoare" etc etc, din ziua de miercuri 30 martie 1983 am căpătat răspunsul - ni-l aduce *Decretul nr. 98*, cel privind "regimul aparatelor de multiplicat, materialelor necesare reproducerii scrierilor și al mașinilor de scris".

Faptul că Decretescu decretează ceea ce a mai decretat de câteva ori - în legătură cu "aparate tip xerox, gheșetnere, şapirografe, heliografe și alte asemenea" - nu ne miră: știm demult că Altulasemenescu nu mai are asemănare (altfel nu ar fi Primul, Cel-Mai, Singurul și "altele asemenea") și, dacă o fi având El niscăi defecte, nu i se poate contesta calitatea care l-a făcut celebru în lumea întreagă: consecvența în eroare. Ceea ce face el cu "organizațiile socialiste și alte organizații" (în treacăt, ne întrebăm: ce or fi acele "alte organizații"? din întâmplare: ne-socialiste? Sau, Doamne ferește: chiar anti-? Nu o fi cumva vorba de organizațiile-de și ale-partidului, care, din putoare, nu pot fi numite?) - deci, îl privește ce face cu organizațiile (pe care le-a total dezorganizat), pe noi ne interesează "persoanele fizice" care, glăsuiește Primul Glas al Patriei prin decretul amintit, "pot deține pentru uz personal numai mașini de scris".

Asta, da, noutate! Și noi, care credeam că "persoanele fizice" din România socialistă (cea "independentă", liberă-foc, prosperă... pe culmili!) "puteau deține" și "alte asemenea", în afara mașinilor de scris! Să zicem că în vremurile pe care le trăim, deținerea - și mai ales întreținerea (de către o persoană fizică) - a

unui “aparat tip xerox”, de pildă, ar fi oneroasă: din nefericire, această invenție capitalistă funcționează cu electricitate, refuzînd “mijloacele locale” (hipo, de-un paregzamplu, precum agricultura, de când cu “revoluția agrară” decretată de acelaș Directôr).

Dar mașinile de scris - în majoritate mecanice? Adevărat, decretul în chestie nu operează nici o discriminare între mecanice, electrice, electronice, cu ultrasunete etc. Primul Mașinist al țării nu se ocupă de clasificarea mașinilor, ci amărunților mașiniști - carevasăzică de “persoanele fizice”.

Unde-o fi Adrian Poetescu, să-i mai ardă el trei poeme și trei sferturi, în care să cante “omenia primului Om al acestui pământ”, “grija nețărmută (sau neobosită, tot în *-ită* se termină, deci trăiască rima!) pentru cultură a Primului Culturnic al regiunii carpato-dunărene”?...

Îmi va replica Eugen Florescu, cioclu-șef al culturii românești (cel devenit mai... “Dumnezeu” decât Însuși Popescu): «Cultura socialistă nu se face cu; nici la mașina de scris!» La care îi voi răspunde printr-o întrebare: «De unde știi cu ce se face cultura, din moment ce nu știi ce-i aceea cultură?» - drept care vom afla că în Anul Domnului 1983, cultura socialistă se poate dispensa de mașini de scris.

Fiindcă iată ce scrie negru pe alb decretul 98, la cap. III, art. 15: “Deținerea mașinilor de scris de către persoanele fizice este permisă numai pe baza autorizației eliberate de miliție.” A, da? Ce va fi avînd prefectura cu mașinile de scris? Or fi învățat milițienii să bată la mașină fără să-și scoată cizmele? A, nu, Miliția Popo’ului are alt rol - cităm din același articol 15: “Nu pot fi autorizate să dețină mașini de scris persoanele care, datorită antecedentelor penale sau comportării lor, prezintă pericol pentru ordinea publică ori pentru securitatea statului.”

Care Dumnezeu va fi fiind legătura de la cauză la efect, în această logică de Scornicești - mai exact: ce efect vrea să evite, prin atacarea “cauzei”? Vasăzică “o persoană fizică” cu antecedente penale - să zicem că persoana în cestiune a dat cu mașina peste altă persoană - și ea fizică - și a grav-rănit-o sau chiar omorît-o - avînd antecedente penale, “nu poate fi autorizată să dețină mașină de scris”? De ce? Doar nu a dat peste cealaltă persoană fizică cu mașina de scris! A, am înțeles: ca nu cumva să se trezească bătînd la mașină povestea vieții sale pe care o va pune în paralel cu povestea vieții, de pildă, a fiului Celui Mai iubit Fiu al țării - să-i zicem Nicu, cel care, deși a dat cu mai multe mașini peste mai multe persoane (fizice), nu a căpătat *ancetede*nte penale - foarte bine face Tatăl că interzice persoanei fizice să pună în pericol securitatea statului, slujindu-se de

mitraliera numită și “mașina de scris”!

Bun, cu persoanele fizice având antecedente penale ne-am lămurit: au făcut pușcărie pentru furt, sau viol, acum să tragă consecințele, să nu atingă în viața lor clapele unei mașini de scris! Dar cine vor fi “persoanele care datorită”, nu antecedentelor, ci “comportării lor, prezintă pericol pentru ordinea publică”?

Să fie vorba de acele persoane care se îmbată, fac scandal, acostează minore, își bat nevestele (majore) - deci, au un comportament, cum se zice: asocial - nici acestea nu pot deține mașini de scris: ar fi în stare să arunce cu obiectul în capul responsabilului de bloc, sau și mai grav: în capul tovarășei Nuți de la etajul trei, cea care lucrează... știm-noi-unde, prin acest gest nesăbuit persoana fizică punând în grav pericol, nu doar ordinea publică, ci și securitatea statului!

Este adevărat că Decretinescu a emis acest decret fără să explice în ce constă pericolul care planează asupra securității statului prin deținerea ilegală a unei mașini de scris - dar să ne mulțumim cu interdicția și să-l înțelegem și pe el: lucrează pentru binele nației din zori până-n noapte, nu i se poate cere să știe ce și cum anume lucrează - dar să fim siguri: cum va afla de ce a dat acest decret, cum ne va explica!

În așteptare, avansăm câteva ipoteze:

Așa, pe la sfârșitul lunii ianuarie acest an, nemulțumit de textul felicitării pe care i-o adresase - cu prilejul împlinirii a prea-mulți-ani - “obștea scriitoricească”, Părintele Scriitorilor s-a hotărât să-i învețe pe scriitori cum se scrie o felicitare; a dat ordin să i se aducă o mașină de scris (stiloul cel gros folosind doar pentru pus-deștu’), s-a așezat și, cum se întâmplă atunci când nu ai permis de conducere (de mașină de scris), a pus un deget în altă parte și, cum bestia era ele’trică, to’arășu’ s-a corentat! Și, corentându-se, a strigat cu glas mare: «Afurisită să fie această sculă care mușcă! Dacă pe Mine personal, a îndrăznit să mă muște - dar pe «fizici»? De-acum încolo persoanele fizice să fie ocrotite, prin decret, de mușcăturile care cauzează dureri foarte mari pe la deșt! ‘Tr-on sfert de ceas să să-mi aduceți ‘cretu’ la semnat!” Și așa a fost.

Altă ipoteză: ducându-se în vizită de lucru în regiunea Motru, în momentul în care a dat să coboare din helicopter, o ploaie de mașini de scris s-a abătut, în semn de omagiu, asupra... A, nu: minerii de pe Valea Motrului și-au exprimat iubirea-le fierbinte aruncând cu ce aveau la îndemână și nu costa nimic - și apoi să fim drepți: or fi fiind ei, minerii, oameni voinici, dar o mașină de scris cântărește cel puțin 5 kg, e greu s-o arunci... Mai ales că și costă în jur de 2 000 de lei...

Atunci ce să se fi întâmplat la Palat? Să fi făcut Nicu un copil

unei dactilografe, iar tăicuțul a luat de urgență “măsurile care se impuneau”, adică interzicerea mașinilor de scris? Să fi primit Cel mai Mare Economist al Țării o somație de plată a datoriilor contractate în Occident, somație scrisă la mașină? - în acest caz, avea tot dreptul să se răzbune pe acele mașini care nu știu decât să ceară restituirea împrumuturilor! Ori să fi... - dar câte alte variante sunt posibile...

Să mă ierte scriitorii că nu i-am pus în centrul nici unui scenariu: ei scriu cu stiloul, cu creionul - mai rar la mașină - iar de când i-a luat în stăpânire Eugen Florescu, au început să scrie pe săpun, pe gamelă, ca deținuții în pușcărie.

À propos de pușcărie: decretul dat de Ceaușescu în martie 1983 îl abrogă pe cel din 1964 - cel care “permitea”, în sfârșit, “persoanelor fizice” să dețină mașini de scris, chiar dacă aveau “antecedente penale”. Nu știm când, exact, Gheorghiu-Dej le interzisese - probabil prin 1948 - dar tot el, considerînd că “securitatea statului” nu mai era periclitată de astfel de mașinării, de cum dăduse decretul de amnistiere a deținuților politici, dăduse și decretul 148 - cel cu mașinile.

Ce să însemne asta? Că securitatea statului este, în 1983, mai “amenințată” decât în 1964? De către cine, doar eugenfloreștii, adrianpăuneștii ne asigură că “toată țara” (sau, mai poetic: “țara toată”) este cu; alături; gând-la-gând cu Ceaușescu-P.C.R.?

Presa occidentală s-a ocupat îndelung de acest “pericol pentru ordinea publică ori securitatea statului” reprezentat de... mașinile de scris. Occidentalii se întreabă *ce* anume vrea să interzică, să stăvilească Stăvilescu, interzicînd mașinile de scris? Nemulțumirile... dactilografiate? N-ar fi de mirare - Ceaușescu nu este la prima invenție genială: dacă a fost în stare să lupte pentru mecanizarea agriculturii recomandînd călduros folosirea “mijloacelor hipo, care nu consumă benzină” - de ce să ne mirăm că, de cum vor dispărea mașinile de scris, va dispărea și nemulțumirea “persoanelor fizice”?

Ca și cum nemulțumirea se exprimă numai cu ajutorul mașinii de scris, în mai multe exemplare...

*

Către George Focke (IV)

Paris, 18 iulie 1983

Dragă prietene,

Am primit adineauri epistola – à propos: te rog să nu mai aplici tamponul cu numele și adresa d-tale pe fața plicului expe-

diat (cum ai făcut de astă dată, din grabă); poștașii sunt tentați să creadă că este vorba de destinatar, nu de expeditor...

Îmi propui să scurtez în două locuri. Mărturisesc, nu am priceput motivul suprimării pasajului de la pp. 87-89. Nici la telefon, nici în scrisoare nu mi-l explici. Chestie de spațiu tipografic?, de aceea l-ai ales pe acesta, "care ar putea să lipsească, fără pagubă?". Dacă afla stă treaba, ți-aș fi indicat eu alt pasaj "care ar fi putut lipsi fără pagubă" – dar bănuiesc că e prea târziu. E prea târziu și în privința pasajului de la pp. 228-229. Cu acesta lucrurile stau altfel, m-ai avertizat la telefon că cititorii germani ar fi respinși de el – cam așa ceva, nu-mi mai aduc aminte termenii exacti. Firește, dumneata cunoști eventuala reacție a cititorilor germani, eu nu o cunosc, dar așa, în deplină necunoștință de cauză, găsesc că este (mai exact: ar fi, dacă nu te înșeli) bizară. Scena - "respingătoare" în sine, este, cred, suficient de voalată (poate prea, până la a nu se înțelege despre ce ar putea fi vorba), ca să treacă, totuși. Îmi scrii că "efectul sugestiei rămâne (...) intact". Să mă ierți, dar nu rămâne nimic, de la amintirea Piteștiului se trece la linsul bine al străchinii – care strachină? La ce a folosit strachinaă Bineînțele, la mâncatul mâncării, nu al "trupului [Domnului]". Deci, nu ai atenuat o scenă șocantă, ci ai suprimat un element necesar pentru înțelegerea (ă) reeducării. Recitesc "zona" aceea: fără pasajul cu pricina textul va fi amputat – mai mult: falsificat (să zicem, prin omisiune). Te-aș ruga să recitești originalul, adică ceea ce am recitat eu. Avansează o ipoteză: nu cumva germana în care a fost tradus a întărit ceea ce eu, în românește, sugeram doar? În acest caz, reparația se poate face pe varianta germană – nuă

Privitor la acel "meu" adăugat – ce să spună Dac? germana cere acea precizare – pe care româna nu o cerea, fie și așa, deși în intenția mea, neprecizarea era o precizare – naratorul dăduse un nume și o adresă, probabil atunci când te denunți singur, ca să te protejezi, te dedublezi (azi, la modă este schizofrenia ca termen "după ureche", or eu mă gândisem tocmai la semnificația primă a cuvântului, adică rupere, separare, despărțire de ...).

Internaționala cu pricina somnolează și ea în așteptarea toamnei, când vor fi puse în aplicare concepțiile folclorist-festive ale tovarășilor noștri (profund) ruși. Eu i-am anunțat în mai multe rânduri – și gradat... - că nefiind deloc convins de eficacitatea acestei unice forme de activitate, mă retrag în vârful picioarelor. Ți-am mai spus ceva la telefon, acum revin: la întâlnirea cu Revel, Todd (tatăl) – unde s-a discutat problema unei reviste – prietenul nostru Bukovski s-a arătat întâi opac – la ce o să slujească revista, dacă nu publică informații la zi; apoi, când a

înțeles că revista se va face și fără **Internațională** (sau alături, sau... împotriva – împotriva voinței, nu a doctrinei, se înțelege), a cerut să aibă o variantă și (neapărat) în limba rusă; după ce i s-a explicat că, din moment ce el, ca **Internațională** (!) nu prea vrea revistă, de ce ar fi nevoie de o variantă în rusește?; în fine, același amic Bukovski a cerut să i se facă “un mic serviciu”: revista să fie luată sub aripă de Laffont (editura care l-a publicat pe el!). Afla că de el ne-am despărțit... oarecum ușurați. Situația era kafkiană: “Bine”, zice Revel, “de obicei nu înțeleg occidentali ce spun rușii – dar un rus și încă Bukovski să nu înțeleagă că $1+1=(\text{totuși})2$?”. Necazul este că opinia ne-rușilor despre **Internațională** devine din ce în ce mai defavorabilă. Pentru că promisiunile pe care Bukovski le făcuse au rămas promisiuni, s-au îndepărtat și europenii care se apropiaseră într-un prim moment: cehii, bulgarii, sârbii; polonezii care, totuși, fuseseră prezenți în vestibul, la *Mutualité*, acum sunt direct ostili; ungurii, la fel. Dintre “nași”, câțiva (și nu dintre mărunți) au început să se plângă că au fost piejați... Iar cei care sunt cei mai aproape de noi (Ravel, Besançon, Ladurie, Glucksmann) se miră (!) de faptul că Europa nu contează în ochii rușilor... Or, dacă este ceva de făcut cu mijloacele noastre, atunci aici, în Europa și cu europenii se va face. Vor fi spectaculoși angolezii și ex-sandiniștii și chinezii și vietnamezii – ca să nu mai vorbim de afgani – dar toată lumea de acolo, de la ei (ca și de la noi, din Estul Europei) cere să se facă ceva aici, în Europa. Numai că Bukovski nu știe ce-i aceeași cu ce se mănâncă. El este un rus care trăiește americănește și nu are “dialog” decât cu americanii – și cu asta ți-am spus totul. Să ne amintim că Revel spune despre ruși că concepția lor despre istorie este... kilometrică. Și... divizo... metrică: singurele întrebări pe care mi le-a pus Bukovski: “Câte mii de români poți aduna, pentru la toamnă?” Și: “câți participanți, în total vom avea (la toamnă)? Dacă nu adunăm 10.000, n-am făcut nimic! ”. Ei, da: “Câte divizii...?”.

Salutări și spor la editură.

Prietenie (totuși, europeană) Paul Goma

*

Către George Focke (V)

Paris, 3 august 1983

Dragă prietene,

Scrisoarea D-tale a căzut la țanc: pe de o parte, Filip și cu mine plecăm, mâine, lângă Biarritz, la Hossegor – pentru 2

săptămâni – pe de alta, după cum ți-am scris, singurele delictе dactilo din această vară au fost epistolare, în direcția Köln.

Despre momentul apariției cărții, ce să spun? Faci cum crezi și mai ales cum poți. Un singur reproș: îmi scrii că nu va apărea în octombrie, dar nu-mi spui când, altcândva. Sau încă nu știi? Un regret, totuși, de natură superstițioasă: la 2 octombrie împlinesc și io nește anișori, nu mi-ar fi stricat un cadou... Fie atunci pentru 2 noiembrie, aniversarea lui Filip...

Schimbul de scrisori à propos de **Internațională ***) a fost perfect: fiecare și-a zis monologul, prefăcându-se că îl ascultă pe celălalt, dar neauzindu-l,- de unde atâtea neînțelegeri.

Spuneam, deci, că după multe demersuri pe lângă Bukovski **) - fie directe, fie mediate – după multe promisiuni nerespectate (din partea lui), constatând că și ceilalți europeni sunt dezamăgiți de nu numai “manerele” rușilor diriguitori, dar, ceea ce e mai grav, de denaturarea programului însuși al IR – prin, repet: ignorarea existenței unei Europe de Est – m-am îndepărtat și eu. Aștept, în continuare, părerea lor despre Manifestul D-tale – până acum nici un semn de viață. Voi mai face o tentativă, la toamnă: dacă nici atunci nu va merge, voi pleca definitiv – evident, fără zgomot. Evident, deplorând că o inițiativă atât de valoroasă a fost sau este în curs de a fi ratată.

Chiar de pe când eram încă optimist, cunoscându-mi puterile și știind că nu voi face mare brânză ca “activist” mobilizator de mase, am tras-o spre acel ceva care mi se părea, pe de o parte, indispensabil pentru IR, pe de alta ceva mai familiar mie – anume o publicație teoretică (complementară plănuitului buletin de informare). Așadar, le-am propus rușilor o revistă bilunară sau trimestrială de înaltă ținută, la care să colaboreze mânuitorii de idei, oameni capabili de sinteze – și avansasem nume ca Aron, Revel, Besançon, Heller, Kriegel, J-M. Benoist, Glucksmann ș.a. dintre francezii care se exprimaseră deja. Spre mirarea și... suferința mea, Bukovski a început să râdă, întrebându-mă *câți* cititori îmi imaginez că va avea o asemenea publicație elitistă? Apoi mi-a atras atenția că la o asemenea publicație ei, rușii, nu ar putea publica, fiind... prea elitistă... I-am răspuns că o asemenea revistă ar reprezenta următoarea etapă, cea a sintezelor, și că pentru informații și mărturii există deja alte publicații în care “doar să se teoretizeze”...

La această discuție a fost de față și Jaques Broyelle, fostul maoist, desemnat, împreună cu soția sa, Claudie, încă de la început ca “responsabili de presă”. În acel moment, J.B. nu s-a amestecat decât pentru a susține cauza unui buletin de informații al IR – cu care Bukovski a fost întru totul de acord. Spre surpriza mea,

în urmă cu vreo trei săptămâni, Broyelle îmi telefonează, invitându-mă la el acasă, pentru a discuta... “programul unei reviste de idei” – a cărei idee îi trecuse prin cap lui și nevaste-si. Cu candoare, l-am întrebat dacă nu cumva este “ideea” pe care o propusesem eu, în prezența lui și pe care Bukovski o respinsese. Candoarea fiind molipsitoare, J.B. a mărturisit că... așa se pare, dar că uitase... Fâlfâindu-mi-se mie de “prioritate”- cu condiția să iasă ceva - m-am dus la întâlnire. A venit și Bukovski – cu Olga, traducătoarea; au venit Revel, Todd și junele Thierry Ardisson, cel cu agenția de publicitate. Besançon, împiedicat (iar se muta) îi dăduse lui Revel feu vert; Ladurie la fel (el fiind deja plecat în vacanță). Afladar, discutăm cu Bukovski ideea scoaterii unui periodic teoretic al IR (în afara buletinului informativ). Câteva bune ore am făcut – în sensul bun al cuvântului – o revistă lunară; cu un comitet de redacție alcătuit din “nașii” IR; cu un coordonator sau redactor șef: Revel – pe care l-am făcut să promită și texte, în cel puțin primele trei numere; o publicație “elitistă”, de ținută, care să preia terenul pierdut de (fosta) excelentă revistă “Commentaires” a lui a lui Aron – dar “împinsă” la zi (și dacă se poate, în mâine...). Partea tehnică-secretariat ar fi fost să fie încredințată lui Todd (care face... tod(t) ce-i spune Revel).

Buuun... Evident, revista era gândită ca organ teoretic al IR. Deci, i se dă cuvântul lui Bukovski. Care, modest, mărturisește că nu înțelege necesitatea...; că, “mai important”, acum, este să se asigure securitatea (corporală) a sovieticilor căzuți prizonieri la afgani; “mai important” fiind “ajutorul concret” dat antisandinistilor; și, la urma urmei, “obiectivul principal” al IR este, pentru toamnă, “mobilizarea în vederea unui meeting reușit”. Încercăm să-i explicăm că una nu o exclude pe cealaltă. Da, dar ... într-o asemenea revistă, disidenții ruși nu se vor putea exprima – fiind “prea teoretică”... Și apoi trebuie să coste o groază de bani. Revel, Todd, Ardisson îi explică: necesitatea unei asemenea “activități”; faptul că, întradevăr, costă, dar... face; că, după un an, în funcție de rezultate, fie se oprește, fie... va merge pe propriile picioare, franțujii de mult așteptând o asemenea publicație (și mai ales franțujii cu bani). În zadar: Bukovski zice că nu poate promite – deși el va încerca (însă este aproape sigur că americanii nu vor fi nici ei convinși de necesitatea unei asemenea reviste)***).

Reacțiile, mai ales ale lui Revel (care până atunci fusese fascinat de Bukovski), ți le-am scris. Iată însă că junele Ardisson zice cam următoarele: dacă o asemenea “echipă” (cu Revel în frunte) care a și căzut de acord să conlucreze nu scoate această revistă, înseamnă că se ratează o ocazie excepțională; că el, care

tocmai lucrează cu agenția lui la lansarea, în toamnă, a unui săptămânal – deci, cunoaște toate ițele – se oferă să finanțeze el 12 numere – după care vom vedea.

Cu o condiție: să nu se simtă ofensată “echipa” dacă publicația va cuprinde și placate publicitare (Coca-Cola, IBM, Ford etc.) el având posibilitatea să obțină fonduri din reclame; că, în fine, o publicație lunară este relativ ușor de lansat și susținut financiarmente (susținut, în cazul în care nu ar avea succes de vânzare – el însă fiind sigur de contrariul).

Pentru că “echipa” nu a avut nimic împotriva reclamelor comerciale, s-a trecut la “botezarea” revistei. Nu s-a ajuns însă la vreun rezultat imediat, urmează să ne mai gândim – oricum, s-a bătut pentru naștere... Ciocnind cu Bukovski, Ardisson i-a zis ceva în genul:

“Ar fi fost *vraiment con* să nu facem o asemenea revistă, doar pentru că D-ta (Bukovski) nu-i înțelegi necesitatea și nu vrei să dai bani. La urma urmei, cu **Internaționala**, pe lângă ea, sau împotriva ei, revista are să se facă”.

Acesta a fost momentul în care Bukovski a început să înțeleagă ceva... Așa că a cerut (zâmbind) ca el, ca președinte al IR, să fie și director al revistei. Zâmbind, dar serios. Revel a fost ușor descumpănit și l-a întrebat dacă glumește. B. a spus că nu, fiindcă, de drept (!) directoratul îi aparține. Apoi, încălzit, a propus ca revista să aibă o variantă și în rusă (ți-am mai scris). Apoi, când a venit vorba despre o eventuală “lipire” de o editură cu o bună rețea de difuzare, în modul cel mai firesc, B. a propus ca “acea editură” să fie, desigur Laffont, editura care l-a publicat pe el.

Binecrescuți, Revel și Todd, au spus că această chestiune nu e de actualitate, că vom mai vedea, însă după plecarea lui Bukovski, fără să părăsească buna-creștere franțuzii au început să-și pună întrebări (retorice) à propos de nu numai Bukovski, ci în general, în legătură cu sufletul rus...

Să te liniștesc: nu eu, român basarabean, m-am manifestat ca antirus – ci Ardisson și, în felul lui, Revel...

Ce a rămas? Ca, numaidecât după vacanță, să punem pe picioare această revistă; dacă lucrurile merg bine, va începe să apară la 1 ianuarie 84; Revel în frunte; de finanțare – se ocupă Ardisson.

Asta este cu revista. Cu IR...- fatalmente, judecată după Bukovski – opiniile continuă să fie din ce în ce mai defavorabile. Dacă, să zicem, eșecul de la *Mutualité* ****)fusesse, într-un prim moment, considerat ca un accident, comportamentul (adic? “ideile”) conducerii îngrijorează de-a binelea. Repet, fiindcă nu

m-ai înțeles: nici eu, nici ceilalți ne-ruși (și nu doar est-europeni) nu ne simțim frustrați de faptul că ei, rușii au ocupat (zâmbind) toate scaunele din față; am trecut și peste faptul că “alegerea” s-a făcut în manieră bolșevică (ai asistat doar la ea, acasă la Niessen). Ceea ce este cu adevărat neliniștitor: faptul că rușii nu înțeleg (nu pot sau nu vor) că, dacă ei sunt “cei mai”, nu înseamnă că sunt “singurii” – or, tot ce a făcut Bukovski – în ciuda promisiunilor repetate – dovedește că ei, rușii, nu numai că s-au instalat în frunte, dar înțeleg să aplice “programul” numai și numai al lor – program care prevede tot felul de acțiuni, dar numai în afara Europei.

Ca să-ți dau un exemplu concret : Bukovski este foarte de acord cu existența unui “grup național românesc” – care să-și manifeste solidaritatea cu Afganistanul. Repet, revin : România, vrem, nu vrem, nu face parte dintre piesele importante, nici măcar din Estul Europei, dar dacă vine vorba despre ea, în ochii rușilor, ea, (România) există doar din unghiul “skol’ko celovek”; “câți oameni?” (Să admitem că am transpus oarecum corect, în caractere latine)? – pentru ... o acțiune în favoarea lui Saharov (foarte bine, dar avem și noi faliiții noștri), pentru Afganistan, pentru Angola. Este interesant de remarcat că, înainte de apariția IR, rușii, luați individual, și-au manifestat totdeauna solidaritatea cu ne-rușii europeni (manifestații de stradă, meetinguri, scrisori de protest, găzduire în publicațiile lor, etc.). Și iată că, odată? cu apariția IR, se remarcă o schimbare de atitudine. Și încă ceva: persoanele mai active, atunci, acum au cam dispărut (dar nici nu se apropie de IR, iar în cazul lui Maximov și al lui Gorbanevskaii – se observă o îndepărtare). Și nu este doar gelozie omenească față de cei câțiva care au fost instalați pe scaune (care scaune aduc și bani, ceea ce nu este deloc neglijabil, nici chiar în exilul *sovietic*, care nu cunoaște mizeria materială a neso-vieticilor); ci - presupun eu – o derapare de la cărăruia “disidenței” care a slujit cât și cum a slujit – spre o șosea pe care nu circulă decât camioane americane. Așa cred și eu și cunoscuții mei din Estul Europei: americanii au ei “ideea” lor și, bună, proastă, din moment ce dau bani, în mod necesar au dreptate...

Ei bine, chiar dacă au bani, nu au dreptate.

Dar vom mai vedea, după terminarea vacanțelor...

Până atunci, te salut – cu vinovăție: eu mă duc pe malul Atlanticului, D-ta rămâi pe malurile Rinului...

Cu prietenie,

Paul Goma

*) ...a **Rezistenței**, organizație anticomunistă – s-a sabotat din pricina rușilor

**) Vladimir Bukovski (președinte al I.R.)

***) **Internaționala Rezistenței**: colonizată de ruși, făcând politica rușilor era, ca de obicei, finanțată de americani..

****) Sală de reuniuni, la Paris. Aluzie la un *balșoi miting*, în timpul căruia surorile, nevestele, cumnatele – și bunicile - “dizidenților ” ruși au cântat, au dansat, pe scenă...

*

Către George Focke (VI)

Paris, 7 septembrie 1983

Dragă prietene,

Nu am expediat scrisoarea alăturată atunci când a fost scrisă, pentru că... în chiar momentul în care mă pregăteam să ies să o depun la poștă, am aflat de o invitație în Germania. Vrînd să împușc doi iepuri, mi-am zis să aștept cu scrisoarea până aflu toate detaliile. Care detalii abia azi mi-au parvenit – iată-le:

În 22 septembrie voi fi la München – pentru o masă rotundă... presupun că nu o vom putea face decât a doua zi, în 23. Cum s-a întîmplat să fie *Oktoberfest*, deci nici vorbă de cameră la hotel, voi fi silit să-l deranjez pe Vlad Socor. Dar nu prea mult – drept care, în intenția mea este să plec în seara zilei de 23, cel mai târziu dimineața lui 24 la Heidelberg, ca să re-întîlnesc câțiva scriitori români de acolo. Dacă cumva Sami Damian – care mi-a formulat o invitație... ca de la unul la altul – reușește să aranjeze ceva cu seminarul de română de la Universitate (probabil, dar nu sigur), atunci va trebui să stau și luni, 26 septembrie. În acest caz, a doua zi, în 27, m-aș îndrepta spre Köln, să schimbăm câteva cuvinte. Însă cum nu îți cunosc programul, deci disponibilitățile, îți scriu, întrebîndu-te dacă pic bine sau ca musca în lapte.

În cazul în care ești de acord... pe jumătate, ar mai fi o formulă. Una sucită: de la München să plec, în 23 sau 24, nu pentru Heidelberg, ci pentru Köln – ca să prindem “uichendu” și de acolo, luni, să revin la Heidelberg. Mărturisesc, nu cred că un asemenea itinerar este înțelept și nu sunt sigur că Europa liberă - care îmi rambursează cheltuielile de călătorie (cu trenul firește) – va fi de acord. Țin însă să ne vedem, să mai punem țara la cale... Deci, te rog scrie-mi dacă vei fi disponibil în perioada menționată mai sus și, eventual, dă-mi o sugestie.

Ieri, în timpul unei... tentative de manifestație în fața Aeroflot-ului din Paris, am, în fine, întîlnit-o pe Alexandra Schmidt, de la IR. M-a anunțat senină că “toată conducerea” se află la... Caracas și că ei nu știu ce să se facă, fiindcă nu mai au bani... Tragodie, nu glumă! Bukovski cu mama, Kuznețov cu

nevasta – aia cu ghitara...- Maximov cu sora, Malumian cu fratele... Și să mai spună cineva că nu-i internațională... la Caracas. Ce fac ei acolo? Alexandra zice că nu știe... Cât despre textul D-tale, cu durere de inimă îți transmit ce a spus Alexandra, anume că “conducerea” a găsit textul “prea lung și prea dificil” (contrariul m-ar fi mirat), dar să fiu (eu, carevasăzică) pe pace, fiindcă Olga (Svințova) a făcut ea alt text, “extraordinar”!

Să nu-i bagi în pizda mamelor lor de cavernicoli?

Ba să-i!

Așadar, aștept să-mi scrii în legătură cu venirea mea la Köln – dacă da sau ba. Prietenie,

Paul Goma

*

Către George Focke (VII)

Paris, 8 octombrie 1983

Dragă amice,

Îți mulțumesc pentru sfaturile și lămuririle pe care le-ai dat prietenului Sarkis Cegherganian – să nădăjduim că îi vor prinde bine.

În schimb, mie nu mi-a prins deloc bine epistola dumatăle. Și pentru că mi-ai făcut reproșuri – prietenești, se înțelege – tot prietenește îți voi răspunde că te-ai pripit să-mi comunici “a doua deziluzie” în deplină necunoștință de cauză:

Am răspuns unei invitații a lui Vlad Georgescu (pentru a face “bilanțul disidenței românești”), tocmai pentru că eram deja convins, cu negru-pe-alb, cu înregistrări ale E.I. și cu spusele românilor veniți înapoi în vremea din urmă – informații care sunt exact de cealaltă parte a informațiilor pe care te-ai rezemat când mi-ai scris – te citez: “De când au început să gireze Europa liberă acești doi domni (V.Georgescu și Socor – n.m), tiranul bâlbâit de la București este tratat cu mânuși mai suave decât oricând și colaboratorii nu prididesc să-i descopere «anumite merite»”.

Întâmplător – hai să-i zicem întâmplare – niciodată tiranul bâlbâit nu a fost tratat mai... fără mânuși (un eufemism, dacă ascuți comentariile zilnice ale lui N.C. Munteanu) ca în vremea din urmă – să zicem de vreo șase-opt luni; și niciodată americanii – de la München, de la centrala lor, din America, precum și cei de la Departamentul de Stat nu au primit rapoarte-analitice mai feroce anti-independentiste, anti-ceaușiste ca în ultimul an, de când lucrează la “Cercetări” Socor.

Întâmplarea – tot ea – a făcut să aflu “noua orientare” a E.I.

de la jurnaliștii americani stabiliți la Paris; nu i-am prea crezut, informația venea dinspre americani; am ascultat eu însumi, la radio, emisiunile politice și, mărturisesc, am fost oarecum jenat de violența tonului aproape de înjurătură (credeam că sunt singurul...).

Am ascultat ultimele (din ultimele două luni) comentarii ale “directorului postului nostru de radio” [Vlad Georgescu]: odată depășită impresia dezagreabilă de moliciune, de “indiferență” a tonului, mi-am dat seama că ceea ce spunea noul director, nu numai că nu era cu mânuși, ci... din contra, cum regretatul Bernard n-ar fi îndrăznit nici între patru ochi. În fine, cu totul întâmplător, am fost martor ocular (și cu urechi de măgar) la o dispută triumphiulară: americanii pe de o parte, Ciorănescu și Anneli Gabany-Maier pe de alta, pe a treia: Socor. Iată despre ce era vorba: Socor își făcuse și înaintase americanilor raportul analitic (despre România); Ciorănescu - încă șef al secției Cercetări - se întoarce de la americani cu acel raport și îi cere lui Socor - ca din partea americanilor - modificări; îndulciri; Socor se miră, “cerințele”, zicînd el, fiind în contradicție cu cerințele-din-ultima-vreme ale americanilor; Ciorănescu și Gabany încearcă să-l convingă că - citez: “Trebuie să le dăm americanilor ceea ce le face lor plăcere, ceea ce așteaptă...” Socor se duce la americani unde află că... cerințele “sugerate” de Ciorănescu, americanilor nu fuseseră acceptate, însă Ciorănescu i le comunique, totuși, lui Socor ca fiind “ale americanilor”... Concluzia lui Ciorănescu: “Noroc că las în locul meu (el se pensionează peste trei luni) un șef de secție cu capul pe umeri (pe Anneli Gabany Maier), fiindcă dumneata ești un fanatic!”

N-aș zice că Socor nu este nițel fanatic; însă “fanatismul” lui - ca din întâmplare - se aplică la... adevăr. Și, din moment ce Socor susține, în fața americanilor, o teză pe care o sprijinim și noi (despre falsa independență, ruina țării), nu văd de ce m-ar deranja.

Singura necunoscută: americanii: nu mă interesează cine a fost mai întâi: găina sau oul - adică cine a avut inițiativa ridicării tonului: americanii înșiși sau Vlad Georgescu (prin N.C. Munteanu, Socor, în vremea din urmă Gelu Ionescu, pe teme culturale); mă întreb însă, cu oarecare strângere de inimă, dacă nu se vor răzgândi și vor impune cel puțin un bemol; (vorbesc tot de americani).

Știi bine că aveam o opinie mai degrabă defavorabilă despre Vlad Georgescu. Ultima noastră întâlnire (cu ocazia procesului celui alt Georgescu, Emil) fusese un convențional și rece schimb de saluturi. Prima surpriză a venit pe la începutul anului: V.G., nu

numai că nu se mai atingea de emisiunile Monicilor - cum dăduse impresia, la început - dar... propunea întărirea lor (adevărat, "sugestia" lui era naivă); apoi faptul că, la intervențiile Monicilor, fără să răspundă cu promptitudinea unui Bernard, și... fără să răspundă afirmativ..., făcea totuși câte ceva; apoi ceva-mai-mult; apoi ceva-și-mai...

Invitația lui - de a face o masă rotundă despre disidență - m-a surprins: relații bilaterale erau inexistente; îi citisem cartea și firește, nu eram de acord cu ceea ce propusese el acolo; era prieten cu Barnes jr., fostul ambasador la București, prieten printre alții al lui Ivăsiuc, deci unul dintre cei mai eficienți intoxicatori (vorbesc despre Barnes de astă dată)... Mi se spusese însă, între timp, că omul se schimbase, că devenise chiar "mai bun decât Bernard" - ceea ce era și nu era o referință. I-am răspuns, prin telefon, că voi participa, dar nu ca să susțin tezele sale din "Programul disidenței române". Mi-a răspuns că... tocmai despre schimbările și în afara și înăuntrul nostru va fi vorba. Drept care m-am dus, însoțit de Mihnea Berindei (eu i-l propusesem pentru că-i cunoșteam oarecarea amărăciune: Berindei, făcând bilanțul în *L'Alternative*, nu îl pomenise pe fostul său coleg de facultate...).

Cum va fi ieșit acea masă rotundă - sunt aproape sigur, din punct de vedere radiofonic: prost, V.G. nu are nerv, nu știe să conducă o dezbatere. Dar sunt sigur: este departe de a fi fost o ceea ce te temi.

Oricum, în cele două zile cât am rămas la München, am constatat că omul s-a schimbat - hai nu spun: radical, dar enorm. Una dintre surprize: nu mai este prieten cu Barnes, ci din contra... Am mai înțeles că "dialogul" lui cu americanii trebuie programat ca la șah, anume: trebuie să-i evite pe anumiți americani (de pildă pe eternul Brown), la rigoare să-i scurt circuiteze, iar dacă este inevitabilă întâlnirea, atunci trebuie "dublată" de o altă întâlnire cu alt american - fie și mai mic, dar care împărtășește opiniile sale. Nu totdeauna reușește, dar, totuși, merge. Necazurile nu vin totdeauna dinspre americani: pe de o parte, grupul lui Max Bănuș (denunțuri, bârfe etc.), pe de alta grupul toxic al "ideologilor": Ciorănescu, Gabany (ți-am spus despre ce este vorba).

Iată-mă obligat să mă disculp în fața dumatăle, când ar fi fost mai potrivit să te nedumerești, scurt, nu să-mi plasezi: "Te-ai convertit sau te-au convertit? Sau este un modus vivendi?"

Dar așa fiind viața, desigur, vom mai avea ocazii de înțepături răutăcioase - oricum, nu de asta ne iubim noi...

Cât despre "a doua mare deziluzie politică" - te înțeleg, mă înțelegi și... să nu exagerăm: nu există nici o legătură între dispa-

riția disidenței și... respingerea manifestului redactat de dumneata. Măcar pentru faptul că cei care l-au respins nu sunt nici “disidenți”, nici opozanți, nici măcar rezistenți, cum ar da de înțeles firma. Ci, vai: ruși. Punct. Ți-am mărturisit-o prin viu grai, ți-am scris-o în mai multe rânduri, din luna mai încoace: nu eu, cel din ultimele decenii, am avut dreptate, ci... tata, mărunțul învățător de țară, care spunea (în deplină cunoștință de cauză, ca deportat în Siberia): “Cu rușii te poți înțelege bine, minunat, cu o singură condiție: să devii tu însuși rus”. Află că voi rămâne, în continuare, statornic, admirator al mării lor literaturi (proza) - și punct. Nu am nici timp, nici resurse... fizice, ca să devin ceea ce-ar vrea ei! Dacă mai există oarecari șanse de acțiune, atunci, repet, va trebui să ne mulțumim cu ghetto-ul european - care, așa, sfâșiat, convulsionat, “meschin”, rămâne, totuși, în sfera noastră de înțelegere; chiar când ne contestăm între noi, chiar când ne combatem, folosim, totuși, același limbaj... Nu voi merge până acolo, încât să visez o Europă-împotriva-Rusiei, dar, în lipsă de o Europă-fără-Rusia, m-aș mulțumi și cu o Europă -în-ciuda-Rusiei...

A fost o vreme în care, constatînd colosala contra-putere a unui Soljenițin, speram, credeam că salvarea noastră va veni tot de la Răsărit... adică din interiorul Rusiei. Acum nu mai cred - și nu pentru că “disidența” și-ar fi trăit traiul (știm foarte bine că Soljenițin și ai lui au fost abuziv numiți, de Occident, “disidenți”), ci pentru că, pe de o parte, rezistenții ruși ajunși în Occident, oricâte eforturi ar face, nu reușesc să se occidentalizeze, nu sunt în stare să citească o hartă, ci doar să arunce un ochi asupra globului pământesc; în al doilea, pentru că celălalt talger al balanței este ocupat de americani, dacă nu “niște ruși care vorbesc englezește” (deocamdată...). Iar istoria - trecutul apropiat, prezentul - nu este înfricoșătoare prin fapte-evenimente (un lung șir de demisii din partea americanilor), ci prin cauza care a dus la acele fapte - și care, vai, nu sunt accidente - anume: mentalitatea celor care dialoghează - care va să zică sunt doi și numai doi, iar aceștia nu vor admite “lărgirea”, nu doar pentru a-și apăra jumătatea de planetă, de interese, de pământ, ci pentru că, uite așa, în capetele lor de dinozauri, nu este loc pentru un eventual al treilea...

Exemple descurajante ne-au fost date în ultima lună: afacerea avionului coreean, “gafa” lui Bush (contabilizarea, la Geneva și a rachetelor franceze, engleze...). Dar n-a fost gafă, soro! Bush, ca un autentic american, gândește rusește!

Nu, nu te-ai înșelat: traversez, nu “o mică criză”, ci una mare... Poate chiar... definitivă. Degeaba scriu - nu iese nimic -

ba chiar... din ce în ce mai nimic. Mă consolez, spunându-mi că și din pricina sănătății. În afară de alte probleme “interne”, mă necăjește cumplit piciorul stâng. Dumnezeu știe dacă e o chestie de oase, de tendoane (mai cunoașteam noi un Achile...) - voi vedea luni, când voi consulta un osteopat...

Aș încerca să combin călătoria la Köln cu una la Heidelberg, unde am fost, în principiu, invitat. Cum însă ei mă invită pentru o întâlnire cu studenții numai într-o miercuri, cum, întâmplător, miercuri 16 noiembrie, este o sărbătoare, (deci nu se poate), îți propun pentru Köln, fie săptămâna 21-26 (ca în 23 să merg la Heidelberg), fie... - dar e prea devreme pentru d-ta, între 7 și 12 noiembrie. Oricum, cu calendarul în mână, te rog să-mi faci o propunere, în așa fel, încât pe 23 noiembrie să pot fi la Heidelberg. Dacă nu și nu, propune alt aranjament, ca să-l comunic heidelberghezilor.

Aștept cu nerăbdare să văd cartea în nemțește, apărută la George Focke Verlag. Dacă șpalturile nu-mi vor fi de nici o utilitate, sper să pot gusta coperta - ai putea să-mi trimiți una?

O oareșcare bucurie - pe care însă nu am gustat-o după cum ar fi meritat: Albin Michel s-a hotărât, în sfârșit, să preia colecția inițiată de mine pentru Hachette; cam 4 volume pe an; vom începe, desigur cu Milosz însă mă încurcă teribil Eliade (care a refuzat textul scris de Culianu, pentru că făcea aluzii la Nae Ionescu...) Dacă acceptă, atunci numai “ceva despre literatură”... Te voi ține la curent.

Neîndoios, mă bucur, pentru dumneata - îmi aminteai de proiecte literare. Numai că dacă le scrii în germană, nici o speranță că le voi putea îndeaproape-cunoaște.

Filip, Ana și cu mine îți dorim sănătate.

Cu prietenie,

Paul Goma

*

Către George Focke (VIII)

Paris, 5 noiembrie 1983

Dragă prietene,

Am primit adineauri scrisoarea D-tale și mă grăbesc să-ți răspund. Nu mai am ce spune în legătură cu titlul cărții, presupun că face parte dintre lucrurile care nu se mai pot atinge - D-ta ești convins că **Die rote Messe** este purtabil ? Eu, deși nu cunosc germana, am îndoieli. Profunde. Altceva: Colecția de la Albin Michel se va numi: “Passeports” - deocamdată...

Și acum, iată ce s-a petrecut săptămâna trecută: prin Renata

Lesnik, Maximov m-a rugat, m-a implorat... să-i acord o întrevedere... Firește, nu am refuzat, mai ales că îl consider singurul dintre rușii pe care îi cunosc cu care, totuși - uneori, rareori - se poate dialoga (prin traducător, evident). A urmat o scenă penibilă: Maximov m-a rugat, m-a implorat, cu - la propriu - lacrimi în ochi, nu atât să nu părăsesc Internaționala, ci... să nu-l părăsesc pe el! Mi-a spus că, întradevăr, Bukovski, de la o vreme, a luat-o razna, că, din nefericire, “s-a stricat”, dar că, din 1001 motive, nu poate fi înlocuit “din funcția onorifică” - și, la urma urmei, cu cine? Că el Maximov, singur-cuc, a încercat să limiteze pagubele provocate de B. și de ai lui (mai ales prin Olga Svințova, “care e bolnavă, săraca - ce-i putem face?”) - dar nu a reușit. Și, a zis Maximov, nu a reușit, pentru că eu, Goma, în loc să rămân pe loc și să țin piept, m-am retras... I-am amintit că, înainte de a mă retrage, făcusem nenumărate tentative - și pe lângă B, dar și pe lângă el, Maximov, și că amândoi ziseseră: Da, Da - și?... Și? I-am repetat principalele mele obiecții à propos de statutele redactate de ei: a) Caracterul ultraînchis, chiar secret al I.R., de parcă ar fi vrut o celulă conspirativă în timp ce eu credeam într-o organizație deschisă din toate punctele de vedere și care nu va fi compusă exclusiv din refugiați, ci și “băștinași”; b) Caracterul rusesc al I.R.: s-au ales între ei, conducere (cu o excepție: Valladares); c) Scopurile I.R., făcută de ei, rusește, conspirativ: orice... cu excepția Europei - pe care eu o consider una, dar care în mod artificial, tragic, a fost tăiată în două de ei - de Kremlinați întâi, apoi de ei, făuritorii I.R., care declară că “va fi și o secție regională a Europei de Est” (care însă, nu va putea funcționa, pentru că nu se va putea constitui - tocmai, din pricina caracterului rusesc al I.R. și al excluderii occidentalilor care, totuși, ne-au ajutat, măcar scriind, ceea ce nu-i puțin lucru...)

La acestea, Maximov mi-a răspuns că el (Maximov) a fost contra acceptării, în I.R., a “*intelectualilor francezi*”, care sunt niște porci-de-câine, pe care-i doare-n cur de soarta noastră și care, atunci când el, M., venise în Occident (prin 73-74), nu mai știau cum să-l lingă, dar “după aceea”... l-au îngropat - a publicat două cărți, dar porcul de Pivot nu l-a invitat niciodată la “Apostrophes” ... (I-am strecurat că eu am publicat, nu două, ci opt, că nici pe mine nu m-a invitat Pivot, și că dacă “uitarea” m-a mâhnit, este mâhnirea mea, care însă nu mă împiedică să constat și să declar că o Internațională interzisă, de pildă, francezilor nu va fi decât - încă una - o organizație ghettoizată, de exil - ceea ce nu mă interesează).

Ca să nu mai marchez “dialogul” (mediat de Renata): Maximov mi-a declarat - *iarăși cu lacrimi în ochi* - că dacă IR se

va duce dracului, atunci asta se va întâmpla pentru că eu, Goma, refuz să colaborez - nu neapărat cu IR, ci cu el, cu Maximov... Că eu aş fi singurul capabil să-i conving pe europenii de Est să accepte, totuşi, “formal”, o conducere rusească (*pentru că americanii numai cu ei, cu ruşii tratează*) .

Deci, el îmi propune... să conduc “secţia de Est”. Că, dacă nici eu, nici ceilalţi esteuropeni nu suntem de acord cu statutele, atunci... “Atunci schimbăm statutele”!, zice Maximov. “Cum?” întreb eu, siderat. “Simplu: îmi spui mie ce şi cum şi se face!” Ei, iubite amice şi dragă domnule Focke, ce mai zici? Nu suntem în plin Caragiale? Mai precis... localizat: în Ilf şi Petrov?

Probabil, pentru că autorii în cestiune sunt odessiţi (şi încă din cartierul Moldovanka...) - am acceptat: să încerc, pe lângă, cu europenii de Est, să profităm de “logistica” IR, ca să ne facem trebuşoarele noastre europene. Să încerc, deci (i-am spus lui Maximov că oamenii, neruşii, reticienţi, în principiu, la demararea IR au devenit direct ostili, după ce au constatat ce au constatat) - dar “cu următoarele condiţii”, am început eu, iar Maximov: “Cu orice condiţii!” Nu cu “orice condiţii”, dar cu următoarele: nici ruşii, nici americanii să nu se amestece cu “sfaturi” în demersurile Intrnationalei sau, dacă ne ajută Doamne-Doamne, activităţile noastre, ale, să-i zicem, “ Secţia EUROPA” (şi nu Europa de Est) - prin urmare, nu numai că nu voi ţine seama de ostilitatea lor, a ruşilor; a lui, a lui M., faţă de occidentali, dar voi face apel la ei la occidentali - şi mă voi folosi de ei cu seninătate; activităţile (eventuale) nu vor fi nici folclorice, nici “combatante” (în stilul “Secţiei America Centrală”); de arme, de posturi de radio şi alte “bombe” trimise în Europa de Est să se ocupe americanii înşişi (aşa cum au făcut-o de totdeauna - prost...); în ceea ce mă priveşte, dacă, vom reuşi, nu voi trata cu nimeni altul din conducere decât cu el, cu Maximov; voi fi oarecum în stare - dacă merge - de cam următoarele: de organizarea de colocvii-conferinţe (urmate însă de publicarea intervenţiilor, a dezbaterilor) - şi, la repezeală, am propus: “1984 - Orwell”, fiind o lăptoasă vacă de muls, putem face à propos de el... Yalta (ei, da, s-au scris numeroase cărţi, dar să mai vorbim-scriem şi noi, cei care am suferit de pe urma mitului Yalta; fără a promite că voi face eu, am insistat pe lângă M. pentru alte activităţi: reprezentare pe lângă organisme internaţionale, pentru informare şi mai ales pentru apărarea statutului de refugiat; un “organ de presă”).

În legătură cu organul, şi cu reprezentarea, M., m-a asigurat că “se face, e în curs” (dar n-am insistat, din motive pe care le ştii). În legătură însă cu eventuala Secţie Europa, Maximov, mi-a zis - fireşte, în fran’zeşte: “Kartblanş”!

Iată-mă, deci cu o “kartblanșă” pe care nu știu dacă o voi putea folosi. Cunosc ostilitatea viscerală a celorlalți (mai puțin a românilor...) față de ruși și față de rusisme (printre care IR). Voi încerca, totuși, să-i cointeresez pentru aceste activități precise.

Firește, aștept de la dumneata sugestii în acest sens. Dealtfel, marți 29 nov., voi fi la Köln - la un concert (n-am înțeles decât că vor concerta Rostropovici și Vișnevskaja și că va asista și Kohl). Voi fi împreună cu Maximov, deci vei avea prilejul să ceri și să capeți lămuriri. Pentru 21 nov., la Bruxelles, nu am primit confirmarea, dar chiar dacă mă voi duce, chiar dacă vei veni și d-ta, de acolo nu voi mai trece prin Köln - fiindcă voi veni, după cum ți-am spus, în 29.

Mă grăbesc să depun scrisoarea la cutie, cu speranța că, de astă dată, nu va mai face atâtea săptămâni pe drum.

Te salut și aștept - desigur, scrisoare.

Paul Goma

Renata Lesnik, basarabeancă (pe care o ajutasem să publice la Hachette volumul: **Ici Moscou**), făcea, la I.R. pe... traducătoarea

Vladimir Maximov: scriitor, exilat din 1975 în Franța, director al revistei *Continent*

*

Către Vlad Georgescu (I)

Paris, 15 noiembrie 1983

Dragă Vlad

Îți mulțumesc pentru fotocopia studiului tău despre disidență. (...) Pe de altă parte Internaționala Rezistenței în care sunt și eu un fel de băgător de seamă mi-a dat mână liberă și mi-a promis mijloace materiale pentru organizarea unor manifestații “elitiste” privind Europa de Răsărit. M-am gândit, deci, la un “An Orwell” (1984, de sinistră profecție, deie Domnu să nu se împlinească!), comentat de noi, cei în cunoștință de cauză. Și pentru că Orwell este o vacă de muls cu o sută de țâțe, vom putea, “à propos” de el, să vorbim-scriem... orice. Încă nu am amănunțit programul - dacă îmi vei da o sugestie-două, va/vor fi bine primit/e.

Mai cristalizată este o altă idee-nici ea nouă (dar nu în nou-tate trebuie să căutăm... originalitatea - vorba unuia) fli anume: organizarea, la începutul lunii februarie (1984) a unei dezbateri pe eterna temă a Ialtei (așa se grafiază în română). Firește, se tot vorbește, de aproape patru decenii, despre Ialta, (acolo unde șezură/ și ne vândură, porcii!); de vreo doi ani - cel puțin în Franța, despre “Mitul Yalta ” (care va să zică: nu a existat nici un

act de vânzare-cumpărare a Europei Răsăritene, Rușii au pus cizma și nu au mai ridicat-o, -vezi: Raymond Aron, în penultima sa carte, J-F Revel în ultima, Madame d'Encausse (**Le grand Frère**) ș.a.

Așa stând treburile, ce-ar fi să ne dăm și noi cu părerea despre ceea-ce-n-a-fost-dar-uite-unde-ne-a-dus-adică despre, mereu Ialta? Aș propune să ne adunăm o sumă de oameni - dar numai de condei, cu precădere istorici (nu este cazul meu, dar ca băgător de seamă șef adjunct, voi beneficia de o dispensă...): care să repete (presupun că nu mai sunt lucruri cu adevărat inedite - dacă da - cu atât mai foarte-bine!) ceea ce se scrie pe ici pe colea și mai ales se vorbește. Firește, contez pe participarea unor occidentali pe care îi și cunosc: Revel, Besançon, Mme d'Encausse, Le Roy Ladurie, J-M Benoît; apoi Fejtő (care însă e din ce în ce mai bolnav); apoi Robert Conquest (ce crezi despre el?). Însă bine ar fi ca istoricii provenienți din est să constituie coloana vertebrală, ca unii care au fost și trăitori, nu doar cercetători. Dintre aceștia, îi am oarecum la îndemână pe polonezii Pomian și Smolar. Caut, printre unguri, cehi, bulgari...

Este adevărat: responsabilitățile pe care le ai te-au împiedicat să aderi la Internațională. Dar nu te împiedică de la o colaborare-mai ales că ești "acasă". Știu, presupun cât ești de ocupat, dar contez pe tine: o dată ca participant direct, în al doilea rând, sfătuindu-mă în privința sub-temelor (afla li se spune) care ar merita să fie dezbătute; iar în al treilea, indicându-mi căror alți istorici sau cronicari sau obsedați de Yalta ar trebui să ne adresăm - evident, dacă sunt și est-răsăriteni, cu atât mai bine.

Internaționala se laudă că are mijloace necesare ca fructele acestei reuniuni - inclusiv dezbaterile, inclusiv documentele, dealtfel apărute până și în *Magazin istoric*, de la București, în 1977...- să fie publicate într-un volum. Mărturisesc: dacă nu aș fi putut obține acest lucru, nu m-aș fi înhămat - vorbim, vorbim, ei șiă Azi se aude cu, mai ales ochii (să mă ierte Directorul postului de radio, el se adresează urechilor), deci, încă o dată: trăiască Gutenberg!

Îți aștept cu nerăbdare răspunsul pozitiv, firește. Crezi că Socor ar avea și el ceva de spus? Sau măcar de făcut? Nu știu în ce măsură arhivele, fondul vostru de informații acoperă și Yalta, dar bine ar fi să fie...

Oricum, aștept confirmarea. Și te invit, cu tot respectul (pe care îl meriți, preciza un altul...) să nu care cumva să fii ocupat taman în acel moment.

Salutări lui Gelu, lui Vlad Socor și lui N.C.M.

Cu prețuire și prietenie,

Paul Goma

1984

PHILIPPE ROBRIEUX: Istoria interioară a partidului comunist Fayard, 1984 (vol. IV)

26 februarie 1984

Al patrulea volum al *Istoriei interioare a partidului comunist* scrisă de către actualul istoric și fost comunist el însuși, Philippe Robrieux, a provocat scandal nu doar înainte de apariția în librării, ci mult mai înainte de a fi fost redactat. Campanii de presă, amenințări, calomnii, tentative de sustragere a documentelor, de distrugere a zăturilor în tipografie - și chiar de "umblare în text, după ultima corectură" - pentru ca, la apariție, autorul să poată fi acuzat de "fals" și de "calomnie".

Au dreptate comuniștii (și nu spunem: francezi, pentru că nu numai ei sunt arătați în adevărata lor lumină): Philippe Robrieux calcă toate tabuurile:

1. Istoricul face istorie - consemnează adevărul despre trecut. Or, "o asemenea atitudine", cum se zice, nu este doar "jenantă" (pentru că ar contrazice "adevărul partidului" în legătură cu un anume eveniment sau personaj), ci contravine înseși esenței comunismului - care, se știe, nu numai că falsifică (o dată pentru totdeauna) trecutul, ci *rescrie, mereu, fără răgaz și fără rușine, istoria*.

2. Istoricul dă la iveală, azi, nu doar evenimente pe care istoriografia de partid le falsificase cândva, ci și "istoria" acelei falsificări.

3. În fine, istoricul pune în cauză actori și autori - ai unor evenimente falsificate - care sunt încă în viață și trăiesc bine, mulțumesc, protejați nu doar de falsuri istorice, ci și de o "tăcere" complice.

Să reamintim titlul lucrării: *Istoria interioară a partidului comunist*. Care partid comunist? s-ar putea întreba cititorul neavizat. Răspunsul vine numaidecât, după doar răsfoirea volumului, și sub formă de întrebare: "Dar câte partide comuniste sunt? Unul singur, cel care își are sediul la Moscova." Firește, Robrieux nu așterne pe hârtie o asemenea afirmație. Pentru că nu este nevoie, cititorul trage singur această concluzie, fără să fie silit să parcurgă cele 974 de pagini imprimate cu caractere mici.

"Inima" lucrării este constituită de **Dicționarul biografic**,

consacrat unui număr de 200 de militanți sau (și) conducători comuniști. Firește, aproape jumătate dintre ei sunt francezi - în afară de “vedete” ca Thorez, Marchais, Fitermann, figurând și mărunți activiști sindicali, precum Nora Trehel, sau “purtători de servietă” actuali, precum Guy Hermier. Oricum, *Dicționarul* o ia de la *A* - cu Althusser, Andrieu, Andropov, Aragon, trece la *B* cu Bena, Berlinguer, Buharin, Brejnev, la *C* cu Fidel Castro, Carillo, Cachin, Cernenko, apoi: Dimitrov, Djilas, Duclos, Fajon, Garaudy, Gerö (Ernö), Ho Chi Minh, Enver Hodja, Jdanov, Joliot-Curie, Kadar, Kaganovici, Hrușciov, apoi la Lenin și la Roland Leroy (actualul director al “organului”), de aici la Mao Ze Dong și la Georges Marchais, la Molotov și la Rakovski, la Waldeck Rochet, Suslov și Stalin, de aici la Thorez, Tito, Togliatti, Trepper (cel cu “Orchestra roșie”), apoi la Troțki, Wurmser, Clara Zetkin și Zinoviev.

Bine-bine, dar unde sunt “românii”? ar putea să se întrebe curioșii din România.” Ne-am întrebat și noi, căutând la litera *C* numele “Conducătorului”: neant. Cum adică, figurează prietenii săi: Pol Pot, Castro, Husak, Kadar, iar “El însuși” nu? Ei bine, nu. Nici El, nici Ea; nici măcar “Nenea Ghiță” zis Dej. Singurul comunist român (zicem și noi așa) este... o româncă (zicem și noi așa, fiindcă s-a născut și a murit pe pământ românesc), anume - cităm din **Dicționar**:

“PAUKER, Hannah, sau Ana Pauker, născută Robinson, la Botoșani, în 1893, decedată în iunie 1960, la București. Fiica unui rabin. Studentă, aderă la partidul social-democrat român în 1915. învățătoare. Devine revoluționară activă din 1918. Participă împreună cu soțul său, Marcel Pauker, la fondarea, în 1921, a P.C.R. (...) Membră a C.C. în octombrie 1922, la al II-lea Congres al partidului. (...) În 1925 fuge la Moscova, unde lucrează în Komintern. în 1931 este trimisă în Franța, împreună cu Fried, pentru a «superviza» activitatea conducerii P.C. francez. Folosește pseudonimul «Marina». (...) În timpul războiului, în U.R.S.S., «muncă politică» printre prizonierii de război. Semnează, în mai 1943, actul public de dizolvare a Kominternului. Revine la București în septembrie 1944. Membră a C.C. și B.P. (birou politic). Participă la conferința de la Slarska-Poreba, unde se reînființează Kominternul, sub denumirea de Kominform. Ministru de Externe. Participă la a doua conferință Kominform unde este condamnat public Tito (această hotărâre a lui Stalin fusese «aprobată» cu câteva zile înainte, la București), în 1952, exclusă din C.C. și B.P. (al P.), exclusă din partid, arestată [aici, Robrieux pune un semn de întrebare - n.n] și, pare-se, plasată în domiciliu obligatoriu (...).” [Iată, la sfârșit, aprecierile

istoricului: “Tipul de militant revoluționar care sfârșește în stalinist fanatic (...)”.]

Cam atât. “Numai atât” despre “comuniștii români”? La urma urmelor, avem toate motivele să ne felicităm: *singurul comunist român* recunoscut ca atare - *a fost Ana Pauker!*

Dar să nu ne bucurăm prea devreme, fiindcă Robrieux ne rezervă două surprize.

Să începem cu prefața cărții, în care autorul enumeră câteva dintre multele manevre ale comuniștilor de azi menite să-i îngreuneze - sau să-i interzică - istoricului de a face istorie. Cităm deci din *Prefață*, p. 17:

“În mod curios (sau misterios), români și românce apar în jurul meu, din ce în ce mai numeroși-numeroase... Ca un fel de «filieră românească», spontan constituită (!), numai și numai în scopul de a mă ajuta... într-o bună zi, se prezintă la mine o fostă «foarte importantă responsabilă», care a avut «foarte mari respon-sabilități în mișcare, chiar înainte de cel de al doilea război». Scopul vizitei: foarte lăudabil, se oferă să-mi furnizeze «documente senzaționale, chiar în original», însă, după nu știu câte vizite, nu-mi arată nici măcar o copie, în schimb, este foarte interesată de «izvoarele» mele. Așadar, nu am aflat nimic din ceea ce mi-a tot promis - după cum nu am aflat nici adevărata ei identitate și nici măcar... identitatea proprietarului superbului apartament pe care «militanta româncă» îl locuiește, la Paris, într-un cartier rezidențial (...) Iată alt român, un tânăr: zice că este nepotul a doi iluștri conducători comuniști francezi, deci în contact susținut cu direcția partidului; ar vrea să afle... tot ce știu despre bunicul său - ca un nepot iubitor - și mai ales pe ce documente mă rezemasem atunci când scrisesem, în biografia lui Thorez, despre hotelul-restaurant pe care Partidul (C. Francez) i l-a făcut cadou primei soții a lui Maurice Thorez... Tânărul român voia «să-mi vină în ajutor», mai ales în legătură cu... prețul (evaluarea) hotelului în chestiune, fiindcă, nu-i așa, de curând, stătuse el de vorbă cu al doilea soț al Aurorei (prima soție a lui Thorez). Necazul este că soțul Aurorei murise pe când tânărul român avea șase, cel mult șapte ani (!) (...) Și iată încă o româncă. Aceasta se prezintă ca... eurocomunistă, însă după cum am aflat mai târziu, îl adoră pe Stalin (de altfel, a și publicat cartea intitulată: **O copilărie stalinistă**).”

Aici facem o pauză: Robrieux nu dă numele «foarte importante responsabile» - presupunem că este vorba de Cristina Boico- Marcusohn, cumnata lui Leon Tismenetki, în timpul ocupației Franței în rezistența controlată de Moscova, prin Boris Bruchmann zis “Roger”, zis “Holban”; expulzată și ea (și

“Holban”) după război, pentru spionaj în favoarea URSS, Cristina va avea în RPR sarcini importante, iar noul ei soț, “Boico” a fost general de grăniceri (deci de Securitate); după două decenii s-a prelins în Franța, ca “pensionară” și “eroină a Rezistenței”, devenind, după Karel Bartosek, cel mai avizat “istoric în materie de drepturile omului în România”...Cât despre “vizitatorul eurocomunist”, cine poate fi alta decât agitata Lilly Marcou, “istoric” de partid (la singular...).

Ce voia de la Robrieux, Lilly Marcou? Nu mare lucru:

“...să mă convingă că, înainte de a condamna invazia sovietică din Afganistan, ar trebuie să... cunosc mai mult și mai multe și mai ales să înțeleg sensul istoriei...”; “în timpul campaniei prezidențiale din 1987 «eurocomunistă» româncă, după ce, mai întâi, pretinsese că... militează pentru Mitterrand, mă sfătuisese să votez pentru Marchais: «ca să nu slăbească prea tare P.C.F...»” “Dacă mai adaug că «refugiata eurocomunistă» face dese călătorii, nu numai la București, ci mai ales la Moscova (...).” “Dar se vede că nu puteam scăpa de «emigrația românească»: o altă «refugiată» de pe malurile Dunării îmi telefonează: pregătește o lucrare despre istoria comunismului și dorește să-i conduc eu «teza». Refuz. Româncă insistă, în ciuda refuzurilor mele repetate, îmi intră cu forța în casă, încărcată de cadouri pentru cele două fete ale mele (oare de unde va fi știut că am două fete?). Insinuantă, insistentă, ține morțiș să ne invite la ea (unde?), și are cel puțin două puncte comune cu precedentă «româncă»: mă hărțuiește cu întrebări în legătură cu izvoarele, documentele mele și, pe de altă parte, chiar dacă nu suflă o vorbă despre împrejurările și motivele emigrării sale, în schimb este - ca și precedentă - o neostalinistă ortodoxă.” “Iată-1 și pe al cincilea: la telefon, îmi propune să-mi furnizeze informații «de primă mână» despre Georges Marchais. îl trimit la plimbare. Dar câteva săptămâni mai târziu, citesc în *Le Nouvel Observateur* exact «informația de primă mână» și anume: este adevărat că Georges Marchais a lucrat în Germania, în timpul războiului, însă pentru că... în realitate, era un Richard Sorge francez, care se sacrificase, informând U.R.S.S. despre mașina de război nazistă”!

Uf, am terminat cu “românii” din prefață! (...)

Deci, “Roger” (“Holban”, Bruchman) minte: chiar dacă fusese arestat în aprilie '43, nu rămăsese, fără întrerupere, în închisoare, până în august '44. Deci, pentru a-și salva activitățile de spion sovietic, colaborase cu Gestapoul, sacrificându-i pe adevărații rezistenți.

În primul rând, pe Betka Brikner. Pe care ar chema-o Vasilichi; căsătorită cu un oarecare Victor Blajek, zis Gheorghe Vasilichi. După Robrieux, atât ea, cât și el, după război, *au fost*

trimiși în România, “ca să devină lideri comuniști” (trimiși-prin-expulzare...). Da, parcă ne amintim de un stadion bucureștean care purta numele de “Gheorghe Vasilichi”.

Nici măcar un teren de oină nu poartă în România numele “Ollivier” sau “Ladislau Olban”. Exact, este vorba de “comisarul politic” pe care cică “Roger” i-l băgase pe gât lui Manukian și care a contribuit din plin la arestarea a 67 oameni, la împușcarea a 23. Pardon: a 24, pentru că pe un rezistent, pe nume David Davidovitz, “Olban” l-a împușcat, într-o vilă din Bourg-la-Reine din sudul Parisului, în decembrie 1943. “Pentru trădare”, pretinde, de 40 de ani, istoriografia partidului. Pretinde - din ordinul Kremlinului, așa cum în urmă cu 40 de ani, tot din ordinul Kremlinului, Davidovitz a fost executat - pentru că, primul, înțelesese că Feintuch și Olban, prin “ordinele” lor, îi trimit pe rezistenți în brațele Gestapoului. Dar nu înțelesese că NKVD-ul îi lichidează pe loc pe cei care află adevărul. Același NKVD care, după război, l-a trimis pe Ladislau Olban (în realitate, același Bruchmann, avînd și pseudonimul “Holban”) în România. Ce anume să facă în România? Cităm din ziarul *Le Matin*: “Ladislau Olban, azi pensionat cu grad de general, în România”.

Nu mai este nevoie să precizăm ce fel de general a fost “Ollivier-Olban-Holban, Bruchmann”, cititorii n-or să-și imagineze că ar fi dirijat o fanfară militară...

Firește, nu putem decât să-i deplângem pe cei 24 de suplicați care, după ce și-au pus viața în joc împotriva lui Hitler, au pierit prin voința lui Stalin. Ne întrebăm dacă, de pildă, scriitorul Alexandru Jar, autor al mai multor cărți despre comuniștii arestați și împușcați în Franța (sau, ca Olga Bancic, decapitată cu securea, în Germania), a știut că aceștia fuseseră “dați” Gestapoului de agentul NKVD Bruchmann? Poate da, poate nu. Cu siguranță însă că Victor Blajek zis Gheorghe Vasilichi, precum și Betka Brikner, soția sa, supraviețuitoare a lagărelor germane, știau. Dar nu au scos nici un cuvânt - aceasta fiind legea serviciilor secrete în care, cu voie-fără voie, au fost amestecați.

De ce, de ce s-a întîmplat așa? se întreabă francezii. Și tot ei își dau răspunsul: Stalin nu voia ca “al doilea front” (pe care îl tot cerea aliaților și care încă nu fusese deschis) să avanseze prea repede dinspre Apus spre Răsărit - pentru ca trupele sovietice să aibă răgazul să ocupe cât mai mult teren, în al doilea rînd, Stalin nu-i iubea deloc pe curajoși, pe întreprinzători - îi lichida așa cum îi lichidase pe ai lui, în mai multe “valuri”; cum îi lichidase pe spanioli și cum avea să-i lichideze pe nespaniolii care îi făcuseră politica în Spania.

În presa *franceză*, scandalul provocat de dezvăluirile lui

Philippe Robrieux în privința “interiorului” partidului este abia la început, în ceea ce ne privește pe noi, românii, iată-ne amestecați nu doar fără voie, ci împotriva voinței noastre, în această tragică și promiscuă afacere de sânge și de murdărie, care este “istoria partidului comunist”, în comunism, nimic, nimeni nu poate rămâne nepătat, nepângărit.

Așa a fost, în trecut, așa este și în clipa de față - dar, vai, sperăm să nu mai așteptăm alți 40 ani, ca să aflăm *o parte din adevărul* momentului prezent.

*

Fernando Arrabal **Scrisoare lui Fidel Castro: Anul „1984”,**

1984

Fernando Arrabal, anarho-sindicalist și poet, dramaturg și... etern refugiat politic, eseist și spaniol până în vârful unghiilor, este și un scriitor de scrisori deschise. I-a scris și lui Franco și lui Mao și lui Brejnev și lui Castro, de fiecare dată intervenind pentru câte ceva închis, torturat, amenințat cu moartea, de fiecare dată făcând un rechizitoriu feroce regimurilor impuse ori continuate de “adresați”.

De astă dată, Arrabal se adresează vechiului său “prieten”, Fidel Castro, profitând de o dublă aniversare - cităm din *motto*: “întâia zi a «Anului 1984» (descriș de Orwell) și ultima din primul sfert de secol de guvernare castristă.”

Nu va fi nevoie să și comentăm textul lui Arrabal (cu condiția să rezistăm unei asemenea tentații), ci doar să înlocuim anumite nume proprii cu altele, din nefericire prea cunoscute nouă, românilor, ca să înțelegem că nu este nimic nou sub soare (decât... soarele însuși, care, dacă în Cuba este chinuitor de prezent, în România este dramatic de absent, fiindcă nici geniul lui Fidel, nici al lui Nicolae, nu au găsit - deocamdată - paradă...).

Așadar, Arrabal se adresează astfel: “Señor Don Fidel Castro Ruz - Cuba.” Firește, nu “tovarășului” Castro, devenit *stăpân*; firește, nu este nevoie de adresa exactă, ci doar “Cuba”, devenită moșia lui tat-su. Adevărat, expeditorul Arrabal nu menționează vreun “palat regal”, acest articol lipsind în Cuba, însă cititorii din România pot face cuvenita localizare...

“Cu aceeași nebună speranță”, își începe Arrabal scrisoarea către Fidel Castro, “cu aceeași teamă cu care i-am scris cândva generalului Franco, mă adresez astăzi ție, Caudillo.”

Deși am promis că nu vom interveni, trebuie, totuși, să facem un scurt popas, ca să reamintim cititorilor că Hitler își spu-

nea și ceruse să i se spună: Führer, Mussolini: Duce, iar Franco își spunea: Caudillo - ceea ce în românește înseamnă: Conducător. Nimic nou sub soare: Castro l-a depozat pe Franco de "Caudillo", preum Ceaușescu îl expropriase pe Antonescu de "Conducător" - în virtutea politicii de, nu-i așa: valorificare și moștenire a... etc., etc.

"Ascultă glasul meu slab și tremurat de emoție", scrie Arrabal, "încearcă să-l distingi printre uralele și răcnetele lăudătorilor tăi; încearcă să dai la o parte tovalul cu care ți-ai încălțat inima - dacă ai avut vreodată așa ceva - încearcă să-ți desfunzi urechile astupate de propriile-ți discursuri împănate cu «trebuie», cu «vom face și vom drege» - și alte vorbe-vorbe-vorbe (...) încearcă măcar pentru o clipă să-ți dezbraci armura mereu-nemulțumitului (nu de sine, ci de alții), a mereu violentului (nu numai în fapte, ci și în limbaj, fiindcă injuria, înjurătura, coborând din treaptă în treaptă a tronului Tău, a îmbolnăvit întregul popor, care și el s-a dezvățat de a mai comunica altfel decât prin înjurătură), încearcă să te oprești pentru o clipă, să te privești (dar nu în «oglină-oglinjoară-spune-mi-că-sunt-cel-mai...») și să recunoști dacă, într-adevăr, te găsești: cel-mai-frumos; cel-mai-înțelept; cel-mai-fidel; cel-mai-fiu; cel-mai-părinte..."

După această introducere, Arrabal face inventarul profețiilor lui Orwell din cartea sa, 1984 și, vai, a "realizărilor", nu în sine, ale regimului comunist cubanez, ci ale previziunilor genialului scriitor englez - nu vom insista asupra lor, pentru că, deocamdată, se referă la denumirile anumitor ministere, instituții, comitete. Apoi, în legătură cu numeroasele și umflatele titluri pe care și le-a autoacordat Fidel Castro, Arrabal scrie:

"Însă titlul care ți-ar veni, ca să zicem așa, ca o mânășă, cel pe care ți l-ai fi putut autodecerna, fără greutate, dar cu umilință, ar fi fost: BIG BROTHER - cu condiția să le explici celor care te înconjoară că este vorba de Dumnezeu care domnește peste raiul comunist imaginat de Orwell și că BIG BROTHER înseamnă, în engleză, «Fratele Mare» (sau: cel mare, sau cel-mai-mare), iar în «cubaneza» actuală așa cum ți-ai zis singur: «Conducătorul Suprem»."

"Pe când erai adolescent", scrie Arrabal, în continuare, "visai să abrogii legile strâmbe și să desființezi privilegiile, însă acum, cocoțat în spinarea țării, te crezi îndreptățit să-ți autodecernezi medalii și decorații inventate de tine, să-ți fabrici o biografie atât de bogată în fapte mărețe încât, neajungându-ți vârsta pe care o ai, scotocești în istorie, ca să-ți meșterești o «continuitate», și, mereu nemulțumit de titluri și tinichele, te-ai auto-proclamat:

- campion absolut de pescuit marin;

- legendar jucător de baschet;
- cel-mai-mare ochitor artilerist din lume;
- deținător exclusiv al trofeului (de vânătoare) Hemingway;
- unic și exclusiv deținător al unei decorații militare, propusă, aprobată, decernată, primită - de tine;
- doctor honoris causa...”

Să ne oprim aici cu înșirarea titlurilor, ca nu cumva să se creadă că Arrabal întreține corespondența cu Ceaușescu. Nu - Arrabal citează din Orwell: “Big Brother este infailibil. Orice succes, realizare, victorie, descoperire științifică, semn de înțelepciune, generozitate, curaj, fericire - toate acestea sunt considerate ca o emanație directă a conducerii sale, a inspirației sale.” Arrabal încheie citatul din Orwell și continuă: “Pe undeva, în străfunduri, te roade bănuiala că ești un incapabil, un stricătoate, un veninos, un ranchiunos, însă, pe măsură ce încerci să-ți acoperi defectele cu titluri, cu medalii, cu laude-la-comandă, devii și mai mic și mai neputincios, câștigând doar în ridicol. Ești un pitic caraghios - dar sângeros, dar distrugător. Ești un Conducător care, pe măsură ce se acoperă de onoruri, apare tot mai dezonorat; pe măsură ce se străduiește să se înalțe în vârful picioarelor, ca să pare mare, apare tot mai mic, tot mai mizerabil, încăpățânarea, isteria ta de a fi ceea ce nu poți fi, îmi trezește mânia; apoi râsul; apoi mila: te știu singur, hăituit, temându-te de toate și de toți, până și de cei mai apropiați colaboratori, până și de rudele tale; tu, cel-mai-curajos, la cel mai neînsemnat semnal de alarmă, te ascunzi înspăimântat și cuprins de sudori, în bunkerul tău de cârțiță - tu, cel-mai-mare și cel-mai-tare, care ai pus mâna pe toate frânele țării: Președinte al Republicii; Președinte al Consiliului de Stat; Prim-Secretar al Partidului Comunist; Comandant-Sef al Forțelor Armate, președinte al... tuturor comitetelor și comițiilor - la ce-ți slujesc toate astea? Ca să înalțe un soclu pentru Monumentul Paranoiei? Sau al Sângeroasei Paiate? Atunci când te bagi în pământ, de frica cea mare, la ce te gândești? La soarta-ți viitoare, copiată după soarta pe care tu ai rezervat-o predecesorului tău?

Numai la asta? Nu-ți trece prin cap, nici măcar din greșeală, că viața-și-opera ta nu valorează nici cât o ceapă degerată în comparație cu viața-și-moartea unei țări, a unui popor, a mili-oane de suflete nevinovate?”

Arrabal continuă: “Atunci când dictatorul Batista a căzut, oamenii au scris cu var pe fațadele caselor lor: «Fidel, casa mea e casa ta!» Și tu le-ai intrat în casă și le-ai distrus totul și pe stăpânii casei i-ai prefăcut în sclavi, sclavii tăi! Când ai pus mâna pe putere, erau în Cuba șase milioane de cubanezi. Acum, după

douăzeci și cinci de ani de «conducere înțeleaptă», două milioane dintre ei au luat calea amară a exilului. Iată, Fidel, insula ta, țara ta, proprietatea ta. Dacă ai deschide frontierele, Cuba, perla Antilelor, ar deveni insula lui Robinson Crusoe - dar nu vei găsi nici un Vineri ca să-ți țină de urât!”

Scrie Arrabal mai departe, adresându-se lui Fidel Castro:

“Unde sunt gloria-victoria?, libertatea-egalitatea-demnitatea?, fericirea-propăsirea, în fine, paradisul promis și re-promis la fiecare discurs? Doar în ziarele tale, la radioul tău, la televiziunea ta și numai a ta, în gura lăudătorilor tăi - deci tot în gura ta. De la o vreme însă, raiul a devenit purgatoriu, apropiindu-se de iad, iar viitorul luminos, «culmile mărețe» au devenit miraj - pe care doar tu îl mai vezi...”

“Câtă energie, câtă gălăgie, câtă salivă și câți bani cheltuiți, ca să convingi lumea că, în Cuba, s-au făcut pași de uriaș mai ales în două domenii: educație și asigurări sociale. Din nefericire, Cuba ta nu a făcut pași nici măcar de pitic, ci pași... de rac.”

“Ia să-ți vedem pașii”, urmează Arrabal. “Ai transformat școlile în cazărmi, ai militarizat universitățile și ai plasat toate centrele educative sub controlul militarilor educastristi. O nerușinată plasă de minciuni și de constrângeri îl imobilizează, în îndobitocește, îl strivește pe tânărul cubanez - am spus: tânăr?, nu numai, ci: adolescent; ba nu, și copil, pe care, din cea mai fragedă vârstă îl dai pe mâna educaștristilor. Ministrul tău al Educației (care își face datoria, în domeniul învățământului, cu aceeași... justiție cu care ministrul «Justiției» și-o face pe-a lui) a declarat recent: «Cel mai bun profesor pentru tânăra generație este activistul de partid». Firește, pentru că, în cartea 1984, a lui Orwell, Ministerul Iubirii - adică al Poliției, adică al represiunii - spune: «Neștiința este forța!» Slugile tale cubaneze au tradus în «cubaneză» această lozincă astfel: «Mai bine un analfabet comunist decât un competent fără de partid!» În virtutea unui asemenea «program», elevii și studenții, în loc să învețe, sunt obligați să-și petreacă o bună parte din timp pe câmp, la lucrări agricole - lăsăm la o parte eficacitatea, dar știai că în țări capitaliste, «reacționare», ca Franța, ca Spania, legea interzice și pedepsește pe oricine obligă un minor (adică sub optsprezece ani) să lucreze? Și încă fără plată? Îți permiți să dai lecții lumii întregi, explici tu altora ce să facă - dar tu ce faci? Ceea ce nici un alt conducător, fie el și un tiran, n-ar îndrăzni să facă. Dacă, de pildă, un dictator fascist i-ar trimite pe copiii de zece ani să-i «rentabilizeze agricultura», așa cum faci tu, întreaga lume s-ar indigna și pe bună dreptate. Dar tu, cel-mai fiu, cel-mai părinte, tu îți obligi copiii să trudească pe ogoare, cică «voluntar», cică «patriotic», iar când

vreunul dintre ei refuză, îl privezi de școală, de educație, de libertate.”

“Iată câteva dintre lucrările la care îi obligi pe acești Hercule în pantaloni scurți, pe acești ocași care încă mai miros a lapte:

- plantațiile de citrice din Isla de Pinos, din Văile de Picaduros și cele din Sierra de Cubita au fost încredințate elevilor din cursul secundar - absolut toate lucrările;

- toate plantațiile de trestie de zahăr - deci toate lucrările - cad în sarcina studenților; plantațiile de tutun din regiunea Pinar del Rio y Las Villas sunt întreținute, în totalitate, de pionieri (între 6 și 12 ani).”

“Un oarecare Felipe Pérez Roque, președinte al Federației Naționale a Elevilor, își ia angajamentul: «Vom îndeplini și chiar vom depăși producția planificată la creșterea animalelor, la recoltarea citricelor, a tutunului, precum și a altor materii prime, pentru ca beneficiile realizate să acopere cheltuielile de învățământ, iar excedentul să fie trecut în folosul armatei noastre iubite.» Iar adjunctul său nu se lasă mai prejos: «Pionierii vor recolta în anul viitor patru milioane de chintale de citrice... pentru export!» Biata Cuba! Bieții copii ai Cubei! Maștera «Revolucion» are grijă să le smulgă penele din aripile lor de porumbei [sau de șoimi, am zice noi], ca să nu mai poată zbura niciodată în viața lor! Copiii-școlari lucrează pentru *tine* și pentru exportul *tău*, iar părinții lor sunt obligați să cumpere de la statul tău manualele, rechizitele, uniforme. Acesta este dreptul-la-educație cu care te lauzi? Aceasta este justiția, egalitatea, bunăstarea pe care pretinzi că le-ai instaurat de când te-ai întronat? - fiindcă numeri anii-lumină de atunci, pretinzând că înaintea ta a fost doar gol și întuneric, iar de atunci, raiul pe pământ, «era Castro». Pretinzi copilului, încă de la grădiniță, să aibă mâinile curate și creierul spălat, în abecedarul școlarului, litera F nu poate veni decât de la tine, Fidel. Adolescentul - când nu va fi pe câmp, ca să facă agricultura pe care tu ai distrus-o - va învăța după aceleași principii, adică va învăța Facerea Lumii de la Venirea ta și va învăța să-ți mulțumească pentru că s-a născut, pentru că are doi ochi și nu cinci, să-ți mulțumească din inimă că ai atârnat soarele pe cer și ai făcut ca peștii să înoate, păsările să zboare - și nu invers. Ce-ai făcut cu școlile, ce-ai făcut cu bibliotecile, intelectualule, doctor honoris causa, alfabetizatule? Caii lui Atila au sfărâmat în copite cărțile considerate «nocive», «dușmănoase», scrise de «trădători de țară» sau de «agenți ai CIA» și în locul lor ai pus să se îngămădească «operele» tale, pălăvrăgelile tale de ceasuri și ceasuri în fiecare zi, bâlbâielile tale isterice, «revelațiile» tale de mereu descoperitor al roții, de căutător de noduri în papură și de

găsitor de țapi ispășitori - toate succesele îți aparțin, toate eșecurile vin de la alții: și corupția și seceta și inundațiile și falimentul economiei tale; și foamea și mizeria aduse de tine.”

Ne oprim cât să atragem atenția cititorilor că reproducem o scrisoare adresată de Arrabal lui Fidel Castro și nu, Doamne ferește, vreunui... fidel și unic ascultător al propriilor sale discursuri...

Așadar, Arrabal continuă: “în cetatea totalitară din cartea **1984**, una dintre lozinci glăsuiește: «Libertatea este sclavia!» Nu altfel ai gândit și acționat de când ai devenit stăpânul țării: ai creat un sclavaj... liber - n-ai impus copiilor și tinerilor «munca voluntară obligatorie»? De când ai coborât cu hârzobul din cer, generații de copii, de adolescenți, prost hrăniți, prost îmbrăcați, și-au petrecut cele mai frumoase momente din viața lor trudind, gratuit, pe pământurile *tale*, iar acum, sălbăticiți, sperați, caută *altceva* și nimeni nu se miră de declarația ministrului Educației: «Pentru că numărul tinerilor având un comportament antisocial crește îngrijorător, trebuie să luăm măsuri de represiune». Procentajul de analfabeți scăzuse de la 78% în 1898 (când Cuba a devenit independentă), la 21%, acum 25 de ani, când ai luat tu puterea. Și ce s-a întâmplat? Azi, numărul de studenți la mia de locuitori reprezintă doar jumătate din cel de acum 25 de ani, iar bugetul Educației a scăzut în aceeași proporție, în pragul anului 1984, «tineretul studios» din Cuba nu numai că nu știe carte, dar nu știe nici să vorbească decât prin interjecții și înjurături - iată rezultatul «politicii de educație» pe care ai impus-o, iată rezultatul, mai ales, al stilului tău oratoric cu care îi bombardezi pe bieții oameni de atâția ani, de atâția ani, încât, fără să-și dea seama, au început să-ți imite până și greșelile de limbă!” (încă o dată, atragem atenția că este vorba de Castro, căruia Arrabal i se adresează, în continuare:)

“Nimănui nu i-ar trece prin cap”, scrie Arrabal, “să-l tămâieze pe generalul Franco, pentru că a instaurat în Spania regimul asigurărilor sociale, fiindcă nu i se pot ierta crimele, doar pentru că le-a acordat muncitorilor medicamente, consultații și spitalizare gratuite. Dar tu, Fidel, de ce faci atâta zarvă cu «marea realizare», anume Asigurările Sociale din Cuba - atunci când știi foarte bine că în Cuba nu există asigurări sociale? Când știi bine că muncitorul nu se bucură de consultații gratuite, că spitalizarea nu este gratuită (când găsește un pat liber), că medicamentele nu sunt gratuite (cel puțin dacă ar găsi banalele antinevralgice, banala aspirină)? Când știi că un muncitor plătește pentru un nenorocit de flacon cu vitamine salariul lui pe patru zile - în timp ce, în «iadul capitalist», și 1-ar plăti doar cu o oră de lucru? Săracii, nemâncații, istoviții cubanezi trebuie să-si plătească dreptul la

internare în spital «donând» sânge - unde, în ce vine «capitaliste» va curge sângele «socialist» al cubanezilor? Și cine bagă în buzunar dolarii cu care a fost plătit sângele?”

În continuare, Arrabal enumera așezămintele spitalicești din Cuba în care nu sunt paturi, nici aparatură, nici medicamente, nici igienă elementară, nici personal - dar oare numai despre Cuba vorbește Arrabal? Apoi dă lista unor boli pe care comunismul pretinde că le-a eradicat, dar care nu numai că persistă, ci au luat proporții îngrijorătoare - sifilisul, tuberculoza, bolile circulatorii, digestive.... Apoi enumera spitalele, clinicile lui, ale lui Castro și ale familiei sale - în afară de cele ale “aparaturii”.

“Într-un Buletin confidențial al Ministerului Sănătății”, continuă Arrabal, “la capitolul: *Cauze ale morții populației între 14 și 49 de ani*, scrie negru pe alb că sinuciderea a urcat de la 14,33% în 1968, la 22,88% în 1980. Singurul lucru pe care-l pot face cubanezii fără ajutorul tău”, adaugă Arrabal.

Iată acum episodul cu vaca: desigur, ascultătorii știu că Fidel Castrescu al nostru a castrat o oarecare carte intitulată **Toamna Patriarhului** de un oarecare scriitor, pe nume Marquez, având un oarecare premiu Nobel, a castrat-o, deci, de un anume pasaj, acela în care un dictator dintr-o țară din America Latină își face apariția în balconul palatului în tovărășia... unei vaci. Trecem peste interpretarea dacoromână a acestei “tovărășii” ca să aflăm care este, vorba văcarului: izvorul... episodului amintit. Ei bine, izvorul la care s-a adăpat scriitorul Marquez a fost unul real - chiar dacă nu dădea și miere, ci doar lapte - și era o vacă. Da, o vacă, pe numele ei (în traducere românească): “țâță-Albă”. În focul unui discurs, Fidel Castro s-a pomenit laudând superioritatea vacilor socialiste față de cele capitaliste și, pentru că tocmai vizitase un grajd unde dăduse vacilor indicații prețioase (firește, explicându-le lor, vacilor, cum anume “se produce” laptele), și-a adus aminte de o vacă arătoasă, cu uger alb și a dat-o drept exemplu: “Cunosc eu o vacă de-a noastră, cubaneză - o cheamă «țâță-Albă» - care dă peste o sută de litri de lapte pe zi!” Gafa nu a mai putut fi reparată - mai ales că au început să vină la Havana străini, fie specialiști în vaci, fie prieteni ai boilor - cazul scriitorului Marquez. Așa că, pentru a nu se face de râs, Văcarul Suprem și-a instalat vaca în palat, a dat ordin să fie hrănită... numai cu lapte și a mobilizat radioul, televiziunea, presa: câteva luni, “țâță-Albă” a fost vedeta (nr. 2, firește) a Revoluției Cubaneze, iar când fericita aleasă a fătat (în direct, se înțelege, pe *nicuecran*), evenimentul a căpătat proporții, nu doar naționale, ci mondiale - dacă judecăm după “ecoul” de la București...

Mai spicuim din scrisoarea lui Arrabal adresată lui Castro:

“Tu, care vorbeai și promiteai egalitate, cu cine dintre cubanezi împarți ceea ce ai furat? Ai pus singur mâna pe toate posturile de președinte (Republică, Consiliu de Stat, Partid), ai inventat altele, ai devenit proprietar a zeci de rezidențe permanente, a zeci de vile, case de vânătoare, de pescuit, de plaje, de rezervații de vânătoare; tu, care te declari modest, ai impus ziua ta de naștere ca sărbătoare națională, îi obligi pe scriitori, pe artiști să te proslăvească-și îi obligi pe toți cubanezii să-ți ofere cadouri...” Să mai continuăm?

Din păcate, nu vrem să abuzăm de spațiu. Dar nu ne putem stăpâni să nu mai dăm două citate:

“I-ai pus pe scriitori să afirme că ei n-ar fi fost în stare să scrie nici un rând, dacă nu ai fi venit tu, să le dai indicații prețioase; pe matematicieni i-ai pus să jure că, fără tine, n-ar fi stăpânit nici măcar tabla înmulțirii. Bineînțeles, fiindcă în Cetatea Totalitară imaginată de Orwell, în **1984**, «adevărul» sună astfel: $2 + 2 = 5$.”

Al doilea, în care Arrabal începe prin a-l cita pe Orwell:

“Viața nu are nici cea mai mică legătură cu minciunile debitate la televizor; realitatea fiind: orașe în ruină, sate în paragină, șosele ca niște câmpuri arate, ogoare ca niște drumuri de țară, ființe rău îmbrăcate, flămânde, pe jumătate sălbătice, rătăcind de colo-colo căutând de mâncare și din când în când luându-se la harță, chiar fără motiv. Statisticile nu pot fi verificate, toate cărțile de istorie au fost falsificate, trecutul a fost șters, această operație a fost și ea uitată, deci minciuna de ieri a devenit «adevărul» de azi...”

Cine scrie și despre care colț al pământului? Scriitorul englez George Orwell, în romanul său de ficțiune **1984**! Scriitorul spaniol Arrabal în scrisoarea sa către Fidel Castro? Și unul și altul, primul profetind viitorul Angliei, al doilea făcând “bilanțul” Cubei, zugrăvesc și România. Din nefericire, nici geniul anticipator al englezului, nici ferocitatea spaniolului nu ajung să cuprindă realitatea României lui Ceaușescu, din acest an, 1984.

*

Către Vlad Georgescu (III)

Paris, 19 oct. 1984

Dragă Vlad,

Mă bucur, eu, că am reușit să mă țin de promisiune - în legătură cu "Istoria" ta. Adică:

- Editura Albin Michel mi-a dat, alaltăieri, răspuns ferm: publică "Istoria" în franceză;

- Am, pentru moment, promisiunea fermă de finanțare a jumătate din costul traducerii; până la sfârșitul acestei luni, voi avea, dacă nu în totalitate, măcar trei sferturi (am bună nădejde că și ultimul sfert îl vom găsi și completa), din suma necesară.

În acest caz:

a) Dacă autorul (pe numele său: Vlad Georgescu) definitivă textul în românește, până la 1 ianuarie 1985, varianta franceză va putea apărea în ultimul trimestru al aceluiaș an, 1985;

b) Dacă împingem în primul trimestru al lui '85 textul original - atunci în franceză va apărea în primul trimestru al anului 1986.

Firește, dorința mea - dar numai dorința, pe care o pot impune - este ca "Istoria" să apară cât mai curând posibil.

Oricare ar fi termenul pe care ți-l propui, cred că nu ar strica dacă, în prealabil te-ai consulta - fie și de formă... - cu acei prieteni ai tăi (cu atât mai bine dacă sunt și istorici) - mă gândesc la Matei Cazacu (a scris recent, în *Cuvîntul Românesc*) și la Mihnea Berindei; dacă vei accepta și nespecialiști, ți l-aș propune pe Virgil Ierunca - pentru mai ales partea cultural-literară; în ceea ce mă privește, va trebui să mă accepți... ca editor (va apărea în colecția mea de la Albin Michel). Deasemeni, cred că va fi binevenită prezența lui Alain Paruit, ca traducător (va avea probleme de traducere, nu glumă!). Dacă accepți principiul (sper că nu mai este nevoie să repet ce am scris în epistola dedicată **Istoriei...** tale - în sensul că nimeni nu îți va impune ceea ce nu vrei - nici chiar ceea ce, eventual, ai vrea...), atunci o întâlnire (firește, nemijlocită) ar rezolva problema. Cum, deși autor, ești în minoritate (din punct de vedere al domiciliului...), cel mai bine ar fi dacă ți-ai face un drum la Paris - firește, anunțînd din timp ca să reținem data în agendele noastre. Desigur, ceva mai greu - dar realizabil - ar fi să ne mișcăm spre München, dacă, eventual ca pretext, vei organiza o masă rotundă sau așa ceva.

Însă, înainte de a ajunge acolo, este necesar să stabilim între

noi regula jocului (mai precis: regulile) -și anume:

1) Drepturile de autor: dacă am înțeles bine - prin telefon - ai spus că nu ai intenția să ceri drepturi de autor pentru varianta franceză. Firește ai timp să te răzgândești, dar trebuie ca eu să fiu în cunoștință de cauză, pentru că eu tratez cu finanțatorii, cu editorul, cu difuzorul. În cazul în care îți menții “darul”, atunci îți voi cere să precizezi în scris. Mergând și mai departe, eu te-aș ruga să menționezi ceva de genul: “În cazul în care cartea va realiza beneficii, acestea să fie folosite pentru finanțarea traducerii și publicării altor cărți (încă o sugestie: “ale unor autori români”) în cadrul departamentului EUROPA al Internaționalei Rezistenței” (vom mai “umbla” prin text, dar fără să alterăm prima idee).

2. Editorul va fi Albin Michel /I.R., carevasăzică o coeditare (fiindcă finanțarea traducerii se face prin canalul Internaționalei).

3. Ca autor, vei fi solicitat să-ți prezinți cartea, în Franța (vorbesc de varianta franceză), în cadrul unor “întâlniri cu cititorii” organizate și de I.R. (evident, departamentul EUROPA). Firește, nu vei fi obligat, dar eu voi continua să cred în necesitatea unor asemenea ieșiri-în-lume (întru alfabetizarea neromânilor). Ca să evităm eventuale interdicții din partea Europei libere, vom face în așa fel încât, “organizatorul principal”, să fie o Universitate sau o fundație sau un club... Găsim noi...

Și pentru că... dacă-i dai nas lui Ivan... În cazul în care nu ai un editor german; și mai ales dacă nici acestuia nu îi vei cere drepturi de autor (cel puțin în prima perioadă), atunci îți propun “Thule” Verlag, editură abia înființată, de prietenul meu, Focke (pe numele său adevărat Dumitrescu - dar neavînd de a face cu tatăl cu același nume...). Așadar, “Thule” a publicat (și prezentat la Frankfurt, la Buchmesse) două cărți, în germană. Întreprindere risca(n)tă: dacă nu vinde cât să amortizeze investițiile, dă faliment, deci, în al doilea rînd (am trecut, ca un măgar, peste primul, fiindcă eu nu am contribuit cu nici un ban...), nu mai poate scoate alte cărți - următoarea ar fi (de dorit): Yalta - Germania și destinul Europei - varianta germană a “originalului” francez, rezultat (te asigur: str-lu-cit) al colocviului organizat, la Paris, în luna mai a.c. A treia ar fi un volum de memorii de Masaryk; al patrulea ar fi **Istoria** lui Vlad Georgescu; al cincilea ar fi... un periodic - o revistă, la început trimestrială - în limba română... etc., etc...

Până una-alta, îți trimit prospectul editurii. Rugămintea fiind de a provoca, în jurul tău, la prieteni, cunoscuți cititori de germană, comenzi. Întâmplarea face ca această carte a mea (titlu

francez: **Les chiens de mort**) să fie bunicică; varianta germană a mărturiei Renatei Lesinik se pare că este bună de tot - deci nu există un risc serios ca aceia care cumpără marfa să fie înșelați...

În cazul în care interesul va fi stimulat și de dincolo de cele două cărți, te rog îndreaptă-i spre mine (dacă vorbesc-scriu românește și franțuzește) sau spre Focke, dacă vorbesc numai germana sau engleza.

Oricum, pot să-ți mărturisesc: acest proiect ne stă de mult pe inimă: o editură capabilă să țină legătura și cu cititorul german, dar care, la un moment dat, să scoată și cărți românești - și mai ales un periodic în care să avem și noi, exclușii (printre care și tu) o tribună.

Deocamdată, îți trimit un prospect și o cartolină, originale și câteva fotocopii. Intrînd în contact cu Focke, cei doritori vor avea numai originalele- și ale prospectelor și ale cărților...

Îți mulțumesc că ai acceptat intervențiile mele săptămânale. Deși am trimis cam multe, înregistrate, voi scrie, în curînd, ceva de mai-actualitate. Aștept, în continuare ca amicul N.C. Munteanu să-mi trimită și mie materialul cu presa românească... Pe adresa nouă - carevasăzică: Avenue Jean Moulin, 75014 Paris.

Aștept, firește, să-mi răspunzi la această scrisoare.

Cu prietenie,

Paul Goma

P.S. Revin, temându-mă să nu fi fost greșit înțeles în legătură cu organizarea unei "întîlniri de lucru". Evident, aceasta nu va avea drept scop decât, doar în general, "îmbogățirea" cărții, - în special "francizarea" variantei franceze. În sensul în care ți-am mai scris, carevasăzică: construirea primei "Istorie a Românilor" pe care o vor avea francezii în mână.

Probabil, eseul bibliografic nu-și va avea locul, în schimb, absolut necesar va fi un tabel cronologic.

Dar vom mai discuta.

Este vorba de Thule

*

Către Georg Focke (IX)

Paris, 23 nov., 1984

Dragă amice,

Îți trimit chestia alăturată. Cred că măcar subiectul este interesant... Îți transmit și o veste mai puțin bună - dacă nu direct proastă: nu mă mai joc de-a Internaționala Rezistenței. Ceea ce nu înseamnă că eu aș fi plecat, cu demnitate și cu scortșenie, ei bine, nu: ruși m-au invitat... să-mi iau catrafusele...

Totul ar fi mers bine, dacă:

1. Aș fi lucrat gratuit;
2. Dacă n-aș fi insistat atâta pentru recunoașterea unui departament Europa (treacă-meargă unul "Europa de Est"- dar Europa?)

3. Dacă n-aș fi insistat asupra acelui gen de activități pe care rușii îl detestă: colocvii, cărți reviste, (deci, "fleacuri").

4. Dacă Mme Deniau (soția fostului ministru de Externe) care s-a propus să colaboreze cu I.R. n-ar fi atât de "prea europeană" și "prea-franceză" și s-ar fi "supus" directivelor rusești. Este adevărat că, prin Mme Deniau, I.R. ar fi obținut:

- a) Asistență permanentă la Parlamentul European (soțul ei fiind în comitetul politic și, la sugestia mea... vicepreședinte al comisiei pt. drepturile omului):

- b) Asistență eficientă - a presei (prin relațiile lor);

- c) Adeziune (deci și "cotizații", deci și subvenții) din partea francezilor doritori să adere la I.R., "secția franceză";

- d) Local pentru birouri gratuit (Primăria Parisului acoperind cheltuielile)...

- e) Un "Tur al Franței" de informare - prin rețeaua clubului "Perspectives et Réalités" condus de Giscard d'Estaing etc... etc., etc...

Așadar, după apariția D-nei Deniau (care, la cererea lui Maximov a refăcut "statutul I.R.") rușii au ales:

Mai bine fără ajutoarele franțuzești, dacă acestea vor provoca atomizarea I.R. așa cum a fost ea concepută de ei, de ruși - ca o chestie monolitică, "unitariană" etc...; mai bine fără o secție europeană, dacă aceasta "atentează" la rusismul IR.

Așadar, Maximov, mi-a comunicat - foarte mediat, după obicei - că... colocviile organizate de mine au fost eșecuri; că "ideea" mea de a-i interesa și pe "băștinași" (francezi) la IR poate duce la... infiltrarea organizației...; că la urma urmei, ei, rușii, au

făcut IR, ei au procurat fonduri așa că ne-rușii, dacă vor să “colaboreze”, pot s-o facă, dar să execute directivele lor...

Așa este. Drept care m-am întors la ale mele.

Cu prietenie,

Paul Goma

Jean-François Deniau, fost ministru, deputat, membru al Academiei Franceze

*

“Dialogul cu țara”

1984

“Dialogul cu țara” este lăudat, recomandat, cerut, chiar cerșit de regimul de la București. “Dialog cu țara” - însăși această împerechere de cuvinte dovedește rea-știință, rea-credință: un dialog nu poate fi angajat între o parte care respectă regula jocului (a dialogului) - exilatul - și o alta care, prin natură, monologhează, dictează, impune, înșală (regimul); apoi: care țară? “Itineranții” din categoria Anania, Plămădeală, Căndea? “Diplomații” de teapa lui Aninoiu, Badea, Ciobanu și alți securiști - aceștia să reprezinte, să fie țara cu care ar trebui să dialogueze exilul? Poate șefii lor, mai cu epoleți, mai cu potcap? Cumva șeful-șefilor, acel “mare Român”, inventator al încălzirii locuințelor prin tremuratul locatarilor, descoperitor al rotației globului în jurul sceptrului său, dezgropător al oaselor morților de la Canal, făuritor al României-cel-mai-ruinat-stat-din-ruinatul-Lagăr-sovietic? într-adevăr, dacă ne luăm după spusele unui Drăgan, după șoaptele unor Pordea ori Lapedatu ori Milhovan - și mai ales dacă-l luăm în serios pe Latrian Găunescu, atunci țara e una cu Ceaușescu; iar cum Ceaușescu face una și cu Partidul...

“Dialog cu țara” - ce frumos sună! Numaidecât auzi scârțâitul carelor (gemând sub povara belșugului), vuietul codrului (frate cu românul), îți gâdilă nările mirozna gliei (pe care românul a stropit-o cu sânge)... Acestea nu mai există decât în amintirea unor vechi exilați. Ce va vedea exilatul în dialog-la-fața-locului-cu-țara? Mai întâi îi vor zgâria văzul și sufletul “obiectivele industriale”; apoi “ogoarele fără haturi”; apoi “marile complexe de locuințe”, “marele Canal”, “mărețul baraj”, cu toatele, după spusa ghidului întru dialog, “posibile numai într-o societate ca a noastră, socialistă”. Ghidatul nu are nimic împotriva industriei, nu urăște progresul, dar va voi să afle în ce măsură măreția cutărui obiectiv a ameliorat soarta oamenilor. Aici, ghidul se va precipita, explicând că încă mai sunt oarecări greutăți,

mai din cauza crizei mondiale, mai din cauza dușmanilor, care nu privesc cu ochi buni urcușul vertiginos al României pe culmile cele mai - așa și pe dincolo. Care dușmani? Ghidul este gata să răspundă - ce se răspundea acum câțiva ani, adică: cercurile reacționare, fasciste, ale transfugilor... - dar o drege pe loc, în șoaptă: “Rușii, care abia așteaptă să ne ocupe, ungurii, care abia așteaptă să ne răpească Transilvania...”

“Dialogul” de mai sus este, desigur, inventat. Și nu este nici măcar verosimil: fiindcă este de neimaginat un exilat, fie el plecat de cincizeci de ani, care să pice din lună în țară, să rămână cu gura căscată în fața “realizărilor” și să nu știe că acele piramide au fost înălțate cu sudoarea și sângele (și oasele) fraților lui întru acea țară pe care o revede; dacă străinii, în excursii ieftine și iuți cure de Gerovital, văd, înțeleg sau, în cazul în care nu știau nimic despre România, simt că ceva nu este în regulă, cum să acceptăm că un român, oricât de naiv ar fi (am folosit un eufemism), după ce a vizitat țara, întors în exilul său, pretinde că “oricâte dificultăți ar mai fi, totuși, dat fiind faptul că ungurii ne pândesc, rușii așijderea... Adevărat, nu e ca în Occident, însă în nici un caz dracul nu este atât de negru precum îl zugrăvesc unii exilați înrăiți...”

Că regimul de la București propune exilaților “dialog”, știind bine că, din acest [târg, el va fi profitorul - nu mai este nevoie să o demonstrăm; dar că exilați, care, după ce au văzut și auzit la fața locului ce s-a întâmplat și se întâmplă mereu cu țara (adevărată), mai pot rosti sau scrie cuvântul “dialog”... Fiindcă una din două: ori acești “observatori” sunt - trupește - orbi și surzi (ceea ce ar explica ducerea lor de mână de către ghizii în civil); ori au văzut și auzit foarte bine, însă au alte motive să mistifice (ceea ce explică străduințele lor de a-i duce de nas pe exilații care încă nu s-au hotărât să “dialogheze cu țara”).

Am mai spus - și nu am spus nimic nou - că acele alte-motive pot fi intenția sau realizarea unor interese personale și, la urma urmei, cine le-ar putea reproșa demersurile pentru a-si vizita familia sau recuperarea unei rude? La urma urmei, foarte bine fac, demonstrează că solidaritatea de familie nu s-a pierdut; nu li s-ar putea reproșa nici “tăcerea” de după întoarcerea din călătorie, a lor, a exilaților, sau tăcerea impusă rudei abia recuperate - vor să mai călătorească și la anul, să mai “scoată” pe cineva...

Ceea ce însă este intolerabil: exilați, deci încă refugiați, sau cetățeni ai țării în care au găsit adăpost să fie purtători de cuvânt ai regimului care este cauza fugii sau doar a plecării lor, oricum: a părăsirii țării de origine; lăudători și apărători ai aceluia regim care, dacă, întâmplător, nu i-a persecutat pe ei, nici pe membrii

familiei lor, i-a martirizat pe alții - acei alții care constituie “țara” - cu care, cică, ar trebui să se dialogheze.

Să personalizăm întrebările (retorice): este oare tolerabil ca un exilat intelectual, deci om de carte, să uite nu doar teribila prigoană împotriva culturii și a slujitorilor ei, din perioada “dejistă”, ci prezentul, de distrugere programatică a spiritului, prezent “făurit” de Ceaușescu, român neaoș. Este oare tolerabil ca un exilat, fiu sau nepot de țărani, să nu țină seama că dacă perioada cotelor și a colectivizării a fost teribilă, prezentul “făurit” de Ceaușescu (fiu de, cică, țărani) este alcătuit nu doar din foame, din dezvățare de a mai lucra pământul, ci din, iată, nimicirea omului ca ființă care învățase cândva să cultive hrana, nu doar s-o culeagă. Este oare tolerabil ca un exilat care știe (iar dacă nu știe - numai el poartă vina) ce anume face regimul, în acești din urmă doi ani, cu putinele pietre peste pietre rămase după “evenimentele” oamenilor și după cutremurele lui Dumnezeu (nu doar cu sfintele biserici, dar și cu sfintele adăposturi ale oamenilor, curent numite: locuințe)? - și mai ales ce face cu iluminatul și cu încălzirea locuințelor rămase în picioare, ei bine, este tolerabil ca exilatul să intre în dialog cu cei răspunzători de acestea?

Cu toții am cunoscut, în anumite momente ale vieții noastre, lipsuri materiale, foame, întuneric, frig. Cei care au trecut prin închisori, prin lagăre, cei care au fost pe frontul de Est, în prizonierat, să încerce să “ierarhizeze” aceste suferințe. Desigur, foamea este cumplită, te chinuiește, te umilește, te dezumanizează - dar să spunem numaidecât că foamea aceea fusese cunoscută doar de către unii (deținuți, prizonieri) și nu de întreaga populație a țării; dar să ne aducem aminte, foști deținuți și foști prizonieri, că parcă mai mult decât foamea ne chinuia lipsa de lumină, întunericul. Ei bine, în acești din urmă ani - botezați în bătaie de joc “ani lumină” - întreaga populație a țării este ținută în acest crepuscul. Și să ne aducem aminte că cea mai îngrozitoare suferință, în închisoare, era frigul. Mai grea decât bătaia, decât foamea, decât chiar întunericul. Cel puțin, în închisoare, în izolare-lăcămașă-și-izmană, știam că peste atâtea ore, peste atâtea zile - sau săptămâni - vom ieși din frigul izolării la căldura celulei; că peste atâtea luni sau atâtea ani, vom ieși la căldura libertății. Însă oricât de mulți am fi fost, deținuți, prizonieri, constituiam o minoritate. Or, de două ierni, întreaga țară românească suferă și de frig. Suferă cu toții, suferă de frig peste tot: la serviciu, în uzină, la școală, în spital. Copiii, bătrânii, bolnavii - tremură de frig, pe loc. Dar adulții activi? După interminabilele ore de muncă, se întorc spre casele lor. Să spunem că cele alte câteva ore petrecute alergând după mâncare... îi încălzesc. Dar când o iau spre

casă... Nu un singur român și nu doar dintr-o singură, cum i se spune: categorie socio-profesională, și nu doar dintr-o singură parte a țării, ne-a mărturisit că, aceste două ierni, le-a fost furată ultima bucurie, singura insulă care le mai rămăsese - ceea ce se cheamă acasă. Indiferent dacă era un apartament sau doar o cămăruță, indiferent dacă în familie era "armonie" sau ba - exista un loc și un prilej pentru fiecare de a se întoarce la sine: după necazurile de la slujbă, după cozile istovitoare, după tramvaiele-autobuzele care par a fi fost inventate pentru ca oamenii să se urască și mai tare între ei - fiecare se ducea acasă. Or, o acasă, pe timp de iarnă (și în România frigul ține cel puțin trei luni), ar trebui să însemne și căldură, în sensul propriu...

Cine ar fi crezut că nici măcar în Rusia cea de unde vine Crivățul, oamenii nu suferă de atâta frig, ca în România lui Ceaușescu?

Cu cine anume îndeamnă anumiți "români deplasați" să se angajeze "dialogul"? Cu țara? Care țară?

Se spune - și este adevărat - că Vorba, Cuvântul este precum sabia cea bine ascuțită; dar Cuvântul este o sabie cu două tăișuri, iar cei care îl folosesc împotriva naturii, adică a Adevărului, riscă să rămână fără limbă.

*

Către Georg Focke (XI)

Paris, 29 dec. 1984

Dragă prietene,

Nu ți-am răspuns la scrisoarea din 14 dec. a.c., fiindcă am fost bolnav. Ceea ce nu înseamnă că acum, pentru că îți scriu, nu mai sunt, dar nu foarte... (nimic grav, doar vârsta...).

În primul rând: felicitări pentru gândul la *Criterii*. Firește, poți conta pe colaborarea mea - așa zice: oricând, oriunde, însă nu zic. Dacă faci ceea ce ai de gând să faci, trebuie să faci ceva și să nu cedezi amicitiei: - calitate, rigoare - după care mai stăm de vorbă, prietenește, la un paharul plinul... Asta vrea să spună că, dacă am a-ți pune o condiție, este tocmai aceasta: de seriozitate, pentru calitate - ceea ce, în clar ar veni așa: nu orice ți se trimite (cu bune intenții, de la bineintenționați) devine publicabil. Chiar dacă ritmul apariției sau cantitatea vor avea oareșcari șchiopătări.

În același sens, am vorbit și cu monicii (la telefon, pen'că Ierunca, pe urmele lui Cioran, are mare temere de microbéstii - care, bestiile, uneori se transmit și prin firu-liru). Sunt: 1) Încântați - și te felicită și te admiră - pentru curajul-de-revistă 2) Sunt,

desigur, de acord să colaboreze - cu ce, cum, - urmează a se. Pe ceilalți nu i-am contactat, din motivele spuse mai sus, dar nu-ți face griji: nu de претенди la colaborare vei duce lipsă...

În al doilea rând: Sărbători Naționale și La Mulți Abonați!

În al șaispelea: Că tot suntem, noi coate-goale și lucrăm necurmat la definitiva golire, nu doar a coatelor noastre... Carevasăzică: pen' că tot nu avem parale... De ce ai face editură, scoțind cărți care nu se vând; de ce o revistă, care...(mai bine să bat în lemn, până la proba contrarie pe care n-aș mai o!) și n-am trece și la o altă chestie - mult mai costisitoare, deci mult mai prăbușitoare în negrul faliment?

Iată, amice, ideea pe care am scos-o de la naftalina tuturor (nu am nici o veleitate de originalitate - însă...)

Ziceam, deci că facem o chestie - și ce altceva, putem noi face, decât acele obiecte numite cărți? - așadar o carte, un cărțoi, mai precis, care să aibă următoarele dimensiuni (îmi cunoști talentele de cartograf, ei bine, nu pe acelea de volumetror): 33 cm lungime, 22 lățime și... grosimea nu ți-o divulg, pentru că depinde de grosimea hârtiei celor 8 sau 900 - sau de ce nu? 1.000 pagini... Și ce va "cuprinde" cărțoiul cu pricina? Ce altceva decât o boambă! Una, adevărat, cu explozie întârziat-anticipată, oricum, ceva, așa ca acele obuze "pierdute" din primul sau al doilea mondial, îngropate și periculoase po-ten-ți-al... Nu, nu-i bună comparația (vârsta, boala, valur'li, malur'li).

Ca să nu mă mai alint: ar fi vorba de o antologie bilingvă de poezie română în franțuzește.

Cunoscînd oarecum pulsul în Franța (care este sublim, dar nu mai bate, neam, la poezie), cunoscînd însă și "cârligele" care există doar în Franța, îndeaproape asistat de Ana (nu am vorbit cu nimeni, în afară de Marie-France Ionesco), iată ce credem noi:

- Antologie - da, dar să nu apară cuvântul - eventual, nici măcar în subtitlu, nici măcar pe coperta interioară;

- Antologie, da, însă nu va antologa doar valori pentru noi, românii, ci, mai ales cele care pot fi translate (nu spun: traduse, din motive la care voi ajunge mai încolo). Așadar, vom antologa poezia românească neapărat de la o dată anume (deși, vrînd, nevrînd, vom fi siliți să amintim pragul 1900), ci din momentul în care devine modernă - termen abuziv, dar mi-l asum.

- Așadar, volumul se va numi "Poezie română modernă" și va prezenta poezie românească - indiferent unde și când a fost scrisă - care, a) să fie citibilă și astăzi - nu doar de români...; b) dacă nu aduce ceva nou (voi reveni), atunci să arate că este în concertul-contextul poeziei moderne mondiale.

Antologia va fi împărțită în trei mari (și arbitrare) secțiuni:

I. "Cei mari" - să le zicem așa. Și, pentru că "modernismul" nu poate fi conceput fără Macedonski, îl vom plasa pe el ca "prag". Iar ca nume: Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, Goga, Crainic, Cotruș, Minulescu, Anghel, Davidescu, Pilat, Maniu, Mateiu I Caragiale, Dan și Emil Botta (poate: Petrică, Stamatiad, Eftimiu), sigur Baltazar, Camil Petrescu, Streinu (VI.), Isanos, Călinescu, Philippide, Botez, Stolnicu, Radu Stanca - și vai, Zaharia Stancu.

Observație: Firește, toți românii avizați vor ști motivul pentru care, dispunând (teoretic!) de un spațiu atât de generos, nu am alcătuit o globală vedere: ei bine, pentru că... oricât de valoroși, sentimental, ar fi un Cârlova, un Alecsandri, un Coșbuc (am punctat trei etape), aceștia nu prezintă interes, cu eșantioane traduse în franceză (riscul ar fi, culmea: traducătorul în franceză să facă "un Hugo" dintr-o Heliade Rădulescu...) Însă, pentru că nu ne putem gândi la o "altă ocazie" (un alt volum care să, eventual, acopere "golul"), vom recurge la un artificiu:

Pentru că pe Eminescu nu putem să-l pomenim doar, fără să-l, totuși, prezentăm: pentru că el "iese din cadru", însă este părintele poeziei românești; pentru că toate tentativele de până acum de a traduce (în franceză) Eminescu au fost... așa și așa... Ce vom face noi? Vom împăca și capra cu varza: Într-un studiu care va deschide nu doar secțiunea întâia, ci însăși Antologia, Eminescu va fi prezentat, pe larg, iar exemplificările - chiar dacă vor fi pe două coloane, original și traducere - vor fi fragmentare și îngropate în text. Această "șmecherie" ne va da posibilitatea de, pe de o parte, de a ne concentra asupra esențialului - nu doar din poezia lui, ci chiar dintr-o poezie (ai fi de acord să reproducem, de-o pildă, "Luceafărul" integral? Sper că nu - cu toate că există vreo trei variante în "franceză...").

Eu i-am enumerat pe poeții incluși în prima secțiune într-o ordine arbitrară - treaba prezentatorului să-i, eventual, grupeze, după afinități, școli, curente, tendințe etc. Oricum, în afară de prezentarea generală, de la început, fiecare poet va fi prezentat aparte: în cazul unor poeți nu atât de "geniali" sau... intraductibili, greutatea va cădea pe acea prezentare - care va fi un eseu - și mai puțin versuri propriu-zise (de pildă, Goga: n-o să ne apucăm să traducem mai mult de două-trei piese - însă comentatorul va situa fenomenul Goga: la fel, Crainic; la fel, Gyr, - cu poezie mai întâi bucolică, apoi "carcerală" - care în nici un caz nu trebuie ignorată. Încă o precizare: textele prezentărilor, fie generale, fie pe-poet, vor fi imprimate numai în franceză (doar n-o să pierdem spațiu, dând și "originalul"...).

(Voi reveni la câteva chestii de "criterii"- scuzați!, după ce

voi fi prezentat și celelalte două secăiuni)

II“Avantgarda”(sau“avantgardismul”sau “Avangardiștii”...).

Această secțiune va fi cuiul lui Pepelea, deși...Deși nu doar atât...

Firește, vom trage cu tunul Urmuz. Prezentat și tradus în franțuzește, încă de acum 40 de ani, de Eugen Ionescu...Lui Urmuz îi vom da atât spațiu (tipografic) cât să cuprindă - eventual - toate textele sale. La care se vor “lipi” oarecari comentarii de Arghezi (cel care l-a publicat în *Cugetul*...).

Și din nou un cârlig: Prilej, pentru Ionescu, să re-vorbească de Caragiale, celălalt părinte al lui!

Așa stând lucrurile cu Urmuz, firește, vom fi impertinenți și drepti, iar lui Tzara îi vom da “creșuirea” pe care (n-o) merită. Spațiul lui va fi modest, pentru că 1) Noi prezentăm poezie scrisă în limba română - ori Tzara a scris puțin și (foarte) prost, în românește); 2) Tzara este tipul care a impus tăcerea, în Franța, în legătură cu Urmuz - chestie de “papalitate” cronologică... (de altfel, Ionescu s-a prezentat la Gallimand, în '44, cu traduceri sale din Urmuz, iar Paulhan, în toată inocența, s-a adresat “specialistului casei în literatura română!”, Tzara. Care a zis “NU!” Deci: Pizda mă-si!

Cu totul altfel îl vom trata pe Fundoianu și Voronca - aceștia au scris și mai mult, în românește, și mai mult mai bine - evident, preferința mea trage puternic spre fostul Wechsler, fostul Fundoianu, devenit Fondane - care a fost, dacă nu singurul, atunci printre extrem de puținii “suprarealiști” (alt termen abuziv) care a intrat în conflict cu ideologia procomunistă a colegilor și, prieten, printre alții și cu Panait Istrati, i-a scris lui Breton o scrisoare an-to-lo-gi-că! Dar să nu mă întind...

Rezum: Urmuz, Tzara, Fundoianu, Voronca; evident, Vinea; și, evident, Sașa Pană (prost poet, dar extraordinar animator) - și, evident, Cugler, tatăl neuitatului Apunaki (deși “proză”, ca, de altfel, a lui Urmuz, ar putea profita de multe pagini...). Evident, un alt cârlig: Eugen Ionescu - care nu a fost nici supra -, nu s-a ilustrat ca poet, dar ne vom agăța de acele versuri-pentru-ființemici, ca să tragem și pe turta noastră, românească, ceva din spuza... zeilor. La urma urmei, Ionescu fiind, ar putea să se prezinte singur...; mai departe: Roll, Bogza, V. Gheorghiu (poetul și pianistul, nu popa de la Paris), Nicodim, Trost, Luca, Păun... Evident. Gelu Naum, Geo Dumitrescu, Nisipeanu (foarte bun!), apoi Tonegaru, Stelaru și..., ei, da, Virgil Teodorescu... Să nu-l uit, deasemeni, pe MRP - ca să mă întreb, de-o pildă, ce-i de făcut cu un Vintilă Ivănceanu, totuși... suprarealist?

Un bilanț parțial: “Cei mari” vor fi în jur de 30 (treizeci) “Avantgardiștii”: cca 20 - ceea ce, dacă îl cred pe Filip, dă un

total de - deocamdată - 50 poeți.

Dacă ordinea de prezentare în primele două secțiuni a fost cronologico-calitativă (aproximativă), a treia secțiune - să-i zicem, pentru simplificare: "Contemporană" - probabil va trebui "construită"... alfabetic. Așadar:

III. După cum ți-am spus, în afară de Marie-France Ionesco nu am mai vorbit nimănui de proiect. Așa că mă aștept la aspre confruntări cu, de pildă, Ierunca. Dar să nu anticipez și să-mi etalez "criteriile" de antologare a "contemporanilor":

- Poeți care au... comis poezie în limba română, bună indiferent de:

- timp - momentul în care au scris acea poezie bună ("la început", "la mijloc", "în vremea din urmă").

Așadar, îl vom prezenta de pildă, pe Ioan Alexandru, "cel de la început", iar în prezentare îl vom "muștra" pentru brâncovenismele ulterioare - și chiar vom da eșantioane, îngropate în textul prezentării; la fel cu Păunescu, la fel cu Ion Gheorghe - și, evident, cu Nichita. Oricum, nu îi vom tăcea. Deasemeni, poeți care au început îngrozitor, dar au continuat cu poezie (Nina Cassian), sau au sfârșit (Baconsky); sau alăi care au început bine, au continuat prost, dar și-au revenit: Jebeleanu, Bănuș (chiar MRP).

-spațiu - locul unde poetul a scris poezia (bună) sau unde... domiciliază, în momentul de față.

Aparent, acest criteriu este de la sine înăeles - ei, bine, există extremiști (mai corect: exclusiviști) și în România (care susțin sus și tare că artă se face numai pe solul patriei); și în exil (care sunt convinși că numai în libertatea occidentală se poate face artă... adevărată). Findcă eu, unul nu cred în așa ceva, m-am gândit să prezentăm poezia-în-limba-româna, scurt! Și, pentru că am "avantajul" de a nu fi nici poet, nici critic literar, ci un oarecare gustător de poezie, îmi permit să impun acest punct de vedere. Latura moral-moralizatoare va ieși din textele de prezentare a poetului cutare sau a fenomenului cutare, nu prin omitere. Omișii vor fi, să zicem, în prima secțiune, un Topârceanu, Militaru ori un Șt. O. Iosif - dar nu Philippide (pe care-l radem în prezentare), pe un Demostene Botez (idem), ca să nu mai vorbim de Zaharia Stancu. După cum nu vom pomeni de "poeți" de specia Crânguleanu, Țârnea, Tulbure, Frunză, Dragoș - nici măcar pe Veronica Porumbacu (oricâtă bunăvoință a avut, în vremea din urmă, tot degeaba - de unde nu-i...). Și nu poate fi ignorat un animal ca Păunescu - ras și încondeiat, în prezentare, cu exemple.

Cât despre poeții din exil - același tratament: le va veni... rândul în ordine alfabetică - dacă. Așa că oricât de scârbavnic ar

fi un om și controversat (Caraion), acesta este un mare poet - ceea ce nu este cazul cu “cucoane cumsecade” ca Mioara Cremene, Vera Lungu sau altele, mai “vechi”; deasemeni, nu este suficient să fii în exil, mare mâncător de comuniști și să fii publicat “necurmat, de 40 ani” ca alde Novac, Zahu Pană.

Prevăd “târguieli la sânge” cu Ierunca, chiar dacă fiecare va ceda, pe ici pe colo, principiul va fi măcar enunțat...

Numărul poezilor din a treia secțiune va fi în jur de 60.

După calculele mele - așadar: format 33/22 cm, în cca 8-900 pagini vor putea fi incluși cam 110 poeți - cu prezentările “generale”, prezentările individuale (doar în franceză) și poezii (în română și franceză). Firește, în inocența-mi, am gândit bilingva în funcție de... ea însăși: poeți - individual - vor începe a fi prezentați “cu-cartea-deschisă”, carevasăzică, în stânga paginii/cu soț, în dreapta cea fără de (exemplu Arghezi: de la pp.32-33 - și următoarele, se-nțelege...)

M-am gândit la acest format oarecum straniu, tocmai pentru că prezintă poezie și dacă într-un volum de autor spațiul alb rămas mai ales în dreapta, face bine, într-o antologie nu-ți prea vine să nu faci economie...

Textul de prezentare (individual) va fi pe două coloane fiecare de câte 8 cm, cu un spațiu de 0,5 cm. Evident, cu alte caractere și decât poezia în original și decât poezia în traducere. Nu mai este necesar să spun că poezia mai ales trebuie să aibă caractere (tipografice) e-xem-pla-re!

Și acum, salahorii:

a) prezentatorii - cei mai buni, nu “cronicari” de poezie, ci oameni care și-au făcut deja clasele: unii dintre ei sunt și poeți (și buni !), ca Doinaș, ca Dan Laurențiu (prietenul dumitale, de la Iași, de pe când se chema Ciobanu...), Negoîtescu, Grigurcu - alții “doar” critici - ca Lucian Raicu; deasemeni, Ierunca, deasemeni Caraion, deasemeni Sanda Stolojan.

Aceștia vor face, pe de o parte, prezentarea poetului în chestiune, pe de alta, vor selecta acele poezii - fie deja traduse, în franceză, fie urmînd a fi traduse. Tot dintre ei se vor alege cei care vor redacta prezentările “generale”. Oricum, toate aceste texte vor fi eseuri.

b) traducătorii... am ajuns la BUBA-CEA-MARE: traducerea poeziei, în general, în particular dintr-o limbă poetică (prin imprecizie, prin tinerețe) în franceză...

Firește, dacă am ține seama de acest motiv - și nu ne-am gândi la antologie. Pentru că, dacă un Bacovia, de pildă, ar putea trece în franceză fără pierderi-foarte-mari, ce te faci cu un Arghezi? Cu Ion Barbu (și faza ermetică, dar, și cea, mai ales,

balcanică); dacă “avantgardiştii” ar fi - relativ - ușor de tradus, ce ne facem cu “contemporanii”? Dintre ei, poate, Mazilescu, eventual Sorescu, de ce nu: Brumaru să treacă vama fără grozave dificultăți - dar ceilalți?

Însă din moment ce am luat taurul de corne (ei, ași!), nici nu ne mai gândim la intraductibilitatea poeziei. Unde se poate ceva - se poate; unde nu... punem puncte - puncte și, eventual, anunțăm că vom prezenta o traducere... nepoetică...

Firește, Alain Paruit este Bulibașa traducătorilor. A tradus deja cantități importante (o parte publicată în *Cahiers de l'Est*) și probabil va fi și “revizorul” celorlalte tentative. Apoi Ierunca; apoi Sanda Stolojan (foarte bună și ca traducătoare).

Ideal ar fi ca un poet de limbă franceză să fie supra-tetea. Ei bine, dacă rezultatele cele mai bune le-au dat poeți traducând în limba lor (chiar rescriind), nu merge cu francezii de azi. Am asistat, acum câțiva ani, la “colaborarea” poetului Michel Deguy, la finisarea unor poezii de Mazilescu (traduse deja de Paruit). Cu vreun an înaintea morții sale, m-am adresat lui Pierre Emmanuel, în legătură cu câteva poeme de Blaga. Și Deguy și Emmanuel, nu numai că nu au ameliorat traducerile inițiale, dar, începând prin a se interesa de eventualele alte nuanțe ale originalului (de fiecare dată, un vers, o imagine), au sfârșit prin a ne explica ei, nouă, nu care ar fi echivalentul cel mai fericit în franceză, ci care ar fi “echivalentul” adevărat... în poezie (a lui Blaga, de pildă, incidental a lui Mazilescu)... Emmanuel a murit, Dumnezeu să-l ierte (a fost, totuși, un prieten al nostru, al Românilor), dar chiar dacă ar mai trăi, nu am mai apela la el. Fiindcă poetul francez, chiar în cazuri deosebite, nu pune mâna să scrie, în franceză, o poezie de sine stătătoare, oarecum “inspirată” de o poezie în altă limbă (ca Arghezi, traducând Krîlov, Ion Barbu traducând Shakespeare - sau chiar Mazilescu, “traducându-l” pe Deguy în românește, la urma urmei, făcând din Deguy un-cel-putîn-bun-poet), ci... explică - oral, se înțelege - cum ar fi trebuit să fie originalul...

c) editorii... Eh!... Eu mă gândeam, ca proasta, la o coeditare Thule/eventual, Albin Michel (dar oricare altă și mai mare editură franceză ar fi dispusă să nu investească nimic și, dacă tot nu va pierde “asociația”, să nu piardă nici ea - în schimb să câștige prestigiu).

d) tipografii - aici e o chestie care mă depășește - deocamdată. Deși ar putea (ce ușor e să vorbești) să fie culeasă la Köln... și imprimată... oriunde...

e) la acest punct, ai să mă întrebi: “Dar banii?”. La care eu băiat discret, cu discreție mă voi preface că n-am auzit...

Ei bine, banii... Una din trei: ori câștigăm la loterie, ori găsim subvenții (pentru așa ceva este mult mai puțin greu decât pentru volume individuale). A treia fiind, evident: Thule, care a câștigat o groază de parale cu alde Lesink și cu Goma...

Spune, bătrâne al meu prieten: nu te tentează o chestie ca asta? Eu sunt convins că da - din moment ce se merge la pierdere, nu doar sigură, ci... și totală...

Să revin la câteva puncte: De ce am avansat nume ale unor poeți-critici din țară ca eventual conceptori-prezentatori? Pentru că... în ultimii vreo doi ani, venind aceștia (cei din țară) și pe la mine, din una-n alta, venind vorba mai ales de alta, obsesia scriitorului român (mai ales a poetului): traducerea în fran'zește. La care eu am lansat - așa, ca pe o probabilă... probabilitate, soluția volumelor colective - un eufemism pentru: antologie... Am lansat și câteva "baloane" în grădina câtorva critici, istorici, filozofi (oricum, cu toți oameni de condei) aluzie făcând la eventuale "instrumente" - aici în Franța - și de informare și, dacă se poate, chiar mai mult, în legătură cu fenomenul literar românesc. Mulți dintre aceștia mi-au dat de știre, din România, că: DA, chiar amănunțind proiecte. Or, dacă această Antologie va fi construită așa cum am încercat să ți-o prezint, va cuprinde și arii învechite - adevărat, cu excepția prozei, dar așa ceva... pentru altă dată.

Deci: antologie a poeziei "moderne" - dar, cu artificii amintite, vom acoperi întreaga poezie-Poezie românească (din moment ce îl vom introduce și pe Eminescu...); apoi: prin prezentări, comentarii, vom suplini (cel puțin) o istorie a literaturii române, aici, în Occident (Franța); în fine: trebuie să profităm (după cum merităm) de aportul Românilor la literatura franceză - și nu ne vom mulțumi doar cu Tzara, Voronca, Fundoianu, apoi Ionesco, dar, în sfârșit, vom demonstra că, de-o pildă Ionesco nu este o generație spontanee, ci "se trage" (oricum, se revendică) din Urmuz și din Caragiale.

Repet: inconvenientul (de a se fi născut...) va fi... însăși poezia poeților - în traducere. Dar ne vom consola cu informația despre poezie. Nu crezi că merită acest risc?

Nefiind o întreprindere "politică", "colegii" din România nu vor mai face în izmene, la gândul spăimos al unei "colaborări" cu "peste-hotarele". Se vor încuraja singuri, spunându-și că, la urma urmei, ei fac și comentează poezie!

Dinspre partea lui Doinaș, a lui Dan Laurențiu și Manolescu - sunt asigurat (în sensul că ei m-au asigurat că...); ceilalți se vor lua după berbec (Doinaș). Și, dacă, de pildă, nu-i voi cere lui Raicu să-l prezinte pe Horia Stamatu, ci pe Labiș - unde-i pericolul?

Se înțelege că, dacă Antologia se va face, nu voi apela la D-ta doar ca editor și consilier, ci și la poetul Carpat (chiar dacă nu mai poartă acest pseudonim). Prietenul D-tale, Dan Laurențiu (care s-a întors în România alaltăieri, după două luni de Paris) îți va face o prezentare - mamă-mamă!

Mă opresc, deocamdată, aici. Cred că am izbutit să te zăpăcesc. Dacă încă nu, voi reveni.

Până atunci, La mulți ani! Sărutări de mâini Doamnei.

Cu prietenie,

Paul Goma

Unul din titluri - va deveni: *Contrapunct*

*

La oglindă

Sept.-Oct. 1984

INTRODUCERE

În ultima vreme s-au abătut atâtea nenorociri asupra capului românului, încât prin acumulare, prin durată, prin repetiție, tragedia riscă să se banalizeze, însă "banalizarea răului" în ochii străinilor (care așa din presă ce s-a întâmplat și li se tot întâmplă altora) este un risc neglijabil în comparație cu acela al banalizării instalate în însăși conștiința victimelor acelor întâmplări.

Desigur, cu toții cunoaștem cauzele Marelui Rău: comunismul, pactul Stalin-Hitler, războiul, Yalta; cunoaștem de asemeni cauzele Răului românesc: iarăși războiul (ba în Est, ba în Vest), ocuparea țării, lichidarea instituțiilor și a oamenilor, înlocuirea lor cu unelte ale Moscovei și cu un sistem străin (nu doar românilor, ci omului), cunoaștem teroarea cumplită de pe timpul lui Dej și, iată, cunoaștem de atâta amar de timp domnia lui Ceaușescu.

Striviți de rău, obosiți de atâta rău, sudoarea și lacrimile ne-au împăinjenit privirea, nu mai întrevădem binele-care-va-veni, singura-ne dorință fiind ca Răul se ne îngăduie și câte un răgaz, cât să ne tragem răsușarea, cât să ne adunăm puterile - în vederea nenorocirii următoare, fiindcă am ajuns să ne spunem: «Răul nu piere, Răul este veșnic...»; fiindcă, descurajați, sperați, resemnați, nu-l mai așteptăm pe Mântuitor, ci visăm la un Diavol-mai-puțin... diabolic...

Dar *așa* au pierit - și pier - și vor pieri - nu doar indivizi, ci popoare: "obișnuite cu soarta" - așternut fiindu-le disperarea, învelitoare: resemnarea. La o eventuală întrebare (postumă): "Să-și fi meritat ei, ele (indivizii, popoarele) soarta?", desigur, răspunsul va fi: "Nu, *însă*... de ce s-au lăsat să piară? De ce victima s-a prefăcut în complice al călăului"?- în această ne-putință generalizată. La asemenea răspuns-întrebare, românii, firește, vor protesta (de dincolo de mormânt): "Dar noi am făcut tot ce ne stătea în putere ca să rezistăm - mai mult de-atât nu se putea..."

Chiar așa să fie, să fi fost? Să fi făcut, noi, românii, "tot ce ne stătea în putere"? Chiar dacă așa ar fi fost - și nu a fost ! - tocmai pentru că trăim într-o zodie nebună, bântuită de nebunie, călărită de nebuni, ne-nebunii ar fi trebuit să încerce aproape-imposibilul: să combată agresiunea dinlăuntru, din ei înșiși, anume: tentația victimei de a colabora cu torționarul la propria-i supliciere, cu gâdele la propria-i execuție. Intr-adevăr, traversăm o epocă nebună - însă nebunia este, totuși, trecătoare, ca orice criză; nebunii sunt, totuși, muritori, fiindcă sunt cazuri; în asemenea încercări și față cu asemenea monștri, sub amenințarea de a dispărea (în moarte, în nebunie), omul trebuie să facă ceea-ce-îi-stă-în-putere: să iasă din lenea-de-a-fi-curajos, din tolănirea-în-neputință; și dacă nu toți oamenii pot fi eroi (eventualitate cu consecințe dintre cele mai plicticoase...), aproape tuturor le-stă-în-putere să rămână, să revină la o stare de normalitate. Desigur, este greu să te păstrezi *normal* într-o lume răsturnată, răvășită (ca o celulă după percheziție); greu, dar în-puterea-omului.

Spun străinii, spun și românii, că poporul este, prin natură, resemnat (fiindcă a văzut multe...); unii merg mai departe, afirmând că românii și-au făcut din resemnare: deviză, program. Nu credem că poporul român deține monopolul acestei "virtuți". Și totuși...

Desigur, resemnarea se instalează ca urmare a unui șir de bătălii pierdute, a unei serii de acțiuni eșuate. Numai că una este să pierzi un număr de bătălii, iar, la un moment dat, să te lași copleșit de oboseala-resemnare; și altceva să te declari învins (și resemnat) înainte chiar de a întreprinde ceva - și să te mai și lauzi cu "înțelepciunea" de a nu mai încerca ceea ce, oricum, ar fi sortit eșecului. Dacă avem tot dreptul să ne mândrim cu un monument de poezie ca "Miorița", nu avem nici un motiv, dar nici unul, să ne fălim cu "mioritismul", coborât din legendă în băătătură, devenit din nuntă cosmică alibi al tuturor lașităților noastre - mai grav: regulă de conduită, fiindcă resemnarea pare să fi devenit nu concluzie a unui eșec, ci premisă a viitoare... inacțiuni și nu ascunde, nu justifică doar slăbiciuni reale (reunite

sub eufemismul: “înțelepciunea de veacuri a poporului nostru”), ci sugrumă, schilodește, ucide calități - și ele reale.

Românului îi place să spună despre sine că este “cumpătat”, “măsurat”, că nu iubește excesele, extremele... Acestea sunt declarații... Rămânând însă doar la ceea ce se vede (și mai ales se aude), la umorile lui, constatăm că, între... umflare și dezumflare, nu face popasuri: când se umflă, românul *se trage* - și o ia cu trasul din imediata apropiere («Știi tu, mă, cine-i tata?»), trece apoi la Tata-Moșu, la Tudor, la Mihai, Mircea, Traian-și-Decebal - iar de curând la “Dacii de la 514” - și se tot trage dintr-un trecut încețoșat, cu atât mai mândru de el, cu cât cunoaște acel trecut mai puțin sau deloc; când se dezumflă, românul *se trage* din fanarioți și din țigani, se tratează de turcit, de țigănit, de hoț și de mișel - cu atât mai mânios, cu cât cunoaște istoria românilor mai superficial - sau deloc.

Din cine anume ne tragem noi, trăitori ai sfârșitului secolului XX? întrebarea ni se pare o diversiune; interesant - și important - ar fi dacă am răspunde la adevărata întrebare: “*Cine suntem noi?*” - de care se leagă o alta, interesantă, importantă: “*Din cine se vor trage... urmașii noștri?*” Vor accepta să se tragă din noi, cei de azi? Nu vor sări ei drept la Ștefan și Burebista - când se vor umșa? Dar în momentele lor de dezumflare, când se vor gândi la noi, cum ne vor trata? Și dacă vor spune despre noi că am fost “ceaușiți”? Sau, mai grav: “româniți”?

Să nu mergem până la a deplânge “dispariția poporului român”, însă nu avem dreptul să ignorăm semnele prevestitoare ale unei asemenea tragice eventualități: sub loviturile repetate, distrugătoare ale nebuniei instituționalizate, românii, năuciți, nici măcar nu mai înalță brațele, ca să pareze; nu sunt în stare să facă măcar pasul-înapoi, sau lateral sau alături, ca să eschiveze...

Am făcut aluzie la box, ca să aducem vorba despre... fotbal. Este vorba despre un episod “învechit” (din 1984): prestația echipei naționale în Campionatul European. Atunci un jurnalist francez (și sportiv!) scria: “Românii au 99 calități și un singur defect: acela de a nu fi conștienți de propriile lor (cele 99 din 100) calități; însă, cum se întâmplă nu doar în sport, acel 1 % a anulat nu numai un meci, nu un campionat, ci însăși rațiunea de a fi a acestei ciudate și tragice echipe. Am văzut echipe proaste, echipe aflate într-o pasă proastă, România însă ni s-a părut ciudată prin ciudatele «sfaturi» ale antrenorului: «Nu te grăbi!» «Ține mingea!» «Dă-napoi!», fiindcă nu era o tactică de contra-atac, ci doar de... mâncat timpul; și tragică, pentru că jucătorii, extrem de dotați, străluciți tehnicieni, executau aceste directive imbecile, ba chiar păreau satisfăcuți, iar când partida s-a sfârșit, românii erau

de-a dreptul fericiți - că se terminase jocul? Că fuseseră bătuți doar cu un gol diferență? Deplângem eliminarea României din Campionat, dar să o spunem net: și-a meritat soarta.”

Am citat din jurnalistul sportiv, pentru că am avut senzația dureroasă că, descriind o echipă de fotbal, a zugrăvit mentalitatea unui popor.

Am citat din jurnalistul francez, pentru că și noi am crezut și credem cu tărie (și cu mânie) că dacă, într-adevăr, românii au un defect, este acela de a nu se lua în serios, de a nu-și da seama câtă forță, inteligență, talent au - iar atunci când, totuși, acționează, își risipesc energia în fleacuri, inteligența în șmecherii, iar talentul în autoluare peste picior, în “ultimul banc cu Bulă”.

Desigur, râzând, dacă nu... îndrepti moravurile, te desfeți și te răzbuni, prin inteligență, pe prostie (deci, pe răutate). De regulă, eroul, modelul acestor exerciții de inteligență, este un inteligent-care-face-pe-prostul - la noi Nastratin, Păcală...

“Modelul” Bulă este însă *altceva*. Românii râd, în ultima vreme, nu de farsa Deșteptăciunii mimând Prostia, ci râd, proteste, față cu Prostia în stare pură, râd *cu* Bulă, idiotul-idiot. De ce? Pentru că prototipul Păcală “nu mai făcea față”? Adevărat, însă nu doar pentru că s-au schimbat vremurile, ci pentru că, schimbându-se oamenii, ei și-au schimbat și modelul: în Păcală fiecare “spuitor”, ascultător, tindea să se recunoască în cel care face pe prostul cu strălucită deșteptăciune; Bulă însă este un prost care doar se preface că face pe prostul. Păcală juca prostia, ca să-l facă de râs pe cel care juca deșteptăciunea; Bulă joacă deșteptăciunea-prostului (care, dacă n-ar fi atât de prost, e-he, ce dăștept ar fi el!) și, nefiind în stare să-și bată joc de proștii-proști, dă, în oglindă, cu ochii de “celălalt” - pe care îl scuipă! Apoi râde - dacă-i de-râs... Râde Bulă, iar cu Bulă, prin Bulă, râd românii - la oglindă.

Oglindă în fața căreia n-ar strica să ne oprim din când în când și nu doar ca să râdem de “celălalt”; privindu-ne cu oarecare răbdare (și oarecare curaj), vom așa cine și cum suntem (nu spunem: “cu adevărat”, ci: “cât mai aproape de adevăr”); vom constata deci, că dacă nu suntem atât de “dăștepți”, “șmecheri”, „oți” - cum ne place să ne alintăm, făcându-ne nouă înșine cu ochiul - nu suntem nici atât de mișei, becnici, lași, oameni-de-nimica - afla cum suntem tentați să ne tratăm în momente de descurajare.

«Să ne privim în oglindă?» vor spune unii. «De asta ne arde nouă, acum? Când n-avem pâine, lapte pentru copii, medicamente - nu doar pentru bolnavi-și-bătrâni, fiindcă toți suntem bolnavi-și-bătrâni - când nu avem lumină, după ce apune soarele, nici căldură, iarna; când ne dărâmă casele, nu cutremurul lui

Dumnezeu, ci buldozerul diavolului? Să ne privim în oglindă, ca să vedem ce? Că suntem famelici? Că suntem speriați? Urâți? Urâțiți?»

«Să ne privim în oglindă», vor spune alții, «de acord, ne privim și constatăm că nu suntem chiar atât de prăpădiți, lași, slăbănogi, ba chiar că ne-a mai rămas ceva demnitate, tărie - dar la ce ne vor sluji demnitatea și tăria pe care le vom descoperi - la oglindă? La răsturnarea tiraniei? La recâștigarea libertății?»

Nu ne este dat nouă, exilaților, să dăm răspunsuri definitive, să propunem soluții. La urma urmelor, așa este bine, așa este drept: soluțiile, răspunsurile să vină dinăuntru - și din al țării și din al fiecărui individ. Rolul și rostul rândurilor de față: să formuleze întrebări - și ce este oglinda dacă nu sursă de interogații? Unele întrebări vor primi răspuns (mai multe, nici unul), însă chiar dacă un răspuns nu devine și rezolvarea unei probleme (vai, așarea cauzelor penuriei alimentare nu va umple, automat, magazinele, tarabele cu alimente), un câștig tot va fi: punându-și fiecare dintre noi întrebarea: «Dar oare eu (Ion, Maria, Gheorghe) sunt numai victimă a situației de față? Nu am contribuit și eu, fie doar prin pasivitate, prin resemnare, la înrăutățirea ei? Oare așa mic, neînsemnat cum sunt, nu pot face și eu ceva - dacă nu pentru alții, pentru neam, pentru țară -atunci măcar pentru mine însumi și pentru copiii mei? Ca să mă pot privi în oglindă drept în ochi?» - în acest caz, însăși întrebarea va fi un răspuns.

Desigur, lipsesc pâinea și pașapoartele, căldura în case, lumina pe străzi însă, coborât pe o anume treaptă a lipsurilor, atunci când crede că a pierdut totul, paradoxal (dar omeneste), omul simte că a câștigat altceva; dacă nu libertatea interioară - spre care tindem cu toții - atunci disponibilitatea, libertatea de a se întreba dacă nu cumva altceva îi lipsește - nu numai pâinea cea de toate zilele.

Să ne privim, deci, în oglindă. Nu neapărat în vederea unei «autocritici severe»; și nu pentru a ne căuta doar calități. Ci pentru a încerca să distingem, dincolo de aparențe, de șabloane de gândire și de rostire, dincolo de rele-obișnuințe, ceea ce este bun în fiecare din noi, acel ceva pe care însă riscăm să-l chiar pierdem, dacă vom continua să-l ignorăm, ignorându-ne; dacă, din superficialitate sau din resemnare, îl vom mătura, împreună cu slăbiciunile, sub preș, precum gospodina leneșă.

Să avem curajul de a ne privi în oglindă. Dacă o vom face cu un minimum de luciditate, cu un strop de cinste, vom avea surprize. Dintre cele mai... eliberatoare.

CINE-I DE VINĂ?

Orice efect având o cauză, îndărătul oricărei nenorociri

întâmpalte nouă trebuie găsit un vinovat: totdeauna *altul*. Toate relele abătute peste capul românilor au venit, în mod necesar, din afară, de la străini, de la *alții*, de vină fiind totdeauna și în toate ceilalți.

De vină au fost (dacă ne gândim doar la ultimii cincizeci de ani), în ordine cronologică: nemții - ei au început prin a se înțelege cu Stalin pe spinarea noastră și, după ce au contribuit la ciuntirea și umilirea noastră, în '40, ne-au silit să le fim aliați și am văzut unde ne-a dus alianța cu ei... *De vină* au fost englezii și francezii, care s-au lăsat bătuti de nemți și nu ne-au mai garantat. *De vină* au fost apoi englezii și americanii care ne-au vândut la Yalta. Cât despre ruși, ei au fost totdeauna *de vină*, sunt în continuare.

Aceștia, în mare, au fost *de vină* “în afară”, dar “înăuntru”, după ocuparea României de către sovietici?

De vină au fost țiganii, ungurii, evreii, bulgarii, lipovenii, “elementele alogene”: aceștia, ca străini ce au rămas, s-au pus în slujba rușilor, desăvârșind ei, singuri-singurei, distrugerea României, jaful, persecuțiile, chiar lichidarea elementului românesc.

De vină au început să fie “un fel de români”, adică refugiații basarabeni și bucovineni; nu a trecut mult timp și *de vină* au devenit moldovenii (din punctul de vedere al oltenilor); apoi oltenii (asta o spuneau - și nu de ieri - ardelenii); apoi ardelenii (după spusele regătenilor).

După ce românii au făcut turul României cu vina pe provincii, au reluat-o mai amănunțit, pe clanuri (indicând regiunea): *de vină* gălățenii (și bărlădenii) lui Gheorghiu-Dej; albauienii lui Groza; buzoienii lui Chivu Stoica; rădăuțenii lui Bodnăraș, ploieștenii lui Drăghici... - am putea continua enumerarea, acoperind întreaga țară, ajungând până la “mici unități”, drept care, de la o vreme, *de vină* sunt scorniceștenii...

Dumnezeu ne este martor (și, de asemeni, faptele): nu am nutrit niciodată sentimente de iubire, nici măcar de simpatie față de Ceaușescu, ba chiar, dacă nu ne înșeală memoria, am fost printre primii care l-am arătat cu degetul, în public - și acolo, în România, nu doar de aici, din exil, de la adăpost - într-o perioadă în care mulți, prea mulți români ziceau: «O fi el cum o fi, dar e român de-al nostru, uite cum ține piept rușilor.» Însă cu tot respectul pe care-l datorăm actualilor anticeaușiști, observăm că, de la o vreme, a început să se manifeste o periculoasă (pentru că falsă) focalizare alături a vinei: în momentul de față, zdrobitoarea majoritate a românilor crede că vina pentru actuala situație a României și a românilor o poartă, în exclusivitate, Ceaușescu și neamul lui.

Să facem un efort, să fim noi dreapți. Să ne privim în oglindă: cei mai mulți dintre românii care au suferit din primele momente ale instalării la putere a comuniștilor se află, acum (dacă mai trăiesc), într-o asemenea stare de oboseală, de lehamite, de resemnare, încât nu mai sunt în stare să iasă din prezentul-perpetuu; deci, nu mai izbutesc să-și ordoneze, să-și interpreteze propriile lor amintiri; obsedați de clipa de față, sunt tentați să acuze doar prezentul de faptele prezentului - deci, inconștient, îndulcesc, falsifică trecutul nu foarte îndepărtat, cât despre viitor, nu sunt capabili să-l vadă altfel decât rostind de-nerostit-cuvintele: «De-ar veni o dată rușii, măcar am ști o socoteală!»

Dacă vom fi suficient de cinstiți și curajoși, va trebui să admitem că Ceaușescu nu a apărut din senin; că nu românii l-au ales, ci a fost și el numit, așa cum fusese numit și predecesorul său, Dej - și nu atât “de sus”, cât “de la Răsărit”. Și va mai trebui să admitem că noi, chiar dacă nu am contribuit cu nimic la urcarea în scaun nici a lui Dej, nici a lui Ceaușescu, nu suntem doar victime, nu suntem cu totul și cu totul nevinovați.

Milioane dintre noi au cunoscut persecuțiile comuniste în virtutea luptei-de-clasă: discriminări, etichetări “infamante”, exproprieri, expulzări din locuințe; în virtutea “justiției poporului”: domiciliu obligatoriu, lagăr, închisoare (unde atâția și atâția nevinovați și-au găsit moartea). Majoritatea - *pentru ceea ce fusese(ră)*: burju, chiabur, preot, ministru, polițist, om politic; o minoritate - *pentru ceea ce făcuse(ră)*: rezistență.

Dar după 1964, adică după decretul de amnistie?

Să se fi schimbat după 1964 natura regimului? Desigur, nu, însă fusese perceptibilă slăbirea cătușelor - ceea ce nu era puțin...

Însă și înainte - dar mai ales după 1964 - victimele nu au fost atât de inocente precum pretind, azi. Indivizi, dar și categorii, clase, *au colaborat cu ocupantul și cu regimul*. Adevărat, nu atunci și așa cum ar fi vrut ei, indivizii, ele, categoriile, ci atunci și cum aveau nevoie ocupanții - prin regim.

Spunem, acum: “Bieții țărani...”.

Însă bieții-țărani, înainte de a cunoaște ei înșiși persecuțiile (cotele - începând din 15 iulie 1947; “lichidarea chiaburilor” și “transformarea socialistă a agriculturii”, colectivizarea adică din 3-5 martie 1949), avuseseră timp să se bucure - la figurat, dar și la propriu, - de “reforma agrară” a lui Groza; de seceta și foamea din Moldova, profitabilă ne-moldovenilor; de “inflație” (își vor mai fi amintind bieții-țărani de azi de banița de porumb de ieri vândută nețăranilor cu prețul unui salariu lunar de funcționar?). Bieții-țărani au alimentat și ei haitele de activiști, de milițieni, de securiști (în majoritate, gardienii de închisori prove-

neau dintre bieții-țărani);

Spunem acum: “Bieții muncitori...” Cu toate că ea, “clasa muncitoare” - așa puțin numeroasă, cum era - a fost printre primele agresate de comuniști, chiar din 17 noiembrie 1944, când muncitorii de la Malaxa au fost atacați de “sindicaliști” conduși de Gheorghe Apostol (atunci și-a pierdut el un ochi) și obligați să se supună “Controlului Muncitoresc” - ei, bieții-muncitori, au participat la toate treburile murdare: “manifestații spontane”, devastări de sedii, asedii de prefecturi, campanii electorale, apoi: exproprieri și “lămuriri”, strângere de cote și colectivizare - ca să nu mai vorbim de “cadrele” furnizate aparatului (nu doar administrativ, dar și represiv);

Dar bieții-funcționari? Dar bieții-preoți? Dar bieții-intelectuali? Dar bieții-politicieni? Firește, nu toți; și nici măcar majoritatea unei categorii, clase, pături. Dar nici una nu poate pretinde, azi, că într-un moment sau altul nu a fost manipulată, folosită - deci, a colaborat. Măcar prin pasivitate.

În vremea din urmă, această pasivitate a luat o formă care ar putea părea comică, dacă nu ar fi tragică: este adevărat că “aproape toată țara este anticeaușistă”, însă dacă românii sunt de atâta vreme și atât de profund anticomuniști, anticeaușiști, ce vor fi căutînd, pe arșiță ori pe zloată, flămânzi și rebegiți, la “întîlnirile” cu Măria Sa? Și dacă românii îl urăsc din inimă pe Ceaușescu, de ce zbiară că din inimă îl iubesc?

Însă, așa cum există mai multe maniere de a-l “iubi”, există și mai multe feluri (după motive) de a-l urî pe Ceaușescu.

Ne gândim la cei care îl acuză pe Ceaușescu de toate păcatele, dînd să se înțeleagă (sau declarînd deschis) că... “altfel, cu totul altfel era înainte”. Numai că pentru aceștia “înainte” nu are ca prag anul 1944 (sau 1938), ci... 1965. După ei, “altfel” (deci: mult-mai-bine) era... pe timpul lui Gheorghiu-Dej!

Din această categorie - din fericire, neînsemnată; din nefericire, foarte gălăgioasă - fac parte dejiștii care au “curajul” de a-l dezaproba pe moștenitor pentru că ar fi trădat linia, nerespectînd testamentul-de-partid. Unul dintre aceștia a mers chiar mai departe: a redactat un fel de scrisoare pe care tare ar fi vrut să o audă difuzată prin posturile de radio din Occident și - de ce nu? - să o vadă publicată în presa liberă. Nu a fost, pentru motive evidente: autorul (desigur, ascuns sub pseudonimul “I. Ionescu”) profitase, vădit, de perioada dejiștă, însă în momentul în care “alți tovarăși”, mai tineri, mai puțin fanatici, dar tot atât de feroce, le smulseseră “bătrânilor” din mâini pâinea și cuțitul (și pistolul), aceștia din urmă se simțiseră nedreptățiți, persecutați. De aceea au început să-l acuze doar pe Ceaușescu (purul, tipicul produs al

regimului pe care ei, “rotații”, îl consolidaseră), că... “nu respectă legalitatea socialistă”; că nu ține seama de “principiul conducerii colective” - ca și cum, pe timpul regretatului-de-ei-Dej, românii s-ar fi scăldat numai în apa caldă și parfumată a “legalității socialiste”; ca și cum “conducerea colectivă” pe care ar fi respectat-o Dej i-ar fi scutit pe români de cote și de canale, de mine de plumb și de colectivizare...

În scrisoarea pomenită, autorul (anonim) relatează și “episodul bijuteriilor”: cum Elena Ceaușescu “i-a furat tovarășei Lica, fiica tovarășului Dej, toate bijuteriile”... Reluăm citatul: “...toate bijuteriile personale, de o valoare inestimabilă...”. Re-reluăm citatul: “...de o valoare inestimabilă, mai ales că fuseseră purtate de fosta regină Maria de tristă amintire”.

Să râzi? Să plângi? Firește condamnăm cu energie furtul odios la care s-a dedat actuala regină în dauna fostei prințese moștenitoare; firește, vom condamna cu cel puțin aceeași energie furtul și-mai-odios la care se va deda, în viitorul apropiat, soția succesorului lui Ceaușescu în dauna viitoarei fostei tovarășe de viață a actualului Cărmaci. Însă, până atunci, să ne întrebăm, cu naivitatea care ne este proprie: «Personale, personale - bijuteriile (de o valoare inestimabilă) - dar Lica Gheorghiu de unde la va fi... procurat? - să se observe: nu am spus: furat...»

Ne-am oprit la “furtul bijuteriilor”, nu doar pentru a pune în lumină unul dintre obiceiurile Elenei Ceaușescu de a... aduna tot ce poate - și poate!: castele, vile, mobile, tablouri, diplome, titluri și supranume (“Mama națiunii”) - ci pentru a arăta, dacă mai era nevoie, că nu toți cei care îl critică numai pe Ceaușescu se usucă de grija țărișoarei - dovadă acest nostalgic al comunismului pur și dur a cărui “critică” funcționează ca o pârghie: îl coboară pe Ceaușescu, dar numai pentru a-l urca pe Dej. Nu-i vedem pe români plângând pe mormântul lui Gheorghiu-Dej doar pentru că urmașul, moștenitorul, continuatorul său, Ceaușescu, îi sugrumă pe români oarecum altfel...

Acestea fiind spuse și spuse astfel, nu înseamnă că, tratându-l pe Dej de criminal, îl absolvim pe Ceaușescu pentru crimele sale. “Pârghia” aceea nu poate măsura, simultan, faptele celor doi, puse în talere, confruntate și... compensate, ci pe rând, fiecare cu ale sale. Nu vedem ce ar fi drept (și folositor) în deplasarea vinei de la un vinovat la altul, când și unul și celălalt au ieșit din aceeași mamă și au supt același lapte. Eventualele deosebiri între Dej și Ceaușescu nu țin de esență și nu trebuie să ne lăsăm copleșiți de prezentul dramatic pentru a uita (și ierta) trecutul apropiat, tragic. După cum nu este înțelept să rămânem înzidiți în tragedia perioadei dejiste și, comparând-o cu astăzi-ul ceaușist,

să găsim că... “orice-ar zice unii, Ceaușescu e mai bun decât Dej, fiindcă nu a ucis atâția români...” La această “cumpănită judecată” vom răspunde cu o întrebare: începînd de la câte victime un “om bun” devine criminal? Noi știam că începînd de la una. Apoi, criminal este și cel vinovat de tentativă de asasinat și cel care propovăduiește crima și cel care o poruncește.

Să recunoaștem - la oglindă: nu știm istorie. Și doar noi, românii, ar trebui să ne cunoaștem propria istorie mai bine decât popoarele care ne înconjoară - care și-o cunosc pe a lor, dar o cunosc pe a noastră mai bine decât noi înșine. (Desigur, ne gândim la istoricii de profesie - deși...)

Ar trebui să ne cunoaștem pe noi înșine, tocmai, în primul rând, pentru că și așa trecutul nostru are pete albe, lanțului îi lipsesc verigi; în al doilea - legat de primul -, pentru că unii dintre vecinii noștri ne-au contestat “prioritatea” atunci și acolo (în clar: în jurul anului 1000, în actuala Transilvanie) și continuă să se întrebe dacă românii-ca-popor merită să ocupe România geografică jalonată în 1918; în al treilea - vom repeta ceea ce a devenit un loc comun: o comunitate care nu-și cunoaște trecutul riscă să nu-și cunoască nici viitorul.

Or, a-ți cunoaște trecutul înseamnă a ți-l asuma. Să fie trecutul acela atât de păcătos, astfel explicându-se reticența, chiar refuzul românilor de a-l afla, de a și-l purta? Astfel explicându-se aruncarea “vinei” totdeauna în spinarea altuia, altora, mereu în a celuiilalt, niciodată acceptând-o - dacă este?

Unii sceptici profetesc dispariția poporului român, tocmai pentru că acesta, mai ales în ultimul deceniu, trăiește într-un prezent permanent - din trecut știind puțin (și puțin păsându-i), viitorul reducându-i-se la “de azi pe mâine”.

Să aibă dreptate scepticii? Credem că nu.

Rămânându-ne să dovedim contrariul.

TEZAUURUL DE ÎNȚELEPCIUNE

Nu pierdem nici un prilej de a ne lăuda cu “tezaurul de înțelepciune pe care poporul nostru, de-a lungul veacurilor...” etc etc, cu, adică, zicalele, proverbele care - se spune - alcătuiesc codul moral al unei comunități. Unii răutăcioși (firește, ne-români) pretind că ar fi suficient să se cerceteze și urmărească prezența - sau absența - din tezaur a unor anume teme, ca să se poată formula un diagnostic precis, definitiv, asupra poporului care l-a creat și mai ales care “împrumută” din el. Aceștia (tot răii) pretind că, în *tema demnității*, lipsește, din fondul original, o zicală-cheie precum: “Mai bine o zi vultur decât o viață șarpe”, în schimb, abundă cele de genul: “Apa trece, pietrele rămân”, “Capul ce se pleacă sabia nu-l taie”... Ce să le răspundem? Că

zicala cu vulturul există? Există, dar nu zisă, ci doar... citită în texte traduse din alte limbi; să răspundem că ne-zicerea toată ziua-bună ziua a zisei nu însemnează că ea nu există? Dar de ce nu va fi zis?, măcar din când în când?

Pentru că românul este din fire discret, măsurat, numai din nuanțe - deci, nu-i plac declarațiile, fie și prin zicale sforăitoare? Pentru că românul “face și tace”?

Probabil. Dar nu putem să nu ne întrebăm (întrebare retorică, firește) ce hram va fi purtând cineva - individ, comunitate - care, toată ziua-bună ziua, zice: “Să nu-i dea Dumnezeu omului (sau: românului) cât poate el să îndure”?

Dacă, într-adevăr, zicalele, proverbele constituie “tezaurul de înțelepciune” al unui popor, ce să credem despre acel popor care se sprijină, se încurajează cu: “Să nu-i dea Dumnezeu românului cât poate el să îndure”? Că este înzestrat cu o mare, aproape ilimitată capacitate de a îndura? Sau că este profund religios? Că este blajin? înțelept? masochist? Nu cumva, în “blajinătatea” noastră, prefacem în calități, dacă nu de-a dreptul cusururi/atunci slăbiciuni, totuși?

Cum adică: orice (și oricât! - fiind repetiție, este vorba și de cantitate) ni s-ar întâmpla, oricine ar avea chef să ne dea la cap, să ne umiliească, să ne jefuiască, să ne pună să-i și mulțumim (din inimă) - poate să o facă? Și acum și altădată, fiindcă noi nu ne opunem, nici măcar nu protestăm, nici măcar nu ne văietăm cu glas tare (fiindcă suntem măsurați, discreți, la noi “rufe murdare se spală în familie”) și apoi noi știm de la strămoșii noștri, cei cu tezaurul-de-înțelepciune, că “Până la Dumnezeu te mănâncă sfinții”; că “Vorba multă - sărăcia omului”; că, oricum, “Schimbarea domnilor: bucuria nebunilor”, așa că de ce să facem noi pe grozavii (“Fală goală, traistă ușoară”)? Ca să râdă lumea de noi - ca de “Ion, care 'ice că și el e om”!? Noi nu ne grăbim, noi așteptăm - fiindcă “Urma alege turma” - și ne strecurăm “prin veacuri”, “zicând ca ei și făcând ca noi”, prudenți (doar “Frica păzește bostănăria”) - iar atunci, toamna-când-se-numără-bobocii, se va vedea că tot noi suntem mai tari, pentru că “Tare nu-i cel care dă, ci care-ndură”.

Foarte adevărat: un boxeur care-și merită numele trebuie să știe să și încaseze; viteaz este acela care știe să și piardă o bătălie. Însă un boxeur care urcă pe ring, spunându-și: “Să nu-mi dea Dumnezeu cât pot eu să încasez!”, e un imbecil, un sac de antrenament. Dacă asemenea “înțelepciuni” ar fi invocate ca o scuză (omenească) a unui eșec (și el, în firea lucrurilor), nimic de zis - dacă învinsul de acum ar spune: “Azi - el, însă mâine...” Dar să te pregătești, să te “încâlzești”, în vederea unei iminente

înfrângeri? Să ne ierte Dumnezeu (cel care tot dă și dă și dă), însă creația - mai exact: creatura Sa, cea care își concentrează întreaga energie, disponibilitate, doar în scopul de a îndura.... putea să rămână acolo și așa, în stadiul de tină.

O, desigur, vom invoca istoria (vitregă), poziția geografică (defavorabilă). Adevărat, soarta nu ne-a răsfățat, însă dacă am fi folosit ceva mai des zicale precum: "Soarta și-o face omul", sau: "Cum îți așterni, așa dormi", poate că soarta aceea, dacă nu ne-ar fi surâs (cu gura până la urechi), măcar nu s-ar fi stropșit mereu și mereu la noi.

Desigur, istoria nu se re-face, însă, comentînd-o, avem dreptul să ne punem întrebarea (nu atât de prostească): "*Ce-ar fi fost dacă...?*"

Dacă... în loc să fim români-cărora-să-nu-le-dea-Dumnezeu-cât-pot-ei-îndura, am fi fost români și atîta Iar ultimatumului sovietic din 26 iulie 1940 i-am fi răspuns: «Nu!» - și nu am fi îndurat; și ne-am fi opus și cu armele? Istoricii, "înțelepții" mai ales (și mai ales românii), vor spune ceea ce au mai, prea spus: «Sovieticii ne-ar fi strivit în 24 de ore și, chiar dacă nu ne-ar fi ocupat întreaga țară, Basarabia și Bucovina de Nord tot le-ar fi luat, iar noi am fi fost bătuți și militarmente - și cu ce pierderi...» Să admitem că rușii ne-ar fi bătut, nu în 24 de ore, ci în 2 ore; dar ar fi fost un, timp-la-timp - ei, da, "doar 2 ore" - dar ar fi fost acele 2 ore, acele 120 minute în care, în sfârșit, ne-am fi exprimat, ne-am fi manifestat nu doar dezacordul cu un dictat, ci însăși rațiunea de a fi a noastră, ca unitate - și nu doar teritorială.

Cu șase luni în urmă fuseseră "bătuți militarmente" și finlandezii, dar nici în ziua de azi nu au uitat rușii ce culoare a avut "victoria" lor; până la urmă i-au înfrînt rușii pe finlandezi, le-au luat pământuri, însă după război țara lor nu a fost "reîncorporată" (și doar fusese, întreagă, Ducat în Imperiul Țarist); nu a devenit nici măcar republică populară și, în ciuda "finlandizării" politicii externe, finlandezii au rămas un popor;

Cu nouă luni în urmă (septembrie 1939) fuseseră învinși polonezii - cunoaștem împrăjurările "victoriei" sovietice - însă, în ciuda martiriului pe care l-a cunoscut, poporul polonez a rămas un popor - și ce popor!

Si ce-ar-fi-fost-dacă... la 30 august 1940, românii ar fi spus: «Nu!» Diktatului de la Viena și s-ar fi opus cu armele? Ei, ce-ar fi fost dacă? Ne-ar fi "bătut militarmente" ungurii? În 24 ore? Ne-ar fi luat întreaga Transilvanie, poate și Banatul? Dar nu este deloc sigur că ungurii ne-ar fi atacat - dacă... Nici că ne-ar fi bătut - dacă... Că ar fi intervenit nemții? Sau (și) italienii? Amenințarea fusese formulată - ei și? "Străluciții" diplomați români știau bine

- corectez: ar fi trebuit să știe - că **Hitler nu avea nevoie de o Românie ocupată, ci de-petrolul românesc**; “străluciții” știau ceea ce știa și Hitler: în cazul unei agresiuni împotriva României, petrolul românesc se va preface în flăcări și în fum (potrivit planului și măsurilor de incendiere și betonare a puțurilor - puse la punct de britanici), iar până la repunerea în funcțiune a instalațiilor va trece timp.

Și atunci de ce Dumnezeu românii, dacă nu au mizat pe cartea curajului, nu au trecut la cea a șantajului? De ce s-au mulțumit doar cu plânsul și cu leșinul manoilescian?

De ce! Pentru că și-au spus: «Să nu dea Dumnezeu românului cât poate el să îndure»; pentru că și-au spus precum bătrânul și văicărețul cronicar: «Nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi»; fiindcă s-au consolât cu “Apa trece, pietrele rămân”, altă zicală devenită tic verbal și deviză. La origine (!), trebuie să fi fost o constatare de bun-simț - deși superficială - și va fi vrut să spună că cel care este tare ca piatra (mai exact: se simte tare) nu se teme de agresiuni, nu dă bir cu fugiții; *rămâne* pe loc. Atunci (!) va fi avut o semnificație precisă: năvălitorii... năvăleau - dar *treceau*, însă noi rămâneam; și nu neapărat pentru că i-am fi pus pe fugă noi; nici pentru că noi am fi fost mai vechi. Ci pentru că ei erau nomazi, noi sedentari. Unele valuri (de apă...) au plecat cum au venit și au dispărut, măcar cu numele, ca hunii, avarii; altele au venit, dar nu au trecut, s-au așezat peste noi, printre noi, alături de noi: slavii, pecenegii, cumanii, ungurii. Apoi au venit mari ape, care ne-au tot trecut, ne-au tot bătut (tătarii, turcii); au trecut și ele, în cele din urmă, însă pietrele care-ziceam-că-suntem-noi să fi rămas ele neatinse? Nu prea, dovadă că zicala și-a modificat și ea nu doar forma, ci și sensul: “Stăpânii trec, slugile rămân”.

Cu asemenea “înțelepciune”, dacă vrem să mai păstrăm în noi ceva din piatră și să nu ne prefacem în nisip - nu ne mai putem hrăni.

Este adevărat: zicem zicale, ca să zicem ceva; ca să nu tăcem; ca să umplem o pauză de respirație și nu trebuie neapărat căutată o concordanță între ceea ce zic zicalele, și ceea ce credem și facem noi. Mai ales că timpurile schimbându-se, zisele rămân în urmă, vorbe goale. Oarecum neliniștitoare (pentru cei care le caută un sens) ar fi ziceri mai noi, care nu mai constată o stare, nici nu propovăduiesc legendara resemnare a românilor sub vremi; nici măcar supușenia - și ea, înțeleaptă... - față de agresori-ocupanți (“Capul ce se pleacă...”), față de stăpâni-locali. Acest “folclor nou” zice despre relațiile supus-supus, dintre victimă și victimă - mai precis: dintre acei robi care visează să ajungă supra-vegheatori de robi și robii care încă nu visează... Iată-o pe cea mai

rotundă: “Decât să plângă mama, mai bine să plângă mă-ta!”

Nu știm care să fi fost mai întâi: găina sau oul; zicala sau realitatea (zisă), dar știm că așa-cumva au apărut turnătorii, brigadierii, milițienii, securiștii - și mai cu seamă “șefii” (vorbit, desigur, despre categoria psihologică, nu... administrativă și ne grăbim să adăugăm că acest fenomen nu este nici nou, nici doar românesc).

Și totuși...

Desigur, străinilor care ne privesc, ne cercetează, ne pândesc, le vom spune că nu credem că zicalele (din “tezaurul de înțelepciune a poporului...”) au avut și mai au o funcție precisă, alta decât aceea de “a vorbi în dodii” - ceea ce constituie artă pură, vorbire colorată, în imagini... Ba chiar, ca să le-o tăiem scurt, le vom spune bănuitorilor, denigratorilor străini, că întreaga înțelepciune-a-supunerii, morala-slugii care pare a se fi născut aici (unde rămân pietrele), în fapt, ne-a fost adusă de aiurea, de apă - fiindcă noi, românii, descendenți în linie dreaptă din Traian și Decebal, suntem cu totul altfel, altfel gândim, altfel acționăm - nu se vede?

Asta-i, că nu se vede.

În schimb, se vede altceva: înțelepți cu nume (și cu carte), cercetând “înțelepciunea populară”, încearcă nu doar să o explice, dar și să o justifice. Astfel, unui dintre cei mai de seamă gânditori români contemporani gândește că adevărata istorie a unui popor este nu *facta*, ci *starea*; și mai gândește că se înșală acele comunități care își imaginează că, *făcând* (pâine, războaie, biserici, legi, cărți etc.), capătă drept la istorie, deci la existență, ca popor; ceea ce nu se întâmplă cu înțeleptul popor român - explică înțeleptul de pe Vârful Păltinișului - popor care s-a constituit și a durat nu prin, cu ajutorul lui *a face*, a, nu! Ci prin *a fi* - “pe care-l modulează ca nimeni altul”.

Sunt, deci exist - sună frumos; și neadevărat. Dacă gânditorul își gândește gândirea, vine un moment în care, vrând-nevrând, trebuie să și-o judece. “Originalitatea” gânditorului nostru: evitarea, eliminarea, condamnarea acestui demers ne-filozofic, anume morala. Ceea ce nu-l împiedică să... moralizeze: vestejește *fapte* (sau tentative) ale unor compatrioți sau chiar învățăcei - ceea ce ar putea să fie pus pe seama structurii sale de dascăl; are cuvinte aspre (noi am zice: proaste) despre polonezi, pentru *faptele* lor - ceea ce ar putea fi explicat prin ortodoxia românului față de catolicismul leahului... Însă când înțeleptul coboară din vârful muntelui în Cetate și justifică, legitimează (gândindu-și gândul) existența (însă nu și *facta*) Tiranului...

Un alt înțelept (teolog) gândește astfel: cu cât poporul

(român, ortodox) suferă, acum, mai mult, cu atât mai bine pentru el : prin suferință va ajunge la sfințenie...

Mărturisim: nu cunoașteam propensiunea poporului român către sfințenie, îl știam doar înțelept; doar resemnat. Mai știam că sfinții și-au câștigat sfințenia prin *fapte* - ele i-au dus la suferință, la martiriu (și la sfințenie), nu doar la *existența* în suferință.

Dumnezeu există, însă și-a dovedit existența prin Facere; Isus prin fapte a devenit Cristos (Mesia), iar Apostolii tot prin Fapte au rămas.

“Cuvântul cel dintâi *l-am făcut*, o, Teofile, despre toate cele ce *a început Isus a face și a învăța*”...

Dacă “tezaurul de înțelepciune al poporului nostru, care...” s-ar reîmbogăți cu Cartea Cărților - mereu, din ce în ce mai actuală - poate că românii ar descoperi, în sfârșit, că Isus a propovăduit nu resemnarea, ci speranța. Nuanță.

“TINERETUL - SCHIMBUL DE MÂINE”...

În decembrie 1968, în București, câțiva studenți și elevi și-au adus aminte că există, spre sfârșitul fiecărui an, o anume sărbătoare numită Crăciun, poate cea mai importantă a românilor, o străveche și “păgână” sărbătoare devenită Nașterea lui Isus. Știau de la părinți ori cunoscuseră ei înșiși această “ocazie” de pe-trecere, de comunicare între oameni prin o-ce-veste-minunată.

Și iată-i pe acești tineri (cu toții “născuți după 23 august”) pornind-o pe străzile Capitalei, colindând.

Cei care se nimeriseră, atunci, prin preajma grupului (devenit coloană), se simțiseră mutați, nu doar altcândva, în alt timp al copilăriei care pe toate le înfrumusețează, ci și altundeva, într-o altă lume care le permite copiilor, adolescenților, adulților să se bucure de bucurie; privind coloana de tineri trecând, cântînd colinde, adulții de pe trotuare trebuie să se fi simțit, pe de o parte, umiliți, vinovați - ei nu îndrăzniseră vreodată să sfideze astfel Puterea (în libertate, fiindcă cei care cunoscuseră închisorile sărbătoriseră în celulă Paștele, Crăciunul); pe de altă parte, adulții de pe trotuare vor fi simțit și altceva, ținând de miracol, de veste, de Naștere: iată, în ciuda persecuțiilor, a interdicțiilor, în ciuda “noii educații” anticeștine, antiromânești, anti-tot (educație la care contribuiseră din plin - de voie-de nevoie, mai ales de frică - ei, adulții-părinți), iată, deci, că atunci când totul părea terminat, definitiv distrus, uitat, “reeducat”, țâșnesc vlăstari ai memoriei, ai vieții, ai autenticului. Iată că, totuși, nu am pierit...

Pe trotuare însă (și nu după mult timp, chiar printre colindători) se aflau și altfel de adulți și altfel de tineri: “băieții de la Secu”. Aceștia au intrat în acțiune când capul coloanei a ajuns în Piața Romană. Colindătorii au fost opriți din colindat,

“invitați” să-i urmeze pe păstrătorii ordinii-socialiste, anchetați, “instigatorii” condamnați - cât să fi durat Renașterea? O oră? Jumătate de oră? Chiar dacă ar fi durat două minunte, a fost ceea ce a fost - și partidul nu a exagerat când a intrat în panică; și nu s-a înșelat când a considerat “incidentul” nu ca pe un oarecare accident, ci ca pe un autentic act de rebeliune: «Ce e de făcut cu tineretul nostru, tovarăși?», se întrebau tovarășii în civil, iar cei cu epoleți nu se întrebau, ei acționau: lărgeau cercul, fabricau probe, căutînd “coincidențe neîntâmplătoare” și vînau studenți, ca în anii buni, '49, '56...

«Ce-o fi cu tineretul din ziua de azi, tovarăși? Noi nu eram așa...»

Nu, ei nu fuseseră *asa*.

După două-trei zile, alt val de panică, altfel de panică: printre colindători se afla și fiul tovarășului X; și nepotul de soră al tovarășei Y; și logodnicul fiicei ultimei soții a... însuși tovarășului Z, care era însărcinat cu ancheta... Adevărat, “instigatorii” nu au nici o legătură cu conducerea-de-stat-și-de-partid - s-a ocupat de asta chiar tovarășul Z în persoană, dar-însă-totuși...

Întorși pe la casele lor, tovarășii părinți-de-studenți, după ce s-au consultat cu tovarășele lor de viață, și-au convocat odraslele, încercînd să le judece și pedepsească: au fost la manifestația-cu-colinde? De ce, doar altfel fuseseră educate! Cum de s-au înhăitat cu cutare, cutare, pui de năpârcă, ori deviaționiști, ceea ce e același lucru? Dar la ei, la părinți, nu s-au gândit? Și dacă acum tăticuțul are să fie trimis la munca de jos, mămicuța de și mai jos, dacă or să fie dați afară din case și o să li se ia mașina și permisul de vînațoare și pașaportul permanent?

Se spune că nu puține dintre “explicații” s-au soldat cu palme-pumni-dumnezei; se mai spune că au fost câteva cazuri în care înjurații au întors înjurăturile, ba chiar și palmele-pumnii - pe scurt, că au fost mari tragedii familiale în sânul clasei conducătoare.

Îndoiala a cuprins, atunci, și sub-clasa cu epoleți: dacă îl unge șef de lot pe A, fiu de tată-mort-la-Canal, trebuie să-l bage măcar la “următorii” pe B, fiu de tată-din-Cécé, fiindcă B nu numai că a colindat, însă în momentul interpelării i-a rupt doi dinți unui tovarăș maior și a strigat în gura mare că știe el, de la tat-su - adică de la însuși tovarășul B - ce crime a făcut Securitatea noastră în trecut și că le face și azi, deși Tovarășul a declarat că nu... Și nu a mințit Tovarășul, pentru că, iată, abia el, Organul, i-a luat de urechi pe vreo doi-trei mucoși, că se știe: peste tot, în țară - ceea ce ar mai merge - dar și în Occident! Au și început întrebările ticăloase: “Ce fel de independență față de ruși e asta, dacă arestați oamenii pentru o colindă?”... Tovarășul

însuși a dat dispoziție ca studenții să fie eliberați și lăsați în pace; a doua zi a dat dispoziție să fie rearestați; pe seară, să li se dea drumul...

În plină “criză”, a apărut un salvator: un necunoscut, un nimeni și culmea: pe deasupra poet - nici măcar consacrat, ci un începător. După întâmplarea cu colindele în stradă, poetul nu-și mai găsea locul (pe atunci, la figurat, în curând la propriu), asalta șefimea de partid, bântuia anticamerele (cu osebite a lui Burtică și a lui Popescu-Dumnezeu), explicându-le, în general, “ideea” lui, în special cerând să i se înlesnească o audiență la Șeful cel Mare. «Numai pentru un minut!», cerea poetul.

În cele din urmă, Șeful cel Mare l-a primit. Poetul i-a spus: «Aveți probleme cu tineretul, tovarășe secretar-general? Nu-l dați pe mâna Securității, dați-l pe mâna mea!»

După care și-a expus “ideea”. Ceaușescu, bine sfătuit de sfetnici (pe atunci, inevitabilul Popescu-Dumnezeu), a acceptat.

Astfel, poetul a devenit Marele Poet; astfel a apărut “Cenaclul Flacăra”, din care a ieșit “Festivalul Cântarea României”...

Au trecut anii, colindătorii din '68 au devenit, demult (și cam prea) adulți, deci părinți...

Și iată că, de curând, partidul a intrat iar în panică:

«Ce ne facem cu tineretul - schimbul de mâine, tovarăși?»

Într-adevăr, “schimbul de mâine”, deși a trecut, de la naștere, prin toate vămile: șoimi, pionieri, uteciști; deși, de la naștere, intrase în “grija părintească a partidului” - și a celui mai iubitor Părinte; deși, de cum avusese urechi-de-auzit, auzise, din gura părinților, ce trebuie să facă, mai ales ce să-nu-facă - “tineretul din ziua de azi” nu joacă așa cum îi cântă partidul; nu-și însușește “concepția cea mai înaltă”; îi ia peste picior pe adulții care încearcă să-i arate “culmile luminoase”, iar pe părinții prea grijulii cu viitorul lor, “construit de pe-acum” (urmează rețeta), îi tratează, verde, de lași, de suflete-de-slugă...

«Ce ne facem cu tineretul de azi, tovarăși?»

Este adevărat, participă la campaniile agricole - dar... fără entuziasmul revoluționar al celorlalte generații; însă nu participă la întâlnirile de lucru ale Tovarășului, lăsându-i pe copiii-din-școlile-speciale să agite mâini, cravate și flori de hârtie; intră în U.T.C., intră și în partid, însă fără avânt revoluționar - vrea să-și facă o carieră pe spinarea partidului, dară fără să restituie “datoria de inimă și minte”, cum bine spune un tovarăș-poet...

«Ce-i de făcut cu tineretul?» Măsurile reactivate și deja rodate: dosare la admitere în facultăți; dosare (și contracte) la repartizare; trimiteri-în-producție, încorporări în armată, chiar arestări - nu dau rezultatele așteptate: “tineretul continuă să pună

probleme foarte grave conducerii de stat și de partid...”

Desigur, conducerea-de-stat-și-de-partid nu este deloc îngrijorată de soarta acelor tineri (și nu doar cazuri) care, încurajați de haosul general domnind în țară, fură, violentează, vandalizează, violează - a, nu: aceștia constituie “elemente utile”, detașamente auxiliare ale Miliției, Securității, ale partidului, în general, ale secretarului general, în special. Aceste hoarde n-au decât să bântuie străzile și piețele, parcurile și stadioanele, terorizând populația - după legendarul model al “echipelor” de hoți și criminali folosite, după 23 august '44, de către Teohari Georgescu și Gheorghe Apostol, ca să bage spaima-n burjuii - pardon, “burgheji”, ca să rimeze cu (Ana-Luca)-Gheorghiu-Dej...

A, nu: partidul și-a pierdut somnul din cauza acelor tineri care, deși uteciști, chiar membri de partid, altfel își fac viitorul: învățînd! Și învățînd cu sete, cu mînie, matematici și fizică, chimie și electronică și informatică (și culmea: chiar istorie!), dar și limbi străine, cât mai multe și cât mai bine...

Cum adică: după ce partidul comunist a făcut atâtea și atât de îndelungate eforturi ca să distrugă învățămîntul românesc; după ce a încercat (și a reușit) să-i zăpăcească definitiv pe profesori; după ce s-a străduit (dar a reușit) să limiteze accesul la carte - nu doar prin atotprezenta cenzură, dar și prin “economia de hîrtie”, prin “economia de energie” impusă peste tot, deci și bibliotecilor; după ce s-a trudit (și a izbutit) să-i epuizeze, neutralizeze, lichideze pe adulți, deci, pe părinți, făcându-i total dependenți de bunul plac al său, al partidului - iată că cea mai mare parte a “schimbului de mîine” scapă de sub controlul-direct al “grijii părintești”! Ce-i de făcut?

Știm că, în 1968, Păunescu i-a spus lui Ceaușescu: «Nu dați tineretul pe mîna Securității, dați-l pe mîna mea!» Deocamdată nu știm cine anume l-a sfătuit pe Ceaușescu:

«Aveți probleme cu tineretul? Nu-l dați pe mîna Securității, dați-l în Securitate!»

Deosebirea este nu de nuanță: de esență; Ceaușescu vrea să controleze tineretul nu ca până acum, din afară, cu Securitatea, ci încadrându-l în Securitate, să-l, pur și simplu, lichideze. Așa se explică recenta “campanie de recrutare de noi cadre M.A.I.”.

La ce-i vor fi trebuind lui Ceaușescu atîția securiști? Ca să-l păzească, desigur; de... iubirea poporului. Dar nu avea destui și prea destui? Nu este România pe primul loc în lume după numărul polițailor pe cap de (biet) locuitor? Ba da, din nefericire, însă Ceaușescu vrea și mai mulți: nu este mulțumit cu doar augmentarea “păzitorilor”, vrea să diminueze numărul păziților.

Se știe atât de... iubit, încât i-e frică și de “neutri” (cine nu-i cu el, e împotriva lui). Ori cineva i-a șoptit vechiul adagiul: “Vrei să scapi de inamici - fă-ți-i amici”, și i-l va fi comentat astfel: “Prin natură, individul este... individualist, civilul indisciplinat, însă dacă individul este încadrat, iar civilul încorporat...”

Militarizarea unei bune părți a economiei, administrației, se făcuse, demult - acum continuă: orașele mari - în frunte cu Bucureștii - au primari-generalii; marile uzine, șantiere, porturi, depozite, chiar ferme agricole speciale (adică: pentru export) au directori... generali (mai rar colonei). Azi-mâine vor fi militarizate ramuri întregi ale economiei (să zicem transporturile, să zicem petrolul și cărbunele), ca în timp de război - nimic mai ușor pentru secretarul general cu grad de general, mâine chiar mareșal...

Rămân însă câteva categorii de cetățeni care, vorba șoptitorului, prin natura lor sunt neîncadrabile-nemilitarizabile: în primul rând, țăranii - mai exact: locuitorii-din-mediul-rural. Oricât au pățimit foștii țărani, cei care mai au o căsuță, un petic de pământ, făcuseră și binele și mai puțin-binele...; frații și surorile îi vor atrage atenția că “prostiile” lui se vor răsfrânge și asupra lor, periclitându-le școala, slujba, perspectiva...; unchiul și mătușile, cumetrii și verii cu toții vor avea și ei ceva de pierdut - are el inima aceea să lovească în propria-i familie. Dar își strică și lui - uite, vărul cutare are pașaportul în buzunar, o să-l “tragă” și pe el, după căpătarea naturalizării - ce, n-a auzit de reîntregirea-famiriei-la-români? Și ce dacă “intră la ei”, doar nu e singurul? Și ce, doar nu “intră” ca să ucidă oameni - cum s-a întâmplat pe vremuri, cu unchiul cutare, mort la Canal, vărul cutare, ieșit neom de la Pitești...

Să sperăm că “tineretul de azi” nu se va lăsa șantajat. Nici de “schimbul de mâine” de ieri, nici de Familia la Români.

SCAUNUL CU UN SINGUR PICIOR

«Știi în ce constă “miracolul românesc”?», m-a întrebat un amic.

Nu știam. Mi-a explicat el.

«În faptul că el... stă într-un picior! Ai văzut scaun-cu-patru-picioare căruia să i se fi rupt trei, dar să continue să «stea» în unul singur, al patrulea?»

Văzusem. Nu în România, ci în Franța: îl poartă, legat cu o curea, peste șolduri, mulgătorii de vaci-pe-pășune (poate și de oi, dar eu nu am văzut), un fund de lemn cu un singur picior înfipt în mijloc: când mulgătorul trece de la o vacă la alta, parcă ar fi avut coadă, bătoasă, ori altceva, dacă ar înainta în sens opus... I-am spus amicului că francezul-cu-coadă arată ca dracul, însă cum se

face că românul, “păstor din negura vremilor”, nu descoperise acest ou al lui Columb?

Amicul mi-a atras atenția că el nu se gândește la coada-franțuzului, scaunelul făcut să fie cu un singur picior, ci la scaunul făcut să fie cu patru: am văzut așa ceva? Nu? Nu!

«Nici eu», a continuat amicul. «Dar când mă uit la român, sunt convins că și-a pierdut - sau nu a avut niciodată - piciorul-Biserică, piciorul-Patriotism, piciorul-Intelectualitate. Și, totuși, nu cade, oricum, încă nu s-a răsturnat. Ai să mă întrebi care ar putea fi al patrulea picior...»

L-am întrebat, luându-i vorba din gură.

«Nu știu», a ridicat amicul din umeri. «S-ar putea să fie chiar “miracolul românesc” - de ce nu?»

Nefiind convins că românul și-a pierdut cu totul trei din cele patru “picioare”, nefiind întru totul convins că își păstrează încă echilibrul, nu m-am avântat în discuție, însă pentru că imaginea este plastică - și neliniștitoare - n-ar strica să relansăm dezbaterea -la oglindă. Să cercetăm “picioarele” lipsă, pe rând:

1. *Piciorul-Biserică*

Cunoscându-l bine pe amic, știu că, vorbind despre “pierderea Bisericii”, nu se gândea la pierderea credinței, la îndepăr-tarea de religie - fenomen general (și nici măcar adevărat, peste tot); ci, prin comparație cu fervoarea polonezilor catolici, constata, deplângea scepticismul, descurajarea românilor ortodocși care, în aceste vremuri de restriște, de dezorientare, de frică, nu găsesc în Biserica lor pavăză și sfetnic (nu lansase el, în vara lui '80: «Acum știu ce trebuie să facem noi, românii: să trecem la catolicism!»?).

Nu avem nici o vină (și nici un merit) că suntem, în majoritate, ortodocși. Nici un merit, însă, fiind un fapt istoric, să-l reamintim: locuitorii Daciei romanizate au fost printre primii în lume - dacă nu chiar primii - care au practicat *in pace* noua religie: un eveniment nefericit - retragerea lui Aurelian, în 271 - a avut și această parte bună: o dată cu plecarea administrației, a dispărut controlul imperial, deci au încetat și persecuțiile anticreștine (cine știe, poate că și astfel se explică absența, din calendar, a sfinților “locali”); în alte provincii, creștinii au trebuit să mai aștepte edictele de toleranță...

Așa au trecut anii, deceniile, veacurile; popoarele venite de aiurea, așezate prin preajmă, peste noi, au fost creștinate mult mai târziu, prin hotărârea și exemplul conducătorilor lor politici și militari: bulgarii, prin botezul hanului Boris, în anul 865; un grup de ruși: în 866, însă botezul “mare”, al cneazului Vladimir, a avut loc abia în 988; polonezii, în 966 (o dată cu botezul ducelui

Mieszko) - în fine, maghiarii, prin Ștefan (devenit sfânt), la anul 1000.

Din nefericire - fiindcă a fost o adevărată nefericire - la cumpăna celor două milenii s-a produs un eveniment cu importante și nefaste consecințe pentru întreaga lume creștină, dar mai ales pentru noi: continuând o ceartă veche aproape cât creștinismul, papa Leon al IX-lea și patriarhul Mihail Kerularios *împart teritorial* Biserica lui Cristos. “Operația”, cunoscută sub numele de *Marea Schismă* (amicul îi spune: “Yalta nr. 1”), a avut loc în anul 1054.

Ca urmare a acestui “partaj”, românii (în fine: valahii), creștini de peste șapte secole, au rămas (mai exact: *au căzut*) în aria ortodoxă, orientală, în timp ce maghiarii, descălecați în Panonia doar de o sută de ani și creștinați-prin-decret de abia de 54 ani, nimeresc în sfera catolică, occidentală.

Amărăciunea noastră - câtă este - nu provine din natura unei religii pe care n-am fi vrut-o, dar care ni s-ar fi impus (pentru că în 1054 nu ni se impusese decât un “centru administrativ”: Constantinopole); la urma urmei, nu eram singurul popor care “adoptase” ca limbă de cult o limbă-străină - cam cu un secol înainte de Marea Schismă, românii ascultau liturghia în slavonă, iar în cancelarii se scria în slavă (deși până în ziua de azi dăinuiesc termeni “de căpătâi” din latină: *creștin, cruce, biserică, Dumnezeu, botez, cuminicare, închinare, rugăciune, păcat* etc.); la urma urmei, ortodoxia noastră s-a dovedit a fi mult mai tolerantă decât ce a devenit catolicismul; mai umană decât luteranismul, mai dezinteresată decât calvinismul; la urma urmei, ortodoxia nu a avut Inchiziție - dar nici Cruciade; nu a generat Reformă - și nici Contrareformă...

Amărăciunea noastră vine din *izolarea* - mai întâi în spațiu, dar și rezultatul ei: în timp - consecutivă Marii Schisme. Deja în ultimele trei sferturi ale întâiului mileniu fuseserăm perturbați, întârziați din evoluția noastră firească, ba chiar retrogradați de neconținută trecere peste noi a nenumăratelor, nesfârșitelor valuri de seminții migratoare. Protecția Bizanțului (ca, mai înainte, a Romei) a fost total ineficace la nord de Dunăre, iar la sud regimul clientelar a favorizat stabilirea - “îmblânzirea” - populațiilor străine (dar războinice, ca avarii, bulgarii, slavii - în fapt: sclavinii) în detrimentul populației autohtone, însă prin *împărțirea* de la 1054, nu numai că ni s-a închis fireasca ușa spre Apus, ba chiar am fost siliți noi înșine să ne retragem spre Răsărit, sub presiunea maghiarilor - proaspăt creștinați, dar catolici. Nu va trece mult (la scara unui mileniu) și ni se va interzice și fereastra spre Miazăzi, în urma căderii sub turci a

Constantinopolului, apoi a întregii peninsule balcanice.

Și iată-ne nu doar izolați de familia noastră, de, la urma urmei, rădăcinile de limbă, de credință - ci și striviți între ciocan și nicovală; între “păgâni” și “papistași”. Dar pentru că, atunci, steagul războinic era unul și același cu flamura religioasă... Este sigur că, dacă tătarii nu le-ar fi dat ungurilor teribilele lovituri de ciocan - mai ales cea din 1241 - pe care li le-au dat, aceștia din urmă ar fi desăvârșit și ocuparea Moldovei; și, mai târziu, fără urcarea, dinspre sud, a oștilor Profetului, Coroana Sfântului Ștefan ar fi coborât - și ar fi rămas - pe Dunărea valahă.

Slabă (și nici măcar) consolare. Oricum, ai noștri s-au opus cu destulă energie “papistașilor”, însă nu ca ortodocși amenințați de catolicizare, ci ca localnici amenințați de ocupație, de dezrădăcinare, de deznaționalizare - de către, întâmplător, maghiari; întâmplător, catolici.

Pentru că tot nu se poate reface istoria: a rămas și va rămâne de neînțeles, pentru noi, atitudinea Romei față de, totuși, o populație care a practicat creștinismul cam tot de pe când îl practica locuitorii peninsulei italiice; față de noi, vorbitori ai unei limbi de origine latină - sau poate... tocmai de aceea? Din acea ostilitate născută din rușinea de a avea o rudă săracă? Atitudine trecând nepermis de ușor de la indiferență vinovată la dușmănie chiar fățișă, prelungită, în spațiu, peste zidurile Vaticanului, iar în timp ajungând până în august 1940, în chestiunea Transilvaniei... Și pentru că tot nu se mai poate repara ceva: dacă nu am fi fost îndepărtați, alungați din familia noastră; dacă nu am fi fost separați de vecinii mai vechi sau mai noi de Cortina de Aramă a prostiei, de către Zidul de Fier al intoleranței (nu întâmplător, religioase), nu cumva și istoria și geografia, deci și spiritul Europei de sud-est ar fi arătat, acum, altfel? Dacă nu ar fi intervenit spargerea Bisericii lui Cristos (iar ai noștri ar fi rămas acolo unde le era locul), ar mai fi reușit oare turcii să impună acestei părți a Europei o noapte de peste o jumătate de mileniu? Noi credem că nu.

Istoria însă a luat cursul pe care îl cunoaștem: și cum, în acea vreme, lumina venea numai dinspre Cruce, ca (deveniți) ortodocși, ne-am bucurat de cea venită de la Constantinopole; după ce turcii au furat-o, a trebuit să ne mulțumim cu lumânările pâlpâind încă în Balcani, la greci, la sârbi, la bulgari; apoi, după ce Islamul a suflat și în acelea, am “lucrat” cum am putut, la opaițele noastre “românești în fond, slavone în formă”, ca să parafrazăm o formulă contemporană. Târziu, foarte târziu a început să răzbată până la noi câte o părere de rază apuseană, însă nu direct, ci prin vecinii (și nu de puține ori vrăjmașii) noștri din nord, polo-

nezii și, vrem-nu vrem, prin mereu-dușmanii noștri, ungurii.

Nu vom cădea în legenda - de altfel, frumoasă, colorată, ca orice legendă - care zice că valahii au fost “pavăză” a Occidentului, “zăgaz” în calea barbariei asiate, însă au cedat și s-au înțeles cu năvălitorii, doar pentru că Apusul nu i-a ascultat și nu i-a ajutat să reziste - într-un cuvânt: că Occidentul i-a trădat. Istoria acelor vremi de cumpănă e destul de bine cunoscută, ca să nu ne mai rezemăm pe legende.

Ceea ce nu ne împiedică să măsurăm, fără mânie - dar cu amărăciune - pagubele pricinuite nouă de Marea Schismă, oprindu-ne la un singur moment: “trecerea” unor români transilvăneni la catolicism, în 1700, și consecințele ei benefice: nenorocirii care a lovit, cam în același timp, Moldova și Țara Românească: fanarioții, fanariotizarea, fanariotismul etc, i s-a opus (nu direct și neavând rezultate pe loc) Școala Ardeleană cu ai săi “românizatori ai românilor” - și nu ne gândim doar la corifeii (Micu, Șincai, Maior), ci și la acei umili și umiliți, mult batjocoriți dascăli, precum personajul Clasicului: Marius Chicoș Rostogan. Adică la cei care *au alfabetizat națiunea română*.

Atunci, a fost rândul Bisericii Ortodoxe să-și manifeste scurtimea vederii, strâmtimea gândirii: Uniții au fost acuzați de “trădare”, de urmărire doar a unor privilegii “pământești”, chiar de maghiarofilie. La care Uniții s-au apărat, invocând “întoarcerea la sânul Bisericii-Mame” (catolică), pledând pentru ecumenism, adică pentru - în sfârșit - înțelegere între creștini, reunificare într-o singură Biserică. Nu vom intra în detalii, pentru că nu stăpânim nici măcar liniile mari ale teologiei, rămânem la ceea ce înțelegem cu toții: această “trădare” (văzută dinspre ortodoxie) sau “reîntoarcere” (din prisma catolicismului) a generat Renașterea românească. Să-i amintim fazele:

1. Renașterea național-culturală - care se întinde pe un secol, al XVIII-lea, și este lucrarea corifeilor Școlii Ardelene;
2. Renașterea politică - dând primele semne la 1821, exprimându-se rotund prin generația de la 1848;
3. Renașterea națională - prin Unirea de la 1918, care a dat România Mare.

Treizeci de ani mai târziu, zi la zi - tot la un *1 Decembrie* - regimul comunist a interzis Biserica Unită.

De ce se va fi bucurat și “felicitat” Biserica Ortodoxă după decretul din decembrie 1948? Pentru că i se mărise turma cu 2 milioane de oi rătăcite? Gestul a fost cel puțin indecent, calculul greșit: numărul oilor fidele care, de atunci, s-au îndepărtat de ortodoxie (și nu doar din cauza persecuțiilor religioase; și nu doar ca urmare a laicizării vieții în general, fenomen înregistrat și în

regimuri tolerante) a depășit de mult și cu mult numărul celor recuperate...

Observatorii occidentali grăbiți nu observă nimic atunci când “descoperă” că la noi (ca de altfel și în Rusia) “bisericele sunt pline de credincioși”. Cum să nu fie “pline” puținele care au mai rămas, după atâtea decenii de luptă-împotriva-misticismului? Față de populația care a crescut și crește mereu și se mută la orașe? Dar vor fi din ce în ce mai “pline” prea-puținele biserici scăpate de buldozerele Domnului Președinte al înaltelor fețe bisericești din Dealul Mitropoliei.

Un fenomen pe care l-au observat până și superficialii și grăbiții călători occidentali, nu și Biserica Ortodoxă: în momente de restriște, de dezorientare, omul se întoarce la Dumnezeu; în ciuda persecuțiilor, în ciuda faptului că în ultima vreme a fost hrănit până la saț cu științe exacte și i s-a făcut o educație atee, omul simte nevoia, din ce în ce mai presantă, de a se adresa “cuiva” aflat dincolo de materia de care se izbește tot timpul și de care s-a săturat; nevoia de a sta de vorbă între patru ochi cu El - ceea ce în bisericile ortodoxe de azi, din România, nu mai este posibil; de a se ruga în comunitate, adică de a simți că este înconjurat, întovărașit, în acest act, de semenii - ceea ce nu mai este posibil într-o biserică ortodoxă de azi, din România, unde numărul spionilor se zice că îl depășește pe cel al spionaților. Negăsind solitudinea necesară reculegerii, nici căldura solidarității, ba chiar auzind, dinspre altar, rugă “întru sănătatea” tocmai a aceluia care închide și dăruie biserici și îi prigonește pe credincioși, în mod firesc, omenesc, omul îl va căuta pe Dumnezeu în altă parte; îl va căuta acolo unde s-a mutat. Iar Dumnezeul rușilor, al bulgarilor, al românilor s-a mutat în casele de rugăciune sau în casele propriu-zise ale “sectanților”: bapțiști, adventiști, martori ai lui Iehova...

De o mie de ani trăim în această credință, ortodoxia ne-a modelat, noi, la rândul-ne, am potrivit-o după chipul și asemănarea noastră. Nu credem - precum amicul - că ar trebui să “trecem” la catolicism și nu ne credem îndreptățiți să propunem reorganizarea, reformarea Bisericii Ortodoxe. Avem însă dreptul de a cerceta (chiar dacă ni se recomandă să credem doar) - și să ne comunicăm cu glas tare observațiile; mai întâi, să repetăm o constatare mai veche: spre deosebire de cea Catolică - militantă - Biserica Ortodoxă a fost și a rămas o-religie-pentru-timp-de-pace. Este bine? - bine, în principiu, Biserica trebuie să rămână în afara - mai precis: deasupra - contingentului, a evenimentelor succedându-se cu repeziciune și nu de puține ori contrazicându-se

- deci un refugiu în afara timpului; este rău? - oricum, nu foarte bine, Biserica fiind, totuși, a oamenilor, iar oamenii sunt și vor fi întotdeauna victime ale evenimentelor - și atunci, unde să-și caute pacea, încurajarea, unde să-și oblojească rănilor, să-și usuce lacrimile, dacă nu la Biserică, în biserica lor?

Însă ortodoxia nu a fost, nu este - așa cum pretinde - "deasupra evenimentelor", în afara oricăror determinări... pământești; mult lăudată-i autonomie, autocefalia, nu a ferit-o de influența directă, brutală a voievodului, a cneazului, a regelui, a țarului, a secretarului general (al partidului comunist). Din acest punct de vedere Biserica Ortodoxă Română poate fi comparată cu România din ultimele două decenii: autocefalia are exact aceeași valoare de adevăr ca și "independența", așa că nu putem evita întrebarea de bun-simț: la ce va fi slujind (și cui?) o "independență" (autocefalie) - față de exterior - dacă înăuntrul libertatea este total suprimată?

Vrând-nevrând, va trebui să acceptăm evidența: mai cu seamă în țările comuniste, "independența" Bisericii de un Centru din afara hotarelor constituie un handicap: în caz de nevoie (iar într-un regim comunist, ateu, nevoia este permanentă), biserica locală nu are cui, nici unde să se adreseze, ca să ceară asistență. Exemplul Bisericii Catolice fiind cunoscut, nu-l vom mai invoca, însă vom aminti că o bună parte din forța "sectelor" vine tocmai din faptul că acestea au centrale în afară, undeva unde persecutorul, atentatorul nu poate interveni, ca să-și impună decretele.

Or la noi, la ortodocși... Cărui "for superior" să i se adreseze, în caz de litigiu, un credincios, un preot? Episcopului? Dar acesta a fost pus în scaunul episcopal tocmai pentru a face politica partidului comunist; mitropolitului? - dar acesta este membru al C.C.; patriarhului? - dar cine l-a uns cap al Bisericii, dacă nu șeful partidului comunist? Mai este nevoie, pentru ilustrare, să invocăm cazul preotului Calciu, "vinovat" de a fi predicat iubirea creștină? Dar este necesar să repetăm: preotul Calciu a fost pedepsit mai întâi de către superiorii săi: caterisit, și ce importantă mai are dacă arestarea lui a fost doar din inițiativa Securității, sau la sugestia Bisericii? Oricum, o dată întemnițat, Biserica nu numai că nu l-a apărut, ci chiar a patronat - și provocat - "ședințe de informare", "scrisori de protest" (și demascare - ca la Pitești), liste de semnături - acea "opinie publică indignată" funcționează și în mediul purtătorilor de sutană, ca în oricare sindicat pe ramură ori instituție laică. Acum, că preotul Calciu a fost eliberat, să nu păcătuim, imaginându-ne că Biserica are vreun merit - dacă nu cumva eliberarea s-a făcut împotriva dorinței ei...

Ce mai reprezintă, la noi, la ortodocși, azi, preotul?

S-a dus demult epoca eroică a popii-de-țară, adeseori singurul știutor de carte și luminător; cel care îl slujea pe Domnul și îi slujea și pe enoriași, scriind jalbe și rezolvând pricini, aducînd alinare bolnavilor și muribunzilor, iar pe cei sănătoși sfătuindu-i cum să se poarte, cum să-și lucreze ogorul, unde să-și înalțe casă și sape fântână; s-a dus vremea preotului-învățător-vraci-judecător-agronom, dar și a “popii-lacom-pe-trecăreț-ignar” (precum și a preotesei, cu întreg folclorul suflecat pîn-la brâu). S-a dus și nu numai în România, și nu numai în comunitățile ortodoxe: zgudu-irile politice, prefacerile sociale, “cultura de mase”, “progresul” au marginalizat Biserica și în lumea catolică și în cea protestantă.

Și totuși, de la o vreme, catolicismul recâștigă terenul pierdut, ba chiar își întinde influența și pe locuri virgine și în “grădina” altor confesiuni.

Vorbind doar de lumea creștină (deși nu ar trebui ignorată nici efervescenta din ultimul timp din aria islamică, devenită fanatism), nu știm dacă mai întîi a fost setea de absolut a oamenilor, suprasaturați de materie, de tehnică, de agnosticism, apoi, pe acest teren favorabil, a (re)intervenit Biserica Catolică; sau dacă această disponibilitate a omului contemporan a fost stimulată de Biserica însăși. Oricum, constatăm cu uimire (și cu gelozie) fervoarea religioasă nu doar în Polonia, cu “problemele ei speciale”, nu doar în America Latină (cu ale ei - tot speciale), ci și în Franța carteziană, în Franța anti-clericală, lucidă, ironică, atee; și mai ales la tineretul francez.

Să dețină catolicii un anume secret - pe care ortodocșii l-au uitat sau nu l-au cunoscut niciodată? în afară de “centrul exterior” (opus autocefaliei) și celibatul preoților (în opoziție cu *familia* preotului ortodox - de totdeauna motiv, pretext de șantaj exercitat de puterea pămîntească) - aceste două “secrete” de notorietate publică, nu vedem ce altceva ar putea să diferențieze într-atît două biserici surori și complementare.

Firește, nu vom pleda pentru “trecerea” la catolicism a ortodocșilor români: trecerea ca și rămînerea fiind o treabă individuală, de opțiune, de libertate.

Ceea ce nu ne împiedică să constatăm iarăși: de fiecare dată când românii au avut nevoie de ocrotire, de povață, biserica lor ortodoxă a fost mereu absentă; de fiecare dată când Puterea - lumească, trecătoare și, de 40 de ani, atee - i-a cerut ajutorul (nu întîmplător, în acțiuni împotriva credincioșilor, împotriva credinței - ca, de curînd, a lăcașurilor de rugăciune și monumentelor naționale și religioase), Biserica Ortodoxă Română a

răspuns: «Prezent!»

Să aibă dreptate amicul care spunea că românului îi lipsește cu totul reazemul, stâlpul - “piciorul-Biserica”?

2. *Piciorul-Patriotism*

Binecunoscându-l pe amic, știu că, vorbind despre lipsa “piciorului-Patriotism”, nu se gândea la pierderea lui - din neglijență, din îndelungată... nefolosință - ci la recenta lui confiscare.

După 23 august 1944, nenorocirea a avut, ca să zicem așa, contururi clare: țară ocupată militarmente, popor învins, supus legii învingătorului; situația s-a înrăutățit considerabil din 1948, când ocupantul sovietic, prin partidul comunist care-și spunea român, a trecut la... “construirea noii societăți” - adică la distrugerea celei “vechi”.

România fiind singura țară din Lagăr care nu a cunoscut destalinizarea, este greu de spus până când a durat această perioadă în alb-negru: până în martie '65, când Ceaușescu a primit tronul de la Dej? Până în '64, anul decretului de amnistie? Sau “doar” până în '58, când trupele de ocupație sovietice au părăsit România?

Sigur este că “plecarea rușilor din țară”, atât de dorită, visată (și lucrată de cei care au rezistat cu arma în mână), nu a provocat ameliorarea situației interne, dimpotrivă: teroarea s-a accentuat (“valul de arestări din '58”) îngemănată cu a doua - și ultima - campanie de “colectivizare totală” (în care s-a ilustrat cuplul Ceaușescu).

Probabil nu vom afla niciodată termenii “pactului” dintre Hrușciiov și Dej, însă având avantajul de a privi “evenimentul” de la distanță, în timp, putem avansa următoarea ipoteză: nu din iubire față de români și-a retras Hrușciiov trupele; cu atât mai puțin din iubire față de... principiul neatârării țărilor satelite de Marea Uniune Sovietică: doar el, Hrușciiov, îi “pacificase” pe unguri, cu doi ani în urmă; doar el, Hrușciiov, peste alți trei, va hotărî construirea Zidului Berlinului.

În ciuda acceselor sale de “liberalism”, în ciuda originii sale ne-ruse (ucrainene!), Hrușciiov a fost un țar rus - roșu, dar rus, și nu a lucrat decât pentru întărirea, monolitizarea Imperiului Rus. Așa stând lucrurile, cum să se fi împăcat această politică generală cu specialul “caz românesc”? Cum să se fi “armonizat” brutalitatea cu care Ungaria și Germania de Est fuseseră, aveau să fie (men)ținute în Bloc - cu biletul de favoare acordat României, în 1958 - prin retragerea trupelor dintr-un teritoriu considerat, de secole, în sfera de interese rusești?

Judecând însă nu după “ce s-a întâmplat” (după '58), ci după ce *nu* s-a întâmplat, suntem îndreptățiți să credem că “independen-

dență” României a fost o reușită operație de diversiune imaginată și condusă pas cu pas din capitala Imperiului, nu din capitala Guberniei. Cât de subtilă a fost, în prima ei fază: nici măcar prima balerină nu și-a dat seama, preț de vreo două zile, în acel august '68, pe ce muzică dansează; de asemeni, importantul număr de români (printre care și autorul acestor rânduri) căzuți în... auto-capcana discursului-de-la-balcon...

Și doar evenimentul care provocase discursul în chestiune abia începuse: Cehoslovacia era strivită sub șenilele tancurilor sovietice pentru “păcate” mult mai mărunte decât ditamai “independentă” României; mai târziu, pentru motive și mai fragile aveau să intervină sovieticii cu armele, în Afganistan - care nu ținea de moșia lor. Și atunci, cum să acceptăm că o gubernie a Imperiului poate deveni - și rămâne! - “independentă” de Kremlin? Dacă rușii (cu care Ceausescu îi tot sperie pe românii care deschid gura, cerînd libertate-înăuntrică) nu au intervenit în România, direct (ca în Cehoslovacia), indirect - ca în Polonia, în '81 - înseamnă că pur și simplu “independentismul” dâmbovițean nu-i deranjează în nici un fel. Din contra, le este profitabil: diplomatic, tehnologic, propagandistic etc. Profitabil lor, sovieticilor; profitabil lui Ceausescu și alor lui. Și cu totul dăunător românilor, cărora ceaușesco-păuneștii le-au confiscat, le-au furat unul dintre picioarele rezistenței: *patriotismul*.

Ne îngăduim o paranteză: categoria de deținuți numită “Studentii din '56” nu s-a bucurat de simpatie din partea vechilor deținuți - care ziceau: “Noi suntem adevărații rezistenți, fiindcă noi am refuzat, am combătut comunismul; pe când voi, făcînd petiții și cerînd puterii nelegitime ceea ce ați cerut, ați legitimat-o!” Într-adevăr, “Studentii din '56” ceruseră:

1. plecarea rușilor din țară;
2. scoaterea limbii ruse din învățământ și derusificarea vieții culturale;
3. desființarea cotelor.

Traumatizați de tratamentul “colegial” al colegilor-de-închisoare, nici unul dintre noi, “Studentii din '56”, nu a făcut, mai apoi, legătura între modestul nostru program și ceea ce Puterea a făcut - chiar dacă pe noi, “petiționarii”, ne-a arestat și condamnat. Să restabilim cronologia... coincidențelor:

- în timp ce noi, “solicitanții”, ne aflam în plină anchetă (anchetă-ca-la-Interne, condusă de celebrul, pe atunci, căpitan Gheorghe Enoiu), precis la data de 21 ianuarie 1957, regimul a emis un decret care: “...desființează cotele obligatorii la produsele vegetale și la lapte...”;

- pe când noi, “petiționarii”, eram în plin proces (“la Negru-

Vodă”), exact: la 15 aprilie 1957, a fost semnat: “acordul româno-sovietic privind statutul juridic al trupelor sovietice staționate temporar pe teritoriul României” - acord ratificat de către M.A.N. la 6 mai ('57) și aplicat începînd din iunie 1958 - pe cînd noi continuam să stăm la răcoare...;

- în privința limbii ruse, nu mai știm cînd anume a fost scoasă din învățământ - oricum, atunci cînd noi, “legitimatorii”, ieșeam din închisoare, limba rusă nu mai era obligatorie, editura și librăria “Cartea Rusă” precum și Institutul “Maxim Gorki” nu mai existau...

Această paranteză nu are intenția de a atribui “Studentilor din '56” - și numai lor - meritul de a fi obligat puterea la concesi, în fapt, la *reformă*. Ci de a semnala întâia neînțelegere (în sensul de incapacitate de a se înțelege) dintre generații și metode de rezistență: “vechii” se opuseseră radical și înțelegeau să continue astfel; “studenții din ‘56” nuanțaseră, formulînd revendicări... secundare, însă precise (și nu vedem întrucît, atacînd stâlpi ai ocupației și ai sistemului, studenții “legitimau”... sistemul-și-corupția) și, la urma urmei, a revendica constituia *o acțiune*, pe cînd o bună parte dintre “vechi” - și majoritatea celor care îi criticau pe “legitimatori” - erau alcătuite din “foști”, ajunși în închisoare nu pentru ceea ce *făcuseră*, ci pentru ceea ce *fuseseră*. Aceeași neînțelegere avea să se manifeste și în alte momente: 1977, 1979 și continuă să alimenteze, de astă dată, neînțelegerile din exil...

Dar să ne întoarcem la anul 1964: anul “Declarației din aprilie”, anul Decretului de amnistie, deci al golirii închisorilor de deținuți politici. An-cheie - vorbim, în continuare, despre confis-carea patriotismului de către partidul comunist.

Unii români telescopează datele și îi atribuie lui Ceaușescu nu doar păcate de-ale lui Dej, dar și puținele “slăbiciuni” ale predecesorului, drept care amintim ceea ce s-a uitat: și Declarația din aprilie și Decretul de amnistie și deschiderea spre Occident (chiar și o sensibilă, pentru noi, ameliorare a vieții de toate zilele) s-au întîmplat în timpul lui Dej, iar Ceaușescu (intronizat în martie '65) n-a făcut decît să continue linia dejistă - mai corect ar fi: maureristă, pînă la alungarea lui Maurer, de cînd începe “linia curat ceaușistă”.

Nu avem nici un motiv special să aureolăm memoria lui Dej - care va rămîne în istoria României ca responsabil principal al distrugerii societății românești, al sovietizării țării, al lichidării țărănimii, clerului, intelectualității, al jafului sovromesc, responsabil de moartea a zeci de mii de nevinovați, de suferințele a milioane de nevinovați; după cum nu avem vreun motiv special să-i contestăm lui Dej accesele de “naționalism”. Nu vom merge

însă până la a explica, de pildă, înlăturarea, în '52, a grupului Pauker-Georgescu-Luca prin dorința de a “româniza” Aparatul. Măcar pentru că “românizatorul” Dej, dacă îi neutralizase pe cei trei ne-români, doar pe unul dintre ei - Luca - îl ținuse în închisoare, ceilalți doi au murit în paturile lor; în schimb, pe “naționalistul” Pătrășcanu îl destituise în februarie 1948, pusese să fie arestat în aprilie - deci, *înainte* de valul de arestări ale legionarilor - și avea să-l lichideze *după* un an și ceva de la moartea lui Stalin (de asemeni, nu avem motive să plângem pe mormântul “marelui român” Pătrășcanu, ministru de justiție în perioada celor mai multe și mai odioase procese împotriva românilor); și mai departe: Dej, înlocuindu-l pe ne-românul Teohari Georgescu prin foarte-românul Alexandru Drăghici, la Interne, nu a ameliorat deloc “relațiile” dintre români și Securitate.

“Patriotismul” lui Dej nu a fost decât o armă cu care grupul său - în rivalitate de putere, nu de... origine etnică - a combătut și înfrânt un grup concurent; o unealtă cu ajutorul căreia și-a construit șefia - doar a lui și doar a grupului său. Antirusismul, chiar sincer (dar cine dintre români nu este și anti-rus?), nu a urmărit satisfacerea dorinței românilor de a nu mai fi persecutați, contestați ca români, ci doar “autonomizarea” P.C.R. în acțiunile sale strict locale. Același egoism de grup, de castă (autonomia partidului, nu a țării), aceeași sete de “putere adevărată” a vechiului - față de stăpân -, a ceaușului de slugi îl macină și îl leagă pe succesorul lui Dej - duse până la caricatură și delir.

Dacă între '44 și '64 românii erau profund nefericiți, cel puțin știau o socoteală: țară ocupată, popor martirizat, națiune negată: orice manifestare de identitate națională - adică de *patriotism* - era considerată șovină, anti-sovietică, anti-internationalistă și pedepsită (câți români vor fi făcut cunoștință cu Securitatea, cu Canalul, cu gropile comune, doar pentru că își amintiseră, cu glas tare, poezii de Eminescu, de Goga, pentru că îngânaseră “Deșteaptă-te, Române!”?).

Și iată că - încă sub Dej - partidul comunist le... permite românilor să fie... ceea ce ei și erau: români; și iată că Ceaușescu merge și mai departe: îi obligă el pe români să scandeze, să zbiere poezii altădată interzise, să urle în cor cântece pentru care, altădată, făcuseră închisoare; și iată-l pe Bardul de la Barca lansând și impunând Treimea: “Partidul-Ceaușescu-România”. Faptul că Ceaușescu se consideră (și chiar este!) una cu partidul - îl privește pe el, nu pe români; dar că Ceaușescu vrea să pună semnul egalității între el și România, acesta este un abuz, furt, atentat la acel resort intim al poporului, la stâlpul de susținere a națiunii contestate: patriotismul.

Pentru unguri, cehi, polonezi, bulgari, patriotismul a rămas, în continuare, reconfort, încurajare în lupta pentru păstrarea identității naționale - amenințată de imperialismul rus, de internaționalismul comunist. Dar românii? Câți dintre ei mai pot, azi, nu cânta, ci suporta să audă, fără lacrimi de mânie, un cântec precum “Trei culori...”?

Când trei-culorile nu mai spun: România, ci doar: Ceaușescu?

3. Intelectualitatea

Mai îngrijorat este amicul de lipsa “picioarelor” al treilea. Fiindcă, zice el, ne-am putea lipsi de ceea ce niciodată nu am avut: “sprijinul” Bisericii; patriotismul a fost doar parțial și temporar confiscat, însă fără intelectualitate un popor devine (sau rămâne) o oarecare sumă de indivizi, întâmplător vorbind aceeași limbă, întâmplător învârtindu-se în același spațiu geografic. Rămânând doar la aceste decenii de comunism și numai în Europa de Răsărit: în toate “barăcile” Lagărului în care s-au produs mișcări de revoltă împotriva tiraniei sovietice și sovietizatoare, pentru recăpătarea demnității, a identității, la origine îi găsim pe intelectuali - și nu doar ca indivizi, ci purtători ai unei conștiințe.

Scânteia care a aprins Revoluția Maghiară a fost o poezie: “Ridică-te, Maghiare!” de Petöfi; Primăvara de la Praga a fost o revoluție intelectuală; întâia revoltă a polonezilor împotriva comunismului a pornit de la o piesă de teatru, “Strămoșii” de Mickiewicz, iar sindicatul Solidaritatea nu ar fi putut înflori, da roade, dacă nu ar fi fost “semănat” și mai ales tutorat de o conștiință intelectuală.

Străinii se întreabă, ne întreabă: “Dar intelectualitatea românească? Unde e? Evenimente s-au produs și la voi: mișcarea pentru drepturile omului, greva din Valea Jiului, sindicatul SLOMR - dar intelectualii acestor evenimente?”

În zadar ne frământăm mâinile, ne scărpinăm la ceafă, o luăm de la paș'opt, dacă nu tocmai de la Bădica Traian, îi tragem cu “condițiile vitrege în care a supraviețuit românul”, nu uităm nici de “insula latină într-un ocean slav”, încheind cu plângerea: “Noi, românii, am fost de totdeauna persecutați de istorie”... Aceste umflări-dezumflări nu conving, văicărelile nu rup inimi insensibile - și nu doar pentru că sunt neadevărate, ci fiindcă sunt degradante. Chiar dacă am fi fost, cândva, “cei mai persecutați (de istorie)”, acel eventual trecut nu justifică acest prezent de zăpăceală, de demisie, de atitudine de elev puturos care nu a învățat decât două lecții: a smiorcăielii - că el nu știe - și a datului vinei pe altul, pe altceva, niciodată pe sine; chiar dacă, în tre-

cutul apropiat, ca principali aliați ai lui Hitler, am fi fost “cei mai persecutați de istorie” (prin Stalin), această eventuală situație nu explică actuala situație de supușenie cârcotașă (dar supușenie), de resemnare miștocară (dar nu mai puțin resemnare) - și, mai ales, nu justifică, azi, absența intelectualității, ca pătură socială, avînd interese, țeluri comune, apărîndu-și-le, impunîndu-și-le în corpore, cu mijloace comune.

«Nu avem tradiție intelectuală», se lamentează unii, iar alții: «Prin tradiție, intelectualul român este laș, egoist, nu coboară în Cetate.»

Desigur, se înșeală și unii și alții. Mișcările naționale, sociale, din secolul trecut au fost, în fapt, mișcări de idei: demersurile diplomatice, politice, în vederea Unirii Principatelor, a desăvârșirii marilor reforme, a Neatîrnării (și, în fine, a realizării României Mari, în 1918), nu ar fi dat ceea ce au dat, dacă nu ar fi fost lansate întâi, susținute apoi de o conștiință intelectuală - prin aceasta nu am constituit o excepție, în Europa, în lume, ci pur și simplu ne-am înscris într-un context.

De unde o scoatem că numai noi, românii, suntem persecutați de istorie? Cum rămâne atunci cu “sabotarea” aceleiași teorii - altă manieră, doar a noastră, de a ne văicări, lăudîndu-ne?

Tăvălugul comunist împins-tras de tancurile sovietice nu a strivit doar România; flăcările rugurilor “epuratoare” au prefăcut în cenușă nu doar cărți românești; nu numai intelectualii români au fost persecutați, interziși, închiși, asasinați de analfabetimea proletară; și nu doar “maestrii” români și-au vîndut sufletul și pana, punîndu-se în slujba întinericului.

Atunci cum se face că numai în România intelectualii nu pot, nu vor să se constituie în intelectualitate? Cum se face că numai în România mai funcționează “turnul de fildeș”, în care intelectualul pretinde că se retrage - în fapt, se ascunde; și nu în turn, la înălțime, ci în pivnița lui; și nu pentru a cugeta, netulburat, la destinul lumii sau pentru a face artă pură, ci pentru a nu auzi, a nu vedea, ca să nu se spună, cumva-cîndva, că *el știuse - dar tăcuse*.

Dar ce este intelectualul și la ce slujește el?

Firește, nu profesia, nu studiile superioare, nu diplomele fac din fiecare om cu știință de carte un intelectual; nici chiar “realizările” (fie și epocale) ale cutărui savant, specialist în biologie sau în astrofizica, nu-l vor unge, ele, intelectual - atîta vreme cît savantul nu va “realiza” și o dimensiune morală. Un pictor, un compozitor, un om de teatru pot fi geniali în arta lor - însă atît timp cît nu-și vor gîndi arta în termeni de morală, nu

vor deveni intelectuali; un educator, atâta vreme cât se va mărgini să-i învețe pe învățăcei doar “materia” sa, fără să încerce să-i învețe și să dea bună ziua și (mai ales) să nu mintă - va rămâne un oarecare “lucrător pe tărâmul educației (socialiste)” - dar nu va fi un intelectual.

Să nu cedăm nici măcar în inconștient materialismului istoric, potrivit căruia masele fac istoria - și doar ele. Bine-rău, istoria a fost făcută și cu masele - uneori în folosul lor (Revoluția franceză), alteori în dauna lor (Revoluția bolșevică); istoria a fost făcută și *fără* “participarea” maselor și nu întotdeauna împotriva intereselor maselor. Vrea-nu vrea materialismul istoric, *evenimentele* au fost declanșate, conduse (uneori, “pe culmi”, alteori în prăpăstii) de indivizi, de oameni-de-acțiune: șefi politici, șefi militari, șefi religioși, diplomați - însă, la origine, trebuie căutate *ideile* făcătorilor și mănuiitorilor de idei (aplicate, uneori, tale quale, alteori răsturnate, inversate).

De totdeauna oamenii de decizie: șefi de trib, căpetenii de oști, prinți, regi, împărați, au avut în preajmă un Sfat, în principiu, al înțelepților (de obicei, bătrâni). Nu totdeauna șeful ținea seamă de sfaturile Sfatului - și urmările nu erau rele totdeauna; după cum nu totdeauna, aplicate, sfaturile se dovedeau și înțelepte...

Pe noi însă nu ne interesează “înțelepții de la (sau: de) curte”, care au avut, au utilitatea lor. Pe noi ne interesează *criticii din afară*, opozanții de idei, cei care nu sunt de acord cu sfaturile sfetnicilor, nici cu deciziile decizătorilor; cei care fac o opoziție - să admitem: sistematică, din moment ce ei apără morala, față cu politica, imorală prin natură.

Dacă atitudinea critică a gânditorului, a intelectualului, este fără riscuri într-un regim normal, adică democratic, ea devine riscantă într-o dictatură. Dar aceasta este rațiunea de a fi a intelectualului, aceasta este crucea lui, riscul, într-o societate în care a fost distrus elementul de echilibru instituțional: parlament, justiție, presă, singura opoziție posibilă vine, trebuie să vină de la intelectualitate - în același timp, ariergardă, avangardă (și gardă-de-sacrificiu) - acel ceva care nu-l lasă pe dictator să doarmă liniștit, imaginându-și că dacă a lichidat opoziția politică, dacă a înfrânt rezistența armată, în mod necesar controlează și spiritul. Acesta este rostul, rolul intelectualului într-o dictatură - mai ales în una ca cea din România de azi, Românie care nu va avea un mâine dacă păstrătorii, întreținătorii flăcăruii care încă mai pâlpâie o vor și părăsi, nu doar neglija.

Vor-nu vor ne-, anti-intelectualii, ceea ce se numește *intelectualitate* este constituită mai cu seamă din scriitori (în

sensul larg al cuvântului, adică și din filozofi, istorici, jurnaliști), adică cei care mănuiesc cuvântul. Nu s-au înșelat comuniștii care, după ce, într-o primă fază, i-au persecutat, i-au strivit pe unii, pe ceilalți (sau pe supraviețuitori) i-au compromis, i-au discreditat în ochii concetățenilor: șantanjînd, cumpărînd un prea mare număr de “maestri”, prefăcînd o bună parte din ceilalți în vulgari propagandiști de partid, Puterea a iscat și abil întreținut o specială ură-de-clasă: “Iată cît *primește* romancierul X, pentru o singură carte; iată ce vilă *a primit* poetul Y și ce mașină și ce piscină *a primit* scenaristul Z - ce să mai vorbim de Fondul Literar care-i îngroapă în bani, ce să mai vorbim de călătoriile în toată lumea - în timp ce voi, ne-scriitorii, abia vă duceți zilele...”

În zadar majoritatea scriitorilor își va clama sărăcia-lucie, în ochii ne-scriitorilor, “milioanele-vilele-mașinile-pașapoartele” unor Sadoveanu, Eugen Barbu, Titus Popovici, Adrian Păunescu vor rămâne arginții trădării tuturor scriitorilor; în zadar scriitorii își vor arăta cărțile (pentru care au trudit ani lungi, iar alți ani, și mai lungi, s-au târguit cu Cenzura), dar nu “poemele de laudă”, nu articolele de proslăvire. Atâta vreme cît cei care nu au făcut (sau: nu mai fac) compromisuri se vor mulțumi doar cu atît, cu “cartea mea”, cu doar acea virtute românească potrivit căreia “om bun este acela care nu face rău”, nimic bun nu se va face. Laudă celor care, în aceste timpuri scoase din țățani, reușesc “să nu facă rău” - aceștia sunt “oameni-buni” - și atît; nu scriitori, nu intelectuali. Pentru că scriitor nu este acela care doar scrie; nici intelectual acela care doar știe. Ci acela care spune, scriind, ceea ce știe-și-nu-tace. Altfel, se face complice al răului.

Un exemplu recent: la Geneva, guvernul Ceașescu este judecat pentru lichidarea SLOMR, pentru reprimarea greviștilor din Valea Jiului. Firește, prin emisari, Ceașescu se apără, preținzînd cu seninătate că nu putea reprima, lichida ceea ce... nu a existat niciodată! “Așa-zisul Sindicat Liber”? - o invenție a ofici-nelor occidentale, care nu puteau ști ce a fost, ce nu a fost, în România; “așa-zisa” grevă? - un banal litigiu de muncă, rezolvat pe loc, în spiritul legalității, echității etc. Există dovezi *din* România, care să sprijine teza grevei?

Toată lumea știe că Ceașescu minte, prin gurile de canal ale purtătorilor-de-minciuni trimiși la Geneva. Numai că nu este suficient să-i spui minciunosului că minte, trebuie să-i arunci în față probe ale adevărului: să aduci *martori* și (sau) *mărturii*. Dar pot fi aduși la Geneva martorii, adică victimele? Unii au fost lichidați, alții dispersați, alții neutralizați: cu ciomagul, cu seringa, cu, mai ales, complicitatea propriilor familii. Mărturiile lor? Cum să le obții, dacă martorii au fost “convinși” că n-au văzut,

auzit, simțit nimic?

Dar unde sunt, unde au fost *martorii prin vocație: scriitorii, jurnaliștii, istoricii, filozofii, într-un cuvânt: intelectualii*? Nu pot să se scuze că nu au știut ce se petrece - ba au aflat, de pildă, despre evenimentele din Valea Jiului, din august '77, mai mult și mai repede (și nu de la Europa liberă) decât ceilalți români. Și? Și, ca de obicei, au discutat între ei, la un pahar; unii și-au manifestat admirația față de curajul bravilor mineri, alții compasiunea (pentru soarta minerilor greviști), iar alții, ca buni-români: "Ce le-a trebuit grevă, domnule? Dar la ceilalți nu s-au gândit? Să vezi, acum, represiune - și nu numai împotriva lor, ci, ca de obicei, generală, pun pariu că iar or să reducă planurile editoriale..."

Să zicem că viermi au fost totdeauna, peste tot, iar scriitorimea, ca grup, și-i are pe ai ei; dar unde au fost ceilalți și mai ales: unde "marile conștiințe"?

Unde a fost, atunci, în august '77, un Marin Preda? Adevărat, el era un "țăran" și scrisese despre țăranii săi ca nimeni altul, în Moromeții, însă minerii din Valea Jiului erau foști sau fii de Moromeți - unde era autorul-apărătorul lor?;

Unde va fi fost, în august '77, un Geo Bogza? Adevărat, el nu era nici țăran, nici miner, însă scrisese - ca nimeni altul - despre... Oameni și cărbuni în Valea Jiului; este drept, cu exact 30 ani în urmă. Unde va fi fost Eugen Jebeleanu? Adevărat, el nu era țăran și nu scrisese despre mineri - scrisese însă, cu 40 ani în urmă, despre un oarecare "tânăr muncitor comunist", judecat la Brașov - întâmplător, una și aceeași persoană care ordonase, în 3 august ('77), reprimarea muncitorilor din Valea Jiului.

Să se observe: nu formulăm nici un reproș la adresa specialiștilor în "romane și poeme industriale": nici lui Eugen Barbu, care a comis și o Șosea a Nordului și o Facere a lumii, nici lui Ion Brad (în acel moment, coleg de C.C. cu E. Barbu), care a debutat cu o chestie numită Cincisutistul (!); nici lui C. Chiriță, autor și el - ascultați, titlu: Matei Ion a cucerit viața (să nu uităm Oțelul aceluiași cireșar); și în nici un caz nu ne vom gândi să le reproșăm tăcerea megafoanelor de serviciu: Păunescu, Titus Popovici, Virgil Teodorescu - nici măcar lui C. Țoiu...

Ce ar fi putut face scriitorii, atunci? Nimic peste puterile, nimic "în afara atribuțiilor", nimic decât meseria. Meseria scriitorului într-un regim totalitar fiind și aceea de a reprezenta elementul de contra-putere, de opoziție; într-un regim care se teme de *cuvânt*, de *memorie* (pe care încearcă să le confişte, să le întoarcă pe dos, să le prefacă în instrumente de control și de reprimare), meseria scriitorului este și aceea de *paznic al cuvântului, de păstrător al memoriei*.

Și nu s-a găsit nici un *intelectual*, atunci, în august 1977, care să-și spună, să spună:

«Pentru că suntem intelectuali, nu avem dreptul să tăcem!»

Iar ne-tăcerea, atunci, nu ar fi comportat nici un risc - să imaginăm un scenariu cu eventualele consecințe nefaste pentru cei care și-ar fi făcut meseria de scriitor: să zicem că Eugen Jebeleanu s-ar fi prezentat la Ceaușescu (ideal ar fi fost să-l însoțească Geo Bogza și Marin Preda); să mai zicem că nu i-ar fi prezentat lui Ceaușescu un memoriu de protest; nici o listă cu semnăturile de adeziune la acel protest a câtorva zeci de intelectuali (de ce nu sute, ca în Cehoslovacia? De ce nu mii, ca în Polonia?); să mai zicem că Bogza nu ar fi avut de gând să-l amenințe pe secretarul general ca nu-i va mai trimite felicitări de zilele lui - poeme în proză, manuscrise, împodobite cu plop-plop-plop; să zicem că Marin Preda nu ar fi avut de gând să amenințe cu demisia (!) din partid (în care tocmai intrase).

Să zicem că ar fi zis doar unul din cei trei și doar atât:

«Noi știm ce s-a petrecut în Valea Jiului» - și ar fi fost, dacă nu destul, ceva.

Cei care au avut de-a face' cu Ceaușescu spun că acesta este brutal, repezit, nu ascultă ceea ce spun alții, hotărârile lui nu sunt urmarea unei judecăți și nici a vreunei consultări cu “consilierii”, ci porunci răstite - și definitive... însă Ceaușescu procedează astfel cu ai săi, oameni-de-aparat, activiști-de-partid, slugile - despre care stăpânul știe bine că niciodată nu vor spune ceea ce știu, în afară, în piața-mare (vor spune, mai-mult-decât-stiu, după ce actualul stăpân va fi înlăturat sau va muri, o, atunci vor fi foarte critici deceaușizatorii).

Or, “slăbiciunea” intelectualilor constituie forța lor: ei nu fac parte din Aparat, nu sunt obligați să păstreze “secretul” - din contra, ei au menirea să spună cu glas tare ceea ce știu.

Scenariul imaginat mai sus nu este chiar atât de naiv precum pare. Și nu este deloc sigur că atotputernicul Ceaușescu, chiar dacă ar fi făcut o criză de isterie și de amenințări, după ce îi va fi trimis la plimbare pe “știutori”, nu ar fi fost tulburat, descumpănit de doar aceste cuvinte:

«Noi știm...»

Fiindcă, la urma urmei, dacă un regim ca acela comunist a putut face atâta rău, *o mare parte din acel rău a fost făcut cu consimțământul - prin tăcere - al victimelor*; iar dacă un produs al acestui regim precum Ceaușescu a putut face atâta rău românilor și României, *cea mai mare parte a atentatelor sale și a crimelor a avut consimțământul, prin tăcere, al celor care trebuiau să spună că ei știu*.

Așadar, le este ușor ceaușeștilor să pretindă că *nu s-a întâmplat nimic* - nici cu minerii, nici cu sindicatul...

Pentru că nu s-a găsit nici un intelectual care să fi spus:

«Știu, deci exist.

Existînd el, prin cuvânt, capătă “drept la existență” și evenimentul negat de Putere. Dar, vai, nu a existat nici unul. Nu s-a găsit nici un intelectual care să fi redactat un text de informare și protest: “Iată ce s-a petrecut în Valea Jiului, iar ceea ce s-a petrecut este inadmisibil”, să fi încercat să adune semnături, să fi trimis protestul Puterii și, pentru că nici Scînteia, nici Luceafărul, nici Săptămîna nu l-ar fi publicat în coloanele lor, să-l fi trimis unui jurnal occidental. Nu s-a găsit nici unul - nici măcar dintre cei cu “origine muncitorească”, nici măcar fiii, frații intelectuali ai minerilor greviști. Și, nici mai târziu, nu s-a găsit vreun jurnalist, vreun reporter care să fi mers pe teren, să fi cules informații și să le fi așternut pe hârtie - ca să neutralizeze varianta “de stat și de partid” a acelor evenimente, ca să scrie cronica adevărată a lor; să nu lase Puterea să creadă că, dacă a reprimat greva, dacă i-a torturat, apoi “dispersat” pe mineri, toate acestea s-au petrecut atît de în secret, *atît de în complicitate de tăcere cu victimele și martorii, încât ea va putea pretinde că nu s-a întâmplat nimic*. Și să nu se consoleze cutare scriitor că el și-a făcut datoria publicînd, după șapte ani, un roman în care a strecurat și niște “șopârle cu minerii” - șopârlele acelea sunt atît de jucăușe, atît de uite-șopârle-nu-i-șopârle, încât l nu treci de pragul demult statornicit în literele românești, al nemaipomenitului curaj dej a ataca un tabu printr-o aluzie care face aluzie la o aluzie care, la rîndu-i, ar putea să j facă aluzie la... înțelegi d-ta ce anume, că doar n-oi fi vrînd să-i zic pe nume...

Și cu asta ajungem la *publicare*. Firește, cel care scrie dorește ca manuscrisul să se prefacă în carte, să ajungă la cititor. Firește, și în România funcționează o cenzură a partidului comunist. Comunismul din România fiind o “originală” îmbinare de dogmatism stalinist și de imprevizibile salturi de umoare ale unei monarhii de circ și de azil, cenzura, și ea, interzice, azi, ceea ce “permitea” ieri și nu știe ce să spună, azi, despre ceea ce ieri spunea NU. Firește, într-o asemenea incoerență instituționalizată și scriitorul este contrariat, zăpăcit, dezorientat, iar manuscrisele sale cunosc o succesiune de interdicții și “îmbunătățiri” care nu o dată se bat cap în cap, așa că are nevoie de multă energie, de, eventual, talentul de a ghici următoarea mișcare a Reginei, a Nebunului și de, firește, noroc. Si dacă nu i-a fost chiar suprimată cota aceea de hârtie, când, în sfârșit, cartea apare în librării, scriitorul este epuizat, nu mai poate realiza (sau refuză să se gân-

dească la asta) că între manuscris și carte distanța este nu doar de timp și, eventual, formă - ci de fond.

Însă acest lucru se întâmplă nu numai în România, ci oriunde totalitarismul s-a instalat, confiscând și cuvântul. Dar scriitorii români se deosebesc de “confrații” lor polonezi, unguri, cehi, ruși, printr-un detaliu: mesele (fie și de brad...), birourile pe care, la care scriitorii români își scriu scrierile nu au sertare. Or, “sertarul” este simbolul minimei rezistențe: nu ai curajul să ieși pe piața publică, să-ți manifesti opinia? - se întâmplă, mai ales dacă ai mai făcut-o cândva și ai pățit-o; nu ai curaj (și nici încredere în occidentali) să-ți trimiți manuscrisul refuzat de cenzură peste hotare? - se întâmplă și asta. Însă dacă nu ai un minimum, nu neapărat de curaj, ci de normalitate, ca să așterni pe hârtie ce și cum crezi tu că binele este bine, iar răul rău, atunci la ce Dumnezeu mai ții un condei în mână? Desigur, cenzura nu permite orice, oricum; dacă ții neapărat să publici în românește, în România de azi, trebuie să respecti regula jocului, adică a cenzurii; din fericire, nu totdeauna rezultatele sunt catastrofale, unele manuscrise ajung la stadiul de carte fără pierderi esențiale, ba se întâmplă și miracole: mașina cenzurii fiind enormă, iar “mașinistul” conducând-o după umoarea-i schimbăcioasă, câte un autor abil și norocos ajunge să țină în mână cartea cu nimic deosebită de manuscrisul predat... Foarte bine pentru acei autori și pentru acele cărți, dar o conștiință intelectuală, o conștiință scriitorească nu se capătă, nu se păstrează cu astfel de excepții care țin de învârteală, de iuțeală-de-mână-și-nebăgare-de-seamă - și nu de cultură, nu de spirit.

Dacă până acum patruzeci de ani *sertarul* avea o conotație peiorativă (conținutul lui nefiind publicabil, mai curând din pricina slabei calități a scrierilor), într-o societate terorizată de cenzură sertarul a devenit simbolul rezistenței omului de condei față de minciuna instituționalizată, simbolul opoziției lui prin uneltele lui, în “bârlogul” lui, la pângărirea oficială a cuvântului.

«Cum se face că fenomenul samizdat este necunoscut doar în România?», se întreabă, ne întreabă străinii.

Iar noi suntem siliți să schimbăm vorba. Ce să le răspundem? Că românii nu au curajul să multiplice și să răspândească texte interzise sau respinse de cenzură? Dacă am răspunde astfel, i-am ofensa de moarte pe compatrioți - cum adică, românii sunt lipsiți de curaj? Ei, care au șapte vieți în pieptul de aramă?

I-am ofensa și am spune un neadevăr: fiindcă românii poate n-ar refuza să multiplice, să difuzeze texte interzise - dar care texte? *Fiindcă sertarele oamenilor de condei din România sunt goale*, nu conțin decât variante ale unei viitoare cărți, scrise în

vederea publicării.

Amicul a comparat intelectualitatea românească cu un picior de scaun - picior care lipsește... Dar dacă l-am compara pe scriitorul român cu sluga cea vicleană din parabola talanților - atât de vicleană, încât ajunge să se viclenească pe sine: i s-a încredințat un talant - pe care însă l-a îngropat; dar, spre deosebire de sluga din parabolă (care, la venirea stăpânului, dezgroapă talantul nefructificat), scriitorul român, când va veni ceasul, nici măcar nu va mai ști unde l-a ascuns.

Când va deschide sertarul - sertarul va fi gol.

Septembrie-octombrie 1984

*

[oct. 1984]

I S T O R I E...

România literară din 6 decembrie 1984 publică un lung articol semnat de cunoscuții tovarăși lucrători în branșa istoriei : Florin Constantiniu și Mihai Ionescu, în care se protestează energic împotriva... reproducerii în revista budapestană *Kritika* a unui Memoriu întocmit de generalul Nagy Vilmos, ministru al Apărării din Ungaria și adresat regentului Horthy în aprilie 1943.

Ce au a reproșa (vehement) istoricii de stat și de partid, povestitorii de povești cu cocoși tricolori Constantiniu și Ionescu? Nu avem textul memoriului, ne mulțumim cu ce ne povestesc indignații din *România literară*. Și cu citatele extrase de ei cu mâna lor:

“Revista *Kritika* nu se sfiește să reproducă una din ideile...” nu-se-sfiesc tovarășii activiști pe tărâmul istoriei de la București să se indignarisească de... ne-sfiala ungarilor - “una din ideile de bază ale crezului politic al lui Nagy Vilmos : «Am susținut totdeauna că trebuie să rămânem până la sfârșit fideli puterilor Axei»” - am încheiat citatul din citat și ne întrebăm la rându-ne:

De ce ar fi trebuia “să se sfiască” revista ungurească “să reproducă” în 1984 “crezul politic” al ministrului Apărării al Ungariei din 1943 ?

Citatul incrimnat continuă - continuăm și noi să cităm din citat. Așadar generalul Nagy Vilmos scria, în aprilie 1943, în atenția lui Horthy :

“Țara (Ungaria - n.n.) trebuie să aibă la dispoziție o parte din armată în cazul unui atac care ne amenință din partea românilor, slovacilor și eventual al sârbilor (...) Atitudinea României este atât de imprevizibilă, încât este necesar să luăm față de ea toate

măsurile de securitate. România susține permanent necesitatea modificării situației actuale, ea nu poate renunța la teritoriile din Ardealul de nord (...) În cazul în care anglo-saxonii debarcă undeva în Balcani sau situația armatelor germane devine critică, este foarte posibil ca România să întoarcă spatele Germaniei. În acest caz, trebuie să ne așteptăm ca forțele armate române aflate în țară să încerce recucerirea Ardealului de nord, lucru pe care trebuie să-l împiedecăm cu orice preț” - am încheiat citatul (din citat).

Tot nu vedem unde-i buba. Care-ar fi motivul... ne-sfielii dușmanului milenar? Ce-ar fi dorit tovarășii paznici la gura istoriei de la C.C. al P.C.R. Constantiniu și Ionescu ? (întrebare retorică : de ce or fi activînd activiștii în pereche ? Ca să se supravegheze reciproc? Dar sunt verificați - la dosar, nu la istorie, am avut prilejul să o constatăm).

Adevărat, bucureștenii reproșează budapestanilor faptul că, prezentîndu-l pe Nagy Vilmos, au scris ; “se situa pe o poziție națională”. Ei și ? Este normal ca Ungurul Nagy să se “situeze” pe o poziție națională (ungurească) - ce-ar fi vrut tovarășii noștri dragi: ministrul Apărării Ungariei să se situeze pe o poziție... antinațională, de-o pildă: pro-românească ? Când ești un trecător pe stradă, ardelean pe deasupra, poți gândi că Ungurii iar nu se... sfiesc, însă atunci când te prezinți ca istoric, ești obligat să cunoști istorie măcar elementară și să știi (deci, accepți) că ministrul Aparării al Ungariei - pe timp de război ! - se situa, oricât le-ar părea ciudat constantiniilor și ioneștilor - pe o poziție națională maghiară ! Dar e atât de simplu - să fie nevoie și de un desen ?

Dacă motivul replicii în duo (bine : în tandem - sau și mai corect: în cuplu) din *România literară* ar fi fost neobrăzarea cu care “unii” (care se știu ei !) falsifică istoria, cu care proferă insulte la adresa Românilor - am fi înțeles și am fi subscris. Numai că pe istoricii de partid de la București nu-i doare durerea Ardealului de Nord martirizat vreme de patru ani (ultima oară), ci cu totul altceva : au băgat ei de seamă că, pe marginea ipotezei avansată de Nagy Vilmos : “Este foarte posibil ca în cazul în care anglo-saxonii debarcă undeva, în Balcani, sau dacă situația forțelor germane devine critică, România să întoarcă spatele Germaniei”, editorii de la *Kritika* au comentat : “Previziunea s-a adeverit perfect în august 1944”.

Ei și ? Nu-i adevărat ? Ori poate au ordin de la Tovarășu’ să re-re-re-re-scrie ei istoria ultimelor patru decenii ? Adevărul gol-goluț i-a scos din fire pe bravii tovarăși de la București, împingîndu-i să scrie negru pe al următoarele:

“În realitate, România a intrat în războiul antihitlerist, nu

speculînd situații de conjunctură, ci (...) în clipa în care nu se precizase încă înfrîngerea Germaniei”.

Idiotenii caracterizate : cum îndrăznesc să afirme că, în august 1944, nu se “precizase” înfrîngerea Germaniei ? Dar unde era, mă rog, frontul de Est, în acel moment (repet: august 1944)? Nu în România ? Dar unde era Frontul de Vest - nu avusese loc Debarcarea în Normandia ?

Inadmisibilă afirmație pentru cineva care se ocupă de istorie, ca și pentru cei care nu cunosc limba română și știu ce însemnează “conjunctură”.

Adevăratul motiv al iritării C.C. al P.C.R. nu este **istoria** (de care-i doare-n...-n carnet pe istoricii de partid) ci... - dar mai bine cităm din *România literară* :

“Nu știau editorii (de la *Kritika* - n.n.) că 23 august reprezintă cea mai mare sărbătoare națională a poporului român? (...) Sau poate tocmai de aceea textul lui Nagy Vilmos (...) a fost dat publicității, chiar în luna august 1984, când toți oamenii muncii din România celebrau”... etc., etc. “mărețul act ?”

Asta era ! Nu fiindcă Ungurii ar fi zis, ar fi scris ; că nu s-ar fi sfiit să ne insulte... etc, nu ! Ci pentru că au dat publicității acest text “**tocmai**” de 23 august ! Ca să ne strice balul - în fine, “sărbătoarea națională a poporului român”, aia care a consfințit căderea noastră în robia Moscovei.

Că omologii de la Budapesta ai bucureștenilor Constantiniu și Ionescu au ales “chiar luna august” (chiar așa : nu mai puteau aștepta un pic, nu mai țineau până-n septembrie ?) este, nu doar probabil, ci sigur : “socialismul gulașului” kadarist se menține și prin ritmica întredeschidere a supapei naționalismului, a șovinismului maghiar (de la care am putea lua lecții...). După cum “independența” ceașiotă s-a menținut cât s-a menținut prin întredeschiderea aceleiași supape (dacă sântem mai modești decât Ungurii într-o ură față de alte neamuri, nu înseamnă defel că sântem mai puțin dobitoci - fiindcă de pe urma încăierării dintre noi profită, la “nivel mediu” : Kadar și Ceaușescu - la “înalt nivel: Brejnev; comunismul local și sovietismul global sunt uitate atunci când Ungurii se sfâșie ba cu noi, ba cu Slovacia, ba cu Sârbi).

Dacă Ceaușescu - personal, cum se spune pe Dâmbovița - are probleme (personale !) cu Ungurii, să și le personal rezolve, doar el le-a reactivat, în mod deliberat - într-o diversiune și reprimare. Deși, sincer: nu vedem cum un comunist pietros, betonic (bine : doar lemnifer - de traversă de cale ferată) ca el va reuși să rezolve “o problemă națională ”- care presupune înțelegere și respect față de ceea ce se numește *diferență* : etnică, de limbă, de cultură, de religie, etc. Dacă Ceaușescu este incapabil să pri-

ceapă și să se exprime în limba română, să pătrundă măcar elemente de cultură română - atunci cum să înțeleagă limba, cultura, tradiția **altora**?

Ceaușescu : un perfect comunist, activist al PCR, acel partid care, de la fondarea lui a atacat România, considerînd-o “stat multinațional artificial”, “creație a imperialismului occidental”, proclamînd “dreptul națiunilor la autodeterminare, până la completa separare” ; acel partid care, în iunie 1940, “saluta fierbinte popoarele Basarabiei și Bucovinei de Nord, eliberate de jugul imperialismului românesc” ; partid care, dacă și-a manifestat dezaprobarea în momentul cedării Ardealului de Nord, nu a făcut-o din românism, ci pentru că **acel teritoriu... fusese ocupat de către alt-cineva decât URSS !** ; iar odată înscăunat prin forța Armatei Roșii, cum a tratat PCR “problema națională”? Bineînțeles, după rețeta sovietică, atîtînd comunitățile una contra alteia, simultan, alternativ. Iar dacă PCR a fost oarecum “logic” atunci când a hotărît că minoritățile anterior persecutate (evreii, țiganii) au dreptul la compensații (ba chiar la revanșă), care va fi fost “logica” includerii printre persecutați a persecutorilor maghiari ? Care a fost “politica de cadre” care a permis, ba chiar a favorizat intrarea în Miliția și în Securitatea românească a mii și mii de polițiști unguri szalosiști, vinovați de persecuții, ba chiar de masacre perpetrate împotriva evreilor, a slovacilor, a sârbilor, a românilor ? Între cele două războaie, în România “burgheză”, minoritatea maghiară a avut drepturi mult mai largi, mai consistente decât... majoritatea maghiară din Ungaria, iar în timpul războiului, deși sîngerau rănile Ardealului de Nord, nimeni nu s-a atins de maghiarii cetățeni români. În virtutea cărei “compensații” PCR, prin brațul numit Petru Groza, i-a făcut... majoritari în aparatul administrativ, de partid și mai ales în cel represiv ? Dacă li s-a făcut o regiune autonomă, de ce doar lor ? De ce nu și germanilor, de pildă ? Și de ce PCR și-a schimbat fulgerător atitudinea față de maghiari ? Fiindcă, brusc, descoperise... virtuțile echilibrului ? Da de unde !

Ordinul venit de la Moscova, după Revoluția Maghiară din 1956 : din minoritate privilegiată, Maghiarii de la noi au devenit (ca și majoritatea) o oarecare comunitate persecutată.

Să aibă dreptate Românii care se adresează astfel maghiarilor :

«De ce vă plângeți ? Comunistul Ceaușescu nu atentează doar la identitatea voastră, ca maghiari, ci la identitatea noastră, a tuturor nefericiților cetățeni ai RSR - nu vorbește el, de la o vreme, de un monstru numit “națiune socialistă”» ?

Și totuși, nu au dreptate Românii : minoritățile naționale au

o identitate, o limbă maternă, o cultură, o tradiție - altele decât ale majorității, deci normal este să le fie respectată, chiar încurajată diferența.

Din nefericire, România lui Ceaușescu nu cunoaște normalitatea. În primul rând : un regim comunist nu poate asigura o stare generală de normalitate ; în al doilea : Ceaușescu nevrînd, nepuținând să recunoască propria-i vinovăție în ruina țării, caută, ca de obicei, țapi ispășitori.

Iar aceștia, totdeauna, peste tot - au fost **alții** : Rușii, Evreii, Ungurii - care uite ce ne-au făcut ! Ne-au stricat balul de 23 august seara ! - după cum se lamentează activiștii pe târâm, tovarășii noștri Constantiniu și Ionescu...

Nota (iunie 1999) : *Să fie doar autoiluzie, anume că **ceea ce scriam atunci, în 1984, nu s-a perimat ? Că ar fi suficient să pun, în locul numelui (și politicii) lui Ceaușescu numele lui Miloșevici?***

1985

*

(Ianuarie 1985)

LA CE SLUJEȘTE POETUL

“Eu cred că suntem un popor vegetal”, scrie Ana Blandiana. Frumos spusul, sfâșietor înțelesul: “frunză-verde”, “codrul-frate-cu-românul”, “retragerea în păduri și munți (împăduriți, se înțelege) - pe acestea le știam, și chiar prea; a trebuit să vină un poet - și încă femeie! - să spună răspicat, negru pe alb, ceea ce noi ceilalți abia dacă îndrăzneam să gândim, fiindcă amărăciunea, supărarea noastră pe noi înșine rămânea dincoace de prag, pe terenul moral-imoralului, ne vedeam de-căzuți, de-veniți (firește, din pricina evenimentelor). Și iată, a trebuit să vină o femeie-poet, ca să aflăm că poporul român nu este nici resemnat, nici “suflet-de-slugă”, nici imatur, nici mișel, nici imoral - ci, senin, amoral, vegetalul neștiind, nesimțind, nejudecând - “Cine a văzut vreodată / Un copac revoltându-se?” - am citat din același poem al Anei Blandiana.

Desigur, poezia e poezie, poeții gândesc în metafore și cu toate că detestăm cenzura care îi cere poetului: “Explică ce-ai vrut să redai, aici?”, ne aducem aminte că marii poeți scurtează drumuri, sar peste etape obligatorii, mergînd la esență - esență la care gânditorul așezat, omul de știință vor ajunge... cândva; binișor mai târziu.

Dând Cezarului ce se cuvine Cezarului și Anei Blandiana ce se cuvine poetului, să ne întrebăm, totuși, dacă această condamnare fără apel, această arătare cu degetul a ne-ființei unui popor sunt atât de... metaforice.

Pe de o parte, conducătorii comuniști, primitivi în structură (altfel nu ar fi ajuns “conducători”), au mai fost schilodiți de vizionarismul marxismului leninizat (stalinizat, hrușciovizat, ceaușizat etc.): făcîndu-și chip cioplit din viitorul-de-aur (“culmili celi mai ‘nalti” - se zice în româneasca scornicizată), neglijînd, chiar călcînd în picioare prezentul *altora*; mărșăluind cu privirea ațintită prea sus și prea departe, nu numai că nu înaintează, ci coboară: măcar dacă ar coborî doar ei înșiși, însă trag, împing în prăpastie pe toți și totul. Sacrificînd prezentul - încă o dată: al altora - pe altarul unui “viitor de aur” (în care, zic ei, câinii vor umbla cu covrigi în coadă, distribuindu-i “fiecăruia după necesități”), dovedesc, de aproape 70 de ani, în Rusia, de peste 40 de ani și în

România, că nu știu, nici nu vor să afle ce este aceea o “perspectivă”, deși folosesc acest cuvânt până la sațietate. Să ne amintim de promisiunile “jurate” ale lui Hrușciiov că U.R.S.S. va ajunge, “chiar depăși” țările capitaliste în vreo 15 anișori (el măsurând timpul cu cincinale - trei). Ca să dea greutate discursurilor, a anunțat distribuirea gratuită a chibriturilor. Și să ne amintim de mărturisirile de după “detronare”: nu mințise deloc, atunci când afirmase ceea ce afirmase; «Eram convins că acel viitor este cu totul posibil, pentru că... nu îmi percepeam prezentul, fiindcă de multă vreme - chiar înainte de a deveni secretar general al P.C.U.S. - nu mai percepeam realitatea...»

Fiindcă am pomenit de Hrușciiov, să ne imaginăm că în luna martie, acest an, după 30 ani-lumină, luminătorul nostru național este invitat să-și petreacă bătrânețele în pace - o să i se găsească un acoperiș, de pildă cel al “muzeului” din satul natal; să mai zicem că, din acel moment, va putea să se dedice cu totul pasiunii sale pentru “poizie”, însă, printre picături, își va scrie (vreau să spun: dicta) memoriile. Dacă, în exterior, Hrușciiov a însângerat Ungaria, a ridicat zidul Berlinului, a împins prea departe pionul în Cuba, în interior a zdruncinat din temelii piramida stalinismului. Însă, odată “la pensie”, a avut, nu onestitatea, ci luciditatea de a analiza procesul de schizofrenizare a dicta-torului - cu atât mai grav, cu cât acesta este un incult profund, iar la asemenea specimene, complexul de inferioritate se manifestă printr-un agresiv complex de superioritate. Va avea Ceaușescu, odată “pensionat”, curajul de a analiza cei “20 de ani lumină”, de la nivelul pământului? Va avea măcar un strop de luciditate, să recunoască măcar a mia parte din “măsurii” citește: erori?

Ne îndoim. În această privință, într-adevăr, România este “originală” (spunem *este*, fiindcă anticipăm... din toată inima): Dictatorul nostru este ceea ce este și chiar dacă, din luna martie '85 nu va mai exercita puterea reală, acolo, la pensie, va continua să dicteze, fără pauză, fără ruptură.

Cu o deosebire: imaginarii executanți ai hotărârilor Lui, în imaginația Sa, vor nota fiecare silabă, fiecare icnet, fiecare interjecție, și, tot în imaginația febrilă a detronatului executanții vor executa orbește ceea ce crezuseră ei că au înțeles din ceea ce crezuse El că dictează...

În măsura în care nici el, nici “colaboratorii” săi nu au legătură cu poporul, cu acest “popor vegetal”, să-i clasăm în regnul mineral.

Cât despre noi, “vegetalii”, după ce vom remarca încă o dată marea poezie a celor patru poeme publicate de Ana Blandiana în revista *Amfiteatru* din decembrie 1984, vom băga de seamă altceva.

Afirmând - cu mijloacele poeziei - că poporul nostru este un popor de plante, de copaci (care nu se revoltă), “un întreg popor / Nenăscut încă, / Dar condamnat la naștere [...] Un întreg popor / Ce nu vede, n-aude, nu înțelege, / Dar înaintează...”, poeta spune ceea ce spune - și, simultan, contrariul: și prin însăși poezia: “Noi, plantele. / Nu suntem ferite nici de boli / Nici de nebunie...”, dar mai ales prin actul poetic: Ana Blandiana - și ea plantă, și ea copac, și ca membru al Uniunii Scriitorilor Vegetali Români - scrie și publică despre sine, despre ai săi! În logică formală, acțiunea de a afirma neagă însăși afirmația. În logica... vegetală, acțiunea de a scrie confirmă speranța că, totuși, nu toate ființele cugetătoare alcătuind acel popor s-au mutat în rădăcină-trunchi și frunză verde. Că dacă șefii de tot felul s-au mineralizat de mult, potrivit zicerii: “Apa trece, pietrele rămân”, dacă în regnul cu adevărat vegetal, “Cu o floare nu se face primăvară”, în cel amenințat de vegetalizare, “cu un poet se face primăvară”.

În primul rând pentru că scurta noastră istorie literară a mai cunoscut asemenea miracole: în vremea lui, Eminescu era un *poet* și ce primăvară a “făcut”; după iarna stalinistă, care înghețase, arsese totul, cu apariția florii poeziei din anii ‘60 s-a făcut o primăvară (care, din nefericire, nu a dat în vară...).

În al doilea rând, pentru că Ana Blandiana dovedește - acolo, în spațiul carpato-dunărean, fiindcă în alte părți s-a știut de totdeauna - că nu există material, domeniu... ne-, antipoetic. Că reticența (citește: fuga) de ceea ce s-a convenit să i se spună “politică” nu era (și este încă) o manifestare a grijii poezilor români de a păstra poezia... poezie, neatinsă de contingent, ci un alibi: al lipsei de curaj, al lipsei de har.

Firește, “poetul” care va rima, de pildă: “Jos tirania!” cu: “Trăiască România!” va fi ignorat, chiar dacă înjosește poezia. Însă poetul nici nu este chemat să “laude ori să condamne” explicit, poetul zice, iar zicerea lui e mai grea decât răcnetele, răgetele, tuturor păuneștilor - kilometrii de laude și de imne sunt anulați de, iată, “inventarul” vieții de toate zilele, zis cu jumătate de glas și cu sfert de inimă: “Frunze, cuvinte, lacrimi, / cutii de conserve, pisici, / tramvaie câteodată, coala făină, gărgărițe, sticle goale, discursuri, imagini lungite de televizor, gândaci de colorado, benzină, / stegulețe, cupa campionilor europeni, mașini cu butelii, portrete cunoscute, / mere refuzate la export./ Ziare, franzele, / ulei în amestec, garoafe, / întâmpinări la aeroport, cico, batoane; / Salam București, iaurt dietetic, / țigănci cu kenturi, ouă de Crevedia, / zvonuri, / serialul de sâmbătă, cafea cu înlocuitori, / lupta popoa-relor pentru pace, coruri, / producția la hectar, / Gerovitalul, băieții de pe Calea Victoriei, / Cântarea României,

adidași, / compot bulgăresc, bancuri, pește oceanic, / totul.”

De altfel, acest poem poartă titlul: *Totul*. În 22 de ... “rândulețe”, poetul a spus *totul*.

Probabil la asta slujește poetul: să spună *totul*.

*

Către Ioan Petru Culianu (VIII)

Paris, 27 ian. 1985

Dragilor,

Din păcate nu voi putea veni la Anvers în 7 martie, pentru lansarea cărții. Sunt în curs de a face o serie de analize, examene medicale care nu se vor termina până la acea dată, iar “constrângerile” pre-medicale m-au cam epuizat și nu voi fi în stare să fac nici măcar călătoria până “în vecini”.

Așa că vă rog pe voi să faceți în așa fel, încât să nu se bage de seamă lipsa mea. Mulțumindu-vă că ați făcut ceea ce ați făcut - și cum - ca această carte să fie tradusă și să apară, la voi. Mulțumirile mele la adresa prietenului Paul Koeck.

O rugămintă, totuși: cartea mea, chiar riscând să treacă nebagată în seamă, să nu aibă de-a face cu cea a Renatei Lesnik. Nici cu autoarea. Vă asigur, nu este o chestiune personală (sau: atât cât este, nu contează), ci o chestiune mai gravă: faimoasa “**I**nternațională a Rezistenței”, pentru care am lucrat și eu 9 luni, a devenit (sau re-devenit) o Internațională Rusească și din cauza fostei mele protejate, Renata Lesnik. Toți polonezii, cehii, ungurii, bulgarii, sârbii, românii - și mai grav: francezii pe care eu îi trăseseam spre Internațională (Revel, Besançon, Fejtő, Glucksman, J-M. Benoist, Fontaine, Tatu, Grosser etc.), ca să alcătuim și un nucleu european - s-au îndepărtat și ei, în urma plecării mele (care nu a fost plecare, ci să-i spun pe nume: dare afară). Desigur, pentru că pe Ruși nu numai că nu-i interesează Europa, cu problemele ei, de 40 de ani, dar vor să dea impresia că această Europă nici nu există. Ceea ce, din păcate, convine americanilor (care finanțează **I**nternaționala) - ultima dovadă fiindcă s-au supărat cumplit pe mine, pentru că am organizat, în mai '84, la Paris, colocviul Yalta...

În această problemă, fosta mea protejată a jucat un rol mic, dar... cheie. Ca traducătoare între mine și ruși (Maximov și Bukovski), a aranjat “traducerea” în așa fel, încât, pe de o parte, să dea impresia Rușilor că eu aș fi vrut ca Departamentul Europa să “înghită” întreaga Internațională - ceea ce era fals, eu nu

ceream, pentru Europa, decât locul care i se cuvenea și i se cuvine - pe de alta (din prostie sau necunoașterea francezei, sau din... sovietism) a încercat să semene zânzanie între noi, cei din Est (dar ne-Ruși). Cam asta-i.

Ana și cu Filip vă îmbrățișează (mai ales pe Vlad) cu speranța că ne vom întâlni cu alt prilej.

Cu prietenie,

Paul Goma

Este vorba de **Patimile după Pitești**, în traducerea Andreei Borbel (Carmen Culianu), apărută la Elsevier Manteau.

Paul Koeck: traducătorul (din franceză) al **Culorilor...**

Vlad: fiul lui Carmen

*

O istorioară cu o “istorică”

23 februarie 1985

A apărut, în aceste zile, la Paris, în Editura Stock, o nouă carte a istoricului Philippe Robrieux, intitulată: **La Secte (Secta)**. Este vorba, desigur, despre partidul comunist, fratele mic al Celui Mai Mare Frate: sovietic.

Philippe Robrieux, fost june militant - comunist - fost secretar al lui Maurice Thorez, fost secretar al Studenților Comuniști, a rupt-o cu partidul în 1968. Istoric de formație, și-a propus, atunci, să scrie o *istorie interioară* a partidului comunist - ceea ce a și făcut, publicând, între 1980 și 1982 volumele I, II și III. În 1984 scoate al IV-lea volum (1 000 de pagini imprimare mărunt). Și începe scandalul. În primul rând, pentru că al IV-lea volum poartă supratitlul: “Istoria interioară a partidului comunist” - punct, fără să mai adauge “francez”; în al doilea rând, pentru că nu respectă nici un consemn de tăcere asupra multor “pete” din “istoria” deloc glorioasă a comunismului francez. Pe noi, românii, vol. IV ne-a interesat, mai întâi, pentru că, în secțiunea “Dicționar biografic” - în care sunt prezentate în jur de 200 de nume ale comuniștilor importanți din toată lumea - figurează doar Ana Pauker (cu un portret feroce) - ceea ce, la urma urmei, dovedește că românii și comunismul nu s-au înțeles nicio dată; în schimb, “o filieră românească” este prezentată în însăși *Prefața* volumului IV. Nu am fi revenit asupra acestui detaliu, dacă în “Anexa” recentei cărți, **Secta**, Robrieux nu ar fi reprodus în peste 100 de pagini doar o parte din ceea ce s-a scris, după apariția vol. IV, în legătură cu... “filiera românească”.

Despre ce este vorba? În prefața amintită, autorul scria că nu

atât adunarea materialului - în principiu, secret - i-a pus cele mai grele probleme, ci hăituiala la care l-au supus “tovarășii”: sfaturi “prietenești” - din partea “prietenilor”; telefoane, scrisori de amenințare - anonime, se înțelege; furt de documente de la domiciliul său; “indisponibilizarea” unor surse de informație, biblioteci, colecții, arhive etc.; “vizitatori” - mai mult sau mai puțin cunoscuți...

Lucrurile ar fi rămas aici și așa dacă, după apariția vol. I cu a lui *Prefață*, “filiera românească” nu ar fi reacționat - de astă dată pe față. Prin “cronici” la cartea lui Robrieux, publicate în presa de obediență comunistă, prin “puncte de vedere” exprimate în *Le Monde*, prin “petiții” de protest adresate Editurii Fayard (care publicase cartea), partidul comunist (punct!) a sărit în apărare... Dacă Robrieux nu dăduse numele nici unuia dintre “binevoitorii din România”, de astă dată se află: “eurocomunista” care aplică psihanaliza la fenomenul stalinist, călătorind la București și Moscova, este Lilly Marcou.

Lilly Marcou a ieșit din anonim în 1982, publicînd la Paris, cartea **Une enfance stalinienne (O copilărie stalinistă)**. “Specialista internațională în problemele comunismului” (cum era prezentată pe copertă) avea de gând să-și povestească perioada copilăriei, însă “istoricul” din ea nu-i dă pace și iat-o umblînd prin istoria României, țară pe care n-a cunoscut-o decât ca pionieră și utemistă exemplară - și asta doar până în 1953, când familia ei emigrează în Israel apoi în Franța - ceea ce n-o împiedică să “zugrăvească”... “cele trei dictaturi” (regală, legionară, antonesciană), să afirme că “**poporul român a primit cu flori Armata Roșie eliberatoare**” - precum și alte gogorițe. De altfel, cu excepția organului comunist, *L'Humanité*, întreaga presă franceză a, nu doar criticat-o, ci pur și simplu ridiculizat-o (cea mai feroce analiză a făcut-o François Maspero, în *L'Alternative*, nr. 20 din ianuarie 1983). Abandonînd, deocamdată, “memorialistica”, Lilly Marcou, dacă nu a publicat lucrări “istorice”, s-a ocupat, în schimb, de “controlul de partid” în privința... istoriei, rolul ei constînd, într-o primă fază, în împiedicarea cu orice preț a publicării unor cărți defavorabile sau direct critice comunismului; într-o a doua, de a organiza campanii de denigrare a autorilor acestor lucrări - Philippe Robrieux fiind doar una dintre ținte...

În “Anexa” la volumul **Secta**, Philippe Robrieux reproduce, de pildă, o scrisoare de protest adresată... Editurii Fayard și semnată de 30 de “universitari” - ceea ce nu este fals, atât doar că toți acești universitari sunt cercetători la “Fundatia de științe politice”, un fel de “Ștefan Gheorghiu” de pe malurile Senei.

Redactată în termeni cunoscuți nouă: (publicarea lucrării lui Robrieux) “a provocat în rândul întregii comunități științifice o legitimă indignare”; (Robrieux) “acumulează insinuări calomnioase cu privire la un cercetător al Fundației”; “adevărat, Lilly Marcou nu este explicit numită, însă ea este vizată”; “potrivit lui Robrieux, Lilly Marcou ar face parte dintr-o «filieră românească» din care patru emisari ar fi încercat să-l intimideze pe autor și să afle care este sursa documentelor; scriind că această «filieră» ar fi «românească», Robrieux vrea să dea de înțeles că poliția secretă sau guvernul român, cunoscut pentru intervențiile sale pe teritoriul francez, ar avea legătură cu Lilly Marcou”... În continuare, petiționarii îi reproșează autorului că a scris: “se prezenta ca o emigrantă din România” - ceea ce ar însemna că Robrieux este antisemit! În legătură cu călătoriile la Moscova, dacă Robrieux nu spusese scopul lor, petiționarii explică: “Nimic mai firesc, Lilly Marcou a fost invitată la o sesiune a Academiei de Științe Politice, ținută la Moscova” - și, după alte reproșuri de acest gen, “universitarii” încheie - ca la Moscova, ca la București:

“Suntem indignați că editura Dvs. a publicat o asemenea carte plină de calomnii și injurii”...

*

ÎNTREBĂRII...

(1985)

... (universale și, se zice: milenare): “Cine a fost mai întâi: Caragiale sau personajele sale?” Întrebare nu într-un totu nevino-vată, recunoaștem. Însă mai recunoaștem: la întrebarea: “Ce fel de societate dorim României post-socialiste?”, răspunsul cel mai prompt este însuși “programul” nemuritorului Cațavencu: “România să fie bine și tot Românul să prospere!”. Răspuns repetat, de astă dată, fără ironie, fără... Caragiale (ba chiar împotriva lui), răspuns încărcat doar de o umbră de tristețe...

Tristețe, așa, pentru că iată unde am ajuns, unde am fost aduși de vremile din urmă: dorim, visăm libertatea, însă nu prea știm ce vom face cu ea... Să ne consolăm: nu doar noi, românii, orbecăim; nu doar cehii și slovacii, polonezii, bulgarii, ungurii (ca să nu mai vorbim de ruși), cei cărora sovietismul ne-a frânt coloana vertebrală și ne-a pus în genunchi, nu doar noi, cei total-neliberi, nu am găsit “o formulă coerentă” a libertății noastre de mâine - însă nici democrațiile libere, occidentale nu văd, nu știu care le va fi următorul pas. Să ne consolăm: noi, cei sovietizați, știm cel puțin că un pas-înainte (adică: evoluția) ar fi... reîntoarcerea la starea pe care o cunoscuseră țările noastre...

până în 1938 - așa, cu toate păcatele ei...

Dar, vai, timpul a înaintat cu o jumătate de secol, iar starea noastră a retrogradat cu secole (și poate nu se înșeală pesimiștii care vorbesc de milenii - fiindcă vorbesc de sclavagism). Nu doar instituțiile ne-au fost distruse, ci mai grav: omul, reparator-al-stricăciunilor, omul, ziditor-de-poduri-noi. Dacă mâine România se va libera (ori va fi liberată), în cinci-șapte-zece ani, se vor repara stricăciunile materiale - dar românul? în câte generații va fi reparat?

Un scriitor nu are a se amesteca în ceea ce se numește “politică”, fiindcă el lucrează cu alte categorii, cu alt material, deci, el nu poate fi un constructor - din contră... Ceea ce nu însemnează că nu este util - ba da: în opoziție. Proba (dacă mai era nevoie) s-a făcut: regimul sovietizator (dacă am adăuga: totalitar, am comite un pleonasm) a distrus, din primele momente, nu doar opoziția constituită, instituționalizată (partide politice, sindicate, grupuri de presiune etc), nu doar presa (oglindă, uneori, deformatoare - dar oglindă), ci, cu precădere, spiritul de opoziție - al intelectualilor (foarte) în general, al scriitorilor, în special - prin metode cunoscute: lichidare, aducere-la-tăcere, cumpărare...

Din păcate, în acest an, 1985, România este acolo unde este și așa cum a fost înecată de 40 ani de întuneric; iar noi, exilații, fiecare pe unde a găsit adăpost. Așa stând lucrurile, să i se îngăduie, deci, unui nechemat-în-politică să-și exprime nechemarea.

Autorul rândurilor de față a mai spus-o, scris-o, acum o repetă: nu a avut nici o chemare pentru disidență; atunci când făcea-ceea-ce-credea-că-trebuie-să-facă (să-și trimită în Occident manuscrisele, începând din 1967), nu știa că acest act normal pentru un scriitor normal va primi, cu un deceniu mai târziu, eticheta: “activitate disidentă”. Știa însă două lucruri:

1) Ce anume însemnează, în limba română, termenul “disident” și, de asemenea, ce (altă) accepție dăduseră occidentalii termenului rusesc: *inakomâsleașcii* (care, tradus fidel însemnează: “cel-care-gândește-singur”);

2) Știa că textele sale nu propun, nu sugerează, nu cer (drepturi, libertăți, reforme în cadrul “societății socialiste”), ci *povestesc* - despre închisoare, despre colectivizare, despre sovietizare, despre dezumanizare...

Autorul rândurilor de față nu a avut nici o chemare pentru disidență, nici măcar în primăvara lui '77: atunci el a adresat o scrisoare unui alt scriitor (din întâmplare ceh) - pe care a semnat-o el singur; tot singur a semnat o altă scrisoare adresată lui Ceaușescu (nu din întâmplare, la “Palatul Regal”...). Și nu știe dacă din întâmplare (mai degrabă nu), o bună parte dintre româ-

nii care au-aderat-la-ceva, au cerut să semneze și ei acele două scrisori, la urma urmei, private... Este foarte adevărat că a existat un text colectiv (Scrisoarea adresată Conferinței de la Belgrad) - dar acela nu a constituit, totuși, un program. Am acceptat - și atunci, pe loc, și de atunci - reproșul, justificat, de a nu fi propus “un adevărat program” - dar cine să-l fi alcătuit? Acei români care ar fi avut chemarea (prin experiență, profesie, prestigiu mai ales) nu numai că nu s-au alăturat acestei mișcări spontane, deci, fatal, haotice (însă autentice, sincere), dar au batjocorit-o, au tratat-o de “provocare a Securității”, ba chiar unii, în virtutea unui “antico-munism autentic”, au exercitat presiuni (chiar... contondente) asupra unor semnatori - care, cică, cerînd ca legile comuniste să fie respectate, făceau jocul comunismului ilegal... (raționament exact, numai că premisele erau false). Să mai amintim de “lucrarea” unor exilați, vajnici antibolșevici, care spuneau (și mai ales scriau, iar scrisul rămâne), între martie și august 1977, că cei care se aflau în acel moment arestați, torturați și umiliți în beciurile Securității (și nu doar din București)... “sunt, în realitate, bine-mersi, liberi, ba chiar răsplătiți de Securitate, pentru rolul lor de provocatori - care încercaseră să-i facă să iasă la lumină pe adevărații anticomuniști”? Să mai amintim despre acei exilați care au scris negru pe alb (și nu-i includem printre *exilați* pe Drăgan, nici pe Milhovan, nici pe Michael Titus) că sindicatul SLOMR “este tot o provocare, pusă la cale de un membru de partid, Paraschiv, care, pe deasupra este și țigan”? Că “popa Calciu - care știm noi ce-a făcut la Pitești - ne va fi trimis, în curând, ca să spargă Exilul!”?

Să se consoleze Victor Frunză (căruia îi înțeleg amărăciunea - pe care am încercat-o, cronologic, înaintea lui): neîncrederea, critica, atacul, calomnia cu care este gratificat nu se adresează disidentului Victor Frunză, nici ideilor sale - ci *faptelor omului* Victor Frunză: «Cum adică, un comunist să-mi dea mie, anticomunist, lecții de curaj?» Ei, nu, amice! Exilatului român care “de patruzeci de ani combate comunismul”, de aici, din Occident (fatalitate: “care familia mea de la patuzsopt în Cameră...” al altui nemuritor: Dandanache...), nu “un comunist” îi va da lecții; nici exilatului mai recent care, în România, a făcut cinci, zece, cincisprezece ani de închisoare (mult mai rar pentru ceea ce *ar fi făcut el* împotriva comunismului, ci mai ales pentru ceea ce *fusesse el*, înainte de ‘48, când comuniștii au pus mîna pe întreaga putere); cu atît mai puțin celor din “noul val” - care, ca “fii de...” (chiabur, popă, exploatator, legionar etc), suferiseră cumplit pe-timpul lui Dej, dar care, în prima parte a domniei lui Ceaușescu, se aranjaseră, se descurcaseră, “merseseră pe burtă”,

intraseră și în partid, colaboraseră și cu Securitatea (“o mică” notă-informativă, “o mică caracterizare...” - «doar nu era să zic: nu vreau!»...) și care, odată în exil, își cultivă cu grijă (și cu discreție) relațiile cu ambasada («până îl scot și pe frate-meu și pe o verișoară - după aia, îi bag de nu mai ies») și, simultan, tună și fulgeră împotriva “agenților”, a “filomaghiarilor și filorușilor”, a “jidoviților” - și, firește, împotriva “disidenților”. Ei bine, stimate Victor Frunză, aceștia nu te critică-atacă-înjură pentru “disidența” dumitale, ci pentru ce *ai făcut*...; pentru ceea ce și ei ar fi putut (și ar fi trebuit să facă); nu au făcut, pentru că ei sunt “dăștepți”, ei nu și-au dezvăluit “adevăratele concepții”, decât după ce s-au pus bine, la adăpost, în Occident (și după ce și-au recuperat mama și fiul din prima căsătorie); iar în dumneata nu văd, neapărat, “disidentul”, “fostul membru de partid”, ci pe cel care le-a arătat că *se poate*, că *s-a putut* să rămâi (sau să redevii, după caz) un om normal, într-un context de anormalitate; că se poate să-ți manifesti demnitatea de om normal într-un context dezumanizat și dezumanizant; că se poate ca, în România, să nu fii de acord cu “linia generală” (și să-ți asumi, în deplină cunoștință de cauză, toate “consecințele” - care pot merge de la simplele amenințări telefonice la... “sinucidere accidentală”) și că se poate ca, aici, în exil, să nu fii de acord întru totul cu “radicalismul”, cum îi spui, al acelor exilați anticomuniști care gândesc în termeni pur comuniști, adică: «Cine nu-i cu noi e împotriva noastră!»

Acestea fiind spuse, nu credem că “disidența” (atâta câtă a fost și așa cum s-a manifestat, în România) a fost o “diversiune comunistă” - dovadă fiind tratamentul la care Securitatea i-a supus și îi supune încă pe acești... “criptocomuniști”; disidența a fost o fază, o manieră de a face contestație... cvasilegala - în măsura în care se contesta, nu legea, ci aplicarea ei - dar care a devenit, numaidecât, opoziție (a contesta “aplicarea”, într-un regim comunist, a unei legi însemna opoziție curată: «Cum: pui la îndoială linia partidului?»). Această nouă manieră de a contesta, de a se opune, vrem, nu vrem, s-a... subțiat - ca să nu spunem: s-a încheiat; s-a născut din “destindere”, a cunoscut vârfuri în ‘75, în ‘77 (firește, nu vorbim doar de România) și a murit, credem noi, odată cu invadarea Afganistanului și deportarea lui Saharov. Rămâne să fie găsite alte metode, alte maniere de a face opoziție - care? mărturisim: deocamdată, nu știm.

Ceea ce nu ne împiedică să ne gândim la România post-socialistă. Și, gândindu-ne, ni se strânge inima: știu oare românii cu adevărat chemați - prin experiență, profesie, vocație, dorință - ce vor, pentru România, ceva mai mult și ceva mai

nuanțat decât Cațavencu, carevasăzică: “România să fie bine și tot Românul să prospere”?

Cu o excepție sau două - asupra cărora vom reveni - confuzia, analfabetismul (nu doar politic, ci pur și simplu), reaua-credință (pe care noi o punem pe seama inculturii..., cultivată, prin refuzul demn de o cauză mai bună, de a se informa) domnesc în sufletul și în capul românilor. Îi lăsăm la o parte pe cei (majoritatea exilaților) care, odată la adăpost, declară:

«Am suferit atâta, nu mai vreau să aud de politică».

Firește, îi lăsăm la o parte și pe acei “români deplasați”, cum plastic îi numește Virgil Ierunca pe exilații care propagă fără rușine apăra tezele de la București.

Cei de dreapta (cu care s-a petrecut un fenomen straniu, în ultimul deceniu: li s-au “umflat efectivele” într-atât, încât nu te poți stăpâni să nu rostești celebra butadă - care îi viza pe comuniști: “Puțini am fost, mulți am rămas...”) vor, pentru România, ceea ce voiseră acum 45 ani și acum 50 ani: “O țară ca soarele pe cer”; o Românie națională și creștină; cât despre “latura socială” în care se întâlneau cu stânga, din motive de istorie... imediată și prezentă, ei preferă să păstreze o tăcere jenată...

Cei de centru - democrații - se mișcă și ei, de decenii, în cadrul organizatoric și mental al partidelor din care făceau (și fac în continuare) parte. Un țărănist, de pildă, îți va putea vorbi ore și zile despre fracțiunile, tendințele, persoanele “din partid”, însă va fi incapabil să dea un răspuns acceptabil la o întrebare (de altfel, cu capcană - dar vizibilă): «Cum vede Partidul Național Țărănesc problema țăărăneasă în România post-socialistă?»

Spre centru-stânga (tendința social-democrată), lucrurile merg ceva mai bine: există câțiva români bine informați și care “gândesc cu capul - păstrând picioarele pe pământ”. Din păcate, pentru aceștia, deasupra lor, planează, pedepsitoare, umbra social-democrației germane, la care s-a adăugat și scandalul din sânul Cercului Democrat.

La stânga-stânga nu vedem nimic - nici o pagubă.

Cum anume România sovietizată, “socializată” va deveni... post-socialistă? Nu știm, dar știm că nu românii înșiși vor putea scutura jugul; recăpăta libertatea. Și mai știm că numai un cataclism (și nu politic, ci militar) care va zgudui URSS va îngădui țărilor sovietizate să opteze... Am spus: să opteze, fiindcă ieșirea de sub tutela sovietică nu însemnează, în mod necesar, trecerea la un sistem ne-comunist - și numai în Europa avem două exemple: Iugoslavia (în care Tito nu a fost decât un Stalin-mititel în conflict cu Marele-Stalin) și Albania. Nu credem nici în “evoluția” actualului sistem (în care Victor Frunză, realist,

speră), fiindcă starea actuală, diferită de cea a României, din Ungaria, din Cehoslovacia și din RDG (mai cu seamă: materială) nu este rezultatul unei “evoluții” a ideologiei Kremlinului, ci a aplicării unui tratament diferențiat - atât din rațiuni tactice (pentru a întreține, a atâta ranchiune, gelozii între “barăci”), cât și pentru a obloji rănilor sângerânde ale celor care se răsculasera, dar fuseseră striviți (germanii, în ‘53, ungurii în ‘56, cehii și slovaci în ‘68 - polonezii fiind un caz aparte, un caz printre cazuri). Ideologia comunistă este prin natura ei, nu doar stagnantă, ci involutivă (ne întrebăm iarăși: cu câte secole ne-a dat îndărăt?), deci nu i se poate cere ceea ce, structural, nu poate da: eventualele “reforme”, perioadele de “liberalizare” - acestea au fost (și vor fi, dacă vor mai fi) acei “doi-pași-înapoi” ai tacticii leniniste; dar nu mai mult de doi, după care Supraveghetorul va striga “Recreația s-a terminat!”

De vreo zece ani, românii constată că vecinii - care înainte trăiau mai prost - “azi trăiesc mai bine”. Firește, sclavii între ei își compară greutatea lanțurilor și fiecare visează un-lanț-mai-puțin-greu (“Măcar ca al bulgarului - dacă nu ca al ungurului...”, oftează românul). Încă o dată: în ciuda profunde nefericiri a românilor, din acești ultimi ani, nu ne putem face din “exemplul Ungariei” un exemplu-de-urmat, un ideal.

Prosperitatea - reală, dacă o comparăm cu a celorlalte țări sovietizate, însă întristătoare, dacă ne gândim la ce ar fi putut să fie, fără “lumina de la Răsărit” - a fost plătită, în ‘56, cu sânge, iar azi cu castrarea - acesta este cuvântul folosit de ungurii înșiși, termen care ar trebui să le sune cunoscut românilor: așa cum românii au fost “dezamorsați”, neutralizați, zăpăciți (la urma urmei: castrați) de “naționalismul” și “independentismul” ceaușist, așa au fost și ungurii “stricați” de... prosperitatea kádăristă (în ciuda a ceea ce cred unii români, ungurii sunt mult mai puțin preocupați de soarta “fraților” lor din Transilvania și din Slovacia și mai mult de propria castrare spirituală, morală provocată de acest cadou al rușilor).

Așadar, în deplină cunoștință de cauză, românii (ca, de altfel toți cei care au fost obligați de către sovietici să... construiască socialismul) vor respinge categoric - în post-socialism - o alternativă socializantă.

Atunci spre ce li se va îndrepta privirea și dorința? Desigur, spre “cea mai puțin proastă dintre toate soluțiile proaste” (cea care a început, demult, cu mașinismul englez și Revoluția Franceză pe care nu a izbutit “să o ajungă din urmă”, ba chiar să o depășească Revoluția bolșevică și ale ei “soluții” radicale), adică spre o economic de tip capitalist și drepturi cetățenești de

tip burghez...

Și noi am cunoscut această “cea mai puțin proastă soluție” - până în 1938 - mai precis: septembrie 1940, când legionarii au început să pună în practică ideile lor de prefacere a României “într-o țară ca soarele pe cer” - iar acum, după 45 ani, tot la “așa ceva” jinduim, chiar dacă a avut 1001 de păcate...

Dar va fi oare posibilă o *întoarcere*? Firește, omul liberat este capabil de miracole, însă miracolul este excepția, nu regula.

Comunismul a distrus societatea - instituțiile, economia, omul, prin violență și prin durată; dacă oamenii (supraviețuitorii) și-ar fi recăpătat libertatea după un deceniu, după două, cu dificultăți - enorme, se înțelege - ar fi reparat, reconstruit, repus pe picioare țara; însă durata, timpul a făcut ca oamenii (chiar supraviețuitorii) să uite vechile obișnuințe omenești (munca, familia, datoria, consensul) și să capete altele, de “homo sovieticus” (cinismul, minciuna, lenea, delațiunea, invidia, etc). Și, fiindcă vorbim de România, până acum doi ani, făcuse ravagii confuzia “naționalistă” - care a dus la filoceaușism - iar de când cu frigul-întunericul-demolările, s-a instalat confuzia contrară, a anticeaușismului-total, de parcă Ceaușescu ar fi un accident, un “blestem pe capul numai al românilor” - și nu produsul pur și dur al comunismului, așa cum au fost, mai demult, Stalin și Mao, până de curând Enver Hodja și cum mai este încă Kim Il Sung. Iată de ce nu credem posibilă “rezolvarea crizei de conducere”, cum o numește Victor Frunză. Perfect: Ceaușescu, nefiind nemuritor, va dispărea - ei și? Succesorul, după o perioadă de “deceaușizare” (parcă am mai cunoscut una: dedejizarea), va strânge iar șurubul și chiar dacă nu va mai atinge “culmili” atinse de Ceaușescu (nu atât de greu de atins, într-un sistem totalitar) - ei și? românii vor visa la un succesor al succesorului.

În aceasta s-au înșelat cehii și slovacii, în ‘68: au crezut că poate fi ameliorat Răul, că poate fi umanizat Inumanul. La care rușii au spus: «Niet!» - cu tancurile. Însă nu doar pentru că “experiența de la Praga” ar fi contrariat Imperiul Sovietic - să zicem, din punct de vedere topografic - ci pentru că contravenea *doctrinei* comuniste - ce fel de “societate socialistă” mai putea fi aceea fără cenzură, fără poliție-secretă, în care partidul-unic își pierde... unicitatea? În aceasta se înșală Victor Frunză când crede că “în cazul în care dictatura nu se va continua și în era post-ceaușistă, în cazul cel mai fericit (precauție onorabilă, dar inutilă - n.n.) s-ar putea prevedea pentru România o *evoluție* (subl. n.) cu introducerea legilor pieței în economie...”, “restituire către țărani a dreptului de proprietate...”

Să spunem câteva cuvinte despre *pământ*. În 1956 (ca

ur-mare a revoltelor), guvernul comunist din Polonia a renunțat la colectivizare - azi, 80% din pământ aparține “individualilor”. Ei și? Pentru că doctrina comunista nu îngăduie proprietatea privată, chiar dacă puterea a “restituit” pământul, a făcut în așa fel, încât “teoria” să nu fie contrazisă: “Iată, proprietatea individuală nu este rentabilă” - și nu este: degeaba au țăranii pământ, dacă nu au nici mașini, nici îngrășăminte, nici rețele de comercializare; și nu au pentru că puterea, nu numai că nu-i ajută, dar îi pedepsește: “Ați vrut pământ - îl aveți, descurcați-vă!”. Și iată cum polonezii, cu agricultura lor “individuală” au crăpat de foame mult înaintea românilor - și continuă...

Mai departe, Victor Frunză se înșeală, când scrie: “Libertate pentru creația literară și artistică, *fără amestecul partidului* (subl. n.), libertate deplină pentru presă, *fără teoria (...) «partinității»*, libertate de conștiință (...) *fără amestecul partidului*”. Partidul în chestiune fiind comunist, nu poate, structural, să nu se amestece (un eufemism) în totul și în toate, deci nu poate, prin natura-i, tolera (alt eufemism) ceea ce îi contrazice însăși esența.

Așadar, nu putem vorbi despre România post-socialistă ca despre o fază de “tranziție” (de la socialismul de tip sovietic la liberalismul de tip occidental), fiindcă o asemenea “fază” nu va putea exista, comunismul fiind incompatibil cu evoluția. Și pentru că tot visăm, atunci să visăm... în cadru real, vorba unui cunoscut.

Or, acest “cadru real” (chiar de vis) exclude prezența (chiar “fără amestec”) a partidului comunist și a doctrinei sale. De totdeauna și peste tot doctrina comunistă aplicată a provocat haos, sărăcie, suferințe, dezumanizare.

Să vorbim, deci, despre România post-socialistă ca despre o Românie *ne-comunistă* (nu spunem: *anti-*, fiindcă presupunem că acea Românie va găsi metode ne-comuniste, pentru a “rezolva” problema celor 3,4 milioane de români membri de partid, ceea ce constituie, totuși, aproape 15% din populație...), ca despre o țară tolerantă, democratică, liberală.

Să vorbim, deci, despre România *post-comunistă*. Fiind post-, în mod necesar, va fi *ne-comunistă* - să se observe, nu am spus: *anti-* din două motive: comunismul fiind compromis, respins, nu va mai fi nevoie să așezăm un mort la verticală, ca să avem și noi dușmanul nostru; în al doilea rând, într-o țară tolerantă, democratică, liberală, termenul anti-(ceva, cineva) nu-și va găsi “utilitate”.

O societate *tolerantă* pentru românii care au suferit (și au murit) din pricina intoleranței - socială, națională, confesională - , pentru românul care, azi, este el însuși bolnav de intoleranță,

urîndu-și vecinul, colegul, cunoscutul, urîndu-l pe necunoscutul care a urcat înaintea lui în tramvai, care se află înaintea lui, la o coadă, urîndu-și nevasta care îi reproșează că nu-i în stare să se descurce “ca alții”, urîndu-și copilul care îi reproșează că și el e “ca alții”, pentru românul care, azi, a ajuns să se bucure de moartea caprei vecinului.

O societate *democratică* pentru românii care au suferit (și atâtea au murit) pentru că au apărât acest principiu și acea realitate, trecută (cu toate păcatele ei), pentru românul care, azi, în numele “democrației”, este mânat, în turmă, să voteze candidatul unic, pentru românul căruia securistul, milițianul “îi aplică Constituția” cu ciomagul, pe spinare, pentru românul care știe că “cu toții suntem egali, dar noi suntem mai egali, fiindcă reprezentăm partidul”, pentru românul care a învățat că “alegerea” se face după criterii inversate: cu cât ești mai incapabil, mai necinstit, mai rău, cu atât mai “sus” ajungi...

O societate *liberală* pentru românii care au suferit (și mulți au murit) pentru că “nu înțelegeau” “avantajele sistemului socialist” - “ogoarele fără haturi”, “uzinele-proprietate a muncitorilor” - pentru românul care, azi, a ajuns (dacă e “țăran”) să nu-i mai pese de risipa, de bătaia de joc la adresa pâinii-lui-Dumnezeu, iar dacă e muncitor, puțin să-i pese de “proprietatea muncitorilor” - fiindcă «ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim»; fiindcă «nu-i a mea, e a Statului»; fiindcă «cine fură e hoț, cine nu fură e tâmpit»...

Am convenit că... visăm-în-cadrul-real; am convenit că nu propunem soluții, ci exprimam dorințe.

Ce model de societate am dori pentru România? Nu credem că există un model anume de urmat; după cum nu credem că România va găsi o cale aparte, o formulă întru totul originală. Admițând că principii ca toleranța și democrația au și devenit realitate, să zăbovim asupra economiei:

Pornind de la o “extremă”: liberalismul american, în general, în special cel reaganian nu poate constitui un model: dinamismul american nu se poate manifesta decât pe un teren bogat (în sensul material) și pe un organism sănătos (la figurat, dar și la propriu). Or, România post-comunistă va fi (este deja) o țară devastată, bolnavă, un pământ pârjolit, secătuit de resurse (să nu ni se dea exemplul Germaniei ruinată de război - într-un fel distruge războiul și, vai, în alt fel distruge *pax sovietica*; în al doilea rând, românii nu sunt germani; în al treilea, învingătorii americani i-au pus pe picioare pe învinșii germani), iar românii vor fi (sunt deja) bolnavi (la trup și la suflet).

Un model social-democrat de tip scandinav-germanic? Nu

ar avea importanță că, în ultima vreme, toate aceste țări au făcut apel la guverne ultra-liberale, chiar de centru-dreapta (până și Palme, în Suedia, face o politică ne-social-democrată) - aceasta este o etapă dintr-un proces normal; dar “egalitarismul” nu poate funcționa decât dacă există “bogați” de la care să iei, ca să dai și la “săraci” - or, românii vor fi (sunt deja) egali în (profundă) sărăcie.

“Modelul” francez? - nu constituie un model, pentru că este (și va mai fi) incoerent; “modelul” italian - dar acesta este inimitabil!; cel al Greciei - să ne ferească Dumnezeu! (Elinii au inventat democrația, dar nu pentru... greci.)

Atunci? Atunci... un liberalism economic care va decurge din starea, din etapele liberalismului-în-general, din toleranța, din democrația care se vor instala. Firește, “locomotivele” vor strivi, vor lăsa în urmă pe cei nedescurcăriți, pe cei incapabili, dar vor trage după ele “vagoanele”, vor trezi, vor anima această masă amorfă, descurajată de “egalitarismul” comunist. Firește, vor ieși la iveală “rechinii” (care vor câștiga miliarde, își vor aprinde țigările cu bancnote de o mie etc...), dar noi ne vom consola, spunându-ne că rechinii-capitaliști, oricât ar înghiți ei înșiși, permit și altora să se hrănească - spre deosebire de rechinii-comuniști care pe unde trec seamănă dezolarea, pustiu, moartea... Apoi, într-o societate echilibrată, rechinii-capitaliști pot fi convinși (sau constrânși) să cedeze o parte din pradă - ceea ce este cu totul imposibil într-o societate comunistă (și, să fim drepți: ce valoare în sine are prada pe care o înfulecă rechinii de azi?)

Liberalism economic, firește - dar cum se va rezolva “problema țărănească”? Și, la urma urmei: mai există (va exista) o țărănime română? - dacă nu ca o clasă, atunci ca un grup cu opinii și interese comune?

Ravagiile nu sunt doar materiale, ci și (mai ales) psihologice. În 40 ani de comunism, în 35 ani de colectivism, românul a învățat că nu este deloc bine să... lucrezi în agricultură: la început, pentru că, chiabur, ne-chiabur, tot “înapoiat” erai și erai dat pe mâna tovarășului-de-la-raion, ca să te... lămurească el; să te lămurească să dai cote; apoi “să intri”; apoi să “lupți neconținut, în campanii” (și măcar de ar fi fost doar patru, după anotimpuri...). Apoi să-ți cumperi pâinea de la oraș (dacă...). Apoi să “efectuezi lucrările agricole cu mijloace hipo” (în traducere: caii pe care tot partidul ți i-a luat, i-a tăiat și i-a dat la porci). Apoi să vezi “lotul” ciuntit și iar ciuntit, iar pe ce ți-a mai rămas “să execuți directivele partidului”, adică să faci să “coabiteze”, pe o sută, două de metri pătrați - vaca și căpșuna, iepurele și morcovul, capra și varza. Cât despre sat, comuniștii l-au prefăcut demult în

loc de declasare, de pedeapsă.

Spun unii: «Să li se dea țăranilor pământul înapoi - vor ști ei ce să facă, doar de milenii, țăranul român...» Vorbe în vânt; țăranul român a încetat de a mai exista, agricultura nu mai este o stare, ci (chiar în concepția comuniștilor) o “industrie”. Spun aceiași: «Dacă pe loturile individuale, care însumează doar 6% din suprafața agricolă a țării, se realizează 46% din producția totală de lână, 60% lapte și ouă, peste 93% fructe și legume - și chiar 22% din porumb - să ne imaginăm cât vor produce dacă vor avea întregul pământ!» Ne imaginăm - fiindcă socoteala este profund greșită: “lotul”, în comunism este copilul-unic; pe cele câteva sute de metri pătrați, “cooperatorul” depune o imensă cantitate de muncă (la urma urmei, întreg potențialul său și al familiei), față de rezultate. Dacă - ipoteză absurdă - i s-ar da aceluiași “cooperator” un lot de 10 ori mai mare, rezultatul nu ar fi și el de 10 ori mai important; nici de 5 ori - ci doar de vreo 2 ori. De ce? Simplu ca lumina zilei: omul nu are decât două mâini - și numai mâini; nu are animale de tracțiune, nu are îngrășăminte (azi, pe cele chimice le “împrumută”, le fură), nici organice (dacă nu are vite) - nu are decât mâinile și sufletul.

În agricultură, România de mâine se va afla în fața dilemei: sau redistribuire a pământurilor (“o datorie morală” cum spune, cu dreptate, Victor Frunză) - în care caz se va realiza o autosuficiență alimentară, dar atât; sau, dacă vrea rentabilitate, atunci menținerea unor forme de proprietate a statului - ferme - sau cooperatistă - dar vor accepta românii asemenea noțiuni ca “fermă”, “cooperativă” - care sunt pentru multă vreme compromise?

Soluții există, însă ele sunt de compromis, presupun timp (cel puțin un deceniu de “așezare”, de “cernere”), presupun considerabile eforturi materiale din partea statului (considerabile, pentru că “statul” va fi el însuși sărac precum Iov) și mai ales vindecarea unor traume (colectivizarea cu toate ale ei).

Dar în industrie? Dacă în agricultură va fi doar o dramă, în industrie se va desfășura o adevărată tragedie: și nu doar din pricina monștrilor siderurgici, petrochimici, total nerentabili, ci mai ales din pricina sutelor de mii, chiar a milioanele de oameni formați, pregătiți să lucreze în aceste “ramuri” (și în altele, mai “ușoare”, dar tot deficitare). Câți dintre acești foști-țărani, fugiți de la colhoz sau “chemați” la oraș (același lucru) vor accepta să se întoarcă - chiar dacă vor (re)primi pământ? Și, la urma urmelor, de ce să se întoarcă - în clipa de față, România are cel mai ridicat procentaj, din Europa, de “populație activă lucrând în agricultură”: 30% (pentru comparație, țările cu agricultură importantă: Ungaria: 21%, Franța: 8%, Danemarca: 7%, Olanda: 5%...)

și, liberată, va cunoaște o întoarcere-la-pământ.

Dar în construcții? Dar în transporturi? - nu mai continuăm întrebările, ca să nu fim acuzați că am vrea să-i descurajăm pe români să viseze libertatea (n-ar fi pentru întâia oară...).

În fapt, nu urmărim decât să-i stimulăm pe românii chemați să gândească viitorul României cu picioarele pe pământ, în contextul est-european, european, mondial; să nu rămână la “soluții” învechite și să nu se lege de speranța că “să fim noi liberi, ne descurcăm noi...”; să nu-și imagineze că numai o “soluție de dreapta” va vindeca “o boală de stânga”.

Și iată-ne ajunși la... bubă...

Vorbind de România, să vorbim, în primul rând, de român: fiind “geantă latină”, este individualist - dar nu are dinamismul anglo-saxonului; “trăind sub vremi”, a devenit supus - dar nu disciplinat, ca germanul, ca scandinavul. Individualismul, inteligența, fantezia l-ar destina unei societăți de concurență vie (i se mai spune: sălbatică) și suntem convinși că românul ar fi un bun... american. Neiubind disciplina, consensul, românul nu se va simți în largul său într-o societate de tip nordic - mai ales că social-democrația lor conține cuvântul “social”, de tristă amintire, fiindcă desemnează o orientare de stânga...

Iată bubă: trăind “sub vremi” (comuniste), a căpătat și o mentalitate de asistat (chiar dacă nu primește, își ia singur, adică fură). Această boală-rușinoasă este, totuși, vindecabilă (când asistatul va constata că trebuie să se... asiste singur, altfel se îneacă). Dar va trebui să se țină seama că, din nefericire, vor exista (există deja) foarte mulți români care vor avea nevoie, în continuare, să fie asistați: bolnavi (trupește și sufletește), foarte mulți bolnavi; bătrâni (mai puțin bătrâni, care au pierit ca muștele, de frig și de neîngrijire, dar mulți, foarte mulți îmbătrâniți); apoi, copii (puțini, foarte puțini și ei, din motive cunoscute, dar tocmai pentru că sunt atât de puțini vor trebui asistați); apoi femei - femeile care, ele, au dus tot greul acestor ani, bărbații fiind întâi la război, apoi la pușcărie, apoi la uzină-cârciumă-stadion-prietenii, iar femeia, după ce-și făcea munca ei de “salariat” la fabrică, ori zilele-muncă la colhoz, trebuia să stea la cozi, apoi să gătească, să țină casa, să aibă grijă de copii - și, ca mulțumită, să fie înjurată, bătută de bărbatul întors de la crâșmă - femeia care va trebui despovărată de “producție”, repusă în locul ei de soție și de mamă, protejată, cinstită, fiindcă ea face, ea este familia. Iată categoriile, “neproductivii” care vor avea nevoie de asistență (socială).

Într-o societate pur liberală, câștigă doar cine muncește. În momentul în care se intervine, “taxându-i” pe cei care câștigă, pentru a da și celor care nu câștigă suficient sau deloc, vrem, nu

vrem, avem o politică keynesiană, deci socială - deci... de stânga; încă nu (sau: nu chiar) socialistă, dar pe-aproape. Am dat exemplul doar al unor categorii de cetățeni ai României de mâine care vor avea nevoie de asistență - dar acele "sectoare neproductive": educația, sănătatea, cultura? - totdeauna, oriunde acestea au fost subvenționate, or subvențiile nu vin din cer, ci din impozite, taxe, suprataxe, deci din ceea ce se numește "redistribuire" a veniturilor - tentativă egalitaristă, deci de stânga; deci... socializantă.

Comuniștii, care nu formează o organizație politică, ci o confrerie ideologică, religioasă, atribuie cuvântului un rol magic: ei cred că rostirea sau ne-rostirea unei noțiuni determină existența sau non-existența realității denumite. De aici incantația: rostind mereu și mereu, de pildă, cuvântul "bunăstare", ei sunt convinși că bunăstarea va apărea, va prinde formă (ca prin minune...); și invers: ei cred că interzicând rostirea, scrierea unui cuvânt (de pildă: "pământ", în timpul colectivizării) va dispărea însăși realitatea (adică țăranii deposezați vor uita că li se furase realitatea pământ...). Din nefericire, această concepție magică a trecut de la asupritori la asupriți: însuși Soljenițin se răfuește, într-un pamflet cu... "pluralismul", dând cuvântului o încărcătură deprecia-tivă, chiar injurioasă; ce să mai vorbim de români, pentru care cuvinte ca "democrație", "popular", "social", "socialism" sunt... de nerostit! Românii cu înclinații de dreapta... uită că, de pildă, un Mussolini era socialist și că a aplicat, în Italia, o adevărată politică (cel puțin) socializantă; că partidul lui Hitler se numea "național-socialist" care a aplicat, în Germania, o adevărată poli-tică socializantă; că însuși programul legionarilor, așa sumar cum era, avea o vădită coloratură... de stânga. Românii cu opinii de centru au uitat și ei că partidele lor (în special P.N.Ț.) agitau, în campanii electorale, promisiuni socializante și că, prin cooperati-vele inițiate de Mihalache, nu rămăseseră doar la... cuvinte.

Așa stând lucrurile, pentru România post-comunistă, nu pot fi excluse unele soluții, sub pretext că... sunt de stânga, că miros a socialism. Comuniștii au mânjit, compromis, întors-pe-dos cuvinte; ar fi înțelept din partea noastră să respingem, de pildă, democrația fiindcă noțiunea a fost uzată, batjocorită? Dar comu-niștii au folosit până la sațietate și cuvântul libertate - să renunțăm, la a dori și pregăti această realitate?

România, ca unitate teritorială, economică, spirituală, a fost edificată de "visul" celor de la 1848, de lucrarea celor de la 1859 - ca să amintim doar "punctele de plecare". Pe ce s-au rezemat visătorii și lucrătorii? Pe, în mare parte, idei împrumutate de la Apus. Având o fenomenală capacitate de asimilare, românii au "mers" atât de repede, încât, uneori, au luat-o înaintea propriei

umbre (Maiorescu, profesoral, a atras atenția, Caragiale, comediant, a maimuțărit “forme de fără fond”), însă, doar în trei sferturi de secol, românii au parcurs distanța dintre stadiul oral și “decadență”, de la provincie turcită la stat modern, civilizat (chiar dacă “eminamente agricol”) - să fi fost chiar atât de odioasă România “burgheză”? Oricât am fi noi de “dăștepți”, nu vom găsi o formulă întru totul originală, “curat românească” pentru România de mâine; trebuie să privim în jur, să înțelegem ce și cum se petrece și să ne... inspirăm din cele bune (sau, realiști fiind: din cele mai puțin-rele), adevărata originalitate decurgând din inteligența, bunul-simț cu care vom adapta vechi (sau învechite) formule la o nouă (și mișcătoare) realitate.

Așadar, cei care se simt chemați să-și formuleze opiniile, programele. Fără complexul ciorii-din-par sau al pielii-ursului-din-pădure. Chiar dacă noi, cei care vom dezbate, nu vom apuca aplicarea ideilor noastre - ei și? România nu a început cu noi și nu se va sfârși odată cu noi.

*

Către George Focke (XII)

Paris, 5 martie 1985

Dragă prietene,

Măine voi merge la doctor, ca să interpreteze analizele făcute în aceste aproape trei săptămâni - nu mă mai simt chiar așa rău, dar nici bine...

Însă nu despre (ne)sănătatea mea vreau să-ți scriu.

Primesc (fără să fi solicitat) FRP/Presa Liberă Română, scoasă de Dl. Rațiu, la Londra. În numărul pe februarie '85, la pag. 14, iată ce se poate citi, din "Extrase din jurnalul de zi - sâmbătă, 26 ian. 1985":

"Peste tot atmosferă de înfrățire. Fără bombast (?), fără pretenții. La aeroportul din Frankfurt mă așteaptă un român care, din motive bine întemeiate, dorește să rămână anonim, căci speră să-i vină familia din țară. Mă duce în luxosul său Mercedes la Heidelberg (...) După mai multe scurte alocuțiuni, din păcate, trebuie să plec. Să prind avionul spre München. Alt Mercedes. Și te mai plângi că românii o duc greu!? Cu elegatele lor soții, Dnii George Focke și Lucian Grigorovici au avut bunătatea să mă ducă la aeroportul care..." etc., etc.

În virtutea prieteniei care ne leagă, îți mărturisesc: citind acest fragment din "Jurnalul" Dlui Rațiu, am suferit pentru D-ta și pentru Dl. Grigorovici. Mai întâi, pentru că sub condeiul

imprudent (un eufemism, se înțelege) se amestecă de-a valma Mercedesuri și români, unii “dorind să rămână anonimi” alții “cu elegantele lor soții”, totul sub exclamația-constatare imprudentă (tot eufemism) de genul : “și te mai plângi că românii...”

Însă întâmplarea ar fi fost un oarecare accident (Focke neavând nici o vină că civilitatea lui a fost consemnată în “Jurnal” așa cum a fost consemnată), dacă Focke nu mi-ar fi spus că are de gând să scoată revista în colaborare cu D-l Rațiu.

Or, din acest punct, lucrurile se complică:

Pentru că Dl. Rațiu a fost și rămâne în bune relații cu G. Pordea - ceea ce este dreptul D-sale cel mai sfânt. Numai că, în vederea procesului Pordea - Le Matin de la 1 februarie '85, Dl. Rațiu a fost solicitat (și a acceptat, deși nu s-a prezentat în instanță) ca martor al lui Pordea. Întâmplarea a făcut ca eu să fiu martor de cealaltă parte, de aceeași parte cu martorii din instanță Berindei, D. Zamfirescu și Pomian, cu martori care au anunțat că stau la dispoziția Curții, în cazul în care mărturia lor se va dovedi necesară: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie-France Ionesco, Maria Brătianu, Sanda Stolojan, Mihai Korne, Matei Cazacu - prietenii noștri, deci și ai D-tale. După cum ai aflat, mărturiile noastre nu au confirmat și nu au infirmat : Pordea este sau nu un spion? - în afară de faptul că, pentru a formula o astfel de acuzație, este nevoie de probe - or, probe, în materie de spionaj... Noi am încercat să explicăm magistraților francezi ce înseamnă ca un refugiat politic să frecventeze ambasada; ce înseamnă ca un refugiat politic să apere teze de diversiune (ca cea asupra Transilvaniei): inițiate de București; ce înseamnă ca un total-necunoscut în materie de apărarea drepturilor omului să apară, ca prin minune, la tribuna Parlamentului European, ocupându-se de... drepturile omului.

Că francezii nu au înțeles aceste “nuanțe ” (drept care procesul a fost pierdut de ziarul *Le Matin* - deci și de noi, în primă instanță), din păcate, era previzibil.

Ceea ce a fost imprevizibil: ca Dl. Rațiu, totuși, român; totuși, președinte al Uniunii Românilor Liberi, să creadă că un Pordea merită să fie susținut, apărut de “calomnii”. Este adevărat, Dl. Rațiu, pasionat de politică fiind, nu a ezitat să ducă “tratative” până și cu celebrul prieten al lui Ceaușescu, pe nume Drăgan.

Dar, încă o dată: “morală” electoralistă a D-lui Rațiu nu ne-a interesat pe noi, cei care, de bine de rău, aici, în Franța, ne-am străduit să facem câte ceva pentru compatrioții noștri. Motiv pentru care, în ciuda bunei intenții a congresului de la Geneva, din mai 1984, ne-am abținut a participa motivele fiind :

1) Visul D-lui Rațiu de a deveni “președinte” a golit de la început de conținut organizația sau organismul cu pricina;

2) Relațiile D-lui Rațiu cu oameni ca Pordea și Drăgan.

Așa stînd lucrurile, îngăduie-mi să mă întreb: ce caută prietenul nostru Focke pe galera lui Rațiu? Bineînțeles, exclud ipoteza unui “pact” dincolo de bine și de rău; atunci rămâne altceva: prietenul nostru Focke nu este la curent cu anumite “detalii” din exilul românesc; or aceste detalii privesc chestiuni esențiale - și nu doar ale exilului. Și atunci: cum va arăta publicația D-lui Focke?

Din păcate, prietenii D-tale declarați (printre ei și autorul acestei scrisori) nu-ți pot oferi o soluție de schimb (în “schimbul” lui Rațiu...); nu au nici bani, nici asociații constituite care să poată “năși” revista; din păcate, ei nu-ți vin decât cu sfaturi...

Acestea fiind spuse, declar din capul locului că nu-mi iau dreptul de a-ți pune condiții: “Rațiu sau eu!” Însă trebuie să accepți că și eu am dreptul de a refuza să călătoresc, în același vagon cu prietenul declarat al dușmanilor noștri declarați (Pordea și Drăgan).

Cu prietenie,

Paul Goma

Lucian Grigorowitch: traducătorul în germană al cărții **Ostinato** (**Die Rote Messe**) apărută la editura Thule.

*

Către Vlad C. Drăgoescu

Paris, 21 martie 1985

Stimate Domnul Drăgoescu,

Cu permisiunea D-tale, nu voi înțelege nimic:

Chiar azi, prietenii de la Paris îmi atrag atenția: “Amicul D-tale Drăgoescu ne, te atacă, în publicația lui Rațiu, ultimul număr”.

Iată FRP/Presa Liberă Română, iată numărul pe martie 1985, iată și articolul D-lui Drăgoescu: “Ecumenism și politică” - citez:

“Diverse persoane și «personalități» din exil își închipuie a îndeplini o datorie de onoare și de conștiință în a denunța pe alți români, care și ei duc lupta împotriva regimului odios de la București, ca fiind instrumente ale manevrelor de desbinare «dirijate de oamenii Bucureștiului», cu evidenta intenție de a fărâmița exilul. Acești băieți don Quijoți de la Dunăre care atacă pe alții pentru a se înălța pe ei (...) Este nevoie să mai adaug că proce-

deedul este necinstit? (...) Culmea este că unii dintre acești oameni sunt foști deținuți politici... ”. ș.a.m.d., ș.a.m.d...

Adevărat, nu dai nici un nume (în afară de numele a trei papi... Dar oricine citește, pornește de la:

1) Articolul apare în martie 85, o lună după procesul Pordea;

2) Articolul apare în publicația D-lui Rațiu - una și aceeași persoană care ar fi trebuit să apară, în proces, ca martor al lui Pordea, s-a răzgândit, nu s-a prezentat, dar în foaia D-sale, nu a publicat, nici un cuvânt despre această “afacere ” (nici în rău, nici în bine);

3) Nu într-un stil diferit suntem atacați, noi, Berindei, Zamfirescu și cu mine, în alte foi din exil - este adevărat, în acelea sunt scrise, negru pe alb, nume proprii...

4) “Culmea este că unii dintre aceștia sunt foști deținuți politici ” - bineînțeles, Zamfirescu și cu mine (adevărat, Berindei nu a fost el însuși, însă mama lui - născută Hudiță - a născut-o pe sora sa, Ruxandra, în închisoare...

Las publicația lui Rațiu la o parte și citez din ultima D-tale scrisoare către mine - cea din 13 martie '85: “Am urmărit îndeaproape procesul «Le Matin-Pordea» și sunt dezolat că oamenii din Vest, ca și justiția franceză sunt incapabili să pătrundă subtilitatea montajelor polițiilor secrete din est. Nici măcar Le Pen, profund anticomunist, nu înțelege nimic”.

Mărturisesc, nici eu nu pricep nimic din scrisurile D-tale. Mai ales că scrii (în scrisoarea către mine), mai departe: “Cel puțin dumneata, ca și Berindei și Zamfirescu, v-ați făcut datoria, spre onoarea voastră”.

Care “onoare ”? Aceea “de a denunța pe alți români, care și ei duc lupta împotriva regimului odios de la București”? (te-am citat din revista lui Rațiu.).

D-le Drăgoescu: Dacă ai fi în locul meu, ai înțelege ceva? Ai lua în seamă care părere: cea din scrisoarea manuscrisă (trimisă mie), ori cea din revista lui Rațiu?

Nefiind în locul meu, evident, nu-ți pui asemenea probleme.

Iar eu - fiind în locul... meu - nu mă grăbesc să trag nici o concluzie, înainte de a afla, de la D-ta: ce s-a întâmplat?

Dacă s-a întâmplat (ceea ce bănuiesc, ceea ce sper pentru D-ta) anume: ai trimis revistei lui Rațiu articolul înainte de afacerea lui Pordea, deci, făceai aluzie la alte chestii și la alte persoane, atunci, cred eu, va trebui, la rândul-ți, să-i ceri explicații D-lui Rațiu, fiindcă ultimul număr din *FRP* (martie 85) nu este deloc nevinovat: nici un cuvânt despre “disponibilitatea” D-sale față de Pordea (ca, nu cu mult în urmă, față de C.I.Drăgan); nici un cuvânt despre “răzgândirea” de a mai apărea, ca martor al lui

Pordea - deși D-sa, ca om politic, vizând unirea românilor, este obligat să dea explicații... românilor pe care vrea să-i unească - așadar, nu scrie un cuvânt despre această problemă, în schimb, publică, așa, ca din întâmplare, textul D-tale - care, repet: poate fi și a putut fi interpretat ca un atac la adresa noastră, a celor care am depus împotriva lui Pordea ("cu toate că și el duce lupta împotriva regimului odios de la București...").

Drept care te salut și aștept răspuns.

Paul Goma

Notă: Vlad C. Drăgoescu m-a vizitat în decembrie 1976, la București, ca să mă felicite pentru **Gherla**, ce se transmitea, în foileton, la Europa liberă. A semnat, în primăvara lui 1977, Apelul nostru. A fost arestat - vezi **Culoarea curcubeului**, apoi i s-a dat drumul în Occident. După o "stație" în Austria, s-a stabilit în Elveția. Ca fost piteștean, mi-a fost de mare folos la "documentarea" în vederea scrierii **Patimilor**...

*

Către Vlad Georgescu (IV)

Paris, 27 febr.1985

Dragă Vlad,

Ca oricărei ființe care zace-n pat, cu ochii în tavan, și mie mi-au venit oareșicari "idei". Nu geniale, dar care ar merita luate în seamă. Ca să scurtez:

Am înțeles - în fine, și cu pierderi - că regulamentul postului de radio nu îngăduie să "se vorbească de rău" exilul.

În principiu, sunt de acord. Numai că, după cum bine știi și tu, acest principiu, ca orice prevedere regulamentară, este rigid și, la urma urmei, nedrept.

Și eu sunt, vrând-nevrând, rob al preceptului: "câinii latră, caravana trece" - care, în cazul precis s-ar traduce astfel: Nu merită să angajezi polemici cu cei care nu știu ce este polemica; dacă o faci, însemnează că te cobori tu la "nivelul" de înjurătură și scuipătură; dacă răspunzi unor acuzații - deci, te justifici - însemnează că, totuși, te știi vinovat... etc. etc... Și din aceste motive, dar și din comoditate, am încercat să-mi văd de treaba mea, fără să - totdeauna - răspund. În multe dintre cazuri (mai exact: o vreme) această neluare în seamă a lătrătorilor a funcționat.

Dar nu mai funcționează. În primul rând, pentru că ei (cei de la București), vizând persoane, atacă, în fapt, probleme; și pentru că "problemele", în general, le sunt greu abordabile (dar o fac, totuși, - vezi "chestiunea Transilvaniei"), știind bine că natura

omenească este așa cum este, oamenii vor fi sensibilizați mai întâi pe chestiuni de psihologie de gloată, iar pst-pst!-ul venit dinspre “problemă” va avea efect aproape imediat.

În al doilea rând, pentru că ei, sovietizați fiind, lucrează cu timpul (chiar dacă înregistrează azi un eșec, ei știu că timpul este de partea lor) și, mai ales au mijloace (firește, bănești, ele rezolvă multe alte probleme...).

Și iată ce se întâmplă: toate “câștigurile” contestației (individuale, de grup) din acești din urmă 7 ani (adică din 1977) - drepturile omului, SLOMR, grevele, cazurile (Calciu, Tudoran, Botez etc.); toate “rușinările” îndurate de Putere (vizita lui Ceaușescu la Paris, demascarea unor teroriști, spioni, dubiul care a planat, o vreme, asupra re-acordării clauzei națiunii celei mai favorizate); toate informațiile - prin canal occidental - despre situația teribilă interioară (Canalul, distrugerea Bucureștilor, foamea, frigul mai ales, politica “natalistă” etc.) -toate acestea riscă să fie bruiate, sabotate, la urma urmelor, anihilate, de exact: acțiunile unor exilați - despre care, noi, Românii, știm precis că lucrează pentru București, despre care, unele publicații din exil scriu negru pe alb cine sunt, în realitate, un Drăgan, un Michael Titus, un Lapedatu, un Milhovan, ș.a., dar... Dar:

a) Exilați fără reproș (care știu și ei că Drăgan este ceea ce este: un ticălos) nu mai sunt de acord când o publicație - cu care ei se află în conflict, pentru alte pricini - spune - scrie adevărul: că Drăgan e un ticălos...

b) “Acoperiți ” de interdicția americanilor de a permite criticarea “exilaților”, la microfonul E.I, “băieții” zburdă ca pe islazul comunal, scot “reviste”, “cărți” , difuzează “scrisori” - mai mult sau mai puțin anonime - deci, lucrează, nestingheriți.

Deznodământul (provizoriu) al “afacerii Pordea” este neliștitor prin altceva decât hotărârea judecătorească de la Paris. Știam - din experiență și din instinct - și i-am și comunicat jurnalistei de la *Le Matin*, înainte de proces:

1. Justiția franceză va trata “cazul” ca pe o problemă interioară a exilului românesc - deci, sub o formă ocolită, se va spăla pe mâini și nu se va angaja într-o hotărâre;

2. Cazurile care se ating de spionaj (am spus: ating) nu pot fi judecate fără probe - or, pe de o parte, instituția franceză care ar deține așa ceva nu se va prezenta la bară (și nu va furniza dovezi - considerate, dacă există, secrete), pe de altă parte, acei exilați care vor să demaște un agent de influență sunt sortiți eșecului, de la bun început, pentru că un asemenea delict nu este judecat în Franța (tot din cauză că nu există probe juridice).

3. Nici justiția, nici francezul de rând nu sunt în stare să

înțelegă (sau pur și simplu nu vor) “subtilități” de-ale noastre (de ce, de pildă, Pordea nu este patriot - doar apără o “cauză națională: Transilvania ?”), și, ca francezi, sunt marcați, chiar la 40 ani după pétainism, deci nu vor accepta că, de pildă, un Român, colaborând cu regimul “legal” de la București, comite un act antinațional...

4. În fine, riscul de “derapaj” în politica internă a Franței: Prin faptul că Pordea este deputat pe lista francezului Le Pen, fatalmente, o problemă românească va fi transformată într-o problemă electoralistă franțuzească.

Așadar, toate acestea le-am spus Aghatei Logeart, înainte de proces. Dar, am adăugat: Chiar dacă *Le Matin* va pierde procesul, un câștig tot va fi: scandalul din jurul “afacerii” va fi un câștig, totuși.

Și va fi, sunt sigur (pentru că la Parlamentul European a și început o “anchetă interioară”) - însă, până atunci, “băieții” lucrează, profitând de șocul provocat de prima hotărâre a Tribunalului de la Paris.

Desigur, ești la curent cu faptul că înainte de proces, “băieții” au început să-l pregătească. Și l-au pregătit foarte bine: de pildă expresia judecătorului din textul deciziei: “*un disident de dreapta atacat de clanul disidenților de stânga*” (expresie care a și făcut obiectul apelului), este luată ca atare din “presa” scrisă de Milhovan, Titus, Drăgan - pe care, evident, Pordea a produs-o după proces; simultan, atacurile personalizate împotriva martorilor: Berindei: “membru al PC”! (de unde?) “Goma: fost șef al protocolului Uniunii Scriitorilor, deci notoriu agent al Securității” (asta mi se trage de la conlucrarea Securității cu Mossadul, desfășurată în limba română!, până și bietul Dinu Zamfirescu, liberal (din tată-fiu...), tot comunist a devenit.

Vei spune: nimic nou sub soare. Adevărat, nimic nou, dar acum, lăsându-i pe “băieți” fără replică, nu vom mai fi considerați niște înțelepți care nu iau în seamă lătrăturile câteilor; tăcând, vom confirma acuzațiile (mai ales pe cele trăsnete, fiindcă omul abia așteaptă să afle lucruri rele despre cel de alături).

Să le răspunzi - dar unde? În publicațiile din exil? Exclus: fiecare dintre ele, oricât de cinstită ar fi, este marcată de spiritul de grup(uscul) și, repet: oricât de adevărate ar fi punerile la punct, riscă să nu fie luate în seamă, tocmai din pricina “personalității” publicației sau animatorului. În presa occidentală: exclus - “subtilități de exil” care nu-i interesează pe cititorii obișnuiți.

Rămâne Europa liberă. Rămâne “cheia” - adică Vlad Georgescu.

Dacă ai putea să-i convingi pe americani, nu să ridice inter-

dicția, dar să o nuanțeze. Iar aici, ai putea să te rezemi pe un alt principiu al postului, anume acela de a “reproduce” ceea ce există alb pe negru. Deci, nu să îngăduie vorbe în vânt, impresii, judecăți pripite despre alți exilați; ci să permită, într-un prim moment, lectura unor fragmente din texte publicate; și, mai întâi din acele texte destinate occidentalilor - mai ales cărțile, broșurile scoase de Drăgan, prin M. Titus, Milhovan etc. (desigur și Pordea). Această “metodă” va putea evita spaima americanilor, anume eventualele procese: la urma urmei, acele cărți, broșuri, periodice au fost publicate în intenția de a fi difuzate, nu? Intervenția “regizorului” (adică a Europei libere) va fi, nu doar discretă, ci... absentă, din moment ce nu va face decât să indice titlul, data apariției textului cu pricina și să reproducă textul.

Îmi permit să-ți sugerez încă un “artificiu”: în majoritatea lor, acești “băieți” (E. Barbu, Săraru, Ciachir, Târnăcop) atacă Europa liberă, atât pentru “orientare”, cât și pentru faptul că nu se face “ecou”, al punctelor lor de vedere... Iată un prilej de a-și auzi scrisesele - firește, nu mă gândesc la reproducerea radiofonică a tuturor înjurăturilor, acuzațiilor fanteziste, ci, desigur, la o inteligentă construcție, pe probleme, a textelor (de pildă: Grevele minerilor din 1977, ce anume au scris Milhovan, Drăgan, Titus, SLOMR; preotul Calciu; Transilvania - etc...).

Faptul că tu, Vlad Georgescu, ești un domn bine crescut și nu răspunzi înjurăturilor de mamă, acuzațiilor scuipate; faptul că, fiind director al secției românești, trebuie să păstrezi o anume ținută a emisiunilor, deci să nu te lași târât în bălăcăreala țigano-balcanică - toate acestea fiind adevărate și respectabile, cred că, totuși, ar trebui să găsești o formulă care să împace ținuta, “nivelul” postului (și al oamenilor care îl conduc) cu, vai, necesitatea absolută de a nu ceda acestor presiuni insidioase (și eficiente) ale căror efecte tind să anuleze (parțial, firește) însăși acțiunea programatică a postului.

În ceea ce mă privește, sunt gata să colaborez la “aprovizionarea” cu material, eventual cu sugestii în privința montajului. Monica și Virgil au și ei - din nefericire - o bogată arhivă. Ar rămâne, deci, ca tu să decizi. Mă gândesc că, la urma urmei, dacă vei respecta dorința americanilor de a nu provoca eventuale procese (și o vei respecta, fiindcă, de la microfon nu se vor rosti aprecieri, judecăți etc), nu vei avea dificultăți din această parte. Oricum, ar trebui să-i convingi că: 1) Europa liberă este ascultată și de exilați; 2) Și exilul face parte din, totuși, țară; 3) Românii din România sunt și ei excedați de activitatea unor “navetiști” care se pupă în bot cu Ceaușescu, apoi se întorc în Occident, unde apără tezele aceluiași Ceaușescu; că, la urma urmei, Europa

liberă informează obiectiv, adică reproducând și opinii... adverse (aici rămâne să nuanțezi, fiindcă, probabil, americanii nu vor fi de acord să difuzeze critici la adresa postului, dar de ce nu ar fi de acord să le difuzeze pe cele la adresa unor persoane care doar colaborează? (și mai ales care susțin tezele ceaușiste?).

Sunt convins că vei găsi formula cea mai potrivită pentru a iniția și această treabă. Ar fi salutar - pentru că îți mărturisesc: nu doar eu, dar și prietenii de aici, din Franța, suntem pe punctul de a ne abandona descurajării, sentimentului neputinței totale: atâția ani de privațiuni, de muncă de furnică, de “alfabetizare” a jurnaliștilor occidentali; de, din când în când, “succese”, dar care sunt repede uitate, anihilate, fie prin politica “în mers” a Franței (în cazul nostru), fie, mai grav, de tocmai munca de cârțiță a Bucureștiului, prin anume “exilați”. Or degeaba izbutim să-i câștigăm pe anumiți străini, dacă o bună parte dintre Români (fie în țară, fie, mai ales în exil), sunt tulburați de imunitatea, de impunitatea tulburătorilor - de tipul lui Pordea, Drăgan, Titus etc.

Descurajare, neputință cu atât mai marcate, cu cât noi, indivizi (și din ce în ce mai puțini), nu avem, de partea noastră, nici timpul, nici mijloacele - nu să ne apărăm pe noi, persoane, de atacurile personalizate, dar de a arăta că aceste atacuri vizează, prin umilele noastre persoane, principii și realități.

Nu mai continu - mă întorc în pat.

Cu prietenie,

Paul

*

INTOXICAREA

(1985)

Din fericire, în ultima vreme, Occidentul a întredeschis ochii și nu mai oferă pe tavă chiar funia cu care ar urma să fie spânzurat - potrivit profetiei lui Lenin -, deci nu mai ia în serios, de pildă, “iubirea de pace” a Kremlinului, de pildă, “independența” Bucureștilor. Din nefericire, locul “pacifiștilor” și al “sovietologilor” l-au - într-un fel - luat occidentalii-adoptivi, adică plecații-din-țările-de-origine tocmai din pricina persecuțiilor sovietice, sovietizatoare. Unii dintre aceștia sunt exilați-exilați; alții emigrați spre Patrii-Mame: Germania, Israel.

Problema Exilului fiind și mai vastă și mai serioasă decât și-o imaginează unii vechi exilați, în orice caz, altfel decât ne-o prezintă, în *Săptămîna*, Eugen Barbu sau în *Luceafărul* acel Colectiv de Muncă al CC. al P.C.R., care semnează cu semnătura recentă a lui Tîrnăcop, adică: “Artur Silvestri” (!), ne îngăduim să

comunicăm câteva observații:

Și vom începe cu ceea ce se numește intoxicarea (în vederea manipulării) exilului. Firește, autor și beneficiar al acestor operații, KGB-ul și filialele sale, printre care Securitatea din România.

Cel mai agitat, tulburat exil de această bănuială (de fapt: spaimă) este cel rusesc - mai corect: sovietic. Cam de cinci ani (ei, exilații ruși, cred că de la invadarea Afganistanului) refugiații din URSS au fost cuprinși de un fel de febră care frizează isteria: sunt convinși că agenții KGB mișună peste tot, că toate asociațiile lor, grupările, grupurile de prieteni au fost infiltrate, deci, nu este exclus ca - poate cu excepția soțiilor... - toți ceilalți exilați să fie intoxicați, deci manipulați - de KGB.

Această psihoză a provocat deja drame - chiar tragedii - și a provocat articole, interviuri ale unor exilați de prestigiu, ca Soljenițin; cărți - fie de ficțiune (ca **Manipularea** de Volkov), fie de "analiză", ca ultimele volume publicate de Zinoviev. Rezultatul: exilul sovietic spart în cioburi, exilații acuzându-se reciproc de cele mai oribile gânduri și fapte, tratându-se de "șpion". Și iată că, în ultimele luni, s-a aflat - prin adevărați KGB-iști care "au ales libertatea" - că, într-adevăr, după Afganistan, dar mai ales după Polonia, KGB-ul a pus pe picioare o vastă acțiune îndreptată împotriva exilului, prin mijlocul clasic de infiltrare (care nu era nou). Nu neapărat în scopul de a afla ce anume gândește și face exilul - pentru așa ceva, era suficient să citească presa și cărțile publicate în Occident - ci... de a semăna printre exilați discordia, ei, adevărații agenți, lansând, despre X, Y, Z, că "ar fi manipulați de KGB". Și, din păcate, bănuiala formulată de KGB-ist la urechea unui exilat "de bună credință" a devenit acuzație în gura exilatului-de-bună-credință la urechea altui exilat (și el de bună-credință) la adresa lui X, Y, Z, și ei exilați... De când au aflat adevărul, rușii exilați răsuflă ușurați - dar cum, când vor repara ceea ce au distrus ei înșiși, adică încrederea în aproape? O curiozitate - deloc veselă: cei mai "vigilenți", deci mai aprigi acuzatori, își dau seama cât rău au făcut, dar nu au tăria să-și asume eroarea, așa că explică - de astă dată cu ceva mai multe precauții - că... n-ar fi exclus ca "adevărata intoxicare" a exilului să fie tocmai aceasta, adică recente dezvăluiri ale recentilor transfugi KGB-iști, în vederea a... a **cărei acțiuni ticăloase**?...

Să recunoaștem, cu tristețe, că Securitatea de la București a devansat KBG-ul (dacă admitem că această ofensivă contra exilaților sovietici a început la sfârșitul anului 1979) și să ne aducem aminte că exilul românesc a început să fie tulburat din 1977. Și nu doar exilul propriu-zis, pentru că, de pildă, X, aflat încă

în România, va primi, peste o lună, peste un an, aprobarea-de-plecare, iar Y, exilat de patru ani, va primi, la anul, cetățenia țării în care s-a stabilit, deci, va putea să-și viziteze familia din țară...

Două au fost - și sunt, în continuare - “obiectivele” Securității:

1) Calomnierea: descalificarea morală a anumitor persoane, fie din exilul propriu-zis, fie din “exilul interior”, adică aflate în România - în această a doua categorie aflându-se, de pildă, preotul Calciu, poetul Dorin Tudoran, matematicianul Mihai Botez: acești oameni trebuie, mai întâi, puși sub semnul întrebării - și vom da exemplul cel mai recent și cel mai șocant: «Cum se face că lui Calciu i-au dat drumul înainte de expirarea condamnării (zece ani)?» - în timpul al doilea, să se alunece la “supoziția” care este, în fapt, acuzație: «N-ar fi exclus să-l trimitem (pe Calciu - n.n.) în exil, ca să facă el ce n-a reușit Anania...» (carevasăzică colonizarea bisericilor libere);

2) Încercarea de a întreține mitul lui Ceaușescu, “bun român”, adică: antirus, antimaghiar, antievreu (în ochii exilaților români) și mitul lui Ceaușescu, “independentul”, față de occidentali... în urmă cu un deceniu.

Cine ar fi crezut că “doctrina Ceaușescu” - pe care n-o mai definim, s-a definit singură - va găsi apărători sinceri-și-devotați, nu doar printre slugile prin vocație, din țară (care, totuși, au oarecari circumstanțe atenuante), ci printre exilați, care, firește, nu sunt supuși direct unui regim terorist; mai grav: printre exilații de câteva decenii, care se făcuseră cunoscuți ca “luptători anticomuniști”; și, mai grav, printre cei mai ireductibili “dușmani ai bolșevismului”? Cine ar fi crezut că o “gândire” atât de simplistă - ca să nu spunem: primitivă - și, mai ales, atât de păgubitoare, ca “naționalismul ceaușist” va găsi “avocați” în persoana unor foști democrați români și “militanți de bază”, în persoana unor legionari?

Adevărat, aceștia sunt foarte puțini - după calculul nostru, în jur de zece persoane - însă, într-un caz ca acesta, nu contează numărul lor ci, fie activismul unora (“un singur...” Aurel Lapedatu a reușit să tulbure, să paralizaze, ani și ani, importantul grup al exilaților democrați din Germania), fie prin “explozia” altora (“un singur” G.A. Pordea, țâșnit din anonim, în vara anului 1984, ales deputat european pe lista Frontului Național, mișcare de extremă dreaptă din Franța - a izbutit să provoace discordie în exilul românesc din Franța), sau o “carte” ca aceea a lui Nicolae Băciu, de altfel, contestată în gura mare de aproape toți, însă care, în intimitate, exercitând o oarecare fascinație - fiindcă propune... colaborarea cu Ceaușescu.

Mai spectaculoasă apare ralierea unor români cu opinii de dreapta, chiar legionari, la “doctrina Ceaușescu”. Pe de o parte,

ne miră, pe de alta ne întristează - fiindcă, spre deosebire de colaboratorii “foști democrați” (care o fac mai ales din interes), unii legionari, chiar dacă nu colaborează pe față, totuși, se simt atrași de... “gândirea” lui Ceaușescu (ei spun: “naționalismul”). Ne-a fost dat să auzim de ne-rostit cuvintele: «Singura deosebire dintre noi și Ceaușescu ar fi aceea că el își zice comunist - în rest...»

Dar să zăbovim puțin asupra “fenomenului Pordea”. Așadar, Dl. Pordea, fost diplomat, în exil de aproape 40 ani, frecventase, la început, cercurile românești, însă în ultimele două decenii se făcuse cu totul discret, chiar uitat. Și iată-l, “explodînd” în actualitate în preajma alegerilor pentru Parlamentul European, pe lista de candidați a Frontului Național, condus de Jean-Marie Le Pen. Nu interesează “convertirea” D-lui Pordea la o doctrină de extremă dreaptă (și încă franceză!), ci reacția unor români - nu doar exilați și nu doar declarați de dreapta. Exilați care, în țară, nu numai că nu făcuseră “rezistență”, ba chiar se bucuraseră de privilegiile regimului și-au descoperit, peste noapte - la Paris - opinii “radicale”; români “în trecere prin Paris” - care aveau, deci, o situație în țară, la care urmau să se întoarcă (nici ei cunoscuți ca opozanți, ba dimpotrivă, ca descurcăreți, citește: colaboraționiști-cinști) s-au simțit mândri că unul “de-al nostru” (adică Pordea) face parte dintr-o mișcare, nu doar anticomunistă, ci direct naționalistă, care “în sfârșit, luptă împotriva străinilor”; “cam ca Ceaușescu al nostru...”. Să-l lăsăm, deocamdată, pe “Ceaușescu al nostru” și să reamintim că principalul punct din programul Frontului Național este: “**Afară străinii!**” - fiindcă, susține Le Pen, imediat ce ne-francezii vor părăsi Franța, francezii de baștină nu vor mai cunoaște șomajul (soluție-miracol geamănă cu soluția comunistului Marchais: “Să se ia de la bogați și să se dea la proletari!”). Și iată-i pe acei exilați români, abia instalați în Franța, deci neavînd încă cetățenia franceză, regretînd că nu au drept de vot - ca să și-l dea lui Le Pen, care bine face că vrea să-i dea afară pe străini... din Franța... Dacă le atragi atenția că și ei sunt străini și chiar după ce vor primi cetățenia franceză, nu vor avea dreptul moral să ceară alungarea străinilor dintr-o țară care, totuși, nu este - încă - a lor, aceștia îți răspund: «Dar eu sunt alb și sunt român, european - nu ca negrii și ca arabii care au invadat Franța!» Le atragi atenția că, totuși, Le Pen a vorbit și despre români ca străini (adevărat, nu în termeni categorici, ca despre arabi și negri), le arăți și revista în care a apărut interviul cu pricina (*Lire* din martie 84)...

La început neagă vehement autenticitatea interviului: «Nu se poate, un jurnalist necinstit i-a pus în gură asemenea cuvinte...» Apoi îi simți cum îi cuprinde, nu dezamăgirea, ci jalea: «Și-acum, noi ce ne facem?», zice românul exilat în Franța, de parcă ar fi

fost exilat și din Franța în, de pildă, Albania.

Repetăm: acestea sunt cazuri. Da, dar cazurile se manifestă, gălăgios, fac valuri, cum se spune. Și, la urma urmei, “cazurile” exprimă, tare, ceea ce majoritatea tace. Aceasta ar însemna că în fiecare dintre noi există o tentativă totalitară - cu atât mai puternică și incontrollabilă, cu cât noi înșine am fost victime ale totalitarismului. În 40 ani de comunism, românii au suferit atâta, încât au ajuns, azi, să viseze, să dorească libertate - numai pentru sine.

La această degradare, întoarcere pe dos a libertății la care visăm noi, românii, a contribuit substanțial Ceaușescu și a sa “doctrină” - simplistă, simplificatoare, fundamental falsă.

Fiindcă așa cum comunistul Georges Marchais propune soluția-miracol “N-avem decât să luăm de la bogați și să dăm la săraci”; așa cum pandantul său, Le Pen propune “N-avem decât să-i alungăm pe străini, ca francezii să fie fericiți”, Ceaușescu - fiindcă nu are la îndemână “bogați”, deci nu se poate rezema pe “ura de clasă”, se folosește, fără rușine de “ura de rasă” - și, în cea mai pură... impură tradiție de extremă dreaptă, îi arată pe “vinovați”: străinii!

Este întristător - dar nu de mirare - că unii români cad încă în capcana ceaușistă. Ceea ce este, într-adevăr, de mirare: că nu puțini dintre acei “străini” pe care Ceaușescu îi acuză de toate relele (sași, șvabi, evrei), dintr-un ciudat masochism, îi vin în ajutor. Cum anume, vom încerca să vedem altădată.

*

PREFAȚĂ LA EDIȚIA FRANCEZĂ A CĂRȚII LUI DORU NOVACOVICI: ÎN ROMÂNIA, DUPĂ GRATII - 1985

Mărturia lui Doru Novacovici este remarcabilă, și nu doar prin ceea ce spune, ci mai ales prin mijloacele cu care se apropie de scop.

Mărturia în sine constituie o capcană în care au căzut, cad și vor cădea, în continuare, chiar profesioniști ai condeiului: tocmai pentru că, “din afară”, pare atât de accesibilă: «Ce mare scofală e să-ți așterni pe hârtie amintirile?» Nu e mare scofală dacă hârtia pe care le-ai așternut rămâne în sertar sau în cufăr. Însă când o scoți în lume, sub formă de carte... Fiindcă atunci “amintirile” devin mărturii, adică fragmente din istoria unei comunități căreia, în ultima jumătate de secol, i s-a furat, falsificat, interzis istoria.

În ceea ce îi privește pe români, ca martori ai propriei istorii, în ciuda faptului că din fire sunt grozav de vorbăreți, șovăie îndelung și sfârșesc... prin a renunța de a consemna pe hârtie ceea ce, între patru ochi, povestesc atât de colorat și cu

atâta curaj... Așa se explică faptul că, până în clipa de față, *doar doi-trei români au scris despre România, în timp ce se aflau în România*, ceilalți au așteptat: să iasă ei înșiși în Occident; să-și scoată familia, să și-o pună la adăpost - și abia după aceea să se întrebe dacă e riscant sau nu să pună mâna pe condei... Dacă ținem seama de realele riscuri la care se expun cei care, într-o țară comunistă, îndrăznesc să aștearnă pe hârtie adevărul lor, individual, desigur, ne abținem de a-i critica pe romani pentru “prudența” lor. Însă dacă vom privi în jur, la vecinii aflați în aceeași situație - cehi, unguri, polonezi, ruși - atunci admirația ni se preface în gelozie.

Spuneam, deci, că Doru Novacovici a evitat - din instinct, deliberat - capcana “literaturizării” mărturiei, nu a cedat tentației de a “poetiza” un material a cărui valoare stă tocmai în sobrietate, în reținere, în rigoare, în despuierea de zorzoane lirice. De altfel, însuși autorul declară: “Rândurile care urmează sunt fapte trăite de mine; am căutat să descriu fidel trista realitate, necăutând să fac literatură”.

Așadar, Doru Novacovici, de profesie inginer, știe în ce constă datoria martorului: “O fac în memoria celor ce, din mormânt, nu mai pot vorbi, ca și pentru cei care, în România de azi, sunt siliți să tacă. [...] toți cei care au fost alături de mine în această dramă a poporului nostru sunt datori să scrie așa cum pot, spre a mărturisi generațiilor ce vor veni adevărul despre cele întâmplare generației noastre [...] Eu am încercat să o fac: copiii copiilor noștri trebuie să cunoască adevărul”.

Adevărul. Din gura unui supraviețuitor, din două motive: Doru Novacovici a avut “norocul” de a nu-și lăsa oasele (în sensul propriu al cuvântului) într-o groapă comună; supraviețuitor, pentru că a avut tăria de a nu-și lăsa sufletul în groapa comună care este România de azi, și a îndrăznit să deschidă gura și să depună mărturie.

P.S., 2 aprilie 2008: Acest text a apărut în fruntea volumului **În România după gratii**, tradus în franceză de Alain Paruit, la insistențele mele. La un meeting organizat de Le Pen, în prezența lui A. Pordea s-a aflat și compatriotul nostru Doru Novacovici care a dat, cu dedicații, cartea sa. Numai că un participant, francez, lepenist declarat, mi-a trimis prin poștă un exemplar din traducerea franceză, cu dedicația autorului scrisă... pe prima pagină a textului propriu-zis. De ce așa? Fiindcă autorul, în prezența solicitatorului rupsese pagina de gardă - unde stătea scris... numele prefațatorului ca și numele traducătorului; precum și prefața...

La prima ocazie - pe atunci erau numeroase ocaziile de a ne întâlni la diferite manifestații anticomuniste - i-am arătat prietenului

meu Doru Novacovici cartea sa și scrisoarea francezului.

Înainte de a rosti un singur cuvânt, el, m-a luat la rost:

«Cine mi-a rupt cartea? Sigur un comunist!»

Nici măcar. Ci un căcăcios de român: Novacovici, fost deținut politic și care, după 1989, întors în țară a fost amestecat în multe și murdare manevre pentru... detronarea lui I. Rațiu (a chiar reușit, măgarul!) - eșuând într-o afacere de moștenire soldată cu un proces.

Însă mie, spre deosebire de Monica Lovinescu, nu-mi pare rău că l-am cunoscut pe Doru Novacovici...

*

DREPTURILE OMULUI ȘI CONCEPȚIA PREȘEDINTELUI PRIVIND...

- **Articol apărut în *Contrapunct* nr. 1, ianuarie 1985 -**

Printre curiozitățile expuse la standul românesc la Târgul de Carte de la Frankfurt s-a aflat și o femeie-cu-trei-picioare; un șarpe-cu-două-capete: **Drepturile omului în lumea contemporană**, Editura Politică, București, 1983.

Un fel de carte - "Culegere selectivă de documente", zice subtitlul; colaborează cutare, cutare (nu contează numele, nimeni n-a auzit de ei), "coordonator" un cunoscut: Nicolae Ecobescu, cel care ne explică în *Prefața*-i:

"Structurată în trei părți, lucrarea se deschide în chip firesc cu o amplă și judicioasă selecție de texte care definesc cu precizie, într-un limbaj unitar și coerent, concepția României, a..." - întrerupem aici, ca să creăm suspensia, dar degeaba, cititorii știu cine anume folosește "un limbaj unitar și coerent" - așa căsuntem nevoiți să continuăm citatul: "...a președintelui Ceaușescu cu privire (cucufonia nu ne aparține, n.n.) la cele mai variate aspecte ale cerinței arzătoare de a se asigura promovarea drepturilor omului pe plan național și internațional..." etc. etc.

Unitar și coerent

Să ne apropiem, așadar, de "limbajul unitar și coerent". Nu în zadar ne amenințase Ecobescu: Partea I-a este intitulată "Concepția președintelui României, Nicolae Ceaușescu, privind drepturile omului". Adevărat, a dispărut cucufonia, dar a apărut: "concepția... privind", unul din cele mai pur-impure calcuri din rusă, care ne-au spurcat nu numai limba, ci și gândirea. Lui Ceaușescu neavînd ce să i se altereze, să facem un efort să nu ne crape timpanele, să nu ni se strepezească dinții, ascultându-l, citindu-l. Dar până a ajunge să ne adăpăm din "ulciorul" pe care-l tot invocă de vreo doi ani, de când l-a descoperit, să băgăm

de seamă, în treacăt, concepția ecobeștilor de serviciu privind concepția lui Ceaușescu privind drepturile omului. Asta ar veni în românește: “drepturile omului în lumea contemporană” (titlul “culegerii”) există - sau nu există - în măsura în care există (sau mai degrabă nu există) o “concepție a președintelui Ceaușescu (desigur) privind...” drepturile în chestie. Limpede, nu?

Sunt niște dușmani înrăiți - și ai României și ai adevărului - cei care, în mod dușmănos pretind că președintele cu pricina ar fi lipsit de concepții, în schimb ar fi plin de înepții; că nu ar gândi, ci doar ar icni; că nu cugetă, ci mûgetă; că... - dar să nu repetăm chiar toate “neadevărurile lipsite de fundament”, l-am citat pe Ecobescu. Ei bine, să afle “domnii reacționari” că președintele lui Ecobescu și-al lui Păunescu este autor a nenumărate concepții privind ba una, ba alta și că, pe lângă Dânsul, pistolarul Lucky Luke (“cel care trage mai iute decât propria-i umbră”) face figură de molău. Farul nostru gândește atât de iute, încât nimeni pe lumea asta nu-l poate urmări. Nici chiar el însuși.

Cât despre vorbiit... L-am auzit și noi pe președintele României vorbind românește la radio, la televiziunea română. Și am suferit - ca român, ca vorbitor de limbă română, ca scriitor român. După primele sale “discursuri” difuzate în direct, am așteptat, cu îngerească răbdare, să-i dispară tracul - inherent oricărui debut - să-l vedem căpătînd un minimum de decență întru ale exprimării; sau dacă nu, atunci să tacă, fiindcă, pe atunci, presupun că nimeni nu voia să-și bată joc de el, stârnin-du-l la vorbă. Dacă pe afoni nu-i constrânge nimeni să urce pe scena Operei, dacă șchiopii nu sunt obligați “să bată pas de front pe arătură”, nici persoanele avînd oarecari grave probleme de locuție nu sunt datoare să ne dovedească nouă, ascultătorilor, în direct, că sunt pacienți ascultători și își fac zilnic exercițiile impuse de logoped. Din nefericire pentru ambele părți, timpul nu a aranjat nimic: emisiunile vocale (așa le zice, științific) nu au reușit nici până azi să se ordoneze, limbajul articulat a rămas de domeniul unui cu totul improbabil viitor... Mai grav: din confruntarea (nu avem alt termen) dintre “președintele României” și limba, totuși, română (sau mai clar, dintre confuzie și ordine, dintre interjecții stropșite și stropite și limbaj articulat) a învins, vai, greșeala, urâtul, dezordinea.

Ehei, unde sunt timpurile bune când *Scînteia* de a doua zi dădea o variantă, dacă nu mai logică, atunci mai “corectă” din punct de vedere al limbii (de lemn, se înțelege)... Pe atunci, primul-ministru (Maurer) îndeplinea și rolul de trăgător-de-mâneacă. Era secretarul-general pe punctul de a spune o tâmpenie, sau de a pronunța ca nicăieri pe lume un anume cuvânt (“Vie’nam”,

“secoritate”)? Primul-maurer îl trăgea de mânecă... Însă vorbitorul l-a trimis la plimbare pe trăgător: nu numai că trasul acela îi tulbura gândirea, dar putea să-i rupă costumul de haine nou-nouț. Constatînd “independentizarea” personajului, nici *Scînteia*, nici radioul și televiziunea n-au mai îndrăznit să dea, ele, indicații prețioase Indicatorului suprem. De vara anului 1977, de când se zice că s-ar fi suprimat cenzura, nu se mai intervine în gândirea Gânditorului - de limbă, ce să mai vorbim.

Iată o mostră din puritatea “concepției-privind”, mai precis, din, cum spune Ecobescu: “preciziunea, limbajul unitar și coerent” al Președintelui. Cităm un citat de la pagina 27: “într-adevăr, eu consider că înseamnă că va trebui...” Ce mai inte-resează ce “consideră” el “că înseamnă că va trebui” - să zicem fătutul scroafelor, învățământul post-universitar, editarea Caietelor Eminescu, denuclearizarea în Balcani? Confuzia logică și incorectitudinea lingvistică sunt, vorba lui Ecobescu, unitare și coerente...

Președintele “consideră” că știe el ce înseamnă, în românește a considera - și nu știe (și nimeni nu îndrăznește să-l corijeze); el “consideră” că știe ce înseamnă, în românește, a însemna - și nu știe. În schimb știe foarte, știe prea bine să folosească *a trebui*.

În acest caz, de ce va mai fi cheltuind saliva, cerneala tipografică, timpul, cu o inutilă proteză: “eu consider că înseamnă că va trebui”, în loc să rostească un singur cuvânt: “*Trebuie*”?

Fondul problemei

S-a observat, desigur, că nu zăbovim asupra “fondului problemei”. La ce bun? Toată lumea știe că Nicolae Ceaușescu este un pur produs al sistemului comunist, că, pentru el $2 + 2$ nu vor face 4, ci atât cât va “considera” “concepția-privind” că va trebui să facă. La ce bun să mai repetăm că Ceaușescu, după ce a semnat Actul de la Helsinki, nu numai că nu îl respectă, dar cu neobrăzarea caracteristică structurii sale de aparatcik format la Moscova, îi acuză pe occidentali că “... escamotează nesoluționarea problemelor esențiale, încercînd să reducă problemele umanitare numai la unele aspecte și în primul rînd la așa-zisa libertate de circulație” (vol. XIV al “Operelor” D-sale, pp. 494-495).

Să nu ne mai mirăm că, încolțit, “răspunde” astfel:

“Se vorbește mult despre diferite drepturi, se fac tot felul de teorii, dar se neglijează faptul că dreptul fundamental al omului, al popoarelor: dreptul la viață, la libertate, la independență” (asta-i din vol. XXI, p. 149).

Nu ne vom mira, pentru că iată “concepția-privind” drep-turile omului a lui Ceaușescu, negru pe alb, vol. XIV, p. 308: “Noi pornim de la realitatea că transformarea revoluționară

a societății, preluarea puterii în stat de către cei ce muncesc, construcția socialismului rezolvă problemele fundamentale ale omului, îi asigură drepturile vitale” - unitar și coerent, nu?

În ceea ce privește aplicarea-neaplicarea acelor drepturi, ca să ne descrețim frunțile, să cităm din vol. XXI, p. 77, următoarea perlă: “În ultimii 15 ani, nimeni în România nu a fost și nu este pedepsit pentru poziția sa, pentru părerile sale. Nimeni în România nu este arestat pentru că apără drepturile omului...”

Înterupem citatul, fiindcă de astă dată chiar vom crea suspensia:

Ei, de ce consideră Consideratorul suprem că în România, în ultimii 15 ani, nimeni nu a fost arestat pentru că a apărut drepturile omului? Pentru că “organili” ar fi fost la cules ghindă? Pentru că, în România “independentă”, libertatea de a apăra acele drepturi ar curge precum laptele și mierea prin rai? Pentru că, vorbind mai repede decât propria-i gândire, l-ar fi luat vorba pe dinainte? Ei bine, n-ați ghicit. Ascultați deci:

“Pentru că primul și cel mai puternic apărător al drepturilor omului în România este însuși președintele României!”

Am închis citatul: Și gura, fiindcă ne-a închis-o.

O logică de fier

Dacă nu mai putem mișca în front după o asemenea logică de fier, după obiceiul-ne, hai să ne legăm de fleacuri. Să căutăm să aflăm unde se situează un anume prag în timp și în spațiu... tipografic. Constatăm că până pe la volumul XX al “Operei” sale, Ceaușescu i-a dat înainte cu “concepția-privind”, lăsând aprecierile măgulitoare la adresa gândirii sale pe seama lăudătorilor de profesie. O mutație calitativă” se produce începând cu volumul XXI. Se vede că Lăudatul-cel-mai-lăudat al poporului român a fost nemulțumit de calitatea (sau de repeziciunea-de-limbă-și-nebăgarea-de-seamă) a celui mai lăudător Lăudător al celui mai mare Lăudat (ne gândim la Păunescu). Și s-a apucat să se laude singur - unitar și coerent.

Ne întrebăm cu îngrijorare, ce-o să se aleagă de bietul Păunescu, de și mai bietul Bălașa (vorbit de Sabin, băiatul popii, marele pictor). Dacă Ceaușeștii au început să se laude singuri, cu vorbe-vorbe (lăsându-l pe Păunescu muritor de foame), fatalmente or să fie tentați să se laude și în imagini, or să ia bidineaua din mâna lui Sabin și or să-și zugrăvească pe toate gardurile pletele-n vânt, mâinile întinse spre viitorul multilateral...

Să adăugăm, deci, la “concepțiile” președintelui încă una - concepția-privind lauda de sine. Unitară și coerentă...

(ianuarie 1985)

*

SCRIITORUL ȘI PUTEREA

Textul conferinței ținute la Freiburg Bg, 27 ianuarie 1985 -

Scriitorul a fost de totdeauna în relații ambigue cu Puterea (fie ea cerească, fie pământească), deci, în raporturi sado-masochiste cu libertatea...

Se știe, se spune - și este bine că se știe și se spune - că dacă ne-artistul, ne-scriitorul are nevoie de libertate, în general, artistul, scriitorul trebuie să se bucure și de “libertate de creație”.

Or ambiguitatea, deocamdată lingvistică, începe de la introducerea acestui *și*:

În primul rând, pentru că libertatea în general cuprinde - în principiu - toate aspectele “speciale și dacă, de pildă, într-o societate există libertatea religioasă, în mod firesc, trebuie să existe libertatea de gândire și de creație artistică. Plictiseala este că, în legătură cu “libertatea referitoare la spirit, se folosește un sinonim, care nu este chiar sinonim; toleranță - și iată-ne și mai adânc scufundați în ambiguitate;

În al doilea rând - tot în principiu - libertatea de creație nu se acordă, nu se retrage, ea este sau nu este “la purtător”, adică la creator; ceea ce întărește ambiguitatea, pentru că s-ar putea crede că libertatea generală nu are nici o influență asupra creației și creatorului, că este suficient ca un creator să știe, să creadă că el este liber, în ne-libertatea generală, pentru ca creația lui să poarte marca libertății - or lucrurile - sunt ceva mai complicate, dacă nu de-a dreptul confuze.

Ceața în care plutește (sau se târăște) creatorul de artă poate fi fastă sau nefastă (ori: fastă și nefastă), starea și statutul său cunoscând, succesiv dar și simultan, din partea puterii și din a societății “tratamente” ca: interdicție, răsplată, indiferență, interes, lichidare, recuperare...

Însă pentru că ni s-a propus să ne ocupăm de scriitor și de libertate, să ne limităm aria. Și să ne grăbim să spunem că, datorită materiei cu care lucrează, *limba*, scriitorul face parte dintr-o categorie aparte - defavorizată, dacă ne gândim că limba este... limbile, deci, pentru a putea fi perceput dincolo de hota-rele lingvistice, are nevoie de traducător (ceea ce nu este cazul cu muzicianul, pictorul, sculptorul, al căror limbaj este universal); dar favorizată, dacă ținem seama de faptul că atât materialul, cât și produsul, au avut și au - și vor avea - ceea ce nu au nici sunetul, nici muzica, nici culoarea, nici tabloul, nici marmura, nici statuia -

acea capacitate de cuprindere și forță de trecere, de străpungere pe care o are numai Cuvântul, “cel mai tăios decât sabia”.

Dacă însă în muzică sau în artele plastice, rezultatul (creația) nu depășește hotarele esteticului, ceea ce se numește literatură debordează din vasul “artei indiferente”, atingând *eticul*. Firește, dezbaterea datează de când... arta - dacă da sau ba este sau trebuie să fie și morală; și, firește, răspunsul a fost, frecvent: Nu.

Numai că noi nu vorbim de artă, în general, ci de literatură; și nu ne gândim la întreg timpul de până acum, ci la o perioadă limitată - și derizorie, la scara, nu-i așa?, a istoriei - la trecutul apropiat și la prezent - când, în raport cu, sau ca o consecință a *evenimentelor* (războaie, revoluții, mutații violente), literatura fără să dezerteze din estetic, s-a împlântat și mai adânc în *etic*.

Că nu ne înșelăm cu totul, formulând această observație: în ultima jumătate a acestui secol, *poezia* (cu excepțiile care confirmă regula) s-a făcut mult mai discretă, dacă nu cvasi-invizibilă, ca în Franța - în timp ce *eseul* și mai cu seamă *romanul* cunosc, nu doar succes comercial, ci și de influență. Poate pentru că poezia, în epoca noastră, nu mai este percepută ca mijloc de a comunica o atitudine - ideologică, filosofică, morală (or, azi, comunicația nu se mărginește la informare, ci vrea să și convingă).

Ceea ce ne face să avansăm o ipoteză: “realismul socialist” impus în literaturile țărilor sovietizate (după “modelul” sovietic, se înțelege), - mai ales în proză (deși se dă în vânt după lozinci rimate, dări de seamă... rituale) ca orice dogmă, a provocat o reacție, manifestată în două feluri:

1) prin *anti-realism*: fugă, evitare a “realității”, ducând la ceea ce paznicii ideologiei numesc “evazionism” - și care, de pildă, mai mult la cehi decât la slovaci, se manifestă prin supra-realism, la români prin onirism, peste tot prin istorism și, simultan prin S.F. (“literatură de anticipație”), cu strălucite realizări la cehi, la polonezi, la ruși, de asemeni, la români;

2) prin *realism... anti-socialism*. Aici lucrurile sunt limpezi: reacția este, nu de fugă, ci... din contra, de înfruntare, de confruntare, pe tema *adevărului* - care, dezbătut, duce, fără greș, la tema binelui. În fiecare din literaturile sovietizate (cu excepția Albaniei - dar cu o excepție a excepției: Ismail Kadare), au fost momente de “destindere”, de diversiune ideologică, în care au putut să apară, oficial, cărți “eretice” (în raport cu dogma realismului socialist). Însă oricât de puține au fost, numeric, oricât de “tunse” în vederea publicării, acestea vor rămâne jaloane în istoriile literaturilor. Până și scriitorii cei mai ostili socialismului, în general, realismului-socialist în special au crezut, sperat că acele

“deschideri ideologice” vor fi cotituri, deci vor avea durată, așa că au fost profund șocați atunci când Supraveghetorul Șef a bătut din palme, anunțând: “Recreația s-a terminat!”

Or, ce înseamnă o “recreație” într-o societate totalitarizată? Definiția ar fi: “Recreația este acel ceva la care visează deținuții scoși la plimbare, în țarcuri”. Așadar, nu acel interludiu de odihnă, de relaxare, de... recreare, între două etape de muncă, ci un moment de răsplată-pedeapsă, în care, scos din întunericul celulei ți se permite să vezi un dreptunghi de cer, și acela prin plasă, și acela încadrat de ziduri, moment în care ți se amintește, cu forța ceea ce ai pierdut: libertatea. Însă cum nu toți “deținuții” au o gândire întortocheată, ceilalți, majoritatea se bucură de clipa prezentă și o mobilizează și o prefac în aproape-viață, în aproape-libertate. Printre cei mai activi, în această “pauză”, sunt artiștii; ei se agită, fac planuri, pe unele chiar le realizează - și, dintr-o dată glasul Supraveghetorului: “Plimbarea s-a terminat! Intrați în celulă!”

Aici, credem noi, trebuie căutat momentul de decizie, de rebeliune pe față a unora dintre scriitori - cei pe care i-am numit “realiști anti-socialiști”. Contrariați, într-un prim moment, de minciuna “regulamentului” (li se cerea, li se impunea realismul ca metodă, dar nu era acceptat decât un para-realism), profund răniți de nerespectarea promisiunii de “liberalizare”, acești scriitori s-au decis să facă, ei, adevăratul realism - care nu putea să fie decât contrariul realismului socialist - aici intrând majoritatea scriitorilor cărora li s-a pus eticheta abuzivă de “disidenți”.

Or, potrivit principiului comunist: “Cine nu-i cu noi e împotriva noastră”, ereticii au fost, sunt pedepsiți fără milă: interziși de a publica, scoși din starea civilă, închiși, expulzați. Fiindcă, pentru un regim comunist, arta în general, literatura în special, este un mijloc de propagandă, iar cine crede altceva trage consecințele.

Literatura română, ca de altfel istoria generală a poporului român, stă sub semnul miracolului.

Miracol, pentru că populația dacă romanizată “a dispărut” pe la mijlocul secolului al III-lea d.C., pentru “a apărea” în documentele străine, abia în secolul al XII-lea; miracol, pentru că, chiar neconsemnată, această populație, creștinată liber tot din acel secol al III-lea (acțiune favorizată tocmai de retragerea administrației romane, deci de dispariția persecuțiilor anticeștine), își practica religia în ritul și în limba inițiale - adică latine - însă Marea Schismă din 1054 care a împărțit teritorial Biserica lui Cristos, i-a aruncat, de pildă, pe Valahi (adică Latini), în aria ortodoxă, orientală, în timp ce, de pildă, pe maghiari (creștinați prin decret, doar

de 54 de ani) i-a plasat în sfera occidentală, catolică; miracol, în continuare: în ciuda limbilor de cult și de cancelarie, străine: greaca, apoi slavona, românii și-au păstrat limba lor, romanică.

Și, pentru că vorbim de literatură, semnalăm un alt miracol: datorită “vicisitudinilor istoriei”, despre o literatură română se poate vorbi abia din secolul al XVII-lea - cu îngăduință - oricum, putem afirma că în prima jumătate a secolului al XIX-lea se află într-un stadiu cvasifolcloric, oral, pentru ca, la începutul secolului al XX-lea, să atingă “decadența”, să exporte dadaismul (avînd deja, “acasă”, un “pre-dadaism”), să fecundeze suprarealismul, integralismul, modernismul, absurdul, fantasticul occidental cu nume de rezonanță internațională: Tzara, Brâncuși, Fondane, iar mai încoace, Ionesco.

Miracol, în continuare, pentru că, în primele patru decenii ale acestui secol, literatura română ajunsese sincronă (o spune un român...) cu literaturile occidentale, în special cu cea franceză - coabitînd, firește cu școli, curente tradiționaliste.

Miracol, mai departe: vine războiul (al II-lea-Mondial), ocupația sovietică și cade noaptea stalinistă: biblioteci arse, cărți interzise, scriitori înțemnițați, mulți dintre ei asasinați, câțiva “maestri” recuperați și puși să spună și să scrie contrariul a ceea ce scriseseră ei, contrariul bunului-simț, al adevărului, al frumosului. Și brusc, “din nimic”, la începutul anilor ‘60, o explozie a poeziei, a dramaturgiei, a eseului, apoi, a prozei...

...Până în iulie 1971, când Supraveghetorul a strigat: «Recreația s-a terminat!»

De atunci, scriitorii români trăiesc cu speranța, cu iluzia unui “miracol”... paralel și simultan, al adevărului-parțial, (deci al minciunii... incomplete) al frumosului-codificat, esopizat, într-un cuvânt, sperînd într-o “complicitate ca pe timpurile bune” între Putere și Spirit, Puterea închizînd ochii la rostirea unor sferturi de adevăr, Scriitorul închizînd ochii la exacțiunile, la neadevărurile Puterii...

Am rostit și am insistat asupra termenului de “miracol”, pentru a semnală, pe de o parte forța de “renaștere” a spiritului, în ciuda tuturor “vitregiilor timpurilor”, pe de alta, pentru a atrage atenția asupra periculoasei, sinucigașei atitudini de așteptare-a-miracolului, a ceva care “cade din cer”, fără intervenția, fără lucrul și fără asumarea noastră, a muritorilor.

Ar fi multe de spus în legătură cu, de pildă, absența unui samizdat în limba română, în România. Am putea invoca specificitatea României și a culturii române între țările și culturile sovietizate. Am putea da vina pe “specificitatea” celui care, de, iată, 20 ani, are drept de viață și de moarte asupra Românilor (l-am numit

pe Ceaușescu). Ne-am putea consola, în continuare, cu excepționala calitate a poeziei românești, scrisă și publicată în România lui Ceaușescu, de asemenea, cu înalta calitate a criticii literare, a esteticii, cu existența unei școli de filosofie (de sistem, de tip german) - după știința noastră, singura din Lagărul Sovietic și favorabil comparabilă cu cea din Germania de astăzi.

Ne consolăm. Fiindcă altceva nu putem face. Într-o comunitate în care Biserica - ortodoxă -, departe de a fi un sprijin, este o auxiliară a Puterii; într-o comunitate în care patriotismul (factor extrem de important în Lagăr) a fost confiscat, deturmat, discreditat de Partidul Comunist și al său "Conducător"; într-o comunitate înfometată programatic, ținută în întuneric (la propriu), la propriu congelată - este greu, românește imposibil, ca acele cazuri de rebeliune (și nu lipsesc) să fie imitate.

Spuneam, la început, că scriitorul se află în relații ambigue cu Puterea (cu atât mai ambigue, cu cât Puterea este mai... puternică) și în relații sado-masochiste cu libertatea.

Prin aceasta voiam să comunic următoarele: într-un regim totalitar, scriitorul este împins, tras, constrâns, obligat să invoce arta, pentru a-și găsi un alibi al *comportamentului*, să facă apel la categoriile esteticului, pentru a-și justifica "derogările" de la etica cea de toate zilele - și mai ales de la etica esteticii. De asemenea, pentru a nu mai vedea nelibertatea - la care consimte - artistul în general, scriitorul în special invocă "libertatea interioară".

Libertatea pe care nimeni nu o neagă, rămâne însă de văzut cum o folosește liberul-în-interior și ce rezultate dă acea libertate interioară.

Nu cred că libertatea spiritului se poate manifesta oricând, oriunde, în mod "miraculos"; cred că ea se învață, ca tabla înmulțirii, pregătindu-i terenul și practicând-o. Nu se confundă cu libertatea, în general, care este o manifestare a instinctului de conservare și care există în fiecare viețuitoare.

Nelibertatea de lungă durată - uneori pe distanța vieții unui singur individ - riscă să-l dezînvețe pe om de a fi, de a gândi liber, în orice caz, riscă să-i deformeze, să-i vicieze corecta percepție a fenomenului, să-i altereze însuși fenomenul. Insistăm, deci, asupra factorului *timp*. Dacă starea de nelibertate încetează înainte ca "rezervele" de obișnuință (în a practica libertatea) și de speranță, să se fi epuizat, atunci putem vorbi de continuitate (chiar dacă o numim "renaștere"). Însă dacă timpul, timpul, vai, timpul se instalează... atunci omul are nevoie să fie re-, sau, pur și simplu, alfabetizat.

Cu atât mai tragică apare situația omului într-un regim

comunist de tip sovietic, regim care nu se mulțumește să-l strivească, să-l umilească - dar îl obligă să declare, cu glas tare, că este mulțumit, că "mulțumește din inimă Partidului" pentru tot și pentru toate. Firește, insolența, minciuna provoacă reacții normale, de refuz la cei care nu acceptă căldura promiscuității. Însă chiar și cei mai înzestrați cu luciditate încep să bâjbâie și, ciudat: cei mai radicali, cei mai verticali sunt pândiți de confuzie - pentru că, suferind mereu și mereu nelibertatea, spunând mereu și mereu: Nu! Nu! oprimării, comprimării, în momentul fericit în care se trezesc în libertate (relativă, convenim), ei nu se mai pot opri din negație și o continuă până la autoanihilare. Este cazul unor scriitori exilați în Occident care, încurajați de succesul contestației la ei acasă, neagă, atacă, tot ce le iese în cale - cu atât mai violent, cu cât cunosc din ce în ce mai puțin ce anume atacă...

Cu toată durerea și simpatia nedesmințită, trebuie să constatăm că această *inerție* (în accepția fizicii) este observabilă mai cu seamă la scriitorii ruși exilați în ultimii 10-15 ani: ei par a-și fi făcut o specialitate - la unii mergând până la vocație - din criticarea Occidentului. Firește, primul contact cu Occidentul și constatarea că "aici" oamenii își văd de treburile lor, fără să se gândească tot timpul la "noi, cei de acolo", provoacă un șoc, chiar indignare. Cu atât mai mult cu cât - constatăm noi - pasivitatea Occidentului față de agresivitatea Sovietelor este, dacă nu sinucigașă, atunci profund vinovată.

Ca unul care a trecut și el, la începutul exilului, prin această fază (probabil obligatorie) de critică a Occidentului, autorul acestor rânduri își permite să formuleze câteva observații:

În primul rând, Cortina de Fier nu împarte Europa și din punct de vedere moral. Nefericiții robi din Lagărul Comunist nu sunt, forțamente, unicii depozitari ai adevărului și ai binelui, după cum "fericiții" occidentali nu sunt în mod necesar orbi, imbecili, cinici și sinucigași. Ba chiar, dintr-o confruntare dintre un om din Est și unul din Vest, cel care se va dovedi a fi mai înțelept, mai liber de spirit este occidentalul. Prin ce anume? Printr-o virtute esențială, componentă și condiție a libertății: *toleranța*.

Un occidental nu numai că va avea răbdare să asculte criticile, acuzațiile, chiar insultele proferate la adresa lui dinspre un ins "venit din frig", însă, ca om liber îi va da dreptate interlocutorului: «Într-adevăr, suntem egoiști, suntem cinici, într-adevăr, nu suntem informați, iar atunci când aflăm câte ceva despre voi, sovăim, înainte de a accepta...», mergând până la a accepta:

«Într-adevăr suntem vinovați față de voi...»

Reciproca însă nu va fi niciodată valabilă.

Extrem de rari sunt oamenii din Est care să fi acceptat și cea

mai timidă critică de fond venită din partea unui occidental.

Să revenim la scriitorii ruși exilați. Și revenim la ei, pentru că aceștia s-au manifestat ca personalități puternice care, prin pana și prin atitudinea lor, în interiorul Lagărului (la propriu și la figurat) au izbutit să semene deruta în sânul celui mai terifiant aparat de represi-une cunoscut vreodată. Repetăm ce am mai spus: istoria acestui secol poate fi indicată: “înainte” sau “după” Soljenițin. În jurul lui Soljenițin, ca într-o constelație, stele de primă mărime - lista e lungă. Se întâmplă însă un fenomen ciudat și, îndrăznim să spunem: regretabil:

În efortul lor, aproape disperat, de a nu se lăsa ruși și sufletește de patria lor, de Maica Rusia, după ce, într-un fel sau altul, au fost trupește îndepărtați de la sânul ei, dincolo de un anumit prag, încep să lucreze împotriva intereselor lor, ca indivizi, apoi ca scriitori, în fine, împotriva intereselor Rusiei lor, ca întreg spiritual.

Ca unul care s-a adăpat din marea literatură rusă - în special din proză - autorul acestor rânduri se întreabă cu o naivitate care nu cere decât să fie contrariată, contestată:

- Cred oare scriitori ruși exilați că izolarea lor, mai cu seamă, lingvistică, în Occident, este singura (sau: cea mai bună) cale de a-și sluji arta și cauza? Nu am auzit încă de scriitori mari, transplantați în altă arie lingvistică și care, învățând limba țării de exil (atât cât să se descurce, să știe unde se află), au constatat că limba lor maternă, cea în care scriu a fost agresată, alterată, “negată” de cea străină. Cu atât mai vârtos, cu cât marii scriitori ruși cunoșteau (și încă foarte bine) și alte limbi - ceea ce nu i-a împiedicat să scrie într-o pură și strălucitoare limbă rusă.

- Cred oare scriitorii ruși exilați că criticarea Occidentului (continuă, sistematică, totală) este singurul mijloc de a informa, de a conștientiza Occidentul despre problemele Lagărului Comunist în general, ale “barăcii” sovietice în special? Observând masochismul cu care guvernanții occidentali și mai ales americani și germani primesc, întrețin această flagelare, iar dintre vocile din Răsărit le ascultă și le cultivă - cu rare, accidentale excepții - numai pe cele ale Rușilor, am fi înclinați să credem că așa este bine.

Și nu credem. Pentru că nu credem în sensibilitatea receptorului, adică a guvernanților care, politicieni fiind, făcând parte dintr-o societate democratică, parlamentară, suferă și de acele “defecte” inerente democrației parlamentare; în al doilea rând, nu credem în cunoștința-de-cauză a emițătorului - drept care, ne întrebăm, în continuare: ce anume mai poate critica cineva, în al 5-lea, în al 10-lea an de exil, dintr-o realitate ce îi devine din ce în ce mai străină, tocmai prin voința expresă a lui, a exilatului

care, chiar dacă a știut cândva limba țării în care acum trăiește, pentru a se conserva, în exil, refuză să o practice, deci nu are acces, nici la presa scrisă, nici la cea vorbită și nu înțelege ce spun “băștinașii”, singurele informații venindu-i din presa din exil, fatalmente, subiectivă și, vai din “ce i-a spus cineva că a auzit că s-ar fi spus”.

Ne gândim, mai cu seamă la scriitorul Alexandru Zinoviev care ne-a cucerit prin marile sale cărți de ficțiune, **Înălțimile ametoitoare** și **Zărilor luminoase**. Însă, de când s-a exilat multiplică textele-cărți și textele-interviuri în care persiflarea, autopersiflarea (în care își dovedise cândva măiestria) au alunecat în confuzie și în delir, iar ironia, critica au devenit calomnie pură și simplă. Și dacă vreun compatriot sau prieten al lui Zinoviev ne va atrage atenția că Zinoviev constituie “o problemă pur rusească”, prin urmare, îi privește în exclusivitate pe ruși, politicienii vom atrage atenția, la rândul-ne, că “tezele” lui Zinoviev îi privesc, nu doar pe sovietici, ci și pe noi, sovietizații; că, de pildă, un Soljenițin, un Saharov, un Amalrik - ținte ale ironiilor sale (fără haz și fără har) - au devenit simboluri și ale noastre, ne-rușii sovietizați; că o afirmație precum: “Toți exilații sovietici recentii sunt manipulați de KGB - chiar și eu...” formulată de Zinoviev nu este deloc percepută ca un “zinovievism”, pentru simplul motiv că și în celelalte exiluri (ne-rusești, dar provenind din zona sovietizată) există tentativa de intoxicare din partea filialelor KGB și, dat fiind prestigiul câștigat de Zinoviev, mai înainte, îi sunt luate în serios și ineptiile actuale; iar când Zinoviev afirmă că “homo sovieticus” acceptă foarte bine regimul sovietic - tocmai, pentru că nu-și mai dă seama unde sfârșește ironia și unde începe delirul - nu numai că îi insultă pe ruși, nu numai că, prin extindere, îi insultă pe toți nefericiții care, de patru decenii, îndură jugul sovietic, dar, dintr-o răsuflare, dintr-o trăsătură de condei, neagă, contrazice, distruge tot ce s-a făcut, din partea supraviețuitorilor Gulagului, cu eforturi, cu sacrificii - la care Zinoviev nu a participat.

Există o lege nescrisă a exilului, a ghetto-ului, potrivit căreia rufele murdare se spală în familie. Am transgresat această regulă, pentru că nu mă mai simt făcând parte din aceeași familie cu cineva care, din exil, face elogiul tocmai acelei forțe oarbe, inumane, care ne-a însângerat trupurile, ne-a mutilat sufletele, care pe ai noștri îi menține în sclavie, iar pe noi, câțiva, ne-a alungat din patriile noastre.

Am vorbit despre Zinoviev, pentru a încerca să vorbim despre libertate, despre scriitor și despre relațiile ambigue (și tragice) care se pot crea între un “campion al libertății” - care este

scriitorul, mântuitor al Cuvântului - și o Putere care, prin intensitatea oprămirii, dar mai ales prin durată, ajunge să altereze, să falsifice însuși conceptul de libertate.

Acestea fiind spuse, ne manifestăm optimismul în privința viitorului - suntem obligați, suntem condamnați la optimism, la încredere în forța Cuvântului rostit, scris în libertate (interioară sau altfel). Dacă nu ne-am păstra această convingere, aproape mistică, ne-am afla, acum, la București (sau la Moscova...), de unde, prin intermediul *Pravdei* sau al *Scînteii*, v-am trata de “capitaliști cinici”, de “imperialiști feroci”, de “ațățători la război” - iar pe dumneavoastră, germani, de... “revanșarzi”.

Domnul fie lăudat că “homo sovieticus”, pur produs orwellian, nu există decât în câteva exemplare, ceva mai multe în țările noastre, sovietizate, unul - poate două exemplare în exilurile care se străduiesc să nu fie și ele sovietizate.

*

“DREAPTA” ȘI “STÂNGA”. “DREAPTA” SAU “STÂNGA”?

(februarie 1985)

Tonul urcă până la răget și înjurătură - în viața politică a Franței. De ce ne-am mira? Aceasta este democrația parlamentară... de rit latin, pe care și noi, urmașii Romei am preluat-o balcanizînd-o până la caricatură și... Caragiale - și pe care o regretăm fie că am cunoscut-o, direct, fie că o știm doar din spuse.

Până acum mai puțin de un an, febra politică a băștinașilor nu ne atingea pe noi, veneticii, mai ales pe noi, cei din Est. Dacă numărăm și însemnam pe răboj numărul ghionților, scatoalcilor, încasate de un Marchais, de pildă (simbolul comunismului moscovit), cojile de banană destinate unui Mitterrand (simbolul socialismului, al eternului soț înșelat, dar care nu vrea în ruptul capului să rupă uniunea), dacă reacționasem așa cum reacționasem la întâmplarea din noaptea de 10 spre 11 mai 1981, totuși, rămâneam, dacă nu în afară, atunci alături de politica unei țări care nu era a noastră, deși, pe unii dintre noi ne adoptase, acordîndu-ne cetățenia, deci și dreptul de a vota (nu este cazul mai-jos-semna-tului).

Iată însă că, în primăvara anului 1984, febra electorală i-a cuprins și pe exilații din Est (cu sau fără drept de vot). Normal, pentru că miza nu mai era hexagonală; ci europeană. Și devenise europeană, pentru că, din toamna lui '83, un George Bush (după o gafă monumentală), afirmase că Statele Unite nu acceptă per-

petuarea împărțirii Europei; pentru că însuși Reagan se pronunțase în același sens; și pentru că Mitterrand, rostind: «Trebuie să ieșim din Yalta» (deși mulți dintre cei care erau de acord cu fondul, se legaseră de “ieșit”, fiindcă, «din punct de vedere juridic, legal, nu intrasem niciodată» - ca și cum ilegalitatea juridică a Yaltei i-ar fi împiedicat pe Sovietici să ne călărească, de 40 ani...); pentru că prin colocvii, cărți, dezbateri, începuse să se contureze - și în Franța - o, ceea ce s-ar putea numi: “conștiință europeană”. Și dacă mai adăugăm că până și Jacques Chirac descoperise Europa (în decembrie '83), tabloul este aproape complet.

Speranța unui prim pas spre recunoașterea instituțională, de către Europa Occidentală, a apartenenței și a Europei de Est la acea Europă-una-și-indivizibilă (dar care fusese arbitrar, tragic, divizată) s-a concretizat, într-o ultimă fază, printr-un gest simbolic și... europenist: un deputat RPR din nordul Franței, candidat pe lista unică a opoziției, a anunțat că cedează locul (repetăm: de candidat la Europene) unui francez de origine poloneză, “pentru ca și cealaltă parte a Europei să aibă un reprezentant în Parlamentul European”.

Din păcate, Chirac a spus: Nu!, iar Simone Veil a repetat refuzul, motivînd că, într-o luptă atât de “strînsă”, opoziția nu-și permite să piardă nici un loc. Asta s-a întîmplat în primăvara lui '84: aici și așa - se situează izvorul neînțelegerilor dintre exilații din Est, în general, în special din România (și, totuși, Polonia) în “cazul Pordea”.

Însă înainte ca G. Pordea să apară pe scenă, exista un “caz Le Pen”, diferit perceput de către exilații din Est. Unii spuneau: «În sfârșit, cineva care spune tare ceea ce cu toții șoptesc sau gîndesc! În primul rînd este anticomunist - și o declară limpede; în al doilea rînd, este ostil expansionismului sovietic - și o declară!»

Alți exilați încercau să atragă atenția că principalul punct din programul Frontului Național este: “*Franța - Francezilor! Afară străinii!*” - ceea ce pune oarecari probleme încă-refugiaților, chiar și abia-naturalizaților (fiindcă Le Pen zice: “*Afară străinii*” și nu: “*Afară cetățenii străini!*” La care cei din prima categorie explicau îndoșilor: «Le Pen, prin străini, înțelege arabi și negri, or noi suntem albi, domnule, mai ales noi, Românii, latini ca și ei, francezii!» (Să nu ne poticnim în albeața Românilor...)

În fine, alți exilați îl judecau pe Le Pen din punct de vedere al politicii interne franceze:

1) Programul lui Le Pen este tot atât de sumar și de “radical” ca și cel al lui Marchais. Rețeta comuniștilor este: “Luăm de la

bogați și dăm la săraci - se rezolvă șomajul!”, iar a lui Le Pen: “Îi dăm afară pe străini - se rezolvă problema șomajului pentru francezi!”

2) Dacă este adevărat că în perioade de criză economică deținătorii de “rețete miraculoase” capătă audiență, nu este mai puțin adevărat că guvernul socialist a încurajat, cultivat “fenomenul”: spre deosebire de Pompidou și de Giscard, Mitterrand l-a primit pe Le Pen la Elysée, a recomandat televiziunii să-i dea “antena”. De ce? Simplu: pentru a slăbi opoziția, mai ales aripa “dură” a lui Chirac.

În ceea ce privește România și exilul românesc, încă o observație: dacă dreapta franceză moderată a dovedit (și a dovedit!) că este incapabilă să perceapă fenomenul sovietizator, în general, ceaușizator în special - vezi concepțiile, dar mai ales actele lui de Gaulle, Chirac, Giscard, Barre (“Europa de la Atlantic la Ural”; Biserica Română de la Paris; Afganistanul și Polonia; acuzația - la adresa lui Mitterrand - de a “atenta la bunele și tradiționalele relații franco-ruse” - am citat din Profesorul Barre), cu atât mai opacă este dreapta naționalistă franceză, îmbrobodită, îmbobinată de “naționalismul” lui Ceaușescu (vezi atitudinea constant pro-ceaușistă a ziarului *Le Figaro*). Cât despre Frontul Național, s-a văzut după ce criterii a acceptat oferta lui G. Pordea de a figura pe lista candidaților - cităm din spusele lui Jean-Marie Le Pen, (Club de la presse, Europe 1-3 februarie 1985): “Țineam să introduc pe lista mea și un francez de origine străină, ca să închid gura celor care mă acuzau de xenofobie; [despre G. Pordea] m-am informat în prealabil, pe lângă persoane recomandabile. Jurist fiind [G. Pordea], fost diplomat, m-am gândit că este cineva care poate să vorbească în Parlamentul European”.

Însă nu “cazul Pordea”, în sine, interesează, ci modul în care exilații români în Franța (naturalizați sau ba) au perceput “fenomenul Le Pen”.

Dacă printre simpatizanții lui “Jean-Marie” ar fi doar militanți ai mișcărilor naționaliste românești; dacă ar fi printre ei și mai-tineri, recent-exilați, dar care sunt prin structură sau ca urmare a suferințelor teribile, din închisori, înclinați spre extrema dreaptă - atunci “simpatia” ar fi explicabilă. Se întâmplă însă ca români mai în vârstă, cu un trecut politic liberal (în sensul larg al termenului, nu doar de partid), să vadă în Le Pen, dacă nu chiar pe Mântuitor, atunci pe “singurul care spune adevărul”; se întâmplă însă și altceva: români recent exilați care, acolo, în România, nu suferiseră prea mult (adică nu fuseseră nici ei, nici rudele lor apropiate, arestați, deportați, “naționalizați”, etc), ba chiar își făcuseră “o situație”, nu direct politică, dar profesională și, care,

atâta vreme cât fuseseră în țară, păstraseră o tăcere de aur în legătură cu ceea ce îi înconjură - odată aflați în Occident, deși continuă să nu ridice vocea (ca să nu se audă la ambasadă, fiindcă ei așteaptă naturalizarea, ca să poată călători în România), în discuții private se manifestă mai catolici decât papa: nu numai că se declară “cu tot sufletul alături de Jean-Marie”, dar și tratează pe cei care au rezerve de “lipsiți de patriotism”, de “marxiști”, ba chiar de “agenți KGB”.

Să ne înțelegem: trăim într-o țară ca Franța, deci fiecare este liber să gândească și exprime ceea ce gândește; trăim în Franța dar nu suntem francezi-francezi, cetățenia fiind un statut, nu o stare (chiar dacă unii bravi români, preocupați de “viitorul României liberate de comunism”, nu au prins de veste când propriii lor copii au uitat - sau nu au învățat niciodată - limba română); trăim în Franța (și poate că aici ne vom sfârși zilele), însă, oricâte drepturi civice am avea (începînd cu cel de vot), nu credem că este moral să uităm că albeața pielii noastre de daco-romani nu ne dă dreptul de a ne ralia la tezele xenofobe ale bretonului Jean-Marie. El este de-al locului și are dreptul să spună (la televiziunea lui Mitterrand, nu și la cea a lui Giscard...) ceea ce are pe inimă, anume că sunt prea mulți străini în Franța; însă un francez “de origine română” se plasează într-o poziție falsă și indecentă când se mută din statutul de tolerat în starea de intolerant.

Și încă ceva: cu toții visăm liberarea României de comunism; liberare urmată de liberalizare, democratizare, deci re-venire la pluralism, parlamentarism, la o societate opusă totalitarismului. Or, dacă suntem tentați de discursul lui Le Pen, însemnează că suntem structural tentați de a înlocui, în România, un regim totalitar (comunist) printr-un altul, nu ne-comunist, ci anti-, adică intolerant. Adică totalitar.

Nu vindem pielea ursului din pădure, deci nu ne gândim la anume formații, partide politice românești având, în trecut, programe asemănătoare - dacă nu mai radicale decât ale Frontului Național; fiindcă nu credem că o jumătate de secol (o luăm din 1938) a trecut fără urme, așa că nu vedem cum, un partid țărănist, de pildă, se va re-înfrădăcina într-o “glie” demult fără haturi într-un electorat care demult nu mai există - țăranul a devenit, fie ceapist, fie navetist... Ne interogăm însă, cu îngrijorare asupra tendinței psihologice a multora dintre compatrioții noștri de a adopta atitudini primitive, sumare, de intoleranță - noi, care, de peste patru decenii, suferim de intoleranță - de a manifesta “tentații totalitare” cum îi spune Jean-Francois Revel, visului sclavului, de a se libera, doar ca să devină el supraveghetor de

sclavi, să-i biciuiască el pe foștii supraveghetori...

Însă dacă am vinde pielea ursului în chestiune, atunci suntem îndreptățiți să ne întrebăm: cum va arăta România liberată de comunism? Judecînd după “tentativa penistă” manifestată de prea mulți români, tabloul nu va fi deloc idilic. Sub lozinca: “România - Românilor! Afară străinii!”, țărișoara va fi “purificată”. Afară cu... Cu cine? Cu țiganii, de pildă? Unde, “afară”? În - de pildă - Transnistria? Afară cu evreii? Va fi ușor, n-au mai rămas mulți... Dar cu ungurii? “Afară”, în Ungaria? Dar ce se vor face “purificatorii” cu lipovenii? Cu sârbii, cu bulgarii - firește, rușii în Rusia! De acord: “schimb de populație”... Ne întrebăm însă ce vor face “purificatorii” întorși din exil cu neveste sau nurori sau nepoate franțuzoaice, nemțoaice, americance? Sau cei care plecaseră din România doar pentru că făcuseră un mariaj “oportun”, fie cu Occidentali, fie cu sași sau evrei din România? A, da: “purificatorii” vor fi dispensați de certificatul-de-puritate-al-sîngelui... Care va fi criteriul: culoarea pielii? Bine, dar rușii, în majoritate sunt blonzi (ca și ungurii, de altfel), în schimb, unii români verzi sunt binișor bruneți (culoare venită, indirect, dinspre greci, ceva mai direct dinspre țigani).

Desigur, nu avem dreptul de a le cere acestor vajnici români să-și schimbe “ideile politice”. Dar avem dreptul - la urma urmei, datorită de a-i îndemna ca, în paralel cu “lupta anticomunistă” (sub drapelul lui “Jean-Marie”), să pună mîna și, măcar la bătrînețe, să învețe limba română (vorbită și scrisă). Și, dacă nu le este cu totul imposibil, să încerce să dea copiilor, nepoților - și chiar nevestelor ne-române - câteva noțiuni de limbă română. Să le explice că nu strică să știi și o limbă străină...

În acest peisaj, desigur, silueta unui G. Pordea se pierde. Fără nici o pierdere...

*

UN ROMÂN LA PARIS...

(1985)

Cotidianul *Le Matin de Paris* de vineri, 1 februarie 1985 publică pe întreaga primă pagină următorul titlu: *Deputatul lui Le Pen: un spion român*. Alături, fotografia deputatului în Parlamentul European, ales în vara trecută pe lista lui Jean Marie Le Pen, șeful partidului de extremă dreaptă Frontul Național.

În afară de prima pagină, “cazul” mai ocupă încă alte cinci - text și ilustrații, ca să zicem așa ...

Cum a explodat această bombă? În iunie 1984, în timpul campaniei pentru alegeri de deputați în Parlamentul European de

la Strasbourg, a atras atenția, pe una din listele de candidați, prezența unui, “originar din Est”; mai mult: “din România”. Ceea ce a complicat “procesul de înțelegere” al refugiaților din Est a fost mențiunea: “Consul onorific al Poloniei”. Refugiații polonezi, după ce s-au informat, au dat un comunicat în care au informat: «Nu există nici un român Consul onorific al Guvernului Polonez în exil, pentru că nu se acordă acest titlu - fie el și onorific».

Întâmplarea a atras atenția jurnalului *Le Matin*. Să amintim că această publicație franceză este, de departe, cea mai bine informată despre problemele românești - în 1979, Bernard Poulet, în căutarea lui Vasile Paraschiv, la Ploiești, a fost cumplit bătut de securiști - mai poartă și acum cicatricea, pe frunte: în 1982, în timpul a ceea ce s-a numit “afacerea Tănase-Goma”, tot *Le Matin* a fost cel care a dezvăluit “fericitul deznodământ”. Era, deci normal, să se ocupe și de acest candidat “refugiat român, Consul onorific al Poloniei”... Așadar, în numărul din 16 iunie 1984, *Le Matin* a publicat articolul: “Ciudatul Număr 4 de pe lista lui Le Pen”. Autorul, jurnalista Agathe Logeart, se întreabă, în subtitlu: “Dar cine este G. A. Pordea? Și ce caută el pe lista lui Le Pen? Greu de spus, deocamdată. Ceea ce știm: nu este consul onorific al Poloniei așa cum pretinde, și și mai puțin disident. Proza acestui exilat în 1947, naturalizat francez în 1983, preia un mare număr din temele propagandei lui Ceaușescu.”

În continuare, Agathe Logeart - după ancheta jurnalistică de rigoare - încearcă să facă portretul lui G. A. Pordea - “Interesant pedigree are acest exilat român, refugiat politic, din 1947 și... oportun naturalizat în 1983. Ce altceva mai potrivit să fi găsit Dl. Le Pen, pentru a continua cruciada anticomunistă? Și totuși... exilatul G. A. Pordea a fost de multă vreme izolat de către exilații români din Franța. În schimb, cei refugiați în ultimii 6-7 ani - și care, într-adevăr, activează pentru interesele românești și pentru drepturile omului, nici n-au auzit de Pordea...”.

Mai departe, sunt reproduse citate din “proza” lui Pordea publicată în *Dreptatea* (și jurnalista explică cititorilor francezi că este vorba de o publicație din America, total controlată și finanțată de Ceaușescu - și care, și-a făcut un “renume” din a cere exilaților să colaboreze cu regimul Ceaușescu, mai cu seamă în “problema Transilvaniei - în care s-a specializat Pordea”, precizează jurnalista. Amintește apoi de colaborarea la publicațiile lui I. C. Drăgan - și explică rolul acestuia din urmă în intoxicarea exilului, precum și prietenia la toartă cu Ceaușescu...

Ca într-o țară civilizată, G. A. Pordea a dat în judecată jurnalul *Le Matin* și pe jurnalista Agathe Logeart. Pentru “calomnie”. Cerând despăgubiri - 200 000 FF. Procesul are loc chiar în

ziua de 1 februarie a.c. - vom reveni.

Atacat în justiție, *Le Matin* se apără și contraatacă. Bănuielele din vara trecută devin “probabilități”, apoi certitudini. De astă dată probele nu mai vin din “proza” lui Pordea și nici doar din gura exilaților români. Ci din gura - și din mărturia scrisă a unui expert în materie: Ion Mihai Pacepa. *Le Matin* publică - pe două pagini și jumătate un interviu, cu fostul nr. 2 al Serviciului “Contrainformații Externe” (C.I.E.!), trecut la americani în 1978.

Din partea redacției, Vincent Lalu atrage atenția - cităm: “Nu publicăm, în acest număr (din 1 februarie ‘85) textul exact al depoziției D-lui Pacepa. Acest document este rezervat Tribuna-lului”. Cu toate acestea, titlul redacțional al interviului sună astfel: “Pacepa: «Eu l-am reactivat pe agentul Pordea»”.

Să spicuiim câteva răspunsuri care ne interesează direct:

“Cum se face - cum făcea și el, Pacepa - recrutarea de agenți?”

“[...] Occidentalii, când nu o fac din “idealism” sunt ușor de cumpărat, de șantajat: fotografiile compromițătoare, călătorii în țările comuniste despre care nu trebuie să se știe...însă adevăratele mijloace de presiune sunt exercitate mai ales asupra exilaților care au familii în România”.

La întrebarea: “Propaganda și dezinformarea fac parte din activitățile de spionaj. Cum lucrează agenții de influență?”, Pacepa răspunde:

“Influența a fost totdeauna o preocupare majoră a serviciilor co-muniste - pentru așa ceva nu se fac economii nici de efort nici de bani. Corupția politică a avut mare succes - și nu doar în lumea a treia...”

Agathe Logeart întreabă: “Numele Pordea vă spune ceva?”

Pacepa: “Binenteles. Dealtfel, am comunicat informații asupra lui autorităților americane și franceze. În anii ‘70, mi s-a prezentat dosarul lui G. Pordea. Era un agent «en sommeil» de la defectiunea lui Iacobescu în 1969. Nu știu de când exista acest dosar, oricum, când mi s-a prezentat, l-am semnat, deci, am dat ordin să fie reactivat. Pordea «lucra» ca agent de influență. Trebuia, deci, să se restabilească legătura cu el, să i se încredințeze misiuni precise, să i se dea un suport financiar pentru publicațiile pe care noi i le ceream să le scoată”.

Întrebare: “Ce fel de publicații?”

Răspuns: “În acel moment, guvernul român voia să se vorbească despre două probleme: Dobrogea, dar mai ales Transilvania. Cu aceasta din urmă era însărcinat Pordea. Scria el însuși unele texte, altele erau scrise la noi, la București. Agentul «traîtant» al lui Pordea îi transmitea articolele, textele care

trebuiau să apară sub semnătura sa. Pordea avea și contacte la ambasada R.S.R. din Paris.”

Întrebare: “Pordea avea și alte misiuni?”

Răspuns: “A fost de asemenea însărcinat cu misiunea de a lua contact cu exilați români, în vederea recrutării.

Întrebare: “A făcut-o?”

Răspuns: “Da. Și a mers...”

Întrebare: “Știți că Pordea este deputat european, pe lista lui Le Pen. Credeți că lucrează, în continuare, pentru București?”

Răspuns: “Serviciul nostru (C.I.E.) a primit repetate și insistente ordine «de sus» de a infiltra parlamentele occidentale și mai ales Parlamentul European. Era vorba de o prioritate, pentru care trebuiau folosiți cei mai buni agenți. Dar, în loc să recruteze agenți din interior (din Parlamente), a preferat să încerce să «promoveze» proprii agenți [...] În ceea ce îl privește pe Pordea, presupun că, după plecarea mea (1978), a continuat să lucreze. Dacă este adevărat, atunci există un agent român... ales în Parlamentul European.”

Întrebare: “Exilații din țările de Est sunt curent utilizați?”

Răspuns: “Exilații constituie sursa tradițională de recrutare. În 1970 a demarat o foarte importantă operație de coordonare: au fost informatizate toate datele: nume, adrese, locuri de muncă, orientare politică, familie etc. - a tuturor exilaților din Est trăind în Occident. Un enorm program de recrutare a produs o importantă recoltă de agenți. La început, erau utilizați în operații de influență de mică anvergură: un articol ici, o «conferință» dincolo - și vizau relațiile bilaterale. Însă scopul era de a-i utiliza pentru culegere de informații - militare, tehnologice, politice. Unii aveau misiunea de a deveni personalități politice în organizațiile naționale sau internaționale.”

Întrebare: “Care este ordinea de preferință în infiltrare?”

Răspuns: “În primul rând, partidul de guvernământ. Apoi cele care, în viitor, ar putea veni la putere. Apoi liberalii, stânga, extrema stângă (manipulabilă pe tema pacifismului). Extrema dreaptă în principiu, nu era, pe atunci, (înainte de ‘78) tentantă. Însă cum, în Franța, lucrurile s-au schimbat, s-a schimbat și «orientarea». Orice e bun, când e vorba de infiltrare...”

Întrebare: “Exilații români în Franța au fost obiectul unor tentative de asasinat. Este una din misiunile agenților?”

Răspuns: “Într-un sens, Serviciul Contrainformații Externe este un serviciu pentru exilați. Acesta este și mai despot, și mai terorist decât cele “interne”. Folosește trei metode: “corecția” (bătaia), răpirea și asasinatul. În Franța, unde libertatea de opinie este o mândrie națională, aceste operații sunt ușoare... Permite-

ți-mi să relatez, pentru întâia oară, «povestea» unei asemenea operații - cea îndreptată asupra D-nei Monica Lovinescu [...] Mai ales din cauza luărilor sale de poziție în 1977 - drepturile omului, libera circulație, libertatea culturii etc. - dar mai ales pentru că atacase cultul personalității, C.I.E. a primit următorul ordin: «Să i se închidă gura. Nu trebuie ucisă - nu avem nevoie de anchete americane, franceze - dar trebuie prefăcută în legumă. Să i se rupă oasele: maxilarul, dinții, brațele. Ca să nu mai poată nicio dată, nici vorbi, nici scrie. Să devină un cadavru viu, un exemplu de neuitat pentru ceilalți. 'Corecția' să se aplice la ea acasă, pentru ca și ea și ceilalți să știe că nu există nici un loc sigur pentru cei care calomniază regimul!» Cum D.S.T. îi avea în colimator pe agenții noștri din Franța, au fost trimiși palestinieni. Comandoul a revenit imediat în România.

“Imediat după «afacerea Lovinescu», în noiembrie '77, Nicolae Pleșiță, pe atunci ministru de Interne, mi-a spus că, din ordinul președintelui (Ceașescu), l-a amenințat pe Goma, în ajunul plecării sale din România: «Vezi-ți de treabă, acolo, în Occident, nu uita că Revoluția are brațul lung și te poate atinge oriunde, oricând». Evident, Goma nu și-a văzut «de treabă», nu a fost «cuminte». De aceea, în iulie 1978, am primit, personal, ordinul de a organiza «execuția» lui. Despre autori, cauze, mi s-a spus, va vorbi presa occidentală...” Același procedeu ca și pentru atentatul împotriva papei Ioan-Paul al II-lea. Iată motivul pentru care m-am hotărât să trec în Vest...” [...]

Întrebare: “Care este rolul ambasadelor în materie de spionaj?”

Răspuns: “Ambasada este cheia de boltă a spionajului comunist. Ambasadele sunt dotate cu tot ce este necesar pentru a constitui, ele, un serviciu. Însă mai au misiunea de a repera persoane susceptibile de a deveni agenți și, plecând de la informațiile culese, prin șantaj, de a influența politica acelor țări față de București. În momentul plecării mele ('78), 70% din personalul ambasadei de la Paris, era constituit din ofițeri de informații, restul... agenți. În toate marile țări occidentale, ambasadorul este ofițer. Franța constituie un caz aparte, pentru că, în plus, găzduiește UNESCO. În 1978, toți reprezentanții români sau funcționari la UNESCO - toți fără excepție - erau ofițeri de informații români”.*)

Întrebare: “Ă propos de «independența» României...Care este oare avantajul Românilor de a ști că au un guvern «naționalist», vag «independent», dacă acest popor, în întregime, are mai puțină libertate decât un deținut dintr-o închisoare occidentală? Care ar fi, de pildă diferența dintre Bulgaria complet controlată

de sovietici și România «independentă»?”

Răspuns: “Una singură: Bulgaria încearcă să-i asasineze pe disidenți cu umbrela, România cu ... stiloul conținând otravă”.

Întrebare: “Naționalismul ajută la recrutarea de agenți?”

Răspuns: “Cu certitudine - mai ales printre exilați. Cunoscând bine practica serviciilor secrete, lansez un apel: Îi îndemn, le cer românilor care trăiesc în Lumea Liberă să facă o distincție clară, precisă, între iubirea de patrie - pe care o pot exprima în deplină libertate - și înregimentarea în acțiuni “naționaliste” inițiate și controlate de București - chiar dacă, la început, acestea par inocente și legale, devin numaidecît ilegale (din punctul de vedere al țărilor în care au găsit adăpost) și nocive, din punctul de vedere al intereselor poporului român”.

*) În 1978. Dar în 2008? Manolescu ar răspunde, cu inteligența-i legendară: «În 2008, din contra!»

După calapodul gândirii altui mare ardelean: Măgureanu:
«Noi n-am distrus dosare - din contra!»

*

CAZUL PORDEA

Cotidianul *Le Matin* din 2 februarie 1985 publică pe prima pagină: “Spionul-deputat contra ziarului *Le Matin* - Prima Manșă” - iar în subtitlu: “Ieri, 1 februarie 1985, în fața celei de a 17-a camere corecționale, Gustav Pordea, deputat european pe lista Frontului Național, în procesul de defăimare. În numărul de ieri am publicat un interviu cu Mihai Pacepa, fost general, fost Nr. 2 al Serviciilor secrete de la București. Ceea ce exprimasem noi, în iulie 1984, - anume bănuiala - a devenit acum, certitudine: Pordea a fost și este, în continuare, un agent de influență în solda regimului lui Ceaușescu”.

Paginile 2, 3, 4 și 5 sunt consacrate în întregime “cazului”.

Sub titlul “Singurătatea reclamantului”, Jean-Yves Huchet comentează prima înfățișare a procesului.

Cităm câteva fragmente:

“Gustav Pordea nu a ieșit din mutism, decât pentru a citi o declarație preliminară, în care a denunțat «virulenta campanie politică împotriva Frontului Național», declarându-se «profund atins în onoarea sa» care face parte «din opoziția românească în exil» - și nu poate fi suspectat de simpatie față de Ceaușescu. Deputatul nu a mai repetat convingerea că «disidența joacă un rol, eventual, estetic», în schimb, a afirmat că «minoritatea maghiară din România beneficiază și acum, pe nedrept, de privi-

legii exorbitante». De asemeni, a repetat că «exilații români trebuie să dialogheze cu regimul de la București».

În continuare, este rezumată intervenția avocatului lui Pordea, Me Wagner - care a produs, în fața Tribunalului, “proba” că Pordea a fost numit “consul onorific al Poloniei”, hârtie semnată de contele Sokolnicki, “Președinte al Poloniei în exil”. Ca prim martor a fost citat istoricul polonez Kristof Pomian - acesta a explicat Curții că numitul Sokolnicki, deși conte, se ocupă cu vânzarea de diplome, titluri mai mult sau mai puțin nobiliare și cu “decernarea de ordine și decorații inventate de el însuși”.

“Ceilalți martori ai apărării, continuă J.-Y Huchet “anume Paul Goma, Mihnea Berindei și Dinu Zamfirescu, au declarat că niciodată, în acțiunile lor pentru apărarea drepturilor omului nu l-au întâlnit pe Pordea, în schimb au găsit semnătura sa pe texte care preiau tezele lui Ceaușescu, apărute în publicații finanțate și controlate de București, precum *Vestitorul* și *Dreptatea* și mai ales în *Buletinul European* editat de către un bun prieten al lui Ceaușescu pe nume I. C. Drăgan. Mihnea Berindei a fostoarecum crud, întrebându-se ce caută Pordea la dineurile organizate de ambasada română de la Paris... Ne așteptam ca Pordea să protesteze, să nege, însă el a confirmat din cap...”

Pe aceeași pagină este reprodusă fotografic scrisoarea pe care Pacepa a adresat-o ziarului *Le Matin*, pentru a o utiliza în fața tribunalului. Cităm: “În cursul întrevederilor care au dus la interviu, v-am relatat că, prin 1972, am avut în mâini - când eram director-adjunct al serviciilor de contrainformații externe - un dosar. Am semnat atunci reactivarea agentului G. Pordea, care fusese *mis au sommeil* în Franța, în 1969, după defecțiunea lui Iacobescu. Scopul acestei reactivări: utilizarea lui ca agent de influență, pe tema Transilvaniei: Pordea era însărcinat să scrie și să publice, de asemeni, să semneze textele redactate de serviciile românești. O altă misiune era de a indica serviciilor persoane - dintre exilați - susceptibile a fi recrutate și utilizate”.

Jumătate din pagina 3 este consacrată “organigramei” altei mari afaceri de spionaj, “rețeaua Caraman”. Cealaltă jumătate precum și întreaga pagină 4 face istoricul, atât al “afacerii Caraman” cât și a altor “afaceri” în care au fost implicate serviciile secrete românești - “Haiducu, tentativa de asasinare a scriitorilor Virgil Tănase și Paul Goma, misteriosul Nicolae, aruncat pe fereastra ambasadei, cu un cuțit înfipt în spate, demascarea “diplomaților” Aninoiu, Badea, Vișoiu. Așadar: spionaj, intoxicare, terorism.

În fine, pagina a 4-a, în afară de declarațiile lui Jean-Marie Le Pen, liderul Frontului Național (“Mi se pare improbabil ca

sovieticii și aliații lor să încerce să introducă un spion în Parlamentul European - ca să spioneze, ce? Dezbaterile, lucrările sunt publice, nu există secrete”...), dar și declarațiile încurcate ale adjunctului său, Jean-Pierre Stirbois (“Îl cunosc foarte puțin pe Dl. Pordea, știu doar că Jean-Marie Le Pen l-a întâlnit la începutul anului 1984 și, imediat, [Pordea] a început să participe la campania electorală alături de noi...).

Este publicat și un interviu al lui Georges H. Mond, cercetător la CNRS (Centre Nationale de Recherches), specialist în domeniul dezinformării.

“Singurul război posibil în momentul de față”, spune G. H. Mond este războiul psihologic prin intermediul presei scrise, al radioului, al televiziunii. Țările socialiste și-au făcut un idol din propagandă, aceasta făcând parte din natura sistemului. De aici și strategia dezinformării, în care sunt maeștri comuniștii. De altfel, KGB are un departament special, însă lucrează și Agențiile Tass, Novosti, radioul și televiziunea din țările comuniste.”

La întrebarea: “care sunt relațiile dintre KGB și Securitate, Georges H. Mond răspunde:

“KGB are, firește, reprezentanți în fiecare ambasadă sovietică din țările comuniste. Acesta nu depinde de ambasador, ci de Centrală. Puterea sovietică nu are încredere în polițiile «locale». În cazul României, se avansează două ipoteze: prima: România s-a îndepărtat de URSS în materie de politică externă, dar sovieticii nu reacționează, pentru că ceea ce-i interesează - politica internă - este perfect stalinistă; a doua: a susține că România este independentă, este deja o operație de dezinformare, judecând după faptul că România este folosită de URSS în manevre diplomatice, cât despre spionaj, furt de tehnologie occidentală, influență, intoxicare, este evident că polițiile D-lui Ceaușescu lucrează în folosul KGB sovietic. Firește, eu cred în această a doua variantă - chiar dacă, în fața unui tribunal, nu aș avea probe «juridice»”...

Toată presa cotidiană pariziană apărută în 2 februarie s-a ocupat de “afacerea Pordea”. *Libération* consacră o întreagă pagină - titlu “Mâna lui Ceaușescu” în hemisiclul european, iar *Le Quotidien de Paris*, de asemenea, o pagină întreagă, cu trei articole, sub titlul: “Spionul care (?!?) din (de pe Front(ul) (Național) ?!?) - aluzie la celebrul roman al lui John Le Carré, **Spionul care venea din frig...**

“Afacerea” abia a început. Fiindcă pronunțarea în procesul de defăimare va fi dată la 22 februarie. În așteptare, presa continuă să se ocupe de Străinul Nr. 4 de pe lista lui Le Pen.

(5 februarie 1985)

*

NAȚIONALISMUL RUSESC ÎN LITERATURA RUSĂ

Scriitorii români - cu excepția celor sub 25 de ani - “au învățat limba rusă, cântînd”. Și “au uitat-o, fluierînd”. Nu li se poate (nu ni se poate) reproșa acest reflex de apărare, omenesc.

Și, totuși, păcat. În afară de faptul că în limba rusă s-au scris și se scriu cărți mari, este păcat pentru scriitorii români că nu se pot ține la curent - prin intermediul presei oficiale sovietice literare și neliterare - cu... “mersul lumii”. Vrem să spunem că fenomenul naționalist-socialist manifestat pe meleagurile Dâmboviței, prin “patriotism”, “protocronism”, “voievodism”, “țărănism”, “anti-străinism”, “transilvanism”, “imnism” (zicem și noi așa, cu gândul la fostul poet Ioan Alexandru) - și alte pășunisme (sau: păunisme), “nu este ce pare a fi”, vorba unui adevărat poet. Vrem să mai spunem că nu mult-trâmbițata independență ceaușistă a... permis o renaștere națională în cultura română; vrem să spunem că, chiar în cazul (fericit) în care naționalismul de la București nu ar fi urmarea unui ukaz de la Kremlin, atunci este cel puțin straniu sincronismul românismului ceaușist cu cel al rusismului neostalinist, brejnevist, andropovist etc...

Cine se îndoiește, să consulte presa “literară” sovietică.

Aceleași cauze produc aceleași efecte, deci și comunismul, prin structură internaționalist, în momente de criză, apelează, fără rușine, la naționalism. Ce altceva a făcut Stalin, în clipa în care Hitler amenința însăși existența regimului sovietic? Nu numai că a permis, dar a impus “slăvirea trecutului de glorie”. Tătucul nu s-a mai tras nici din Marx, nici din Engels (nici măcar din Lenin), ci direct din Petru I și din Susanin și din Ivan cel Groaznic, și din exact aceia pe care el însuși, mai înainte, îi îngropase în uitare, prin interdicție.

Sovietismul (mai precis: șovinismul de mare putere) se manifestă de la al doilea război mondial față de țările sovietizate; rusismul (adică proclamarea superiorității rusului, a limbii ruse față de ne-ruși, față de limbile ne-ruse din acest stat multi-național) a fost preluat de comuniști de la țariști și aplicat consecvent, fiind unul dintre principalele mijloace de “nivelare” (în fapt, de lichidare a diferențelor) și de control. Firește, “rusismul” cere rusificare.

În cultură, mai cu seamă în literatură și în artele plastice, naționalismul făcuse o pauză, după război - nu mai era necesar: își făcuse datoria... În anii ‘60, Puterea, surprinsă de fenomenul

“disidenței”, dar mai ales de acea formă ilustrată de Soljenițin (să-i spunem: “patriotismul moral”, “rusismul religios”, cu, o deloc neglijabilă doză de slavofilie), a reacționat doar prin reprimare și interdicție. Însă în fața multiplicării cazurilor de disidență naționalistă, “rădăcinistă”, “gliistă” (de la “glie”), ortodoxistă, sau pur și simplu antistrăinistă, Puterea a intervenit recuperând programele acestor, la urma urmei, opozanți ai regimului, ajustându-le pe ici pe colo (și anume prin punctele esențiale), pe unii înregimentându-i direct în aparatul propagandistic, pe alții tolerându-i, însă răstălmăcindu-i.

Iar când, după 1975, a constatat, pe de o parte, că, prin Actul de la Helsinki, nu mai avea nevoie de “destindere”, pe de altă parte, observând că destinderea cu pricina se soldase, totuși, cu importante pierderi pe plan ideologic, PCUS, fără să abandoneze discursul-litanie internaționalist, a început să îngâne, apoi să rostească limpede un altul, naționalist.

Acesta a fost rostit oficial, de la o tribună, în decembrie 1977, la Casa Scriitorilor din Moscova, unde au participat peste 3 000 de persoane la dezbaterea intitulată: “Clasicii și noi”.

Nu “întâmplător”, cum spun comuniștii, această reuniune a fost organizată la sfârșitul lui ‘77: expulzarea lui Soljenițin continua să facă valuri și în străinătate și în interior, iar în Lagăr se constata o efervescență de rău augur, mai ales în jurul Chartei ‘77 - care îi scosese din neutralitatea lor binevoitoare (pentru că “independentistă”???) până și pe români; și “deloc întâmplătoare” alegerea datei: 21 decembrie. Or, dacă românii au început să uite, sovieticii știu cu toții că 21 decembrie este data de naștere a unui ilustru compatriot al lor (mort între timp, dar veșnic viu...), pe nume Iosif Vissarionovici Stalin...

Dar surpriza (pentru cei care au vrut să se lase surprinși) la această dezbatere - cu titlul, repetăm: “Clasicii și noi” - a fost faptul că referatul introductiv a fost prezentat de un critic literar, pe nume Palievski, considerat până în acel moment, “reacționar” (și tratat ca atare, deși, în ultima vreme, fusese oarecum lăsat în pace), socotit principalul ideolog al unui curent naționalist-tradiționalist rus, numit *pocivenik* (de la *pociva* - pământ, glie - ceea ce în românește ar da... “gliist”). Ce spune gliistul Palievski?

“Clasicii ruși nu fuseseră, de la revoluția din Octombrie, nici interziși, nici apărați - ci pur și simplu exploatați: clasicii au fost folosiți, fie ca ziduri de apărare, fie ca niște capete de pod, pentru încăierări mai mult sau mai puțin literare”...

“Cei care s-au folosit mai fără rușine de clasici au fost... «elementele străine», mai ales «așa-ziii avangardiști»”...

Cităm în continuare din Palievski: “Partizanii avangardis-

mului au făurit legenda înfloririi culturale, artistice, în anii '20. O minciună! Adevărata înflorire culturală coincide cu anii 30 și '40, oricât de ciudat ar părea celor din sală!" Palievski urmează: "Putem avea opinii divergente despre anii '30 și '40, din punct de vedere politic, însă nu trebuie să uităm cotitura istorică spre clasicii ruși care atunci s-a produs!"

Firește, cei care au memorie, știu că anii '30 au fost însângerați și de lichidarea (în sensul propriu al termenului) a țărânimii ruse, anii "deschiaburirii", ai colectivizării, ai foametei organizate (care, între 1932 - 1934, a provocat moartea a 6 milioane de suflete), anii deportărilor în masă și ai executării cu mitraliera și a țăranilor, a lucrătorilor "glikei"... Iar gliistul Palievski dă ca exemple de "flori" ale acestei "cotituri spre clasici" - pe cine? Mai întâi, pe Șolohov, cu al său **Don liniștit** ("cel mai mare roman al secolului XX", clamează Palievski - care, dacă nu acceptă că Șolohov și-a însușit un manuscris pe care... nu el l-a scris, trebuia să știe că **Donul** cu pricina a fost publicat în 1928, deci nu intră în "luminoșii ani '30"); de asemenea, Palievski dă ca exemplu pe... Bulgakov: "în acea perioadă", zice gliistul, "mai scria și Bulgakov - da, da, am spus bine: scria - și a scris până la sfârșit, ceea ce este mult mai important decât publicatul".

Dincolo de nerușinarea gliistului, în legătură cu Bulgakov - unul dintre puținii scriitori care nu fusese și asasinat - Palievski abuzează din nou de cronologie: Bulgakov s-a făcut cunoscut în anii '20 - când, nu numai că scria, dar și publica - fiind interzis în anii '30.

În continuare, Palievski pretinde că "titanii, geniile literaturii ruse au fost aruncați peste bord în anii '20, de către avangardiști, dar revalorificați în anii '30 și '40". Alt neadevăr flagrant: singura ediție de opere complete a lui Lev Tolstoi a fost publicată în anii '20 (vorbind de ediția "fără tăieturi"); singura ediție a operei lui Dostoievski (publicată, e drept, cu puțin timp înainte de moartea lui Stalin) fusese realizată tot în anii '20, iar ediția critică, cea în 30 de volume, a demarat abia în 1972; este adevărat că Stalin l-a pus pe Alexei Tolstoi să scrie despre Petru I, în timpul războiului, însă a interzis publicarea poemelor aceleiași, poeme interzise, mai întâi, de cenzura țaristă... Dar Bunin, laureat al premiului Nobel (în 1933), romancier de inspirație țărănească - interzis de Stalin? Dar Esenin, folosit de gliștii de azi ca stindard - nici măcar numele nu i se pomenea după 1930. În privința anilor '40, într-adevăr, din necesități de moment (războiul), Stalin a permis "întoarcerea", dar nu la cultură, nu la marea literatură rusa, ci la simbolurile de mare putere, la tradițiile imperiale rusești.

Însă această poziție primitivă a unui Palievski a fost

“complementarizată” într-o manieră foarte originală de alt naționalist, pe nume Kuniaev. Cităm din intervenția lui: “Stil, orientări literare, mode străine - nu ne interesează! Pe noi ne interesează ideile, normele morale de umanism, de autenticitate națională - acestea sunt trăsăturile permanente ale clasicismului rus”. Și acum, atenție la ceea ce spune de la tribună Kuniaev: “Această tradiție a fost întreruptă în 1917 - revoluția a distrus-o. Dacă poezia, proza, teatrul, artele plastice și-au manifestat ostilitatea față de clasicismul rus, față de poporul rus, aceasta s-a datorat faptului că elemente străine au acaparat revoluția și, prin ea, s-au strecurat în cultura rusă, în sufletul rusesc, să le roadă, să le descompună”. Frumos și curajos spus, nu? Celor care s-au mirat că la o reuniune oficială se pot spune asemenea lucruri, le-a răspuns secretarul secției moscovite a Uniunii Scriitorilor, F

(vezi “hârtia” pentru completare)

“Această dezbatere este experimentală. De sus ni s-a dat voie să încercăm, ca să se vadă dacă suntem copti pentru asemenea discuții”...

Din nefericire, mulți dintre scriitorii naționaliști ruși s-au dovedit a fi “copti” - pe de o parte în campania împotriva disidenților (trași, împinși spre un “statut neoficial”, ca să fie izolate, cu program, “elementele străine”), pe de altă parte, să creeze o supapă de siguranță tuturor nemulțumirilor - ba chiar să prefacă o tragedie pură și simplă în “prilej de renaștere” (vorbind de invadarea Afganistanului, asupra căreia vom reveni).

În mare, în literatura de limbă rusă de azi se pot distinge următoarele variante de “rusism”:

- “Noul rădăcinism” - tendință creștină, ortodoxă, reluând ideile sociale și religioase lansate în secolul trecut de către frații Mihail și Feodor Dostoievski, Grigoriev și Strahov. Programul lor a fost, în mare, expus de către Soljenițin în a sa **Scrisoare către conducătorii URSS** și adună în juru-i prozatori “liberali”, dar și “populiști”, “cetățeni”, dar și “rurali”: Astafiev, Vladimov, Maximov, Voinovici, Tendriakov, Solouhin, Trifonov, Șukșin, Iuri Kazakov, Kim, Makanin, Molceanov... Pentru aceștia, pământul nu este doar ogorul, ci locul natal, țara, patria - dar și solul planetei, acest “pământ al oamenilor”, căci, fără acest sentiment de filiație, omul ar fi neîntreg.

“Rădăciniștii”, deocamdată, nu se lasă recuperați, unii dintre ei au fost expulzați, alții deportați dar ei au răbdare - “fiindcă Dumnezeu este cu noi”;

- “Noul mesianism”, ideologic se plasează la “stânga” și se reazemă pe păgânism. Profetul lor este Constantin Leontiev, cel

care în secolul trecut a imaginat... “constantin-socialismul” care ar fi trebuit să distrugă “Occidentul putred”, iar rusul (mai exact: “menirea rusească”) “să pună capăt istoriei, după ce va fi distrus omenirea”. Ucenicii de azi ai “constantinismului” își propun: suprimarea lui Dumnezeu (ceea ce s-a și făcut) și “dezumanizarea conștiinței rusești” prin... ascultați bine: “acceptarea cruzimii” - pentru că “viitorul națiunii ruse trece prin distrugerea actualei lumi putrede”. Numai că acest... anarhism dus la ultimele consecințe nu-i împiedică pe “neomesianici” să recomande - în versuri:

“Popor, sprijină-ți conducătorii! / Vrei libertate, însă libertatea aduce lupta între triburi. / Așa că sprijină-ți conducătorii / Și nu le lua numele (lor) în deșert” - am citat - fără comentarii din numitul Stanislav Kuniaev. Însă cel mai celebru poet “neomesianic” se numește Iurii Kuznețov. Acesta a început prin a exprima “umilirea națională”, complexul “negrului bălan”, sentimentul că “noi, rușii, trăim într-o țară ocupată”. Ocupată, de cine? De, bineînțeles, ne-ruși “în interior” și de occidentali, “peste tot”. În care caz, ce este de făcut?

Simplu, după Kuznețov: mai întâi, un galop spre Apus: “În goana cailor, peste Cetatea Francă, / Copitele să spulbere ruinele-i și «marile-i idei»”! - după care: “Cu spatele spre Occident, / La «asfințitul» lumii slave, / Pe meterez, față-n față cu întunericul nesfârșit. // Pe piscuri până-n cer, / printre stânci, peste prăpăstii, / Ale Orientului, gândirea-ți rusă să zboare / Ce contează că e solitară!” - mai este nevoie să explicăm că această “poezie” este închinată “eroilor” care se bat cu americanii în Afganistan? Și nu mai este nevoie să facem un desen ca să se înțeleagă acest “catren” tot al lui Kuznețov: “Îi călcăm în picioare, îi strivim, îi strivim / Îi lovim cu vârfurile, cu călcâiele/Și-i izbim, cap în cap, cap în cap, / Occidentul și Orientul...”

Și noi care, în momente de mânie, îi tratam pe ruși de asiati!

Despre a treia “variantă” de naționalism rus nu vom mai vorbi pentru că aceștia atacă “intelighenția”, francmasoneria, “anti-sovietismul primar”, iar când sunt... pozitivi, comit asemenea chestii, altfel cum să le spunem? - cităm, din *Pravda*, sub semnătura unui vechi “făurar” de ode, imne și laude - cităm, deci, din opera lui Felix Ciuev: “Să strigăm cu toții: Slavă, Slavă! / Slavă celui care va lumina cu nouă lumină/ Chiar și secolul XXI-lea”. Poezie publicată, întâmplător, tot într-un 21 decembrie.

Ei bine, ciuevii sunt și ei mari-ruși, mari-patrioți.

Alexandr Soljenițin, care știa despre ce vorbește, a atras atenția, încă din **Stejarul și vițelul** asupra “încrucișării împotri-

va naturii dintre «rusism» și comunism, această corcitură dintre javră și scroafă, care poate da porcul-de-câine”, iar recent, într-un articol, revine: “Partidul comunist exploatează din nou sentimentul național rus - pe care el însuși l-a reprimat; acum are nevoie de «patriotism» pentru războiul din Afganistan, pentru acțiunile lui imperialiste - cu atât mai mult, cu cât ideologia comunistă nu mai slujește la nimic. Atenție la confiscarea de către partid a patriotismului sincer și sfânt. Cu ce vor mai rămâne rușii, dacă li se va fura și acest sprijin și refugiu?”

Cu ce vor mai rămâne rușii?

Cu ceea ce au și rămas românii, după ce Nicolae Ceaușescu le-a confiscat “românismul”.

Doar cu ochii. Ca să plângă.

(11 februarie 1985)

*

DREAPTA NAȚIONALĂ FRANCEZĂ ȘI ROMÂNII

Alte câteva cuvinte despre un fenomen de politică internă a Franței care, pentru întâia oară de la război provoacă discuții aprinse în sânul exilurilor constituite în Franța, ba, chiar în cazul românilor, a trezit interesul și celor din țară. Este vorba de Frontul Național, mișcare de “dreaptă națională” cum se prezintă ea însăși, de “extremă dreaptă” cum o etichetează adversarii politici. Orientarea acestei formații este rezumată în însăși lozinca ei electorală: “Jean-Marie” (adică Le Pen, liderul Frontului Național) spune tare ceea ce alții șoptesc doar, însă cu toții gândesc!” Și ce anume spune tare Le Pen?

1) Anticomunismul;

2) Antisovietismul

3) “Franța - Francezilor! Afară străinii!”

Frontul Național există de multă vreme, a participat la toate alegerile (Le Pen s-a prezentat și la prezidențiale), însă rezultatele s-au “învârtit” în jurul a 1%. Declarațiile sonore ale lui Le Pen i-au atras multe acuzații de rasism, chiar “fascism”, însă Le Pen a câștigat toate procesele - nici una din afirmațiile sale nu cădea sub incidența legii franceze (în treacăt fie spus: severă față de asemenea manifestări). În timpul septenatelor lui Pompidou și mai ales ale lui Giscard d’Estaing, Frontul Național era o formație cu totul neglijabilă - și neglijată - Le Pen fiind considerat o figură pitorescă - și atât.

După mai 1981, când socialiștii și comuniștii au venit la putere, Mitterrand a făcut un gest care, în acel moment, a produs

stupoare, atât în actuala, cât și în fosta majoritate: l-a primit, la Palatul Elyseé, pe Le Pen (nici Pompidou, nici Giscard nu îl luaseră în seamă) - ba mai mult: a recomandat insistent televiziunii și radioului să-i dea lui Le Pen, “antenă” (până atunci, fiecare formație politică avea un timp de antenă riguros proporțional cu procentajul realizat în alegeri). Machiavelismul lui Mitterrand (în viitor, despre același lucru, se va spune: “mitterrandismul lui X...”), așadar, manevra socialistului, constând în a da drept de cetate unei formații pe care el însuși o taxa, altădată, de “fascistă”, a dat primele rezultate cu ocazia unor alegeri parțiale (municipale, cantonale): au fost circumscriptii în care Frontul Național a înregistrat scoruri “astronomice”, de până la 17%!

Ar fi nedrept dacă am pune “renașterea”... Frontului Național pe seama doar a ... mitterrandismului lui Machiavelli de la Elyseé - anume de a da posibilitatea - legală - lui Le Pen de a smulge alegători din partida gaullistă a lui Chirac (adversarul principal din opoziție), dar și alegători comuniști, nemulțumiți de participarea partidului lor la guvern. Cauza profundă a reactivării tezelor propagate de Le Pen se află în criza severă pe care o cunoaște Franța, agravată de politica socială, industrială, bancară impusă de același Mitterrand. Se știe că în momente de criză apar “vrăjitorii”, deținătorii de rețete miraculoase; cu cât sunt mai sumare și mai radicale, cu atât găsesc mai ușor “clienți” exasperați de degradarea vieții de toate zilele. Soluția comunistului Marchais este: “Luăm de la bogați, dăm la săraci!” Soluția lui Le Pen este și mai luminoasă: “Îi dăm afară pe străini, locurile lor de muncă le iau francezii!”

Și acest episod ar fi rămas o afacere strict franceză, dacă o parte a exilaților din Europa de Est, structural anticomuniști deci, antisovietici, nu ar fi fost încântați de “programul” lui Le Pen. De la “încântare” la “simpatie” (politică) nu mai este decât un pas așa că nu puțini au fost “francezii de origine est-europeană” care au votat pentru “dreapta națională”, cum îi spun simpatizanții.

Firește, în Occident, fiecare este liber să se exprime și să exprime adeziunea politică prin cot, cetățeanul nu este obligat să dea seama de alegerea pe care o face - aceasta fiind libertatea. Însă în cazul precis al Frontului Național, s-a observat o ciudată “lectură” a programului politic. Întru totul de acord cu anticomunismul și antisovietismul, unii compatrioți ai noștri (fie exilați, fie doar în călătorie prin Franța) nu iau în seamă principalul punct al programului “dreptei naționale”, anume: “Franța - Francezilor! Afară străinii!”. Iar când li se atrage atenția asupra acestui “detaliu”, care ne privește și pe noi, ei explică astfel: “Când Jean-Marie zice: Afară străinii!, nu se gândește la toține-francezii, ci

numai la arabi și la negri negri, or noi suntem albi, iar noi, românii, în plus, latini”. Ciudată “lectură”. În primul rând: dacă “Jean-Marie spune: «Afară străinii!», dar, “de fapt, se gândește numai la arabi și la negri”, înseamnă că nu este cel care pretinde a fi, adică cel care “spune tare ceea ce alții șoptesc doar sau gândesc”; în al doilea rând, nu este deloc adevărat că “Jean-Marie îi tolerează pe albi în defavoarea coloraților - dacă ar fi așa, tribunalele franceze l-ar fi condamnat pentru rasism și nu l-au condamnat, pentru simplul motiv că nu a ținut un asemenea discurs; în al treilea rând, “albeața” sau “latinitatea” românilor (a căror comunitate, în Franța, este cea mai asimilabilă - și asimilată) - nu l-au împiedicat pe “Jean-Marie” ca într-un interviu publicat în revista *Lire* din februarie 1984 să spună ce crede el despre o infimă minoritate a străinilor, anume scriitorii ne-francezi stabiliți în Franța (“ei nu ocupă locurile de muncă ale francezilor”), dar... și, în continuare, “Jean-Marie”, numind un scriitor român (Virgil Tănase), spune: “*n-am nimic cu el, dar, în cazul unui conflict armat între Franța și România, el va avea probleme de conștiință, nu eu ...*”

La urma urmei, francezul Le Pen are dreptul să ceară, pentru țara sa, măsurile pe care le crede el salutare; la urma urmei, nimeni nu îi împiedică pe “francezii de origine ...” să zicem: “română”, să se simtă atât de francezi, încât să ceară: “Afară străinii!”, potrivit psihologiei proaspeților-converși care devin mai catolici decât Papa; la urma urmei, nici nu interesează acei exilați români (puțin numeroși, care, pe de o parte, se declară “mari români”, pe de alta, îmbrățișează teze “antistrăiniste”, deci și anti-româniste (vorba lui “Jean-Marie” pe care îl admiră: “Ei să aibe probleme de conștiință!”).

Ceea ce a revelat fenomenul Le Pen printre români (exilați sau ba) este, ceea ce Jean-François Revel numește “tentativa totalitară”.

Nu ne vom grăbi să afirmăm că românii ar avea o structură, o natură totalitară. Și faptele și zicerile zic contrariul, anume că Românii sunt, din fire: cumsecade, primitivi, omenoși. În comunitățile românești - de la sat până la stat - străinii (de sânge, de limbă, de credință) au fost de totdeauna primiți, dacă nu cu brațele deschise, în orice caz, cu mult mai multă toleranță decât în comunitățile vecinilor noștri mai apropiați sau mai îndepărtați. Țările Române, totuși, vasale turcilor, i-au primit cu căldură pe “fugarii” greci, bulgari, sârbi, albanezi, persecutați în țările lor, ocupate de turci, iar după prăbușirea Imperiului Otoman, minoritatea turcă din România nu a fost persecutată, în virtutea... aducerilor aminte; deși românilor transilvăneni, maghiarii stăpâni nu le-au recunoscut niciodată drepturi elementare, după 1918, mino-

ritatea maghiară din România Mare s-a bucurat de aceleași drepturi ca și majoritatea (ba chiar, între cele două războaie, în materie de libertăți de presă, de asociație, maghiarii din România o duceau mult mai bine decât frații lor din Ungaria); chiar și spinoasa “problemă evreiască” a fost tratată, în România, până în 1938, de o manieră mai puțin... intolerantă decât în țările vecine (dovadă fiind cobilirea, la noi, a acestei comunități persecutate la nord și la est), iar în timpul războiului... ei bine, neputînd compara Binele și Răul, comparăm două rele (de pildă soarta evreilor din Ungaria și cea a evreilor din România). În România normală, democratică manifestările de intoleranță, de “antistrăinism” au fost (deși, uneori, “spectaculoase”), vorba și fapta unor curente minoritare, marginale.

Dar iată că regimul comunist a distrus, nu doar economia, instituțiile, peisajul, ci și sufletul românilor. Suferind atît de intens și îndelung de intoleranță, victimele devin, fără să-și dea seama, la rîndu-le, intolerante, căzînd în capcana diversiei naționaliste, xenofobe, întinsă de însuși regimul.

Și dacă mâine sau poimîne România se va libera de comunism, ce vor propune românii, în loc? Firește, un regim democratic, liberal, deci, o revenire la pluralism, la parlamentarism, deci la toleranță. Or dacă - fie și “în glumă” suntem tentați de discursul intolerant a unui Le Pen, însemnează, că ceva nu este în regulă cu noi înșine. Pentru că noi, românii, spre deosebire de Le Pen, cunoaștem, pe proprie piele, ce însemnează discriminarea: cîte milioane de români au suferit pentru că erau altfel? - adică: chiaburi, burjui, intelectuali; altfel, adică religioși; altfel, adică gîndind singuri, nu cu ajutorul Scînteii; altfel, adică știind că valoarea (profesională, morală) stă la baza selecției și nu non-valoarea.

În acest caz, cum putem - fie și “în glumă” - să fim de acord cu o asemenea “ideologie” tot atît de primitivă și intolerantă ca și cea comunistă, noi, victime, de atîta amar de timp ale intoleranței, ale totalitarismului?

(18 Februarie 1985)

*

FEMEIA SOVIETICĂ

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 19 februarie 1985

Doar în ultima săptămână, Televiziunea franceză a difuzat două mari serii de reportaje despre... “fiicele lui Marx” (titlul unuia dintre ele), adică despre femeia într-un regim comunist.

Cineăștii francezi nu au pus celor cinci femei intervievate întrebări “politice”; așadar, nu s-a vorbit nici despre gulag, nici despre psihiatrie, nici măcar despre promiscuitatea locuințelor comune - și nici despre aprovizionare. Și totuși, efectul a fost cutremurător. Fiindcă s-a vorbit despre o anume mutație.

Ce spun femeile - de altfel selecționate de autoritățile sovietice? O muncitoare: “Revoluția din Octombrie a fost minunată, fiindcă ne-a adus egalitatea cu bărbatul, numai că egalitatea a fost înțeleasă ca o obligație pentru femeie de a presta munci care, în principiu, sunt pentru bărbați: în siderurgie, în exploatarea miniere, în construcție, în agricultură...” La care o jurnalistă franceză întreabă: “Vreți să spuneți că, prin natură, femeia nu este egală cu bărbatul?” Răspuns: “N-a fost și nu ar trebui să fie. Înainte de puterea sovietică, femeia era prea «slabă»; acum a devenit prea «tare» față de bărbat” - și explică: “Revoluția, războiul civil, după aceea alte lucruri”, apoi Marele Război... Bărbații pe front, “în alte părți”..., a trebuit ca ele, femeile singure să ducă în spinare această imensă țară, să o facă să meargă - de la fabricarea de tancuri, la pâine, de la construcția (sau reconstrucția) căilor de comunicație, până la tipărituri... “Am aproape șaptezeci de ani, spune o colhoznică, dar nu-mi aduc aminte să-i fi văzut pe bărbați muncind; înainte, în timpul războiului, reformatii (invalidi, ori schilozi) făceau pe paznicii, pe brigadierii - mai mult încurcau; cei care s-au întors de pe front n-au mai ajuns acasă, la țară, s-au dus în alte părți. Acum sunt președinți, activiști - bărbații dau ordine, dar noi, femeile, dominăm...”

O muncitoare explică: “Bineînțeles, în industrie sunt mulți bărbați - de la simplu muncitor la director-general. Oricum, ei ocupă «scaunele», ei sunt «factorii de decizie». Numai că... nu-l găsești pe bărbat acolo unde ar trebui să fie, acolo unde noi, femeile, avem nevoie de el; și ceea ce e mai grav: nu-l găsești în familie: de la uzină, de la birou, bărbatul se duce la prieteni, la meciuri, la cârciumă - și tot femeia, care s-a spetit în uzină trebuie să stea la cozi, să țină casa, să aibă grijă de copii - și de bărbat, să-l adune de prin șanțuri...”

O funcționară în administrație: “S-a întâmplat ceva cu bărbații noștri. E adevărat, că războiul și... altele au provocat tragedii: când bărbatul se întorcea acasă, de pe unde fusese, găsea, cum se spune, patul ocupat de altul. Dar nu toate paturile erau ocupate, ba chiar majoritatea îl așteptau pe cel plecat. Însă «întorșii» au avut, cu toții, reacția celui care ar fi găsit pe altul în așternutul nevastă-si. Adică au plecat - dacă nu cu totul atunci cu sufletul, s-au mutat, cum zicem noi, «la Vodcă»...”

O profesoară sintetizează: “Bărbatul are, trebuie să aibă rolul lui în societate, în familie - chiar dacă femeia îi este egală pe alte planuri - bărbatul este, trebuie să fie capul familiei. Evenimentele au făcut ca bărbații să absenteze; noi, femeile, am făcut ceea ce face femeia de când lumea e lume și oamenii se războiesc între ei: i-am înlocuit, am încercat să facem noi treaba lor. Numai că, la noi... bărbații s-au întors de la război, de pe unde au fost..., au constatat că noi, femeile, ne descurcasem binișor și, în loc să zică: «Acum luăm noi treburile în mână», au zis: «Vă descurcați foarte bine - dați-i înainte că îi dați bine!»

Și au plecat, iar...”

O altă femeie - activistă “pe tărâm obștesc” - găsește că și bărbații au dreptatea lor: “Când s-au întors de pe unde au fost, ce fel de femei au găsit bărbații în soțiile, logodnicele lor? Niște ființe deșălate de muncă, deformate de neîngrijire, îmbrăcate cu pantaloni, încălțate cu cizme; mâini aspre, obraz dur, suflet... călit... Or, bărbatul caută în femeie, nu doar o tovarășă de producție, ci frumusețea, delicatețea, chiar acea «slăbiciune» aparentă care face dintr-o ființă de sex feminin o femeie, complementară lui - nici «inferioară», nici «egală» - dar în nici un caz superioară, așa cum ne-au perceput, după întoarcere. Or, ce atracție să simtă un bărbat față de o femeie bărbătoasă? Priviți-mă pe mine: pot eu să provoc în bărbați acel «fior» despre care am citit în marii noștri clasici?”

Noi, telespectatorii, privind-o pe acea femeie sovietică (activistă în plus), am simțit un fior - dar nu cel despre care vorbea ea; ci... contrariul. Același fior ni l-a provocat o muncitoare (încă tânără, încă ne-urâtită) când a spus: “Natalitatea, la noi, este în scădere, dar nu doar din cauză că avortul e liber, că locuința comună pune probleme grave. Ci pentru că bărbații nu se mai uită la noi - și cum să se uite, dacă nu avem nici timp, nici mijloace să ne îngrijim corpul, îmbrăcămintea, chiar mersul - am căpătat o călcătură de marinar abia debarcat, de soldat obosit de marșuri...”

“Ce să mai vorbim de alcoolism, această ciumă...” - spun toate ca “adaus” la fiecare altă nefericire...

Noi, cei veniți din Est, cunoaștem binișor această mutație. Însă francezii, mai ales femeile, angajate de peste un deceniu în mișcări de emancipare au fost profund șocate - ba chiar mai atinse decât, să spunem, foamea în Etiopia, tragedia cambodgienilor sau lupta afganilor. Desigur, fiindcă Mișcarea de Liberarea Femeii (MLF) este de stânga, marxizantă, socializantă. Iar concluzia a fost: “Deci, asta face socialismul din femeie”...

Din nefericire, femeia din România nu va afla nimic nou pentru ea, din experiența “surorilor” sale întru Marx, din URSS

și din China. Adevărat, spre deosebire de România, URSS îngăduie încă întreruperea sarcinii. Însă rusoaicele întrebate dacă, în afară de avortul - intervenție chirurgicală, mai cunosc și alte metode - de pildă “pilula”, nu doar de frică răspund că nu, nu cunosc “pilula”, dar se mai (??) practică niște “chestii băbești” - foarte periculoase pentru sănătate... Adevărat, spre deosebire de România, China nu numai că permite, dar impune întreruperea sarcinii - “pilula” cu pricina se găsește în toate farmaciile. Numai că și atunci când dă impresia de “liberalism”, un regim comunist îl aplică într-o manieră dictatorială: în China, femeile necăsătorite, ca și cele care au deja un copil, dacă se constată că sunt însărcinate (celebra lor pilulă nu este total efecă), sunt pedepsite, eliminate din școli, universități, date afară din slujbă, retrogradate - iar sarcina este eliminată prin intervenție chirurgicală, fără anestezie. La celălalt pol se află România, în urma luminoaselor idei ale lui Ceaușescu. Firește că este mult mai grav ce se petrece cu femeile din România - dar, la urma urmei, peste tot -, partidul comunist, prin ceea ce numește el “politica demografică”, se amestecă până și în pânțele femeii, tratând omul ca pe un animal, hotărând care “rasă” va trebui să “producă” atâtea “capete” (de astă dată, de copii) și care rasă, deocamdată, nu are voie să se reproducă.

Mentținerea în ignoranță (cazul, rusoaicelor), mizeria sexuală (peste tot), autoritarismul criminal în materie de “natalitate” - iată umanismul comunist. Iar rezultatul terorii generale, al promiscuității generalizate, iată-l: un popor, o națiune - sau un conglomerat - în curs de dezagregare: prin mutația, nu doar socială, ci psihologică (rolul bărbatului, raportul bărbat-femeie, deci familia, deci națiunea) - la care se adaugă (ca efect? ca una dintre cauze?): alcoolismul.

“Sincronism” dramatic: și în România este evidentă dezeretarea bărbatului din cuplu, din familie, din ceea ce se mai cheamă: societate; și la noi “bărbatul dă ordine, însă femeia domnește” (în sensul: “femeia robotește”); și la noi, în agricultură, “femeia-i cu sapa, bărbatu-i cu mapa”; și la noi, după ce iese de la lucru, bărbatul se duce la prieteni, la meciuri, la crâșmă, iar femeia, biata femeie, trebuie să se ocupe de aprovizionare, de casă - și de adunatul bărbatului de prin șanțuri; la noi, spre deosebire de China și URSS, femeia mai trebuie să mărească “producția la hectar de copii” - ordin de la cel mai iubit tată și totodată fiu!

Cât despre alcoolism, în România lui Ceaușescu, situația este și mai dramatică. Dacă în Rusia s-a observat, în ultimele decenii, o “alcoolizare generală” (o statistică oficială vorbește de 40 de milioane de alcoolici), vom băga de seamă că aceasta s-a

produs prin augmentarea cantității de băutură tradițională: vodca.

Or, românii, chiar dacă niciodată nu au disprețuit țuiculița (iar în câteva regiuni se bea, tradițional, “tărie”), au fost, în general, băutori de vin - vinul reprezentând, pentru noi, nu doar o băutură, ci o civilizație, o trăsătură de caracter (ceea ce făcea din noi un popor “mediteranean”, deși trăitori pe malul Mării Negre). Însă, pe de o parte din cauza degradării calitative (un eufemism: vinul vândut în România este otravă curată), pe de alta, din pricini psihologice, românii “au trecut pe tărie” - ceea ce nu este doar o mutație alimentară, ci, din nou: psihologică. Vinul înveselea, facilita contactul cu semenii; rachiul mohorăște, turtește, apoi turbează, izolează - și ucide.

Că alcoolismul, în țările comuniste, nu este o “rușinoasă moștenire de la vechiul regim” o dovedește programul regimurilor: Polonezii duc lipsă de alimente - dar vodca nu lipsește din magazine; Rușii, incapabili să-și hrănească populația, importă, anual, în jur de 20 milioane tone de cereale - și Dumnezeu știe cât alcool produc, fiindcă în imensa Rusie, “totul lipsește, în afară de vodcă”.

Firește, constatăm o *stare*. Și desemnăm cauza ei. Or cauza acestei distrugerii sistematice a omului ca om este însăși existența regimului comunist.

*

**PHILIPPE ROBRIEUX:
“LA SECTE”, STOCK ‘85’**

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 24 februarie 1985 -

Istoricul francez Philippe Robrieux a publicat, în aceste zile, la editura pariziană Stock încă o carte despre “interiorul” (“înăuntrul”) partidului comunist francez. De altfel, titlul spune totul: PCF nu este “un partid ca toate partidele”, cum se străduie să facă pe alții să creadă aliații “de o vară” francezi (să nu uităm că înaintea lui Mitterrand, de Gaulle i-a impus pe comuniști în guvern, după război), ci o sectă. Pentru că analiza lui Robrieux aduce elemente noi în această privință doar pentru occidentali, în special pentru francezi, nu le vom explica ascultătorilor români cum anume este alcătuită, cum funcționează secta cu pricina. Vom zăbovi, în schimb, asupra unor vechi și mereu noi probleme care ne interesează pe noi, românii, puse în evidență de către autor în Anexa volumului.

Între 1980 și 1984, Robrieux a publicat - în patru volume - o **Istorie internă a partidului comunist francez**. Ultimul volum,

IV, cu titlu ușor (dar esențial) modificat: **Istoria internă a partidului comunist** (punct!) fiind ultimul din ciclu, autorul a socotit că este bine să explice, în Prefață, cum anume a lucrat... Firește, i-a fost extrem de dificil să aibă acces la documente - dar s-a descurcat...; firește, “tovarășii” nu erau deloc încântați că li se scoțeste prin... interior, adică se atentează la unul din principiile de bază ale comunismului, anume secretul.

Deci, Robrieux povestește că, în acești ani, a fost hăituit în permanență: din partea “prietenilor care îl sfătuiau - prietenește - să nu umble la secrete”; telefoane, scrisori de amenințare; agresiuni, pe stradă; brusca “indisponibilizare” a unor surse de informații (biblioteci, fonduri, colecții, arhive - etc); în fine, furt de documente de la domiciliul său. O altă manieră de a-l descuraja în demersurile sale de istoric - relatează Robrieux - a fost “filiera românească” - cităm din Prefață, pag. 17:

“Curios ori misterios, dar, la un moment dat au început să apară, să se înmulțească românii, româncele... De parcă «o filieră românească», oportun constituită, nu ar fi avut altceva de făcut, decât să se pună în slujba mea. Ca să mă ajute... Cutare vizitatoare se prezintă ca fostă mare responsabilă de partid, în România; zice că îmi poate furniza documente de extremă importanță; vizitele ei îmi răpeau ore și ore, dar n-am văzut un rând din «documentele» promise și n-am lămurit nici măcar o «pagină» din viața ei - am înțeles doar că locuiește la Paris, într-un superb apartament, într-un cartier șic. Am mai înțeles ceva: că, în fapt, voia să afle ce documente posed eu... Apare un alt vizitator român, tânăr, pretinde că ar fi... nepotul lui Thorez; și el se oferă să-mi furnizeze «documente» senzaționale despre «tovarășul Maurice», dar până una-alta, încearcă să mă tragă de limbă, să afle ce documente am eu despre aceeași problemă... Încă o româncă: îmi telefonează: cică pregătește și ea o lucrare despre Comunism și îmi cere să o girez, să o asist. Politicos, refuz. Ea insistă. Deși o refuz categoric, într-o seară îmi sună la ușă, intră fără să o fi poftit, încărcată de cadouri pentru fiicele mele - de unde va fi știut că am două fete, de unde le cunoștea numele? Insinuantă, insistentă, insolentă, indiscretă... pătrunsă în casa mea cu forța, «emigranta de pe Dunăre» nu spunea nimic despre ea, în schimb, ținea să afle totul despre mine - și mai ales despre, desigur, documentele pe care mă refeream, scriind **Istoria**... Deci nu am aflat ce fel de «exilată» era - și din ce motiv, pentru că o neostalinistă ortodoxă cum părea, nu avea ce căuta în exil, locul ei era la București”.

(...)“Iat-o și pe a patra româncă... Și ea exilată. Zice că e de stânga și eurocomunistă. Când i-am atras atenția că, ideologic,

este o naivă, ea a invocat... psihanaliza. Ca să explice inexplicabilul, iată ce susținea: ca evreică, în România, a avut de suferit în timpul legionarilor și a rămas pe viață marcată de un ofițer sovietic «liberator» care a luat-o în brațe și i-a arătat fotografiile copiilor lui, aflate în portofel, alături de poza lui Stalin - asta, zicea ea, a marcat-o pentru totdeauna, din acest motiv nu-i vine să creadă că Tătucul ar fi putut comite asemenea crime...” (...) “Curios”, continuă Philippe Robrieux, “această avocată a lui Stalin, «româncă emigrată»... milita pentru eurocomunism - ceea ce nu a împiedicat-o, mai târziu, să facă campanie pentru... Georges Marchais, în timpul prezidențialelor... Mai târziu, a publicat o carte despre «copilăria (sa) stalinistă» și a aprobat invadarea Afganistanului... Am auzit că «emigranta» călătorește frecvent la București și chiar la Moscova...”

Robrieux vorbește de un “al cincilea”... sfătuitor care, la telefon, a încercat să-i plaseze o informație vădit falsă - despre acesta nu este sigur că tot român era, însă “avea un accent de pe malurile Dunării”...

Așadar, vol. IV din **Istoria interioară a partidului comunist** apărut în 1984, a provocat, în Franța, scandal. Și din cauza a ceea ce conținea “corpul propriu-zis”, dar, mai ales din pricina Prefetei.

În Anexa recente cărți, **Secta**, Robrieux face “dosarul” “Afacerii Prefetei” - peste 100 pagini imprimate mărunt, din totalul de 350 de pagini.

Furioși, nemulțumiți că nu izbutiseră să-l descurajeze, să-l împiedice, să publice **Istoria...**, comuniștii au declanșat o campanie pe toate fronturile, cu toate gurile de foc. Trecem peste “cronicile” apărute în presa declarată comunistă - la urma urmei, dreptul ei de a respinge ceea ce nu-i convine. Însă comuniștii au manevrat atât de bine, încât - profitând și de “fenomenul Le Pen” (adică al “dreptei naționale”) - și-au asociat și presa de extremă dreapta și, vai “dreapta moderată”, carevasăzică jurnalul *Le Figaro* - în coloanele căruia fosta inchiziție stalinistă, Annie Kriegel, devenită, de la o vreme, anticomunistă, sub titlul - aparent matern “Un regretabil eșec”, încearcă să desființeze, nu doar acea carte (vol. IV), ci însăși - ascultați! - “deontologia” istoricului Robrieux care, propunându-și să analizeze “problemele interne” ale partidului comunist, a căzut în capcana zvonurilor și a bârfelor - “fiindcă, urmează Annie Kriegel, de multă vreme, nu mai există, secrete în mișcarea comunistă”. Noi cunoaștem motivele care au împins-o pe Annie Kriegel să-l atace pe Robrieux și să nege existența “secretelor de partid”: pentru că ea însăși, pe când era membru al CC. al PCF, a jucat un rol de prim ordin, atât în “activitățile comuniste” (de pildă ea a condus în Franța, cam-

pania de “condamnare a Bluzelor-Albe”, cerând executarea medicilor sovietici - evrei), cât și în acțiunile de păstrare a secretului de partid...

Dar comuniștii au mers și mai departe: simultan cu organizarea unei campanii “epistolare” în jurnalul *Le Monde* (38 de “scrisori indignate” au fost publicate doar în trei săptămâni), au inițiat o “campanie de protest”... împotriva publicării volumului cu pricina. Robrieux reproduce, în Anexă, o “Scrisoare indignată” adresată editurii Fayard - cităm fragmente:

“...publicarea acestui sub-produs a provocat în sânul întregii comunități științifice o legitimă indignare”; [Robrieux] “acumulează insinuări calomnioase la adresa partidului și a unui cercetător al Fundației noastre” (am uitat să spunem că “scrisoarea” cu pricina este semnată de 30 de “universitari” - ceea ce nu este fals, numai că toți acești “universitari” sunt cercetători la aceeași Fundație de științe politice, un fel de “Ștefan Gheorghiu” de pe malurile Senei). Și dacă Robrieux, în Prefața volumului IV nu dăduse numele nici unuia dintre binevoitorii “exilați români”, aflăm din această “Scrisoare de protest” că “eurocomunista” neostalinistă care a aprobat invadarea Afganistanului se numește... Lilly Marcou; în apărarea ei au sărit “universitarii”... “Adevărat, scriu ei, Lilly Marcou nu este explicit numită de către Robrieux, dar ea este vizată” - ei, dacă însăși Lilly este vizată... “Potrivit lui Robrieux, continuă apărătorii, Lilly Marcou ar face parte dintr-o «filieră românească» din care patru emisari ar fi încercat să-l intimideze pe autor și să afle care este sursa documentelor; scriind că această «filieră» ar fi «românească», Robrieux vrea să dea de înțeles că poliția secretă a guvernului român, cunoscută pentru intervențiile sale pe teritoriu francez, ar avea legătură cu Lilly Marcou”. Cât despre călătoriile la Moscova, dacă Robrieux le pusese la condițional, apărătorii explică senin: “Lilly Marcou este frecvent invitată la colocvii, sesiuni științifice în URSS”.

Dar cine este această Lilly Marcou, “exilată din România”? Aceeași întrebare ne-am pus și noi, “colegii” ei întru exil, de fiecare dată (din fericire, rar) când, în legătură cu vreun eveniment din lumea comunistă, televiziunea franceză făcea apel și la “specialista internațională în problemele comunismului, exilată româncă”, așa cum se prezenta ea însăși. Și, dacă francezii nu înțelegeau mai nimic din “analizele” “specialistei” - ceea ce se întâmplă frecvent, occidentalii au mari dificultăți în a-și însuși paralogica de tip sovietic - nu înțelegeam nici noi, cei veniți de acolo, totuși, inițiați... Nu înțelegeam nici măcar dacă “specialista” este confuză din naștere, ori, încercând să fie abilă, susține

totul - și contrariul totul... Și iat-o publicînd, în 1982, o carte de memorii intitulată **O Copilărie stalinistă**.*) Și chiar dacă și cartea și autoarea au fost călcate în picioare, cum se spune, de către critică, numele “exilatei din România” a început să circule... Philippe Robrieux, în câteva cuvinte, rezumase cartea: “dacă autoarea, ca evreică, prigonită în timpul războiului, are tot dreptul să-și etaleze recunoștința față de Armata Roșie și față de Tătucul Stalin, nu credem că are dreptul - mai ales că este istoric de formație - să afirme că «întreg poporul român întâmpinase cu flori Armata Roșie eliberatoare»; dacă ea, din motive cu totul personale, a aderat din tot sufletul la organizațiile de pionieri și de UTM și și-a petrecut vacanțele în taberele internaționale de la Soci și de la Yalta, nu are dreptul să scrie că toți copiii și adolescenții din România beneficiau de asemenea vacanțe”. Despre aceeași carte François Maspero se ocupase în revista *L'Alternative* nr. 20, din ianuarie 1982. “Lilly Marcou, scrie Maspero, deplânge, în cartea sa de amintiri, faptul că, în 1953, familia sa, emigrînd în Occident, a obligat-o și pe ea să părăsească România, «această țară minunată». Dacă, în acel moment, era minoră, deci silită să-și urmeze părinții, ne întrebăm de ce nu s-a întors, după majorat - în «această țară minunată», și nu doar în vizită, la mare și la munte, ci să se stabilească acolo?” Și Maspero continuă: “Copilăria stalinistă a lui Lilly Marcou era deja «paralelă», atunci când se desfășura, în România, iar acum, așternută pe hârtie, a rămas, cum se spune: în întârziere cu un război mondial”.

Copilăria, pusă pe hârtie, da, este în întârziere cu un război mondial, însă “maturitatea” “specialistei internaționale” Lilly Marcou este perfect sincronizată cu tentativele Kremlinului (aici includem și Bucureștiul, evident) pe de o parte, de a păstra teribilul “secret de partid”, pe de alta (și simultan) de a întreține o atmosferă de teroare - fiindcă terorismul nu se manifestă doar prin acțiuni direct violente, ci și prin metode “dulci” - ca minciuna, confuzia programatică, “sfaturile prietenești” și, desigur, calomnia la adresa celor care nu respectă secretul. Este vorba de același “secret de partid”.

*) O coincidență ca atâtea altele:

În timp ce, în mare taină retrăgea din librării și depozita - în vederea topirii - volumul meu de mărturie despre 1977 **Culoarea curcubeului**, cărturarul filosof și editor Liiceanu scotea, cu mare tam-tam, la Humanitas, “Copilăria stalinistă” semnată de tovarășa “euro-comunistă” Lilly Marcou. Adevărat, printre primele volume figura unul de Cugetări adânci, semnat de adâncul Brucan. Se vede că Liiceanu moștenise portofoliul Editurii Politice, condusă de Valter Roman și îi continuase programul sub ochiul vigilent al fiului: Petre Roman.

*

*(mai 1985)***AGRICULTURA...**

...a fost totdeauna și peste tot considerată ca o rudă săracă - ceea ce nu le-a împiedicat pe cele "înstărite" aflate la un moment dat, la strâmtoare, să... împrumute - de obicei cu forța, de la săracul-țăran... Abolirea șerbiei, reformele agrare i-au redat, omului demnitatea prin libertate și prin proprietate, însă cu prețul - ziceau politicienii și economiștii - scăderii producției, deci a rentabilității (apăruseră aceste noțiuni și în agricultură).

În România "eminamente agricolă", de până la al doilea război mondial, cu toate progresele din aproape toate celelalte domenii, agricultura era, totuși, în criză - care, desigur, s-ar fi rezolvat, dacă nu ar fi intervenit istoria (războiul, comunismul). "Noi vrem pământ!" au cerut țăranii, iar când nu au fost auziți, s-au răsculat - și au obținut "câte ceva"; în tranșeele Mărășeștilor li s-a promis pământ - și l-au avut (cei care au supraviețuit, de obicei, văduvele și orfanii). Să nu uităm însă că "mica și înapoiata" Românie nu a fost deloc înapoiată în privința măsurilor de liberare (din șerbie - a românilor, din robie - a țăganilor), de "redistribuire" a pământurilor (cu sau fără răscumpărare), începând cu pașoptiștii (care nu au rămas doar la declarații de principii, ci și-au dăruit sau distribuit, cu oarecari compensații, proprietățile), trecând prin lucrarea lui Cuza și a lui Kogălniceanu și, mai departe, până la reforma numită "a lui Averescu".

Dar, încă o dată: aceste câștiguri pe plan, la urma urmei, moral nu au fost întovărășite de rezultatele așteptate pe cel economic. Explicația este simplă: pe de o parte, sărăcia țării, abia ieșită dintr-un război teribil (vorbind acum de primul), pe de alta, slăbiciunea statului - România "crescuse", noile provincii aveau, fiecare, un alt trecut, o altă structură decât Vechiul Regat); și, în fine, clasa politică (deci și strategii economici) nu avea nici o idee în privința încadrării agriculturii în economia generală.

Nemulțumirea țăranului față de starea lui s-a manifestat, deci, și în primăvara de tristă amintire - a anului 1945: în timp ce "orașenii" se băteau (și la propriu) cu sovieticii și sovietizatorii pentru a salva România ca stat, ca națiune, ca unitate spirituală, ei bine, nu puțini țărani (mult mai mulți decât admitem noi, astăzi) participau cu voioșie la "împărțirea pământurilor" pusă la cale de sovietici prin Groza. De ce? Pentru că pe țăran nu-l interesa decât țarina, pământul - să aibă pământul lui. Din același motiv, în alegerile din noiembrie 1946, mult mai mulți țărani decât admitem noi, astăzi, au votat pentru comuniști. Să trecem

peste perioada de secetă și de foamete, când țaranul român “vindea” cu seninătate orășeanului o baniță de porumb pe întregul salariu lunar al acestuia din urmă (adevărat: era inflație...), dar să nu uităm că gardienii primilor deținuți politici ai comuniștilor erau țărani (și nu toți recrutați dintre leneșii satelor), că în “comitetele” care au început să terorizeze lumea satelor, majoritatea “tovarășilor” erau țărani (adevărat, sub conducerea câte unui “muncitor”, dar și acela de origine țărănească). Țaranul român a început să sufere de pe urma comunismului abia odată cu impunerea cotelor - măsură care ar fi rămas economică, dacă nu s-ar fi acompaniat de o artificială luptă-de-clasă (artificială, pentru că arbitrară a fost etichetarea: chiabur, mijlocas, sărac). Și a cunoscut persecuția directă, sălbatică, odată cu colectivizarea.

Ni s-ar putea reproșa că “înnegrim” portretul țaranului român. Deloc: încercăm să-l rectificăm. Țaranul (și nu doar cel român) fusese și înainte înșelat: disprețuit (calificativul: «țărane!» nu datează de la venirea comuniștilor), înșelat, mințit, îmbătat cu apă chioară (dar și cu rachiu), folosit în manevrele politice (care partid nu avea și un “program de promisiuni” în “chestia agrară”?) - și, simultan, adulat (în vorbe, care nu costau nimic): “E-hei, țaranul român ce înțelept este el și cu bun-simț și ce cuviincios!” (cuvința aceea fiind căciuleala și “săru’mana, cucoane!”), “E-hei, talpa-țării”; “de la vlădică până la opincă” - și alte vorbe-goale. Au fost numeroși intelectualii, atunci, care au apărut țărănimea, însă cu toții au căzut în semănătorism penibil și în pășunism ridicol. Cel puțin, comuniștii nu și-au pierdut timpul cu laude: pentru ei, țărănimea era (și este) o clasă conservatoare, retrogradă, “structural reacționară” (pentru că e individualistă), deci trebuie distrămată, distrusă!

Pentru comuniști - ca adepți ai unei ideologii, nu ai unui partid politic - primează industria (și nu eficacitatea ei economică, ci controlul pe care partidul îl poate exercita asupra salariatului) care, peste tot, a fost “construită”, nu doar din excedentul agriculturii, ci din însăși seva ei. Așa au făcut în Rusia provocând cele două teribile valuri de foamete: cea din 1921-22 (pe când trăia Lenin), soldată cu cca 5 milioane de morți, apoi cea din iarna 1933 - 34, de pe urma căreia au suferit 60 de milioane de persoane, dintre care cel puțin 10% (adică 6 milioane) au pierit; nu altfel au făcut în China, în timpul “Marelui Salt”, care a ucis, prin foame (încă o dată: provocată) peste 30 de milioane de suflete.

Noi, românii, suntem înclinați să credem că ruinarea agriculturii din țările comuniste se datorează numai incompetenței celor care planifică și impun. Din păcate, incompetența - vizibilă, aparentă, a “factorilor de răspundere” - este nu cauza, ci

efectul programului ideologic al partidului comunist de a nu permite o normală alimentare a populației, pentru că pâinea a fost și rămâne principala pârghe de șantaj (nu după lozinca: “Cine muncește mănâncă”, ci după: “Cine este cuminte mănâncă”). Este adevărat că în România din ultimul deceniu, aparențele ar putea să ne facă să credem că puterea avea tot interesul să nu ucidă agricultura, cea care plătea industrializarea. Dar ploaia de “măsuri” care a provocat rezultate contrarii nu poate fi pusă numai pe seama a-normalității lui Ceaușescu, autor al fantasmagoriei numită “revoluție agrară” - ci tot pe seama ideologiei comuniste a comunistului Ceaușescu.

Dar să încercăm să vedem în viitor. Și să începem prin a repertoria fondul agricol, deci, pământul:

România de azi (RSR) are o suprafață totală de 23 750 000 ha. România de mâine va recupera provinciile pierdute (Basarabia, Bucovina), însă procentual, nu credem că va exista o diferență notabilă între diferitele “destinații” ale solului. În acest caz, cca 63% din suprafață va fi agricolă; cca 27%, fond forestier; ape și bălți cca 3,5%, în fine, “alte suprafețe” vor acoperi cca 6,5%.

Pentru o mai bună înțelegere, să vedem cum stau din acest punct de vedere (suprafața destinată agriculturii) alte țări cu vocație asemănătoare:

- Bulgaria: 40%
- Franța: 32%
- Danemarca: 32%
- Ungaria: 58%
- Spania: 12%
- Olanda: 25%
- Iugoslavia: 31%
- Italia: 42%
- Austria: 20%.

Dintre țările care constituie “grânare”:

- Statele Unite: 21% (dar trebuie să se știe că doar ceva mai mult de jumătate din terenurile considerate cu “înalt randament” sunt cultivate și nimic din cele cu “randament mediu”...)

- Canada: 5% (adevărat, 5% din... 10 milioane de km)
- Argentina: 13%
- Australia: 6%
- URSS: 10% (caz aparte).

Comparația nu are alt rost, decât... acela de a pune în evidență originalitatea României; care nu poate fi pusă alături de vecinele ei Bulgaria și Iugoslavia (procentual, mult mai multoa-

se, iar climatic sub o mai accentuată influență mediteraneană), nici de Ungaria (în care predomină pusta). Din punct de vedere al armoniei formelor de relief, ar fi mai aproape de Franța, însă climatic deosebirea este fundamentală.

Dacă dăm crezare cifrelor oficiale (1980), atunci suprafața agricolă se împarte astfel: arabil: 65,5%; pășuni: 20,5%; fânețe: 9,5%; vii: 2% și livezi: 2,5%. Firește, nu le putem contesta, pentru că nu dispunem de altele, însă trebuie să ne oprim la fiecare dintre aceste categorii de teren agricol:

- arabil: structural incapabili de a realiza o agricultură intensivă, comuniștii, care au și ei o concepție “divizionometrică”, au făcut mare tapaj în jurul campaniei de “recuperare” de... hectare. Nimic rău în intenția de a “reda” agriculturii suprafețe neproductive; numai ca această “recuperare” a fost făcută pe seama:

- a) “terenurilor inundabile” - drept care au desecat lacuri, bălți care aveau, nu doar un rol economic (să zicem: peștele), nu doar unul peisagistic sau de microclimat, dar și acela de atenuare, chiar de neutralizare a catastrofelor numite inundații;

- b) pe seama pășunilor și a fânețelor: în goana lor după “hectare” și “boabe la hectar” (deci, accentul pus pe cereale), au diminuat, au distrus furajele - de aici, lipsa cărnii, a laptelui;

- c) pe seama loturilor individuale - în multe sate, chiar a grădinilor din spatele caselor; “statisticienii” partidului au “câștigat” hectare, în schimb, a scăzut producția de legume și de fructe particulară, cea care acoperea în proporție de peste 75% “nevoile interne”;

- vii și livezi: într-adevăr, s-au replantat, ameliorat, plantat suprafețe importante - mai cu seamă în cadrul gospodăriilor de stat. Numai că și în acest domeniu s-au comis erori copilărești: astfel, au fost ocupate sute, mii de hectare din câmpia Bărganului cu livezi; dacă piersicile merg bine, (deși rentabilitatea lor - la hectar - nu a fost dovedită, ținând seama de investiții, de întreținere, de irigare - față de cereale), merele, perele, prunele își aveau locul (și rostul) în zona de dealuri, acolo unde aceste fructe dau... fructe și acolo unde nu “merge” nici grâul, nici floarea-soarelui;

- despre pășuni și fânețe, am pomenit mai sus, revenim: dacă, în zona de câmpie și coline ușoare, calculul: “Cât porumb boabe scoatem de pe un hectar de islaz... arat?” nu s-a adevărit, pentru că, din nou, o gândire... exclusiv cerealieră este o gândire primitivă, ceea ce s-a întâmplat cu pășunile și fânețele din regiunile submontane și montane constituie un adevărat scandal: declarate “proprietate” a cutărui Ocol Silvic, sau și mai grav: “rezervație” (citește: de vânătoare, pentru “tovarăși”), sau pur și

simplicu, din imbecilitate birocratică, necăzînd de acord cu crescătorii de animale (în majoritate, lucrînd “la stat”), fânul putrezește, fie în picioare, de ani, de decenii, fie, pe ici, pe colea, putrezește... cosit, dar neridicat, iar pășunile, neîngrijite, nepășcute, se sălbătesc, în timp ce numărul animalelor scade - din lipsa de hrană - iar cele în viață, când nu sunt hrănite cu pâine (la propriu și la figurat), rabdă de foame. Drept care oamenii nu au carne, lapte, brînză. Comuniștii se prefac a nu ști că, până la venirea lor, existau forme de “colectivism” în agricultură, acele obști, care funcționau cu precădere în privința pășunilor, fânețelor, pădurilor, iazurilor - și funcționau bine. Ei le-au suprimat, le-au distrus, pentru că nu le-au “trecut” colhozurilor, ci statului - adică nimănui. Oricât de multe și de gigantice ar fi “complexele” de creștere a animalelor, nu credem nici o iotă din cifrele oficiale (pentru 1981: 6,5 milioane bovine și peste 16 milioane ovine “și caprine”) - și nu doar pentru că cetățeanul duce lipsă dramatică de carne și lapte (și derivate), ci uite așa, pentru că “sectorul animal” se hrănește cu produsul “sectorului vegetal”, or și în acela rezultatele sunt semne de “revoluția agrară” a lui Ceaușescu.

Nu suprafața (totală, agricolă), cantitativ, va pune probleme, ci starea ei. La urma urmei, dacă statisticile nu mint, 63% destinat agriculturii, ni se pare... exagerat. Bănuim că aici au fost incluse și “hectarele” Deltei Dunării (de cele ale Marilor Bălți, Ialomița și Brăila nu mai vorbim). Cel puțin Delta va trebui restituită de urgență rostului și rolului său “sălbatic”. Oricât ar fi de fertile “hectarele” sale, nu prin porumb-boabe este chemată să-și demonstreze utilitatea. Vrem să spunem că, chiar dacă ar fi adevărată cifra de 63%, propusă de București (“corectată” de Atlasul Economic Mondial din 1984, la... 45%), ținînd seama de armonia relief-vegetație-ape, este prea mare. Franța, unitate comparabilă, are doar 32% - și ținînd seama că Franța are o suprafață totală de două ori mai mare decât RSR, rezultă că “hectarele” destinate agriculturii sunt la cvasiperfectă egalitate!

Luînd ca atare cifrele oficiale, constatăm că “fondul forestier” cu cca 27% este prea mic. Presupunem că 1/3 ar fi proporția ideală. Ceea ce nu însemnează “împădurirea” Bărăganului, de pildă, însă plantarea de perdele (acțiune începută cu tam-tam, dar abandonată) în câmpia răscoptă de soare, vara, măturată de crivăț, iarna, și-ar dovedi utilitatea. Însănătoșirea, curățarea pădurilor existente (mai ales cele de conifere), replantarea pantelor “bărbierite” de Sovromlemn și de “urmașii” autohtoni, acum devenite râpi și ponoare, curgînd la vale, la cea mai neînsemnată ploaie - iată ce va fi de făcut.

O “problemă” care ar putea părea comică: caprele (domestice). S-au făcut totuși, eforturi notabile de reîmpădurire - ceea ce a presupus bani, timp (de pepinieră), muncă. Or, o singură capră, într-o singură zi-lumină... “paște” mugurii terminali ai brăduților abia plantați, de pe o suprafață de cel puțin 3 hectare. O singură capră. Or, în zonele montane, oamenii cresc capre. Dacă nu mai au oi; dacă nu mai pot crește vite albe; caprele nu numai că s-au menținut, dar au proliferat - capra: emblema sărăciei, “vaca săracului”. Iată cum se adevărește zicala: “La omul sărac nici boii nu trag”, sărăcia oamenilor împiedicând... reîmpădurirea. Doar dacă Ceaușescu nu va începe o “campanie” - nemiloasă, se înțelege - împotriva caprelor...

România a fost o țară “eminamente agricolă”, iar românii de azi visează la o Românie “preponderent agricolă”. Numai că, în lumea de azi, pâinea, deși a devenit o problemă de viață-sau-moarte, pentru zonele atinse de subnutriție sau, direct, de foamete, pentru țările producătoare, produsul nu înseamnă mare lucru, în cadrul economiei lor.

Să ne înțelegem; dacă USA ar cultiva întreaga suprafață agricolă disponibilă (repetăm: este exploatată doar ceva mai mult de jumătate din cea cu “înalt randament”, nimic din “randament mediu” - iar în 1983, Reagan a hotărât “înghețarea” a cca 37 milioane de hectare pentru a resorbi excedentele și a urca prețurile), ar fi capabilă să hrănească... întreaga planetă. Știm că, datorită hipermecanizării, doar 3,5% din populație lucrează în agricultură. Dar ce înseamnă această formidabilă “putere (sau: bombă) verde” în economia americană? Doar 3% din PNB. USA, care produce 46% din producția mondială de grâu, 84% din porumb și 90% din soia, USA, care, dacă ar vrea, ar înfometa întreaga planetă și ar ruina (dacă ar vrea) acele alte 3 țări exportatoare care ar vrea să i se substituie (ne gândim la Argentina, care a “ocolit” blocusul hotărât contra URSS...). Totuși, “pondera” agriculturii în economia americană reprezintă doar 3%! Australia - al doilea “grânar” folosește în agricultură 6,5% din populație (nici măcar 16 milioane de locuitori în total), iar contribuția agriculturii la PNB este de... 7%. În fine, ca să ne întoarcem în Europa: Franța folosește în agricultură 8,5% din populație, și cu toate că este a 10-a din lume (oricum, prima din Europa), agricultura ei reprezintă doar 4% din PNB.

Cu precauțiile (statistici oficiale) de rigoare, să aflăm ce spune Atlasul Economic Mondial 1984 despre RSR:

“Agricultură: 29% din populația activă, produce 13% din PNB”

Pentru comparație - din aceeași sursă:

Bulgaria: 37% din populație, 20% din PNB;

Ungaria: 21% din populația activă, 17% din PNB;
Iugoslavia: 29% din populația activă, 12% din PNB”.

Să ne oprim aici, doar la vecinele care înregistrează (pe hârtie cel puțin) o balanță agricolă pozitivă.

Rezultă că marile țări agricole nu sunt doar agricole - ba, am putea spune: “doar în ultimul rând agricole”, veniturile realizate din acest sector fiind derizorii (USA: 3%, Australia: 7%, Franța: 4%, Canada: 4% - și, atenție, în capitolul “agricultură” este inclus și lemnul, a cărui exploatare procură Canadei 2,7% din PNB, ceea ce înseamnă că cerealele reprezintă doar 1,3% din PNB!).

Rezultă, în al doilea rând, că țările mici-și-mijlocii cu vocație agricolă - ne interesează doar cele din Europa - se împart net în două categorii, după regimul politic (deci economic):

a) de libertate - care libertate se traduce prin rolul secundar (dar nu neglijat) al agriculturii în economia generală - am vorbit de Franța; să amintim și de Italia (13,4% din populație, cu 6% PNB), de Spania (18% din populație, 7% din PNB) - care, deși sunt mari producătoare, înregistrează balanțe agricole negative (mai ales Italia, cu un deficit alimentar, în 1982, de aproape 8 miliarde dolari);

b) țări nelibere, cu economie anchilozată - și cazul Iugoslaviei (care nu a cunoscut sovietizarea, dar un regim comunist, da) este elocvent; cazul Ungariei, în ciuda “kadarismului”, este, de asemenea, grăitor: aceste țări sunt sărace, sărăcite, înapoiate - de aici “contribuția importantă” a agriculturii la un Produs Național Brut foarte scăzut.

Revenind la România: în ciuda resurselor agricole (pământ, climă etc), nu va putea, în viitor, să se sprijine economic doar pe agricultură. Suprafața cultivabilă fiind atâta câtă va fi, nu se va putea compara cu imensitățile americane, canadiene, australiene, argentinene - care, în ciuda mecanizării, sunt cultivate extensiv (randamentul la cereale: Australia: 835 kg/ha; Argentina: 2 407 kg/ha; Canada: 2 500 kg/ha; SUA: 4 400 kg/ha - în comparație cu Franța: 4 800 kg/ha; Germania: 4 750 kg/ha; Austria: 4 675 kg/ha; Belgia: 5 550 kg/ha; Olanda: 6 600 kg/ha - context european în care Ungaria face figură onorabilă, cu 4 820 kg/ha, Bulgaria, de asemenea, cu 4 600 kg/ha - în timp ce RSR declară un randament de 3 300 kg/ha.

Vrem să spunem că România va persista în eroare, dacă va încerca, și în viitor, să-și dirijeze agricultura spre cereale exportabile ca atare, și nu spre, pe de o parte, o altă armonizare a “ramurilor” agricole, pe de alta, valorificarea, pe loc și la maximum, a cerealelor produse - în clar, să nu mai exportăm “boabe” nici chiar făină, ci produse elaborate, - fie sub formă de

alimente “făinoase”, fie sub formă de amidon, cleiuri, uleiuri, fie, mai ales, sub formă “mediată” de carne, lapte, brânză.

Un domeniu în care România și-ar putea crea o “marcă”: legumele și fructele. A fost o vreme (nu foarte îndepărtată - cincizece ani) când România, așa... RSR, cum este, figura printre primele 15 țări din lume la acest capitol (criteriile fiind oarecum fluctuante, la “fructe” erau introduși “strugurii”) - dar a dispărut... Ne-au luat-o bulgarii (mult) înainte... Aici intrând și strugurii, intră, desigur și vinul. La urma urmei, nu ar mai fi nevoie să se planteze noi livezi și vii, ci să se asigure recoltarea și *depozitarea corectă a strugurilor* - boală mortală a actualului sistem. De asemenea, o parte din fructe și legume să fie “transformate” pe loc - chiar cu “fabricile” actuale, dacă ar funcționa normal, s-ar însenina cerul. Dacă în privința cerealelor, piața (vorbit de țările care plătesc ceea ce primesc) este saturată - “grânarele” au ocupat-o și, desigur, pentru încă multă vreme. În schimb, în imediata vecinătate a României există un teren “nedestelenit” în privința legumelor, fructelor (de climat temperat mediteraneean) - ne gândim la zona germanică, la cea scandinavă și mai ales la cea slavă din nord și din est...

Un alt punct forte: creșterea animalelor, mai ales a celor “albe”. Am avut o strălucită tradiție, chiar dacă, pe atunci se făcea “neștiințific”... În acest domeniu, eforturile comuniștilor au fost considerabile (animale, crescătorii, fabrici de nutrețuri etc), însă aceeași nenorocită de gestiune a împiedicat până și amortizarea investițiilor. Firește, în viitor, nu se va renunța la opțiunea “industrială” și în nici un caz nu vor fi “lichidate” (cum prognozează unii) ceea ce poate fi ameliorat, rentabilizat. Însă pe lângă aceste “uzine” (la care se vor adăuga altele) va trebui re-pus pe picioare sistemul “în-aer-liber”. Statisticile RSR pretind că există peste 3 milioane de ha de pășuni, și cca 1,4 milioane ha de fânețe. Am vorbit mai sus despre statutul și starea în care se află. Nu ar fi nevoie decât de normalizarea situației lor, pentru a permite o normalizare și a cărnii de vită și a laptelui.

Acestea fiind spuse despre “cornutele mari”, ajungem la “cele mici”: oile. Îi știam pe “statisticienii” de la București mari scamatori, dar de unde vor fi scos - pentru 1984 - cifra de... 16 212 000 “ovine și caprine”? Chiar dacă numărul caprelor s-a înmulțit considerabil, ca urmare a sărăciei, ne întrebăm unde vor fi... încăpînd atâtea milioane de oi? Să fie crescute în “baterii”, precum găinile? Știm că RSR alimentează (sau: alimenta) cu carne de oaie o parte din lumea arabă, însă tot din câte știm, arabii cu pricina mănâncă doar carnea și nu se dau în vînt după brânză; să fie oile ceaușiste numai berbeci? Atunci, cine fată?

Sau Marele Cioban a introdus o nouă metodă: imediat după fătare, oaia este tăiată, nemailăsându-i-se timp să alăpteze? O taie după ce a întărcat probabil, altfel cum se explică lipsa laptelui (deci, a brânzei) acelor milioane și milioane de oi? Firește, România de azi nu mai este cea de pe timpul Mioriței, s-a terminat cu transhumanța, cu pășunatul din mers. Va fi posibilă însă o... auto-transhumanță - iată de pildă, o utilitate economică a Bălților, a Deltei: pășunatul de iarnă... care, dacă va fi completat cu fânul (cosit, uscat, depozitat la timp), se va preface, nu doar în cârniță de miel pentru mioritici, dar și în brânzică (desigur și ceva lănică, și niscai căciulițe și cojoccele). Tot de normalizare ține pășunatul oilor (și nu doar al lor) pe miriști - nu ar fi deloc rău dacă i s-ar lăsa pământului un răgaz, măcar de două luni, ca să răsuflă; iar dacă după orz și grâu se va semăna, de pildă, rapița furajeră (încă necunoscută agronomilor de la București) și nu eternul porumb-de-furaj, va fi mulțumit și omul și animalul și pământul (îngrășat, natural, cu azotați...).

Și iată-ne la cal. După ce se va ridica un monument în amintirea Cailor Tăiați sub Gheorghiu-Deej, acest animal... umanizat va trebui întors printre noi. De prin '82, Ceaușescu - prin decret, firește - a hotărât o asemenea întoarcere. Va trebui "curățată" această tendință până și de urma lui Ceaușescu, dar în nici un caz respinsă.

Este sigur că, în perioada de tranziție, când în chestiunea mașinilor din agricultură va domni oarecare haos (material, dar și psihologic), transporturile și chiar lucrările ușoare vor trebui făcute cu animale. Dar chiar după ce se vor limpezi apele, calul își va păstra locul și rolul. Probabil vor trebui cumpărați cai de tracțiune, de la vecini: ruși, polonezi, unguri. Probabil va trebui ca, în cadrul ajutoarelor de instalare, calul să fie gratuit (sau vândut la un preț simbolic). Chiar după ce micii agricultori vor dobândi mașini mici și se vor asocia pentru cele mari, calul va rămâne - ca un membru (activ...) al familiei. Ceea ce ar presupune, nu o neapărată întoarcere, în timp, la "mijloace primitive", ci la adaptarea celor vechi la necesitățile contemporane. Oricum, mașina nu va putea face totul, iar calul va fi complementar. Și încă o dată: nu va avea doar un rol economic, "conviețuirea" cu calul va avea și efecte psihologice benefice. În perioada (perioadele) următoare, România va re-deveni o țară a cailor. Hergheliile vor alimenta, pe de o parte, necesarul pentru tracțiune, pe de alta, pentru curse (re-deschidere, re-construire de hipodromuri), pentru, să zicem așa, birje vara, sănii iarna... Ceea ce va presupune elaborarea de noi... atelaje - ceea ce va provoca o adevărată industrie, și, desigur, reactivarea unor meserii (și prezențe, în

sat): hămurari, potcovari, rotari etc., desigur, cu toate câștigurile tehnologiei moderne.

Dar să ne întoarcem la pământ.

Nu pot fi negate marile-lucrări efectuate sub comuniști: îndiguiri-drenări, pentru combaterea eroziunii, în vederea irigațiilor, etc... Deci, fără a arunca în totalitate “moștenirea”, acestea vor trebui întreținute, rectificate, în câteva cazuri total modificate.

Pentru că am cunoscut, în anii ‘70 două mari inundații, vor trebui regândite lucrările. Și nu, de pildă, în mod egoist și la-prezent, ci, pe de o parte, prevăzând “sacrificii temporare” (într-un loc dat, acceptând inundarea - temporară - a unor suprafețe, fie ele și agricole - dar nu locuințe!), pe de alta, după principiul: “nu face altuia ceea ce nu ți-ar plăcea ție” - cazul precis al râurilor care își continuă cursul dincolo de granițe: Someșul, Crișurile, Mureșul, mai ales, îndiguind, reținând în așa fel, încât să nu “explodeze” la vecini - lucru pe care îl vom cere și noi de la ei (fatal, de la alții...).

Ca să nu ne întindem: ceea ce se numește: amenajarea teritoriului, după un adevărat plan - național și regional - intră în categoria marilor-lucrări pe care nu le poate gândi și executa decât statul; și în timp (15 - 25 ani). Amenajarea cuprinzând nu doar regularizarea cursurilor de apă, ci amenajarea de bazine de retenție (și de depozitare), ci și tăierea de canale navigabile; nu doar ceea ce ține de apă, ci și căile de comunicație terestre - șosele, căi ferate - și, desigur, așezările umane. Se vorbea despre un plan global elaborat de olandezi. Oricum, în ciuda “obloje-lilor” din ultimele decenii, un plan coerent devine tot mai urgent - din cauza modificărilor provocate de lucrările însele, din cauza “progresului” cu toate ale lui.

Tot despre pământ vorbind, să vorbim despre poluare, acest blestem al industrializării, mai cumplit în țările comuniste.

Oricât de rentabile ar fi industriile poluante, în cazul în care sistemele de epurare - purificare nu vor funcționa satisfăcător, sau va fi mai mare daraua decât ocaua, acestea se vor suspenda. Fiindcă, repetăm; pagubele - și nu à la longue, ci aproape imediat și pe lungă durată - sunt mult mai însemnate decât câștigurile (și ele aleatorii) “din producție”. Rare mai sunt cursurile de apă din România care să nu se fi transformat în “râuri de otravă”; prea multe (și prea vaste) regiuni în care aerul este otrăvit; în jurul prea-multor uzine și aglomerații umane pământul este otrăvit. Și, de parcă urbanizarea-industrializarea nu ar fi provocat destule pagube, imense suprafețe agricole au fost otrăvite și ele, prin greșită administrare a îngrășămintelor și ierbicidelor și, de asemenea, prin catastrofală irigație: băltire, deci sărăturare (sunt

necesari 5-11 ani dacă nu mai mult, pentru a “vindeca” acest pământ). Dacă mai adăugăm alt fenomen “complementar”, anume lăsarea (bătătorirea, ca urmare a lucrării cu mașini grele - dar și a bălirii provocată de “irigație”), înțelegem că și pământul este bolnav. Și are nevoie urgentă de asistență.

Un alt fenomen dezastruos: construirea de baraje pe cursurile inferioare ale unor râuri (acum ne gândim la Olt, de la Călimănești în jos). “Rentabilitatea” - în eventual curent electric, în apă-de-irigații - este cvasi-nulă. În schimb (să nu mai punem la socoteală costul lucrării - chiar dacă a fost făcută cu “muncă patriotică”, tot muncă a fost) pagubele sunt imense: în primul rând, prin ridicarea nivelului apei, au fost “infiltrate” sursele de apă potabilă de pe regiuni întinse (întâmplător, foarte populate); dar ce fel de apă? - exact apa care adună toate otrăvurile din “cetățile chimiei” de la Brașov, Codlea, Făgăraș, Victoria, care primește, prin Cibin, otrăvurile Sibiului, ale Tâlmaciului, care trece munții și, când să iasă la lumină, este otrăvită de chimia de la Râmnicu Vâlcea, de la Govora... Și măcar dacă toate aceste porcării ar fi lăsate să curgă, pe Olt la vale, în Dunăre; ei bine, nu: “barajele” funcționează ca niște bazine de decantare: toate porcăriile cad la fundul lacurilor, iar mîlul acela nu este scos și măcar depozitat, deoparte, deoarece comuniștii nu știu că lacurile artificiale trebuiesc curățate, măcar o dată la trei ani.

Aceste baraje sunt o pacoste (un eufemism). Hidrologii și economiștii au învățat lecția (de la Assuan): hidroelectricitatea se obține în creierul munților - dar cu condiția să nu provoace dezechilibru - geologic, climatic, al faunei, florei ele. Pentru noi, barajele pe cursul inferior al Dunării, după ce au distrus speciile de pești migratori, vor distruge Delta, în totalitate. Fiindcă o deltă trăiește din echilibrul dintre mare și fluviu, mai exact din cantitatea de aluviuni aduse și depozitate de fluviu; barajele reținînd o mare cantitate de materii în suspensie, delta nu numai că nu mai “înaintează” (fenomen normal), ci stagnează, se retrage - iar apa sărată învinge (vezi, din nou, tragedia Nilului).

Un exemplu inteligent de a obține hidroelectricitate de pe cursul unui fluviu l-au dat francezii, pe Rin: într-un singur loc au barat fluviul, lângă Bâle, ridicând nivelul lacului artificial cu 8 m. Din acel singur lac au trimis apă pe un Canal Lateral - care taie câmpia Alsaciei, paralel cu Rinul, până la Strasbourg - cale de cca 190 km, și pe Canal au construit 10 (zece) hidrocentrale.

Un alt exemplu - de astă dată de “reparare” a barării: pe Gironda există, de multă vreme hidrocentrale - cu baraje totale. Pentru că locuitorii și-au adus aminte că, altădată, fluviul era populat cu salmonide, care însă dispăruseră complet de când nu

mai puteau urca pentru depunerea ouălor, recent s-a dat în folosință prima “scară” pentru pești - un fel de canal lateral, în pantă accentuată și cu trepte - pe care să poată urca peștii. Lucrare extrem de costisitoare, însă francezii o vor repeta și la alte baraje.

Am amintit toate acestea, pentru a repeta un adevăr cunoscut de toată lumea: pământul și apa constituie patrimoniul nostru cel mai de preț. Bogățiile subsolului constituie, într-adevăr, bogății, dar acestea sunt epuizabile (vezi petrolul, gazul metan), pe când elementele “de la suprafață” (la care se adaugă aerul) sunt... eterne - cu condiția de a nu le altera, de a nu le otrăvi noi înșine.

Perioada de tranziție va avea multe păcate, însă va permite elaborarea și demararea planului de Amenajare a Teritoriului. Plan care va cuprinde și maniera de “parcelare” a pământului, în vederea încredințării exploatanților individuali.

Să nu mai revenim asupra pagubelor provocate de agricultura socialistă. Însă ar fi o gravă eroare de a distruge totul, sub pretext că “vom construi o altă lume” - asta au făcut-o comuniștii și iată în care altă-lume am ajuns. Chiar dacă partea din bugetul anual (sau cincinal) destinată agriculturii a fost, programatic, neîndestu-lătoare; chiar dacă din ceea ce s-a afectat, s-a furat, s-a risipit enorm, totuși ceea ce există - există și a fost făcut cu sudoarea și munca tot a românilor și ar fi criminal să distrugem (ori să renunțăm la ceea ce există - același lucru). Or, ceea ce comuniștii au, totuși, făcut, au făcut favorizând fermele de stat.

În 1980 existau 407 IAS-uri, pe 2 milioane ha, din care 1,65 milioane ha arabil. Nu mai este nevoie să spunem că aceste ferme au beneficiat de cel mai bun pământ aflat în cele mai favorabile condiții (apă, clima, transporturi etc), de mecanizare, de dotări - într-un cuvânt, de fonduri. La urma urmei, acestea au produs (cât au produs - și nu știm ce mai fac în continuare, pentru că au fost cvasi-militarizate) pâinea și carnea și legumele pentru export; se știe că multe dintre “complexele” de creștere a animalelor lucrează în exclusivitate (nu cu prioritate) pentru străini. Oricât de haotic ar funcționa, acum, ele au un fond: clădiri, animale, instalații, care va trebui preluat și, firește, ameliorat, dar nu distrus.

Tot în 1980 existau 714 Stațiuni de Mașini și Tractoare. În acest sector situația este de-a dreptul catastrofică. Deja, înainte de “economii de carburanți” și înainte de stoparea importurilor, “mașinile” românești funcționau după cum se știe, însă de atunci, dotate cu piese “indigene”, și mai ales nemaifuncționând (din lipsă de carburant), au ajuns fier-vechi-pe-patru-roate.

În 1980 existau și 4 011 CAP-uri, “posedând” 60% din suprafața agricolă totală. O remarcă: cifra de mai sus nu este imuabilă, fiindcă există și forme “intercooperatiste” - în anume sectoare.

Cum vor fi tratate, după liberare, aceste forme? Se vor privatiza toate? Vor fi tratate de la caz la caz? Da, dar după ce criterii? Va prima rentabilitatea sau dreptatea?

Avansăm o propunere... de compromis: să se urmărească și una și alta.

Dacă se va urmări doar rentabilizarea agriculturii (agricultură intensivă, hipermecanizată, suprachimizată etc), capcana va fi dublă: economică (acea "rentabilitate" nu se va obține, dată fiind noua situație a omului) și psihologică (omul se va întreba - în cel mai fericit caz - dacă nu a căzut din lac în puț, de la ogoarele-fără-haturi socialiste la cele capitaliste). Și încă un "amănunt": rentabilitatea aceea cu ce mijloace (financiare, mașini, depozite etc.) va fi obținută?

Dacă se va pune accent doar pe dreptate - adică pe restituirea în (cvasi)-totalitate a pământurilor, nu se va putea asigura nici măcar autosuficiența alimentară.

Așa stînd lucrurile, să se găsească o soluție de compromis:

- Să existe un sector de agricultură intensivă, "industrializată", acela al fostelor IAS-uri; într-o primă fază, să fie susținute tot de către stat - până când privatizarea lor va deveni o trecere spre și-mai-rentabil, nu spre haos și ruină; nu cred că "privatizarea" va trebui să fie totală: statul să cedeze - spre exploatare, fondul unor, de pildă, societăți sau, (mai puțin rentabil) asociații. În acest caz, în afară de "rentă", exploatantul va trebui (după ce va realiza beneficii) să investească și în sectorul social: educație, sănătate, lucrări de utilitate publică - și (ei, da!) în mecenat.

- Firește, un sector privat; oamenii au suferit atîta și atîta timp, pentru pământ, încât trebuie să-l aibă - chiar dacă, o vreme, acest sector va fi deficitar. Și va fi...

Pentru că urmele vechilor proprietari s-au șters, pentru că dintre foștii proprietari n-au mai rămas prea mulți, va trebui să se admită... principiul de dobîndire a pământului. Nu toți locuitorii satelor vor dori să devină "exploatanți agricoli": și nu toți cei care vor dori vor ajunge chiar să-l dobîndească. Probabil la început va trebui să se pornească de la preceptul: "Toți oamenii sunt buni - până la proba contrarie". Adică să li se dea tuturor celor doritori un drept de opțiune: un an - sau doi sau trei - vor da un fel de examen: sunt ei în stare să facă agricultură? Dacă da, atunci vor trece în "clasa superioară": vor deveni proprietari ai pământului pe care l-au lucrat. Firește, îl vor "cumpăra" (cu un preț simbolic și cu înlesniri reale). Cei care s-au dovedit a fi incapabili să se descurce... ei bine, selecția va fi, într-un fel, nemiloasă. Atenție, ne gândim, acum, la relativ mari suprafețe și nu la grădini "loturi individuale"...

În această perioadă de “opțiune”, cei cu vocație vor înțelege că, în ciuda traumei lingvistice (!), realitatea *cooperare* este de neocolit: mașinile, depozitele, creditele, comercializarea produselor - acestea nu se vor putea obține, rentabil, decât prin asocieri. Foarte bine dacă o familie sau un “clan” va răzbate și își va constitui o proprietate. Dar nu este vorba de ei, cei dinamici, ci de majoritate. Timpul va face restul, va selecționa, va decanta.

Și, totuși...

Totuși, nu va trebui lăsat... malthusianismul să-și facă de cap. Firește, mai întâi libertatea individului, dar trebuie protejați și cei care nu se pot proteja singuri. Mai ales în lumea satului:

Deja persecuțiile împotriva țăranului (cote, colectivizare) l-au alungat de la el de-acasă; exodul a fost accentuat și de industrializare, iar satul a rămas al femeilor și bătrânilor, în timp ce orașele au devenit aglomerări de fugiți. Desigur, nu suntem ostili urbelor, dar suntem pentru o viață normală (și de ce nu: plăcută) în “mediul rural”. Nu pășunism, nu “întoarcere la pământ”, nu “agriculturizare” a românului, ci dacă se poate (și s-ar putea), acesta să nu fie încă o dată alungat de-acasă, tocmai de concurența sălbatică din agricultură. La urma urmei, România nu trebuie să vrea cu orice preț să... ajungă din urmă (ba chiar să depășească!) alte țări. Idealul ei trebuie să fie pe măsură, adică o stare de normalitate. Românul nu va avea niciodată agricultura americanului (extensivă, dar total mecanizată), nici a olandezului (intensivă, dar... monocordă). Avem pământul pe care îl avem, noi suntem ceea ce suntem, și dacă nu vom scoate 6 000 kg de cereale la hectar - nu va fi o tragedie, tragedie ar fi dacă ne-am lăsa obsedați de acest scop-în-viață.

Românului - de la țară deocamdată - trebuie să i se dea, mai întâi, libertatea: să se bucure, chiar să se îmbete cu ea - o merită din plin. Dar, atunci când se va trezi din această beție și va constata că (încă) nu și-a găsit locul, nu trebuie abandonat, lăsat la cheremul numai al concurenței, al selecției naturale. Desigur, cei dinamici nu vor fi descurajați - fiindcă acești rechini sunt locomotive, nu doar ale economiei - dar nu vor fi lăsați să treacă de anumite limite, adică de a atinge grav libertatea (și existența) celor mai slabi. De aceea, de pildă, într-un sat, cei întreprinzători (să zicem în agricultura de câmp) nu vor putea “înghiți” suprafețe decât până la “hotarul” proprietăților strict individuale, stabilit global, pentru întreaga așezare (să zicem de 15%) - constituit mai ales din “grădinile” atât de jinduite și de agresate de comuniști.

În ceea ce privește “urbanizarea” satelor (mai degrabă: gospodărirea), oricât de dinamic ar fi X sau Y, nu i se va îngădui să implanteze în mijlocul satului o crescătorie de porci sau de

păsări, nici un atelier de... tăbăcărie. Satul, ca așezare, trebuie protejat, ajutat să redevină un loc unde va fi plăcut de trăit, firește și cu comoditățile timpului. Însă în nici un caz nu va fi prefăcut în mahala industrială - pentru industrii vor exista zone precise.

Aceste reglementări (ca să nu spunem: interdicții) presupun prezența statului. Aici este dilema: statul înseamnă îngrădire a libertăților, frână în calea dinamismului, control: în același timp, stat înseamnă protecție pentru cei mai puțin productivi, pentru cei fără apărare. România de mâine nu se va putea dispensa de prezența acestui tampon, acestui sistem de regularizare a debitului. Problemele imense nu vor putea fi soluționate în afara acestui organism - greoi, chiar reacționar. Însă, pe măsură ce lucrurile se vor decanta, atunci când trenul va fi pus pe șine, va fi absolut necesară dezetatizarea - începând cu descentralizarea. Știm că aceasta este o sperietoare a României, din pricina relativ recente sale unificări naționale (1918) și va fi reactivată ca urmare a recuperării Basarabiei și Bucovinei (câte alte probleme!, se vor plânge regătenii și ardelenii...). Acesta a și fost motivul pentru care Regatul nu și-a respectat cuvântul, în 1922, în legătură cu autonomia Basarabiei...

Oricum, în momentul în care va dispărea pericolul extern, țara va putea să treacă la descentralizare - nu îndrăznim să spunem: federalizare, cu toate că avem exemple ca Germania și Austria.

(31 mai 1985)

*

MAREȘALUL ȘI EDITORUL

În colecția: *Memorii și mărturii* editorul Ion Dumitru de la München scoate încă o carte de preț: **În serviciul Mareșalului** vol.I.

Îi vom lăsa pe istorici, pe antonescologi, precum și pe martorii acelei epoci să comenteze adevărul istoric. Noi vom declara doar atât: am devorat informațiile despre, în cazul de față, Ion Antonescu și despre acel "nod" al timpului României. Nu știm dacă informațiile sunt inedite, cât de inedite - oricum, ceea ce e sigur: cititorului de rând îi sunt (erau) necunoscute - prilej ca să, încă o dată, salutăm strădania editorului Ion Dumitru.

Acestea fiind zise, vom re-lua obiectul carte și îl vom cerceta; nu cu ochiul specialistului (...în a doua domnie a lui Rareș, de-o pildă, dar pe aceea știind-o foarte-foarte bine - și numai), dar cu cel, modest, amator, al doar gustătorului de carte-de-istorie; și al celui care "face" și el cărți (uneori, chiar despre făcătorii de cărți); în acest "domeniu" fiind oarecum inițiat, atât în scriitură,

cât și în... scoaterea-din-România-a-scrisului cu pricina; și, întâmplător, are știință și despre ceea ce este o carte-tipărită și cu ce se mănâncă ea.

Așadar, inițiatul mai-jos-semnat, din întâmplare și autor de cărți se întreabă, legitim și naiv:

“Cine-i autorul cărții?”

Coperta exterioară dă de înțeles că este (și se cheamă) Larry Watts. Cea interioară (la copertă am rămas) nuanțează: Watts este, nu autor-plin, ci co-autor - în măsura în care textul propriu-zis se așează sub indicația: “Interview”.

Fie și interviu, nu avem nimic împotrivă - dar să știm și noi! Pentru ca să nu, la o adică, mă-nțelegi, la caz de, că vine și cazul, - într-un cuvânt: de ce nu ni se spune asta (că este vorba de un interviu) de la “începutul” cărții, adică de pe prima copertă? Și nu ne mulțumește, nu ne răsplătește explicația de pe coperta interioară:

“Mareșalul Ion Antonescu văzut de un ofițer din cabinetul său militar, ca urmare a întrevederilor avute cu Larry Watts”.

Deloc. Dar deloc. Însă ne spunem, numaidecât:

“Haiti! Un interview clandestin!”

Când mai aflăm că interviuatul domiciliază, în continuare, în țărișoară, bucuria noastră nu mai cunoaște margini: iată, americanii vin, totuși; au și venit! - dacă nu să ne libereze de comuniști și de ruși, cum am tot nădăjduit o mie (ce o mie: zece mii!) de ani, atunci măcar să ia interviuri (clandestine).

Iată, mai există, pe ici pe colo, câte un român curajos care... Care, ce? Dar ce curaj e acela, în anonimat - nu zic că n-ar fi specific românesc acest curaj, dar nu zice că e curaj; de-adevăratelea, de-a-curajulea (să zicem). O Doamne!, bine că sunt literator, nu mă face să, peste poate, sufăr întoarcerea mereu, la Caragiale:

“Trebuie vă aibi curaj ca mine! Trebuie s-o iscălești: o dăm anonimă!” - precum nemuritorul (în veci) Farfuridi.

Bine, domnule, dar la un caz de va'zică, că vin și zic: O fi el anonimatul “sănătos” (ca fuga rușinoasă - mie-mi spui?) în cazul în care un cetățean résérist vorbește despre probleme generale (aprovizionare, căldură, apă - măcar de băut), astea, într-adevăr, ard, căci bine zice înțelepciunea de veacuri a poporului vostru, că gura bate guru - dar în probleme “mareșale”, nene? Adevărat, nu orișicine, doar Marin Preda, Titus Popovici, *Săptămîna*... Încă ceva: Interviuatul, după cum ne zice coperta, a fost membru al Cabinetului Militar, la caz de o adică (atenție: numai la caz) îl depistează una-două!

Și, Doamne!, cum ne mai crapă buza după certitudini!

Ce-am mai vrea să aflăm, dacă nu cine este interlocutorul americanului (să fie el un Popescu?, se zice că nici nu se compară

cu un Ionescu! - cât despre Georgescu, se știe: nu face față dinaintea unui Vasilescu), măcar ce (hram poartă)... Dar dacă nu se poa(r)te... La urma urmelor, bine face bravul american că nu-l dă în gât pe anonimul (la) român - dacă întrevederea a fost clandestină... îți dai seama! Și nici în “Cuvânt de mulțumire”, nici în “Prefață”, americanului nu-i scapă un cuvânt mai așa, din care să deducem... Dar nu-i scapă cuvântul nici de o eventuală grijă de a-și proteja interlocutorul de agresiunile concentrice ale cititorilor, ale Securității, ale colegilor (de cabinet) - vorbim acum de militari. Cât despre editor, nici gând; de parcă Ion Dumitru ar edita pentru sine și nu pentru alții, cititorii. Vreo lămurire din partea Editorului, vreo notiță, oricât de “discret” ascunsă (doar cititorul știe să caute) din care să se afle, direct, de această grijă față de martor - hai să vorbim de Mafie: de protecția armată a martorului...

Și-atunci ședem și ne zicem: dacă mărturia unui supraviețuitor al Cabinetului Mareșalului Antonescu este tratată cu atâta dezinvoltură (ca să nu spunem: neglijență), cine ne împiedică pe noi, cititorii, să bănuim făcătura, intoxicarea, manevra (a cui, dacă nu a Securității poporului)? Vrasăzică amărâtul acela (care-o fi) își (pro)pune pielea pre băț și noi îl tratăm de parcă ne-ar fi propus el să fumăm, pe culoar, o țigară, iar noi ne-am, i-am zis:

“De ce nu?!”

De ce nu, de ce da - ceva-ceva ne tracasează. Să recapitulăm:

Un cercetător american, cercetează în România... O clipă! «Pe ce bază?», vorba lui nea Gică. Păi, pe-bază de bursă Fulbright - aaaa! Păi dacă așa șade situațiunea: bursă Fulbright - asta presupune, nu doar acordul, ci chiar... recomandarea autorităților de la București (Doamne, și câte porcării mai macină lumea, cică Lenin însuși ar fi afirmat că el are să-i vină de hac - sau de: hîc!, tot aia-i - capitalismului internațional și mondial - cum? Simplu: îi cere capitalismului cu pricina, nu doar funia și săpunul - ca până mai ieri - ci și, cum se zice la București: “contravaloarea” funiei, săpunului, gădelui, că tot ne aflăm în domeniul culturii...)

Dar să ne întoarcem la cercetătorul american (pe bază de Fulbright, bursă de dă dreptul chiar și la “Ordinul 50” - ca să nu mai vorbim de buletin-de-București): Larry Watts profită de șederea pe meleagurile noastre și scoate “nelegal” (s-a observat nuanța: nu am folosit: “ilegal”) mărturia unui martor; martor al unor evenimente pe care comuniștii au aproape reușit să ne facă să le uităm, iar dacă lasă să se strecoare câte o firimitură, să fim siguri: e falsificată, strâmbată - mărturie publicată într-o editură din exil, așadar, anticomunistă...

Buuun - pân-aici. Deși... Dar nu; încă nu (mai corect: “Deocamdată, nu” - ca la Poșta Redacției):

Vasăzică interviul (clandestin) s-a desfășurat sub semnul... ilegalității și sub același a fost publicat. Interviu - carevasăzică: întrebare și răspuns... Interviu care, desigur, nu a avut loc la o masă la Capșa. Nici măcar la Intercontinental, la sediul Secu’... - na, că iar cedăm spionitei. Ei bine, ia să nu cedăm! Și nu cedăm - dar zicem:

Noi, care am trăit în România, vreme de decenii, sub semnul “ilegalității”, știm care poate fi starea de spirit a unui român trecut prin pușcării (și, ca membru al Cabinetului Mareșalului, desigur, multă, foarte, prea multă - pușcărie); a unui român despre care Securitatea știe că “deține” asemenea secrete... Ei, ce face ea, Securitatea poporului, la un caz ca acesta?

Dar mai bine să-i dăm lui (martorului) cuvântul. Ofițerul (din Cabinetul Mareșalului) răspunde întrebărilor americanului (bursier Fulbright!), senin; de parcă n-ar fi român; de parcă n-ar trăi în România dintre anii 1982 și 1984 (intervalul de timp în care s-a consumat bursa cu pricina - deci, și interviul). Hai să cităm un prim fragment - vorbește ofițerul - la pagina 13:

“(...) am supraviețuit în acești ani timpurilor acelea, păstrînd vie amintirea lor și a personajului central (Mareșalul - n.n.), căruia îi păstrez cea mai mare admirație...”

Până aici nimic de zis - mai departe:

“Ei bine, în acest interval de timp, nu mi s-a întîmplat ca un tânăr român de-al meu să vină la mine și să caute să se informeze spre a afla adevărul, altul decât cel oficial, asupra persoanei și timpului său... și sunt mulți tineri care cunosc faptul că am trăit acele vremuri în apropierea Mareșalului. Ei nu au venit și nu vin... Primesc în schimb această mare satisfacție de a fi cercetat de un străin, hotărît să afle adevărul adevărat asupra acestui personaj eroic și a epocii sale”.

Ca să vezi! Câtă ingratitudine - din partea, desigur, a tinerețului-din-ziua-de-azi! - îl și vedem pe acest fost colaborator al Mareșalului, așteptând și tot așteptînd, iată de 40 ani!, să fie vorba sa: cercetat - nimic! Ce noroc (și ce satisfacție) cu americanul!

Să ne întrebăm de ce nu-l vor fi vizitat (vizitînd) tinerii români? Cu sau fără de răutate - bine, fără:

Cum poate fi vizitat (cercetat) un... anonim? Prin “anonim” înțelegînd acel-ceva care vrea să dea impresia că “în acești 40 ani” a tot așteptat (la el acasă, la fereastră) să fie vizitat; acel ceva (s-a observat: nu spunem: cineva) care vrea să dea impresia că n-a auzit în acești 40 ani de o chestie, un fel de mașteră a noastră a tuturor, pe numele ei de scenă Securitatea - nici de copilul

(adevărat, de astă dată) al ei: frica ...

Ei, da: frica. Frica, nu numai a eventualilor vizitatori, tinerii, cât mai ales frica lui, a bătrânului, a fostului ofițer, a fostului pușcăriaș... Ce straniu: această frică nu funcționează, la bătrânul militar în prezența unui american - oare de ce? Să fie martorul un curajos ce nu s-a pomenit (la adăpostul anonimatului - deși acesta, se știe, nu... adăpostește de agresiunile Securității)? Nu avem vreun motiv anume să afirmăm contrariul, însă: dacă nu i-a fost frică, de ce nu va fi scris el însuși, negru pe alb, cu mânuța lui ceea ce abia în 1982-84 i-a încredințat altuia - și nu orice fel de altul, ci numai american! Cum așa: nu știa carte? - bine, știa, dar... n-avea parte. A, da: îl durea o mână, ca din întâmplare, taman cea cu care, din când în când, se iscălea. Bine: nu-l durea, știa să scrie - în care caz de ce n-a trimis el însuși, scris de mâna sa... manuscrisul mărturiei - iar Ion Dumitru să-l publice sub un nume de împrumut...?

De ce, de ce! Să afle Securitatea? Și să-l umfle? Fiindcă a aflat că cineva care deține informații, dacă nu foarte-foarte secrete, atunci doar de "uz intern" (adică pentru uzul MAI) a trimis... Și unde: la Ion Dumitru, cunoscut editor anticomunist, etc etc.? Cum își va fi imaginat un militar de carieră, un fost deținut politic (deducția mea, nu?; și logică - nu?) că, din mărturia sa, devenită publică prin... publicare, "păstrătorii" secretelor-de-stat (iar problema Antonescu, după cum tot Românul știe... nu trebuie să se știe) securiștii nu-l vor descoperi? Până și ofițerii de rezervă cunosc componența Cabinetului Mareșalului - și să nu știe Securitatea?

Într-adevăr, anonimul dă dovadă de un curaj neobișnuit: în primul rând, cum am spus-o, dând un interviu unui american (în ciuda bursei Fullbright - dar dacă: datorită?); în al doilea, subiectul: tabu; nu există, nu a existat așa-ceva (apud istoriografia C.C. al P.C.R.); în al treilea: își asumă eventualele consecințe ale declarațiilor sale - mai ales când, cu un curaj cu adevărat... militar vorbește despre pericolul sovietic, ce păcat: ne așteptam să vorbească despre pericolul comunist, - nici o aluzie, în cele 195 pagini ale volumului, or, dacă nu ne înșelăm, între august 1944 și, să zicem, august 1984 - asta făcând, după calculele noastre patruzeci de ani (am verificat: socoteala este corectă), martorul a trăit într-un regim comunist. Faptul că este extrem de virulent cu legionarii (și mai ales cu Sima), se explică: omul a rămas fidel Mareșalului. Aceeași... fidelitatea ar explica ferocitatea cu care este judecat regele Mihai I-ul - se cunosc motivele (din punctul de vedere al lui Antonescu).

Dar..., chiar așa: nici măcar o aluzie la cei 40 ani de comu-

nism? Cu toate că idolul său, Mareșalul (în acel moment general), în istoricul Ordin către Armată în zorii zilei de 22 iunie 1941 - ordin cu care dealtfel se încheie primul volum - zicea:

“Ostași! Vă ordon: treceți Prutul. Zdrobiți vrăjmașul din Răsărit și Miază-Noapte. Dezrobiți de jugul roșu al bolșevismului pe frații voștri cotropiți...”

“Jugul roșu al bolșevismului” să fie cu totul, dar cu totul altă căciulă decât a comunismului - după opinia curajosului anonim?

Încă un amănunt: în “răspunsurile” sale (nițeluș cam... scrise), ofițerul citează în extenso (și nu de puține ori: în totalitate!) documente: ordine secrete, procese-verbale, rapoarte, stenograme după unele “dialoguri” (de-o pildă: cel dintre Antonescu și Hitler). Chiar așa: un simplu cetățean (va fi fost el în cabinetul Mareșalului - dar în anii războiului, de-atunci avusese timp să... iasă), ba, dat fiindu-i trecutul, devenit un sub-cetățean al R.S.R. din anii ‘80 - are, la îndemână, în locuința sa (poate sub pernă) asemenea... hârtii? Care nu sunt doar documente, ci și secrete? Păi, dacă un american ca Larry a găsit “comportamentul” românului: normal, noi, românii, cunoaștem, de 40 de ani, anormalitatea. Decât dacă...

Alt “amănunt” - acesta... iconografic: volumul cuprinde și câteva reproduceri fotografice. Mărturisim: ne-au șocat legende, textele explicative. Printr-o uriașă, inadmisibilă necunoaștere a istoriei elementare - iată legenda la “Fig. 3”: *“Semnarea pactului Molotov-Ribentropp, 23 August 1940, act ce urmează la mai puțin de două luni de la invazia rușilor în Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herza (...)”*

După cum știu toți alfabetizații, pactul Molotov-Ribentropp a fost *cauza* (printre altele) a “invaziei rușilor în Basarabia...” - și nu *efectul*. După cum știu până și analfabeții, pactul cu pricina a fost semnat, adevărat, într-un 23 August, dar în alt an: 1939 și, nu 1940 (atunci Nemții culegeau roadele înțelegerii, în Vest, iar Rușii îi sincer, fierbinte felicitau și adunau și ei cât puteau, în Est).

Să fie o ceea ce se cheamă: greșală de tipar? Nu: greșala de tipar ar fi dat, să zicem, în loc de 1939, fie... 1930, fie 1949 în nici un caz: 1940 (așa-i cu greșelile de tipar - să fie întrebat Ion Dumitru). Deci, nu greșală de tipar, ci de istorie-elementară. Să recitim legenda:

“... 23 August 1940, act ce urmează la mai puțin de două luni de la invazia rușilor în Basarabia...”.

Limpede: autorul “explicației” este convins (și, culmea: “explică” și altora!) că pactul care a decis (printre altele) și (viitoarea) răpire a Basarabiei... a avut loc... după răpirea propriu-zisa... Explicatorul stă rău (dar rău de tot), nu doar

cu istoria, ci și cu logica:

Totul se lămurește când citim din Nota de la sfârșitul volumului:

“Fig. 3” provine din arhivele *Stindardului*.

Asta era! Așa, da! Deci explicatorul este bravul călăreț V. Emilian, cel ce a dezrobit Basarabia (/cu sabia - fiindcă rimează). Unui Emilian, ultranaționalisto-ceaușist, jurnalist - ba chiar director al *Stindardului* - nu i se poate pretinde să știe ce scrie (nu-i destul că scrie? la vârsta lui? singur-singurel și pe banii Securității - nu direct, ci... indirect, prin eternul indirect I. C. Drăgan).

Altă fotografie (“Fig. 13” zice editura Ion Dumitru), altă legendă o reproducem fidel:

“*Generalul Ion Antonescu, în civil, și tovarășa sa de viață în mijlocul copiilor*”.

Doamne-Dumnezeule, dar unde ne-ai (re)aruncat: pe malurile Dâmboviței?! Chiar așa: “tovarășa sa de viață”? Și “în mijlocul copiilor”? Dar parcă am mai auzit de o “tovarășă de viață” - dar o știam unică! Vrasăzică nu numai Ceaușescu, dar și Ceaușeasca a început să se tragă din - și n-o lasă să doarmă în pace pe biata Antoneasca!

Cine, de cine își bate joc? (Opinia noastră: “bătătorul” îl... ‘jocorește pe cel din oglindă...).

Vasăzică îl elogiem - în sfârșit! - pe Ion Antonescu, dar băgăm un fitil într-o legendă la o fotografie. Și dacă e doar gafă - pute a obială cazonă tip MAI. Chiar dacă acest text explicativ este... cel de origine (care origine?), pus la dispoziția editorului de către însuși autorul - lăsându-l pe însuși de-o parte, - dar Ion Dumitru? El era tehnicamente și moralmente obligat să - ei, da: să intervină în text! - să-l modifice, să nu lase să fie imprimată această infamie: “Generalul Antonescu și tovarășa sa de viață” - azi mâine o să citim că tot împreună cu tovarășa de viață, cine careva a primit titlul de “Miner de Onoare”, la fața locului: în Valea Jiului... Se vede (și cum!) că Ion Dumitru nu citește ce tipărește - și răspândește.

O ultimă băgare de seamă: răspunsurile anonimului ofițer român la întrebările americanului sunt răspunsuri scrise - se simte de la o poștă. Numai că... dacă un interviu pentru un periodic, acoperind 5-10 pagini (dactilo) poate fi “scos” relativ ușor (măcar pentru faptul că nu ești obligat la mai multe “întâlniri ilegale”), un interview-carte pune probleme, nu doar spinoase, ci insolubile (autorul acestor rânduri vorbește în perfectă cunoștință de cauză ca unul ce în România, a dat interviuri - dar nu și... manuscrise, aceluiași “american”).

S-o spunem fără ocol: anonimului ofițer, fost membru al Cabinetului Militar al Mareșalului, nu i-i frică de Securitate. De ce? Pentru că e curajos? Nu: pentru că însăși Securitatea supraveghează (dacă nu supervizează...) această operație îndărătul căreia se profilează umbra thracă a italo-bănățeanului prieten al iubitului nostru președinte, părinte și totodată fiu al nației - vorbim acum de I.C. Drăgan.

Am zis bine: operație. Nu-i nevoie să fii primul din clasă, ca să înțelegi ce și cum s-a întâmplat:

Iată un june american interesat de... de-o pildă, Antonescu - Antonescu să fie, dacă dorește... «Dar poftiți, dar poftiți, vai, ce onoare, dar ia serviți (căci ea este nefolosită), ia încercați (dacă nu vă place, o puneți la loc), și din asta...» - se cunosc obiceiurile bucătăriei balcanice în general, în special uleoșenia securistă la carpatini. «Dar poftiți, dar nu vă sfițiți - căci pentru Dumneavoastră...» - firește, pentru străini de-jumulit și de-folosit “se găsește” orice: și telemea de oaie și icre negre și vin din acela și fetițe din astea - dacă nu servește din astea, iubitul oaspete, să servească din acela...

Și așa, din una-n alta, din coniac în “fraternizare”, băiețel în filmare - șantajul-i gata, lipsește doar un etaj la edificiul cu atâta migală (și sacrificii materiale) ridicat... Și iată și arhivele... Cele mult-secrete; cele strict-secrete - unde nu pătrunde picior de cercetător român, însă pentru un american se face o derogare - dar numai una: asta ...

Nu ne oprim acum la arta securiștilor în dirijarea cercetării documentelor, să încercăm să-l urmărim pe Americanul-la-București. El nu se mulțumește doar cu documente, vrea să se informeze și din surse... civile (ca să nu spunem: clandestine). Așa că începe să le caute... Firește, ca un american: întrebând în stânga, în dreapta, la hotel, în fața hotelului, în restaurant, dinaintea restaurantului. Însă, în cele din urmă...

Cităm din *Cuvântul de mulțumire*:

“Mulțumesc părinților mei, Larry și Kass, fratelui meu Garry și sorei mele Linda [pentru] ajutorul logistic foarte complicat și concret care ar trebui explicat ca să fie crezut”.

Nu vom merge până la a-i cere istoricului american să dezvăluie misterul “ajutorului logistic foarte complicat și concret”, însă judecând după rezultat (după cartea **În serviciul Mareșalului** vol. I), autorul ei a înghițit o șopârlă cât un crocodil: mărturia “clandestină” a “anonimului” ofițer este departe de a fi clandestină, ba chiar, dacă ni se permite jocul de cuvinte (sigur, îndoielnic): **“În serviciul Securității”** - prin acea ramură a Organului numită Institut de istorie a Partidului.

Cu ce se ocupă “Institutul”? Cu, în general, păstrarea la umbră a documentelor - în regimul în care omul este cel mai prețios capital, mai prețios și mai prețios este... documentul - el trebuie ferit de ochii (citori) ai omului de rând, mai bine zis: ai cercetătorului de rând...; se mai ocupă “Institutul” cu tezurizarea informațiilor provenite de la supraviețuitorii masacrului elitei românești și, în fine, se ocupă “Institutul de istorie al P.C.R.”, cu falsificarea științifică a documentelor, în scopul fabricării unui trecut - dar, atenție, nu unul (fals, firește), o dată pentru totdeauna, ci, câte unul, în funcție de cerințele momentului... prezent.

Am cunoscut, în 1977, un tehnician de înaltă calificare (așa spunea el) care lucrase - ca tipograf - douăzeci de ani la “Institutul” cu pricina - mai întâi la “Colecția Scînteia”, apoi la “Colecțiile jurnalelor burgheze”. L-am întrebat ce însemna una, ce alta. Mi-a spus:

“Partidul își schimbă direcția de mers, nu numai în prezent, în vederea viitorului - ci și... în trecut. Adică își aranjează în permanență trecutul în funcție de cerințele momentului de față și încă un pas doi în viitor. Ca să nu fie acuzat că este inconsecvent, înainte de a o lua, efectiv, la dreapta ori la stînga (în funcție de, cum am zis: cerințe), noi, cei de la Institut trebuia să fabricăm, pentru colecțiile consultabile - și consultate de public - ale *Scînteii* anume ...«cârlige» - adică să facem ca... acum 2 ani sau 20 Partidul să fi zis taman așa cum... ar fi urmat să se pună în aplicare”.

În 1973, în luna octombrie, la București, am avut onoarea (e puțin spus, fiindcă atunci când te invită o statuie să-i faci o vizită, termenul: onoare e neîncăpător-precum...), așadar, am dat mâna cu, l-am pipăit pe însuși Pantelimon Halippa. Ca orice basarabean care se respectă și eu crezusem în cultul regelui Ferdinand, al lui Averescu și al lui Halippa - iar când, la telefon, o voce care s-a prezentat: «Inginerul Grosu» mi-a comunicat că Halippa dorește să mă cunoască, am crezut că este o glumă - de prost gust, firește. Pentru mine - repet: basarabean - Halippa urcase demult în legendă, iar de acolo (de sus) nu dădea semne că ar avea chef să coboare oleacă printre noi... I-am răspuns inginerului Grosu că nu cred, nu-l cred: Halippa fiind “un fel de Tudor Vladimirescu al nostru”, în timp este plasat cam tot pe-atunci...

Inginerul a rîs, m-a asigurat că “monumentul” trăiește, bine-mersi în propria-i casă, și, dacă n-ar fi dat peste el tocmai acum o pustie de gripă, ar fi sprinteior ca la 20 ani... - și m-a întrebat dacă mi-ar fi frică de gripa... altuia... Frică-nefrică, n-o să ratez întâlnirea cu statuia din pricina “unei pustii”, vorba lui Grosu (și după nume și după vorbă - la telefon - basarabean de-al meu).

M-am dus, cu Grosu. Halippa locuia pe strada Alecu Donici; avea “o pustie”, şedea nu la-pat, ci pe o canapeluţă, culcat.

Am să povestesc cu alt prilej întâlnirea, în amănunt, acum rămân la “Institut”. Şi Halippa lucra la Institut...

«Care?» am întrebat.

«Ei, care!» a râs Halippa. «Ştii mătăluţă care - unde-aş putea eu să...» - a ezitat îndelung - «să fiu util...» - apoi, după altă pauză, cu ochii în tavan: «Institutul de istorie a partidului»...

Am înghiţit un şirag de găluşti (seci...) apoi am îngăimat:

«Nu văd ce are ‘istoria partidului comunist’ cu istoria Românilor - cu atât mai puţin cu istoria Basarabiei noastre».

«N-o fi avînd istoria trecută, dar are prezentul!», a spus Halippa.

Chiar aşa a spus, am înregistrat exact, mecanic, deşi nici atunci nu m-am hotărît pentru o variantă (nici azi - ori poate erau vorbe-vorbe ale unui om în vârstă care avea chiar şi gripă).

«Deocamdată, suntem trei grupuri», a urmat Halippa. «Basarabia-şi-Bucovina, unul, al doilea Transilvania, Cadrilaterul, al treilea... Ceauşăscu vrea să ceară restituirea Basarabiei noastre - uite, mă aflu în corespondenţă cu Mao, l-am rugat să ne sprijine în chestiunea Basarabiei noastre...»

Mi-a întins, într-un dosar, scrisori de-ale lui (cu antetul “Institutului”) către “Preşedintele Mao Tze Dun”, precum şi răspunsuri - mai multe (trei sau patru - şi lungi) din partea “Preşedintelui Mao adresate lui Pantelimon Halippa, la “Institutul de istorie al Partidului Comunist Român - Bucureşti (în engleză, nu în... chineză).

Halippa aştepta să cad fulgerat de admiraţie (că el, Halippa, era “în corespondenţă cu Mao”). Îi auzeam cum zicea ceva de eventuala mea contribuţie - la recuperarea Basarabiei; la “împărţirea sarcinilor”; el, Halippa, lucrează cu Răsăritul, eu să mă ocup de Occident ...

«Să ne putem întoarce iarăşi la Patria Mumă», zice Halippa. «Eu am avut noroc: m-am întors din Extremul Orient - dar unde: în România-altă-ţară... Dar ei, săracii, Basarabenii şi Bucovinenii noştri - vreo trei milioane, pe loc, dar câţi or mai fi răspândiţi în Rusia cea nesfârşită...»

Mie îmi venea să plâng. Şi de mila Basarabenilor mei, răspândiţi prin Rusia cea fără de capăt şi de mila-ciuda resimţite faţă de Monument. Am zis...

Am zis ceva ofensator la adresa nu doar a legendei, ci a omului. Inginerul Grosu a intervenit, m-a pus la punct. Halippa i-a cerut să mă lase să spun mai departe.

Şi i-am spus. I-am spus că eu unul mă îndoiesc: şi de

Ceaușăscu și de Mao și de “Institut”... Bine-nțeles că auzisem de acest... această “storcătoare de lămâi stoarse”: după ce uciseseră, direct, indirect elita românească, pe cei care răzbatuseră prin închisori, prin boli, prin lipsuri o mie (iar Halippa și prin zăpezi-le Siberiei) - uite că... Ceaușăscu (așa pronunța el, cu aproape tandrețe) îi adunase pe supraviețuitori și-i pusese să colaboreze.

Aparent, cu Institutul: cu toții erau foști politicieni, unii fiind și istorici de meserie - de ce să nu-și aducă contribuția? Ce-a fost a fost, ce să mai răscolim trecutul, azi e o altă zi, așa că ia să ne așternem pe treabă, fiecare după puteri - și, cum cu toții suntem români și... ce-ți dorim noi ție, dulce Românie...? - uite, statul nostru și partidul nostru drag a șters cu buretele trecutul lor de dușmani ai poporului, că așa-i partidul: generos; uite, primesc cu toții pensii (de-la-stat), locuințe civilizate (lui Halippa generosul partid, băgînd mîna-n propriul buzunar, îi scosese o casă: i-o dăruise - era propria casă a “beneficiarului” de azi, confiscată tot de către el, partidul cu pricina). Știam, cum să nu știu, se află, oricât ar vrea Securitatea să nu se afle (în cazul acesta, mai puțin securității se temeau că “află lumea”, cât nefericiții de “storși”).

«Nu ni s-a cerut mare lucru», a zis Halippa. «Să ne punem amintirile pe hîrtie - atîta. Tot ceva: decît nimica... Nu? Nu?»

Ba da, ba da: decît nimica...

«Matale știi epigrama ceea cu Gurie-care-a-vîndut-stilul?», m-a întrebat Halippa.

Cum să n-o știu - doar sunt basarabean: Gurie, mitropolit al Basarabiei “cedase”- față de Patriarhia de la București într-o chestiune: “stilul” (vechi, nou, povestea aceea cu calendarul - Basarabia trebuia să intre în sânul Patriei Mame pe “stilul nou”. Drept care “poporul” i-a zis-o (lui Gurie - care, ca răsplătă pentru “strădanie”, primise “de la regăteni” o mașină):

«Ei, uite, despre Gurie se zicea: ‘Gurie, Gurie, ne-ai vîndut stilul / Ș-ai căpătat otomobilu’... Dar despre mine are să se zică: ‘Halippa, Halippa, ne-ai vîndut arhiva, / Și ți-ai mîncat coliva’» - și bătrînul monument a început să rîdă, apoi să tușească, apoi să plîngă.

«Arhiva?», am făcut, târziu, când amîndoi ne-am potolit. «Adică actele? (Halippa a încuviințat din cap). Adică hîrțile noastre? (încuviințare). Adică tot ce-avem? Să spunem acum: aveam? (Da, da, din cap). Și hîrțile cu Sfatul Țării și cu proclamarea autonomiei? (Da). Și hîrțile cu proclamarea unirii? Tot-tot? Tot-tot-tot?»

«Tot-tot - mi-au plătit, mi-au dat bănuți pe ele - pentru doctor, pentru babă, pentru casă... Aici tot nu le putem păstra, e umed, ar fi mucezit hîrțile, cum le zici...»

Am plecat de-acolo mândros și plângăcios; și disperat: noi, Românii, după ce că avem puține “hârtii”, se năpustește istoria peste noi și ni le arde, distruge, fură și pe acelea, puține: dar noi, basarabenii: avem și mai puține “hârtii” - și uite ce blestem: pe cele scăpate de la foc și pară le “cedează”, însă nu vreo văduvă ori fiică abuzivă, nu vreun strănepot tembel, ci însuși co-autorul (iar în anumite cazuri, autorul)!

Halippa a încercat să mă îmbuneze, consoleze - înainte de plecare:

«În curând, hârtiile au să fie accesibile publicului larg - deocamdată cercetătorilor... Adică, deocamdată, numai nouă, foștii păstrători - noi le recercetăm, mai scriem câte ceva, ba o sinteză, ba un studiu... Decât nimic... Tot e ceva - îți dai seama: noi, supraviețuitorii, scriem carte către voi - o scriem acum, în prezent, dar o scriem de dincolo de mormânt...»

Până în 1977, când am plecat din România, nu am citit vreo carte, vreun studiu, vreun articol (de dincolo de mormânt).

Tot atunci, Halippa a rostit câteva nume: colegi de... cum să le spun: de-institut? de-suferință? de-umilință? - nume ale unor colegi de-moarte?

Până în 1977, când am plecat din România, nu am citit vreo carte, vreun studiu, vreun articol - semnat de vreunul din “colegii” de Institut ai lui Halippa. A trebuit să ajung la Paris, ca să dau peste o broșură - arătoasă dealtfel, mai cu seamă coperta: în albastru-galben-roșu, - în franceză: 1918 - **Le récit du témoin Alexandru V. Boldur (L'Union de la Bessarabie avec la Roumanie)**.

Reținusem din ce-mi spusese Halippa: Profesorul Boldur conducea “grupul Basarabia-Bucovina” de la Institutul de istorie al P.C.R. Din întâmplare... Tot din întâmplare (ce întâmplare!) editura publicatoare, în franțuzește, a mărturiei martorului Alexandru Boldur, are sediul la Roma (și la Milano!). Cu totul dar cu totul întâmplător, editura cu pricina se numește NAGARD. Dacă, din întâmplare, citim de-a-n-doaselea, atunci NAGARD devine DRĂGAN - simplu, nu? Iar dacă îl credem - și în acest caz suntem nevoiți să credem, vai - pe I. C. Drăgan, apropiat, nu numai de editură (NAGARD), ci și de periodic intitulat (nu întâmplător, zicem noi, cei veninoși): *Europa și neamul românesc* (nici mai mult - și nici mai puțin).

Iar dacă avem curajul să răsfoim numărul pe martie 1987, aflăm, chiar de sub pana proprietarului de revistă că d-sa posedă nu doar revistă și editură și intrare-oricând-la-Ceaușescu - ci și manuscrise: Dintre acestea ne atrage atenția **Pe baricadele vieții / Basarabia revoluționară** de Onisifor Ghibu. Noi, (ignoranți,

naivi) îl credeam la București. Ei uite, nu! De la Institutul de istorie a P.C.R., ultrasecretul document a trecut între mâinile camaradului tovarășului Ceaușescu, I. C. Drăgan.

Pe când **Memoriile** lui Gafencu (și ele la București, “cedate”, de Nouchette Abuzencu). Dar **Memoriile** lui Halippa? - nu le-am văzut, nu mi-a vorbit de ele, dar trebuie să fie ceva-ceva, nu degeaba “lucra” el la Institutul cu pricina...

Să ne întoarcem - după o prea-lungă, dar nu inutilă paranteză - la cartea **În slujba Mareșalului**:

Nu avem probe (cum? de unde? când? etc.), însă instinctul (și meseria) ne spune că acest “interview” a făcut parte, cândva, din “fondul” Institutului amintit. Și că, prezentându-se situația (americană), “băieții de la Secul istoriei patriei” au scos-o din arhive și s-au prefăcut că... ei nu văd ce “clandestin” lucrează, în România, istoricul american Larry Watts...

Că nu este vizibilă, frapantă mâna Drăganului? În ce, în care fază? Ba este săritoare în ochi “lucrarea” lui menită a semăna zăbanie în exil și astfel: prefăcându-se că ne informează despre Mareșal, în fapt, vizează discreditarea a două tendințe politice (fiecare cu legitimitatea și susținătorii ei), reprezentate prin două personaje-cheie (fiind încă în viață): Regele Mihai și Horia Sima.

Să nu ni se spună că Mareșalul a fost în conflict și cu unul și cu altul - o știm;

Să nu ni se explice (eventual, facă și un desen...) cine anume are interesul să se folosească de un mort (dar oare cine l-a omorât pe Antonescu?), pentru a lovi în două... amenințări vii pentru uzurpatorii de putere, pentru ilegalității de la București.

Puțin le pasă “istoriografilor” de la “Institut” că textul întreg miroase de la o poștă a Securitate. Că textul explicativ la fotografia nr. 13 (cel cu Generalul (...) și tovarăsa sa de viață) este, nu o gafă a analfabeților auxiliari ai Securității, de la Stindardul, ci o... eroare.

Așadar, se folosesc de niște morți, ca să lovească în niște vii - știind ei că nici vii nu se vor apăra - cât despre morți ...

Autorul acestor rânduri a fost “consătean” cu Maria Antonescu (“tovarăsa de viață”) - în domiciliu obligatoriu, în satul-nou numit Lătești - localitate care nu mai există, securiștii au șters și acolo urmele “lucrării” lor; cinci ani, în strictă vecinătate. Ce aş putea spune, acum, mai mult decât atât:

“Mița” Antonescu a suferit, acolo, infinit mai mult decât am suferit noi, ceilalți. Ca “nevastă a Câinelui Roșu”, legionarii deoști o amenințau, o insultau; ca “nevastă a criminalului Antonescu”, o pândeau și o urau milițienii și securiștii locali... Altfel, ce să spun, îi era bine, atât că, oarecum cam murea puțin de foame. Un fel de

nepoată a ei, infirmieră (sau poate femeie de serviciu la un spital) i-a trimis, cât timp a rămas în deò, cam o sută de lei pe lună. Însă cum banii erau “scumpi” în deò - și nu numai în deò...

Dar despre ce vorbeam - a, da: despre cartea **În slujba Mareșalului**, apărută de curând în editura lui Ion Dumitru din München.

Îl cunosc pe Ion Dumitru. Când a acceptat să imprime această “lucrare” era foarte-foarte obosit...

NOTĂ

O primă variantă a textului de față, intitulată: “În serviciul... Conducătorului” (aluzie la Ceaușescu, credeam eu...) a fost trimisă “Europei libere” - în primul trimestru al anului 1985.

S-au scurs câteva luni bune, până să aflu că... Ion Pantazi de la *Stindardul* mă ataca pentru că... l-aș fi atacat pe Larry Watts, “în problema Mareșalului”...

Povestea era mai complicată: Vlad Georgescu, directorul Europei libere a refuzat să dea drumul articolului meu tocmai, pentru a-l “proteja” pe bunul său amic... Larry Watts - însă mie, autor al “atacului”, V.G. nu-mi spusese nimic. Dacă m-ar fi anunțat că articolul nu merge, aș fi înțeles: Nu merge! Însă Vlad Georgescu a păstrat articolul meu, până a găsit un istoric de meserie - n-am aflat cine, atunci nu m-am interesat, după aceea am uitat cum îl cheamă - și a organizat un fel de... dezbateri “pro și contra” - evident, eu nefiind de față... Asta, cică, pentru a păstra... un echilibru; fiindcă, nu-i așa, americanii trebuie să dovedească (tot timpul, altfel, îi dor măselele) că ei sunt obiectivi... Oricum, din textul inițial al meu Vlad Georgescu a folosit doar propostele, ca să dea prilej “istoricului” (celălalt, nu Watts) să-mi dea ripostele.

Am scris o variantă mai tare și am trimis-o amicului Georg Focke, pentru Deutsche Welle. Focke a difuzat-o ca atare și apoi a publicat-o în revista sa, *Contrapunct* nr. 3 din 1985...

Și nici cu asta nu se încheie povestea acestui text:

Prin 1987 (sau 88?), în publicația bilunară *Lupta* de la Paris, un prieten a publicat “dezvăluirea senzatională”: pe ofițerul intervievat de Larry Watts, îl chema Gheorghe Magherescu; deși făcuse parte din cabinetul lui Antonescu, nu fusese arestat (?), nu fusese persecutat (??); iar acum, bomba: colonelul Magherescu se afla, în acel moment, în Italia, ca “invitat” a lui Drăgan - și puneau împreună de-un proaspăt volum de “mărturii” despre Mareșalul Antonescu - de astă dată, nu sub formă de... dialog, ci, așa, cinstit, monolog...

Mărturisesc: nu am avut nici o satisfacție că avusesem dreptate, împotriva tuturor (numai Focke crezuse în ipoteza mea); chiar și împotriva autorului articolului recent din *Lupta* - să nu mai vorbim de Vlad Georgescu, între timp (sau chiar atunci?) pe-trecut dintre cei vii.

Eu unul, tare aș fi vrut să nu am dreptate, să mă înșel - mai ales în “capitolul Halippa”.

Aștept, în continuare. (Iunie 1985)

*

AFACEREA MANOUCHIAN

În 21 februarie 1984, canalul de televiziune Antenne 2 programase difuzarea unui film, “Des terroristes à la retrăite” (Teroriști la pensie), realizat încă din 1981 - 82 de cineastul Mosco. Însă filmul a fost scos din program. Fără explicații oficiale. Neoficial însă cineva a spus: «Tovarășii comuniști s-ar supăra, or ei sunt în guvern». Două luni mai târziu: «Comuniștii vor să părăsească guvernul - cum pleacă ei, cum difuzăm filmul». Comuniștii pleacă, în vară. În februarie 1985 filmul este programat. Dar... amânat. Și din nou programat, pentru 2 iunie. Cu trei zile înainte, un fel de “Comisie de onoare” “recomandă”... renunțarea la difuzare: “Filmul este calomnios la adresa Rezistenței”, cică. Directorul canalului, un oarecare funcționar, îl scoate iar de pe program.

Astfel izbucnește scandalul, “Afacerea Manouchian”. Cu excepția comuniștilor, toți francezii sunt revoltați de acest “act de cenzură”, de “diktat-ul comuniștilor”.

La urma urmei, Afacerea Manouchian a izbucnit cu mai bine de 40 ani în urmă, în Parisul ocupat de germani; la urma urmei, germanii au făcut-o cunoscută, organizînd, între 19 și 21 februarie 1944, un proces “public”, acoperind zidurile Franței ocupate cu zeci de mii de afișe - celebrul “Afiș Roșu”, celebrat mult mai târziu de Aragon, într-un poem, pus pe muzică și cântat de Leo Ferré. Afișul propriu-zis, pe fond, desigur, roșu, are, în partea de sus, o întrebare: “Aceștia sunt liberatorii?”, la care se “răspunde” în partea de jos: “Liberarea - prin Armata Crimei”. Deasupra unor fotografii care prezintă poduri, trenuri aruncate în aer, soldați germani uciși, sunt prezentați, în medalioane, zece dintre autori: “Grzywacz - evreu polonez, 2 atentate”; “Elek - evreu ungur, 8 deraieri (de trenuri)”; “Fingerweig - evreu polonez, 3 atentate, 5 deraieri”; “Boczov - evreu ungur, șef deraior, 20 atentate”; “Fontanot - comunist italian, 12 atentate”; “Alfonso - spaniol roșu, 7 atentate”; “Rayman, evreu polonez, 13 atentate” - iar în centru: “Manouchian - armean, șef de bandă, 56 atentate, 150 morți, 600 răniți”.

Era limpede ce voiau să spună germanii: că acești “liberatori” ai Franței sunt ne-francezi - mai cu seamă evrei. De notat că exact aceeași “concepție” (a ocupantului, a hitlerismului rasist) a fost îmbrățișată de P.C. Francez.

Faptele sunt următoarele: se știe că Franța a intrat în război în septembrie 1939 și a capitulat în mai 1940; se știe, de aseme-

nea, că PCF a avut o atitudine și o activitate anti-franceză (nu era Germania aliată a mării Uniuni Sovietice?) timp de 22 luni - până în iunie '41, când Hitler a declarat război lui Stalin. Însă de rezistență - comunistă sau ne-, - nu se poate vorbi decât "după Stalingrad", adică din 1943. Însă represiunea germanilor este teribilă - nucleeele de rezistență sunt cvasi-lichidate. Existau însă în Franța ocupată oameni care nu mai aveau ce pierde: aceștia erau "ne-francezii", refugiați din Spania, din Italia, din Germania și mai cu seamă evrei din Polonia, Ungaria, România. Aceștia constituiau un sub-sub-proletariat. De regulă mici meseriași (croitori, cizmari, lăcătuși etc), urmăriți de germani, ca fiind comuniști (și evrei), vorbeau rău franceza, deci puteau fi ușor depistați (mai ales de către francezi), mulți erau singurii supraviețuitori ai familiilor lor deportate... La acești "disperați" a făcut apel PCF, la începutul anului 1943 și au fost organizați în grupe de luptă. Cei din regiunea pariziană erau conduși de un evreu din România, "Boris Holban" (Bruchmann). În martie 1943, sunt unificate "grupele pe națiuni" și puse sub ordinele unui armean de 37 ani, Missak Manouchian. De la Moscova vin ordine: actele de sabotaj, loviturile date germanilor trebuie întetite și mai ales, să fie spectaculoase - ca să se afle, peste tot, că rezistența, în Franța este mai ales (sau: numai) comunistă. Grupul Manouchian execută ordinele - în vara lui '43, organizează cam o acțiune la două zile. Adevărat, germanii suferă pierderi, însă Gestapoul este pe urmele lor. La începutul lunii octombrie, Manouchian cere superiorilor săi să li se acorde o pauză - mai ales că germanii îi reperaseră. Șeful "Holban", purtând și un alt pseudonim: "Roger" îi răspunde că nu are de ce să se neliniștească, partidul știind el ce știe, iar pentru că Manouchian insistă, cerînd ca grupul să fie, deocamdată "pus pe verde", "Roger" îl amenință: Dacă nu execută ordinele, va fi considerat dezertor! - or, "dezertorii" sunt executați.

Manouchian trebuie să continue. Dar, ciudat, nu mai primește bani de la partid - or, acești oameni care nu lucrau, care vorbeau rău franceza, trăiau numai din banii distribuiți de partidul comunist. Înfometați, disperați, atacă în plin centrul Parisului doi ofițeri germani care transportau fonduri. Acțiunea eșuează - doi rezistenți cad în mâna poliției. Manouchian primește ordin să se ducă la o întâlnire, însă el simte, știe că este cel puțin o imprudență. Înainte de a pleca, totuși, îi spune soției sale Melinée: «Sunt sigur că șefii noștri ne trimit la moarte». Într-adevăr, acea "întâlnire" era o capcană: în ea cad 70 de rezistenți. Germanii selecționează 23 dintre ei, cu toții ne-francezi, în majoritate evrei și organizează procesul de care am vorbit.

Interesant că presa de sub directul control al germanilor

relatează cele spuse de Manouchian, la adresa francezilor colaboraționiști: “Noi, ne-francezi, am luptat pentru Franța. Voi v-ați vândut conștiința și sufletul inamicului. Voi ați moștenit naționalitatea franceză, noi ne-am plătit-o!” Toți 23 au fost condamnați la moarte. Singura femeie, pe nume Olga Bancic, a fost deportată în Germania, unde a fost decapitată. Ceilalți 22, imediat după pronunțarea sentinței, au fost executați cu mitraliera.

Din închisoare, Manouchian a scris soției sale. Iată ultimul pasaj: “Îi iert pe toți cei care mi-au făcut rău, dar nu pe cel care ne-a trădat și nu pe cei care ne-au vândut”. “Trădătorul” era deja cunoscut, comuniștii îl executaseră și apoi difuzaseră știrea - era vorba de Joseph Dawidowitz... - vom reveni la “trădare”... Însă Manouchian scria și despre “cei care ne-au vândut”. Un coleg de celulă, care a supraviețuit, a relatat că Manouchian îl acuzase, față de el, pe “Roger”.

Acest misterios “Roger” este cheia întregii afaceri.

Vreme de 30 ani, PCF a reușit să impună tăcerea, însă iată că un fost comunist (și fost secretar al lui Thorez), Philippe Robrieux, în vol. IV al **Istoriei Partidului Comunist**, apărut în 1983, provoacă un adevărat scandal, scriind, despre “afacerea Manouchian” că există doi responsabili comuniști care, în timpul războiului purtaseră pseudonimul “Roger”: Primul, cunoscut încă în Franța, sub un alt pseudonim: Jean Jérôme, fusese brațul drept al lui Jacques Duclos, în timpul ocupației și era responsabil cu finanțele partidului. Kominternist cunoscut, fidel al lui Stalin, acest Jean Jérôme fusese și el arestat în primăvara lui ‘43 - așa pretinde el, fiindcă alte mărturii contrazic și data, chiar și arestarea... Să nu uităm că “Jean Jérôme” avea în grijă finanțele partidului și că grupul Manouchian căzuse și pentru că fusese asfixiat... bănește. Oricum, acest Jérôme, de doi ani, nu mai poate fi văzut în Franța, se află într-o... călătorie, la Moscova... Un alt comunist care purta pseudonimul “Roger” nu este altul decât cel cunoscut, azi, sub un alt pseudonim: “Holban” (Boris Bruchman). Acesta fusese în Spania (mințea...), apoi, în timpul Ocupației fusese șef-militar, iar după război s-a întors în România, unde a fost general. El nu spune ce fel de general fusese în România și sub ce nume, dar certamente: de securitate - oricum în momentul de față, Boris “Holban” se află la Paris. Ca pensionar al Rezistenței. Întrebat despre Manouchian, “Roger II” se supără, refuză să răspundă, iar când răspunde, se contrazice...

Rămâne însă alt martor: Melinée, soția lui Manouchian. Aceasta a reușit să se ascundă până la Eliberare. În 1945, sovie-

ticii o invită, cu toate onorurile, pentru un “turneu de conferințe în Armenia-i natală”. Melinée primește. Și “rămâne”...19 ani. Ostatecă. Abia în 1964, în urma intervenției foarte hotărâte a generalului de Gaulle, rușii o lasă să se întoarcă în Franța. Însă fără documentele pe care le deținea, printre acestea și ultima scrisoare a soțului său. Alte amenințări de scandal din partea lui de Gaulle, pentru ca o parte dintre aceste hârtii să-i fie restituite... Melinée a scris o carte de mărturii, în care a dezvăluit o serie de fapte - însă nu și identitatea lui “Roger” - pe care o cunoaște. Dar n-o poate divulga. De frică.

De ce, după atâta amar de vreme, tăcere și frica? Desigur, văduvei lui Manouchian i-i frică de comuniștii sovietizați, de aceea tace; desigur, comuniștilor le e frică de adevăr - de aceea au impus și impun tăcerea. Din nefericire, nu doar comuniștii, nu doar eroii-actori ai acelor evenimente au fost și vor fi... jenați de adevăr. În primul rând, asociațiile foștilor rezistenți: oricât de curajoși vor fi fost membrii acestora în timpul rezistenței, în cele patru decenii care au trecut, “istoria” a fost scrisă în așa fel, încât să nu aibă “pete”, iar ei, foștii rezistenți au instituit un monopol, nu doar al rezistenței, ci mai ales al adevărului. Adevăr care... i-ar jena și pe francezii de rând: “Ce a fost a fost, să rămânem la ceea ce s-a spus că ar fi fost”. Fiindcă nu este plăcut să-ți amintești că țara ta a fost lamentabil învinsă pe câmpul de bătalie; că țara ta, ocupată, s-a “aranjat” cu ocupantul; că rezistența a constituit o infimă minoritate - mai grav: că... majoritatea acestei minorități era constituită din ne-francezi. Și nu se înșelaseră germanii când îi prezentaseră pe “liberatori” ca: “spaniol roșu”, “comunist italian” și, mai ales: “evreu” (ungur, polonez - în nici un caz: francez). În filmul lui Mosco, “amânat” de atâtea ori, un supraviețuitor al acelor grupuri de rezistență - pe numele său... Lévy, - spune: “Uneori, mă gândesc că, dacă naziștii n-ar fi făcut acel afiș-roșu, nimeni n-ar fi vorbit de Manouchian, Rayman, Alfonso și alți combatanți ne-francezi pentru Franța...”. Într-adevăr: Gestapoul, conștient sau nu, păstrează în memorie victimele sale - dar nu doar ale sale...

Și iată-ne în punctul central: rolul - și vinovăția Partidului Comunist Francez. “Afacerea Manouchian” nu este doar un accident tragic, ci însăși esența PCF. Nu a existat și nu există un PC Francez, ci o filială, în Franța, a PCUS. În timpul războiului, de pildă, francezul Duclos, polonezul Jérôme, românul Holban au fost doar kominterniști, primeau ordine doar de la Moscova, activau doar în interesul sovieticilor. Or, în mai 1943, Stalin dizolvă Kominternul. De ce? Pentru a mobiliza, împotriva Germaniei, și forțele naționale în jurul (ba chiar sub controlul)

comuniștilor locali, în vederea participării (dacă nu acaparării) puterii în țara liberată. Or, această “tricolorizare” a comuniștilor se împiedică de... “străinismul” celor care, în fapt, luptaseră în primele rânduri ale rezistenței; comuniștii erau în tratative cu de Gaulle, dar cum vor putea cere o parte din putere, în Franța, când combatanții lor se numeau Manouchian, Alfonso, Goldstein, Elek, Goldenberg? În rapoartele trimise la Londra, Duclos elimină numele combatanților cu nume ne-franceze, mai ales evreiești. Numai că Duclos a primit ordin de la Moscova să elimine, nu doar numele ne-franceze, ci chiar pe purtătorii lor. Acum este limpede că arestarea grupului Manouchian nu s-a datorat perspicacității Gestapoului, ci pur și simplu “cadoului” făcut de NKVD, prin Duclos și cei doi “Roger”. Și, atenție, nu doar grupul Manouchian a fost “dat” ci și altele, la Toulouse, la Bordeaux, la Lyon, la Marseille - ca din întâmplare, cele mai active, însă constituite în zdrobitoare majoritate din ne-francezi.

Duclos și cei doi “Roger” au fabricat și “trădători” - azi se știe că nici Dawidowicz nici alți Goldenberg, înfierăți în istoriografia comunistă ca trădători, nu erau trădători - însă au fost executați, mulți dintre ei chiar de grupul Manouchian, sub comanda lui “Holban”-Bruchman. Dacă numele “trădătorilor” este difuzat pretutindeni, ciudat, numele “eroilor” este “uitat”: până în 1953, “Istoria PCF” nu pomeneste de Manouchian, Sapiro, Epstein, iar un Adam Kowalski - așa îl chema pe “erou” devine, sub pana inevitabilului Aragon... Marcel Chevalier.

Așadar, în 1981, realizatorul Mosco i-a căutat pe supraviețuitorii acelor detașamente de rezistență armată din timpul ocupației. Ciudat: nici unul dintre ei nu este - și nu a fost - președinte sau măcar secretar al vreunei asociații, comitet, comiții - a “rezistenților”; ciudat, în continuare: în zdrobitoare majoritate, acești “teroriști la pensie” sunt, în continuare, umili croitori, cizmari, curelari; și mai ciudat: mulți dintre ei nu au căpătat Franța”. În timp ce PCF se laudă - în continuare - că este “partidul celor împușcați”; în timp ce un “Jean Jérôme” a primit Legiunea de Onoare; în timp ce Holban - după ce a făcut ce va fi făcut în România lui Dej - a venit în Franța și a primit cetățenia franceză...

Comuniștii, prin organul lor, *L'Humanité*, zbiară, de luni de zile, că programarea filmului este o, bineînțeles, “operație mârșavă, anticomunistă” - ceea ce nu constituie ceva nou; ceea ce e oarecum nou: de prin luna aprilie, “operația mârșavă anticomunistă” este pusă la cale nu de “forțele de dreapta, fasciste” ci de “socialismul trădător al trădătorului Mitterrand”!

După cum se vede, comuniștii fac eforturi deosebite ca să-și

găsească dușmani, la nevoie, chiar inventându-i. După cum (și asta este în natura lor), pe cei care i-au slujit cu fidelitate îi lichidează - și fizic și "istoric". Pentru că, nu-i așa, "istoria este ceea ce vrem noi, azi, să fi fost - chiar dacă mâine va fi alta".

Așteptăm, deci, difuzarea filmului "Teroriști la pensie" - precum și reacțiile comuniștilor.

(2 iulie 1985)

*

HELSINKI

Ne-am găsit un nou Țap ispășitor, un nou "vinovat" de toate, dar absolut toate nefericirile noastre: Conferința de la Helsinki din 1975. (Până mai deunăzi vina o purta, în exclusivitate, Yalta).

La urma urmei, occidentalii au dat tonul în punerea la zid a acestor două evenimente: ca să nu se bage de seamă actualele slăbiciuni, acte de compromis, chiar trădări, ei arată cu degetul îndărăt, spre "izvoarele", cică, ale "situației de azi": evident, Yalta, evident, Helsinki. Și cer - cu o hotărâre care nu-i costă nimic - ba anularea, ba "aplicarea întocmai" a acordurilor, ba "intrarea", ba "ieșirea" - din Yalta, din Helsinki. Dacă tot cer "ieșiri" și "anulări" - și tot pentru că nu-i costă nimic - de ce nu vor fi aducând vorba de un "acord" care, într-adevăr, a provocat lanțul de catastrofe în Europa și în lume, - cel din 23 august 1939, cunoscut sub numele de "Pactul Molotov-Ribentrop"? Fiindcă ei, indignații de azi, nu participaseră la acel pact scelerat? Fiindcă una din părți, Germania lui Hitler nu mai există? Dar există cealaltă parte - partenerul de azi al indignaților - Uniunea Sovietică a lui Stalin - a lui Stalin, care, după cum se știe, este nemuritor?

Dar să-i lăsăm pe Occidentali să-și rumege remușcările electoraliste de a fi abandonat jumătate din Europă sovieticilor, să nu-i întrerupem când promit solemn că "așa ceva" (ca la Yalta, ca la Helsinki) "nu se va mai întâmpla în viitor". Dar să nu ne facem iluzii că un al doilea Dantzig va avea loc - vorbim de cel din 1939, fiindcă același oraș, sub numele de Gdansk s-a semnalat... "pe cont propriu", în 1980 - iar înaintea lui, altele: Berlin, Poznan, Budapesta, Praga, Varșovia. În treacăt fie spus, după știința noastră, nici o localitate din România nu a dat numele vreunui eveniment de genul celor sugerate mai sus... Ceea ce vrea să însemne că ne-libertatea nu ne-a venit de la Yalta, nici de la Helsinki; ceea ce vrea să însemne că libertatea care ne va veni, chiar dacă ne va pica din cer (sau din părul purtător de pere mălăiețe), se merită, se pregătește, se face - de la verbul a face și nu... "este", doar așa, pentru că românul se pricepe ca nimeni altul să moduleze verbul a

fi -, după cum ne explică filosoful din vârful Carpatului...

Credem, prin urmare, că nu are rost să ne întrebăm dacă da sau ba, la Yalta, în februarie 1945 și România ar fi fost vândută sovieticilor (pentru ca în momentul “vânzării”, țara noastră era deja de șase luni de zile sub cizma ocupantului); nici dacă da sau ba, la Helsinki, în 1975, sovieticii ar fi căpătat actul de vânzare-cumpărare, semnat (pentru că sovieticii nu așteptaseră 30 de ani “legiferarea” unor cuceriri militare, ca să aplice legea ocupantului).

Are însă rost să ne întrebăm dacă ceea ce se numește Helsinki a constituit încă un succes total pentru sovietici. Firește, în primul rând, performanța lui Brejnev de a fi convins mai ales pe Ford, pe Schmidt, pe Giscard de a se aduna în jurul “mesei verzi”; firește, performanța sovieticilor de a-i convinge pe occidentali de a-și pune semnătura pe numitul act - care confirma o stare geopolitică durând de 30 ani; dacă mai adăugăm și faptul că “destinderea” primea un certificat de maturitate, am încheiat inventarul profiturilor “unilaterale” - adică sovietice.

Câștigurile erau atât de importante, încât Kremlinul a acceptat și acel capitolaș privind, cică... “drepturile omului”; a acceptat capitolul acela, hotărât să nu-l respecte. Numai că, de astă dată, cei doi Mari s-au înșelat: americanii - atunci când au crezut că sovieticii, ca răsplată pentru celelalte concesii, vor respecta, dacă nu în totalitate, atunci în majoritate prescripțiile referitoare la drepturile omului; dar pentru întâia oară s-au înșelat și sovieticii (precum și vechilii lor de pe Dâmbovița, Vâlta, Vistula, Dunăre) atunci când și-au imaginat că vor putea ignora, în totalitate, prevederile de la Helsinki în legătură cu fleacurile numite “drepturi ale omului”.

Neîndoielnic, pentru occidentali, Helsinki a constituit (încă) un eșec în înfruntarea cu sovieticii. Numai că, după semnarea Actului, înfruntarea s-a deplasat pe alt plan, cu alți parteneri; a pătruns în interiorul Lagărului, și s-a angajat între paznici și păziți, între, ca să zicem așa, gardieni și deținuți; de astă dată, nu răscoală, nu revoltă oarbă - cu mâinile goale la care să se răspundă cu gloanțe - de astă dată, o înfruntare “verbală”: “Vă cerem să aplicați propriile voastre legi, să vă respectați semnătura” au cerut cei care până atunci nu deschiseseră gura decât ca să urle de durere. Și iată-i pe mânuitorii de ciomag pentru întâia oară încurcați, dezorientați - din nefericire, nu pentru multă vreme.

Oricum - cam târziu. Adevărat, cei care au cerut în gura mare “drepturi ale omului” au fost arestați, torturați, chimizați, declarați nebuni, unii dintre ei au pierit, alții au fost expulzați. Dar prea târziu: grăuntele de speranță, de încredere în sine a celui care pînă

deunăzi era un sclav, mut, surd și orb, a prins rădăcini. Zidul Chinezesc al izolaționismului sovietic și sovietizat, împodobit, ici-colea cu câte un mit (ca cel al “independenței” ceaușiste), chiar dacă nu s-a dărâmat, zguduit fiind dinăuntru, a crăpat - și, în sfârșit, prin crăpături, a început să se vadă, din afară, ce se petrece înăuntru.

Îndrăznim să spunem că toate câștigurile sovieticilor de pe urma Acordului de la Helsinki - încă o dată: enorme - se dovedesc, pe măsură ce trece timpul, a fi... inferioare pierderilor. Toate avantajele “morale” și economice obținute după Helsinki nu pot contrabalansa, de pildă, evenimentele din Polonia - fiindcă Solidaritatea, care din sindicat a devenit conștiință - și nu doar a națiunii poloneze - nu s-ar fi putut naște și crește, fără acel capitolas despre drepturile omului din Acordul de la Helsinki.

Cât despre România, ea ar fi continuat să fie considerată “copilul teribil al Lagărului”, “un cui în coasta rușilor” - dacă nu ar fi existat un Helsinki. Pentru că Helsinki a provocat întâia mișcare pentru drepturile omului, în februarie 1977; întâia mare grevă, cea din Valea Jiului în august același an. Helsinki este la originea Comitetului pentru apărarea Credincioșilor, Helsinki este “nașul” primului sindicat liber din România comunistă, SLOMR. În Actul de la Helsinki să caute Ceaușescu, de pildă, motivele eșecului răsunător al vizitei sale la Paris, în 1979, sub Giscard, apoi ale refuzului lui Mitterrand de a călători la București; în Helsinki să caute “originea” pietrelor cu care a fost întâmpinat de “oamenii muncii” de la Motru, a huiduielilor din Canada și a voturilor *Nu* din România. Dacă Ceaușescu, din “Micul David în luptă cu Goliat” a devenit în gura occidentalilor: Amin Dada, Bokassa, Neron, Dracula, Ubu, Catastrofescu, - iar recent: Analfabeticianul Buldozerescu (aluzie la Academie și la distrugerea țării), aceasta se datorește aceluiași Helsinki.

Românii, glumeți, spun: Helsanchi! Să-i spună cum vor și cum le place, dar să nu uite că, dacă Helsinki nu le-a dat nici mai multă, nici mai albă pâine, nici mai multă căldură, cel puțin a făcut să se afle în Occident, ce anume se petrece în “independența” Românie și să fie arătată cu degetul cauza: comunismul sovietic al cărui produs, pur și dur, este Nicolae Ceaușescu - cel care aplică în România, un stalinism “demodat” în URSS, un maoism abandonat (și blamat) în China - cu un cuvânt: aplică, în România, ceaușismul.

Nu, Actul de la Helsinki nu a constituit o “victorie pe toate fronturile” a totalitarismului comunist. Și chiar dacă, pentru moment, rezultatele luptei pentru drepturile omului sunt umbrite de cei care au murit, care mai sunt întemnițați, surghiuniți pentru

curajul de a se fi proclamat om, oricum, regele a apărut în fața lumii, gol. Adică urât, prost și rău. Ar fi fost și mai “frumos”, dacă în 1975, nu ar fi existat un Helsinki.

(30 iulie 1985)

*

AUGUST '68

Acea lună august 1968 promitea să fie o adevărată lună de vacanță - pentru toată lumea. Adevărat, se arătasera câteva semne de furtună prin vecinătate - la Cerna pe Tisa, la Bratislava, însă erau doar fulgere ale căror tunete nu ajunseseră până la urechile noastre estivalizate; și apoi, cei mai informați își spuneau că, mda, informațiile ar putea fi neliniștitoare - dar nu erau. De ce? Pentru că logica spunea că Rușii, oricât de iritați ar fi de Primăvara cehilor, “totuși, nu vor îndrăzni...” Cehii nu se răsculaseră, ca Ungurii, în '56, nu-i spânzuraseră de felinare pe securiștii lor, nu voiau să schimbe regimul - nu vorbeau ei tot de socialism (cu, cică, față umană)?, nu își păstrasera în fruntea bucatelor pe aceeași aparatciki formați la Moscova, precum Dubcek? Și apoi - ne mai spuneam noi, Românii, în acel august '68 - Cehii puteau conta pe ajutorul Iugoslavilor și al Românilor - nu se duseseră și Tito și Ceaușescu, să-l asigure pe Dubcek... - nu conta ce promiseseră, conta că merseseră la Praga...?

Vestea că Rușii, totuși, “îndrăzniseră” a căzut ca trăsnetul. Au început și Românii să se întrebe, ca niște copii de școală, năuciți de mânia nejustificată și de pedeapsa disproporționată aplicată de Supraveghetor unui coleg: «De ce? De ce, Domnule...?»

Eram colegi (de Lagăr) cu Cehii, însă nu neapărat prieteni; nici dușmani - nu avusesem ce împărți. La urma urmei, ce știam noi, atunci, despre Cehi? Că ocupau “baraca” cea mai sovietofilă din întreg Lagărul - de acord, Stalin îi chiar liberase de Nemți, dar nu și de Ruși; apoi, în aceste două decenii de... “colaborare”, în CAER, împreună cu Germanii de Est, Cehii fuseseră cei mai ostili Românilor, reproșându-le industrializarea, invitându-i să se ocupe de agricultură și de păstorit (în cehă, cuvântul *bata* înseamnă: cioban valah și vine de la românescul: *baci...*). Chiar Cehii de rând - care ne invadează Litoralul (ca în această vară) - sunt aroganți, ne privesc de sus, pe noi, “ciobanii” - care, culmea nedreptății: avem și mare! Și apoi, - ne mai spuneam noi - ce-i aiureala aceea: “socialism cu față umană”? Cum să existe un socialism, altfel decât îl cunoaștem, de două decenii, adică profund inuman? Nu, pe noi Românii, nu ne pot duce de nas cu “dialectica” lor de activist de raion, noi știm încă din 1917, de pe

frontul Moldovei (și, după o jumătate de secol, nu am fost desmințiți) ce hram poartă “socialismul”... venit de la Răsărit:

Dar și pe noi, știutorii, invadarea Cehoslovaciei ne-a rănit. Într-o clipă am uitat micile ranchiune și am trăit marea tragedie ca Cehi - unii câteva ceasuri alții câteva zile...

Discursul lui Ceaușescu, de la balcon... Nici chiar acum, în 1985, nu voi spune că și atunci a “jucat”, că a fost nesincer. În ciuda atmosferei de isterie, cei care, în acel august ‘68, ne-am înscriș în Gărzile Patriotice nu am făcut-o nici pentru el, Ceaușescu, nici pentru partidul comunist... Nici măcar pentru România (socialistă). Atunci, Ceaușescu a făcut apel, nu la comuniști, ci la cetățeni; să apere, nu partidul, ci țara. Cu armele. Firește, nici unul dintre noi nu își imagina că va înfrânge teribila Armată Roșie. Fiecare dintre noi se întreba câte ore vom rezista. Și chiar dacă timpul s-ar fi numărat în minute, tot ar fi fost ceva:

Fiindcă noi, Românii, din ceea ce se numește România modernă, nu am câștigat niciodată singuri vreun război (fie el “just”, fie “nejust”). La urma urmei, ne putem consola, spunându-ne că suntem mici și pașnici... Dar nu ne putem consola că nu ne-am apărat atunci când am fost agresați: nici în 26 iunie 1940, nici în 30 august același an... Iar în 23 august ‘44 am mutat arma de pe un umăr pe altul cu o “naturaletă” îngrijorătoare pentru însăși rațiunea de a fi a unui popor.

În august ‘68 fuseserăm pe punctul de a ne lua revanșa (măcar simbolică). Dar, după două zile - și jumătate - au fost dezarmate, nu numai Gărzile Patriotice. Ci și toate unitățile militare - care nu aparțineau... Ministerului de Interne.

Iar “recreația” s-a terminat.

(20 august 1985)

*

Către Dorin Tudoran (I)

Paris, 21 August 1985

Dragă Dorin,

În sfârșit mi-a ajuns scrisoarea cu care atâta m-ai amenințat (ca să mă exprim așa). Bine c-a dat Domnul să te slujești de mâna dreaptă, bine că poșta a mers, totuși, bine că ai umor - tu!

Eu ne(mai)avînd, nu-ți voi da nici sfaturi, gafele pe care le faci tu cu mânuța ta sunt de neînlocuit. Drept care, te anunț că, chiar de mâine voi face demersurile necesare pentru: 1) Invitație de la Madrid către matală, Americanu’ (sper să găsească un spa-

niol care să știe americănește, că doar ei au desco', mai bine o lăsașu aco' la lo'); 2) Invitațiune de la PEN, care să-ți faciliteze intrarea în Franța. În această ultimă cestiune, ar fi de dorintodoran să scrii două cuvinte de mulțămintă PEN-ului Franc - în special, Președintelui Tavernier - pen' că te-adaptă (chiar dacă ție nu ți-a fost de folos, poate va fi altora). Trimite-mi-o mie, ca eu s-o, nu-i așa, înmânez.

Ideea ta creată cu spartu-băncii...- fii atent, că-ți dau indicații prețioase, ca unul care am la activ: când dai în ea de s-o spargi, dă cu stânga, dom'le (cel mai bine și mai bine cu genunchiunntre coaie - dar tu ești pumnaci), pen' că dreapta-ți mai trebuie, ca să ții pe ea, când oi avea mașină. Sfat: Nu-ți lua Lada, nici Dacia căci ele nu este fiabile. Vreau să zic: nu lua tu, las'-te greu când îți dau ei una. Sfat bis: zici: «Bine, las-o, aici, dacă insiști».

Cealaltă idee e ta - creată de la permanent - să scrii în foile românești din exil (pardon: Exil): Scribe, soro, unde vrei și ce și cum - n-ai decât să colaborezi și la Baristide Uhoiu, cu o chestie despre Securitatea boborului, de-un paregzamplu.

Acum, pe serioasele: nu îți împărtășesc experiența mea cu foile românești, fiindcă nădăjduiesc că în cei opt ani (de când am venit eu) s-au mai dezînnoptat - era și timpul...

Din nefericire, *Limite*-le Monicăi și Virgilului sunt amenințate cu dispariția ("Banii, baaaanii!"). A început să apară o nouă publicație, îi zice *Contrapunct* (original, nu?) și e scoasă de un bun amic al meu de la Köln, Focke (sau Vocke), de fapt, Dumitrescu - și mai de-fapt: George Carpat (publica poezie și frecventa cofetăria "Albina", până prin 68-69 (când a plecat la oaste și n-a mai venit...)). Este cea mai curățică publicație - și la ea colaborează Monicii, Nego, Caraion, și-alții (adică eu). La urma urmei, după ce spargi banga-aia, de ce n-ai face tu o foaie? Eu mă tot câcâi cu Lotăria - și, sula! Neam!, vorba ungurului. Însă, de cum câștig, cum îți bat depeșă - așa, ca să știi și tu, să nu zici că nu te-am avertizat...

Orișicâtuși: dacă ai vrea să colaborezi la **Contra**', cred, că ai fi cel mai autorizat (na, că-ncep cu indicații!) să scrii o chestie despre cât de - totuflă - bună literatură se, nu doar scrie, ci chiar publică în Réséré, așa, cu Cenzură și așa, cu Secii după tine. Presupun că îți va fi mult mai ușor decât mie, în '77 - în al doilea rând, fiindcă, atunci "bunul" se rezuma doar la poezie; în al doilea, chestie de umoare: tu, în acești ani de infern, ai avut, lângă tine, măcar un scriitor (în realitate - și, din fericire, pentru ei, inimaginabil de mulți), pe când eu am fost, nu doar singurel (mai târziu s-a lipit și Nego), dar și ironizat (un eufemism) de către scriitori care, mai târziu - adică fiind ei "în trecere prin Paris" -

mi-au de, sau re-de- venit prieteni... Deci: pas de voie - (de la Nea Goe). Să te aștepti, în lunile (și anii) care vor veni ca mulți dintre exilații români să te privească neîncrezător, chiar să te acuze (de, de pildă... comunism - păi n-ai fost tu nembru?). Spune-ți că exilații români tot români sunt și nu pune la inimă; la urma urmei, prostirea ia, în exil, proporții nebănuite, în țară. Așa că fă-te elitist, domn'e! Zi-ți că, prin ceea ce ești - dar mai ales prin ceea ce ai făcut tu, singurel, cu mânuțele tale - era fatal să te pui în față - obiect de neînțelegere, de gelozie, de ură. Și du-ți crucea, băiete!

Din câte credea că înțelesese Matei Călinescu - văzut, aseară, în foarte treacăt (cu amenințarea că, las-că vom sta de vorbă pe îndelete), ar exista o perspectivă, pentru tine, de doi ani de...-na, că era să spun: securitate!, ca ceva-visiting. Deie Domnul să se pună cap la cap aceste "formule", pentru tine, până la adânci bătrânețe - însă cred - din experiență - că, de la chiar începutul acestei "burse", tovarășa ta de viață să se pregătească pentru o profesie care să dea familiei întregi, siguranța (na, că am trecut la preistorie) materială, deci sufletească. Îți spun-repet astea probabil pentru că nouă nu ne-a mers asta - din o sută de motive, însă din această pricină, cu toate că am publicat, numai în Franța opt cărți, cu toate că am publicat și cărți de-ale altora (printre care Milosz și Nedelcovici), pâinea de toate zilele mi-o câștig cu brațele-nu-cu-mintea - ca zugrav, firește: necalificat; și în plus, la negru.

Te las să te mai dezmeticești, ca să-mi scrii (ori să scrii Monicilor, ca să faci economie) povestea vieții lui Nedelcovici...

În zadar încerc să nu mă las culpabilizat, în lipsă de informații despre "victimă", tot vinovat mă simt de necazurile lui...

Filip o îmbrățișează (pardon: ambrasează) pe Alexandra, în timp ce noi-pe-voi.

Zicându-vă: Bine c-ați venit!

Paul

*

Către Dorin Tudoran (II)

Paris, 12 sept. 1985

Am primit ieri epistola ta, iar mâine, în 13, când... se deschide PEN Club-ul (ca să știi cin' te-a cooptat: o chestie care se deschide și deschide, nu după facultăți, cum zice Moromete, ci după vacanțele Francilor), o să mă prezant cu Mulțumirea (-ți). A propo de care nu ai motive de iritare, după cum nici eu nu am motive că Ierunca nu a avut (motive) să-mi spună și mie că i-ai

mulțumit lui Tavernier (dacă am înțeles ce-am înțeles, sintaxa ta e de vină). Drept care, tu nu ești mârță (după cum te tot lauzi), iar eu nu sunt chiar ultimul mesager (ca să-l mai cităm și pe Nedelcovici). Dealtfel (de ce: dealtfel? De ce nu?!), Tavernier mi-a scris (din vacanță) că, începând din 13 septembrie “trebuie neapărat să vorbim de bunul nostru prieten comun, Tudoran - n-are, el, Tudoran, de gând să dea și pe la Paris...”ă etc. - în traducere proprie.

Povestea cu “varianta Matei Călinescu” este următoarea: l-am întâlnit, deci, la Eliade, unde, venind vorba despre tine, el, Matei, a zis că știe de la Nemoianu că este în curs (prezentul de-atunci) perfectarea - la o universitate americană, dar n-a spus la care - statutului tău de visiting... poet (așa ceva-cumva), care statut va începe... cu doi-ani și... va continua, dacă vei fi băiat cuminte... Chestie repetată mie și de D-na Lovinescu (dar tot din sursă Matei). Cu care Călinescu, însă eu nu am vorbit între patru ochi, deși el m-a amenințat în două rânduri. Dacă (încă) nu este adevărat, ne întristăm (căci atunci ne-am bucurată cu toții). Însă dacă tu preferi-mai-bine - să fii chelner - fii, soro! Că și eu fiu zugrav amator de profesie, și, uite, nu-mi cade pensula. Tu, care ești și poet și bun, intri în chelnărie precum una-n alta (vreau să spun: ca sacul și peticul; vreau să mai spun; noi să fim sănătoși, că bolnavi suntem). Iar acum, chiar că sunt serios: bine că ai umor (nu pot zice că ți l-ai păstrat, fiindcă, acolo, nu ți l-am cunoscut). Căci așa ie Românii: moare, râzându-se (de la a se râde, exemplu: ce te râzi, bă?). Și, la urma urmei, să mai moară și ei, că noi ne-am spetit și avem și noi dreptul să ne tragem sufletul între două hohote (ba de una, ba de altul).

În legătură cu altă nedumerire a ta, iată ce știu eu: vasăzică tu ai trimis eseul pentru *L'Alternative*. Buuun. Carevasăzică, de sub pana ta, a trecut în proprietatea celor care ți-l solicitaseră, în frunte cu Mihnea Berindei. Mărturisesc: nu a avut loc, nici măcar de formă vreun conflict între, de pildă, mine și, de pildă ei - pe chestia capitolului cu Breban(t), fiindcă: 1) Spațiul tipografic - mai ales că revista și-a încetat apariția; 2) Specificitatea “problemei”: tu ți-ai așternut pe hârtie of-ul, ca la București și ca la Caragiale, adică: tare și anonimă - ușurel, nu sări, că nu te-am atacat, așteaptă: deci faptul că nu i-ai spus lui Breban pe nume (ba chiar, în mai multe rânduri, portretizatul era... artist plastic) a făcut să nu se foarte înțeleagă nici despre ce era vorba. Ți mărturisesc, cu jenă: eu am jucat rolul de “traducător” - chiar pe lângă Monici. Așadar, capitolul cu pricina a fost perceput, aici, ca o chestiune, pe de o parte, locală - limpede doar pentru (anumiți) români - pe de alta... personală, să-i zicem bilaterală, între, strict,

Breban și tine. Cam asta ar fi explicația “cenzurii” la care ai fost supus... Din fericire, Ierunca ți-a publicat integral textul, în *Ethos*.

Oricare ar fi fost motivațiile noastre, tu rămâi, cu gustul amar al cenzuratului. Întâmplător, te înțeleg: am avut și eu câteva asemenea “încotrări”, pe când eram acolo, iar amicii, dincoace. Acum, că nu se mai poate repara nimic (fiindcă tu nu mai ești acolo - simplu!), avem timp să ne aplecăm asupra cestuunii. Care, după opinia mea, sună cam așa: oricât de normal ai fi încercat tu să rămii (ori să re-devii), în acea lume anormalizată - iar faptele-ți, adică negru-pe-alb, stau mărturie - nu ai putut să te debarasezi cu totul de codificare. În cadrul eseului tău despre intelectuali, ai fost consecvent, te-ai ocupat de probleme, nu de... demascări nominale. Însă la capitolul în chestiune, agentul-de-influență, ai ușor scăpat caii: tocmai pentru că acel “caz” te ardea pe tine, ai împins “obiectivitatea” până la o suspecta de partispris - și tocmai din pricina acelei răs-codificări: bun, am înțeles la cine faci aluzie - dar de ce precauțiile de a-l acoperi la loc, după ce l-ai descoperit, făcându-l... pictor? Atunci când s-a luat hotărârea de a suprima capitolul, repet, motivele au fost strict “hexagonale” adică: vor înțelege cititorii francezi sau baă După apariția în *Ethos*, am auzit obiecții...: a) “A dat prea tare în portretizat” și b) “Trebuia să-l radă total, să-i scrie numele, negru-pe-alb”. În acest caz, nu cred că trebuie să reproflezi (fie și în gând) cititorilor opiniile total opuse (care, oricum, tot afla s-ar fi manifestat), ci să-ți asumi acel moment și starea de mânie - împotriva cuiva - pe care ți-ai stăpânit-o... răs-codificând-o. Ai să constăți, pe măsură ce va trece timpul - aici, în exil fiindcă, acolo, în România, pentru fiecare dintre noi s-a oprit în momentul plecării - ai să constăți, ziceam, că faptele (adică textele) tale... ar-fi-putut-să-fie-mai... Și nu contează: mai curajoase, mai prudente; mai-directe, mai-învăluite-oricum, nemulțumirea că, acolo, n-ai făcut ceea ce, aici, ți se pare că ar fi trebuit să. Atenție, nu este vorba de perfecționismul estetului din poetul Tudoran, ci de, probabil lungul drum al “normalizatului” spre normal.

Presupun că tu vei ajunge mult mai devreme la acea “înțelepciune”: care consistă în a-ți asuma greșalele sau ezitățile sau aproximările care, toate poartă marca acolo-ului.

Să-ți dau un exemplu: astă iarnă, D-na Lovinescu mi-a spus că un “clandestin” i-a trimis din parte-ți nemulțumirea (ta) pentru, pe de o parte, puținătatea acțiunilor (noastre, în general, ale D-nei Lovinescu la Europa liberă, în special), pe de alta inaproprierea lor... În acești opt (opt) ani, de când sunt în exil și destul de aproape de ei, de Monici, nu o văzusem niciodată atât de

sfârșită. Am zis bine: sfârșită. Sfârșeală exprimată prin acele întrebări care nu așteaptă răspuns, fiindcă interogația însăși răspunde, întrebări din acelea, speciale - pe care nici ea, nici tu nu le-ați auzit, fiindcă se rostesc doar la anchetă, doar în închisoare, după îndelungată tortură, după nesfârșită așteptare de liberare - și care poate fi "rezumată" în acel geamăt: "Dar ce-am făcut?..." Și D-na Lovinescu se întreba, în clar: "Ce voi fi făcut, greșit?" Și: "Ce nu voi fi făcut deloc?" - și era pusă în chestiune, nu "cariera" ei, la Europa liberă și nici măcar viața ei, de-di-ca-tă (și nici măcar dedicată drept, potrivit unui principiu imuabil, ci adaptată tuturor, succesivelor, și contradictoriilor "tactici-și-strategii" sugerate, cerute de scriitori-de-pe-baricade, sau deduse de ei, Monicii, deja inițiați în psihologia-la-scriitorul-român), ci era pusă sub semnul întrebării însăși soarta... hai să spun eu vorba pe care ei, pudici, n-o rostesc: a spiritualității românești în luptă cu Răul.

E bun, uneori, bătrânul Goma la casa omului: am intuit ce anume era și m-am precipitat (n-am lăsat-o să sfârșească):

1. Nu știu cine e - și nu mă interesează - mesagerul, dar, fatal, un purtător de cuvinte, folclorizează (ca în folclor, de!) - afla că: rezervă;

2). Chiar dacă intermediarul a fost fidel, rezervă față de trimitător (așa am spus - și nu-mi cer scuze). Și nu pentru că ar fi exagerat pericolul în care se află, ci a exagerat... capacitatea noastră, a celor de aici, de a-l proteja, punctual și eficace, de pericolul de acolo. Dar și eu, Goma, în 77, la fel făceam: așteptam ca Parisul (deci, Europa liberă) să răspundă, prompt, la comenzi! Mai ales, după 1 aprilie (tot 77), când am fost arestat, așteptam din clipă în clipă, miracolul (în general, dar și foarte special, adică... liberarea). Cum el întârzia, îl luam de guler pe Țepeneag (în celula de pe Rahovei...): «Ce faci, Țepe, acolo, la Paris?» Uite-așa, fiindcă aveam nevoie de minune, aveam nevoie de un purtător al ei, de un Mesia - nu? «Știți cum va fi sunat mesajul lui Tudoran ?», am întrebat-o pe D-na Lovinescu. «Tudoran a zis: Ce pizda mamelor voastre faceți voi, ăia de la Paris, mă?!» - fiindcă nu-mai-poate, fiindcă a obosit, fiindcă, așa cum v-a mai spus mesagerul, nevastă-sa plânge tot timpul și chiar dacă nevastă-mea nu a plâns niciodată, acolo, în tot-timpul meu, știu ce înseamnă aia, pentru că, în momentele și-mai-grele, mă întrebam: și dacă o apucă bocetul, chiar acum?...

Nu ți-am scris astea, ca să te împing să-ți ceri iertare Monicilor (ai să-mi răspunzi că doar nu ești mâră și știi tu cum să te porți...), ba chiar te-aș sfătui să nu aduci vorba despre asta - gata, s-a încheiat, deocamdată, vinovăția-față-de-Tudoran, altul

la rând! Nu ar fi nevoie să ți-o mai spun eu, dar ți-o spun, totuși: sentimentele Monicilor față de tine sunt de dragoste - și cu asta, basta, ești clasat. Pe veșnicie.

Fiind tu boier vechi și poet român, se vine cu problema scri-sului și publicatului. Nu cred că trebuie să exagerezi o stare, deja alta, adică a poetului român în exil. O iei așa cum, dealtfel, ai și luat-o, adică știind că, aici, vei avea, fie doar un alt statut (dacă te vei încrâncena să scrii în românește și te vei mulțumi cu câteva duzini de cititori și cu doi-trei degustători), fie te vei lăsa pradă lamento-ului “deșăratului” și vei îngroșa cohorta celor care se plâng că au fost castrați, când, de fapt, nu avuseseră nici măcar un sfert dintr-un coi. Mai există o “cale” adevărat, mai puțin bătută de făcătorii de poezie: trecerea la altă limbă. Nu mă ames-tec în trebile tale, dar am motive să cred că tu îți vei croi o cărare-variantă a primei (adică rămânând și poet și de română). Cu toate consecințele.

Dacă însă îți vei găsi disponibilitate pentru... în-proză (roman, pseudoroman, eseu, suveniri-de-amintire etc.), aici, la Paris, vom putea face să fii publicat - în franceză, vai. Cât despre colaborare și în *Contrapunct*, am re-vorbit cu amicul care o scoa-te: vei fi, oricând, binevenit (și dorit - de la Dorin). Dacă ai ceva material, poți să-i trimiți direct lui Focke, la Köln - te așteaptă.

Asta, în timp ce noi, “parizienii”, te așteptăm la o lungă șuetă, la Paris.

Sal'tare!

Paul

*

CEAUȘESCU ȘI BĂTRÂNII

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 21 septembrie 1985

“Ne gândim să adoptăm un program special pentru a sprijini plecarea din orașele mari a unor pensionari în comune, pentru a le asigura...” etc. etc...

Aceasta este ultima ispravă a gândirii lui Ceaușescu.

(Ce coincidență! S-a pomenit “gândind” la... programul-special (cel prin care bătrânii ar urma să fie alungați din orașe) chiar acum, când el însuși a ieșit din spitale (am spus bine: spi-tale, fiindcă a colonizat-ocupat vreo patru - simultan), însă rămâne cu amândouă picioarele în groapă - îi șade bine, îi vine perfect: ca unui patruped ce se respectă...).

Ce coincidență... În **Jurnalul de la Păltiniș**, Gabriel Liiceanu, în chiar primul paragraf al întâiei însemnări (publicate),

adică: “Luni 21, martie 1977”, scrie - citez:

“Proiectata călătorie cu Noica la Păltiniș a luat ființă. Luăm trenul de 9,45 către Sibiu. Pe drum, Noica îmi dă să răsfoiesc *Steaua*, *Luceafărul*, tăieturi din *Le Monde*. Pe peronul bucureștean părea impacientat că nu găsește un ziar de astăzi, *îl descopăr mult mai ancorat în realități decât pare* (subl. mea - prima). Cutremurul, pe care l-a trăit la București, îl preocupă, în continuare. «Ar trebui mutată capitala la Târgoviște; ar fi vorba de un centru exclusiv universitar și administrativ. Tinerii ar trage cu toții într-acolo, iar pensionarii, care îndeobște încurcă, ar rămâne la București...»”.

Firește, nu vom vedea - fiindcă nu există - o legătura de la cauză la efect între spusele lui Noica din martie 1977 (desigur, Liiceanu nu era primul “ucenic” căruia îi încredința această trăsătură totalitară a sa - și nici ultimul) și programul-special “gândit” de Ceaușescu, acum, în 1985 - dar un cui rămâne - firește, în legătură cu filosoful care și-a făcut (scris) o operă - dar fără o Etică. Poate dacă i-ar fi dat târcoale (eticii...) nu ar mai fi gândit - și răspândit - că oamenii trebuie obligați la fericire; și că într-o utopică Târgoviște - “centru exclusiv universitar și administrativ” - “pensionarii, care îndeobște încurcă” ar fi... interziși (Noica o spune mult mai delicat: “ar rămâne la București”...).

Să rezumăm viața-și-opera Ceaușescului: are 67 ani, în curând, 68 - vârstă la care toți ceilalți români sunt demult la pensie (și, vorba lui Noica, “pensionarii, îndeobște încurcă...”); este bolnav-copt (dare-ar!), azi-măine crapă și el (crăpare-ar!), oricât de nemuritor s-ar crede. Țara e ruinată, nimic nu mai funcționează, “România pitorească” a devenit o Românie post-atomică; vine iarna cu cortegiul ei de cruzimi guvernamentale, statale (numai Stalin s-a slujit de natură ca de un călău - dar fără simbrie...): în timpul ei vor muri de frig alți copii, alți bătrâni (alți ne-copii, ne-bătrâni, ne-bolnavi - doar de frica frigului)... Iar Ceaușescu nu găsește ceva mai cu-cap de făcut pe moșia lui tasu, Andruță, între două intervenții chirurgicale, decât “să se gândească”! Să auzi și să nu crezi! Ceaușescu gândește! Unde-o fi Păunescu, să-i ardă el rima-prima! “Ceaușescu-Gândirescu!” Și la ce “se gândește” El, Lumina Plapcei (așa se cheamă pârâul ce scaldă plaiurile natale, scorniceștene, ale Scornicescului, Plapcea)? La ce: la un program-special de lichidare a bătrânilor.

Nu vom pierde vremea, căutând motivații shakespeare-iene acolo unde borhotește ciorbalâcul unei “gândiri” de gaură, de bortă, de vizuină - de peșteră.

Ne vom aminti doar că Ceaușescu Nicolae ne vine de nicăiri și ne îmbrânțește în neființă - în afara spațiului natural al nostru:

Europa și în afara timpului de față. El a plecat de la țară (el zice: “din comune”), înainte de a fi devenit țăran (și țărană se învață...), însă nu a ajuns orășean - nu a apucat să intre în oraș, s-a oprit la mahala, cazanul în care fierb eroii lui Caragiale (și viitorii orășeni ai României urbane). Acolo, “la mijloc de drum”, eroul nostru a devenit ceea ce era în firea locului opririi (între sat și oraș - la mahala): “revoluționar (de profesie)”.

Ceaușescu trebuie crezut pe cuvânt când se declară comunist. Numai un asemenea sistem poate produce asemenea monștri: “eternii-revoluționari” (de teapa lui Lenin, Troțki, Stalin, Mao, Kim, Castro, Hodja - să nu-l uităm pe Pol Pot); cei ce nu sunt în stare decât să răstoarne, să distrugă, să lichideze - în vederea “edificării noii societăți”, a “construirii omului-nou” - iar când li se întâmplă să și “construiască”, rezultatele sunt: canale, căi-triumfale și, desigur, “instituții de reeducare”...

În anii 50, Hanna Arendt a cercetat totalitarismul și i-a stabilit trăsăturile...

Pe urmele Hannei Arendt, André Glucksman, în cartea sa **La Bêtise** (Prostia) - 1984, Grasset - ocupându-se și de post-totalitarism, s-a întâmplat să... găsească ceva “inedit”, anume că... “trăsăturile totalitarismului, găsite de H. Arendt, la timpul ei, sunt desuete, în prezent”...

Ne-am exprimat în mai multe rânduri dezacordul cu această “analiză”, rezultat al galopului frenetic printre și peste cărți și documente, cu o nonșalanță frizând superficialitatea (mai potrivit ar fi să vorbim de iresponsabilitate). André Glucksman, fost “șaișoptist”, fost maoist, fost (dar ce n-a fost acest băiat, altfel șarmant), dacă are și el o parte din contribuția la demitizarea comunismului, în general, în special a celui instaurat prin baionetele roșii în Europa de Est, apoi refuză (acesta este cuvântul) să se “atingă” de România (poate din pricină că este originar din Cernăuți). Așadar, André Glucksman nu cunoaște “cazul” (specific - nu e un pleonasm) al României ceaușiste și nici nu dă semne că ar dori să-l cunoască. Păcat! **La Bêtise** este o carte ratată și din pricină că autorul nu a atins una dintre componentele totalitarismului: “ceaușismul”.

O spunem aceasta cu mânie și cu durere. I-am spus-o și autorului, el a părut a cădea din lună - a, da, cărțile despre România, în franceză? Într-adevăr, păcat că nu le-a citit înainte - dar lasă, la o viitoare ediție a cărții - ia te uită, are să i se scoată în *Poche*, ce ocazie mai nimerită, ca să corijeze, să corecteze, să completeze... N-a corectat-corijat-completat nimic. A uitat. Deci din nou: nimic despre România, în scrierile lui Glucksman - și ce băiat bun, domnule, acest André - îți dă cămașa de pe sine (dar

nu-ți citește cărțile)...

Să fie “desuetă, în prezent”, trăsătura totalitarismului numită de Hanna Arendt *pedocrație* și definită astfel: “mobilizarea forțată a tineretului (prin Hitlerjugend, Pionieri, Komsomol, Gărzi-Roșii)? Va fi, în URSS, chiar și în China - însă nu în RSR. Dovadă că Ceaușescu a inventat “Șoimii”; dovadă că de “schimbul de mâine” se ocupă însuși “schimbul său de mâine”, adică Nicu Ceaușescu împreună cu tovarășa sa de viață, Poliana Cristescu. Dacă-l mai pomenim și pe Adrian Păunescu, neostenit isterizator-de-mase (chiar dacă, de o vreme se odihnește), putem spune că pedocrația, trăsătură a totalitarismului, există - și prosperă - în RSR.

Să se fi demodat *monocrația*, definită de H. Arendt ca “permanenta epurare a Aparatului, sub conducerea Șefului, devenit Dictator”? Deloc. Ba am putea spune că permanenta - epurare (“rulare”) continuă și după ce Dictatorul a devenit Monarh.

Să nu mai funcționeze, în RSR de acum *ideocrația*, adică: “îndoctrinarea, propaganda”? Să fi încetat “campaniile împotriva vechilor obiceiuri și mai ales împotriva credințelor religioase”? Să nu mai continue “lupta pentru făurirea omului nou”? Să se fi renunțat, în “Era Ceaușescu” la (cităm, în continuare, din H. Arendt): “Crearea unei aureole mistice pentru Șeful Suprem”?

Iată-ne la a patra trăsătură a totalitarismului hitlero-stalinist: *hemocrația*, adică “teroarea sângeroasă la care sunt supuse clase, categorii întregi ale populației”. Să fi încetat? Să fi devenit... desuetă în prezent, în RSR?

Firește, sluga lui Stalin, Gheorghiu-Dej, a exercitat “o teroare sângeroasă asupra unor clase, categorii”: țărani, burjuii, preoți, intelectuali - numiți “dușmani de clasă” și striviți în numele luptei-de-clasă. Faptul că Ceaușescu nu mai vorbește de lupta-de-clasă să însemneze că victimele sale sunt doar “cazuri”? Deci că regimul Celui mai Iubit Fiu și, în același timp, Tată nu este hemocratic?

Din nefericire, nu.

După statisticile oficiale, 40% din populația activă (total: cca 10 milioane) lucrează în industrie. Să reprezinte “cazuri” muncitorii industriali deveniți sclavi, plătiți cu cât să nu moară de foame, obligați să execute un “plan” imbecil, conceput la București, devenit pedeapsă “la nivel de uzină”? “Cazuri”, acei muncitori cu totul lipsiți de apărarea în fața Patronului-Stat, “sindicatul” fiind tot partidul? Nu “cazuri”, ci întreaga clasă muncitoare - cca 4 milioane de suflete.

Statisticile spun că 30% din populația activă lucrează în agricultură. “Cazuri” să fie acei lucrători-pe-ogoare deveniți

iobagi, legați de pământ, storși de vlagă și de suflet, obligați să facă “revoluția agrară”, cu săpăliga, teleaga și cănița (de “irigat”), întorși la “valorile strămoșești”, precum opaițul, amnarul și fier-tura de ștevie? “Cazuri”, țăranii care nu au ce mânca - ei, care produc pâinea? Din nefericire, nu “cazuri”, ci în totalitate, muncitorii-agricoli - ceea ce dă încă 3 milioane de suflete.

Dar funcționarii? Dar cei din sectorul servicii?

Să o luăm însă altfel, după alte criterii:

Statisticile spun că 51% din populația totală este de sex feminin. Peste 11 milioane. “Cazuri” să constituie mamele, soțiile, surorile, fiicele noastre, tratate de regimul Ceaușescu, nu ca ceea ce sunt, ci ca vite de povară și de prăsilă? “Cazuri”, copilele de școală îndemnate, somate de către trimișii Elenei Ceaușescu să... contribuie la “campania demografică”, adică: să fete!, fiindcă nu există alt termen? “Cazuri”, femeile supuse “controlului ginecologic” după “criteriile științifice” aplicate vacilor, scroafelor? Nu “cazuri”, ci femeia în RSR.

“Cazuri”, copiii veniți pe lume prin decret? “Cazuri”, noii-născuți ne-înregistrați la naștere (n-au decât să crape, dar să nu influențeze cifrele, să nu se afle că mortalitatea infantilă în România, în anii ‘80, o concurează pe cea din Etiopia)? Adevărat, doar “cazuri” copiii vânduți, pe dolari, occidentalilor - dar cei rămași pe solul Patriei Multilaterale? “Cazuri” să fie, Șoimii și Pionierii, mulțumind din inimă Tatălui-Nicolae și Mamei-Elena - pentru ce? pentru că nu cunosc gustul ciocolatei? Doar “cazuri”, școlarii îndopați cu ultima cucerire a chimiei ceaușiste: comprimatele care “taie foamea”? “Cazuri”, oare copiii care, în loc să învețe carte și să se joace, sunt considerați brațe-de-muncă și puși să “contribuie la construirea societății comuniste”? Nu “cazuri”, ci copilul în RSR.

Doar “cazuri”, românii (fie ei muncitori, fie femei, fie agricultori, fie copii), care, într-o țară europeană, în pragul anului 2000, sunt lipsiți de alimente, de medicamente, de căldură, de lumină, obligați să mulțumească din inimă tocmai celui care-i înfometează, îi “congelează” - îi lichidează? Hemocrația lui Dej atingea o categorie: a “dușmanilor de clasă”; Hemocrația lui Ceaușescu atentează la poporul român, în totalitatea sa.

Și iată-ne la ultima obsesie a lui Ceaușescu: “pensionarii”.

Tot după statisticile oficiale, 13,3% din populație are peste 60 ani. Deci, pensionari-pensionabili, cca 3 milioane. Din aceștia, câți vor fi locuind în “orașele mari”, deci sunt “plecabili” spre... comune? Un milion? Dar chiar dacă ar fi doar a zecea, a suta parte, chiar a mia - o mie de bătrâni deportați nu mai constituie “cazuri”. Și, atenție, noi am fost generoși, fiindcă Ceaușescu, prin

“unii pensionari” înțelege totalitatea inactivilor.

Să ne oprim numai la București - fiindcă în București îl deranjează, îl stânjenesc pe Ceaușescu bătrânii. Dată fiind situația economică a Capitalei (vrem să spunem: în București se trăiește mai puțin prost), într-adevăr, există ceva mai mulți “pensionari”. Între 2 și 300 000. Mulți, prea mulți, “se gândește” Ceaușescu. I-a numărat pe paturile lui din spitalele pe care le ocupă, singur, de la o vreme. Și, fiindcă nu i-au ajuns degetele de la mâini și de la picioare, a cuvântat: «Le prea mulți, unii-pensionari. Și prea bătrâni!» Iar și-mai-tânăra sa tovarășă de viață a încuviințat: «Așa ie: când trece omu de 60 ani - gata cu el!» Și el - veșnic-tânărul și sănătosul Nicolae: «Mă gândesc la o măsură, de să rezolve alte măsuri, de nu s-a rezolvat până acum...» Și ea: «Fă, mă, on program-special de să-l adoptăm!»

Așa că Nicolae, între două horcăituri de agonie, ne-a anunțat că “s-a gândit”: “să adopte” - “programul special”. O “măsură-de-să-rezolve-alte-măsuri-de-nu-s-a-(încă)-rezolvat”.

Care anume?

Ei, bine, în primul rând, locuințele - problemă pe care tot el a prefăcut-o în dramă: în loc să ridice case, a săpat canale; a dărâmat o bună parte din “fondul locativ”, ca să facă loc maidanelor asfaltate, de kilometri lungime, de peste o sută de metri lățime (“mai lătarețe ca Şamplézé!, după expresia Tovarășei Ceaușescu, cea care își comandă perucile pe Champs-Élysées); așadar, alungându-i pe “unii pensionari”, din “orașele mari”, se va face loc pentru “tineri” - ca ei, Ceaușeștii.

În al doilea rând, problema alimentației: “gândirea” lui Ceaușescu “se gândește” astfel: dispărând, din orașe, “gurile-care-mănâncă-fără-să-producă, adică pensionarii, se vor realiza economii colosale în materie de “produse agro-alimentare”; ba mai mult: vor dispărea și cozile! Fiindcă aceste manifestări ale “unor greutăți temporare în aprovizionarea populației” sunt constituite, în cvasi-totalitate, din pensionari; apoi, nemaifiind bătrâni, tinerii-activi (din birouri și uzine), vor consuma și ei mai puține... calorii - cine să mai facă aprovizionarea? Iată cum se va rezolva și grava problemă a Obezității-la-Români.

În al treilea, asistența medicală. Este adevărat că, de vreo doi ani, Ceaușescu i-a obligat pe medici ca, înainte de a-l întreba pe pacient ce-l doare, să-l întrebe ce vârstă are - și dacă bolnavul răspunde că are peste șaiszeci de ani, el să-l “sfătuiască” să... revină peste o lună. Cu toate acestea, capitaliștii zbierau că, în România, spitalele sunt supra-aglomerate, că internații stau câte 2 și 3 într-un pat, ba chiar că zac pe coridoare, nu puțini fără saltele - și alte calomnii; că nu există medi-camente - dar de unde

“spațiu vital” în spitale, de unde atâtea medicamente - cu atâția, cu prea mulți unii-pensionari? Care, se știe: una-două, pretind că sunt bolnavi!

Dacă mai adăugăm ne-participarea pensionarilor la “adunările populare”, - unde se dă o înaltă prețuire Primului Bărbat al țării am încheiat bilanțul: pensionarii nu au ce căuta în marile-orășe!

La țară cu ei! Acolo au aer curat, păsărele, floricele - să tot îmbătrânești! Unde mai pui că Ceaușescu “s-a gândit” să le încredințeze și “o anumită activitate” - or, ce anumită-activitate se poate depune, în sate, dacă nu una în cadrul “revoluției agrare”. Își vor... “păstra sănătatea și spiritul sănătos” - l-am citat din nou pe sănătosul Ceaușescu - ba smulgând “iarba-rea” de pe ogoarele fără haturi, ba contribuind la campania de recoltare, ba la cea de “irigare”, stropind cu cănița, fir cu fir, cucuruzul multilateral, ba adunând spice - pen’că Pionerii Patriei, mai vânjoși, se opintesc la cartofi și la sfeclă.

Dar Clarvăzătorul vede și mai departe: pensiile de-orăș ale “plecaților” vor fi, desigur, “adaptate corespunzător” la... mediu, vorbim de mediul rural.

Iar cu economiile - din păcate, doar în lei RSR - Marele Gînditor “se va gândi” să-i mai ardă un combinat-de-ceva - nu contează ce va produce, contează că va marca Era Ceaușescu.

Nicolae are aproape 68 ani. Elena cam tot (ceva mai mult) de-atâta. Ce-ar fi să se oprească, în sfârșit, din activitate și să se bucure - pe merit - de o pensioară, la țară, la aer curat? S-ar curăți aerul, nu doar în marile-orășe, ci în întreaga Românie. Iar țara noastră s-ar întoarce la locul său: în Europa, în acest deceniu, al 9-lea, din al 20-lea secol. După Cristos, precizăm.

*

CEAUȘESCU ȘI FEMEIA

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 23 Septembrie 1985

Aceia dintre noi care au apucat cu-ochii-deschiși “momentul August ‘44”, își aduc aminte de comportamentul bravei Armate Roșii, în România - care, oricum (mai exact, vrînd-nevrînd), devenise aliată a... Aliaților. Însă memoria a înregistrat, nu doar actele de barbarie ale Barbarilor ocupanți, ci și scene, întâmplări - unele picante, altele de-a dreptul suprarrealiste, în care “eroii” în uniformă sovietică erau mai cu seamă... eroine, adică femeia sovietică. Să fim drepti: în acel moment, 1944, nu toate femeile din România purtau ceea ce, pudic, se numește: “lenjerie intimă”, dar cel puțin știau la ce folosește (și mai ales care este... locul ei,

pe corp, în raport cu îmbrăcămintea... ne-intimă). Femeia sovietică, biata de ea, nu știa, deci, își trăgea, peste fustă, chiloții de mătase “confiscați” din primul magazin; își prindea, deasupra tunicii cu epoletă, sutienul... Peste acestea, vărsa “șăpuri” întregi de “adicalon”... Românii și româncele priveau și râdeau - nu chiar pe față, se înțelege. Însă, în ciuda resentimentului față de ocupanți, ocupații nu mai râdeau, atunci când femeia sovietică descoperea, de pildă, săpunul de toaletă; de pildă, vata, pentru bandaje igienice. Autorul acestor rânduri a fost martor și la o altă - epocală - descoperire: a pâinii cu unt și cu miere.

Să admitem: acele femei în uniformă sovietică erau o minoritate, o excepție; să admitem că, dintre acestea, cele care nu știau la ce slujește sutienul și de unde “provine” untul constituiau excepții ale excepției. Dar chiar așa: excepții, acele ființe erau femei. De unde veneau, de unde picau, în România anului ‘44, - care, orice am zice, nu era chiar raiul pe pământ - acele ființe care, în orice societate, în orice epocă, oricât de ostile, dure ar fi fost față de femeile din alte comunități, chiar răpită, chiar vândută, chiar prefăcută în roabă, odată intrată în posesia altui bărbat, din altă, să-i zicem: societate, devenea ocrotită, stimată, chiar adulată. Fiindcă femeia înseamnă viață, înseamnă perpetuare - ea fiind purtătoarea acelei veșnicii pe care o visează omul. De unde venea femeia sovietică? Din “noua societate”, din orânduirea care “liberase”, nu doar omul, în general, ci și femeia. Societate în care femeia devenise egală bărbatului...

Nu, femeia ceaușistă din 1985 nu a... “ajuns-o din urmă” pe cea sovietică din ‘44. Într-adevăr, după război, femeia sovietică a constituit un “model” pentru cea RPR-istă, însă mai puțin pentru cea RSR-istă. În timp ce, sub Stalin, femeia din URSS cunoștea o, totuși, evoluție, cea din RPR, sub Dej, cobora. Nu până la nivelul “modelului” de la Răsărit. Perioada hrușcioviană a marcat o pauză. După care, femeia sovietică a continuat, mai “hotărât” pe acea cărare, devenită cale, anume a matriarhizării societății, în timp ce femeia din RSR - mai cu seamă începând din 1967 - a fost împinsă spre o formă cu adevărat “originală”: amestec de sclavaj și de matriarhat special, ceaușiu.

În Rusia, devenită sovietică, începând din anii Marii Terori, sarcinile (ca să le spunem așa) economice, în primul rând, s-au deplasat, în majoritate, pe spinarea femeii. Fiindcă mulți bărbați pieriseră deja în război (primul); apoi în... Revoluție; apoi în Războiul Civil. În pauza-de-respirație care s-a numit NEP, bărbatul se zbătea să se descurce, făcea “afaceri” - și chiar dacă acele afaceri tot “activitate” erau, nu se petreceau pe “frontul muncii”, adică pe ogoare, în uzine, pe șantiere, în sectorul serviciilor, unde

femeia, devenită egală cu bărbatul îl, parțial, înlocuise - firește, la muncile grele.

Teroarea stalinistă a lovit toate straturile populației, dar preponderent pe cel de sex masculin. Femeia l-a înlocuit pe bărbatul împușcat sau arestat sau încă “liber”, dar paralizat de spaima că mâine va fi rândul lui. Apoi a venit războiul. Toți bărbații valizi au fost mobilizați - deci, scoși din producție. În totalitate, economia - și nu doar cea de război - a fost dusă de femeie. După război, bărbatul demobilizat, întors acasă, a constatat, în primul rând, că, la lucru, în locul lui, femeia se descurcase destul de onorabil și, pe sfert în glumă, pe trei sferturi serios, a îndemnat-o: “Dă-i înainte, că-i dai bine!”, iar el și-a căutat altceva, pe cât posibil, nu la sapă, ci la mapă...; pe de altă parte, bărbatul întors de la război, a constatat că femeia lui, pe care o lăsase tânără, atrăgătoare (și... credincioasă), era acum îmbătrânită, urâtă - cât despre fidelitate...

Atunci, abia atunci a explodat familia rusească; mai târziu s-a re-compus, dar altfel: rolurile au fost redistribuite și... împrăștiate. Ceea ce se numește familie, în URSS de azi, se compune doar din: șef (cap de familie) și copii; capul este femeia - și nu doar din punct de vedere economic; și nu doar ca o consecință a acestui aspect, anume rolul ei social, ci suma acestora: psihologic, femeia, în familia sovietică, este mamă-pentru-toți: și pentru copiii-copii, dar și pentru soț, bărbatul sovietic fiind incapabil să apere (nici vorbă să conducă) o familie. Așadar, “emanciparea” femeii, în societatea comunistă, a mers mult mai departe decât pro-nau “libera-torii” la matriarhat. Din nefericire, s-a ajuns la această fază, fără să se treacă prin cea promisă: egalitatea-în-drepturi (măcar pentru faptul că, în guvernul sovietic, nu există nici un ministru femeie - legendara Furțeva a trecut, într-adevăr, în legendă).

Aceleași cauze producând aceleași efecte, și în România sovietizată femeia a trebuit să-l suplinească pe bărbatul plecat, apoi întors, dar... absent. În virtutea “egalității-în-drepturi”, femeia a coborât în mină, a urcat pe tractor, cât despre mărirea lopeții, a târnăcopului, chiar a barosului, a devenit din cale-afară de “egală” - adevărat, pe timpul lui Dej, exista “muncă grea/ cartelă A”, ceea ce aducea oarecari sporuri în bani. Aceasta fiind situația în industrie, însă în agricultură, cu excepția șefilor și a băgătorilor de seamă, vita de povară a fost și a rămas femeia. Într-o primă fază, doar din rațiuni strict materiale, bărbatul căuta la oraș un lucru plătit peșin, chenzinal sau lunar, nu “în natură” și nu toamna (când se numără zilele-muncă); femeia rămânea în sat, la ceapeu, ca să-și păstreze lotul individual. Însă, odată cu trecerea timpului, odată cu accelerarea industrializării și, simultan, cu

micșorarea lotului și împuținarea drepturilor de folosință, acea situație crezută tranzitorie, s-a prefăcut în stare - vorbim de fenomenul navetă care a produs, în România, primul contingent de “homo sovieticus”.

Dar să nu ne cantonăm în doar factorii economici, chiar dacă aceștia au provocat mutații - și nu doar sociologice (care, la rândul-le, au stricat, strâmbat sufletul întregii populații). Să revenim la agresiunea organizată, planificată, decretată de către, cică, Stat - vrem să spunem: de către comunistul Ceaușescu: interzicerea avortului, prin decretul din 1967. Și această măsură a vizat, nu cauza unui rău, ci... consecințele. Dacă Tatăl și cu Mama națiunii erau îngrijorați de scăderea natalității (de la 2,5% în 1951, la 1,4% în 1966), să fi gândit “problema” cu organul destinat acestui scop, nu cu cel aflat la antipod; nu neapărat să fi “creat condiții” favorabile copilului, dar măcar să fi suprimat piedicile, la urma urmei: interdicțiile de a aduce pe lume copii, căroro părinții nu le puteau asigura viața.

Însă ceaușeștii au vrut să obțină o înaltă producție de copii, fără să asigure nici măcar atât cât investiseră în, de pildă, zootehnie. Bineînțeles, imediat după decretul cu pricina, “randamentul” uman a făcut un salt spectaculos, dublându-se în 1967, dar scăzând constant, din chiar 1968 și ajungând, în 1980, la 1,8%, adică foarte aproape de “pragul de alarmă din 66” (suntem în 1985 și nici o speranță să se publice rezultatele din acești, mai ales trei din urmă, ani; poate într-un Nürnberg II vom afla, nu rata natalității, ci a mortalității infantile, din acest deceniu 9 al secolului 20 din România).

Dacă femeia, la noi, ar avea de suportat doar năbădăile lui Nicolae, care, oricât de genial ar fi, ca bărbat, nu poate înțelege ce se petrece în capul, inima și pânțele unei femei... însă, nu întâmplător, din chiar momentul Decretului, femeia a făcut cunoștință și cu hachițele Elenei. Așa că, în ultimele două decenii, femeia din România a coborât toate treptele umilinței, suferinței - care duc, desigur, “pe cele mai înalte culmi” ale ceaușismului... cum să-i zicem: bicefal?, mai degrabă: patrupe. Și nu ar fi ajuns unde a ajuns, dacă nu ar exista, la-cel-mai-înalt-nivel, o, nu doar reprezentantă, ci o “mamă”; și dacă în fruntea ministerelor care se ocupă de trebile cele mai apropiate de interesele ei, ale femeii, nu ar fi tovarășe - precum Dobrin, Găinușe, Gâdea și alte “surate”, cu nume predestinate.

Care sunt drepturile femeii, în RSR, în virtutea “egalității” cu bărbatul?

În primul rând, firește, dreptul “de a alege” (firește pe Candidatul unic) și de “a fi aleasă”, (după ce partidul o desem-

nează candidat unic). Drept pe care femeia îl împarte - la egalitate - cu bărbatul...

În al doilea rând dreptul la muncă. Ei, aici, lucrurile se complică: “egalitarismul” comunist a făcut ca femeia să aibă... supradrepturi. Fiindcă ea, după ce își face “datoria de onoare”, “în producție”, intră în “schimbul II”: alergătura, cu sacoșa goală; găsește, nu găsește cu ce să și-o umple, oricum, și-a mâncat o parte din viață - și nu doar acel timp, material (două-trei ore pe la cozi și pe drum), ci energia și, de ce să nu spunem, feminitatea. Trece apoi în “schimbul III”: acasă, trebuie să gătească (fără alimente și fără gaz); să spele rufe (fără săpun, fără detergenți); să le calce (dar nu cu fierul electric); să facă “menajul” (fără aspirator); dar copiii? - pentru care nu are nici lapte, nici dulciuri; dar bătrânii suferinzi din familie? - pentru care nu are medicamente. Să mai continuăm? Nu. Încheiem, amintind că, pentru sine, femeia nu mai are nici timp, nici mijloace - și, mai grav: nici înțelegerea celor din jur: soț, copii, frați...

Nu prin “ponderea economică a tovarăsei femei” se singularizează România comunistă. Și în URSS agricultura este făcută în proporție de 80% de femeie. Adevărat, doar în București măturătorii de stradă sunt măturătoare - hai să o punem pe seama “tradiției”...

Însă în RSR, Ceaușeștii i-au trasat femeii încă o “sarcină” - de-onoare: aceea de a “produce” copii.

Întrebare - în mai multe puncte: dacă Ceaușeștii au nevoie de și-mai-multă ceașă, de ce vinde copii, pe valută, în Occident? Dacă Ceaușeștii au nevoie de femei bune “reproducătoare”, de ce vinde fete, pe petrodolari, pentru haremurile harapilor?; pentru bordelurile ambulante care sunt, în fapt, “formațiile artistice” trimise în “turnee”, mai ales în Italia? Și dacă “întreruperile de sarcină” constituie excepții, de unde provin sutele de kilograme de foetusii umani vânduți austriecilor? Dar chintalele de plăcente? Întrebări retorice: Ceaușeștii nu aud, nu văd - ei “luminează”.

Dacă “emanciparea” femeii în societatea comunistă a făcut din ea vită de povară, “Era Ceaușescu” a urcat-o la rangul de vită de prăsilă.

Și ajungem la cea mai insuportabilă dintre încercările la care este supusă femeia, în RSR:

Ca și cum nu ar fi destul de strivită de obligațiile de a munci (la uzină, pe ogor, în birou), de a face aprovizionarea, de a ține casa - și, în fine, de a fâta - (toate acestea venind “de sus”, de la regim, de la Ceaușescu), femeia din România “anilor lumina” este supusă unei permanente agresiuni din partea “fratelui” ei întru sclavie: bărbatul.

Tragedia care pândește însăși existența poporului român este dezumanizarea bărbatului. Din copilărie băiatul vede, aude cum anume o tratează tatăl pe mamă; din adolescență, înțelege că “atotputernicul” tată, în afara casei, este, în fapt, un laș, un duplicitar, încercînd să-și ascundă sufletul de slugă îndărătul băuturii, “pedepsindu-i” pe colegii, pe prietenii ceva mai puțin fricoși decât el, “încondeindu-i” la Cadre și la Securitate: odată la adăpost între patru pereți, arată el... “cine anume cântă în casă”; și, vai, nu o dată, l-a auzit - pe tată - lăudîndu-se în gura mare cu “isprăvile” lui extraconjugale. Un asemenea tânăr-bărbat nu poate fi decât “omul nou” - homo sovieticus.

Dar copiii de sex feminin? Ei bine, după ce vor trece prin Șoimi și Pionieri, în cea mai pură și tulbure și sublimă perioadă a vieții lor, fetele, florile, vor fi îndemnate, de trimișii Ceaușeștilor să nu țină seama de prejudecățile burgheze - să se lase... fecundate, ca să facă copii!

Vor face, nu vor face, odată școala medie terminată, dacă vor vrea să intre în producție, vor trebui să plătească vamă: adică să se culce cu troglodii în nădragi de care depinde angajarea, menținerea, avansarea; însă dacă vor încerca să facă studii superioare...

Chiar dacă Ceaușeștii vor fi judecați numai pentru ceea ce au făcut cu femeia-student - și vor fi condamnați la pedeapsa capitală: mai ales din 1971, pe lângă șperțuri și plocoane (pe care le dădeau și înainte mii de candidați de ambe sexe), azi, fata candidat trebuie să plătească “în natură”. Chiar dacă intră numai datorită notelor mari, nu se poate considera la adăpost de “pohta” rămătorilor în copitele cărora a nimerit Universitatea românească. Fiindcă, nu-i așa, există examene, iar “profesorii” (așa își zic ei, așa pretind să li se zică) “pun problema” fără sfială, de față cu martori: “Pici, treci” - aceasta a devenit deviza învățământului superior din România ceaușistă. Dacă studenta nu pică (la pat), pică la examen - și o așteaptă “vămile” din producție. Dacă pică, trece examenul... până la cel următor - însă până atunci, “profesorul” va povesti, în gura mare, nu doar colegilor săi, ci și în fața studenților - în prezența “picatei” - cum anume a “trecut” la examen acea studentă, acea femeie, acea ființă omenească.

Am primit o sumă de mărturii din partea unor încă-studente, din partea unor foste-studente. Din care aflăm nume, cazuri, amănunte. În cvasi-totalitate, “bărbații” sunt analfabeți care traversaseră studenția-le “pe bază de UTM și de Securitate”; foști activiști de partid, debarcați din fruntea câte unui județ și unși “profesori universitari”, prodecani - chiar prorectori... Această adunătură de gunoaie, de impotenți, de securiști se află, azi, în fruntea Școlii Superioare din România. La Agronomie, la

Medicină, la Universitate, la A.S.E. (care, în clar, se numește: Academia de Științe Economice...) - peste tot. La catedră, acești “profesori” sunt incapabili de a citi fără greșeli cursuri redactate de alții; de la catedră, acești “profesori” îi înjură pe studenți (și se știe ce progrese a făcut înjurătura-la-români, în Era Ceaușescu); de la catedră, acești “educatori” fac... propuneri obscene și explicite studentelor; la catedră, un cică profesor-doctor de la ASE se descheie la pantaloni și își arată... bărbăția. Tot la ASE, într-o încăpere de la parter - a doua ușa pe dreapta de la intrarea principală, în chiar “biroul Securității”, funcționează, de ani de zile, “Abatorul”. Acolo sunt “conduse” studentele... consimținde, tot acolo și cele care refuză, și care sunt duse cu forța, fără jenă de țiپetele fetei, sub privirile îngrozite, dar... tăcute ale celorlalți studenți. Acolo, la “Abator”, studentele... pică - de voie, de nevoie. Și unele și altele, sunt violate de mai mulți “tovarăși profesori” - la care se adaugă tovarăși ne-profesori: “băieți” de la Securitate, de la vreun minister sau doar prieteni ai “profesorilor” - succesiv-și-simultan. Acolo, la Abator, sunt violate studente în prezența altor studente violate. Acolo, studentele “recalcitrante” sunt bătute și înainte și după viol, iar cele care au nemaipomenita îndrăzneală să povestească ce li s-a întâmplat, sunt, nu doar torturate, ci supuse și la ceea ce Codul Penal desemnează pudic: “violente sexuale”. Acolo, în “Abatorul” din Piața Romană, o studentă epileptică a avut o criză fatală, iar sora “moartei accidental”, deși sănătoasă, a fost internată într-un azil psihiatric - fiindcă *știa*. O altă studentă a fost exmatriculată, pentru că... i-a comunicat decanului “zvonurile” care umblă despre “Abator”. În fine, o alta, printr-o șansă miraculoasă, a ajuns la însuși ministrul învățământului. Tovarășa Gâdea a oprit-o după primele fraze: a acuzat-o că... “folosește un vocabular murdar”, apoi a tratat-o (curat) de “curvă” și a dat-o afară. Din fericire, a apucat să ajungă acasă, unde i-a povestit fratelui său “întâmplările”. Din nefericire, a doua zi, ieșită să cumpere ceva, a avut un... accident de mașină.

Cum funcționează, în văzul lumii, “Abatorul” din Piața Romană? Nici un secret: pe acolo trece și Nicu Ceaușescu - a, nu: el nu consumă pe loc, el face comanda și așteaptă să i se livreze marfa la domiciliu - imagine de coșmar? De Sfârșit-al-Lumii? A, nu: de Eră-Ceaușescu

Iar dacă femeia, în România de azi, a ajuns să fie tratată mai rău ca... - (din păcate nu găsim o comparație), aceasta se datorează parțial comunismului ceaușist. Cealaltă parte (cea mai importantă a vinei, a păcatului-de-moarte) o poartă bărbatul: sclavul care își imaginează că, disprețuind, violentând pe colegul său de lanț, el, nemernicul, devine mai tare, mai “viril”, mai liber.

*

ZODIA PORCULUI**Difuzat la postul de radio Europa Liberă, 25 septembrie 1985**

De fiecare dată când recitesc sau îmi aduc aminte de acea femeie mâncînd un măr, zugrăvită de Geo Bogza, văd, alături, o altă femeie mâncînd pâine cu unt. Femeia “mea” poartă bonetă militară și tunică și face parte din Armata Roșie pătrunsă în România, în acea vară a lui ‘44. Mama i-a oferit de mâncare ce a găsit la îndemână; și ea mănîncă: pâine cu unt. Nu cu evlavie, ca femeia lui Bogza, mărul, ci descoperind ceea ce mîncă. Desigur, descoperitoarea știa ce-i aceea *hleba*, însă o simțeam: nu numai că nu gustase, dar nici măcar nu văzuse o *hleba* atît de albă; de pufoasă; de gustoasă; cît despre unt, îi era necunoscut, a fost nevoie să i se explice, prin gesturi multe, de unde... provine și că nu este nici seu, nici untură... Eram un copil și eram la țară, nu înțelegeam vorbele și rîsetele oamenilor în legătură cu “rusoai-cele” care nu știu la ce folosește... lenjeria intimă și au o atracție irepresibilă către “odicolon”. Eu o văzusem pe aceasta, mâncînd pâine cu unt și, după plecarea ei, o întrebam pe mama: “De unde vine?” Iar mama a oftat și a arătat, nu orizontal, către Răsărit, ci, pieziș, în sus: “De pe altă lume”.

Într-adevăr, acea femeie venea de-pe-lumea “socialismului biruitor”; de-pe-lumea în care omul fusese “liberat”, iar femeia devenise egală bărbatului...

Acea altă-lume s-a instalat și la noi. Bărbatul fiind, ba la război, ba la pușcărie, ba plecat în căutare de “ceva mai bun”, femeia l-a înlocuit, în trebile bărbătești, până l-a...dislocuit. În virtutea “egalității”, a coborât și în mină, a urcat și pe tractor, a bătut nituri, a turnat fontă - continuînd să facă, ea, cea mai mare parte din agricultură. Tot robotind, tot “preluând sarcini” a devenit și-mai-egală (decît bărbatul) și așa s-a ajuns la această “nouă etapă” de neo-matriarhat: în familia de azi, femeia este mamă - pentru toți - și pentru copiii-copii, dar și pentru “soț”, bărbatul, în societatea comunistă, fiind un adult infantilizat, incapabil de a apăra (nu doar de a-și da aere de “șef”) nucleul familial.

Fiind ea “egală”, femeia lucrează; în “câmpul muncii”, se înțelege. Dar fiind și-mai-egală, cum iese din primul schimb, intră în al II-lea: alergătura, pe la cozi, cu sacoșă; găsește, nu găsește cu ce să o umple, trece în “schimbul III”, cel al miracolelor: gătește (fără alimente, fără gaz), spală rufe (fără săpun), le calcă (dar nu cu fierul electric), face curățenie (fără să se atingă

de aspirator), hrănește copiii (fără lapte, fără dulciuri), doftori-cește bolnavii și bătrânii din familie (dar fără medicamente)... Să continuăm litania “miracolelor” din Zodia Ceaușescu? Ne oprim aici, amintind doar că, pentru sine, femeia nu mai are nici timp, nici mijloace - și mai grav: nici înțelegerea (ca să nu mai vorbim de solidaritatea, iubirea) celor din jur: copii, soț, frați, părinți...

Ceaușescu a descoperit, în 1966, cum anume se fac copiii, a constatat că producția-la-hectar este “neîndestulătoare” și, genial cum începuse a se arăta, a tras un decret: “Să se facă copii!” - și decreței s-au făcut.

Bun comunist, cu școală la Moscova, Ceaușescu nu poate face deosebirea între cauză și efect, nu știe în ce raport se află acestea. El a crezut, atunci (mai crede și acum) că scăderea natalității era efectul... cauzei-că-femeia-nu-făcea-copii-din-egoism; din ne-patriotism; din faptul că nu era “lămurită”. Nu a priceput că acea cauză (scăderea natalității) era, în fapt, efectul altei cauze: regimul comunist, care adusese mizerie, promiscuitate, lipsă-de-viitor. Cu oarecari “pauze”, această campanie natalistă a devenit de-a dreptul criminală în anii ‘80, odată cu instituirea “controlului” cum i se spune, eufemistic. Dacă până de curând, femeia, în societatea comunistă, era doar vită-de-povară, în Era Ceaușescu a fost “urcată” la rangul de vită-de-prăsilă. Iată ce scrie o femeie din România:

“Vacile și oile și scroafele destinate «reproducerii» sunt cel puțin scutite de a munci, scutite de a mulțumi Văcarului (sau Porcarului) pentru «grija cu care...» etc, etc. Cel puțin, faimosul control-ginecologic nu este făcut, la tovarășele scroafe, de către tovarășii porci!”

O altă femeie scrie următoarele: “Am avut șansa, de curând, să obțin un pașaport turistic în Occident. Și la plecare și la întoarcere, pe aeroportul Otopeni, am fost supusă controlului-corporal. Grăniceri-vameși, bărbați, m-au «controlat». În vagin. Și în anus. I-am întrebat ce anume caută. Mi-au răspuns că nimic special, dar acesta-i «ordinul de la cel-mai-înalt-nivel»”.

Spuneau adevărul securiștii lui Ceaușescu: nu căutau ceva de găsit, ci de umilit, de strivit, de negat: femeia.

De notat: aceasta se petrece în România, unde nr. 2, de multă vreme, este o femeie: Elena Ceaușescu. Dacă mai adăugăm că în fruntea treburilor cele mai apropiate de interesele femeii se află tovarășe - precum Dobrin, Găinușe, Gâdea (și alte “surori” cu nume predestinate) - am spus totul despre teroarea-de-stat la care este supusă femeia, în RSR.

Din nefericire, nu doar “de sus” este lovită femeia în România. Mai ales în “Anii Lumină” ceaușiști a început să fie

agresată și de “fratele” ei întru sclavie: bărbatul.

O, Bărbatul-la-Români! Câte ar fi de spus despre mutația suferită de bărbat, în ultimii 20 ani! Ce a fost și ce este, acum - dar nu pentru că n-a-fost-să-fie...

Ca soț, după slujbă, bărbatul Român se duce la prieteni, la crâșmă, la meciuri. Acolo, la slujbă, ca subaltern: pe burtă, în patru labe: ca șefuleț: un porc de câine; ca șef: un câine de porc; dar, oricât de “șef”, tot are un șef deasupra-i, pe care îl urăște (în tăcere) și îl toarnă (la Securitate, măcar la Cadre). Numai acasă e șef-absolut, mare zmeu - față de femeie, pe care o ceartă, o înjură, o bate - apoi o violează (acesta este cuvântul, date fiind timpurile).

Ca necunoscut, Bărbatul Român, nu numai că nu respectă femeia (care ar putea să-i fie mamă, soră, fiică), ba o îmbrânțește, o înjură - după care și el o violează: cu vorba, cu balele, cu mâna-pe-sub-fustă, în tramvai, în autobuz.

Ca șef, Bărbatul Român știe un singur lucru: “orice muiere trebuie...” violată, fiindcă nu există alt cuvânt. Cu cât șeful este mai idiot din născare, mai murdar sufletește, mai impotent, ca om, cu atât se comportă mai “viril” (crede el) față de femeie. În nici o societate (ca cea comunistă) și în nici o țară comunistă (ca în România ceașistă), “șeful” nu a atins “culmile cele mai înalte” ale abjecției.

Pe timpul lui Dej, erau de pomină chiolhanurile, orgiile, bețiile până la criză etilică, linșaj, împușcături (Oare cum va fi “decedat” Groza?; Oare cum se va fi “sinucis” Chivu Stoica - cel care, împreună cu Drăghici, l-a bătut până la moarte pe Groza?) - dar n-aveau decât, “mesele tovărășești” erau la-cel-mai-înalt-nivel, între Animalele-Supreme.

Ceașescu a “democratizat” “momentele de destindere”. Azi, cel mai mărunț găinar, ultimul păduche investit cu un strop de “putere” își organizează “partidele de vânătoare”: în care “vânează” tot ce-i mai bun ca mâncare, băutură și “cărniță” - de preferință, actrițe, dar mulțumindu-se și cu studente și cu profesoare (oricum: intelectuale!). Degeaba fac Ceaușeștii-Bătrânii pe abstenenții, pe “puritanii”, odrasla lor - care va urma pe tron - este exemplul viu al “bărbatului” ceașist: creatura de mlaștină, râgâitor-grohăitorul. Degeaba au intrat Ceaușeștii - prin efracție - în “icoane”, dacă au făcut ca “spiritul” lor să intre în subalternii de toate gradele, astfel instaurând Zodia Porcului. “Omul nou”, ceașist? L-a obținut. Pauker-Nikolski-Dej n-au reușit, la Pitești, să-l fabrice. Însă geniul lui Ceaușescu a izbutit: prefăcînd o parte dintre victime în călăi ai fraților lor. În cazul de față, Bărbatul Român. El este homo ceașescus.

Să nu ni se spună că “bietul bărbat” nu este deloc băiat-rău că și el este oropsit ca “toți cetățenii, indiferent de sex...”; să nu

ni se spună că, în momentul de față, “cu totul alte probleme are poporul român: alimentele, căldura, lumina, medicamentele - cu un cuvânt: viața!”. Fiindcă vom răspunde că viața o dă femeia, dar bărbatul o ocrotește. Or, cum anume a ocrotit Bărbatul Român viața, în aceste din urmă două decenii, față cu moartea adusă de Ceaușești? Mia de bărbați mineri, cele câteva sute de sindicaliști, credincioși, militanți pentru drepturile omului, aceștia au fost striviți, nu de Securitate, ci de lașitatea vinovată, de complicitatea Bărbatului-Român cu Neomenescul, cu Murdarul, cu Ne-bărbătescul Rău.

Și să nu spună unii Bărbați Români ca ei ar fi vrut să încerce să ocrotească viața, ca niște adevărați bărbați “dar femeia, cum e ea, mai realistă, a zis că nu, că de ce să riscăm noi, că ce se face ea, singură cu copiii, dacă pe mine mă arestează...” - fiindcă răspunsul este unul: Fiecare bărbat are femeia pe care o merită. Va fi ea, Femeia Română “mai realistă”, însă Bărbatul de aceea este bărbat: ca să ocrotească familia, să-și ocrotească femeia - chiar împotriva “realismului” ei de moment.

Umbla o glumă - de altfel, proastă - potrivit căreia poporul român s-ar fi născut din... amorul dintre doi bărbați: Decebal și Traian. Cum va re-naște poporul român, după dispariția Ceaușeștilor? Din... amorul dintre numai femei?

*

ADEVĂRUL ȘI (SAU) CREDIBILUL

În zilele din urmă am stat de vorbă cu o sumă de jurnaliști. Din întâmplare, mari-jurnaliști; din întâmplare, scriind în cele mai mari cotidiene și săptămânale franceze și americane. Nu din întâmplare, cunoscuți de o bună bucată de vreme - unii mă vizitaseră acasă, la București, pe când aveam un “acasă”, în Drumul Taberei. Pe de o parte, reporteri-de-război - “făcuseră” Vietnamul, Cambodgea, Libanul, Afganistanul - pe de alta, posesori ai codului cu care trebuie descifrată realitatea din țările Blocului Sovietic.

Mă dusesem la aceste întâlniri cu tăieturi din presa de la București, traduceri în franceză a pasajelor semnificative, de asemeni cu fotografiile originale (vreau să spun: originalul Scânteii în care erau reproduse fotografiile... grăitoare). Asta fac, periodic, de ani de zile cu acești jurnaliști-prieteni. Din partea lor nici o reticență privitoare la exactitatea informațiilor (dealtfel, descurajator de... oficiale, culese din organul PCR); din partea mea, ușurarea că, acestora nu voi fi silit să le țin, mai întâi, un curs de alfabetizare, să le arăt, pe o hartă, unde se află România...

Și dacă întâlnirile cu acești jurnaliști - în general avizați, în special informați de ceea ce se petrece, în țara noastră, în ultima vreme - au început ca de obicei, de astă dată, nu doar discuția, ci aerul din jurul nostru, dintre noi, a devenit ...ca de ne-obicei.

- Știm, am aflat, nu faci decât să ne confirmi adevărul despre situația din România, mi-au spus jurnaliștii. Numai că acest adevăr este... incredibil.

Nu am insistat pe loc. Era inutil: ei, jurnaliștii, își făcuseră meseria: verificaseră informația, care se dovedise exactă, deci adevărată. Dar... incredibilă. Unii dintre ei, în junețe, reușiseră să dea credibilitate unor neadevăruri; alții se întâlniseră cu incredibilul în Cambodgea lui Pol Pot, în China lui Mao - ba unul dintre ei îl pipăise, cu câteva săptămâni în urmă, în Albania.

-Știi că am scris despre antropofagia practică încă în unele triburi melanesiene de kanaki mi-a spus unul dintre ei- și nu e ușor să scrii, azi, în Franța, astfel, despre Noua Caledonie. Am scris și despre sclavajul din unele comunități ale Africii francofone. Adevăruri teribile, enorme - și deranjante pentru noi, Francezii - dar le-am scris și au devenit credibile.

- Scrie-le și pe cele din România, fă-le credibile, i-am spus.

- Dar nu-i același lucru! Firește, voi scrie, dar îndoit: aceste adevăruri... Dacă mie, ca jurnalist, care am fost în România și am văzut câte ceva și nu pot crede că ceea ce am văzut este adevărat.

- Cum adică: ai văzut și ai crezut în incredibila antropofagie, în incredibilul sclavaj - și ai făcut ca aceste adevăruri să fie crezute de cititori - și nu crezi că, de pildă, în România, au murit oamenii de frig? Că, femeile sunt supuse controlului ginecologic? Că bătrânii vor fi alungați din orașe - iată, negru pe alb, în *Scînteia* - dacă nu crezi în traducerea mea, mergem la un notariat!

- Te cred, cred ... Dar nu pot să cred! Ascultă! - și jurnalistul m-a apucat de revere: Tu, Român: tu crezi? Poți crede că ceea ce se întâmplă la voi este adevărat?

Nu i-am răspuns. Ce să fi spus? Că și eu, ca Român, am momente de îndoială? Adevărat, am plecat din țară de opt ani, nu mai percep România decât mijlocit, dar îi ascult, pe Românii "ieșiți" alaltăieri sau acum o săptămână: povestesc, povestesc, apoi se opresc, scutură din cap: «De necrezut!» spun ei, apoi, după ce mai povestesc ceea: «Să nu-ți vină să crezi!» Și iarăși: «N-ai să mă crezi, dar...» - aceasta fiind proteza unei întâmplări, pe care o încheie cu: «Și mie mi-e greu să cred, însă asta-i adevărul!»

Dar de ce? Care este motivul pentru care adevărul despre România pare incredibil? Îi las pe jurnaliștii ne-Români să-mi explice, mie, Român, de-ce-ul:

- În primul rând, pentru că România se află în Europa. Chiar dacă acea Cortină de Fier v-a internat pe voi, cei din Est, într-un lagăr, impunându-vă, de decenii, un regim teribil, inuman și... ne-european, n-a putut să vă schimbe, fundamental, natura voastră de europeni. În al doilea rând: fenomene ca Gulagul, Revoluția Culturală, polpotismul au făcut ravagii altădată, altundeva. Cum să fie credibil că vouă, Românilor, popor nu doar european, ci... mediteraneean prin spirit, care ați dat lumii pe Brâncuși, pe Ionesco, Eliade, Cioran, Lupașcu - vi se întâmplă asemenea... adevăruri? Credibil adevărul că, într-o țară europeană, legendar de mănoasă, oamenii suferă de foame?; că într-o țară cu mari resurse energetice, oamenii mor de frig și se luminează cu opaițul? Credibil faptul că într-o țară - fie și cu regim comunist - în care și așa rămăseseră puține monumente, sunt distruse, cu sistem, nu doar biserici și mănăstiri și nu doar în București, ci în toată țara, chiar și la sate, tot ce nu poartă marca "Erei Ceaușescu"? Cum să fie credibil un adevăr ca acesta: Ceaușescu obligă femeile să fabrice copii și, simultan, vinde copii în Franța? A devenit credibil adevărul că un comunist pur și dur, zăpăcit de puterea fără limite (de altfel, acordată de Sovietici), se crede monarh și își comandă sceptru - însă pentru că, în acel moment, se dădea în spectacol alt "împărat", Bokassa. Însă nu se lasă crezut un adevăr ca acest recent "program special" prin care Ceaușescu vrea să-i deporteze pe bătrâni de la orașe în sate. Fiindcă așa-ceva numai Pol Pot a făcut, undeva, în Asia; cândva, în deceniul trecut, iar polpotismul nu mai există! A fost credibil un adevăr ca cel privitor la Doamna Ceaușescu, monument al inocenței în materie de chimie, dar devenită "doctor-inginer-academician"; (de asemeni, a devenit credibil adevărul că Domnul Ceaușescu, tocmai pentru că este un distrugător al culturii, al spiritului, s-a autonumit președinte și al Academiei). Pe acestea le-am crezut, fiindcă, știam că voi, Românii, ați dat Europei și lumii dadaismul, ați alimentat suprarealismul, că, prin Ionesco, ne-ați explicat cum stăm cu absurdul. Așa că ne-am zis: «A, Românii au mai inventat ceva: ceaușismul trebuie să fie pe linia Caragiale-Urmuz-Ionesco - chiar dacă Ceaușescu își neagă, interzice maestrul...»

Într-adevăr, din afară, chiar de către exilații români, așa se vede România: un imens teatru pe scena căruia se joacă, simultan, texte clasice precum: "Conu Leonida față cu reacțiunea", "Pâlnia și Stamate", "Cântăreța cheală", "Regele moare", dar și adaptări-localizări ca să zicem: "D-ale Revoluției Agrare", "Familia Roadetot", "Scorpia dezlănțuită", "Coana Chirița la Academie", "Teleaga cu paițe", "Fii cuminte, Cristofor Simionescu", "Groapa Principelui" "Nicolae Vodă cel Cumplit", "Cocoșul Roșu", "Urâții

nebuni ai marilor orașe”, “DesPolPot-Vodă” - într-o generală, generalizatoare “Ceaușiadă”. Însă, dinăuntru...

Unul dintre jurnaliști - care a scris, va mai scrie despre România - mi-a pus următoarea întrebare, numai pe sfert în glumă:

- Dar dacă Ceașescu, Marele Șmecher (a intrat în circulație cuvântul, devenit, în gura francezului: *smeșér...*), în mod conștient dă faptelor sale dimensiuni monstruoase, incredibile? Scontînd pe, totuși, normalitatea Occidentalilor, care vor lua aceste adevăruri drept calomnii ale exilaților, drept exagerări jurnalistice?

I-am răspuns că, în momentul de față - adică în prag de iarnă - Românii din România puțin le pasă dacă Ceașescu face ceea ce face în mod conștient sau in-, fiindcă ei, când se întreabă dacă vor mai apuca primăvara lui '86, o fac în accepția primă a termenilor viață și moarte. Vlăguți de o viață-de-lipsuri, supraviețuitori ai iernii trecute, nu vor mai rezista altei încercări. M-am străduit să explic - din experiența mea de deținut - că există o “ierarhie” a chinurilor: *foamea* se suportă greu - dar se suportă...; violențele directe, *tortura* este și ea “suportabilă” - mai ales dacă duce la moarte: mult mai greu de îndurat - și decât foamea și decât bătaia - este *întunericul*, însă, în închisoare, deținutul se consideră o excepție și consideră excepție pedeapsa cu carcera-fără-lumină (sau “Neagra”), or Ceașescu pedepsește cu “Neagra” peste douăzeci de milioane de oameni, care nu se pot consola nici măcar cu “statutul” de deținut; dar și mai teribil decât foamea, decât tortura directă, decât întunericul este *frigul* - deținuții îl cunosc de la carcera numită “Alba”, iarna-la-cămașă-și-izmană și care durează o zi, două, trei - oricum, în închisoare, gardianul care observă că pedepsitul nu se mai... plimbă, nu mai mișcă, dă alarma, iar “banditul” este dus înapoi în celulă - dacă nu la infirmerie. *Frigul* chinuie trupul, dar mai grav: “lichefiază”, apoi “gelatinizează” conștiința, voința: omul nu mai vrea nimic, decât pace - adică moarte.

Jurnaliștii au înțeles, au crezut. Rămâne acum ca, sub pana lor, aceste adevăruri incredibile să fie acceptate - mult mai greu decât antropofagia și sclavajul - dar să avem încredere în forța cuvântului-care-spune-adevărul.

(26 septembrie 1985)

*

IN VINO VERITAS?

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 27 septembrie 1985

Preotul Calciu a fost aruncat în închisoare, ultima oară în 1979, pentru că în predicile sale făcea elogiul iubirii (creștinești),

nu al urii (de clasă). Un alt preot, lituanianul Alfonsas Svarinskas a fost și el condamnat la șapte ani de închisoare (lagăr cu regim sever) și alți trei ani de domiciliu obligatoriu, acuzat fiind că, în predicile, îi îndemna pe credincioși să fie mai... temperați cu băutura. Să recunoaștem: există o logică perfectă - de tip sovietic: Gorbaciov este urcat în slăvi de urcătorii-în-slăvi pentru că a luat măsuri împotriva beției, în timp ce preotul catolic Svarinskas este aspru pedepsit fiindcă a recomandat... temperanța.

Este adevărat că noul stăpân al lui Ceaușescu - vorbim, în continuare, de Gorbaciov - consideră beția ca un dușman, în primul rând, al... producției socialiste și abia în ultimul rând ca pe ceva-cumva care poate cauza oarecari plictiseli sănătății (trupești) a cetățeanului sovietic. Cât despre cauzele acestui dușman al producției socialiste, carevasăzică beția (nu se folosește termenul alcoolism decât atunci când este vorba de țările capitaliste), nimeni nu se îndoiește, ele vin “de dinainte de Revoluție”, vina purtând-o, evident țarismul (deunăzi, la televiziunea franceză, un tovarăș, Ignatov, de la “Novosti”), întrebat fiind, politicos, despre problemă, a răspuns, lătrînd: “Omul sovietic nu are lecții de primit de la francezi, cei-mai-mari-alcoolici-din-lume!”). Tovarășul cu pricina spunea adevărul - fără să vrea: Alcoolicul...- pardon: bețivul...- pardon: omul sovietic nu primește lecții de... să-i zicem: “consum oarecum exagerat de alcool” de la nimeni!

Spre deosebire de secretarul-general, preotul lituanian Svarinskas era îngrijorat de ravagiile alcoolului, desigur, în trupul, dar mai ales în sufletul oamenilor. *Literaturnaia Gazeta* - care se ocupă de orice, numai de literatură nu, se întreabă (și îi ia martori pe cititori), cu ironie ucigătoare: “Ce va fi avînd, oare, băutura cu sufletelul?” - joc de cuvinte de un haz nebun pe care îl înțeleg și românii (care știu și încă bine ce însemnează *dușcă*, dar care nu știu că în rusă este și diminutivul de la *suflet*...), în continuarea “polemicii”, *Litgazeta* dă ocol, pe departe, chestiunii, acceptînd că, “în anumite cazuri” se manifestă “unele tulburări de comportament” - dar în ruptul capului nu ar scrie negru pe alb cuvinte ca *psihiatrie*, de pildă, fiindcă cetățeanul sovietic nu trebuie să facă vreo legătură între... dușcă și psihușcă (așa i se spune azilului psihiatric de sub conducerea KGB): pentru beție, “omul sovietic” este condus cu grijă - pentru o noapte, de către tovarășii milițieni în acele Centre de Dezîmbătare (sau: trezire din beție) - mai numeroase decât farmaciile, brutăriile și mezelăriile la un loc, în timp ce, pentru “calomnie împotriva URSS”, “făptașul” este aruncat în *psihușcă* - pe termen nelimitat (sau până la “totala reeducare”). *Literaturnaia Gazeta* încheie, victorioasă: “Ce fel

de popă catolic o fi acest Svarinskas care nu știe latinește? Doar latinii au spus: «In vino veritas»!” Și să mai pretindă cineva că *Gazeta* cu pricina este... “niet-kultura(lnaia)”... Se spune că, de când a apărut acest articol, toți bețivii din Patria Socialismului, înainte de a mai trage o dușcă de vodcă își comunică dictonul latin, care, trecut din gură-n gură, pronunțat rusește, a suferit o oarecare - de altfel neînsemnată - deplasare de sens, în traducere românească dînd:

“În vină-i adevărul”.

Dacă am avea chef de “polemică”, am face și noi caz de “kultură” și, forțînd nota, am pretinde că bețivul sovietic are un infailibil instinct etimologic: făcînd să se “tragă” cuvîntul *vină* din cuvîntul *vin*, operația a devenit din oarecare filologică în sens riguros logică, rezultînd că vinul este vina... (cauza) vinei... Din păcate, cunoaștem prea puțin străfundurile sufletului slav, iar mai la suprafață nu știm când anume au descoperit rușii vinul: după ocuparea Caucazului? După ocuparea Basarabiei? Francezii ar fi înclinați să creadă că descoperirea vinului nu putea avea loc înaintea “înrării” rușilor în Paris, marcată prin termenul *bistro*. Noi credem însă că, oricînd ar fi descoperit rușii vinul, l-au acoperit la loc, lăsându-l în seama popilor și a cucoanelor, ei, bărbații, mulțumindu-se cu “apșoară”, cu, adică, *vodcă*.

Întorcîndu-ne la preotul lituanian Svarinskas: dacă s-ar fi mulțumit să-i îndemne pe enoriași să nu mai bea atîta, dacă ar fi atins în două cuvinte și “problema producției” - care suferă pe ici, pe colo din pricina “consumului de spirtoase”, probabil ar fi riscat să primească Ordinul Muncii. Însă preotul a sărit peste cal: a pretins că beția este o adevărată plagă; că aceasta distruge nu doar trupul, dar mai ales sufletul; că acest “blestem” este întreținut, încurajat “de sus” (și a arătat, nu înspre cer, ci înspre Kremlin). Iar când i-a îndemnat pe credincioși să nu mai bea - o zi pe săptămână, miercurea - a fost numaidecât arestat - ca să nu se întindă “contrarevoluția”.

Ca să înțelegem “gravitatea” problemei puse guvernului, să ne amintim că unul dintre primele cuvinte de ordine ale sindicatului Solidaritatea, în Polonia, a fost interzicerea băuturii în incinta șantierelor, uzinelor, reuniunilor. Întrebat fiind despre “motivația” acestei măsuri, Walesa a răspuns că aceasta (renunțarea la băutură) este, nu doar reprezintă, primul pas spre libertate.

Ani, decenii, noi, românii, ne-am crezut “la adăpost” de această agresiune. Consolîndu-ne că noi suntem băutori de vin - spre deosebire de ruși, de polonezi, de totdeauna băutori de “tărie”. Exemplu strălucit și tipic de... motivație de bețiv. În primul rînd, fiindcă, chiar în timpuri normale, nu toți românii erau

băutori de vin. În “renumitele podgorii” se producea și se consuma (cu plăcere), de-o pildă, drojdia. Zone întinse produceau și consumau “după specific”: țuică, palincă, horincă - cu cât ținutul se afla mai spre Nord, cu atât creșteau gradele de tărie și descreștea calitatea intrinsecă a băuturii - “recordul” de sub-calitate și nocivitate deținându-l cu brio Nordul Moldovei și Bucovina cu “rachiul de pământ” - adică obținut din cartofi și din sfeclă.

Alcoolismul-la-români nu a fost o invenție a scriitorilor pășuniști, iar “antisemitismul” unor oameni politici (printre care și Kogălniceanu) nu era doar un cal-de-bătaie electoralist: de la începutul secolului al 19-lea, a apărut fenomenul cârciumarului-la-sat, care a provocat, pe de o parte, o mutație (să-i spunem, eufemistic: alimentară) - în sensul că românul a început să bea din ce în ce mai puțin vin, țuică, drojdie etc, din “producția locală” și a trecut la rachiul-de-cârciumă - în principiu alcool din cereale, produs industrial, în principiu, “curat”, însă, trecut prin pivnița cârciumarului, ajungea în cinzeaca sau țoiul consumatorului ca o licoare de-a dreptul infamă - și dăunătoare; pe de altă parte, însăși existența cârciumarului, în sat, “la îndemână”, a făcut să crească sensibil cantitatea consumată: demersul celui care avea chef de un păhărel era ușurat, simplificat: nu avea decât să dea o raită pe la cuibare, să bage în sân câteva ouă - și avea cu ce să-și plătească rachiul; sau, dacă se grăbea, sau venea de la câmp, putea să intre în cârciumă cu mâinile goale: bea pe datorie...

Presupunem că situația descrisă de pășuniști și de politicieni nu era apocaliptică decât în comparație cu o perioadă anterioară. Între cele două războaie mondiale s-a oarecum “echilibrat”, în sensul că excesele erau fie individuale (prin bețivul satului sau al cartierului - cunoscut ca un cal breaz), fie ocazionale: nunți, botezuri, sărbători și... chefuri-de-preste-an...

Din câte ne aducem aminte - și ne aducem - prima fază a comunismului (cea stalino-dejistă) nu s-a ilustrat și prin alcool. Desigur, pentru că... in-vino-veritas, iar acel adevăr rostit la beție a prefăcut în “deținuți politici” oameni care, la trezie, n-ar fi atins regimul nici eu o floare...

Am putea plasa începutul acestei perioade de degradare-prin-alcool, la români, pe la mijlocul anilor ‘60. Pe de o parte, erau “coapte” condițiile socio-economice: cu sutele de mii, bărbații de la țară au trecut “la oraș” - fie mutându-se definitiv, fie “temporar”, pe șantiere, fie... temporar-definitiv, ca navetiști. În toate cazurile, omul (aici, cu precădere, bărbatul) a fost dezrădăcinat - situație pe care mulți au perceput-o ca pe un fel de liberare de constrângerile tradiționale (familie, comunitate, religie). Pe acest teren favorabil - adică fragilizat - s-a însămânțat grăunte-

le numit ban-plătit-peșin: oricât de “tare” ar fi omul, oricât de legat s-ar simți de familie, din momentul în care lunar sau chenzinal se trezește cu bani-în-mână, cu greu rezistă ca, înainte de a lua tramvaiul spre cartierul lui sau trenul spre satul lui, să nu facă un popas, cu prietenii, la cârciumă. Și chiar dacă salariatul (fiindcă asta a devenit) nu-și bea toată chenzina - cu consecințele cunoscute - totuși, bea. Și chiar dacă bea doar o cinzeacă sau doar o sticlă cu bere, acceptă să se lase cuprins, la urma urmei, modelat de psihologia de cârciumă.

Departa de noi intenția de a condamna cârciuma - acel loc și moment de spargere a solitudinii (a dezrădăcinării de care am amintit), de chiar solidaritate. Fiindcă ce altă satisfacție, ce alt “moment de destindere” are omul - în afara cârciumii? Și unde și când are senzația că poate uita necazurile de toate zilele, unde și când simte că se eliberează de frică - dacă nu la un păhărel?

Departa de noi de a da sugestii, soluții, în vederea “eradicării” alcoolismului (deși nu ne-ar costa nimic, tot nu ne-ar lua nimeni în seamă). Această chestiune nu poate fi “rezolvată” așa cum am fi tentați să credem - printr-o schimbare de regim politic (din păcate, Soljenițin se înșală atunci când afirmă că dispariția comunismului va provoca, fulgerător... temperanța la ruși). Totuși, comunicăm câteva observații:

Rămânând la Lumea Veche - adică la Europa de azi, - vedem cu ochiul liber că au existat și continuă să existe, în mare, două civilizații diferențiate și după natura (și efectele) băuturii: cea mediteraneeană: solară, dionisiacă - a vinului și cea septentrională, a ne-vinului. Nu credem în determinări de rasă, fiindcă, de pildă, slavii-sârbi sunt mediteraneeni (în ciuda șliboviței!), iar slavii-ruși sau polonezi se află la... antipod. Iar ceea ce am numit: civilizația vinului nu acoperă doar aria favorabilă culturii viței de vie (condiție esențială, firește), ci mai ales aria în care se consumă “produsul”. Vrem să spunem că lumina, căldura ambiantă determină băutura. Și nu tăria (gradele) sunt determinante, ci scopul în care băutorul o bea - și desigur, efectul. Dacă mediteraneeanul bea ca să se răcorească, ca să se înveselească și să poată comunica și mai ușor cu semenii, “septentrionalul” bea ca să se încălzească, atât cât să se poată izola - și de lumea ostilă și de semenii cu care, oricum, nu poate comunica. Cei care au avut ocazia să călătorească au putut observa cum se bea, de pildă, în Finlanda (în ciuda prohibiției? sau din cauza ei?) și cum se bea, în, să zicem, Grecia. Precum și “rezultatele”: beția, la nordici, durează câteva ceasuri și trece, rapid, de la plăcere la “neplăcere”, apoi la mânie, apoi la furie, la turbare devastatoare și sfârșește... sub masă, în șanț - și nu rareori în spital; în schimb, la

sudici este o petrecere care poate dura trei zile și trei nopți și chiar dacă poate părea dezgustătoare (celor trezi) în faza ei lăcrimoasă, deranjantă în cea de hărmălaie și de-a dreptul periculoasă atunci când se scot cuțitele - rămâne, totuși, comunicare, comuniune.

Noi avem, în continuare, un termen care tinde să se golească de conținut - anume: *chef*. Cuvântul ne-a venit din turcă, dar nu a făcut decât să numească o realitate locală, comună acelei arii sud-estice. Toți românii știu ce înseamnă *chef*, dar au început să uite o “nuanță”, anume că în nici un caz chef nu este sinonim cu beție, ci... din contră: adevărații cheflii evitau îmbătarea (în ciuda cantităților enorme de băutură consumate) printr-o adevărată știință a mâncării: anume feluri, în anume ritm, uzînd chiar de anume “tertipurî” (ca uleiul băut înainte, ca potroacele din zori de zi) - deoarece cheful trebuia să dureze, (cuvântul românesc venit din latină: *petrecere* fiind și mai la locul lui), să fie prilej de veselie - prin muzică, prin dans, prin povestiri - deci, prilej de comunicare.

Or, acest fenomen - cheful, petrecerea - a dispărut cu desăvârșire. În primul rând, din motive de, să le zicem: psihologie politică. Omul nu mai are... chef să comunice, temîndu-se că ceea ce va comunica el semenului său va ajunge la urechea Securității; omul nu mai are chef să se veselească - prin dans, prin muzică - nici măcar o noapte întreagă - fiindcă nu are timp și fiindcă nu-l țin balamalele. Și nu-l țin, nu doar pentru că este prost hrănit, istovit, nu atât de lucru, cât de tensiunea nervoasă, ci și pentru că nu mai există mijloace materiale pentru un chef - fie el de doar o noapte: în primul rând, mîncarea, însă nu în ultimul rând băutura. Lăsînd la o parte scumpetea “produselor”, în cazul băuturii, aceasta nu este doar proastă, ci de-a dreptul otravă. Vinul “de la stat” a devenit “bormașină”, face gaură în stomac de la prima înghițitură, berea, un lichid infam, tulbure, în care plutesc filamente și gândaci și are un gust... de negustat. Și atunci omul trece la “tărie”. Și gata. Trecerea nu este doar... alimentară, ci psihologică. Mutația este radicală, fiindcă s-au schimbat motivația («De ce vreau să beau? - Ca să mă veselesc, să pot comunica mai ușor? Nu: beau ca să uit, să nu mai sufăr, ca să nu se vadă că sufăr») și rezultatul: nu o stare de euforie, ci de prostrație - și, cu cât vine mai repede, cu atât mai bine - și românul se îmbată pe loc, fulgerător, mulțumit că a găsit, în sfârșit, un adăpost numai al lui. În interiorul - dar mai ales îndărătul alcoolului, ca o pavăză, ca justificare a demisiei, a neputinței, a lașității sale.

Cine mai face chef, în România? “Șefii” - politici, polițienești și... “alimentari”. Nu le lipsesc mijloacele, însă, pe de o parte motivația este alta (mai puțin ca să se “destindă”, după atîta... muncă, ci ca să arate altora, să-și arate lor înșiși că au

putere). Cât despre desfășurare și rezultate, mai bine să nu insistăm: Zodia Porcului.

Față cu această plagă, alcoolismul, nu există soluții radicale. Și nu există diferențe “statistice” între orânduirii - prohibiția în țările scandinave nu dă rezultate - încă o dată: “statistice” - mai bune decât, să zicem, “măsurile” lui Gorbaciov de a scumpi băutura și de a reduce cantitatea produsă. Cunoaștem rezultatele prohibiției, în America și știm că scumpirea, în Rusia, a băuturii, nu va diminua consumul. Lăsând însă țările cu orânduire “capitalistă” la o parte, să spunem ceea ce se știe bine, anume că regimurile comuniste nu vor renunța niciodată la acest instrument al menținerii, întăririi “dictaturii proletariatului” (asupra proletariatului) care este alcoolul. Oricât de falimentară ar fi agricultura sovietică - tocmai pentru că este colectivizată - oricât de mari cantitățile de cereale importate, oricât de mari mâncători de pâine ar fi rușii, “cota” de “pâine” transformată în alcool nu va diminua, din contră. Nu este o anecdotă zisă potrivit căreia singurele “ramuri” ne-deficitare în economia URSS sunt: armamentul și spirtul? Și în Rusia și în Polonia și în România, n-au decât să lipsească din magazine și piețe alimentele de strictă necesitate - dar alcoolul niciodată; de proastă calitate, scump - dar alcool “se găsește”.

Cu doi ani în urmă a ajuns în Occident un raport semiconfidențial, redactat de o filială siberiană a Academiei URSS, referitor la alcoolism. Nu știm dacă cifrele avansate corespundeau realității, dacă fuseseră diminuate sau exagerate, dacă raportul era, într-adevăr, de genul samizdat, ori doar o pregătire psihologică, din partea puterii, a “reajustării prețurilor”. Însă nu era nevoie de un astfel de raport, cine vrea să afle ce se petrece în URSS, n-are decât să citească, nu doar cărțile “disidenților” (ca Zinoviev, Maximov, Limonov), dar și ale bravilor scriitori sovietici fideli realismului socialist, ori să frunzărească presa oficială. Concluzia este că toată-lumea-bea-tot-timpul, până la comă etilică, până la moarte, singurele comunități care încă mai rezistă fiind cele musulmane (Coranul interzice alcoolul), dar din ce în ce mai fără convingere. Cât despre basarabenii noștri - care au vin bun (de altfel, producând jumătate din producția totală de vin, coniac, șampanie), s-au... rusificat de tot: toată-lumea-bea-tot-timpul.

Necazul este că, din acest punct de vedere, s-au “rusificat” și românii din România. Pe măsură ce viața le devine tot mai de netrăit și pe măsura ce mănâncă din ce în ce mai puțin și mai prost, beau mai mult. Bărbații ca și femeile; adulții ca și adolescenții; chiar copiii - se semnalează tot mai des elevii veniți la școală “ciupiți”, elevii care folosesc recreația mare, ca să dea o

fugă până la cea mai apropiată Alimentară și, în cel mai pur stil rusesc, să bea, prin ganguri, sau pe maidane (din ce în ce mai numeroase, mai întinse, mai cu seamă în București) sticla de vodcă - în doi, în trei...

Cine să le reproșeze adolescenților, copiilor din România că au luat-o cam devreme cu păhărelul? Profesorii, educatorii? Dar ce greutate morală mai au educatorii? Ce altă "satisfacție" să le promită "Marile-Adunări-Populare", unde vor flutura stegulețe, agita cerculețe și striga în cor că mulțumesc din inimă? "Munca Patriotică", devenită și mai "patriotică", de când cu Revoluția Agrară? Să le anunțe un "viitor luminos" - care? ca acela al lor, al educatorilor? Cine altcineva să-i convingă să nu mai bea: părinții? Dar mai constituie părinții o autoritate, un exemplu?

Să nu ne mirăm dacă azi-mâine, "independentul" Ceaușescu îl va imita pe stăpânul său, Gorbaciov și va mai trage un decret, va mai anunța un program-special. Ca toate "hotărârile" și aceasta va fi strâmbă, ineficace - fiindcă nu va viza cauzele răului.

Românii nu vor mai percepe nici ridicolul situației: așa cum, nu demult, "tinerelul" Ceaușescu (flancat de "tinerica" sa tovarășă de viață) s-a trezit alungându-i pe "bătrâni" din orașe, tot așa, cu aceeași seninătate, va lua măsuri împotriva beției - el, fiu al legendarului bețivan (de altfel, simpatic), pe numele său Andruță și tată al golanului care, la beție, își mângâie nevasta (să o plângem pe "biata" tovarășă Poliana?) cu furculița înfiptă în gât.

Dar să nu anticipăm - vrem să spunem: să nu anticipăm "măsura" fiindcă, oricum, nu va mai avea "timp material" măcar să o formuleze. Anticipăm însă cu dragă inimă acel moment în care vor urla sirenele și vor trage cele câteva clopote rămase după altă "măsură", anunțând României și lumii marea veste. Firește, ne gândim nu la venirea Mesiei, ci la plecarea Satanei.

*

Către Dorin Tudoran (I)

Paris, 21 August 1985

Dragă Dorin,

În sfârșit mi-a ajuns scrisoarea cu care m-ai atâta amenințat (ca să mă exprim așa). Bine c-a dat Domnul să te slujești de mâna dreaptă, bine că poșta a mers, totuși, bine că ai umor - tu!

Eu ne(mai)avînd, nu-ți voi da nici sfaturi, gafele pe care le faci tu cu mânuța ta sunt de neînlocuit. Drept care, te anunț că, chiar de mâine voi face demersurile necesare pentru: 1)Invitație

de la Madrid către matală, Americanu' (sper să găsească un spaniol care să știe americănește, că doar ei au desco', mai bine o lăsau aco' la lo'); 2) Invitațiune de la PEN, care să-ți faciliteze intrarea în Franța. În această ultimă cestiune, ar fi de dorintodoran să scrii două cuvinte de mulțămăită PEN-ului Franc - în special, Președintelui, D.Tavernier - Pen' că te-adaptă (chiar dacă ție nu ți-a fost de folos, poate va fi altora). Trimite-mi-o mie, ca eu s-o, nu-i așa, înmănez.

Ideea ta crează cu spartu-băncii...- fii atent, că-ți dau indicații prețioase, ca unul care am la activ: când dai în ea de s-o spargi, dă cu stânga, dom'le (cel mai bine și mai bine cu genunchiunre coaie - dar tu ești pumnaci), pen' că dreapta-ți mai trebuie, ca să ții pe ea, când oi avea mașină. Sfat: Nu-ți lua Lada, nici Dacia căci ele nu este fiabile. Vreau să zic: nu lua tu, las'-te greu când îți dau ei una. Sfat bis: zici:«Bine, las-o, aici, dacă insiști».

Cealaltă ideea e ta - crează de la permanent - să scrii în foile românești din exil (pardon: Exil): Scribe, soro, unde vrei și ce și cum - n-ai decât să colaborezi și la Baristide Uhoiu, cu o chestie despre Securitatea boborului, de-un paregzamplu.

Acum, pe serioasele: nu îți împărtășesc experiența mea cu foile românești, fiindcă nădăjduiesc că în cei opt ani (de când am venit eu) s-au mai dezînnoptat - era și timpul...

Din nefericire, *Limite*-le Monicăi și Virgilului sunt amenințate cu dispariția ("Banii, baaaanii!"). A început să apară o nouă publicație, îi zice *Contrapunct* (original, nu?) și e scoasă de un bun amic al meu de la Köln, Focke (sau Vocke), de fapt, Dumitrescu - și mai de-fapt: George Carpat (publica poezie și frecventa cofetăria "Albina", până prin 68-69 (când a plecat la oaste și n-a mai venit...)). Este cea mai curățică publicație - și la ea colaborează Monicii, Nego, Caraion, și-alții (adică eu). La urma urmei, după ce spargi banga-aia, de ce n-ai face tu o foaie? Eu mă tot câcâi cu Lotăria - și, sula! Neam!, vorba ungurului. Însă, de cum câștig, cum îți bat depeșă - așa, ca să știi și tu, să nu zici că nu te-am avertizat...

Orișicâtuși: dacă ai vrea să colaborezi la **Contra'**, cred, că ai fi cel mai autorizat (na, că-ncep cu indicații!) să scrii o chestie despre cât de - totufli - bună literatură se, nu doar scrie, ci chiar publică în Réséré, așa, cu Cenzură și așa, cu Secii după tine. Presupun că îți va fi mult mai ușor decât mie, în '77 - în al doilea rând, fiindcă, atunci "bunul" se rezuma doar la poezie; în al doilea, chestie de umoare: tu, în acești ani de infern, ai avut, lângă tine, măcar un scriitor (în realitate - și, din fericire, pentru ei, inimaginabil de mulți), pe când eu am fost, nu doar singurel (mai târziu s-a lipit și Nego), dar și ironizat (un eufemism) de către

scriitori care, mai târziu - adică fiind ei "în trecere prin Paris" - mi-au de, sau re-de- venit prieteni... Deci: pas de voie - (de la Nea Goe). Să te aștepti, în lunile (și anii) care vor veni ca mulți dintre exilații români să te privească neîncrezător, chiar să te acuze (de, de pildă... comunism - păi n-ai fost tu nembru?). Spune-ți că exilații români tot români sunt și nu pune la inimă; la urma urmei, prostirea ia, în exil, proporții nebănuite, în țară. Așa că fă-te elitist, domn'e! Zi-ți că, prin ceea ce ești - dar mai ales prin ceea ce ai făcut tu, singurel, cu mânuțele tale - era fatal să te pui în față - obiect de neînțelegere, de gelozie, de ură. Și du-ți crucea, băiete!

Din câte credea că înțelesese Matei Călinescu - văzut, aseară, în foarte treacăt (cu amenințarea că, las-că vom sta de vorbă pe îndelete), ar exista o perspectivă, pentru tine, de doi ani de...-na, că era să spun: securitate!, ca ceva-visiting. Deie Domnul să se pună cap la cap aceste "formule", pentru tine, până la adânci bătrânețe - însă cred - din experiență - că, de la chiar începutul acestei "burse", tovarășa ta de viață să se pregătească pentru o profesie care să dea familiei întregi, siguranța (na, că am trecut la preistorie) materială, deci sufletească. Îți spun-repet astea probabil pentru că nouă nu ne-a mers asta - din o sută de motive, însă din această pricină, cu toate că am publicat, numai în Franța opt cărți, cu toate că am publicat și cărți de-ale altora (printre care Milosz și Nedelcovici), pâinea de toate zilele mi-o câștig cu brațele-nu-cu-mintea - ca zugrav, firește: necalificat; și în plus, la negru.

Te las să te mai dezmeticești, ca să-mi scrii (ori să scrii Monicilor, ca să faci economie) povestea vieții lui Nedelcovici...

În zadar încerc să nu mă las culpabilizat, în lipsă de informații despre "victimă", tot vinovat mă simt de necazurile lui...

Filip o îmbrățișează (pardon: ambrasează) pe Alexandra, în timp ce noi-pe-voi.

Zicându-vă: Bine c-ați venit!

Paul

*

Către Dorin Tudoran (III)

Paris, 8 oct. 1985

Dragă Dorin,

Mă grăbesc să răspund la scrisoarea ta din 27 sept.(...).

Din păcate, nu am noutăți să-ți comunic; din și-mai-păcate, vești bune. Dar nici proaste (tot e ceva...). Îți scriu așa, pentru că tot ne-am pornit pe dialog și dacă ție îți face bine - și mie.

Eu aş zice să lăsăm moartă chestia cu Breban - pe cale epistolară, desigur. Mai întâi, pentru că avem atâtea alte prilejuri de ne-plăcere apoi, pentru că, eu neposedînd datele pe care le ai tu (despre el), nu înţeleg mare lucru din ceea ce transmiţi (de pildă, Postelnicu; cine-i ăsta? Un nume, un pseudonim? O poreclă?). “Defazarea” mea e reală. În zadar mă voi fi aflînd eu “pe locul II, în Exil ” în ceea ce priveşte... informarea-la-zi despre România (locul I fiind, al monicilor, desigur), faptul că, totuşi am plecat de opt ani, mă ţine... locului (adică timpului). Şi chiar de voi fi (fost) un mulţumitor stăpînitor al psihologiei-claustratului, nu întotdeauna (ba chiar: din ce în ce mai puţin) “se păleşte ”. De aici: ne-pricepere, ne-înţelegere, de aici, dacă nu de-a dreptul erori, atunci sigur: gafe. Pe care mi le asum, făcînd oarecare efort să nu dau impresia că mă laud, ce grozav sunt eu, accept critica şi-mi fac autocritica (deşi ceva-ceva trebuie să fie: am fost doi ani şi două luni student la... Fabrica de scriitori - de pe urma căreia nu m-am ales cu nimic, exceptînd... “permeabilitatea la critică”: adică celălalt zice ce zice, eu îl ascult, îl aprob din cap şi din gură - nu contează că, după aceea, fac tot ce mă taie capul...).

Această lungă introducere - ca să ajung la gagică:

Ioanei Crăciunescu i-am aplicat un “tratament normal”, în ciuda, nu doar a zvonurilor (anterioare semnalelor tale-voastre) şi aş zice: în ciuda a ceea ce tot încerca să-mi spună propriul meu “pif ”. “Normal” - adică neluînd-o în serios, nepunînd la inimă neseriozitatea ei de comportament (probabil, zicîndu-mi că nu am dreptul să cer de la o gagică ceea ce aş fi putut cere de la un bărbat (nu gagi). Întâmplarea făcînd ca relaţiile noastre bi-laterale (ea-eu) să fie, să rămână inadmisibil de caste, Ioana cu pricina exista doar în măsura în care Ana avea asupra cui să-şi reverse mămoşenia. Asta fusese în România (până în momentul precis în care ea, împreună cu fostul ei soţ, Colceag şi cu un al comediant, Iencec - intraseră în Cenaclul lui Păunescu).

Atunci a avut loc ruptura “definitivă ”: eu manifestându-mă fără... umor, spusese: “Ori cu Păunescu, ori cu mine ”. Desigur, ei optaseră pentru Păunescu iar mie..., mărturisesc: mi se rupsesse în paişpe, nu făceam prozeşti. Şi, mărturisesc, ruşinat: nu le dusessem deloc dorul. Ioana a reapărut (vreau să spun: apărut, la Paris), în rolul care-i vine ca un prezervativ, cel de Zmerită. Or dacă eu, din fire, sunt un muşcăcios agresiv, mă simt dezarmat atunci când “victima”... ia iniţiativa, automuşcându-se (carevasăzică: autocriticându-se). Şi nu mai muşc - probabil, nu pentru că celălalt s-a “pedepsit ” singur, ci aşa, fiindcă nu-mi plac adversarii (sau partenerii) care trişează, băşindu-se (una din intuiţiile geniale ale lui Preda - cred că îţi aduci aminte de acel

băietan care, nefiind el cel-mai-voinic, îi trântea pe toți, pentru că, în momentul cel mai tensionat - și mai... solemn - al trântei, el trăgea o bășină, astfel îl demobiliza pe celălalt...). S-a întâmplat ca Zmerita să fie și foarte bolnavă - tibirculoasă, de! - așa că mobilizarea s-a făcut pe "biata Ioana" : medicamente, alimente, chestioare... La șarmul ei propriu și personal, s-a adăugat mărturia unor apropiați - și vorbesc de apropiații tăi, nu de ai mei, adică Manolescu și Dana Dumitriu. Că, între timp, s-a întâmplat ceva... - iartă-mă, dar orice s-ar fi întâmplat - adică: a) Zmerita ar fi început să ciripească sau; b) Ați aflat voi că Zmerita ciripează... - zău că nu sunt de vină nici monicii, nici noi (Ana și cu mine; și Marie-France Ionesco).

Pe de o parte, fiindcă nu este deloc ușor să te pui-la-zi cu evenimentele din țară, cu atât mai dificil să te înscrii, fără greș, pe pârția cu tot felul de meandre ale scriitorilor - defazarea de care am amintit. Tu o știi foarte bine, dar îți reamintesc: monicii sunt oameni excepționali, nu doar prin consecvență (mai ales - dar nu numai: morală), dar și prin acel ceva care poate fi considerat: contrariu - adică schimbarea tacticii, adaptarea ei la momente - or, nu-ți fie cu supărare: toate aceste schimbări (adică: inconsecvențe) își au izvorul chiar în grupul din care ai făcut tu parte; "sugestiile" (și somațiile) venind dinspre tine, dinspre Manolescu și, în fine dinspre "tetea" vostru: Doinaș.

Cu asta ajungem la a doua gagică : Blandiana.

Inutil să-ți spun că eu nu o cunosc. Dar oare contează pe cine anume cunosc personal? Dacă, pe lângă monici, am învățat (strângând din dinți și mai ales din buci) să-mi tac, nu doar bănuielile, nu doar "memoria de negru-pe-alb", dar până și măgăriile, porcăriile pe care unii mi le-au făcut mie (personal), ai să înțelegi (chiar dacă nu accepți) că, de-o pildă, Blandiana, nu mi-a pus, mie, probleme de conștiință-cu-balanța. Fiindcă - tot de-o pildă - prietena ta Doinița Coman, pe de-o parte, nu mi-a făcut rău, ca cititor, nu mi-a făcut rău ca, să zicem, "coleg de breaslă" - ei bine, prietenul tău Manolescu mi-a făcut - rău; direct; ca și prietena (ta și fostă a mea) Dana Dumitriu. Care "prieteni", încă de pe timpul în care mai era România și Matei Călinescu, dar mai ales, în 77, până la cutremur, în grupul lor în care tonul îl dădea Ivăsiuc, bine secondat de Breban, vorbeau despre mine, nu doar ca despre "cel total lipsit de talent", dar ca despre un "provocator al Securității, care face totul, pentru ca să abată asupra breslei și mai multe nenorociri". Întâlniri la care participau și "prietene", acum la Paris, ca Ioana Orlea (Cantacuzino) și Rodica Iulian și "prieteni" ca Iorgulescu și care aveau și o fază de "imitație", în care fiecare se străduia să mă imite (cum, oricum, numai de-râs

să fie!). Se distrau grozav prietenii și prietenele, pe seama idioteției mele și a lui... Bulă-și-drepturile-omului. Singura ființă care a îndrăznit să spună că “așa ceva nu se face” a fost... lipsita de umor Florența Albu - drept care a fost pedepsită prin... excludere din grup...

Trebuie să știi că mi-a venit oarecum greu ca, în casa monicilor, să-l cunosc pe Manolescu (fiindcă... nu ne cunoșteam personal) și să-i strâng mâna; și greu să strâng mâna unui Iorgulescu; și și mai greu să mă “împac” cu Dana Dumitriu - cu care o rupsesem, exact în 1971, exact după Revoluția Culturală, exact din cauza lui... Naghiu (pe care prietena Danei, Natalia Stancu, îl atacase - după ce Naghiu era deja la pământ - pus de însuși Popescu-Dumnezeu), dar mai ales pentru că prietena mea Dana mă acuzase că, publicînd în Occident, fără voie de la poliție, am adus grav prejudiciu “adevăratei literaturi române”.

Mi-a fost greu, bătrâne Dorine, însă cu ajutorul... monicilor, am făcut-o. Mai puțin greu să înghit că acel Paler (pe care eu - nu întâmplător - îl cunoșteam, ca pe cel mai feroce utemist din Țara Făgărașului) este (a devenit) un om-de-bine; ceva mai ușor mi-a venit cu Deșliu (deși, avînd eu 50 ani, prin forța împrejurărilor, îl cunoscusem pe clasicul-în-viață, cel din anii 50...). “Intransigența” mea de proaspăt exilat mă împingea la netă împărțire a oamenilor, în general a scriitorilor (foarte) în special. Uite-așa, pentru că realitatea, ea, irea, foarte crudă: dintre scriitori se lipise de noi doar Nego - care se dezlipise iute-iute - și Dumnezeu-să-l-ierte-Mazilescu care, (în iarna-primăvara lui 77) mă frecventa, nu ca să se declare alături, ci ca să-mi spună că el n-o să-și pună vreodată semnătura alături de cea a unui membru de partid și, numaidecât, tapîndu-mă de-un pol ori de-o sută). Așa că, omenește, aș fi fot “îndreptățit”, nu numai să-i bag în mamele lor pe toți ce care nu mă ajutaseră pe mine, ba chiar să-i rad în orice ocazie - aici, la Paris (să zicem: punînd o vorbuliță pe lângă Annete Laborey să nu-i dea bursă lui X, o altă vorbuliță, ba la o editură, ba la o universitate invitatore, ba, de ce nu?, așa, în vînt, la ușa bisericii, ca să umble ea, vorba, că Y e un securist, sau cel puțin că “la un moment dat a scris laude”). Ar fi fost infinit mai ușor - mult mai greu a fost de provocat puținul bine... Fiindcă, ce pizda mamei ei de Românie și de literatură română, de când belisem ochii pe lumea asta fusesem tratat de “refugiat”, de “basarabean” (deci, de... rusofil) - cât despre colegii de breaslă... Iar aici, în Occident, mă durea-n spițe: publicam ce voiam, unde voiam, rămînea să-mi aranjez viața mea și a familiei mele - de care nimeni dintre bravii Români nu se sinchisise când eram eu la răcoare - atunci ca ce chestie să intervin pentru Manolescu, de

pildă, ori pentru Dana Dumitriu, să aibă și ei o mie-două-trei-cinci de franci, când ei, nu numai că fuseseră indiferenți, ci și activi împotriva-mi, în România, când eu horcăiam cu gâtul-n laț? Și ca ce chestie să mă străduiesc să public pe un căcăcios ca Nedelcovici - care mai era și prieten cu Breban? (mai ales că “autorul” a trebuit convins de necesitatea... etc).

Dar uite că s-a întâmplat să nu se întâmple așa - cum ar fi fost normal. Nu numai că am dat mâna cu Manolescu, dar... ne-am, hai să zic: împrietenit; Dănuței, biata de ea, i-am căutat medicamente (i-ar cât a stat la Paris, a stat și la noi - că dè...). De stat, n-a stat, dar a fost în casa mea și Dinescu - taman acela care, prin 74-75, la Casa Scriitorilor, făcuse mișto de mine, dimpreună cu bunul său prieten și maestru, Fănuș Neagu, întrebându-mă (în glumă, bineînțeles) dacă eu sunt “marele scriitor fără cărți”. Vrei să continui? Necazul este că, vorba ta: prin vârstă... am mai multe amintiri; iar amintirile mele se bat în cap cu amintirile tale (începând cu Nea Dănuț (Cristea), continuând cu Paler, sfârșind cu Doinaș - care... conștient sau... de nevoie, totuși, l-a băgat în pușcărie pe prietenul meu Ion Omescu - e bine?).

De unde devine cam așa, că realitatea-i complexă, tovarășe!

Și, ca să încerc a rezuma, să zic ce-mi ziceau mie monicii, de fiecare dată când aveam eu amintiri - și ce amintiri! - ba despre unul, ba despre altul:

«Și atunci cine mai rămânem?»

Chiar așa: cine, dintre cei care în acești ani de chin ai tăi, a fost lângă tine, cu tine - și ținând-o în timp, și riscând - cine dintre ei nu are, în trecut, o “pată”? Cine, la un moment dat, nu a făcut, dacă nu grave porcării, ca Deșliu, a tras măcar “limbi” ca Manolescu (la adresa curului lui Popescu-Dumnezeu, de pildă - una dintre pilde), măcar... “neasistență a persoanei aflate în pericol”? Dă-mi un singur exemplu: îl înghit! Și, atunci, cu ce drept să facem noi o selecție, o strictă împărțire - după stricte adevăruri, adevărat? Dacă monicii ar fi ținut seama de amintiri, de răni personale (e-he, câți dintre românașii care-i înjuraseră pe ei, direct, sau care-l “desființaseră” pe E. Lovinescu, nu au intrat în casa fiicei...), de rănilor prietenilor (ca mine, îndrăznesc să spun), atunci n-ar mai fi rămas nimeni de care să se vorbească de bine la Europa liberă. Și dacă, din 77 (zic și eu, așa, un prag în timpul meu...) s-au ales apele în “breaslă”, dacă, în ciuda cenzurii, au apărut cărți sensibil mai bune - când nu excepționale - și în fine, dacă tu, scriitorul Tudoran, ai avut lângă tine scriitori, în încercările prin care ai trecut - ei bine, sunt gata să jur că toate acestea nu s-au întâmplat pentru că breasla și-a găsit în ea însăși puterea de a-și preciza poziția (în alb-negru), ci, în exclusivitate

“tacticii” monicilor de a urmări meandrele, umorile, “necesitățile” - e drept, multe dintre ele, la “sugestiile” din țară - dar ar fi fost suficient ca monicii să nu le asculte (mai ales că nu o dată intrau în contradicție cu morala, în general, cu literatura în special) - ei, ce-ar fi fost? Răspunsul e ușor de dat.

În care “tactică ” m-am înscris și eu - de obicei, tăcându-mi amintirile (și mă laud: am o memorie feroce!), arareori activ, “încurajând”... pe de-o pildă prietena ta Doinița Coman. Cât despre, strict, poezie: nu cred că balanța în care tu îi pui într-un talger pe Blandiana și pe Sorescu, iar în celălalt pe Prelipceanu, Marineasca, Dinescu - nu cred, spun, că Ierunca a făcut-o să se încline spre “martiri”, cum le zici, în defavoarea voastră. Nici ca timp, nici ca frecvență, nici ca... intensitate a înaltei-creșterii (vorbesc de calea-undelor).

Cât despre persoana importantă și dragă ție, de la Paris, care te-a porcăit - cine-i domnule? De ce nu dai numele prietenului tău, Tănase?

Să revenim la oile terestre: nu este sigur-sigur, dar nu este nici exclus să nu pot veni la Madrid. De două luni de zile nu pot umbla, mi-e greu să stau pe scaun, mi-e jale să stau întins (n-am încercat: poate-mi convine poziția spânzurat). În urmă cu o săptămână, situațiunea se ameliorase, acum iar dă îndărăt. De aceea: în cazul în care eu nu voi fi acolo - să mă ierți și să mă iubești... Oricum, te-am dat “pe mâna ” D-nei Maria Antonietta Macciocchi (organizatoarea) și a prietenului meu, poetul ceh Jan Vladislav. Ce să fac, bătrâne: cap n-am avut niciodată, acum îmi pierd picerele... O să dau din buric.

Îmbrățișări Domnișoarei și Doamnei tale (cea care-nu-plânge-când-e-cazul...)

Paul

*

Către Gheorghe Calciu (II)

Paris, 9 oct.1985

Iubite Părinte,

Adineauri am primit scrisoarea-de-pestre-marea-cu-sarea și mă grăbesc să răspund. Mulțumiri pentru “documente”, o să mă sfătuiască cu Monica și cu Virgil (Ierunca, desigur), ca să vedem cum le dăm întrebuințare.

Cu strângere de inimă - deloc jucată - îți trimit, deocamdată, cartea cu Piteștii și ultima, care poartă un titlu netraductibil în

românește. Cu strângere de inimă, fiindcă ar fi fost plăcut inemii mele să trimită prietenilor, ceea ce a fost scris în românește pentru Români, însă, cum spunea cineva, mult înaintea lui Noica: N-a fost să fie. Voi mai trimite și altele - fiindcă nu de cărți-în-franțuzește duc lipsă (am publicat opt), ci de... în-românește.

Povestea cu Piteștii a fost următoarea (în sfârșit, am prilejul să comunic - fie și prin scrisori - cu cel care se află la temelia ei):

De cum am auzit, la Jilava; în 1957, de la “piteșteni ” ce și (oarecum) cum fusese, mi-am zis și am zis în jur: “Mai ales asta trebuie spusă-scrisă, ca lumea să afle! ” - aceasta a fost Prima Fază. A doua Fază: în domiciliul obligatoriu am re-întâlnit o parte dintre “piteșteni ” - care însă nu mai povesteau decât cu reticiențe. A Treia Fază: după 65, la București, i-am re-re-întâlnit: de astă dată, refuzau să vorbească. A Patra Fază (după 1973 - când mă întorsesem după un sejur în Franța): mai pe ocolite, mai direct, mi-au dat de înțeles că nu se pot destăinui unui... cel-putin-suspect (dacă nu direct: turnător). Punct. (și virgulă, pentru că:)

În 73 aș fi putut rămâne liniștit în Franța. Era și mai ușor pe-atunci, soția mea era... mai tânără și ar fi putut să-și găsească o slujbă. Însă pe bărbatul soției mele îl rodea ceva: nu avea destul “material” ca să scrie despre-Pitești; unde mai pui că, cu puțin timp înainte de plecarea din România (iunie 72), Marcel Petrișor, care știa ce mă interesează, îmi spusese că... ar exista un neprețuit izvor de informații, anume: grefierul de la procese (Țurcanu I și II), încurajat cu niște bani, poate-poate... Așa că, la expirarea vizei, în iunie 73, m-am întors în România - în ciuda opiniei, chiar în ciuda... vrerii-cu-oarecari-lacrimi a nevesti-mi. Cu “niște bani ”; pentru “grefier ”... Din păcate, grefierul cu pricina, fie că se răzgândise, fie că... murise, variantele bunului Marcel variau - oricum, izvorul secase. Așa că m-am apucat de alte cărți. Prin noiembrie-decembrie 1976 (când Europa liberă transmitea **Gherla**) m-a vizitat Vlad Drăgoescu. Am aflat că era prieten cu... Calciu. Și... i-am făcut întrebare: ar fi de acord Calciu să... vorbească? Peste un timp, Drăgoescu, mi-a dat răspunsul: NU. Bineînțeles că, în sinea mea, eram supărat pe Calciu. Întâmplător, nu pentru că nu îmi furnizează mie material cu care eu, să mă dau mare, ca autor (și să pun paralele în buzunar, fără să mă sinchiesc de ceea ce i se putea întâmpla “furnizorului” din partea Securității). Ci... fiindcă am presupus că “grefierul ” lui Marcel era, în fapt, Calciu - chestia cu banii fiind o perdea de fum care să-i deruteze pe eventualii indiscreți...

Iar când, în 20 noiembrie 77 am ajuns în Franța, în ciuda bunei-primiri, aveam sentimentul acut că pierdusem partida-negru-pe-alb: două manuscrise îmi fuseseră confiscate... defini-

tiv, de Securitate, alte două le lăsasem la socri - deci, tot pierdute-definitiv erau (după cum s-a și dovedit, un an mai târziu) și desigur: nu putusem face cartea cu-Piteștii: știam, eram convins că numai acolo, în România, aș fi putut-o face.

Și mi-am văzut de... exil, punînd cruce visului cu pricina. Desigur, Monica și cu Virgil au împărțit cu mine această înfrângere.

Până la sfârșitul lui 78, cred. Când, sub jurământ, mi-au încredințat un document: transcrierea unei relatări-despre... Dinspre Calciu, via Puiu Cotruș (Dumnezeu să-l ierte).

Document-document, numai că din întâmplare, nu-mi spunea nimic nou: cam tot atâtea și cam tot așa aflasem, din gura piteștenilor, în celulele din Jilava și din Gherla - dar nu și în d.o., în Bărăgan și nu în "libertate", însă ceea ce înregistrasem în 1957-58 îmi rămăsese. De acord: mai era cartea lui Bacu - dar Bacu știa și el din povestite: apoi era datat - în momentul în care plecase din România, iar ca legionar avea o vedere strict verde. De acord, mai apăruse o carte, "Demascarea", de Gr. Dumitrescu - foarte interesantă, prima scrisă de un trecut-prin-Pitești-numai că (credeam eu) fli ea păcătuia prin "parțialitate": martorul mărturisea numai prima parte: cea a victimei...

Cred că mi-am zis cam așa :

"Mama mă-si, o să scriu o carte despre neputința de a scrie o carte despre.. Pitești! "

Numai că... nimic nou sub soare, chiar eu scrisesem în cărțile anterioare că-despre-Pitești-nu-se-poate-vorbi-cu-atât-mai-puțin-scrie, ba chiar... "Despre Pitești se tace..." - ceea ce va fi ea o găselniță, însă nu de așa ceva (mai) aveam nevoie. Așa că, timp de aproape un an, am scris, nu doar altfel, ci... altceva. Un fel de eseu-istorie-mărturie-dar, vai, nu în maniera eseu se poate aborda reeducarea; istorie să facă istoricii (dacă...), cât despre mărturie - ce fel de mărturie puteam eu depune, care nu fusesem martor? Așa că am luat-o altfel: din afară, încercând să înțeleg, nu faptele, ci mecanismul - și nu psihologic, ci..., politic, în sensul vulgar al termenului. Și, rezemându-mă pe, totuși, istorie cunoscută, pe unele informații din documentul amintit, i-am tras o altă variantă. Pe care i-am încredințat-o, spre citire și lui Bacu și lui Cușa (Dumnezeu să-l ierte și pe el.) Bietul Bacu mi-a răspuns în scris, pe multe (zeci de pagini): era... contrariat, rănit de "concluziile" textului - care punea într-o lumină deloc favorabilă Mișcarea legionară de prin 46 - povestea cu pactul cu Pătrașcu, Chioreanu, Negulescu)...; apoi "pornirea " de la Suceava... Moș Cușa mi-a spus ușor altceva - încerc să rezum: "Chiar dacă așa a fost - și mă tem că da - nu cred că un asemenea adevăr ar fi moral

de rostit (scris)” făcea aluzie la impresia (nu concluzia) care se degaja, anume: reeducarea fusese concepută de anti-Legionari, în exclusivitate pentru Legionari (chit că intraseră în moară și nelegionari) și că, la urma urmei, reeducarea, cu toate ale ei, ar fi rezultatul relațiilor sado-masochiste dintre două extreme: bolșevici și legionari.

Iubite Părinte Calciu, credința mea și în momentul de față rămânea cea pe care Cușa o rezumase mai bine. Adevărat, o “credință” care nu se reazemă pe fapte dovedite - și care este a unuia care, netrecînd prin Pitești, nu știe. Mda, însă, din întâmplare, eu știu istorie și, întâmplător, cunosc și negrul-pe-alb al doctrinei legionare...

Și, totuși... ceea ce-ți voi spune acum nu o știe nimeni, în afară de soția mea: m-am hotărât să scriu cartea despre Pitești altfel - adică renunțând la “concluziile” sus-amintite. Și nu din “milă creștinească” față de bieții-legionari (care au suferit atîta și atîtea); și nici măcar din “tactica pariziană” (ca să nu dăm... ocazia celor de la București să se folosească de acest text, ca să-i dezbine și mai adînc pe exilați); și nici măcar din prietenie pentru prietenul Cușa (care a fost singurul legionar din exil care m-a crezut și m-a apărut-din care pricină s-a certat cu mulți camarazi...); ci, așa... Poate pentru că în momentul acelei discuții, Ioan Cușa avea, pe frunte, semnul morții.

Așa că m-am apucat să scriu despre-Pitești un... roman. În vederea acestei noi “formule”, de mare ajutor mi-au fost Drăgoescu și Gr. Dumitrescu, ei mi-au furnizat “fleacuri”, precum dispoziția celularului, numărul ferestrelor, culoarea uniformelor gardienilor, eventual (subliniez: eventual) portretul fizic al lui Țurcanu...

Ceea ce a ieșit - o ai în fața ochilor (vai, în traducere franțuzească). N-a avut, în Franța, nici măcar un “un succes de stimă”; în Germania (unde a apărut sub titlul - îl traduc în românește: “Liturghia Roșie”) a fost atacată violent, ca mincinoasă; din Olanda (apărută cu alt titlu: “Oul cubic”) nu am nici o veste - și nu aștept. Și, cu naivitate, mărturisesc: nu mă așteptam ca legionarii să o atace (dar nu în scris!) pentru că..., am “băgat”, printre victime și un jidan!

Deși nu vei găsi - în roman - nici un personaj (de carte) care să fi fost “inspirat” de persoana lui Gheorghe Calciu, ai fost prezent în toată cartea (chiar dacă apari, o dată, cu numele adevărat). Această... discreție - să-i zicem aparentă - s-ar putea explica astfel: autorul romanului (iar romanul, chiar... “realist”, tot ficțiune rămâne) și-a acoperit partea lui (de ficțiune), lăsând martorului Gheorghe Calciu partea de adevărată mărturie.

Vom avea (sper) prilejul să schimbăm cuvinte despre Pitești. Deocamdată, mă obsedează o chestiune în mijlocul căreia se află Preotul Calciu. Evident, Biserica Ortodoxă Română. Am ascultat interview-ul dat lui Vlad Georgescu. Am și textul - numai cuvinte bune despre. Dar, pentru că nu este nici o grabă - și asta pe altă dată.

O rugăminte: Prietenul meu, Dorin Tudoran se află prin preajmă - la dimensiunile Americii. Presupun că v-ați cunoscut, însă nu am de unde ști ce a urmat cunoștinței. Știu însă (dar el nu știe că eu știu) că se află într-o situație foarte dificilă. Nu este vorba despre faptul că îflă câștigă pâinea ca chelner (și eu fac, la Paris, pe zugravul, de opt ani), ci de "atmosfera" pe care i-au bine pregătit-o băieții de la Secu - desigur, mai eficace decât cea pe care mi-o aranjaseră mie... A și început să fie atacat în "presa" din America, bombardat cu scrisori de insulte și amenințări - nici măcar anonime. În două cuvinte : Tudoran trebuie (din punctul de vedere al Securității) mănjit, discreditat, fiindcă este... "disident" (nu opozant), fiindcă a fost membru de partid (ca și mine) și mai ales pentru că s-a făcut "vinovat" de lèse... Ceaușescu. El nu are aureola lui Calciu, el este un "civil" - care nici măcar nu a făcut închisoare (!), unde mai pui că nu a subscris la campania antimaghiară pusă la cale la CC, carevasăzică este un... anti-Român! Necazul este că atacurile sunt concertate: dovediți colaborațiști ai lui Ceaușescu vehiculează teme... naționaliste (ba chiar direct legionare), în capcana cărora cad ca muștele exilați onești, anticomuniști, dar sensibili numai la aceste argumente. Vorbesc în deplină cunoștință de cauză: mușcăturile cele mai dureroase le-am primit, nu de la lefegii Securității, ci de la... Marii-Români, în majoritate legionari. Câtă vreme a trăit Cușa, mă mai apăra el de camarazi... În fine, eu am făcut bătăături, m-am obișnuit cu tratamentul, însă Tudoran este proaspăt, deci vulnerabil. Dar, dacă preotul Calciu ar vorbi, în jurul lui, printre Românii din America, despre Tudoran, ceea ce este: un om profund onest și de o... neobișnuită normalitate (ceea ce, azi ar echivala cu, pe timpuri, curajul nebun) - sunt convins c? ar fi lăsat în pace. Măcar el să fie, în viitor, scutit de "demascarea" de care sunt atât de setoși acei exilați care, orbiți de propria-le suferință din România și din neputința de a face ceva, în exil, își imaginează că cei plecați (sau alungați) din țară, după ei (în timp), în mod necesar, au colaborat cu regimul; și, în fine, că orice altă formă de contestație care nu ia forma "naționalismului" până la xenofobie este o... intoxicație a Securității (fără să vadă că exact prin doctrinele naționaliste, confiscate de Ceaușescu și prin "naționaliști" ca Anania și Plămădeală, Uscătescu și Drăgan și Emilian a operat și operează

“rrromânismul” ceaușist). Iubite Părinte, fli eu credeam, până de curând, că Românul, dacă o fi având și defecte, este, totuși... dăștept; a trebuit să accept că toate celelalte “defecte ” (invidie, intoleranță, neseriozitate) vin, vai, din prostie. Adevărat, o prostie “câștigată” (ca urmare a procesului de prostire - lipsuri materiale, suferință, umilință, sentiment de neputință), vreme de patru interminabile decenii - ba chiar cinci, dacă o luăm de la conflictul care ne-a stricat țara, și sufletul (vorbesc, desigur, de cel dintre Carol II și Legiune, cu implicațiile lui), dar nu mai puțin îngrijorătoare. Fiindcă, dacă mâine Românii își vor recăpăta libertatea și, în câțiva ani vor repara stricăciunile materiale, începând cu economia și sfârșind cu peisajul devastat - câte generații se vor pe-trece, până să se des-prostească? Fiindcă lașitatea, necinstea, invidia, răutatea, egoismul - toate acestea fac parte din procesul de declasare, de decădere, de des-umanizare; “omul nou ” (Homo sovieticus) pe care Nikolski-Teohari-Pauker (sub bagheta lui Stalin) au vrut să-l “construiască” la Pitești, de pildă, nu s-a născut atunci; abia după câteva decenii de “normalizare ” (în promiscuitate) l-au obținut; “omul nou” nu este robotizatul, condiționatul-prin-violență, “spălatul-la-creier” - ci acesta, din anii 80; omul-beznă...; cel care-nu-crede-în-nimic și în nimeni - nici în sine, cu atât mai puțin în semen.

Probabil că, față de această boală, omul are nevoie nu atât de doftor, cât de popă; presupun că nu prin: “Iubiți-vă unii pe alții!”, ci mai degrabă prin: “Nu vă mai urâți (atîta) unii pe alții” ; ceea ce ar face ca cele zece porunci să devină unsprezece, ultima fiind: “Să nu fii prost! ”

M-am cam întins - așa că-mi dau peste degete.

Adresa lui Dorin Tudoran (...) Prețuire și îmbrățișări - de la familie la familie și, sperând, că tot ne vom vedea față către față (prima și ultima oară când ne-am întâlnit: la penibilul proces de divorț al lui Marcel...)

Paul Goma

Chassé - croisé

Atacul a venit din partea - stupoare - Utei Anneli Gabany-Maier “funcționară ” la Europa liberă

*

PROGRAM CULTURAL EUROPEAN

(25 octombrie 1985)

Într-o emisiune precedentă am încercat să prezentăm lucrările Congresului “Spațiul cultural european” ce a avut loc, la

Madrid, între 17 și 19 octombrie, acest an [1985], precum și modul în care a fost primită de europeni maniera anti-europeană a guvernului de la București, refuzând participarea unor intelectuali români, printre care Nicolae Manolescu, Bujor Nedelcovici, Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu.

Să reamintim: acest congres - ca, de altfel, și cel pregătit, din '84, de la Veneția - a fost patronat de Comunitatea Europeană, în general, de către Parlamentul European, în special, și onorat cu prezența fostului Președinte, D-na Simone Veil, a actualului Președinte, Dl. Pierre Pflimlin, a Președintelui Comisiei Comunității Europene, Dl. Jacques Delors și găzduit de Guvernul spaniol, prin persoana primului-ministru, Dl. Felipe Gonzáles. De asemenea, să repetăm: dacă până de curând, Comunitatea Europeană era o... Piață Comună, în sensul strict al termenului, construită fiind numai pe interesele economice, acum a fost pus în evidență un altul, care, pe de o parte, este înfinit mai ușor de... negociat între "cei zece", pe de alta, ignorând frontierele naționale, politice, ideologice, în mod arbitrar și tragic trasate după cel de al doilea război mondial. Este vorba de cultură.

Nu mai este necesar să atragem atenția că nu se urmărește o "unificare" prin cultură - tentativă specifică totalitarismului, ci, recunoscând, încurajând unicitatea - fiecărui individ, a fiecărei comunități naționale, de limbă, de tradiții, să faciliteze circulația, deci cunoașterea reciprocă.

Nimic nou sub soare, înșiși vechilii culturali din regimurile totalitariste proclamă circulația, schimburile, cunoașterea reciprocă, însă, în fapt, le împiedică prin toate mijloacele - iar când, totuși, le acceptă, atunci operează o selecție care nu are nimic "cultural", ci... visceral: spaima lor, ființe de peșteră față de tot ce ține de spirit.

În următoarele două săptămâni se va vota bugetul cultural al Comunității Europene acoperind următoarele proiecte:

1. O rețea de televiziune europeană, prin satelit, complexă - adică emițând simultan din mai multe centre - receptorul alegând ceea ce-i convine; de asemenea, programe unice (sau unificate) subtitrate în limbile de circulație în Europa.

2. O rețea de biblioteci europene. Acestea vor avea secțiuni "clasice", de carte, însă toate vor fi informatizate și interconectate.

3. O Fundație Europeană pentru promovarea culturii.

4. O Universitate Europeană.

Pe noi, europenii din Răsărit, în general, pe români, în special, ne interesează, desigur, și televiziunea - care, prin satelit, va acoperi și țara noastră - însă rezultatele nu vor fi imediate ci, probabil, începând din 1988. Însă celelalte proiecte vor demara chiar din 1986.

Sugerat de noi, la Veneția, discutat îndelung la Congresul de la Madrid, aflat în faza de definitivare - se află Statutul intelectualului european. Știindu-se ce este intelectualul - spre deosebire de scriitor, istoric, filosof, artist (dar nu în contradicție cu el!) - se prevede chiar un "pașaport european" - care va permite accesul la toate formele enumerate mai sus și la cele care sunt în curs de cristalizare (mai cu seamă cele din domeniul teatrului, muzicii, artelor plastice, arhitecturii).

Firește, nu ne așteptăm ca guvernul de la București să primească aceste inițiative cu plăcere și cu... profit (deși nu va contribui cu nimic la finanțarea lor). Ne așteptăm, în schimb, să aflăm, negru-pe-alb din *Luceafărul*, din *Săptămîna* că CIA, FBI - și chiar KGB, de ce nu? - se iarăși amestecă în treburile interne ale "independenței" dâmbovițene. Nu numai noi, refugiații, dar și cancelariile occidentale sunt în așteptarea notelor de protest - firește, în legătură cu imixtiunile... culturale.

Vor tuna și fulgera neaoșiștii de partid și protocroniștii de stat, va fi dezgropat arsenalul jdanovist, se vor lansa noi campanii împotriva "cosmopolitismului" - nici o surpriză. Cei aflați în fruntea țării nu au știut niciodată ce este aceea cultura și la ce servește ea, iar când vreun curajos a încercat să le explice, ei au scos pistolul. Și nu este vorba doar de Ceaușescu și de familia lui, ci de toți cei care au un dram de putere; aceștia s-au străduit din totdeauna să transforme cultura în propagandă de partid, obligînd-o să "redea", să "oglindească" - să laude, să cânte, de preferință în maniera Cântării Păunești. Campania de lichidare a intelectualilor și a spiritualității românești din anii '40 și '50 a lăsat în urmă sânge și morminte și goluri și dezolare - însă, la începutul anilor '60 s-a produs miracolul: Campania de "amatorizare" declanșată de Ceaușescu, în 1971, prin "tezele din iulie" a încercat să polpotizeze și cultura - numai că, după cum constata-se - cu uimire - un tovarăș de la raion: «Cultura nu-i chiar ca agricultura» - și, nefiind "chiar ca agricultura", oricâte "revoluții" ar da peste ea, nu poate fi lichidată.

Din nefericire, în momentul de față, altele sunt necazurile, lipsurile, și chiar dacă românii ar putea capta emisiunile de televiziune occidentale, acestea nu le-ar astâmpăra foamea, nu i-ar încălzi, nu i-ar lumina în sensul propriu al cuvântului. Încă o dată, din nefericire, pâinea cea de toate zilele a românilor se află în mâinile ceaușeștilor de toate rangurile, gradele, unul mai incompetent și mai cinic decât altul, al căror scop în viață este unul singur: de a-și păstra - cu orice preț - parcela de putere (ah, Puterea la Români...). Însă oricât de "puternici" s-ar simți ei, începând cu "Fiul și totodată Părintele poporului" și sfârșind cu ultimul secu-

rist, simt, știu că există o “ceva”, cu atât mai amenințătoare, cu cât le este necunoscută și n-o pot măsura nici cu tona-pe-cap-de-locuitor, nici cu boabe-la-hectar, nici cu kilowatul-oră, “ceva” care, în ciuda fragilității ei, rămâne redutabilă - tocmai pentru că lor le este interzisă - vorbim de ceea ce se cheamă cultură. Care, totuși, nu este chiar agricultură...

Nici o noutate: comunismul, în general, a însemnat regres peste tot unde s-a instalat; nimic nou: comunismul ceaușist i-a îmbrâncit pe români, îndărăt, cu secole - deși nu vom găsi nicăieri, în istorie, o perioadă asemănătoare, amestec de feudalism, sclavagism și comună (profund) primitivă. Sunt cunoscute mijloacele prin care s-a ajuns aici: minciună, teroare, deposdare de bunuri materiale, însă nu se repetă îndeajuns că toate acestea au putut fi exercitate, perpetuate, datorită secretului. Or, secretul (devenit “de stat”) nu este altceva decât *izolarea* - individului, a nucleului familial, a comunității naționale. Izolare, mai ales prin tăcere: tăcerea victimei, tăcerea martorului - și cum tăcerea este absență, călăul poate pretinde liniștit că nu a atins victima nici cu o floare. Tăcere înăuntru, tăcere și în afară - fiindcă, pe de o parte, paznicii interzic “vizitele”, iar când, uneori, îngăduie un “vorbitor”, cel închis nu are curajul să spună ceea ce i se întâmplă... Și așa se încheie cercul vicios: cei dinăuntru, constatând că afară nu se vorbește despre actele lor, se resemnează: la ce bun să se mai opună răului, dacă opoziția lor rămâne anonimă?

Cultura este contrariul izolării, tăcerii, secretului; cultura este comunicare.

Își imaginează gardienii închisorii România că vor putea interzice, în continuare, comunicarea peste, chiar prin ziduri? Se înșală. Progresele tehnologice în materie de comunicații fac inutile, ridicole, gardurile de sârmă ghimpată, gratiile, “regulamentele interioare”; apoi s-a produs o mutație în conștiința occidentalilor: care, azi, nu numai că nu mai cred o iotă din palavrele despre “independența” României, dar refuză arbitrarea împărțire a Europei în două Lagăre. Și dacă realitatea geopolitică rămâne încă ceea ce a fost, realitatea cultură ignoră frontierele, ideologiile și “revoluțiile” - mai cu seamă pe cele...culturale.

În acest an, Comunitatea Europeană, prin intrarea Spaniei și a Portugaliei s-a lărgit - din punct de vedere economic, a devenit “Europa celor 10”. Însă, prin cultură, Europa a fost re-consacrata ca o unitate (firește, în diversitate). Pentru aceasta nu a fost nevoie ca polonezii, ungurii, cehii, bulgarii, românii să ceară bilet-de-voie de la Kadari, Husaki ori Ceaușești, fiindcă ei au fost europeni înainte de apariția acestor creaturi patrupede și au rămas - în ciuda acestora - europeni. Congresul de la Madrid nu a făcut

decât să recunoască o stare de fapt.

În ceea ce ne privește pe noi, românii, nu rămâne decât ca scriitorii, istoricii, filosofii, artiștii români să-și revendice statului de intelectual, pentru a fi, nu recunoscuți, ci cunoscuți ca ceea ce și sunt: intelectuali și europeni. Intelectuali europeni.

*

Către George Focke (XIV)

Paris, 25 nov 1985

Dragă prietene,

Îți trimit aceste rânduri despre nefericitul Ursu (de care nu auzisem până acum două săptămâni). Sper să treacă - la voi, ceea ce nu poate trece la Europa... (ți-a plăcut "foarte-bunul-prieten-al-lui-Regan", pe numele său Gorbaciov? Acești Americani sunt, într-adevăr, de ne-vin-de-cat!).

Te-aș ruga să intervii la Serviciul Administrativ, ca să nu-mi mai trimită banii pe adresa veche (pe rue d'Hautpoul!), cum au făcut ultima oară: în afară de faptul că au întârziat îngrozitor, nu i-am putut recupera, deși am pierdut două zile cu umblătura și mă tem că-i vor returna). Ce Dumnezeu, doar până acum mi-au fost trimiși corect, la 46, Av. Jean Moulin!

Se pare că nu am chiar gută-gută, deci nu voi putea face parte din Clubul cu pricina. Gută-negută, mă doare! (și urlu...).

Din păcate, nu-ți pot da nici o veste bună. Noi suntem într-un căcat îngrozitor (și cu banii - agravat și de greșirea adresei), dar sperăm că la 6 Noiembrie, de Sfântul Nicolae - fix, Nicolae cel cunoscut și sub pseudonimul de Ceaușescu, va crăpa - asta să-i fie cadoul din partea Sfântului cel cu nuiua.

Sărutări de mâini Doamnelor,

Cu prietenie, Paul

*

GHEORGHE URSU

Așadar, după o lungă și grea anchetă, inginerul Gheorghe Ursu din București a decedat. La Securitate. În vârstă de 59 ani. Am fi putut formula altfel: după o lungă (și îndelungată) anchetă, la Securitate, a soțului, soția a fost convocată la Morgă... - fiindcă chiar așa s-a întâmplat, acum o știe toată lumea, informată fiind prin presa occidentală.

Ce anume s-a întâmplat, înainte, ca să zicem așa: "în cadrul anchetei", deci, care va fi fost "întâmplarea" de la Securitate, care

a provocat-o pe cea de la Morgă - nu știm. Și, la urma urmei, nu mai interesează dacă Gheorghe Ursu a fost suprimat “nemijlocit” (de-o pildă, colonelul Gordan, într-un moment de “enervare”, a pus mâna pe un scaun - iar “banditul”, fiind el “cam bolnav de inimă”, a avut un atac - fatal); nici dacă generalul Gheorghe Vasile, comandant al Securității bucureștene, a dat un “simplu ordin”, însă executanții au... greșit doza (de haloperydol sau, mai nou, de aconitină); și nu interesează dacă, de-o pildă, Gheorghe Ursu, alunecând pe o coajă de banană, a căzut și s-a lovit... mortal - știut fiind faptul că reținuții și deținuții din RSR aruncă pe unde se întâmplă cojile de banană, un prost-obicei păstrat de “afară”.

Interesează că un om a murit în mâinile Securității. Și atâta vreme cât Securitatea este un stat-în-stat, și atâta vreme cât acel “stat” este, de 40 ani, o filială în România, a statului sovietic, asemenea întâmplări nu sunt accidente, ci regulă. Câte mii și mii de Români nu și-au dat sufletul - după ce fuseseră storși de sânge, de sudoare, de urină - în-mâinile-Securității. Și nu doar din 1949, de când această “nobilă instituție” pretinde că s-ar fi înființat, ci din chiar 24 august 1944, de când neuitatul Teohari Georgescu a adunat, la sfatul și cu ajutorul neprecupețit al sovieticilor, “echipele de băieți” cu care a început să facă “ordine”. Din nefericire, nefericitul Gheorghe Ursu - al cărui “deces” a fost anunțat familiei în 19 noiembrie - nu este primul “decedat accidental”, după formula consacrată. Din nefericire, “cazul Gheorghe Ursu” este - acum, la sfârșit de 1985 - și neobișnuit și îngrijorător.

Neobișnuit, din două motive - contrarii: oricât de (foarte) proastă părere am avea despre Securitate, ca instituție și despre securiști (care, oricât de inteligenți vor fi fost ei, cândva, odată intrați în uniformă cu epoletă albaștri, se tâmpesc văzînd cu ochii), știm, totuși, că, în privința aparențelor, grija a fost mare și constantă: firește, cetățeanul trebuie să fie terorizat, să nu uite o clipă că “Mâna Revoluției” este trează și nemiloasă - dar asta ... “nu trebuie să se spună cu glas tare”. Atunci cum se explică, pe de o parte, “lipsa de vigilență” a Securității - care l-a lăsat pe “bandit” să-i moară în brațe? (în cazul unor muribunzi, se aplică “liberarea”, ca să-și dea sufletul “în familie”). Iar dacă a fost un “accident” (omorît pe loc sau victimă a unui atac cardiac - sau sinucidere), cum se explică faptul că Securitatea a anunțat familia, convocînd-o pe soția victimei la Morgă, pentru identificare?

Pe vremea când nu trecea zi lăsată de la Dumnezeu, fără ca, pe întreg Arhipelagul MAI să nu moară cel puțin un om (cifră cu totul inferioară realității), Securitatea nu anunța familia decât la expirarea condamnării victimei, când “îi trimitea hainele”, cum

se spunea. Să se fi îmbolnăvit, fulgerător, de... legalitate? Să fim serioși, Securitatea ar înceta de a mai fi ea însăși dacă ar încerca să fie... legală. Atunci?

Să nu ni se spună că haosul, ca urmare “indicațiilor prețioase” dar contradictorii ale Indicatorului Suprem ar fi dezorganizat până și Securitatea. Ar fi prea frumos - ca să fie adevărat. Fiindcă autorul acestor rânduri știe pe proprie piele, din ultimul său contact-direct cu Securitatea, în 1977: chiar dacă “directivele” lui Ceaușescu intrau în contradicție cu caracterul de mașină enormă, deci cu o largă marjă de inerție (în ambele sensuri), ale Securității, chiar dacă soarta militanților pentru drepturile omului, din ‘77 a fost în întregime la cheremul lui Ceaușescu (atât arestările, cât și liberările), totuși, intervențiile Șefului nu au provocat decât valuri de suprafață: Securitatea a fost înaintea lui Ceaușescu și - din nefericire - îi va supraviețui, fiindcă este făcută după chipul și asemănarea NKVD-ului (azi, KGB). Și atunci, din nou - în cazul Ursu: ce anume urmărește Securitatea prin această manifestare neobișnuită - ne gândim, în continuare, la anunțarea familiei de decesul arestatului?

Nu e greu de presupus: o nouă campanie împotriva unei categorii din care făcuse parte - mai precis: categoriei fabricate de Securitate în jurul pretextului Gheorghe Ursu.

Fiindcă, la urma urmei: ce a fost și ce, mai ales, a “comis” acesta, atât de grav, împotriva “cuceririlor clasei muncitoare”?

Repetăm: Gheorghe Ursu a fost inginer și a lucrat la un institut de proiectări. În timpul liber, scria versuri - de altfel, a și publicat, în editura Litera, unul dintre volume fiind prefăcut de Nina Cassian. Inginerul Ursu, om cultivat, frecventa - și era frecventat - de o seamă de artiști, scriitori, mai ales. Nemulțumirile și revoltele sale nu le făcea cunoscute în piața publică ci, le consemna, fie în memorii trimise unor înalte organisme - ca ONU, UNESCO, Crucea Roșie (precum și unor mari personalități politice din Occident), fie le așternea într-un Jurnal. Fiindcă Gheorghe Ursu ținea un jurnal-intim, de la vârsta de 18 ani, ceea ce însemnează că “acoperise” ultimii 40 ani; în câteva zeci de caiete - se spune că ar fi totalizat câteva mii de pagini.

De la acest Jurnal au început necazurile. Gheorghe Ursu își păstra ultimul caiet la serviciu, într-un sertar. Colegii de slujbă nu știau ce anume face colegul lor, inginer și nu cunoșteau existența acestui jurnal. Însă, într-o zi de la începutul acestui an, 1985, Ursu a constatat că i-a dispărut Jurnalul din sertar.

Din nefericire - pentru el însuși, dar nu numai (după cum se va vedea mai departe) - inginerul nu a avut reacția normală a unui delincvent de opinie (doar pusă pe hârtie); oricare alt autor de

“scrieri interzise”, constatînd dispariția uneia (în acest caz, caietul ultim), ar fi fost alarmat și ar fi ascuns (ori distrus, vai) celelalte (scrieri, caiete). Or Gheorghe Ursu, deși a avut un “răgaz” de două-trei zile între momentul în care constatase dispariția ultimului caiet și momentul în care a fost percheziționat, acasă (cu care prilej Securitatea i-a confiscat Jurnalul în totalitate - repetăm: câteva zeci de caiete, acoperind aproape 40 ani), nu a avut acel reflex normal, de apărare.

Firește, Securitatea a comis abuz după abuz: mai întâi, furînd, prin turnătorul-de-serviciu de la acel institut de proiectări un Jurnal-intim (folosim iarăși pleonasmul, ca, de astă dată, să accentuăm faptul că autorul nu-l arătase nimănui, deci nu-l “difuzase”, deci nu comisese crima de... agitație publică): apoi confiscând celelalte caiete - deasemeni, “ne-difuzate”. Dar Securitatea este ceea ce este - și a fost - iar în materie de “jurnale”, nu numai că, într-un trecut nu foarte îndepărtat, a arestat și condamnat autori reali de jurnale reale, ci autori presupuși și jurnale... bănuite a fi fost scrise - și ce conta că nu existau “probe materiale”, Securitatea nu se încurcă în fleacuri de “justiție burgheză”.

Din primele zile ale anului 1984, Gheorghe Ursu a fost “convocat” la Securitate - evident, după slujbă - cu regularitate, uneori zi de zi. Cât să... explice, pe larg - și în scris - “ce anume a vrut să spună atunci când a scris, în Jurnal...” cutare lucru. Dar mai ales, să declare, în scris și amănunțit ce anume a mai spus X. - care în Jurnal era citat doar cu o frază; ce ar fi putut spune Y, care în Jurnal nu era citat, însă asistase la zisele lui X.; ce știe - în amănunt - autorul Jurnalului despre Z - care, deși nu apare sub nici o formă în Jurnal, este în bune relații și cu X și cu Y...

Avem toate motivele să presupunem că Gheorghe Ursu a mai scris câteva bune sute de pagini de... comentarii, adnotări ale propriului Jurnal. Până în 31 august (1985) când, neîndoielnic, din pricina aniversării Actului Final de la Helsinki, Securitatea s-a prefăcut a fi... respectuoasă față de drepturile omului. Drept care l-a anunțat pe Gheorghe Ursu că “problema” s-a rezolvat, că nimeni nu-l va mai plictisi - și l-a pus să dea o declarație prin care să ateste că... nu fusese constrâns, nici să răspundă “convocărilor”, nici să răspundă... întrebărilor; să mai declare, în scris, că “tovarășii lucrători din Securitate” s-au comportat cu el cum nu se poate mai civilizată. În privința Jurnalului... acesta rămâne, “deocamdată” în păstrarea organelor...

Dar, cum a trecut “aniversarea” (Conferinței de la Helsinki), cum Securitatea și-a reluat “activitatea”: în ziua de 21 septembrie l-a arestat. Primul semn pe care l-a primit familia: în 26 octom-

brie Securitatea a anunțat-o că Gheorghe Ursu este “în stare de arest” - dar să nu-și facă griji, va fi liberat într-o lună-două...; în 14 noiembrie alt mesaj: “reținerea (lui Gheorghe Ursu) va mai dura, fiindcă un proces, urmat de o condamnare, s-a dovedit... necesar. Însă evenimentele se precipită: în 18 noiembrie Securitate o anunță pe D-na Ursu că soțul ei este... grav bolnav; în 19 noiembrie D-na Ursu este convocată la Morgă - ca să “recunoască” trupul soțului său.

Să lăsăm morții să hodiească, în sfârșit, în pace, să lăsăm familia să și-i plângă.

Și, totuși ...Tocmai pentru că este vorba de moarte, ne luăm permisiunea să afirmăm - chiar dacă nu deținem alte informații în afara celor deja amintite - că aceasta, moartea adică, ar fi putut să fie evitată, dacă...

Dacă, mai întâi, autorul Jurnalului, știind bine, și știind de 40 ani ce prăpăd poate provoca un jurnal-căzut-în-mâna Securității (și nu atât pentru autor - care poate pretinde că își asumă propriile-i fapte - dar mai ales pentru alții, cei consemnați în jurnal), după ce a constatat dispariția ultimului (cronologic) caiet, ar fi făcut să dispară celelalte...;

Dacă - din același elementar, firesc reflex de apărare - din primul moment de după liberarea de la prima convocare, “convocatul” ar fi, pe de o parte, anunțat pe acei alții - prieteni, cunoscuți - consemnați în Jurnal, pe de alta, dacă ar fi anunțat, în Occident (și ar fi avut cui!) că are “necazuri” cu Securitatea. Or Gheorghe Ursu nu numai că nu a deschis gura (ca să spună că îl doare), dar a cerut familiei sale ca nu cumva să spună ceva-cumva-cuiva. Or se știe - și ar fi trebuit să știe el însuși, “cronicarul” acestor din urmă 40 ani: nu există complice mai fidel, mai eficace al călăului (adică al Securității) decât tăcerea victimei.

Dacă familia ar fi anunțat arestarea lui Gheorghe Ursu imediat după ce aceasta a avut loc. Or, abia după o lună, a făcut să parvină această știre în Occident - însă cu... recomandarea-somație de a nu se face scandal!

Gheorghe Ursu nu și-a meritat soarta - nici o eroare nu trebuie plătită cu moartea. Însă pentru că pe Gheorghe Ursu nu-l mai poate învia nici măcar atotputernica Securitate, lărgim sfera și condamnăm acele “familii” imbecile, iresponsabile - și la urma urmei, criminale - care, pe de o parte, exercită presiuni asupra victimei, somînd-o, obligînd-o, șantajînd-o - ca să obțină, ce, din partea călăului: o sporire de salariu? un litru de ulei? o sută de grame de cafea-veritabilă? Nici măcar! Atunci? Atunci, iată: victima, obligată la tăcere, nici nu mai poate revendica statutul, starea de victimă. Obligînd-o să tacă, păstrînd tăcerea în legătură

cu teroarea exercitată asupra unui membru al familiei, acea “familie” se face vinovată, nu doar de ceea ce se cheamă: neasistență unei persoane aflată în pericol, ci, direct, de complicitate cu Securitatea. Tăcînd, părinții, soții, frații, copiii, cumnații (chiar și prietenii) victimei, devin, în fapt, coautori - la tortură, la asasinat.

Să nu ni se spună că situația, acum, este atît de disperată, încât “bieții oameni” sunt terorizați, dezumanizați - fiindcă, oricâte obișnuințe morale s-ar fi pierdut în acești 40 de ani de comunism și mai ales în acești 20 ani de ceaușism, omul nu și-a pierdut instinctul de conservare - care și la animale se manifestă prin urlet, scheunat, răget, - atunci când sunt agresate.

Până când criminalii de la Securitate vor fi chemați în fața unui Nürnberg Nr. 2, este necesar ca victimele să se întrebe cu cât au contribuit ele la propria-le supliciere; să se întrebe dacă nu ar fi fost scutite măcar de jumătate din suferința îndurată, dacă nu ar fi consimțit, prin tăcere, la propria-le suferință. Cât despre “familia-la-Români”, devenită auxiliar al Securității - pe altădată.

Până atunci, să deplângem moartea unui om a cărui “crimă” a fost aceea de a fi ținut un Jurnal. Intim.

(25 noiembrie 1985)

*

O IMAGINE... NECONVENABILĂ...

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 26 noiembrie 1985

Un prieten jurnalist mi-a telefonat deunăzi, ca să-mi spună (pe jumătate jenat, pe jumătate abia stăpînindu-și râsul) că... “Ceașescu al vostru a mai dat o lovitură!” Înghițindu-l cu noduri pe “al nostru”, am așteptat, cu inima strînsă, să aflu că, de pildă, Ceașescu a militarizat și morile de vînt - mai exista una la Tulcea, alta la Muzeul Satului - sau că și-a anunțat... demisia (aceea lovitură!). Nu era vorba nici despre una, nici despre alta - deocamdată. Deocamdată, Ceașescu, printr-un “emisar special”, protestase. Cu energie, se înțelege. Pe lângă cine? Pe lângă, firește, Ministerul de Externe francez. În legătură cu ce? În legătură cu... “campania de presă” din Franța, care campanie “deformează în mod răuvoitor realitatea”, care “compromite bunele relații franco-române” etc.

Este adevărat că, în ultimele luni presa franceză s-a ocupat de România - era și timpul. Toate cotidienele și săptămânalele (din Paris, dar și din provincie) au publicat cel puțin câte un material - despre haosul economic, despre furia devastatoare a cuplului prezidențial, despre militarizare, despre isprăvile

Securității, despre comerțul cu arme... Dar nu numai presa franceză... s-a dat la “campanii care deformează în mod răuvoitor realitatea” - până și cea din Brazilia, Pakistan, India, Maroc - și, slavă Domnului, acestea nu duc lipsă de material... local... L-am întrebat pe prietenul jurnalist dacă nu cumva editorialul din ziarul *Le Monde* din 13 noiembrie l-a scos din fire pe Ceaușescu (într-adevăr, un text lucid și definitiv în judecăți - amintim doar două:

a) România a depășit-o și pe Albania - în “bunăstare” și “democrație” - și

b) România nu a încetat o clipă să fie dependentă de URSS, în ciuda aparențelor, iar plecarea lui Ceaușescu de pe tronul dâmbovițean va fi decisă de Gorbaciov).

Ei bine, altceva îl foarte supăraseră pe Ceaușescu: difuzarea, la televiziunea franceză - cu prilejul “rotării” lui Ștefan Andrei - a două imagini... neconvenabile - care imagini deformează și compromit... Chiar așa sunase protestul transmis prin emisar: “imagini neconvenabile”...

Prietenul jurnalist nu văzuse el însuși, la televizor, acele “imagini” și credea că “lovitura” lui Ceaușescu era însuși protestul - pe lângă Ministerul de Externe, că presa duce o campanie... «Dar unde se trezește Ceaușescu al vostru? El crede că la noi e ca la voi?», a făcut amicul. «Nu știe că aici presa e liberă? Și, à propos de... imaginile neconvenabile: materialul, să-i zicem: protocolar, a fost pus la dispoziția televiziunii franceze de cea română». «Chiar și scena întâlnirii cu cancelarul Kohl?», l-am întrebat. «Presupun că da - ce ar putea fi... neconvenabil într-o întâlnire dintre Ceaușescu și Kohl?»

N-am mai insistat. Chiar dacă amicul francez ar fi văzut emisiunea, tot nu ar fi înțeles ce anume îl supăraseră pe Ceaușescu. Noi însă, cei care venim de acolo, nu avem nevoie de traducere...

Fără doar și poate, nu reportajul realizat, în ascuns, de un francez, în această toamnă, la București (și care a constituit coloana vertebrală a emisiunii) l-a împins pe Ceaușescu să protesteze. La urma urmei, cozile imense, autobuzele deșelate, vitrinele goale, tristețea chipurilor trecătorilor - acestea toate sunt și ele “neconvenabile”, dar, ca și în cazul... egalității-dintre-cetățenii-unui-stat-comunist, unele sunt mai... neconvenabile decât altele. Cele mai... insuportabile au fost, desigur, cele prezentându-i pe Nicolae și Elena Ceaușescu primiți de cancelarul Kohl - întâmplare petrecută demult, prin primăvară... Și totuși...

Așa, puține și scurte cum au fost acele “imagini”, au dat o idee de prăpădul abătut asupra “spațiului carpato-dunărean”. Mai puțin mizeria propriu-zisă: cozile până-n zare, bezna de pe străzi,

la căderea serii, acel întuneric care se poate filma, fiindcă pe fondul unei bănuite vitrine se deslușesc siluetele trecătorilor, umbrele pâlânde și ele ale “consumatorilor” (ce putea fi dincolo de vitrină: un restaurant?, o librărie? o mercerie? - nu se putea ghici), apoi cele vreo cinci căpățâni de usturoi pe o tarabă goală dintr-o piață pustie - în afară de o movilă de verze și de o traistă cu cartofi depusă pe trotuar, la un colț de stradă... Și nici măcar îmbrăcămintea oamenilor - și, atenție: operatorul a.. operat numai în centrul Bucureștiului - ci chipurile lor.

Ca spectator-din-fotoliu-la-televizor la alte nenorociri întâmplătoare în lume, am văzut chipuri de înfometați din Etiopia, de supraviețuitori ai masacrelor din Cambodgia, chipuri de supraviețuitori vietnamezi, fugind pe mare; am văzut chipuri de răniți și muribunzi și morți din Liban și chipuri de supliciați, în Iran - sfârtecați, nu între patru cămile, ca Ioan Vodă al nostru, ci, progresul obligă: între patru jeep-uri...; am văzut chipuri de supraviețuitori ai cutremurului din Mexico și ai catastrofei din Columbia - scene și chipuri de-moarte.

Însă chipurile românilor filmate pe furiș și pe fugă, în această toamnă, a acestui an, 1985, în București, arătau mai disperate decât ale victimelor de pe alte meleaguri - acea disperare-resemnare pe care nici moartea n-o mai mișcă. Nu la televizor, ci pe viu am văzut chipuri de prizonieri de război și de deportați în Siberia, chipuri de internați în lagăre și chipuri de deținuți - dar niciodată, nicăieri nu am întâlnit asemenea chipuri - ca ale “cetățenilor RSR”, pe străzile Capitalei, mișcându-se, nu-i așa, liber, fără pușcă-în-spate. O umanitate stoarsă, strivită, golită, strâmbată. Infometații au alte chipuri; torturații - altă privire decât românii umblători pe străzile Bucureștiului, în această toamnă a anului 1985: românii trecuseră demult prin aceste vămi, acum aflându-se dincolo...

Aceste imagini teribile, acuzatoare să-i fi supărat pe Ceaușești? Aceasta să fie România “culmilor cele mai mărețe” pe care ei au “edificat-o”, “luminat-o”? Cum așa, doar ei știau din presa de la București că “țara-ntreagă-i în sărbătoare”, românașii și româncuțele, în costume naționale, realizează și depășesc planul, jucînd hora, chiuind și oferind flori... Tatălui și totodată Fiului - fără să fie uitată Mama și totodată Fiica...

Așadar, Ambasada RSR de la Paris a trimis la București înregistrarea emisiunii. Iar tovarășii Nicolae și Elena Ceaușescu au văzut-o. Și s-au supărat teribil - pe aceste “imagini neconvenabile”.

Nu cunoaștem secretele de Palat, dar credem că de astă dată nu s-a întâmplat așa. Adică înregistrarea va fi fost trimisă la București - dar cine să îndrăznească să o arate Șefilor? Marele curajos Gheorghe Pană, zis Gică Mardeiașu? Dăscălescu, zis

Titi-Șoferu-de-la-raion? Cumva Nicu Ceaușescu?

De astă dată - dar numai de astă dată - nu-i vom acuza pe cei din anturajul cuplului prezidențial de lașitate, de "cocoloșire", cum se spune, de tăcere. Fiindcă, de astă dată, chiar dacă ar fi prezentat Ceaușeștilor înregistrarea emisiunii, aceștia n-ar fi perceput-o.

Firește, avansăm o ipoteză - rezemată însă pe episodul primirii la cancelarul Kohl:

Scena să fi durat cel mult cincisprezece secunde - dar ce secunde!, ar spune Caragiale. Cancelarul Kohl, cu aerul lui de flăcău zdravăn și cumsecade, îi invită pe iluștri oaspeți să ia loc. Nicolae Ceaușescu se află deja lângă un fotoliu. Dar nu se așază. Își smucește capul, când spre dreapta lui - unde Cancelarul, prin gesturi elocvente, continuă să-i invite pe oaspeți să ia loc - când spre stânga (unde noi, spectatorii, nu vedem nimic... dincolo de cadru, însă după privirea Președintelui României, chiar dacă acolo se va fi aflat un traducător, un consilier, degeaba, nu-i putea fi de folos). În cele cincisprezece secunde - care, la televiziune, devin eternitate - Cancelarul a tot zâmbit și arătat fotoliile, iar Nicolae Ceaușescu, strângînd și destinzînd convulsiv pumnii, a tot smucit din cap, la dreapta, la stânga, cu gura căscată, pieziș, cu ochii denivelați și inegali deschiși - sau închiși, cu pielea obrazului flencănind în contratimp.

Însă nedumerirea agitată a lui Nicolae Ceaușescu - aflat, repetăm, în dreapta ecranului - pălea în comparație cu ceea ce se petrecea în stânga. Recunoaștem, cu umilință, nu am recunoscut-O. Pe Ea. Adică pe Elena. Știam, de multă vreme că El o duce prost cu sănătatea, că bieții fotografi oficiali au abandonat clasicul retuș întineritor și au trecut, hotărît, la montaj (capete vechi lipite pe trupuri oarecum recente, fără grijă de proporții, de perspectivă), într-un cuvânt, că Nicolae a încetat de a mai fi fotogenic, însă neavînd aceleași vești dinspre Ea, credeam ca Elena își vede, normal, de îmbătrânire (trebuie să aibă ușurel peste 70 de ani). De aceea nu am recunoscut-o - în stânga ecranului, în dreapta Cancelarului Kohl. În primele clipe, am crezut că ființa de sex aproximativ feminin este Doamna Aslan (care se ține bine la cei vreo 120 ani...); apoi ne-am zis că nu poate fi Gerovaslana, mai degrabă tovarășa Suzana Gâdea; sau altă tovarășă: Găinușe - pe care n-o văzusem niciodată, însă nu putea arăta altfel decât o zugrăvea numele... Ba, la un moment dar, ne-a trecut, fulgerător, prin cap că, dacă tot trăim în Zodia Miracolului Ceaușist, persoana în chestiune ar putea fi Golda Meir - de ce nu?

Ei bine, ne înșelasem - succesiv și simultan: acea formă fără formă (ca să-l parafrazăm pe Maiorescu) compusă - cum ar zice

Urmuz, descriindu-l pe Ismail, cel care se găsește azi cu foarte mare greutate - compusă, deci dintr-un fel de romb trăgând spre trapez scalen și un fel de calotă-perucă de sub care ieșea, ca un fel de țevă de mitralieră de bord, un fel de excrescență nazală - Ea era?, nu era Ea? - mai degrabă, era, judecînd după acel obiect numit poșetă, ținut cu îndârjire apăsător cam prin dreptul Tropicului Capricornului (sau al Racului, forma fiind oarecum lipsită de puncte cardinale). Până una-alta, chestia se, în felul ei, rotește în jurul unui ax oarecum paralel cu cel al siluetei impozante a Cancelarului. Cancelar care nu se oprea din zâmbit și arătat - spre amândoi oaspeții și spre fiecare în parte - locul acelor fotolii (nemergînd pînă la a și face un desen, pentru a explica la ce anume folosesc ele, fotoliile). Se vede însă că "independența" practică vreme de două decenii le interzicea "independențelor" să se supună diktatelor - de orice natură ar fi ele! Uite-așa! Drept care, în cele vreo cincisprezece secunde, cât a durat scena, Ceaușeștii nu s-au așezat - vor fi făcut-o ei, în cele din urmă, dar noi, spectatorii, n-am mai apucat "deznodămîntul".

Se terminase, deci, "primirea" la Kohl, se terminase și rubrica închinată României, se încheiase și emisiunea pe acea zi a televiziunii franceze... Dar, în fața ochilor noștri, Nicolae Ceaușescu, rătăcit și contrariat, continua să-și flencăne pielea de pe fâlci, căutînd, cu ochii pe nivele diferite, ceva de care să se agațe - și negăsind; Elena Ceaușescu dîndu-și târcoale sieși, mărunțel și ticăit și tenace și nevăzînd nimic și puțin păsîndu-i unde se află și "pentru de ce", știind Ea una și bună: cel mai scurt drum între două puncte este... circumferința...

Aceștia să fi fost indignații? Ce să-i fi supărat în "imaginile neconvenabile"? Halul în care au ajuns cei 22 milioane de români sau halul în care au ajuns ei, cei doi? Am fi spus că protestul pe lângă Ministerul de Externe Francez a fost provocat de propriile imagini - înregistrată "prea-de-aproape" și nici măcar retușată... Așa am fi spus, dacă nu i-am fi văzut pe ei înșiși: asemenea ființe (spunem și noi așa, nu găsim, la repezeală, alt termen) sunt incapabile, nu doar, ca pînă acum, să înțeleagă în ce prăpastie au împins-tras un popor întreg, dar incapabile să realizeze ce se întîmplă cu ele însele - și dacă se (mai) întîmplă ceva sau ba.

Ceea ce ne face să ne aducem aminte de starea mareșalului Pétain care, în plin Consiliu, tresărea și se întreba: «Unde sunt? Cine sunt?»; și, de asemeni, de anecdota care circula în ultimul an de viață a lui Franco: «Franco a murit demult, dar nimeni nu îndrăznește să-l informeze și pe el»...

Așa și cu Ceaușeștii: nimeni nu îndrăznește să-i informeze...

Necazul este că, pe de o parte, Ei, așa... "neinformați-de-

propria-le-stare”, continuă să tragă-împingă România în groapă; pe de altă parte, că indivizii care alcătuiesc “anturajul”, deși ei știu de mai demult și mult mai bine decât noi, ceilalți, că Șeful Suprem a uitat și puținul pe care-l știa despre “realitate”, nu au nici măcar curajul hienei; pentru aceste creaturi, timpul are o singură dimensiune: prezentul perpetuu, de aceea se străduiesc să mențină această agonie, fără să le pese de agonia unei întregi comunități: poporul român.

*

CINE ARE DREPTUL SĂ IERTE...

Editorialul din ziarul *Le Monde* din 13 noiembrie 1985 - fără îndoială, textul cel mai lucid și mai definitiv scris de un occidental despre “fenomenul Ceaușescu” - ne îndreptățește să ne gândim la post-“Epoca Luminii”. Cu strângere de inimă, cu neliniște. Dispariția Geniului va însemna dispariția cauzei, deci, în mod logic, și a efec-telor? Din păcate, cauza-cauzelor: Kremlinul, nu dă semne de slăbiciune, iar “schimbarea” se va mărgini la înlocuirea unui aparatcik, (produs pur și dur al sistemului comunist), cu un alt aparatcik. Firește, românii se vor bucura (dacă ajunseseră să-l regrete până și pe unul ca Gheorghiu-Dej...), potrivit aceluia “principiu” de pușcărie, unde gardianul X era socotit “mai bun” decât Y, fiindcă X bătea “numai cu pumnii”, pe când Y folosea și ciomagul și ranga de fier...

În seara aceleiași zile, 13 noiembrie, televiziunea franceză a prezentat, în jurnalul de seară “cazul României”, în prag de iarnă. Așa, puține și scurte cum au fost imaginile filmate în București, în această toamnă, au dat o idee de prăpădul care s-a abătut asupra “spațiului carpato-dunărean”. Mai puțin mizeria propriu-zisă: cozile până-n zare, întunericul de pe străzi, în care se deslușeau doar silue-tele trecătorilor pe ecranul unei bănuite vitrine, cele cinci căpățâni de usturoi, două verze și o traistă de cartofi - pe o tarabă, dintr-o piață... - și nici măcar îmbrăcămintea oamenilor: ci chipurile lor. Ca spectator, din fotoliu, la televizor, la alte nenorociri întâmplare în lume, am văzut chipuri de înfometați din Etiopia, de supraviețuitori ai masacrelor puse la cale de Pol Pot în Cambodgia, chipuri de supraviețuitori vietnamezi, fugind pe mare, am văzut chipuri de răniți și muribunzi și morți din Liban și “execuții” prin sfârtecăre, în Iran (nu între patru cămile, ca Ion Vodă al nostru, ci între patru jeep-uri) - scene și chipuri de-moarte. Însă chipurile românilor filmate pe furiș, pe fugă, în București, în această toamnă, a acestui an, 1985, arătau mai disperate decât ale supliciaților de pe alte meridiane - acea disperare-în-resem-

nare pe care nici moartea n-o mai mișcă. În viața - care nu ne-a răsfățat - am văzut chipuri de prizonieri de război și de deportați în Siberia, chipuri de internați în lagăre și de deținuți. Dar nicio-dată asemenea chipuri - ca ale “cetățenilor RSR”, în principiu, liberi, fiindcă nu se deplasau cu pușca la spate - și, atenție: scenele fuseseră filmate numai în București și numai în centru. O umanitate stoarsă, strivită, golită. Doar-înfometatii au alte chipuri; doar-torturații - altă privire. Românii umblători pe străzile Capitalei în această toamnă a anului 1985 arătau că ei trecuseră demult prin aceste vămi, aflându-se dincolo.

Tot ca privitor la televizor, am fost privat de fireasca tentație de a învinovați pe Vinovat. În aceeași emisiune, scenele “de stradă” alternau cu scene de “primiri” și de “vizite”: Ceaușescu în China, Ceaușescu îmbrățișându-se cu Arafat, Ceaușeștii în Germania... Firesc, omenește ar fi fost să spun, gândesc: «Iată, acești zâmbăreți - Ceaușeștii - sunt vinovați de foamea românilor! Iată, acești atotputernici, care se pupă și se bat pe burtă cu mărimile lumii, aceștia îi calcă în picioare pe români! Uite ce fâlci are, îmbuibatul - în timp ce copiii din România nu cunosc gustul șocolatei! Iată ce toalete-de-la-Paris poartă Tovarășa - în timp ce românele...»

Și nu am putut formula, nici măcar în gând, acuzațiile la adresa vinovaților. Pentru că... Poate pentru că, de când sunt în Franța, am învățat o zicere - care zice, în traducere: «Nu se trage într-o ambulanță» - echivalentul românesc fiind: “În cel căzut nu mai lovești”...

Scena prezentînd vizita Ceaușeștilor în Germania Federală (în urmă cu vreo șase luni) a durat, la televizor, cel mult zece secunde - dar ce secunde!, ar spune Caragiale. Trebuie să vezi, ca să crezi, cuvintele fiind neputincioase să zugrăvească, nu întâmplarea, ci starea. Să încercăm totuși:

Și vom începe cu un avertisment: nu, prin contrast, statura impozantă a cancelarului Kohl și nici obrazul lui de o jovialitate devenită legendară și nici legendarul său aer de flăcău zdravăn și cumsecade a dat măsura rigidității, crispării cuplului prezidențial de pe malul Dâmboviței. Și, mărturisim: nu ne-a șocat din cale-afară chipul devastat, strâmbat, asimetrizat al lui Nicolae Ceaușescu (despre care răposatul Ion Jalea spunea că este “capul” cel mai asimetric din câte îi fusese dat să modeleze - iar aceasta se întâmpla în urmă cu peste un deceniu...) - fiindcă aflasem că bolile nu-l cruță nici pe el, nemuritorul, apoi, oricât ar fi de “veșnic tânăr și feric”, bate binișor spre 70 ani... Așadar, nu înfățișarea Lui ne-a izbit; ci a Ei: cumsecadele flăcău care este

Cancelarul, zâmbind - și nu doar pentru fotografi și cameramani - îi invita, prin gesturi elocvente, pe iluștrii vizitatori să ia loc pe fotolii. În cele interminabile zece secunde, Cancelarul nu a făcut decât să tot invite, să tot arate înspre fotoliile cu pricina, iar oaspeții nu au făcut decât să... nu înțeleagă nici gesturile gazdei și nici - dar aceasta este o ipoteză - să nu înțeleagă nici unde se află și nici "pentru de ce"... În cele zece secunde - care, la televizor, pot deveni eternitate - Nicolae Ceaușescu și-a tot rotit capul, dinspre dreapta lui - unde Cancelarul dădea, neobosit, din mâini, indicând fotoliile -, înspre stânga (în afara cadrului ar fi putut să fie un traducător sau un consilier -, însă privirea lui nu se oprea, fie și în treacăt, asupra presupusului reper), cu gura căscată, pieziș, cu ochii denivelați și inegal deschiși, cu pielea obrazului flencănind în contratimp.

Dar încă o dată: nedumerirea neliniștită a lui Nicolae Ceaușescu pălea în comparație cu ceea ce se petrecea în stânga ecranului. Să o spunem, cu umilință: nu am recunoscut-*O*. Pe *Ea*. Pe, adică, Elena Ceaușescu. În primele clipe, am crezut că ființa de sex feminin este Doamna Aslan. Sau Tovarășa Gâdea. Ba chiar ne-a trecut, fulgerător, prin cap, că - de ce nu?, doar suntem într-o epocă a miracolelor - persoana în chestiune ar putea fi Golda Meir. La o adică, Baba Iaga... Dar nu: acea formă fără formă, compusă - cum ar spune Urmuz - dintr-un fel de romb scalen (!) și un fel de calotă-perucă, de sub care ieșea, ca o țevă de mitralieră-de-bord o excrescență... nazală, nu putea fi decât Prima-și-Ultima - judecînd după acea poșetă ținută apăsător cam prin dreptul Tropicului Capricornului (sau al Racului, forma fiind lipsită de puncte cardinale). Până una-alta, se rotea în jurul unui ax, oarecum paralel cu silueta cancelarului. Cancelar care mereu arăta - spre amândoi oaspeții, dar și spre fiecare în parte - locul acelor fotolii, desigur, nemergînd pînă la a și explica la ce anume folosesc ele, fotoliile. Se vede însă că, "independența" practică vreme de două decenii le interzicea "independențelor" să se supună "diktat"-elor. Uite-așa, după modelul daco-romanilor avînd o oarecare vîrstă și care, în anecdotele circulînd în spațiul mioritic, refuză să treacă strada!

S-a terminat imaginea "primirii" la Cancelarul Kohl, s-a terminat și rubrica închinată României, s-a terminat și televiziunea - s-a terminat și emisiunea pe acea zi a televiziunii franceze... Însă cele două personaje continuă să se miște: El - nedumerit-neliniștit, cu falca atîrnîndă, căutînd, cu ochii pe nivele diferite, ceva de care să se agățe - și negăsind; Ea - dîndu-și sieși târcoale, mărunțel și ticăit și tenace și nevăzînd nimic și puțin păsîndu-i unde se află și "pentru de ce", știind una și bună: cel mai scurt

drum între două puncte (să zicem: între prezent și viitor) este... circumferința...

Aceștia să fie, oare, vinovații? Cei care, fiindcă așa au voit ei, au ruinat economia și au devastat peisajul, au înfometat și pedepsit cu bezna și cu frigul un popor întreg? Cei care, din înaltul tronului, când dădeau un ordin sau o "indicație prețioasă" - sau doar o vorbă, scăpată, cum scapă vorba când vorbești prea mult și nu mai ai timp să gândești - în următoarele 24 ore acea "indicație" era "tradusă în fapt"? Acesta să fie, oare, Atotputernicul, Atotștiutorul, Atotfăcătorul, care a făcut ceea ce a făcut din România și din români? Trupul acesta - a cărui mână a "indicat" atâtea căi-mărețe, a cărui gură a "deschis" tot căi-mărețe" (de gândire...) - trupul acesta, în paragină, într-o rână, gata să se întoarcă în țărâna din care (până și el!) a fost făcut, trupul acesta (vorbit de cele două care fac unu...) se va orizontaliza, în curând, în patul lui - și nu pe un prici de pușcărie, își va urma procesul de putrezire - de tot, și nici măcar de formă (de formă, pentru că spiritul, cât va fi fost, a plecat, demult) nu i se va cere socoteală, nu va fi chemat la dreapta judecată.

Așa au sfârșit - în paturile lor - și Stalin și Mao și Hodgea și Gheorghiu-Dej. Așa vor sfârși Ceaușeștii. În paturile lor. Iar românii vor respira ușurați. Ba chiar, peste decenii (Doamne ferește!), îi vor regreta, ca pe Dej, îi vor ierta... creștinește.

Firește, creștinul iartă celui care i-a făcut rău. Dar credem că un creștin-român, dacă are dreptul (și datoria) să-l ierte pe cel care i-a făcut rău lui și numai lui, nu este dator și nici în drept să ierte pe cel-cei care au făcut rău și altuia și altora - tuturor.

Nu ne gândim neapărat la răzbunare, la pedepsire. Dar dacă românii și de astă dată vor ierta (în sensul de a uita) crima împotriva poporului român de care se fac vinovați Ceaușeștii, înseamnă că, așa cum spun răuvoitorii, nu alcătuiesc un popor.

Cine crede că are dreptul să ierte - n-are decât.

(26 noiembrie 1985)

*

HORAȚIU COMANICIU:

"ÎN LUPTA NEAMULUI" - AMINTIRI, FREIBURG, CORESI, 1985

Text apărut în revista *Contrapunct* nr. 4, decembrie 1985

În ciuda faptului că deceniile 3 și 4 din acest secol au fost trăite pe viu de mulți dintre noi, istoria lor rămâne încă rău cunoscută, dacă nu cu totul ignorată. Pe de o parte, fiindcă "istoriografia" comunistă ne-a confiscat memoria - prin tăcere și prin "interpretarea" din punctul ei de vedere a evenimentelor; pe de altă

parte, mai cu seamă pentru această perioadă - să o limităm, oarecum arbitrar, între 1937 și 1947 - fiindcă și anticomuniștii au consemnat-o cu totul subiectiv, iar anume momente-cheie le-au expediat în grabă, dacă nu le-au omis pur și simplu.

Schematizând, această perioadă a fost dominată de personaje-personalități, fie șefi de partide politice (Codreanu, apoi Sima, pentru Mișcarea Legionară, Iuliu Maniu pentru național-țăraniști) fie “polarizatori” precum regele Carol al II-lea și generalul Ion Antonescu. După cum se știe, între partizanii acestor personalități relațiile au fost încordate - ca să folosim un eufemism. Iar mărturiile sunt și ele divergente, când nu sunt de-a dreptul contradictorii.

De aceea am primit cu interes Amintirile lui Horațiu Comaniciu, publicate recent de editura Coresi din Freiburg. Pentru că H. Comaniciu a fost legionar militant, dar a colaborat cu Antonescu și, din 1942, cu Maniu, el fiind acela care a încercat (și parțial a reușit) să realizeze o apropiere între legionarii rămași în țară după Rebeliune și național-țăraniștii.

Firește, nu i se poate cere fostului legionar H. Comaniciu să fie tandru cu regele Carol al II-lea - și nici nu este nevoie să fii ori să fi fost legionar, ca să ai aceleași (re)sentimente... După cum nu i se poate cere să admită că degradarea, apoi înmormântarea României ca stat civilizat european se datorește în exclusivitate conflictului dintre rege și Garda de Fier: violență/represiune violentă; asasinate/răspuns tot prin asasinat. Între aceste două forțe oarbe, partidele, curente, oamenii care făcuseră România Mare au fost marginalizați, descurajați, anihilați - iar unii, vai, asasinați.

Însă ceea ce ni se pare deosebit la Comaniciu: faptul că și-a făcut o regulă de conduită legionară din ceea ce i se atribuia post-mortem lui Codreanu că ar fi dorit de la legionari, anume apărarea unui “sistem intermediar între democrație și autoritarism”. De aceea, împreună cu alți “moderați”, este invitat la Palat - Carol al II-lea încerca să-i îmbuneze... Din păcate, Comaniciu nu datează această întrevedere, notează doar: “.../la scurt timp/patru legionari au intrat în guvernul Gigurtu: Sima, Bidian, Noveanu și Budișteanu”.

Or guvernul Gigurtu a fost format la 4 Iulie 1940, după cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord prin ultimatumul sovietic din 26 Iunie. Desigur, legionarii din guvern nu aveau responsabilități importante, iar în cazul cedării Basarabiei și Bucovinei erau puși în fața unui fapt împlinit. Însă, deși Sima s-a retras în curând (“ca să organizeze debarcarea regelui printr-o acțiune de forță”) totuși legionarii au făcut parte din acel guvern, în timpul

căruia a fost cedat Ardealul de Nord. Este foarte adevărat că, legionarii, încă din cursul lunii August organizaseră “debarcarea” regelui - Comaniciu însuși fiind trimis la Timișoara, în vederea ocupării cu armele a punctelor strategice. De asemenea adevărat, că legionarii l-au silit pe rege să cedeze și să facă apel la generalul Antonescu - și, în sfârșit, să abdice. Întrebarea - retorică - este alta și, după cunoștința noastră, nici un legionar nu i-a dat răspuns: cum se explică filogermanismul Mișcării, chiar după ciuntirea Ardealului? Până și Comaniciu a avut nevoie să aștepte momentul Rebeliunii, ca să înțeleagă ce fel de protector și model își alesese Garda de Fier. El, Comaniciu, a avut într-un fel noroc: după o scurtă trecere pe la vicepreședinția Consiliului de Miniștri a fost trimis prefect la Bârlad, imediat după cutremurul din 9-10 Noiembrie, deci departe de masacrele de la Jilava, de asasinarea lui Iorga și Madgearu, departe și de Rebeliune. Dar nu numai noroc, pentru că iată ce scrie: “Din capitală veneau ordine de rezistență. La Bârlad nu am primit ordine de a ataca armata, dar chiar dacă ar fi venit, nu le-aș fi executat. Nu eram de acord cu o ciocnire cu armata țării mele, un asemenea ordin l-aș fi considerat o mare eroare, o crimă”. Așa că la Bârlad nu s-a întâmplat nimic. Drept care Comaniciu nu a fost implicat în procesele legionarilor. Dar, din câte relatează el, a început cu sine și cu alți legionari un proces de conștiință, tradus prin “o acțiune de a democratiza Mișcarea și de a o orienta spre democrațiile occidentale prin reluarea legăturilor cu Iuliu Maniu”. În continuare: “Am primit mandat de a merge la Maniu și de a-i mărturisi alăturarea noastră la democrație. Vizita mea la Maniu a avut loc în Septembrie 1942, însă terenul era pregătit, prin demersurile altor legionari”. Maniu i-ar fi spus: “Dacă acceptați democrația ca doctrină de guvernare și vă orientați în politica externă spre democrațiile occidentale, putem merge împreună”. Comaniciu ține să sublinieze: “*Întreaga elită legionară aflată în țară* (s.m.) a fost asociată actului, iar căpetenia supremă, Radu Mironovici, și-a dat consimțământul în scris”, ceea ce vrea să spună că legionarii “din afară”, mai ales Horia Sima, erau ostili...

Și iată și mult discutatul Apel Comaniciu: în 26 August 1944, după consultări cu alți legionari, este lansat un apel prin care legio-narii sunt îndemnați “să recunoască schimbările produse” și să se ralieze regelui, guvernului său - sub protecția lui Maniu. Notăm în treacăt penultimul paragraf: “Dorim ca în această Românie Nouă să se întroneze o dreptate socială care să distrugă pentru totdeauna exploatarea omului de către om!” Apelul este semnat: “Pentru Comandamentul fostei mișcări legionare, Horațiu Comaniciu”.

La acest apel, Maniu a răspuns printr-o scrisoare publicată în presă la 29 August 1944: “Membri autorizați ai Mișcării Legionare au recunoscut că regimul dictatorial și totalitar nu corespunde temperamentului poporului român iar actualele evenimente din România întăresc această opinie (...) Sunt foarte bucuros că (...) v-ați alăturat din primul moment, în mod public, spre a arăta și proclama opiniile Dvs. și exprima decizia de a începe o nouă epocă (...) Pentru toate aceste rațiuni eu cred că toate energiile de valoare ce s-au grupat în jurul Mișcării Legionare ar face mai bine de-a încerca să se alăture altor grupări politice, așa cum conștiința și convingerile lor le dictează”.

Cum anume s-a tradus această înțelegere? Chiar și din cartea lui Comaniciu înțelegem că Maniu i-a “acoperit” pe acei legionari care acceptau principiile democratice, dându-le legitimații de membri ai P.N.Ț, intervenind direct în cazuri precise - mai ales ale celor amenințați de “epurare”. Pe de altă parte, legionarii și-au pus la dispoziție “logistica” lor pentru organizarea muncitorilor (prin Ilie Lazăr) și a studenților (prin Veteleanu).

Imediat după instaurarea guvernului Groza, și Comaniciu a fost silit să se ascundă și abia în 1947 a izbutit să fugă, prin Ungaria, împreună cu Sabin Mănuilă.

Adevărat, în condiții de “ilegalitate” nu mai poți activa ca om liber, însă afli ce se întâmplă “afară”, mai ales că el se întâlnea pe ascuns cu cei care nu fuseseră încă obligați să se ascundă - chiar și cu Maniu. Or, ceea ce nu consemnează Comaniciu sunt totuși evenimente de importanță capitală și controversate.

Am fi dorit de pildă să aflăm opinia lui Horațiu Comaniciu despre ceea ce s-a numit Pactul legionaro-comunist din primăvara lui 1946, când, se spune, la sediul Ministerului de Interne s-ar fi întâlnit legionarii Pătrașcu, Negulescu și Chioreanu cu Teohari Georgescu, Nikolski și Ana Pauker. Să fie adevărat că atunci legionarii ar fi cerut să fie liberați ai lor?, lăsați să revină cei din străinătate, în schimbul “ajutorului electoral” în alegerile din Noiembrie ?- adică abandonarea democraților, în special a lui Maniu, și “trecerea” la comuniști? Comaniciu scrie doar atât: “Unii vorbesc de o înțelegere între Pătrașcu și comuniști, dar orientarea lui sinceră era spre rezistența națională. De-aici viața-i zbuciumată” - ceea ce nu explică mare lucru. De asemenea, Comaniciu nu scrie nici un cuvânt despre alegerile din Noiembrie 1946 (bineînțeles, era ascuns, dar știa ce se petrece “afară”). Și chiar dacă, atunci, în acel prezent din 1947, a aflat de arestarea lui Maniu din ziare, câteva decenii mai târziu, când și-a redactat amintirile, Comaniciu “a uitat” amănuntul înscenării de la Bădăcin... Cam multe uitări pentru un admirator, chiar un fidel, al lui Iuliu Maniu... Oricum, **Amintirile**

lui Horațiu Comaniciu prezintă un interes deosebit pentru noi, cei care vrem să ne cunoaștem propria istorie. Nu neapărat pentru că ar fi mărturia unui “convertit” (sau “trădător”, cum îl consideră unii din foștii lui camarazi), ci pentru că este o mărturie autentică - chiar prin “uitări”.

*

GUSTAW HERLING-GRUDZINSKI:

O ALTĂ LUME - DENOËL, 1985

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, ianuarie 1986

Destinul lui Gustaw Herling-Grudzinski: un destin oarecare și totodată excepțional. Oarecare, fiindcă, precum alte milioane și mili-oane de oameni, fusese prins între roțile dințate ale N.K.V.D.; Excepțional - mai întâi, pentru că a supraviețuit; apoi, pentru că odată liber, a așternut pe hârtie ceea ce știa. În fine, excepțional, în sensul rău al termenului, a fost destinul mărturiei, al cărții sale: scrisă - desigur, în poloneză - între 1949-1950 - a fost tradusă în engleză și publicată în 1951. Însă nu și în franceză. Cu toate că intervenise în favoarea editării - mai ales pe lângă Gaston Gallimard - însuși Albert Camus. “Nu era momentul...” Și, ciudat, chiar după “uraganul Soljenițin”, reticențele față de această carte rămăseseră: autorul acestor rânduri a încercat și el, în 1980, să provoace traducerea și publicarea - la Hachette. Răspunsul, repetat: “Publicarea, în franceză, este - deocamdată - inoportună...” În sfârșit, Denoël (sucursală a editurii Gallimard), s-a hotărât să o publice - în 1985. Dar traducerea nu s-a făcut după originalul polonez, ci după... traducerea engleză din 1951...

Din fericire, scrisul lui Gustaw Herling nu a căpătat un singur rid: poate pentru că ZK-ul (deținutul, în limba... sovietică) era, înainte de arestare, un scriitor și a rămas; poate pentru că ZK-ul amintit era un ne-rus - vom încerca să explicăm ceva mai încolo.

Dar cine era și ce i se întâmplase tânărului polonez? După invadarea Poloniei de Vest, de către germani (1 sept. 1939) și a celei de Est, de către sovietici (17 sept., același an), proaspătul absolvent al Facultății de Litere de la Universitatea din Varșovia (și care debutase cu câteva studii despre Gombrowicz), încearcă, în martie 1940, să ajungă în Franța, ca să se alăture detașamentele poloneze. Este prins la frontiera cu Lituania (încă liberă). Primul contact cu “o altă lume” îl are polonezul, europeanul, logicul Gustaw Herling în momentul anchetei: “De ce-ai vrut să treci, clandestin, frontiera sovieto-lituaniană?” îl întreabă anchetatorul sovietic. “Frontiera pe care am vrut s-o trec este polono-lituaniană și am vrut s-o trec... pur și simplu”, răspunde Herling.

“Nu, frontiera este sovieto-lituaniană - de ce-ai vrut s-o treci?” “Ca să ajung în Franța, să lupt împotriva germanilor.” “Nu se poate!”, zice sovieticul, “noi avem un pact de prietenie cu Germania”. “Da, dar nu sunteți în război nici cu Franța, nici cu Anglia”. “Ce contează - ești acuzat de tentativă de trecere a frontierei sovieto-lituaniene, în scopul de a lupta împotriva Uniunii Sovietice - punct!”

De la acest “punct” a început odiseea polonezului: Vitebsk, Vologda, Arhanghelsk - și acolo, pe malul Mării Albe, în complexul de lagăre Kargopol. Din fericire, în urma atacării URSS de către Germania, la Londra s-a semnat acordul Sikorski-Maiski, prin care sovieticii se angajau să libereze pe toți militarii polonezi aflați “pe teritoriul URSS”, și care doresc să lupte împotriva germanilor. Drept care, în 1942, prin Ural, pe Marea Caspică și prin Iran, supraviețuitorii polonezi au fost recuperați de către britanici. Herling a participat printre alte campanii și la cea din Italia - mai ales la Monte Cassino. Motiv pentru care, după război, s-a stabilit în Italia.

Publicată, în limba franceză atât de (prea) târziu, cartea lui Herling-Grudzinski nu aduce noi informații (erau noi, în urmă cu 35 ani), ci doar confirmă cele știute, din alte mărturii.

Și totuși... Dacă frigul, foamea, boala, munca peste puteri, promiscuitatea, - și, în fine, moartea - sunt cele din alte mărturii, ale rușilor: Soljenițin, Evghenia Gintzburg, Șalamov, Bukovski, Kuznețov (i-am amintit doar pe cei care au provocat șocul informativ din anii ‘60 și ‘70), totuși, acestea sunt altfel percepute de către martorii ne-ruși. La urma urmei, însuși titlul cărții polonezului Herling-Grudzinski: O altă lume este definitoriu. Cu toate că este sugerat de părintele literaturii de ocnă rusească, Dostoievski - de altfel, toate capitolele cărții sale poartă motto-uri din **Amintiri din casa morților**, vrea să spună ceea ce și spune el, ca polonez - deci, ca european, ca ne-rus: că întreg universul sovietic este, nu o variantă, nu o treaptă - sau “un cerc” al Infernului (aici facem aluzie la Soljenițin), ci... o altă planetă: o altă lume.

Ne vom grăbi să spunem că polonezul Herling este cel mai... ne-polonez dintre toți polonezii, în sensul ca nu este deloc un anti-rus. În cartea sa nu se va găsi nici măcar o propozițiune interpretabilă ca defăimătoare la adresa poporului rus, a mentalității, a obiceiurilor sale - din contră: înțelegere și compasiune. Dar, atenție: *compasiune*, în sensul... occidental, și nu *mila* rusească. Însă înțelegătorul, tolerantul, ne-polonezul polonez Grudzinski, constată și comunică esența constatărilor martorilor ne-ruși trecuți prin Gulagul sovietic. Fără nici o umbră de perfidie, prin... chiar Dostoievski.

La sfârșitul anului 1941, este proiectat, la “clubul” lagărului, “filmul-anual”. La proiecție erau “invitate” și deținute femei din lagărul vecin. Cu acest prilej, Herling face cunoștință cu o deținută, o oarecare Natalia Lvovna. Care îi împrumută **Amintiri din casa morților** de Dostoievski. Deși îi promisese că îi va restitui cartea în curând, Herling întârzie, evită întâlnirile cu “proprietara”. Fiindcă nu se mai putea despărți - de Dostoievski?, de carte?, de “drog”? Cităm:

“De la primele pagini citite, am intrat într-un fel de transă. Era de parcă abia m-aș fi trezit dintr-un lung vis de moarte. Nu aflu nimic de la Dostoievski despre suferință, ci despre faptul ca Dostoievski prezenta suferința ca pe o parte normală a destinului omenesc. Și, ceea ce simțeam cu măruntaiele: nu era nici o ruptură, nici o pauză între destinul lui Dostoievski, din urmă cu un secol și al nostru”. Și, mai departe: “A fost cea mai grea perioadă din viața mea de deținut: citeam, reciteam noaptea; ziua, când plecam la lucru, ascundeam cartea, însă, pe drumul de întoarcere la baracă, mă rugam fierbinte să n-o mai găsesc, să mi-o fi confiscat, pentru ca și eu să mă liberez de coșmarul unei vieți fără speranță (...). Până atunci, evitasem din instinct să privesc în față propria-mi existență. Dar iată, Dostoievski, descriind simplu și lent, o-zi-de-lucru-la-ocnă, îmi descoperea eternitatea acelei zile, pentru că semăna ca două picături cu precedenta, iar cea de mâine nu putea fi altfel. Din acel moment, am căpătat siguranța că înainte nu trăisem și că, în viitor, voi fi ca și în clipa de față. Vedeam aceeași imagine, lentă, până la încremenire: o stâncă, o piatră rotundă, rotunjită, abia ieșind din mlaștină și întuneric; și oameni, ieșind la suprafață, atât cât să încerce să se agăte de stâncă, dar nereușind, alunecând la loc, lăsând doar dâre de noroi și întuneric pe rotundul pietrei, dâre care ar fi trebuit să fie nume, zgâriate în piatră, dar nu erau decât atingere, șiroială care dispărea numaidecât - și oamenii se scufundau, dispăreau și apăreau, pentru o clipă, alții, cu aceeași disperare lentă și mută, cu aceeași tenacitate resemnată, încercau să scape și, neputînd, dispăreau; apăreau alții și știam că și eu, noi, vom fi “înlocuiți” de următorii, la nesfârșit...”

Viziune dantescă - mai bine zis: dostoievskiană. Din care polonezul Herling iese..., nu singur, ci cu “ajutorul” deținutei - care-și cere cartea înapoi. Natalia Lvovna avea nevoie de ea, îi lipsea... Herling i-o restituie cu inima îndoită - însă liberat.

Firește, puțini erau deținuții care să fi citit sau recitit, în lagărele rusești, cartea lui Dostoievski. Dar rușii nici nu aveau nevoie să-l citească pe Dostoievski, pentru a afla cine sunt ei. Numai din afară se vede bine și numai deținuții ne-ruși au putut

trage concluzii cel puțin întristătoare - dintre aceștia o amintim pe franțuzoaica Andrée Sentaurens (arestată în 1937, repatriată abia în 1955) și compatriotul nostru, Johann Urwich - a cărui carte de mărturie **Fără pașaport prin URSS**, este copios citată... însă numai de către specialiști.

Și cu asta ne întoarcem de unde am plecat: motivul - nemărturisit pentru care cartea lui Gustaw Herling a fost publicată în franceză cu o întârziere de peste 30 ani; publicată la Gallimard în 1963, a fost pur și simplu înmormântată (și scoasă la iveală doar ca să fie insultată, acuzată de... antirusism visceral...)

Din fericire, nu lipsiseră mărturiile publicate, în Occident, ale unor occidentali, despre fenomenul concentraționar sovietic. Însă aceștia fuseseră, fie doar călători prin URSS, care avuseseră ochi de văzut și urechi de auzit (printre primii și cei mai virulenți fiind Panait Istrati al nostru, dar trebuie să-i numim și pe André Gide, apoi pe Manès Sperber, pe Koestler - și, în fine, pe Orwell) fie comuniști pocăiți care, chiar dacă nu mai cred nici în comunism, nici în sovietism - să o numim pe Margarete Buber-Neumann - cu toții dezbătuseră problema numai dintr-un punct de vedere ideologic. Așa că le era ușor “fidelilor” să-i eticheteze de “trădători”, ba chiar de “agenți fasciști” (cazul, din nou, al lui Panait Istrati). Or, cei trei citați: Sentaurens, Urwich și Herling-Grudzinski, nefiind robi ai ideologiei, văzuseră altceva. Or, acest altceva deranja, nu doar pe comuniști, ci pe acei occidentali, fascinați, de aproape două secole, de ceea ce ei înșiși stabiliseră că se numește “le charme slave”.

Să dăm câteva exemple: franțuzoaica Sentaurens (de altfel, “o fată din popor”, cum se spune, fostă servitoare la Paris, devenită, printr-o întâmplare, soția unui “diplomat sovietic” și dusă ca atare la Moscova), odată arestată, refuză să semneze “hârtiile pe care nu le înțelegea”; cu anii - a făcut 17 ani de lagăr - cu toate că învățase limba rusă (plângînd), nu și-a schimbat “răul-obicei” de a refuza să semneze orice hârtie pe care o găsea “injustă”, “abuzivă”. De aici, faima printre NKVD-iști: “aia care nu vrea să semneze” (ceea ce, desigur, nu împiedica “evenimentele să-și urmeze cursul”... - adică lagărul), iar printre colegele de detenție, rusoaice, o proastă reputație, fiindcă “îi provoca pe gardieni”. De sute de ori auzise franțuzoaica, de la colegele rusoaice: “De ce nu semnezi? Ori cu semnătura ta, ori fără, tot aici ești și aici ai să crape, de ce te opui destinului?” - la care ea răspundea invariabil: “Fiindcă nu accept să merg la abator de bunăvoie!” Putem spune că, dacă a supraviețuit, revenit în Franța

și mărturisit - se datorește acestei “încăpățănări” - pe care nu o înțelegeau nici măcar colegii de lanț.

Compatriotul nostru Johann Urwich, povestind cum anume fusese organizată istorica grevă de la Vorkuta, în vara lui ‘53, observă și el că deținuții ruși nu aveau nici noțiunea de “grevă”, nici nu înțelegeau de ce, atunci când “te ridici” împotriva paznicilor, nu le tai gâtul (chit că tu însuți îți vei pierde capul); și nu înțelegeau rușii de ce “ne-rușii” refuzau să stea de vorbă cu paznicii lagărului, cerând să le vină, de la Moscova “cineva din Sovietul Suprem”. Urwich observă, în continuare, că la această “idee” (greva organizată) aderaseră, nu numai europenii (polonezi, români, unguri, francezi, germani, baltici), dar și “asiaticii” din Rusia: turkmeni, uzbeki, chirghizi - dar mai ales caucazieni: georgieni, armeni, osetini - *însă nici un rus*. În ceea ce îi privea pe ucrainenii - de departe majoritari în lagăr și cei mai bine organizați (între ei) - aceștia erau pentru răscoală, nu pentru grevă...

Să ne întoarcem la polonezul Gustaw Herling-Grudzinski. Acesta, constatînd că timpul trece și că termenii acordului Sikorski-Maiski privitor la polonezii internați nu este aplicat și în lagărul său (Ierțevo, de lângă Arhanghelsk), declară greva foamei. “Din nefericire”, scrie Herling, “nu numai NKVD-iștii, dar și colegii mei de lagăr, ruși, nu auziseră de greva-foamei. A trebuit să le explicăm noi, polonezii, paznicilor cum anume se petrece această grevă - iar aceștia, rîzînd, amuzați, au făcut ceea ce le sugeram noi: scutire de lucru, izolare, supraveghere medicală - dar a fost imposibil pentru colegii de suferință, ruși, să înțeleagă: de ce să refuzi mîncarea, când și-așa ești mort-de-foame?; de ce să vrei tu să mori, când și-așa ești un «cadavru viu»?; iar dacă vrei neapărat «să pui capăt chinurilor», atunci spînzură-te, sau taie-ți vinele - cum se face în lagăr - de ce să te torturezi singur, prin foame? Și mai ales: Cum îți închipui că îți vei schimba destinul?”

Încă înainte ca autoritățile de la Moscova să vină în lagăr, să “examineze cazul”, deținuții ruși îi puseseră pe greviști în ceea ce numeau ei, “carantină”: adică îi evitau, chiar îi urau: de ce face el, “trufașul leah” ceea ce nu se face? Ce vrea el să dovedească prin asta și cui anume? Lor, rușilor?

“Fără să vreau și fără să recunosc față de mine însumi”, scrie Gustaw Herling, “am început să-i urăsc pe deținuții ruși; din tot sufletul, din adîncul disperării mele - ca și cum mâinile lor, invizibile, se agătau de mine, ținîndu-mă, reținîndu-mă și trăgîndu-mă în mlaștina propriei lor resemnări, ca să-mi interzică pentru totdeauna, mie, lumina zilei, pe care ei se obișnuiseră să nu o mai dorească. Ce voiam, la urma urmei? Să afirm, cu

prețul vieții, dacă era necesar, existența unui drept, acela de a face, eu, o ultimă alegere, un drept pe care ei, eternii sclavi, nici nu bănuiau că există.”(subl. mea, P.G.)

Odată greva începută, atitudinea deținuților ruși se nuanțează:

“Erau excitați, fascinați pentru simplul fapt că noi îndrăznisem să ne ridicăm împotriva legilor intangibile ale sclavajului, de aceea curiozitatea lor era mai degrabă frică instinctivă, spaimă de necunoscut. Dar nu peste multă vreme, atitudinea lor s-a cristalizat: au început să ne urască. Fiindcă noi eram străini, nu eram nici «de-aici», nici «de-ai lor» - și de-abia așteptau să fim înfrânți, ca să-și dovedească lor înșile că nici măcar străinii nu pot sparge zidul care separă Rusia de restul lumii”.

Când, în sfârșit, după patru săptămâni de grevă a foamei, polonezii sunt anunțați că... “de fapt, ei sunt liberi de trei luni, dar hârțile se rătăciseră, pe drum” - așa că vor putea să plece în Ural, unde se afla Centrul de recrutare polonez - greviștii sunt huiduiți de către deținuții ruși, tratați de “câini polonezi”. Un singur rus, mai “rezonabil” găsește o explicație a acestei atitudini ostile: ei, polonezii, vor lupta ca aliați ai lui Stalin, deci, la urma urmelor, pentru apărarea acestui sistem totalitar, carceral...

Argument pe care Gustav Herling îl acceptă:

“Am preferat să mă simt eu vinovat față de ei, nefericiții, decât să-i acuz pe ei - dar să-i acuz, de ce anume: că nu știu, fiindcă nu au știut niciodată, ce este nu libertatea, ci sentimentul libertății? Că ei au trăit și trăiesc în continuare, nu doar în ne-libertate, ci într-o altă lume?”(subl. mea, P.G.)

Iată, desigur, motivul pentru care o mărturie ca aceasta a polonezului Gustaw Herling-Grudzinski nu a fost tradusă în franceză decât abia acum. Adevărat, a fost publicată în engleză, în 1951 - însă cititorii de engleză s-au informat și... au tăcut. Adevărat, a fost publicată mărturia polonezului și în italiană - dar italienii, chiar atunci când citesc, se gândesc la ale lor... De aceea “nu fusese oportună” publicarea în franceză a cărții, în anii ‘50. Fiindcă francezii au prostul obicei să dezbată - or dezbateră cărții lui Herling-Grudzinski s-ar fi mutat de la ideologie la... altceva.

La acea “Altă lume” - care a fost și a rămas Rusia Eternă...

1986

*

Către Georg Focke (XVI)

Paris, 10 ian. 1986

Dragă prietene,

Îți trimit, în grabă, chestia cu Antenne 2. Are să vină un material despre o călătorie în Afganistan și, sper, o “cronică” la o carte de polonezul Gustav Gerling-Grudzinski.

Ți-am trimis adresa lui Tudoran - dar o repet:

35 Walker Lane, West Hartford, Connecticut 06117,

Tel: (203) - 233-2386.

A lui Calciu am primit-o de curând:

P.O. BOX 07101 Lakewood, Oh 44107

Calciu va veni, la sfârșitul lui ianuarie, în Europa - nu-i cunosc programul, dar îl voi afla.

Cât despre articolul cu femeile... Am remarcat o singură greșeală (din corectură): se acordă numărul cu “parte”, nu cu “oameni ” - deci la singular.

Acestea fiind zise, bineînțeles că mă bucur că revista va continua.

Ce să mai zic de Varlam: după ce ți-am scris, mi-a scris el mie: o scrisoare în care mă face cu ou și cu oțet. “Cazul Pordea ” este perceput astfel: Adevărat, Pordea este un porc de câine - dar, lovind în Pordea, facem jocul stângii care vrea neapărat să-l distrugă pe Le Pen - citat din Varlam:

“Care o fi el cum o fi, dar este un vajnic luptător anti-comunist ”.

N-am de gând să angajez polemică.

Salutări și pe curând!

Paul

*

THIERRY WOLTON: “LE KGB EN FRANCE”,

GRASSET, 1986

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, ianuarie 1986

Un considerabil succes - și de vânzare - cunoaște cartea lui Thierry Wolton intitulată **KGB în Franța**. Au mai fost publicate cărți pe această “temă”, însă mai toate erau amintiri, “mărturii”

ale unor foști responsabili ai Serviciului de Contraspionaj francez. Și nu atât neîndemânarea în mânuirea condeiului (deși, în majoritate, fuseseră “scrise în colaborare”) le-a făcut să se piardă în anonim, ci acea “obligație de rezervă” impusă autorilor, chiar la distanță de decenii de la un anume eveniment sau de la pensionarea înaltului funcționar.

Thierry Wolton are însă avantajul de a fi jurnalist (în momentul de față, la săptămânalul *Le Point* - venind de la *L'Express*, după ce debutase în cotidianul *Libération*), deci nu este legat, în sensul administrativ de acea “obligație de rezervă”; în al doilea rând, la *L'Express* a lucrat la secția Documentare (cea mai bogată în... documente de acest gen, din Franța) împreună cu Christian Jelen, cu care, de altfel, a și publicat două cărți, în colaborare (printre ele și **L'Occident des dissidents**); în fine, un al treilea motiv - care joacă rolul de... motor al mâniei: Securitatea românească a încercat să-l... convingă să lucreze pentru ea și pentru gloria lui Ceaușescu, în iunie 1977 (vom reveni la acest episod).

Așadar, Thierry Wolton, în materie de spionaj sovietic în Franța, pune punctul pe i, în primul rând, prin însuși titlul cărții. Dar Wolton atacă frontal un tabu... vechi de 65 ani - de altfel, prima parte a cărții este intitulată **Sfânta Familie** și începe așa:

“Nu poți cerceta activitățile subversive ale KGB și GRU în Franța, fără să dai, mereu și mereu de P.C. Francez. «Colaborarea» face parte din contractul încheiat între marele frate sovietic și toate celelalte partide comuniste”.

“Lenin considera că un bun comunist trebuie să fie un bun cekist”, amintește Wolton. “Însă abia Troțki pune la punct metoda, în vigoare și azi, în Occident” - iar aici, Wolton citează dintr-o scrisoare a lui Troțki însuși: “*În comitetul central al fiecărui partid comunist se află un responsabil al GPU pentru țara respectivă. Calitatea sa nu este cunoscută decât de către secretarul partidului. Acesta (responsabilul GPU - n.n.), ca membru al CC, are posibilitatea să-i cunoască pe toți membrii de partid, să le studieze caracterul, slăbiciunile, înclinațiile și să-i selecționeze în vederea unor acțiuni de spionaj, de terorism, în favoarea noastră, făcând apel la devotamentul lor față de partid - sau pur și simplu, șantajându-i*” (s.m. P.G.)

Că ideea lui Troțki a fost pusă în aplicare numaidecât, o dovedesc toate marile cazuri de spionaj în favoarea Sovietelor, încă de la înființarea P.C. Francez: “cazul Tomassi”, “Crémet”, “Murailles” etc etc - toți acești comuniști spionînd uzine de armament. Să amintim că penultimul “responsabil” a fost Jacques Duclos, iar actualul “pare a fi” (precauția îi aparține lui Wolton)

Maxime Gremetz.

Următorul capitol este intitulat: **Frățiorii**. “Încă de la începutul anilor ‘50”, scrie Wolton, “sovieticii au pus pe picioare o vastă organizație: Evaluare-Verificare-Naturalizare - care se ocupă de «colectarea», sistematizarea informațiilor tehnologice din Occident și adaptarea lor (naturalizarea) la nevoile militare sovietice. Aceasta este a 11-a secție a Direcției nr. 1 a KGB-ului: ea controlează și dirijează pe toți agenții din țările satelite care operează în Occident”.

Firește, fiecare “frățior” îndeplinește o “sarcină specifică”: de pildă, bulgarii au devenit specialiști în trafic de arme și de drog, precum și în asasinate (vezi atentatul împotriva Papei), germanii de Est în “pavarea drumului” sovieticilor în Lumea a Treia, cehii în spionaj militar și dezinformare (vezi afacerea, teribilă, pentru Germania Federală, a “reînvierii nazismului și antisemitismului”). Ciudat, însă, MSW (Securitatea poloneză) “extrem de activă, în Franța, de vreo 15 ani și-a încetinit «afacerile», desigur, avînd de lucru în interior”, scrie Wolton.

Iată-i și pe “frățiorii” de pe Dâmbovița: “Prin tradiție,” precizează Wolton, “rețeaua de spionaj cea mai puternică are ca bază Franța. Afinitățile culturale, faptul că la Paris există o foarte importantă comunitate românească, de un excelent nivel intelectual, toate acestea au făcut ca spionajul românesc să se simtă în Franța ca peștele în apă. Cu atât mai mult, cu cât KGB l-a însărcinat cu furtul de tehnologie (mai ales în domeniile nuclear și micro-informatică) - dar mai ales cu dezinformația - Securitatea a plasat o sumă de agenți de influență, de asemenea, ‘falși emigranți’ care ajung, ca prin miracol, în industriile de vîrf...”

Desigur, printre multele afaceri de spionaj, cea mai răsunătoare a fost “Rețeaua Caraman”. Din confesiunea spionului Ion Iacobescu (cel care, predîndu-se occidentalilor, a făcut să cadă rețeaua întreagă) reiese limpede - pentru întâia oară adusă la cunoștința publicului francez - totala subordonare a Securității față de KGB. Îl cităm pe Wolton - care citează din confesiunea lui Iacobescu: “Trebuia să servim în prioritate - în fapt, în totalitate - KGB-ul. Aveam misiunea de a ne infiltra, pătrunde, noi, în locul sovieticilor, acele «obiective» pe care ei le indicau. Să culegem, clasăm și să le comunicăm - în prioritate, în vorbe, de fapt, în totalitate - KGB-ului”.

“Rețeaua Caraman a fost distrusă în august 1969”, scrie Wolton, “însă această sordidă istorie nu cunoaște adevăratul epilog decât 15 ani mai târziu, în 22 noiembrie 1984, cu o emisiune de televiziune difuzată de Antenne 2, sub titlul: «Tovarășul

spion», realizată de Michel Honorin. Cu care ocazie, fostul căpitan de Securitate, Matei Pavel Haiducu, a relatat, în amănunt, activitatea sa de spion în Franța, timp de șapte ani... care a luat sfârșit, odată cu misiunea dată de generalul Pleșiță, în numele lui Ceaușescu, de a-i suprima pe doi scriitori opozanți, refugiați la Paris...”

După ce reamintește, pe larg, ceea ce s-a numit Afacerea Tănase-Goma cu consecințele ei imediate - anularea vizitei lui Mitterand la București, Wolton scrie:

“Înainte de a dispărea din nou, și chiar de a-și schimba înfățișarea (printr-o suită de operații «estetice», «tovarășul spion» și-a lansat, ca testament, o bombă jurnalistică: echipa de la Antenne 2 filmase, pe ascuns, intrarea Ambasadei RSR de la Paris, iar Haiducu, în fața a milioane de telespectatori, îi denunță pe unii dintre foștii săi colegi întru spionaj: Badea, Vișoiu - dar mai ales pe Excelența Sa, Ambasadorul Dumitru Aninoiu!”

“Aninoiu - o veche cunoștință a DST”, scrie, în continuare, Wolton. “În august 69, când rețeaua Caraman a fost distrusă, 14 «diplomați» au fost rechemati de urgență la București. Toți 14, ofițeri de Securitate. Printre ei și Dumitru Aninoiu - deși acesta nu fusese direct implicat. Această «pată la dosar» nu l-a împiedicat să revină în Franța, ca ambasador, în aprilie 1982. Ce ghinion însă: a dat peste colegul său, Haiducu..., strălucita sa carieră a avut un sfârșit fără glorie. La o săptămână după difuzarea emisiunii, Aninoiu s-a prezentat la Quai d’Orsay, pentru vizita protocolară de... plecare. Ca să nu mai scurme rănile, Ministerul francez a ținut să precizeze ca «plecarea inopinată» a ambasadorului cu pricina nu se datorează deloc vreunui demers din partea franceză...”

A treia parte a cărții lui Wolton este consacrată metodelor KGB (și ale “frățiorilor”, se înțelege) de a-și recruta agenți dintre francezi - cu o sumă de cazuri, unele cunoscute, altele abia acum dezvăluite (fiind deja “învechite”).

Însă capitolul care ne interesează în cel mai înalt grad din cartea lui Thierry Wolton, KGB în Franța, este cel de al patrulea, care se ocupă de dezinformare.

“Patruzeci de miliarde de franci este cifra de afaceri anuală a unei întreprinderi gigant, precum Michelin”, scrie Wolton. “Bugetul Ministerului Afacerilor Străine Francez - centrala, ambasadere, consulatere, bibliotecile, tot ce ține de «promovarea imaginii Franței în lume» este de circa 25 de miliarde de franci. URSS cheltuiește odată și jumătate mai mult - adică 40 de miliarde de franci - pe an, pentru dezinformare.”

“În limbajul sovietic”, continuă autorul, “această acțiune se

adăpostește sub denumirea de: «măsuri active», apărută în anii '50, pentru a denumi acele «măsuri» oficiale-și-clandestine, destinate a influența cursul evenimentelor, comportamentul și opțiunile politice ale țărilor străine. Așadar, tentative de a face presiuni asupra deciziilor guvernamentale ale altor state, de a zdruncina încrederea populației față de conducătorii politici și instituții, de a provoca tensiuni internaționale, de a-i discredita pe adversari. «Măsurile active» tind să prezinte o imagine deformată a realității, pentru a înșela, fie guverne occidentale, fie mediile politice, fie opinia publică a unei țări.

Există două feluri de «măsuri active»:

a) deschise - propaganda oficială și relațiile diplomatice normale;

b) secrete, când este vorba de propagandă clandestină, de dezinformare scrisă sau orală - prin agenți de influență și prin «organizații de mase» controlate de către sovietici.” Cităm:

“De la mijlocul anilor '70, dezinformarea a devenit o prioritate pentru subversiunea sovietică - pe același plan cu spionajul științific și furtul de tehnologie occidentală. Lupta împotriva dezinformării este, astăzi, capitală pentru supraviețuirea democrațiilor occidentale, însă, în societățile noastre, deschise, libere, în care informația circulă nestingherită, în care fiecare are dreptul să gândească, vorbească, scrie ce vrea este foarte greu să combați dezinformația”. Cităm în continuare:

“Chiar dacă sunt numeroși cei care pot face diferența între dezinformarea propriu-zisă și libertatea de opinie, nu există legi care să opereze această distincție, deci nici să pedepsească dezinformația. URSS profită din plin de această «slăbiciune» a democrațiilor, difuzându-și propaganda, intoxicând opinia publică prin agenții de influență - care sunt de două feluri:

a) complici - fiindcă sunt plătiți; și

b) manipulați - cei pe care Lenin îi numea cu trei sferturi de secol în urmă, «idioti utili»“.

După ce, pe câteva bune pagini, Wolton descrie secțiunile, sub-secțiunile care se ocupă de aceasta problemă, la Moscova, sintetizează scopul pe care-l urmărește URSS - desigur, ținta principală fiind Statele Unite:

- Să acționeze asupra opiniei publice din Occident, pentru a face să creadă că activitățile politice, economice, militare ale Statelor Unite sunt principalele cauze de conflict din lume:

- Să demonstreze “caracterul agresiv, militarist și imperialist” al Statelor Unite;

- Să divizeze Alianța Atlantică și să denigreze țările care cooperează cu ea;

- Să discrediteze armata și serviciile de securitate americane (în special CIA), precum și ale țărilor membre ale NATO;
- Să demonstreze că obiectivele politice ale Statelor Unite sunt incompatibile cu interesele țărilor în curs de dezvoltare;
- Să înșele opinia publică asupra adevăratei naturi a ambițiilor sovietice de a cuceri lumea, de a crea un climat favorabil primirii “ofertelor sovietice” în politică externă.

Cât despre mijloace - iată câteva:

a) Autocitarea: articole gata redactate la Centrală, sunt trimise la o anume ambasadă, acolo sunt traduse în limba țării respective și se caută o “tribună”: fie un jurnal local, amabil (sau de-a dreptul plătit), fie în publicații finanțate de KGB. Odată publicat, articolul devine... “document autentic, publicat în presa occidentală” - și distribuit celor doritori de către “diplomații” comuniști. În ceea ce ne privește pe noi, românii, am cunoscut asemenea “operații”. Cu, de pildă, obscurul ziar grec *Proini* în care Ion Brad, ambasador la Atena, a făcut să se publice un articol redactat de el însuși - dar pe care presa de la București l-a reproduș în extenso, ca provenind, nu-i așa, din presa occidentală. Nu altfel s-a întâmplat cu un articol, apărut în ziarul italian *L'Umanità*, articol “transportat” sau chiar redactat de către I.C. Drăgan, - dar apărut fără semnătură - pe care, firește, l-a preluat, cu mare zarvă, presa dâmbovițeană. Obrăznicia Securității merge și mai departe: “citează” până și publicații despre care se știe bine că sunt finanțate de către București (vezi *Săptămîna* din 10 ian. '86, citând din “periodicul american”... *Dreptatea*...).

b) Cumpărarea de jurnaliști străini; iar aici deschidem o paranteză mai substanțială. Iată ce scrie (p. 230) Thierry Wolton:

“În iunie 1977 îmi telefonează un «secretar de ambasadă» român. Zice că știe că lucrez la ziarul *Libération*, că mă ocup de drepturile omului, că mă interesează România... deci, mă invită la dejun. Declin invitația și îl invit eu la o cafenea din apropierea redacției. «Secretarul», foarte afabil, face elogiul ziarului la care lucram, zice că este «curajos, independent - ca și România de altfel», dar după o jumătate de oră, ne despărțim, fără să aflu ce voia de la mine. După vreo zece zile îmi telefonează iar. Iar mă invită să dejun, îl invit eu la aceeași cafenea. De astă dată «secretarul» este însoțit de un coleg. După flateriile obișnuite, iată propunerea: În octombrie se deschide Conferința de la Belgrad și cum România și, mai ales, Dl. Ceaușescu duc o politică independentă, originală, ar fi extrem de interesant ca jurnalul nostru să publice, înainte de începerea lucrărilor, punctul de vedere românesc. Un interviu exclusiv - sau, și mai bine: un articol al lui Ceaușescu, analizând importanța reuniunii de la

Belgrad... Le-am răspuns: Ziarul nostru nu obișnuiește să dea cuvântul guvernanților - care au atâtea alte posibilități să se exprime, noi îi favorizăm pe cei care nu se pot exprima. De acord, îmi dați viză de intrare, îi iau un interviu lui Ceaușescu, dar și lui Paul Goma, pe care poliția voastră îl menține într-o izolare totală...”

Bineînțeles, această condiție nu a plăcut “diplomaților” - care de atunci nu au mai încercat să-l contacteze pe Wolton.

“Însă ceea ce *Libération* a refuzat”, scrie mai departe Wolton, “să fi acceptat alte ziare, alți jurnaliști? Din păcate, da - iată ce scrie Paul Goma despre același moment, pe când era, cum am mai spus, total izolat de restul lumii prin grija poliției românești. În cartea sa, **Chassé-Croisé [Soldatul câinelui]** relatează următoarele...”

Aici, Wolton reproduce un lung fragment din cartea amintită, anume episodul în care șeful Securității, generalul Gheorghe Vasile, îi prezintă arestatului “probe” ale vinovăției sale - printre care articole din ziarul francez *Le Figaro*... Wolton continuă:

“Spre deosebire de restul presei franceze, *Le Figaro* a publicat numeroase articole în care era urcată în slăvi libertatea, bunăstarea de care s-ar bucura românii, elogiind «politica de independență» a lui Ceaușescu. Toate aceste articole au fost scrise (deși nu totdeauna semnate) de unul și același jurnalist, bine plasat la București: Michel P. Hamelet”.

După ce înșiră “operele” lui Hamelet (“grațios distribuite de către ambasada română de la Paris vizitatorilor de marcă”), după ce amintește că Hamelet este primit, ritmic, oficial, de către Ceaușescu - drept care reproduce copios din, de pildă, *Scînteia* din 15 martie 1983, “știrea primirii publicistului francez”, Wolton scrie:

“Michel P. Hamelet este liber să fie un admirator fără condiții al lui Ceaușescu. Dar, jurnalist fiind, de ce nu suflă un cuvânt despre teroarea din România, comparabilă doar cu cea mai neagră epocă a stalinismului? De ce nu vorbește despre teribilele condiții de viață impuse acestui popor, devenit cel mai sărac din Europa, după Albania? Cum poate un jurnalist să devină «hagiograful» - cum îi spune Paul Goma - acestui despot? Este imposibil să se răspundă clar acestor întrebări. Să notăm însă că «angajamentul» lui Hamelet nu este străin de trecutul său - cel puțin original...”

Wolton scrie, în continuare: “Acum în vârstă de 77 ani, Hamelet, sub pseudonimul Pierre Forest, a fost, înainte de război, colaborator la *Le Petit Journal*, aparținând colonelului La Rocque, fost președinte al mișcării La Croix-de-Feu și fondator al partidului social francez (PSF), formație care s-a raliat lui

Pétain. În timpul războiului, Hamelet a condus “Radio-Travail”, de la Vichy; după război, a militat în partidul socialist...

Această carieră sinuoasă se complică și mai mult, dacă citim mărturia lui André Marty, celebrul «răzvrătit de pe Marea Neagră», care scrie că, în campania dusă împotriva sa, încheiată cu exclu-derea din PCF, Hamelet a jucat un rol de provocator în serviciul P. Comunist.”

Wolton citează, în continuare, din André Marty: “Cine este acest jurnalist J.-M. Hamelet? Un redactor la *Le Figaro*, dar membru al PC Francez încă din 1937, secția Levallois (Seine); adevăratul său nume este: Daniel Marius, născut la La Ciotat și care a publicat și sub pseudonimul Pierre Forest. În ajunul războiului, Hamelet era prieten intim al lui Henry Raynaud, membru al CC al PCF și conducător al CGT. Imediat după Liberare, de parcă nu ar fi fost un colaboraționist notoriu, participa la reuniunile de lucru ale cabinetului ministrului comunist al Muncii (Ambroise Croizat); timp de trei ani, Hamelet a fost nelipsit din minister, ba chiar dormea în clădirea ministerului... Bineînțeles, conducerea PCF a ascuns că Hamelet era comunist, că fusese colaborator al lui Pétain - după cum ascundea colaborearea lui Hamelet cu Ministerul Muncii controlat de comuniști”.

“Este dovedit”, scrie mai departe Thierry Wolton, “că serviciile românești de dezinformare au preferat totdeauna să acționeze prin jurnalele de dreapta, chiar de extremă dreaptă. Agenții de la București se simt ca peștele în apă în asemenea medii. Nu este de mirare. Doar naivii mai pot crede că rasismul, chiar fascismul sunt opuse comunismului. Am explicat, mai sus, cum anume a manipulat KGB-ul cvasitotalitatea grupurilor neo-naziste (ba chiar a inventat câteva). Păstrând proporțiile, și Securitatea a izbutit să infiltreze organizații și publicații de extremă dreaptă.

“Pentru a înțelege cum de a fost posibil așa ceva, trebuie analizată situația internă a României: falimentul economic este total, agricultura și industria ruinate, populația cunoaște foamea. De multă vreme, nimeni nu mai crede în «culmile mărețe» și în «viitorul luminos», ideologia comunistă nu mai poate «mobiliza masele». Ceaușescu a înțeles acest lucru, de aceea a schimbat metodele. Ca să distragă atenția de la adevăratele cauze ale răului, Ceaușescu joacă cartea naționalismului - până la xenofobie. Așa se explică propaganda tenace asupra «independenței» față de URSS, așa se explică mai-recentele campanii pentru «salvarea Transilvaniei» de «amenințările ungurilor» (...) După cum spera Ceaușescu, «problema Transilvaniei» a provocat un reflex de naționalism, nu numai în interior, dar mai cu seamă în sânul exilului. Transilvania a devenit calul de bătaie mai ales în mediile

românilor care fugiseră de comunism, după 1945, printre care un număr însemnat de legionari - sensibili de altfel și la «antisemitismul» lui Ceaușescu. Legionarii întrețin legături strânse cu extrema dreaptă europeană - care, însă, așa cum am mai arătat, este demult infiltrată de KGB și de «surioarele» din țările satelite.”

“În realitate”, scrie Thierry Wolton, “campania pentru «salvarea Transilvaniei», nu este un scop (să o salveze de cine, doar aparține României), ci o diversiune. Această manipulare vizează provocarea de disensiuni în exil și mai ales neutralizarea adevăraților opozanți ai politicii demente ceaușiste. Despotul de la București vrea cu orice preț să închidă gura celor care denunță, atât natura totalitară a regimului, cât și pseudo-independența - temân-du-se că țările occidentale, cuprinse de remușcări (de a se fi lăsat înșelate), vor înceta să-l mai susțină, economic și moral. Autoritățile de la București au suprimat deja opoziția internă, alungându-i din țară pe unii animatori, precum Paul Goma, pe alții reducându-i la tăcere. Din 1977, Securitatea încearcă să închidă gura și românilor din exil - și nu se dă în lături de la nici o «metodă». Începând cu «eliminarea fizică...»“

Thierry Wolton prezintă, pe larg, cazurile de tentative de asasinat, puse la cale de Securitate, cunoscute de altfel: Monica Lovinescu, Emil Georgescu, Virgil Ierunca, apoi “întâmplările” cu “pachetele explozive” trimise de la Madrid, “misiunea Haiducu” - de a suprima doi scriitori...

“Simultan”, scrie mai departe Wolton, “Securitatea duce o campanie de discreditare a exilaților activi. Această operație se face în primul rând prin publicațiile finanțate de București - precum *Vestitorul*, în Franța, *Dreptatea*, în Statele Unite, *Stindardul*, în Germania Federală. Securitatea încearcă să-i denigreze pe opozanții români în țările occidentale în care au găsit adăpost. La acest nivel intervine manipularea formațiilor de extremă dreapta autohtone. Scopul manevrei este clar: trebuie lăsat să se înțeleagă că acești opozanți sunt, în realitate, în solda Bucureștilor - ba chiar agenți KGB. Așa este albă și cam prea groasă, dar permite să semene suspiciunea, paralizând emigrația românească prin interminabile certuri intestinale.”

“Ținta principală”, scrie, în continuare, Wolton, “o constituie colaboratorii postului de radio Europa Liberă. Aceștia sunt atacați simultan, în presa din București și în cea din Occident, manipulată, acuzați de a fi, cu toții, membri ai PCR, de a fi părăsit țara cu binecuvântarea autorităților - ceea ce ar însemna că toți aceștia continuă să «lucreze» pentru București. La urma urmei, pentru noi, francezii, aceste bârfe nu ar avea nici o importanță, dacă în fruntea acestei operații suspecte nu s-ar afla cotidianul

Présent, apropiat de Frontul Național al lui Jean-Marie Le Pen. Sub titlul: Radio Free Europe est-elle pénétrée par des services secrets de l'Est?, unul dintre colaboratorii jurnalului, pe nume Yves Daoudal, nu a ezitat să facă aceste insinuări (la 26 septembrie 1984) - ca de altfel și revista *Itinéraires* - de asemenea apropiată de Frontul Național. Cu un an și jumătate mai înainte (25 ianuarie 1983), *Présent* se ilustrase deja printr-un articol împotriva lui Paul Goma, acuzându-l de a fi un membru activ al PCR, de a nu fi fost adevăratul inițiator al mișcării pentru drepturile omului în România, de a fi făcut campanie - împreună cu troțkiștii francezi! - în favoarea lui François Mitterrand!"

Aici deschidem o paranteză: articolul amintit din *Présent* (în care mai existau și alte teribile acuzații - unele direct inspirate din presa bucureșteană - ca, de pildă, faptul că pe Paul Goma îl cheamă, de fapt, Efremovici - altele din *Stindardul* (că Goma este agent KGB), altele... inedite (că soția lui Goma este fiica Anei Pauker - și simultan, că socrul său este "un actual consilier al lui Ceaușescu") - acest articol a fost direct inspirat de cuplul Manoliu (fiul și mama sa), indirect, de către Virgil C. Gheorghiu...

Dar să ne întoarcem la Wolton. În legătură cu tentativele Securității de a-i denigra pe exilații activi, autorul scrie:

"Un om joacă un rol de seamă în toate aceste afaceri, Constantin Drăgan".

Îi scutim pe ascultători de "portretul" lui Drăgan pe care Wolton îl zugrăvește pentru cititorii francezi, pe aproape o pagină de carte. Cităm doar finalul: "Drăgan a dorit din toată inima să pătrundă în Parlamentul european, pe o listă italiană. Nu a izbutit..."

A reușit, însă, în Franța, Gustav Pordea...

"Portretul" lui Pordea este incomplet: cartea lui Wolton era deja la tipografie atunci când presa britanică a dezvăluit că Securitatea, prin Costel Mitran, pusese la dispoziția lui Pordea o jumătate de milion de dolari, pentru a-și... procura un loc pe o listă de candidați. Și ea (cartea) tocmai apăruse atunci când *Săptămîna* din București care, prin C.V. Tudor sărea în apărarea "deputatului în Parlamentul vest-european" - atacat de "trădători de țară" care îl acuzau pe bietul Pordea că este spion "doar pentru că afirmase că Transilvania este românească"...

Încheiem deocamdată aici. Pentru că Thierry Wolton, autorul cărții **KGB în Franța** a promis, pe curând, o "ediție completată". Suntem convinși că în acea aceea vom avea și portretul complet al "deputatului în Parlamentul vest-european" atât de scump băieților de la București.

*

“HOMO SOVIETICUS” OMUL NOU - CÂT DE NOU? **Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, ianuarie 1986**

Marele Spectacol, Mare, al aniversării lui Ceaușescu din această primă lună a anului ne-a descoperit încă o latură (și ce latură!) a geniului poporului român: potrivit gazetelor-de-perete de pe malul Dâmboviței, Ceaușescu este... “autor al doctrinei naționale originale privind rolul Securității în societatea românească de azi”.

Ce să spui la auzul unei asemenea laude? Primul reflex, firesc, este de negație: “Da’ de unde! Iar îl laudă...”, însă, fulgerător (din pricina cuvântului, Securitate), se trece la antipod: “De data asta, au nimerit-o, lăudătorii, Ceaușescu este adevăratul inventator al Securității!”

Să facem un pas înapoi - și încă un pas - ca să încercăm să vedem ceva mai limpede: Laudă nemăsurată, deci nemeritată? Într-adevăr, însă... dacă stai să te gândești... Ceaușescu, inventator al Securității? Bineînțeles, nu - fiindcă “atunci” el era un oarecare mărunț activist - însă... dacă stai să te gândești...

Bunul simț și istoria (citește: memoria) ne spun că nici Dej, nici Ceaușescu, nici Teohari Georgescu, nici Drăghici nu au “inventat”, ei, Organul; nici măcar Nikolski, general de NKVD; nici chiar Beria, iar dacă stăm strâmb și judecăm drept, nici măcar Stalin. Că Lenin, prin ale sale trei cuvinte - care doar aparent sunt... unul singur, repetat - și anume:

“Teroare, teroare și iar teroare”.

Desigur, moștenitorii săi “au preluat creator” doctrina, au “îmbogățit-o” - iar în cazul “democrațiilor populare”, terorismul leninist a fost adaptat, după principiul culturii realist-socialiste: “Națională în formă, sovietică în fond”...

Vom fi siliți să recunoaștem că “naționalismul” românesc s-a manifestat încă din 1949, de la crearea Securității. Oricât de îndatorată “modelului sovietic”, oricât de controlată, la urma urmei: condusă de către consilierii sovietici, Securitatea din România s-a dovedit a fi de o “originalitate” de care bucuroși ne-am fi lipsit.

În primul rând, prin cruzime. Din mărturiile scrise ale “organelor” din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Germania sovietizată, Bulgaria - și, desigur, din URSS - și mai ales din... comparațiile pe care anume victime le-au putut face, reiese limpede că “românii” erau, vorba bănațeanului, fruncea - în materie

de tortură, de anchetă, de... “reținere” (un eufemism).

În al doilea rând, prin ceea ce limba română numește - printr-un cuvânt de origine slavă: *prostie*. Nici “organele” din țările vecine nu orbeau prin strălucire (cine intră în poliție, dacă nu puturoșii, leneșii, mediocrii?), însă “românii” din Securitate au deținut - și dețin, în continuare - primul loc în ceea ce privește... deșteptăciunea-în-sens-invers.

Desigur, cruzimea și prostia pot fi considerate ca cele două aspecte ale aceluiași întreg: Securistul; de asemenea, se poate afirma că, succesiv și simultan, una poate fi cauză și efect al celeilalte “trăsături”. Dar, deocamdată, nu ne interesează aceste explicații. După cum nu ne interesează nici “explicația” (valabilă, o vreme) a “compoziției etnice a Securității” - fiindcă, din nefericire, țiganii, evreii, ungurii, lipovenii, bulgarii nu au fost nici mai buni nici mai răi decât bravii noștri consângeni daco-romani, fiindcă nu culoarea sângelui contează, ci a epoleților.

Însă adevărata, sinistra “originalitate” a Securității din România s-a făurit prin reeducare. Iar cuvântul *Pitești* va rămâne stigmat pe fruntea Securiștilor - și nu doar a celor care au participat direct sau doar au fost contemporani fenomenului.

Iată, de la acel teribil an, 1949, au trecut aproape patru decenii. Semnatarul rândurilor de față și-a propus, din 1957, (când, în închisoarea Jilava, a aflat de la un “student” ce se petrecuse la Pitești) să aștearnă pe hârtie ceea ce i se spusese. Însă, odată “liber”, și-a dat seama că știe prea puțin - dar nu va afla mai mult fiindcă “piteștenii”, dacă mai povestiseră câte ceva, în închisoare, în “libertate” nu mai scoteau un cuvânt: Securitatea îi amenințase cu moartea, dacă vor deschide gura despre Pitești. Așa se explică faptul că, în romanul **Ostinato** - scris începând din 1966, dar publicat în Occident abia în 1971 - naratorul conchidea: “Despre Pitești nu se vorbește. Despre Pitești se tace”. Ceea ce nu l-a împiedicat pe autor ca și în următoarele cărți, scrise în România (**Ușa, În Cerc, Garda inversă**) să aducă vorba mereu și mereu despre Pitești, sperând că, într-o bună zi va scrie o carte numai a “reeducării”. Dar nu s-a putut. Autorul a fost silit să se expatrieze, în 1977, fără să știe, despre Pitești, mai mult decât aflase în 1957. Ceea ce se publicase deja în exil - D. Bacu și Gr. Dumitrescu - nu-i oferea noi informații. De aceea - oarecum în disperare de cauză - a scris acea carte, **Patimile după Pitești**, roman (care, ca toate celelalte opt cărți, a apărut numai în traduceri - nu însă în limba în care a fost scris).

Semnatarul acestor rânduri nu vrea să vorbească despre cărțile sale, decât în măsura în care acestea ating în treacăt ori se opresc mai îndelung asupra fenomenului reeducare. Iar în cartea

dedicată acestui fenomen, **Patimile**... afirma, în esență:

1. Cronologic, reeducarea de la Pitești a fost întâia;
2. Ca mijloace folosite, reeducarea de la Pitești rămâne unică;

3. Scopul urmărit: “făurirea omului nou” - nu fusese atins...

În anii care au trecut de la scrierea și publicarea cărții nu mi-au parvenit noi informații care să infirme tezele de mai sus. Dar tocmai din acest motiv, întrebarea: DE CE? devine tot mai insistentă și din auxiliară tinde să se prefacă în esențială:

DE CE reeducarea din România a fost, cronologic, întâia? Nu am înțeles - și continuăm să nu înțelegem - ce anume avea România, în 1949, deosebit de țările vecine, “originalitate” de stare care i-a făcut pe sovietici să inventeze, pentru România, o metodă “originală”? DE CE reeducarea din România, și acum, după aproape 40 ani - în care lumea a aflat atâtea și atâtea despre ororile din Uniunea Sovietică și din țările sovietizate - își păstrează sinistra-i întâietate, unicitate?

Să rezumăm ceea ce s-a petrecut:

Toate mărturiile converg: reeducarea a început în penitenciarul Pitești, în celula numită 4 Spital la data de 6 decembrie 1949. Însă judecând după “eficacitatea” echipei lui Țurcanu, pregătirea, deci, adevăratul început, trebuie împinsă înapoi în timp - cu cel puțin un an, adică în 1948. Dar chiar dacă lăsăm ca reper data de 6 decembrie 1949, tot nu putem da vina pe “originea asiatică” a reeducării: China abia devenise republică populară, Coreea avea alte, mai importante probleme - oricum, reeducarea, în China comunistă a apărut după 1953, iar prizonierii americani din războiul Coreei au fost supuși la o pură și simplă “spălare a creierului” (de către “specialiști” sovietici și chinezi, adevărat).

Dar ceea ce este cu adevărat derutant: după atâta timp și atâtea mărturii despre ororile sovietice, în URSS, nu i-am putut găsi Piteștiului o origine sovietică! Firește, termenul “reeducare” circula încă din anii ‘30, existau, în “justiția sovietică” pedepse chiar astfel numite, au existat - și există lagăre-de-reeducare... prin muncă. Dar nimic asemănător reeducării din România.

Și atunci de unde ne-a venit? Din cer, nu putea cădea. Mai ales că... lumina dinspre Răsărit ne invadase, sovietizând totul...

DE CE? DE CE în România - și nu și în “țările surori” europene? Și de ce nu acolo, la izvorul răului, în Rusia? Nu știm cu certitudine. Așa că suntem siliți să lucrăm cu ipoteze.

Dintre țările europene căzute sub ocupație sovietică, în afară de petrol și origine latină..., România mai avea o trăsătură... aparte. Avea o mișcare, o formațiune politică (chiar dacă inter-

zisă) de extremă dreaptă, originală - și ca doctrină și ca situație în timpul războiului: Mișcarea legionară.

Sunt limpezi mărturiile acelor români “transportați” la Moscova după 23 august 1944 și anchetați: de fiecare dată când venea vorba (un fel de a vorbi...) despre legionari, anchetatul (fie el militar de grad superior, fie demnitar, fie - mai ales - responsabil în serviciile secrete) se transforma, fără voia lui, desigur, în... conferențiar: pe dată apăreau “auditori” foarte... politicoși, dar și foarte-foarte interesați de “fenomenul legionar”. Ascultau, puneau întrebări, notau, iar cereau lămuriri, precizări...

Într-adevăr, legionarii erau, în ochii sovieticilor, unici. Nu aveau echivalent în nici una din țările ocupate, controlate. În Polonia, de pildă, “naționaliștii” primiseră repetate și teribile lovituri (dar nu numai ei). Atacul german (la 1 sept. 1939), apoi cel sovietic (17 sept.), ocupațiile, refugiul unora, lagărele - germane, sovietice - în fine, pentru unii, posibilitatea de a lupta în rândurile Aliatilor, a făcut ca, în Polonia postbelică, să nu existe, pentru sovietici, o problemă a extremei-drepte poloneze. Păstrând proporțiile, la fel în Cehoslovacia, țară ocupată atâta vreme de către germani. Lucrurile erau limpezi - tot pentru sovietici - și în Ungaria, fiindcă, în ultima parte a războiului, extrema-dreaptă maghiară era “la afaceri” - deci a putut fi ușor inclusă în categoria “criminalilor de război”... în Bulgaria, “problema” a fost rezolvată radical: între cei vreo 11 000 de bulgari executați de către comuniști, încă înainte de încheierea războiului, se aflau, desigur și majoritatea “naționaliștilor”. Iugoslavia fiind un caz aparte - și nu doar pentru că, din 1949, a intrat în conflict cu URSS, ci pentru că, din 1941, până pe la sfârșitul lui 1946, acolo a avut loc un adevărat război civil.

Pe când în România... Evident, legionarii erau, printre alte anti- și anti-comuniști - în vorbe, pentru că nu avuseseră ocazia să treacă și la fapte. Apoi: legionarii fuseseră eliberați din închisori, apoi acceptați în guvernul Gigârțu, apoi, în fine, “la afaceri”, în tandem cu Antonescu - în cursul anului 1940. Subliniem: 1940, an în care protectorul legionarilor, Hitler, era “aliatul de nădejde” al lui Stalin; an în care Stalin îl felicitase pe Hitler pentru ocuparea Franței; an în care Stalin răpise României Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța, fără ca legionarii să se arate prea afectați; an în care România a pierdut și Cadrilaterul și Transilvania de Nord; față cu această nenorocire, într-adevăr, legionarii suferiseră cumplit dar sfânta lor mânie viza efectul, nu cauza, adică pe unguri - care primiseră - nu pe germani care dăduseră ceea ce nu le aparținea. Mai departe: odată Statul Național-Legionar pus pe roate (și ce roate!), printre cei striviți de... “roata istoriei” au fost

și câțiva comuniști, însă majoritatea victimelor a fost constituită din ne- și din anti-comuniști. Lucrurile se complică în ianuarie 1941, când legionarii, vrînd să acapareze întreaga putere, pierd și jumătatea pe care o dețineau și se refugiază în Germania - țară aliată a URSS...

Aceasta era “enigma legionară” în ochii sovieticilor: Ideologic, aceștia erau “de cealaltă parte” - însă, pe de o parte, cu un partener care și el crede-și-nu-cercetează, chiar dacă îți este inamic, poți comunica, fiindcă vorbește aceeași limba: ideologică; pe de altă parte, acești adversari fuseseră protejații fostului aliat: Hitler, însă deveniseră victime ale acestuia, cu mult înainte ca el (Hitler), să întoarcă armele împotriva bunului său prieten, Stalin; apoi legionarii fuseseră victime ale lui Antonescu - acela, da, acela fusese de totdeauna un inamic... Mișcarea legionară a fost scoasă din cauză la procesul de la Nürnberg - fiindcă nu era la afaceri “în acel moment”, ba chiar interzisă, persecutată, membrii ei fiind închiși, atât în România, cât și în Germania.

Problema acută a sovieticilor în România ocupată militar, dar nesupusă, era, la urma urmei, o problemă de cadre. În țările vecine, în toate, existau comuniști autohtoni în care Moscova putea să aibă încredere - până acaparau puterea. Nu și în România. Comuniștii români erau extrem de puțini în majoritate ne-români și, în cvasi-totalitate, incapabili. Evident, ca totdeauna, în timp de “mari prefaceri”, și-au oferit serviciile aceia care nu au probleme de conștiință: nu contează pe cine slujesc, din moment ce se slujesc pe ei înșiși. O, da, aceasta alcătuia o interesantă masă de manevră: manifestații, devastări de sedii de partide “burgheze” și de redacții de ziare ale opoziției, terorizare a populației - dar lipseau, lipseau cumplit cei-cu-flacără, cei cu convingeri (chiar recente, dar convingeri...).

Așa se explică ofensiva de tip duș scoțian împotriva legionarilor, lovitură și, numaidecât (sau simultan), zâmbre; atacuri verbale, în presă și, simultan, propuneri de “colaborare”, fiindcă, nu-i așa, dușmanul era comun: burghezia, parlamentarismul, democrația...

Că nu au izbutit, nu este de mirare. De mirare a fost - și este - că nu puțini dintre conducătorii legionari au crezut în posibilitatea unei “înțelegeri”. Scopul era, desigur, nobil: salvarea din închisoare a celor închiși, încetarea urmăririi celor ascunși în țară ori fugiți peste hotare. Dar cu ce preț? Firește, cu prețul participării la lupta comună împotriva dușmanului comun: partidele democratice.

Este adevărat: rezultatul alegerilor din 19 noiembrie 1946 a fost inversat (și ameliorat...) de către comuniști, însă această

operație banditească nu poate face să se uite jocul tulbure al unei bune părți din Mișcarea legionară. Și cum legionarii refugiați în Occident evită cu grijă să vorbească despre “afacerea Pătrașcu”, bănuielile asupra unui “pact legionaro-comunist” persistă.

Oricum, istoria României sovietizate fiind istoria închisorilor și a lagărelor, nu trebuie să uităm un amănunt cronologic: arestarea în masă a legionarilor (14 - 15 mai 1948) se întâmplă la mult timp după arestarea țăraniștilor (Iuliu Maniu - în 25 iulie 1947); a chiaburilor și a...“celor-care-nu-dădeau-cote”; a “dușmanilor poporului” (marile arestări din august ‘47); a liberalilor; a social-democraților; a sioniștilor; până și comunistul Pătrășcanu fusese arestat înaintea legionarilor (la 28 aprilie ‘48)...

Și iată-ne la Suceava - de unde a început... Piteștiul. De ce la Suceava și nu la Jilava? Sau la Aiud? Sau în una din multele alte închisori supra-aglomerate?

Din întâmplare - spun unii; nu din întâmplare, spun alții - la Suceava, pentru că acolo se afla un diavol, pe numele său Țurcanu.

Într-adevăr, Țurcanu a fost un diavol. Numai că Țurcanu nu a inventat, ci a perfecționat (dacă se poate spune așa) ceea ce exista deja: acel “cerc de lectură” din jurul lui Bogdanovici. A preluat idei și, desigur, cu ajutorul “consilierilor” cu epoleți, a organizat reeducarea legionarilor. În vederea făuririi “omului nou”...

Este interesant, dar de înțeles: legionarii care au mărturisit sau doar au scris despre reeducare ceea ce auziseră de la “studenți” sunt unanimi: “operația” îi viza, cu precădere, pe tinerii legionari - însă nu acceptă evidența, anume că metodele folosite au fost pe măsura obiectului: “putregaiul”, cum îl numea Țurcanu, era ideologia legionară și nu convingerile, opțiunile politice, oricât de anticomuniste sau antisovietice ar fi fost. Un tânăr țărănist sau liberal, regalist sau chiar social-democrat nu putea fi “descuiat” cu cheia ideologică; pentru aceștia, “operele clasicilor marxism-stalinismului” erau... inofensive, tocmai pentru că operau cu alte categorii mentale care le erau, structural și prin practică intelectuală, străine. Or, la Suceava, tinerii legionari din “cercul de lectură” descoperiseră... și adevăruri! În primul rând, sociale. (E-he, lupta-de-clasă nu era o prostie, cum pretindeau liberalii, de-o pildă...). Dar mai ales “adevăruri”... ideale, culminând cu făurirea “omului nou” pe care și legionarii îl doreau.

Din fericire, din nefericire, “omul nou” este acel-ceva-care-nu-există. Chiar așa: ce-i acela om nou? Nou, în raport cu cine și când? Omul își poate face - sau procura - o pereche de nădragi noi - alții decât cei vechi; își poate construi sau cumpăra o casă nouă - alta decât cea veche. Dar om nou? Adică pe sine însuși? Asta dovedește că acel om care gândește astfel (că se poate

“face” un om nou) nu știe nimic, dar absolut nimic despre om. Și, mai grav, puțin îi pasă de om.

Cam cum ar fi trebuit să arate “omul nou” legionar? Cinstit, harnic, drept, generos, să-și iubească părinții, patria, să fie credincios etc... Până aici nimic original, în toate codurile morale, fie ele scrise, fie de-la-sine-înțelese au figurat aceste “cerințe” - și nu de ieri; și nu doar de la apariția creștinismului. Cum mai trebuie să fie “omul nou” legionar? Să fie fidel Mișcării, șefilor și camarazilor săi - până-la-moarte, de care să nu se teamă; ba chiar s-o dorească. Ei, de aici lucrurile se complică și nu pentru că această “relație” cu moartea ar fi ceva inedit, însă dacă legionarul se obișnuiește cu ideea morții sale ca legionar, riscă să se obișnuiască și cu ideea morții unui om care nu este legionar, care poate fi anti-legionar, iar în virtutea credinței sale că el, legionarul are dreptate, îl suprimă pe celălalt - care, nefiind legionar... nu are dreptate... - deci trebuie să piară! Și, după ce îl suprimă pe ne-sau pe anti-legionar, legionarul se predă; fiindcă el nu este un laș - ca alții - ci își asumă propria-i faptă, actul...

În două decenii de educație, de “făurire”, ce fel de “om nou” a rezultat? Cum era acel om-nou legionar, în septembrie 1940, atunci când a ajuns în fruntea bucatelor - mai exact; pe podiumul unde și-a susținut examenul de maturitate? Să nu mai vorbim - ba să vorbim: nu numai că nu avea nimic nou, dar avea toate trăsăturile strămoșului nostru din urmă cu milenii.

În față, omul-nou comunist. Trebuia (să se observe imperativul) să aibă aceleași trăsături, deși se numeau altfel. Singurele două deosebiri: primul era violent religios creștin - celălalt violent ateist; unul era pasionat patriot naționalist, celălalt pasionat internaționalist - în vorbe, fiindcă dacă era, de pildă, român, trebuia să iubească, pasionat... Uniunea Sovietică.

Așa s-au întâlnit, la Suceava, cele două concepții - complementare - despre necesitatea făuririi unui om nou.

Desigur, marea majoritate a victimelor reeducării a fost constituită din legionari. Însă comuniștii nefiind chiar atât de... idealști (odată la putere, devenind de un realism feroce) au urmărit doar foloase imediate și palpabile: noi informații, smulse de la deținuți, pentru a aresta alți încă-liberi; spargerea solidarității instinctive și câștigate din închisori; “recrutare” de auxiliari - turnători și supraveghetori. În fine, lichidarea “schimbului de mâine”, după expresia lor, a intelectualității românești.

Dar să ne întoarcem la întrebarea: au reușit comuniștii, prin reeducare, să fabrice un om nou?

Repetăm răspunsul: NU. Au fabricat doar victime și auxiliari... temporari.

Și totuși... Și totuși, timpul... Peste 30 ani de la Pitești, mai bine de 20 de la “amnistia” din ‘64. În închisoare, timpul trece greu, “se târăște”, uneori se chiar oprește; dar în libertatea atât de mult dorită, fatal, idealizată - însă la urma urmei, meritată - dar care se dovedește a fi o prelungire a condamnării? Dacă momentul 1956 a rămas pentru români ca o teribilă lovitură care a îngenucheat speranța în ajutor din afară, cel din 1964 a marcat sfârșitul rezistenței la români - așa cum începuse ea, în 1944. Marea majoritate a celor care se ridicaseră și acționaseră - și plătiseră - era obosită, stoarsă de suferințe, de boli, descurajată; minoritatea celor care mai aveau vlagă și speranță și curaj să continue - nu a mai avut ce să “continue” - pentru că timpul din afară nu rămăsese pe loc. Pe acest teren fragilizat, îmbolnăvit - și, de ce să nu o spunem: infantilizat, a prins diversiunea “naționalistă” a regimului comunist de la București. Și acum, după mai bine de două decenii, pare de neînțeles ușurința cu care atâția și atâția români au căzut cu voioșie în aproape toate capcanele (cusute cu ață albă, dacă i se poate spune așa). Să ne aducem aminte de prima, cronologic: cea potrivit căreia China lui Mao ne-ar ajuta să recuperăm teritoriile românești răpite de URSS; drept care, am avut și noi “maoiștii” noștri: oameni cu experiență politică și cu știință a istoriei, oameni care supraviețuiseră Gherlelor și Canalelor românești, dar și lagărelor rusești și care crezuseră, de pildă, că Ceaușescu, susținut de Mao, într-o bună dimineată va ordona ostașilor români să treacă Prutul (să zdrobească vrăjmașul de la Răsărit și Miazănoapte) - ca un Antonescu al II-lea; și, în așteptarea “ordinului”, acești oameni, prea-puținii care ne mai rămăseseră dintre Bătrâni, cedaseră Institutului de Istorie (al PCR!) hârtii care, chiar dacă aveau un caracter personal, erau, totuși, ale țării, ale României. Și ei le cedaseră - pentru o pensie, pentru o locuință (de regulă, propria-le casă, “naționalizată”), pentru plăcerea, infantilă, de “a lucra” la institutul amintit, începînd sau continuînd să-și scrie memoriile, scriind ca să dovedească dreptul nostru asupra Basarabiei și Bucovinei (un “grup de lucru” - din care făceau parte, vai, și Pan Halippa și Al. V. Boldur), un altul ca să dovedească... drepturile noastre asupra Transilvaniei... Această naivitate vinovată a mers până acolo, încât, “grupul Basarabiei” nu se descurajase deloc nici după “discursurile” lui Ceaușescu de pe pământul Basarabiei, când afirmase că România nu are litigii teritoriale cu URSS...

Acesta ar fi rămas doar un episod nefericit și singular, dacă, simultan, ofensiva Bucureștiului de totală lichidare a oricui s-ar putea opune (chiar cu vorba) nu s-ar fi remarcat pe două direcții - dar în același scop.

Prima direcție: naționalismul xenofob. De parcă nici usturoi n-ar fi mâncat, băieții de la Securitate, de toate gradele - și de toate uniforme - au început să lucreze la edificarea... "României independente". Care, nu-i așa, era, în fine, "eliberată de sub jugul sovietic"; căreia, nu-i așa, "nimeni nu-i mai putea da ordine, din afară" - aluzie transparentă la ruși; dar nici "din interior": "în România, românii poruncesc!", ziceau Securiștii, făcând cu ochiul și șoptind (tare)... Carevasăzică, nici în Securitate, nici în partid, nici în aparatul administrativ nu mai sunt atâția unguri, țigani, evrei, bulgari, lipoveni. Ceea ce era adevărat, însă cui anume slujea acest adevăr?

A doua direcție: naționalismul creștin - mai cu seamă pentru export, vizînd comunitățile ortodoxe din exil. În aceastră chestiune, regimul de la București nu a lucrat cu mînuși - nici nu avea nevoie: din moment ce bisericile românești din exil erau frecventate, mai ales, de către "naționaliști", comuniștii au trimis emisaride aceeași culoare. Un "martir" precum Anania nu ar fi putut provoca pagube atât de importante, în Statele Unite și în Canada - dacă nu ar fi fost un martir legionar; cuviosul Antonie (care, azi-mîne va ajunge patriarh - la o asemenea turmă, un asemenea păstor) nu ar fi provocat confuzie - și paralizie - dacă nu ar fi fost legionarul Plămădeală. Fără mînuși a lucrat Securitatea, însă au fost mulți, prea mulți legionari care nu-și dădeau seama de o anume "contradicție": vasăzică, Securitatea le trimitea, de la București, emisari legionari - pentru ca discuțiile să se poarte între camarazi - și, simultan, Securitatea se străduia să-i neutralizeze, să-i distrugă pe acei legionari din exil care nu se lăsau fermecați de "îmbierile" dâmbovițene (preotul Boldeanu, din Franța, episcopul Trifa, din America).

Manevrele au fost, totuși, sporadice și "pacifice" (cu excepția încercărilor de a coloniza cu forța Biserica Română din Paris, în 1972) - până în 1977.

Fiindcă, în 1977, și în România, românii au descoperit noua formă de opoziție. Luând în seamă și partea bună a Actului de la Helsinki, după exemplul polonezilor, al cehilor, al rușilor, al ungarilor, o seamă de români au cerut și ei cu glas tare drepturi-ale-omului.

La urma urmei, ce reprezentau cei doar 200 de inși care semnaseră un apel oarecare? Nimic - nici în comparație cu cele 22 milioane de cetățeni, nici în comparație cu zecile, sutele de mii de Securiști și Milițieni și activiști de partid, nimic în comparație cu sutele de mii de foști "adevărați rezistenți" care trecuseră prin închisori.

Și, totuși, în primăvara anului 1977, regimul de la București

a intrat în panică. Fiindcă avea de-a face cu o formă de opoziție pe care nu o cunoștea - și la care nu se aștepta.

De aceea, bine “sfătuită” de “sora mai mare”, KGB, Securitatea a trecut la ofensivă hotărâtă, cu mijloace enorme. Dar oricât de important ar fi fost “bugetul dezinformației”, oricât de numeroși Securiștii trimiși în misiune, în Occident, nimic nu s-ar fi putut face fără ajutorul exilaților înșiși.

Procedeele a fost de o simplitate uluitoare: pentru a-i discredita pe “agitații” din țară, “cei-cu-drepturile-omului”, vorbele și scrisesele, în România, trebuiau să-i prezinte ca pe niște trădători-în-folosul-capitaliștilor (mai ales americani); iar în exil ca pe niște trădători-în-folosul-sovieticilor (aici erau băgați, de-a valma - ca profitori: rușii, ungurii, evreii, masoneria etc). Dar și pentru interior și pentru exterior, Securitatea a lansat zvonul că, în realitate, “disidenții” sunt agenți ai ei, ai Securității...

Omul nou sovietic nu a fost obținut la Pitești; nici mai târziu, la Aiud. Dar, spre surprinderea tuturor, omul-nou exista, în 1977! Altfel, cum se poate explica succesul Securității în denigrarea unor oameni care, în timp ce se aflau în beciurile Securității, umiliți, torturați, drogați, amenințați și ei și familiile lor până la a șaptea spiță, declarați nebuni și internați în ospicii, compatrioții lor, liberi în România, purtau vorba (Securității) că sunt niște “odioși provocatori”; că nu au intenționat decât să îi atragă în cursă pe “adevărații rezistenți” (în treacăt fie spus, “rezistenți” care nu numai că, ascunși în gaură de șarpe, tremurau pentru propria-le piele, dar mai dădeau și câte o mână de ajutor Securității - adevărat, de nevoie, nu de voie - dar dădeau). Altfel cum s-ar putea explica faptul că, în exil, în chiar momentul în care “disidenții” vărsau sudoare și sânge în ghearele Securiștilor, iar “presa” comunistă îi trata de “iude”, “vânzători-de-țară”, “jidoviți”, “bolnavi mintal”, în publicații “naționaliste” (sau doar “patriotice”), români exilați scriau despre aceiași că sunt agenți KGB, securiști, provocatori - și bineînțeles, cripto-comuniști (dacă nu de-a dreptul... “înalți responsabili de partid”)?

Nu se explică. Dar negrul-pe-alb rămâne. Dacă cel puțin autorii acestor demascări ar fi învățat demascarea la Pitești. Dar un V. Emilian, de pildă, nu a cunoscut nici comunismul - dar a scris ceea ce a scris, până la moarte, în *Stindardul*; nici un René Theo nu a gustat din “izvorul reeducării de la Pitești” - dar a scris ceea ce a scris, în *BIRE*. Tot în *BIRE* a scris ceea ce a scris și Chintescu - de unde Dumnezeu va fi învățat să scrie ca la Pitești? Dar harnicul demascator de la *Carpații*, semnând: Govora? - nu intrăm mai adânc în presa legionară, fiindcă riscăm să nu mai ieșim.

O, dacă scui păturile și înjurăturile ar fi venit numai dinspre mercenari dovediți ai regimului de la București - precum Michael C. Titus, Milhovan, Drăgan, Andronescu - și alți boiani - ar fi fost ușor de suportat, doar nimeni nu se aștepta ca Securitatea să lase “nepedepsite” asemenea “acte dușmănoase” (ca drepturile omului...). Dar când acestea vin dinspre români care își zic patrioți, anticomuniști - începi să te întrebi dacă nu cumva Piteștiul este o stare, o structură dată și nu un episod tragic în viața nefericiților care au trecut prin reeducare.

Jean-François Revel în a sa carte: “Astfel sfârșesc democrațiile”, iar de curând Thierry Wolton, în “KGB în Franța”, au încercat să afle motivul profund al celor care acceptă să facă spionaj și dezinformare pentru serviciile secrete comuniste. Și au ajuns la concluzia că ideologia (filocomunismul, marxismul) nu mai face demult rețetă, ultimii occidentali care și-au trădat țările din convingeri ideologice au fost englezii din jurul lui Philby. Banii - spun cei doi cercetători - joacă, uneori, un rol, dar numai la “demaraj” (aflăm din cărțile lor că sovieticii își plătesc spionii mai degrabă simbolic). Șantajul este mult mai important, atât la “recrutare”, cât și, în continuare, în menținere; șantaj care, uneori, are punctul de plecare în afaceri de moravuri, în afaceri necinstite - dar mai ales la acele persoane cu un trecut politic pe care nu vor să și-l asume (mai ales de extremă dreaptă).

Însă motivul profund al celor care acceptă să facă un asemenea “joc” (să se observe, am pus cuvântul între ghilimele) este vanitatea. Oameni care au avut, până în acel moment, o existență civilă nesatisfăcătoare, care au sentimentul (mai degrabă convingerea) că nu s-au realizat datorită unor persoane sau evenimente independente de voința lor - aceștia, flatați de către “recrutori”, asigurați că, prin ceea ce vor face (adică spionaj), vor influența cursul evenimentelor, că astfel își vor pune în valoare calitățile (până atunci ignorate sau ne-folosite) - aceștia devin o pradă sigură.

Dar tot aceștia se angajează conștient de partea dușmanului - și, la urma urmei, își asumă eventualele consecințe.

Însă există un număr mult mai important de oameni care nu pactizează cu inamicul, ba chiar îl combat - și o fac cu convingere - în cazul de față, exilații care se declară (și sunt) anticomuniști.

Totuși, nu puțini dintre ei au o foarte, o exagerată opinie despre ei înșiși - ceea ce nu constituie un păcat. Însă în momentul în care constată (sau are impresia) că altul, o persoană, a înregistrat un succes oarecare, simte o înțepătură în inimă: “De ce el și nu eu?”; sau când altul a câștigat o oarecare notorietate pe care el nu o are (încă): “De ce el și nu eu?”. Și, convins fiind că

celălalt nu merita ceea ce el însuși ar fi meritat, începe să-l vorbească de rău: își amintește de anume slăbiciuni ale “impos-to-rului”, pe altele le umflă, inventează altele.

Asta în viața de toate zilele. Însă în materie de... politică, atât propriile calități (nerecunoscute) cât și defectele celuilalt (încă necunoscute, dar lasă, are el grija să le scoată la lumină) se înze-cesc. Drama, sfâșietoarea dramă (“sfârtecă”, ar spune Cioran...) a românului, azi, se învârtește în jurul întrebării: “Ce e de făcut?”.

Dacă se află în România și a făcut și închisoare, și a avut și oarecare convingeri politice, din 1964, a găsit că... nu-este-nimic-de-făcut; că, deocamdată, așteptăm-fără-să-ne-deconspirăm; când va veni momentul, atunci o facem cinstit, net, radical (nu cu fleacuri ca drepturile omului, cu sindicalism și alte “stângisme”). Dar omul nostru din România are un strop de speranță: plecarea în Occident - ei, și acolo, Doamne-Doamne, ce activitate anticomunistă are să desfășoare el! O să le arate el exilaților ce trebuiau să facă - și nu făcuseră!

Se întâmplă și minunea: românul din România ajunge în Occident. Dar, “deocamdată”, trebuie să-și rezolve azilul; apoi, “deocamdată” să-și recupereze soția; un copil; mama; o nepoată împreună cu primul ei soț și soția acestuia... Apoi mai are câteva drumuri de făcut în România (a, nu ca să se dea mare, față de foștii colegi, cu mașina și cu hainele și cu magnetoscoapele - ci doar așa, fiindcă îl omoară dorul de țărișoară...).

Foarte bine - însă nu despre aceștia vorbim, majoritatea.

Ci despre acei români care, odată în exil, vor să facă ceva pentru țară, pentru românii rămași acolo, sub jug.

Dar, vorba lui Ion Caraion, viața-i viață, nu baladă. Occidentul nu este chiar raiul (deși România chiar este iadul), exilul nu este un batalion mărșăluind disciplinat spre același țel (liberarea României de sub comunism). Și încă ceva: socoteala de-acasă nu se potrivește cu cea de la târg, un exilat român (sau o mie) nu poate (pot) face în Occident ceea ce credea(u) că se poate face, pe când era(u) în România. Așa. Pentru că viața-i viață, nu baladă.

Or această descoperire îi descumpănește pe cei mai hotărâți. Fiindcă ei credeau că în Occident nu vor face decât un popas - cât să ia armele în mână - apoi se vor întoarce, în România, “pe tanc”. De aceea găsesc că acțiunile unor compatrioți, legate de... drepturi ale omului, de informare (în fapt: alfabetizare) a presei, culturale - toate aceste sunt fleacuri, ba chiar diversiuni “stângiste”. Ei au venit în Occident ca să lupte pe baricade (eventual, în România, dar cu ce? cum? când?). Și atunci își găsesc ei o “baricadă” nu contează a cui este, “anticomunistă” să fie!

Și iată-i pe mulți români pe baricada Frontului Național Francez.

Jean-Marie Le Pen și camarazii săi n-au decât să facă ceea ce și fac, să spună ceea ce și spun - în țara lor, în Franța. Din fericire, “putreda democrație” - chiar când are un guvern socialist - permite tuturor cetățenilor ei să aibă și să-și exprime opiniile.

Dar ni se pare că nu este suficient să fii cetățean francez, ca să ai dreptul moral să strigi, la adunările Frontului Național: “Afară străinii din Franța!” - când, din întâmplare, tu, cel care strigi, chiar dacă ai cetățenia franceză, ești de origine, de pildă, română. Bineînțeles că nimeni nu-ți poate interzice - chiar dacă ai venit alaltăieri din România și ești încă refugiat (politic, se înțelege). Dar cum pot răspunde acești militanți ai lui Le Pen la următoarele:

1. Te prezinți ca “naționalist român”; or, se știe, nu există o Internațională... Naționalistă (chiar dacă s-au făcut și se fac tentative - asupra cărora vom reveni), tocmai, pentru că termenul “naționalist” se referă la doar o comunitate etnică, de limbă, de obiceiuri, iar aceasta se exprimă mult mai puțin prin dragoste, devotament față de propria-ți națiune, cât, mai ales, prin ostilitatea, ura, negarea altora, care fac parte din altă națiune.

2. Aderînd din toata inima (și mai ales din toți plămânii) la punctul întâi al doctrinei Frontului Național, anume: “Afară străinii din Franța!” - ce ești tu? Dacă te consideri francez - să fii sănătos, n-ai decât să-i dai înainte. Dar înseamnă că român nu mai ești - și atunci lasă treburile românești în seama celor care - așa, modest, așa “ineficace”, se ocupă de ele. Iar dacă continui să te consideri român, rezolvă-ți “sfășierea”: cum poți tu, ca român, să ceri, în cor cu francezii: “Afară străinii din Franța!”? Tu, care, ca român, ești străin?

3. Înțelept ar fi (dar e greu să ți se ceară una ca asta) să nu mai repeți-ca-la-Pitești: “Le Pen este un vajnic luptător anti-comunist”. Fiindcă Le Pen este anti-comunist francez - și atât. Dacă ar fi anticomunist în general - și, în special, “luptător” - s-ar afla “pe teren” în Afganistan, în Angola, în Etiopia. Cu atât mai vârtos, cu cât este un militar prin vocație și prin experiență, însă el nu se bate cu sovieticii - el are ce are cu străinii din Franța, cu liberalii - și mai ales cu democrația. Iar fiindcă tu ești român, adu-ți aminte că “anti-comunismul” lui Le Pen funcționează cu bani dați de guvernul comunist de la București, bani smulși de la gura lui frate-tău și de la gura maică-ti.

Omul nou, omul sovietic nu a fost făurit la Pitești, ci aici, în exil. S-a ilustrat, mai ales în cazul Pordea.

Oricât de neutru - sau chiar favorabil, să zicem, “omului

Pordea” - nu se poate să nu observi aiuritoarea lipsă de inteligență de toate zilele a celor care l-au luat în brațe. De ce?

Chiar dacă am face abstracție de dezvăluirile presei britanice (că Securitatea a deblocat 500 000 dolari, pentru scaunul de deputat european); chiar dacă nu am lua în seamă afirmațiile lui Pacepa (că Pordea era un spion “adormit”, pe care l-a “trezit” el, prin 1972), totuși rămân multe alte semne de întrebare:

- Ce caută “doctorul” Pordea pe lista Frontului Național? În primul rând, nu are un trecut de extremă dreaptă; nici măcar de dreapta. Nu-i contestăm sentimentele patriotice, chiar “naționalismul de frumoasă alură” (pe care el îl găsește la... Ceaușescu). Pordea a venit în Occident, ca diplomat, la Haga. În ‘46 sau ‘47. El pretinde că regele l-ar fi trimis, în misiune. Fie. L-a trimis regele. Numai că ministru de externe (printre altele) era, în acel moment, Ana Pauker.

Nu insinuăm nimic, amintim un fapt istoric. Așadar, Pordea a rămas în Occident. Ca refugiat, în Franța. Ei bine, refugiatul (politic, desigur) Pordea și-a văzut niște desene reproduse în revista *Magazin istoric* nr. 5, din Mai 1968. Mai este nevoie să explicăm ce este și cine dirijează această publicație? Pordea ar putea spune că i s-au reprodus fără voia lui. Fie. Dar în *Magazin istoric* nu se “reproduce” nimic fără știința și voia CC al PCR. Dacă Pordea ar fi avut un trecut de extremă dreaptă, nu ar fi fost “găzduit” într-o asemenea publicație, în 1968. Iar dacă Pordea avea (dar nimeni nu știa) un asemenea trecut - ce a căutat la coaliția RPR-UDF, condusă, culmea, de o evreică!? Fiindcă acest candidat la candidatură a bătut întâi la ușa liberalilor, autopropunându-se, iar după ce a fost trimis la plimbare, Pordea, fără scrupule, s-a adresat vis-à-vis, la concurență!

- Ce a făcut Pordea, în 40 de ani de exil, pentru țărișoară - ca acum, să fie cu atâta înverșunare apărât - fiindcă el apără, nu-i așa, la Strasbourg, interesele românești? Exilații mai vechi își aduc, vag, aminte de acest om, “politicos și șters”, care nu s-a ilustrat prin nimic în exil - cu excepția unor “conferințe” puse la cale de inevitabilul I. C. Drăgan? Iar din 1977, de când fierbe cazanul exilului, nu a fost văzut, nici la manifestații, în fața ambasadei RSR (măcar pentru preotul Calciu), nu i s-a văzut semnătura pe nici un apel al românilor apărând interese românești. Abia când s-a auzit că figurează pe lista lui Le Pen cei curioși i-au răsfoit “opera” - și ce au găsit? Îndemnuri explicite la colaborare cu regimul comunist de la București!

- Ce a făcut Pordea, în 18 luni, de când este deputat european? A scos o singură vorbă despre mizeria, teroarea în care trăiesc românii? A scos o vorbă despre dărâmarea bisericilor - el,

care, în *Magazin istoric* ne-a blagoslovit cu un desen al Trei-Ierarhilor? Despre starea de iobăgie a țăranilor români - el care, în revista amintită, ne prezenta... monumentul țăranilor uciși la 1907? Ei bine, marele “naționalist” Pordea ocupă locul și timpul, la Strasbourg, cu “problema nr. 1” a românilor în anii ‘80: Ungurii! Deputatul apără Transilvania, care este a noastră - dar nici o vorbă despre Basarabia, nici despre Bucovina...

Omul nou, omul sovietic-la-români îl putem găsi abia acum, la câteva decenii de la reeducarea de la Pitești, aici, față cu problema Pordea-Le Pen.

Dacă îi acordăm circumstanțe atenuante și spunem că un astfel de om este cinstit în convingerile sale (filopeniste, pro- pordiste), imaginea nu devine mai favorabilă. La ce slujește cinstea, dacă este pusă în slujba necinstei, minciunii, împotriva evidenței - anume că Pordea lucrează pentru regimul de la București? La ce slujește “naționalismul”, dacă este concentrat pe, de pildă, Transilvania - când întreaga țară, poporul român în totalitatea lui se află pe buza prăpastiei - din pricina regimului - încă o dată: comunist, care regim ia de la gura românilor, ca să-l plătească pe... anticomunistul Le Pen!

Omul nou a ieșit la iveală abia acum - după câteva decenii de la Pitești și la mii de kilometri depărtare - în exil. Ca un mutant.

Dacă este legionar (vorbit de structură, nu de convingeri...), ultimul găinar de Securist îl poate trage pe sfoară, emițând doar semnale (naționaliste, se înțelege) - la care omul nostru răspunde pe dată fiindcă este un condiționat:

Dacă nu este legionar, atunci este un șmecher, dintre cei care s-au descurcat binișor, în România, se descurcă bine în exil, dar vrea să se descurce și mai bine, “păstrînd legătura” (cu țara), “ne-rupînd punțile” (cu neamul); cât a fost în România, a mers-pe-burtă (ca să nu afle Securitatea cât de anticomunist este el, în sinea lui); în exil nu s-a amestecat cu “agitații” (fiindcă el nu face politică), însă, brusc, s-a trezit și a început “să ia atitudine”, violent, vehement, ardent... în legătură cu Pordea și Le Pen. De ce abia acum și doar à propos de “naționalism”? Foarte simplu: a aflat, în călătoriile sale în țară (unde se întoarce, măcar o dată pe an, pentru vacanțe...), că o asemenea “atitudine” face-bine-ladotar: o să poată, în continuare, să se întoarcă în România, ba chiar să-și recupereze mama, o soră, un văr... - găsește cineva că este rău să-ți iubești familia, patria?...

De o a treia categorie a omului-nou: cea a săracilor cu duhul - nu ne mai ocupăm. Deși ar merita să ne aplecăm asupra ei, ca să ne întrebăm dacă “inocența” (să se observe eufemismul) scuză prostia (na, că ne-a scăpat cuvântul!).

Din fericire, nu “majoritățile” (numerice), ci “masele” fac evenimentul. Din nefericire însă, pot să-l întârzie - iar uneori, să-l desfacă.

*

BRAȚUL LUNG ȘI MINTEA SCURTĂ

(ianuarie 1986)

În momentul în care a fost sistat, prin ordin de și-mai-sus, interminabilul serial din *Luceafărul* (deși gurile rele pretind că “băieții”, avînd dificultăți cu cifrele romane, au preferat să-l tragă pe Academiei - ce premoniție!), am încercat un ciudat simțămînt, amestec de ușurare și de nemulțumire. Cum adică, vom fi privați, de-acum încolo, de porția săptămînală de înjurături, dar ce mai contau acestea, față de informațiile de primă mână despre exil în general și despre, în special, exilații mîntuitori de condei? Să nu mai afle cititorul din România, din organul cu pricina, care dintre exilați a mai publicat și ce și unde anume? Să nu mai afle înșiși autorii ceea ce, fatal, se mai și uită - noroc însă cu *Luceafărul*, băiat-bun-și-informat...?

Desigur, vorbim despre neuitatul serial “Pseudo-cultura pe unde scurte”. Exact, despre acea operă a Securității semnată cu pseudonimul: Artur Silvestri - deși ne-am tot întrebat de ce nu cu numele adevărat al falsului-Silvestri, carevasăzică: Târnăcop?, din moment ce era o “lucrare” colectivă, pusă în slujba săpării, dărâmării, târnăcopării acelor “trădători de țară” care “împroșcau cu venin” - firește, pe unde-scurte...

O zare de lumină ne-a venit dinspre... de unde poate veni lumina, dacă nu dinspre Ceaușescu? - în clipa în care am dat peste *Săptămîna* din 10 ianuarie 1986. Am zis bine: zare, fiindcă atîta a fost; fără “va urma”, ca să numărăm zilele și secunde până la viitoarea “continuare din numărul trecut”. Vai, “materialul” a fost publicat tot, dintr-o dată! E drept, pe două hectare, pe, adică 9 coloane, însă mai amuzant ar fi fost în foileton. Dar vorba ceea, Securitatea nu se caută de dinți.

Am zis: Securitate? Așa am zis: Securitate. Fiindcă ea este “autorul”. Aici, în *Săptămîna*, semnează sub alt pseudonim, tot atît de arătos ca și precedentul - anume: Corneliu Vadim Tudor. Că, la urma urmei, *Săptămîna* continuă ceea ce începuse *Luceafărul*, o dovedește variațiunea-pe-aceeași-temă din titluri; până mai alaltăieri ținta Organului (de presă și de represiune) fusese “pseudo-cultura”, acum este: “minciuna”; prima era “pe unde scurte”, a doua are “picioare scurte”. Nimic de mirare:

Securitatea a fost făcută de către sovietici, care i-au instilat și această concepție... cantitativă: Organul crede despre sine (și o repetă până la sațietate) că este lung (citatul exact fiind: “Revoluția are brațul lung”), deci, prin contrast, tot ce i se opune, fatal, va fi... scurt: ba “picioarele minciunii”, ba “unde” acelea... De unde convingerea superiorității lui, a Organului, față de tot ce nu este... organ.

Bun, așa stă treaba cu titlul - semnat, cum se zice, de către adevăratul autor care se ascunde, de astă dată, sub cel al lui Corneliu Tudor. Departe de noi intenția de a-l insulta pe Tudor Vadim, afirmînd că el nu ar fi fost în stare să scrie singur-singurel porcării, ba da, ba da, a dovedit-o cu vârf și îndesat, însă vrem să spunem ceea ce am și spus, anume că acest “articol” a fost conceput și redactat de către Organul amintit, contribuția lui Vadim Corneliu făcîndu-se remarcată doar prin virgule puse între subiect și predicat și câteva, cu totul frecvente în *Săptămîna*, dezacorduri.

S-a băgat de seamă că to-ot vorbim de *Săptămîna* și nu am pomenit de directorul... “săptămînalului cultural” - la ce bun să mai amintim încă un pseudonim al Organului?

Dar să trecem la obiect: ce vrea să explice Organul eventualelor cititori români, în cele nouă coloane? Bine-bine, am auzit: “minciuna are picioare scurte” - dar care e minciuna? Firește, minciună este știrea potrivit căreia în București ar fi fost distruse monumente istorice, case de locuit încă în bună stare; mincinoși sunt “anumiți ziariști”, “certați cu etica profesională”, “în spatele cărora s-ar putea prea bine să se afle Paul Goma și alți fugari de teapa lui” (mai contestă cineva “paternitatea” articolului, citind: “Cutare și alți fugari de teapa lui”?).

Însă nu este suficient, pentru un Organ, să-i pîndească pe scriitori și pe jurnaliști, să-i ardă peste bot și peste degetele care țin condeiul - ca să se prindă și de el, de Organ, știința scrisului. Chiar dacă “lucrează” în “grup de experți” se vede, nu doar ața albă, ci și, ca să spunem așa: logica-de-cizmă.

Bunăoară, articolul “Minciuna are picioare scurte”, publicat în *Săptămîna*. Desigur, Securitatea își face datoria ei de organ când îi tratează pe jurnaliștii străini de mincinoși, de “certați cu etica profesională”(!), iar pe anume exilați, de trădători, fugari, antiromâni. Lucrurile iau o turnură de-a dreptul comică, atunci când pusă într-o situație inedită - aceea de a argumenta - Securitatea răstoarnă în mijlocul organului (acum vorbim de *Săptămîna*) carul cu “material bibliografic”: purcoaie de date, căpițe de citate (la care vom reveni cu plăcere). Bineînțeles, noi, cititorii, noi, atacații, știm ce vrea Organul: să justifice

dărâmarile. Vom vedea, mai departe, cum anume, deocamdată, constatăm că, prin acest articol, Securitatea ne furnizează nouă, muritorilor de rând, informații-de-primă-mână, informații pe care nu le-am fi avut din altă sursă.

Prima informație: Organul deschide atacul astfel:

“Iată însă că, de la o vreme, unii publiciști occidentali se agită suspect de mult pe această temă, apreciind că lucrurile din București ar fi un fel de calamitate națională”.

Lăsăm la o parte “suspect de mult” și urmărim zisele, scri-sele acelor “unii publiciști occidentali”. Ciudat: occidentali sunt și francezii - dar nu numai ei. S-au... agitat (chiar suspect-de-mult) și jurnaliști austriaci, italieni, suedezi, belgieni, spanioli, britanici, brazilieni - dar mai cu seamă germani și americani. Organul însă nu-i ia la refec decât pe francezi! Iar ca exemple de “sistematizare” și, mai ales ca “iad capitalist”, Organul cheltuiește vreo trei coloane numai pentru Paris și pentru Franța (aducând vorba, ca nuca în perete, până și de “afacerea Greenpeace”!) Cât despre ziarul *Le Monde*, Organul de pe Dâmbovița îi umblă în registrele de contabilitate, prezicându-i: “fostul prestigios ziar își va pierde și restul de credit moral pe care îl mai avea la publicul francez!”.

De unde concluzia care se trage singură: regimul pe care îl apără Organul, cu scutu-i, și-a pierdut speranța că va “normaliza” relațiile cu Franța, cel puțin în septenatul lui Mitterrand. Socialistul Mitterrand și-a tot amânat vizita în România și nici nu vrea să audă de o vizită a lui Ceaușescu la Paris; cele mai usturătoare palme le-a încasat Ceaușescu și al său Organ în Franța - cu atâtea cazuri de spionaj, de terorism; de la Paris a plecat, cu organu-ntr-o picioare, echipa lui Aninoiu; Parisul nu se mai lasă muls în afacerea Citroën etc., etc. Și, dacă îl așezăm, ca moț, pe Pordea, înțelegem de ce bate Crivățul între București și Paris.

A doua informație: este oare posibil ca, în ianuarie 1986, într-o publicație ca *Săptămîna*, într-un articol întins pe două pagini, semnat, fie și de formă, de Corneliu Vadim Tudor să nu apară, măcar pe ici, pe colea, numele lui Ceaușescu? Ei bine, nici măcar pe ici - ca să nu mai vorbim de colea. Ne întrebăm cu neli-niște: să fi căzut Ceaușescu, taman în primele zile ale Anului? Bine-bine, dar Ceaușescu nu cade: pleacă Nicolae - vine Elena; bușește Elena - răsare Nicu - că așa e la ei, la Scornicești și la Găești: Familia-i sfântă! Și atunci de ce nu apare numele lui Ceaușescu, în *Săptămîna*, mai ales că “tema”, vorba Organului, este creația Creatorului? Ciudățenia vine din faptul că nu se amintește nici de Elena. Sau poate “s-a considerat”, acolo, la sediul Organului, că ar fi imprudent să fie apropiat numele lui

Ceaușescu de... “lucrările de la București”, într-un articol destinat, vădit, exportului? Mai ales că jurnaliștii occidentali - și nu doar cei francezi - chiar când au scris trei rânduri, l-au pomenit pe Ceaușescu, “dărâmtorul”, “buldozerizatorul”, “distrugătorul”, etc etc. A treia informație pe care noi, cititorii de rând ai Organului (*Săptămîna* - barbă) o aflăm - ei bine, pe asta o vom divulga mai încolo, fiindcă este, de-a dreptul nesperată.

Dar până atunci să urmărim logica-de-cizmă a articolului.

Compunerea începe... ca o compunere:

“Asemenea oricărei mari așezări urbane, orașul București își are destinul său”.

Și noi, care credeam că orașul București, își are destinul altui oraș...

Organul transcrie fișele primite cu bon de la Direcția D(ezinformații) : prima atestare documentară - dar numaidecât trece la teancul (de fișe) cu calamități: ocupațiile militare, incendiile, cutremurele, inundațiile - le copiază pe toate și ne mai și amintește care biserică sau palat au avut de suferit, la cutare catastrofă. Așa se petrece prima coloană: cu pomelnicul calamităților pe care Organul îl încheie, imprudent, astfel: “Este, realmente, o minune faptul că a supraviețuit tuturor acestor orori și că a mai rămas piatră pe piatră...” - imprudent, pentru că românii înșiși spun că piatra-pe-piatră, câtă mai rămăsese, a fost dizlocată de Buldozerescu și ai săi, în anii ‘80.

În coloana a doua, este abordată “problema sistematizării” Capitalei. Cităm din gândirea Organului:

“Problema este că orașul modern nu și-a avut niciodată un adevărat centru civic”. După câțiva buni centimetri de citate alandala, Organul revine: “Nu trebuie să fii urbanist pentru a-ți da seama de avantajele extraordinare pe care le poate aduce un nou Centru Civic într-o metropolă care n-a avut [...] căi de acces radiale...”. Altă imprudență: românii, bucureștenii mai ales, au constatat pe pielea lor că, într-adevăr, nu trebuie să fii nici urbanist, nici arhitect, nici economist, nici istoric (și în nici un caz nu trebuie să fii om) - ca să “gândești” și să acționezi așa cum a gândit și acționat Ceaușescu, obsedat de... Centrul Civic. În continuare, nu ne mai miră nerușinarea Organului: “Oamenii de diferite vârste și profesii, muncitori, maiștri, ingineri, scriitori, artiști, arhitecți etc., au salutat și salută în paginile ziarelor, în emisiuni de radio și televiziune această decizie profund justă și necesară”. Sau: “Este un proces normal și binevenit, care nu mai putea fi amânat” Și: “Nu este nici un motiv de supărare aici, ba dimpotrivă, cetățenii orașului se mândresc că participă în mod direct la o lucrare, pe cât de nobilă, pe atât de utilă...”. Și, în fine:

“Acest vast șantier poate fi înțeles [...] ținând cont de două lucrări majore. Metroul și noua față a râului Dâmbovița [...] Adăugând [...] lăcașurile destinate culturii, învățământului, educației, științei, sportului, vom avea o imagine mai veridică a veritabilei Renașteri pe care o trăiește Capitala României”.

Ce anume înțelege Securitatea prin Renaștere - o știm, așa că nu intrăm în amănunte.

De la ultimele rânduri ale coloanei a doua și până la sfârșitul celei de a noua - și ultima - Organul “răspunde” “unor jurnaliști occidentali” - citește: în exclusivitate francezi. Cum anume? Asta-i bună! Cum altfel, decât ca-la-Securitate? Cu adică jumătate minciună, jumătate prostie. De pildă, “replicînd” corespondentului AFP, în chestiunea Spitalului Brâncovenesc, Organul pretinde că Spitalul în chestiune “era de dată relativ recentă” și nu știe - adică el, Organul - “cum s-ar fi încadrat acest spital în peisajul modernei Piețe a Unirii care este în curs de amenajare și care va avea 112 000 m.p”. Și, dacă nu suntem mulțumiți cu această “explicație” - pe care o poate produce numai cineva care nu trebuie să fie urbanist - de aceea a și “comparat” verticala unei clădiri cu orizontala unei... suprafețe (ei, dacă ar fi avut 111 000 m.p., atunci “relativ recentă” clădire nu ar fi fost demolată), atunci primim aceste suplimente- ciomag - cităm, în legătură cu dărâmarea Spitalului Brâncovenesc:

“Problema spitalelor este de mult rezolvată în România”!

Organul ia străchinile în cizme, în continuare. Încercînd să-l facă praf tot pe corespondentul AFP, în legătură cu distrugerea cartierului Rahova, se apucă să citeze - o bună treime din coloana a 3-a - din... cine credeți? Din H. Stahl. Ce legătură va fi avînd descrierea făcută de Stahl, “exact acum 50 ani”, cum precizează imprudent Organul, cu realitatea din 1984-’85? Nici una, însă Organul nu se ocupă de logică, de adevăr, drept care, pentru a justifica dărâmarea cartierului Rahova, în ‘84-’85, face apel la H. Stahl - care, repetăm, descrisese, în 1936, mlaștinile, maida-nele, gropile... Imediat după încheierea citatului, Organul își scoate... logica:

“Merită oare vreun regret toată această promiscuitate care, pe lângă faptul că ocupa un spațiu enorm, periclita sănătatea locuitorilor și le oferea un orizont jalnic, greu de suportat?”

Sub impresia - proaspătă - a tabloului zugrăvit de Stahl (în 1936!), Organul îi dă înainte:

“Înțelegem să regretăm un trecut care să ne evoce ceva [...], dar de un trecut care să ne amintească numai de noroaie, de duho-ri pestilențiale și insalubritate, fie-ne îngăduit să ne despărțim, vorba unui filosof, rîzînd”.

N-are decât să râdă Organul, însă vom râde și noi: care-vasăzică, după teza Securității, cartierul Rahova era, în 1984, exact în aceeași stare ca și în 1936! A, nu vom spune că ar fi fost un cartier chic - ba chiar, miile și miile de nevinovați care au vărsat sudori și lacrimi și sânge pe Calea Rahovei, în beciurile Organului, îl evitau cât puteau - dar din pricina altor “duhori pestilențiale”. Rezumînd, Securitatea pretinde că, în 50 ani - din care patruzeci de comunism, iar ultimii 20 de Ani Lumină, acest cartier al Capitalei rămăsese în aceeași stare, ca “pe timpul burgheziei”!

În coloana a 4-a, Organul contestă cifra de 40 000 persoane “mutate” din casele lor demolate. Zice Organul - la adresa, de astă dată a unui jurnalist de la *Le Monde*:

“Nu știm de unde a luat semnatarul [articolului - n.n.] cifra de 40 000 de persoane [...] dar este, vizibil, umflată”.

Ar fi de așteptat ca cifra să fie... dezumflată - cu care prilej să se afle “adevărul”. Dar cum să divulge Securitatea un secret-de-stat? Pentru exilații care au început să uite mecanismul gândirii Organului, reluăm citatul:

“Nu știm de unde a luat semnatarul cifra de 40 000 persoane care ar fi fost mutate “din centrul Bucureștilor”.

Care centru? E limpede, nu? El nu răspunde la obiect - adică “la cifră” - ci derapează la... “centru”, ceea ce ne amintește anecdota cu capra, a cărei poantă este chiar întrebarea-răspuns: “Care capră? ...”

Iată-ne și la mult discutata Comisie a Monumentelor Istorice. Citându-l pe jurnalistul de la *Le Monde* - care afirmase că aceasta (comisia) “foarte activă până în 1977, dar desființată, de fapt”, (deci, nu mai poate interveni), Organul “răspunde” în tradiția Căii Rahova: “Dar fie-ne îngăduit a-l întreba [pe jurnalist - n.n.]: cine a desființat comisia cu pricina, cum și în ce mod?”

Fie-ne, la rându-ne îngăduit să băgăm de seamă că nu aceasta era chestiunea - ce mai contează cine, cum, în ce mod, contează că, vorba Organului: “comisia cu pricina” nu mai poate interveni în treburile sale, adică în, după cum numele îl indică, monumente istorice. “Explicația” următoare din *Săptămîna*:

“În urma unor prefaceri succesive, acest for [“comisia cu pricina” - n.n.] a devenit, în anul 1975, Direcția patrimoniului cultural național și funcțional în cadrul Consiliului Culturii și Educației Socialiste” ...

... nu explică nimic, iar dovada, iat-o: în memoriul din 24 ianuarie 1985, șapte membri ai “comisiei cu pricina”: Acad. Prof. Dionisie M. Pippidi, Prof. Arhitect Grigore Ionescu, Prof. Vasile Drăguț, Prof. Dinu Giurescu, Prof. Răzvan Theodorescu,

Arheolog Radu Popa și Prof. Arhitect Aurelian Trișcu protestează împotriva demolării “construcțiilor care adăposteau Arhivele Statului din cadrul complexului Mihai Vodă”, precum și a “demolării ansamblului Văcărești”. Atenție, a demolărilor în curs: la 30 decembrie 1984, două turnuri ale pronaosului Bisericii Văcărești, la 12 ianuarie 1985 o bună parte a zidurilor de incintă, la 21 ianuarie marea clopotniță a pronaosului - de asemeni, la 3 ianuarie ‘85 distrugerea sediului Arhivelor de la Mihai Vodă. Din acest memoriu aflăm că un altul fusese adresat C.C.-ului, la 14 decembrie 1984, însă - cităm din memoriul datat 24 ianuarie ‘85:

“În ciuda protestului și călcând legea pentru păstrarea patrimoniului cultural național, ICRAL-Berceni a continuat demolările”(s.n.)

Nu vom pierde timpul, polemizând cu Securitatea. Și nu ne vom lăsa deloc impresionați de a 6-a coloană în care Organul încearcă să se laude cu “restaurările”, de parcă el, Organul le-ar fi făcut - și le-ar fi făcut ca pe o favoare. Îl vom lăsa să se facă de râs cu o comparație (!) de genul: “Să fie oare clădirile monumentale din Centrul Civic al Bucureștilor mai neinspirate decât Centrul Pompidou?” Bineînțeles, nu - dar despre asta era vorba?

Vorba era despre distrugerea bisericilor, spitalelor și, mai ales ale caselor de locuit - unele modeste, însă constituind adăposturi ale oamenilor, altele nou-nouțe, construite în Era Ceaușescu - în locul cărora urmează a se construi - ce? Centrul Civic!, zice Organul, căruia îi este rușine (?) să amintească și de Calea... cu pricina, fiindcă atunci s-ar simți obligat să vorbească și de Ceaușescu.

Uitând că este doar în “misiune specială”, Organul care se exprimă în *Săptămîna*, începe să se chiar creadă jurnalist și se adresează “calomniatorilor” occidentali:

“În mod absolut colegial, le vom mai spune publiciștilor ...” sau: “Lăsați, stimați colegi, Bucureștii să se dezvolte în pace, vedeți-vă de treburile voastre!”.

Nu luăm în seamă “îndemnurile” de agent de circulație, vom atrage atenția asupra... colegialității! Nici mai mult nici mai puțin! Securitatea a rămas, totuși, la nivelul mental din ‘49, își închipuie că toți cei care știu să scrie sunt scriitori; că toți cei care își văd compunerile tipărite în *Săptămîna* lui E. Barbu sunt jurnaliști.

Dar toate aceste sunt vechi, arhaice obișnuințe ale aparatului de represiune. Cu adevărat noi sunt...informațiile pe care le dă, fără să-și dea seama, prin... omisiune: mai ales “absența” lui Ceaușescu din cele două hectare *săptămînale*.

A venit momentul să vorbim despre a treia “informație” pe

care Securitatea ne-o, grațios, pune la dispoziție. În taman mijlocul maidanului (era să zicem: Centrului Civic): în coloana a 5-a.

“Un articol și mai agresiv publică Jean-Yves Huchet la 1 aprilie 1985 în ziarul *Le Matin*, sub titlul bombastic și amenințător: ‘Bucureștii: un distrugător își scoate ghearele’. Mai mult ca sigur că publicistul a vrut să le tragă o păcăleală cititorilor săi [...] altfel nu se explică seria incredibilă de minciuni...”

Să ne prefacem că nu băgăm de seamă “seria incredibilă de minciuni”; să-l lăsăm pe Organ cu minciunile sale, “credibile” și să cităm în continuare:

“De altfel, ziarul *Le Matin* recidivează în calomnii și afirmații iresponsabile la adresa înfăptuirilor din România”.

A-ha, ne apropiem, dar să o facem în vârful picioarelor, ca să nu speriem Organul care - ca să-l parafrazăm pe Negruzzi: “Lung, lung - dar prost!”.

“Se cuvine să deschidem o paranteză grăitoare pentru caracterul net antiromânesc al unor materiale găzduite de publicația amintită”, intră cu amândouă picioarele în aceeași cizmă Organul și îi dă înainte: “În numărul 1/1985 al periodicului *Dreptatea*, care apare în limba română în SUA, poate fi întâlnit articolul: ‘Justiția franceză condamnă’, din care spicuim [frumos spus: «spicuim», se vede că Revoluția Agrară e în toi - o-ho, și în ce toi! - n.n.]. Așadar acum cităm din *Săptămîna* care spicuiește din organul (și el, săracul!) *Dreptatea*: «Sprijinindu-se pe mărturiile D-lor Paul Goma, Mihnea Berindei, Krisztof Pomian, Gabriel Zamfirescu [...], ziarul *Le Matin* a dus o campanie de presă împotriva D-lui Pordea, acuzându-l pe deputatul în Parlamentul vest-european că este spion al României fiindcă a afirmat că ‘Transilvania este leagănul poporului român’». Aflăm din același periodic american că ziarul francez ‘a fost condamnat de Tribunalul din Paris pentru defăimarea cetățeanului francez’. Substratul e limpede [acum cităm numai din Organul de la București, nu din “periodicul american” - n.n.]: “bazându-se pe mărturiile unor transfugi, pe umorile lor negre și pe ura față de ceea ce este mai sfânt inimilor românești, ziarul a izbutit performanța tristă să denigreze un om numai pentru motivul că acesta are nostalgia Transilvaniei și crede în apartenența sa milenară la istoria și teritoriul României”.

Am citat în întregime pasajul - ca să ne putem bucura de... lungimea Organului și de ... compensația inversă.

Ei bine, treburile cu *Le Matin* stau astfel - iar Organul să deschidă bine urechile: dacă ziarul francez a pierdut procesul cu... “cetățeanul francez”, apoi l-a pierdut, pentru că... nu existau probe materiale, în sensul cerut de justiția franceză. Or, o probă a

fost furnizată, în ziua de 10 ianuarie 1986; pusă la dispoziție de Securitate, prin bunele oficii ale organului *Săptămîna*. S-a înțeles?

Atunci să facem, pentru uzul Securității, un desen; pe puncte:

1. Organul de la București, citînd “periodicul american” *Dreptatea*, nu face decât să se autociteze - acum s-a înțeles?

2. *Le Matin* a formulat acuzația de spionaj împotriva “cetățeanului francez”, nu “sprijinindu-se pe mărturiile D-lor...” ci pe mărturia scrisă a tovarășului Pacepa, fost general de organ. S-a perceput nuanța?

3. “Transfugii”, cu “umorile lor negre” nu l-au acuzat pe “cetățeanul francez” că ar fi spion, “fiindcă ar fi afirmat că Transilvania este leagănul poporului român”, ci pentru că acel “cetățean francez” pe care-l apără cu atâta dârzenie organele - fie ele de la București, fie “în limba română în SUA” - i-a îndemnat, în scris, pe exilați să colaboreze cu Ceaușescu; indicînd și una dintre căi: “apărarea Transilvaniei amenințată de unguri”. Acum devine ceva mai clar?

4. *Le Matin* a pierdut procesul înainte ca presa engleză să d escopere un “amănunt”: că “cetățeanul francez”, nostalgic al Transilvaniei, primise de la Organ suma de 500 000 dolari, prin tovarășul sec Costel Mitran;

5. *Le Matin* a pierdut procesul înainte ca organul *Săptămîna*, care apare la București, prin numărul său din 10 ianuarie 1986, să furnizeze proba...

Să nu întrebe Organul: “Care probă?”, fiindcă riscă să i-o chiar divulgăm. Cum, tot n-a înțeles că, sărind în apărarea “cetățeanului francez”, “deputat în Parlamentul vest-european” [și noi, care credeam că cetățeanul cu pricina este deputat în Parlamentul... est-european!] și culegîndu-i, cu negru-pe-alb numele, într-un organ [de presă] de la București, cunoscut prin legăturile sale cu Organul-pur-și-simplu, oferă, pe tavă, probe - de care se va folosi *Le Matin*, în apel?

Două pogoane, nouă coloane de “cuvinte”: două hectare, două cincinale de penibilă, nerușinată disculpăre, prin cunoscuta metodă sovietică numită: “Care capră?”, pârpalită pe grătarul mahalalei dâmbovițene, cel cu: “Ba a mă-ti!” Organul nu se aștepta ca această ultima agresiune la însăși ființa poporului român să fie... “divulgată” în afara gardului de sârmă ghimpată, credea că și aceasta se va petrece “în familie”, “între noi, românii”, adică în tăcerea, complice.

De ce, de pildă, nu se va fi ostenit Capul organului, Ceaușescu însuși (sau dacă el este in-dis-po-ni-bil, să o fi delegat pe tovarăsa sa de viață) să explice - într-o conferință de presă, de pildă - politica sa “urbanistică”? Să-i fi convocat pe jurnaliștii

străini și să fi încercat să-i îmbobineze el - și cu independența și cu unele-greutăți-foarte-trecătoare și cu acest “proiect de modernizare a Capitalei”. Însă toată această “Renaștere”, cum îi zice organul a început și s-a declanșat sub semnul secretului-de-stat - carevasăzică, tot sub semnul Organului.

Iar acum, fiindcă secretul-de-stat este cunoscut până și de cititorii din jungla Amazonului, Organul se vede silit să apeleze la genul epistolar, să se adreseze, printr-o scrisoare-deschisă “stimaților colegi”, jurnaliști occidentali (în principiu, dar în fapt, numai francezilor)... invitându-i, nu să accepte un alt adevăr (pe care numai Organul îl stăpânește), ci pur și simplu somându-l să nu mai scrie despre România, ci numai despre “tragediile din țările lor”! Apucătură veche: Organul le spune jurnaliștilor străini: “Nu sunteți români, că nu puteți înțelege specificul nostru - așa că nu mai scrieți despre noi, lăsați-i pe ai noștri să o facă ...”. Ai-noștri, care? Nicolae Dragoș-Răcănel, Ilie Purcaru, Dan Zamfirescu, Artur Silvestri, Corneliu Vadim Tudor și alte pseudonime ale Organului însuși? Sau, în Occident, I. C. Drăgan. Milhovan, Michael C. Titus și ceilalți purtători de *Stindard*?

Dacă până mai adineauri existau “șovăielnici”, sau gâdilați de românismul Organului de pe Dâmbovița, acum, după apariția articolului din *Săptămîna*, apele se vor despărți, net. Atât în chestiunea distrugerii patrimoniului național, cât, mai ales în chestiunea “naționalismului român” (“cetățeanul francez”). Românii, fie din țară, fie din exil, se obișnuiseră, din păcate, cu atacurile din presa de la București împotriva “undelor scurte” - și numai împotriva lor, fără să dea mare importanță faptului că țintele erau aceleași: în *Săptămîna*, ca și în *Stindardul*; în *Luceafărul* ca și în *Dreptatea*; în *Scînteia* ca și în *Europa și Neamul Românesc* (precum și a filialei sale londoneze, condusă de Michael Titus), atât doar că, la București calificativele erau: “fugari”, “trădători de țară”, “agenți ai C.I.A.”, iar în Occident deveneau: “Anti-români”, “disidenți”, “cripto-comuniști” și, desigur, “agenți ai Securității”...

Transcriem ultima opinie a Organului despre Monica Lovinescu. Cităm din *Săptămîna* (coloana a 6-a):

“O oarecare Monica Lovinescu, «rătăcită» pe meleaguri străine și care varsă venin și urlete la un post de radio străin, afirma, nu de mult, că însăși Biserica Neagră din Brașov a fost demolată. Acestea sunt enormități pe care le debitează trădătorii de țară”.

Organul nu merită să fie contrazis (anume că Monica Lovinescu nu a afirmat - nici mai demult, nici mai de curând - așa ceva); cu voia D-nei Lovinescu, vom trece și peste “o oarecare Monica Lovinescu”... atât cât să ne întrebăm: dacă acele

“enormități” “au fost debitate” de “o oarecare ...” și încă “la un post de radio străin” - de ce intră în panică Securitatea? De ce se crede obligată să se apere - de oarecari afirmații ale unor “rătăciți pe meleaguri străine”?

(...) Va fi avînd el, Organul, brațul lung; mintea tot scurtă i-a rămas.

(19 ianuarie 1986)

*

“DROIT DE RÉPONSE” DIN 1 FEBRUARIE ‘86 **Difuzat de postul de radio Deutsche Welle, februarie 1986**

Canalul de televiziune francez TF 1 în cadrul emisiunii săptămânale “Droit de réponse, l’esprit de contradiction” de sâmbătă, 1 februarie, s-a ocupat și de România. Această emisiune-dezbatere-în-direct are loc săptămânal - sâmbăta, după orele 22, ținînd... cât se poate de mult, dincolo de miezul nopții. De fiecare dată se ocupă de o anume temă, iar din patru în patru săptămâni, animatorul, Michel Polac, invită numai jurnaliști, pentru a comenta, atât evenimentele, cât și pentru a comenta... comentariile evenimentelor.

Sâmbătă, 1 februarie, s-au dezbătut evenimente de presă: crearea de către guvernul socialist, a încă două canale de televiziune (care își vor începe activitatea la sfârșitul lunii) și “extinderea imperiului Hersant în presa scrisă franceză” - patronul grupului *Le Figaro* a cumpărat, recent, cel mai puternic ziar regional, *Le Progrès* din Lyon.

Desigur, animatorul emisiunii este un om de stînga și tot de stînga a fost majoritatea jurnalișilor de pe platou. Invitat a fost și jurnalistul Thierry Wolton, autor al cărții de mare succes **KGB în Franța**. Dar nu s-a discutat “spionajul” în general, ci, pe de o parte... “dragostea nebună” a omului de dreapta, Robert Hersant, față de totalitarisme de stînga - mai ales cele din Polonia și din România - pe de altă parte, “Afacerea Pordea”. S-au limpezit, în dezbateri, o serie de puncte obscure.

De pildă: Prin 1956, când Hersant (care încă nu acaparase *Le Figaro*) era pe punctul de a da faliment cu publicațiile pe care le stăpînea, a fost salvat în extremis... de către cine? De către o oarecare bancă, numită *Société parisienne de banques (SPB)*, cu totul și cu totul întâmplător, avînd capital... sovietic; bancă dirijată de un oarecare proaspăt miliardar, numit Albert Igoïn - de fapt, numit Haim David Jaller, originar din... Târgul-Frumos, unul dintre trezorierii PC Francez și, mai ales, al Kominternului,

implicat în mai multe afaceri de spionaj, de fiecare dată ajutat să iasă basma curată de către... gaulliști.

Dar să ne întoarcem la Hersant. Despre care am mai aflat, în treacăt, că, la un moment dat, a fost socialist și coleg de deputăție cu... François Mitterrand... De la Hersant la... bineînțeles: Michel P. Hamelet. Când s-a rostit acest nume, pe platou s-a produs ilaritate. Careva a precizat: «Dar noi vorbim acum de jurnaliști, nu de hagiografi» - iar Polac a făcut legătura cu un anume fragment din cartea lui Wolton care, la rândul-i, îl cita pe autorul acestor rânduri.

După ce s-a amintit “viața zbuciumată” a comunistului Hamelet, devenit acționar al grupului “de dreapta” *Le Figaro*, Michel Polac a scos la iveală ultima “operă” a acestuia, un volum dedicat lui Ceaușescu, apărut prin 1984, la Nagel (“editură specializată în publicarea vieții-și-operei lui Enver Hodja și Nicolae Ceaușescu”, a precizat Polac). Și pentru desfătarea celor de pe platou și mai ales a milioanele de telespectatori, a citit câteva fragmente din volumul lui Hamelet ceva ce părea a fi un fel de interviu. Reținem, din numeroasele hameletisme decât pe acesta:

“Jurnalistul”, prefăcându-se că se adresează lui Ceaușescu, îi comunică... marea dragoste pe care o nutrește poporul român față de conducătorul iubit, îl asigură că el, ca jurnalist, nu a întâlnit în toată țara vreun român care “să nu-l iubească din toată inima” - după care întreabă: “Atâta dragoste nu vă jenează?”

Nu am aflat ce răspunde Ceaușescu la oasemenea întrebare, a hohotit de râs “țara întreagă” - Franța, nu România.

Tot în legătură cu “dragostea” lui Hersant pentru guvernele totalitare din Est s-a amintit și despre “Hamelet al Poloniei”, anumele Bernard Margueritte. Spre tristețea noastră, a românilor, singurul jurnalist de pe platou care a încercat să-l justifice pe Margueritte (și care se abținuse de a-l înțepa pe Hamelet) a fost Dominique Jamet, de la *Le Quotidien de Paris*. Care a spus că... “jurnaliștii în post în țările comuniste sunt obligați să... se aranjeze cu puterea locală, ca să nu fie expulzați, deci să continue să-și facă, onest, meseria”. Și, spre re-tristețea noastră, un ultra-stângist ca Bensoussan de la *Nouvel Observateur* a atras atenția că “din clipa în care un jurnalist se aranjează cu puterea locală - ca să nu fie expulzat - în mod automat nu-și face meseria de jurnalist”.

În acest moment a fost introdusă o paranteză:

Polac l-a prezentat pe un foarte tânăr jurnalist de la *VSD* care, în urmă cu o săptămână, scosese pe piața franceză *Pravda* în limba franceză! Idee de geniu: Tânărul a ales un număr oarecare din cotidianul *Pravda* și a tradus cu fidelitate, toate, dar

absolut toate materialele, respectînd întocmai, atît paginația, cît și iconografia. La început se crezuse că este o farsă - apar din cînd în cînd “sosii” ale unor publicații - fie ale... altora, fie ale lor, ale “falsificatorilor”. Alții crezuseră că este vorba de o acțiune comandată de către sovietici - în vederea popularizării, în Franța, a “organului” - firește, cu materiale selecționate și aranjate, în vederea exportului: în fine, alții au crezut că tinerii francezi încercaseră să-i imite pe americani - aceștia scot, periodic, “culegeri” din presa sovietică - pentru uzul, cică, al oamenilor de afaceri...

Ei bine, *Pravda* franceză, trasă, inițial, în 5 000 de exemplare, în opt zile a fost vîndută în... 300 000 exemplare - și după mărturiile celor de pe platou - acest prim număr a ajuns să se vîndă... pe sub mînă - în Franța, se înțelege. De ce?

Pentru că... pentru întâia oară francezul ia contact cu limba sovietică în general, cu cea a “presei”, în special. Pe noi, românii, nu ne impresionează această limbă-de-lemn - o știm din... românește, de atâtea decenii. Însă francezii... care, se știe, nu au nici o înclinație pentru limbi străine, nu își imaginau că “limba de lemn” poate fi atît de... de lemn. Careva a exclamat: “Trebuie să ne schimbăm opinia despre *L'Humanité* - față de *Pravda*, este o lumină a lumii!”

După ce s-au citit, pe platou, fragmente, fraze din *Pravda*, Polac s-a întors la cartea lui Hamlet despre (sau cu) Ceaușescu.

«Găsiți vreo deosebire între *Pravda* și Hamlet?» a întrebat Polac - iar singurul care s-a bosumflat a fost Jamet...

În fine, “cazul Pordea”. Wolton, care fusese deja excesiv de prudent, în cartea sa, pe platou a fost și mai reticent. A vorbit doar de “agent de influență”, lăsîndu-i pe ceilalți să amintească de cele 4 milioane de franci pe care “i-ar fi primit de la Securitate”, pe care i-ar fi transmis lui Le Pen”.

De înțeles această atitudine a lui Wolton: Franța se află în plină campanie electorală, iar anume adevăruri nu se rostesc...

Oricum, pentru românii exilați în Franța, emisiunea de sîmbătă 1 februarie a constituit un prilej de mare satisfacție. Chiar dacă s-a vorbit - ca totdeauna, după părerea noastră - prea puțin, prea puțin despre ceea ce ne doare pe noi.

*

INVALIDI ÎN GULAG

Mărturisim cu jenă, mărturisim cu un profund sentiment de vinovăție: nu știam, pînă deunăzi, că în Arhipelagul Gulag există o “insulă” - și culmea!, ființează de la Revoluția Bolșevică - pe

care sunt aruncați (și pe care zac, se târăsc și pier ca muștele) o altă categorie de ființe omenești: invalizii. Nu știam. Pentru că nu auzisem de la nimeni, nu citisem nicăieri - nici în **Arhipelagul...** lui Soljenițin. A trebuit ca un invalid occidental să ne dezvăluie acest al nu știu câțulea cerc al infernului sovietic:

În urmă cu 15 ani, un francez a avut un teribil accident de automobil, de pe urma căruia a supraviețuit, dar cu picioarele moarte, paralizate. Nu era, vai, un caz, mii de automobiliști trec, anual, de pe scaunul automobilului pe scaunul rulant. Însă Patrick Segal (acesta fiindu-i numele) a încercat să-și facă viața mai puțin tristă, mai puțin disperată: “Nu mai am picioare, dar am... restul”, și-a zis. Trebuie spus că, pe atunci, Franța era o țară “subdezvoltată” în privința celor sănătoși față de handicapați: în lumea anglo-saxonă invalizii fuseseră de mult acceptați, mai ales din punct de vedere... vizual: handicapații nu mai erau priviți ca niște “curiozități” demne de milă, ci ca niște cetățeni oarecari. În urma demersurilor (sună straniu, dar păstrăm cuvântul) lui Patrick Segal și în Franța handicaparii au găsit înțelegere și ajutor, nu compasiune: începând de la rampele speciale amenajate în bordurile trotuarelor, la intrările în imobile, cabine telefonice publice pentru cei care se deplasează în fotolii rulante până la organizarea de concursuri sportive - regionale, naționale, europene și chiar olimpice - destinate handicapaților. Așa se face că, în urmă cu cinci ani, cu prilejul Jocurilor olimpice ale handicapaților, URSS nu numai că acceptase să participe, dar se oferise să găzduiască această manifestație. Dar, brusc, și-a schimbat părerea: URSS nu poate organiza această olimpiadă pentru că... Pentru că în URSS nu există handicapați!

Acest “miracol” i-a intrigat pe handicaparii “capitaliști”, pe Segal în particular, care s-a hotărât să elucideze misterul. Și a reușit: călătorind, în câteva rânduri în Uniunea Sovietică, reușind să ia interviuri (clandestine) unor invalizi din Moscova, la care fusese trimis de un invalid exilat în Germania - mai precis: expulzat, fiindcă i se dăduse să aleagă: întoarcerea în lagăr sau... plecarea... Și, firește, acesta alesese...

Imediat ce aflaseră de demersurile lui Segal, autoritățile sovietice schimbaseră, nu doar tonul. De unde, în legătură cu Olimpiada afirmaseră că în URSS nu există handicapați, acum au “nuanțat”: “Da, există invalizi - avem 20 milioane de invalizi de război - știți, marele război care ne-a costat și alte 25 milioane de morți - dar cu toții se bucură de grija părintească a statului și partidului - veniți și stați de vorbă cu unii dintre ei!” Invitație la care Segal a răspuns, s-a lăsat “ghidat”, însă nu și îmbobinat: i-a rugat pe invalizii “clandestini” să comenteze mărturiile celorlalți.

Bineînțeles, tot ce spuneau “handicapații oficiali” era minciună.

Dintr-un film de aproape două ore, Antenne 2 a ales un fragment de vreo 20 minute - care a fost difuzat joi, 6 februarie (1986) în cadrul emisiunii “Rezistență”.

Aflăm, deci, “noutăți” care datează de pe timpul lui Lenin. El a dat ordin ca “estropiații” să nu mai...urâtească străzile, piețele, gările și să fie duși “unde, unde să nu poată fi văzuți”.

Și au fost adunați și duși, în 1920, pe insula Valaam, de pe lacul Ladoga, toți “estropiații”: infirmi din naștere, în urma unor accidente - dar marea majoritate era constituită din invalizi de război. Și dacă Lenin a murit, dacă au crăpat și Stalin și Brejnev și Andropov, acum, sub Gorbaciov situația handicapatilor este aceeași. Altfel, cum s-ar explica prezența, în lagăre a cca. 200 000 invalizi? (adevărat, doar 1% din total, ceea ce constituie un procentaj, totuși, modest...).

Aflăm, așadar, că invalidul, în URSS, prin însăși starea lui este un indezirabil (fiindcă “urâtește” peisajul luminos al societății comuniste); un tolerat - care, la cea mai mică “abatere” este trimis în lagăr - lagăr-special-de-invalizi, firește...

Aflăm, așadar, că, de pildă, imediat după război, Stalin i-a trimis în Gulag, nu numai pe militarii căzuți prizonieri la inamic, ci și pe invalizii de război - în special pe marii mutilați. Dintre aceștia puțini au supraviețuit și nu doar pentru că de atunci au trecut peste 40 de ani... în schimb, supraviețuiesc - încă - mari mutilați din... Afganistan - într-un lagăr special, de lângă Tașkent. Va fi el special, dar e lagăr, nu spital, nu azil.

În prezent, cel mai important contingent de handicapați internați în lagăre îl constituie invalizii-de-muncă: cei cu totul “estropiați” (cei mai “urâți”) sunt trimiși imediat ce nu mai au nevoie de îngrijire medicală. Cei mai puțin schilodiți sunt plasați, fie în spitale-azil, fie în familie. Însă, ca urmare a celui mai nevinovat protest - în legătură cu tratamentul, cu mâncarea, cu pensia aproape simbolică, sunt trimiși în lagăre, cu o condamnare - pentru “activitate antisovietică”. Evident, aceștia nu sunt nici opozanți, nici dizidenți - dar li se aplică un “tratament” de deținuți politici... În aceste lagăre sunt internați, de asemeni, “vagabonzii” - care au ghinionul de a fi și invalizi; tot acolo sunt trimiși deținuții (politici sau de drept comun) deveniți invalizi în detenție, fie în urma accidentelor de muncă, fie ca urmare a automutilărilor... Cel puțin 200 000, în lagăre ca cele din regiunea Potma, în Rusia încă europeană, Karaganda, în Asia Centrală și Blagoveșcenk din Extremul Orient.

Unul dintre invalizii intervievați de Segal locuiește (sau

locuia, până la difuzarea filmului) la marginea Moscovei. La al nu știu câtelea etaj dintr-un imobil fără ascensor.

«Bine, dar cum coborîți, cum urcați?» îl întreabă francezul. «Așa cum ai urcat și dumneata, până aici, la mine: în spinarea vreunui prieten», răspunde rusul. «Când nu am prieteni, plătesc unui vecin: cinci ruble pentru coborît și urcat - am o pensie de 125 ruble». «Dar odată jos, pe stradă, cum vă deplasați? - fiindcă nu văd fotoliul rulant...» îl întreabă Segal - din fotoliul său, electric. «Cu asta. Și cu astea», răspunde Rusul.

«Ăsta» fiind un cărucior din acela pe care și-l confecționează copiii: patru roți tăiate dintr-un lemn rotund, cu un diametru de vreo zece centimetri; o “podîșcă” de scândură pe care a fost așezată o pernă. (Rusului i-au fost amputate ambele picioare din solduri). «Astea» sunt două mânere de lemn pe care invalidul le folosește, ca să-și împingă căruciorul, sprijinindu-le de sol. La întrebarea Francezului: «Dar un fotoliu rulant - fie acela și pus în mișcare cu mâinile?», rusul răspunde... fără cuvinte; dar răspunde cu privirea - cu care cercetează căruciorul francezului; cu mâinile, pipăindu-l...

Uniunea Sovietică construiește submarine atomice și rachete - dar nu și fotolii rulante pentru invalizi; să nu mai vorbim de cele electrice. Fiecare handicapat se descurcă cum poate. «Există, la noi», spune Rusul, «o cooperativă care se numește “Munca Invalizilor” (are să râdă Francezul, în România exista “Avântul Invalizilor”, trecut și în romanul meu **Ostinato**...), în care meșteșugarii invalizi fac de toate - dar nu și cărucioare pentru invalizi. E strict interzis. Chiar ei, cei din cooperativă, ei pot să-și meșteșcească scaune, nici cărucioare - dar se slujesc de ele numai în interiorul atelierelor, nu au voie să le scoată în stradă ...». «Dar cum se duc, cum vin de acasă?» «Sunt transportați cu microbuze», răspunde Rusul. «Ca să nu fie văzuți de lume - mai ales de către străini. Eu ies foarte rar - o dată pe lună, iarna deloc... Nu numai pentru că mi-e greu să cobor și să urc, dar pentru că risc să mă întorc în lagăr, doar pentru că am ieșit pe trotuar. Oamenii, vecinii se supără - cică le sperii copiii... Sunt în stare să mă reclame la Miliție că tulbur ordinea publică - și lagărul mă mănâncă!»

Un alt interviu - tot invalid de muncă, tot amputat de ambele picioare - împreună cu alți trei invalizi adresaseră, la sfârșitul anilor '60, Prezidiului Sovietului Suprem un memoriu - în care se plângeau de tratamentul la care sunt supuși invalizii în URSS. Au fost arestați imediat și “judecați”. Președintele comitetului de judecată - o femeie - le-a spus: «Nu vă condamna decât la (câte) un an de lagăr. Și așa e prea mult... fiindcă acolo unde vă trimit, în trei săptămâni, cel mult o lună, o să dați ortul popii!» Unul din cei patru a și dat ortul popii, dar nu după o lună, nici

după trei săptămâni, ci în prima săptămână, în timpul transportului. Ceilalți trei însă au supraviețuit. Nu un an, cât li se dăduse, ci: trei ani unul dintre ei care eliberat, a început să protesteze iarăși - așa că i s-a dat să aleagă: lagărul din nou sau exilul (este vorba de cel ajuns în Germania Federală), iar ceilalți doi: patru și cinci ani.

Am mai văzut - la televiziune, se înțelege - oameni de curaj, mărturisind în fața camerelor de vederi despre persecuțiile la care sunt supuși ei și semenii lor, în regimurile comuniste. Desigur, conștienți de riscul asumat - fiindcă partidul comunist (îl folosim la singular și nu simțim nevoia să explicăm de ce) nu suportă ruperea tăcerii, complice. Însă acești oameni de curaj sunt și mai lipsiți de apărare - fiind invalizi. Or, din momentul arestării, arestatului i se confiscă toate “obiectele contodente” - în această categorie intrând cârjele, bastoanele, cărucioarele - fie ele meșterite de înșiși arestații.

«Dar cum vă deplasați în lagăr?» întreabă Francezul.

«Foarte simplu», răspunde Rusul - și începe să se târască, pe jos, sprijinindu-se doar în mâini și în ciotul unde cândva au fost picioarele. «Atât doar că, în lagăr, în barăci, pe jos, e noroi, afară noroi sau praf, sau zăpadă...»

Foarte simplu... După cum foarte simplu a fost și protestul ambasadei URSS la Paris - pe care prezentatorul emisiunii, Bernard Langlois, l-a citit în întregime, cu delectare și cu mânie. Protest care - foarte simplu - “respingea cu hotărâre” “campania de denigrare a realizărilor din URSS”, “minciunile sfruntate și răuvoitoare” (or fi fiind și minciuni... binevoitoare, mai știi?), “campania care se înscrie într-o ofensivă (suntem în plin război, nu? - n.n.) a forțelor reacționare, imperialiste”, etc. etc., care campanie-înscrisă-într-o-ofensivă este dusă “cu ajutorul unor elemente declasate (curat declasate - dar de către cine? n.n.) aflate în solda...” Să mai continuăm? Nu credem că mai este necesar să precizăm “în solda” cui se află invalizii din URSS.

Ne oprim aici. Cu greată și rușine

(7 februarie 1986)

Către Georg Focke (XVII)

Paris, 7 februarie 1986

Dragă prietene,

Îți trimit această dare de seamă - încă sub impresia acestor dezvăluiri. Mărturisesc și aici: Eu nu știam despre asta. Presupun că d-ta, în Germania, erai deja informat - fiindcă ești german. Dar te asigur, Francezii habar n-aveau - și nici noi, exilații în Franța.

Nu am mai tras-o pe dreapta, adică la România. Fiindcă, mi-e rușine, dar o spun: nu știu cum este situația din acest punct de vedere, la noi. Și nu știu pentru că... nu m-am interesat, acesta-i adevărul.

Așa în treacăt: ieri am primit de la Ministerul Culturii o hârtie prin care sunt încunoștiințat că... am fost numit... "Chevalier dans l' Ordre des Art et des Lettres". Mi se mai explică faptul că acest Ordin "*est destiné à récompenser les personnes qui se sont distinguée par leur créations dans le domaine artistique ou littéraire ou par leur contribution qu'elles ont apportée au rayonnement des arts et des lettres en France et dans le monde*" -etc. etc. Semnat de Jack Lang...

După cum ți-am mai scris, în 14 și 15 februarie a.c. voi fi la Frankenthal - la Pegulan. Când vii la Paris?

Sănătate tuturor (mie trecându-mi oarecum multipla răceală)...

Cu prietenie,
Paul Goma

Este vorba de lagăre pentru invalizi - în U.R.S.S.

*

Către Georg Focke (XVIII)

Paris, 12 martie 1984

(Ce m-a apucat? Sunt marcat de 84 - 1986, soro!

Dragă prietene,

În afară de faptul că nu mai știu în ce an suntem (am rămas în urmă cu trei calendaristici), îți trimit această dare de seamă (Valladares): în al șaselea rând, iar am fost bolnăvior: zece zile de bronșită! A trebuit să-i dau în piept cu antibiotice, iar acum sunt mai pește fiert ca de obicei.

N-am mai primit vești - cuvinte, fiindcă bănuți am (și Doamne, ce bine prind bănuții de la DW!)

Cum mai merge cu revista? Dar cu acel volum de versuri pe care ni l-ai promis?

Singura satisfacție: că a trecut iarna. Doamne ferește, nu am răbdad de frig, imobilul nostru a fost tot timpul foarte bine încălzit, însă, pentru mine, iarna, în Franța, înseamnă zi-scurtă; adică întuneric (-lung). Gata, am scăpat - pînă, încolo, pe la 1 decembrie, când simt cu mâțele, că ziua-i scurtă...

Am impresia că ți-am mai spus, de nu, iată: în 2 aprilie va apărea, la Albin Michel, o carte de-a mea - titlul: **Bonifacia** - uite-așa! Original, ce zici? Mi se fâlfâie. Este o carte, ori apare, ori ba, tot aia-i. Mi-e alături.

Îmbrățișări și prietenie. Mai scrie-ne!

Sărutări de mâini Doamnelor.

Paul

*

Către Vlad Georgescu (V)

Paris, 31 martie 1986

Dragă Vlad,

Fac această nouă tentativă de-a colabora. Firește fără condiții - din moment ce este doar o tentativă...

Lucrurile ar fi mult ușurate, clarificate, dacă ai avea un minut, ca să dai un telefon, pentru o anume chestiune "neclară" (observă eufemismul!). Știu că nu ai o singură treabă, nu un singur colaborator intern, nu doar un singur "extern", însă, din câte mă cunoști, știi că: 1) Nu mă întind la vorbă; 2) Nu încerc să conving cu orice preă și 3) Accept "intervențiile", când mi se comunică, în două cuvinte. Această tentativă a mea s-ar prea putea să cadă alături, pentru că eu doar am dedus că ai vrea să colaborez iarăși, din întrebarea ta: "De ce nu mai trimiți?".

Îmi asum eventuala greșită interpretare, însă ți-aș fi recunoscător dacă mi-ai confirma-o.

Regret că lucrurile, la Paris, s-au petrecut așa cum s-au petrecut și nu am putut sta de vorbă câteva minute. Oricum, ai băgat de seamă uimirea mea (încântată), aflând din comunicarea ta că... ar fi semnele unei posibile reevaluări de poziție din partea Americanilor. Voi fi printre primii care se vor sincer bucura că au fost contraziși.

Cu prietenie,

Paul

*

FRUNZĂ VERDE... VEGETALĂ...

Difuzat la postul de radio Europa Liberă, aprilie 1986

"E greu să fii român, în România" - iată un adevăr devenit tic verbal și de care bucuros ne-am fi lipsit; "nu e deloc ușor să fii român exilat" - altă banalitate pe care cu dragă inimă am fi evitat-o.

Până mai acum câțiva ani, românii - fie “rămași”, fie “plecați” - se plângeau (și pe buna dreptate) că Occidentul nu știe și nici nu dorește să afle ce se întâmplă, cu adevărat, în România lor. Supraviețuitori ai lagărelor, închisorilor se întrebau, cu amărăciune, dacă nu cumva se înșelaseră ei, cei care, prin cuvânt sau cu armele, își manifestaseră opoziția față de ocupația sovietică, față de regimul impus de ocupanți; se întrebau dacă nu cumva se sacrificaseră degeaba acei prieteni, cunoscuți, colegi căzuți cu arma în mână sau, mai târziu, azvârliți în gropile comune. Fiindcă înțeleseseră, în sfârșit, că o acțiune, oricât ar fi de curajoasă, de nobilă, dacă nu e păstrată-și-transmisă în afara închisorii, lagărului, țării, este... ca și cum nu ar fi fost, tăcerea negând existența și a evenimentului și a oamenilor care îl făcuseră.

Iată însă că, de la o vreme, Occidentul vorbește și despre ceea ce se întâmplă, cu adevărat, în România. Nu neapărat pentru că evenimentele recente ar fi mai “spectaculoase” - decât cele petrecute în jurul anilor ‘50, de pildă, - ci pentru că unii dintre participanți și-au dus curajul până la capăt, adică au și vorbit despre ceea ce făcuseră ei înșiși, ori despre ceea ce aflaseră, în jur. Se înșeală - și înșeală și pe alții - acei români care își imaginează că, dacă au suferit chinurile lui Cristos în zece, douăzeci de ani de închisoare, și-au încheiat misiunea, și-au făcut datoria - față de țară. Care misiune? Aceea de a suferi? Care datorie? Aceea de a fi ieșit “integru”, fără să fi cedat în detenție? Nu e puțin. Dar nici destul, pentru a vorbi de “misiune”, de “datorie” - față de Țară. Dacă le este atât de dragă Țara, atunci să nu facă precum sluga cea vicleană și leneșă care și-a îngropat talantul (sau, cum spun înșiși “martirii”, a căror tăcere a devenit asurzitoare: “capitalul de lacrimi, sudoare, și sânge”). Să vorbească!

De la o vreme, Occidentul ne ascultă, ne înțelege și, la rândul-i, vorbește despre durerile noastre. Însă, ființă normală, occidentalul, odată alimentat cu informații brute, vrea să treacă mai departe, să afle cauza nenorocirilor de care se plânge românul. Demarxizat în ultimul deceniu, el știe acum că... aceleași cauze produc aceleași efecte, deci, un regim comunist, instalat și controlat de către sovietici, nu poate secreta decât mizerie materială, promiscuitate, teroare, minciună etc... De acord, această lege nu mai poate fi pusă la îndoială, dar - se întreabă și întreabă occidentalul - cum se explică deosebirea atât de netă, în rău, dintre România și celelalte “barăci ale Lagărului”, în special Ungaria? Și mai ales, cum se explică “fenomenul Ceaușescu”? - acest cocktail de satrap persan, voievod balcanic, activist de partid din anii ‘40 și “iluminat” propovăduind întoarcerea la... valo-

rile strămoșești?

Ajuns aici, românul întrebat dacă din colț în colț, încurcat și, ca să se descurce, continuă pomelnicul faptelor recente: “Revoluția Agrară”, “Politica demografică”, “Politica urbanistica”... Însă interlocutorul, mirându-se și înfiorându-se, vrea, totuși, să înțeleagă DE CE? - de ce se întâmplă ceea ce se întâmplă numai în România? Din cauza “fenomenului Ceaușescu”, de acord, însă DE CE acest “fenomen”? Cum se explică apariția și menținerea - de, iată, peste două decenii - a “fenomenului Ceaușescu”?

Un exilat ungur i-a spus, nu o dată, autorului rândurilor de față: “Oricâtă ranchiună ar avea ungurii față de români (pe chestia Transilvaniei), își spun că, totuși, românii nu meritau o asemenea pedeapsă: cei din țară să-l suporte, iar voi, cei din exil, să-l... explicați”.

Firește, nu se poate compara situația românilor din România, striviți, la propriu și la figurat, de “fenomen” cu cea a exilaților care încearcă să explice occidentalilor DE CE-ul “fenomenului”.

Oricum, aceasta din urmă nu este comoda. Pentru că întrebarea pusă nu este chiar inocentă: căutând să fie obiectiv, occidentalul s-a informat din mai multe surse și are o imagine aproape corectă, aproape completă, atât a Lagărului comunist, cât și a “specificității” României. Din anume ziare occidentale, a aflat că “fenomenul Ceaușescu” n-ar fi chiar atât de străin... românității; că s-ar mai fi semnalat, în trecut, “conducători” autoritari - de pildă, Dracula, de pildă Mihai Viteazul... iar în timpurile moderne, Mareșalul Antonescu...; în privința a ceea ce se numește “cult al personalității”, acesta nu ar fi apărut din senin, fiindcă, de pildă, Carol al II-lea... Asemenea “explicații” sunt relativ ușor de combătut, pentru că, pe de o parte - explică românul - acestea provin dintr-o superficială cunoaștere a istoriei; pe de alta, ar putea veni dinspre... persoane, cercuri ne-românești care ar avea tot interesul să, dacă nu de-a dreptul, denigreze, atunci măcar să presare semne de întrebare în ceea ce privește caracterul poporului român, în totalitate...

Ce e însă de făcut atunci când una dintre “surse” este chiar Aparatul de partid, când explicația fenomenului vine din gura unor “autorizați” - și nu dinspre necuvântătoare, precum miniștrii, înalții responsabili (așa le spune...) ocupanți, până la viitoarea rotație, de scaune - ci de la intelectuali ca Mihnea Gheorghiu, Alexandru Balaci sau inevitabilul Valentin Lipatti? În acest caz, este mult mai dificil să-l faci pe occidental să înțeleagă și să accepte că “intelectualii” cu pricina au fost și rămân, în continu-are, vulgari propagandiști de partid, care nu au avut niciodată de a face cu

poporul român, nici cu adevărul. Mai dificil, dar, în cele din urmă, occidentalul pricepe și este de acord cu tine.

Numai că această teză - anume că Ceaușescu este un produs natural al... românismului - nu este vehiculată doar de către “dușmanii milenari, revizionisti”; nu doar de către securiști și activiști, profitori direcți ai ceaușismului.

Cum demontezi, dezminți, combați informația pe care occidentalul doritor de adevăr a cules-o din gura unor români din România, cunoscuți și ca victime ale comunismului și ca intelectuali de prestigiu, unii de-a dreptul străluciți? Cu atât mai... credibili, cu cât aceștia nu s-au compromis (sau nu definitiv) prin laude publicate în presa partidului, iar convingerile lor politice - binecunoscute - au fost și rămân la polul opus comunismului?

Ce spui - sau: ce mai poți spune - când occidentalul îți citează “explicația” dată “fenomenului Ceaușescu” de către... X, “prinț al gândirii românești contemporane” - care pretinde că “fenomenul” este nu doar... natural, ci de-a dreptul providențial? Ce mai poți spune, când occidentalul îți citează din alt gânditor celebru (și prin pușcărie și prin... ortodoxie), Y, care nu se mulțumește cu caracterul “providențial”, găsit de camaradul său (de închisoare și de gândire-de-pușcăriaș), ci îl împinge până la... mesianic. Și ce mai poți spune în legătură cu opinia unui cunoscut scriitor (navetist) care, are, n-are treabă, el te apuca de nasture și îți face desenul... Voievodului-la-Români...?

Dacă occidentalul nu ar fi... occidental, ai putea să demon-tezi, să neutralizezi “explicațiile” iluștrilor compatrioți în doi timpi și trei mișcări. Dar nu poți. Fiindcă interlocutorul nu este român și, după cum se știe, rufele murdare nu se spală în văzul străinilor. Apoi simți, știi că occidentalul, oricât de prieten ți-ar fi, este în același timp prieten și cu alți exilați, unguri, de pildă... Și oricât de anticomunist ar fi, nu a sărit în cealaltă extremă, așa că i-ar face plăcere să audă, rostită, următoarea explicație a ta:

Ceaușismul nu ar fi devenit delir - sau: nu atât de furios - dacă nu ar fi fost justificat, teoretizat de către acei, prea mulți români cu un trecut de notorii “naționaliști”. Chiar dacă ne vom da silința să nu găsim, în istoria României, un precedent, un Vodă din care să se tragă Nicolae, în trecutul apropiat vom da de aceeași atitudine “înțeleaptă” (“a poporului, care, precum piatra, așteaptă să treacă apa” etc etc...), de resemnare, deci de complicitate.

Dacă ni se va spune că... “nu este momentul” să li se reproșeze românilor starea de piatră-pestre-care-trece-apa, “mai ales acum...”, cu durere vom răspunde: dacă “nu este momentul” nici... “mai ales acum” (așa cum nu fusese nici până acum), acel “moment” nu va fi nici mâine, nici poimâine. Niciodată.

La urma urmei, românii pot trăi și fără să explice DE CE au ajuns aici și așa. La urma urmei, nici iarba, copacii, nici frunza-verde, atât de românească, nu se întreabă și nu-și răspunde. Ana Blandiana scria despre “un popor vegetal”. Dacă însă poporul în chestiune nu va găsi “momentul” să se scuture de frunza-verde, mîlul îl va acoperi cu totul, iar cândva, altcineva, are să scrie despre un popor mineral.

Fiindcă apa trece, dar pietrele nu rămân pietre.

Se prefac în praf și pulbere.

*

Către Georg Focke (XX)

Paris, 2 aprilie 1986

Dragă prietene,

Azi dimineată am primit cele două plicuri conținând exemplare din nr.1/86 ale *Contrapunctului* D-tale și nu mă pot stăpâni să nu ți-o zic: Mi-ai stricat ziua, Domnule! De azi dimineată, fac și eu precum Eliade, într-o biserică de lângă Stockholm: “citesc”... toate exemplarele primite, de parcă n-ar fi unul și același...

Să trăiești, deci. Deci, și la mai mare: C/P era “o chestie ” de la primul număr - cu oareșcare slăbire în numărul cu articolul lui Rațiu (sâc) - însă acest prim, din 86...

Hai să-ți mărturisesc de ce, ca cititor și iubitor de hârtie frumos broșată, îmi place C/P:

În primul rând, pentru că este o publicație făcută de, totuși, profesioniști (fiindcă ești și un profesionist în ale tehnicii);

În al doilea: C/P s-a plasat, dintru început - mai vădit, sper: definitiv - într-un loc... care era al său: nu neapărat în exil și nu neapărat în doar “cultural”. Atunci când doar exilații prin vocație și prin structură se adună, iese o văicăreală care, chiar de la “bis” plictisește de moarte atunci când doar “culturalii” se, mă rog frumos, frumos-exprimă (în scris tipărit), încep să urle cîinii în Giurgiu. Din nefericire, i-ai găsit și locul și tonul - și, îmbinând una cu alta, ai făcut ca “vechii”, precum Horia Vintilă, să nu distoneze; ca vechi, dar mereu la zi cu ce se petrece în România (situația care ar putea duce la... neutralizare) - precum Monica Lovinescu și Virgil Ierunca - să fie și ei, nu doar la locurile lor, ci în mod fericit în acest loc; cei enumerați mai înainte să “șadă” fără întâlniri alături de marginalizați caracteriali (Caraion), de băieți-buni, dar... “prea savanți” (Culianu), de băieți-buni-dar-cam-râzgâiați (iubitul de Nego...) etc., etc...

În al treilea rând - care devine din al doilea (și, neîndoios, din primul...); produsul producătorilor, adică textele (unele mai foarte-bune, altele mai-puțin-foarte) nu sunt, deliberat (sau fatal), străine de ceea ce și cum se întâmplă în România - atât ca fapte, cât și ca recunoaștere a calității acelor fapte (nu atât de numeroase, precum am dori, dar nici chiar atât de puține-și-proaste, precum ai crezut D-ta, până mai anțărț...). În această conectare cu țara, Monica și Virgil sunt cum nu se poate mai buni - și utili: ei se află în exil de, iată, 40 ani, "contemporani" fiind cu cei fixați în timp - deci, ei sunt mult mai credibili atunci când apără nume, cărți tipărite în RSR,... fără să poată fi bănuți (îi am în vedere pe Românii, întâmplători, normal-inteligenti, fiindcă de cei tâmpiți-beznă m-am să-tu-rat!) de... contaminare comunistă...

Ziceam - ca să zic așa - că C/P este o chestie grozavă! O zic, știind că sunt un ipocrit, fiindcă nici măcar cu un abonament nu am contribuit (dar dacă nici aseară, miercuri, 2 aprilie, n-am câștigat la Lotărie...)

Am băgat de seamă că, în editorial schimbi tonul. Mă cunoști bine, știi că sunt mare amator de încăiereri - mai mult sau mai puțin orbești - însă, de astă dată, aș zice să nu chiar faci ceea ce promiți - vorbesc de polemică. Mai ales că ritmul trimestrial, face pe ajutorul-obiectiv. Presupun că te mănâncă palmele, fiind bombardat cu secreția grafomanului român și că tare le-ai mai arde boilor un cap în gură. Eu - idem. Că, fără "polemică", periodicele devin oarecari broșuri scoase pe cheltuiala autorului.

"Problema" fiind însă, după părerea mea, una: ai cu cine polemiza? Bineînțeles, alde Govora, Șuga, Pantazi, Traian Popescu și alți troglodiți ar merita să li se dea peste bot; deasemeni, alde Rațiu cu al său "adjunct" Dovleacovici (pardon: dom' inginer Doruleț Novacovici) și muștele din jurul URL(etului Carpaților, parol!) ar merita o punere la punct, adică la locul lor. Numai că..., precum în box, în lupte greco-(catolice), există categorii de "greutate".

Știu și eu, poate dacă ai găsi un artificiu editorial... Atunci, tratând o problemă, pentru a o "ilustra", reglezi conturi vechi (și viscerele). Ceea ce ai făcut D-ta cu Michael C. Titus, în articolul despre... convergențele d-sale, a evitat încăierarea-pe-teren, dar mi s-a părut prea de-sus, deci..., complezent. Mai aproape de gustul meu a fost execuția lui Marino, hermeneutul de serviciu - însă și "cazul" său a fost tratat izolat - când, eu cred că ar fi timpul să fie pusă pe tapet problema (în care intră "cazuri" ca Ciorănescu, Carp, Gabany - și chiar Geluțu-Bombonel-Ionescu). Rămâne, mereu, grija de tactică: în cine și în ce lovești cu prioritate?

Dacă ai vreun plan de bătaie, ți-aș fi recunoscător dacă mi

I-ai împărtăși. Poate, împreună, vom găsi o cale-de-mijloc (pe care o detest din toată inima - în particular).

Până atunci, te felicit pentru *Contrapunct* - pe Dumneata și pe Doamna Dumitale,

Paul Goma

*

Către Georg Focke (XXI)

Paris, 10 aprilie 1986

Dragă prietene,

Regret dar nu pot participa la emisiunea BBC consacrată lui Rațiu. Fiindcă nu *Contrapunct* și nu Focke, cel care a făcut revista din sudoarea și din banii lui - și, eventual colaboratorii vor constitui obiectul emisiunii. Toate acestea vor juca rol de garnitură, le plat de résistance fiind statuia lui Rațiu.

Aseară, când Monica Lovinescu mi-a telefonat, ca să-mi spună că BBC vrea să marcheze un an de la apariția *Contrapunctului*, firește, m-am bucura și am fost de acord să particip. Însă, bănuitor din fire, azi, când Dl Velicu mi-a telefonat pentru... detalii tehnice, l-am întrebat: 1) De unde vine această inițiativă (dealtfel, laudabilă)? și 2) Care va fi locul lui Rațiu în "celebrare"?

Răspunsul a fost cel de care mă temeam: Rațiu s-a propus, iar emisiunea va fi construită în jurul D-sale. Ceea ce mi se pare scandalos. Inadmisibil. Chiar dacă Rațiu ar merita să-și pună deștu' pe o asemenea publicație; chiar dacă "directorul" de circumstanță și-ar plăti - cu bani - directoria; chiar dacă nu s-ar amesteca în trebile redacționale, etc. Însă el nu îndeplinește condițiile înșirate mai sus - o știu de la D-ta.

Ceea ce este însă și mai grav: Rațiu este de cealaltă parte a baricadei (folosesc acest cuvânt umflat, din comoditate).

1. Rațiu întreține, în continuare, relații cu I.C.Drăgan;

2. Rațiu întreține, în continuare, relații cu N. Baci, prieten și "negru" al lui Drăgan, autor al unei "cărți cu cântec" (pe care C/P a recenzat-o... neutru), azi co-editor al *Stindardului* (împreună cu Pantazi, continuator al lui Emilian);

3. În "Afacerea Pordea", Rațiu nu numai că nu și-a precizat, în scris, poziția... de distanțare (pe care o făcea cunoscută... oral și confidențial), dar în ultima vreme, prin "organul D-sale" *Românul Liber*, a luat distanță față de... "denigratorii lui Pordea și ai lui Le Pen".

a) Declarația noastră din 5 decembrie 1985: - fiindcă nu o ai

la îndemână, o amintesc, în ceea ce avea esențial:

“Un exilat, fie refugiat politic, fie naturalizat; fie că se declară de dreapta sau de stânga sau de oricare altă tendință - poate să se facă, direct sau indirect, ecoul tezelor regimului de care a fugit”.

Declarație pe care Rațiu nu a semnat-o. În schimb, la 15 ianuarie 1986, împreună cu Novacovici, lansează, nu o altă, ci o contra-declarație. Din care lipsește, nu pasajul, ci sensul - adică aluzia la Pordea. În schimb, apare un pasaj ca acesta:

“Românii exilați care dețin funcții în organismele din exil nu pot vizita România fără a-și pierde funcțiile respective”...

Ei și? Despre asta era vorba?; despre “vizite”, despre “funcții”? Dar soțiile, copiii, ginerii-nurorile - ale celor doi mari Români, Rațiu și Dovleacovici? - despre ei-ele nu se vorbește - fiindcă nu au... funcții... În continuare: “Justiția țărilor care oferă azil distinge numai între acțiunile periculoase pentru statul respectiv și cele acceptabile în ceea ce privește comportarea agenților de la București (ă) și, în funcție de circumstanțe (care?), retrace dreptul la azil al refugiaților care colaborează cu autoritățile statului care i-a persecutat și din care au fugit”.

În afară de acest “citat” din declarația noastră, plasat alandala, să mai băgăm de seamă inexactitatea afirmației anterioare: câți, care dintre acei colaboratori ai Bucureștiului au fost privați de... dreptul la azil? Oricum, Franța nu se ocupă cu asta - dovadă că justiția nu ne-a dat nouă dreptate, ci lui Pordea! Acesta fiind motivul pentru care Rață & Dovleacovici au băgat chestia aici! Dar să citez mai departe din capodopera rațiană:

“Justiția unui stat străin nu are însă competența de a identifica delictul de colaborare (carevasăzică... “retrace dreptul la azil”, dar nu are...competență), chestiunea aparținând domeniului rezervat instanțelor din exil (pardon: Exil) în a căror păstrare se află suveranitatea uzurpată a Națiunii Române”.

Nu luăm în seamă “domeniul rezervat”, “păstrarea suveranității... uzurpate” - astea sunt, toate, exilisme.

În chiar organul URL (urlă, soro), *Românul Liber*, problema Pordea a fost tratată prin doar relatarea proceselor pierdute de *Le Matin* - atât. Iar în ultimul număr, luminosul Costică Mareș îi adresează o scrisoare-deschisă lui Pacepa - prin asta, susținând teza Securității, anume: “patriotul Pordea” a fost atacat doar de... “trădători de țară”, precum Berindei, Lovinescu, Zamfirescu, Goma - în frunte cu securistul trădător Pacepa!

Că tâmpenia bine amestecată cu reaua-credință nu ne vine doar de la comuniști, ai să afli, citindu-l pe Mareș, urmărindu-i “argumentul”: carevasăzică acuzațiile împotriva “deputatului

european” (numai așa îl tratarisește) sunt calomnii curate, pentru că... au fost formulate de *Le Matin* - atenție, citez din Mareș: “... al cărui director este Dl. Max Gallo care scria în *L'Express* din 1979 că neamul nostru românesc este vinovat de uciderea a 425.000 evrei...”

Și ce mai contează că articolul despre Pordea a fost scris de... altcineva?; că... acel altcineva a demisionat de la ziar, atunci când a fost impus ca director Gax Mallo? Contează, în concepția Mareș-Rațiu, că Max a scris în 1979 (la *L'Express*) că neamul românesc a făcut ceea ce n-a făcut - pentru a demonstra că Pordea n-a făcut - ceea ce a făcut.

Acestea sunt motivele pentru care nu particip la celebrarea... lui Rațiu. Inutil să-ți amintesc opoziția, de la bun început, față de directoratul acestui domn. Inutil, deasemeni, să-ți reproșez că duci, în continuare, revista în spinare (cu tot cu “Director”), fiindcă eu, de pildă, nu te-am ajutat cu nimic la această ducere).

Dacă nu ar fi intervenit, în ultimele luni, manifestările vădite de propordism ale Urlațiului - repet: declarația din 15 ian. 86 și Scrisoarea-deschisă a deschisului Mareș - aş fi colaborat... și pe calea undelor, la BBC. Din fericire, nu se va băga de seamă lipsa, “pe viu”, a unuia dintre colaboratorii revistei. Despre care ți-am scris de curând și nu-mi schimb părerea - deci, dacă vei dori să colaborez, în continuare, o voi face fără să-mi manifest antiurlațismul.

(Am vorbit adineauri la telefon cu D-na Lovinescu. Este foarte încurcată: în urma... entuziasmului meu pentru nr. 4, în special, pentru lucrarea lui Focke, în general, apucase deja să promită colaborarea la emisiune. Deci, nu mai poate da înapoi - așa mi-a spus. Cât despre Ion Urlațiu, mi-a zis-o:

“Abia acum afli cine-i?”

La care... ce să mai zic, doar eu sunt acela care, la început, după ce ei amândoi, Monica și Virgil, se lăsaseră greu în privința colaborării la o revistă directorată de DirectoRațiu i-am convins să-și calce pe inimă... Și pe principii. Și iată unde am ajuns...)

Te salut și pe curând,

Paul Goma

*

VAMPIRISM ȘI PORNOGRAFIE ...

Ziarul francez *Libération* din 29/30 martie 1986 se apleacă din nou asupra “marilor probleme” ale omeniei ceaușiste. Véronique Soulé își supra-intitulează articolul: “SÂNGELE ...” - ceea ce ar putea să ne inducă în eroare, făcându-ne să credem că

este vorba de sângele românilor, în general, în particular al femeilor. Ei bine, nu: titlul propriu-zis ne trimite în altă parte: "Ceașescu își scoate ghearele, ca să-l apere pe Dracula"!

A-ha, ne-am spus, imaginându-ne că, de astă dată, am ghicit mecanismul gândirii Gânditorului: ne aflăm în Anul Domnului 1986, carevasăzică, la cinci sute de ani, - plus... 27 - de la mențiunea, într-un hrisov al lui Vlad Țepeș, a Cetății Bucureștilor. Faptul că nici una dintre "cifre" nu păcătuiește prin rotunjime (de la hrisovul lui Vlad: 526 ani și jumătate, de la Plenara C.C. care l-a "ales" domn pe Nicolae: 21 ani) n-are importanță, și ele, cifrele au luat chipul și asemănarea - pătrată a - Ceașescului. A-ha, ne-am spus, făcând încă un pas pe lungul și spinosul drum al ghicitului în bobi: așezarea purtând numele legendarului cioban Bucur și-a trăit traiul, și-a mâncat mălaiul, la "fapte" noi: nume noi; buldozerând din greu la nivelarea terenului de pe malurile Dâmboviței, urmașul în linie directă al lui Vlad Țepeș (fiu al lui Dracul), are de gând să cinstească memoria ilustrului înaintaș, re-botezând Capitala. Semn bun: dacă *Libération* zice că Ceașescu sare în apărarea lui Dracula, înseamnă că bucureștenii nu vor deveni: ceașeșteni (cum umblă vorba) ci, probabil: țepeșteni - la urma urmei treacă și: drăculeșteni; mai bine să le vină numele de la drac, decât de la scorni...

Ne-am înșelat: gândirea cu pricina rămâne, în continuare, de nepătruns. Aflăm din articolul din *Libération* că "apărarea" din titlu este, în primul rând, atac, - ținta, fiind de astă dată: perfidul Albion.

Ce perfidie va mai fi pus la cale Albionul? Îi sprijină, ca de obicei, pe dușmanii jurați ai Românilor: pe Turc, pe Rus? Nu cumva pe Ungur - ca să ne răpească iar Ardealul? Sau poate refuză, în continuare, să decerneze titlul Cutare Causa Tovarășei Cutare?

Ei bine, altceva mult mai grav: Englezii și-au permis (am zis bine: și-au permis, ei înșiși, fiindcă nu au cerut permisiunea înalt-nivelului carpato-popesc-leordean) - și-au permis, ziceam, să redifuzeze, prin al lor canal de televiziune Chanel 4, anume filme vechi, cu un anume Dracula.

Jurnalista Véronique Soulé se întreabă, cu perfidie - aceasta galică: Ce anume îl va fi înfuriat pe Ceașescu: "exploatarea", peste hotarele R.S.R., a unui bun aparținând patrimoniului de stat și de partid, anume glorioasa figură a lui Țepeș?; nu cumva faptul că unul dintre legendarii interpreți ai legendarului Dracula s-a numit Bela Lugosi, ungur de pe la Timișoara (ceea ce ar însemna că Ungurii vor să pună mâna și pe Timișoara și chiar pe Lugoj?); să-l fi iritat pe Cărmaci titlul vreunui film - dar care "Întoarcerea lui Dracula"? "Agonia lui Dracula"...? Dușmănoasa,

denigratoarea franțuzoaică avansează o ipoteză - rezemîndu-se pe un anume articol, apărut la București, în *Contemporanul*, semnat de cineva anume - ipoteză pe care o rezumăm: s-ar prea putea ca, date fiind statele de serviciu relativ recente ale mîniosului de serviciu, acum la *Contemporanul*, mânia sfîntă să nu fi fost provocată de “integrala Dracula”, ci de titlul unui film intitulat “Fiul lui Dracula”.

Nu vom contesta jurnalistei dreptul de a face legătura dintre Fiul lui Dracula și Tatăl Cîntării Romîniei: după cum nu avem nimic împotriva ca Bardul de la Bârca să apere, cu fidelitatea-i răcnitoare, tronul scornicesc, din tată-n fiu - ca să spunem așa. Chiar ne întrebam, cu îngrijorare, ce va face Megapoetul cu kilopoemele, cu hectolaudele la adresa “Primului Bărbat al Țării” - găselniță de el găsită și brevetată? Dar e la mintea păunului: “Prim Bărbat al Țării” este cel care se află pe tron, acela trebuie apărut-lăudat-cîntat! Iar dacă, pe ici, pe colea vor apărea probleme de rimă (de-o pildă, “Văpaie”, croit pe măsura Tatălui, nu se potrivește neam cu Fiul), însă cum n-au intrat cuvintele-n sac, găsește el, rimătorul, rimă de joc - de-o pildă: “Văpaia” cu pricina făcea aluzie la Tataia cel care a inventat opaițul; odrasla va rămîne pe aceeași linie - adică a Luminii - însă urcînd... “pe un plan supe-rior”, carevasăzică, de la opaiț la, de-un paregzamplu, sfeșnic: și dacă-l articulăm și dacă-i mutăm nițal accentul, se face lumină-n sat (din cauză de Far Luminos), fiindcă toată lumea simte că “sfeșnicu” rimează perfect cu Fiul lui Dracula...

Așa stînd treburile, nu ne mai mirăm foarte că Bardul Bârcii, tunînd și strănutînd împotriva filmelor draculiene le tratează de - cităm: “pagină dintr-un tratat de pornografie politică elaborat de către dușmanii Romîniei”...

Românii au avut timp să afle ce înțeleg cenzorii prin “pornografie” (în diatriba din *Contemporanul*, condeierului i-a scăpat condeiul, care, scriind: “politic”, a dat răspunsul). Autorul acestor rînduri a încercat pe pielea sa calificativul: în vara anului 1972, întrebata de un jurnalist francez: “De ce nu a fost publicat în România romanul **Ostinato**?”, doamna Zoe Dumitrescu-Bușulenga a răspuns: “Pentru că este pornografic!” Ani de zile autorul romanului a trăit cu îndoiala: “Dar dacă, totuși, ceva-ceva o fi, doamna Bușulenga este o specialistă în literatură” - până când a aflat că și predicele preotului Calciu fuseseră taxate de... “pornografie” - este drept nu pură și simplă, nici “politică”, ci... “mistică”!

Așadar, filmele cu Dracula - unele vechi de peste 50 ani - sunt... “pornografice”; sau poate că doar difuzarea lor, în Anglia, reprezintă un act pornografic? Evident: și-politic; inevitabil, pus

la cale de către dușmanii-României ...

Fiindcă numai niște pornografi dușmănoși ar fi putut să se dedea la asemenea “pagini dintr-un tratat de pornografie politică” - este? Este! “Pornografie”, pentru că au difuzat ceea ce trebuia să rămână în cadru-intim, la propriu, adică între patruzidurile “castelelor natale” (ale Draculăi Vodă, desigur), ridicate cu lei grei și cu sudoarea Românilor zidari de la Întreprinderile de Construcții - ba de la Brașov, ba de la Sighișoara, ba de la Bistrița Năsăud - este? Este! Și ei, dușmanii pornobritanici se apucă să “dea” în public ceea ce trebuia să rămână “secret-de-stat”, adică chestia aia care aduce valută! Dolari și mărci vest-germane - și chiar lire sterline - și cu asta, dușmanii au comis o crimă de pornografie politică, pen’ că politica “independentă” cu dolari se ține - este? Cum să nu fie?

Asta-i durerea: ce te faci cu investițiili? Ai băgat zeci de milioane (și nu doar de lei) în castele, hrube, pivnițe, coșciuge, unelte de tortură - ce să mai vorbim de “fondul salarial” al tovarășilor salariați: ospătari, portari, bucătari, directori, directori-adjuncți, securiști - și chiar actori-actori - cu toții știind mai multe limbi străine (ca să le explice turiștilor cum anume trebuie să dârdăie de groază, la vederea lui Dracula-în-persoană)? Să luăm un singur “obiectiv” rămas fără obiect - din cauză de “pornografie politică” - înțelegem ce catastrofă economico-politico-morală ne-a cauzată perfizii Albioni: “Hotelul Tihuța”, aflat în trecătoarea cu același nume, pe șoseaua dintre Bistrița și Vatra-Dornei: în 1976, când i s-a pus piatra de temelie, era destinat să se cheme “Hotelul Dracula”, însă, vreme de 7 ani, cât a to-ot durat construcția, din motive, desigur, de... discreție, de morală-socialistă (în opoziție cu “pornografia” capitalistă) s-a renunțat, pe firmă, la “Dracula” - însă, vorba, unei poete: “Pe dinafară-i vopsit gardu’ / Înăuntru-i leo’... Dracula” - în carne și colți și sânge, așa cum l-a conceput pictorul Mihai Lassel, responsabil cu “decorațiile”. Carevasăzică, 7 ani, în care s-au băgat 2 milioane (de dolari). În zadar s-a trecut la economii de personal și la “redistribuire de roluri”, în zadar, de-o pildă, bucătarul, pe nume Radu Vărăreanu, va trebui să se și ascundă într-un coșciug, iar când turiștii capitaliști sunt mai fără-griji, să dea capacul la o parte și să zică - dar nu pe românește: “Sânge!”; în zadar, de-o pildă, directorul, Ion Pașca, trebuie să și sufle - cu gura, fiindcă ventilatorul prevăzut consumă “corent” - ca să facă pe... vântul lugubru, în zadar asudă, zornăind, sinistru, lanțuri... - “Hotelul Tihuța” funcționează... ca toate celelalte, în Epoca Luminii. Adică nu merge!

Și nu merge, pentru că nu mai vin nici turiști americani, nici

germani, nici englezi - nu mai vine nici dracu'! Și dacă nu merge nici industria petrochimică, nici siderurgică, nici industria "agro-alimentară"... Măcar industria draculică să fi mișcat... Și - nimic.

Și atunci cum să nu se mânie Ceaușescu - prin Păunescu? Tratându-i pe capitaliștii - care nu mai vor să cumpere "sângele" și fiorii de groază - la fața-locului - tratându-i, deci, de "dușmani". Și nu orice fel de dușmani, ci, verde, de "pornografi".

Ehe, ce timpuri acelea, când vampirismul carpato-scornicesc aducea dolari! Pe atunci, plătitorii nu erau nici dușmani, nici "pornografi".

Dacă ar fi după noi, i-am îndemna pe amatorii de Dracula să se ducă, totuși, în România. Am spus bine: în România, nu doar în acele "castele", special amenajate, fiindcă, acum România întreagă este un "Regat al lui Dracula".

(3 aprilie 1986)

*

ELIADE

Cărturarul plecat lasă în urmă cărțile; de la scriitorul dus rămân scrierile. După om, amintirile.

Mircea Eliade a lăsat și cărți-scrieri și amintiri.

A luat cu el însă - pentru noi, pierzându-se pentru totdeauna - ceva ce nici cărțile, nici amintirile nu pot păstra, ceva ce nu se poate ține-minte, nici transcrie, nici, cu tehnica de azi, înregistra: limba română vorbită.

Nu rostită - ne grăbim să precizăm. Fiindcă vorba lui Eliade nu era "pregătită" (în vederea comunicării - a ceva important, desigur, mai important însă pentru rostitor fiind alintul de păun la oglindă, împăunându-se); nici "frumoasă", nici "împodobită" - și nu avea nevoie, dar asta numai el o simțea, știa - și era: bună-ziuă, ce mai faci - și era: câtă gheață să-ți pun în pahar - și era: altfel, copilul, crește-crește - și era: să vezi ce mi se-ntâmplă, adinea-uri, la tutungerie, în colț. Și era starea de grație a normalității românei.

De fiecare dată când îl auzeam vorbind, despre una, despre alta, la-un-pahar-de-vorbă, oricât de pline de miez îi erau spusele - și, desigur, erau - urmăream, pândeam, cu încântare și tristețe, recunoștință și gelozie - mai degrabă coaja, cea pe care, dacă nu o arunci, ca netrebnică, o suportă, fiindcă nici n-o poți desprinde și nici prea rău nu face - ca pielea: ca româna vorbită.

Veneam din România realistsocializată în exilul

parizianiza(n)t.

Vin din limba română sovietizată, ședințizată, tramvaizată, interjecționată, scânteizată, țiganizată, sictirizată, ceașizată; vin din ceea ce bănuiam doar că va fi fost, cândva, o limbă de cântat și-ngânat; de zis și de scris - pe care însă o auzisem deja tulburată, năucită, împleticită; și care, sub urechile mele, trecuse la fonfăială și lălăială, văicăreală-răsteală, grohăială, râgăială, mătancureală, 'izdeală; veneam din acel sfârșit-de-lume, perceput prin sfârșitul-de-limbă; din acel peisaj devastat - cândva, demult, nu se mai știa când, noi fiind moștenitori ai gălcilor de ruine îmburuienate, ai borților cu buze răscăcărâte și tocite și cu, pe fund, pulbere de mlaștină secată; lume de amurg de sfârșit de toamnă și de fără-garduri și de beatmortînșanț și de poalencapuitatenbrâu; părăsisem cu-urechile-strânse acea planetă fără aer, din care pricină sunetele nu se propagau, trebuia să citești pe buzele de pastramă ale hoitului-uscăturului ce ar fi zis: dacă ar fi fost să zică: mâncamiai; baamăti; aoleo.

Veneam de unde veneam și am picat, cu urechile-nainte, în româna-la-Paris: în prima duminică de exil, la biserică, o babă, anțărt adusă de la Atârnații-de-Blaștină, zice că ea aprinse-o-bujioară-dă-sufletu-lu-omu-ei; și o aud pe fie-sa ("refugiată politică"), șoșotind cu o fie'să d-alături, confiindu-i că, diseară-la-dineu, ea servește o-tochiturică-cu-sosisonași-fiumé-dă-viandă- siuper, că, la desert, dânsa oferă o-glasă-dă-freze - ansamblu arozat cu-on-ven-dă-tablă, ce n-a văzut Parisu'; și, la ieșire, întâlnesc O-Doamnă (în exil, toate sexele-slabe-și-opuse se propun Doamne), care-și, de curând, recuperase copilașul din réséré, dau să schimb două cuvinte și cu băiatul, până mai alaltăieri elev de profesională, la Vânju-Mare, dar găliganul 'ce că să parlămanfransé, că el tomna' ublié larumena - iar O doamna, mămicuță-văjnicuță-româncuță-n-zăvelcuță, tot săltându-se pe vârfuri, să ajungă să-l ambraseze-pe-obraz pe Șericuțu-i-șer-și-scump, mi-l justifică, că așa iè anfanții: ilsadaptă fasildătot-ă, ceva dă speriat-ă și jenial-ă - o, Doamnă'-ă.

Ce face scriitorul român exilat la Paris? Ori trece la franceză - ca atâția și atât de iluștri predecesori -, ori se consolează, spunându-și că, spre deosebire de ceilalți destărați, el și-a luat, în traistă, și țara: limba.

Numai că limba, pentru scriitor, nu este doar cea scrisă, transcrisă - și de el; - scriitorul are nevoie să audă, în jur și din alte guri decât ale familiei, limba pe care, în care scrie-transcrie.

Dar nu aude, în exil, decât, strâmbată, ca într-o oglindă strâmbăcioasă, strâmbălimba de "acasă". Se consolează cu scrisul-manuscrisul; cu scrisul-tipărit al Românilor, în românește - și

nu cu doar cărțile celor de odinioară, ci și cu ale acestora, de acum, dar de acolo, din România (numai Dumnezeu știe cum vor fi făcând, de încă n-au, de tot, uitat-o, ba chiar o păstrează, ba chiar fac o limbă - normală, româna). Însă, încă o dată: aceea este scrisă.

În acest aproape un deceniu de exil, anual, la un-pahar-de-vorbă, despre... mai degrabă alta decât una, mergeam la aer-curat, la scaldă, la limba română vorbită normal de către un român normal: Eliade.

Îl ascultam, auzeam, pândeam: cu încântare, cu, mai ales gelozie: cum de va fi reușit acest român plecat din România cu aproape jumătate de veac în urmă - nu doar trăind printre (atâția) alții, dar gândind și scriind o bună parte din cărțile sale în limba acelor-alți - să-și, normal, păstreze limba?; normal: maternă?

Aveam un răspuns: povestirile, romanele și le scrisese numai în românește. Răspuns neîndestulător, neîntreg: ca un venit-de-acolo, ca un fost pușcăriaș, ca un fost contaminat, actual contaminator (de lepră a limbii române), mă întrebam, cu venin dulce, cu grijă indiferentă, răzbunător cu anticipație: “Dar dacă nu ar fi plecat în ‘38? Dacă ar fi rămas, acolo, cu noi, până prin ‘78 (fie și ‘68) - cum i-ar mai fi fost româna?”

Un răspuns la răspuns ne-a ajuns în auz, în ultimii 2-3 ani. Dinspre București: Dacă, pierind, înghițită de mâl, colb, urzici, tot ce se cheamă România, români, românism, românitate, românitudine..., va scăpa o singură sămânță în stare să, totuși, învie moartea, aceea nu poate fi decât limba. Română și normală. O păstrează, o păzesc cinci (hai fie: zece - destui pentru 25 milioane de foști români, foști vorbitori de română, foști cuvântători în românește) scriitori.

Eliade, scriitor în românește, nu a fost un posedat de limbă: nu a cizelat, nu a creat. A fost un normal vorbitor și scriitor de românească, normală.

Tristețea și omagiul nostru acestei normalități de excepție.
(25 aprilie 1986)

*

SLAWOMIR RAWICZ: EVADAREA

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 10 mai 1986

Occidentalii care pretindeau că, până la apariția lui Soljenițin, “nu știau” (ce se petrece în Gulag) - mințeau. Iar francezii care pretindeau același lucru, invocând “teroarea de stângă” (care împiedica apariția în franceză a mărturiilor, de asemenea

mințeau: deși între Kravcenko și Soljenițin au fost publicate, în franceză, puține mărturii, acestea au existat, totuși. Am amintit, cu alt prilej, că chiar la Gallimard a apărut, în 1963, o asemenea carte, scrisă de o franțuzoaică, Andrée Sentaurens (experiența ei de 17 ani în Gulag) - însă nimeni nu a scris măcar două rânduri, în presă; am amintit, de asemenea, cazul excepționalei cărți **O altă lume**, a polonezului Gustav Herling-Grudzinski, a cărei traducere în franceză a întârziat... decenii.

Întâmplarea - și numai întâmplarea - a făcut să ne cadă în mână o carte-de-aventuri. Editată în 1962, la Flammarion, în colecția populară *J'ai lu* - la secțiunea *Aventure*. Dar găsim mențiunea, cartea apăruse încă în 1957, la Albin Michel; încă o mențiune: "Paru en langue anglaise sous le titre: **The long walk**". Atât. La ce editură engleză? Mister. La Albin Michel, traducerea nu figurează în catalog, redactorii mai vechi nu-și aduc aminte...

Cartea însă este excepțională. Nu doar din punctul de vedere al... aventurii. Ci mai ales pentru că povestește o evadare-din-Gulag. Reușită - altfel... nu s-ar povesti... Deci, încalcă un tabu: cel al imposibilității de a evada, din Gulag.

Autorul acestor rânduri a avut... prilejul să-i fie contestată veridicitatea unei întâmplări - de altfel, atinse în treacăt, în romanul **În Cerc** - care "povestea", mai degrabă plecarea decât evadarea unui prizonier, din zona lacului Baical, care traversase Mongolia, China (deci și deșertul Gobi), ajungând în cele din urmă în Tibet.

Ei bine, polonezul Slawomir Rawicz a parcurs, cu câțiva camarazi de evaziune, exact același itinerar (cu deosebirea că el pornise cu vreo mie de kilometri mai la nord de Baical și, traversând și Tibetul, a ajuns în India).

Povestea vieții lui Slawomir Rawicz este următoarea: locotenent de cavalerie, participase la... miticele șarje - de cavalerie împotriva tancurilor germane... Supraviețuise, se retrăsese spre Varșovia, însă după 17 septembrie (1939), când atacaseră și sovieticii, dinspre Est, instinctiv, Rawicz se dusesse la părinți - care locuiau în regiunea Pinsk... Spre deosebire de alți polonezi, Rawicz, care luptase împotriva germanilor, credea că sovieticii vor fi cel puțin... neutri, dacă nu favorabili... Surpriză: nu numai că este arestat, însă după torturi îngrozitoare, la sediile NKVD de la Minsk, Harkov și, în fine, Lubianka, la Moscova, a fost condamnat la 25 ani - pentru... spionaj.

Până aici, din nefericire, nimic inedit. Însă ceea ce, probabil, au avut de suferit, înainte de a fi executați, cei 7-8 000 ofițeri polonezi, la Katyn (dar, neexistând supraviețuitori, nu există nici mărturii...), a suferit Rawicz: atât în cele 12 luni de "anchetă", cât

și la “proces” - care a durat... trei zile! - acesta nu a fost tratat de... spion, de “dușman al socialismului” etc etc... Ci numai și numai de “polonez”. Atât prin cuvinte (“câine de polonez”, “burju de...”, “fascist de...”, “împutit de...” - numai de “polonez”), cât și printr-un “ritual” repetat la fiecare nouă închisoare: Rawicz fusese arestat în uniformă de ofițer (polonez, evident). Uniforma, în sine, constituia un păcat de moarte: așa că NKVD-iștii îl puneau să re-îmbrace uniforma poloneză, apoi îl obligau - ore în șir, să o dezbrace, încercînd (și reușind) să-l umilească, să-l de-polonizeze și astfel. Să mai amintim că, în chiar timpul “procesului”, enervat din cauza unui anume “răspuns polonez”, procurorul îl bate, îndelung, tratîndu-l, desigur, de... polonez.

În noiembrie 1940 este trimis în Siberia, în vagoane de vite; împreună cu alte mii de polonezi, baltici, basarabeni, finlandezi... Drumul până la Irkuțk este, vai, același din alte mărturii: frig, foame, promiscuitate - și moarte - cam un sfert dintre deportați mor. În carantina de la Irkuțk au parte de un discurs: viitorul “șef de convoi spre destinația finală”, un colonel NKVD, le spune că toate “necazurile” de pe tren provin din faptul că ei, deținuții, sunt... europeni, deci “nu au cultură”! - după expresia consacrată. Și, de fiecare dată - în următoarele două luni - când se vor ivi alte “necazuri”, colonelul le va pune pe seama “*nietkultur*”-ii...

De la Irkuțk, deportații trebuie să ajungă în zona Iakuțk - și cam două treimi din cei plecați, ajung, totuși; după două luni de mers pe jos, prin zăpadă - peste 1 500 km, iarna-în-Siberia; și legați cu lanțuri. Nu înlănțuiți, clasic, ci... *kultural*, astfel: fiecare camion - din cele vreo douăzeci - trage după el un lanț gros; de lanț, de-o parte și de alta a lui, sunt legați de o singură mână (cea dinspre lanț, totuși), “*nietkultural*”-ii. Cine cade doar de oboseală - sau de moarte - Dumnezeu cu el, camionul nu oprește decât la “etapă”. “*Odihna*” și mîncarea - pe loc, dar tot de-lanț. Când mai au doar vreo 300 de kilometri până la destinație, camioanele nu mai pot înainta - din cauza viscolului, a zăpezii. După o “etapă” prelungită, lanțurile sunt dezlegate de la spatele camioanelor înzăpezite și legate de săniile trase de reni ale ostiacilor. În fine, la începutul lunii februarie, 1941, ajung - cei care ajung - în lagărul 303, pe malul nordic al Lenei - și la vreo 3 - 400 km vest de Iakulk.

Lagăr nou-și-în-creștere: finlandezii îl făcuseră; din 5 000 plecați, cu 10 luni în urmă, de la Irkuțk, mai rămăseseră vreo 1 200: restul pierise - pe drum, aici, în lagăr. Dar noii sosiți trebuie să-și construiască ei înșiși barăcile; deci, trebuie să iasă la lucru în pădure.

Din prima zi, polonezul Rawicz este tentat de evadare; însă,

cum? pe unde? și mai ales: cu cine? Colegii de suferință, fiind, în totalitate, europeni (adică: “fără cultură”...), nu sunt necesare precauții deosebite pentru a păstra secretul. Așa că, în prima săptămână, Rawicz își formează echipa: încă doi polonezi, doi baltici, un sârb și un american. Timp de două luni, se pregătesc: evadarea propriu-zisă era un fleac - dar dușmanul cel mare era Siberia - pe care trebuiau să o traverseze de lângă Cercul Polar până la Baical. Așa că își fac provizii de pâine uscată, de îmbrăcăminte, de, mai ales, încălțăminte - din blănuri furate (o “secție” de deținuți se ocupa de prepararea blănurilor animalelor vânată de ostiicii liberi).

Și, pe la mijlocul lunii aprilie (1941), cei șapte, profitând de un viscol, evadează. Și se îndreaptă spre sud, mereu spre sud.

De aici începe aventura propriu-zisă. După vreo lună, ajungând pe malul Baicalului, are loc o “întâlnire”: o tânără poloneză, deportată și ea - dar nu în lagăr, ci într-un colhoz -, “evadase” și se rătăcise - ea avea de gând să o apuce spre Vest... ca să ajungă acasă, în Polonia. Bărbații, după ce se sfătuiesc, hotărăsc să-și vadă de drumul lor - spre Sud - însă fata cere să fie luată și ea “unde-o fi”. După încă vreo lună de mers, cei opt trec - cu o facilități care îi îngrijorează - frontiera sovieto-mongolă. Neștiind care este atitudinea mongolilor față de niște evadați din URSS, aceștia ocolesc puținele așezări omenești întâlnite, grăbind spre sud. Abia după vreo lună de zile îndrăznesc să intre în contact cu indigenii - pentru care fac diverse munci, în schimbul alimentelor; prin luna august (!) evadații încep traversarea Deșertului Gobi: fără rezerve de apă - nu aveau nici un recipient - fără alimente, fără nimic. În a șaptea zi, găsesc o oază - cu apă! Dar nu pot rămâne mult timp, fiindcă oaza avea apă, dar nimic de mâncare. Sperând că vor găsi alta, pleacă-mereu spre sud. În a șasea zi - fata, epuizată, moare; în a opta - moare unul dintre polonezi; în fine, în a treisprezecea zi, găsesc o... fostă oază: din cauza căldurii, nu mai rămăsese decât un noroi umed, pe care însetații îl mănâncă. În a 14-a zi găsesc apă - dar tot nimic de mâncare. Își potolesc foamea cu câțiva șerpi. După încă o săptămână, văd un lanț de munți - dar vor avea nevoie de încă patru zile, ca să ajungă la ei - dacă găsesc apă... Nimic de mâncare - nici măcar iarbă. Altă săptămână - până să ajungă la o așezare omenească - unde mongolii îi primesc cu mare cinste - nimeni dintre ei nu traversase deșertul, fără cămile, fără rezerve de hrană - și mai ales fără rezerve de apă - aceasta se petrecea pe la începutul lunii octombrie (1941). Dar mai aveau de parcurs peste 2 500 kilometri - și nu pe teren plat: Himalaia... De acum încolo, nu aveau să mai sufere de sete - nici de foame, ospitalita-

tea tibetanilor fiind extraordinară - ci de... epuizare. Care se traducea, fie prin moartea-în-somn (încă un polonez, apoi un baltic), fie printr-o stare de surescitare vecină cu nebunia (aveau momente în care... nu se puteau opri din mers, din escaladare).

După suferințe de neînchipuit, cei patru supraviețuitori: Rawicz, americanul, sârbul și lituanianul - ajung, în sfârșit, în India - unde sunt numaidecât preluați de armata britanică și internați. După exact 12 luni de la evadare. Însă abia în august 1942 află evadații că războiul germano-sovietic începuse... cu 16 luni în urmă. Fiindcă timp de câteva luni, într-un spital din Calcutta, s-au zbatut între viață și moarte. Evadații erau, în continuare, evadați, nu se puteau stăpâni de a nu merge, înainta, ascunde... însă, la trezire, nici unul nu-și amintea de nimic. Le-au povestit medicii, infirmi-erele, ceilalți bolnavi...

Slawomir Rawicz își încheie povestea în august 1942 - când, la cererea lui, a fost trimis în Africa, într-o legiune poloneză. Aventură - încă o dată, extraordinară. Însă în nici o altă mărturie ca a lui Rawicz, nu a fost prezentată această latură mai puțin cunoscută a atitudinii, nu doar a NKVD-iștilor, ci a rușilor - față de polonezi. Nici o altă comunitate - fie ea socială, politică, națională - ajunsă pe mâna NKVD-ului nu a fost "pedepsită", nu doar pentru crime inventate (sabotaj, trădare, spionaj etc), ci pentru că *era poloneză*.

*

Către Georg Focke (XXII)

Paris, 27 aprilie 1986

Dragă prietene,

Trimit, pentru DW, această chestie despre acei amârâți de "Bănățeni" - am găsit pretextul cu RDG, ca să zicem câte ceva despre ei.

Alături, îți trimit și "corecturile" la textul trimis de aproape o săptămână. Ți le trimit - corecturile - de parcă aș fi sigur că publici textul în C/P; de parcă ai fi găsit parale, ca să te independizezi de Rațiu-Cârnațiu (zis: URLățiu); de parcă, aseară, sâmbătă, aș fi câștigat la Lotărie...

Căci cum să nu te tenteze o revistă lunară (deși, când mă gândesc, la rece-și nu la mine, ci la Focke - mă întreb dacă poate fi dusă într-un asemenea galop; dar vorba ceea: bani să fie); dacă tot visăm, atunci să ne dăm în petic: o revistă, lunară (48, 52 pagini); + un "anuar" (anual, după cum numele nu i-l indică...) tip

carte, de f'o 500-750 pagini (reluând anume materiale din lunară, dar grosul fiind din chestii lungi); și, firește, ba un volumaș, ba zece volumoaie (în Thule), ba în română, ba în germană, ca să nu mai vorbim de franțuziții de români!; și, dacă-i bal - să fie: un periodic culturalo-politic (trimestrial, să zicem) într-o limbă de circulație... adică tot în franceză... Atunci amicul meu Geo va avea timp berechet să-și scrie scrierile sale, ba, "între timp" să se mai și hodinească, pe malul unei mări... S-o creadă el!

Asta-i viața, ceara ei!

Noi nu ne-am venit în fire (de oboseală propriu-zisă), după moartea lui Eliade. Ieri la biserica română, a fost o slujbă de sufletul lui. A fost și Ionescu; a fost și Cioran. Aceștia trei au fost, de parcă ar fi fost doi (și soț-soție), drept care mă tem că, așa cum se întâmplă cu soțul rămas, după o lungă conviețuire, într-o bună zi nu mai are de ce să rămână, se duce și el. (Mai ales Ionescu, foarte slăbit, diminuat și - nu e un pleonasm: micșorat).

De aceea ziceam cu înțelepciunea-de-veacuri a poporului-român: asta-i viața...

Asta fiind, te salutăm. Și pe curând.

Paul G.

*

Către George Apostu

Paris, 26 mai 1986.

Stimate Domnule Apostu,

Scrisoare D-tale mi-a făcut o plăcere enormă - de parcă mie ar fi trebuit să-mi facă plăcere; de parcă un gest, o atitudine dintre cele mai obișnuite nu ar fi ceea ce trebuie să fie - ci un eveniment.

Din nefericire, pentru noi, Românii, tot ce scoate capul din subnormal ni se pare a fi excepțional; marcat fiind de această subnormalitate a carpatodunărenilor, au putut să-mi scape vorbe în doi peri - care, în fapt, erau... într-un păr, drept care, mă bucur că am prilejul să-mi cer scuze.

Pornisem (cu viscerele) de la constatarea că artiștii fac artă iar scriitori (cei care, în ochii artiștilor, nu fac artă - sau fac... ne-artă) n-au decât să coboare și în trebile cetății, cu vorbe-vorbele lor, de care și așa nu țin seamă cei cu pâinea și cuțitul. Din România îi cunoșteam puțin pe artiști - dar suficient, îmi ziceam; știu că sculptorul sau pictorul fac artă, în atelier, iar dacă, prin cuvântul scris, laudă, la gazetă, Puterea, Tirania, tocmai prin faptul că folosesc un material ne-artistic (cuvântul...), nu pot fi urechiați - fiindcă ei se apără, spunând că și-au... apărat arta-

adevărată cu... ceva care nu contează, fiindcă “nu rămâne” (cuvântul); deasemeni, artistul care tace... dar sculptorul, pictorul nu au venit pe lume, ca să... vorbească, ci să facă (artă).

Ca scriitor, mă obișnuisem cu tăcerea artiștilor. Ceea ce credeam (și cred în continuare, despre alibiul tăcerii-la-artiști mă privește numai pe mine), însă, iată, s-a produs acest eveniment, în România (**dărâmrile**) care - în sfârșit! - îi atingea și pe cei care fac, nu doar pe cei care pălăvrălesc.

Și mi-am zis (împreună cu alți ne-artiști, adică palavragii): dacă te iei după vorbe-vorbele artiștilor (în atelier, la crâșmă), ei, sculptorii, pictorii, graficienii sunt cei mai patrioți; cei mai români; cei mai sensibili la agresiunea împotriva făcutului-cu-artă-care, acum, se duce dracului, sub buldozere; și dacă li se acordă derogarea de atâta vreme cerută, impusă de categoria arhitecților (de a fi și ei considerați artiști) și cum se cunoaște văjnicia patriotică a arhitectului român, ar fi de așteptat ca, în primul rând, aceștia să cârtească măcar (dar nu între-patru-ochi și nu la closet, devenit confesionalul artistului român).

Dar iată că apelul explicit al lui Ștefan Gane (care, umblă vorba, numai pentru că a avut această idee creată, va fi exclus din... Corpul Arhitecților Români), aici, în exil, doi-trei arhitecți (din cei vreo 200 - numai din regiunea pariziană), au răspuns; iar dinspre artiști (și ei, tot vreo 200 și tot numai în regiunea pariziană), prea puțin - am folosit un eufemism.

Desigur, și izolarea - în raport cu evenimentele - a artistului român exilat a făcut să nu se afle, din vreme și nu suficient de explicit despre acțiunea inițiată de “arhitectul” Gane (l-am plasat între ghilimele din motivele deja spuse...).

Ce efect vor avea protestele noastre? Ei, bine, peste așteptări - din păcate, până să se urnească presa occidentală (singura de care ăine seama Buldozerescu) răul era deja, în mare parte, făcut. Însă dovada că glăscioarele noastre, repercutate de presa străină, au deranjat urechea scornicească: contra-campania de la București, împotriva “denigratorilor” care... pretind că (“în mod dușmănos”, firește) s-ar fi dărâmat ceva-cumva-undeva (vezi, de-o pildă, hectarul de proză... săptămânală, din 10 ian. 86).

Dar, la urma urmei, noi, cunoscându-ne (ne)puterile, chiar dacă nu am sperat că gălăgia noastră ar putea opri distrugerile, am făcut ceea ce bine ai zis: ceea ce era firesc să facem. Ei, da, ca o manifestare de umoare, a noastră, a fiecăruia, egoiștii din noi. Ei, și dacă s-ar simultaneiza - măcar sonor - egoisme, ce altruism cvasigeneral ar fi - încât s-ar putea crede, din afara exilului românesc, în cine știe ce miraculoasă (și de cinste...) solidaritate...

Ca unul care am avut “talentul” de a mă pomeni vorbind, când trebuia să tac și eu; ca unul care, aveam, n-aveam treabă, mă trezeam ieșind din rând și punând întrebarea... esențială: “Da’ de ce dom’le?” - ca unul care, în adolescență, eram considerat doar comicul-clasei, iar pe măsură ce comedia s-a îngroșat (odată cu vârsta și cu treptele de nelibertate), a devenit nefrecventabil, ba chiar de-a dreptul periculos (pentru bunăstarea Românilui - și mai ales pentru cumnatele lui) - ai observat, desigur, că dintre toate națiile lumii, numai Românul își iubește familia (dar mai pesus; cumnata) atât de cu-foc, încât pune pe seama apărării ei toate lașitățile, toate porcăriile, toate căcănăriile); ca unul, în fine, care, nici la 50 de ani nu s-a învățat minte, îl salut pe “leatul” Apostu - de care, după toate semnele, nu s-a prins nici de el “înțelepciunea strămoșească”.

Așa-i trebuie - deci așa să-l țină Dumnezeu.

Cu... complicitate,
Paul Goma

Notă: Răspuns la o scrisoare a lui George Apostu, în legătură cu “gălăgia” noastră împotriva dărmărilor de la București.

Din nefericire, la puțin timp, Apostu ne-a părăsit și el.

*

GEORG CSIKOS: “KATORGA”, SEUIL 1986 **Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 22 mai 1986**

Încă o carte despre Gulag? Nu: încă o carte - despre Gulag, desigur - dar văzut de un european - de altfel, subtitlul mărturiei sună: **Un European în lagărele morții sovietice.**

Noi, cei din Est, știam de multă vreme că lagărele sovietice au înghițit, au măcinat, dintre ne-sovietici, nu doar prizonieri de război și “burjui”, nu doar “criminali de război” și preoți și intelectuali - ci și oameni de rând, care nu “comiseseră” nimic, nici chiar după normele “justiției” sovietice.

Cazul lui Georg Csikos poate fi rezumat astfel: împreună cu alți adolescenți dintr-o mahala muncitorească a Budapestei, în teribila iarnă 1944-1945, când sovieticii au ocupat capitala Ungariei, din mai degrabă generozitate juvenilă, decât din convingeri politice, a recuperat, dintre ruine un număr de ostași germani, răniți, transportându-i la un punct sanitar. Atât. Însă, după război, cineva din mahala și-a adus aminte... de “faptele pro-germane” ale foștilor adolescenți, așa ca, în 1946, Csikos a fost arestat, acuzat fiind de spionaj în favoarea... americanilor.

După ce a petrecut câteva luni în beciurile securității

maghiare (pe numele său: AVO), timp în care a fost și el torturat cu o sălbăcie necunoscută în alte țări ocupate de sovietici, a fost predat armatei de ocupație. Sovieticii l-au “judecat” în trei minute și l-au condamnat la moarte. Nu l-au executat însă pe sol maghiar, ci l-au transportat - împreună cu alți “spioni” - în Austria, la Baden. Acolo, deși condamnat, a îndurat alte câteva săptămâni de “anchetă” - și mai ales de tortură - de astă dată tortură, nu pentru că nu ar fi “recunoscut” ceea ce i se cerea, ca informații; ci pentru că nu voia, în rușul capului, să semneze o... cerere-de-grație. În cele din urmă, a fost “vărsat” la secția condamnaților la moarte. Unde rămâne patru săptămâni - cu toate că nici un alt “spion” nu rămânea mai mult de o săptămână: pe după miezul nopții, se auzea, din curte, zgomot de motor de camion: numaidecât, în celulă intrau soldații sovietici din echipa cu pricina: “șeful” lor îi obliga pe condamnați să-și rostească clar numele... «*Niet... Niet...*» - până când numele corespundea cu cel de pe listă. Un semn din cap - care însemna: «*Ieși*» - care însemna: moartea. Condamnații știau ce-i așteaptă - învățaseră...

“Nu pentru că sunt ungur, mărturisește Csikos, dar acesta este adevărul: cei mai mulți dintre ungurii noștri treceau-pragul, fără să se lamenteze, fără să protesteze; așa făceau și francezii (ba unii, ieșind, îi scuipau pe paznici); și americanii erau demni; și germanii, în marea lor majoritate; însă rușii, cu toții (cam un sfert dintre condamnați erau militari ruși, ajunși aici pentru dezertare, trafic, cine știe ce alte porcării de ocupant...). Rușii cădeau în genunchi, încercau să pupe cizmele paznicilor, se văicăreau, cereau milă...”

În aceste cazuri, funcționa... “capcana limbii”: ca deținutul să nu mai facă... gălăgie (ah, secretul rusesc!), la o comandă, doi-trei îl imobilizau pe condamnat, un “specialist” îi scotea limba și un altul i-o prindea într-o capcană; cu gheare; care, străpungându-i limba, i-o... imobiliza... Astfel, “tăcut”, condamnatul era dus pe sus, spre curte - de unde, după scurt timp, se auzeau, în ciuda zgomotului motorului de camion, împușcături...

Csikos a așteptat, deci, o eternitate de patru săptămâni să-i vină rândul - la execuție, după miezul nopții. Însă, surpriză: a fost scos din celulă, ziua: ca să fie condus într-un birou, unde un ofițer sovietic i-a anunțat că cererea de grație (pe care nu o semnase) îi fusese aprobată: pedeapsa îi fusese comutată: 25 ani de muncă silnică, într-un lagăr din Extremul Orient...

Transportat - împreună cu alți “grațiați” (cu toții, la 25 de ani muncă silnică), Csikos este dus la închisoarea din Neunkirchen - tot în Austria. Regim de penitenciar - celule mari, mulți deținuți în aceeași încăpere. Primul conflict între... europeni și ruși. Și ei

deținuți, și ei nefericiți, rușii îi tratau pe ne-ruși de “fasciști”, “bandiți”, “trădători”; în înțelegere cu paznicii, cu administrația, rușii încearcă să-i “vămuiască” de puținele obiecte personale, să le fure mâncarea dată de administrație. Prima încăierare - între europeni și ruși. Înfrânți, rușii promet: “Ei, lasă, ajungeți voi la noi, o să vedeți atunci cine e stăpân în katorga” (adică: ocnă)...

Amenințare care abia ceva mai târziu s-a dovedit a fi întemeiată: după o “călătorie” infernală, cu trenul - prin Cehoslovacia, prin, din nou, Ungaria, ca să ajungă la “noua-frontieră” maghiaro-sovietică, Csap. Unde s-a făcut transbordarea: în vagonul lui Csikos, 15 europeni, 35 ruși. Nici nu s-a pus trenul în mișcare, că rușii s-au prezentat: Ei sunt “blatnoi”, ei fac legea în katorga: cine se opune... - gest în dreptul gâtului; faza a doua: în câteva secunde, europenii au fost dezbrăcați-descălțați de ce mai aveau.

Prima haltă: Lvov. De la gară, condamnații au făcut pe jos drumul până la închisoare - dar ce închisoare! Spune Csikos: “În atâția ani după război, rușii nu reparaseră nici o casă, nici măcar grămezile de moloz nu le căraseră în altă parte. În schimb, închisoarea era nou-nouță - și vastă - ca Rusia...”

Aici, la Lvov, europenii primesc întâile noțiuni despre... legea-din-katorga: de la ucrainenii - care, acolo, constituie majoritatea: cei care-i atacaseră și jefuiseră, în tren, nu sunt adevărați “blatnoi” (pe aceștia or să-i întâlnească mai târziu, mai departe), ci doar... “julici”. Csikos, care venea din mahalaua lui, a înțeles pe dată deosebirea: “julicul” este, la ruși, derbedeul de rând, golanul, pungașul: julicul nu atacă decât pe cei slabi și, de regulă, noaptea - însă nu are nici o “lege”; pe când un “blatnoi”... e-he... Un fel de haiduc. A mai aflat Csikos că “blatnoi”-i constituie, în Rusia, un fel de societate secretă, amestec de Mafia și de Masonerie - și că, în katorga, prin teroare, întrețin un fel de... cod moral...

La Lvov, cât au mai stat, europenii și-au pus la punct propria-le apărare - împotriva julicilor. A fost suficientă o singură... corecție (dată agresorilor), pentru ca aceștia să nu se mai atingă de ei...

În fine, după câteva săptămâni de tren, timp în care un sfert dintre deținuți au murit, Csikos ajunge la complexul de lagăre Taișet, la nord-est de lacul Baical (“la 4 000 de km de Moscova, la 6 500 km de Budapesta”), calculează Csikos.

Primul lagăr: Nevelskaia - un fel de carantină. Primul gând de evadare: foarte simplu: spre sud, mereu spre sud, pe cursul Angarei, apoi în Mongolia, apoi în China, apoi... Nici o clipă, în anii care vor urma, Csikos nu va părăsi acest gând; este adevărat, toate tentativele (în fapt, intenții) vor fi contramandate de... evenimente neprevăzute: mutări, schimbări de regulament... Și, după

fiecare insucces, Csikos își spune: “Oricum, tot o să ies de aici, și o să spun lumii ce se petrece...” Întâmplarea fericită a făcut ca, în cele din urmă, Csikos să chiar scape și să chiar depună mărturie - însă până atunci...

Ca pedeapsă pentru o (intenție) de tentativă de evadare este trimis în Iad. Adică la Norilsk. În trenul care îl ducea de la Taișet la Irkutk (de unde urma să fie urcat pe un “vapor” care cobora fluviul Ienissei până aproape de Oceanul Înghețat de Nord), Csikos are o aventură... benefică: nimerește într-un vagon cu doar ruși - și la început crede că sunt... julici. Ei, nu: erau - din contră, zice Csikos: Blatnoi. Cu aceștia, golănașul din mahalaua Budapestei, găsește un limbaj comun (în rusa pe care începuse s-o rupă). Și, miracol: este... nu neapărat cooptat, dar considerat ca unul-care-trebuie-protejat. Tot restul odiseei, Csikos îl pune sub semnul acestei protecții: blatnoi-i au sistemul lor de comunicație dintr-un lagăr în altul și, oriunde ar nimeri, este luat sub aripa ocrotitoare a acestor... cavaleri.

Firește, descrierea, în general, a complexului de lagăre de la Norilsk, în special a grevei din 1953, este de neprețuit. Ca, de altfel, alte detalii, încă necunoscute din mărturiile altora. Firește, ca ungur, Csikos împarte și el lumea (carcerală) în europeni și ruși - lucru pe care îl știam din scrisesele altor supraviețuitori, polonezi, francezi, români. Ceea ce însă provoacă o neplăcută senzație de subiectivitate-până-la-deformare: prezentarea blatnoi-lor.

Nici o îndoială: Georgy Csikos nu ar fi supraviețuit în acele condiții atroce, dacă nu ar fi avut norocul să intre în grațiile unui șef al blatnoi-lor (un “urka”), în trenul Taișet-Irkutk; și, desigur, și-ar fi lăsat oasele în zăpezile Norliskului - ca atâtea zeci, sute de mii de alți - și europeni (printre care și unguri), dacă nu ar fi fost luat sub aripa acelorași blatnoi.

Dar această recunoștința personală îl face pe Csikos, nu doar să creadă tot ce spuneau blatnoi-i despre ei înșiși (care, ca toți drept-comun-ii, mai ales criminali, sunt niște lăudăroși fără pereche), ci mai mult: să adauge de la sine “virtuți” pe care blatnoi-i nu le-au avut niciodată - nici din punct de vedere... moral, nici (mai ales) istoric.

Astfel, Csikos ne prezintă marea grevă a deținuților de la Norilsk, din 1953 (se știe acum că, după moartea lui Stalin, au izbucnit asemenea manifestări în mai toate lagărele sovietice), ca operă exclusivă a blatnoi-lor. Ceea ce, desigur, este și neadevărat și, la urma urmei, imoral: desigur, blatnoi-i au participat, uneori intervenția lor a fost decisivă (decisivă în sensul unui moment), legăturile lor, în lagăr, în lagăre, au facilitat transmisia știrilor și procurarea de alimente și de medicamente, însă, acum se știe -

după atâtea alte mărturii: toate grevele (începînd cu însăși noțiunea) au fost “inventate” de către europeni, conduse de ei și... consecințele îndurate, în primul rînd, de ei. Nu de blatnoi. Ba chiar, în numeroase alte complexe de lagăre, administrația s-a folosit de aceiași blatnoi pentru a-i înfrînge-executa (de obicei, prin tăierea gâtului) pe greviști - majoritatea europeni. Recunoștința lui Csikos față de acești “cavaleri” merge prea departe. În chiar mărturia lui, sunt fapte care... spun contrariul.

Un exemplu: ajuns la Norilsk, unde bănuie printre alte rele și foamea, el, Csikos, este “sustras” din baraca sa și dus în alta, controlată de blatnoi; unde i se dă să mănânce pe săturate: pâine, zahăr, grăsime... De unde proveneau însă bunătățile acestea? Bineînțeles, de la magazia lagărului; bineînțeles, erau ciupite, furate din rația - și așa mizerabilă a mizerabililor deținuți; este adevărat că Csikos duce colegilor de suferință un coltuc de pâine, un pic de zahăr prietenilor săi, unguri, însă nici o clipă nu-i trece prin cap că “generozitatea” blatnoi-lor se alimenta, la propriu, din însăși viața celorlalți deținuți care nu avuseseră norocul de a intra în grațiile “cavalerilor”. Un alt exemplu: un “urka” (șef al blatnoi-lor) îi “acordă” un loc bun în baracă; cum însă: alungîndu-l pe un nefericit de pe piciul lui, trimițîndu-l lângă tinetă și lângă ușa care nu se închidea (temperatura fiind, afară, de în jur de 50 grade sub zero); iar Csikos înregistrează doar că acel deținut fusese găsit, a doua zi, mort (înghețase), însă nu face nici o legătură între sine și mort. Alt exemplu: la un moment dat, Csikos are nevoie de un anume medicament (este adevărat, nu doar pentru sine, ci și pentru un alt ungur) nimic mai simplu: a doua zi, un blatnoi îi înmânează medicamentele - de unde? furate de la un alt deținut - care, opunîndu-se “exproprierii”, fusese pur și simplu ucis.

Ceea ce devine de-a dreptul grotesc în mărturia lui Csikos: acesta, luînd de bune laudele blatnoi-lor, crede și încearcă să-l facă și pe cititor să creadă că... la urma urmelor “organizația” blatnoi-lor este... singura formă de rezistență anticomunistă în URSS. Și asta, după ce ani de zile împarte nefericirile cu ucrainenii, cu balticii, cu caucazieni - condamnați, tocmai pentru “activități antisovietice”; cu credincioși, cu intelectuali ruși - și ei pedepsiți pentru, exact, aceeași “atitudine anti-sovietică”; și, în timp ce aceștia sunt terorizați, jefuiți - și adeseori, uciși - de blatnoi, Csikos îi idealizează, îi idolatrizează pe aceștia din urmă.

Încă un amănunt - dezagreabil pentru noi, românii: Csikos pretinde că singurul turnător pe care-l întîlnise, în lagăr, era un... român... Pe care, întîia oară îl prezintă astfel: “un tip originar din Transilvania, stabilit la Debrețin...” și îi dă numele: un nume pur unguresc; când revine la turnător, îi spune doar: “ardeleanul” - apoi numai și numai “românul”... Desigur, nu pretindem că

românii ajunși în lagărele sovietice ar fi fost, cu toții, sfinți; dar nici cu toții, turnători. Ne consolăm însă, aflînd ce crede Csikos despre turnătorie: atunci când blatnoi-i vor să se debaraseze de un incomod, fără să-l ucidă ei înșiși, îl denunță - pe față - ofițerului politic; aceasta în concepția lui Csikos este o faptă... morală - fiindcă face parte din "morală blatnoi-lor"... Desigur, Csikos însuși era - și a rămas - cu o structură... apropiată de a "prieteni-lor" și protectorilor săi. Apoi această datorie contractată, acolo - unde îi fusese viața în joc - trebuie plătită.

Ceea ce este ciudat: mărturia publicată în franceză nu este scrisă de Csikos - ci... transcrisă și prelucrată de Ferenc Tamas Piler, jurnalist de profesie, stabilit în Franța, după 1956. Piler ne asigură că a lucrat din greu la "redactarea" mărturiei (orale) a lui Csikos, ba chiar s-a consultat cu o sumă de specialiști în materie, aflați în America, în Germania Federală...

Ne întrebăm în ce anume sunt specialiști specialiștii - de altfel numiți în prefață; chiar dacă martorul Csikos a putut, omeneste, să se înșele (în privința "moralei" blatnoi-lor), "specialiștii" nu aveau voie să nu observe, măcar într-un subsol, partea de subiectivitate a lui Csikos.

Dacă însă facem abstracție de "morală", aflăm lucruri interesante - unele inedite - din mărturia lui Georg Csikos

*

Către Georg Focke (XXIV)

Paris, 11 iunie 1986

Dragă prietene,

Îți trimit și această chestie - cu ortodoxia. Sper să faci bici din ea...

Deși în tăcere, te urmăresc: cu îngrijorare. N-ai mai dat semn de viață, de la "ruptura" cu URLațiu și nu știu ce mai gândești. Bag de seamă că "organul" te... denunță, că ai refuzat să publici în *Contrapunct* apelul adresat Ungurilor. Presupun că, dacă mai ai putere să mai scoți revista, vei da - nu un răspuns (pe care nu-l merită), ci o explicație a "divergențelor".

Eu tot nădăjduiesc într-o minune (adică fonduri care să nu lase revista să moară), D-ta chiar nu ai reușit să faci nimic cu acel domn (i-am uitat numele) care, prin Negoîtescu, încearcă să aranjeze un "dialog" între Români și Unguriă Negoîtescu - în trecere prin Paris - mi-a spus că ai încercat - și nu a mers. Mărturisesc: eu am acceptat să particip la acea întâlnire (deocamdată proiect), doar cu speranța că... se va putea obține o subvenție pentru

Contrapunct.

Până atunci, te salut, vă salutăm (noi trei - pe voi trei)
Paul Goma

*

BISERICA ORTODOXĂ CEAUȘISTĂ

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, iunie 1986

“Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc”, ne-a predicat de curând, din înaltul amvonului Plenarei Consiliului Național al FDUS (ex-FUS), patriarhul Iustin Moiescu.

Pentru cei care nu au auzit de persoana în chestiune și nici de “funcție”, precizăm că, în România de azi, patriarhul este un fel de președinte al unui fel de Comitet care ar trebui, în principiu, să se ocupe și de Biserică, însă pentru că există alte chestiuni arzătoare la ordinea zilei, își îndeplinește cu cinste sarcina de a aduna cotizațiile la timp, de a scrie la gazeta de perete, de a face prezența la ședințe și (atunci când este solicitat) de a participa la “Cântarea României” și la Lupta-pentru-pace.

Asta a și făcut tovarășul nostru Moiescu. Un bun și drag și de nădejde tovarăș. Fiindcă el, ca purtător de barbă și potcap, ar fi putut să profite de luarea-la-cuvânt și, dacă nu l-ar fi ținut curajul până la a-i afurisi pe tovarăși, în general, pe tovarășul secretar-general în special, pentru măcar distrugerea bisericilor, atunci să fi strecurat, pe ici, pe colo, măcar un cuvântel adiind a tămâie - marca lui, de om al Domnului... Putem să căutăm până la Judecata de Apoi asemenea “semne” - nici tu cruce, nici creștin, nici Dumnezeu, nici măcar ortodoxie..., de te și întrebi dacă nu cumva respectivul tovarăș nu va fi confundat uniforma, fiindcă mai cu inimă, mai cu duh a vorbit un oarecare secretar județean (când zicea că “omul are și suflet, să ne gândim și la... problema asta”), decât Înalt Prea Sfinția Sa, Patriarh al tuturor românilor.

Atunci despre ce a cuvântat patriarhul? în ordine: 1) despre pace; 2) despre strămoși; 3) despre ce zisese (și, Doamne, ce bine zisese) Ceaușescu - despre pace, despre strămoși.

1) Pacea - am dat un citat, mai putem produce zece, nici un interes, patriarhul nu vorbește despre pace ca despre o constantă a creștinismului, ci despre lupta-pentru-pace - în legătura cu care ne blagoslovește cu următoarea cugetare: “Pacea se cucerește. De aceea activitatea pentru apărarea păcii se cheamă luptă pentru pace”. Și pentru că își va fi amintit ceva, din copilărie, de la ora de religie, patriarhul o drege: “Este, desigur, luptă, dar o luptă

bună, binefăcătoare, nobilă”. Mai bine o lăsa nedreasă.

2) Strămoșii - nici o noutate: doar strămoșii noștri “iubeau pacea”; doar “poporul român a fost totdeauna pașnic”; doar ei, “în trecut, nu s-a lăsat niciodată ispitit de gânduri expansioniste”; “înaintașii noștri își apărau doar «moșia»” - iar aici, patriarhul, sigur fiind ca “ascultătorii” nu știu ce-i aia, explică: «moșia», adică teritoriul moștenit de la părinți, moși sau strămoși” - fiindcă, nu-i așa, înaintașii trebuiau să aleagă: moștenesc ei “teritoriul moștenit” de la moși sau de la strămoși?

Cu strămoșii lucrurile stau, în continuare, astfel: “(Ei) au luptat neconștient pentru apărarea libertății, independenței și suveranității naționale, iar în vremea de față, el (de astă dată: poporul - n.n.) se dovedește profund angajat în marea mișcare mondială pentru apărarea păcii”. Foarte frumos din partea și a strămoșilor și a poporului - din moment ce “lupta pentru pace este o luptă bună, binefăcătoare...”

3) Ceaușescu: mai bine de jumătate din cuvintele patriarhului merg spre, vin dinspre “domnul președinte”. Lipsit de har, bietul tovarăș Moisescu nu face decât să repete vechi și tocite laude la adresa “domnului” (președinte, nu Dumnezeu), precum și afurisenii la adresa ațâțătorilor la război.

Vom fi însă nedrepti dacă vom trece cu vederea singura aluzie la “activitatea Bisericii Ortodoxe Române” - o cităm, deci: “În cadrul acțiunilor inițiate de FDUS, noi am avut o participare foarte activă. Aș aminti doar cele trei adunări ale cultelor din România pentru dezarmare și pace, care s-au bucurat de o largă...” etc etc.

Rectificăm, deci: tovarășul Moisescu nu se ocupă de Biserica Ortodoxă Română, ci de... unul dintre “culte”.

Acesta fiind omul, acesta fiindu-i cuvântul, nu ne mai mirăm că fapta îi este pe potrivă: adică ne-faptă.

Înainte de el, pe scaunul patriarhal, șezuse lumețul, petrecărețul, “bolșevicul” Iustinian Marina. După tipic, și acela participa la tot felul de ședințe, congrese, plenare, adunări (nelipsind... nelipsite lupte-pentru-pace). Nu credem că i se va ridica statuie lui Iustinian Marina pentru “lucrarea” sa întru Domnul, însă, pentru că trăim în aceste vremuri, să ne amintim mărturia preotului Calciu: fără să fi smuls puterii avantaje (sau drepturi) pentru Biserică, totuși, Iustinian Marina nu cedase chiar tot terenul... Adică intervenise, ca să anuleze “hotărâri” (centrale sau locale), fie în legătură cu slujitori ai Bisericii, fie - mai cu seamă, spune Calciu - în legătură cu lăcașurile de rugăciune. Este adevărat: nu s-au construit suficiente noi biserici, în cele vreo trei decenii de păstorire “iustiniană”, însă ceea ce ni se părea, atunci,

aproape-nimica, s-a dovedit a fi, în anii '80, aproape-totul: Iustinian Marina a salvat de la "transformare", de la distrugere un mare număr de biserici, schituri, mănăstiri, bolnițe, "sedii" (episcopale, mitropolitane) devenite monumente istorice.

Vom spune că Iustinian nu merită neapărat elogii, - fiindcă și-a făcut doar datoria (și nici aceea pe deplin). Însă cum să luăm cuvintele preotului Calciu, care presupune că, dacă în fruntea Bisericii ar fi fost, în continuare, Marina, Ceaușescu nu ar fi putut să-și desăvârșească distrugerile din anii '80?

Fără să cunoaștem "bucătăria" (să ne ierte Dumnezeu, dar El știe cum e Ortodoxia) Bisericii, precum Calciu, înclinăm și noi spre această ipoteză.

Cine era Marina, din punctul de vedere al puterii comuniste? Un perfect tovarăș-de-drum; modest popă de țară, dintr-un sat vâlcean, dăduse o mână de ajutor la marea-evadare-mare a lui Dej din lagărul de la Tg.-Jiu (sau doar îl găzduise, între 13 și 23 august '44), iar ca mulțămită, partidul îi dăduse un scaun (întâmplător, patriarhal). Bineînțeles că Marina era lipsit de... "pregătire", însă care dintre ocupanții scaunelor avea așa ceva? Nu știm dacă îndelungata "păstorire" va fi perfectat "pregătirea" în chestiune, dar nu despre aceasta este vorba. Ci despre... trecerea de sub Dej sub Ceaușescu. Iustinian Marina a fost singurul "dejist" pe care Ceaușescu l-a lăsat să moară în funcție. Pentru că încă nu descoperise (Ceaușescu) virtuțile propagandistice ale fetelor- bisericești-cu-bube-la-dosar...

Iată pentru ce "îndrăznise" (este drept, în prea puține ocazii) să contrazică, să contrarieze anume "hotărâri de partid": fiindcă el, Marina, avea "dosar curat", nu i se putea reproșa trecutul - deci, nu putea fi manipulat prin șantaj.

Lucrurile s-au schimbat după moartea lui Iustinian. Nu cunoaștem (și nici nu ne interesează) "trecutul" lui Iustin Moisescu; știm doar că ani îndelungați a "păstorit" Biserica Română de la Viena și a colaborat "pe plan spiritual", firește, atât cu "străluciți intelectuali în trecere prin Viena", precum Dodu-Bălan, Mihnea Gheorghiu, Balaci, Căndea, Lipatti și alți băieți, cât mai ales cu ambasadorul de atunci, pe numele său Dumitru Aninoiu...

Dar chiar dacă Moisescu ar fi un "curat" (din punctul de vedere al dosarului), chiar dacă ar fi o personalitate puternică și, - spre deosebire de Marina, cu "pregătire", tot nu ar putea mișca-în-front: este bine (și strâns) încadrat de tovarăși-camarazi, precum Corneanu (mitropolit al Banatului), precum Anania (martir și poet...) - și mai ales se află sub strâns-directa supraveghere a fostului camarad, actualmente Dr. Antonie Plămădeală (zis și Leonida, zis și vicar-cu-treburile-externe, zis și Episcop al

Buzăului, zis și Mitropolit al Sibiului...)

Este adevărat că încă de pe timpul lui Iustinian (sfârșitul anilor '60) "reeducatele" legionare fețe bisericești fuseseră folosite întru slava comunismului dâmbovițean: cunoaștem lunga-călătorie-misionară a martirului Anania în America; de asemeni, mai- scurtele, dar frecvente călătorii ale Cuviosului Antonie (Plămădeală) prin America și prin Europa Occidentală; după cum cunoaștem succesele în colonizarea multor parohii libere, ale exilaților "trecute" sub oblăduirea Bucureștilor - numai și numai prin lucrarea sutanelor-verzi.

Însă, din câte știm - și știm, cu probe - "departamentul misionar" nu era sub directul control al Patriarhiei (de pe dealul cu același nume), ci al... Căii Rahova-de-trist-renume. Și, din câte știm - și știm, cu probe - în timp ce "mari-români", precum Anania și Plămădeală umblau cu căldărușa prin casele exilaților de aceeași culoare, (explicându-le, pe scurt: «Ceașescu este deal nostru - atât doar că își zice, de ochii lumii, comunist...»), "bolșevicul" Marina trimitea vorbă prin oameni de încredere, în câteva rânduri, direct (deși în șoaptă), sfătuindu-i pe exilați să-și "păstreze sufletul și bisericile"...

Nu credem că din această pricină Marina va intra în rai, iar Moiescu va ajunge în iad. Fiindcă... necunoscute sunt căile Domnului. Și nu luăm în seamă discursurile pacifiste ale actualului patriarh (pe care le-a rostit și fostul, nu o dată). Întrebarea - retorică - este aceasta:

"De ce Biserica Ortodoxă Română a rămas mută (iar muțenia este acceptare) față cu distrugerile sistematice ale bisericilor, mănăstirilor - care nu erau, toate (sau: nu mai erau) doar lăcașuri de cult, ci și monumente naționale?"

Deci, preotul Calciu are dreptate, când presupune că "bolșevici" precum Marina ar fi avut "îndrăzneala" să se opună acestei barbarii?

Dacă așa stau lucrurile, înseamnă ca termenul al doilea trebuie formulat astfel: dacă actuala "ierarhie bisericească" n-a scos nici un cuvânt, nici un geamăt de durere, această supușenie nu este doar ortodoxă, nu doar... românească, ci, așa cum am arătat mai sus, este tăcerea culpabilizatului.

Din păcate, prea mari (și ireversibile) sunt pierderile, în urma dărâmarilor (care nu s-au încheiat), ca să ne bucurăm că emisarii cu sutane verzi ai Ceașescului nu mai găsesc audiență la exilații "naționaliști". Această furie devastatoare a "omului lor - atât doar că, de ochii lumii, își zice comunist..." a pus capăt idiilei "românismului" legionaro-ceaușist. Bisericile libere din exil nu se mai lasă colonizate, iar cele "noi" funcționează doar cu lefe-

giii ambasadelor RSR, constrânși să îndeplinească și această “sarcină de onoare”, duminicală...

Martirul Anania își ispășește pedeapsa (nu foarte... canonică) într-o arhivă, iar doctorul Antonie Plămădeală ne blagoslovește cu vreun roman “polițist” (ca cel semnat, acum vreo zece ani, cu prenumele Leonida), ci cu studii; istorice, desigur.

După ce, până mai deunăzi, doctorul în chestiune - se ostenise să demonstreze (cui?) că, de-o pildă, Gheorghe Șincai, în conflictul cunoscut cu episcopul Ioan Bob ar fi “luptat, în fapt, împotriva catolicismului, în general, al uniației mai cu seamă” (*Telegraful Român* din 15.II și 1. III 1979), că, “în fapt” și Simion Bărnuțiu și Andrei Murășanu (printre alții) ar fi fost “naționaliști români, în conflict cu Blajul”; după ce același doctor Plămădeală l-a atacat pe papa Ioan Paul al-II-lea (tot în *Telegraful-Porunca-Vremii*), de când cu “insuccesele peste hotare”, s-a retras în... Ortodoxia valahă.

Și pentru că Ceaușescu și-a însușit, de la o vreme - falsificând-o - până și Proclamația lui Tudor Vladimirescu, Doctorul Plămădeală se grăbește să ni-l prezinte (*Magazinul istoric* nr. 2/86) pe, nu doar sfetnicul lui Tudor din Vladimiri, ci pe presupusul autor al Proclamației - “Vlădica Ilarion”. Nimic de zis, portretul este reușit, portretizatul simpatic. Ceea ce este mai puțin simpatic: după cum scrie P.S.S.: “Vlădica Ilarion a murit în ianuarie 1845 și a fost îngropat la mănăstirea Antim din București”.

Să nu fi știut oare Ceaușescu, atunci când a dat ordin de dărâmare a mănăstirii cu pricina, că “zidurile” acelea îl cunoscuseră pe autorul proclamației (vrem să spunem: autorul presupus al Proclamației lui Tudor, devenită a lui Nicolae)? Fără îndoială, nu știa.

Știa însă doctorul Plămădeală. Care este unul dintre sfetnicii lui Ceaușescu. De ce a tăcut? Sau poate că a deschis gura, însă Ceaușescu i-a închis-o după metoda cunoscută:

«Tu să taci, că ești legionar!»

Așa că băieții tac - atunci când trebuie să vorbească; și vorbesc - atunci când ar trebui să-și înghită limba. Cu precădere, băieții cu (văzută sau nevăzută) sutană.

Ciudat, normal - nu ne interesează - constatăm însă că, dinspre ortodoxia română - ca instituție, ca “spirit” - au venit cele mai dureroase, cele mai distrugătoare lovituri ceaușiste. Instrumentele? - vai, “reeducații” - chiar dacă nu cu toții trecuți prin Pitești - unii doar “naționaliști”, alții curat-legionari. Nu trebuie uitați mai-tinerii, care, dacă nu au avut când să militeze în Legiune, au trecut totuși pe la Teologie... Să fie doar o întâmplare că doi dintre cei mai odioși propagandiști ai ceaușismului -

vorbim de Dan Zamfirescu și de Virgil Cândea - au fost formați la facultatea de Teologie din București? Să fie doar o întâmplare că otrava comunismului ceaușist a fost, totuși, înghițită de mulți români (din exil, din țară), fiindcă le fusese “prezentată” ca... remediu, de un Stăniloae, de un Noica?

Speram însă ca, din marile nenorociri recente (dărâmarea bisericilor, alungarea bătrânilor din orașe, “revoluția agrară” etc.) “ortodoxia” carpato-dunăreană va învăța măcar să tacă; dacă nu să apere Binele, măcar să nu (mai) binecuvânteze Răul.

Dar nu tace, Muta: mai ales după catastrofa de la Cernobîl (!) au început să vină dinspre ortodoxiști de la București șoapte - purtate în Occident, de intelectuali navetiști (cu precădere pictori de prapuri), potrivit căroră... “Biserica noastră, ortodoxă, este singura biserică națională”; fiind ea “singura biserică națională”, în mod necesar, este “singura și cea mai eficace formă de rezistență a românismului”; împotriva a ce? - nu se suflă un cuvânt despre comunism, despre ceaușism, “biserica noastră” rezistă, așa... în general, împotriva... “coborîrii în contingent” (“spre deosebire de cea catolică, a polonezilor, care a demisionat de la menirea-i, tocmai, pentru că s-a lăsat antrenată în acea provocare numită Solidarnosc”); “superioritatea ortodoxiei românești” (în afară de faptul că este “singura națională”) mai vine și din... suferință: “cu cât le este românilor, acum, mai rău, cu atât mai bine le va fi, cândva - astfel se câștigă sfințenia” - sună “concluzia”.

Ia te uită! Și noi care credeam că suferința este... rea; că nenorocirile sunt... ne-bune... De neiertat rămânînd că nu cunoașteam “setea”-de-sfințenie-la-români.

Aproape ne obișnuisem cu “paradoxul”: deși ne văicărim pe toate drumurile (și pe toate glasurile) că noi, românii, am fost “martirizați” - și de vecini și de istorie (chiar dacă noi am... sabotat-o, de i-au mers fulgii!) - că moaștele sfinților noștri fuseseră... cumpărate cu galbeni, fiind ei, “sfinții românilor”, ba ucraineni, ba greci, ba... bulgari și că singurul sfânt neaoș ar fi numitul Sisoe (deși gurile rele pretind că nici acela n-a fost pur daco-roman...).

Și se mai miră “ierarhia ortodoxă” de la București că românii se lasă “ademeniți”, chiar “proștiți” de secte... Desigur românii preferă să sufere-întru-Cristos, ca iehoviști, penticostali, baptiști, decât să tindă spre “sfințenia românească”, dintre zidurile - câte au mai rămas - Bisericii Ortodoxe, din care a plecat (și nu de ieri) chiar Dumnezeu.

*

ISTORIE ȘI CUVÂNT SAU ISTORIA CUVÂNTULUI ÎN ISTORIOGRAFIA COMUNISTĂ

Desigur, istorie s-a făcut (și se face, cu precădere, de la al doilea război mondial) prin cuvânt: cuvântul... de taină, purtat de la gură către ureche, de către purtători (trimiși, emisari, ambasadori, consilieri etc.) - și care, nu de puține ori, a împiedecat evenimentul (de regulă: războiul); pe acesta îl află contemporanii - dacă mai au zile - după ani, decenii, când “se deschid arhivele”... Pe noi ne interesează, deocamdată, cuvântul scris, cel care consemnează, întru informarea muritorilor de rând, ceea ce... este convenabil să se știe despre ceea ce s-a (ori: s-ar fi) petrecut.

Să vorbim despre falsificarea pură și simplă, în scris, a evenimentului (o bătălie pierdută devenind, pe hârtie, câștigată; un conflict provocat de partida “cronicarului” este pus în seama *celuilalt...*, etc...)? ; despre falsificarea prin omisiune (gândirea primitivă, care crede în magie, “știe” că, *tăcînd* un eveniment sau numele une persoane, evenimentul... nici nu a avut loc, persoana nici nu a existat...)? Cu asemenea tratare-a-istoriei ne obișnuiseră sovieticii și sovietizatorii, în primele decenii de ocupație.

Dar, de când - nu-i așa? - România s-a ceaușizat, Duhul... libertății de a scrie... adevărul istoric a început să plutească peste apele ariei carpatodunărene ...

Ne vom opri la o singură chestiune: Basarabia.

Îi lăsăm la o parte pe Roller și pe ai săi omologi de la Moscova și Chișinău. Aceștia scriseseră istoria, nu cu pana istoricului, ci cu baioneta soldatului sovietic. Să vedem cum anume au tratat istoricii români-cu-voie-de-la-Ceaușescu chestiunea Basarabiei (în Anii Lumină, se înțelege).

Ne aducem cu toții aminte ce fierbere a provocat, în a doua jumătate a anilor '60, zvonul potrivit căruia... Ceaușescu va cere URSS restituirea Basarabiei și Bucovinei de Nord; zvonuri cu atât mai... credibile, cu cât începuseră să apară articole, hărți, atlase, studii în care se atingea adevărul - este drept, doar cel care viza Imperiul Rus, adică evenimentele de la 1812, 1856 și 1878... Apoi s-a ajuns până la 1918 - eveniment care, să o recunoaștem, a fost tratat cu oarecare curaj. Cât despre 1940 - desigur, vorbim de 26-28 iunie...

În ce situații “delicate” fuseseră puși bieții istorici români! Desigur, aveau voie să pomenească evenimente, însă atenție la cuvinte! După cum tonul face muzica, tot așa, cuvântul face...

istoria! Ah, cuvântul care spune adevărul (de clasă)!

Fiind vorba, în esență de teritorii românești răpite de neromâni trebuia operată o distincție netă între răpitori - vor fi fost ei, egali, dar unii fuseseră mult mai egali decât egalii...

Dovada? Să luăm de pildă, **Istoria României în date** (Ed. Enciclopedică, 1972), să vedem cum sunt tratate două rapturi - cităm:

“(1775). mai 7. În urma unei convenții turco-austriece, Poarta cedează Imperiului habsburgic Bucovina, în ciuda, protestelor vehemente ale Moldovei”.

Să reținem: “Poarta *cedează* (în ciuda protestelor vehemente...)”, și să trecem la alt eveniment - cităm:

“(1812), mai 16. Pacea ruso-turcă de la București în urma căreia ținutul dintre Prut și Nistru (Basarabia) intră în componența Rusiei”.

Așadar: Bucovina a fost *cedată* (cu proteste, din partea Moldovei) de către Turci; pe când Basarabia *intră în componența Rusiei* - fără proteste (împotriva acelorași Turci...).

Să privim harta nr. 75 din **Atlas istoric** (Ed. Didactică și Pedagogică, 1971).

La Bucovina, scrie:

“Anexată de Austria (1775-1918)”

La Basarabia:

“Încorporată de Imperiul Rusiei în 1812”

Deosebirea dintre răpitori-ocupanți este evidentă: Austriei *anexează* (ceea ce vrea să spună că acel teritoriu va rămâne ceva străin, ceva lipit); pe când Rușii, *încorporează* - ceea ce ar în semna:

a) că *asimilează rapid ceea ce... anexează*;

b) că, la urma urmei(!) Rusiei i se cuvenea acel ceva - din moment ce... face *corp-cu*...

O “nuanță” introduce **Enciclopedia Geografică a României** (Ed. Tehnică și Științifică, 1982): dacă fapta Rușilor de la 1812 este tot “încorporare”, cea a Austriei, de la 1775 este, de-a dreptul “ocupație”. Cât despre județele din sud-vestul Basarabiei (cele care reveniseră Moldovei, în 1856, după Războiul Crimeii), acestea, în 1878, sunt... “reîncorporate”...

Să facem un salt până la nenorocitul an 1940, când România, încolțită din trei părți a fost ciopârțită de trei vecini. Desigur, istoriografii de la București - în frunte cu răposatul C. C. Giurescu - nu îi bagă pe toți agresorii în aceeași oală. Ei “nuanțează”. După ce criterii? În nici un caz istorice - cităm din **Istoria României în date**:

“(1940). iun. 26. Notă ultimativă a guvernului sovietic

adresată României: Basarabia și Bucovina de Nord intră în componența URSS”.

Să ne prefacem că nu băgăm de seamă *falsul*: nu a fost o singură “notă”. Cât despre “în componența”, găsim că este un termen mai puțin... încorporator decât “încorporarea”.

Să citim însă ce se întâmplă peste două luni:

“(1940). aug. 30. Se semnează la Viena documentele «arbitrajului» (să se observe ghilimelele - n.n.) germano-italian, prin care partea de nord a Transilvaniei (43 492 km p. și 2 667 000 locuitori, în majoritate români) este smulsă României și predată Ungariei horthyste”.

Opt zile mai târziu, altă tragedie pentru România - iată cum o prezintă **Istoria României în date**:

“(1940). sept. 7. Tratatul de frontieră româno-bulgar de la Craiova prin care partea de sud a Dobrogei (“Cadrilaterul”, adică județele Durostor și Caliacra) intră în componența Bulgariei”.

Ca să avem conștiința împăcată, ne adresăm **Geografiei Enciclopedice** - oricum, mai recentă. Iată ce stă scris la pag. 98:

“(...) în iunie 1940, în urma unei note a Guvernului sovietic, Basarabia (44 500 km p.) și Bucovina de nord (6 000 km p.) *au intrat în componența URSS*, iar la 30 august 1940 *este impus României Dictatul de la Viena*, prin care partea de N-E a Transilvaniei (43 000 km p.) a fost anexată la Ungaria. La 7 sept. 1940, prin Acordul de la Craiova, partea de sud a Dobrogei (Cadrilaterul - 7 412 km p.) *a fost încorporată Bulgariei*”.

Nu mai puțin “nuanțat” sunt prezentate aceste trei evenimente în volumul **Tratatetele Internaționale ale României - 1939-1965** semnat de dr. Gheorghe Gheorghe, (Editura Științifică și Enciclopedică 1983). Doctorul cu pricina (adică Gheorghe Gheorghe) prezintă unele documente, pe altele însă le... comentează în chiar prezentarea. Astfel:

a) Evenimentul care a dus la ocuparea Basarabiei, Bucovinei de nord - și a ținutului Herței - de către URSS este botezat de către dr. Gheorghe Gheorghe (la nr. 15, pag. 18):

“Schimbul de note diplomatice între guvernul URSS și guvernul României”. Punct.

b) Evenimentul care a dus la ocuparea Transilvaniei de Nord de către Ungaria are însă dreptul la - cităm:

“Dictatul de la Viena impus de puterile Axei, prin care se rupea din teritoriul României partea de nord a Transilvaniei”.

c) Chestiunea Cadrilaterului este expedită astfel:

“Tratat între România și Bulgaria”.

Însă dacă “tratamentul diferențiat”, aplicat (prin cuvinte) de către istoriografia dâmbovițeană a rămas neschimbată (Austria ocupă, anexează, pe când Rusia doar încorporează; deasemeni,

Ungaria “rupe”, în timp ce URSS, folosind mijloace pașnice (“schimb de note diplomatice”) reușește să... facă să intre în componența sa...), iată că, în ultima vreme, a dispărut... denumirea unui obiect de litigiu. Și anume Basarabia.

Iată cum scrie istoricul Mircea Mușat (*România literară*, din 3 martie 1986):

“...În urma notelor ultimative (ia te uită, s-au ... pluralizat! - n.n.) din vara anului 1940, *teritoriul dintre Prut și Nistru* și partea de nord a Bucovinei a intrat în componența URSS ...”

Să fie o manieră... poetică de a numi Basarabia? Ei, bine nu, fiindcă nu doar Mușat și nu doar în *România literară* se scrie astfel - iată și partea a IV-a dintr-un serial, în revista *Cronica* (nr. 14 din 4 aprilie 86): peste tot “Basarabia” este indicată prin “Teritoriul dintre Prut și Nistru” - însă cum nu doar Basarabia a fost răpită, Bucovina rămâne... Bucovină.

Ce rațiune va fi avînd recenta dispoziție a C.C. de a interzice scrierea cuvîntului “Basarabia”, - nu și a celui geamăn: “Bucovina”. Să nu știe cartografii de stat și de partid că “între Prut și Nistru” se află și... partea de nord a Bucovinei de nord?

Sau poate că, în ultima sa nota (ultimativă) Ceaușescu l-a somat pe Gorbaciov să restituie “teritoriul dintre Prut și Nistru și Bucovina de Nord” și, în timp ce sovieticii, cu un deget tremurînd, urmăresc pe hartă, cursul Nistrului, până, hăt, în munții Beschizi, istoricii de la București își acordă... istoria cu ultima concepție-despre-geografie-și-viață a Primului Tată și totodată Fiu (al României, desigur)?

(3 iunie 1986)

*

POLEMICĂ ÎNTRE STRĂMOȘOLOGII, LA BUCUREȘTI

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 5 iunie 1986

Dacă ne-am lua după un anume articol publicat în *România literară* din 15 mai 1986 (vom ajunge și la titlu și la autori...), am crede că lumea științifică, în general, “frontul istoric românesc”, în special, (așa-i zice...) se află în mare fierbere. Fiindcă s-a dat alarma; fiindcă toți “ostașii” sunt, ca să zicem așa, pe picior de război, “gata, oricînd, cu chiar sacrificiul vieții lor, să dea replica meritată agresorilor”.

Să fie o falsă-alarmă? “Din contră”, ne asigură militarii frontului cu pricina, “trebuia dată și mai demult, încă din 1981...” Dar să ne întoarcem la articolul pomenit, publicat în *România literară*. Să observăm, în treacăt, că prestigiosul săptămînal literar tinde să se prefacă într-o *Literaturnaia Gazeta* oarecare -

fiindcă iată cum sună titlul articolului: “Pозиție fermă împotriva falsificatorilor și denigratorilor istoriei noastre naționale...”

Desigur, nu suntem deloc ostili luării de poziții (chiar ferme) împotriva falsificatorilor istoriei (noastre naționale); ba, în măsura cunoștințelor noastre de ne-specialist-cu-patalama-de-la-Ștefan-Gheorghiu (desigur, vorbim de faimoasa “Academie” condusă până mai ieri de către curat-specialistul Leonte Răutu, acum de frate-său Mișa Oigheștein), ne-am exprimat tristețea sau mirarea sau mânia față de falsurile Ministerului Adevărului (și... istoric), de fiecare dată când am avut prilejul.

Dar cine sunt “falsificatorii-denigratori” împotriva cărora ia “poziție fermă” tandemul: Dr. Constantin Preda (director al Institutului de Arheologie din București) - Conf. univ. dr. Ion Pătroiu (și el director, însă al Centrului de Științe Sociale din Craiova)? Cumva istorici români din exil? Cumva istorici occidentali? Ei bine, nu: “dușmanul” nu se află “în afară, ci... înăuntru”; iar dacă îi scriem și noi numele: Nicolae Copoiu, înțelegem că... nu înțelegem:

Cum adică, tovarășul N. Copoiu a... deviat? Un tovarăș atât de just? De devotat? De principial? Și, mai ales, atât de... specializat în istoria... “mișcării muncitorești și socialiste de la sfârșitul sec. 19 și începutul sec. 20”? Bravul tovarăș-profesor-demarxism din anii ‘50? Dârzul tovarăș Copoiu, tovarăș al tovarășilor Fătu, Spălățelu, Ardeleanu, Ștefan și alți post-roleriști? Neprețuitul tovarăș Copoiu, membru-plin al colegiului de redacție al *Magazinului istoric*? - etc. etc. tovarăș al altor comitete și comiții? Ce să i se fi întâmplat stimatului-tovarăș Copoiu, unul dintre cei mai “autorizați” autori de articole-orientative (!) în presa de partid? Să se fi îndrăgostit, la bătrânețe, de o jună capitalistă? Să-i fi fugit copiii în America? Să-i fi emigrat nevasta în Israel? Dacă nu, atunci ce l-a apucat... să devieze? Să falsifice? Să denigrez?

Din nesfârșitul și bătosul articol din *România literară*, înțelegem că tov. Copoiu a făcut-o lată; mai ales că, a recidivat: că și-a permis (!) să publice un “așa-zis studiu” în “prestigioasa publicație *Cântarea României*”... Nu avem la dispoziție prestigioasa-publicație, - de care auzim întâia oară - așa că ne mulțumim cu citatele produse de perechea Preda - Pătroiu. Însă, înainte de a trece la obiect, tovarășii sus-numiți ne asigură că “tezele” lui Copoiu fac parte din... “încercările din ultima vreme ale unor istorici străini de a reînvia «teoria» anti-științifică și reacționară a lui R. Roesler, referitoare la originea poporului român”. A-ha... Asta este: Mâna ungurilor - care vor să ne

răpească Transilvania... Astfel de “teze”, continuă Preda-Pătroi, “duc la denaturarea realității istorice, privind limba și procesul de etnogeneză a poporului român, originea daco-romană a românilor”. Și continuă (Preda-Pătroi): “Difuzarea unor astfel de «idei» ce se pretind a fi «înnoitoare» sau «revelatoare» nu face decât să aducă mari prejudicii prestigiului de care se bucură țara noastră peste hotare”. A-ha! Deci, grav este, nu atât că numitul Copoiu ar fi atentat la “adevărul istoric” (de parcă, de aproape patru decenii, ar fi făcut altceva...), ci “aduce prejudicii”... “prestigiului-peste-hotare”... Or asta nu se iartă.

Dar care vor fi acele “teze” roesleriene, false, prejudiciabile prestigiului cu pricina? Din hectarele de vorbe-vorbe puse pe hârtie în *România literară*, după eforturi considerabile, înțelegem că tov. Copoiu ar susține că... poporul român de astăzi se trage “direct” din daci - și numai din daci - aportul “de sânge” al românilor fiind neglijabil; și mai susține tov. Copoiu că limba română (“până la începutul secolului 19”, atenție, “când a fost invadată de neologisme latino-italo-franceze”) este, de fapt, limbă dacă - fiindcă, explică tovarășia sa, “*din limba traco-dacă s-a format limba latină clasică*” (sublinierea noastră a acestui citat exact dintr-un articol semnat de N. Copoiu, publicat în *Luceafărul* din 16 oct. 1982 - singurul text “original” pe care-l avem în față). Și pentru că am ajuns aici, să mai cităm câteva... copoisme:

“Oricât de nesigure ar fi izvoarele documentare, sensul lor istoric este edificator: strămoșii noștri geto-dacii au luptat neîncetat să-și apere libertatea, ființa proprie” - până aici nimic deosebit - în afară de “stilul” tovarășului-de-marxism - dar iată ce scrie negru-pe-alb Copoiu, mai departe: “Poporul dac nu numai că nu s-a împăcat cu ocupantul, dar prin repetate răscoale, i-a dat lovituri tot mai puternice, *până când, în cele din urmă, l-a izgonit*” (s.n.) Nu vedem întrucât această “teză”... patriotică i-ar deranja pe tovarășii de la CC. (faptul că e vădit idioată, neavând nici o importanță pentru independentiștii de serviciu). Apoi, tovarășul-lor, Copoiu, rămâne ceea ce a fost, adică un soldat disciplinat al partidului - iată dovada: “Chiar dacă stăpânirea romană asupra unei părți din teritoriul locuit de daci a produs impactul dintre două civilizații iar o parte dintre coloniștii imperiului s-au asimilat în Dacia, caracterul cotropitor, de tip colonial, rămâne neschimbat”. Mai departe: “Glorificarea ocupației romane pe care au sugerat-o arheologii, sub impresia ruinelor unor castre romane rămase pe teritoriul țării noastre și mai ales, al falsei teorii că i-ar fi învățat pe daci limba latină *este absurdă și în totală contradicție tocmai cu concepția pe care o afirmă documentele partidului nostru*” (s.n.). Care concepție? Care docu-

mente? Ale partidului! (al cărui devotat soldat a fost și a rămas “istoricul” N. Copoiu). Însă, aici, rezemându-se pe concepția-și-documentele cu pricina, iată ce scrie tovarășul: “De altfel, ne putem întreba, punând datele documentare în termenii cei mai exacti: de când calitatea cazărmilor unui ocupant este un semn de civilizare a teritoriului și poporului ocupat?” “Problema” ridicată astfel va fi dat mult de furcă ne-deviatorilor. Mai ales că deviatorul e tovarăș cu școală-de-cadre și îndelungată-experiență - fiindcă iată cum se “acoperă”: “Un popor mare, cu o viață statală de mai multe sute de ani, cu un nivel de dezvoltare economică înaintat, cum era poporul dac, *așa cum o evocă Expunerea tovarășului Ceaușescu* (s.n.), nu putea să se romanizeze sub ocupația celor câteva legiuni ale imperiului. Dimpotrivă, legionarii romani s-au dacizat! Iar în ce privește limba, poporul și-a vorbit în continuare limba sa. Că lingviștii moderni au descoperit cum că această limbă romană seamănă cu limba clasică a scriitorilor latini, nu are nici o legătură cu temporara ocupație a unei părți a Daciei, ci cu limba traco-dacă din care s-a format și limba latină clasică”.

Am citat atât de copios, ca să se înțeleagă “gradul de pericolitate” a “falsificatorului”, “denigratorului” N. Copoiu, - împotriva căruia a fost mobilizat întreg “frontul istoric românesc”. Și, ca să-i punem capac (lui Copoiu), mai cităm o “teorie” a sa: “În evul mediu, dacii au devenit: valahi, rumâni, ardeleni și moldoveni”...

Într-o țară civilizată, într-un climat cât de cât normal, asemenea gogomării ar fi trecut nebagate în seamă (cel mult ar fi trezit interesul unei publicații umoristice). Nu și în România comunistă, unde Ministerul Adevărului confeționează, zilnic, mai ales trecutul.

Dar chiar dacă ar fi avut cineva timp de pierdut, angajînd cu tovarășul N. Copoiu o “dezbateră”, ar fi fost suficient să fie citat - nu comentat, cu atât mai puțin atacat.

Ei bine, “frontul...” fiind front, paznicii adevărului-de-clasă deveniți, sub Ceaușescu, mari-patrioți, un oarecare Copoiu, cu ale sale năzdrăvănii, este luat în foarte-serios: este pusă în funcțiune adevărată armada, mobilizați “tunarii” (să dea cu boamba-n muscă)! obligați istorici sobri, serioși (ne gândim la Mircea Babeș) să intre în arenă și să-și împăneze argumentația, în exact maniera lui Copoiu, cu citate din gândirea nemuritorului Farfuridi-Ceaușescu. Este adevărat: un structural, un etern activist de partid este sensibil doar la “adevărul” citatelor-din-clasici - ei și? Să i se re-arunce în față (citatele) în ședințele lor de activiști-pe-tărâmul-istoriei, nu în piața mare, fiindcă, în acest caz,

nu atacatul (Copoiu) va fi pus la punct, ci se va face de răs atacantul (Doctorul Mircea Babeș) - dacă va ataca astfel:

“Teza originii daco-romane a poporului nostru (aceasta fiind miza: originea Românilor va fi ea pur-dacă, așa cum susține Copoiu?; sau pur-daco-romană? - n.n.) dezvoltată și fundamentată prin eforturile neostenite ale mai multor generații de cărturari, în egală măsură inspirați de sentimentul patriotic și de iubirea de adevăr”, scrie dr. Mircea Babeș, “cunoaște o clară și fidelă reflectare în documentele programatice ale PCR, în cuvântările secretarului său general”.

A, da? Vasăzică, o teză, ca să devină curat-științifică, are nevoie să fie “reflectată” (fidel și clar...) în “documentele PCR”?; și încă în “documente programatice”? Să nu știe istoricul doctor Babeș ce înseamnă, în *politică*, document-programatic? Cu așa ceva îi va fi închizînd gura unui Copoiu, individ vorbind aceeași limbă-de-lemn, însă cititorii de rînd, istorici amatori, în virtutea obișnuinței, vor raționa: Dacă partidul spune că e albă, înseamnă că e neagră - și nu va fi pentru întâia oară când - din greșală - partidul spune un adevăr, însă românii îl contestă, tocmai pentru că vine de la însăși Minciuna.

Dar dr. Mircea Babeș nu se oprește doar la “documentele programatice” (care fac, desfac... teze istorice), trece la: “Astfel, în memorabila expunere prezentată în cadrul plenarei CC al PCR din 1- 2 iunie 1982, tovarășul Ceaușescu spunea: «Victoria romanilor a deschis o perioadă lungă de conviețuire în care s-a accentuat împletirea civilizației dace și romane. După cum atestă scrierile vremurilor respective (!), cercetările arheologice, datele științifice, în această perioadă s-a realizat simbioza daco-romană și a început formarea unui nou popor bazat (!) pe cele mai înalte virtuți (!!!) ale dacilor și romanilor. Așa s-a născut poporul român!»”

Și pentru că “așa” decretează Ceaușescu, “așa” trebuie să fie!

Încă o dată: nu contează, aici, adevărul-istoric (care nu depinde de “tezele” ceaușiste - mai ales atunci când acestea dau impresia de convergență...), ci faptul că PCR “conduce” istoria prin documente-programatice (ca și alte domenii: economia, demografia, arta).

Bănuim ce se va fi petrecut în capul bietului tovarăș Copoiu: luând drept literă de evanghelie alt document-program (cel privitor la “independență”), el l-a... transpus-mecanic la “trecutul de luptă de acum 2000 ani”. Citîndu-l tot pe Ceaușescu, “istoricul” Copoiu și-a zis: romanii erau agresori, deci colonizatori: dacii s-au apărut, ei, săracii, dar până la urmă tot au fost colonizați; însă cum lupta-de-clasă se tot ascute, iar ura-față-de-invada-

tori nu piere niciodată, dacii nu s-au lăsat asimilați de colonialiștii romani (“Dimpotrivă, legionarii romani s-au dacizat”). Așadar, ceea ce se cheamă, acum, popor român provine, în exclusivitate, din... daci. Și, ca să “armonizeze” și chestiunea limbii, Copoiu a aranjat-o astfel: dacă limba română seamănă cu latina, nici o legătură cu temporara ocupație a Daciei, ci cu “limba traco-dacă din care s-a format și limba latină clasică” - limpede!

La urma urmei, Copoiu nu este singurul Strămoșolog ale cărui “teze” sunt mai întâi comice, abia apoi tâmpite. Să ne aducem aminte de prestația lui I.C. Drăgan - interminabilul serial în *Săptămîna* lui Eugen Barbu, devenit volum - cu același titlu: **Noi, Tracii**.

Întrucât dacismul lui Copoiu ar fi mai “nociv” decât traco-drăgăanismul amicului intim al lui Ceaușescu? Întrucât vor fi contribuit la prestigiul-pestă-hotare al României tezele savantului italo-bănățean, potrivit căroră, “ei, tracii”, îi învățaseră pe greci, nu doar să cânte (prin Orfeu, bănățean get-beget, de la Oravița - căreia i se zicea... Orfevița), ba chiar... propria-le limbă: greaca; și încă: aheii, “de felul lor” se trag tot “de pe-aici” (Lipova), “italicii” (!) “cam tot de pe meleagurile noastre” (probabil între Lenauheim și Gottlob); că “aici” a fost “leagănul și al grecilor și al romanilor și al amazoanelor și al armenilor” (în privința ultimilor, dovada: localitatea Armeniș, de lângă Caransebeș); și încă: “tot aici” (unge-i fruncea) a fost “cazanul în care au fiert limbile” - și, după ce au scăzut bine, “a ieșit limba indo-europeană”; și încă: tot pe-aici (bănuim că la Becicherecu-Mic) “a luat naștere scrisul, în general”... Ce păcat că savantul Drăgan, prieten cu soțul savantei (al cărei nume îl trecem sub tăcere) a trecut rapid la: “Tracii au inventat arta, știința și religia” și nu ne-a explicat, mai pe îndelete, cum anume au inventat ei, tracii, și gaura covrigului (sau poate că bănățenii au confecționat covrigul, iar amazoanele i-au dat gaură, trăgînd cu arcul în el - și de-aceea...).

Din câte știm “frontul istoric românesc” nu s-a mișcat, nu a plecat în “campanie”, nu a dat “replica meritată”... “pseudo-științei”, “elucubrațiilor”, “fantasmagoriilor” drăgane. De ce?

Ei, de ce: fiindcă secretarului general îi plăcuseră grozav “teoriile” camaradului-tovarăș, Drăgan; acesta, spre deosebire de Copoiu, lauda “cele mai înalte virtuți” ale strămoșilor, pe a căror linie se afla el însuși: precum tracii (pardon: “ei, Tracii”) erau atunci, buricul lumii antice, tot așa, Io, Nicolae Voevod sunt acum... Farul planetar, universal, cosmic... etc...

Și încă ceva: “istoricul” I. C. Drăgan a militat totdeauna (ca un bănățan de frunce) pentru Ardealul-românesc. Pe când nefericitul de Copoiu, cu năzbâtiile sale, “dă apă la moară” (cităm din

Preda-Pătroiu) “unor așa-ziși istorici străini care vor să reînvie «teoria» anti-științifică și reacționară a lui Roesler referitoare la originea poporului român”.

Asta era, deci: nu adevărul-istoric, ci... apa-la-moară...

Fiindcă așa se macină istoria la moara partidului.

*

PACIFISM...

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 7 iunie 1986

În urmă cu peste treizeci de ani [socotind din 1989, altfel aproape cincizeci], Titus Popovici era, nu doar “un mare tânăr-scriitor”, ci și - de mirare la un ardelean (ziceau regătenii) - “un băiat cu spirit”. Nu mi-a rămas decât unul dintre “spiritele” sale și, recunosc, în ciuda timpului trecut, în ciuda violentelor dispute care ne-au opus (și ne-au despărțit definitiv, la începutul anilor ‘70), era și a rămas... bun.

În fapt, nu era un ceea ce se cheamă: banc; nici anecdotă, ci o “zicere”, cum îi zic ardelenii: o propozițiune, probabil, la origine, un “citat” din cineva - care, ținută-minte și “zisă”, o dată, de două, de nouă ori, de nouă sute de ori, în cele mai felurite prilejuri (cu cât mai nepotrivite, cu atât mai de efect), sfârșea prin a căpăta - pentru inițiați, în primul rând - un umor nebun - spirit, nò!...

“Zisa” prin care mi-a rămas spiritualul Titus Popovici din anii ‘50 era următoarea:

«Căci lupta pentru pace, ea, este foarte grea!»

Nu are haz, așternută pe hârtie. Fiindcă lipsește, mai întâi, atmosfera - acel moment de după moartea lui Stalin, însă cum Stalin nu moare niciodată...; apoi atmosfera grupului de tineri-scriitori-ardeleni “dezbătând probleme înalte” (cum le șade bine unor și scriitori și ardeleni); apoi... à propos-ul - care era... cât-mai-din-contră; și, în fine, zicerea, interpretarea (cu toții învățaseră, însă maestrul incontestat rămânea Titus)... Așadar, în cele mai felurite împrejurări - la o plimbare, la cârciumă, în pauza unei adunări, ba chiar și în cele câteva secunde de întretăiere a drumurilor (nu de puține ori, “comunicarea” făcându-se de pe un trotuar la altul), Titus Popovici înălța un deget arătător până în dreptul tâmpiei... - și nu mai era nevoie să se și audă cuvintele rostite, cu toții le știam - deci, după ce degetul înălțat cerea liniște-și-atenție, zicea:

«Căci lupta pentru pace...» - iar aici degetul urca, marcând “esențialul” comunicării: *«...ea, este foarte grea...»* iar clătinăturile din cap, buzele povârnite, sprâncenele în accent circum-

flex încercau să dea o idee (despre greutatea luptei în chestiune).

Cred și acum, după atâta vreme, că “zisa” era printre cele mai corosive, devastatoare bancuri-politice; adică “profund dușmănos”, în primul rând, fiindcă viza “lupta pentru pace”; și chiar dacă lupta aceea, începută în 1949, o lăsase mai moale între timp; chiar dacă, între timp, murise și “inventatorul” ei... nu era de ici, de colea, să-l ironizezi pe Tătuc, în... “mediul scriitoricesc”; apoi era, în această “zisă”, condamnarea discursului comunist și a calculului după rusă:

«*Căci lupta pentru pace, ea, este foarte grea...*»

Din fericire, nu făceam parte dintre apropiații lui Titus Popovici, așa că, în toamna lui 1956, am intrat în închisoare... pe contul meu: abia după liberare aveam să aflu ce rol jucase “reacționarul” Titus Popovici în alcătuirea “lotului Labiș” (i se spunea astfel, după numele poetului, mort într-un accident, înainte de a fi arestat, se spunea, se spune). Dar chiar dacă acuzațiile ar fi neîntemeiate, scriitorii români - chiar ardeleni de ai lui - l-au clasat demult și l-au izolat:

«A, Titus Popovici, marele scriitor de scenarii?...»

Este adevărat, de 30 de ani, “romancierul” nu a mai scris romane. În schimb, scenarii de film - și mai ales articole-orientative...

Titus Popovici are o situație specială. Deși este un fost scriitor, nu scrie la-gazetă oricând, despre orice - a, nu. El “intervine” doar în momente pe măsură - adică speciale.

Ultima - și remarcata - sa intervenție publicistică s-a produs în 14 mai ('86); și nu în *România literară*, nici măcar în *Contemporanul*; ci în *Scînteia*. Și, desigur, pe prima pagină. Titlul articolului (“Forța rațiunii”) s-ar putea să nu-i aparțină, presupunem că cel propus de el sunase: “Forța și rațiunea” (după modelul: “Puterea și adevărul...”) - dar vorba lui: “Nu contează cum te numesc alții, contează cum îți zici tu...”

În ce problemă specială intervine specialul Titus Popovici (în *Scînteia*)? Ei bine, într-o problemă familiară, dragă lui: lupta-pentru-pace (care, ea, este foarte grea!).

“În lupta pentru pace”, scrie scriitorul de scenarii, “nimic nu e prea mult, nimic prea greu”. Și mai departe: “Lupta pentru...” - “pace” ar fi scris un oarecare scriitor de articole, însă Titus Popovici a fost și romancier, așa că nu i-i greu să varieze, ca să iasă ceva frumos (și original): “Lupta pentru *viață*” (sublinierea îi aparține). După care trece la năvăliri, cuceriri, războaie - ca să conchidă că lupta pentru pace... desigur, ea este foarte grea, dar “absolut vitală” (!); apoi zice că “*dorința de pace* (și această sub-

liniere îi aparține) a devenit o componentă *genetică* (aici subliniem noi) a poporului român”. După care se grăbește să precizeze: “Nu e vorba de pacifismul amorf (!) al celui ce se simte slab” - a nu, Doamne ferește, fiindcă, scrie el, “cei ce cunosc poporul român trebuie să știe că nici măcar în diferențele personale, mărunte, inerente, nu recurge (el, poporul român - n.n.) la soluția sălbatică a forței, a brutalității”. Și, desigur, nu se putea să nu ajungă la: “Această vocație (carevasăzică: *lupta-pentru-pace-care-ea-este-foarte-grea* - n.n.) (...) a căpătat, cu deosebire în ultimii 20 ani, prin activitatea neobosită a președintelui Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, valorile pozitive ale unei doctrine politice”.

Așa o ține Titus Popovici pe cinci coloane - e adevărat, băiat școlit, pomeneste și de Mozart și de Shakespeare, ba chiar ne propune și un citat (odios!) din Bismark (“*der Macht geht der Recht vor*” - de unde și titlul...) - după care iar vine la matcă (adică la Ceaușescu)...

Un text oarecare, foarte oarecare. Ar fi putut să fie semnat și de pseudonimele-de-serviciu de la *Scînteia*.

Dar nu contează ce anume spune (chestia cu lupta-pentru-pace fiind, într-adevăr, re-actualizată dar, în continuare... foarte-grea...), ci... *cine* semnează (tovarăși speciali) *ca să scrie despre “ceva”, profitând de “altceva”* (despre care... să scrie, fără a-i zice pe nume...).

“Norul” (folosim acest termen, la modă) de articole-luptînd-pentru-pace, în presa dâmbovițeană din ultima vreme nu are alt rol decât de a... ascunde adevăratul nor, numit Cernobîl. Pe care “specialii” articlieri nu l-ar numi în ruptul capului. Iar dacă o iau pe departe: “Un accident (posibil oricând și oriunde) intervenit la o centrală atomică...”, scrie, de pildă, Titus Popovici, dar numai pentru a putea continua astfel: “...ne obligă să înțelegem că pacea nu se poate clădi pe vulcanul nuclear care constituie acumularea de arme de ucidere în masă...”

Nu altfel scrie prietenul (bun și vechi) al lui Titus - (adevărat nu în *Scînteia*, ci în *România literară* - 15 mai '86), specialul poet Al. Andrițoiu, care își începe prestația astfel: “Viteza de deplasare a armelor nucleare...” etc, etc, continuînd cu: “dimensiunea apocaliptică a unui conflict nuclear, eventualitatea alarmantă a declanșării”. (NB. Ajuns aici, poetul Andrițoiu se oprește și pune punct, lăsîndu-ne pe noi să spunem ce anume “s-a declanșat”). Și, mai departe: “Într-o astfel de situație dramatică nu mai există neutralitate: lupta pentru pace a devenit un imperativ categoric...” (chiar așa se intitulează articolul: “Un imperativ categoric”) - nu mai continuăm, fiindcă toate clișeele la un loc nu

au “încărcătura” pe care “zisa” de acum mai bine de treizeci de ani (și la care participa și Andrițoiu) o păstrează și azi:

«*Căci lupta pentru pace, ea este foaaarte grea!*»

Cu atât mai foarte-grea, cu cât nu... contrariul păcii a readus-o în actualitate. Ci - după cum o știu toți cititorii Scînteii (precum și membrii familiilor lor), și după cum îi scapă chiar lui Titus Popovici, “un accident intervenit la o centrală nucleară” - carevasăzică “un obiectiv pașnic”, nu?

Dar tocmai acesta este rolul “specialilor”: să plece de la un eveniment real, să-l facă... subînțeles, ca apoi, pe de o parte, să trăncănească (explicit) despre lupta-pentru-pace, pe de alta, fără a scrie negru-pe-alb, nici URSS, nici măcar *Cernobîl*, făcând cu ochiul, să dea de înțeles că, nu-i așa, românii “independenți” și antisovietici-foc, știu ei prea bine ce “pașnică” era centrala aceea...

Titus Popovici face (ca să zicem așa) cu... amândoi ochii și ne dă și coate, atunci când scrie: “(poporul român) aflat la răscrucea tuturor năvălirilor, a poftelor de dominație ale unor puteri cu alcătuiți statale artificiale, conglomerat de națiuni ținute laolaltă cu sila, ațâțate una împotriva celeilalte...” - cuvinte în doi peri care ar putea fi interpretate de către eventualii cititori români ca o... aluzie la URSS, însă pentru Ochiul-și-Urechile-Moscovei, varianta ar fi: “dar e limpede: este vizată Austro-Ungaria”!

Însă limba bifurcată a lui Titus Popovici devine una-și-indivizibilă, atunci când încearcă să laude poporul român - astfel:

“Cel care cercetează cu o minimă obiectivitate (...) istoria acestei țări numită România, va fi nevoit să constate că niciodată, în nici un moment al unei dăinuiri multimilenare, n-am râvnit la ce n-a fost al nostru, n-am scris «răsunătoare» pagini de cuceriri...”

Nu vom zăbovi asupra vorbe-vorbelor fără acoperire (care “multimilenaritate” a “acestei țări numită România”?), însă vom atrage atenția că *istoria* este, orice-ar crede Ceaușescu și Popovici, *adevăr* și că, în acest secol al 20-lea, sub drapelul României, armata română a trecut totuși granițele naționale pe pământul altor țări, de patru ori; și dacă în 1919 românii răspunseseră unei cereri de ajutor din partea ungurilor (ca să-i scape de Bela Kun), iar în 1945 contribuiseră și ei la alungarea germanilor din Ungaria și din Cehoslovacia (episod și acesta, discutabil...), totuși, în 1913, “pașnica” România râvnise la (ceea ce nu era al ei) și, după o “campanie” rușinoasă (moralmente și... militarmente), a ocupat Cadrilaterul; iar de la mijlocul lunii iulie 1941, - după ce liberaseră Basarabia și Bucovina (și bine făcuseră) “pașnicii” români trecuseră, totuși, Nistrul, râvniseră, totuși, “Transnistria” - și o și “administraseră” o vreme; iar faptul că

românii s-au purtat cu populația din Ucraina ocupată mai puțin arogant (și mai puțin crud) decât germanii, acest comportament “omenos” nu ne absolvă.

Cât despre... bravură, iată ce scrie Titus Popovici: “Slabi noi nu ne-am simțit niciodată; dovadă că toți cei care au încercat să ne răpească libertatea s-au izbit ca de un zid de netrecut, de hotărîrea unui întreg popor, totdeauna, de-a muri dacă trebuie, dar de-a nu accepta sclavia”.

Ce frumos ar fi fost - dacă ar fi fost... Dar, vorba filosofului C. Noica: N-a fost să fie... A-ți iubi țara înseamnă, mai întâi, să o cunoști, să-i cunoști istoria - pe care să ți-o asumi. Afirmatiile fără acoperire sunt semn de analfabetism, de iresponsabilitate, în nici un caz de patriotism.

Adevărul stă pe undeva, pe la mijloc (sau pe la-sfert...): față cu “cei care încercau să ne răpească libertatea”, și românii și înaintașii lor (dar nu numai românii și înaintașii lor) au încercat să se opună; însă nu *toți* și nu *mereu*; desigur, au existat momente sublime ale unor formații de indivizi, ale unor individualități - cinste lor! Însă, oricât de frumos ar suna (în cărțile de citire și în *Scînteia*) potriviri de cuvinte precum - re-cităm: “Hotărîrea unui întreg popor de a muri, dar de a nu accepta sclavia” - acestea rămân vorbe-vorbe.

Dacă am avea cu cine dialoga, i-am atrage atenția “patriotului” că, în prezent, (și nu de ieri...) poporul român se află în sclavie; că, în mare și nepermisă majoritate, o acceptă - fiindcă, zice el, “poporul”, nu are încotro... Desigur, se plânge, cârtește, critică, înjură, câte un individ o face pe față, câte un individ este ucis - dar poporul?...

Puțin le pasă Ceaușeștilor și Popovicilor de popor. Pe ei, în ordine... ierarhică, îi interesează **Puterea**, nu **Adevărul**... Și nu se pot menține la **puterea** aceea, decât prin întoarcerea pe dos a **adevărului**.

Dar să ne întoarcem la lupta-pentru-pace (care va fi ea foaaaarte grea, dar nu-l înspăimântă pe vajnicul Titus Popovici). Desigur, “campania” nu a fost declanșată după catastrofa de la Cernobîl, însă Ceaușescu, dacă are geniu, atunci are geniul de a “întoarce” în folosu-i, mai ales, catastrofele: inundațiile și secetele, cutremurele de pământ și chiar prăbușirea economiei - toate acestea constituiseră prilejuri de încă o “campanie”, de încă o “mobilizare”, de încă un “front” (să se observe terminologia militară).

Nenorocirea de la Cernobîl? Mană cerească pentru Ceaușescu. Ridicînd glasul cu două tonuri, în “lupta pentru pace”, ține un discurs din care fiecare “parte” înțelege ce îi convine:

- Occidentalii, în special americanii, să creadă că Ceaușescu este... mai antisovietic ca oricând, pentru că cere...“dezarmare totală”;

- Sovieticii să știe că Ceaușescu le este, în continuare, fidel, pentru că în problema Cernobîl, a întors-o cu abilitate: nu despre accidentul la o centrală “pașnică” vorbește el, ci despre... pericolul unui conflict nuclear;

- Pacifiștii occidentali să îl considere un “verde” (de-al lor).

Dar românii, “poporul român”, vorba lor (a Ceaușeștilor, a Popovicilor)? Poporul român să se mulțumească (și să mulțumească din inimă) pentru... “independență”; să fie fericit că se trage (direct) din daci și din romani; să fie fericit că sărbătorește... “2500 ani de la prima atestare documentară a Geților”.

Să fie, deci, fericit poporul român pentru că face agricultura cu săpăliga și cănița; că “roadele pământului”, atâtea câte sunt, “pleacă la export” (nu contează că occidentalii au decis, după Cernobîl, o temporară sistare a importului de produse alimentare - de prin 1981, pâinea și laptele și carnea și legumele noastre se duc în URSS); să fie fericit românul și să termine de construit centrala de la Cernavodă (de tip Candu, ceaușizat după metoda sovietică, adică: economii de cca 40% la ciment și armături metalice...), să o facă și pe cea de la Piatra Neamț (după licență sovietică, tip... Cernobîl)...

Să mai fie fericit poporul român că... luptă pentru pace - “cea mai nobilă luptă”...

Și, așa, din luptă în luptă, azi-măine, vor ajunge românii și pe “culmile cele mai mărețe” - care, după Cernobîl, preluând o vorbă mai veche, vor fi... nu “în sus”, ci... dar să amintim zicerea:

“După explozie, înveliți în cearceafuri albe, toți tovarășii, se vor îndrepta în ordine și disciplină - ca să nu se creeze panică - spre cel mai apropiat cimitir”.

Căci lupta pentru pace, ea...

*

APELE NORDULUI NU MAI CURG SPRE SUD... CI SPRE EST...

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, august 1986

Presa franceză din acest sfârșit de august a primit cu interes știrea potrivit căreia Biroul politic al PCUS a hotărât (la 15 august 1986) oprirea imediată - și definitivă - a lucrărilor pe cele două gigantice șantiere de... abatere a apelor Nordului spre Sud, cum se spunea în folclorul șantierist sovietic.

Ca locuitori ai acestei planete, desigur, ne bucurăm de

această hotărâre, în sfârșit, înțeleaptă. Dacă proiectul ar fi fost pus în aplicare, consecințele climatice (prin creșterea calotei glaciare arctice) ar fi fost catastrofale. Fiindcă prevedea - după cum numele i-l indică - să inverseze cursul a două fluvii din Rusia europeană: Pecioara și Dvina și a două fluvii siberiene: Obi și Irtîș. “Europenele” ar fi trebuit-după “inversare” - să se verse în Volga (ca să restabilească nivelul Mării Caspice, în scădere, și să irige zonele Don, Cuban și Caucazul de Nord), iar “Siberienele” să “strobească” Asia Centrală, cu deosebire Kazahstanul. Desigur, după metode cantitative, rusești și după sovieticele baraje (cât mai mari - adică cele mai mari din lume), care ar fi “produs” cele-mai-mari lacuri de acumulare - din lume, desigur (suprafața acoperită de ape, în partea europeană, ar fi fost “de peste 200 000 km p.”, adică suprafața actuală a României, cât despre partea siberiană...).

Desigur, această hotărâre se înscrie în politica noului țar, Gorbaciov: totdeauna cel-nou se consolidează pe “spinarea” celui-vechi. Și cu toate că nu ne imaginăm nici o clipă că Gorbaciov ar fi fost influențat numai (sau în cea mai mare parte) de opiniile intelectualilor sovietici, trebuie să le pomenim: încă de la anunțarea acestui proiect făraonic, mai cu seamă scriitorii (tot ei!) au început să bombardeze înaltele-instanțe cu proteste, cu studii, cu cereri; tot scriitorii au mobilizat oameni de știință: geografi, meteorologi, biologi, sociologi, care au formulat prognoze și “inventare” ale monumentelor istorice amenințate de lacurile-de-acumulare (desigur, în Rusia europeană); Congresul Scriitorilor din RSFSR (decembrie 1985) a trimis o moțiune de protest, atât Kremlinului, cât și UNESCO-ului. Un academician, precum M. Lemeșev - care este și expert ONU în materie de ecologie - nu a ezitat să dea interviuri în presa occidentală în legătură cu “amenințarea planeară” constituită de proiectul sovietic.

Ca să avem o idee de gigantismul lucrărilor: pe “șantierul siberian”, doar canalul de derivație ar fi trebuit să aibă 2 230 km lungime (aproximativ distanța... aeriană între București și Madrid), în jur de 170 m lățime, și 12 m adâncime. Dar asta nu este totul: apa ar fi trebuit “urcată” cu cca 500 m - drept care trebuiau construite paliere de... pompare, desigur (erau prevăzute patru “trepte”), în scopul de a iriga 4,5 milioane de hectare (ceea ce ar reprezenta cca un sfert din suprafața agricolă totală a României - ceea ce nu ar fi rău, pentru România, dar pentru imensa Rusie?)

Așadar, apele Nordului - care trebuiau să curgă spre Sud - își vor continua drumul spre Oceanul Arctic. Din păcate, la recenta plenară a Biroului politic al PCUS nu s-a pomenit un alt proiect,

cel dunărean. Din 1983 se vorbește - cu discreție tipic sovietică - de “canalul Dunăre-Bug”, destinat să irige... “sud-vestul Ucrainei”.

Încă din 1985 “se lucrează”, însă nu cunoaștem traseul exact al acestui canal. Oricum, pentru a suge apă din Dunăre și a o trimite să irige “sud-vestul Ucrainei” până la Bug, (în linie dreaptă, cca 350 km), cei-mai-mari-constructori-de-canale-din-lume au de traversat două “baraje” de apă sărată, amândouă orientate nord-sud: laguna Cunduc (lungă de cca 30 km, cu o lățime medie de 10 km) și Limanul Nistrului (lung de peste 40 km, lat de, în medie, 10 km). Cum vor proceda sovieticii? Dacă vor să păstreze “dulceața” apei din Dunăre, vor trebui să ocolească, prin nord, întâi laguna, apoi limanul (repetăm: amândouă sărate); însă Bugeacul, deși... stepă, în această zonă este “zebrat”, atât de coline care depășesc 60 m altitudine (doar 60 m, însă pe distanțe de 20 - 30 km), cât și - acum vorbim numai de Basarabia - de patru alpii de râuri: Cogâlnic, Sărata, Hagider și Alcalia, largi de kilometri și... doar la câțiva centimetri de nivelul mării. Vor tăia sovieticii canal propriu-zis, cu “palieri” de ridicare... apoi de coborâre, apoi iar de ridicare a apei? Ar fi în stare.

După cum ar fi în stare să aleagă alt traseu - o soluție tipic sovietică: să taie doar vreo 15 km de canal între brațul Chilia și laguna Cunduc; să “astupe” tot sistemul lagunar de pe litoralul basarabean - în linie dreaptă, paralel cu malul Mării Negre, cca 60 km; de la punctul extrem nord-estic al lagunei Burnas să mai aibă de “tăiat” doar vreo 30 km de canal, până la limanul Nistrului - pe care, de asemenea, să-l “astupe” (ca să-l îndulcească...); iar dacă vor fi porniți pe economii, vor reduce la jumătate ultima porțiune de canal - dacă vor traversa lacul Budachi (Tekirghiolul basarabean)...

Oricare soluție vor alege sovieticii, rezultatul va fi același: devastarea, în continuare, a sudului Basarabiei. Spunem: devastare, în continuare, pentru că, în 1980, din chiar presa sovietică, aflasem că cca 50 000 hectare de teren agricol fuseseră scoase din circuit (și, probabil, nu vor reintra în următoarele două cincinale), fiindcă fuseseră “irigate” cu apă din... lagune. La această ispravă trebuie să mai amintim asasinarea Nistrului: o dată prin catastrofa chimică din 1982, de la Drogobâci (barajul - de pământ - al unui “lac” în care erau depozitate “deșeurile” a cedat și întreg conținutul s-a deversat în Nistru - și vor trece decenii până când va mai crește iarbă pe malurile fluviului, de pești să nu mai vorbim); a doua oară prin construirea, la Moghilev, a unei noi hidrocentrale - al cărei lac nu se va umple înainte de 1988, drept care, în aval, fluviul a devenit un pârlăuș anemic (și otrăvit).

Iar acum sovieticii vor să sugă apă și din Dunăre. Proiectează să extragă în jur de 1 000 mc/sec. Zicându-și (pentru că nu întreabă pe nimeni) că, oricum, din punctul în care își vor plasa gura (de canal, de pompă, de ventuză), nu mai sunt decât câțiva kilometri până la mare - unde apa (dulce) tot s-ar fi vărsat degeaba...

Din nefericire, nimic nu e “degeaba” în materie de apă.

Să rezumăm: sovieticii vor să ia, din Brațul Chilia, 1 000 m cubi pe secundă; numai că debitul minim al Dunării, la punctul Ceatalul Ismailului (adică înainte de a se “împărți” pe cele trei brațe) era măsurat, în 1975, la cca 2 000 mc/sec. Este adevărat că Brațul Chilia este cel mai “bogat” (iar rușii l-au “îmbogătit”, prin mari lucrări de dragaj), însă nu constituie jumătate, ci doar 2/5. Și cum nu vor avea posibilități de stocare (să “extragă” doar în perioadele de dubii maxim - adică în lunile mai și aprilie), vor pompa atunci când vor avea nevoie, adică vara... Dar mai este ceva: din 1975, de când datează această măsurătoare (a debitului minim), Dunărea a scăzut în proporții îngrijorătoare: în acest din urmă deceniu, Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria și România și-au dublat cantitatea de apă extrasă din Dunăre pentru nevoi industriale și de irigație, iar barajele hidrocentralelor nu au aranjat deloc lucrurile; dacă mai amintim și lucrările de îndiguire din Delta (altă crimă a lui Ceaușescu) - lucrări care vor interzice acestui “burete” să-și joace rolul compensator, atunci înțelegem că ne îndreptăm cu pași rapizi spre o catastrofă ecologică.

Și chiar dacă sovieticii vor renunța și la proiectul canalului Dunăre-Bug, chestiunea Dunării românești - și nu doar românești, fiindcă fluviul este european - va rămâne.

Cât timp? Până se vor trezi și intelectualii români să dezbată, să protesteze (așa cum, de pildă, au... protestat împotriva distrugerii monumentelor istorice)? Sau până când, în locul lui Ceaușescu, va veni altcineva care va “deceaușiza”, printre altele, și apa Dunării.

*

**“LA QUINZAINÉ LITTÉRAIRE”, AUGUST 1986
Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 12 august 1986 -**

De obicei - și din nefericire - multe din bunele intenții rămân doar bune-intenții; rar de tot o rea-intenție ajunge să fie, odată aplicată, faptă-bună... Este cazul numărului special al revistei *La Quinzaine littéraire* din august 1986. Intenția îi aparține directorului, cunoscutului de nevindecat tovarăș de drum, Maurice Nadeau: acesta, după ce, în urmă cu 30 ani, i-a fost dărâmat de pe soclu (și din inimă) Marele Idol - Stalin - și-a căutat alinare și rost

la picioarele altor idoli (cărora el le spune: *ideal...*): Mao, Castro, Enver Hodja, Tito, Ceaușescu - nici unul nu i-a scăpat: însă pentru că, din nefericire pentru el, realitatea îi contrazice fără milă “idealul”, Maurice Nadeau, la bătrânețe, s-a întors la sursă; adică acolo unde a avut loc Marea Revoluție din Octombrie: la URSS. De altfel, acesta este titlul generic al numărului special: URSS 86. Iar editorialul - semnat, desigur, de Maurice Nadeau - se numește: “Un alt climat”. Titlu pudic și prudent, fiindcă, în text, autorul, după ce dă o copită în dreapta, o pălmuță în stânga, își dezvăluie noul “idol-ideal” în persoana lui Gorbaciov...

Intenția, am mai spus-o, era cum nu se poate mai... bună: de aceea, fugind ca de ciumă de buni cunoscători ai totalitarismului, în general, ai celui sovietic, în special, precum J-F. Revel, Alain Besançon, J-M. Benoist, André Glucksmann și alții, cu toții ieșiți din “mantaua” lui Raymond Aron - Nadeau și-a ales ca pivot al dezbaterii pe “strălucitul sovietolog Moshe Lewin” (așa-i spune Nadeau); pentru a da în ochii europenilor oarecare credibilitate, a făcut apel la François Fejtő și la Michel Heller, însă i-a pus alături de un Alexis Berelovici și un Efim Etkind; de asemenea, a solicitat colaborarea lui Alexandr Zinoviev... Desigur, colaborează și câțiva francezi...

Din fericire, numărul special din *La Quinzaine littéraire* a ieșit, nu doar altfel, ci pe dos decât dorise, voise mereu-tânărul tovarăș-de-drum, Maurice Nadeau. Deși el însuși, în editorial, anunță că, de pildă, în articolul lui Berelovici, vom face cunoștință cu “noul freamăt de libertate” (de la Moscova, desigur, din acest an, ‘86); deși înțelege, din articolul lui Etkind, că, în URSS, ar fi în curs “o epocă de reabilitări” (literare), deși ne asigură că Zinoviev, în intervenția sa, îl atacă pe Reagan și a sa definiție a URSS, ca “Imperiu al lui Satan”, deși încheie cu speranța (mereu speranța!) că Gorbaciov va fi un “super-Hrușciov”, cititorul care nu se lasă descurajat de... speranța lui Nadeau, va avea surprize dintre cele mai agreabile. Fiindcă, în afară de editorialul lui Nadeau și de interviul luat “strălucitului sovietolog Moshe Lewin”, toate celelalte materiale sunt serioase, ponderate, deci credibile.

François Fejtő începe astfel: “După cum Nixon era mult mai popular la București și la Varșovia decât la New York, Gorbaciov este mai popular la New York, Londra, Paris - decât la Moscova. În cel mai fericit caz, sovieticii așteaptă, să vadă rezultatele - pe care le prevăd, de altfel... Ce a adus «nou», Gorbaciov? Campaniile împotriva alcoolismului? a absenteismului? a corupției? Faptul că se vorbește «deschis» despre aceste tare ale societății? Dar ce anume se face ca să fie extirpate, măcar corija-

te? Nimic - decât discursuri mobilizatoare - pe care sovieticii le-au auzit, recent, din gura lui Andropov (și el pornise «campanii», botezate, atunci «o nouă cotitură»). Singura noutate: Gorbaciov este mai avar decât predecesorii săi în promisiuni”.

Mai departe, Fejtő scrie: “Gorbaciov pare să încline spre dezideologizarea conducerii, în vederea pragmatizării (cuvintele-cheie fiind calitate-randament-sobrietate-eficacitate). Foarte bine, dar cum? Poate Gorbaciov să diminueze cheltuielile militare? Nu. Să «mobilizeze» mâna de lucru pentru «mari șantiere» - ceea ce Stalin putea, altădată, Gorbaciov nu poate, azi. Poate Gorbaciov să reorganizeze agricultura - să zicem, după modelul Ungariei? Nu - în URSS așa ceva ar deveni o adevărată revoluție. Poate să stimuleze productivitatea? Cum să o facă, fără a provoca creșterea nivelului de viață?”

În privința “strategiei internaționale”, Fejtő constată: “S-au înșelat, ca de obicei, occidentalii care așteptau de la Gorbaciov con-cesii spectaculare, ca să-și credibilizeze «pacifismul». Campania din Afganistan continuă, războiul de uzură dus prin Jaruselski împotriva poporului polonez continuă, URSS înarmează, mai departe, Nicaragua, Angola, Siria, Libia. «Propunerile» sale privitoare la «dezarmare» strălucesc prin lipsă de originalitate și de seriozitate”.

Fejtő încheie astfel: “Expansiunea ideologică este cea imaginată de Andropov, de pe când era doar șeful KGB: URSS să conteze mai puțin pe «devotamentul» partidelor comuniste occidentale, cât mai ales pe cele social-democrate - declarate sau nu (Fejtő nu scrie numele lui Giscard d’Estaing, o facem noi - n.n.), formații politice sau curente care, fără a-și declara marxism-leninismul, susțin fără rezerve, pe plan internațional, politica URSS. Dar chestiunea principală rămâne aceeași: va putea URSS, fără schimbări de structură, fără a renunța la militarizarea excesivă, fără să încurajeze spiritul critic - va putea, fie și cu «omul nou, Gorbaciov» să dea un nou suflu economiei - pe care se bazează prezenta și viitoarea ei forță?”

Că, într-adevăr, se întâmplă ceva și se așteaptă și mai mult - este evident; că ceva se mișcă în imobila Rusie - incontestabil, însă “freamătul” pe care îl așteaptă Maurice Nadeau în întreaga societate sovietică se simte, ca totdeauna în momente de schimbări-de-domni, numai în cultură, cu deosebire în literatură și artă. Din articolul lui A. Berelovici aflăm că la Congresul Scriitorilor (iunie ‘86), nu numai că a fost schimbată vechea conducere, dar a fost atacată cenzura, atât față de texte “contemporane”, dar, mai ales, față de scriitorii considerați “trădători”: Gumiliov, Merejkovcki, Zamiatin; s-a cerut publicarea operelor

complete ale lui Pasternak (deci și a **Doctorului Jivago**), ale Annei Ahmatova (deci și a **Recviemului**), de asemenea, publicarea scrierilor lui Hlebnikov, A. Platonov, Sologub. Este adevărat: această revendicare nu este nouă, însă în iunie '86 a fost formulată cu aproape violență.

Berelovici observă că și cei mai acerbi critici nu au debordat perioada brejneviană - cu o excepție: Voznesenski - care a cerut condamnarea oficială a tezelor jdanoviste din 1946. În rest, criticele și doleanțele scriitorilor s-au învârtit în jurul “cazului Tvardovski” - fost director al revistei *Novîi Mir*. Să amintim rolul considerabil jucat de Tvardovski și de *Novîi Mir*: Încă de la sfârșitul anului 1953, la puțin timp după moartea lui Stalin, aici au fost publicate două articole care au pus în cauză realismul socialist ca “metodă artistică”, de asemenea, “conducerea”, de către partid a literaturii (Pomeranțev: “Despre sinceritate în literatură” - să ne aducem aminte că “sinceritismul” a avut ecouri și în România, însă la noi, “sincerii” au fost pe loc pedepsiți); și cronica la **Pădurea rusească** a lui Leonid Leonov, în care Marc Șceglov scrie că personajele negative din literatura sovietică nu sunt “rămășițe ale trecutului”, ci... produse ale sistemului. Ca urmare, în 1954, *Novîi Mir* este condamnată de către Plenara Uniunii Scriitorilor, iar Tvardovski destituit. În 1958, revenit în fruntea revistei, Tvardovski încearcă să libereze literatura - și publică, în 1961 romanul **Kira Gheorghievna** de Viktor Nekrasov (tema întoarcerii din lagăr, a tentativei de adaptare a foștilor deținuți, precum și responsabilitatea celor care au tăcut); în 1962, **O zi din viața lui Ivan Denissovici** de Soljenițin; în 1963 Tvardovski însuși publică partea a II-a a **Tiorkiniadei** (“Vassili Tiorkîn pe lumea cealaltă”) - “cealaltă” fiind, vai, tocmai “aceasta”; în 1964 **Pe malul Irtîșului** de Serghei Zalîghin, primul roman care denunță colectivizarea; în 1965, **Morții nu mai suferă** - primul roman care denunță incapacitatea militară a condamnatului și mai ales nepăsarea partidului față de soldatul-om. Cu un asemenea “trecut”, Tvardovski a fost alungat de la *Novîi Mir* în 1970.

Acum, în 1986, evocând “cazul Tvardovski”, scriitorii sovietici sunt convinși ca “întâia mare ocazie” (cea consecutivă congresului al XX-lea) fusese pierdută; o parte dintre ei, cei mai optimiști, speră că, acum, ar putea fi “a doua mare ocazie” - dacă... Dacă, după expresia unuia: “dacă, după primul atac, în care ai căzut, te-ai putea ridica, pentru al doilea”... Berelovici (în care Nadeau își pusese atâtea speranțe...) scrie: “Cum să nu dorească schimbări, liberalizare, scriitorii sovietici? Însă acești 30 ani care s-au scurs de la congresul al XX-lea i-au făcut scep-

tici. Spre deosebire de 1956, când apăruse o mișcare profundă, azi «curentul nu trece»: chiar cei care cred în voința lui Gorbaciov de a provoca schimbări, se îndoiesc, în primul rând, de posibilitățile, în al doilea rând, de cinstea lui. La fiecare schimbare-de-domn, cel nou făcuse promisiuni de «înnoire». Și azi, generația de la '56 este cea mai activă - dar a îmbătrânit: cei mai radicali și mai activi dintre ei au fost împinși în disidență, apoi în exil; alții au ales calea compromisului - și s-au compromis. Generațiile care au urmat nu sunt deloc dispuse să se angajeze în luptă, fiindcă refuză să se «politizeze». Se discută încă». Berelovici scrie mai departe: «cuvintele sibilinice ale noului secretar al Uniunii, Karpov. Acesta, după ce a fost ales democratic, de către scriitori, a spus: «Dacă vom face o paralelă prea acuzată cu dezghețul (așa era numită perioada de după congresul al XX-lea, după titlul unei nuvele a lui Ehrenburg - n.n.), dacă vom confunda democrația cu demagogia, vom risca să cădem... în disidență». Nu se știe dacă avertismentul a fost formulat doar la adresa scriitorilor, doar la adresa partidului - sau a ambelor părți».

Berelovici explică, în continuare, care sunt efectele «modei Gorbaciov» adică ale «criticii» ale, îndemnului la «transparență» (celebrul «glasnost»): permisiunea venind de sus, «spontaneitatea» (ca și sinceritatea) dau impresia de critică-de-comandă - suspectă, deci. Sovieticii s-au obișnuit să audă aceleași persoane criticând, azi, cu severitate, ceea ce lăudau ieri.

Și totuși, se întâmplă câte ceva - mai ales în teatru - dar numai la Moscova: un impresionant număr de piese «critice» (chiar «denunțatoare», acuzatoare) sunt jucate și, desigur, cunosc o mare afluență de public. De la texte doar-critice (spațiul locativ, carierismul, birocrăția etc...), până la o piesă care face încă senzație: **Dictatura conștiinței** de M. Șatrov, pusă în scenă de M. Zaharkov la teatrul Lenkom. Acțiunea se petrece azi, în redacția unui jurnal pentru tineret: careva are ideea de a re-face «procesul» (fictiv) al lui Lenin din 1920, rezemându-se pe texte ale Nadejdei Krupskaia. Jurnaliștii care «joacă» procesul (lui Lenin), în fapt fac procesul socialismului, cu martori ai acuzării și ai apărării, procuror, avocat... Primul martor al acuzării este... Verhovenski, personaj din **Demonii** de Dostoievski; acesta își expune teoria despre socialism: egalitate în sclavaj pentru mase; puterea pentru câțiva - putere care se exercită prin teroare, denunț. Verhovenski apare - în piesă - ca Demonul socialismului - de altfel, un alt personaj spune: «într-adevăr, Verhovenski este Pol Pot, este propriul nostru trecut». Ca martori ai acuzării mai apar: un bolșevic, «pur» la început, dar corupt numaidecât de putere și avantaje materi-ale; un comunist, pentru care scopul-scuza-mijloacele; un

membru al “Sutanelor Negre”, care, de la pogromurile din timpul țarismului trece, cu plăcere - și cu eficacitate - în Ceka; în fine, un tânăr care visează revenirea “puterii puternice” - al cărei “portret” și l-a lipit de parbrizul mașinii... Un alt personaj (din piesă) îl întreabă pe tânăr: “Portretul cui?”. Tânărul (personaj) nu răspunde, în schimb, sala strigă, în cor: “Stalin!”. La un moment dat, actorii (care interpretează jurnaliști care, la rândul-le, “joacă” personaje istorice) părăsesc măștile, succesive, simultane: dând impresia că improvizează, ei, actorii, interpelându-se pe numele mic, discută despre problemele lor, de teatru, de aprovizionare, comentează evenimente politice, culturale, chiar judiciare... Regizorul Zaharkov și “animatorul” acestui joc-al-adevărului, un actor foarte popular, Iankovski, avuseseră intenția să extindă dezbaterile în sală, cu sala - dar și “liberalismul gorbaciovian” are limitele lui.

Berelovici conchide: “Spectacolul cu **Dictatura conștiinței** marchează limita libertății sub Gorbaciov. Dar cât timp va dura? Și va reuși această excepție să astupe prăpastia dintre inteligenție și putere? Avem toate motivele să ne îndoim: deziluziile, scepticismul sunt prea adânci, gesturile de «bunăvoință» prea timide și, mai ales, prea tardive. Cu toate acestea, Moscova, acum, pare vie, mișcată - însă vorba unui proverb: și muribunzii mișcă...”

Nu ne vom opri la interviul acordat de către “strălucitul sovietolog Moshe Lewin”; pentru că acesta își începe monologul prin îndemnul: “Trebuie neapărat să depolitizăm discursul nostru despre URSS” - ceea ce ni se pare elocvent. Vom da însă un singur exemplu din rezultatele cercetărilor sale (strălucite, depolitizate) asupra... “opinie publice în URSS”. Moshe Lewin susține morțiș că așa ceva există. “De exemplu?”, cere jurnalistul francez. “De exemplu”, răspunde Moshe Lewin, “maiștrii din industrie: fiind «ochii și urechile» puterii, maiștrii raportează starea de spirit (*nastroennie*) a muncitorilor. Or această *nastroennie* nu constituie opinie publică?”

Dacă mai adăugăm că tot “opinie publică” este faptul că “cititorii scriu redacțiilor”, ne-am făcut o imagine definitivă despre strălucirea sovietologului în chestiune.

*

1918 LA ROMÂNII

Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983 - 86

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 12 octombrie 1986

A apărut de curând, la București, la Editura Științifică și Enciclopedică, colecția de documente: **1918 la Români** - desăvârșirea unității național-statale a poporului român, în șase volume, grupate în două secțiuni:

a) volumele I și II - cu mențiunea: “documente externe, 1879 -1916.

b) volumele III - VI - “documente interne și externe, august 1918 - decembrie 1920”, privind “recunoașterea internațională” (a desăvârșirii unității național-statale).

Colecția poartă indicația: “Direcția Generală a Arhivelor Statului” și a fost întocmită de un colectiv de cercetători, coordonatori: Ion Ardeleanu, Vasile Arimia și Mircea Mușat.

Mărturisim din capul locului: șase volume masive, totalizând peste 4000 de pagini, cuprinzând 922 documente - impresionează; impresie de cvasinormalitate, de chiar abundență... De parcă ne-am trezi, în România, în fața tejghelelor, tarabelor normal încărcate și, culmea, “s-ar și da” ceea ce vedem...

Am fi nedrepti dacă nu am elogia strădania cercetătorilor români: de asemenea, nedrepti, dacă nu am recunoaște și “partea pozitivă” a unor istorici care, de decenii, ne serviseră doar înlocuitori de istorie precum Ion Ardeleanu și Mircea Mușat. Acestea fiind spuse, nu vom merge până acolo, încât să admirăm curajul acestor istorici de a fi făcut, în sfârșit, și ceva istorie - după atâtea decenii de folclor sovietic și minciună carpato-dunăreană.

Apariția colecției de documente - în cea mai mare parte necunoscute românilor, și nu doar muritorilor de rând, ei chiar istoricilor de profesie - ne bucură, desigur, dar ne și întristează: ne batem în piept eu “tragerea” din Mircea (cel Mare, nu Bătrân), din Decebal, din Burebista, dar nu aveam voie să știm cum anume ne “trăsesem” din bunicii și părinții noștri care făcuseră cu mâinile și cu sângele lor această Românie pe care ne-a confiscat-o Marele Român de serviciu; suntem iubitori-de-țară, ba chiar obligați să ne manifestăm românismul - dar numai cu strigăte și adjective fără acoperire.

Acestea fiind spuse - deocamdată - nu vom fi “recunoscători partidului” pentru că ne-a îngăduit să recuperăm doar o părticică din ceea ce ne furase, falsificase, interzisese.

Nota asupra ediției ne înștiințează că lucrarea cuprinde

“izvoare documentare selecționate din fondul de microfilme și xerografii (...) depistate, colectate din arhivele, bibliotecile și muzeele de peste hotare” - și anume din: “Anglia, Austria, Belgia, Elveția, Franța, ambele Germanii, Italia, Iugoslavia, Polonia, Spania, USA, Turcia și Ungaria”. Se vede eu ochiul liber că lipsește o sursă, o țară, o vecină - cea mai mare: URSS. Nota editorială zice: “În unele situații, nedispunând de documente, s-au folosit ca sursă lucrări publicate” - subliniem și ținem minte. Mai departe, “Nota” vorbește de “anume condiții de accesibilitate la documente, în diferite țări” - am înțeles și asta, rușii nu au furnizat și nu au permis recoltarea de documente care privesc România. Mai înregistrăm următoarea precizare din Notă:

“Fiind vorba de acțiuni ale guvernului român sau ale românilor din teritoriile aflate sub stăpânire străină, în volume au fost incluse și documente interne” - subliniem și ținem minte.

Urmează o **Introducere**, semnată de M. Mușat și V. Arimia. Și pentru că este vorba de o întreprindere științifică, avem dreptul și la o variantă în engleză a ei. Tot în virtutea caracterului științific, avem dreptul la un citat - în care este vorba de “înaintași” care “înfrățindu-se cu munții și câmpiile, cu râurile și codrii falnici, au rămas neclintiți pe aceste meleaguri, apărându-și ființa, existența liberă” - nu era necesară trimiterea la subsol, ca să aflăm cine-i autorul.

După ce și-au făcut închinarea, istoricii își văd, totuși, de istorie, încercând o sinteză a evenimentelor de până la Unirea din 1918 - iar subsolurile sunt pline de trimiteri la documentele din lucrare.

Cu o excepție: Basarabia.

Ne-am fi așteptat să fie două excepții, adică și Bucovina, doar și această provincie românească se află nu doar sub ocupație rusească, ci și sub interdicție... documentară sovietică. Dar, nu. Doar Basarabia. Recomandăm cititorilor să citească **Introducerea**, fiindcă această colecție de documente nu publică documentele privitoare la Basarabia, informațiile fiindu-ne date doar în **Introducere** și în două-trei note din josul paginii. Istoria Basarabiei este dezvăluită (!) românilor doar prin pana lui Mușat, Ardeleanu, Arimia, rezemată pe citate din Ceaușescu (care desigur, bat apa în piuă și nu se referă explicit la Basarabia). Așadar, mulțumim din inimă lui Mușat și Arimia pentru că în 6 (șase) rânduri din **Introducerea** (de 50 pagini) au condensat Problema Basarabiei - din care cităm 3 (rânduri): “Românii dintre Prut și Nistru (...) s-au declarat mai întâi Republică Democratică Autonomă, iar apoi, la 24 ianuarie 1918, Republică Democratică Independentă, pentru ca la 27 martie să se unească cu România”.

Mulțumim, pentru că în cele 6 volume de 4 000 de pagini cuprinzând 922 documente nu vom vedea nici unul din documentele consfințind măcar cele trei evenimente.

Așadar, primele două volume adună documente privind: starea României după războiul din 1877; situația României în Balcani - și războaiele balcanice; România în contextul balcanic și european din preajma războiului mondial; războiul - dar neutralitatea României (1914- 16); intrarea României în război alături de Franța, Anglia - și Rusia: campaniile din Transilvania și Dobrogea, retragerea în Moldova, refacerea, marile bătălii din vara lui 1917, trădarea rușilor - sfârșită prin Pacea de la București - și, în fine, ofensiva Aliaților (fără ruși deveniți inamici) care a permis României să recupereze Transilvania, Bucovina și Basarabia.

Documentele sunt rapoarte diplomatice, telegrame, mai mult sau mai puțin secrete, scrisori, chiar fragmente de jurnal, memorii - și memorandum-uri și moțiuni - articole de ziar etc. Secțiunea a 2-a (volumele III - VI) acoperă perioada 1918 - 1920: campania din Ungaria, preparativele - îndelungi, anevoioase, dureroase pentru România - în vederea păcii (de la Paris) și, în fine, tratatele cunoscute sub numele localităților din jurul Parisului unde fuseseră semnate: Versailles, Sèvres, Saint-Germain en Laye, Trianon, Neuilly-sur-Seine.

Încă o dată: această colecție de documente publicată recent la București reprezintă o comoară a românilor - pe care nu putem să nu o apropiem, prin valoare și prin... peripeții, de Tezaurul românesc, cel încredințat rușilor în 1917 și recuperat parțial și cu târâita, ceva-ceva în 1936, ceva-ceva în 1956, (când regimul de la București a făcut un asemenea tapaj, încât ai fi putut crede că Moscova ne-a dăruit propriu-i tezaur...) Colecția de documente este și un roman, romanul României Mari. În măsura în care istoria este... un roman, într-adevăr, “cartea” se citește ca atare: întâmplări (și ce întâmplări!) personaje (și ce personaje!), suspans, intrigă-intrigi și un “deznodământ” - provizoriu, romanul încheindu-se cu deschidere... În măsura în care istoria este, cel puțin în principiu, știință, nemulțumirea cititorului este provocată, tocmai, de voința de romancier a “autorului”: adausuri care nu adaugă nimic, omisiuni grave, tendință în “selecționare” (deci, dezechilibru) și, în fine, intenție vădită a regimului actual de a-și justifica politica prezentă prin politica trecută - încercând să dea impresia că ceea ce face, azi, de pildă, Ceaușescu, nu este decât continuarea a ceea ce făcuse, de pildă, I.I.C. Brătianu...

Desigur, istoria recentă este scrisă de învingători. Nu este cazul în privința României: Nu armele și nu diplomația lui Ceaușescu (și nici ale lui Gheorghiu-Dej) au învins... burghezo-

moșierimea română, ca să instaleze comunismul românesc. Pentru simplul motiv că nu a existat o forță a comunismului românesc - nici numeric, nici de influență (ca să nu mai vorbim de prestigiu - social, național, moral). Al Doilea Război Mondial a fost câștigat de ruși - ei și-au impus legea, deci și “adevărul” - iar istoria a fost printre primele victime ale ocupanților. În câteva rânduri, românii se miraseră (și speraseră...) atunci când comuniștii români permiseseră ridicarea a câte unui colț al vălului interdicției. Crezând că venise ceasul să fie ridicat cu totul.

Dar nu. Rușii există, rușii veghează: *Pravda* este doar titlul oficiosului comunist rusesc - atât.

Să încercăm să vedem cum anume este construit “romanul” și cât de dreaptă este balanța adevărului istoric.

Nu este - și nu a fost un secret pentru nimeni: România, din 1914, a optat pentru neutralitate binevoitoare, până în 1916, iar din acel moment a intrat în foc, alături de Franța, Anglia și Rusia, în primul rând, pentru recuperarea ținuturilor românești aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei: Transilvania și Bucovina. Acesta este adevărul istoric și nimeni nu ar fi putut pretinde că, din punctul de vedere al cantității de documente reproduse în colecție, Basarabia să se afle pe picior de egalitate cu celelalte provincii.

În primul rând, pentru că, în conștiința românilor din Vechiul Regat, Basarabia nu exista. Privirile, gândurile lor se îndreptau numai spre Transilvania și Bucovina: în preajma războiului, nici nu se rostea cuvântul Basarabia - singurii care o făceau erau filogermanii români și emisarii guvernelor german și austriac: aceștia promiteau recuperarea Basarabiei de la ruși, în schimbul alianței cu ei. În 4-17 august 1916, când România a încheiat Tratatul (secret) mai exact: Convențiile politică și militară cu Antanta (Franța, Anglia, Italia și Rusia) care promiteau explicit și cu detalii cartografice Transilvania și Bucovina (până la Prut), nu putea fi vorba de revendicarea unui teritoriu ocupat de un aliat (Rusia). Cu atât mai puțin s-au gândit românii la Basarabia, după înfrângerile militare din Transilvania, Dobrogea, după evacuarea Munteniei și retragerea în Moldova - măcar pentru faptul că amenințarea dușmanului era atât de teribilă, încât “de actualitate” era... retragerea în inima Rusiei, pe Doneț...

În continuare, este adevărat că, pe Frontul Moldovei, din 1917, grija guvernului, a armatei, a refugiaților - adică a României - era de a nu pierde puținul rămas din România - și nu Basarabia... Așa că primele semne de... independență ale basarabenilor înșiși fuseseră primite de către românii de la Iași cu... mirare, chiar cu îngrijorare.

Să recapitulăm stări și evenimente:

Iarna 1916 - 1917 fusese cumplită pentru românii retrași în Moldova: pieriseră - pe front, în timpul retragerii, de tifos exantematic (adus de ruși) - aproape jumătate de milion de oameni, mai bine de 3/4 din teritoriu fusese ocupat de inamic, restul de temutul aliat rus, și cu toate că armata fusese repusă pe picioare de către francezi, la Petrograd izbucnise revoluția - ale cărei ecouri se simțeau, pe front.

Și chiar atunci își găsiseră basarabenii să se manifeste: în cursul lunii martie (1917), Partidul Moldovenesc difuzează - și prin presă - apeluri la organizare-și-liberare; în 9 aprilie ('17) Partidul (Moldovenesc) își face cunoscut programul; în 18 aprilie, soldații și ofițerii moldoveni, la Odessa, apoi la Chișinău, cer (și promet) reforme, (mai ales agrară!); în lunile mai și iunie (1917) sunt organizate o sumă de congrese (ale țăranilor, preoților, învățătorilor, studenților, mereu și mereu ale soldaților); în plină bătălie (Mărăști, Mărășești) - în care românii se acoperă de glorie și de sânge (iar trupele rusești părăsesc frontul, ba chiar pactizează cu inamicul), basarabenii se țin de congrese, moțiuni, apeluri, reforme...iar la 21 noiembrie 1917, constituie Republica Democratică Autonomă, prin voința Sfatului Țării, alcătuit din 150 deputați: 105 "moldoveni", 45 "minoritari" - ceea ce reprezintă procentajul cel mai însemnat (30%) de... toleranță; la 7 decembrie (tot 1917) este alcătuit primul guvern (Directoratul); la 24 ianuarie 1918, Basarabia se declară Republică Moldovenească Independentă (față de Federația Rusă), iar la 27 martie ('18) proclamă Unirea cu Regatul României - unire cu anume condiții: autonomie provincială, drepturi pentru minorități și reformă agrară specifică. Istorică hotărâre a fost luată prin vot deschis: din totalul de 125 deputați prezenți, 86 au votat pentru unire, 3 au votat contra, 39 s-au abținut.

La 9 aprilie 1918 regele Ferdinand a ratificat unirea; la 27 noiembrie - 1918, Sfatul Țării a hotărât unirea-fără-condiții - legea fiind ratificată la 31 decembrie (1918), votată, la 29 decembrie 1919, atât în Adunarea Deputaților, cât și în Senat - "în unanimitate cu aclamațiuni". În fine, consfințită prin Tratatul de la Paris, la 28 octombrie 1920, încheiat între Franța, Anglia, Italia, Japonia - și România.

Cititorul și amatorul de istorie să nu caute în colecția de documente publicată la București, în 6 volume, documentele privitoare la unirea Basarabiei cu Patria Mama. Nu le va găsi. Desigur, va afla indirect, din altele, "cam ce s-a petrecut în Basarabia", dar nici un document basarabean. Ca un fel de "compensație", îngrijitorii colecției ne explică ei, sub semnătura lor, câte ceva în Prefețe și în note de subsol, iar la sfârșitul volu-

mului VI (și ultimul), ne oferă o chestie intitulată: “(1920). Studiu privind continuitatea elementului românesc în Basarabia” - în franceză și în traducere românească - un fel de rezumat rapid și rușinos, în care ni se servesc, la “Anexe” câte un fragment de hotărâre, de lege, iar din Tratatul din 28 octombrie 1920 - reamintim: tratat care a avut drept obiect Basarabia - o ciosvârtă din Art. I și o alta din Art. IX. “Studiul” cu pricina nu are autor (nici măcar colectiv), ni se indică doar că provine din “Arhivele Statului, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 57/1918, f. 158-175...”.

Încă o dată: “greutatea” Basarabiei în Unirea de la 1918 nu este aceeași cu a Transilvaniei - deși, cronologic, i-o luase înainte, cu 9 luni. Să admitem: nici măcar cu a Bucovinei. Dar chiar aflându-se pe al treilea loc, acel al treilea - și ultim - ar fi avut cu ce să fie acoperit din punct de vedere documentar.

Să revenim la textele tratatelor, cele care au consfințit, pe plan internațional, România Mare. Colecția publică în versiune integrală, atât în original (franceză) cât și în română:

- Tratatul de pace cu Germania (“Versailles”) - 350 pagini;
- Tratatul de pace cu Bulgaria (“Neuilly”) - 200 pagini;
- Tratatul de pace cu Austria (“St.-Germain”) - 280 pagini;
- Tratatul de pace cu Ungaria (“Trianon”) - 260 pagini, fără

să mai vorbim de reproducerea integrală și în două limbi (franceză și română) a Convențiilor de armistițiu, a Tratatului asupra minorităților, a Tratatului zis “de la Sèvres” (încheiat între Marile Puteri și Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, România) etc... Însă *pentru Tratatul de la Paris, privitor la Basarabia, ni se aruncă firimituri: o jumătate de pagină - și aceea indirectă și anonimă.*

Dar Basarabia este nedreptățită, nu doar prin absența documentelor scrise, ci și a celor iconografice: din câteva sute de reproduceri fotografice, mai bine de jumătate dintre ele sunt consacrate Transilvaniei. “Proporția” nu ar fi contestabilă - totuși... Totuși, Bucovina are dreptul la doar trei imagini (din care două reprezintă două momente ale aceluiași eveniment: dezvelirea monumentului Unirii la Cernăuți). *Dar nici o fotografie cu, despre Basarabia.* Dacă provincia Transilvania este prezentă, iconografic, cu, de pildă, două-trei-patru fotografii, nu doar de la Alba-Iulia, Sibiu, Cluj, dar de la Orlat și Săliște, Miercurea-Sibiului și Careii-Mari, Vințul de Sus și Luna de Jos; ba chiar cu zeci de fotografii din Ungaria (numai localitatea Békéscsaba are dreptul la cinci poze), *Chișinăul, de pildă, la nici una.* Și, totuși, la Chișinău avusese loc primul (cronologic, se înțelege) act de Unire a unei provincii românești cu România - pentru memorie: cu nouă luni înainte de Alba-Iulia...

“Terarhizări” operează Ministerul Adevărului de la București și în iconografia consacrată Transilvaniei: observăm că dacă un Iuliu Maniu, de pildă, apare de doar două ori - și în grupuri numeroase - un Ștefan Cicio Pop este răsplătit, postum, cu o mulțime, și în grup și... individuale. Care să-i fi fost meritele - mai mari decât ale lui Maniu? Desigur, faptul că un urmaș al lui Cicio Pop a fost și rămâne tovarăș și coleg de... “diplomație” al lui Dumitru Aninoiu, strălucit ambasador la Viena și Paris.

Privim, în continuare, fotografiile transilvănenilor; nu ne putem desprinde ochii de la chipul lui Maniu, al lui Fluieraș, al lui Jumanca; primul, naționalist, devenit președinte al partidului național-țărănist; ceilalți doi, socialiști. Toți trei puseseră umărul la edificarea României Mari; între cele două războaie nu deveniseră “fasciști”, iar în timpul celui de al doilea, nu colaboraseră cu guvernul militar al lui Antonescu. Și, totuși, cum au sfârșit-o? Toți acei mari Români care au avut neșansa de a mai fi în viață, la venirea comuniștilor, au fost asasinați. Așadar, ce “șansă” au avut “bătrânii Brătieni” în comparație cu “tinerii”: că au murit de moarte bună și înainte de venirea comuniștilor; în termeni de “șansă” ne gândim până și la un I. G. Duca și la un Nicolae Iorga; chiar și la Mareșalul Antonescu - cel puțin acesta a fost scutit de ciomegele securiștilor. Desigur, deplângem moartea timpurie a poetului Octavian Goga, dar credem că a avut “șansa” de a nu deveni coleg de Aiud și de “polonic” cu poetul Nichifor Crainic.

Și mai privim fotografiile cu chipul lui Al. Vaida Voevod și nu putem uita că fiul său a fost ucis în anchetă, în 1950. Și îl privim din nou pe Iuliu Maniu și nu uităm că a fost ucis în închiisoarea din Sighet - ca și Ion Mihalache, ca și George I. Brătianu - însă după luni, ani în care fusese călărit, la propriu, de securiști, lovit cu ciomagul în cap, ca să tragă, să ducă...

Actualul proprietar al României și stăpân absolut al istoriei acestei nefericite țări vrea să dea impresia că el nu a participat la “unele abuzuri dintr-o anumită perioadă”; ca să-și consolideze puterea moștenită de la Gheorghiu-Dej, când a “dedejizat” Aparatul, l-a “pedepsit” pe Al. Drăghici, dar numai pentru Pătrașcanu și pătrășcăniști, iar pe Teohari Georgescu l-a re-cooptat în C. C. Nici un regret, măcar de formă, pentru zecile de mii de nevinovați (adevărat: necomuniști) uciși de către comuniști; pentru milioanele de nevinovați (dar necomuniști) persecutați din tată-n fiu, din fiu în nepot, de către comuniști, iar dacă, din când în când, se mai scrie câte ceva despre victimele comunismului, deci și ale lui, aceasta nu înseamnă că lupul și-a schimbat și năravul, odată cu... schimbarea ciomagului de activist (cu care îi colectivizase pe dobrogeni) în sceptru voievodal, ci înseamnă

numai și numai confiscare și a istoriei Românilor, pentru a-și confecționa o legitimitate.

Cine va citi cu atenție toate cele 6 volume de documente privind făurirea României Mari, va înțelege că și acest act a fost furat și spurcat de comunistul Ceaușescu. Nu România Mare îl interesează, ci “problemele” numai ale lui, pe care încearcă să și le rezerve cu istoria noastră - și anume:

1. Diversiunea cu “Transilvania amenințată de Unguri” - să consulte românii documentele, ca să se convingă că ungurii nu s-au schimbat, din timpul primului război mondial;

2. Simultan cu cerșirea, anuală, a “clauzei”, instilarea unui antiamericanism dezgustător - să consulte românii documentele, ca să afle, (dacă nu au știut) că americanii, deși aliați, ne fuseseră ostili - încă de pe atunci...;

3. Americanii... or fi fost ei cum or fi fost (iar azi: ar fi ei cum ar fi), însă ostilitatea lor trecută și prezentă a fost și este provocată și întreținută numai de către ovreimea americană;

4. Diversiunea cu “independența față de Rusia” - iată, în atâtea documente se scrie și despre Bucovina, chiar și despre Basarabia - dacă nu au fost publicate cele “directe”, aceasta numai pentru că sovieticii nu au permis să li se umble prin arhive...

Inutil demers: onorabilitatea, legitimitatea se câștigă prin facere, nu prin des-facere; prin edificare, nu prin distrugere. Iar ceea ce va lăsa după el - canale și căi triumfale - nu va compensa ceea ce a stricat, iar peste 50 ani, o eventuală colecție de documente atestând “buna intenție”, “patriotismul” comunistului Ceaușescu nu va reuși să smulgă din memorie accidentul - unic și monstruos - botezat în derâdere: “Anii Lumină”.

Alcătuitorii colecției nu se pot ascunde îndărătul indicației de pe pagina de gardă a primului volum: “documente externe”. Chiar dacă Sovieticii nu le-au permis consultarea arhivelor, după cum aflăm din Nota asupra ediției, din aceeași Notă aflăm că “în volume au fost incluse și documente interne”. De ce nu le-au reprodus? Aceste “documente interne” privind Basarabia, nu numai că există, depozitate în arhive, dar, încă de la sfârșitul anilor ‘60, un grup de cercetători (printre ei aflându-se și martori direcți ai evenimentelor amintite, precum Alexandru V. Boldur și Pantelimon Halippa) a lucrat cu, pe ele, documentele - de ce nu au fost incluse în colecție? Nota asupra ediției spune că “în unele cazuri, lipsind documentele, au fost folosite ca sursă lucrări publicate” - de ce nu au fost folosite “lucrările publicate”? Măcar cele indicate în modesta bibliografie indicată în volumul: 1918 - **Le récit du témoin Alexandru V. Boldur (L’Union de la**

Bessarabie avec la Roumanie). Să nu fi cunoscut cercetătorii de la București această lucrare? Imposibil: Al. V. Boldur a lucrat - la București - în grupul amintit, împreună cu Pan Halippa, iar textul “mărturie” a fost încredințat de către autoritățile românești lui Constantin Iosif Drăgan - acesta publicându-l în propria-i editură numită Nagard (adică: Drăgan, citit de-a-ndoaselea).

Dacă astfel se scrie istoria la București, nu ne rămâne decât să așteptăm ca bunul prieten al lui Ceaușescu să ne lumineze și în problema Basarabiei (cum ne-a luminat în chestiunea Banatului și, mai ales, în a Traciei...).

*

Către Frau Tatiana KORN
Deutsche Welle Rumänische Redaction

Paris, 12 nov. 1986

Stimată Doamnă Korn,

Prietenul meu și subalternul Dv., Dl. Georg Focke mi-a scris încă din 24 oct. a.c. că termenii colaborării mele, sporadice, cu Secția Română a postului de radio Deutsche Welle s-ar fi modificat, deci, pe viitor, va trebui să iau legătura, direct, cu Dvs., Dvs. indicându-mi ce anume trebuie să scriu și mai ales, cum anume să scriu.

Pentru că Dl. Focke nu mi-a explicat rațiunile acestei schimbări de orientare a postului de radio Deutsche Welle, m-am informat singur și la sursă. Am fost asigurat că nu este vorba de nici un fel de schimbare - ba, în ceea ce privește atitudinea Guvernului federal față de realitățile din România, aceasta a devenit, în ultima vreme, mai puțin... condescendentă (ca să folosesc un eufemism).

După cum bine știți, în acești 8-9 ani de colaborare - sporadică dar... consecventă - cu postul de radio, raporturile autor-redacție nu au fost (fiindcă nu puteau fi) ancilare; am colaborat, pentru că am fost solicitat - și am colaborat, pentru că vroiam eu să colaborez; relațiile autor-de-texte-redactor (al textelor) au fost normale, ca între profesioniști ai condeiului, de aici “libertatea” D-lui Focke de a “prepara” textele mele în vederea difuzării (în virtutea legii nescrise dar funcționând între colegi de condei și prieteni).

De aceea mă adresez Dvs., stimată Doamnă Korn, cu rugămintea de a-mi lămuri schimbările petrecute în redacția pe care o conduceți - evident, doar cele care mă privesc, în calitatea

mea de colaborator.

Vă rog, deci, să-mi comunicați în ce anume constă noua orientare a postului de radio, în general, a secției române, în special - față de realitatea românească.

Cu cele mai alese sentimente,
Paul Goma

*

Către Georg Focke (XXIX)

Paris, 11 dec. 1986

Dragă prietene,

Am avut nevoie de două zile ca să-mi vin în fire. Deși mi-ai spus, ai repetat, ai re-repetat, că-nu-mai-merge, speram într-un miracol. Care nu s-a produs - mama lui de miracol!

Sper, pentru dumneata, că te vei putea consola cu ceea ce efectiv ai făcut, făcând o publicație precum *Contrapunct*. Sper, nu sunt deloc sigur. Mai ales că ai fost brutal oprit, tocmai când prinseseși gust, când dovediseși că poți - și poți bine.

Din punctul de vedere al meu, egoist, dispariția revistei mi se pare încă im-po-si-bi-lă. Îmi zic: Nu-i nimic, o să mă trezesc și, în trezie, n-are să fie adevărat că a dispărut *Contrapunct*. Păstrînd proporțiile, dacă dumneata ai făcut revista - și ai făcut așa ceva pentru întâia oară - tot pentru întâia oară, eu am putut să public, în românește, ceea ce mă ardea la ficați și în deplină libertate.

Dar așa a fost să (nu) fie... bănuiesc, știu că ți-e foarte-foarte greu. Încurajîndu-mă, încerc să te încurajez: poate că, dacă nu mâine, atunci poimâine, o să se arate altă ocazie; și mai zic: poate că tot răul spre bine - mai știi? Nefiind înhămat alături de dumneata, la munca redacțională și mai ales... financiară, oricât de proaste păreri am despre Românul în general, despre cel exilat în particular, cred, totuși, că cititori ai avut - și din ce în ce mai mulți și din ce în ce mai interesanți (pentru că interesați); din păcate, o revistă dusă în spate cum ai dus-o dumneata, nu trăiește doar din interesul cititorilor, ci, vai, și din obolul în chestiune. Nu va reuși să te consoleze ceea ce îți voi spune (de fapt, repeta), anume că nici *Limite* nu a avut - și nu are, în continuare - o soartă mai bună, din acest punct de vedere: al abonamentelor... reale. Dacă a supraviețuit (până când?, monicii se tem că, de astă dată, s-a zis și cu *Limite*), apoi datorită numai "subvenției" lui N. Petra. A preluat promisiunile (sincere, dar sinceritatea nu ajunge), Răuță, însă... Așa s-a întîmplat și cu *Ethos*: după moartea lui Cușa - care

o finanța în întregime - ai văzut ce și cât a mai rămas: o broșurică, la doi ani una - de-ți vine să te faci țigan și să scrii cu deștu pe pereți...

Asta este. Ana zice că simte ea că, în curând... O să faci alt pod-pe-râu-în-jos (altul-mai-trainic-și-mai-frumos). Și eu trebuie s-o cred pe Ana.

Crede-o și d-ta.

Te îmbrățișează, cu prietenie,
Paul Goma

*

**ELENA BONNER: “UN EXIL PARTAGÉ”,
PARIS, SEUIL, 1986**

Difuzat la postul de radio Deutsche Welle, 23 decembrie 1986

A apărut, de curând și în traducere franceză, la Paris, volumul de mărturii al Elenei Bonner, al cărui titlu, în românește, ar fi: “Un surghiun împărtășit” - în sensul de împărțire liber-consimțită.

Și cu toate că apariția acestei cărți a provocat, în Franța, cronici entuziaste, în majoritate, comentatorii au... comentat, cu anticipație **Memoriile** lui Andrei Saharov; care încă nu au apărut, însă când vor apărea...

Procedeu lipsit, nu doar de civilitate, ci nedrept: aceiași jurnaliști care nu conteniseră cu osanalele la adresa soției-marelui-disident - pentru curajul și devotamentul ei de soție, acolo, în Rusia - au găsit că volumul de mărturii ale femeii “nu poate fi decât o cronică a devotamentului casnic în umbra marelui bărbat” - și alte insaniități.

Nu ne simțim chemați să restabilim, noi, dreptatea femeii în fața bărbatului - pentru că nu despre asta este vorba. Vorba este despre - întâi: a ști (sau a nu ști) să citești o carte (pentru că, în majoritate, cronicarii francezi au răsfoit cartea... femeii, așteptând să vină “cea adevărată”, a bărbatului); în al doilea rând, pentru a reaminti un loc comun - pe care însuși Andrei Saharov l-a rostit, scris, în mai multe rânduri: disidența (sau opoziția) în țările totalitare, se-face-în-doi: oricât de curajos, de hotărât, de... supraom ar fi omul (de regulă bărbatul), rezistă atâta cât rezistă (și uneori, învinge) numai dacă femeia îi împărtășește (adică împarte cu el, de-bună-voie-și-nesilită-de-nimeni) la-greul.

Și nu vom atenta întru nimic la statura - și statuia - lui Saharov, dacă vom repeta, iarăși, cuvintele lui: “Fără ea (Elena Bonner) nu aș fi aflat ce se petrece în jurul meu; fără ea, nu aș fi

vorbit cu glas tare despre ceea ce se petrecea cu oamenii din jurul meu; fără ea, de când sunt exilat la Gorki, nimeni nu ar fi aflat ce se petrece cu mine”.

Citatul nu este extras din cartea de mărturii ale ei - femeia are enorm de mult bun simț și o modestie pe care nu o au, din păcate, soțiile, văduvele, fiicele abuzive. Și nu s-a trezit peste noapte făcătoare de amintiri-despre..., în care totala neînțelegere a omului pe care ar vrea să-l prezinte “dinăuntru” este egalată doar de trivialitatea unor “detalii intime”. Elena Bonner se hotărăște să pună pe hârtie ceea ce știe - în primele luni ale anului 1986, în America - nu pentru a-și justifica poziția de “jumătate” a marelui Saharov, ci iată - cităm din Cuvânt înainte: “De ce am scris această carte? Răspunsul cel mai comod ar fi: «Ca să depun mărturie» - dar ar fi un răspuns incomplet. Desigur, simțeam nevoia să scriu și să las cartea aici (în America, n.n.) cu gândul că poate aceste pagini îi vor fi de ajutor lui” (lui Saharov n.n.).

Atragem atenția: acest Cuvânt înainte (ca de obicei, scris... la urmă) poartă indicația: “21 mai 1986, Newton, Massachusetts”, iar ultima fraza sună astfel: “Peste două zile, un avion mă va duce de aici, din Lumea Nouă în Lumea Veche, apoi, după încă o săptămână, mă voi întoarce în acea lume fără bucurii - cu adevărat veche pentru noi - lumea ne-libertății - dar fericită, totuși, că am putut lăsa, în libertate, aceste pagini”.

Aceasta este “cheia” unei cărți care, la urma urmei, este limpede ca lumina zilei.

Elena Bonner și-a scris amintirile ca un neprofesionist - dar, în cazul ei, până și stângăciile au și farmec și... impact. Desigur, își aduce aminte ce li s-a întâmplat lor, soților Saharov, după ce au fost exilați la Gorki, transcrie o sumă de documente trimise pe alte căi, anterior, încearcă să reconstituie discuții, scene - mai ales în legătură cu internările forțate ale lui Andrei Saharov, grevele foamei, “victoriile” lor în fața monstruoasei mașini a KGB-ului - dar mai ales “înfrângerile”. În fapt, una singură: Saharov încetase o grevă a foamei, crezând în promisiunile autorităților că vor rezolva o anume doleanță, desigur, KGB nu-și respectă “cuvântul”, iar Saharov ia atât de serios această inevitabilă întâmplare, încât se crede sfârșit, nu doar pentru viitor, dar își pune sub semnul întrebării și acțiunile trecute; în acele momente, Elena Bonner, desigur, îl încurajase, ba chiar găsisese că Saharov, căzând în capcana grosolană a KGB, dovedise, din contră, că e mai tare ca oricând, pentru că rămăsese un inocent și un pur...

Cât despre “metodele pașnice” folosite de KGB pentru a-i frânge pe acești doi oameni în vârstă, bolnavi, izolați... parcă ne-

am afla în România.

În primul rând (și în permanentă): calomnia; atât pe-cale-oficială, cât și cea “șoptită”. Bine gândită, de la Centru, riguros... construită, calomnia trebuie să-l vizeze pe Saharov indirect. Fiindcă Andrei Saharov trebuie să apară “în ochii opiniei publice” ca un om, la urma urmelor, cumsecade, structural cinstit (ba chiar cu oarecare merite științifice...) - însă cam naiv; cam papă-lapte; ușor de “manipulat” - de oricine! (și mai ales de “manipulatori profesioniști deghizați în fustă” - inadvertența logică și lingvistică aparține presei sovietice). Astfel prezentându-l, KGB încearcă să împuște doi iepuri dintr-un foc: Saharov apare ca un “instrument al antisovietismului” - nu ca un ideolog - “manipulat” de către CIA, și mai ales de către sionismul mondial (nu întâmplător, nevastă-sa e evreică!); pe de altă parte, începând cu “izolarea” savantului la Gorki, continuând cu inter-nările - și sfârșind cu “diagnosticele” (comunicate întâi revistei *Bild* și abia după luni de zile pacientului...) - toate acestea trebuie să acrediteze teza iresponsabilității numitului Saharov, să “legitimeze” izolarea lui (administrativă și medicală).

Așadar, Saharov este un “bun rus”, un “cetățean sovietic cinstit” și cu o origine din cele mai sănătoase (nu doar socială, ci... națională). Și ce bun-cinstit-de-al-nostru ar fi fost el și în ziua de azi, dacă... Dacă nu ar fi căzut “victima” “acelei muieri”: Elena Bonner. Care, nu numai că i-a sucit capul, l-a zăpăcit, ca să profite de banii lui, de “casele și mașinile” lui, de toate avantajele de akademik sovietic - firește, numai și numai în profitul familiei ei, de evrei, și în dezavantajul bieților copilași ai lui Saharov din prima căsătorie; nu numai că i-a făcut legătura bravului rus cu tot felul de scursuri capitaliste: jurnaliști, diplomați, oameni politici occidentali - dar “toate textele semnate de Saharov sunt, în realitate, scrise de alde Bonner și alți Jankelevici”. Ba chiar, dacă ar fi să credem *Pravda*, până și “așa-zisul memoriu prezentat lui Hrușciov” (în legătură cu pericolul nuclear) ar fi fost scris “tot de către Bonneri” (la plural, evident, amintim că Saharov a cunoscut-o pe Elena Bonner în 1970). Iar după N. N. Iakovlev (un Eugen Barbu moscovit), “Casa Bonner and children” este un cuib al CIA (de altfel, una din operele numitului Iakovlev se intitulează **CIA contra URSS** și a cunoscut, în doar șase luni ale anului 1983, 3 ediții...).

Tot după Iakovlev - dar nu numai, peste hotare lucrează din greu și Victor Louis : “adevărata vinovată” nu este doar o spioană americană și o agentă a sionismului (să nu uităm francmasoneria) - cititorii sovietici nu ar lua în seamă asemenea păcate... În schimb, dacă “adevărata vinovată” a fost, în tinerețea ei “o femeie ușoară, care se dădea pe bani”, “o femeie fatală (!) care l-a omorât pe poe-

tul Bagrițki, pentru bani”, “o mașteră pentru bieții copii ai lui Saharov din prima căsătorie, pe care după ce i-a bătut, i-a aruncat în stradă din propria lor casă” - așa, da, cititorul sovietic va fi sensibilizat. Și, pe stradă, în tren, la coadă-la-cartofi, va încerca să o pedepsească (vom reveni la tentativele de linșaj).

Comentatorii francezi - care au avut răbdarea să și foileteze cartea - au găsit că “pasajele în care (Elena Bonner) se disculpă de anumite acuzații sunt de-a dreptul plecticoase”.

Îi privește pe francezi. Noi însă știm că dacă un bărbat suportă mai ușor astfel de calomnii (în primul rând, nu există expresia: “bărbat ușor” - și chiar de ar fi, ar... consacra, nu blama; în al doilea, un bărbat calomniat se simte ușurat după ce i-a ars o pereche de palme calomniatorului soției sale, ceea ce a și făcut Saharov, la Gorki, unde imprudentul Iakovlev îl vizitase... ca să-i ia un interviu) dar femeia nu se poate ușura, pentru că, în Rusia, femeia nu pălmuieste un bărbat - așadar, pentru femeie calomnia este insuportabilă. Și, iată, scriindu-și amintirile, în America, Elena Bonner a găsit, în sfârșit, prilejul, să se apere. Desigur, pentru un occidental, calomnia se rezolvă la tribunal - dar la care tribunal sovietic să-și cheme o femeie calomniatorul? Când tribunalul este o anexă a KGB, când “judecător” este colegul lui Iakovlev?

Cartea Elenei Bonner, **Un surghiun împărtășit**, mai explică (pentru cei care nu înțelegeau, sau înțelegeau altceva) și motivația profundă a grevelor foamei declarate de Andrei Saharov, unele “împărtășite” și de soția sa.

Noi, cei din Occident, știam că, de fiecare dată când KGB își pune la lucru brigada de “explicatori” ai mezialanței lui Saharov, era un semn că savantul exilat la Gorki dăduse un semn de viață: fie că trimisese în Occident un text “exploziv”, fie că declarase (deja) o grevă a foamei. “Explicația” era organizată astfel: inevitabilul Victor Louis lăsa să-i scape câteva cuvinte, în cursul unui cocktail, sau “încredința” revistei germane *Bild* un set de fotografii, chiar câte o casetă de film; simultan, publicația exilaților ruși din America, *Vocea Rusiei*” (mai exact: Glasul...) publica “dezvăluiri” despre “influența nefastă a sionismului mondial asupra lui Saharov”. Iar “presei” de la Moscova nu-i mai rămânea decât să... citeze “din presa occidentală” - procedeu drag și “presei” de la București.

În general, “mirarea” explicatorilor era astfel formulată: “Cum se face că Saharov, acest mare om, preocupat doar de marile probleme ale omenirii - printre care și drepturile omului”, strecurau ei - “acest monument de altruism, de generozitate devine, brusc, egoist, meschin - și la urma urmelor, neserios - fiindcă, iată, a declarat greva foamei pentru ca noră-sa să plece în Israel -

noră care nici nu-i este noră-dreaptă, fiind soția fiului numai al Elenei Bonner!; iată-l, mobilizând opinia publică mon-di-a-lă pentru un oarecare pașaport de emigrare (tot în Israel, desigur!) a unui ginere - care, în realitate, îi este ginere-drept numai nevastă-si!; și, să fim serioși: un asemenea tapaj, repetat, cu greve-ale-foamei, pentru ca nevastă-sa (care nici nu e mama copiilor săi) să se trateze de nuștiece, tocmai în Italia, ba chiar în America!”

Să ne amintim - cu neplăcere: printre cei care au participat la asemenea campanii de “explicare”, în Occident, a fost și scriitorul Alexandr Zinoviev care, pierzând încă o dată ocazia de a tăcea, s-a trezit scriind (într-o carte, nu într-un articol) că Saharov este “acel mare umanist care face greve ale foamei pentru ca noră-sa să plece în Occident.

Or, Saharov a declarat și a ținut acele greve ale foamei - teribile prin ele însele, fiindcă le făcuse în spitalul KGB, supus torturii alimentării forțate și mai ales umilințelor de tot felul - dar și prin sechele (datorate nu... foamei, ci “medicamentelor” administrate de KGB în cursul internărilor) - așadar, acele greve ale foamei erau motivate, nu doar de spiritul-de-familie (egoist, meschin, neserios etc), ci de dorința (izvorâtă din spaima) de a nu se lăsa total izolați de lume. Deja, trimiși în surghiun la Gorki (oraș-închis), li se interziseseră legăturile cu prietenii ruși, cu jurnaliștii, diplomații occidentali; deja Elenei Bonner i se interzisesese să mai călătorească la Moscova (pentru provizii și pentru contacte). Dacă s-ar fi lăsat “în grija” KGB-ului, la Gorki, ar fi fost înmormântați. Singura posibilitate de a mai comunica în exterior rămânea prin membrii familiei - cu condiția ca aceștia să fie afară.

Din fericire, a izbutit: mama Elenei Bonner, precum și fiul și fiica au reușit să “iasă”, să se stabilească în America, creînd un nucleu de... contraexplicații. Din nefericire, nu întotdeauna “copiii din America” percepeau sau explicau eficace “subtilitățile” jocului KGB - cazul, mai ales, al “filmelor” transmise de către Victor Louis revistei germane *Bild* - care filme “arătau” buna-sănătate a lui Saharov, ba chiar “vorbeau” (în scena convorbirii telefonice - filmată și înregistrată sonor și... trucață) despre... “totalul acord (al lui Saharov) cu politica internațională a guvernului sovietic”... De aceea era vital ca însăși Elena Bonner să “iasă”, să spună, să explice ea, dinăuntru, ce anume s-a întâmplat.

Și, în cele din urmă, cei doi bătrânei, bolnavi, izolați au reușit: după un număr de greve ale foamei, Elena Bonner a fost autorizată să “iasă”; pentru tratament. Bineînțeles, ea avea mare nevoie de un tratament medical. Dar mai ales el, Saharov, avea

nevoie să știe că faptele și cuvintele sale ajung nealterate în Lumea Liberă.

Elena Bonner nu s-a mulțumit să-și îngrijească ochii și să restabilească adevărul, pe cale orală. A scris și această carte - după care, cu conștiința împăcată, s-a întors. “În acea lume fără bucurii, în lumea fără libertăți” - care este Rusia întreagă. Și nu oriunde în Rusia întreagă, ci în Gorki, oraș-închis.

După șapte ani de surghiun, Saharov a fost autorizat să se întoarcă la Moscova. Însuși Gorbaciov i-a telefonat, ca să-i dea plăcuta veste... kremlinologii occidentali cred că liberarea lui Saharov se plasează într-un context și că nu ar fi fost legată de “cazul” însuși. Ceea ce poate fi adevărat - Marcenko este lăsat să crape ca un câine, în Gulag, iar Saharov este liberat. Și totuși, într-o anumită măsură, liberarea lui Saharov se datorează și faptului că “pedepsitul” nu a îndurat fără să crâcnească; a “crâcnit” tot timpul, fiindcă nu a fost singur. Fiindcă surghiunul a fost împărțit în două, împărțășit. Cu jumătatea, la propriu: Elena Bonner.

1987

Către Vlad Georgescu (VI)

Paris, 13 ian. 1987

Dragă Vlad,

Mă grăbesc să răspund la scrisoarea ta din 7 ian. a.c. :

Mă bucur sa aflu, cu ocazia scrisorii, simtamintele tale de prietenie si pretuire. Te asigur, sunt reciproce.

În virtutea prieteniei, te rog sa nu ceri nimanui din redactie socoteala in legatura cu textele mele „ratacite”. Ceea ce s-a intamplat, s-a intamplat atat de mult, incat ar fi o nedreptate, acum, sa-l acuzi, de pilda pe d. N. C. Munteanu, de ceea ce nu-si mai aduce aminte.

Supararea, cata a fost (si a fost) a trecut : nu mai am nici timp, nici chef sa urmaresc drumul ascuns prin redactia Europei libere a unor oarecari articolase – fiindca, daca nu ar fi fost considerate oarecari, nu s-ar fi pierdut. Supararea autorului, cata a fost, a sfarsit prin a se sterge in fata evidentei: Europa libera nu are (sau nu mai are nevoie) de asemenea texte ale unui asemenea autor.

Autorul de texte fiind de meserie autor de texte stie ce este aceea o redactie si cum functioneaza ea, deci, a judecat „incidentul” in termeni de om de meserie : atunci cand redactia nu publica (nu difuzeaza) ultimele texte trimise si vreme de peste o jumătate de an nu se intereseaza daca autorul a trimis ori ba in ultimul timp texte (va fi posta de vina, vreo greva la francezi) – aceasta tacere a redactiei constituie un raspuns; neconvenabil, dar limpede fata cu care autorul de texte (si-înca-în-viață) face ceea ce este firesc si in dreptul sau sa faca; inceteaza colaborarea cu acea redactie.

Autorul stie, accepta : redactia are alte treburi decat aceea de a pierde timpul cu „explicatii” date autorilor refuzati, dar stie, pentru ca e de meserie, ca totusi, asa se face, asa e convenabil. Daca aceasta redactie nu o face, Dumnezeu cu ea, autorul, oricat de subordonat redactiei (chiar in cazul colaborarii si exterioare si ne-regulate), nu este obligat sa se supuna memoriei fluctuante a redactorilor.

Draga Vlad, scrisoarea ta ma pune in incurcatura din acest motiv (memoria) : declari ca iti pare rau si iti ceri scuze – dar pentru ce, omul lui Dumnezeu ? Din moment ce nu stii ce s-a intamplat, deci nu ai nicio vina – presupunand ca exista asa ceva,

- de ce sa-ti asumi responsabilitatea „incidentului” de care – dupa cum si scrii – ai aflat abia recent, in ultima convorbire telefonica a noastra ?

Scrisoarea ta ma mai pune in incurcatura si altfel – insa din acelasi motiv : imi propui sa colaborez la E.l. in vederea unui ciclu de emisiuni dedicate miscarii noastre (nu a mea, cum scrii) de acum zece ani. Chestiunea cere cateva precizari : Desigur, nu tie iti voi comunica „noutati”, anume ca, fara Europa libera, tentative noastra din februarie-martie 1977, de a injgheba o miscare, nu ar fi avut loc. Pentru ca, de prin '47 pana in '77 avusesem timp sa invatam ca un eveniment care nu este consemnat si facut cunoscut e ca si cum nu ar fi avut loc – iar exemplele, vai, nu lipseau : martirizatii, asasinatii de pana atunci nici nu existau – din moment ce trecerea si pe-trecerea lor ramasese nestiuta. Romanii isi pierdusera istoria scrisa, iar oralitatea (mult-trâmbitata) nu mai colporta decat bancuri-alibi cu Bulă (sau bancuri cu Bulă-Alibi). Aveau (aveam) însa Europa libera. Care suplinea si istoria consemnata si... fapta.

Deasemeni, fara Europa libera, eu, ca scriitor roman (dar fara carti in românește) nu as fi existat pentru Romanii din Romania; si inca : fara prezenta Europei libere, nu as fi ramas... nepedepsit atata vreme, de Brațul Cu Pricina – pentru crima de a-mi fi publicat cartile in Occident.

Asadar, datoria mea fata de E.l. este imensa. Însa nu... totala – chiar daca dezechilibrul balantei de plăți continuă; chiar daca creditorul nu se reazema doar pe ceea ce îi intorc datornicii...; încă din 1969 (prima carte, in Franta si în Germania avea sa apara abia in 1971), la Bucuresti fiind, am dat interview-uri jurnalistilor occidentali in care afirmam ca E.l. este o sursa de informatii credibila; ca spune adevarul; ca adevarul, in Romania, Romanii il afla, in principal, de la Europa libera. Din Bucuresti, nu vedeam prea bine care este motivul proastei opinii a jurnalistilor occidentali despre E.l., stiam insa ca este falsa – si le-o spuneam. Abia in calatoria in Franta si Germania din '72-'73 mi-am dat seama, pe viu: E.l. era considerată, fara drept de apel, „oficina a CIA”, „tribuna a razboiului rece”, „cuib de fascisti” etc., etc... In ciuda sfaturilor prietenilor avizati (si adevarati prieteni si bineintentionati) – de a nu apara E.l. față de gazetarii francezi, mai ales germani (și mai ales americani!), eu am ținut-o... pe-a mea, astfel până si Noël Bernard a încercat sa ma convinga s-o las mai moale : E.l. fiind precum caravana, trece in ciuda cainilor – asa cum trecuse pana atunci – dar eu ? Care nu eram decat un biet... beneficiar al E.l. ? Și inca un amanunt : nu eram nici primul, nici singurul dintre Romanii care, in calatorie fiind, „se exprimaseră la micro-

fonul E.I.” (Țepeneag, Dimov, Breban), însa nici unul nu o tinu-se morțiș cu „credibilitatea” cu „adevarul” promovat de E.I. – morțiș tinut, totuși, *în* Romania, *din* Romania. Acest amănunt din preistorie a fost uitat, ce sa-i faci, asta este cu memoria...

Nu voi avea neobrazarea sa afirm ca daca „imaginea” E.I. în ochii opiniei publice occidentale s-a nuanțat, chiar s-a modificat, aceasta s-ar datora exclusiv „lucrării” mele. Dar as pacatui deasemeni daca nu as aminti – ceea ce iarasi s-a uitat – anume ca, mai cu seama în Franța, eu am provocat prima... mențiune bibliografică a E.I. Atentie, nu vorbesc de interview-uri (în care întrebantul poarta raspunderea afirmatiilor sale) și nu articolele mele, semnate – vorbesc de articole semnate, mai ales de francezi, care indicau ca sursa de informație – credibila – Europa libera, Sectia romana; sectia de cercetari a E.I. ca sursa de... analize gata-facute (și pertinente). Fapt care a provocat multumirile (uimite) ale Americanilor, printr-un domn pe numele sau John Maresca, din cate am înțeles, nu chiar ultimul bagator de seama al Ambasadei americane la Paris.

De ce iti spun tote acestea ? Din amicitie, desigur – numai amicilor le repeti ceea ce stiu ei foarte bine : tot din amicitie iti spun ceea ce nu stii desi nu este un secret ca Americanii, Sectia romana, doar de vreo doi ani au aflat că, totusi, exista o Europa, în general, o Franța în particular. Si daca Americanii continua sa nu aiba ce face cu „descoperirea” Europei, Sectia romana a acceptat ca si presa franceză este, din cand în cand, interesanta, ba, uneori, chiar credibila, deci merita sa fie luata în seama...

De ce iti spun tote astea ? Pentru ca te stimez chiar atunci (sau mai ales atunci) cand ai alte opinii decat mine – desigur, în chestiuni mai degraba de metoda. Stiu ce crezi în materie de jurnalism, în special; iar tu stii ca eu nu contest america(no)centrismul tau decat în masura în care contrariază europocentrismul cultural și, vrei, nu vrei, francofilia, chiar francofonia Romanilor din Romania – adica a ascultatorilor Europei libere. Fiindca (e o opinie) oricat de americaniza(n)t ai fi, esti, totusi, european; și român: „regățean” fiind esti, fatalmente, franciza(n)t.

S-a intamplat sa am oarecari „divergente” cu Americanii. Dar numai cu cei de la Washington, în chestiunea Ivasiuc-Barnes. Ceea ce m-a determinat sa incetez colaborarea timp se vreun an și ceva – însa niciodata cu „Americanii” sectiei romane de la München.

Or, tu m-ai asigurat, la telefon, ca actualul sef, Americanul-American (Polonezul de serviciu) nici n-a auzit de mine și, oricum, nu se amestecă în treburile redactie romanesti. Asigurarea care m-a... asigurat: deci, nu Americanii – care n-au auzit de

mine. In acest caz, da-mi voie sa ma las prada tristetii : Romanii, redactori ai E.l., chiar daca vor fi auzit candva de mine, m-au uitat; nu si-au mai adus aminte de mine, nici de Directorul care mi-e prieten si ma pretuieste nespus – sau poate numai de aceea? Posibil.

Concluzia care se trage singura fiind urmatoarea : dragoste cu sila nu se face; un colaborator colaboreaza cu o redactie numai atat timp cat este dorit – sau doar tolerat. In momentul in care este uitat, ratiunea si convenienta cer sa nu insiste, propunandu-si serviciile, cersind o favoare. Fireste, nu se va plange, in alte publicatii de „persecutiile” la care a fost supus – nu au fost persecutii, ci probabil ratiuni redactionale, pe care autorul de texte chiar daca nu le-a inteles, la timpul lor, nu are dreptul sa le conteste.

Are insa dreptul, autorul de texte, sa se mire, ba chiar sa se supere cu adevarat cand redactia aceea isi aduce aminte de el cu prilejul unei aniversari; cand redactia nu-si aduce aminte de „incident”; vreme de peste o jumatate de an, nu simte deloc lipsa colaboratorului, iar Directorul, desi nu stie nimic despre motivele – sau pretextele – care au facut sa inceteze colaborarea colaboratorului, isi cere scuze pentru ceea ce nu a facut...

Draga Vlad,

Vei intelege ca nu pot participa la emisiunile voastre proiectate in legatura cu '77. Prezenta mea, nu numai ca nu este necesara, dar ar putea contraria bunul mers al Europei libere. Este adevarat, anume prilejuri – aniversare – re-aduc, la microfon, martori, relicve (pe românește: moaste). Care isi deapana amintirile, cale de o emisiune, doua, cinci – apoi se intorc la trebile lor si in uitare, asteptand sa fie scosi-scoase de la naftalina, cu ocazia aniversarii urmatoare.

Sunt convins că Europa libera, caravană fiind, isi va continua netulburata, drumul, in ciuda cainilor, in ciuda necolaborarii (ocasionale), a unui ocazional colaborator, si care nu mai are ce spune „nou” noilor ascultatori. Se va descurca foarte bine Europa libera si fara „contribuția” mea, asa cum s-a descurcat in anul trecut – dovada : nimeni nu mi-a simtit lipsa si nu mi-ar fi simtit-o in continuare, daca nu s-ar fi ivit ocaziunea cu aniversațiunea...

Cu toata modestia, nu cred, totusi, ca sunt o buna, o adevarata haina-de-duminica; continui sa cred ca sunt o potrivita haina-de-tote-zilele. Insa daca o redactie crede ca nu sunt bun pentru asa ceva – dreptul ei, dreptul meu fiind acela de a nu ma lasa folosit doar la „ocazii”. Daca as accepta, ar fi neconvenabil pentru toata lumea : si pentru redactie si pentru mine – si, in primul rand, pentru ascultatorii Europei libere.

Acestea fiind spuse, te salut, cu prietenie, Paul Goma

*

Către Dorin Tudoran (VI)

Paris, 29 ianuarie 1987

Dragă Dorin,

Mulțam pentru mulțam – te-am citat. Mă bucur că “ai tăi” (acum sunt ai tăi, poartă-ți-i!) au acceptat aderare-fără-semnătură. Rămâne de văzut ce-o să iasă din asta – vorbesc de revistă. Deși, dacă mă gândesc bine, sunt înclinat să cred că ai să chiar reușești; ai toate “defectele”...

Bag de seamă că tu, de la Rockville știi mai mult – și mai iute – decât noi, cei de loc, despre ce se petrece la noi. Afla că de la tine am aflat că Bujor a ales libertatea – deși, vreo săptămână am tot vorbit la telefon – el, din Germania, vrând o viză de intrare în Franța (ceea ce sa și făcut) săptămâna următoare, aici, la Paris, față către față. Și, de parcă mi-ar fi fost nevastă, numai eu nu știam! Las’ că nici nu sunt din fire curios în chestii din astea, de “opțiuni” carevasăzică personală... Da, dom’le, s-a confirmat : a ales-o (libertatea aia).

N-am înțeles ce ai, de ce te dai la el – dar vorba ăluia: oi fi având tu ceva cu el... și cu A’ Lu’ Parizianu, dealtfel... Eu am învățat să-mi țin gura, să nu fac pe mediatorul în generația voastră de destărați, fiindcă ar trebui să-mi văd întâi bârna : a noastră (vorbesc de generație) tot cam așa, a plecat unită și s-a dezunit aici, în exil (mă gândesc la prietenii de atunci, Țepeneag și Tănase). Așa că tac. Se vede treaba că singurul loc (!) unde se oarecum suportă scriitorii în de ei sunt revistele – deci: scoate-o degrab’, ca să ne întresuportăm.

Nu știu mai nimic despre Colocviul Eliade. Știu însă că, dacă ai face încercarea cu Mămăligă și ți-ar și merge, am sărbători evenimentul – vreau să zic : prezența ta, aici. Umblă însă zvonul că Mămă’ face înscrieri pentru colocviu pe bază de participare financiară – ‘ice că or să fie mari cheltuieli cu poșta, că trebuie timbre... Cum însă tu nu ești de loc, parizian, presupun că n-o să dai, o să profiți. De timbre, de.

Îți mai mulțumesc de ce zici, cu octombrie : să apucăm noi toamna, ca să mai vorbim. Până atunci, noi vâslim din greu și propiu, să ieșim, dacă nu de tot, atunci să ne iasă nițel nasul – puțin aer curat nu strică nici înecaților. Când zic: noi, egoist fiind, mă gândesc la mine : cam pe când ieșeau

tu din România (pură coincidență), am început o carte; când am început-o, îmi ziceam că are să fie încă-o-carte. Am scos-o la mal, cu prima variantă astă vară (86); cum am pus, la dreapta, ultima pagina, am luat la stânga o foaie albă, prima pagina din a doua variantă. Pe asta am scos-o târâș-grăpiș, cam de Crăciunul trecut. A ieșit mare și proastă. Mi-am zis că asta mi-e soarta și prostu-obicei; să scriu, re-scriu, re-re, de la cap la coadă, până iese ceva... Numai că metoda mergea oarecum pe când mai eram tânăr și la trup... așa și-așa. Acum însă....

S-a întâmplat ca, începând a doua variantă (cam pe când erai tu la Paris, venind din Germania astă vară) să-mi spun: e ultima (carte). Greșeală, firește, dar nu aveam încotro, fiindcă chiar nu mă mai țin balamalele. Poate că dacă aș fi întreținut relații de bună vecinătate și înainte cu moartea, cu sinuciderea, aș fi tras lumea pe sfoară cu “ultima carte”. Dar eu am neglijat aceste relații. Și iată-mă acum, în fața unei situații inedite, pe care nu am cu ce s-o “tratez”, pe care nu am pregătit-o. Așa că și cartea zice (cât zice), nu de moarte, nu de sfârșit – ci de grabă. De parcă moartea ar fi un tren pe care m-am grăbit să... nu-l pierd. Și, grăbindu-mă, mi-am făcut bagajul, nu pentru o călătorie cu trenul – una, cel mult trei valize – ci, cu precipitarea grijii de a lua – adică scrie – cât mai mult, dacă se poate, totul, fiindcă, uite, se apropie ceasul de tren. Iar rezultatul: măcar de ar fi... feroviară... catastrofa. Am mai scris cărți proaste, am mai comis variante catastrofale – dar atunci nu mă grăbeam la gară. Pe atunci știam că pleacă ăsta, vine altul. Și, după ce-mi adunam puterile... îi mai ardeam o variantă. Și ieșea ceva acceptabil – oricum, mai puțin prost decât precedentamente. Presupun că motivul era, nu “capacitatea de ameliorare” (așa-i zice) ci doar conștiința că mai am timp. Timp material, - o lună, un an de pus-de-o-parte-să-se-răcească, timp de re-luat.

S-o las... moartă. Și... nepregătită în vederea.

Încolo, salutări și pe curând,

Paul

P.S. Relațiile cu E.I. s-au definitiv terminat (ale mele). Am avut, prin vară, o discuție cu V. Georgescu a propos de știi tu: visul lui de a impune stilul american în gazetărie și visul lui Gelu Ionescu de a-i înlocui pe monici... Vlad a zis: Da, se prea poate, așa o fi – drept care nu mi s-a mai difuzat nici un material (deja se “pierduseră” vreo două-trei). Cum nu mai am obiceiul să bat în porți închise, n-am mai trimis nimic. Pe la Crăciun, Vlad îmi telefonează, întrebându-mă de ce m-am supărat că ei, în general,

el în special, mă iubesc, prețuiesc etc. Și că să facem... cu ocazia a zece ani de la 77, nește convorbiri... I-am răspuns că și eu îl prețuiesc-iubesc : dovadă fiind că mă gândisem la el tot timpul – tot timpul, numai la el, în timpul... în care el nu se gandise... Și dacă el nu știe nimica de pațania textelor mele trimise și nedifuzate (și nimeni nu catadicsește să-mi spună motivul nedifuzării), iar el, “prietenu” meu nu se întrebase ce-o mai fi făcând colaboratorul, de nu mai colaborează, în acest caz, colaboratorul nu mai colaborează deloc – cu atât mai puțin la “aniversări”. Monicii (care nu știu că mă luasem în bețe cu V.G. și din pricina lor – visul lui Gelu) nu mă lasă sa respir, dându-mi cu “datoria”, “cauza” și alte datorii-ale-cauze(lor). Eu însă fac pe obositul, pe lehamitul (și nu mi-e greu).

Paul

*

Către Dorin Tudoran (VII)

Paris, 18 febr. 1987

Dragă Dorin,

Mâine Maria-Franca se duce la Svițera, îl reconduce pe Papa na Paris – unde Papa va scrie scriitură, promis! El vrea, dar n-a apucat sa vrea hârtia. Așadar, baftă!

Chestia cealaltă, cu Congresul care s-ar fi trezit... Uite că o asemenea veste, chiar dacă ar face și pui nu m-ar bucura peste poate. Uite-așa, pentru că e cam prea târziu. Douăzeci de ani, o viață de om normal, ceea ce ar face douătrei generații de Români au tras ponoasele politicii lor criminale. Să zicem că acum își fac autocritica și-și iau angajamentul – că ce ? Că n-or să mai facă tâmpenii ? Dar n-a fost tâmpenie, a fost, repet, crimă. Pe mort cine-l mai întoarce de la groapă ? Mortul fiind, desigur, întâi oamenii care și din cauza lor, a Americanilor boi, boiți de Barnes și de ai lui, fie au crăpat în glia natală, fie crapă pe meleaguri străine; și nu exagerez deloc dacă spun că și situația de cataclism – economie, distrugeri, frig-foame-întuneric, bașca bâta Securității – și asta a fost cu puțință din cauza Americanilor. Care, de fiecare dată când vreun nenorocit de vai de mine – solicitat fiind – depunea mărturie, despre Ceaușescu al lor, îl ascultau de parcă ar fi ascultat înjurături la adresa mamelor lor – mama lor! Fiindcă, vacile, decisaseră, ei, la Washington, dupa ce-și aruncaseră ochii pe un glob pământesc pentru uz școlar (nici măcar pe o hartă) – că România *trebuie* să fie “independentă!”, că Ceaușescu *trebuie* să fie “cuiul în coasta Moscovei”. Și rezul-

tatul îl avem, nu l-am mai avea.

Fiindcă tot vorbesc în numele meu: pentru mine, Ambasada USA de la București avea aceeași “atracție” ca și cea a URSS – uite-așa. Ba chiar mai nocivă: fiindcă la Ruși, la Ambasadă, cine mă-sa se mai ducea cu pâra, cu “informații” – și mai ales cu “confirmarea” ? Nimeni – sau niște nimeni. Pe când la cea Americană, în afară de vasiuc, informator-permanent, se ducea și Breban; și Matei Călinescu; și Ion Vianu; și Lucian Pintilie; și Vlad Georgescu, firește; și prietenul nostru, Mihai Botez. Și ținând seama de ultima perioadă a lui Mihai Botez – ce anume spuneau-ziceau-comentau Românașii noștri, la Ambasada Americană ? Păi, că, într-adevar, Ceaușescu e cam analfabet, dar... dar merită să fie încurajat pe calea independenței! Așa spuneau oamenii noștri, oameni, totuși credibili, lui Barnes și celorlalți căcăcioși trimiși la București cu misia să împiedice transmiterea informațiilor adevărate spre centrală (că de la Departamentul de Stat nu aveau destul timp să “selecteze” a celeași informații). Că Fundeburk ori cum îl mai cheama a făcut scandalul care ne-a uns la inimă – de ce nu l-a făcut decât taman când i se termina misia ? Bine a fost și atâta, zicem noi, acum – dar ce să mai facem cu binele ăsta ? Azi-mâine pleacă Reagan și se “schimbă” administrația – carevasăzică se îngroapă “problemele”; carevasăzică or să continue să-i dea lui Ceaușescu acea cauză – fie și cu “condiții” – pe care to ei, Americanii, l-au rău-învățat pe Ceaușescu să nu le respecte.

Ei, ce rahat o să cace Congresul ? – în cazul în care o să chiar scurme ? Că, de pildă, spre deosebire de toate celelalte secții ale Europei libere, doar cea Românească își recrutează lefegii numai dintre cei care, în România, au mers pe burtă și n-au scos nici măcar neașul: aoleo! – ba chiar vin direct de la Scânteia și Agerpres și Radio-Televiziune și de la Munca de partid, fiindcă, nu-i așa, alde Țepeneag și Tănase și Goma și Tudoran, singurii care au zbierat pe când erau acolo, pe solul patriei iubite, nu sunt... convenabili: l-au atacat pe Ceaușescu. Pe când un cârna ca Gelu Ionescu – mare intelectual și mare rezistent, după cum tot Românul o știe – e numai bun să dea, de la microfon, lecții de curaj și de, nu-i așa, spiritualitate... Iar alde Alexandroaie (parca așa-l cheamă pe to’ar’șu) nimic mai firesc să treacă de la una la alta – că vorba aia, tot căcatu-ăla! Și ce altceva are să mai facă Congresul, ca să “repare” ireparabilul ? O să dea dezlegare... financiară – dacă n-ai știut-o, afl-o : nici un dolar nu trebuia să ajungă pe mâna... anticeaușiștilor! Cât ne-am străduit, umblat cu săru-mâna pe la diferiți finanțatori (sub diferite

firme, dar tot cu bani americani), să înjghebăm o editură; măcar să publicăm carte cu carte, la o editură deja existentă – dar cu ajutor; sa lungim viața *Contrapunctului* – nimic. “Dizidenții” primesc – nu doar ei, dar și cuscrele lor – cu condiția... să nu fie români! Fiindcă, de la Washington se știe bine : “Disidentul” român este necesarmente, doar anticeaușist – și să nu se atingă nimeni de jucăria americană!

Dacă tu reușești cu *Agora*, dă-i bătaie și să te ajute Domnul. Oricum, ceea ce zic, zic într-o scrisoare către prietenul meu Tudoran. Fie să ai tu mai multă baftă – de care sa profităm și noi.

N-am înțeles deloc la ce-ți trebuie documente despre greva minerilor din '77? Nu sunt Vlad Georgescu, dar nu văd care ar fi legătura între una și alta. Dacă știi tu că Departamentul de Stat a întârziat, oprit informații despre mineri, eu nu știu. În schimb, știu – în ordine cronologică : Ambasada USA la București a fost informată la 2 aprilie '77 despre arestarea mea ('tâmplată la 1 aprilie! 77), dar Departamentul nu a permis difuzarea la E.l. decât în 12 aprilie; în 1979, tot Departamentul a impus E.l. să-mi supprime “pasajul cu Ivăsiuc” din cartea **Cutremurul...** – iar în ceea ce te privește, știi, vai, și mai bine decât mine, cum anume te-au tratărit; ba că ai început greva foamei, ba că nici n-ai declarat-o, ba că... să mai așteptăm, să nu-i periclitam situațiunea... Și, desigur, mai știu că până acum vreun an, nu era voie să-l “ataci” pe Ceaușescu al lui Americanu’.

Îi bag – deocamdata. Și, deocamdata, nu-i scot.

Cu prietenie, Paul

*

Către Georg Focke (XXX)

Paris, 13 aprilie 1987

Dragă prietene,

Iată povestea cu Alain. Scuză-mă pe lângă Doamna Korn, dar am rățacit adresa de la DW. Promit s-o găsesc! Jur! (!)

Spicuiesc, pentru D-ta, din scrisorile lui Tudoran :

Chestia care patronează – sau doar finanțează revista *Agora* se numește: National Endowment for Democracy (Washington). Ne nășește Foreign Policy Research Institute din Philadelphia (director fiind Daniel Pipes);

- Planul (din august '86!) : o revistă trimestrială de 2-300 de pagini și 3-4 volume autonome pe an. Repet: planul – Tudoran nu mi-a confirmat, de atunci, - dar nici infirmat.

- În 4 februarie 1987 îmi scria ca s-ar fi aprobat 35.000 dolari – presupun : pentru un an fiscal, Tudoran e poet, ne lasă pe noi sa-nțelegem ce-ar fi vrut el să dea de-nțeles...

- Găsesc un sfârc de program în ultima lui scrisoare (29 martie '87) : manuscrite din țară (zice el, care abia vine din țara cu pricina, dar speranța, chiar nebună, nu-i păcat mortal); poeme, proze scurte, eseuri despre probleme culturale românești (arhitectură, muzică, plastică, literatură, ceva istorie a culturii, cultură istorică – citez mereu din Tudoran).

Dacă te-ai lămurit, bine; dacă nu scrie-i și cere-i detalii – ca să mă limpezesc și eu.

Încă o dată : Tudoran este prietenul nostru care, în plus (mai exact în minus) e singur-singurel printre Americani. Să-l, deci, menajăm și protejăm. Să fim... așa cum nu suntem, din fire : toleranți. (Și mai cum?)

Te salut,

Paul

*

Către Annete Laborey

Paris, 1 iunie 1987

Dragă Annete Laborey,

Fiind o bună cunoscătoare a realităților est-europene, în general, în particular a celor românești, știi că, de multe decenii, Românii au o singură fereastră spre Occident: postul de radio Free Europe și un singur... unchi-din-America: "La Fondation pour une Entraide Intellectuelle Européenne". Deasemeni, știi că dacă în cultura românească se înregistrează fenomene care țin mai degrabă de domeniul miracolului, în bună parte, apariția – și persistența lor – se datorează ajutorului moral și material primit din partea Fundației. Cu care ocazie s-a dovedit că intelectualii din sistemul totalitar au nevoie de foarte puțin, ca să facă foarte mult, iar în cazul Românilor, totul, pentru o comunitate de limbă, de gândire, să nu piară fără urmă – în, totuși, Europa...

Acest "puțin" a permis intelectualilor de la noi să aibă (în era post-Gutenberg!), cărți; în era călătoriilor supersonice, ieșiri în afara Zidului.

Noi, Românii, privim cu îngrijorare, nu doar prezentul mizerabil, ci și viitorul – apropiat, care riscă să se transforme în... trecut; suntem amenințați să ne pierdem, definitiv, memo-

ria – atât în sensul curent al termenului, cât și în acela al contribuției noastre la cultura, la spiritualitatea europeană. Tentativele unui Gorbaciov, de a... umaniza inumanul provoacă, în România, din partea puterii, un refuz total – în numele “independenței naționale”.

Deja, producția de carte a scăzut în asemenea măsură, încât Românii riscă să redevină o comunitate orală : nu se mai editează clasici (cu toții, “subversivi”), nu se mai publică traduceri, (și acestea “subversive”), au fost suprimate legăturile cu străinătatea, România fiind în curs de “albanizare”.

Pe lângă nefericirea generală, specifică totalitarismului, noi, Românii, suferim și de pe urma “independenței” (față de URSS!), diversiune care a produs pagube și răni mai profunde decât stalinismul : în ochii, mai ales a Americanilor, scriitori români (exilați sau nu) care-și manifestau anticonformismul au apărut, vai, ca niște marginali, dacă nu de-a dreptul “ostili” acelei invenții numită “independența României”. Probabil acesta este motivul pentru care până în momentul de față, toate tentativele noastre de a beneficia de înlesniri editoriale (din sursa americană) au eșuat. Se va fi crezut că, în țara în care sunt interzise până și mașinile de scris, cultura, în general, literatura imprimată, în special, nu au nevoie de materializare – prin obiectul de *carte* – din moment ce regimul de la București se declară... independent (de URSS!).

La urma urmelor, noi, Românii, nu pretindem un tratament special (deși, în starea de analfabetizare, de oralizare, în care am fost aduși...), ci un statut de europeni; la urma urmei și noi, Românii, avem nevoie de foarte puțin, ca să facem foarte mult – iar contextul actual, când singura speranță de supraviețuire a comunității noastre se reazemă pe intelectuali, atunci, totul.

În speranța că această scrisoare va contribui, la “reabilitarea” intelectualilor români în ochii Americanilor, mulțumindu-ți încă o dată, pentru tot ce ai făcut pentru noi, dragă Annette Laborey, te salut.

Paul Goma

Notă : Annette Laborey – directoare, în Franța, a organizației “La Fondation...” etc, care a acordat în ultimii 20 de ani, subvenții – nu substanțiale, dar salvatoare – intelectualilor veniți în călătorii turistice – deasemeni, a procurat cărți. Am scris scrisoarea de mai sus pentru că Americanii, finanțatori ai Fundației, refuzau să mai acorde asistență materială Românilor pe motiv că nu fac nimic întru apărarea poporului...

Adevărat, dar... (P.G.)

*

Către Georg Focke (XXXII)

Paris, 23 Iunie 1987

Dragă prietene,

Am vizitat-o, deci, ieri, pe Annette Laborey. A fost impresionată-intimamente, ca nemțoaica – în primul rând de cărți (pe care le-a reținut, deocamdată, pentru lectură – împreună cu tăieturile din presă); în al doilea rând, impresionată, util, de *Contrapunct* *) – i-am arătat un set complet. Mi-a spus că, pentru planul (și visul) nostru există o manuşă. Și mi-a dat coordonatele :

CENTRAL & EAST EUROPEAN PUBLISHING PROJECT- așa se cheamă.

În International Comitee : Ralf Dahrendorf (Chairman), Francois Furet, Timothy Garton Ash, Jane Kramer, Laurents van Krevlen și Per Watsberg.

Pasajul obligatoriu : Elisabeth Winter, (Project Director), la adresa : P.O. Box 254 Oxford OX4, INU, England – Tel: (0865) 721443. Annette mi-a zis să-ți zic (să zici) :

- Să trimiți D-nei Winter dosarul, carevasăzică : volumele publicate în Thule și un set complet din *Contrapunct*;

- Un proiect (cerere), în care, după ce rezumi activitatea editorială – pe doar banii dumitale, activitatea, vai, întreruptă din motive materiale – le propui să o continui, sub aripa... protectoare a lor. Te sfătuiesc să pedalezi în primul rând pe activitatea în limba română – atât pe cea deja pipăibilă (în numerele publicate din C/P), cât, mai ales, pe cea dorită, adică și editorială, în română (cu neprecupețitu-le ajutoriu). Este absolut necesar ca, atunci când îți prezinți C/P, să spui, chiar să repeți (și să indici și paginile) că programul a fost și rămâne : cultura, literatura română este una, indiferent de faptul că se face în țară sau exil (dovada : au fost comentați scriitori aflători în România, recunoscuți, acolo, oficial : Doinaș, Blandiana, Sorescu, Mălăncioiu etc.); deasemeni : colaboratorii revistei au fost reuniti doar după criteriul calității, indiferent de eventualele lor opinii (daca le au) politice. Atrage-le atenția că revista s-a preocupat, constant, de artele plastice (indică-le paginile) și de muzică. Mai spune-le că, în proiectul trecut (nerealizat, din motive materiale) era și capitolul istorie – cel mai oropsit și mai neștiut.

Atenție : în propunerea de a continua C/P să vorbești numai despre ce vrei să faci mai mult și mai bine, în vii-

tor, nu care cumva să te trezești promițând că, în viitor, vei renunța la aspectul grafic (din motive de economie)!

Partea a doua : cărțile : Spune că ai deja manuscrisele volumelor în românește – amintește-mă și pe mine, care nu am nici o carte în românește și spune că ai de gând să editezi **Din Calidor** și urmarea; deasemeni, spune că vrei să editezi **Jurnalul** lui Lovinescu (în două cuvinte, spui cine a fost și ce reprezintă; în continuare, mai spune că vrei să re-editezi **Nu** a lui Ionescu (am vorbit, de mai multe ori, cu Ionescu – dar așa, ca despre o eventualitate – și, desigur, ar fi de acord, dacă). În ceea ce privește “manuscrisele” din țară (clandestine!) să nu dai nume (pe care nici nu le ai!), dar spui ca “discreția” te împiedică – deocamdată – să le faci cunoscute (deși ai o grămadă; sau “valuri-valuri”). Ca să-i impresio-nezi, mai poți spune că ai putea imprima, în românește, cărți de-ale lui Eliade (să zicem : **Memoriile**); deasemenei, traduceri în românește din Cioran....

Încă o dată (este și opinia Annettei) : nu ocupi spațiul (scrisorii) cu promisiuni sau proiecte în vag – ci nominal, autori, denumind titluri (carevasăzică ceea ce ai în portofoliu, dar zace, de ani, din motive materiale). Și încă : atingi doar intenția de a face să pătrundă, atât C/P cât și volumele în România, dar aceasta să reiasă ca o chestie de la sine înțeleasă (din moment ce noi ignoram frontierele...), dar nu te extinde în explicații detaliate în privința modalităților de a introduce în țară materialul. Foarte important! Deasemeni, foarte important : nu intra în detalii... financiare, de genul eventualelor abonamente (pentru C/P), în Occident, nici de eventuala vânzare a unor exemplare din volume. Ca să rezum: D-ta vrei ca revista și volumele să ajunga în mâinile celor care au nevoie de așa ceva.

În scrisoarea către D-na Winter, spui că ai fost îndrumat spre ea-ei de către D-na Annette Laborey, de la “Foundation pour une Entraide Intellectuelle Européenne” de la Paris.

Din partea ei, Annette va interveni, în favoarea proiectului, pe căile ei; în ceea ce mă privește, mă voi adresa, în același scop, lui François Furet. “Cheia” se afla la numitul Ash (de care ți-am vorbit), de care însă se va ocupa atât Annette, cât și Pierre Hassner.

Așadar, grăbește-te. Trimite-mi și mie o copie, pe care să i-o arăt Annettei – înainte de a susține și personal, proiectul (ea).

Iartă-mă că revin și te bat la cap : în privința revistei, să nu vorbești de cantitatea de pagini! Doar de ritmul apariției (trimestrial, îmi pare în continuare, rezonabil – și atun-

ci, cu atât mai bine dacă va avea cât mai multe pagini). Eventuala schimbare de format, de prezentare las-o pe seama "plapomei" (a banilor); dacă ei impun un format de buzunar, atunci va fi altă poveste (dar și aceea negociabilă).

Mă grăbesc să pun scrisoarea la poștă.

Scrie-i, deci, D-nei Winter cât mai curând.

Salutări,

Paul Goma

*

27 iunie 1987

Încă o variantă a "actului de la 23 August"

Istoricii de partid de la București își continuă, nestingheriți, "descoperirile" în materie de istorie a României: în *Revista de istorie*, nr. 2 (tomul 40/1987), Traian Udrea publică articolul "Preliminarii diplomatice ale semnării tratatului de pace dintre România și Națiunile Unite" - firește, cu binecuvântarea... bibliografică a fraților și generalilor Ceaușescu: Nicolae și Ilie.

Ca și în alimentație, românii se mulțumesc cu ce "se dă" în materie de adevăr istoric. Mulțumindu-se cu puțin - iar acel puțin fiind constituit din "înlocuitori" - românii riscă să uite nu doar gestul cărnii, de pildă, ci să uite și propria-le viață, pentru că mulți dintre ei au trăit pe viu evenimentele de acum 40 de ani.

Așadar, Traian Udrea scrie, în *Revista de istorie* de la București, că U.R.S.S. nu a respectat nici "actul de la 23 august 1944", nici Convenția de armistițiu de la 12 septembrie același an. I-au trebuit partidului comunist român 43 de ani ca să accepte, cu jumătate de gură, un sfert de adevăr - fiindcă nici măcar acum nu îl recunoaște integral.

Dar să vedem cât și până unde merge recunoașterea adevărului: "actul de 23 august" primind certificat de autenticitate de la N. Ceaușescu ("a deschis larg drumul eliberării poporului nostru"), autorul poate trece mai departe, laudându-l pe Rege și pe cei care compuneau "guvernul de uniune națională antifascistă instituit în seara zilei de 23 august" și care au proclamat "ieșirea României din războiul" dus alături de puterile pactului tripartit și încetarea ostilităților împotriva Uniunii Sovietice", acceptînd, deci, "armistițiul cu Națiunile Unite."

Nici o noutate până aici - mai deunăzi, P.C.R. dădea cu totul altă variantă (cea a comuniștilor singuri care... întorseseră armele). De astă dată, prin Traian Udrea, P.C.R. recunoaște:

"Încă din noaptea de 23/24 august 1944, România a întors

armele împotriva germanilor, marcînd prin aceasta începutul participării țării noastre la războiul antihitlerist”, și adaugă: “Prin acest act, România accepta în fapt fondul propunerilor deja negociate la Cairo și Stockholm și se încadra în statutul de cobeligeranță din partea Națiunilor Unite”. “Cu acest mandat”, scrie, mai departe, Traian Udrea, “s-a prezentat delegația guvernamentală română, împuternicită să semneze armistițiul cu Națiunile Unite, în numele României, la Moscova...”

Aici ne oprim, deși fraza continuă, cât să atragem atenția că nu continuă decât după ce a căpătat foarte personalul... impersonal - iată cum: “... și în același timp s-a căutat să se realizeze coope-rarea cu unitățile sovietice în marș pe *teritoriul României eliberat complet până la 1 septembrie 1944 de către forțele armate și patriotice românești*” (subl. n.).

Oricât ne-ar fi de dragă această variantă (potrivit căreia doar forțele românești ar fi eliberat - complet - până la 1 septembrie teritoriul României), nu o acceptăm. Pentru că e falsă. După ce, decenii la rând, comuniștii au susținut că Armata Roșie a intrat în București la... 23 august, acum sar peste cal.

Dar să sărim și noi peste ei și peste calul lor. După cum și “istoricii” de la București sar peste un amănunt: delegația română pentru încheierea armistițiului ajunsese la Moscova încă din 29 august, dar a fost sechestrată la hotel, neputînd comunica nici prin scris, nici prin telefon cu nimeni - și abia la 8 septembrie a fost primită la Kremlin de Molotov, Vișinski, Malinovski, în prezența lui Averell Harimann și a lui Archibald-Clark-Kerr - într-adevăr, semnarea Armistițiului a avut loc la 12 septembrie, din partea română: Pătrășcanu, Dămăceanu, Barbu Știrbey și Ghiță Pop...

Scrie T. Udrea: “În urma semnării convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944, statutul juridic al României a fost cel de țară învinsă.” Nici o noutate - noutatea este că P.C.R. descoperă acest adevăr după mai bine de patru decenii. Tot acum descoperă (într-o notă explicativă, nu în text) că U.R.S.S. - cu consimțământul americanilor și al britanicilor - a considerat ca dată a încetării ostilităților și întoarcere a armelor nu 24 august, ci... 12 septembrie. Este foarte adevărat - și cunoscut acest adevăr: vreme de trei săptămâni, U.R.S.S. a ridicat de pe teritoriul României “aliată” nu numai bunuri materiale considerate “trofee de război” (întreaga flotă, material rulant, aur, devize, opere de artă, instalații industriale etc.), după care i se rupe inima “istoriografiei” dâmbovițene, ci și *oameni* - despre care nu suflă un cuvânt, cu toate că numărul “prizonierilor de război” duși în U.R.S.S. *după 23 august* (și nu doar “până la 12 septembrie”) a fost de circa un

sfert de milion, iar aceștia nu erau cu toții în uniformă militară.

Traian Undrea se plânge că “Națiunile Unite” sunt de vină că România, deși a contribuit cu întregul său potențial material și uman în Campania de Vest, a fost tratată ca țară învinsă, nu numai pe timpul războiului, ci și la Conferința de pace de la Paris, din vara lui 1946. Scribe, deci:

“Ca urmare a tensiunii internaționale în creștere și în tendinței de a-și asigura poziții și compensații materiale cât mai avantajoase pe seama statelor mici și mijlocii (...), România a fost privată de cobeligeranță, i s-au impus grele clauze economico-financiare și politico-economice (...), care au afectat multă vreme afirmarea ei ca stat deplin independent și suveran pe arena internațională.”

Am înțeles cu toții unde trage “adevărul istoric”. Numai că Traian Udrea se încurcă în date și se contrazice în permanență. Pentru el, “capitală” pentru economia (și numai economia) României a fost doar perioada 23 august-12 septembrie 1944; de asemenea, vina pentru “nerecunoașterea României ca putere cobeligerantă” o poartă occidentalii care nu au recunoscut “guvernul legal al lui Petru Groza” - dar nu mai spune ce “cotitură” în bine s-a produs după recunoașterea lui.

La fel, dă vina pe “tensiunea internațională” din momentul Conferinței de la Paris, dar nu bagă de seamă că U.R.S.S. avea trei voturi, fiind reprezentată de 1) U.R.S.S., 2) R.S.S. Ucraineană și 3) R.S.S. Bielorusă ; în chestiunile “compensațiilor materiale”, nu spune că occidentalii renunțaseră la “cotele” din zona de ocupație sovietică și că România a fost jefuită numai de U.R.S.S. Și cu toate că citează din Tratatul de pace teribilele articole 24, 25, 26 (“România recunoaște U.R.S.S. dreptul la toate averile germane [!] care au fost transferate în U.R.S.S., între 1944 și 1946”), articolul 30 (“România renunță la toate reclamațiile și pretențiile împotriva puterilor aliate [!] privind pagubele provocate statului sau unor cetățeni români...”), cu toate că scribe,

negru

pe

alb:

“În ciuda prevederilor nedrepte care au afectat în deceniul următor [numai în “deceniul următor”? - n.n.] situația social-economică (...) și au prejudiciat posibilitățile de afirmare a independenței și suveranității statului român [aceeași obsesie - n.n.], încheierea Tratatului de pace a însemnat în fapt schimbarea statutului juridic internațional al țării noastre”, conchide el. Cum așa? Deci, necazurile au durat doar până în 1946? Atunci cum rămâne cu “deceniul următor” - început în 1944?

Dacă Traian Udrea ar fi rămas la *fapte* - din documentele la care doar el a avut acces (bibliografia îl trimite pe cititor la cutare

dosar, cutare fasciculă aflate în... Arhiva ba M.A.E., ba a M.A.I.), articolul publicat în *Revista de istorie* ar fi avut o oarecare utilitate. Însă împins de la spate spre “interpretări” - nu doar în contradicție cu adevărul, ci contrazicând un ”adevăr” formulat anterior - istoriograful de la București ne oferă nu “variante” care convin puterii, ci - precum în economie, în aprovizionare, în transporturi - o zăpăceală generală și generalizată.

După cum se vede, acum, la București, nici făcătorii de istorie nu mai știu ce să facă.

*

Istoria Transilvaniei

6 iulie 1987

Anale de istorie nr. 3/1987 publică, pe multe pagini, o intervenție într-o cestiune arzătoare la ordinea zilei - Transilvania - semnată de o pană triplu autorizată: Titus Popovici (despre el fiind vorba) este ardelean; știe ungurește - a citit în original **Istoria Transilvaniei**, publicată la Budapesta în 1986; și, în fine, Titus Popovici s-a mai aplecat în scrierile sale (adevărat: de ficțiune, pe când era romancier) asupra spinoaselor relații româno-maghiare. “Metode și stiluri în serviciul falsificării intenționate a istoriei” - acesta este titlul articolului din *Anale de istorie*.

Nu am citit **Istoria Transilvaniei** integral - și în original - însă ne-a ajuns și prea ajuns ce am aflat dintr-un rezumat în franceză (cu citate). Firește, ne-a uimit, ne-a revoltat “istoria” fabricată la Budapesta. Însă, după ce am primit - tot de la Budapesta - mesaje din partea multor intelectuali maghiari, prin care aceștia își mărturiseau “rușinea de a fi maghiari, ca și autorii **Istoriei**, tristețea de a avea ca limbă maternă limba în care fusese scrisă o asemenea *insultă la adresa maghiarimii*” (s.m. P.G.) și după ce exilați unguri, prieteni de-ai noștri - și mai mult: istorici de formație - au făcut declarații publice de dezavuare și de condamnare a **Istoriei Transilvaniei**, ne-am liniștit. Spunându-ne că reaua-credință, minciuna, insulta nu sunt o exclusivitate bucureșteană; că, în ciuda “gulașului kadarist”, prostia (de aici: ura, de aici: injuria la adresa *celuilalt*) își păstrează rațiunea de a fi și în Ungaria, ca în orice țară comunistă.

Desigur, pe Titus Popovici nu-l interesează și opiniile, altele, chiar critice, ale atâtor unguri față de “isprava” autorilor **Istoriei**. Titus Popovici se războiește, mai cu seamă, cu Köpeczy Béla, “coordonator științific” al lucrării... În afară de calificative - directe sau între ghilimele (de pildă “«intelectualul» Köpeczy”), nu vom afla de la Titus Popovici funcțiile acestuia. Cunoaștem

motivul acestei reticențe: Köpeczy este omologul lui Popovici: membru al C.C., “specialist” și el în probleme ideologice - mai ales în materie de istorie... Singura deosebire: Köpeczy este ministru (al Culturii!), Titus Popovici (încă) nu.

Dacă s-ar ocupa doar de **Istoria Transilvaniei** apărută la Budapesta în 1986 - nimic de zis; în cele vreo 2 000 de pagini, câte cuprinde, ar fi găsit destule, prea destule prilejuri de punere la punct istorică și chiar de pamflet (deși, fie vorba între noi “teza” budapestanilor este atât de groasă, grosolană, mai degrabă prostească decât “falsificatoare”, încât nu merită atenție). Cum însă Ceaușescu, de la București, a hotărât că există o problemă a Transilvaniei, ordinul se execută, nu se discută. Mai ales că Titus Popovici nu este doar membru al C.C. și ardelean - el are și experiență în materie.

Tocmai pentru că nu îi va face plăcere să i se amintească „experiența”, o vom face: Titus Popovici a publicat, în 1955, primul său roman: **Străinul**. Cităm din **Literatura română - dicționar cronologic**: “Romanul **Străinul** îl plasează [pe Titus Popovici] dintr-o dată în rândul celor mai valoroși scriitori români contemporani. Romanul reia tema intelectualului inadaptabil, aflat în momentul crizei de afirmare a personalității, extrăgând semnificații deosebite din confruntarea acestuia cu marea istorie [!], respectiv cu actul revoluționar de la 23 August 1944. Dezlănțuirea istoriei (...) are darul să detoneze vechile idealuri ale personajului (Andrei Sabin) și să contribuie la formarea noii sale concepții despre viață.”

Ce legătură să fie între “noua concepție despre viață” a intelectualului lui Titus Popovici (apărută după “actul revoluționar de la 23 August”) și cestiunea Transilvaniei? Ei bine, o legătură... inversă: în romanul **Străinul**, Titus Popovici îi prezenta pe ungurii din Transilvania ca victime - și *doar ca victime ale românilor în general, în special ai celor din “Sumanele Negre”*. El zugrăvește, cu amănunte, decapitarea (cu toporul, în curtea unei biserici!) a unor bravi unguri de către bestiile, fiarele de români. Evident, nici o aluzie la actele de violență (folosim eufemismul) din partea ungarilor la adresa românilor, pe timpul ocupației Ardealului de Nord.

Să nu fi știut, să nu fi auzit de așa ceva Titus Popovici? Ba știuse, auzise (chiar mai mult decât muritorii de rând, pentru că el avea, încă de pe atunci, acces la arhive...). Desigur, nu-i vom reproșa că nu scrisese, atunci, *adevărul* - în sensul că *răul* nu venea doar din partea românilor. Fiindcă Titus Popovici nu a scris niciodată vreun rând care să nu fi avut aprobare-de-la-poliție. Ba chiar, în cazul scenariului pentru filmul „Puterea și

adevărul”, Titus Popovici executase o comandă a noului șef: Ceaușescu (nu mai insistăm; nu suntem masochiști).

Revenind la chestiunea Ardealului: în 1968, când oarecari semne promiteau oarecare bilet-de-voie la adevăr, Titus Popovici s-a apucat să scrie - expresia îi aparține: “Cealaltă față a **Străinului**”- și tot el explica: noul său roman se va ocupa și de masacrele săvârșite de unguri, mai ales de cel din comuna Ip... Foarte bine - chiar dacă tot cu voie de la poliție... Însă, desigur, poliția și-a retras jumătate din bilet, apoi încă jumătate (din jumătate) - *fiindcă nu era momentul*, nu-i așa? Așa că strălucitul romancier Titus Popovici, după ce a anunțat în dreapta și în stânga că el a aproape-terminat “romanul despre Ip”, a anunțat că... “se dăduse primul tur de manivelă” la un film, după scenariul său, intitulat: “Moartea lui Ipu”... După ce filmul a fost gata, Titus Popovici a scris o nuvelă - cu același titlu: din intenția-amenințare că va scrie despre tragedia din localitatea Ip, a ieșit o chestie, cu un personaj nebun - numit... cu un complice clipit din ochi: “Ipu”...

Încă o dată: nu-i reproșăm că a plecat de la un masacru (real) și a ajuns la un personaj (nebun). Încă o dată: partidul (al cărui soldat disciplinat este scenaristul Titus Popovici) considera... că *nu este momentul*.

După cum, de vreo patru-cinci ani, partidul consideră că este momentul: a, nu, să nu ne facem iluzii: nu momentul adevărului, ci “momentul” a încă unei manevre a partidului comunist.

Partidul comandă: Titus Popovici execută: însă nu critică doar **Istoria Transilvaniei** recent apărută la Budapesta. A, nu, el o ia de la '48 (la propriu!), adică de la revoluția - avortată, după cum bine știam cu toții, și din pricina atitudinii lui Kossuth față de români. Mai dezgroapă Titus Popovici o altă “Istorie” a Ungariei, publicată în 1894; și încă un articol publicat în 1906... - ca să dovedească ce? Că ungurii au fost *întotdeauna* ostili românilor și intereselor lor? Fapt ce nu mai era nevoie să fie reamintit - așa a fost, din păcate. Și mai *este* - tot din păcate, la ungurii de azi - din următoarele categorii: 1) ultranaționalistii - cei care văd, în orice ne-maghiar, un dușman (care trebuie cel puțin alungat, dacă nu exterminat) - aceștia sunt, în majoritate, în Ungaria; 2) vechii exilați - care și-au confecționat o rațiune de a fi din “patriotism” - deci din șovinism; și 3) tovarășii de la C.C., de la Budapesta, care au zis: “este momentul”... să li se dea o replică cvasi-oficială “tovarășilor de la București”.

După cum se observă, echivalența este perfectă: și noi, românii, avem, în România, ultranaționalști; și în exilul româ-

nesc există oameni care nu mai supraviețuiesc decât pentru a... apăra Ardealul de pofta ungarilor - cât despre tovarășii de la C.C., de la București, Titus Popovici este unul dintre ei.

Iar pentru un Titus Popovici nu contează *adevărul*, ci doar “momentul” în care pornește ordinul, de sus-de-tot. Ar fi avut destul și prea destul “material”, oferit de animalul-care-nu-există, adică de **Istoria Transilvaniei** editată la Budapesta, în 1986.

El însă nu s-a mulțumit cu cele 2 000 de pagini ale monstrului. Ca să dovedească... consecvența ungarilor în atacuri antiro-mânești, Titus Popovici scrie: “În Istoria Transilvaniei apar toate tezele (...) dintr-un manifest recent publicat și răspândit de «Hungarian Freedom Fighter Federation».”

Din întâmplare, “manifestul” nu este “recent apărut”. Tot din întâmplare, Federația Luptătorilor Maghiari pentru Libertate a dezmințiti autenticitatea “documentului”, dovedind că este un *fals*. Unii dintre unguri bănuiau că falsificatorii ar fi nu români din exil, ci... de la București. Din serviciul unde-și face serviciul și Titus Popovici.

*

O

OMUL CU MÂRȚOAGA

S-a mai spus, nu facem decât să repetăm: neputînd intra în istorie, Ceaușescu se mulțumește și cu intrarea-n geografie; nereușindu-i “urcușul pe culmile cele mai mărețe”, îi pune pe români să sape la canale; desigur, în gropile, șanțurile, “tranșeele socialismului” a găsit cioburile “valorilor tradiționale”; cu gura zice: “am urcat satul la etaj” (aluzie la blocurile pe care le-a împlântat în vetrele satelor), dar cu fapta i-a îmbrâncit pe români în hrube, în peșteri, în preistorie.

Printre “valorile tradiționale”, alături de opaiț, ștevie și cîniță-de-irigat ogoarele fără haturi, un loc de cinste îl ocupă calul. De la o vreme, presa dâmbovițeană comentează în lung și în lat această epocală descoperire: ai impresia că omenirea, în general, românimea, în special, a așteptat cu sufletul la gură milenii și milenii, până să coboare, din cer - cu hîrzobul, nu cu helicopterul - Ceaușescu însuși, ca de la el să afle ce este calul și câte picioare are el.

Scînteia de deunăzi ne-a anunțat marele eveniment, mare: “în 1985 [suntem, totuși, în 1987 - n.n.] a fost omologat un nou produs: «semigreu românesc».” Trebuie să pătrundem adânc în *Scînteia*, ca să aflăm că “produsul” numit: “semigreu” este cal, nu boxeur. Nu ne mai întrebăm de ce organul Casei Scînteii a aștep-

tat doi ani ca să anunțe “omologarea”; nu ne împiedicăm nici de afirmația gazetarului: “după Congresul al IX-lea al partidului, totul s-a schimbat în bine”, și ne prefacem că nu observăm propozițiunea următoare, anume: “La Herghelia Rușetu, în 1985, după o muncă de ameliorare și o selecție *care a durat 35 de ani* [s.n.], s-a acordat brevetul de invenție pentru noua rasă de cabaline «semigreul românesc».” Fiindcă, dacă am face socoteala, ar reieși că selecția aceea a început în 1950, cu exact cincisprezece ani înainte de venirea pe pământ a Ceausescului și a Congresului al IX-lea al său, cel care a schimbat totul în bine...

Dar să vorbim serios - chiar așa își intitulează gazetarul de la *Scînteia* articolul: “Să vorbim serios despre cal și căruță”... Să-l ascultăm pe Gheorghe Nicolae, medic veterinar la Herghelia Rușetu, Buzău, prezentându-și produsul: «semigreul românesc» este rezultatul încrucișării dintre rasa ardenez și rasele trăpaș, ialomițean, Furioso North-Star”; performanțe: “practic, trage de 4 ori propria sa greutate”; “înhămat individual (!), un cal de 3 ani a tractat, la pas, pe drum de pământ și distanța de 10 km, o greutate de 1 500-2 000 kg”; viteza: “8,92 km/h, în tractare grea, și 21,88 km/h în tractare ușoară”, într-un cuvânt: “Nu este un cal masiv, ci suplu, puternic și nu chiar foarte pretențios la hrană și la adăpost [s.n.]”

Foarte frumos din partea calului: după ce trage - pe drum de pământ - de 4 ori propria-i greutate, nu este pretențios la hrană și la adăpost: mănâncă (dacă mănâncă) ce-i dă (dacă-i dă...) partidul.

Să-l plângem pe bietul cal? Îl plângem, desigur: a fost produs, după expresia gazetarului, după chipul și asemănarea conducătorului-de-atelaj (așa i se spune, în *Scînteia*, omului-cu-calul). Dacă este adevărată chestia cu Congresul al IX-lea, atunci totul este limpede: cum e omul și mârtoaga.

Îi scapă inventatorului și câteva cuvinte mai așa... - de pildă: “neglijat, pe nedrept, o vreme [calul]...”; “Nu au lipsit momentele de cumpănă, când cailor li se refuza dreptul la existență în fața ofensivei mecanizării agriculturii” - dar toate acestea “sunt de domeniul trecutului”, fiindcă în prezent, e-he! Dar mai ales în viitor... “În actualul cincinal”, scrie *Scînteia* “se prevede ca în cadrul a două unități specializate să se realizeze, începînd din 1987, câte 600 de căruțe”. Și mai departe: “Se creează astfel premise sigure ca nevoile de transport intern în fiecare unitate agricolă să fie acoperite, până în 1990, în întregime, prin mijloace proprii.” În final, să reținem - chiar așa scrie *Scînteia*: “În final, să reținem că prețul unui astfel de cal a ajuns la 47 000 lei și mulți dintre cei care-l văd cum trage-n ham spun că valorează mai mult.” Va fi valorînd mai mult (de 47 000 lei!) calul - dar căruța?

Să fim - și să vorbim - serios: partidul comunist din România, instalat la putere de Armata Roșie (și nu de alt partid; nu de altă partidă...), a hotărât, printre altele, sovietizarea agriculturii: după modelul sovietic, economia agricolă de la noi a fost zdruncinată, parțial distrusă. Este adevărat, “atunci” în fruntea partidului se afla Gheorghiu-Dej - însă acesta nu era adversarul personal al lui Ceaușescu (din contra: îi era protector), partidul “de atunci” era exact același ca și astăzi, iar unul dintre militanții lui (de frunte) - mai cu seamă în agricultură... - fiind numitul Ceaușescu. Și pentru că *Scânteia* ne îndeamnă să vorbim serios despre cai, vorbim: prima regiune colectivizată (pe țară) a fost Constanța; primul raion colectivizat din regiunea Constanța a fost Negru-Vodă; prima regiune din țară care a declarat război calului - și l-a trimis la crescătoriile de găini, porci, păstrăvi - a fost Constanța, iar raionul Negru-Vodă a fost primul, pe regiune. Cine nu știe că acel raion a fost colectivizat de către un anume tovarăș, pe nume Nicolae Ceaușescu?

Dar chiar dacă mărunțul activist de pe timpul lui Dej nu s-ar fi făcut direct vinovat de masacrarea cailor, în anii 50 (să spunem că așa suna ordinul - care se execută), de ce azi Ceaușescu se laudă cu “noua politică a (și a) calului”? Că din 1965 nu au mai fost uciși caii - bineînțeles că nu: fiindcă fuseseră terminați. Apoi nu a existat o singură politică-a-calului, ci... două: de herghelii nu s-a atins nici Dej, iar urmașul lui a continuat să se bucure de dolarii sunători încasați pe “arabii”, “pur-sângii” românești de la, de pildă, Palazu-Mare, de lângă Constanța.

Să vorbim serios despre cal și căruță: vom începe prin a aminti că în literatura română contemporană există o constantă - calul. Mai precis: exterminarea calului. Neputînd scrie, direct, despre exterminarea calului - la Canal, de pildă - literatorii au deplîns, plîns calul; prinderea lui, urcarea în vagoane, drumul - fără hrană, fără apă - “debarcarea” și ducerea lui spre... Canalul Cailor, adică spre moarte.

Vom continua prin a aminti încă ceva: românii nu l-au așteptat pe Ceaușescu, nici a sa “revoluție agrară”, ca să afle ce este calul.

De asemeni, românilor li s-a furat calul printr-un ordin politic, nu ca urmare a... “mecanizării agriculturii”. Desigur, de la groapă nici calul mort nu se mai întoarce, drept care nu vom mai vorbi despre Uciderea Cailor.

Dar vom vorbi despre această recentă re-naștere a calului - după chipul și asemănarea omului. Marea izbândă - “semigreul românesc” - este judecată nu în termeni de performanță absolută (folosim și noi termenii “științifici”: viteză, tracțiune, aspect...),

ci în termeni de economie cEAUȘISTĂ. Care nu dă nimic (sau aproape), în schimb, cere totul (sau aproape). Cu alte cuvinte: “produsul” cerut de Ceaușescu trebuie să tragă (pe drum de pământ) “practic, de 4 ori propria sa greutate” - însă cum i se zice: *semi-greu*, va căpăta jumătate din rația de hrană (dacă va îndeplini planul), iar în privința “adăpostului”, cum nu este “chiar foarte pretențios”, va suporta și frigul și întunericul...

Doar îl are, ca model, pe conducătorul-de-atelaj. Și dacă *omul* căruia Dumnezeu i-a dat grai și i-a mai dat ceva care se numește demnitate - tace și se supune, ce mai poate face un biet animal (fie el și mândru cal), care nu poate vorbi și nu-și poate cere respectarea demnității?

Adevărat: oricât de (doar) *semi-greu*, calul tot cal rămâne, deci, atunci când nu-i place ceva, se întoarce cu spatele spre agresor și zvârle, dă cu copita.

Calul, da, românul, ba.

*

D-ale “întâmpinării”

13 august 1987

Cum se apropie toamna, cum românii trebuie să se pregătească nu de întâmpinarea întunericului, a frigului - și a morții - ci de a unui congres: cel numit al “educației politice și culturii socialiste”.

Nu se putea altfel: “ordinea” în care sunt așezate este capitală: așadar, mai întâi *educația politică*, abia după aceea *cultura*; dar nu orice fel de cultură, ci doar cea “socialistă”. Fiindcă Ceaușescu a hotărât: cultura... singură nu există și dacă se poate vorbi despre agricultură, cu ramurile ei: piscicultura, legumicultura, avicultura ș.a.m.d., să i se spună și cesteilalte (până i se va găsi un termen adecvat, economic): cultură-socialistă. Instrumentul cu care - zice presa de la București - Ceaușescu a făurit-o “pe măsura Anilor Epocii Nicolae Ceaușescu” (am citat din *Scînteia tineretului* din 11 iulie '87), a fost și rămâne “Festivalul național «Cântarea României»”. O noutate: întreaga presă scrie negru pe alb că festivalul cu pricina “a fost inițiat și instituit de către secretarul general al partidului”. Nu vom contesta acest nou rapt - un fleac pe lângă celelalte, multe.

Ostaș disciplinat, de la o vreme trimis la vatră, Dumitru Popescu zis Dumnezeu nu contestă nici el paternitatea festivalului; surghiunit la *Contemporanul*, așteptînd să revină în arenă, nici Adrian Păunescu nu-și revendică... maternitatea Cântării

României.

Însă Păunescu, oltean șmecher, face altceva: reproduce (în *Contemporanul* din 31 iulie '87) o poezie de Goga (*Noi*) și una de Bacovia (*Glossă*), iar dedesubt se propune pe sine, cu două poezii: un (închipuit) *Testament (al) lui Octavian Goga* și o *Scrisoare către George Bacovia*.

Rezultatul nu este deloc rău - Păunescu împacă și capra și varza: prin poezia *Noi* de Goga, inventatorul festivalului la români se așează în plină actualitate... ideologică, anume în campania antimaghiară; cititorii de rând ai *Contemporanului*, dar mai ales tovarășii-de-sus, vor putea (re)citi cu satisfacție și fior... patriotic: “La noi sunt codri verzi de brad/ Și câmpuri de mătăasă;/ La noi atâția fluturi sunt/ Și-atâta jale-n casă./ Privighetori din alte țări/ Vin doina să ne-asculte;/ La noi sunt cântece și flori...” - și cum scrie Goga, nu vreun contemporan: “Și lacrimi multe, multe...” Și, mai departe, Păunescu, prin Goga, zice că *la noi*... “bătrânul soare (...) nu pentru noi răsare”; că *la noi* “e mai domoală hora/ Căci cântecele noastre plâng/ În ochii tuturor”; că, tot *la noi*, “...codrii, ce-nfrățiți cu noi,/ Își înfioară sânul,/ Spun că din lacrimi e-mpletit/ Și Oltul, biet, bătrânul”... - și așa mai departe, întregul poem *Noi*, pe care mulți români îl știu pe de rost...

Mult mai scurtă - și mai puțin jalnică - *Glossă* de Bacovia. De ce taman această poezie și nu - de pildă - *Lacustră*? Cine știe dacă nu cumva Păunescu va fi propus *Lacustra*, însă i s-a atras atenția că este “prea aluzivă”; pe când *Glossă* începe... neutru, astfel: “Privește savant/ Cu inima beată/ De iubire/Natura-i statică” și se încheie: “Privește savant./ Dacă nu-i cu cine vorbi,/ Se scrie.”

Neutru și... poetic, nu? Apoi “cuvântul acela” (“savant”) nu face aluzie la cineva - ci la... cumva, nu?

Deloc rău. Ca să fie și mai bine, Păunescu, în producția sa *Testamentul lui Octavian Goga*, drege definitiv bănuiala că ar fi încercat să introducă șopârle - scrie, deci, Păunescu, dinspre Goga: “În clipele acestea preagrăbite/ Ca să-mi mai fac un testament deplin/Ardealul o mustrare îmi trimite/ Că mi-am ieșit din el și din destin.” Așadar, după ce i-a zis și pe nume “problemei la ordinea zilei” (Ardealul), Păunescu de astăzi caută - și găsește - tulburătoare similitudini cu Goga, cel de ieri. Scrie, deci, Păunescu - nu doar în numele lui Goga: “Si-acum când știu că nu există cale/ Si trebuie să plec spre alt tărâm,/ Consimt că nu la mesele regale/ Eu, Goga, trebuia să am tacâm.” Și autocritica merge mai departe: “Știam prea bine că-s ai mei clăcașii,/ Știam prea bine că trăiesc în iad,/ De ce m-au înșelat spre vârfuri pașii?” Și încă: “Destul ce-am scris: otrava mă omoară”. Și încă: “Departa vreau de forfota vulgară”, iar în final scrie Păunescu, de astă dată numai

în numele său și pentru sine: “Eu n-am avut de mine însumi vreme,/ Am fost mereu la numărul plural”...

Întru totul de acord cu inventatorul festivalului: a fost mereu, cam prea... mereu “la numărul plural” - în toate sensurile - însă nu s-a... singularizat singur-singurel, a trebuit să fie dat afară cu picioare și palme, pe ușa din spate, cea a servitorilor, altfel ar fi șezut și azi “la mesele regale” și nu s-ar fi simțit “otrăvit” de kilometrii de “poeme” de laudă și de închinăciune, scriși de el (la singular).

Accentele de autocritică (“la sânge”) din *Testamentul lui Goga* dispar fără urmă din *Scrisoare către Bacovia*: Păunescu trece de la soarta “tribunului” la cea a “poetului”. Așadar, scrie Păunescu despre poetul de el: “Nu te-au citit în timpul vieții orbii/ (...) Dar te simțeau că ești un geniu, corbii,/ Din tine fredonând la geamul tău.” Să fie un sfichi înspre cei care pretind, acum, că festivalul Cântarea României a fost “inițiat și instituit” de ei? Nu ne interesează. Ne interesează, în schimb, opinia lui Păunescu despre poetul Păunescu (de la adăpostul umbrei lui Bacovia): “Și arătai precum arată-un geniu/ Deși netoții te credeau netot/ Dar noul limbii românești mileniu/ Numai prin tine o să spună tot.” Acestea fiind spuse - definitiv - Păunescu face o jumătate de pas îndărăt, spre “tribun” - și scrie: “Sunt, iată, librăriile sătule/ De-atâți poeți măreți care nu văd,/ Dar tu, în *Plumb*, privești prin molecule,/ Și totul îți miroase a prăpăd.” Și mai departe: “În versurile tale ai dreptate,/ Cum ai avut și vei avea mereu:/ Spun oamenii c-așa nu se mai poate,/ Că pe pământ ne este tot mai greu”...

Firește că Bacovia avea și dreptate în versurile lui, nu are doar de când ucenicul vrăjitor a fost pedepsit și trimis la munca de jos, la amărătul de *Contemporanul* - publicație cu mai puține pagini și de format mai mic decât *Flacăra* în care Păunescu era mereu la numărul plural...

Dar nu-i nimic: azi-mâine poetul va fi chemat iar la “masa regală” - sau măcar princiară, după cum umblă vorba - să mai inventeze ceva, în “sectorul culturii socialiste”; îi va uita și pe Goga și pe Bacovia, îi va uita și pe “clăcașii care trăiesc în iad”, nu va mai avea de sine însuși vreme, ocupat fiind cu tacâmul și cu damigeana, va clama că... se poate, că, pe pământ, oamenilor le este tot mai bine (de când ne-a dăruit Dumnezeu treimea: Partidul-Ceaușescu-România), fiindcă lui, lui Păunescu îi va fi bine - la plural...

15 august 1987

*

Din nou despre Delta Dunării

Ceaușescu este un om de cuvânt: o dată ce a promis că *va distruge* ceva, nu mai dă înapoi. Nici bunul simț comun, nici sumarul calcul ai profitului (în raport cu cheltuielile) nu-l tulbură. A promis că va tăia Canalul Dunăre-Marea Neagră prin cimitirul Canalului Morții? A promis și s-a ținut de promisiune; a promis că va “sistemiza” Capitala țării? A... sistematizat-o. A amenințat că va “revoluționa” agricultura? A și răsturnat-o.

Greșeala e a noastră că am crezut, am sperat că măcar într-o chestiune... marginală, precum Delta Dunării, o va lăsa mai moale, dacă nu de tot. Ne-am înșelat iarăși: aflăm din presa de la București că “Programul de exploatare integrală a Deltei Dunării” (așa-i zice) nu numai că a început, dar “se derulează cu pași de uriaș”, după expresia gazetarilor.

Ceaușescu, deși născut (după cum întreaga planetă o știe) la Scornicești, gândește și acționează cu o mentalitate de om de stepă, alaltăieri sedentarizat; având o concepție pur cantitativă, este obsedat de kilometri, de tone, de cincinale, “realizările” trebuind să fie neapărat lungi, late, grele. Chiar atunci când a acceptat (în felul lui) că, în România - aflată în Europa - agricultura trebuie să se facă *intensiv*, nu a înțeles nici termenul, nici realitatea: dacă, după opinia sa 200 de metri pătrați (la cât a limitat lotul individual) “face un pătrat cu latura de 200 de metri”; dacă a dat ordin să se construiască “sere cu etaj, ca să se facă economie de teren construit”, de ce să ne mai mirăm că obsesia cantitativă l-a împins să distrugă și Delta Dunării?

De ce să ne mai mirăm că presa ceaușistă (cităm din *România liberă* din 23 iunie 1987) scrie negru pe alb: “*În Delta s-au descoperit terenuri noi. Pământuri noi, în patria nuferilor albi*” (s.n.)? Lăsând la o parte epocala “descoperire”, ce vrea să facă Ceaușescu pe “pământurile noi”? Iată răspunsul - din ziar: “În locul stufului foșnitor, lanuri foșnitoare de porumb, în locul miristei de stuf, miriști de grâu.” Cunoștințele în materie de agricultură ale jurnalistului (îl cheamă Petre Mihai Băcanu) sunt pe măsura Primului Agricultor al Țării: poet si el, precum Ceaușescu, Băcanu, după ce ne laudă miriștile, scrie așa:

“În apropiere de nuferii albi ai rezervațiilor, au apărut macii cei roșii ai lanurilor unduitoare de grâu, înalt cât omul.”

Două băgări de seamă: or fi frumoși macii (mai ales roșii) în lanurile de grâu, însă, de multe decenii, roșul macilor în lanurile

de grâu din Europa este dovada prostului agricultor (deci a proastei recolte - “de boabe la hectar”); a doua băgare de seamă: Băcanu este și el un cantitativist (precum Stăpânul): își imaginează că dacă grâul este “înalt cât omul”, și bobul va fi... cât vrabia - or, de multe decenii în Europa, se cultivă “păioase” cu tulpina (paiul) scurt, binișor sub un metru (din motive pe care toată lumea le știe, în afară de Băcanu și de Ceaușescu).

Și pentru că suntem la acest capitol - al cunoașterii elementare - încă un citat: “Datorită înfăptuirii Programului Deltei Dunării”, scrie Băcanu, “și zona Sfântul Gheorghe cunoaște un ritm rapid de transformare.” Care să fie “transformările” “în ritm rapid” datorate Programului? Iată-le - cităm din același: “Cine-și imagina că pe nisipuri pot crește cartofi, roșii, ardei, migdali și cătină [!], cireși și vișini!” Cum, cine-și imagina? De ce era nevoie să-și “imagineze”? Doar oamenii din Deltă au cultivat, de când se țin minte, legume (și ce legume!) și harbuji și viță de vie; în grădinile lor creșteau bine și frumos nu numai vișinii, migdalii, ci și gutuii (e-hei, gutuile de Sfântul Gheorghe-Deltă!) și chiar smochinii (ce dulceață de smochine se făcea la Sulina!).

Nimeni nu-și “imagina” - cităm: că “pe nisipuri poate crește și cătina”. Să fie oare jurnalistul Băcanu un orășean care, la țară, confundă găina cu făina? Să nu știe că nu doar pe nisip crește cătina, ci și pe margini de drum, pe maidane, oriunde, ca o “iarbă rea” (nu e iarbă, ci arbust, dar și orășeanul Baranga zicea că pălămida e “așa, un copăcel”)?

Dar dacă jurnalistul Băcanu a enumerat - printre marile realizări care cresc pe nisipuri - și cătina, pentru că va fi avînd cunoștință de vreun alt “Program de valorificare” a unor plante - nu atât pentru eventuale virtuți farmaceutice ale lor, ci... alimentare? Și dacă academicianul Cristofor Simionescu lucrează - în mare secret - la un program de polimerizare a călinei? (Și noi dormeam, soro!) Dar dacă, azi-mâine, românii nu vor mai face coadă la magazinele alimentare, fiindcă vor găsi din belșug o mie si unu produse pe bază de cătină? Și, cătinel-cătinel, vor scăpa de supraponderalitate, așa-i zice, când nu-i zice “alimentație neștiințifică” (cea care provoacă obezitatea la români)?

Așadar, Ceaușescu a descoperit pământuri noi, a descoperit că, pe nisipuri, pot crește legume - a descoperit cătina-la-români. Si, după ce a descoperit pământurile acelea, a pus să fie “fasonate, remodelate”, cum zice Băcanu - care mai zice: “Oamenii noștri sunt mândri că participă la acțiunea de *schimbare a reliefului* [s.n.]” Și cum să nu fie mândri oamenii lui Băcanu și ai lui Ceaușescu, după ce au... cităm iarăși din Băcanu, însă nu suntem siguri că vom înțelege ce citim: “Anul trecut am avut o depășire

la producția globală de 157 milioane lei, față de cea a anului anterior, ceea ce corespunde unei creșteri anuale de 12,8 %. A crescut și gradul de înzestrare tehnică: valoarea fondurilor fixe depășește 4 miliarde lei.” Pricepem însă că e vorba de diguri și canale; digurile vor “apăra câteva sute de mii de hectare de pământuri noi, fertile” (destinate “grâului înalt cât omul”), iar canalele... la ce vor sluji canalele? Deocamdată, cel mai important, tăiat între Crișan și Caraorman, slujește la navigație. Cităm din Băcanu: “Caraorman a fost cândva o pădure falnică, împutinată mereu de nisipul care s-a așternut în dune, ca în Sahara...”

Băcanu tratează și Pădurea Caraorman după modelul cătinei. Din prostie sau din... politichie? Fiindcă nu “cândva”, ci în 1973, prin Legea nr. 9, întreaga Deltă a Dunării a fost declarată rezervație naturală, iar în Nomenclatorul O.N.U. figurează și “Rezervația complexă Caraorman”. Motivul protecției fiind și pădurea, dar mai cu seamă “cele mai înalte dune de origine eoliană din țară”, am citai din legea nr. 9/1973. Or, ce “descoperă” Ceaușescu, prin Băcanu, la Caraorman? După ce minte - că pădurea ar fi fost... “împutinată de nisipul care s-a așternut în dune, ca în Sahara” - când exact aceste dune, în pădure, constituiau interesul (deci, proiecția), Băcanu scrie: “Dar și nisipul este prețios, așa că aici ia ființă o fabrică de nisipuri [!] pentru turnătorii.”

Ce să mai spunem? Când oamenii crapă de foame, de frig, de neîngrijire medicală, noi să ne înduioșăm de soarta unor dune de nisip - fie ele și cele mai înalte din țară? Fie ele și figurînd în Nomenclatorul O.N.U., ca “rezervație naturală”? Ei bine, la oameni ne gândim. La cei din momentul de față, care lucrează la “fabrica de nisipuri” și despre care până și Băcanu scrie: “Nu-i ușoară munca de extragere [!] a nisipului, mai ales când bate vântul de nu mai vezi nimic în jur.” Și ne gândim la oamenii nu de poimăine, ci de mâine - să zicem la România anilor 1990. Și ne gândim cu cuvintele alcătuitorilor *Enciclopediei geografice a României* (Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982) care, despre Delta Dunării - după ce amintesc de un “Program de valorificare a Deltei” scriu - negru pe alb:

“[Delta Dunării], sistem tânăr, se reglează natural, prin inundațiile periodice care spală excesul de substanță organică și minerală acumulată, în lipsa acestui element reglator [adică a inundațiilor periodice -n.n.], sistemul deltaic va evolua rapid spre o câmpie litorală.”

Acesta si este visul lui Ceaușescu. Ni-l spune Băcanu: “Din Deltă apa și stuful se retrag, făcînd loc unor adevărate bărăgane.”

Nu va fi știind Băcanu ce-i cătina, nici motivul pentru care “Sahara” de la Caraorman a fost declarată monument al naturii,

în schimb, știe ce-i acela un băragan. Ba chiar la plural ("băragane") - imaginea... multilaterală a României de mâine, "edificată" de Ceaușescu.

17 august 1987

*

Păunescu și minerii

Ce bun, ce util, Adrian Păunescu - în opoziție... Mai potrivit: "pe tușă". Și mai potrivit ar fi: ce bun, Păunescu - atunci când nu mai este la putere!

Marele Bard al Bărcii a cunoscut și alte bușeli - ce tragedie, alungările, cu ciomagul, de la masa stăpânului! Ce oceane de lacrimi cu bobul ca harbuzul, ce uragane de plângeri cu hăulelituri, ce cutremure pricinuite de tăvălelile prin colb, de darea-cucuru'-de-pământ; de durerile lui buciumăite - și de reproșuri-amenințări. Penultima trântală - acum vreo șapte-opt ani - i-a fost, la urma urmei, fastă: șucărit foc pe lume și viață, a împușcat o salvă de "poeme" - anticeaușiste; anticomuniste, oameni buni!

Abia se subțiasse impresia (poetică) a legendarului "poem-pamflet" împotriva lui... Pacea (ei, da: pe cine nu cânta, pe cine nu fulgera Poemescu de ogradă!?), că s-a dat la "tov'ar'sa"! Am auzit bine: s-a dat la Dânsa, personală - nu chiar pe nume zicându-i și dregându-i, dar umblându-i pe sub polimeri cu o nerușinare și o nemilă de profet în propria-i țară. E-he! Dar poemele (o duzină - lungi; și late) alea în care ditamai Bărdoiul pișa pe ochi, rezemat de umărul bietului țaran român colectivizat! Dar duzinile celelalte, tot poeme-filipică la adresa cenzurii! - să vezi și să nu crezi! Păunescu împotriva "sugrumătorilor gândului și ai poeziei" (însă dacă ne gândim că vorbea numai de poezia-i proprie...).

Adevărat: în toate, dar în toate produsele sale rimat-ritmate, oricare le-ar fi fost ținta (de laudă, de nelaudă): Ea, El, ei..., Poemosul poetoi Poetescu Adrian nu se uita pre sine (!), am vrut să spunem: nu-și uita interesul (și suferințele domestico-menajere): de-o pildă, *procesele*... Cele de la tribunal, nu din alte părți, cu advocați, cu citații și citați, cu martori și mărturii, cu probe și probete... Avea martirul nației și al Olteniei dunărene procese de divorț, de pensie-alimentară, de deturnare de fonduri, de... Sălile tribunalelor se mutaseră în poetica păunesciană: după o directă la plexul chimiei, venea imediat o sfâșietoare, răcnitoare plângere pe mormântul căsniciei destrămate; după o punere la zid a colectivizării criminale - un bocet cu sughițuri și cu muci pe

creștetele copilașilor orfănei - pentru ca în versul următor s-o înfierceze hotărît pe femeia-ingrată care, precum vulturul smulgându-i ficiații Prometeului, îi sustrăgea lui, din poznar, pensia 'limentară...

Ciudățenie: oameni suficient de alfabetizați - și care înainte fuseseră revoltați, îngrețoșați de scâlâmbăielile ceaușiste ale Păunescuului, față cu "poeziile reacționare" (!) *ale* aceluiași, găseau nu doar poezie, ci și *patriotism!* Cât despre curaj...

Iată că de vreo doi ani Păunescu a redevenit... mare-român, mare-patriot, ba chiar mare-poet. De ce? Probabil pentru că iar șade pe tușă. În fine, nu o tușă adevărată, ci retrogradare - la *Contemporanul*.

Avînd timp berechet și naturală dispoziție contestatară, Păunescu, uitînd ce zicea-scria-zbiera abia ieri, acum descoperă roți și ape-călzi. Mai deunăzi - în *Contemporanul*, se-nțelege - încerca să convingă pe cine l-ar fi ascultat că el l-a fost iubit... primul, pe Bacovia! - drept care cititorul, *bacovianizat*, era trimis iute-iute alături. Desigur, Păunescu făcea un lucru bun - dar îl făcea rău, ca să zicem așa: să aduci vorba despre marii noștri poeți (mai ales că nu găsești *cărțile* lor în librării) este o treabă de laudă, dar să ne ierte Dumnezeu: Păunescu asta prea iubește mult, prea iubește multe, prea cinstește, prea pupă tot ce-i iese în cale, de-a valma: Nicolae Ceaușescu și Mihai Eminescu, "bărbăția" Primei-femei-a-țării, poezia lui Bacovia, a lui Goga, Bucovina, Ardealul, oierii, minierii...

În *Contemporanul* din 16 oct. '87, continuîndu-și serialul "Povestea poeziei române", Păunescu pune pe-un rînd, ca să-i vină mai economic la pupat - de la stînga la dreapta: Alba Iulia; 1 decembrie 1918; Valeriu Râpeanu; Noul Testament de la Bălgrad (și, desigur, pe Simion Ștefan); Vasile Nicolescu; defuncta colecție "Luceafărul"; incomparabila Domnița Ștefănescu (?); Ion Savu (albaiulean și miner în Valea Jiului)...

Întru ilustrarea pupăturii păunesciene (l-ai crede rus, nepot al lui Brejnev, dacă n-ar fi oltean), un poem, în chenar și acesta, 'titulat: *Poetul vine-n Vale* (cu *V*, ca să se știe!).

Să citim împreună:

"Puterea lui aceasta e în lume,
Prin spinii aprigi alergînd desculț
Să dea durerii anonime nume
Și să devină arma celor mulți."

Și încă:

"Scârbit de mizerabile elite,
Ce-și trec vremelnicia cu nimic,
Destinul lui la oameni îl trimite,

Să zică despre ei ce ei nu zic.”

Soarta-crudă a Poetului continuă pe multe strofe: cităm:

“Din când în când acest destin îi spune

Că pur pe lume nu-i ce-i pur...”

Și încă:

“Murdar de-atâta falsă puritate,

Poetul vine iar la cei mai buni.”

Ne vom întoarce la venitul-iar, până atunci să ascultăm, să aflăm ce crede poetul Păunescu despre viață-și-destin - în legătură cu minerii:

“Există-o înălțime-a adâncimii,

Există-o cale de-a sfida poveri,

Există sacrificiul de-a fi primii,

Există-n veci eroicii mineri.”

Hai să mai cităm o strofă:

“Și dacă viața însăși e o rană

Și nu o simplă luptă de idei,

Printre mineri condiția umană

Și-a pus și își păstrează casa ei.” (?)

Iar acum din nou la Poet - pentru strofa-finală:

“Cum lupta lor e lupta vieții sale,

De undeva și dinspre nicăieri

Poetul vine să se-nchine-n

Vale Condiției umane, la mineri.”

Semnează: “Adrian PĂUNESCU” și datează-localizează astfel: *Petroșani, totdeauna*” (s.n.).

Ei, ce-i faci unei asemenea creaturi: o omori de vie? O îmbrățișezi, lăcrimînd, o dai la o parte cu piciorul, o pupi, băgîndu-i, rusește, limba-n gură, îi arzi o mamă de bătaie - apoi o ierți și-o regulezi, ca Rică, Fante de Obor, pe gagică (aceasta nu este o trimitere literară, ci esența păunescianismului)?

Acest măgar (a fost o dezmiardare...) scrie ca un nesimțit: “Petroșani, totdeauna”, uitînd ce-a scris în 1977, după revolta minerilor din Valea Jiului, lichidată de nen'su Ceaușescu și de “pretinul său”, generalul Pleșiță, șeful Securității!

Lucrurile au stat așa: minerii au declarat grevă la 1 august (1977), s-au declarat solidari cu mișcarea noastră (lichidată...), l-au sechestrat pe Verdeț, au cerut să vină Ceaușescu. Farul-Cârmaci a venit în 3 august - minerii nu l-au sechestrat, dar l-au... ținut locului până le vor fi împlinite doleanțele. Conducătorul cel Viteaz, gata-gata să se scape-n nădragi de frică, a promis *totul* - minerii l-au lăsat să plece și numaidecât a intrat în acțiune Securitatea condusă de colonelul Vasile Gheorghe, supervizată de generalul Pleșiță.

Timp de trei luni (august, septembrie, octombrie) nu i s-a permis nici unui gazetar occidental pătrunderea în “zonă” - de întinderea unui județ - așa că, în cele din urmă, un american a scris cam așa: “Se confirmă zvonurile potrivit cărora o mare grevă a avut loc în Valea Jiului - dar a fost reprimată cu ferocitate, de altfel nici după 100 de zile nu s-au ridicat barajele, iar pe deasupra zonei zboară în permanență elicopterele armatei...”

Păunescu, voluntar purtător de cuvânt al Ceaușescului - și al Securității - s-a grăbit să dea o dezmințire: minte gazetarul cutare când pretinde că ar fi avut loc în Valea Jiului frământări sociale. Elicopterele pe care le-a văzut zburînd nu sunt ale armatei, ci pur și simplu ambulante aeriene...

Chiar de-ar fi fost ambulante - admiteau jurnaliștii occidentali - *pe* cine transportau ele toată ziua-bună ziua? Nu cumva pe minerii împușcați de oamenii lui Pleșiță și-ai Ceaușescului?

Revin la o veche “fixație”: scriitorii români pretind, acum, că n-au știut nimic-nimic-nimic despre greva minerilor din Valea Jiului - “Eram în vacanță, la mare, înțelegi...” Tot așa pretindeau că nu știuseră nimic nici de acțiunea noastră din primăvară - atunci nu erau “în vacanță, la mare, înțelegi”, dar participaseră cu avânt *în presa literară* la demascarea, la vestejirea ei și la acuzarea noastră ca... trădători de patrie?

Ba știau: Virgil Mazilescu mi-a comunicat, în prima săptămână a lunii august, că aflase la Casa Scriitorilor de la Iulian Neacșu cum fusese cu greva și represiunea... Or Neacșu, beat, vorbise în gura mare, auzise toată scriitorimea prezentă.

Auzise, știa - dar n-a suflat un cuvîntel.

Nici măcar ca Păunescu, dând el “dezmințiri”.

Poate că poetul vrea să spună că regretă ce scrisese în urmă cu exact zece ani. Însă când ne gândim că mâine ar putea declara că regretă ce-a spus azi....

*

Încă o pagină glorioasă din viața lui Ceaușescu

6 iunie 1987

Aceia dintre noi care își închipuiau că “portretul”, monumentului din vorbe-vorbe, este gata și așteaptă doar... inaugurarea, să mai aștepte: statuia Ceaușescului nu e terminată, “istoria” lui se scrie încă: *Era Socialistă* nr. 5 din 1987, prin pana unui doctor, pe nume Stelian Neagoe, a mai adăugat un fald hlamidei imperiale în care s-a înveșmântat singur-singurel împăratul de pe Dâmbovița, pretextul fiind: “A 65-a aniversare a creării Uniunii

Tineretului Comunist”. Când alți doctori au pus pe seama Unicului, dacă nu “prima”, atunci, hotărît, “a doua naștere” a... Partidului Comunist Român, cum să se piardă prilejul cu U.T.C.? Adevărat, nicăieri nu scrie negru doctorul Neagoe pe alb că Ceausescu ar fi făurit și U.T.C.-ul (deși, genial fiind, ar fi putut: în 1922 avea deja 5 anișori), însă răbdare și... ocol, fiind acesta: “Din indicațiile conducerii P.C.R., o serie de cadre de bază din rândurile tineretului revoluționar - în frunte cu eminentul militant comunist Nicolae Ceausescu - au fost desemnate să activeze în conducerea centrală a unor largi organizații legale, patriotice, de masă, precum Comitetul Național Antifascist, în vederea întăririi C.N.R., a fost desemnat militantul comunist...” Cine altul, dacă nu același, mereul Ceaușescu?

Cu totul în treacăt, vine vorba de grevele din '33 și de procesul de la Craiova, din 1934, ca să ni se comunice: “Cu prilejul procesului respectiv [!], a fost arestat un grup de tineri antifasciști - în frunte cu neînfricatul comunist Nicolae Ceausescu - veniți să depună mărturie în favoarea muncitorilor inculpați.” Așa stînd lucrurile, accentul nu cade pe 1933, ci pe... 1936, când a avut loc “marele, răsunătorul proces politic de la Brașov, intentat unor tineri comuniști în frunte cu...” Cu cine, dacă nu cu Inevitabilul? Dar nu scăpăm ușor din ghearele condeiului doctorului Neagoe, care ne aduce la cunoștință că în timpul procesului (din 1936), “fermul, dârzul, dăruitul-exemplar, plinul de înalte calități revoluționare, moral-politice, tânărul revoluționar Nicolae Ceausescu a transformat procesul într-o tribună”. Ce anume a rostit tribunul de la tribună? Cităm din Neagoe Stelian: “Neînfricatul comunist Nicolae Ceausescu a devenit din acuzat acuzator, înfierînd nedreptele rânduiri capitaliste și *avertizînd asupra primejdiilor hitleristo-revizioniste ce planau asupra României*” (s.n.)!

Rămânem muți de admirație în fața clarviziunii clarvăzătorului (repetăm: în 1936!) și nu mai suntem disponibili pentru receptarea adjectivelor puse la treaba de doctorul Neagoe.

Desigur, de la “procesul din 1936”, istoria U.T.C. sare la alt moment: “1 Mai 1939” - cel cu Regina Balului, asupra căruia nu mai insistăm, e arhicunoscut.

Dar iată că doctorul Stelian de la *Era Socialistă* se întoarce în timp, pentru a ne dezvălui un episod încă necunoscut:

“...în grelele împrejurări când se înregistrau strălucite succese în activitatea mișcării revoluționare de tineret”, scrie Neagoe, “organizația sa comunistă a fost nevoită să-și înceteze activitatea, ca urmare a aplicării mecanice [!] a unor indicații adoptate de Congresul al VI-lea al Internaționalei Comuniste a

Tineretului, din ianuarie 1936. Din a doua jumătate a anului 1936 și până în primele luni ale anului următor, celulele U.T.C., organele și organizațiile locale ale acesteia au fost desființate (...), iar uteciștii îndrumați să-și desfășoare activitatea în alte organizații democratice și antifasciste.”

Până aici, e limpede. Vrem să spunem că am copiat cu grijă, cu fidelitate datele: “Din a doua jumătate a anului 1936 și până în primele luni ale anului următor, celulele U.T.C. (...) au fost desființate.” Mai puțin clar devine mai departe, în fraza imediat următoare, unde Neagoe Doctorul scrie: “Analizînd situația internă și internațională *din a doua parte a anului 1938 și de la începutul anului 1939* [s.n.], P.C.R. a ajuns la concluzia că era absolut necesar să se treacă la reorganizarea U.T.C...” A doua jumătate a anului 1936? Sau 1938? Să fi rămas inactivă U.T.C. din 1936 până în... 1939? Sau P.C.R. a analizat... inactivitatea din doar “a doua parte a anului '38 și începutul anului '39”? Logica lui Neagoe trebuie să fie aceasta: U.T.C. n-a mai fost activă, mai puțin ca urmare a ukazului Kominternului, cât din pricină că, Unicul fiind la închisoare, el nu a mai putut conduce organizația în lupte crâncene și-n clarviziuni revoluționare. Bine-bine, dar parcă ni se spusese că închisoarea le fusese comuniștilor nu numai școală de alfabetizare (ei ziceau: universitate), ci și... post de comandă, și atunci de ce nu va fi condus, din închisoare, închisul Ceaușescu? Înțelegem: Stelian Neagoe lucrează la statuia lui Ceaușescu și numai a lui, iar dacă ar fi vorba de închisoare, ar trebui să spună că acolo se aflau și alți comuniști - or asta nu se mai poate (pe cele douăsprezece coloane ale articolului, singurele nume pomenite sunt ale Ceaușeștilor). Lucrurile se clarifică citind următoarele:

“În ianuarie 1939 P.C.R. a adoptat rezoluția intitulată «Sarcinile tineretului din România împotriva războiului, pentru pâine, pace și democrație», în vederea refacerii organizației de tineret, P.C.R. a hotărât constituirea unei Comisii pentru pregătirea reorganizării U.T.C., în fruntea căreia a fost desemnat neobositul comunist Nicolae Ceaușescu.” (Acum am înțeles de ce era nevoie de “o comisie de pregătire a reorganizării”...) în continuare, Stelian scrie: “Abia ieșit din închisorile burgheze, la sfârșitul anului 1938, tânărul militant revoluționar a impulsionat puternic munca în cadrul Comisiei pentru pregătirea reorganizării U.T.C. Activitatea comunistului Nicolae Ceaușescu - caracterizată prin elan tineresc, revoluționar, neobișnuită putere de muncă și de convingere, prin combativitate și fermitate politică, prin devotament nețărmurit față de interesele vitale ale poporului - a contribuit în mod determinant, fundamental și definitiv la

refacerea U.T.C., totodată imprimându-i o nouă orientare profund patriotică.”

Promitem să nu mai cităm din de necitatu Stelian Neagoe. De altfel, nici nu mai este necesar. Tot ce a vrut să spună doctorul în ceașescologie - a spus: anume că, fără Nicolae Ceaușescu, nu ar fi existat U.T.C. - “forțe exterioare” desființaseră organizația, iar arestarea Clarvăzătorului nu aranjase deloc treburile - deci, fusese nevoie ca istoria să aștepte ca Nicolae să iasă din închisoare, pentru a-și relua cursul... pe care îl știm.

Restul articolului lui Stelian Neagoe din *Era Socialistă* nu mai prezintă importanță - vrem să spunem că ceilalți doctori ne-au explicat, mai de mult, ce fapte mărețe a săvârșit numai Nicolae, eventual întovărășit de numai Elena. Așa mergînd “istoria” scrisă la București, așteptăm să fie umplută singura “pată albă”: evenimentele de la 23 august 1944.

Dar răbdare și... eră socialistă: vom afla, azi-măine - și nu ne vom mira - că chestia de la 23 august a fost făcută de rege care... l-a numit în fruntea unei comisii - pentru pregătirea reorganizării a ce-o fi - pe... pe cine altul, dacă nu pe Nicolae Ceaușescu? Numai să nu se încurce iar datele, să se spună că - de pildă - 23 august 1944 a avut loc, de fapt, tot la un 23 august - însă 1939, doar încă din 1936 clarvăzătorul clarvăzuse “primejdiile revizioniste ce planau asupra României”.

Cum spunea un mucalit: “E un fleac să prevezi viitorul - dar ia încearcă să prevezi trecutul: riști să ai oareșicari surprize...”

Cum însă noi, românii, suntem obișnuiți cu previziunile clarvăzătoare ale lui Ceaușescu - începînd cu, să zicem, ceea ce s-a petrecut în *Istoriile* lui Herodot, în urmă cu milenii...

*

Către Dorin Tudoran (IX)

Paris, 23 septembrie 1987

Dragă Dorin,

Cu părere de rău, nu pot veni în America. Am promis, ți-am promis, însă nu-i cum promite omul. Nu pot... pentru că nu pot. Mă împiedică “alte ocupații” și nu pentru că aș fi bolnav de moarte (poate că da, însă eu refuz să știu), ci... așa.

Ca să dau târcoale motivului : în multe rânduri, oameni-de-foarte-bine ne-au invitat (întreaga familie) să ne petrecem vacanțele – fie împreună cu ei (la casa, vila, castelul cutare din cutare loc), fie ne-au “trimis” (la casa, vila, castelul), să ne

bucurăm de sânul naturii, mamă a noastră a tuturor. Cu o singură excepție (acum aproape zece ani – când ne-am prăjit, ca la noi, în România), am mulțumit îndelung, am evocat tot felul de pretexte-motive, am promis că data viitoare... - și nu ne-am mai dus. Așa. Contabilitatea noastră zicea : adevărat : casa-masa, piscina, terenul de golf, de tenis, barca-pe-valuri, etc. nu ne costă; nu ne costa nici... dormitul (oaspeți, de); nici mâncarea (tot oaspeți); uneori nici drumul (cu toate că acea primă oară, ne-au dus ei, dar de întors... am făcut autostopul). Nu spun asta, ca să mă plâng de prietenii care ne invitaseră : din contra, le sunt în continuare recunoscător și îndatorat. Însă ei nu înțeleseseră un detaliu (iar noi nu am putut – pentru că nu am putut – să li-l explicăm). Tu însă îl vei înțelege – anume : nu-ți vine (dar deloc nu-ți vine) să te duci – fie cu toată familia, fie doar o parte – să te distrezi, simți bine, când știi că “acasă” te așteaptă datoriile-de-toate-zilele (chirie, electricitate, telefon etc) – neplătite, de luni de zile. În cazul de față: nu-mi vine deloc să plec în America (adevărât, drumul casa-masa plătit de invitatori), când știi că acasă ai mei trăiesc cu telefonul scos din priză, și nu deschid ușa decât după ce constată că sună un prieten. Firește, rămânerea mea acasă nu rezolvă problemele (din pacate) – dar voi fi acasă – și eu lângă telefonul scos din priză, și eu de pândă, la ușă.

Asta ne e viața și basta. Încă o dată, din păcate. Astfel “ascuns”, ca să uit, scriu. În călătorie însă, neputând scrie... nu uit. Și mă învinovățesc de starea în care stăruim.

Asta-i prietene. Tu ai înțeles. Te rog explică-le invitativilor altceva – de pildă boala mea de inimă (vai, ne-minciună) care mă împiedică “în ultimul moment”, afurisita, să fiu prezent. Explicația adevărată – cea de mai sus – păstrează-o pentru tine. Nu i-o spune nici lui Botez – are el altele pe cap; și chiar de n-ar avea...

Îți țin pumnii pentru reușita colocviului; deasemeni, pumnii pentru revistă. Să ne traiești!

Cu complicitate – de departe,

Paul

*

Către Georg Focke (XXXIII)

Paris, 22 iunie 1988

Dragă prietene,

Presupunând că te-ai întors din concediu, încerc să reiau firul colaborării (noastre – uneori am impresia că nu scriu pentru Deutsche Welle, ci pentru Georg Focke...) și îți trimit aceste pagini. Intenția mea este să mai scriu un material – tot despre acest securist - a propoz la alte “mirări” de-ale sale (“de-ali sali”, cum ar zice el însuși – o, Doamne, ce-am ajuns...), apărute în presa din România, în ultimul timp.

E limpede tactica : se trage cu toate gurile de foc asupra... “cuiburilor reacționare” – au rămas numai două : *România literară* și *Viața Românească* (*Secolul XX*, după ce a... dispărut, aproape un an – tot în urma campaniei trogloditilor – acum e lăsat să respire; dar până când?). (Cică Hăulică s-a “radicalizat”, ba chiar s-a “deunsurizat...”)

Firește, se trage tare-și-cu-forță (ca pe la ei, pe Calea Rahovei), cu precădere în scriitorii de valoare, hai să spun : și morală : mă gândesc la cei care (iar noi îi cunoaștem bine, ei ne-au otrăvit copilăria și adolescența), deși au plătit greu tribut lui Stalin (și lui Dej), acum refuză să-l laude pe Ceaușescu (Deșliu, Paler, Jebeleanu, Macovescu).

Eh, dacă am avea și scriitori sută la sută puri... Dar dintre aceștia mulți refuză o adevărată (și interesată) solidarizare – pentru că... Zic ei: «Cum să stau alături de unul care a mâncat căcat atâta amar de timp ?»

Într-un fel, au dreptate – dar, în alt fel, Doamne, cum se mai înșeală! Nu din puritate, nu din curăție morală (auzi: morală!) refuză cei din generația noastră (să zicem : Manolescu, Simion, Sorescu, Blandiana, Mălăncioiu etc) să se lipească de ceilalți, “mânjiți”, ci... uite-așa, pentru că un alibi mai providențial (pentru propria-le lașitate, frica – și, la urma urmei : prostie), mai rar! Oare ei, acești oameni de bine, acești oameni de valoare (vorbesc, în continuare de cei puși în paranteză) nu văd unde duce propria-le orbire ? Unde-i împinge egoismul feroce – și la urma urmei, prostesc, pentru niște istorici, critici literari – care “trăiesc” din... făcătorii de ficțiune – dar de unde cărți-bune ale făcătorilor de ficțiune, dacă ei – repet – cei-mai-buni – cedează mereu, cedează constant, cedează fără rezistență?

Când îi auzi că “s-au luptat”, să decodifici astfel : și-au

apărat, cu oarecare insistență, propria-le carte – și nici aceea până la... câștigarea luptei.

Eu unul privesc din ce în ce mai neputincios de pe un mal unde nu prea știu ce să fac – privesc, zic, de pe mal, la prietenii, la colegii, la compatrioții noștri : se îneacă; și, bine-ar fi să mă înșel : ei nu-și dau seama că au să piardă. Nu vor cu nici un chip să accepte că “tactica” lor – supraviețuirea individuală, cu orice chip, cu orice preț – este o... adevărată tactică de sinucigași. Nu așa se repară, reface, reînsănătoșește o comunitate (nu zic popor, dracu’ știe de ce); nu așa se va menține (măcar în stare de funcționare) o “obște” ca cea scriitoricească.

Nu-i înțeleg, nu-i înțeleg – aveau dreptate când ziceau despre mine că nu sunt român, altfel nu aş avea un comportament și o gândire... neromânească. Nu, domnule! Nu posed... sentimentul românesc al ființei!

Este foarte adevărat : au fost supuși la încercări teribile, neomenești, în anii din urmă (pe care eu nu le-am apucat) : dacă “înainte” (adică înainte de pragul meu: 1977), scriitorul român era sărac lipit, iar unii (și poate cei mai buni – de-o pildă Mazilescu al nostru) : sărac... dezlipit – asta era și în firea mitului de manual școlar, dar se datora și faptului că scriitorul... avea alte nevoi (să-și cumpere o carte, în principal, abia apoi să mănânce, să se îmbrace – nici vorbă de “mașină mică”, visul nescriitorului, fie el și artist-artistic : pictor, sculptor, compozitor). Însă de prin 81-82, scriitorul a fost... adus la același nivel de suferință (nu de lipsuri) ca al celorlalți : frigul, întunericul, lipsa de săpun, de medicamente, lipsa din ce în ce mai drastică a alimentelor de bază...

Ce ar putea (ce ar mai putea) face scriitorul, într-o asemenea situație de catastrofă ? Aparent – nimic. Ce să facă el, “biet neputincios” față de fiara pornită pe distrugeri, fiara bine susținută de un aparat de partid și de Securitate, a cărui misie pe pământ chiar aceasta este : *distrugerea*...?

Mai poate face cineva ceva, în România, ca să oprească nebunia? (uite, am comis o rimă!). Ca un nerușinat ce sunt (și ca un profund ne-român) spun că... parcă da, s-ar putea face ceva-ceva... Sigur, cu oarecari friguri (de frică), cu oarecari sacrificii – dar dă-o-n mă-sa de treabă : când te-ai apucat de scris, ai crezut ca viața are să-ți fie ca a lui Titus Popovici? Ca a lui E. Barbu ?

Dacă un grup (ce utopie: “un grup de scriitori”, în România! și încă “scriitori români!”) s-ar manifesta, deschis... Dar nu cu memorii trimise la C.C. și lăsate să se îngroape

acolo. Eu unul, în '77, nici nu mai cheltuiau banii pe timbre ca să expediez prin poștă scrisorile destinate lui Ceaușescu – las' că lua cunoștință mai iute și mai cu mațele, de la Europa libera! De ce, mama lor de scriitori români, nu fac și ei așa?

Unii spun : «E prea târziu – fiara a apucat să se înstăpânească – nu mai e nimic de făcut...»

Așa e : nu-i nimic de făcut – e prea târziu...

Nu-i așa! : totdeauna se mai poate face ceva, niciodată nu e prea târziu. Dar, dacă mergem din “e prea târziu” în “e prea târziu”, atunci se prea poate că are să vină un timp când – cu adevărat, are să fie prea târziu – definitiv. Și nimeni nu ne va plânge de milă – de ce ar plânge : doar noi am făcut totul, tot ce era în puterile noastre, ca să *ne* distrugem, ca să *ne* murim. Acum, pe de altă parte... Sigur, nu este momentul pentru reproșuri : «E-hei, dacă n-ați ridicat glasul (capul, coada, în fine...), atunci când trebuia...»

Într-o scrisoare privată, putem să vorbim despre asta – dealtfel, am mai vorbit și față către față :

Scriitorii români nu au profitat niciodată de oportunitățile... Am vrut să spun : scriitorii români nu s-au apărat suficient de hotărât atunci când... li s-au prezentat ocaziile. Mai întâi și mai întâi, scriitorul român nu s-a apărat în 1971, când cu “Tezili”. Să-i fie rușine scriitorului român, că atunci “vechii staliniști”, “mâncători de căcat cu vechimen-n câmpul muncii” – ca Stancu și ca Jebeleanu, i s-au opus lui Ceaușescu și ceaușismului (ți-am povestit “anecdotele” – care se pare că au fost reale). Însă bătrânii nu au fost susținuți – dar susținuți, acolo, “pe front” (măcar în ședințele ce aveau loc atunci – în speranța culegerii de... adeziuni la “teze”) – și nu la restaurantul Casei Scriitorilor, ori pe stradă, la o promenadă colocvială... astfel “bătrânii” – adevărat, bătrâne slugi, vechi lichele – au rămas singuri-singurei în fața Monstrului – pentru ca generația următoare (și a noastră) a judecat – și a rostit cu glas tare : «Cum să stau eu alături de unul care a mâncat căcat în timpul lui Stalin?!» Și, bagă de seamă, dintre acești vajnici și “puri” scriitori, nu puțini (după ce s-au lepatat de Satana-Stalin) au... “aderat”! “Au dat o înaltă prețuire!” – exact : tocmai Tezelor care veneau (și numai boii nu simțeau – că aveau să ne condamne la moarte – pe cheltuiala noastră). Păi ia să ți-i iau, din *Ethos*, din “Antologia Rușinii” a lui Ierunca – și numai “pe cei buni” : Aurel Dragoș Munteanu, Alexandru Papilian, Marin Tarangul, Nicolae Balotă, Mircea Horia Simionescu (fostul șef de cabinet al lui Popescu-Dumnezeu), Petru Popescu (fiu al tatălui său, Radu – acum la Hollywood...),

Hăulică...

Au cedat teren în 1971, Monstrul a prins curaj. Altă ocazie – pierdută : 1977 – dar știi cum s-a terminat : cu complicitatea – uneori activa a confrăților, Negoîtescu și cu mine am fost... ridiculizați (în afară de atacurile din presă – vorba ceea : să mă tot înjure Scânteia și Săptămîna – mă fac om)...

Am mai pierdut ocazia în 1979 – când cu SLOMR - de ce nu s-au lipit scriitorii români de sindicaliști : că doar 7/8 dintre ei sunt la prima generație cu ghete ?

Și uite-așa, au tot pierdut la ocazii, iar eu am pierdut ocazia de a tăcea, dracului, din gură. Ana spune că, ce eram eu nesuferit, înainte, dar “de la o vreme” am devenit de-a dreptul... (...).

Le mai zic una – și gata :

Mă tem că atunci când are să vină momentul liberării României (eu, mai mult ca sigur, n-o să-l apuc) și va veni și momentul deschiderii sertarelor... Sertarele vânjoșilor, anticomuniștilor scriitori români sunt și au să fie și atunci, goale!

Atunci, da : atunci, într-adevar, are să se poată spune : E prea târziu! Amin!

Dacă crezi că are să poată trece “urmarea” de care am vorbit, dă-mi de știre. (...)

Las', ca ieșim noi din căcat (pe lumea cealaltă).

Cu prietenie,

Paul

*

Era Nouă și un tovarăș foarte vechi

România literară din 22 oct. '87 publică un întins comentariu pe marginea *Antologiei Era Nouă*, recent apărută la Editura Eminescu. Comentator: G. Rădulescu.

Acesta, după ce găsește că “asemenea inițiative sunt mult necesare”, explică și de ce necesitatea multă: “Pentru ca numai astfel generația de azi, îndeosebi tineretul, să înțeleagă dimensiunea și semnificația reală a înfruntărilor [!] antifascismului românesc din acea perioadă plină de învățăminte adânci...” Perioada în chestiune: anul 1936 - când au apărut 3 numere din revista comunistă *Era Nouă*; “generația de azi, îndeosebi”, suntem siguri: ar vrea să înțeleagă “dimensiunea și semnificația reală a înfruntărilor” - cu condiția ca participanții și cronicarii acelor înfruntări să înțeleagă și ei, măcar după o jumătate de veac, la ce au participat și ce au pus pe hârtie. Până una-alta - “generația de azi”, chiar fără să fi citit *Antologia*, înțelege foarte bine - și

dimensiunea și semnificația reală a - ceea ce îndură ea, azi. De aceea îndemnul comentatorului provine de pe altă lume; mai ales atunci când scrie astfel: “în acest sens ne îndeamnă statornic secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu...” Așa era, deci. Dacă nu i s-ar fi indicat “sensul”, încotro ar fi apucat-o G. Rădulescu? în cel mai rău caz, ar fi tăcut - și bine ar fi făcut, pentru că iată cine este Ceaușescu al lui Rădulescu: “personalitate proeminentă conducătoare a antifascismului românesc din anii aceia”. Mărturisim: n-am mai citit atâtea laude într-o singură propozițiune - de aceea revenim: așadar, Ceaușescu al lui G. Rădulescu este: a) personalitate; b) proeminentă; sărim la d) antifascistă; e) românească - ne întoarcem la c) conducătoare - și, în fine, aflăm: când era conducătoare proeminentă - ne spune f) “în anii aceia” - adică în 1936. Si tot acest delir pentru un citat; din Ceaușescu, firește - iată-l: “Scriitorii în operele lor *trebuie* [s.n.] să oglindească lupta revoluționarilor comuniști din anii ilegalității” - am încheiat citatul din Ceaușescu, proeminență conducătoare (încă din anii aceia) a lui G. Rădulescu.

Încă din anii aceia, fiindcă “G.” nu este un Rădulescu oarecare, ci însuși Gogu! Ei, da, Gogu Rădulescu, “marele economist” de la C.A.E.R., miraculatul! Există doi miraculați (mari și lați) în prea-lunga “istorie a P.C.R.”: ideologul Leonte Răutu și economistul Gheorghe (Gogu) Rădulescu. Parafrazînd titlul unei cărți a lui Pătrășcanu: *Sub trei dictaturi*, putem spune că Gogu și Leonea au trecut (nevătămați, ajungînd la pensia bine-meritată...) pe “sub (cel puțin) trei dictaturi”. Știm că Pătrășcanu supraviețuise “celor trei dictaturi” pe care le numea el: carlistă, legionară, antonesciană, dar i-a venit de hac a patra, comunista, cea pentru a cărei instaurare militase (și cum!) el însuși; însă performanța lui Răutu și a lui Rădulescu - aceea de a, nu doar supraviețui comunismului,, dar de a se retrage cu glorie și mulțumiri... - e un record absolut, în lumea comunistă! Cum însă nu ne interesează bucătăria Aparatului, nu vom pierde timpul întrebîndu-ne *cum* anume s-au fofilat acești campioni printre dinții fiarei, ce-cât au vîndut, pe cine, *cum* de au știut ei cine va fi “învîngătorul”... Oricum, în “anii aceia”, Gheorghe (Gogu) Rădulescu făcea parte din cei vreo zece (hai: optsprezece) intelectuali *si* comuniști. “Intelectuali” e un fel de a zice, în cazul și al lui Gogu Rădulescu, însă o diplomă a Academiei Comerciale, obținută de un militant de profesie, era și asta o performanță. Bineînțeles că erau puțini “intelectualii” comuniști, în “anii aceia”, fiindcă extrem de puțini erau comuniștii, în general (totuși, la o populație de 20 de milioane) - explicația aflîndu-se în chiar “dimensiunea și semnificația reală” a comunismului

românesc - românesc doar cu numele. Astfel stînd lucrurile, butada unui bun prieten al lui Gogu Rădulescu, Ghiță Dinu (adevăratul nume al suprarealistului - în toate sensurile - Ștefan Roll), anume: “*Puțini am fost, mulți am rămas...*”, a devenit, în momentul de față... neîndestulătoare. Ghiță Dinu (dispărut acum 4-5 ani) viza *numărul* imens, suprarealist al românilor care, după august '44, pretindeau că ei combătuseră puternic burghezia și fascismul, încă din ilegalitate. Dacă ar mai fi trăit, Ghiță Dinu ar fi... suprarealizat o altă butadă, vizându-l pe Ceaușescu, cel care, azi, pretinde că “în anii aceia” nu numai că exista ca ființă cugetătoare, dar și proeminent-conducătoare. Va fi parafrizat Ghiță Dinu *La steaua* lui Eminescu? Va fi renominalizat proprii-i și nu mai puțin celebra: “Atât de tânăr și deja Gheorghe”? Nu știm, așa că ne întoarcem la vechiul Gheorghe... Rădulescu. Mărturisim: necunoscîndu-l, necunoscîndu-i proza, înclinăm să dăm crezare celor care, avînd această șansă (*sic!*), spuneau: “Nu-i deloc prost” - ceea ce, vorba cuiva, făcea din Gogu Rădulescu un fel de primar - în satul lor. Deziluzie! - iată ce scrie Gogu, cu mîna lui, în *România literară*:

“Sprijinite și finanțate de către Germania hitleristă și Italia lui Mussolini, grupările fasciste românești (legionarii și cuziștii) deveniseră mai agresive. Ba chiar, în urma sporirii, de peste graniță, a mijloacelor financiare, se înregistrează apariția, nu numai a unei puzderii de publicații de extremă dreaptă, dar și a multor cărți.” Așadar, al doilea păcat capital al extremei-drepte era “sprijinul și finanțarea” de către puteri străine (și ostile României). Astfel formulată acuzația, ne-am fi așteptat ca vechiul vulpoi comunist să pretindă, senin, că “altfel, cu totul altfel” stătea treaba cu partidul comunist; ori să tacă. Însă G. Rădulescu scrie, în paragraful următor:

“N.D. Cocea era director oficial [al revistei *Era Nouă* - n.n.], secretar de redacție poetul M.R. Paraschivescu, *dar se știa că inițiatorul ei era Ștefan Foriș, care îndeplinea atunci importante responsabilități în conducerea partidului (...) mereu ajutat de Ștefan Voicu...*” (s.n.). Cititorul nu mai are nevoie să știe că Foriș (și nu doar el, dintre deținătorii de “importante responsabilități în conducerea partidului”) era kominternist; și nu este nevoie să cunoști numărul exact (un fel de a vorbi) al membrilor de partid, ca să înțelegi că nu din cotizații se ținea revista *Era Nouă*...

Să spunem că, nemaifiind activ, lui G. Rădulescu i-a scăzut “vigilența”; dacă ținem seama și de vîrsta înaintată, acceptăm că până și *vulpea, chiar șarpele - la bătrînețe, își pierde calitățile legendare*... Nu credem însă ca senectutea să aibă vreo vină în ceea ce scrie Gogu în altă parte: “A fost o tragedie a generației mele această pestă fascistă care a nenorocit efectiv mulți tineri,

îndreptându-i pe căile aventurismului *huliganic* [s.n.], totdeauna ostile intereselor fundamentale ale țării” - nu ne mai întrebăm cât de grijulie a fost “generația” lui Gogu Rădulescu față de “interesele fundamentale ale țării” - rezultatele vorbesc de la sine - așa că cităm mai departe: “Nu s-a scris îndeajuns și cuprinzător despre acest fenomen al fascismului în România. Ba chiar, constat cu amărăciune că, uneori, se încearcă diminuarea sau minimalizarea lui, scriindu-se evlavioase studii și eseuri despre persoane sau personalități care prin anii treizeci erau fasciști cu trup și suflet, extaziați în scrierile lor de «Căpitan» și «biruința legionară».”

Iată-1, deci, pe “intelectualul”, pe “liberalul” Gogu Rădulescu plin de amărăciune. De ce această stare... omenească? Simplu: fiindcă el, Gogu, nu mai are (sau: nu a avut niciodată) puterea politică de a interzice “studiile și eseurile despre persoanele sau personalitățile” vizate. Și, atenție, el nu este amărît pentru că *se publică* - ci pentru că *se scriu* “evlavioasele studii și eseuri”.

Economistul din el se mai pronunță și despre o lucrare de economie - dar cu ce fel de argumente? În legătură cu publicarea (pentru întâia oară într-o variantă în limba română) a studiului *Teoria protecționismului și a schimbului internațional* de Mihail Manoilescu (apărută în 1929, la Paris, și tradusă în multe limbi - dar nu în română...), G. Rădulescu scrie: “Cartea lui Manoilescu a fost, recent, reeditată, la Editura Științifică și Enciclopedică (și e bine că a apărut), cu un studiu introductiv semnat de M. Todossia, nelipsit de interes, dar care trece prea repede (doar o simplă menționare) peste activitatea profascistă a autorului (...). Editura ar trebui să manifeste mai multă exigență față de studiile introductive la reeditarea unor vechi lucrări, să insiste pentru prezentarea adevărului istoric, nealterat, neînfrumusețat.”

Noi nu mai insistăm: s-a înțeles, din citatele de mai sus, nu doar ceea ce crede el - despre o carte, despre cărți - ci ceea ce *ar face* el cu autorii - vii s-au morți: le-ar “reactiva dosarul”.

Și, totuși, insistăm, în cazul în care G. (Gogu) Rădulescu ar fi el însuși autor de carte (ipoteză de lucru) ce se va reedita peste doi ani, prefăcătorul va trebui “să prezinte adevărul istoric, nealterat, neînfrumusețat” despre autor? Da sau ba? Măcar pentru ca “generația de azi (...) să înțeleagă dimensiunea și semnificația reală a...” - a, de pildă, dezertării numitului Rădulescu Gheorghe (Gogu) de pe front și a trecerii la inamic -adică la ruși; a, de pildă, “înțoarcerii” sale în furgoanele armatei sovietice, cu grad de... ocupant al propriei sale țări? Să nu mergem mai departe, până la înalta (și îndelungata) activitate în C.A.E.R. ci, luând în serios evocările din *România literară*, să ne întrebăm nu atât *ce* anume a înțeles din poezia acelor poeți care, din generozitate... anarhistă,

se înhă-maseră la teleaga comunistă (nu a înțeles nimic și nici nu-l interesa poezia, cultura, doar militantismul poeților, oamenilor de cultură), cât ce a înțeles de la cei de seama lui, adică de la comuniștii de profesie.

În prea-lungul articol din *România literară*, G. Rădulescu “se înclină”(...) “înaintea memoriei acestui om onest și curajos, care a avut parte de un destin atât de tragic” - acesta fiind Foriș; despre Pătrășcanu, câteva cuvinte - în legătură doar cu colaborarea acestuia la *Era Nouă*, în schimb, două-trei coloane îi sunt consacrate lui Belu Zilber. Foarte frumos din partea lui Gogu Rădulescu: prietenia trebuie cinstită. Și prin scris. Scrie, deci, G. Rădulescu: “De Belu Zilber mă leagă o caldă, strânsă prietenie (...). Îi datorez enorm pentru prietenia lui, el îndrumându-mi lecturile într-o perioadă hotărâtoare pentru formarea mea intelectuală marxistă.” Iar acum portretul (evocat de “o fotografie găsită de curând, printre hârtii vechi”): “Zâmbetul lui fin [al lui Belu Zilber - n.n.] și aici nelipsit [corect: prezent - n.n.] și nu știu ce interogație organică, lipită pe fotografie [!], demonstrează că expresia inteligenței nu se desparte de noțiune [?] și că acest extraordinar om avea o nobilă independență a spiritului, o adevărată spontaneitate a înțelesurilor. *E poate și motivul pentru care i-a fost dat să ispășească nevinovat (din 1948 până în 1964) o privațiune [de libertate - n.n.] neobișnuit de grea. Dureros destin (care mă obsedează) pentru cel ce spunea, reproșându-si, că «a prevăzut totul, dar nu a putut împiedica nimic»*” (s.n.).

Frumos, nu? Și... obsedant? Numai că “adevărul istoric, nealterat, neînfrumusețat”, este următorul: la sfârșitul anului 1947, “apele” erau net împărțite în două (este vorba, desigur, de apele lor, ale celor cocoțați în fruntea țării de către Armata Roșie): pătrășcăniști și anti-pătrășcăniști, cale de mijloc neexistând (pentru ei). Pătrășcăniștii au fost arestați în primăvara lui 1948, iar anti-pătrășcăniștii i-au denunțat (nu doar în ședințele lor, închise, ci și în presă), i-au acuzat, i-au chiar anchetat. Unde era atunci G. Rădulescu? Deoparte? Dar nu exista “deoparte” (cine nu-i cu noi e împotrivă-ne). Chiar și unii ne-pătrășcăniști, dar care întreținuseră cândva relații cu Belu Zilber, cu Harry Brauner, cu Lena Constante (chiar relații de prietenie... culturală, nu politică), dacă nu au fost și ei arestați, oricum, au fost anchetați, excluși din partid, dați afară de peste tot, cu interdicție de a-și câștiga pâinea altfel decât... “la munca de jos, cu brațele, nu cu mintea” - iar aceștia s-au numărat cu sutele (numai capii de familie, dar teroarea s-a întins și asupra soților, copiilor, rudelor apropiate, chiar asupra prietenilor... prietenilor). De care “parte” era, atunci, G. Rădulescu? Firește, nu de partea bunului său prieten (căruia îi datorează atâta), ci, firește, de “parte” acuzato-

rilor. Gogu Rădulescu, cel care dă lecții de “adevăr”, scrie în 1987 că Belu Zilber, comunistul a ispășit *nevinovat* 16 ani de închisoare. Desigur, nu-i pasă de sutele de mii dacă nu de milioane de ne-comuniști și ei nevinovați, pe el nu-l interesează decât comuniștii, cică nevinovați. În acest caz, *când* a aflat G. Rădulescu de nevinovăția prietenului său? Dacă abia în 1965-66, din gura lui Ceaușescu - foarte rău pentru el că a așteptat să-i explice alții că prietenul său nu era vinovat; dacă însă știa de atunci, din '48-'49 - atunci e și mai rău; și este foarte rău - dova: prietenul notoriu, declarat al lui Belu Zilber, nu numai că nu a fost pedepsit, dar s-a pomenit... avansat. Cu ce preț? Răspunsul vine de la sine.

Cântărețul și actorul francez Yves Montand, vorbind despre trecutul său de “tovarăș de drum” al comuniștilor, spunea: “Nous étions cons et dangereux”, în românește: “Eram tâmpiți și primejdioși.” Îl subliniem apăsător pe acest *și*, fiindcă în asemenea situații nu a existat alternativă. Așa că să ne slăbească G. (Gogu) Rădulescu, azi, cu “obsesiile” tovarășiei sale. Toți cei care au trecut pe acolo - mai ales el, miraculatul, cel care a supraviețuit atâtor dictatori - au fost și rămân: “cons *et* dangereux”.

Periculos, pentru că am aflat din *România literară* ce ar face el dacă s-ar ocupa de... cărți și de autori.

Însă comentariul la *Antologia Era Nouă* ni-l arată pe G. Rădulescu și în altă lumină: “prietenul scriitorilor”, “intelectualul” Gogu Rădulescu scrie negru pe alb - în *România literară*! - vorbind despre violența legionarilor: “Nimic mai trist decât *bastonadele cu frânghii umezite*, aplicate cu sălbăticie de studenți legionari colegilor lor de alte păreri.”

Dacă am crede că un Gogu Rădulescu merită să fie parafrizat, am zice: “Nimic mai vesel decât... frânghiadele cu ciomegele.”

Se vede că Gh. (Gogu) Rădulescu, aflat acum la pensie, nu mai are la dispoziție un tovarăș însărcinat cu... dacă nu chiar cu redactarea integrală, atunci să se ocupe măcar de românizarea textelor scrise de un “intelectual”.

Altfel nu ar fi așternut atâtea *conneries* - și politice și logice și de biată limba română - în *România literară*.

Nota (martie 2008)

Iată cine era mentorul elitei intelectuale a țării alcătuită din Buzura, Zăciu, Blandiana, Dinescu, Manolescu, Ornea...

Gogu Rădulescu : “protectorul” și instructorul.

1988

*

Către Charta 77

ianuarie 1988

Stimați prieteni,

Cu 11 ani în urmă, din România, mă declarasem solidar cu voi, fondatori și aderenți ai Chartei 77.

Scriam atunci că voi, Cehii și Slovaci, aveți un 68; Ungurii un 56; Polonezii, din 56, mereu alte “repere” – pe care noi, Românii, nu le aveam;

Mai scriam, atunci, în 1977, că voi, toți ceilalți, sunteți ocupați de Ruși – pe când noi, Românii, vai, suntem ocupați de Români... - astfel explicându-se, pe de o parte, suferința atroce a noastră, pe de alta, ezitarea de a ne solidariza cu voi și de a vă cere un semn de solidaritate cu noi...

Din nefericire, “ocupația românească a României”, pe care o denunțam în ianuarie 1977, a luat forme monstruoase; nu doar de stare-de-asediu, ci de stare de război, România arătând, acum, ca după un bombardament (de aici și denumirea de... Ceaușima), “independența” mult-trâmbițată dovedindu-se a fi o vulgară și tragică voință de distrugere și de izolare. Față cu această agresiune a minciunii, a teroarei, a grotescului, Românii s-au răzvrătit – dovadă marile greve din Valea Jiului și a Motrului, constituirea sindicatului liber SLOMR, acțiunile individuale (cu atât mai curajoase) ale multora dintre compatrioții noștri – însă glasul lor a fost repede înăbușit, în interiorul granițelor, dacă nu în indiferența opiniei publice internaționale, atunci într-o cvasiignoranță.

Însă acele acțiuni au pregătit terenul pentru “Evenimentele de la Brașov”, din noiembrie 1987, în urma cărora s-a produs “Descoperirea României”. Adevărat, cu ajutorul presei libere, dar presa însăși a fost încurajată, în demersurile ei, de declarațiile de solidaritate din partea voastră, a Chartei 77.

Este pentru întâia oară când cauza Românilor în suferință se face auzită, nu numai în Occident, ci și la Praga și la Berlin (Est) și la Moscova și la Budapesta și la Varșovia.

Este pentru întâia oară când Românii nu se mai simt singuri (izolați de prietenii și colegii de suferință, prin... natura ocupației : “românești”).

Românilor le este mai... cald și mai lumină – de când

știu că se știe, în afară, la ce umilințe și lipsuri și torturi sunt supuși; Românilor le este, în sfârșit, bine, în familia popoarelor din Estul Europei; se simt, din nou, europeni – de când voi, prietenii noștri din Charta 77 ați inițiat și desăvârșit solidaritatea europeană între cei care se răzvrătesc împotriva minciunii, a in justiției, a degradării omului – împotriva ocupației, de orice natură ar fi ea.

Europa de mâine se va realiza, mai puțin rezemându-se pe “valori” economice, vamale, monetare etc., ci pe adevăratele valori (europene), la loc de frunte fiind solidaritatea – ale cărei prime cărămizi le-ați pus voi, fondatorii și membrii Chartei 77.

Pentru care vă mulțumim.

Paul Goma

Paris, ianuarie 1988

Nota: Text solicitat de Cehii de la secția lor a Europei libere. A fost publicat în traducere și în revistele cehe din exil (P.G.)

*

Către Dorin Tudoran (X)

Paris, 26 ianuarie 1988

Dragă Dorin,

Acum vin de la aeroportul Orly, de la Vamă... Coletele cu *Agora* au fost reexpediate în America, din 20 ian. a.c. Fiindcă destinatarul nu s-a prezentat la timp. Destinatarul sunt eu. Inutil să spun cât de vinovat mă simt. Dar n-am putut să mă prezint, la timp, ca să ridic coletele. Am primit, înainte de Anul Nou, un colet (adus acasă), în care se aflau 10 (sau 15?) exemplare. Comoara noastră, din acel moment, era de exact o bancnotă de 50 franci. 35 de franci pentru colet. Nu a fost o tragedie – oricum, nu una inedită...- fiindcă așteptam bani. A doua zi, în 30 (sau 31) decembrie mi-a venit avizul cu coletele mari (și multe?) aflate la Orly. Oricare om de pe lumea asta s-ar fi dus la Orly, la vamă, ca să ia coletele. Fie cu mașina lui, fie cu autobuzul până acolo, apoi cu un taxi-furgonetă până acasă... Oricare – în afară de mine : nu aveam, atunci, nici măcar un bilet de metro. Mi-am zis : lasă, după Anul Nou, or să-mi vină banii. Nu mi-au venit. Prin 10 ian., d-na Lovinescu m-a întrebat dacă am primit *Agora* și dacă am câteva exemplare disponibile. Aveam câte-

va. Cu această ocaziune, i-am mărturisit încurcătura : există, la Orly, pe numele meu, dar... n-am bani. D-na Lovinescu mi-a zis că nu face nimica, o sa ne cotizăm cu toții și o să resolvăm problema. Drept care D-sa mi-a trimis, prin Alain (eu n-am mai ieșit din casă dinainte de Craciun) 200 franci. Ca un măgar ce sunt, nu am folosit banii în scopul nobil, ci i-am... mâncat (nu zic și: fumat, pentru că măcar cu atâta ne-am ales Ana și cu mine: n-am mai...). Iar banii mei nu au venit decât ieri, 25 ianuarie. L-am rugat pe Matei Cazacu să mă ajute cu mașina. M-a ajutat, azi. Dar coletele fuseseră returnate.

Asta-i povestea – tristă. Și costisitoare pentru tine, pentru revistă. Fiindcă revista nu și-a imaginat că “destinatarul” de mine nu se va duce la Orly. Oricare alt om, în situația de față, ar zice: “acopăr eu daunele (cauzate de returnare)”. Îmi pare rău, dar nici măcar asta n-o pot spune. Fiindcă nu pot. Oricare altul s-ar retrage din colegiul redacțional. Aș face-o – dar pot să declar, public, adevăratul motiv ? În afară de tine și de Alain (care ne-a salvat, din sărăcia lui, de fiecare dată când eram în pragul... nu-i mai zic pe nume), nimeni nu știe și nu trebuie să știe – vreau să zic : te rog pe tine să n-o mai spui și altora. Fiindcă, nu-i așa, sărăcia e rușinoasă; rușinatoare.

Dacă vei tuna și fulgera împotriva mea, încearcă să repari astfel : trimite “grosul” lui Matei Cazacu (9, Alée des Acacias, 92310 Sèvres, France), iar restul pentru România, “Olandezului Zburător” : M. COEN STORK, P.O Box 20016, 2500 EB, LA HAYE, Hollande (Ambassade des Pays-Bas en Roumanie) (am vorbit eu cu el, a re-confirmat, s-a și dus în România).

Iartă-mă (și iubește-mă...)

Paul G.

*

14 mart. 1988

OMAGII

Am fi participat și noi, la timp - și cu drag - la Marea Sărbătoare /din Ianuarie - dar, ghinionul dracului : turistului occidental ce ne promisese material bibliografic, i s-au confiscat exemplarele (trei, din **Omagii** - la Otopeni. Securistul-vameș a explicat motivul :

«Prea se râde dușmanii de tovarășii...»

Deci ultimul răcan securist știe că “se râde de tovarășii” -

numai tovarășii (omagiați) nu știe...

Neavînd sub ochi, sub mână corpul-delict, nu putem cita cinstit din cinstirile strânse în volume. Știm că cel scos la Cartea românească de tovarășul nostru Bălăiță ("nostru" ca semn de recunoștință pentru misiunea - în tandem cu Țoiu - la Stockholm, pentru a-l determina pe editorul Coeckelberghs de a nu publica traducerea cărții **Gherla**) poartă titlul **Lauri pe stemă** (de ce nu?, vorba unui vecin), iar cel de la Eminescu : **Buchet de purpură și soare** - după cum se observă, titluri pe comandă, pe măsură - poeticești.

Însă paguba nu-i mare : presa de partid a rezumat în lung și-n (mai ales) lat volumele, apoi fiecare gazetă (de perete) a dat dovadă, alcătuiind propria-i "antologie" (de omagii). Deși în luna martie, să aruncăm o repede ochire asupra recoltei de iarnă - ianuarie 1988 :

Nu ne vine să plângem (nici să *ne* râdem), întâlnind nume de dârvală : Beniuc, Tulbure, Frunză, Andrițoiu, Lăncrănjan, Săraru (și alți bărani) ; de decenii purtătorii lor au fost cu adevărat: "toboșari ai...", vorba moșului cu chivără roșie, uitat în drum (și fără gard) ; nu ne înveselesc, nu ne întristează omagiile sem-nate de Balaci, V.C. Tudor, E. Barbu, Dragoș-Răcănel, Țoiu, Brad, Dodu Bălan, Bălăiță, Iacoban, Potopin... Regretăm că nu mai trăiește colegul de celulă de la Jilava, Virgil Carianopol : ce versuri țapene, comuniste ar fi fabricat poetul legionar ! Dar poetul suprarealist, celălalt Virgil : Teodorescu...

Nu-i nimic, au rămas în viață alți venerabili ai plecăciunii, boerii închinăciunii prea-supuse, precum academicianul AL. ROSETTI... Neajungîndu-i cele două volume cât două autobasculante, s-a propus să "facă" în același preț și *Scînteia*, cu o laudă a... Canalului Dunăre-Marea Neagră ; cum nici Canalul nu l-a încăput, stimabilul a explicat onorabililor că D-sa... "*sub impresia entuziastă a celor văzute, îi împărtășeam telegrafic, în august, din Eforie-Nord, tovarășului Nicolae Ceaușescu, creatorul unei lumi fermecate, sincerele mele felicitări și urări de bine - pe care le reînnoiesc cu prilejul aniversării de astăzi !*"

Nu e singurul dintre marii-înaintași : a rămas la post, la plecăciuni, "prin furtuni, ca un plop" chiar plopul de serviciu, GEO BOGZA. Într-o "*Inscripție*" Geologza înscrie :

"La temelia epocalelor construcții de pe malul mării se află gândirea președintelui Ceaușescu, ctitor de noi și grandioase porturi !"

Și noi care credeam că pe malul mării se află, nu gândirea, ci vila tov. Ceaușescu. Totodată nu știam că Ceaușescu a inventat portul la români.

Încă un venerabil și el dezonorat în rele: Edgar Papu. Mai călcase D-sa în strachina protocronismului, se căise - asta să-i fie penitența ? :

“Exemplu de dinamism creator nesecat” ; “Om al amănuntului practic, al neobositului calcul de detalii și totodată vizionar al proporțiilor grandioase - așa au fost, în istorie, marii conducători”; “energia lui, rațională, se află mobilizată în slujba bucuriei, care nu poate înflori decât sub soarele dreptății și al respirației libere, din adâncul plămânilor”.

O stafie : Maria Banuș. Poet autentic, debutînd strălucit în 1937, bălăcărindu-se în realismul-socialist de cea mai joasă extracție, se reîntorsese la uneltele poeticești prin 1965. Dar acum, în Anul Domnului 1988, se trezește scriind :

“Am avut prilejul să constat, în cele patru puncte cardinale ale lumii răsunsetul pe care-l au acțiunile președintelui român. Oameni de pe toate meridianele rostesc numele Ceaușescu de parcă ar strunji în silabe simbolul viu al speranței lor de viață”.

Când te gândești că, pentru aceste temenele nedemne nu se mai plătește, ca pe timpul lui Dej ; ba chiar nu se plătește nimic - de ce or fi făcînd-o acești literați : de frică ? Tot au să moară - și au să piară în rușine.

Pentru că sântem la genul (care ar trebui să fie) gingaș - iat-o și pe Ecaterina Oproiu. Ea execută genuflexiunile cu același aer al fetișcanei de acum vreo șase-șapte-opt decenii.

Nu mai zicem nimic de profesioniste întru ale curvăsăriei ca Dina Cocea, Mara Nicoară, Ioana Postelnicu, Zoe Bușulenga - dar ce caută aici Constanța Buzea? Dar Cristina Tacoï ?

Vom observa absența lui Păunescu. Tace deocamdată, pedepsit - dar și când o să deschidă el gura, așternîndu-se pe hăulituri...

Să vedem cum stăm cu provincia. Cu provincia stăm bine. Iată *Convorbiri literare* cu ce se ocupă : publică stengazetisme de genul “Românească urare” de unul, Emilian Marcu. Cine-i Marcu ? Ce importanță ! Cităm:

*“Bărbatului țării românească urare
Îi aducem acuma când anul cel nou abia a-nceput
Acum când întreaga noastră națiune-i în largă
sărbătoare
Cu-al țării Erou noi facem un nou și dârz legământ”*

Asta ar fi prima strofă ; dacă nu ne-a ajuns, luăm dintr-a doua :

*“Românească urare noi îi aducem de fericire,
De sănătate și de ani mulți pentr-al nostru popor,
Pentru nobilul crez de a fi țării mereu tot mai bine,*

Urare îi aducem noi din mioriticul plai”.

Mai vrem ? Poftim, a treia strofă :

*“Din plaiul acesta cu rădăcinile-n timp,
Înfîpte adânc, pînă-n era primară...”*

Ne oprim aici, în era-primară, altfel cine știe unde ne pomenim. Deși... Numai strofa asta și gata :

*“Românească urare îi aduce acum-ntreg poporul
Eroului țării ce El îi este dârț stegar
Ca-n zările comunismului noi să înălțăm cât mai sus
Tricolorul
Căci țării prin vitejeștile-i Fapte îi este el luminos
Far”.*

Regretînd că la radio nu se “văd” majusculele, trecem alături, la “Cântec de lumină” - închinat Ei, majusculată. Are același număr de strofe ca și cea pentru El - iat-o pe a doua :

*“Anul care-ncepe este-n voioasă sărbătoare
Pentru Fiica țării ce-i exemplul nostru cu drag
Pentru vremea nouă era viitoare
Luptătoare dârță sub al țării noastre steag.”*

În a treia Marcu-Poetul se adresează Ei :

*“Să fii țării pururi bună chezășie
Rodului ei tainic să i te dedai”*

În continuare, “chezășie” rimează cu “veșnicie”, iar “dedai” cu, firește, “mioritic plai”.

Din a patra strofă aflăm specialitatea omagiatei:

*“În retorte, iată, rarele metale
Blând se decantează la-nceput de an”*

Fiindcă n-ar fi just ca rarele-metale să se decanteze blând, în retorte, altcândva decât la început de an. Cine-i Ea ? Cum, cine :

*“Minte înțeleaptă, mamă bună-n pace
Grâul țării este liber de-nflorire
Comunist de frunte-n toate câte le face
Patria o are pururea-n privire !”*

Mai sunt strofe, mai sunt, dar vai, ne lipsește spațiul (radiofonic) *).

Convorbiri literare (nr. 1/88) are, totuși o pagină a 2-a. Pe trei-sferturi “plină”cu portretul Ei (semnat : DAN HATMANU, SABIN BĂLAȘA de pe Bahlui), sfertul rămas ocupat fiind cu un poem datorat Gloriei Lăcătușu. Nu mai întrebăm: «Cine-i autoarea ?», tot nu contează. Producția poartă titlul “Celei născute în ianuarie” - din care cităm :

*“Celei născute în ianuarie i-au venit ursitoarele Dunării
să-și iubească pământul țării mai presus de orice”* - acesta a fost un vers ;

“Astfel se face că întrînd în lume odată cu Alesul, umăr la umăr, nu a cunoscut altă mai cu folos lucrare decât aceea care i-a fost hărăzită : Dragostea de neam” - iar acesta al doilea vers;

“Deopotrivă a celui de ieri, de azi, de mâine” - la al treilea nu i-a ajuns materialul ;

“Ea a venit spre țară purtată de codri și de pruni înfloriți, El trăgînd după sine murmurătoarele noroade ale holdelor coapte, dar când s-au descoperit cu adevărat, într-un Arminden (așa !), sufletele arzînd de candoare (și iar așa !!) s-au bucurat de un liman” - materialul fusese mutat în acesta ;

“Izvoarele vieții lor - capiște de vreme nouă.

“Vârstele lor - vârstele patriei.

“Număr infinit de inele, în tinerețea ei fără bătrânețe, de viață fără de moarte” -

Greu să rezisti, să nu comentezi un asemenea cap de operă, măcar să atragi atenția că Poeta Gloria Lăcătușu vorbește de “tinerețea fără bătrânețe, de viață fără de moarte” a patriei și nu cum am fi tentați să credem, a... Matriei. Mai departe :

“Armonia ființei lor se întrupează din eroismul jertfei,

“Din heraldica unei vetre (așa!),

“Din simboluri ce-au rezistat la Sarmisegetuza și Posada ; la Rovine și Podul Înalt, la Grivița, la Mărășești și la Oarba (!!)”

Din ce se mai întrupează “armonia ființei lor ? Puțintică răbdare, poeta Lăcătușu ne spune pe dat’ :

“Din efigii ce s-au numit Burebista și Decebal, Traian, apoi Vlaicu, Mircea și Ștefan, Mihai și Cuza sau Doja (sau-ul explică: avea de ales), Tudor și Bălcescu sau Mama și Maria și Fulga și Ana și...”

Din “apoi” în “sau”, de acolo în “și” Gloria Lăcătușu ne povestește cu de-a-măruntul cum devine “întruparea armoniei ființei Lor”:

“Din vigoarea neștirbită a limbii române (?), din cuvintele ei fundamentale”...

Vrem să aflăm care-s fundamentalele ? Iată :

“Dreptate și luptă ; Pâine și luptă ; Carte și luptă”.

Si dă-i, si luptă, că și-așa cămeșă-n cur ți-i ruptă.

Din (încă) mai ce ?

“Din imagine - în trup făcliind (?). Din adiere - în stejar (!) Din suflare - în marmoră (?!). Din faptă și gând - în model”

Ce ne mai lipsea ! Modelul !! Scritoarea Lăcătușu Gloria ne propune două - ca la croitorie :

“Pentru bărbați - aidoma Lui : viteji și buni și înțelepți ; patrioți și revoluționari”;

Pentru bărbați, am înțeles - dar pentru dame ?

“Să fie asemenea Ei : în vrednicie și în statornicie, în neli-niștea creatoare a cercetărilor științifice (!), în izbânda ideii (!!) în cuprinderea înrourată (???) a polisului întreg”.

Asta așa ié, vorba lui Moromete - mai ales aia, cu polisu-ntreg : adâncă. Și am ajuns la final :

“Verbul latin dăinuie în cântare : Ave celor născuți în ianuarie ! Omagiu !”

Dobitocului de la vama Otopeni : i se rupea inima că se râde de ei, omagiații - dar de omagiatori ?

Rosetti, Bălăiță, Bogza, Marcu Banuș, Lăcătușu ?

Să ne fi încurcat noi în reviste ? Să fi citit *Urzica* ?

*) În nici un caz să nu fie confundat acest Emilian Marcu, poet de gazetă de perete cu Emanoil Marcu (n.m.)

*

(Drept la replică publicat în revista *Minumum* -1988)

*În toamna anului trecut, scriitorul român Paul Goma – care, după cum se știe, trăiește de câțiva ani de zile în capitala Franței – a fost acuzat într-un articol din Revista mea de antisemitism. Temeiul învinuirii: un citat din romanul *Le Calidor*, cartea cea mai nouă a lui Goma, apărută la Paris.*

Aflînd de acest atac, Paul Goma a protestat, trimițînd o lungă scrisoare săptămînalului telavivian și cerînd publicarea ei.

Din păcate, atît pentru Paul Goma, cît și pentru cititorii Revistei (precum și – zic eu – pentru istoria dreptului la replică ș.a.m.d.) răspunsul lui Goma nu a văzut lumina tiparului.

Au trecut de atunci cîteva luni de zile.

Nici Goma nu s-a împăcat cu situația – pe care o consideră nedreaptă – nici prietenii săi evrei din Occident (vezi scrisoarea lui M. Shafir, aci de față).

La rugămintea lor, publicăm esențialul [esențialul, deci nu integralitatea] răspunsului, din care se vede că învinuirea a izvo-rît dintr-o citire grăbită și o confuzie.

Facem aceasta nu numai în virtutea unui drept firesc ci și la îndemnul unei datorii: prea mult sînge a dat neamul nostru din pricini de citate (să o luăm de la sfînta Biblie ?) pentru ca să nu ne grăbim a șterge de infamie obrazul nevinovat al altora...

PAUL GOMA : reptila sînt eu !

Către „Revista mea” - Tel Aviv

Domnule Director,

Revista ce cu onoare conduceți a publicat, de curînd, articolul intitulat: „Cameleonismul”.

Foarte frumos din partea revistei dvs. că înfierează cu hotărîre această rușinoasă (ce spun eu ! de-a dreptul odioasă) deprindere a unora și a altora de a-și schimba culoarea, după cum bate boarea; că dă dovadă de vigilență și intransigență; că nu închide ochii la schimbarea-la față a cameleonilor („acele reptile insectivore”, după cum ne explică semnatarul articolului). Drept care, strig și eu împreună cu revista dvs.: «Jos cameleonismul! Rușine la obraz să le fie cameleonilor – acele reptile insectivore!»

Întîmplarea face ca semnatarul articolului „Cameleonismul” – publicat în revista Dvs. – pe mine mă vizează : eu sînt reptila (insectivoră).

Spun: întîmplare, ca să spun: acest articol ar fi putut să apară liniștit în „Săptămîna” lui Eugen Barbu, în „Stindardul” lui Pantazi (fost Emilian)...

Așadar, revista Dvs. m-a pus la stîlpul infamiei – cu citate. Adevărat, numai unul – dar citat! Iată-l :

„Iată-l” (arată semnatarul articolului, cu degetul, în direcția mea) **„deodată, dînd un ,rateu’ teribil: în Basarabia anexată de ruși** (aici semnatarul deschide ghilimelele cinstite ale citării – n.m.), **evreii comuniști au persecutat pe cei care nu le împăr-tășeau convingerile: preoți, intelectuali, țărani’**. **Citat din ‘Calidor’**” (sublinierea îmi aparține, dar numai sublinierea – P.G.).

Am aruncat revista dvs., Domnule Director, spunîndu-mi: «De unde nu-i, nici Dumnezeu nu cere»- dar mă tracasa citatul (**„Citat din „Calidor”** “).

...Citat, am zis ? Așa am zis : citat – și iarăși: de unde Dumnezeu va fi scos semnatarul articolului „Cameleonismul”... **„Citat din ‘Calidor’** “?

De unde? – nu știu, dar știu : Procurorul Iosif Petran nu a citit “dosarul” (nu-i cunoaște nici titlul exact) – ceea ce nu-l împiedică să scrie despre o carte, să o combată – puternic!...

Am zis : comentatorul nu a citit cartea mea comentată? Așa am zis și îmi aduc aminte, cu drag, că dintre cronicarii literari care s-au ocupat de mine, unul singur a scris despre cărțile mele – fără să le fi citit. Informația o dețin de la însuși cronicarul: l-am cunoscut în acest an, 1987; primele sale cuvinte au fost de

scuză... dacă, din întâmplare, nu-l cred, el regretă: de ce nu-l cred, când îmi spune el, personal, cu gura lui ?; uite, n-o să-l cred, însă acesta e purul adevăr: mi-a citit ultima carte! toată!; și n-o să-l cred, dar purul adevăr este că îi plăcuse, domnule! – o să văd eu ce cronică fa-vo-ra-bi-lă o să scrie el, de astă dată!

Nu l-am crezut (aveam alte treburi), dar a trebuit să accept evidența: cronicarul chiar a scris! Și nu una, ci două cronici: prima, în românește, în “Lupta” din 22 iunie 1987; a doua, în franceză, în “Le Monde” (21 august 1987). Semnate ambele : Edgar Reichman.

Am spus: Edgar Reichman? Dar dacă așa este, atunci, Evrika!, - iată-l pe adevăratul autor al citatului!

...Să citim/cităm împreună din articolul “Coridorul magic al lui Paul Goma”, semnat de Edgar Reichman, în “Lupta” (22 iunie 1987).

“Înainte de a scrie tot binele pe care îl gândim despre amintirile din copilărie ale lui Paul Goma, publicate la Albin Michel, sub titlul “Le Calidor”, să îmi fie îngăduită o singură rezervă privind acest text de mare calitate literară. Acțiunea se petrece în Basarabia între anii 1940 și 1943, când provincia românească a fost anexată de sovietici, liberată de Români, reocupată de Armata Roșie... E adevărat, așa cum reiese din povestirea lui Goma, Evreii comuniști au persecutat pe cei care nu le împărtășeau convingerile: preoți, intelectuali, țărani. E tot atât de adevărat însă”, continuă E. Reichman, “că numeroși alți Evrei, considerați burghezi și exploataitori, au fost deportați în Siberia, împreună cu toți cei care, precum tatăl lui Paul Goma, nu se bucurau de încrederea ocupantului...”

- am încheiat citatul din textul lui Edgar Reichman din revista “Lupta”.

Așa am spus : *textul lui E. Reichman*. Nici în acest pasaj introductiv, nici în restul cronicii nu e marcat vreun citat din “Le Calidor”.

Ceea ce, în cazul de față, nu constituie vreun păcat: E. Reichman a anunțat, dintru început, că va face o rezervă – și a formulat-o. Nici o importanță că autorul, citind cronică, a găsit că “rezerva” este abuzivă, excesivă; dreptul cel mai sfânt al cronicarului să-și exprime opinia: asta a înțeles, așa i s-a părut – autorul nu are dreptul să-i conteste părerea, el a spus ceea ce avea de spus în carte, e rîndul comentatorului să spună – legea nescrisă a scrisului, regula nescrisă a presei...

Presă, am spus? Am spus: regulă nescrisă ? Întîmplător, există și reguli (legi) scrise. Sper că numai întîmplător revista Dvs. le-a încălcat. Recitiți Domnule Director, pasajul extras de

mine din textul lui E. Reichman; acum citiți-vă revista; citiți “citatul” cu ajutorul căruia revista Dvs. m-a desemnat ca antisemit de serviciu : cameleonul – acea reptilă... știm-noi-cum și nu contează ce fel de ...-voră; e vorace! Și, de parcă asta nu i-ar ajunge, se dedă și la schimbarea culorii! Nemaîntîlnit, pe malurile Dîmboviței și ale Iordanului, reunite!

Ați citit textul lui E. Reichman? L-ați citit, în fine, și pe cel publicat în revista Dvs. – exact, cel cu „Citat din ‘Calidor’”? Ați înțeles ce ați citit? Bine, atunci să vă dau o mînă de ajutor:

Ați citit, Domnule Director, în revista Dvs.:

1. opinia (mai precis rezerva) lui E. Reichman, despre „Le Calidor”, publicată în „Lupta”, însă pe care revista Dvs., mi-o atribuie mie, mințind și cu ghilimelele citării; încă o dată, ca să fie clar: E. Reichman a scris ceea ce a provocat mînia Tribunalului Poporului revistei Dvs. – nu eu;

2. însăși opinia lui Reichmann este truncheată, falsificată : Direcția Presei revistei Dvs. a suprimat (din textul lui E. Reichmann): „E adevărat, așa cum reiese din povestirea lui...” cutare, deschizînd ghilimelele citării doar la „Evreii comuniști au persecutat...”. Oricum, cu mine tot n-o să vă puteți descurca, dar cum vă veți descurca cu E. Reichmann? Pe care l-ați și furat, l-ați și masacrat?...

Nota autorului: Nu am păstrat originalul (datînd din 1987), dar simt: Al. Mirodan - directorul revistei *Minimum* - a toaletat binișor textul.

*

“PAUL GOMA : SCRISOAREA LUI NEGOÎTESCU”

(febr. 1988)

– din “Memento în zece momente (77 văzut din 88)”

“In „Jurnalul de iarna” inclus în **Culoarea curcubeului** (sau: **Cutremurul oamenilor**) notam, la data de 3 martie 1977:

„Intre orele 14,30 si 18,30: Negoîtescu. Foarte important!”

Era foarte-foarte important.

Important - pentru toata lumea româneasca, spun si acum fără jenă, fără teama ca voi pareă grandilocvent – ba, pe măsura ce trece timpul, gasesc importantă tot mai... importantă;

În ordine crescătoare, importanta era Scrisoarea lui Negoîtescu, in primul rînd... pentru mine (deși atunci, crezut să fiu: nu mă gîndeam, in primul rînd, la mine...): trecuseră cinci-șase săptămâni de cînd mă știam, mă simțeam, mă resemnasem așa cum mă știam: singur: nici un coleg, nici un prieten, nici un

scriitor înainte-mergător, nici un scriitor-conștiință a celorlalți, nescritorii, nici un scriitor-director de conștiință (conștiințe?) nu-și manifestase, măcar prin intermediari, dacă nu solidaritatea cetățenească, măcar ne-ostilitatea omenească...

Și uite-l pe Nego! Bine-bine, scrie la Scriptură ca cei din urmă vor fi cei dintâi – dar nu mă așteptam să bage degetul între fălcile Fiarei chiar Nego: delicatul, firavul Nego; neajutoratul, estetul până-n maduva oaselor, slabul – și mai ales: ușor-șantajabilul Negoîtescu... În sinea mea mă așteptam să intre în horă (mai bine zis : pe ring – și mai potrivit: în arena...) un luptător, ca Breban; un înțelept șiret ca Preda – chiar giruete inteligente și oportuniste (dar atunci nu era chiar un păcat oportunismul) ca Ivăsiuc și ca Manolescu – cit despre foști-pușcăriși ca Doinaș, ca Paleologu, Marino, Ion Caraion... ce buni, ce buni ar fi fost (în primul rând ca scriitori; apoi ca... rezistenți la tăvăleala care ne aștepta); numai că aceștia fuseseră reabilitați juridic – iar Nego și cu mine, ba...

Era importantă, în al doilea rând Scrisoarea – pentru Negoîtescu însuși: și el gândea ca noi toți; și el vorbea cu prietenii săi despre ceea ce ne durea (ca scriitori, ca cetățeni) – însă numai el, Nego, mă vizitase, înțelegând că nu se umilește venind, că nu vine la mine ca la Învățător, nici măcar ca la un capitan de echipă de fotbal – ci la cel care... făcea ca scriitorul român să devină dintr-o dată: scriitorii (știut fiind ca pluralul începe de la doi)...

Adevărul fiind că nu Negoîtescu „s-a lipit” de mine - ci eu am căpătat legitimitate de scriitor român alături de el. Fiindcă eu, în primăvara lui 1977 eram, nu doar un declasat, un exclus, un marginalizat – ci un... neantizat: nu mai aveam existență de șapte ani, din aprilie 1970, când fusesem interzis.

Deci, se poate spune că singurul scriitor care a ridicat vocea, în 1977 pentru toți scriitorii (și ne-scriitorii) a fost Ion Negoîtescu. Nu se afla la întâia-i „ieșire în față – să nu uităm Scrisoarea către Lovinescu, din 1943 (tipărită, nu într-un volum al autorului, ci „găzduită” de un volum al lui Ieronim Șerbu, în 1973).

Negoîtescu era un ceea ce se cheamă: pățit: interzis un deceniu și jumătate; marginalizat, nu doar cultural și politic, ci social; în fine, arestat; în fine re-ieșit la suprafață – dar cu câte piedici!; și-a văzut volumul de eseuri critice **Lampa lui Aladin** retras din vânzare – și topit...

(Germanii spun despre scriitorii lor, ne iubiti de regimul nazist: „arși” – fie că fuseseră, la propriu, arși în cuptoare, fie public și simbolic (!) interziși, prin arderea cărților lor – dar noi

Românii, cum le vom spune scriitorilor români pe care regimul comunist i-a interzis, i-a „scos din societate”, i-a făcut sa piară de neputința de a scrie si publica de mizerie, de foame, pe care i-a asasinat în închisori: tot după obiceiul nostru răsăritean, moale, relativizator, bemolizator – de-o pildă „scriitori... topiți”?)

Deci, nu doar ne-publicat – ci și... topit (prin ardere, aș îndrăzni să spun) – neautorizat să călătoreasca în străinătate – nici măcar în China! (am încercat să-l consolez, spunându-i că și mie Securitatea de la Uniunea Scriitorilor îmi refuzase o cerere de călătorie în URSS, pe motiv că... sânt născut „la ei, în RSS Moldovenească” – la care eu i-am răspuns poetului Bucuroiu că sânt născut „la mine, în Basarabia!” – cu satisfacția ca l-am pus la punct pe Bucuroiu am rămas...).

După cum el însuși mărturisea mai tirziu, „momentul 77” a fost pentru dînsul (și el, naivul, era convins că lângă – dacă nu după – au să vină și alți scriitori: toți cei care gîndeau ca el) a fost prilejul de a se smulge pe sine în primul rînd, din acea inerție, din acea „comoditate culturală”, cum își spunea; din complicitatea cu călăul – asta eu o spuneam – stare în care scriitorul român se afla din ce în ce mai... nefericit, dar din ce în ce mai fericit în fericirea lui strict-culturalicească și care durează și în clipa de față.

Am mai spus, repet: ceea ce sporește însemnătatea gestului său din 1977: conștiința că se știa vulnerabil; neputincios trupește, șantajabil... Și totuși, el a îndrăznit...

În al treilea rînd, Scrisoarea este importantă (am spus-o la început, nu face nimic, am s-o spun de cîte ori voi avea prilejul) pentru întreaga lume românească.

Dar nu în sensul în care vor să înțeleagă comozii, în care se străduiesc să creadă prudenții, să se convingă lașii : *“Negoîtescu, prin textul și prin acțiunea lui a spălat rușinea nerușinării noastre, a fost prezent acolo și atunci (de) unde noi am dezertat...”*.

Nu. Pentru că o conștiință nu se formează, nici nu se afirmă – prin procură. Așa că Negoîtescu nu numai că nu a spălat rușinea supușeniei, a dezertării scriitorului român de la misiunea de scriitor (să zicem: aceea de a fi fost cu minerii din august '77, și nu cu Verdeț, Negruț, Pleșiță și Ceaușescu; aceea de a fi fost cu sindicalistii din SLOMR, în '79, nu cu Ceaușescu; alături de muncitorii din Brașov, în anul care a trecut – nu cu cei care întâi i-au adus la disperare, apoi i-au lichidat, în fine: măcar cu Dorin Tudoran, nu cu Fănuș Neagu și cu D.R. Popescu și cu Țoiu și cu ceilalți activiști – pe – tărâm).

În fapt, Scrisoarea lui Negoîtescu din martie 1977 este o palmă pe obrazul “intelectualului” român, în general, în special al

scriitorului: lipsit de coloană vertebrală, orfan de morală, văduv de conștiință, dar de un feroce egoism, de o dezgustătoare slugărnicie (l-a pătruns și în somn), de o disponibilitate în a încheia “înțelegeri” cu oricine, cu orice, condiția fiind: cartea lui să iasă (după ea: potopul!) – în schimb, genial în abilitatea de a-si confecciona alibiuri ale “neamestecului în politică, cel mai solid fiind acela cultural: “Noi facem cultură, nu politică!”, îi auzi pe scriitori, dar parcă ai auzi haitele de “proletari”- activiști cu bîte din timpul alegerilor din 1946:

«Noi trudim, nu gândim!»

Să nu uit: aceia mai zbierau că nu-și vând țara – au strigat altceva scriitorii români Băran, Piru, Fănuș Neagu, Al. Dobrescu, Dan Zamfirescu, Zoe Bușulenga, Virgil Cîndea, Dodu-Bălan, Dan Ceachir, V.C.Tudor, Aurel Dragoș Munteanu – și de-abia am început pomelnicul, în presa românească din aprilie-mai 1977; când îi acuzau pe Negoîtescu și pe Goma că... și-au vândut patria pe treizeci de arginți?; au strigat aceiași – dar și încă alții – tineri – în iunie-iulie 1979, în timpul “campaniei de vară împotriva “destăraților” (printre aceștia și Eugène Ionesco), care nu lucreaza decît la “ponegrirea Patriei Române”?

În însemnările următoare din “Jurnal de iarnă” îmi exprima-sem regretul că un Negoîtescu nu fusese cu noi dintru început, ca cel puțin co-autor al textului inițial - “programul”. Fiindcă atunci ne-a lipsit un asemenea text-program, au regretat și alți semnatari, însă era prea târziu...

În noiembrie 1977, când am ajuns în Occident și am putut citi, pe îndelete, scrisorile unora dintre aderenți (ciudat – și încurajator: noi, inițiatorii mișcării eram demult arestați, izolați, neutralizați – când nu, de-a dreptul, lichidați – așadar, în situația unui destinatar în incapacitate de a primi ceea ce i-a trimis expeditorul...; și totuși: din destinatar... cîstit, ne-am prefăcut în cutie poștală, la urma urmei, am fi putut chiar muri, ce conta, din moment ce “deschisesem” o cutie poștală în care nefericiții din întreaga Românie își depuneau plîngerile, mâniile, speranțele...) – așadar, citind răvașele, am înțeles că lipsa unui program adevărat... constituia un original program... Declanșasem formarea unui bulgăre-de-zăpadă, nu polarizarea în jurul unui magnet doar a piliturii de fier, cum ar fi provocat un adevărat program. La urma urmei, aveam programul... Cartei 77 la care ne afiliaseam printr-o banală scrisoare-deschisă de la om la om (de la scriitor la scriitor – vorbesc de scrisoarea mea către Kohout), iar multitudinea, varietatea lor și mai ales faptul că Românii descoperiseră realitatea unui destinatar-pretext (Scrisoarea minerilor din Valea Jiului care se asociau mișcării noastre mi-a parvenit, prin Europa

liberă, cam în momentul sosirii în Franța, în noiembrie 77). Cred în continuare că așa, nestructurat, lipsit de un adevărat program, bulgărele-de-zăpadă din 77 a permis tuturor celor cu o rămășiță de normalitate să se exprime – și să tragă consecințele. Dacă normali n-am fost decât două – hai trei – sute de Români... - cât face asta, procentual?

Scrisoarea lui Negoîtescu... Iată, mă laud cu ce pot: am avut cinstea să o dactilografiez... El venise cu un singur exemplar, nu-i venea să-l dea pe acela, așa că m-am așezat la mașina de scris, și, printre picături (vizite de noi aderenti, telefoane de amenințare și de injurături – lăsate; ale vreunui virtual semnatar: pe dată intrerupt), am dactilografiat în mai multe exemplare Scrisoarea lui Nego. Pe unul dintre ele, soția mea, Ana, l-a dus numaidecât – cu securiștii după ea – însă ea știa când și cum să se descotorosească de lăutarii patriei – la “cutia poștală” a noastră (un diplomat occidental), de unde a ajuns la Paris și, numaidecât, s-a întors în România, prin Europa liberă...

Scrisoarea lui Negoîtescu, ziceam, este exemplară și va rămâne, sânt convins, în Biblioteca Exemplară a Românilor:

Poetul, istoricul literar, autorul de cărți (și el – doar și el este român!) Ion Negoîtescu vorbește, nu doar despre soarta cărților sale (rău ar fi făcut de n-ar fi vorbit); și nu doar despre nenorocirea, despre... inconvenientul românesc de a fi nimerit sub o dictatură comunistă – ci despre libertate, despre demnitate, despre valoare...

Valoare pe care Ion Negoîtescu nu o desparte, până la a-i întoarce spatele (ca și cum ar fi o necesară mișcare de balanță!) demnității. Valoarea, după Negoîtescu, fiind de căutat, nu numai în Opera, ci și în Viața literatorului – pentru ca acesta să fie un complet scriitor. Ion Negoîtescu este unul dintre foarte puținii, prea-puținii scriitori români din România – chiar dacă, și el, a fost un exilat (și el a fost alungat: doar din țară – nu și din limba română).

Dacă nu cumva singurul.

(Text difuzat de Deutsche Welle în februarie 1988)

*

Către Georg Focke (XXXIII)

Paris, 22 iunie 1988

Dragă prietene,

Presupunând că te-ai întors din concediu, încerc să reiau firul colaborării (noastre – uneori am impresia că nu scriu pentru Deutsche Welle, ci pentru Georg Focke...) și îți trimit

aceste pagini. Intenția mea este să mai scriu un material – tot despre acest securist - a propos la alte “mirări” de-ale sale (“de-ali sali”, cum ar zice el însuși – o, Doamne, ce-am ajuns...), apărute în presa din România, în ultimul timp.

E limpede tactica : se trage cu toate gurile de foc asupra... “cuiburilor reacționare” – au rămas numai două : “România literară” și “Viața Românească” (al treilea, “Secolul XX”, după ce a... dispărut, aproape un an – tot în urma campaniei troglodiților – acum e lăsat să respire; dar până când?). (Cică Hăulică s-a “radicalizat”, ba chiar s-a “unsuralizat...”)

Firește, se trage tare-și-cu-putere (ca pe la ei, pe Calea Rahovei), cu precădere în scriitorii de valoare, hai să spun : și morală : mă gândesc la cei care (iar noi îi cunoaștem bine, ei ne-au otrăvit copilăria și adolescența), deși au plătit greu tribut lui Stalin (și lui Dej), acum refuză să-l laude pe Ceaușescu (Deșliu, Paler, Jebeleanu, Macovescu).

Eh, dacă am avea și scriitori sută la sută puri... Dar dintre aceștia mulți refuză o adevărată (și interesată) solidarizare – pentru că... Zic ei: «Cum să stau alături de unul care a mâncat căcât atâta amar de timp ?»

Într-un fel, au dreptate – dar, în alt fel, Doamne, cum se mai înșeală! Nu din puritate, nu din curăție morală (auzi: moră-lă!) refuză cei din generația noastră (să zicem : Manolescu, Simion, Sorescu, Blandiana, Mălăncioiu etc) să se lipească de ceilalți, “mânjiți”, ci... uite-așa, pentru că un alibi mai providențial (pentru propria-le lașitate, frica – și, la urma urmei : prostie), mai rar! Oare ei, acești oameni de bine, acești oameni de valoare (vorbesc, în continuare de cei puși în paranteză) nu văd unde duce propria-le orbire ? Unde-i împinge egoismul feroce – și la urma urmei, prostesc, pentru niște istorici, critici literari – care “trăiesc” din... făcătorii de ficțiune – dar de unde cărți-bune ale făcătorilor de ficțiune, dacă ei – repet – cei-mai-buni – cedează mereu, cedează constant, cedează fără rezistență?

Când îi auzi că “s-au luptat”, să decodifici astfel : și-au apărat, cu oarecare insistență, propria-le carte – și nici aceea până la... câștigarea luptei.

Eu unul privesc din ce în ce mai neputincios de pe un mal unde nu prea știu ce să fac – privesc, zic, de pe mal, la prietenii, la colegii, la compatrioții noștri : se îneacă; și, bine-ar fi să mă înșel : ei nu-și dau seama că au să piardă. Nu vor cu nici un chip să accepte că “tactica” lor – supraviețuirea individuală, cu orice chip, cu orice preț – este o... adevărată tactică de sinucigași. Nu așa se repară, reface, reînșănătoșește

o comunitate (nu zic popor, dracu' ştie de ce); nu aşa se va menţine (măcar în stare de funcţionare) o "obşte" ca cea scriitoricească.

Nu-i înţeleg, nu-i înţeleg – aveau dreptate când ziceau despre mine că nu sunt român, altfel nu aş avea un comportament şi o gândire... neromânească. Nu, domnule! Nu posed... sentimentul românesc al fiinţei!

Este foarte adevărat : au fost supuşi la încercări teribile, neomeneşti, în anii din urmă (pe care eu nu le-am apucat) : dacă "înainte" (adică înainte de pragul meu: 1977), scriitorul român era sărac lipit, iar unii (şi poate cei mai buni – de-o pildă Mazilescu al nostru) : sărac... dezlipit – asta era şi în firea mitului de manual şcolar, dar se datora şi faptului că scriitorul... avea alte nevoi (să-şi cumpere o carte, în principal, abia apoi să mănânce, să se îmbrace – nici vorbă de "maşină mică", visul nescriitorului, fie el şi artist-artistic : pictor, sculptor, compozitor). Însă de prin 81-82, scriitorul a fost... adus la acelaşi nivel de suferinţă (nu de lipsuri) ca al celorlalţi : frigul, întunericul, lipsa de săpun, de medicamente, lipsa din ce în ce mai drastică a alimentelor de bază...

Ce ar putea (ce ar mai putea) face scriitorul, într-o asemenea situaţie de catastrofă ? Aparent – nimic. Ce să facă el, "biet neputincios" faţă de fiara pornită pe distrugeri, fiara bine susţinută de un aparat de partid şi de Securitate, a cărui misie pe pământ chiar aceasta este : distrugerea...?

Mai poate face cineva ceva, în România, ca să oprească nebunia? (uite, am comis o rimă!). Ca un neruşinat ce sunt (şi ca un profund ne-român) spun că... parcă da, s-ar putea face ceva-ceva... Sigur, cu oarecari friguri (de frică), cu oarecari sacrificii – dar dă-o-n mă-sa de treabă : când te-ai apucat de scris, ai crezut ca viaţa are să-ţi fie ca a lui Titus Popovici? Ca a lui E. Barbu ?

Dacă un grup (ce utopie: "un grup de scriitori, în România! şi înc? scriitori români!") s-ar manifesta, deschis... Dar nu cu memorii trimise la C.C. – şi lăsate să se îngroape acolo – eu unul, în '77, nici nu mai cheltuiam banii pe timbre ca să-i expediez prin poştă scrisorile destinate lui Ceauşescu – las' că lua cunoştinţă mai iute şi mai... cu maţele, de la Europa liberă! De ce, mama lor de scriitori români, nu fac şi ei aşa ?

Unii spun : «E prea târziu – fiara a apucat să se înstăpânească – nu mai e nimic de făcut...»

Aşa e : nu-i nimic de făcut – e prea târziu...

Nu-i aşa! : totdeauna se mai poate face ceva, niciodată

nu e prea târziu. Dar, dacă mergem din “e prea târziu” în “e prea târziu”, atunci se prea poate că are să vină un timp când – cu adevărat, are să fie prea târziu – definitiv. Și nimeni nu ne va plânge de milă – de ce ar plânge : doar noi am făcut totul, tot ce era în puterile noastre, ca să *ne* distrugem, ca să *ne* murim. Acum, pe de altă parte... Sigur, nu este momentul pentru reproșuri : «E-hei, dacă n-ai ridicat glasul (capul, coada, în fine...), atunci când trebuia...»

Într-o scrisoare privată, putem să vorbim despre asta – dealtfel, am mai vorbit și față către față :

Scriitorii români nu au profitat niciodată de oportunitățile... Am vrut să spun : scriitorii români nu s-au apărat suficient de hotărât atunci când... li s-au prezentat ocaziile. Mai întâi și mai întâi, scriitorul român nu s-a apărat în 1971, când cu “Tezili”. Să-i fie rușine scriitorului român, că atunci “vechii staliniști”, “mâncători de căcat cu vechimen-n câmpul muncii” – ca Stancu și ca Jebeleanu, i s-au opus lui Ceaușescu și ceaușismului (ți-am povestit “anecdotele” – care se pare că au fost reale). Însă bătrânii nu au fost susținuți – dar susținuți, acolo, “pe front” (măcar în ședințele ce aveau loc atunci – în speranța culegerii de... adeziuni la “teze”) – și nu la restaurantul Casei Scriitorilor, ori pe stradă, la o promenadă colocvială... astfel “bătrânii” – adevărat, bătrâne slugi, vechi lichele – au rămas singuri-singurei în fața Monstrului – pentru ca generația următoare (și a noastră) a judecat – și a rostit cu glas tare : «Cum să stau eu alături de unul care a mâncat căcat în timpul lui Stalin?!» Și, bagă de seamă, dintre acești vajnici și “puri” scriitori, nu puțini (după ce s-au lepădat de Satana-Stalin) au... “aderat”! “Au dat o înaltă prețuire!” – exact : tocmai Tezelor care veneau (și numai boii nu simțeau – că aveau să ne condamne la moarte – pe cheltuiala noastră). Păi ia să ți-i iau, din *Ethos*, din “Antologia Rușinii” a lui Ierunca – și numai “pe cei buni” : Aurel Dragoș Munteanu, Alexandru Papilian, Marin Tarangul, Nicolae Balotă, Mircea Horia Simionescu (fostul șef de cabinet al lui Popescu-Dumnezeu), Petru Popescu (fiu al tatălui său, Radu – acum la Hollywood...), Hăulică...

Au cedat teren în 1971, Monstrul a prins curaj. Altă ocazie – pierdută : 1977 – dar știi cum s-a terminat : cu complicitatea – uneori activa a scriitorilor, Negoîtescu și Vianu și cu mine am fost... ridiculizați (în afară de atacurile din presă – vorba ceea : să mă tot înjure Scânteia și Săptămâna – mă fac om)...

Am mai pierdut ocazia în 1979 – când cu SLOMR - de

ce nu s-au lipit scriitorii români de sindicalişti : că doar 7/8 dintre ei sunt la prima generație... de intelectuali ?

Și uite-așa, au tot pierdut la ocazii, iar eu am pierdut ocazia de a tăcea, dracului, din gură. Ana spune că, ce eram eu nesuferit, înainte, dar “de la o vreme” am devenit de-a dreptul... nesuferit! De când îmbătrânesc – parcă de ieri, de-alaltăieri mă povârnesc; de când n-am bani – parcă n-aș fi fost de totdeauna rupt în cur și-n coate.

Le mai zic una – și gata :

Mă tem că (nu m-ai vazut, dar te asigur : m-am bătut peste gură) – așadar, mă tem că atunci când are să vină momentul liberării României (eu, mai mult ca sigur, n-o să-l apuc), și va veni și momentul deschiderii sertarelor... Sertarele scriitorilor români sunt și au să fie și atunci, goale!

Atunci, da : atunci, într-adevar, are să se poată spune : E prea târziu!

Amin!

Dacă crezi că are să poată trece “urmarea” de care am vorbit, dă-mi de știre.

Deasemeni (ba chiar mai vârtos) la caz că.. nu merge.

Oricum, scrie-mi sau dă-mi un telefon – eu sunt, ca de obicei, acasă. Unde dracu să fiu ? Bine că măcar... În fine...

Noi trei o ducem foaaarte bine – dar, Doamne ferește, nu vă dorim și Domniilor Voastre un astfel de bine.

Las', ca ieșim noi din căcat (pe lumea cealaltă).

Cu prietenie,
Paul

*

Către Ion Negoïtescu (I)

Paris, 22 sept. 1988

Dragă Nego,

Cam târziu – dar abia acum mi-a trimis Solacolu ambele numere din Supliment (Dialog) – îți strâng mâna, pentru treaba făcută. E minunată și deie Domnul să continue (după cum anuntă Directorul...).

Acesta (I.S.) are de gând să-mi... tipărească **Din Calidor**, într-o fasciculă. În sfârșit, o să fiu și eu scriitor de limbă română! Dacă scoate mai multe exemplare (10-20), o să fiu mai... tare decât Negoïtescu, cel care, în Clujul anilor 48-49, visa să aibe – în unic exemplar, precum sculpturile – opera-i (firește: nemuritoare...).

Până să ajungem la fericitul eveniment – un adevărat debut

– rămân un... dactilografiat (propriu și personal). Pornit pe amintiri-din-copilărie, am comis o a II-a parte (care va apare, în toamna lui '89, la Julliard – mi-am schimbat iar editura, fiindcă editorul, Nabokov, s-a mutat, iar eu, cățel, după el...), ba sunt în curs de a termina partea a III-a.

Este vorba de perioada (mea, sibiană) 1949-51 – pe scurt: între 46-48 am făcut Școala Normală “Andrei Șaguna”, în 48 m-a prins reforma, am făcut a VII-a (!) la țară, la Șeica Mare, în toamna lui 49 am revenit la Sibiu, la “Gheorghe Lazar”, de astă dată.

Or, amintirile mele spun că, în toamna lui 49, pentru întâia oară ducându-mă la cenaclul Astra (unde, în prima parte a programului, se produceau tovarași muncitori-elevi-funcționari, cu poeme în cinstea lui Stalin; în a doua parte se citea proză haiduco-razmerițo-bobâlnoasă – autori : Paul Constant, Radu Theodoru, Rariște – și alți “scriitori sibieni”, am avut prilejul (zic și eu așa, n-am avut chiar prilej, ci doar ocazia) să văd o doamnă – în legătură cu care am înțeles-dedus următoarele :

1) e aradeancă, de prin Marginime; 2) publicase deja două romane – erotice!, soro; 3) se învățase, la București, în jurul lui Lovinescu, (care o și binecuvântase); 4) îl cunoștea – intimamente – pe Camil Petrescu (poate și pe alți mari, dar numai numele lui l-am auzit șoptit, într-o convorbire cu colonelul de haiduci pe nume Paul Constant); 5) avea pseudonim, de-acasă altfel o chema, cred că Banu; 6) în acel moment (octombrie-noiembrie 49) se afla în mare derută (scriitoricească) – din care voia cu-orice-preț să iasă – drept care se înființase la puchinosul cenaclu de la Sibiu cu o “povestire” despre o spălătoreasă (am dedus asta, trăgând cu urechea la o discuție a ei, pe coridor, în pauză, cu Haiducul – care haiduc aproape o înjurase pentru că voia să iasă-reiasă la suprafață cu asemenea porcărie); nu a citit, în acea zi “proz?” (spalatoristă), însă în sedința următoare, în ciuda lui Constant (care făcea pe tetea cenaclului), a citit “neste fragmente de roman-social” – o adevărată oroare; 7) după isprava-sus-des-crisă, doamna în cestiune a dispărut din Sibiu – cel puțin din ochii mei de cenaclist pasiv...

Am dedus că persoana (nu-mi aduc aminte să i se fi rostit numele în public – sau n-am reținut eu) ar fi (fost) Ioana Postelnicu. Firește, nu i-am scris numele negru-pe-alb în amintirile mele – și nici nu o voi face – dar, pentru sufletul meu, aș vrea să aflu de la tine dacă portretul-robot corespunde (cum ar zice Regman). Mă interesează asta, fiindcă în

minunata carte Un roman epistolar, există informații care contrazic – nu amintirile mele, ci obiectul lor.

Din corespondența ta cu Radu Stanca reiese că adevărata Postelnică, chiar dacă nu mai publica nici ea, și-o agita frenetic – ba pentru un teatru, al ei, ba pentru o revistă; deasemeni, că, în 23 oct. 48, tu îi comunicai lui R.S. că “Ioana se află în inspecție la teatru (de la Cluj)”. R.S. zice ca nu se poate pune temei (pe ea), fiind o (și te citează) : “luminată” (probabil fără simț practic); însă cea mai derutantă informație (tot din Nego – la 27 oct. 1949) : “I.P. se pare ca s-a remăritat, după ce și-a capătuit fata”. Nu intru în intimitatea amănuntelor, nici nu mă rezem pe flerul meu (de atunci) – de aceea încep să mă îndoiesc că persoana mai sus portretizată ar fi putut să fie Postelnică.

Încă o dată : eu “lucrez” cu amintirile (de la care trecură anii...), tu cu însemnările din prezentul de atunci. Ceea ce aș putea preciza : scena s-a petrecut după septembrie 1949 (fiindcă, înainte, eu nu eram la Sibiu); și s-a petrecut, totuși, în 49 – fiindcă în acel an a fost “Marea Aniversare” (a lui Stalin).

Ce crezi despre acestea – simplă curiozitate, repet : nu i-am scris numele – numai faptele.

Tot din curiozitate : ce anume sunt Harteneck, Fingerling? Care anume “locuri” din Sibiu – pe care eu, cu siguranță, le-am bântuit, dar cum fuseseră rebotezate (precum strada Șaguna, a lui R. Stanca)...?

Și încă – dar la asta poți refuza să răspunzi : cine este acel B., intrigantul care a provocat darea afară a ta de la E.S.P.L.A. că – vorba Ardeleanului – n-o fi chiar Iel!...

Cândva, când se va arăta ocazia, mi-ar placea să ne punem pe două coloane Sibiul; nu numai sentimental, ci, vai, istoric (vorbesc de operație, nu de Sibiu...). Oricum : tu aveai (în corespondență) nostalgia Sibiului în care fusesesi ceva – și cum! și ce! – dar, iată, timpurile nu mai îngăduiau; eu, venit în timp după tine, am trăit în ciudă, mânia că “generația” mea (care știa, din povestite, ce era, ce făcuse, a ta) nu poate nici măcar începe...

Până una-alta, te îmbrățișez, și-ți doresc sănătate.

Cu drag,
Paul

1989

*

Către Dorin Tudoran (XI)

Paris, 25 februarie 1989

Dragă Dorin,

Am primit, de vreo 10 zile, eratele, însă nu și *Agora* 3 – o să vină ea, azi mâine (dacă a venit scrisoarea ta...)

Sper că idea ta cu premiul să fi fost un banc – prost, dar banc; am auzit eu altele și mai proaste, așa că nu m-ai impresionat. Dacă însă ai fi adăugat că premiul “Vlad Georgescu” ar fi urmat să fie decernat redactorului-șef al revistei *Agora*, aș fi găsit bancul înghițibil.

Diplomatul olandez face treabă bună (în colaborare cu Englezul, dar nu cu Americanul. Ca și cum ar fi de mirare).

Într-adevar, a murit socru-meu; Ana și cu mine îți mulțumim de cele cuvenite.

Cât despre “Ce-ar fi...?” pusă de tine a propos de “șantierul creației proprii și personale”, nu știu de ce, dar îmi aduc aminte de un articol scris de Nichifor Crainic (probabil chiar în *Gândirea*), în legătură cu anunțata venire la București a lui Panait Istrati; alde Barbusse și chiar Romain Rolland îl trataseră pe bietul Panait de... “jandarm al Siguranței”, poetul însă (Crainic) îl știa “bolșevic” – așa că articolul în cestiune purta titlul – foarte ortodox, dealtfel : “Ce-ar fi să-l batem”? (pe Istrati, se-nțelege). Asta mi-a venit de la ultima carte a lui Iorgulescu (despre Istrati) – întarită de ultima, despre Caragiale – extraordinară! Pe Iorgulescu l-am neîubit (aproape) o viață-ntreagă, însă de la aceste doua cărți, are să trebuiască să-mi schimb “atitudinea”... Așa ne este nouă datul, Dorine-Române : să vină, care mă-nțelegi, țiganul, bagabontul de Iorgulescu, de să ne spele păcatele noastre tri-colore. Acolo, în România, cu cărți publicate în România. Fiindcă amicul nostru Manolesexu’... scrie despre “poezia feudală” la Români (!) și, printre picături, despre Popescu-Dumnezeu’ mă-si (al lui Popescu, se-nțelege). De, soro : poziția-verticală obosește – dar iar mă-ntorc pentru ca să zic: Dar pe Iorgulescu nu-l?

Am auzit (chiar așa: am auzit) că în nr. 3 îi publici pe baietii de la Ieș’. Foarte bine – pe Dan Petrescu l-am cunoscut, aici, la Paris, mi-a facut o foarte bună impresie, în ciuda

pronosticului cuiva : “Petrescu este... viitorul Tănase”. Dacă te gândești (și) la el, pentru premiu, nu-i da la cap, rogu-te, cu “Vlad Georgescu”.

Mă întorc la “ce-ar fi...?” (să trimit, zici tu, nește pagini de-ale mele). Ce-ar fi să-ți aduci aminte două cestii : în programul (nescris) al revistei era vorba ca cei din “conducere” să nu se bage singuri. Am cedat ispitei (e-he, să fiu publicat în românește!), în primul număr și ai văzut ce-a ieșit. Repet : ai văzut tu ce-a ieșit, fiindcă mie nu mi-ai suflat un cuvânt (ca să mă menajezi?)

Îți mulțumesc pentru grijă, însă nu m-au menajat cei cărora tu le-ai spus și am înțeles că ai spus pe un ton de plângere, că adicătelea, uite ce ți-am făcut eu ție... Am dedus că e vorba de “antisemitismul” din fragmentele publicate. Dacă este adevărat (orice ar putea fi “adevărat” în materie de antisemitism); dacă ție personal nu ți-a plăcut proza mea – chiar că nu mai înțeleg de ce-mi mai ceri ? Ca să-ți provoc, iarăși, greutate ? Apoi, revenind la programul-nescris : figurând eu acolo ca unul dintre redactori, nu se face să mă... autopublic. Îmi amintesc cu strângere de inimă “discuția” ta cu Focke : nu-se-face, ziceai, ca noi, cei care figurăm în colegiu, să colonizăm revista cu texte de-ale noastre, cu texte de-ale altora despre noi.

Am greșit o dată – mi-e destul. Chiar dacă prezența mea în colegiu e de-formă, nu se face ca, fie și de formă, să-mi apară numele în corpul revistei. Ei, dacă ar putea să-mi dispară din față, poate ca aş îndrăzni să-ți trimit, pe de lături. Dar uite, nu-mi dispăre, așa că trebuie să respect înțelegerea de pe timpul când discutam, în scris, despre programul revistei.

Încolo – toate bune, pentru noi; nu mai putem de bine, dar nu ne plângem.

Ai să primești, cam într-o lună, o carte, în românește : “Din calidor”. Scoasă de Solacolu, cel de la *Dialog*. Îi spun : carte, cu toate că nu arată deloc așa ceva : eu am dactilografiat textul, Solacolu l-a “paginat” și l-a fotocopiat și l-a încopiat... Dar se cheamă că am și eu o carte-în-românește. Când o să “apară”, o să bem, între amici, debutul-editorial (am publicat eu o cărțuie în România, taman la 22 august 1968 – dar... de-atunci au trecut, totuși, douăzeci de ani; și dacă alții, marii, au debutat la 47 ani, de ce n-aș debuta și eu, la 54 ? Că, vorba-aia : cine-mă-mpiedică ? Solacolu are de gând să scoată cel mult 50 exemplare – nici el nu are de unde, mai multe, iar eu încă n-am câștigat la lotărie (că, dac-aș fi...)

Te salutăm și așteptăm vești bune. Și *Agora* 3. P.G.

*

Către Dorin Tudoran (XII)

Paris, 6 (sau 8? 9?) martie 1989

Dragă Dorin,

Îți trimit niște pagini din **Arta reFugii** – partea a II-a a “amintirilor” (are să apară, în franțuzește, la toamnă); am terminat și predat și III (**Astra**) și IV (**Sabina**), iar cu V (și ultima: **Roman-intim**) mă războiesc în clipa de față.

Între timp, am citit, re-, răs-citit *Agora* 3. Mi s-a părut un număr foarte bun. Mai întâi, pentru prima secțiune, a “ieșenilor” – toți băieții ăștia sunt buni-foc și mă bucur că i-ai scos la lumină. Eh, dacă ai putea ca în fiecare număr să-și aibă locul cuvenit scriitorii dinlăuntru – proza, ca și poezia (bun, Deșliu!, bravo!) ca și ceva eseu...

Și ce bine ai pus laba pe Ursachi – nu-l scăpa, mulge-l pe mustăcios (o mai fi purtând mustață ?)!

Pentru că tot e depășită treaba și faza : pe acest A.C. Mihăilescu l-am mai citit – aici, în exil; nu cred, ca tine, că e subțire, fin, mie mi s-a părut (și în *Agora*) umflat, pretențios (și găunos). Habar n-am cine-i și nici nu mă interesează; mi se arată ca o gogoasă fiartă în ulei de rapiță, dar (auto)prezentat pe platou de argint. Tu, în continuare, faci ce vrei cu el, mi-am spus și eu părerea. Căcăcioasă mi s-a arătat și “proza” lui Brezeanu – mi s-au strepezit dinții de astfel de “contribuții” (pe Târziu încă n-am citit-o).

Te-aș ruga, în cazul în care publici paginile trimise și reproduci notița bio-bibliografică, pomeneste, totuși, printre “capodoperele” mele proprii și personale, romanul **Ostinato**; măcar pentru că prin el am ieșit... din România (în sensul rău, se-nțelege, așa am ajuns eu “scriitor de scrisori” și “scriitor român fără cărți”...). Mulțumiri.

Când îți spuneam (la telefon) ca nu pot să discut, în chestii mai...sensibile, decât... prin discuție – dar nu prin poștă – m-ai înțeles perfect; față către față, ori prin telefon, merge : celălalt are posibilitate sa relice imediat și, dacă sunt neînțelegeri, să le limpezească, ori justifice pe dată : pe când scrisoarea... Pornește, sa zicem, de la mine și deja pornește incompletă (chiar infidelă); în timp ce ea călătorește, eu îmi schimb, nu opiniile, dar “între timp” am găsit o manieră, alta, de a mi le face cunoscute – deci, ajunge la tine *altceva*. A, literatură-epistolară se poate face – dar nu comunicare. De

aceea, găsesc că a fost salutar telefonul tău.

Ceea ce nu înseamnă că trebuie să păstrezi tăcerea poștală de până acum. Scrie-mi și mie – așa, ca chestie – cam cum va arăta numărul-numerele viitoare. Măcar pentru că, atunci când careva mă întreabă de viitor, eu să nu spun, ca până acum : “Nu știu, întreabă-l pe Tudoran”.

Am primit cele-cuvenite – a propos de moartea lui socru-meu. Încolo...Vorba Românului : “Ce să mai...?”

Cu prietenie,
Paul

*

Către Dorin Tudoran (XIII)

Paris, 30 martie 1989

Dragă Dorin,

Azi am primit scrisoarea ta – si tot azi (coincidență!) am fost la PEN, la Moș Tavernier să-i mulțumesc, din inimă (abuzînd : am zis că și din partea ta) pentru că i-a cooptat pe Dinescu și pe Deșliu.

Povestea cu Deșliu a fost cam așa : știam de luni de zile, că Dinescu făcea parte din “complotul scriitorilor”, cei care s-au adunată și s-au discutată – și n-a semnată un text comun de protest (adică : Dinescu, Manolescu, Paleologu, Liiceanu, Pleșu, Iorgulescu – precum și inevitabilul Paler, plus inamabilul Dimisianu – el, nu Dânsa). Știam și de eșuarea proiectului (mi s-a rupt inima, dar nu m-a mirat, am trecut și eu pe-acolo, cândva...), oricum, printre persoanele cu pricina nu figura – ori n-am reținut eu – Deșliu. De aceea, când a venit vestea, la Paris, că e în curs de publicare un interview de-al lui Mirciulică... ce să fac, m-am gândit numai la el; iar după ce-am aflat că-l deteră afar’ de peste tot (pe Mirciulică), numai la el m-am gândit, în urmă cu exact o săptămână – drept care l-am rugat pe Moș Tavernier, prin telefon, să-l adopte. Și a fost pe loc... adoptavernizat, ca să mă exprim. Abia după ce am citit la *giornal*, la *Libé* că și Deșliu a făcut și-a dres, mi-am zis în sinea mea, cu glas mare : “Bine, boue, dar de ce nu te-ai gândit pan-acuma ? Cum de l-ai uitat pe Deșliu care e un veteran în d-alde astea, și dacă ție, Gomo, nu ți-a fost nici cald nici rece, absența lui de lângă tine, în 77, lângă Tudoran, Deșliu a fost; și acum, se ține lângă Dinescu (și nu-i rușine nici cu sine)”. Drept care...

mi-am luat inima-n dinți și am mai sunat o data la PEN. Moștavernierul : “Dar ce e, cher ami, te-ai apucat să-i persecuți pe toți scriitorii români?” Bună gluma, eu am raspuns așijderi și, după f’o juma de ceas de pledoarie, bătrânul a zis : “Bine” – așa că am putut, ieri, să dăm, în *Libé*, știrea...

Drept să-ți spun, m-am bucurat mult mai mult pentru Deșliu, decât pentru Dinescu. Măcar pentru că Dinescu, născut în 1950, a avut norocul de a beli ochii pe lumea asta într-o perioadă când nu erai obligat să mănânci căcat (drept, pe Deșliu nu l-a obligat nimeni, dar a fost pus în situațiunea de a... se mânca pe sine...). Am cetit la *Agora* ca ți-a dat un interview – pentru Voxea lui Barnes; apoi, o nouă dedicație din New York (*Lumea liberă*) a publicat textul scrisorii lui către Ceaușescu. Și m-am gândit eu în sinea mea : “Bietul Deșliu, orice-ar face, nu i se recunoaște facerea – mai rău : e mereu uitat...” Și, aflând că e în greva foamei din 15 martie (a aflat Monica de la tine, de la nevastă-sa – nu a Monicii, a Deșliului), aflând că nu e singur-singurel, îl viziteaza colegii – până și Fanuș Neagu, mi-am zis că nu i-ar face deloc rău la inimioară să afle – fie și de la Vocea Americii, că a fost cooptat în PEN Clubul franc...

Cam asta cu activitățile, în rest, cu ne-activitățile mele, proprii și personale.

Mi se rupe inima de tine, acolo, printre brejii-tricolori, însă perspectiva de a veni într-acoace, a lui, nu mă atinge cu nimic; ai uitat, ori n-ai știut – îți amintesc : la Europa liberă nu mai colaborez, hă-hă-hă, de vreo trei, dacă nu patru ani, de pe timpul domniei răposatului Vlad. Nici la “Actualitatea românească” (las’ că nici înainte, cu un articol pe trimestru nu era colaborare), nici la Monica, la “Teze”. N-am încercat să iau legătura cu Rateș, nici el nu și-a adus aminte de mine – așa că... Vlad, Rateș, Brezeanu, pentru mine Europa liberă nu mai există – decât în măsura în care Monicii își vor păstra emisiunile.

Pâine-neagră, dar pâine – am mâncat la Deutsche Welle, cât timp Focke a fost sănătos și “prezent” în redacție (ca să nu-mi fie “uitate”, până la perimare, articolele, de către muierile din clanul “bibliotecarelor de la C.C.” – așa-i la D.W.) însă de astă vară, de când Focke s-a îmbolnăvit, am rămas completamente în pom. Și cum nici cu bunul tău prieten, Papi[lian], nu vreau să am de a face (e șef, și-a făcut o redacție ca la București, numai unul și una, tovarăși și tovarășe structural utemiste, ca el), uite că am pus cruce “gazetăriei”.

Nu-ți mai spun cum trăim, îți imaginezi – dar cel puțin

nu mă oftic cu “șefii”... Stau acasă și, din disperare, din... lipsă de mijloace materiale, scriu. Căcaturi, firește – dar sunt ale mele, nu le supun cenzurii Papilienilor, Georgeștilor și altor Gelilonești.

Nu știi ce ai tu de gând să faci, dar îmi dau cu presupusul (ultrainteresat) : dacă te-ai muta la Europa liberă, te-ar privi dracii tăi, de subaltern al animalelor – din moment ce mi-ai ușura și mie o colaborare – una mică, una miticuță, doar atâticuțică... (Nu glumesc decât pe sfert – hai : pe jumătate). Să am măcar de țigări – și, dacă se acoperă și cafeaua, cu atât mai foarte-bine...

N-am înțeles ce-ai zis, când ai scris : “Cu Arta refugii voi proceda cum crezi tu că e mai bine”. Bine, soro, dar tu faci revista, procedezi cum crezi tu (nu eu) că e mai bine. Sunt, în acest caz, colaborator, făcătorul procedează. Firește, colaboratorul are să se bucure, dacă publici tot ce ți-am trimis, însă dacă nu, el nu se supără – Doamne ferește ! Iar chestia cu “nota bio-biblio” nu e somație, ci doleanță...

Noi trei vă salutăm pe voi trei – și numai pe voi, pe ceilalți consăgeni noi trei îi băgam în pizdele mamelor de la ei (azi și mâine). Și de ce nu și poimâine.

Cu prietenie, Paul

*

Către Dorin Tudoran (XIII)

Paris, 30 martie 1989

Dragă Dorin,

Azi am primit scrisoarea ta – și tot azi (coincidență!) am fost la PEN, la Moș Tavernier să-i mulțumesc, din inimă (abuzînd : am zis că și din partea ta) pentru că i-a cooptat pe Dinescu și pe Deșliu.

Povestea cu Deșliu a fost cam așa : știam de luni de zile, că Dinescu făcea parte din “complotul scriitorilor”, cei care s-au adunată și s-au discutată – și n-a semnată un text comun de protest (adică : Dinescu, Manolescu, Paleologu, Liiceanu, Pleșu, Iorgulescu – precum și inevitabilul Paler, plus inamabilul Dimisianu – el, nu Dânsa). Știam și de eșuarea proiectului (mi s-a rupt inima, dar nu m-a mirat, am trecut și eu pe-acolo, cândva...), oricum, printre persoanele cu pricina nu figura – ori n-am reținut eu – Deșliu. De aceea, când a

venit vestea, la Paris, că e în curs de publicare un interview de-al lui Mirciulică... ce să fac, m-am gândit numai la el; iar după ce-am aflat că-l deteră afar' de peste tot (pe Mirciulică), numai la el m-am gândit, în urmă cu exact o săptămână – drept care l-am rugat pe Moș Tavernier, prin telefon, să-l adopte. Și a fost pe loc... adoptavernizat, ca să mă exprim. Abia după ce am citit la *giornal*, la *Libé* că și Deșliu a făcut și-a dres, mi-am zis în sinea mea, cu glas mare : “Bine, boule, dar de ce nu te-ai gândit pân-acuma ? Cum de l-ai uitat pe Deșliu care e un veteran în d-alde astea, și dacă ție, Gomo, nu ți-a fost nici cald nici rece, absența lui de lângă tine, în 77, lângă Tudoran, Deșliu a fost; și acum, se ține lângă Dinescu (și nu-i rușine nici cu sine)”. Drept care... mi-am luat inima-n dinți și am mai sunat o dată la PEN. Moștavernierul : “Dar ce e, cher ami, te-ai apucat să-i persecuți pe toți scriitorii români?” Bună gluma, eu am răspuns așijderi și, după f'o juma de ceas de pledoarie, bătrânul a zis : “Bine” – așa că am putut, ieri, să dăm, în *Libé*, știrea...

Drept să-ți spun, m-am bucurat mult mai mult pentru Deșliu, decât pentru Dinescu. Măcar pentru că Dinescu, născut în 1950, a avut norocul de a beli ochii pe lumea asta într-o perioadă când nu erai obligat să mănânci căcat (drept, pe Deșliu nu l-a obligat nimeni, s-a mâncat pre sine...). Am cetit la *Agora* ca ți-a dat un interview – pentru Voxea lui Barnes; apoi, o nouă dedicație din New York (*Lumea liberă*) a publicat textul scrisorii lui către Ceaușescu. Și m-am gândit eu în sinea mea : “Bietul Deșliu, orice-ar face, nu i se recunoaște facerea – mai rău : e mereu uitat...” Și, aflând că e în greva foamei din 15 martie (a aflat Monica de la tine, de la nevastă-sa – nu a Monicii, a Deșliului), aflând că nu e singur-singurel, îl viziteaza colegii – până și Fanuș Neagu, mi-am zis că nu i-ar face deloc rău la inimioară să afle – fie și de la Vocea Americii, că a fost cooptat în PEN Clubul franc...

Cam asta cu activitățile, în rest, cu ne-activitățile mele, proprii și personale.

Mi se rupe inima de tine, acolo, printre brejii-tricolori, însă perspectiva de a veni într-acoace, a lui, nu mă atinge cu nimic; ai uitat, ori n-ai știut – îți amintesc : la Europa liberă nu mai colaborez, hă-hă-hă, de vreo trei, dacă nu patru ani, de pe timpul domniei răposatului Vlad. Nici la “Actualitatea românească” (las' că nici înainte, cu un articol pe trimestru nu era colaborare), nici la Monica, la “Teze”. N-am încercat să iau legătura cu Rateș, nici el nu și-a adus aminte de mine – așa că... Vlad, Rateș, Brezeanu, pentru mine

Europa liberă nu mai există – decât în măsura în care Monicii își vor păstra emisiunile.

Pâine-neagră, dar pâine – am mâncat la Deutsche Welle, cât timp Focke a fost sănătos și “prezent” în redacție (ca să nu-mi fie “uitate”, până la perimare, articolele, de către muierile din clanul “bibliotecarelor de la C.C.” – așa-i la D.W.) însă de astă vară, de când Focke s-a îmbolnăvit, am rămas în pom. Și cum nici cu bunul tău prieten, Papi[lian], nu vreau să am de a face (e șef, și-a făcut o redacție ca la București, numai unul și una, tovarăși și tovarășe structural utemiste, ca el), uite că am pus cruce “gazetăriei”.

Nu-ți mai spun cum trăim, îți imaginezi – dar cel puțin nu mă oftic cu “șefii”... Stau acasă și, din disperare, din... lipsă de mijloace materiale, scriu. Căcaturi, firește – dar sunt ale mele, nu le supun cenzurii Papilienilor, Georgeștilor și altor Gelilonești.

Nu știu ce ai tu de gând să faci, dar îmi dau cu presupusul (ultrainteresat) : dacă te-ai muta la Europa liberă, te-ar privi dracii tăi, de subaltern al animalelor – din moment ce mi-ai ușura și mie o colaborare – una mică, una miticută, doar atâticuțică... (Nu glumesc decât pe sfert – hai : pe jumătate). Să am măcar de țigări – și, dacă se acoperă și cafeaua, cu atât mai foarte-bine...

N-am înțeles ce-ai zis, când ai scris : “Cu Arta refugii voi proceda cum crezi tu că e mai bine”. Bine, soro, dar tu faci revista, procedezi cum crezi tu (nu eu) că e mai bine. Sunt, în acest caz, colaborator, făcatorul procedează. Firește, colaboratorul are să se bucure, dacă publici tot ce ți-am trimis, însă dacă nu, el nu se supără – Doamne ferește ! Iar chestia cu “nota bio-biblio” nu e somație, ci doleanță...

Noi trei vă salutăm pe voi trei – și numai pe voi, pe ăilalți consângeni îi băgam în pizdele mamelor de la ei (azi și mâine). Și de ce nu și poimâine.

Cu prietenie, Paul

*

Către Ion Negoïtescu (II)

Paris, 5 iulie 1989

Dragă Nego,

Îți răspund atât de târziu, pentru că pe-aici bate un vânt de nebunie (și unde-i vântul, iată-mă și pe mine).

Așadar: mai întâi îmi cer iertare pentru reproșul nemeritat pe care ți-l făcusem în legătură cu absența de la Colocviul

Eminescu.

Povestea a fost așa: Tudoran mi s-a plâns că nici nu pusese bine piciorul pe pământul Occidentului, că un bun amic al lui l-a și luat la rost: ce caută el, băiat-bun, “cu legionarii”, la un colocviu al unui antisemit? Mi-a mai spus Tudoran că aceeași persoană (Shafir, prin telefon, de la München) a zic că pe Nego “l-a descurajat” (de a participa).

Asta-i. Nu are nici o legătură cu ofensa pe care eu ți-am... administrat-o (încă o dată: scuze), dar chiar ieri Shafir a fost pe la mine. El a deschis vorba despre colocviu. Firește, n-am pierdut ocazia și l-am pus la punct - în general și în special.

În primul rând, reproșul “de căpătâi” la adresa lui Tudoran, anume: de ce se încurcă cu legionarul... “de la Madrid”, căruia nu-i (mai) știa numele! După ce l-am lăsat o vreme, l-am scos din încurcătură: Răuță... «Da, legionarul Răuță, cel care scrie arti-cole legionare la *Cuvântul românesc*». I-am explicat ca la clasa-ntâia: nu cunoaște numele acuzatului, dar îl acuză - pe nedrept: Răuță nu scrie la *C.R.*, pentru că... nu scrie deloc (din lene). Apoi i-am adus aminte că eu am fost bun prieten cu legionarul Cușa - și Ierunca a fost prieten cu el până la moarte. Păstrînd proporțiile, sunt în bune, corecte relații și cu “legionarul Răuță”, ceea ce nu înseamnă că îi împărtășesc doctrina (nici el pe a mea - dacă am una). În al treilea rând este (era) vorba de Eminescu, nu de Codreanu - cu ce drept se dă el, Shafir de ceasul morții, să-i culpabilizeze pe prietenii săi? Participarea “alături” de cineva, la o ceva, nu înseamnă și participare-de-pe-aceleași-poziții (ar fi și plicticoasă o asemenea eventualitate).

Asta-i poveste cu Shafir.

Revin la... mioile noastre: de când cu “Uniunea” [imaginată de Breban și Țepeneag], s-a dus dracului puțină armonie dintre scriitorii exilați. Până acum câteva zile ne certam în doi, în trei, pe chestii personale: gagici, bârfe, presupuneri. De câteva zile am intrat în rândul lumii (exilate), ne certăm pe principii - organizatorice, mă rog frumos: Uniune sau ne-Uniune? Contra-Uniune, Para-Uniune? Cine intră (de drept!), cine (pe drept) pătrunde-în-rîndurile - încă nu s-a ajuns la cearta pe scaune, dar...

Firește, principiul era bun, era de-dorit, era necesar, într-o lume normală: am fi discutat cum s-o numim, cum s-o structurăm, pe cine alegem în fruntea (sau pe capul nostru) și desigur, *scopul* ei, însă nu o Uniune doar de dragul de a ne afla în treabă, de a ne satisface nevoia de a trăi neapărat “organizați”, bătînd disciplinați pas de front pe arătură.

A fost cum a fost (nu știu cum) și ce a fost (nu știu decât frânturi), oricum, ceea ce *s-a* reușit - s-a reușit, nu s-ar mai fi...:

1. Au și scriitorii români exilați un motiv “serios” să se certe, să se excludă - înainte de a se fi inclus...;

2. Monicii au intrat în - hai să nu zic: panică, dar neliniște. Li s-a părut că totul a fost făcut cu un singur scop: să-i neutralizeze (cel puțin) pe ei și fapta lor de 4 decenii. Monica a văzut, vede în continuare un complot și câteva zeci de complotiști.

Și eu - pe lângă Marie-France Ionesco și Alain Paruit - am încercat să “filtrăm” informațiile-sigure, să dăm o interpretare benignă unor unor malignități (astfel resimțite de Monici), să “apărăm” în fața lor persoane care n-ar merita, oricum, să le despuim de intenția complotativă : Țepeneag, Breban, Nedelcovici, țapul ispășitor al... dezumflării (deocamdată) a “Uniunii”.

Monicii sunt răniți profund și statornic. *Secretul* în care a lucrat Nedelcovici (la, probabil, ordinul țepeneag) a produs ravagii - sincer să fiu, nu doar în sufletul sensibilizat al Monicilor. Scrisoarea ta către mine, cea din 22 iunie a.c. a fost limpede, nu mi-a provocat nici călduri, nici friguri. Îmi scriai că se vântură ideea unei uniuni, ție ți-a comunicat-o Țepeneag, însă ai auzit-o și din alte părți, iar tu mă îndemnai și pe mine să-fac-parte. Însă Monicii au înțeles altceva din mesajele tale scrise, telefonate - sunt convins; nu e vina ta - însă nici a lor că... au înțeles, din ceea ce le vei fi spus (probabil, mai pe larg ceea ce mi-ai scris și mie), ei, zic, au “interpretat” informațiile prefăcându-le în știri-sigure - cu privire la complot.

Biata Monica, în starea oboasă, epuizare în care se află deja se teme că Uniunea aceea - lua-o-ar dracu’! - este îndreptată numai împotriva lor.

În acest stadiu ne aflăm pe-aici. Marie-France, pe partea ei, Alain a lui încearcă să verifice informațiile, ca să-i liniștim pe Monici; să-i calmăm, să-i reînsănătoșim.

Din nefericire, dacă Uniunea aceea încă nu s-a făcut, a des-făcut puținul care ne mai ținea și la suprafață și alături de și așa puținii prieteni.

Lucrurile se vor lămuri - dar rănilile...

Cu prietenie, Paul

*

Către Dorin Tudoran (XIV)

Paris, 7 iulie 1989

Dragă Dorin,

Imediat după plecarea ta acasă la tine, acasă-la-noi a început tărăboiul – mare-tragedie-mare :

Monica îmi telefonează : Vorbind la telefon cu Oana Orlea, aceasta îi spune – printre altele : “Dealtfel, ne întâlnim la 5 iulie, la Bujor”. Monica, mirată. Oana : “Cum, încă nu știi că facem Uniune ? Nouă ne-a telefonat B[ujor] cu două-trei zile în urmă”. Monica mă întreabă : Știam ? Nu. Nici, în jur : Alain, Raicu... Între timp, Monica primește scrisoare de la Nego : Țepeneag, în trecere prin Germania, a zis că face Uniunea (în fapt : o Contra-Uniune – fiindcă cea din țară nu apară interesele scriitorilor). Intră membrii din România – în afară de Goma, zice Ț. Nego mă... apară. Ț cedează. “Dar Monicii?” întreabă Nego. În fine, Ț. acceptă să facă o derogare pentru ei.

Asta le știu și eu, direct de la Nego. Monica însă intră în furii : adică așa au ajuns ? Să li se facă o favoare (derogare) ? Il caută pe Bujor – de negăsit. Îi lasă mesaj pe telefon. În cele din urmă, îl prinde. Bujor foarte încurcat : păi, n-am anunțat decât “Comitetul de inițiativă” care ar fi trebuit să se întrunească la 5 iulie... Dar el, Bujor, e foarte supărat pe lume, în general (care nu știe să-și țină gura) și pe Oana în special (același motiv). Și că, dacă “s-a aflat”, el nu mai face nimic “cu Românii ăștia”. Din pricina secretului nedelcovician (n-a vrut să spună neam cine, în afară de Ț., mai face parte din “inițiativă”). Monica bănuiește un complot împotriva lor (a monicilor), află de nu știu unde că “în spatele lui Ț... se află B(reban)” – ba chiar “un notoriu securist, unul Ilie Brie” - citat...

Alain, Marie-France și cu mine încercăm s-o liniștim – dar cu ce fel de argumente, fiindcă nu știm nimic-nimic ! Între timp, prin Raicu, ne vine părerea lui Papilian : “Uniune – cu un țigan ca Nedelcovici și cu un isteric ca Țepeneag?”

Ieri, Alain a fost la Țepeneag (de față fiind și Shafir). Alain a văzut un fel de scrisoare-circulară (în scop de constituire de Uniune), semnată de un “Comitet de inițiativă” compus din : Țepeneag, Nego, S. Alexandrescu, Damian Necula, Dan Culcer și... Dorin Tudoran. Dar alte amănunte Alain nu poate obține de la Țepeneag (decât: “Spune-i lui Goma că-l primesc și pe el, dă-l în mă-sa...”)

Încă înainte – pe când “combăteam” ideea Monicăi (“complotul”) am discutat cu Alain cam așa: Toate bune și frumoase, ideea nu e rea (mai ales că a trăsnet la cafele după masa-rotundă făcută de Monica pentru E.I. (ți-am vorbit despre ea). Numai că rămâne o nedumerire – ca să nu-i spun altfel : Țepeneag, nu mai departe de sfârșitul lunii aprilie, când am adunat semnături pe “Protestul” cu pricina, (în semn de

solidarizare cu cei 13 scriitori persecutați, în România), Alain i s-a adresat și lui Țepeneag : A refuzat – invocând două motive: “J’ai donné assez” și: “Je ne suis pas écrivain roumain”. Ambele răspunsuri sunt îndreptățite – vreau să spun: rostitorul își ia răspunderea rostirilor sale. Numai că nici două luni mai târziu, cel care-a-dat-destul, cel care nu-este-scriitor-român se trezește având idei-inițiative și, dacă a refuzat să semneze alături de scriitori români, se propune în fruntea lor – ceea ce este, cu un eufemism : inconsecvență... (Adevarat, cu trei-patru săptămâni mai târziu, a semnat “protestul-paralel”, al “scriitorilor francezi” – în care caz, să-și facă o uniune a scriitorilor francezi, nu?).

Firește, tu faci ce te taie pe tine capul și ce crezi tu că este bine pentru tine. Eu îți comunic : pentru mine, nu este bine; nici pentru Monici; nici pentru Alain (dacă el nu se consideră scriitor român – dreptul lui; însă datoria noastră, a scriitorilor români care am fost traduși de Alain ar fi fost să-i propunem să facă parte – chit că ar refuza – fiindcă, deși francez, totuși, a semnat apelul alături de noi, cu alde noi, “neaoșii” – ori nici Nedelcovici nu i-a suflat un cuvântel, deși s-au întâlnit în acel timp; nici Țepeneag, deși s-a discutat, în prezența lui despre asta – ba chiar, în prezența lui Alain, Țepeneag i-a promis lui...Shafir...).

Deși s-a dovedit (slavă Domnului!) că nu fusese un “complot”, cum bănuiau Monicii, “încercarea” nu a trecut fără urmă – și pentru ei, dar, mărturisesc, și pentru mine. Și, pentru că, de douăzeci de ani sunt prieten cu ei, din spirit de... gașcă, rămân cu ei, alături de ei – adică pe dinafara Uniunii în chestiune. Nu voi suferi peste poate, dacă nu voi fi “organizat, măi to’ar’șu’ ”; oi fi fost eu, în România, “nembru” al Uniunii (am fost și de partid!), dar nu mă încercă nostalgiile “încadratoare”; dacă aș avea o cât de mică dorință, aș ridica un deșt și aș întreba : “În care scop se constituie această Uniune?” – iar dacă scopul ar fi scoaterea unei reviste, înjghebarea unei edituri, interesatul de mine (a propos, mai publici paginile trimiseă) ar fi de acord. Însă dacă “scopul” este... în sine – ca să avem și noi faliții nostrii și să avem motive suplimentare să ne certăm în de noi (asta ne mai lipsea : cearta pe scaune!), atunci, mersi de invitație, dar pe mine mă cam doare capul și nu poci pentru ca să particip...

Așadar, în primul rând, pentru că nu împărtășesc “ideea”... de a avea un aparat de băgat zâzanie între noi (ca și cum “manual” nu ne-am fi descurcat foarte bine...); în al doilea, din fidelitate față de Monici, eu șad pe de lături.

Dar să nu mi se ceară să nu zic ce cred eu despre – ba despre Nedelcovici, ba despre Necula, ba despre pretinul nostru al tuturilor, Dan Culcer – că nu mai lipsesc decât “fetili”; Ninuța (Cassian), Getuța (Horodincea), Miorița (Cremene) și Veruța (Lunga) – încolo...

Te salut și n-am cuvinte!

Paul

*

Către Nestor Ratesh

Paris, 13 septembrie 1989

Domnule Nestor Ratesh,

Să rezumăm :

- Vineri, 9 iunie a.c., mă inviți la localul Europei libere din Paris și îmi propui – ca nou director – “reluarea colaborării”. Îți răspund că am avut o total neplăcută “colaborare” cu Vlad Georgescu și, deci, sunt lecuțit de Europa liberă. D-ta promiți că “altfel se vor petrece lucrurile”, eu te cred pe cuvânt și îți promit că voi trimite, de probă, câteva texte – cu o singură condiție : în cazul în care ai obiecții, să mi le comunic.

- Marți, 20 iunie, am trimis primul text : “O sfântă indignare” (despre funeraliile lui Imre Nagy). Potrivit înțelegerii, mi-ai telefonat – și am acceptat tăieturile propuse de d-ta;

- Luni, 26 iunie, am trimis al doilea text : “Barbara Hendricks”;

- Vineri, 30 iunie, am vorbit la telefon cu N.C. Munteanu (despre treburile administrative). Mi-a spus – în prezența d-tale – că nu există nici o “problemă” cu articolul, se difuzează – și s-a difuzat;

- Sâmbătă, 1 iulie, am trimis textul “De la Pitești la Pitești”, iar în 3 iulie, al patrulea, “Energii neconvenționale”.

Dar lucrurile se încurcă : “Barbara Hendricks” se difuzează la 3 iulie – apoi... liniște. Nici d-ta, nici N.C. Munteanu, nici N. Stroescu nu găsiți 3 (trei) minute ca să-mi telefonați – cât costă telefonul, trei minute, de la München la Paris ? Foarte bine că te-ai dus în concediu – la mijlocul lui iulie – dar presupun că ai lasat un locțiitor. Sau nu ?

Ei bine, locțiitorul (N. Stroescu) își aduce aminte de mine și de textele mele și, în sfârșit, difuzează “Energii neconvenționale” la 8 august (cu toate că, în discuția inițială rămăsese convenit că se difuzează două materiale pe lună –

d-ta ai zis : «și trei și patru»). Înțeleg că vara a fost fierbinte, că materialele mele nu erau la zi – dar încă o dată: d-ta (și, prin d-ta, colaboratorii, locțiitorii d-tale) procedezi exact ca Vlad Georgescu : taci și aștepți să treacă timpul, ca să se uite “problema”...

Problema vieții mele nu se reduce la conversații telefonice cu slujbașii Europei libere – nu am relații cu nici unul dintre ei. Convenția dintre noi doi – d-ta ca director, eu ca simplu și cu totul ocazional colaborator – era, repet : să fiu anunțat “cam când” are să fie difuzat articolul următor și eventualele obiecții, pe text (doar ai văzut ce “înțelegător” am fost cu “Sfânta indignare”).

Or, dl. Stroescu, fără să mă anunțe – **să** mai vorbesc de “permisiune” ? (dat fiind că nu sunt lefegiul d-sale și nu am făcut “partizanat” împreună), taie din “Energii” ca din varza proprietate personală! Dacă Monica Lovinescu și Virgil Ierunca nu protestează când același curajos și desculț hăcuior își amestecă pixul cenzurator prin textele lor – este treaba autorilor, ei vor fi cunoscând personal pe dl. Stroescu și vor fi având încredere în buna-cuviință a... pixului stroesc – ceea ce nu este cazul cu mine : eu nu-l cunosc și n-am deloc încredere în “oportunitatea” tăieturilor d-sale. Dacă, în 3 (trei) minute de telefon mi-ar fi comunicat că așa trebuie, fiindcă așa cer Americanii – te poți pune cu Americanii ? – ar mai fi mers. Dar așa, în tăcere, hoțește, românește, stroește! Te poți, dar te alegi cu dosar-de-cadre la Departamentul de Stat, în care ești definitiv încondeiat : “agent KGB” – ca alde mine, de-o pildă.

Da, dar intervenția dlui Stroescu s-a petrecut în exact 8 august. Ai avut timp să te întorci din concediu, dar de mine n-ai avut timp – exact ca repauzatul întru Domnul Vlad Georgescu. Azi suntem în 13 septembrie, iar eu nu știu care-mi este situațiunea... de colaborator din an în paște la d-ta, la Europa liberă.

Am mai spus, repet : problema mea nu este Europa liberă – punct, problema mea este Europa liberă care, prin d-ta, își bate joc de mine. Nu-i plac – Europei libere – articolele mele? Foarte bine, nu-i o noutate! (îi plac ale lui Alexandroaie!) – dar d-ta erai obligat, prin promisiune, că în acest caz, mă anunți – și-așa eram “de probă”... M-ai lăsat și d-ta, ca și Vlad Georgescu, repetent la “compoziție în română” – foarte bine, n-o sa mă sinucid din asta. Dar cel puțin comunică-mi “notele”, Domnule Nestor Ratesh, director al postului de radio Europa liberă! E dreptul meu, totuși, și totuși, datoria d-tale,

să spui limpede că nu ai nevoie de mine la Europa liberă.

Te anunț, deci, cu tot respectul pe care-l meriți, că din acest moment, încetez “colaborarea” cu d-ta, în general, cu Europa liberă, în special. Sau invers – același lucru.

Dacă, până la sosirea acestei scrisori, articolul “De la Pitești la Pitești” nu va fi difuzat, te rog nu-l mai difuza. Am să-l public în presa românească din exil – găsesc eu unde. Deasemeni, voi publica și această scrisoare adresată d-tale. Rufele murdare trebuie spălate – totdeauna – în public.

Cu oarecare tristețe, dar zicându-mi că așa-mi trebuie: doar știam, de un deceniu, cine este bun pentru Europa liberă (cei de la Scânteia, de la Agerpres, de la Lupta de clasă) – chiar și de la Oficiul de Colectare a laptelui – prin simplu transfer) și cine nu este bun (cei care au făcut scandal în România, denunțând comunismul și pe Ceaușescu – astfel cauzând, dăunând, periclitând bunele relații ceaușo-americane).

Paul Goma

SUMAR SCRISURI UNU 1971-1989

1971

- (1). Suddeutsche Zeitung, München - 22 oct. 1971 p. 37
 “GOMA: «Conducerea comite greșeli din ce în ce mai grave»
 (2). Aachener Nachrichten, Aachen, 22 oct. 1971 - p. 38
 “O vizită la Paul Goma - la București”
 (3). Suddeutsche Zeitung, München, 20 nov. 1971: p. 39
 “«Experimentele sunt necesare»” Convorbire cu scriitorul
 Paul Goma

1972

- (4) “Cenzură, autocenzură, paraliteratură” p. 43
Die Zeit, Nr. 39 / 29 septembrie 1972

1973

- Către Heinrich Böll *București, 11 sept. 1973* p. 48

*

**Contribuția Securității la completarea
bibliografiei mele:**

“INFORMARE

**privind unele materiale apărute în presa din Occident în lectura/
cu scriitorul Paul Goma, în perioada 1971-1977”**

- A. Sumar p. 54
 B. Recenzii p. 56

- ANEXA I - p. 57
 Interviu A.P. p. 57
 Intreviu cu C. S.Hauer p. 58
 Interviu cu Sanda Stolojan p. 59
 Interviu cu Dieter Schlesak p. 61
 Interviu cu Gilles Lapouge p. 71
 Interviu cu Claude Bonnefoy p. 73
 Scrisoare lui Ceaușescu (11 febr. 1972) p. 73
 Scrisoare deschisă Uniunii Scriitorilor p. 75
 Scrisoare lui Pavel Kohout p. 78
Die Zeit nr. 9 din 18 februarie (Kohout) p. 79
 Scrisoare participantilor la Conf. de la Belgrad (text atribuit
 doar mie, deși eram coautor) p. 79
 Interviu, Tribune de Genève p. 80
 Declaratii lui Malcolm Brown pt. *I.H.T.* p. 81
 Declaratii lui Manuel Lucbert pt. *Le Monde* p. 81
 Scrisoare lui Ceaușescu, *Die Zeit*, p. 81
 Declaratii pentru Dessa Trevisan p. 83

Declarații consemnate de <i>Spiegel</i>	p. 83
Interviu telefonic cu Virgil Tănase	p. 85
Declarație telefonică lui Dieter Schlesak	p. 86
Declarație telefonică pentru "Tages Anzeiger"	p. 87
Interviu pentru UPI	p. 87
Declarație lui Harry Schleicher	p. 88
Interviu pentru Klas Bergman	p. 89
Articol aniversar (Ungaria 1956)	p. 89
Fragmente din "Testament"	p. 90

ANEXA II -

Cronici despre Ostinato, Ușa, Gherla (1971)	p. 91
Cronica (Țepeneag) 1971	p. 92
Cronica din <i>Le Monde</i> (1972)	p. 92
Cronica din <i>L'Express</i> (1971)	p. 92
Cronica din <i>Les lettres françaises</i> (1972)	p. 93
Cronica <i>FAZ</i> (Schlesak) 1971	p. 93
Cronica <i>Le Figaro</i> (Karvelis) (1974)	p. 93
Cronica <i>Le Monde</i> (Wagener) (1974)	p. 94
<i>Journal de Genève</i> (S. Stolojan) (1975)	p. 94
Cronica <i>S. Z. (Ușa)</i> , 1972	p. 95
Cronica <i>FAZ</i> (Schlesak), 1972	p. 95
Cronica din <i>Le Soir</i> (Gherla) Pol Mathil, 1977	p. 95
<i>Gazette de Lausanne</i> (Gherla) S. Stolojan, 1976	p. 95

N O T A

Interviu: V. Tănase, P. Goma, Europa liberă (31.12.1977)	p. 96

1 9 7 7

Cine sapă groapa altuia	p. 104
Nemulțumiri care multumesc	p. 109
De ce părăsesc Românii România?	p. 114
<i>Der Spiegel</i> nr. 10 din 28 februarie 1977	p. 117
Interviu cu militantul pentru drepturile omului Paul Goma: "Suntem amenințați cu moartea..."	
Convorbire telefonică Brutus Coste (New York) - Paul Goma (București) -	p. 119
<i>Jerusalem Post</i> , 25 nov. 1977 Conferința de presă a disidentului Paul Goma	p. 123

1 9 7 8

Sub Zodia Orbului	p. 125
Dacă România va fi invadată...	p. 128
Amnesty International...	p. 132

1 9 7 9

Comunicat C.I.E.L., Paris, le 20 Mars 1979	p. 136
Către Noël Bernard, 29 iunie	p. 137
Către Mitică, iulie 1979	p. 140
Către "Le Figaro", 27 iulie	p. 157
Către "L'Umanità", 29 iulie	p. 161

Către Noël Bernard, 15 oct	p. 164
Către Noël Bernard (III), 15 oct	p. 165
Către Noël Bernard (IV), 1 nov	p. 170

1 9 8 0

Falsificatorii	p. 174
Ceașescu - portret	p. 183
Către Jean-Marie Cavada, 26 iul	p. 186

1 9 8 1

Martha Bibescu	p.189
Către Ronald Reagan	p. 200
Către D-na Danielle Mitterrand, 23 sept	p. 203
Către Czeslaw Milosz	p. 206
Către Noël Bernard (VII), 21 oct	p. 207

1 9 8 2

Către Georg Focke (I), 8 mai	p. 209
Către Michel Morcrette, 1 sept	p. 210
Către Dieter Schlesak, 18 sept	p. 212
Către I. P. Culianu (I), 11 oct	p. 213
Către Walter Biemel, 14 oct	p. 214
Către Mircea Eliade, 4 nov	p. 216
Către I.P. Culianu (II), 16 dec	p. 218

1 9 8 3

Către I.P. Culianu (III), 3 ian	p. 219
Către I.P. Culianu (IV), 27 ian	p. 220
Către I. P. Culianu (VI), 2 feb	p. 221
Către Dieter Schlesak, 26 feb	p. 222
Internationala Rezistenței, mai	p. 225
Decretul 98, apr	p. 229
Către G. Focke, (IV),18 iul	p. 232
Către G. Focke, (V), 3 aug	p. 234
Către G. Focke (VI), 8 sept	p. 239
Către G. Focke (VII), 8 oct	p. 240
Către G. Focke (VIII), 5 nov	p. 244
Către Vlad Georgescu (I), 15 nov	p. 247

1 9 8 4

Philippe Robrieux: Istoria interioară a P. C.	p. 249
Fernando Arrabal: Scrisoare lui Fidel	p. 254
Către Vlad Georgescu (III), 19 oct	p. 262
Către G. Focke (IX), 23 nov	p. 265
“Dialogul cu țara”	p. 266
Către G. Focke (XI), 29 dec	p. 269
La oglindă, sept-oct	p. 277
Istorie, oct	p. 315

1 9 8 5

La ce slujește poetul	p. 320
Către I. P. Culianu (VIII), 27 ian	p. 323
O istorioară cu o “istorică”	p. 324
Întrebării...	p. 326
Către G. Focke (XII), 5 martie	p. 339
Către Vlad. C. Drăgoescu, 21 mart	p. 341
Către Vlad Georgescu, 27 febr	p. 343
Intoxicarea	p. 347
Prefață la cartea lui Doru Novacovici	p. 352
Drepturile omului...	p. 353
Scriitorul și Puterea	p. 357
Dreapta/stânga	p. 365
Un român la Paris	p. 369
Cazul Pordea	p. 374
Naționalismul rusesc	p. 377
Dreapta franceză și Românii	p. 382
Femeia sovietică	p. 386
Ph. Robrieux: “La Secte”	p. 389
Agricultura	p. 394
Mareșalul și Editorul	p. 408
Afacerea Manouchian	p. 422
Helsinki	p. 427
August ‘68	p. 430
Către Dorin Tudoran (I), 21 aug	p. 432
Către Dorin Tudoran (II), 12 sept	p. 434
Ceașescu și bătrânii	p. 438
Ceașescu și femeia	p. 444
Zodia Porcului	p. 450
Adevărul și (sau) credibilul	p. 454
In vino veritas?	p. 457
Către Dorin Tudoran (III), 8 oct	p. 466
Către Cheorghe Calciu (II) 9 oct	p. 471
Program cultural european	p. 476
Către G. Focke (XIV), 15 nov	p. 479
Gheorghe Ursu	p. 480
O imagine neconvenabilă	p. 485
Cine are dreptul să ierte	p. 489
Despre H. Comaniciu	p. 493
Herling-Grudzinski: O altă lume	p. 496

1 9 8 6

Către G. Focke (XVI)	p. 503
Thierry Wolton: KGB en France	p. 503
Omul nou - cât de nou?	p. 513
Brațul lung și mintea scurtă	p. 528
“Droit de réponse” - 1 febr. 1986	p. 538
Invalizi în Gulag	p. 540
Către G. Focke (XVII), 7 febr	p. 544
Către G. Focke (XVIII), 12 mart	p. 545
Către Vlad Georgescu (V); 31 mart	p. 546

Frunză verde vegetală...	p. 546
Către G. Focke (XX), 2 apr	p. 550
Către G. Focke, (XXI), 10 apr	p. 552
Vampirism și pornografie	p. 554
Eliade	p. 558
S. Rawicz: Evadarea	p. 560
Către G. Focke (XXII), 27 apr	p. 564
Către George Apostu	p. 566
G. Csikos: Katorga	p. 567
Către G. Focke (XXIV), 11 iunie	p. 572
Biserica ortodoxă ceaușistă	p. 573
Istorie și Cuvânt	p. 579
Polemică între strămoșologi	p. 582
Pacifism	p. 588
Apele Nordului...	p. 593
<i>La Quinzaine litt.</i>	p. 596
1918 la români	p. 602
Către Frau Tatiana Korn, 12 nov	p. 610
Către G. Focke (XXIX), 11 dec	p. 611
Elena Bonner: Un exil partagé	p. 612

1 9 8 7

Către Vlad Georgescu (VI) 13 ian	p. 618
Către Dorin Tudoran (VI), 29 ian	p. 622
Către Dorin Tudoran (VII), 18 febr	p. 624
Către G. Focke (XXX), 13 apr	p. 627
Către Annete Laborey, 1 iun.	p. 628
Către G. Focke (XXXII), 23 iun	p. 629
Încă o variantă a “actului de la 23 august”	p. 631
Istoria Transilvaniei	p. 635
Omul cu mârtoaga	p. 638
D-ale “întâmpinării”	p. 641
Din nou despre Delta Dunării	p. 643
Păunescu și minerii	p. 646
Încă o pagină...	p. 650
Către Dorin Tudoran (IX), 23 sept	p. 653
Către G. Focke (XXXIII), 22 iun	p. 654
Era Nouă și un tovarăș foarte vechi	p. 658

1 9 8 8

Către Charta 77	p. 664
Către Dorin Tudoran (X), 26 ian	p. 665
Omagii	p. 667
Drept la replică (<i>Minimum</i>)	p. 671
Scrisoarea lui Negoïțescu	p. 675
Către G. Focke (XXXIII), 22 iun	p. 679
Către Ion Negoïțescu (I) 22 sept	p. 683

1 9 8 9

Către Dorin Tudoran (XI) 25 febr	p. 686
Către Dorin Tudoran (XII), martie	p. 688
Către Dorin Tudoran (XIII), 30 mart	p. 689
Către Ion Negoïtescu (II), 5 iul	p. 694
Către Dorin Tudoran (XIV), 7 iul	p. 696
Către Nestor Ratesh, 13 sept	p. 698